Mötesbok: Kommunstyrelsen (2025-08-20)

Kommunstyrelsen

Datum: 2025-08-20

Plats:

Kommentar:

Dagordning

Kallelse

KallelseKommunstyrelsen2025-08-20 4

Val av justerare

Tillkommande och utgående ärenden

Information

189/25 Redovisning av delegationsbeslut 9
190/25 Kommundirektörens rapport 16
191/25 Månadsrapport 17
192/25 Rapportering om fritidsbanken 18
193/25 Effektivitet i samverkan – en jämförelse av gemensam Ekonomiadministration, Lön och IT i kommunalt bolag 19
194/25 Rapport från rådet för folkhälsa och social hållbarhet 89
195/25 Dialog kring budgetprocess och ledningsstödssystem 90

Ärenden som stannar i kommunstyrelsen

196/25 Översyn kommunstyrelsens politiska organisation 93
197/25 Rekommendationer från arbetsgrupp utifrån Visselblåsarärende SMN2024/0603 174

Ärenden till kommunfullmäktige

198/25 Pensionsriktlinjer för förtroendevalda 175

Ärenden som stannar i kommunstyrelsen

199/25 Utredning om kultur i stadsutvecklingen - kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv 191
200/25 Remiss - Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider i skolan 262
201/25 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 491
202/25 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus 733
203/25 Remissvar - SOU 2025:29 Ökad kvalitet hos Samhall och flera vägar till skyddat arbete 1226
204/25 Riktlinje för kamerabevakning 1231
205/25 Riktlinje för hat, hot och våld mot förtroendevalda 1240
206/25 Yttrande till förvaltningsrätten i Göteborg efter föreläggande i mål nr 8212–25 1262
207/25 Medfinansiering Nyföretagarcentrum 2025 1263
208/25 Ansökan om att registrera kommunala kulturskolan som godkänd utförare inom ramen för statliga Fritidskortet 1269

Rapport

209/25 Rapporter från ledamöter med uppdrag i bolag/och eller region 1272

KUNGÄLVS KOMMUN

Kallelse
2025-08-20

Kallelse

Instans	Kommunstyrelsen
Plats	Stadshuset, plan 2, Sessionssalen
Tid	Onsdagen den 20 augusti kl 09:00-16:00

Ledamöter	Miguel Odhner (S)	Ordförande
	Anders Holmensköld (M)	1:e vice ordförande
	Gun-Marie Daun (KD)	2:e vice ordförande
	Ove Wiktorsson (C)	
	Pia Gillerstedt (S)	
	Patrik Ryberg (SD)	
	Anna Vedin (M)	
	Elisabeth Mattsson (L)	
	Jonas Andersson (S)	
	Mikael Wintell (UP)	
	Marcus Adiels (M)	
	Greger Plannthin (SD)	
	William Hult (S)	
	Erik Martinsson (-)	
	Michael Karlsson (L)	
	Erik Andreasson (V)	
	Charlotta Windeman (M)	
Ersättare	Carin Gerefalk (S)	
	Ilona Waern (KD)	
	Helena Lindgren Karlsson (S)	
	Maria Pehrson (UP)	
	Rose-Mari Larsdotter (M)	
	Gustav Meuller (M)	
	Peter Skoglund Ferrari (SD)	

Miguel Odhner (S)	Oskar Engdahl
Ordförande	Sekreterare

Kallelse

Kommunstyrelsen
2025-08-20

Dagordning

		Förslag till beslut
1	Upprop	
2	Val av justerare	Utses
3	Tillkommande och utgående ärenden	Fastställs
	Information	
4	Redovisning av delegationsbeslut	Antecknas
	Klockan 09:00 – 09:20	
5	Kommundirektörens rapport - Hallarenan - Arbetet med värdegrunden - Lägesrapport sjukfrånvaro - Rapportering efter sommaren - Vattenledningar Klockan: 09:20 – 10:00 *Föredragande: Förvaltningsledningen*	Antecknas
6	Månadsrapport - Ekonomi - Projekt *Klockan: 10:00 – 10:20* *Föredragande: Pia Jakobsson och Åsa Berglie*	Antecknas
7	Rapportering om fritidsbanken *Klockan: 10:20 – 11:00* *Föredragande via länk: David Mathiasson*	Antecknas

Kallelse

Kommunstyrelsen
2025-08-20

8	KS2025/1561	Effektivitet i samverkan – en jämförelse av gemensam Ekonomiadministration, Lön och IT i kommunalt bolag *Klockan 11:05 – 11:20* *Föredragande: Linda Nygren*	Antecknas
9		Rapport från rådet för folkhälsa och social hållbarhet *Klockan: 11:20 – 11:45* *Föredragande: Lena Arnfelt och Johan Sjöholm*	Antecknas
10		Dialog kring budgetprocess och ledningsstödssystem *Klockan 13:00 – 14:00* *Medverkande: Daniel Tengvall (S) och Eva Qvistgaard (L)*	Antecknas
		Ärenden som stannar i kommunstyrelsen	
11		Översyn kommunstyrelsens politiska organisation	Beslut
12	KS2025/1575-1	Rekommendationer från arbetsgrupp utifrån Visselblåsarärende SMN2024/0603	Beslut
		Ärenden till kommunfullmäktige	
13	KS2025/1361-1	Pensionsriktlinjer för förtroendevalda *Närvarande via länk: Susanne Renström KPA*	Förslag till kommunfullmäktige
14	KS2025/0613-1	Utredning om kultur i stadsutvecklingen - kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv *Föredragande: Åsa Berglie, Mirsad Radoncic, Niklas Delander och Åsa Johansson*	Beslut

Kallelse

Kommunstyrelsen
2025-08-20

15	KS2025/1104-2	Svar på remiss Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider i skolan *Närvarande: Anneli Thronsen*	Beslut
16	KS2025/1037-2	Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 *Närvarande: Fredrik Skreberg*	Beslut
17	KS2025/1396-1	Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus *Närvarande: Ivar Bohigas*	Beslut
18	KS2025/1017-2	Remissvar - SOU 2025:29 Ökad kvalitet hos Samhall och flera vägar till skyddat arbete *Närvarande: Henrik Johannessen*	Beslut
19	KS2025/1289-2	Riktlinje för kamerabevakning *Närvarande: Johanna Axerud*	Beslut
20	KS2025/1268-2	Riktlinje för hat, hot och våld mot förtroendevalda	Beslut
21	KS2025/0991-6	Yttrande till förvaltningsrätten i Göteborg efter föreläggande i mål nr 8212–25	Beslut *Handlingar tillkommer*
22	KS2025/0032-2	Medfinansiering Nyföretagarcentrum 2025	Beslut
23	KS2025/1557-1	Ansökan om att registrera kommunala kulturskolan som godkänd utförare inom ramen för statliga Fritidskortet **Rapport**	Beslut
24		Rapporter från ledamöter med uppdrag i bolag/och eller region - Återkoppling från arbetsgrupp utifrån visselblåsarärende	Antecknas

Kallelse

Kommunstyrelsen
2025-08-20

- EM ILCA-mästerskapet

KUNGÄLVS KOMMUN

Delegationsbeslut kommunstyrelsen
2025-08-20

Delegationsbeslut

Instansnr	Ärende	Titel
561/25	KS2024/0690-9	Ändring i Gymnasieorganisation 25/26- Minskning i antal platser IMYFS
562/25	KS2025/0150-3	Protokollsutdrag - Projekt- och arrangemangsstöd 2025: Kungälvs Motorklubb - Cruisingen - Utskottet för Bildning och lärande
563/25	KS2025/0333-3	Protokollsutdrag - Projekt- och arrangemangsstöd 2025: Kungälvs Teaterförening - teatrar - Utskottet för Bildning och lärande
564/25	KS2025/0462-5	Protokollsutdrag - Projekt- och arrangemangsstöd 2025: Ensemble Vinga Ideell förening - Utskottet för Bildning och lärande
565/25	KS2025/0466-3	Protokollsutdrag - Projekt- och arrangemangsstöd 2025: Ines Sebalj - Utskottet för Bildning och lärande
566/25	KS2025/0484-4	Protokollsutdrag - Projekt och arrangemangsstöd 2025: Aktiva Seniorer - Julshow - Utskottet för Bildning och lärande
567/25	KS2025/0550-4	Protokollsutdrag - Projekt- och arrangemangsstöd 2025: Bygg föreningen Folkets Hus och Park ek förening i Kungälv - Utskottet för Bildning och lärande
568/25	KS2025/0679-3	Protokollsutdrag - Bulten 4 - Lokal till VA och entreprenad - Utskottet för Samhälle och utveckling
569/25	KS2025/0828-13	Protokollsutdrag - Utdelning grundskolans samfond 2025/2026 - Utskottet för Bildning och lärande
570/25	KS2025/0829-4	Protokollsutdrag - Utdelning gymnasieskolans samfond 2025/2026 - Utskottet för Bildning och lärande
571/25	KS2025/0898-2	Protokollsutdrag - Ungdomskulturstipendium 2025 - Utskottet för Bildning och lärande
572/25	KS-VR2025/0184-2	TRV 2025_36584 Remisskopia för remissomgång Hansgatan
573/25	KS-VR2025/0190-2	[TRV 2025_40624] Remisskopia för remissomgång 1 från Nereby
574/25	KS-VR2025/0192-2	[TRV 2025_41157] Remisskopia för remissomgång 1
575/25	KS-VR2025/0193-2	[TRV 2025_41589] Remisskopia för remissomgång
576/25	KS-VR2025/0194-2	[TRV 2025_41892] Remisskopia för remissomgång 2
577/25	KS2023/2054-2	Kråkerön 3:1, avtalsservitut_avloppsanläggning

Delegationsbeslut

Delegationsbeslut kommunstyrelsen
2025-08-20

578/25	KS2025/0136-1	Tyfter 1:19, del av - Undertecknat sidoarrende 2025
579/25	KS2025/0138-1	Diseröd 1:1, del av - Undertecknat sidoarrende 2025
580/25	KS2022/1841-19	Köpeavtal Pumpen 6
581/25	KS2022/1841-20	Avtalsservitut ledningar Pumpen 6 - Ytterby-Tunge 1:106
582/25	KS2025/0738-2	Tilläggsavtal nr 11 Sörkrokens VA-samfällighetsförening
583/25	KS2025/0758-8	Undertecknat ändringsavtal för tomträtt på Marstrand 6:69
584/25	KS2025/0758-9	Ansökan om inskrivning av tomträttsinnehav Marstrand 6:69
585/25	KS2025/1010-2	Undertecknad arrendeavtal för badplats inom Tolleröd 2:1
586/25	KS2025/1145-1	Varning - Personalärende
587/25	KS2025/1190-1	Hedvigsholmsgatan, Hotellplan 1 timma - parkering
588/25	KS2025/1191-1	Ringplan, Salteriet 1 timma - parkering
589/25	KS2025/1194-1	Utmarksvägen - parkering avgift, tid
590/25	KS-VR2025/0255-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll i hämtning av hushållsavfall för fastigheten Tjuvkil 1:84
591/25	KS-VR2025/0262-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll av hämtning av hushållsavfall och slam för fastigheten Braseröd 1:23
592/25	KS-VR2025/0275-2	[TRV 2025_57777] Remisskopia för remissomgång 1
593/25	KS2021/1984-6	Avtal om inkoppling till den allmänna anläggningen för vatten och spillvatten
594/25	KS2022/0734-19	Beslut om förlängning och timpris gällande miljökonsulter.
595/25	KS2024/1486-7	Anslutningsavtal Auktorisationssystem för digital post - Huvudavtal DIGG
596/25	KS2024/2117-4	Hyreskontrakt 1063-542-001 Vandrarhem, konferens och turistansläggning
597/25	KS2024/2117-5	Hyreskontrakt 1063-542-003 Hygienutrymme, toaletter
598/25	KS2024/2421-2	Avtal – anslutning allmänna anläggningen för vatten
599/25	KS2025/0577-7	Delegationsbeslut april 2025 för färdtjänst och riksfärdtjänst. Färdtjänst 42 beviljade, 0 delavslag, 1 avslag. Riksfärdtjänst 6 beviljade, 0 delavslag, 0 avslag. Resa i annan kommun 1 beviljad, dagvårdsresor 1 beviljad och arbetsresor 0 beviljad.
600/25	KS2025/0577-8	Delegationsbeslut april 2025 för parkeringstillstånd för rörelsehindrade. Förare 5 beviljade, medpassagerare 1 beviljad och 2 avslag.
601/25	KS2025/0723-1	Motorisering av färjeläge - Avtal

Delegationsbeslut

Delegationsbeslut kommunstyrelsen
2025-08-20

602/25	KS2025/0739-5	Beslut skriftlig varning
603/25	KS2025/0751-4	Kontrakt vinterväghållning_KS2025_0751
604/25	KS2025/0808-27	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 18
605/25	KS2025/0808-28	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 8
606/25	KS2025/0808-24	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 3
607/25	KS2025/0808-25	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 4
608/25	KS2025/0808-26	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 5
609/25	KS2025/0808-23	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 2
610/25	KS2025/0808-29	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 9
611/25	KS2025/0808-30	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Svingeln 10
612/25	KS2025/0808-31	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 28
613/25	KS2025/0808-32	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Fars hatt 19
614/25	KS2025/0808-33	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Skarpe Nord 5
615/25	KS2025/0808-34	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Övre Platt 2
616/25	KS2025/0808-35	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Övre Platt 4
617/25	KS2025/0808-36	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Övre Platt 12
618/25	KS2025/0808-37	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Nedre Platt 4
619/25	KS2025/0808-37	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Nedre Platt 4
620/25	KS2025/0808-38	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Fars Hatt 23
621/25	KS2025/0808-39	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Fars Hatt 6
622/25	KS2025/0808-40	Beslut anvisande av annan plats för att lämna avfall, Stora Våghals 11
623/25	KS2025/0892-3	Underrättelse om tilldelningsbeslut – Tjuvkil, Hamnvägen ombyggnad av gata mm.
624/25	KS2025/0992-2	Beslut om avstängning från arbetet
625/25	KS2025/0992-5	Beslut om skriftlig varning
626/25	KS2025/1079-1	Avtal medborgarcermonin - Two of us 2025
627/25	KS2025/1141-3	Beslut – begäran om radering av personuppgifter

Delegationsbeslut

Delegationsbeslut kommunstyrelsen
2025-08-20

628/25	KS2025/1164-1	Samlat arbete mötesplatser barn- och unga i Kärna - Ekonomiskt stöd till socialt stödjande förening Harestads skyttegille 2025
629/25	KS2025/1171-3	Begäran om överklagningsbart beslut
630/25	KS2025/1173-5	Tilldelningsbeslut för värdering av fastigheterna Skatan 4 och Skatan 8
631/25	KS2025/1173-7	Beställning direktupphandling värdering skatan 4 och skatan 8
632/25	KS2025/1182-1	PUB avtal för APN 2025
633/25	KS2025/1195-2	Beslut - personuppgiftsincident
634/25	KS2025/1201-2	Beslut - personuppgiftsincident
635/25	KS2025/1206-1	Besked om avsked
636/25	KS2025/1233-4	Beslut om uppsägning pga arbetsbrist
637/25	KS2025/1290-1	Munkegärdeskolan, Räfsalsvägen - Avgift
638/25	KS2025/1314-1	Samarbetsavtal - Länsförsäkringars stöd till barn och unga
639/25	KS2025/1316-1	Skollinjehållplatser 25-26
640/25	KS2025/1337-1	Skurhagagatan, Avgift - parkering
641/25	KS2025/1369-3	Yttrande ansökan om borgerlig vigselförrättare (dnr 25859-2025)
642/25	KS-VR2025/0191-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll i hämtning av hushållsavfall för fastigheten Aröd 2:153
643/25	KS-VR2025/0249-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark – Byggetablering arbetsbod, container, inhägnat arbetsområde, Arntorpsgatan 13
644/25	KS-VR2025/0251-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark – Båtutställning Marstrand 5:1,Kungsplan
645/25	KS-VR2025/0258-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark - Sillens helg 2025, Hamngatan och Ringplan, Marstrand
646/25	KS-VR2025/0259-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark – Byggetablering byggställning, Östra Gatan 43
647/25	KS-VR2025/0263-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark - Marknad, Marstrand
648/25	KS-VR2025/0265-2	Delegeringsbevis – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark – Nordisk stormaktstid med liten marknad, Bohus Fästning, Fästningsparken 1, 2025-09-20 – 2025-09-21
649/25	KS-VR2025/0268-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll för hämtning av hushållsavfall för fastigheten Åkerhög 1:33
650/25	KS-VR2025/0271-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll för hämtning av hushållsavfall för fastigheten Klasen 4
651/25	KS-VR2025/0272-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark – Uteservering Café Jerusalem, Västra Gatan 60

Delegationsbeslut

Delegationsbeslut kommunstyrelsen
2025-08-20

652/25	KS-VR2025/0282-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll för hämtning av hushållsavfall för fastigheten Torsby-Röd 2:9
653/25	KS-VR2025/0283-2	[TRV 2025_60975] Remisskopia för remissomgång 1
654/25	KS-VR2025/0288-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark - Västerhavsveckan, Marstrandsön och Koön
655/25	KS-VR2025/0293-2	[TRV 2025_62431] Remisskopia för remissomgång 2
656/25	KS-VR2025/0294-2	[TRV 2025_58786] Remisskopia för remissomgång 1
657/25	KS-VR2025/0295-2	[TRV 2025_40907] Remisskopia för remissomgång 2
658/25	KS-VR2025/0297-2	[TRV 2025_62431] Remisskopia för remissomgång 2
659/25	KS-VR2025/0298-2	Dispensansökan Kungälv kommun-EC380-Signalgatan-Bollestad
660/25	KS-VR2025/0300-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark – Offentlig tillställning: Marknad, Fästningsparken 1
661/25	KS-VR2025/0301-2	[TRV 2025_61859] Remisskopia för remissomgång 1
662/25	KS-VR2025/0302-2	[TRV 2025_61866] Remisskopia för remissomgång 1
663/25	KS-VR2025/0304-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll för hämtning av hushållsavfall för fastigheten Bollestad 2:3
664/25	KS-VR2025/0305-2	Delegeringsbeslut - beviljas
665/25	KS-VR2025/0307-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll i hämtning av hushållsavfall för fastigheten Sjöhåla 1:79
666/25	KS-VR2025/0309-2	[TRV 2025_62436] Remisskopia för remissomgång 1
667/25	KS-VR2025/0310-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark - Placering av containrar; parkering vid Kungälvsparken, längs Romelandavägen, Karebyvägen
668/25	KS-VR2025/0316-2	[TRV 2025_67382] Remisskopia för remissomgång 1
669/25	KS-VR2025/0319-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark - Uppställning av jollar och trailers, Marstrand
670/25	KS2025/1536-3	Beslut - Utlämnande av allmän handling
671/25	KS2025/0668-5	Ramavtal Kross- och Grusprodukter och tilldelningsbeslut
672/25	KS2025/0814-6	Ramavtal Besiktningstjänster Lekplatser och Aktivitetsytor och tilldelningsbeslut
673/25	KS2025/0815-2	Undertecknat servitutsavtal Rådhuset 4

Delegationsbeslut

Delegationsbeslut kommunstyrelsen
2025-08-20

674/25	KS2025/0995-10	Beslut gällande anvisande av annan plats för lämnande och hämtande av kommunalt avfall, SKARPE NORD 17
675/25	KS2025/0995-11	Beslut gällande anvisande av annan plats för lämnande och hämtande av kommunalt avfall, SKARPE NORD 18
676/25	KS2025/0995-12	Beslut gällande anvisande av annan plats för lämnande och hämtande av kommunalt avfall, SKARPE NORD 11
677/25	KS2025/0995-13	Beslut gällande anvisande av annan plats för lämnande och hämtande av kommunalt avfall, ALARMPOSTEN 2
678/25	KS2025/0995-14	Beslut gällande anvisande av annan plats för lämnande och hämtande av kommunalt avfall, SKARPE NORD 12
679/25	KS2025/0995-15	Beslut gällande anvisande av annan plats för lämnande och hämtande av kommunalt avfall, SKARPE NORD 13
680/25	KS2025/0995-16	Beslut gällande anvisande av annan plats för lämnande och hämtande av kommunalt avfall, ÖVRE PLATT 3
681/25	KS2025/0995-17	Beslut gällande anvisande av annan plats för lämnande och hämtande av kommunalt avfall, ÖVRE PLATT 1
682/25	KS2025/1136-1	Undertecknat Nyttjanderättsavtal med Sportfiskarna gällande fiskevårdsåtgärder
683/25	KS2025/1325-2	Delegationsbeslut, skötselavtal – Fontin 1:1
684/25	KS2025/1345-1	Tillsättningsbeslut
685/25	KS2025/1346-1	Tillsättningsbeslut
686/25	KS2025/1347-1	Tillsättningsbeslut
687/25	KS2025/1348-1	Tillsättningsbeslut
688/25	KS2025/1349-1	Tillsättningsbeslut
689/25	KS2025/1350-1	Tillsättningsbeslut
690/25	KS2025/1351-1	Tillsättningsbeslut
691/25	KS2025/1352-1	Tillsättningsbeslut
692/25	KS2025/1354-1	Tillsättningsbeslut
693/25	KS2025/1411-1	Beslut varning
694/25	KS2025/1420-3	Grannemedgivande för anmälningspliktig nybyggnad
695/25	KS2025/1441-3	Beslut - avslag begäran om allmän handling
696/25	KS2025/1463-2	Beslut - personuppgiftsincident
697/25	KS2025/1482-1	Tillsättningsbeslut
698/25	KS2025/1483-1	Tillsättningsbeslut
699/25	KS2025/1484-1	Tillsättningsbeslut
700/25	KS2025/1485-1	Tillsättningsbeslut
701/25	KS2025/1486-1	Tillsättningsbeslut
702/25	KS2025/1487-1	Tillsättningsbeslut

Delegationsbeslut

Delegationsbeslut kommunstyrelsen
2025-08-20

703/25	KS2025/1488-1	Tillsättningsbeslut
704/25	KS2025/1489-1	Tillsättningsbeslut
705/25	KS2025/1495-1	Beslut utlämnande av allmän handling
706/25	KS2025/1537-3	Beslut om utlämnande av allmän handling
707/25	KS-VR2025/0308-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark - Uppställning/uppvisning och träff med EPAtraktorer, Kungälvsparken
708/25	KS-VR2025/0318-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll för hämtning av hushållsavfall för fastigheten Ödsmål 3:72
709/25	KS-VR2025/0321-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark - Byggetablering, Strandgatan
710/25	KS-VR2025/0324-2	Delegationsbeslut, beviljat uppehåll för hämtning av hushållsavfall och slam för fastigheten Dössebacka 1:14
711/25	KS-VR2025/0325-2	[TRV 2025_69432] Remisskopia för remissomgång 1
712/25	KS-VR2025/0326-3	[TRV 2025_69451] Remisskopia för remissomgång 1
713/25	KS-VR2025/0327-2	Delegeringsbeslut – beviljas - Upplåtelse av allmän platsmark - Uteservering, Bröderna Arvidsons Fisk AB, Hamngatan 22, Marstrand
714/25	KS-VR2025/0331-2	Delegationsbeslut beviljat uppehåll i hämtning av hushållsavfall för Lysegården 1:5
715/25	KS-VR2025/0334-2	[TRV 2025_69986] Remisskopia för remissomgång 2
716/25	KS-VR2025/0334-1	Begäran om yttrande - bred transport
717/25	KS-VR2025/0339-2	Delegationsbeslut beviljat uppehåll i hämtning av hushållsavfall för fastigheten Kyrkeby 6:23
718/25	KS-VR2025/0342-2	Delegationsbeslut beviljat uppehåll i hämtning av hushållsavfall för fastigheten Grokareby 2:16
719/25	KS-VR2025/0345-2	Delegationsbeslut beviljat uppehåll i hämtning av hushållsavfall för fastigheten Romelanda-Solberg 4:6
720/25	KS2025/1507-1	Tillsättningsbeslut
721/25	KS2025/1508-1	Tillsättningsbeslut
722/25	KS2025/1509-1	Tillsättningsbeslut
723/25	KS2025/1317-2	Ansökan statsbidrag för utveckling av funktionshinderpolitiken 2025

Denna behandling '190/25 Kommundirektörens rapport' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '191/25 Månadsrapport' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '192/25 Rapportering om fritidsbanken' har inget tjänsteutlåtande.

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Oskar Engdahl

2025-08-08

Effektivitet i samverkan – en jämförelse av gemensam Ekonomiadministration, Lön och IT i kommunalt bolag (Dnr KS2025/1561-1)

Sammanfattning

Soltak AB är ett bolag som ägs gemensamt av Stenungsunds, Tjörns, Lilla Edets och Kungälvs kommuner och levererar tjänster inom Ekonomi, HR/Lön, IT samt Projekt. Ändamål och syfte med bolaget är att åstadkomma en legal form för samverkan mellan ägarkommunerna samt att möjliggöra för kommunerna att utföra stöd- och servicetjänster på ett mer kostnadseffektivt sätt än om varje ägarkommun utför dessa var för sig.

Med bakgrund av bolagets syfte har ägarna sett ett behov av att belysa hur effektiv verksamheten är i jämförelse med andra liknande verksamheter. Uppdraget tilldelades, i juni 2024, kommundirektörerna i de fyra kommunerna. Resultatet av uppdraget är bifogade rapporter vilka behandlats av ägarrådet den 29 april 2025 samt på ett förstärkt ägarråd, med representanter från Soltaks styrelse och ledning närvarande, den 17 juni 2025.

Med utgångspunkt i rapporternas rekommendationer samt dialoger på de två ägarråden kommer ägarrådet, under hösten 2025, formulera ett uppdrag till kommundirektörerna samt bolaget i syfte att stärka styrning, ledning och samordning avseende samverkan genom Soltak. Parallellt med detta arbete informeras kommunstyrelserna i respektive kommun om uppdraget samt dess resultat.

Förslag till kommunstyrelsen

Informationen antecknas till protokollet.

Linda Nygren
kommundirektör

Expedieras till:

För kännedom till:

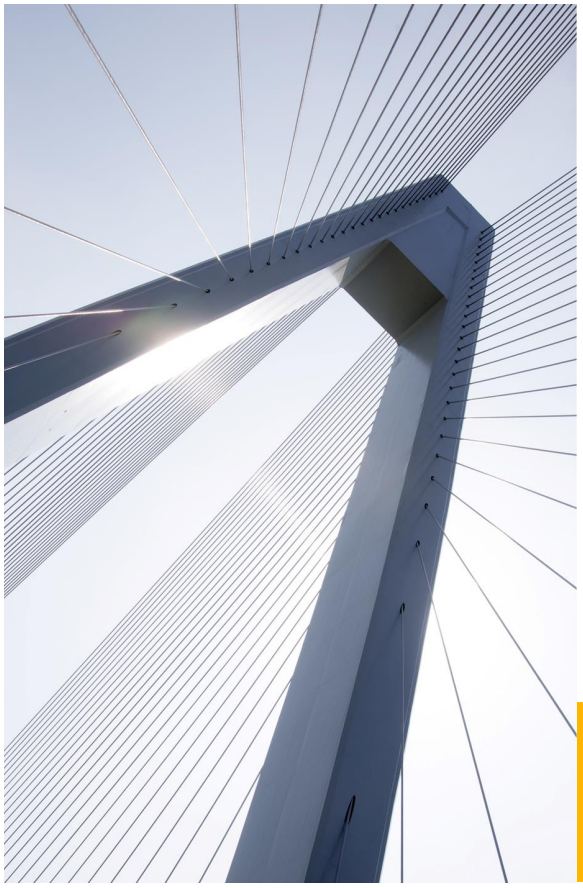

Effektivitet i samverkan – en jämförelse av gemensam IT i kommunalt bolag

Stenungsunds kommun, Lilla Edets kommun, Tjörns kommun och Kungälvs kommun

5 juni 2025

pwc

Effektivitet i samverkan – en jämförelse av gemensam IT i kommunalt bolag

Denna rapport har upprättats i enlighet med vårt, Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB ("PwC"), uppdragsavtal daterat den 18 december 2024 och i överenskommelse med beställare.

I rapporten redogör vi för den jämförelse och analys vi genomfört av det kommunala bolaget Soltak IT och dess ägarkommuner. Jämförelsen fokuserar på hur effektiv verksamheterna är i jämförelse med likvärdiga organisationer och dess IT-verksamheter.

För att säkerställa en helhetsbild inkluderar jämförelsen nyckeltal för både kvalitet och kostnad. Vår förhoppning är att rapporten ska ge de beställande kommunerna ett kunskapsunderlag som kan stödja vid framtida beslutsfattande för kommunerna och Soltak IT både ur ett strategiskt och operativt perspektiv.

Med vänlig hälsning

Petter Spanne
Kund- och uppdragsansvarig
Mobil: +46 (0)73 617 04 32
Email: petter.spanne@pwc.com

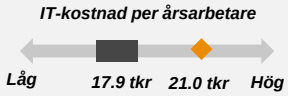
Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB
Torsgatan 21, SE-113 97 Stockholm, Sweden
T: +46 (0) 10 212 40 00 | F: +46 (8) 555 33 001
Org nr/Reg No: 556029-6740
www.pwc.com/se

Sammanfattande iakttagelser och metod

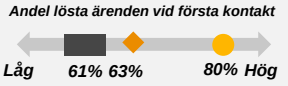
Soltak AB och dess ägarkommuner levererar IT-tjänster på ett effektivt sätt till sina medarbetare och i paritet med jämförbara organisationer, men till en något högre kostnad

1. Är Soltak AB effektiv, i jämförelse med andra leverantörer, vad gäller de tjänster som bolaget levererar inom området IT?

Soltak IT:s IT-kostnad per årsarbetare ligger i paritet med jämförbara organisationer

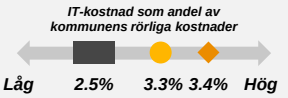

Soltak IT har lägre svarsfrekvens på ”Andel ärenden som löses vid första kontakt”* än benchmark men i paritet med jämförbara organisationer

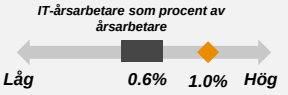

2. Innebär samarbetet genom Soltak AB att kommunernas IT-verksamheter är effektiva jämfört med andra organisationer med liknande förutsättningar?

Ägarkommunernas IT-kostnad som andel av kommunens rörliga kostnader* ligger i linje med övre kvartilen för benchmark

Antal IT-årsarbetare som andel av totalt antal årsarbetare varierar mellan kommunerna

- Genomsnitt av jämförbara organisationer
- Soltak IT (fråga 1) och ägarkommunerna Kungälv, Lilla Edet och Stenungsund (fråga 2)
- Benchmarkdata, hämtad från PwC och Gartner (medianen)

Metod

Jämförelsen är baserad på nyckeltal som är etablerade i branschen. Varje specifikt nyckeltal och organisation har validerats utifrån en process där kriterier har satts upp för vilka nyckeltal och organisationer som skall inkluderas i jämförelsen. Dessa nyckeltal har sedan populerats med data och information som delats av identifierade och prioriterade organisationer. Insamling av data och information har kompletterats med interjuver med representanter från respektive organisation.

Sammanfattande iakttagelser

Baserat på jämförelsen, framkommer att Soltak IT och ägarkommunerna, utifrån ett kvalitets- och bemanningsperspektiv, levererar högre effektivitet eller i paritet än jämförbara organisationer i branschen men att kostnaderna för ägarkommunerna är något högre.

Soltak IT och ägarkommunerna har väsentligt mycket lägre kostnader än benchmarkdata men ägarkommunerna har högre kostnader än jämförbara organisationer. Soltak IT och ägarkommunerna har något lägre kvalitet än benchmarkdata men högre eller i paritet med jämförbara organisationer.

Sammanfattningsvis kan Soltak IT och ägarkommunerna bedömas vara effektiva men att kostnaderna för ägarkommunerna är högre än för jämförbara organisationer. Det finns förbättringsmöjligheter på kostnadssidan samt avseende hur Soltak IT och ägarkommunerna arbetar med styrning, ledning, processer, roller och ansvar i gränssnitten mellan de olika aktörerna.

* Se sida 7 för beskrivning av nyckeltal

Innehållsförteckning

01. Bakgrund, syfte och metod 5

02. Jämförelse och analys 9
Är Soltak AB effektiv, i jämförelse med andra leverantörer, vad gäller de tjänster som bolaget levererar inom området IT?

03. Jämförelse och analys 16
Innebär samarbetet genom Soltak AB att kommunernas IT-verksamheter är effektiva jämfört med andra organisationer med liknande förutsättningar?

04. Övriga insikter 23

05. Bilagor 27
5.1 Organisationer som ingår i frågeställning 1 28
5.2 Organisationer som ingår i frågeställning 2 33
5.3 Förtydligande av begrepp och insamlad data 40

1: Bakgrund, syfte och metod

Bakgrund, syfte och metod

Bakgrund

Soltak AB är ett bolag som ägs gemensamt av fyra kommuner; Stenungsund, Tjörn, Lilla Edet och Kungälv. Soltak AB levererar tjänster inom Ekonomi, HR/Lön, IT samt Projekt och grundades av ägarkommunerna 2013 och har sedan 1 januari 2016 levererat tjänster till kommunerna i olika omfattning. Ändamål och syfte med bolaget är att genom tillhandahållande av tjänster inom ovan nämnda områden, möjliggöra för kommunerna att utföra stöd- och servicetjänster på ett mer kostnadseffektivt sätt än om varje ägarkommun utför dessa var för sig.

Omfattning

Uppdraget omfattar en jämförelse av Soltak AB mot andra jämförbara organisationer samt en jämförelse mot likvärdiga kommuner så som ägarkommunerna och dess IT-verksamheter. Jämförelsen fokuserar på hur effektiv verksamheterna är i jämförelse med andra jämförbara organisationer. Begreppet effektivitet avgränsas till att inkludera parametrarna kostnad och kvalitet.

Jämförelsen är begränsad till att inkludera tre organisationer att jämföra med för fråga 1 samt tre organisationer för fråga 2 samt 7-8 nyckeltal för respektive jämförelse men innefattar även jämförelse med benchmarkdata tillhandahållen av PwC och Gartner.

Avgränsningar

Uppdraget omfattar endast bolagets IT-verksamhet och dess tjänster samt respektive kommuns IT-verksamhet. Uppdraget ska belysa bolagets och kommunernas kostnader och kvalitet med utgångspunkt i helåret 2023*. PwC ska inte lämna rekommendationer om hur samarbetet genom Soltak AB och bolagets tjänster kan utvecklas – fokus för uppdraget är att ge ett kvalitetssäkrat underlag avseende bolagets och kommunernas effektivitet.

Ursprunglig omfattning har justerats under arbetets gång:

- Tjörns kommun inkluderas inte då de anslöt till Soltak under andra halvan av 2023 och komplett underlag inte finns tillgängligt för att kunna genomföra en korrekt jämförelse. IT-kostnad samt antal enheter finns dock inkluderad för Tjörn i Soltaks IT-kostnader och data för fråga 1 för den delen under 2023 då de var anslutna och finns därmed till viss del inkluderade i jämförelsen. Detta har stämts av med företrädare för ägarkommunerna.

Syfte

Uppdragets syfte är att belysa effektiviteten avseende såväl kostnad som kvalitet hos Soltak AB som leverantör av IT-tjänster samt respektive kommuns IT-verksamheter. Uppdraget ska ge beställande kommuner ett kunskapsunderlag som kan stödja vid framtida beslutsfattande och strategiska och operativa inriktning för kommunerna och Soltak AB.

Mål, resultat och leverans

Uppdraget resulterar i denna rapport som besvarar frågorna:

- Fråga 1; Är Soltak AB effektiv, i jämförelse med andra leverantörer, vad gäller de tjänster som bolaget levererar inom området IT?
- Fråga 2; Innebär samarbetet genom Soltak AB att kommunernas IT-verksamheter är effektiva jämfört med andra organisationer med liknande förutsättningar?

Målet med uppdraget är att ge de beställande kommunerna ett kunskapsunderlag som beskriver Soltak IT:s och ägarkommunernas IT-enheters effektivitet vad gäller kvalitet och kostnad. Underlaget kan stödja beslutsfattare vid framtida strategiska och operativa beslut.

*Uppdragsgivaren har valt att avgränsa uppdraget baserat på utfall/resultat från 2023. Beroende på vilket år, ett eller flera, som hade valts skulle resultatet kunnat ha sett annorlunda ut. Denna rapport baseras på information och resultat endast från år 2023.

Insamling av data

Insamlad data

För att skapa en förståelse för nuläget har kvalitativ och kvantitativ data samlats in. PwC har efterfrågat följande dokumentation från Soltak IT, ägarkommunerna och de organisationer som inkluderas i jämförelsen;

- Tjänstebeskrivningar
- Ägardirektiv
- Digitaliseringsstrategi
- Information om organisationen, exempelvis antal årsarbetare
- Ekonomisk information, exempelvis budget, resultat och årsredovisningar

Genomförda intervjuer

För att fördjupa förståelsen för nuläget och komplettera insamlad data genomförde vi intervjuer med identifierade organisationer och kommuner samt även kompletterande möten;

Kommuner:

- Ale kommun, IT-chef och controller
- Kungälvs kommun, Digitaliseringschef
- Lidköping kommun, Chef verksamhetsutveckling och digitalisering, samt controller
- Lilla Edets kommun, Digitaliseringschef
- Stenungsunds kommun, Digitaliseringschef
- Söderköpings kommun, IT- och digitaliseringschef
- Tjörns kommun, Digitaliseringschef

IT-organisationer

- Soltak AB, exempelvis VD, affärsområdesansvarig för IT samt enhetschefer
- Unikom AB, stabschef och VD
- SML-IT, IT-arkitekt och före detta VD
- Göliska IT, TF VD och tf ekonomichef

Vilka nyckeltal som valts ut och varför

För att möjliggöra en jämförbarhet har i största möjliga mån branschspecifika nyckeltal valts ut. Fokus har varit nyckeltal för effektivitet vilket i denna rapport är uppdelat i *kostnad* och *kvalitet.* Det är däremot viktigt att poängtera att nyckeltal kan mätas och följas upp olika. Vid varje nyckeltal diskuteras därav en analys och förklaring med faktorer som påverkar utfallet och som är viktiga att ha med i beaktning.

Nyckeltal för kostnad

IT-kostnad per PC
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet enheter (vilket inkluderar PC, Chromebook/MacBook, iPads)

IT-kostnad per användare
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet användarkonton (AD-konton och elevkonton)

IT-kostnad per årsarbetare inom kommunen
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet årsarbetare inom kommunerna som organisationen stöttar

IT-kostnad som en andel av organisationens rörliga kostnader
Totala IT-kostnaden dividerad med kommunens rörliga kostnader

IT-årsarbetare som en procent av totalt antal årsarbetare
IT-årsarbetare som en procent av totala antalet årsarbetare inom kommunen

Nyckeltal för kvalitet

Antalet ärenden som löses vid första kontakt
Totala antalet ärenden (e-post, telefon etc) som löses vid första kontakt

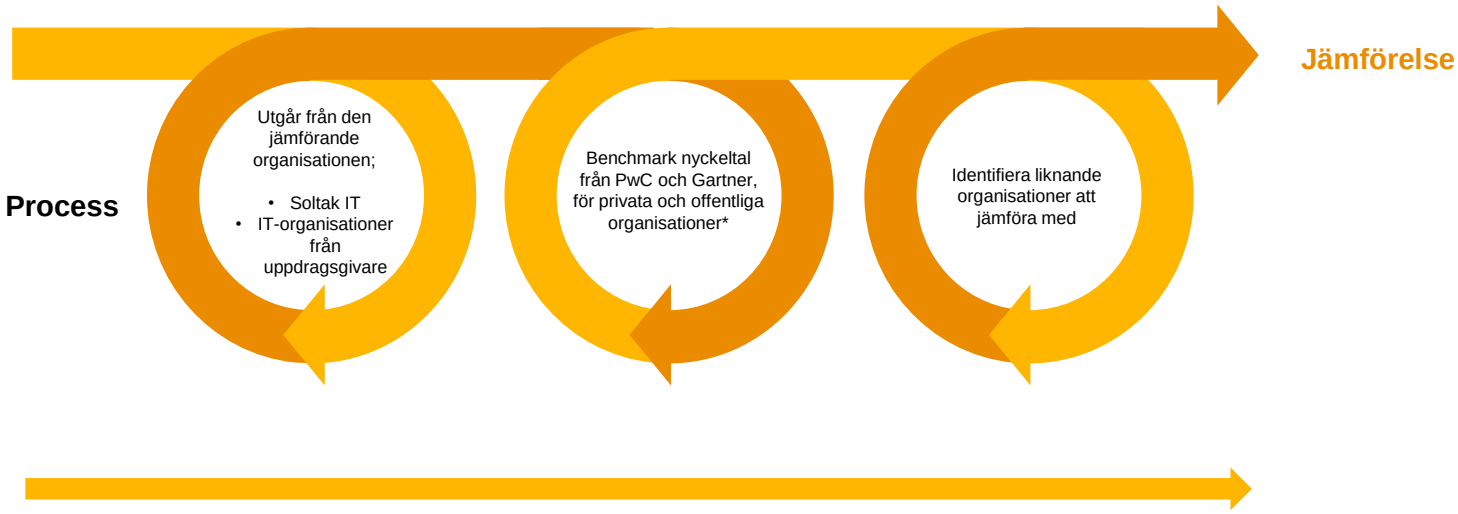
IT-årsarbetare omsättning
Procentuell personalomsättning av antalet IT-årsarbetare som börjat och slutat år 2023

Antal hanterade ärenden per IT- årsarbetare
Antal hanterade ärenden dividerat med antal IT-årsarbetare

Antal hanterade ärenden
Totalt antal hanterade ärenden 2023

Antal PC:s per användare
Antal enheter (PC:s, Chromebook/MacBook och iPads) dividerat med antalet AD-konton (inkluderat antal elevkonton)

Process för arbetet med jämförelse

Förutsättningar:

- Tillgång till relevanta nyckeltal som används i branschen
- Tillgång till data från jämförbara organisationer och/eller benchmark

Krav:

- Nyckeltalen skall vara direkt kopplade till organisationens kärnverksamhet
- Nyckeltalen skall vara standardiserade och möjliga att vara jämförbara mellan olika organisationer
- Det skall klart och tydligt framgå vad nyckeltalen mäter

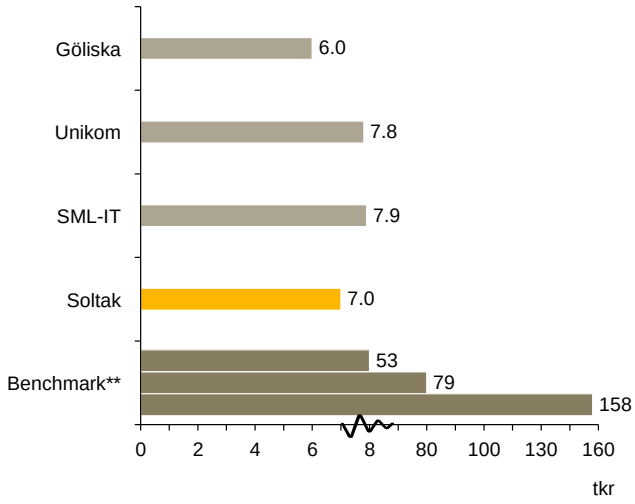
**Benchmarkdata har samlats in från PwC:s benchmark verktyg och baseras på data insamlad av PwC globalt samt rapporter från Gartner*

2: Jämförelse och analys

Är Soltak AB effektiv, i jämförelse med andra leverantörer, vad gäller de tjänster som bolaget levererar inom området IT?

Soltak IT har väsentligt lägre IT-kostnad per PC* än benchmarkdata men i paritet med jämförbara organisationer

- Den nedre kvartilen uppgår till 53 tkr, medianen till 79 tkr och den övre kvartilen till 158 tkr för benchmarkdata.
- I denna rapport används benchmarkdata, se s 8 för ytterligare information. För fråga 1 i detta kapitel är benchmarkdata baserad på data insamlad från professionella IT- serviceorganisationer i Europa och USA. Generellt ligger utfallet i denna data högre än för de organisationer vi använder i jämförelsen. Detta kan bero på att Sverige har en lägre investeringsvilja inom IT för kommunala bolag och inte har samma krav på digitalisering. Men det kan också finnas en faktor av högre effektivitet och lägre inköpspriser som kan förklara del av skillnaden. PwC har inte haft i uppdrag att utreda skillnaden och kan heller inte slå fast vad den består i.

***IT-kostnad per PC**
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet enheter (vilket inkluderar PC, Chromebook/ MacBook, iPads)

PwC noterar:

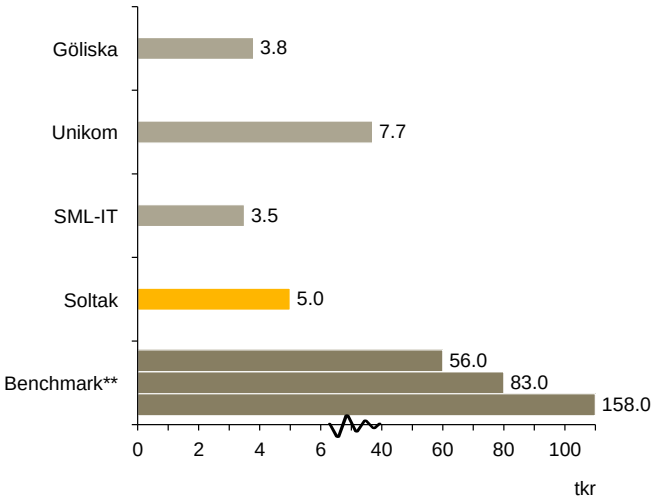
- Soltak IT och dess jämförbara organisationer har väsentligt lägre IT-kostnad per PC än benchmarkdata
- Soltak IT ligger i paritet med jämförbara organisationer
- Den totala IT-kostnaden är uppdelad i löpande IT-kostnader och IT-investeringar. Dessa kan skilja sig mellan jämförbara organisationer beroende på när och hur de har valt att investera i exempelvis hårdvara
- Möjlig orsak att kostnaden är väsentligt lägre än benchmarkdata kan vara att kommunerna i Sverige har haft ett högt tryck på kostnadseffektivitet men även att det görs för lite investeringar i offentlig sektor inom området IT

Kostnad

PwC

** Källa: PwC och Gartner 2023.

Soltak IT har väsentligt lägre IT-kostnad per användare* än benchmarkdata men i paritet med jämförbara organisationer

- Den nedre kvartilen uppgår till 56 tkr, medianen till 83 tkr och den övre kvartilen till 158 tkr för benchmarkdata.

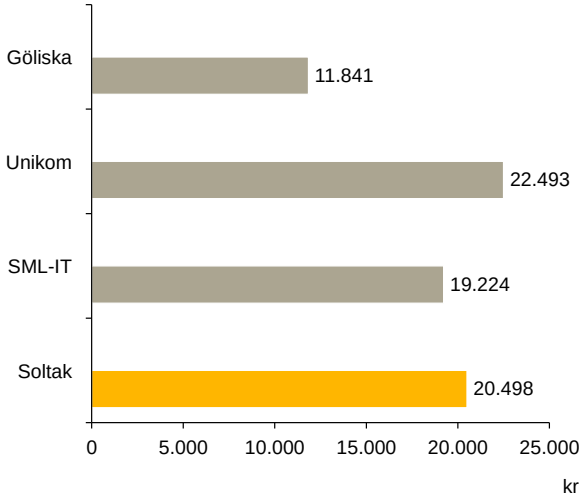
***IT-kostnad per användare**
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet användarkonton (AD-konton och elevkonton)

PwC noterar:

- Soltak IT och dess jämförbara organisationer har väsentligt lägre IT-kostnad per användare än benchmarkdata
- Soltak IT har något högre IT-kostnad per användare än Göliska och SML-IT men lägre än Unikom
- SML-IT och Göliska har lägre IT-kostnad per användare och detta kan förklaras av att de har ett högre antal användare i relation till IT-kostnad än jämförbara organisationer samt att SML-IT inte genomförde några investeringar 2023

** Källa: PwC och Gartner 2023

Göliskas IT-kostnad per årsarbetare* är betydligt lägre än jämförbara organisationer medan Soltak ligger i paritet med övriga jämförbara organisationer

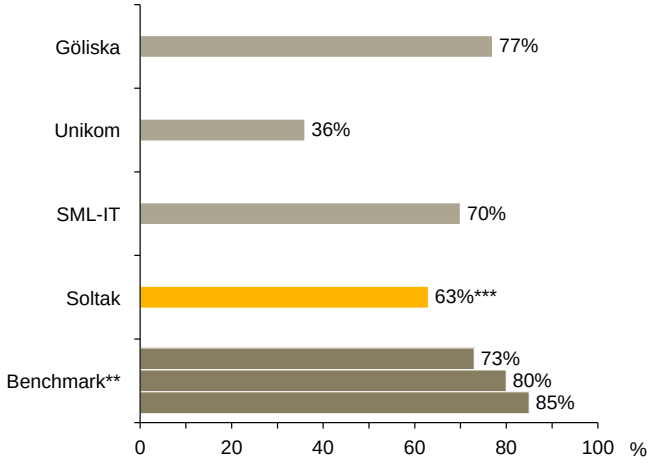

***IT-kostnad per årsarbetare inom kommunen**
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet årsarbetare inom kommunerna som organisationen stöttar

PwC noterar:

- Soltak IT:s IT-kostnad per årsarbetare ligger i paritet med Unikom och SML-IT men högre än Göliska
- Att notera är skillnaden i det totala antalet årsarbetare som organisationerna levererar tjänster till:
  - Göliska: 8 614 årsarbetare
  - Unikom: 6 571 årsarbetare
  - SML-IT: 2 847 årsarbetare
  - Soltak IT: 7 457 årsarbetare
- Göliska har betydligt lägre IT-kostnad per årsarbetare än jämförbara organisationer

Unikom har lägre svarsfrekvens på ”Andel ärenden som löses vid första kontakt”* medan resterande jämförbara organisationer ligger i paritet med varandra

- Den nedre kvartilen uppgår till 73%, medianen till 80% och den övre kvartilen till 85% för benchmarkdata.

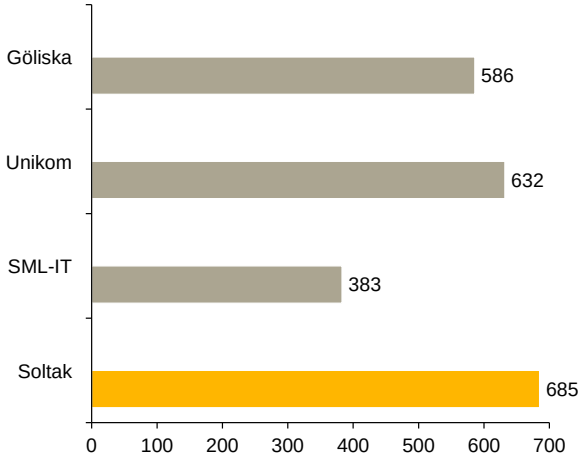
** Källa: PwC och Gartner 2023.
***1. Ärenden som Soltak tar emot och direkt skickar vidare men som inte ingår i deras uppdrag och har rådighet över räknas här som ett löst ärende och är inkluderat i utfallet. Här inkluderas också alla ärenden som inte kan lösas i första linjen som till exempel beställningar av hårdvara. 2. Soltak IT använder inte detta nyckeltal för sin egen uppföljning i det strategiska och operativa arbetet. Informationen har därför tagits fram av Soltak IT specifikt för denna rapport och bygger på en ungefärlig bedömning som bolaget har gjort för detta ändamål.

***Antalet ärenden som löses vid första kontakt**
Totala antalet ärenden (e-post, telefon etc) som löses vid första kontakt

PwC noterar:

- Soltak IT har lägre svarsfrekvens än SML-IT och Göliska men högre än Unikom
- Soltak IT redovisar en svarsfrekvens som uppgår till 63 procent, vilket motsvarar 10 procentenheter lägre än nedre kvartilen för benchmark
- Unikom har lägre svarsfrekvens än benchmarkdata samt jämförbara organisationer vilket kan bero på att de har ett arbetssätt som skiljer sig från övriga organisationer och att de inte åtskiljer first, second eller third line, vilket gör att alla typer av ärenden räknas och inte endast de som löses vid en första kontakt
- Eventuella felmarginaler behöver tas hänsyn till då organisationerna har satt upp olika flöden (automatiserade eller via telefon) för att lösa enklare ärenden så som att byta lösenord

Soltak IT har högre antal hanterade ärenden per IT-årsarbetare* än jämförbara organisationer

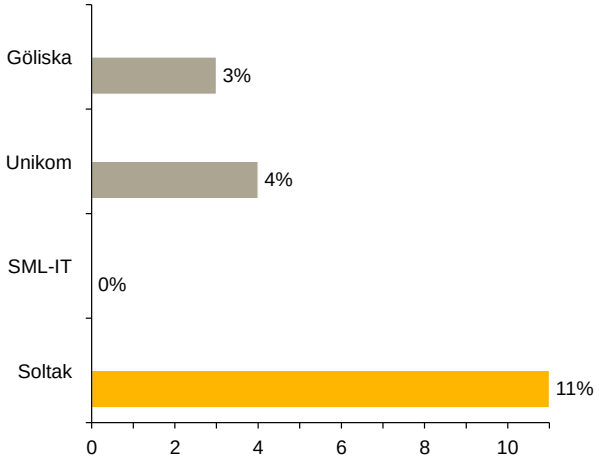
***Antal hanterade ärenden per IT-årsarbetare**
Antal hanterade ärenden dividerat med antal IT-årsarbetare

PwC noterar:

- Soltak IT hanterar fler ärenden per årsarbetare i relation till jämförbara organisationer
- Ärenden som inkluderas är hanterade ärende av kundsupport under kalenderåret 2023
- SML-IT har lägst antal hanterade ärenden per årsarbetare jämfört med Göliska och Unikom som har liknande utfall
- Totala antalet IT-årsarbetare:
  - Göliska: 62
  - Unikom: 41
  - SML-IT: 28
  - Soltak IT: 42**

**inkluderar även 5 konsulter för kundservice

Soltak IT har 8 procentenheter högre personalomsättning för IT-årsarbetare* jämfört med det lägsta redovisade värdet

PwC noterar:

- Soltak IT har högre personalomsättning än jämförbara organisationer
- Göliska och Unikom ligger i paritet med varandra medans SML-IT ligger lägst och redovisar ingen personalomsättning under 2023
- Antal IT-årsarbetare:
  - Göliska: 62
  - Unikom: 41
  - SML-IT: 28
  - Soltak IT: 42**

***IT-årsarbetare omsättning**
Procentuell personalomsättning av antalet IT-årsarbetare som börjat och slutat år 2023

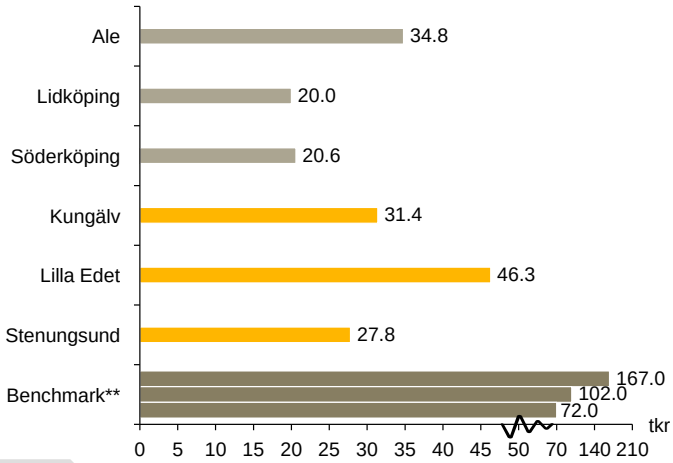
**inkluderar även 5 konsulter för kundservice

3: Jämförelse och analys

Innebär samarbetet genom Soltak AB att kommunernas IT-verksamheter är effektiva jämfört med andra organisationer med liknande förutsättningar?

IT-kostnad per årsarbetare* är lägre än benchmark för jämförbara organisationer men varierar mellan kommunerna

- Den nedre kvartilen uppgår till 167 tkr, medianen till 102 tkr och den övre kvartilen till 72 tkr.
- I denna rapport används benchmarkdata, se sid 8 för ytterligare information. För fråga 2 i detta kapitel är benchmarkdata baserad på data insamlad från offentliga organisationer i Europa och USA. Generellt ligger utfallet i denna data högre än för de organisationer vi använder i jämförelsen. Detta kan bero på att Sverige har en lägre investeringsvilja inom IT för offentlig verksamhet och inte har samma krav på digitalisering. Men det kan också finnas en faktor av högre effektivitet och lägre inköpspriser som kan förklara del av skillnaden. PwC har inte haft i uppdrag att utreda skillnaden och kan heller inte slå fast vad den består i.

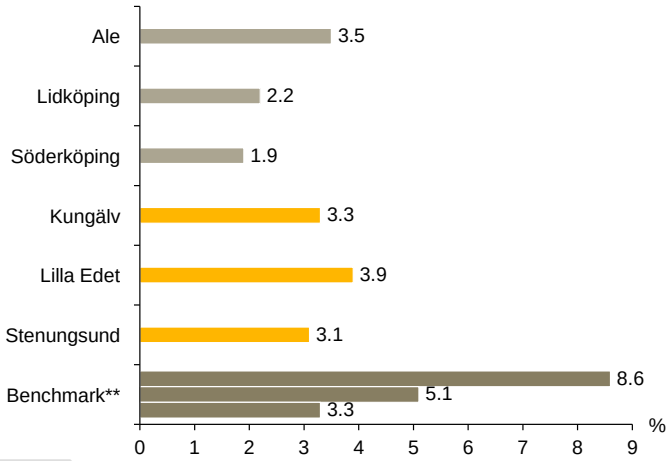
***IT-kostnad per årsarbetare inom kommunen**
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet årsarbetare inom kommunerna som organisationen stöttar

PwC noterar:

- Söderköpings kommun har en betydligt lägre IT-kostnad per årsarbetare än jämförbara organisationer men i paritet med Lidköpings kommun
- Lilla Edets kommun har en betydligt högre IT-kostnad per årsarbetare än jämförbara organisationer samt de andra ägarkommunerna
- IT-kostnaden per årsarbetare för Stenungsunds kommun och Kungälvs kommun ligger i paritet med varandra

** Källa: PwC och Gartner 2023. Inkluderar endast organisationer inom offentlig sektor.

Ägarkommunernas IT-kostnad som andel av kommunens rörliga kostnader* ligger i linje med övre kvartilen för benchmark

- Den nedre kvartilen uppgår till 8.6%, medianen till 5.1% och den övre kvartilen till 3.3% av kommunens rörliga kostnader.

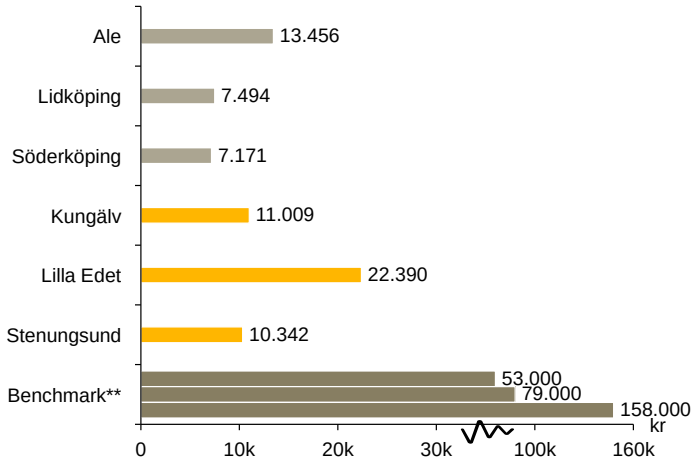
***IT-kostnad som andel av organisationens rörliga kostnader**
Totala IT-kostnaden dividerad med kommunens rörliga kostnader

** Källa: PwC och Gartner 2023. Inkluderar endast organisationer inom offentlig sektor

PwC noterar:

- Av ägarkommunerna redovisar Lilla Edets kommun högst IT-kostnad som andel av kommunens rörliga kostnad och ligger något högre än övre kvartilen för benchmark men i paritet med Ale kommun
- Kungälvs kommun och Stenungssunds kommun har en lägre IT-kostnad som andel av kommunens rörliga kostnader än medianen för benchmark
- Söderköping har lägst IT-kostnad som andel av kommunens rörliga kostnader i relation till benchmark och jämförbara organisationer

Ägarkommunerna har lägre IT-kostnad per PC* än benchmark men det varierar mellan jämförbara organisationer

- Den nedre kvartilen uppgår till 53 tkr, medianen till 79 tkr och den övre kvartilen till 158 tkr kostnad per PC.

***IT-kostnad per PC**
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet enheter (vilket inkluderar PC, Chromebook/ MacBook, iPads)

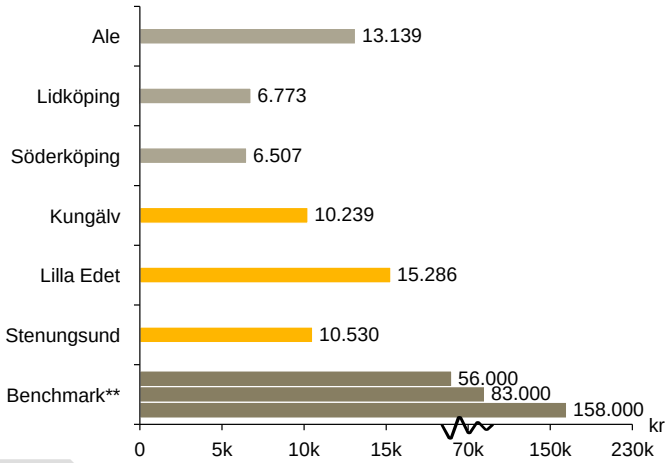
PwC noterar:

- Samtliga ägarkommuner har lägre IT-kostnad per PC än benchmark
- Stenungsunds kommun, Kungälvs kommun, Lidköpings kommun och Söderköpings kommun ligger i paritet med varandra och har väsentligt lägre IT-kostnad per PC än jämförbara organisationer
- Lilla Edets kommun redovisar högst IT-kostnad per PC men lägre än benchmark
- Antal enheter uppgår i respektive kommun till:
  - Ale kommun: 6 307
  - Söderköpings kommun: 3 448
  - Kungälvs kommun: 11 300
  - Lilla Edets kommun: 2 055
  - Stenungsunds kommun: 6 720

Kostnad

**Källa: PwC och Gartner 2023. Inkluderar endast organisationer inom offentlig sektor.

Ägarkommunerna har lägre IT-kostnad per användare* jämfört med benchmark men det varierar jämfört med jämförbara organisationer

- Den nedre kvartilen uppgår till 56 tkr, medianen till 83 tkr och den övre kvartilen till 158 tkr kostnad per användare.

***IT-kostnad per användare**
Totala IT-kostnaden dividerad med antalet användarkonton (AD-konton och elev-konton)

PwC noterar:

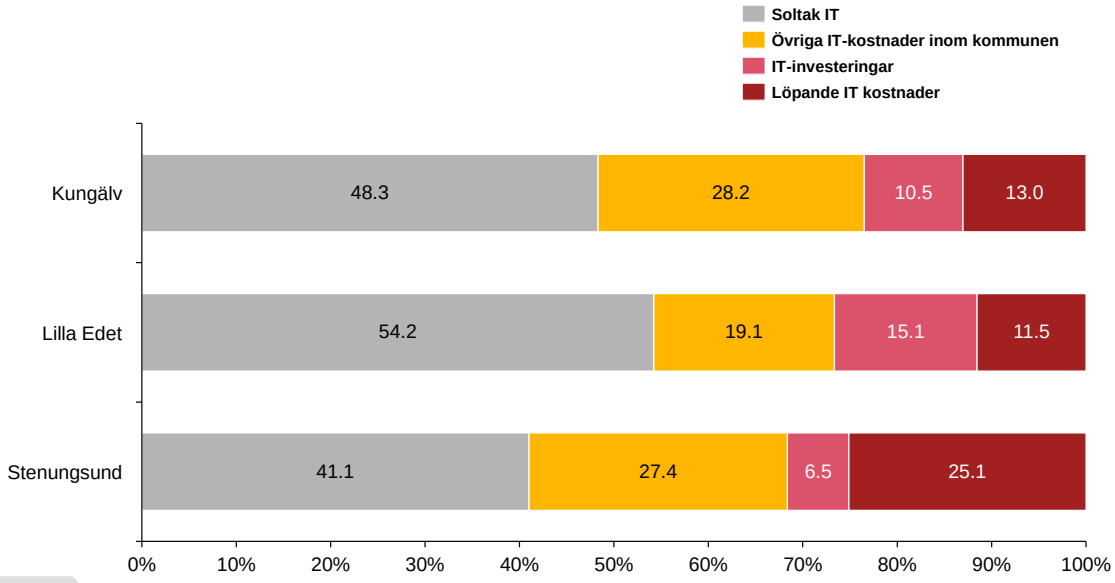
- Lilla Edets kommun har högst IT-kostnad per användare
- Antalet användare i respektive kommun uppgår till
  - Ale kommun: 6 459
  - Söderköpings kommun: 3 800
  - Kungälvs kommun: 12 150
  - Lilla Edets kommun: 3 010
  - Stenungsunds kommun: 6 600
- Söderköpings kommun har lägst kostnad per användare
- Ale kommun och Lilla Edets kommun har kostnader på ungefär samma nivå
- Kungälvs kommun och Stenungsunds kommun har kostnader på ungefär samma nivå

Kostnad

PwC

** Källa: PwC och Gartner. Inkluderar endast organisationer inom offentlig sektor.

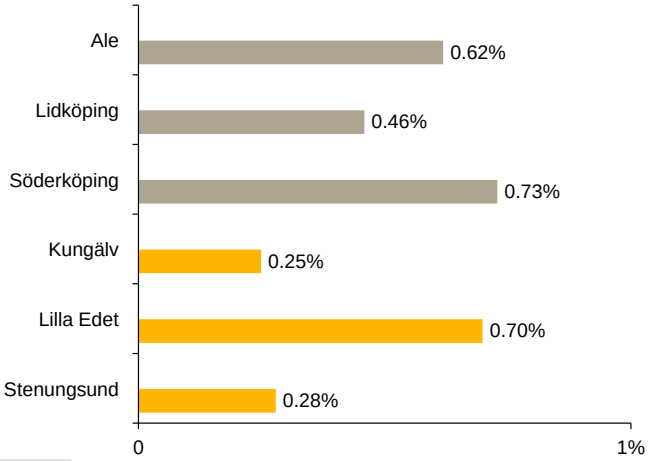
Ägarkommunernas fördelning av totala IT-kostnader

PwC noterar:

- Lilla Edet har högst andel Soltak IT-kostnader men i paritet med Kungälv
- Stenungsund har högst andel löpande IT-kostnader i relation till de andra ägarkommunerna
- Andelen IT-investeringar varierar mellan ägarkommunerna
- Kungälv och Stenungsund har liknande andel övriga IT-kostnader medan Lilla Edet har något lägre övriga IT-kostnader

Antal IT-årsarbetare som en procent av totalt antal årsarbetare* varierar mellan kommunerna

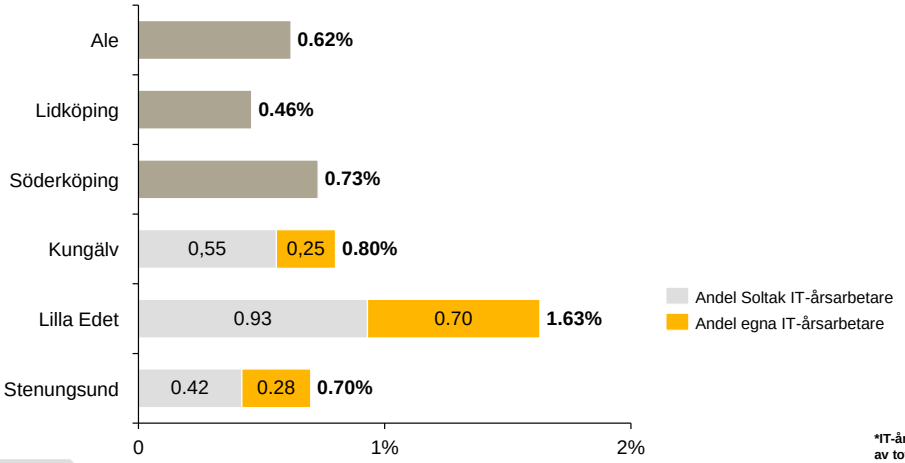
***IT-årsarbetare som en procent av totalt antal årsarbetare**
IT-årsarbetare som en procent av totala antalet årsarbetare inom kommunen

*Vi har inte inkluderat årsarbetare från Soltak IT som arbetar mot affärsområde IT för ägarkommunerna, utan endast de årsarbetare inom ägarkommunerna som arbetar med IT och digitalisering

PwC noterar:

- Lilla Edets kommun har betydligt högre andel IT-årsarbetare än övriga ägarkommuner
- Lilla Edets kommun, Söderköpings kommun och Ale kommun ligger på ungefär samma nivå gällande andel IT-årsarbetare
- Kungälvs kommun och Stenungssunds kommun har lägst andel IT-årsarbetare av de jämförbara organisationerna

Antal IT-årsarbetare som en procent av totalt antal årsarbetare* varierar mellan kommunerna inkluderat IT-årsarbetare från Soltak IT**

***IT-årsarbetare som en procent av totalt antal årsarbetare**
IT-årsarbetare som en procent av totala antalet årsarbetare inom kommunen

PwC noterar:

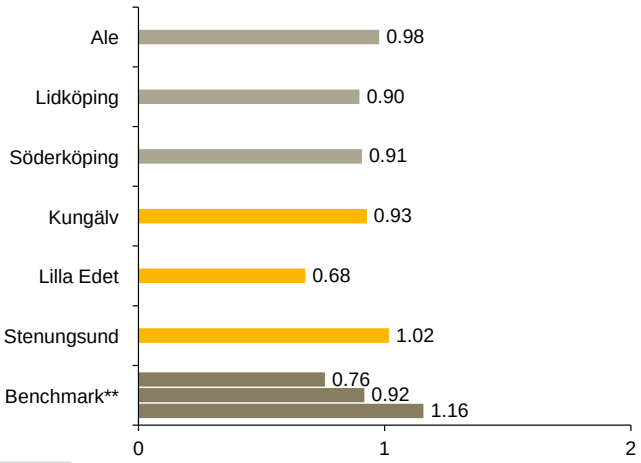
- Lilla Edets kommun har betydligt högre andel IT-årsarbetare även inkluderat IT-årsarbetare från Soltak IT övriga ägarkommuner
- Kungälvs kommun och Stenungssunds kommun ligger i paritet med jämförbara organisationer när andel IT-årsarbetare är inkluderade från Soltak IT

Kvalitet

PwC

**Vi har inkluderat årsarbetare från Soltak IT som arbetar inom affärsområde IT och stöttar ägarkommunerna och dessa har fördelats utifrån den procentuella andelen av de totala kostnaderna för Soltak IT för respektive ägarkommun

Antal PC:s per användare* för ägarkommunerna ligger i linje med benchmarkdata men varierar mellan jämförbara organisationer

- Den nedre kvartilen uppgår till 0.76 enheter per användare, medianen till 0.92 och den övre kvartilen till 1.16 enheter per användare.

PwC noterar:

- Stenungsunds kommun, Kungälv kommun, Lidköpings kommun, Söderköpings kommun och Ale kommun ligger i paritet med medianen för benchmark men högre än jämförbara organisationer
- Lilla Edets kommun uppvisar liknande värde som den nedre kvartilen för benchmark avseende antal PC:s per användare

***Antal PC:s per användare**
Antal enheter (PC:s, Chromebook/MacBook och iPads) dividerat med antalet AD-konton (inkluderat antal elevkonton)

Kvalitet

PwC

**Källa: PwC och Gartner. Inkluderar endast organisationer inom offentlig sektor.

4: Insikter

Urval av insikter från arbetet

Vid intervjuer har vi utgått från PwC:s ramverk för effektiva stödfunktioner. På denna sida presenterar vi ett urval av de insikter vi har identifierat från genomförda intervjuer, den kunskap PwC har inom offentlig sektor samt den data och den information som vi har fått ta del av.

Styrning och ledning

- Tjänstebeskrivningar, samarbetsavtal och SLA;er inte uppdaterade och beslutade utifrån det behov som uttrycks från IT-funktionen inom kommunerna och benämns av respondenterna som inaktuella.
- Digitaliseringscheferna inom kommunerna beskriver att de har svårt att påverka sina IT-kostnader då de saknar möjlighet att påverka kostnaderna för Soltak IT. Detta beskrivs utmana möjligheten att ha rådighet över sin budget och att styra/kontrollera sina kostnader.

Organisation och processer

- Forum finns uppsatta för att arbeta med uppföljning och utveckling mellan Soltak IT och respektive kommun på strategisk, taktisk och operativ nivå. PwC noterar emellertid att Soltak IT och ägarkommunerna har olika uppfattning huruvida dessa forum är effektiva och ger den effekt de önskar uppnå tillsammans.
- Det beskrivs en otydlighet med hänsyn till vilket ansvar kommunerna respektive Soltak IT har avseende tjänstens innehåll, exempelvis för kundservice och när i processen ansvaret övergår till kommunerna.
- Respondenterna beskriver att tjänsteprocesserna inte är dokumenterade, etablerade och kommunicerade. Därmed blir tjänsterna, som Soltak IT förväntas leverera, otydliga. Samarbetet med kommunerna blir också otydligt. Roller och ansvar är heller inte beslutade och etablerade.
- Det har delvis byggts upp parallella organisationer för att säkerställa hantering av det upplevda behovet. Respondenterna beskriver risk för ineffektivitet, dubbelarbete och att skalbarheten inte utnyttjas fullt ut.

Medarbetare och talang

- Kommunerna beskriver att de har behövt bygga upp egen IT-kompetens då de anser att de inte fullt ut får den service de behöver från Soltak IT.
- Soltak IT beskriver att det är otydligt vilka kompetenser de förväntas inneha då det inte är tydligt vilka krav och tjänster de förväntas leverera till kommunerna.
- PwC uppfattar att kommunerna har delvis olika IT-system och processer, vilket påverkar möjligheten att nyttja skalfördelarna med ett gemensamt tjänstecenter negativt.

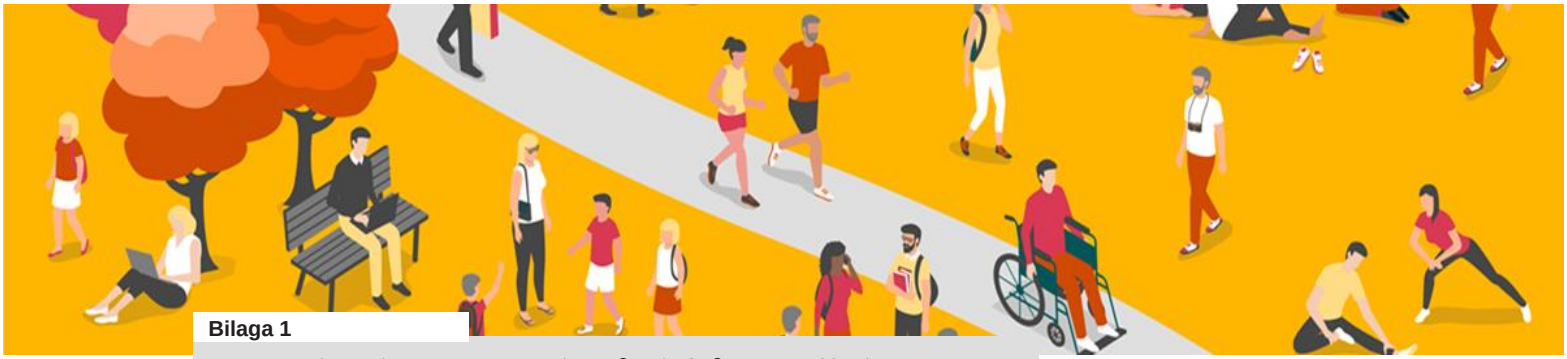
5: Bilagor

Bilaga 1: Organisationer som ingår i frågeställning 1

Bilaga 2: Organisationer som ingår i frågeställning 2

Bilaga 3: Förtydligande av begrepp och insamlad data

Bilaga 1

Organisationer som ingår i frågeställning 1

För att besvara denna fråga har vi jämfört Soltak IT med andra jämförbara organisationer identifierade och validerade tillsammans med beställare. På följande sidor finns en kort beskrivning av dessa organisationer inkluderat data som använts i rapporten:

- Soltak IT
- SML-IT
- Unikom
- Göliska

Soltak IT

Om Soltak AB
Soltak AB grundades 2013 av kommunerna Stenungsund, Lilla Edet, Tjörn och Kungälv. År 2014 beslutade de fyra kommunerna om verksamhetsövergång till Soltak AB. Soltak AB har idag 106 årsarbetare. Bolagets kontor ligger i Kungälv centrum.

Syftet med Soltak AB är att säkerställa långsiktiga skalfördelar för ägarkommunerna genom att dela på utvecklings- och driftskostnader, organisera arbetet på ett ändamålsenligt och effektivt sätt och göra rollerna och uppdrag mer attraktiva för personalen. Soltak AB erbjuder tjänster inom IT, ekonomi samt HR/lön. Ägarkommunerna, Stenungsund, Lilla Edet, Kungälv och Tjörn med tillhörande kommunala bolag, är beställare till samtliga av Soltak AB:s tjänsteområden.

Soltak IT:s uppdrag
Soltak IT;s uppdrag är att stötta ägarkommunerna med nedan tjänster. Dessa finns beskrivna i tjänstekataloger Utöver detta stöttar de även med att serva kommunerna med kundcenter för dessa tjänster samt vid behov uppdrags-beställningar såsom projekt för att uppdatera och utveckla system. Följande tjänster levereras från Soltak IT; Mobiltelefoni, Datacenter, Elev Chromebook, Biblioteksdator, Brukardator, Elev PC, Personaldator, Konto, Mobil Enhetshantering och Nät.

Styrning och ledning
Styrningen sker genom en styrelse som består av representanter från den politiska ledningen i respektive ägarkommun. Styrelsen ska säkerställa styrning och ledning enligt ägardirektivet och bolagsordningen.

Samverkan
Samverkan mellan ägarkommunerna och Soltak IT sker på flera sätt. Olika typer av forum finns uppsatta för att säkerställa samverkan så som:

- Kundråd, deltagare från respektive kommun som hålls tre gånger per termin
- Löpande forum har etablerats så som strategiska, taktiska och operativa för respektive kommun med olika deltagare men styrs av respektive kommuns behov

Ekonomi
Kostnader för de tjänster och inköp som sker för respektive kommun faktureras löpande. Utöver de löpande kostnaderna faktureras även en fast avgift för varje år samt att de overheadkostnader som finns i bolaget fördelas ut på de tjänster som faktureras. Soltak IT agerar som en inköpscentral för ägarkommunerna och en stor del av de löpande IT-kostnaderna är inköp av enheter såsom PC, Chrombooks och Ipads. Enheterna ägs dock av respektive kommun.

Soltak IT 2023:

Antal årsarbetare i kommunerna som servas: 7 457

Antal årsarbetare Soltak AB: 106

Antal årsarbetare inom Soltak IT: 42 årsarbetare (inkluderat 5 konsulter för kundservice)

Antal enheter: 21 901

Antal användarkonton som hanteras: 30 355 konton

Totala IT-kostnader och investeringar: 152,9 MSEK

Löpande IT-kostnader: 142,4 MSEK

IT-investeringar: 10,5 MSEK

Andel ärenden som löses vid första kontakt: 62,57%

Antal hanterade ärenden: 28 781

Årsarbetare omsättning: 11%

SML-IT

Om SML-IT
SML-IT grundades 2012 som ett samarbete mellan kommunerna Sotenäs, Munkedal och Lysekil, med syfte att hantera och utveckla deras gemensamma IT-behov. Organisationen består idag av 28 årsarbetare som alla arbetar med IT. SML-IT har sitt huvudkontor i Lysekil samt filialer i Sotenäs och Kungshamn. SML-IT är organiserat i tre huvudenheter: IT-avdelning, supportenhet och utvecklingsenhet. För stöd inom ekonomi och HR får de assistans från Lysekils kommun.

SML-IT:s uppdrag
SML-IT:s uppdrag är att ansvara för och utveckla en samlad IT-infrastruktur för de tre ägarkommunerna. De ska också bidra med kompetens inom IT och ansvara för att utveckla system-förvaltningen. Genom att arbeta nära de olika kommunerna strävar SML-IT efter att stärka deras digitala kapacitet och säkerställa en robust och modern IT-miljö.

Styrning och ledning
Styrningen av SML-IT sker genom en styrgrupp som består av kommundirektörerna från de tre ägarkommunerna, vilket säkerställer att gemensamma mål och visioner tas fram i samverkan. Strategiska och taktiska IT-personer arbetar nära kommundirektörerna för att integrera digitalisering som en central fråga. Organisationen har också en portföljstyrningsgrupp som hanterar prioriteringar och projektledning, för att säkerställa en jämlik styrning av de projekt som genomförs.

Samverkan
Samverkan är en central del av SML-IT:s verksamhet. De har en styrgrupp som möts nio gånger per år för att diskutera övergripande frågor. Dessutom hålls ett digitaliseringsråd en gång i månaden, där representanter från varje förvaltning deltar, vilket främjar ett integrerat arbetssätt och en kontinuerlig dialog mellan de olika kommunerna.

Ekonomi
Ekonomin för SML-IT baseras på en tredjedelsprincip, där varje kommun betalar en tredjedel av kostnaderna, oavsett storlek. Om organisationen går med överskott eller underskott delas detta också lika mellan kommunerna. SML-IT har lyckats gå med överskott varje år, med undantag för det senaste året.

SML-IT 2023:

Antal årsarbetare i kommunerna som servas: 2 847

Antal årsarbetare inom IT: 28 årsarbetare

Antal enheter: 6 959

Antal användarkonton som hanteras: 15 548 konton

Totala IT-kostnader och investeringar: 54,7 MSEK

Löpande IT-kostnader: 54,7 MSEK

IT-investeringar: 0 MSEK

Andel ärenden som löses vid första kontakt: 70%

Antal hanterade ärenden: 10 736

Årsarbetare omsättning: 0%

Unikom AB

Om Unikom
Unikom, IT-kommuner i Skåne AB, bildades som ett resultat av ett flerårigt samarbete mellan IT-avdelningarna i Hörby och Höör. Organisationen ägs idag gemensamt av sex kommuner: Hörby, Höör, Östra Göinge, Osby, Sjöbo och Bromölla. Varje kommun har lika mycket att säga till om genom lika antal aktier. Unikom har totalt 41 årsarbetare som arbetar för att stödja kommunernas IT-behov.

Unikoms uppdrag
Unikom ansvarar för att leverera traditionella IT-tjänster till sina ägarkommuner. Detta inkluderar hantering av gemensam infrastruktur, användarnära IT-utrustning, IT-säkerhet, backup, nätverksutrustning, skrivare och mobila enheter. Utöver detta stöttar Unikom kommunerna i deras digitalisering.

Styrning och ledning
Styrningen av Unikom sker genom en styrelse som består av representanter, från tjänstemannasidan från respektive ägarkommun, som skall säkerställa styrning och ledning enligt ägardirektivet och bolagsordningen.

Samverkan
Forum finns uppsatta för samverkan exempelvis har respektive kommun egna systemförvaltare, särskilt för större system, som arbetar i nära samarbete med tekniker från Unikom för att säkerställa en effektiv IT-drift.

Ekonomi
Gemensamma IT-tjänster tillhandahålls och faktureras baserat på invånarantal, medan kringutrustning som skärmar och tangentbord köps in av kommunerna själva ,men kommunerna betalar en månadsavgift för hantering av respektive enhet. Unikom äger all hårdvara och utrustning samt tillhandahåller licenser som en del av paketerade tjänster. Däremot ägs Chromebooks som används i skolor av respektive kommun, men för att dessa ska kunna hanteras av Unikom betalar kommunerna en hanteringsavgift.

Unikom 2023:

Antal årsarbetare i kommunerna som servas: 6 571

Antal årsarbetare inom IT: 41 årsarbetare

Antal enheter: 18 907

Antal användarkonton som hanteras: 19 236 konton

Totala IT-kostnader och investeringar: 147,8 MSEK

Löpande IT-kostnader: 106,8 MSEK

IT-investeringar: 41 MSEK

Andel ärenden som löses vid första kontakt: 36%

Antal hanterade ärenden: 25 910

Årsarbetare omsättning: 4%

Göliska IT

Om Göliska IT
Göliska IT är den gemensamma IT-organisationen för V6-kommunerna, som består av Götene, Lidköping, Skara, Essunga, Grästorp och Vara. Organisationen bildades 2005 med syftet att säkra IT-kompetens och kostnadseffektivitet. Genom åren har fler kommuner anslutit sig, vilket har resulterat i stordriftsfördelar. Göliska IT levererar IT- och digitaliseringstjänster till sina medlemskommuner och arbetar inom områden som drift, support, rådgivning, digitalisering, kommunikation och nätverk.

Göliska IT:s uppdrag
Göliska IT ansvarar primärt för drift och support av IT-systemen inom de sex medlemskommunerna men ska även stötta kommunerna genom att utveckla olika system och tjänster.

Styrning och ledning
Styrningen av Göliska sker genom en förbundsdirektion som består av en medlem och ersättare per medlemskommun och är representanter för den politiska majoriteten från respektive kommun, som skall säkerställa styrning och ledning.

Samverkan
Under 2023 har Essunga, Grästorp och Vara kommuner anslutit till Göliska. Under året 2023 uppgick samverkan därav till totalt sex kommuner i Västra Skaraborg.

År 2023 genomförde Göliska IT även ett transformativt arbete med att se över den interna samverkan inom Göliska men även V6 kommunerna. Flera initiativ har genomförts med avsikt att stärka det gemensamma arbetet med en ökad grad av digitaliseringsinitiativ inom kommunerna med stöd av Göliska IT. Bland annat har en styr- och samverkansmodell levererats med styrande principer, gemensamma utvecklingsprocesser samt relevanta spelregler för samverkan.

Ekonomi
Göliska IT:s ekonomiska modell bygger på att kostnaderna för olika tjänster fördelas mellan de sex kommunerna. Kostnader, inklusive personalkostnader och overhead, fördelas på de tjänster som Göliska IT tillhandahåller. Fakturering sker kvartalsvis till V6-kommunerna. Organisationen använder både egna servrar och molnlösningar för att leverera sina tjänster

Göliska IT äger inte de enheter som används inom kommunerna. När en kommun behöver nya enheter, köps de in via en inköpsportal. Göliska IT ansvarar för mottagandet av dessa enheter och hanterar installationer, inklusive licenshantering, för att säkerställa att de är redo för användning. Detta faktureras sedan som en tjänst.

Göliska 2023:

Antal årsarbetare i kommunerna som servas: 8 614

Antal årsarbetare inom IT: 62

Totala IT-kostnader och investeringar: 102,0 MSEK

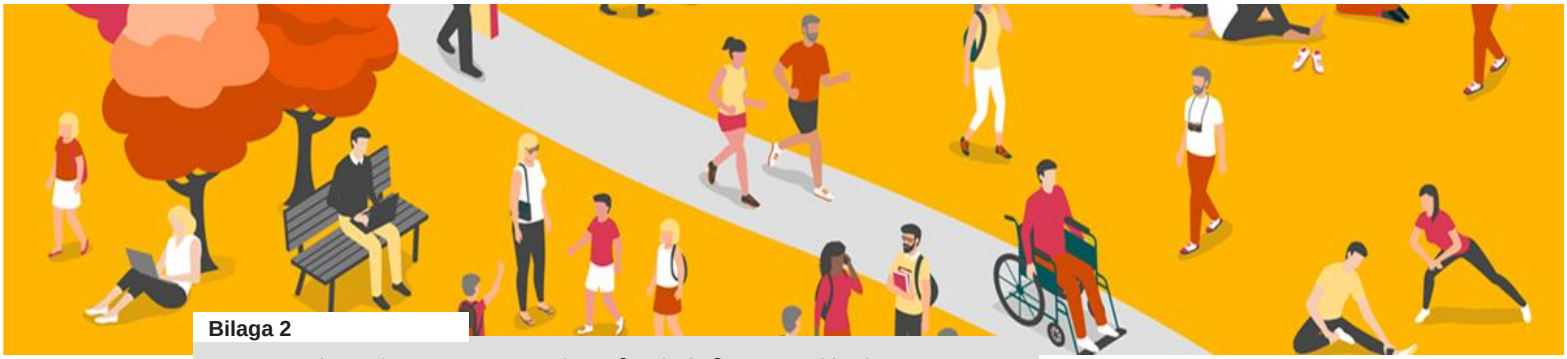
Löpande IT-kostnader: 81,9 MSEK

IT-investeringar: 20,1 MSEK

Andel ärenden som löses vid första kontakt: 77%

Antal hanterade ärenden: 36 303

Årsarbetare omsättning: 3%

Bilaga 2

Organisationer som ingår i frågeställning 2

För att besvara denna fråga har vi jämfört kommunerna med jämförbara organisationer som har liknande förutsättningar. På följande sidor finns en kort beskrivning av dessa organisationer inkluderat data som använts i rapporten

- Kungälvs kommun
- Lilla Edets kommun
- Stenungsunds kommun
- Ale kommun
- Söderköping kommun
- Lidköpings kommun

Lilla Edets kommun

Digitalisering i Lilla Edet
- Digitaliseringsstaben bestod av 7 årsarbetare 2023. Roller som inkluderades var digitaliseringschef och IT-samordnare. IT samordnarna var tillordnade varsin sektor för att samordna och stötta deras behov och vara länken mellan IT, verksamheten och Soltak IT samt även stödja systemförvaltare och systemägare.

Samverkan
- Lilla Edet har varit med sedan Soltak IT grundades 2016. Lilla Edet köper de tjänster som Soltak IT erbjuder enligt dess tjänstebeskrivningar.

- Medarbetare i kommunen kan få support genom kundtjänst men en person från Soltak IT finns även på plats i kommunen för support ett antal timmar i veckan.

- Samverkan mellan Lilla Edet och Soltak IT sker på flera sätt. Olika typer av forum finns uppsatta för att säkerställa samverkan såsom;
    - Kundråd, deltagare från respektive kommun som sker tre gånger per termin.
    - Löpande forum har etablerats såsom strategiska, taktiska och operativa för respektive kommun med olika deltagare men styrs av respektive kommuns behov.

Ekonomi
- Lilla Edet arbetar enligt tjänstemodellen att digitaliseringsenheten säljer tjänster, likt dator, mobil, konton med mera, till verksamheten. Det innebär att samtliga fakturor från Soltak IT hamnar hos digitaliseringschefen. Digitaliseringschefen i sin tur tar betalt för de olika tjänsterna internfakturor sedan ut till förvaltningarna.

Lilla Edets kommun 2023:

Antal invånare: 14 426

Rörliga kostnader: 1,2 miljarder

Antal årsarbetare: 993 årsarbetare inom kommunen

Antal IT-årsarbetare: 7 årsarbetare

Antal enheter: 2 055 enheter

Antal användare: 3 010 användare

Totala IT-kostnader: 46,0 MSEK

Löpande IT-kostnader: 5,3 MSEK

IT-investeringar: 6,9 MSEK

Övriga IT-kostnader: 8,8 MSEK

IT-kostnad Soltak IT: 25,0 MSEK

Omsättning årsarbetare: 0%

Kungälvs kommun

Digitalisering i Kungälvs kommun

- Digitaliseringen i Kungälvs kommun leds av Digitaliseringsenheten, som är en del av "Utveckling och innovationsstaben". Enheten består av en digitaliseringsansvarig och nio systemförvaltare, även kallade verksamhetsutvecklare, som är organiserade i fyra grupper, var och en ansvarig för en specifik förvaltning. Deras huvudsakliga fokus är att driva verksamhetsutveckling med starkt IT-fokus, fungera som beställare och kontaktpersoner mot kommunens underleverantörer, samt hantera frågor i samverkan med Soltak IT. Digitaliseringsarbetet sträcker sig över samtliga förvaltningar inom kommunen.

- Kungälvs kommun fokuserar på systemförvaltning samt utveckling och konfiguration av egna e-tjänster. Kommunen är också ansvarig för beställning av telefoni och telefonabonnemang.

Samverkan

- Kungälv har varit med sedan Soltak IT grundades 2016. Kungälv köper de tjänster som Soltak IT erbjuder enligt dess tjänstebeskrivningar.

- Medarbetare i kommunen kan få support genom kundtjänst men en person från Soltak IT finns även på plats i kommunen för support ett antal timmar i veckan.

- Samverkan mellan Kungälv och Soltak IT sker på flera sätt. Olika typer av forum finns uppsatta för att säkerställa samverkan såsom;
    - Kundråd, deltagare från respektive kommun som sker tre gånger per termin.
    - Löpande forum har etablerats såsom strategiska, taktiska och operativa för respektive kommun med olika deltagare men styrs av respektive kommuns behov.

Ekonomi

- Kungälvs kommun använder en ekonomimodell där kostnader från Soltak IT fördelas på de beställande verksamheterna. Detta innebär att det finns en tydlig kostnadsfördelning per månad och produkt. Kommunen arbetar med ett kostnadsansvar, och uppföljning av budget och prognos sker i begränsad omfattning.

Kungälvs kommun 2023:

Antal invånare: 49 785

Rörliga kostnader: 3,8 miljarder

Antal årsarbetare: 3 960 årsarbetare inom kommunen

Antal IT-årsarbetare: 10 årsarbetare

Antal enheter: 11 300 enheter

Antal användare: 12 150 användare

Totala IT-kostnader: 124,4 MSEK

Löpande IT-kostnader: 16,2 MSEK

IT-investeringar: 13 MSEK

Övriga IT-kostnader: 35,1 MSEK

IT-kostnad Soltak IT: 60,1 MSEK

Omsättning årsarbetare: 20%

Stenungsunds kommun

Digitaliseringen i Stenungsunds kommun

- Digitaliseringen i Stenungsunds kommun sker verksamhetsövergripande och hålls samman av en digitaliseringsenhet med ett övergripande processansvar. Enheten består av digitaliseringschef och sex utvecklingsledare inom områdena e-tjänster, digital verksamhetsutveckling, telefoni, applikationer samt utforskande av AI. Enheten är kommunens beställare gentemot Soltak IT och företräder kommunen i dialogerna med Soltak IT. Digitaliseringsenheten har viss IT-kompetens, för att kunna göra beställningar visavi Soltak IT.

Samverkan

- Stenungssund har varit med sedan Soltak IT grundades 2016. Stenungsund köper de tjänster som Soltak IT erbjuder enligt dess tjänstebeskrivningar.

- Medarbetare i kommunen kan få support genom kundtjänst men också via Soltaks IT närsupport som finns på plats dagligen i kommunhuset..

- Samverkan mellan Stenungsund och Soltak IT sker på flera sätt. Olika typer av forum finns uppsatta för att säkerställa samverkan såsom;
    - Kundråd, deltagare från respektive kommun som sker tre gånger per termin.
    - Forum med olika deltagare men styrs av respektive kommuns behov. Löpande forum har etablerats såsom strategiska, taktiska och operativa för respektive kommun

Ekonomi

- Stenungsund kommun arbetar med en ekonomimodell som innebär att digitaliseringsenheten har budget för både rörliga och fasta kostnader för It tjänster, såsom baskostnad, teknisk systemförvaltning, nät som tjänst, datacenter, som faktureras via Soltak. Vissa kostnader fördelas till taxekollektiven och andra verksamheter. Övriga It relaterade kostnader som exempelvis licenskostnader för verksamhetssystem och elevdatorer faktureras direkt till beställande verksamhet.

Stenungsunds kommun 2023:

Antal invånare: 27 556

Rörliga kostnader: 2,2 miljarder

Antal årsarbetare: 2 504 årsarbetare inom kommunen

Antal IT-årsarbetare: 7 årsarbetare

Antal enheter: 6 720 enheter

Antal användare: 6 600 användare

Totala IT-kostnader: 69,5 MSEK

Löpande IT-kostnader: 17,4 MSEK

IT-investeringar: 4,5 MSEK

Övriga IT-kostnader: 19 MSEK

IT-kostnad Soltak IT: 28,5 MSEK

Omsättning årsarbetare: 0%

Ale kommun

Digitalisering i Ale kommun

- Digitaliseringen i Ale kommun är en del i verksamhetsutvecklingen där digitala verktyg och arbetssätt används för att effektivisera och förenkla arbetet i kommunens verksamheter.
- Kommunens IT-enhet består idag av 15 personer som ansvarar för support, drift av kommunens infrastruktur, säkerhet samt förvaltning och utveckling av system.

Ekonomi

- IT-enheten stödjer cirka 2500 årsarbetare i kommunen där vissa system ägs och hanteras av IT-enheten medan andra ägs av verksamheten där IT-enheten stöttar med hanteringen och infrastrukturen. Enheten stöttar även vid upphandling av nya system och fungerar som en stödjande expertgrupp i olika frågor som rör IT och digitalisering. Förutom kommunens årsarbetare hanterar IT-enheten cirka 4000 elevdatorer.

Ale kommun 2023:

Antal invånare: 32 446

Rörliga kostnader: 2,5 miljarder

Antal årsarbetare: 2 436 årsarbetare inom kommunen

Antal IT-årsarbetare: 15 årsarbetare

Antal enheter: 6 307 enheter

Antal användare: 6 459 användare

Totala IT-kostnader: 84,9 MSEK

Löpande IT-kostnader: 47 MSEK

IT-investeringar: 14,8 MSEK

Övriga IT-kostnader: 23,1 MSEK

Antal hanterade ärenden årligen: 7 790

Omsättning årsarbetare: 18,75%

Söderköpings kommun

Digitalisering i Söderköpings kommun

- Digitaliseringen i Söderköpings kommun leds av en IT-enhet bestående av 14 årsarbetare, inklusive en digitaliseringschef. Enheten stödjer både Söderköping och Valdemarsviks kommun som ingått en avtalssamverkan, men då Söderköping är den större kommunen, är cirka 8,8 årsarbetare dedikerade till dess behov.
- De 14 medarbetarna är uppdelade i följande roller:
    - 1 IT- och digitaliseringschef
    - 1 Fiber-samordnare
    - 1 Administratör
    - 3 Infrastruktur-tekniker
    - 4 Tekniska systemförvaltare
    - 4 Supporttekniker

Ekonomi

- Under avtalssamverkan har de båda kommunerna separat ekonomi för IT. Kostnaderna fördelas enligt storlek på kommun där Söderköping tar ca 70% av kostnaderna medans Valdemarsvik tar ca 30% av kostnaderna för den gemensamma IT-enheten.

- Tidigare leasades all hårdvara men 2023 gick de över till att köpa in all hårdvara istället.

- Vissa IT-relaterade kostnader, såsom för elevadministrationssystem, hamnar hos den verksamhet som använder systemet och inte under IT-enhetens kostnader.

Söderköpings kommun 2023:

Antal invånare: 14 867

Rörliga kostnader: 1,3 miljarder

Antal årsarbetare: 1 200 årsarbetare inom kommunen

Antal IT-årsarbetare: 8,8 årsarbetare

Antal enheter: 3 448 enheter

Antal användare: 3 800 användare

Totala IT-kostnader: 24,7 MSEK

Löpande IT-kostnader: 10,2 MSEK

IT-investeringar: 1,5 MSEK

Övriga IT-kostnader: 13 MSEK

Antal hanterade ärenden årligen: 5 500

Omsättning årsarbetare: 0%

Lidköping kommun

Digitalisering i Lidköpings kommun

- Lidköpings kommun är en del av V6-samverkan och ingår därmed i den gemensamma IT-organisationen Göliska IT, som hanterar kommunens IT-drift (läs mer om Göliska IT på sida 30). Utöver det finns det i Lidköping årsarbetare som arbetar med digitalisering inom kommunens fyra sektorer/förvaltningar. Medarbetarna är decentraliserade till sektorerna/förvaltningar.

Samverkan med Göliska

- De senaste åren har samverkan med Göliska IT utvecklats, med förändringar i ägarstyrningen och forumstrukturerna. Exempelvis är ett sådant forum leveransgruppen, där representanter från alla sex kommuner diskuterar och enas om IT-leveranser och strategiska frågor.

- Inom Lidköpings skolverksamhet leasas iPads till elever, vilket har lett till att skolan har byggt upp en egen IT-organisation. Denna organisation hanterar IT-frågor inom både grund- och gymnasieskolan, och har säkerställt att nödvändig IT-kompetens finns tillgänglig lokalt inom kommunen.

Ekonomi

- Lidköpings kommun betalar en grundavgift till Göliska IT, samt ytterligare kostnader baserade på en fördelningsnyckel som utgår från antalet invånare.

- Förutom de iPads som leasas inom skolorna, köper Lidköpings kommun in all övrig hårdvara. Detta innebär att kommunen själv står för ägandet av de flesta IT-enheterna.

Lidköpings kommun 2023:

Antal invånare: 40 539

Rörliga kostnader: 3,4 miljarder

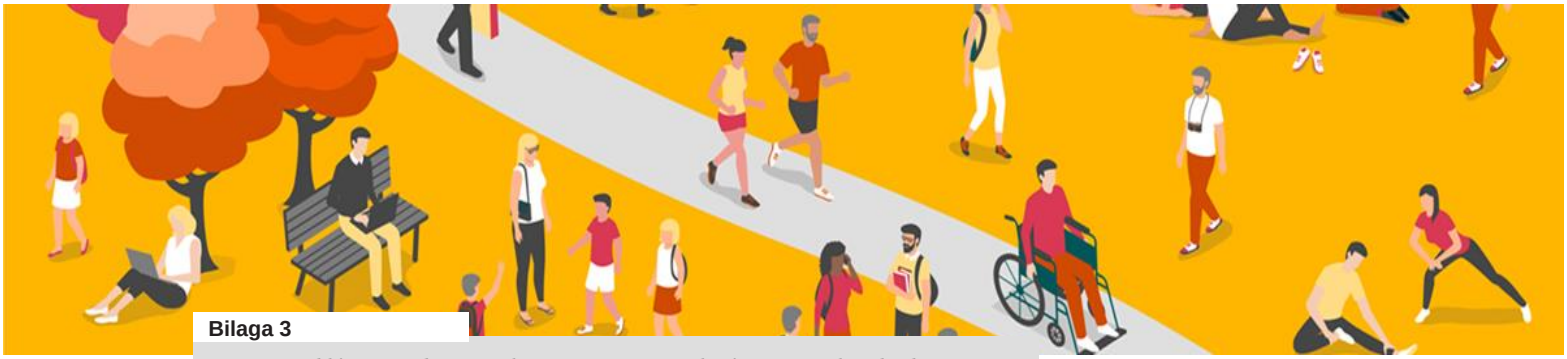
Antal årsarbetare: 3 733 årsarbetare inom kommunen

Antal IT-årsarbetare: 17 årsarbetare

Totala IT-kostnader: 74,5 MSEK

Löpande IT-kostnader och övriga IT-kostnader: 64,5 MSEK

IT-investeringar: 10,1 MSEK

Bilaga 3

Förtydligande av begrepp och insamlad data

PwC

Förtydligande av begrepp och insamlad data

Begrepp	Definition
Antal invånare	Totalt antal invånare i kommunen respektive av de kommunerna som IT-organisationen arbetar för.
Antal årsarbetare kommunen	Totalt antal heltidsanställda medarbetare i kommunen. Data tagen från respektive kommuns årsredovisningar 2023
Rörliga kostnader inom kommunen	Totala rörliga kostnader utifrån kommunens årsredovisningar 2023
Antal PCs	Totalt antal enheter, inkluderar såväl PCs, Chromebooks,MacBooks och iPads.
Antal användare	Totalt antal aktiva AD- och Google-konton(elevkonton).
Totala IT-kostnader (Fråga 1)	Summan av löpande IT-kostnader och IT-investeringar inklusive avskrivningar. I löpande IT-kostnader inkluderas kostnader för inköp eller leasing av enheter för respektive kommun, antingen genom att kommunen beställer dessa eller genom att Soltak eller jämförbara organisationer beställer dessa för respektive kommun.
Totala IT-kostnader (Fråga 2)	Summan av löpande IT-kostnader och IT-investeringar inklusive avskrivningar, Övriga IT kostnader, IT-kostnad Soltak IT(för ägarkommunerna)
Löpande IT-kostnader	Löpande IT-kostnader inkluderar kostnader för licensavgifter, underhåll och support, molntjänster, nätverkskostnader, säkerhet, personal, leasing av hårdvara.(Fråga 2 kostnader som kan hänföras till Digtaliseringsenheten eller liknande funktion)
Övriga IT-kostnader	Övriga IT-kostnader inom kommunen , licenser, utgifter för centrala verksamhetssystem
IT-investeringar	IT-investeringar inkluderar Inköp av ny hårdvara, utveckling och anpassning av programvara, implementering av nya system, modernisering av IT-infrastruktur, utbildning och kompetensutveckling, säkerhetsförbättringar
Andel ärenden som löses vid första kontakt	Antal ärenden som löses vid den initiala kontakten med support inkluderar e-post, telefon, kontaktcenter, chattar etc
Antal hanterade ärenden	Antal ärenden som har hanterats av IT-kundservice under 2023.
IT-årsarbetare omsättning	Omsättning av IT-årsarbetare under 2023.
IT-årsarbetare	Medarbetare som arbetar dedikerat med IT/digitalisering inom respektive kommun för fråga 2 respektive medarbetare som arbetar med IT och levererar dess tjänster eller stöd till dem för respektive, Soltalk IT, Göliska, SML-IT och Unikom för fråga 1

Denna rapport har upprättats inom ramen för vårt uppdrag att tillhandahålla rådgivning avseende *Effektivitet i tjänsteleverans – kommunalt bolag inom IT* enligt de villkor och under de förutsättningar som framgår av uppdragsavtal undertecknat 2024-12-18. Rapporten är endast upprättad för våra uppdragsgivares räkning, Stenungsunds kommun (212000-1298), Lilla Edets kommun (212000-1496), Tjörns kommun (212000-1306) och Kungälvs kommun (212000-1371). Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB (556029-6740)/ PricewaterhouseCoopers AB tar inte något som helst ansvar gentemot någon annan än uppdragsgivaren som väljer att förlita sig på eller att agera utifrån innehållet i denna rapport. Inte heller tas något ansvar för att rapporten används för andra syften än för dem som förelegat vid uppdragets utförande.

© 2025 Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB (PwC Sverige). Att mångfaldiga innehållet helt eller delvis är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.
Förbudet gäller varje form av mångfaldigande genom tryckning, kopiering etc.

Jämförelser av verksamheter inom Ekonomiadministration, Lön och IT

Slutrapport inom projektet: Effektivitet i samverkan – en jämförelse av gemensam Ekonomiadministration, Lön och IT i kommunalt bolag

Stenungsunds kommun, Lilla Edets kommun, Tjörns kommun och Kungälvs kommun

4 Juni 2025

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Innehåll

- Bakgrund, uppdrag och frågeställning
- Genomförande och begränsningar
- Något om yttre effektivitet och upplevelsen av samverkan
- Sammanfattande slutsatser
- Rekommendationer
- Bilaga 1 – Jämförelser Affärsområde IT
- Bilaga 2 – Jämförelser Affärsområde Lön
- Bilaga 3 – Jämförelser Affärsområde Ekonomi

Bakgrund, uppdrag och frågeställning

Bakgrund

Soltak AB är ett bolag som ägs gemensamt av fyra kommuner, Stenungsund, Tjörn, Lilla Edet och Kungälv och levererar tjänster inom Ekonomi, HR/Lön, IT samt Projekt. Bolaget grundades av ägarkommunerna 2013 och har sedan 1 januari 2016 haft kommunerna som kunder i olika omfattning. Ändamål och syfte med bolaget är att åstadkomma en legal form för samverkan mellan ägarkommunerna samt att genom tillhandahållande av tjänster inom ovan nämnda områden, möjliggöra för kommunerna att utföra stöd- och servicetjänster på ett mer kostnadseffektivt sätt än om varje ägarkommun utför dessa var för sig.

Uppdraget

Med bakgrund av bolagets syfte – att skapa konstadseffektivitet för ägarkommunerna, tillika bolagets kunder – har ägarna (kommunstyrelsernas ordföranden) sett ett behov av att belysa hur effektiv verksamheten är i jämförelse med andra liknande verksamheter.

Uppdraget tilldelades kommundirektörerna, som utgjort styrgrupp, i de fyra ägarkommunerna och har genomförts som ett gemensamt projekt – med en gemensam (intern) projektledare – Joel Wetterberg, Kommuncontroller i Tjörns kommun. Till delar av projektet har extern kompetens anlitats (se vidare om genomförande)

Uppdragets syfte har varit att belysa effektiviteten i (relation kostnad och kvalitet) hos Soltak AB som leverantör av stöd- och servicetjänster till ägarkommunerna/kunderna.

Det ursprungliga uppdraget som lämnades till kommundirektörerna var att:

med externt stöd göra en omvärldsanalys av SOLTAK, jämförbara kommuner och jämförbar kommun i storlek samt att jämförelser skall kunna göras med liknande samarbeten.

Frågeställningen är om bolaget är effektivt i förhållande till kostnad/kvalitet i jämförelse, för alla tre områdena.

I uppdraget ingick vidare att samverka med Soltak för att säkerställa korrekta och förankrade underlag. Med denna utgångspunkt formades uppdragets syfte samt dess närmare frågeställningar vilka legat till grund för de interna och externa aktörer som genomfört uppdraget.

Frågeställning

Uppdraget har genomförts med utgångspunkt i att ta fram ett svar på följande två övergripande frågor:

1. Är Soltak AB kostnadseffektiv vad gäller de tjänster som bolaget levererar inom områdena Ekonomi, HR/Lön samt IT? Jämförelser ska göras med andra leverantörer av motsvarande tjänster.

2. Innebär samarbetet genom Soltak AB att kommunernas verksamheter inom Ekonomi, HR/Lön, samt IT är kostnadseffektiva jämfört med andra kommuner med liknande förutsättningar?

Genomförande och begränsningar

Genomförande

Uppdraget till kommundirektörerna lämnades från kommunstyrelsernas ordföranden i juni 2024. Upphandling av externt stöd för genomförandet av genomlysningen genomfördes under sommaren 2024 och arbetet påbörjades i september samma år.

På grund av sjukdom hos upphandlad leverantör blev uppstarten av uppdraget därefter försenat och arbetet påbörjades i egen regi. Under hösten konstaterades att jämförelsen avseende IT behövde ytterligare extern kompetens för genomförandet varför ny upphandling av konsultstöd genomfördes under november och december 2024.

Underlaget avseende IT i föreliggande rapport är följaktligen framtagen av extern konsult (PwC) i samarbete med kommunernas interna projektorganisation. Underlagen avseende tjänsterna inom Lön och Ekonomi är framtagna av kommunernas interna projektledare – i dialog med jämförda organisationer.

Utöver de tre jämförelser som bilagts denna slutrapport har projektet genomfört intervjuer med ägarkommunernas ledningsgrupper samt Soltaks ledning i syfte att fånga, dels upplevda utmaningar och framgångsfaktorer vad gäller utförandet av tjänsterna, dels skapa en förståelse för olika bilder av hur samarbetet kommunerna respektive Soltak fungerar. Iakttagelser från dessa intervjuer ligger, tillsammans med jämförelserna, till grund för sammanfattande slutsats och rekommendationer i denna rapport.

Begränsningar

Alla jämförelser har sina inneboende problem. Det är inte en slump att SKR (Sveriges Kommuner och Regioner) – i stor utsträckning tillsammans med RKA (Rådet för främjande av kommunala analyser) ägnat decennier åt att definiera, samla in och analysera nyckeltal avseende stora delar av den kommunala verksamheten – utan att ha lyckats ta fram tillfredställande jämförelsetal i syfte att belysa effektivitet vad gäller kommunala stöd- och servicetjänster.

Uppdraget att skapa jämförbarhet avseende en verksamhets tjänsteutbud är förstås inte lika utmanande som att ta fram allmänt vedertagna nyckeltal för en hel sektor, men behöver trots detta betraktas med stor försiktighet. För det första beror detta på svårigheten att helt isolera och jämställa de tjänster som jämförs (trots ambitiösa försök går det inte inom detta projekts ramar att skilja äpplen från päron). För det andra är jämförelserna helt och hållet beroende av data som lämnas av ingående organisationer med utgångspunkt i de definitioner och avgränsningar som gjorts av projektet, dessa data är följaktligen påverkade dels av olika tolkningar i ingående organisationer, dels (i huvudsak) inte externt verifierade.

Jämförelserna ska följaktligen inte betraktas som slutliga eller definitiva svar på om de ingående organisationerna är mer eller mindre effektiva relativt varandra. De kan endast ses som indikationer på effektivitet på en övergripande nivå och hjälpa ägare och Soltak att få en gemensam utgångspunkt för arbetet med att i än större utsträckning arbeta mot de mål som är bakgrunden till att bolaget bildats och driver sin verksamhet.

Något om yttre effektivitet och upplevelsen av samverkan

Kan vi fånga den yttre effektiviteten?

I uppstarten av arbetet med detta, relativt omfattande, projekt diskuterades svårigheten i att utgå från och definiera begreppet effektivitet. Att det handlar om en relation mellan levererad kvalitet och kostnad för tjänsterna (och den verksamhet som tjänsterna är en del av – det vill säga den samlade kommunala verksamheten) är i sig tydligt. För att begripliggöra effektivitet används ofta begreppen inre effektivitet (att göra saker rätt) respektive yttre effektivitet (att göra rätt saker). Den inre effektiviteten skulle med denna definition även kunna kallas produktivitet (hur mycket resurser krävs för att leverera en viss, avgränsad arbetsuppgift).

Detta projekts jämförelser handlar i stor utsträckning om ett försök att fånga produktivitet/inre effektivitet i relation till andra organisationer med liknande uppdrag som Soltak och kommunerna (med de avgränsningar som tidigare nämnts och framgår i respektive jämförelse).

Utöver jämförelse av produktivitet har vi under projektet gjort ett försök att närma oss frågan om yttre effektivitet. Detta genom att i gruppintervjuer med ledningarna i kommunen och Soltak söka svar på om man uppfattar att Soltak ”gör rätt saker” för att leverera på de målsättningar som är utgångspunkten för att bolaget existerar. I intervjuerna har även frågor om vad man i de olika grupperingarna uppfattar är utmaningar i relationen mellan verksamheterna samt vilka nycklar man tror sig se till att gå i riktning mot än högre måluppfyllelse.

Samlade iakttagelser

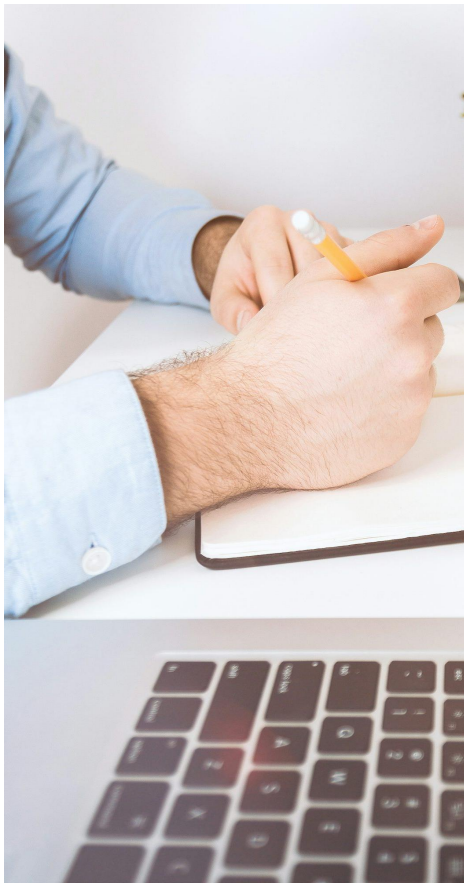
Den samlade bilden av uppfattning om kvalitet i Soltaks tjänster och bolagets förutsättningar att leverera är att detta skiljer sig mellan de olika affärsområdena. En annan förenande iakttagelse är att kvaliteten i tjänsterna och samarbetet blivit allt bättre under de knappa tio år som bolaget verkat. I stort följer variationerna tjänsternas komplexitet, där ekonomitjänsterna upplevs som genomgående mest välfungerande. Samtidigt uppfattas både kvalitet i leveransen och de förutsättningar bolaget givits vara mest utmanande inom IT-området.

Framgångsfaktorer som lyfts avseende ekonomitjänsten är gemensamma processer (i kommunerna) och god kompetens hos bolaget i ett tidigt skede. Utmaningar som upplevs inom samtliga tjänster, men kanske särskilt tydligt framträder på IT-området, är svårighet att hantera olika system, arbetssätt och önskemål i/från ägarkommunerna, att bolaget upplevs ha svårt att se hela processer och sub-optimerar samt att kommunerna har otillräcklig kompetens att vara en god beställare av (IT)tjänster.

I flera av intervjuerna lyfts vidare att det finns otydlighet kring var och vem som fattar beslut i olika frågor som gäller samverkan med/genom Soltak samt en bristande transparens i kommunikationen mellan de ingående parterna. Det framgår även av intervjuerna att det finns olika bilder av hur väl ägarstyrningen av bolaget fungerar och även om såväl bolag som kommunerna är överens om att denna behöver utvecklas finns skilda bilder av hur och av vem som sådan utveckling ska drivas.

Ovan är inte en uttömmande redovisning av de perspektiv som lyfts under intervjuerna, utan utgör sammanfattande huvudlinjer, vilka tillsammans med de iakttagelser som gjorts i samband med jämförelserna utgör grund för de rekommendationer som projektet, genom kommundirektörerna lämnar till ägarna i denna rapport.

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Sammanfattande slutsatser

Även om jämförelserna på de olika affärsområdena ger delvis varierande bilder av förhållandet mellan de ingående organisationerna, är den sammanfattande bilden att jämförelseprojektet inte ger några självklara indikationer på om Soltak är bättre eller sämre på att leverera med hög kvalitet och/eller lägre kostnad än andra jämförbara organisationer.

I jämförelsen som avser lönetjänsterna ges en indikation om att ett mer avgränsat/tydliggjort uppdrag (såsom det HR-Servicecenter i Helsingborg har), standardiserade processer och större volymer ger förutsättningar att leverera med hög produktivitet. Samtidigt ges inget svar på om detta i sin tur tillför ett större samlat värde (yttre effektivitet) till de samverkande organisationerna – då kostnaden i jämförelsen generellt tycks följa tjänstens omfattning.

Vid granskning av kostnad och produktivitet för ekonomitjänsterna tycks det vara så att samverkan i olika former ger mer synliga OH-kostnader – medan produktiviteten mätt som personalkostnad per faktura tycks vara mycket snarlik i de fyra jämförda organisationerna.

Den sammanfattande slutsatsen av IT jämförelsen är enligt rapporten att Soltak IT och ägarkommunerna kan bedömas vara effektiva men att kostnaderna för ägarkommunerna är högre än för jämförbara organisationer (men lägre än benchmark för branschen). Det finns förbättringsmöjligheter på kostnadssidan samt avseende hur Soltak IT och ägarkommunerna arbetar med styrning, ledning, processer, roller och ansvar i gränssnitten mellan de olika aktörerna.

Den sista slutsatsen sammanfattar även väl de iakttagelser som gjorts vid arbetet med jämförelserna och i de intervjuer med kommunernas samt bolagets ledning som genomförts. Det finns flera områden där en utveckling av styrning och ledning samt kommunikation och gränssnitt mellan kommunerna och bolaget kan skapa betydligt bättre förutsättningar för att uppnå verksamhetens övergripande mål.

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Rekommendationer

Den samlade rekommendationen från detta projekt är att utveckla former för styrning och ledning samt samverkan mellan kommunerna och Soltak. I detta arbete bör fokus vara att skapa goda förutsättningar att gemensamt kunna leverera på grundtanken med bildandet av bolaget samt att stärka tillit och förtroende mellan de ingående parterna. Mer specifikt rekommenderas ägarrådet att:

- **Utveckla ägarstyrningen av Soltak**
  Det finns ett behov av att ägaren agerar mer proaktivt, systematiskt och strategiskt i styrningen av bolaget. Vad detta ska innebära, i vilka former det ska ske och vilken styrning bolaget behöver och vad kommunerna uppfattar är nödvändigt, behöver tydligare utredas. Detta kan till exempel ske i ett gemensamt arbete med att ta fram nya styrdokument (t ex bolagsordning och ägardirektiv). Avgörande för att ett sådant arbete ska bli framgångsrikt är att såväl ägare som bolag är representerade och delaktiga.

- **Öka tydlighet i roller och ansvar**
  Det är tydligt att det finns olika bilder hos inblandade aktörer av vilka roller och vilka ansvar bolaget respektive kommunerna har och/eller bör ha i samverkan. Detta bör tydliggöras, varav en del bör ingå i arbetet med utvecklad ägarstyrning, och andra delar sannolikt hanteras bättre på operativ och taktisk (snarare än strategisk) nivå.

- **Stärk kommunikation och transparens**
  För en mer gemensam och framåtsyftande samverkan genom och i anslutning till Soltak behöver kommunikation och transparens, mellan bolaget och kommunerna samt kommunerna emellan utvecklas. Detta gäller exempelvis vad kommunerna och bolaget ser som områden där enhetlighet/samverkan är särskilt viktig samt var skillnader i behov mellan de olika kommunerna är störst. Såväl formerna för, innehåll i samt frekvens av kommunikation parterna emellan behöver sannolikt ses över i detta arbete.

- **Stärk förmåga till användardriven utveckling i samverkan**
  Soltak levererar ett brett utbud av tjänster till kommunerna, vilka knyter an till en rad processer i varje organisation. Tillsammans behöver Soltak och kommunerna hitta bättre sätt att sätta kommunernas slutanvändare i centrum vid utveckling av dessa tjänster. Den samlade leveransen till dessa användare äger Soltak och kommunerna gemensamt. Därför behöver man, gemensamt, stärka förmågan att se till vinster för hela kedjan och hitta bättre sätt att undvika sub-optimering där effektivitetsvinster i en del av processen skapar förluster i den andra.

Jämförelser Lönetjänster

Delrapport inom projektet: Effektivitet i samverkan – en jämförelse av gemensam Ekonomiadministration, Lön och IT i kommunalt bolag

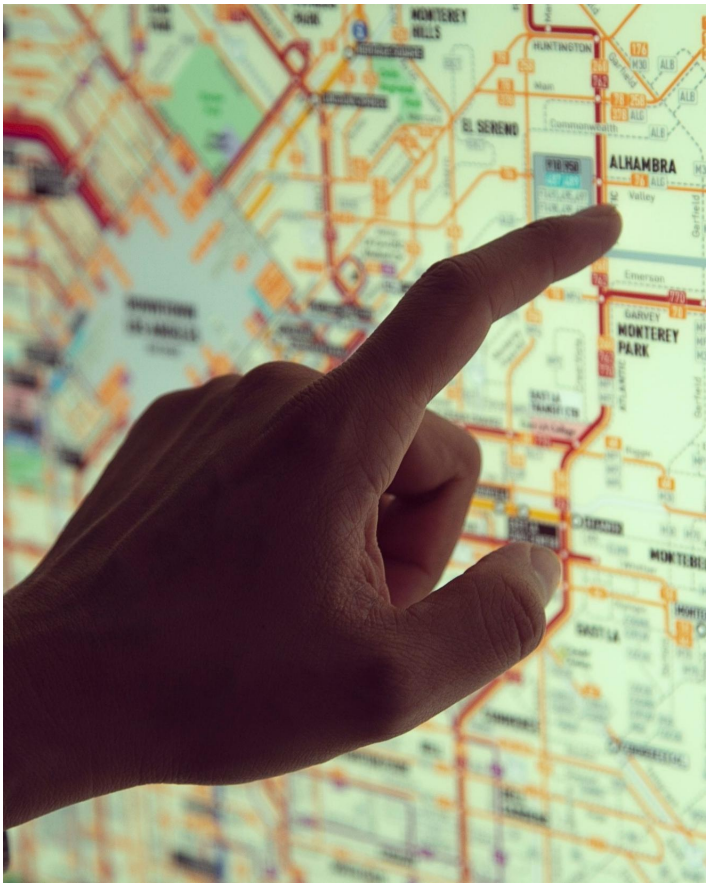
Stenungsunds kommun, Lilla Edets kommun, Tjörns kommun och Kungälvs kommun

4 juni 2025

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Innehåll

- Inledning och metod Sida 3
- Sammanfattning av resultatet Sida 4
- Tjänsternas omfattning och avgränsningar Sida 5-7
- Tjänsternas kvalitet Sida 8
- Jämförelse av kostnader och produktivitet Sida 9-12
- Bilaga: Beskrivning av jämförda verksamheter Sida 13-14

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Inledning och metod

Bakgrund och uppdrag

Denna jämförande analys har sammanställts inom ramen för ett uppdrag från de politiska ledningarna i de fyra kommuner som gemensamt äger det kommunala bolaget Soltak AB. Analysens syfte har varit att, genom jämförelse av kostnader och verksamhet, ge en indikation avseende Soltaks effektivitet (kostnad såväl som kvalitet) vad gäller leverans av löneadministration till sina fyra ägarkommuner.

Metod

Utgångspunkten för metoden, i denna jämförelse, har varit dialogen mellan de i arbetet ingående organisationerna. I gemensamma möten har organisationerna, faciliterade av projektets samordnare enats om relevanta volymer, kostnader och nyckeltal för jämförelsen. Även för att identifiera likheter och skillnader i uppdrag och leverans, organisationerna emellan, har dialogen varit central. Med utgångspunkt i ovan har sedan data avseende kostnader, volymer och uppdrag/arbetssätt samlats in, sammanställts och kompletterats (genom intervjuer och skriftliga frågor) av samordnaren. All data bygger följaktligen på information som lämnats från de ingående organisationerna. Ansvaret för sammanställning och analys av insamlade underlag vilar dock helt hos samordnaren. Resultatet har stämts av med de ingående organisationerna. Samtliga ingående parametrar i jämförelsen avser verksamhetsåret 2023 och samtliga kostnader är hämtade från bokslut 2023 och gäller för helåret.

Begränsningar

Även om administration av löner vid en första anblick kan framstå som en standardiserad process/uppgift är det i jämförelsen tydligt att det finns större och mindre skillnader mellan de olika organisationernas uppdrag och verksamhet som kan ha motsvarande stor eller mindre påverkan på tjänstens produktivitet, kostnader och kvalitet. Vidare innebär skillnader i exempelvis hur gemensamma kostnader fördelas och redovisas i olika organisationer att även sammanställningen av kostnader för verksamheten skiljer sig åt. I denna jämförelse görs dels en ansats att minska effekten av dessa skillnader i framtagna nyckeltal dels ett försök att beskriva sådana skillnader på ett så transparent sätt som möjligt. Detta till trots är det viktigt att understryka att jämförelsen inte kan ses som en objektiv sanning vilken slår fast om den ena verksamheten är bättre, billigare eller effektivare än den andra. Jämförelsen är endast att betrakta som en indikation kring de olika organisationernas likheter och skillnader. Det är väsentligt att ha detta i beaktande när slutsatser dras med bakgrund i jämförelsen – vilka i huvudsak bör inriktas på att skapa en gemensam förståelse för den egna organisationens potential att utvecklas och var gemensamma insatser för att så ska ske bör sättas in.

Ingående organisationer

I denna jämförande studie ingår sex olika organisationer vilka har det gemensamt att de hanterar löneadministration och angränsande uppgifter till en eller flera kommunala eller kyrkliga verksamheter. De organisationer som ingår beskrivs i bilaga 1 och är:

- Soltak AB
- Ale Kommun
- SML-Lön
- Västra Mälardalens kommunalförbund
- Svenska Kyrkans Löneservice
- HR-Servicecenter Familjen Helsingborg

Sammanfattning av resultatet

Av nyckeltal och jämförelser av vad de olika organisationerna levererar inom ramen för löneadministration framträder fyra grupper av organisationer, varav två följer varandra relativt väl både vad gäller tjänsteinnehåll och produktivitet – medan de två sista utgör jämförelsens två mest utmärkande exempel. I den första gruppen återfinns Soltak och Ale kommun – med mest omfattande tjänsteleverans och relativt hög personaltäthet (antal årsarbetare/löneutbetalning) I den andra hittar vi SML-Lön och Västra Mälardalens kommunalförbund, med något mer avgränsat tjänsteutbud och lägre personaltäthet. Det tredje exemplet utgörs av HR-servicecenter inom Familjen Helsingborg som levererar en mer avgränsad löneadministrationstjänst med en väsentligt lägre personalstyrka per löneutbetalning än övriga organisationer. Slutligen framgår att Svenska Kyrkans Löneservice har en betydligt högre personaltäthet än övriga organisationer (organisationen är dock under etablering och kraftig expansion och räknar med stora effektiviseringsvinster framåt). Med undantag för Svenska Kyrkans Löneservice tycks följaktligen antal årsarbetare per löneutbetalning följa tjänstens omfattning – varför det senare kan antas förklara en stor del av den variation vi ser organisationerna emellan.

Skillnader i tjänsternas omfattning

Som nämns i föregående avsnitt, samt tydligare beskrivs i kommande delar av rapporten, finns väsentliga skillnader i vad de olika organisationerna utför åt sina kunder/mottagare. I tabellen till höger presenteras skillnaderna översiktligt – för att ge en samlad bild av hur de olika tjänsternas innehåll skiljer sig åt. Blå markering nedan innebär att en tjänst erbjuds alternativt är mer utvecklad än i de andra organisationerna – vad gäller antal hanterade system har organisationer över medel markerats med blått.

	Hanterade system	Intyg	Personal-arkiv	Om-bokningar	Löneskuld medarbetar-kontakt	LAS-handlägg.	Kvalitets-säkring
Soltak	12	Alla	Ja	Ja	Ja	Nej	Mer
Ale kommun	9	Alla	Ja	Nej	Ja	Ja	Mer
SML-Lön	4	Alla	Ja	Ja	Ja	Nej	Mindre
Västra Mälardalens kommunalförbund	5	Alla	Ja	Ja	Nej	Nej	Mindre
Svenska Kyrkans Löneservice	2	Alla	Nej	Ja	Nej	Nej	Mindre
Familjen Helsingborg	3	Ej tjänstgöring	Nej	Nej	Nej	Nej	Mindre

Produktivitet

I rapporten som följer kommer en rad data och nyckeltal för de ingående organisationerna presenteras. Detta för att få en så god bild som möjligt av likheter och skillnader vad gäller såväl tjänsteinnehåll som kostnader. Vad som framstår som mest jämförbart organisationerna emellan är hur mycket personal som behövs per lönetransaktion samt hur detta översätts i personalkostnad per transaktion. Detta presenteras i tabellen till höger. Beakta dock samtidigt att den personal som avses hanterar olika omfattande tjänster i enlighet med tabellen ovan.

	Antal löne-utbetalningar	Antal årsarbetare (ÅA)	ÅA/Löne-utbetalning	Personal-kostnad/Löneut betalning (kr)	Avvikelse Soltak (ÅA/Löneutb.)
Soltak	151 500	30,1	0,20	146	100%
Ale Kommun	42 173	9,2	0,22	169	108%
SML-Lön	51 402	8,5	0,16	122	81%
Västra Mälardalens kommunalförbund	88 150	14,8	0,17	122	83%
Svenska Kyrkans Löneservice	146 124	40,9	0,28	214	138%
Familjen Helsingborg	369 773	39,6	0,11	78	53%

Tjänsternas omfattning och avgränsningar

Skillnader i tjänsten

I denna jämförelse sätts avgränsningen av den tjänst som levereras (till en eller flera mottagare) med utgångspunkt i begreppet Löneadministration. Vid jämförelse av de ingående organisationerna kan denna definition snävas in något till att omfatta:

- Tillhandahållande och förvaltning av HR/Lönesystem samt system för Schemahantering
- Administration av och utbetalning av samtliga löner (inklusive kvalitetskontroll och justeringar)
- Stöd, support och utbildning till medarbetare och chefer
- Pensionshandläggning

Inom (samt vid sidan om) dessa breda kategorier finns väsentliga skillnader (tillägg och avgränsningar) som har påverkan på de jämförda organisationernas produktivitet, kvalitet och kostnader. De skillnader som bedöms som mest väsentliga beskrivs i följande avsnitt.

Antal system som hanteras av lön

En viktig skillnad mellan organisationerna är hur många löne-/HR-relaterade system som förvaltas, hanteras och betalas av löneverksamheten. Här är skillnaderna relativt stora från verksamheten i familjen Helsingborg som endast förvaltar (men inte bär licenskostnader för) lönesystemet (Personec) och inga angränsande system till Soltak och Ale kommun som tillhandahåller och i olika utsträckning förvaltar en rad HR-system såsom TimeCare, Winlas, Visma Recruit, Miljödata (Adato, Stella, Novioch Opus) samt Epassi.

Sammanfattningsvis är bilden att förvaltning av löne-/personalsystem (Personec, Flex Lön, Heroma) samt någon form av schemaläggningssystem (TimeCare, Flex HRM, Heroma) generellt ingår i den tjänst som hanteras av lön i de olika organisationerna. Enda undantaget från denna regel i jämförelsen är Familjen Helsingborg som endast förvaltar löne-/personalsystemet, och som enda ingående organisation inte själv bär kostnader för systemet (i huvudsak licenser) vilka i stället ligger hos de i samverkan ingående kommunerna. Även avseende hantering av viss funktionalitet (Kostnadskontroll, Neptune och Förhandling) inom Personec ligger ansvar i större utsträckning på de enskilda kommunerna i Helsingborg än övriga verksamheter.

När det gäller Löne-/personalsystemet är dessa i alla utom ett fall (Svenska Kyrkan) system med någon form av självservice, där chefer och medarbetare i verksamheterna gör en stor del av daglig administration på egen hand. Även om det finns skillnader i gränsdragning mellan de jämförda organisationerna är hanteringen likartad (se dock undantag avseende löneskulder och kontroller nedan).

Hanterade/förvaltade system

- **Soltak** – Personec, TimeCare, Anställningsguiden, Winlas, Odata, Sysarb, Adato (rehab)*, Stella*, Novi*, Opus*, Visma Recruit*, Epassi*
- **Ale kommun** – Personec, TimeCare, Anställningsguiden (egen e-tjänst), Winlas, Epassi, Adato (rehab)*, Stella*, Novi*, Varbi*,
- **Västra Mälardalens kommunalförbund** – Personec, TimeCare*, Anställningsguiden, Adato (rehab)*, Winlas
- **SML Lön** – Heroma (lön, anställningsprocess, schema och rehab)
- **Svenska kyrkans Löneservice** – Flex Lön, Flex HRM,
- **Familjen Helsingborg** – Personec*, Odata*, Anställningsguiden

* Ansvar förvaltning delas med kund

Tjänsternas omfattning och avgränsningar

Handläggning och stöd för LAS-utredningar

Som framgår ovan har flera, dock inte alla, de ingående organisationerna ansvar för systemstöd som behövs vid utredning/hantering av LAS-frågor. Ale kommuns löneverksamhet har dessutom inom sin verksamhet en LAS-handläggare som hanterar dessa frågor för hela kommunen. Västra Mälardalens kommunalförbund och Soltak driftar och förvaltar systemstödet för LAS-utredningar (Winlas) medan Svenska kyrkans löneservice, Familjen Helsingborg samt SML-Lön endast är behjälpliga med att ta ut uppgifter ur personalsystemen.

Personalarkiv

I flera av organisationerna ingår (eller ingick 2023) uppdrag att administrera och upprätthålla digitala och/eller fysiska personalarkiv. När det gäller Svenska Kyrkans löneservice och Familjen Helsingborg ligger allt ansvar för personalarkiv på verksamheternas kunder (utöver de delar som gäller integration med personalsystemet). Övriga verksamheter hanterar i stor utsträckning personalarkiv åt/tillsammans med sina kunder.

Ombokningar och intyg

I de fall en genomförd lönetransaktion blivit fel konterad behöver denna justeras. Detta genomförs i de flesta organisationer av löneverksamheten i de ingående organisationerna och upplevs vara en tidskrävande hantering. Undantagen från denna regel är Ale kommun där del av ombokningen sköts av kommunens ekonomiavdelning och Familjen Helsingborg där huvuddelen av ombokningarna sköts av ekonomiavdelningarna i de ingående kommunerna. Likaledes framgår en skillnad vad gäller uttag av intyg ur systemet där samtligä organisationer, utöver Familjen Helsingborg, tar ut tjänstgöringsintyg vid sidan om sådant som arbetsgivarintyg, intyg till försäkringskassa mm (vilka även verksamheten i Helsingborg ansvarar för).

Kontakter med medarbetare och chefer – löneskulder mm

Samtliga verksamheter erbjuder support till såväl medarbetare som chefer i kundernas organisationer utifrån deras roller i processen/systemet. I vissa fall tycks det dock skilja i vilken mån löneverksamheten har direkt kontakt med medarbetare i de fall löneutbetalningar blivit felaktiga – särskilt avseende hantering av uppkomna löneskulder. I detta fall har Soltak, löneenheten i Ale kommun samt SML-Lön tydligast uttalat uppdrag att sköta och driva kontakter direkt med medarbetare som fått löneskulder, medan såväl Familjen Helsingborg, Svenska Kyrkans löneservice samt Västra Mälardalens kommunalförbund mer i undantagsfall har direktkontakt med medarbetare kring löneskulderna (det sker endast i de fall medarbetare ifrågasätter underlagen från löneverksamheten).

Kvalitetssäkring och kvalitetskontroller

En viktig uppgift för en organisation som hanterar löneadministration är att genom kvalitetshöjande åtgärder och kontroller säkerställa att rätt lön betalas ut i så hög andel av de samlade utbetalningarna som möjligt. Samtliga organisationer i jämförelsen utför kontroller månadsvis, men det finns skillnader vad gäller systematik, systemstöd och huruvida kontroller sker löpande under månaden. I denna jämförelse framstår som att Soltak har störts systematik och stöd (t ex power-BI som systemstöd) för kontroller och är också den organisation, tillsammans med Ale kommun, som i störst utsträckning tycks göra systematiska kontroller löpande. Övriga verksamheters kontroller är i större utsträckning koncentrerade till en eller ett par kontrolldagar månadsvis (något som även Soltak genomför). För en av organisationerna (SML-Lön) tycks huvuddelen av kontrollerna (även om vissa kontroller även utförs av löneverksamheten) ske utifrån, chef, medarbetare och ekonomers (ej anställda inom SML-Lön) ansvar/perspektiv genom att månadsvis se över rimlighet i löneutbetalningar, granska framtida utbetalningar i Heroma samt kontrollera på uppmaning av systemet.

Tjänsternas omfattning och avgränsningar

Support – ärenden och tillgänglighet

Som löneadministrativa verksamheter är hantering av olika ärenden (lägga upp anställningar, koppla scheman, hantera rättningar, svara på frågor etc) och supportera såväl chefer som medarbetare en viktig del av uppdraget för samtliga organisationer i jämförelsen. Samtliga organisationer nyttjar någon form av ärendehanteringssystem och erbjuder telefonsupport under fastställda tider. Det varierar i vilken utsträckning andra kontakter med kunderna utgör tillkommande ärendemängd – där SML-Lön samt Ale kommun specifikt lyfter fram att antal ärenden inte inkluderar tillkommande telefon- och Teams-kontakter samt befintlig hantering av ärenden på papper direkt till handläggare – varför jämförelsetalen skulle vara högre för dessa organisationer om även dessa kontakter räknades in.

Om man ser till hur många ärenden (telefon och via ärendehanteringssystem) som hanteras i relation till verksamheternas volym (antal utbetalade löner per år) har Soltak flest ärenden att hantera (0,43 ärenden/löneutbetalning) medan Familjen Helsingborg har minst antal (0,22 ärenden/löneutbetalning). Mängden ärenden påverkar förstås arbetsbelastningen för verksamheten, fler antal ärenden innebär en högre arbetsbörda. Detta påverkar i sin tur möjligheten att upprätthålla en hög produktivitet. Bakgrunden till avvikelserna i detta avseende har dock inte kunnat studeras närmare i denna jämförelse.

Även när det gäller tillgängligheten för support över telefon finns skillnader mellan organisationerna vilket även det framgår i tabellen till höger.

Organisation	Ärende/lön	Öppettider support
Soltak	0,43	Medarbetare: 9-12 (M,T,T,F) Chef: 8-16 (M-F) (Kortad O och F)
Ale Kommun	0,26	Gruppтelefon 10-12, 13-15 (M-F) Annars direkt till handläggare
SML-Lön	0,20	8-15.30 (ej lunch) (M-F) (Kortad M och F) Även direkt till handläggare (Teams)
Västra Mälardalens kommunalförbund	0,36	9-16 (M-F)
Svenska Kyrkans Löneservice	0,31	8-12 (M-F)
Familjen Helsingborg	0,22	8-17 (M-F)

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsternas kvalitet

Att ta fram relevant data avseende de olika tjänsternas kvalitet – utöver vad som ovan framhållits om skillnader i innehåll och omfattning av tjänsten, vilket är nog så relevant – förutsätter framför allt annat rättvisande underlag av kundernas nöjdhet med det som levereras. Inom ramen för denna jämförelse har inte funnits utrymme att genomföra sådana undersökningar separat utan en förutsättning för en sådan jämförelse är ingående organisationers sedan tidigare genomförda undersökningar. Då sådana undersökningar inte genomförts i samtliga organisationer görs här endast en kortare sammanfattning av Soltaks senaste kundundersökning vilken genomfördes under hösten 2024.

När det gäller löneverksamheten framgår att kundnöjdheten 2024 fortsatt den uppåtgående trend som uppvisats sedan 2019.

Nöjdheten är större bland kommunernas medarbetare (4,2) än bland chefer (3,8) och varierar i viss mån mellan kommunernas olika verksamheter. En samlad trend är att kommunernas centrala förvaltningar (med undantag för Kungälvs kommuns kommunledning) är mindre nöjda kunder än kommunernas övriga förvaltningar - till exempel Tjörns kommunstyrelseförvaltning (3,0) samt Sektor kommunlednig i Lilla Edet (3,0). Högst nöjdhet uppvisar Tjörns kommuns socialförvaltning (4,1), Sektor socialtjänst i Stenungsund (3,9) samt Lilla Edets Sektor bildning (3,9).

NKI-frågor	Lön				
	2024	2023	2022	2020	2019
NKI	3,8	3,6	3,5	3,5	3,4

Område	NKI				
	2024	2023	2022	2020	2019
Total	**3,8**	**3,6**	**3,5**	**3,5**	**3,4**
Kungälvs kommun - Bildning och lärande	3,9	3,8	3,5	3,1	2,8
Kungälvs kommun - Kommunchef	3,8	3,6	3,3	3,1	2,7
Kungälvs kommun - Samhälle och utveckling	3,8	3,6	3,5	3,3	2,9
Kungälvs kommun - Trygghet och stöd	3,7	3,6	3,6	3,4	3,3
Lilla Edets kommun - Sektor Bildning	3,9	3,8	3,6	3,3	3,3
Lilla Edets kommun - Sektor Kommunledning	3,0	3,5	2,7	-	3,1
Lilla Edets kommun - Sektor Samhälle	3,5	3,4	3,6	3	2,7
Lilla Edets kommun - Sektor Socialtjänst	3,8	3,6	3,3	3,3	3,7
Stenungsunds kommun - Sektor Samhällsbyggnad	3,6	3,5	3,5	3,3	3,2
Stenungsunds kommun - Sektor Socialtjänst	3,9	3,8	3,6	3,6	3,8
Stenungsunds kommun - Sektor Stödfunktioner	3,2	3,3	3,5	3,4	3,2
Stenungsunds kommun - Sektor Utbildning	3,7	3,5	3,4	3,3	3,2
Tjörns kommun - Barn- och utbildning	3,8	3,6	-	-	-
Tjörns kommun - Kommunstyrelseförvaltningen	3,0	3,2	-	-	-
Tjörns kommun - Kultur- och fritid	3,9	3,7	-	-	-
Tjörns kommun - Samhällsbyggnad	3,4	2,9	-	-	-
Tjörns kommun - Socialförvaltningen	4,1	3,7	-	-	-

Jämförelse av kostnader och produktivitet

Inledning

Denna jämförelse har som uppdrag att identifiera nyckeltal för att på ett rättvisande sätt jämföra produktivitet och kostnader hos de ingående organisationerna. Detta har bjudit på en del utmaningar – inte minst med utgångspunkt i skillnader mellan de tjänster de olika organisationerna levererar (se ovan). Dessa skillnader behöver finnas med vid analysen av nedan presenterade jämförelser – även om kostnaderna skiljer sig åt, är det även skillnader i vilka tjänster/värden som levereras till organisationernas kunder.

Nedan följer en sammanställning av kostnaderna i de ingående organisationerna. Utöver att ta hänsyn till att verksamheterna levererar något olika tjänster är det vid läsning av nedan viktigt att ta hänsyn till att det finns skillnader i vilka kostnader som inkluderas från de olika organisationerna.

Närmast jämförbart bedöms utfallen avseende produktivitet (årsarbetare per utbetalad lön) samt för personalkostnader vara. Bakgrunden till detta är att (vilket framgår av sammanställningen på nästa sida) att det endast är avseende antalet årsarbetare och personalkostnader som jämförbarhet utan större (kända) felkällor kunnat säkerställas. Som exempel kan noteras att övriga kostnader i sammanställningen för i stort sett alla organisationer har någon utestående osäkerhet.

Totala kostnader

Som övergripande jämförelse tar denna rapport fram de ingående organisationernas samlade kostnader för hela lönetjänsten – dennas sätts vidare i relation till antalet utbetalade löner i de ingående organisationerna. Utgångspunkten är att dela in kostnaderna i kategorierna:

- **Systemkostnad** – Här ingår alla kostnader för de system som tillhandahålls, inklusive teknisk systemförvaltning och serverdrift.
- **Personalkostnad** – Avser kostnader för löner, pensioner och sociala avgifter – övriga kostnader som har med personal att göra har sorterats under kategorin övriga kostnader
- **Övriga kostnader** – Avser alla övriga kostnader. Denna kategori är den som innehåller störst osäkerhet vad gäller jämförbarhet - det har till exempel varit svårt att uppnå likvärdighet kring lokalkostnader, fördelade kostnader (OH) och liknande som hanteras olika i de olika organisationerna.

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Jämförelse av kostnader och produktivitet

Som nämns i ovanstående inledning finns skillnader mellan vad som ingår och/eller kunnat särredovisas i organisationernas kostnader för att leverera löneadministration till sina kunder. De särskilt framträdande skillnader som kunnat noteras vid insamling av underlagen framgår nedan samt markeras av asterisker i tabellen till höger. Särskilt stora skillnader/osäkerheter finns avseende övriga kostnader – varför dessa ska tolkas med störst försiktighet. Notera vidare att samtliga underlag till sammanställningen utgörs av data som lämnats av organisationerna inom ramen för arbetet – tolkningar och ingående poster har diskuterats organisationerna emellan men har inte på annat sätt verifierats av extern part.

Kostnad (tkr)	Soltak	Ale	Familjen Helsingborg	SML-Lön	Svenska Kyrkans Löneservice	Västra Mälardalens kommunal-förbund
Systemkostnad	6 060	1 475*	-**	1 402	-***	4 030
Personalkostnad	22 100	7 109	28 880	6 264	31 300	10 732
Övriga kostnader	8 840	610****	2 765****	2 100	23 300	188****
Totalt	37 000	9 194	31 645	9 766	54 600	14 950

Avvikelser

* I Ale kommuns systemkostnader saknas kostnad för teknisk systemförvaltning – systemkostnaden är därmed högre än sammanställningen visar.

** Familjen Helsingborg har inga kostnader för Personalsystem (som är det enda system man tillhandahåller) dessa ligger i stället i de enskilda kommunerna.

*** Med bakgrund av sekretess kan Svenska Kyrkan inte särredovisa systemkostnaden, denna ingår i stället i kategorin Övriga kostnader.

**** Ale kommuns och Västra Mälardalens kommunalförbund redovisar inga lokal/eller OH-kostnader, Familjen Helsingborg inga OH-kostnader. Dessa organisationers övriga kostnader är därmed högre än vad som framgår av tabellen ovan.

Kostnader per löneutbetalning (kr)	Soltak	Ale	Familjen Helsingborg	SML-Lön	Svenska Kyrkans Löneservice	Västra Mälardalens kommunal-förbund
Systemkostnad	40	35*	-**	27	-***	46
Personalkostnad	146	169	78	122	214	122
Övriga kostnader	58	14****	7****	41	159***	2****
Totalt	244	218	86	190	374	170

Jämförelse av kostnader och produktivitet

Produktivitet

Med bakgrund av ovan presenterade svårigheter med jämförbarheten avseende (särskilt) övriga kostnader och systemkostnader torde det mest rättvisande vara att sätta antal årsarbetare och personalkostnader i relation till hanterade volymer. Detta då sådana jämförelser inte är beroende av fördelning av kostnader, prismodeller, val av teknisk plattform (system, molntjänst eller inte mm) eller upphandlingsform samt när ingående systemkomponenter upphandlats. Kvar blir (i stort sett) endast frågor om tjänstens innehåll (som berörts ovan) och kvalitet (som dessvärre inte grundligt kunnat kartläggas). Särskilt viktigt att framhålla i detta sammanhang bör vara att löneenheten i Ale kommun och Soltak AB erbjuder fler digitala tjänster/system till sina kunder än övriga verksamheter. Deras produktivitet bör därmed kunna antas vara något högre än vad jämförelsen nedan antyder – ett antagande som stärks av att dessa verksamheter (tillsamman med Västra Mälardalens kommunalförbund) har en högre andel systemförvaltare bland de anställda än övriga verksamheter.

Som mått på de olika löneverksamheternas produktivitet har antalet hanterade löner per årsarbetare (Lön/ÅA) valts.

Organisation	Antal löne-utbetalningar	ÅA/Löne-utbetalning	Avvikelse Soltak
Soltak	151 500	0,20	100%
Ale Kommun	42 173	0,22	108%
SML-Lön	51 402	0,16	81%
Västra Mälardalens kommunalförbund	88 150	0,17	83%
Svenska Kyrkans Löneservice	146 124	0,28	138%
Familjen Helsingborg	369 773	0,11	53%

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Jämförelse av kostnader och produktivitet

Personalkostnader

I föregående stycke tydliggörs hur mycket personalresurs de olika organisationerna behöver per hanterad löneutbetalning. För att översätta detta till vad hanteringen av löneadministrationen kostar är det även värt att titta närmare på de samlade personalkostnaderna i respektive organisation. Nedan anges dels kostnaden per årsarbetare i de ingående organisationerna, dels hur stor personalkostnaden är i relation till antal hanterade löneutbetalningar. Antal årsarbetare i tabellen nedan har räknats fram med utgångspunkt i antal arbetade timmar, exklusive frånvaro, i respektive organisation.

Organisation	Antal ÅA	Kostnad per ÅA (kr)	Personalkostnad per löneutbetalning (kr)
Soltak	30,1	717 744	146
Ale Kommun	9,2	770 779	169
SML-Lön	8,5	739 401	122
Västra Mälardalens kommunalförbund	14,8	725 507	122
Svenska Kyrkans Löneservice	40,9	765 163	214
Familjen Helsingborg	39,6	729 089	78

Bilaga: Beskrivning av jämförda verksamheter

I denna jämförande studie ingår sex olika organisationer vilka har det gemensamt att de hanterar löneadministration och angränsande uppgifter till en eller flera kommunala eller kyrkliga verksamheter. De organisationer som ingår beskrivs nedan.

Soltak AB

Soltak AB är ett bolag som ägs gemensamt av fyra kommuner, Stenungsund, Tjörn, Lilla Edet och Kungälv och levererar tjänster inom Ekonomi, HR/Lön, IT samt Projekt. Bolaget grundades av ägarkommunerna 2013 och har sedan 1 januari 2016 levererat tjänster till kommunerna i olika omfattning. Ändamål och syfte med bolaget är att, genom tillhandahållande av tjänster inom ovan nämnda områden, möjliggöra för kommunerna att utföra stöd- och servicetjänster på ett mer kostnadseffektivt sätt än om varje ägarkommun utför dessa var för sig. Lönetjänsten finansieras genom självkostnad – Soltak får täckning för sina kostnader men gör inget överskott.

Ale kommun

Löneenheten i Ale kommun hanterar kommunens samtliga löner och utbetalningar för anställda, förtroendevalda, gode män och familjehem. Enheten tillhör HR-avdelningen och ansvarar endast för löner inom kommunens egen verksamhet. Löneenheten är en internt budgeterad verksamhet som finansieras enligt budgetbeslut i kommunen.

SML-Lön

Sotenäs, Munkedals och Lysekils kommuner har sedan början av 2010-talet samverkat inom områdena IT (2012) och lön (2014) (sker som avtalssamverkan) samt inom miljötillsyn (gemensam nämnd). Samgåendet mellan kommunerna inom dessa områden syftar i huvudsak till att skapa förutsättningar för en organisation med en minskad sårbarhet, ökad effektivitet, optimerat resursutnyttjande med hög kompetens och service. Lönetjänsten finansieras genom självkostnad/budgetfinansiering – de samverkande kommunerna budgeterar och följer kostnaderna enligt särskild överenskommelse.

Västra Mälardalens kommunalförbund

Kommunalförbundet består av fyra medlemskommuner, Arboga, Kungsörs, Köpings och Surahammars kommuner, och har som verksamhetsidé att säkra kompetensförsörjningen, bibehålla en hög kvalitet samt att effektivisera och minska den totala kostnaden för medlemskommunerna. Förbundet har funnits sedan 2006 och levererat löneadministration sedan dess. Lönetjänsten finansieras genom självkostnad – kommunalförbundet får täckning för sina kostnader men gör inget överskott.

Bilaga: Beskrivning av jämförda verksamheter

Svenska Kyrkans Löneservice

Löneservice är en del av Svenska Kyrkans kyrkokansli som är den övergripande organisationen för Svenska kyrkan, med uppdrag att ge stöd och samordning till församlingar, stift och pastorat. Löneservice är ett resultat av beslut att centralisera lönehanteringen i kyrkan, vilket dock sker genom frivillig anslutning av kyrkans ca 600 församlingar, stift och pastorat (egna juridiska personer). Antalet anslutna till tjänsten är ökande och var 180 vid utgången av 2023. Volymerna i verksamheten är följaktligen kraftigt ökande vilket av organisationen bedöms ha stor påverkan på möjligheten att upprätthålla önskvärd produktivitet/kostnad per löneutbetalning. Lönetjänsten ska finansieras enligt självkostnad och inte generera överskott. I dagsläget är verksamheten dock även delvis finansierade av andra källor än intäkter från kunderna då priset per lönespecifikation inte täcker verksamhetens kostnader.

HR-Servicecenter Familjen Helsingborg

HR-servicecenter är en del av samverkan mellan kommuner i området kring Helsingborg som går under namnet Familjen Helsingborg. Den gemensamma arbetsplatsen för löne- och pensionsadministration och förvaltning av IT-baserade stödsystem öppnade 2014. Nuvarande samverkande parter är kommunala bolag och kommunerna; Bjuv, Båstad, Helsingborg, Höganäs, Klippan, Perstorp, Svalöv, Åstorp och Ängelholm. Lönetjänsten finansieras genom självkostnad – pris per lönespecifikation täcker verksamhetens kostnader men genererar inget överskott.

Jämförelse Ekonomiadministration

Delrapport inom projektet: Effektivitet i samverkan – en jämförelse av gemensam Ekonomiadministration, Lön och IT i kommunalt bolag

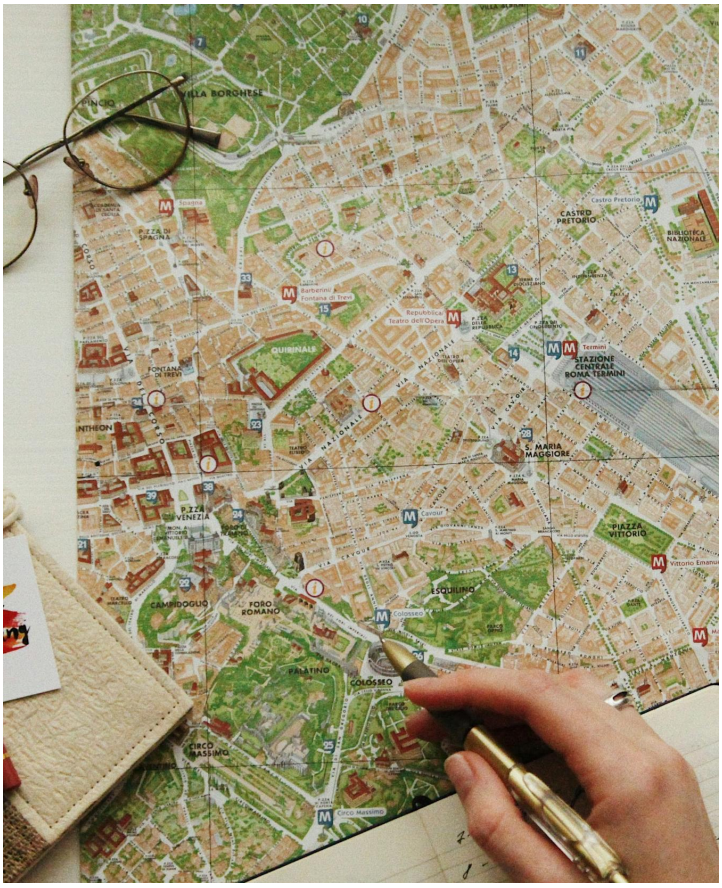
Stenungsunds kommun, Lilla Edets kommun, Tjörns kommun och Kungälvs kommun

4 juni 2025

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Innehåll

- Inledning och metod Sida 3
- Tjänsternas innehåll och volymer Sida 4
- Kostnad per volym Sida 5
- Tjänsternas kvalitet Sida 6

Inledning och metod

Bakgrund och uppdrag

Denna jämförande analys har sammanställts inom ramen för ett uppdrag från de politiska ledningarna i de fyra kommuner som gemensamt äger det kommunala bolaget Soltak AB. Analysens syfte har varit att, genom jämförelse av kostnader och verksamhet, ge en indikation avseende Soltaks effektivitet (kostnad såväl som kvalitet) vad gäller leverans av ekonomitjänster till sina fyra ägare.

Metod

Utgångspunkten för metoden, i denna jämförelse, har varit dialogen mellan de i arbetet ingående organisationerna. I gemensamma möten har organisationerna, faciliterade av projektets samordnare enats om relevanta volymer, kostnader och nyckeltal för jämförelsen. All data bygger följaktligen på information som lämnats från de ingående organisationerna och bygger i några fall på uppskattningar av hur mycket resurs som används till just de jämförda tjänsterna. Tolkningar och ingående poster har diskuterats organisationerna emellan men har inte på annat sätt verifierats av extern part. Ansvaret för sammanställning och analys av insamlade underlag vilar helt hos samordnaren. Resultatet har stämts av med de ingående organisationerna. Samtliga ingående parametrar i jämförelsen avser verksamhetsåret 2023 och samtliga kostnader är hämtade från bokslut 2023 och gäller för helåret.

Genomförande och begränsningar

Jämförelsen av ekonomitjänsterna har i huvudsak genomförts under februari och mars 2025. Arbetet påbörjades under 2024 men fick på grund av problem med åtkomst av jämförelseorganisationer samt oplanerad frånvaro hos ingående befattningshavare nystartas efter årsskiftet 2025.

Med denna bakgrund är omfattningen av denna jämförelse mindre än de övriga två jämförelserna i projektet. Därav är även möjligheten att dra slutsatser med bakgrund av resultatet mer begränsad än avseende IT- och Lönejämförelserna. Det är i detta sammanhang följaktligen än mer angeläget att påpeka att jämförelsen inte kan ses som en objektiv sanning vilken slår fast om den ena verksamheten är bättre, billigare eller effektivare än den andra. Jämförelsen är endast att betrakta som en indikation kring de olika organisationernas likheter och skillnader.

För jämförelse av ekonomitjänstens kvalitet avgränsas denna rapport till att säkerställa en likvärdighet, och tydliggöra skillnader, i vad som ingår i de tjänster som jämförs. Data för systematisk jämförelse av kvaliteten saknas – för att närma sig frågan om Soltaks kvalitet i leveransen presenteras dock resultatet av den senast genomförda kundundersökningen.

Ingående organisationer

Fyra organisationer ingår i jämförelsen. Dels Soltak och Höglandsförbundet som levererar ekonomitjänster till flera olika kommuner, dels Ale och Lidköpings kommuner som producerar dessa tjänster internt inom den egna kommunala organisationen.

Tjänsternas innehåll och volymer

Soltaks tjänster som utgångspunkt

Utgångspunkten för denna jämförelse har varit att ringa in de tjänster som levereras med hjälp av den beskrivning av Soltaks tjänster som återfinns i bolagets tjänstekatalog för administrativa ekonomitjänster. Denna har studerats av ingående organisationer som i möjligaste mån avgränsat sina kostnader till leveranser av dessa tjänster. Inom jämförelsen har dialog förts om möjliga skillnader i avgränsning i tjänsten, vilket dels lett fram till vissa justeringar i vilka kostnader som inkluderats, dels till de avvikelser organisationerna emellan som lyfts fram nedan. Samlat omfattar tjänsterna som avses i jämförelsen:

- Att tillhandahålla och förvalta organisationernas ekonomisystem
- Hantering av kundfakturor
- Hantering av leverantörsfakturor
- Hantering av kassa (in- och utbetalningar, bokföring av handkassa, avstämningar mm)

Skillnader i tjänsterna

När det gäller avvikelser i vad som ingår i leverans av tjänster hos de ingående organisationerna bedöms nedan som särskilt viktiga att belysa då det sannolikt har en betydande påverkan på jämförelsen avseende kostnad per volym som presenteras i nästa avsnitt.

Den mest avgörande skillnaden mellan organisationerna, vilka inte kompenserats genom att motsvarande kostnad/arbetsinsats räknats bort i jämförelsen, utgörs av att Höglandsförbundet vid den tidpunkt som jämförelsen avser (2023) inte hade uppdrag att hantera inkassotjänster, vilket de tre övriga hade. Till skillnad från övriga organisationer hanterade Höglandet inte heller scanning av inkommande pappersfakturor och belastades inte av kostnader för utskrift av pappersfakturor eller utskick av e-fakturor, en väsentlig kostnad hos flera av de andra organisationerna.

Volymer

Som volymmått för att skapa jämförbarhet mellan organisationerna har den samlade volymen av kund- och leverantörsfakturor använts. Av nedan sammanställning framgår dock att fördelningen mellan dessa två volymer skiljer tydligt mellan de ingående organisationerna där Höglandet och Lidköping har en betydligt andel leverantörsfakturor medan Ale och Soltak har fler kundfakturor. Processerna för att hantera en leverantörsfaktura och en kundfaktura skiljer sig åt (t ex är leverantörsfakturorna inte sällan beroende av en integration från ett försystem). Om, och på vilket sätt, detta påverkar tillförlitligheten i valt volymmått har inte närmare studerats. Det är dock en osäkerhetsfaktor som bör beaktas vid tolkning av resultatet.

Organisation	Leverantörsfakturor	Kundfakturor
Soltak AB	183 737	316 000
Höglandsförbundet	275 938	190 000
Ale kommun	53 343	81 446
Lidköpings kommun	108 979	63 325

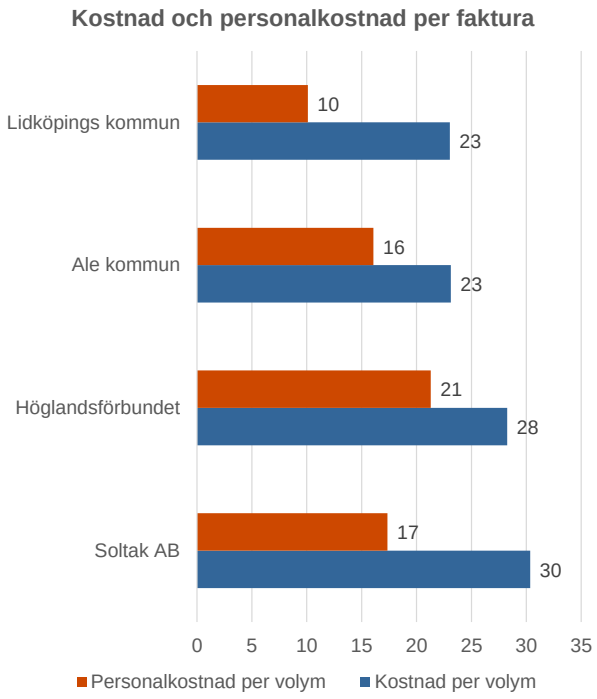
TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Kostnad per volym

I diagrammet till höger presenteras de ingående organisationernas personalkostnad respektive totalkostnad för att utföra ekonomitjänsterna, relaterat till den samlade volymen leverantörs- och kundfakturor. Den personalkostnad som används för att leverera tjänsten bedöms vara bäst indikation på de ingående organisationernas olika produktivitet – detta då dessa är lättast att hitta fullständigt gemensamma definitioner av och därmed med störst sannolikhet är jämförbar.

När det gäller **personalkostnad** är Ale kommun och Soltaks kostnad per volym mycket lik. Lidköpings kostnader är väsentligt lägre, vilket åtminstone till viss del förklaras av att de systemförvaltningstjänster som i Soltaks och Ales fall utförs av egen personal – köps från extern part i Lidköping. Höglandsförbundets högre personalkostnad per faktura kan tolkas som en indikation om att mer resurser behövs per volym än i övriga tre organisationer.

Den **totala kostnaden** för att leverera tjänsten innehåller utöver personalkostnad, kostnad för system, eventuella avskrivningar samt övriga kostnader. Skillnader i vad som omfattas av övriga kostnader gör att denna del av jämförelsen ska tolkas med stor försiktighet. Exempelvis ingår inte kostnader för utskrift av fakturor, OH-kostnader (utöver lokaler) samt uppdrag kring inkasso för Höglandsförbundet. Kostnader för OH (t ex HR, gemensam administration mm) utöver lokaler ingår inte för Ale och Lidköpings kommuner. En del av den lägre kostnad som kommunerna respektive höglandsförbundet uppvisar jämfört med Soltak måste följaktligen antas bero på denna typ av skillnader i vad som ingår. Hur stor denna del är har dessvärre inte varit möjlig att avgöra inom ramen för denna jämförelse.

TJÖRNS kommun · LILLA EDETS KOMMUN · Stenungsunds kommun · KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsternas kvalitet

Att ta fram relevant data avseende de olika tjänsternas kvalitet – utöver vad som ovan framhållits om skillnader i innehåll och omfattning av tjänsten – förutsätter framför allt annat rättvisande underlag av kundernas nöjdhet med det som levereras. Inom ramen för denna jämförelse har inte funnits utrymme att genomföra sådana undersökningar separat utan en förutsättning för en sådan jämförelse är ingående organisationers sedan tidigare genomförda undersökningar. Då sådana undersökningar inte genomförts i samtliga organisationer görs här endast en kortare sammanfattning av Soltaks senaste kundundersökning vilken genomfördes under hösten 2024.

NKI-värdet för SOLTAK Ekonomi uppgår i undersökningen 2024 till 4,1. Det är strax över värdet för hela SOLTAK (4,0). I tabellen till höger synliggörs att resultatet ökat med en punkt i samtliga NKI-frågor sedan 2023 års undersökning. Detta innebär att nöjdheten fortsätter en uppåtgående trend sedan 2019.

Fördelningen av chefer/medarbetare för Ekonomi är 34 % chefer och 66 % medarbetare och nöjdheten med tjänsterna är markant högre bland de medarbetarna som svarat för SOLTAK Ekonomi, än för cheferna (4,2 respektive 3,7).

Nöjdheten varierar även mellan kommunernas olika verksamheter, men utan att någon självklar trend går att finna. Högst nöjdhet återfinns hos kommunledningen i Kungälv (4,5) och Kultur och fritid i Tjörns Kommun (4,5). Lägst nöjdhet återfinns i Lilla Edets kommun, där NKI i Sektor socialtjänst är 3,7.

NKI-frågor	Ekonomi				
	2024	2023	2022	2020	2019
NKI	4,1	4,0	3,5	3,5	3,4
Hur nöjd är du med SOLTAK Ekonomi/IT/ Lön totalt sett?	4,2	4,1	3,7	3,7	3,8
Hur väl motsvarar SOLTAK Ekonomi/IT/ Lön dina förväntningar?	4,3	4,2	3,7	3,7	3,6
Hur sannolikt är det att du skulle rekommendera SOLTAK Ekonomi/IT/Lön till en kollega?	3,8	3,7	3,2	3,2	3,1

	Chef	Medarbetare
NKI	3,7	4,2

Denna behandling '194/25 Rapport från rådet för folkhälsa och social hållbarhet ' har inget tjänsteutlåtande.

Filen hittades inte. Den är antingen borttagen eller utcheckad

§ 149/2025

Förslag till reviderad budgetprocess utifrån arbetet med trygg och rättvis arbetsmiljö (Dnr KS2025/1064)

2024-11-13 behandlade kommunstyrelsen ärende KS2024/2486-1, där beslutet bland annat avsåg att stärka kommunikationen om gällande processer. Mot bakgrund av detta har kommunstyrelsen tillsammans med förvaltningsledning träffats och fört dialog att fördjupa delaktigheten avseende budgetprocessen.
Förvaltningen återkommer nu till kommunstyrelsen med ett förslag om fortsatt arbete för att utveckla budgetprocessen. Informationen antecknas.

Under sammanträdet för kommunstyrelsen dialog om vad som bör beaktas inför en ny budgetprocess, bland annat följande:

- Att det finns en kvalitet i att även oppositionen är insatt, att förvaltningen rapporterar till hela kommunstyrelsen, en bättre dialog kan leda till att förvaltningen och politiken får ett bättre samarbete.
- En tydligare mall, den nuvarande känns svårjobbad – det är viktigt att ändringar kommer alla gruppledare tillhanda.
- Det skulle vara positivt om fler kan vara med vid budgetdagen, så länge det finns tillfälle att föra dialog.
- Det är bra att använda utskotten i arbetet för att hjälpa till med tolkningar och föra en dialog mellan förvaltningen och politiken, det är bra att använda den kunskap som finns.
- Det är viktigt med tydlighet så att man kan ha någon form av jämförelser – tydliga processer.
- Arbetet med investeringsbudgeten är något som går snabbt, den processen är något som bör komma upp för dialog.
- En bättre dialog kring spelregler och roller behövs, även med ekonomiberedningen över hur man ska jobba på längre sikt.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse Förslag till reviderad budgetprocess utifrån arbetet med trygg och rättvis arbetsmiljö

Beslut

1. Informationen antecknas.

Expedieras till:

För kännedom till:

Sammanträdesprotokoll

KUNGÄLVS KOMMUN

Reglemente för kommunstyrelsen

Reglemente

Diarie-/dokumentnummer: KS2025/0491
Beslut: 2025-06-12 Kommunfullmäktige § 91/2025
Beredande politiskt organ: Demokratiberedningen
Ersätter tidigare beslut 2023-12-07 Kommunfullmäktige § 240/2023
Dokumentansvarig: Kommunsekreterare
Senast uppdaterad av: Oskar Engdahl

KUNGÄLVS KOMMUN

Innehållsförteckning

Kommunstyrelsens övergripande uppgifter ... 4
Ledningsfunktionen ... 4
Styrfunktion ... 4
Verksamhetens inriktning ... 5
Kommunstyrelsens övriga ansvarsområden ... 6
Ekonomisk förvaltning ... 6
Personalpolitiken ... 7
Uppgifter enligt speciallagstiftning ... 8
Näringsliv, sysselsättning och arbetsmarknad ... 9
Kultur och fritid ... 9
Samhällsbyggnad och teknisk verksamhet ... 9
Socialtjänst ... 10
Utbildning ... 11
Övrig verksamhet ... 11
Delegering från kommunfullmäktige ... 12
Rapporterings- och redovisningsskyldighet ... 13
Kommunstyrelsens delegering ... 13
Kommunstyrelsens arbetsformer ... 14
Ärendehandläggning, skriftväxling m.m. ... 14
Delgivningsmottagare ... 14
Sammansättning ... 14
Ersättarnas tjänstgöring ... 14
Jäv/växeltjänstgöring ... 15
Ersättare för ordföranden ... 15
Offentlighet vid kommunstyrelsens sammanträden ... 16
Sammanträdena ... 16
Tidpunkt ... 16
Kallelse ... 16
Ärendenas beredning ... 17
Justering av protokoll ... 18
Reservation ... 18

KUNGÄLVS KOMMUN

Protokollsanteckning 18
Undertecknande av handlingar/expeditioner 18
Kommunstyrelsens ordförande 19
Kommunstyrelsens presidium 20
Kommunstyrelsens utskott 20
Utskottet för bildning och lärande (utbildning, kultur och fritid) 21
Utskottet för samhälle och utveckling 22
Utskottet för trygghet och stöd 23
Deltagande på distans 23

KUNGÄLVS KOMMUN

Reglemente för kommunstyrelsen i Kungälvs kommun

Utöver vad som föreskrivs om kommunstyrelsen i kommunallagen gäller bestämmelserna i detta reglemente.

Kommunstyrelsens övergripande uppgifter

Ledningsfunktionen

1 §

Kommunstyrelsen är kommunens ledande politiska förvaltningsorgan.

Kommunstyrelsen skall leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders verksamhet.

Kommunstyrelsen skall också ha uppsikt över kommunal verksamhet som bedrivs i sådana företag som avses i 10 kap. 3 och 4 §§ kommunallagen.

2 §

I kommunstyrelsens ledningsfunktion ligger att ansvara för samt leda och samordna kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet

Styrelsen ska också ha uppsikt över kommunal verksamhet som bedrivs i aktiebolag där kommunen direkt eller indirekt innehar samtliga aktier (i enlighet med 10 kap. 3 och 4 §§ kommunallagen) och sådana kommunalförbund och andra samverkansformer som kommunen är medlem eller ingår i.

Styrelsen ska uppmärksamt följa de frågor som kan inverka på kommunens utveckling och ekonomiska ställning.

Styrfunktion

3 §

I kommunstyrelsens styrfunktion ingår att

1. leda arbetet med att samordna utformningen av övergripande mål, riktlinjer och ramar för styrningen av hela den kommunala verksamheten, göra framställningar i målfrågor som inte i lag är förbehållen myndighetsnämnderna,

KUNGÄLVS KOMMUN

2. övervaka att de av fullmäktige fastställda målen och planerna för verksamheten och ekonomin efterlevs och att kommunens löpande förvaltning handhas rationellt och ekonomiskt,

3. tillse att uppföljning sker till fullmäktige från samtliga nämnder om hur verksamheten utvecklas och hur den ekonomiska ställningen är under budgetåret,

4. ha uppsikt och tillsyn över verksamheten i de företag och stiftelser som kommunen helt eller delvis äger eller annars har intresse i, främst vad gäller ändamål, ekonomi och efterlevnad av uppställda direktiv men också i avseende på övriga förhållanden av betydelse för kommunen. Kommunstyrelsen rapporterar tertialvis uppföljningen av detta till kommunfullmäktige,

5. ansvara för samordningsträffar mellan utskottspresidier, beredningspresidier och bolags-/stiftelsepresidier,

6. ansvara för att beslut om ägardirektiv till företagen fattas och kontinuerligt hålls uppdaterade,

7. löpande vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de krav som anges i 10 kap. 3 och 4 §§ kommunallagen är uppfyllda beträffande de företag och stiftelser som kommunen äger eller har intresse i,

8. i årliga beslut pröva om den verksamhet som bedrivits i de aktiebolag som kommunen helt eller delvis äger under föregående kalenderår har varit förenlig med det fastställda kommunala ändamålet och utförts inom ramen för de kommunala befogenheterna. Beslutet skall delges kommunfullmäktige snarast. Finner kommunstyrelsen att brister förelegat, ska den samtidigt lämna förslag till kommunfullmäktige om nödvändiga åtgärder,

9. svara för att tillvarata kommunens intressen vid bolags- och föreningsstämmor och andra likartade sammanträden i de företag som kommunen helt eller delvis äger eller annars har intresse i,

10. ha uppsikt över kommunal verksamhet som bedrivs i sådana kommunalförbund som kommunen är medlem i.

11. upprätta förslag till program med mål och riktlinjer för sådana kommunala angelägenheter som utförs av privata utförare.

Verksamhetens inriktning

4 §

Kommunstyrelsen skall se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de lagar och föreskrifter som gäller för verksamheten samt i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige har bestämt samt i enlighet med bestämmelser i detta reglemente. Kommunstyrelsen skall också se till att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt.

Därutöver skall kommunstyrelsen

KUNGÄLVS KOMMUN

1. inom ramen för fullmäktiges övergripande strategiska mål och givna strategiska förutsättningar utarbeta resultatmål för verksamheten,

2. genom beslut om årsplan fördela den ekonomiska ramen utifrån de av kommunstyrelsen fastställda resultatmålen

3. för kännedom till fullmäktige, före aktuellt budgetår, redovisa resultatmål och årsplan

4. följa upp genomförande av årsplan och andra måldokument samt redovisa till kommunfullmäktige i enlighet med den styrprocess som kommunfullmäktige fastställer

5. ta initiativ till utveckling och effektivisering samt skapa förutsättningar för årsplan och andra måldokument

6. i övrigt fullgöra de uppdrag som fullmäktige överlämnar till kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen främsta styrdokument är Årsplanen. I Årsplanen skall kommunstyrelsen, inom ramen för kommunfullmäktiges övergripande strategiska mål och givna strategiska förutsättningar, utarbeta resultatmål för verksamheten. Dessa skall fastställas av kommunfullmäktige. Genom beslut om Årsplan fördelas den ekonomiska ramen utifrån behov och politiska prioriteringar. Årsplanen återrapporteras till kommunfullmäktige genom tertial- och årsbokslut.

Kommunstyrelsens övriga ansvarsområden

Ekonomisk förvaltning

5 §

Kommunstyrelsen skall ha hand om kommunens medelsförvaltning och därvid följa av kommunfullmäktige meddelade föreskrifter.

Medelsförvaltningen omfattar placering och upplåning av medel. I uppgiften ingår också att bevaka att kommunens inkomster inflyter och att betalningar görs i tid samt vidta de åtgärder som behövs för indrivning av förfallna fordringar.

Kommunstyrelsen har också hand om övrig ekonomisk förvaltning. I denna uppgift ingår bl.a. att

1. underhålla och förvalta kommunens fasta och lösa egendom samt ta fram och kontinuerligt uppdatera en underhållsplan för att undvika kapitalförstöring

2. tillse att kommunens behov av försäkringsskydd är tillgodosett

3. handha egen donationsförvaltning samt efter samtycke från annan nämnd placera sådana medel som ingår i donation som förvaltas av den nämnden

4. ansvara för utdelning ur donationsfonder när detta inte ankommer på annan nämnd

KUNGÄLVS KOMMUN

5. upprätta förslag till budget samt investeringsprogram i enlighet med kommunallagen,

6. se till att bokföring och redovisning sker i enlighet med lagen (2018:597) om kommunal redovisning,

7. upprätta årsredovisning och delårsrapport i enlighet med lagen (2018:597) om kommunal redovisning, dock ska fullfonderingsmodellen tillämpas för pensionerna.

8. i enlighet med fullmäktiges särskilda föreskrifter förvalta medel som avsatts till pensionsförpliktelser.

Personalpolitiken

6 §

Kommunstyrelsen skall ha hand om frågor som rör förhållandet mellan kommunen som arbetsgivare och dess arbetstagare, och skall därvid bland annat

1. med bindande verkan för kommunen genom kollektivavtal reglera frågor rörande förhållandet mellan kommunen som arbetsgivare och dess arbetstagare.

2. förhandla på kommunens vägnar enligt gällande lagstiftning om förhandlingsrätt utom vad gäller 11–14 och 38 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet inom andra nämnders verksamhetsområden.

3. besluta om stridsåtgärd.

4. avgöra frågor om tolkning och tillämpning av författning, avtal och andra bestämmelser rörande förhållandet mellan kommunen som arbetsgivare och dess arbetstagare.

5. lämna uppdrag som avses i 6 kap. 3 § lag (2009:47) om vissa kommunala befogenheter.

6. själv eller genom ombud föra kommunens talan i mål och ärenden som rör förhållandet mellan kommunen som arbetsgivare och dess arbetstagare,

7. ansvara för kommunens övergripande jämställdhetsarbete

8. ansvara för arbetsmiljön på de kommunala arbetsplatserna

Under kommunstyrelsen lyder kommunens förvaltningsorganisation.

KUNGÄLVS KOMMUN

Uppgifter enligt speciallagstiftning

7 §

Kommunstyrelsen är arbetslöshetsnämnd enligt lag (1944:475) om arbetslöshetsnämnd och patientnämnd enligt lagen (2017:372) om stöd vid klagomål mot hälso- och sjukvården.

Krisledningsnämnden ansvarar för kommunens uppgifter enligt lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap samt lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap. Nämndens verksamhet regleras i särskilt reglemente.

Kommunstyrelsen är arkivmyndighet (Arkivlag 1990:782) Närmare föreskrifter om arkivvården finns i arkivreglemente.

Kommunstyrelsen är personuppgiftsansvarig för de register och andra behandlingar av personuppgifter som sker i kommunstyrelsens verksamhet. Dataskyddsförordningen (EU) 2016/679).

Kommunstyrelsen ansvarar för planprocessen enligt plan- och bygglagen (2010:900) när det gäller översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser.

Kommunstyrelsen fullgör kommunens uppgifter enligt författningar på arbetsmarknadspolitikens område, såvida de inte ankommer på annan nämnd.

Kommunstyrelsen ansvarar för ärenden rörande kamerabevakningslagen (2018:1200).

Kommunstyrelsen ansvarar för ärenden enligt spellagen (2018:1138) och Spelförordning (2018:1475).

Kommunstyrelsen ansvarar för ärenden enligt säkerhetsskyddslagen (2018:585) och Säkerhetsskyddsförordningen (2021:955)

Kommunstyrelsen ansvarar för ärenden rörande tillstånd att använda kommunens vapen enligt lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.

Kommunstyrelsen skall vara den nämnd som enligt 4 § lagen (1997:736) om färdtjänst och enligt 3 § lagen (1997:735) om riksfärdtjänst fullgör kommunens uppgifter enligt nämnda lagar.

Kommunstyrelsen är den nämnd som enligt 1 § lagen (1978:234) om nämnder för vissa trafikfrågor fullgör kommunens uppgifter inom trafik- tillika trafiksäkerhetsområdet.

Kommunstyrelsen beslutar om föreskrifter enligt 2 kap 7 § förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor.

Kommunstyrelsen ansvarar för ärenden enligt lag (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden.

KUNGÄLVS KOMMUN

Kommunstyrelsen, via presidiet, ansvarar för ledningen av kommunens brottsförebyggande arbete och att rapportera om det brottsförebyggande arbetet till kommunfullmäktige enligt lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbetet.

Näringsliv, sysselsättning och arbetsmarknad

8 §

Kommunstyrelsen svarar för näringslivsfrågor samt strukturella sysselsättnings- och arbetsmarknadsfrågor i kommunen. I samband härmed skall kommunstyrelsen med uppmärksamhet följa samhällsutvecklingen såväl nationellt som internationellt och verka för och ansvara för åtgärder som siktar till att allmänt främja en positiv näringslivs- och sysselsättningsutveckling i kommunen.

Kultur och fritid

9 §

Kommunstyrelsen skall fullgöra kommunens uppgifter avseende den kommunala kultur- och fritidsverksamheten.

Kommunstyrelsen har därvid hand om bl.a. följande uppgifter:

1. bedriva biblioteksverksamhet,
2. främja kulturverksamhet såsom konst, teater, film, museiverksamhet, musik m.m.,
3. -vidta åtgärder för att bevara byggnader och miljöer i kommunen med estetiskt och kulturhistoriskt värde,
4. delta i samhällsplaneringen utifrån ett kulturperspektiv,
5. tillhandahålla lokaler och anläggningar för sport- och fritidsverksamhet samt rekreation,
6. driva fritidsgårdar, annan fritidsverksamhet samt genom olika stödinsatser främja föreningsverksamheten
7. handlägga ansökningar om olika föreningsbidrag från fritidsföreningar
8. den kommunala kulturskolan
9. samt i övrigt verka för främjande av kulturen och fritid.

Samhällsbyggnad och teknisk verksamhet

10 §

Kommunstyrelsen skall fullgöra kommunens uppgifter, såvida det inte ankommer på annan, inom följande områden:

KUNGÄLVS KOMMUN

1. färdtjänst och riksfärdtjänst,
2. färjor och hamnanläggningar,
3. gator, gång- och cykelvägar, parker och naturområden,
4. kollektivtrafik,
5. lokala trafikföreskrifter,
6. mark och fastigheter,
7. bostadsförsörjning
8. offentlig belysning,
9. renhållning, avfallshantering
10. renhållningsuppgifter vid sanitär olägenhet på mark som ej är offentlig plats,
11. trafiknät och parkeringar,
12. trafiksäkerhet,
13. utreda och utföra eventuella förstärkningsarbeten för att eliminera geotekniska risker,
14. vatten och avlopp samt
15. vara väghållningsmyndighet inom det område som vägverket beslutat att kommunen skall vara
16. väghållare för i statens ställe

Socialtjänst

11 §

Kommunstyrelsen skall, såvitt det inte avser myndighetsutövning mot enskild samt beslut i individärenden, fullgöra kommunens uppgifter avseende:

1. Socialtjänsten, i enlighet med Socialtjänstlagen (SoL). När det i annan författning hänvisas till den nämnd som avses i 4 § SoL fullgör nämnden de uppgifter som författningen anger förutom myndighetsutövning mot enskild.
2. Den kommunala hälso- och sjukvården, i enlighet med Hälso- och sjukvårdslagen HSL
3. Stöd och service till funktionshindrade i enlighet med Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, LSS
4. Mottagande av nyanlända enligt gällande lagstiftning.
5. Insatser i arbetsmarknadsåtgärder

I kommunstyrelsens verksamhetsområde ingår även handläggning av följande ärenden:

- Socialstyrelsens och länsstyrelsens tillsyn över socialtjänsten enligt 13 kap SoL och 25 och 26 §§ LSS förutom tillsyn i individärenden

Myndighetsutövning mot enskild inom ansvarsområdena utövas av den sociala myndighetsnämnden.

KUNGÄLVS KOMMUN

Utbildning

12 §

Kommunstyrelsen är den nämnd som fullgör kommunens uppgifter inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom och vuxna enligt gällande skolförfattningar såvitt uppgifterna inte avser myndighets- utövning mot enskild. Kommunstyrelsen skall – såvitt uppgifterna inte avser myndighetsutövning mot enskild - fullgöra kommunens uppgifter avseende

1. utbildningen inom förskoleverksamhet och skolbarnomsorg
2. utbildningen inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar:
    a. Förskoleklass
    b. Grundskola
    c. Gymnasieskola
    d. Obligatorisk särskola och gymnasiesärskola
3. utbildningen inom det offentliga skolväsendet för vuxna:
    a. Kommunal vuxenutbildning
    b. Svenska för invandrare (sfi)
    c. Särvux
4. svara för kommunens uppdragsutbildning
5. svara för kommunens kvalificerade yrkesutbildning

Myndighetsutövning mot enskild inom ansvarsområdena ovan utövas av den sociala myndighetsnämnden.

Övrig verksamhet

13 §

Kommunstyrelsen svarar vidare för

1. besöksnäring[1]
2. energirådgivning
3. fastighetsförvaltning
4. informationsverksamheten
5. internationella kontakter
6. IT och kommunikation
7. Kultur
8. Lokalförsörjning
9. Medborgarservice
10. näringslivsfrågor
11. turism

[1] KF 2010-12-09 § 339

KUNGÄLVS KOMMUN

12. måltidsverksamheten

samt de förvaltnings- och verkställighetsuppgifter i övrigt som inte uppdragits åt annan nämnd.

Delegering från kommunfullmäktige

14 §

Med de begränsningar som framgår av 5 kap. 1 och 2 §§ kommunallagen, nämligen bland annat att beslutanderätten inte avser ärenden av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt, uppdrar kommunfullmäktige åt kommunstyrelsen att besluta i följande ärendegrupper:

1. Vid behov ta upp lån inom den beloppsram och de riktlinjer som fullmäktige fastställt med särskilt beaktande av de närmare föreskrifter om säkerheten som fullmäktige angivit
2. Förvaltningsorganisationen inom de riktlinjer som fullmäktige fastställt
3. Ingå avtal om servitut, nyttjanderätt, ledningsrätt, vägrätt eller annan liknande rättigheter samt säga upp och förlänga motsvarande rättigheter
4. Förvärv och överlåtelse av lös och fast egendom samt tomträtt genom köp, försäljning, byte, gåva, fastighetsreglering, lantmäteriförrättningar, expropriation och inlösen upp till 500 prisbasbelopp
5. I sådana mål och ärenden, där det ankommer på kommunstyrelsen att föra kommunens talan på kommunens vägnar träffa överenskommelse om betalning av fordran, anta ackord, ingå förlikning och sluta annat avtal
6. Avge yttrande som ankommer på kommunfullmäktige om inte yttrandet är av principiell betydelse. Kommunstyrelsen får också besluta i sistnämnda slag av yttranden om remisstiden inte medger att yttrandet behandlas på ordinarie sammanträde med fullmäktige.
7. Ärenden rörande inteckningar och andra inskrivningar
8. Exploateringsavtal och övriga typer av avtal för genomförande av detaljplan som inte är av principiell beskaffenhet eller i övrigt av större vikt
9. Antagande, ändring eller upphävande av detaljplan eller områdesbestämmelse, enligt 5 kap 7 §, 27 §, 38 § och 39 § plan- och bygglagen (2010:900), som inte är av principiell beskaffenhet eller i övrigt av större vikt (frågan om en detaljplan är av principiell beskaffenhet eller i övrigt av större vikt bedöms av kommunstyrelsen efter samråd med Enhetschef plan). En förutsättning för kommunstyrelsens befogenhet är att planen eller bestämmelserna inte reglerar exploateringssamverkan. Kommunstyrelsens befogenhet innefattar också rätt att förlänga eller förnya detaljplanens genomförandetid. Kommunstyrelsen har däremot inte rätt att ändra eller upphäva detaljplan före genomförandetidens utgång mot fastighetsägares bestridande.
10. Kommunstyrelsen ansvarar för planprocessen och kan fatta beslut om samråd och granskning enligt plan- och bygglagen när det gäller översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser.[2]

[2] KF 2009-12-03 § 234

KUNGÄLVS KOMMUN

11. Fatta erforderliga beslut för upphandling/inköp av varor, tjänster och entreprenader inom ramen för tillgängliga medel[3]
12. Besluta om bidrag till organisationer som verkar inom kommunstyrelsens ansvarsområde
13. Upplåtelse av offentlig plats för särskilda ändamål och av allmän platsmark.
14. Utöka eller minska antalet avgiftsbelagda parkeringsplatser i begränsad omfattning.
15. Besluta om taxor och avgifter inom kulturområdet.[4]

Rapporterings- och redovisningsskyldighet

15 §

Kommunstyrelsen skall till fullmäktige redovisa hur nämnden fullgjort uppdrag från kommunfullmäktige och genomfört viss verksamhet inom ramen för de riktlinjer eller andra generella beslut om verksamheten som fullmäktige har fastställt. Redovisningen skall ske i den ordning som fullmäktige särskilt beslutar om.

Kommunstyrelsen skall tertialvis eller vid anmodan, till fullmäktige rapportera hur verksamheten utvecklas och hur den ekonomiska ställningen är under budgetåret.

Kommunstyrelsens delegering

16 §

Kommunstyrelsen får uppdra åt sina utskott eller åt en ledamot eller ersättare eller åt en anställd hos kommunen att besluta på kommunstyrelsen vägnar i de ärenden som kommunstyrelsen bedömer lämpliga.

I 6 kap. 38 § kommunallagen anges vilka ärenden som inte får delegeras.

Omfattningen av den delegering som kommunstyrelsen har rätt att lämna enligt nämnda lagrum bestämmer kommunstyrelsen i särskild delegeringsordning.

Överlåten beslutanderätt får ej användas i ärende som är av principiell beskaffenhet eller i övrigt av större vikt.

Delegeringsbeslut skall anmälas till kommunstyrelsen som bestämmer i vilken ordning och på vilket sätt det skall ske.

Det åligger kommunstyrelsen att fortlöpande övervaka hur förtroendevalda och anställda utövar sin beslutanderätt.

[3] Beslut enligt lagen om valfrihetssystem anses här som upphandling.

[4] KF 2008-02-07 § 19

KUNGÄLVS KOMMUN

Kommunstyrelsens arbetsformer

Ärendehandläggning, skriftväxling m.m.

17 §

Av förvaltningslagen följer att nämnd/styrelse skall lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör kommunstyrelsens verksamhetsområde. Förvaltningslagen föreskriver dessutom att varje ärende där någon enskild är part skall handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts.

Där nämnden/styrelsen eller förvaltningen tar emot en ansökan i ett ärende som inte kan avgöras inom en snar framtid bör – när så inte är olämpligt eller svårgenomförbart – den sökande underrättas om att ansökan har kommit in och vem som kommer att handlägga ärendet samt – om möjligt – när ärendet förväntas bli avgjort.

Nämnden/styrelsen och förvaltningen skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt och i övrigt underlätta för den enskilde att ha med kommunstyrelsen att göra.

Delgivningsmottagare

18 §

Behöriga att motta delgivning på kommunstyrelsens vägnar är kommunstyrelsens presidium, kommundirektören, kommunstyrelsens sekreterare eller annan anställd som nämnden bestämmer

Sammansättning

19 §

Kommunstyrelsen består av 17 ledamöter och 7 ersättare. Kommunstyrelsens presidium består av en ordförande, en förste vice ordförande och en andre vice ordförande tillika oppositionsråd.

Ersättarnas tjänstgöring

20 §

Om en ledamot är förhindrad att inställa sig till ett sammanträde eller att vidare delta i ett sammanträde skall en ersättare tjänstgöra i ledamotens ställe.

KUNGÄLVS KOMMUN

En ledamot som inställer sig under ett pågående sammanträde har rätt att tjänstgöra även om en ersättare har trätt in i ledamotens ställe.

Om inte ersättaren väljs proportionellt skall ersättarna tjänstgöra enligt den av fullmäktige mellan dem bestämda ordningen.

En ersättare som har börjat tjänstgöra har dock alltid företräde oberoende av turordningen. Om styrkebalansen mellan partierna därigenom påverkas får en ersättare som inställer sig under pågående sammanträde träda in i stället för en ersättare som kommer längre ner i ordningen.

Ersättare som inte tjänstgör har rätt att delta i kommunstyrelsens överläggningar och få sin mening antecknad till protokollet

Jäv/växeltjänstgöring

21 §

En ledamot eller en ersättare som har avbrutit sin tjänstgöring på grund av jäv i ett ärende får åter tjänstgöra, sedan ärendet har handlagts.

En ledamot som har avbrutit tjänstgöringen vid ett sammanträde på grund av annat hinder än jäv, får åter tjänstgöra om ersättarens inträde har påverkat styrkebalansen mellan partierna.

Ersättare för ordföranden

22 §

Om ordföranden inte kan delta i ett helt sammanträde eller i en del av ett sammanträde fullgör förste vice ordföranden[5] ordförandens uppgifter. Om varken ordföranden eller förste vice ordföranden kan delta i ett helt sammanträde eller i en del av ett sammanträde fullgör andre vice ordföranden ordförandens uppgifter.

Om varken ordföranden eller någon av vice ordförandena kan delta i ett helt sammanträde eller i en del av ett sammanträde får nämnden utse en annan ledamot som ersättare för dessa. Tills valet förrättats, fullgörs ordförandens uppgifter av den som varit ledamot i kommunstyrelsen längst tid. Om flera ledamöter har lika lång tjänstgöringstid full-görs ordförandens uppgifter av den äldste av dem.

Om ordföranden på grund av sjukdom eller av annat skäl är hindrad att fullgöra uppdraget för en längre tid får nämnden utse en annan ledamot att vara ersättare för ordföranden. Ersättaren fullgör ordförandens samtliga uppgifter.

[5] KS utser någon av utskottens ordförande till förste vice ordförande

KUNGÄLVS KOMMUN

Offentlighet vid kommunstyrelsens sammanträden

23 §

Kommunstyrelsen avgör om dess sammanträden skall vara öppna för allmänheten i en utsträckning som medges i 6 kap. 25 § kommunallagen och vilka delar av dagordningen som skall vara offentliga.

Sammanträdena skall dock alltid hållas inom stängda dörrar i ärenden som avser myndighetsutövning eller i vilka det förekommer uppgifter som hos styrelsen omfattas av sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Sammanträdena

Tidpunkt

24 §

Kommunstyrelsen sammanträder på dag och tid som kommunstyrelsen bestämmer.

Sammanträden skall också hållas när ordföranden anser att det behövs eller när minst en tredjedel av ledamöterna begär det. En begäran om extra sammanträde ska göras skriftligen hos ordföranden och innehålla uppgift om det eller de ärenden som önskas bli behandlade på det extra sammanträdet.

Ordföranden ska, om möjligt, samråda med vice ordförandena om tiden för extra sammanträde.

Om det föreligger särskilda skäl får ordföranden ställa in ett sammanträde eller ändra dagen eller tiden för sammanträdet. Om möjligt ska samråd ske med vice ordförandena.

Om ordföranden beslutar att ett sammanträde ska ställas in eller att dagen eller tiden för ett sammanträde ska ändras, ska ordföranden se till att varje ledamot och ersättare snarast underrättas om beslutet.

Kallelse

25 §

Ordföranden ansvarar för att kallelse utfärdas till sammanträdena. När varken ordföranden eller någon av vice ordförandena kan kalla till sammanträde ska den som varit ledamot i nämnden längst tid göra detta (ålderspresidenten). Om flera ledamöter har lika lång tjänstgöringstid ska den till åldern äldste ledamoten vara ålderspresident.

Kallelsen skall vara skriftlig och innehålla uppgift om tid och plats för sammanträdet.

KUNGÄLVS KOMMUN

Kallelsen skall på ett lämpligt sätt tillställas varje ledamot och ersättare samt annan förtroendevald, som får närvara vid sammanträdet, senast fem kalenderdagar före sammanträdesdagen. Om ett ärende anses vara av sådan vikt eller brådska att det inte kan vänta, får kallelse ske med kortare varsel. I sådant fall ska kommunstyrelsens vice ordföringar och kommunjurist konsulteras.

Kallelsen bör åtföljas av föredragningslista. Ordföranden bestämmer i vilken utsträckning handlingar som tillhör ett ärende på föredragningslistan skall bifogas kallelsen.

I undantagsfall får kallelse ske på annat sätt.

När varken ordföranden eller en vice ordförande kan kalla till sammanträde skall den till åldern äldste ledamoten från majoriteten göra detta.

Ärendenas beredning

26 §

Ordföranden ansvarar för att de ärenden som skall handläggas av kommunstyrelsen, bereds och föredras i vederbörlig ordning.

Nämndinitiativ

I Kommunallag (2017:725) 4 kap. 20 § anges att varje ledamot i en nämnd får väcka ärenden i nämnden.

Nämndinitiativet kan lämnas in före ett nämndsammanträde eller under ett nämndsammanträde. Oavsett när initiativet lämnats in måste ärendet väckas på ett nämndsammanträde. För att ett ärende ska anses vara väckt måste ärendet lyftas på ett sammanträde.

Oavsett när ett nämndinitiativ lyfts behandlas det lämpligen under en punkt "Övriga frågor" på sammanträdet.

Om ett nämndinitiativ lämnats in före sammanträdet kan ordföranden på eget initiativ informera att det inkommit och att initiativet kommer att lyftas under "Övriga frågor".

Om en ledamot eller grupp ledamöter har för avsikt att väcka ett ärende lyfts frågan lämpligen i början av sammanträdet under tillkommande och utgående ärenden för vidare hantering under "Övriga frågor”.

I normalfallet skall ärendet vara berett för beslut eller vidare behandling till nästkommande sammanträde.

KUNGÄLVS KOMMUN

Justering av protokoll

27 §

Protokollet justeras av ordföranden och en ledamot.

Kommunstyrelsen kan besluta att en paragraf i protokollet skall justeras omedelbart. Paragrafen ska redovisas skriftligt vid sammanträdet och justeras av ordföranden och en ledamot under eller i omedelbar anslutning till sammanträdet.

Reservation

28 §

Om en ledamot har reserverat sig mot ett beslut och ledamoten vill motivera reservationen skall ledamoten göra det skriftligt. Motiveringen skall lämnas före den tidpunkt som har fastställts för justeringen av protokollet.

Protokollsanteckning

29 §

Ledamot eller ersättare som anmält en protokollsanteckning skall lämna denna före den tidpunkt som har fastställts för justering av protokollet.

Undertecknande av handlingar/expeditioner

30 §

Skrivelser, avtal och andra handlingar från kommunstyrelsen ska på kommunstyrelsens vägnar undertecknas av ordföranden och kontrasigneras av kommundirektören eller av anställd som nämnden bestämmer. Vid förfall för ordföranden inträder förste vice ordföranden och vid förfall för denne inträder andre vice ordföranden. Vid förfall för presidiet inträder den ledamot som styrelsen utser.

Skrivelser, avtal och andra handlingar från något av utskotten ska på utskottets vägnar undertecknas av ordföranden och kontrasigneras av anställd som utskottet bestämmer. Vid förfall för ordföranden inträder vice ordföranden och vid förfall för denne den ledamot som utskottet utser.

KUNGÄLVS KOMMUN

Beslut som fattas med stöd av delegering samt skrivelser, avtal och andra handlingar som upprättas med anledning sådana beslut undertecknas av den som fattat beslutet

I övrigt bestämmer kommunstyrelsen vem som skall underteckna handlingar.

Kommunstyrelsens ordförande

31 §

Det åligger kommunstyrelsens ordförande att:

1. närmast under kommunstyrelsen ha uppsikt över kommunens hela nämndförvaltning
2. med uppmärksamhet följa frågor av betydelse för kommunens utveckling och ekonomiska intressen samt effektiviteten i verksamheten och ta initiativ i dessa frågor
3. främja samverkan mellan kommunstyrelsen och kommunens övriga nämnder samt
4. representera kommunstyrelsen vid uppvaktningar hos myndigheter, konferenser och sammanträden om inte kommunstyrelsen bestämt annat i ett särskilt fall.
5. tillse att samtliga ledamöter tillsänds underlag inför beslut.

Kommunstyrelsens presidium får närvara vid sammanträde med övriga nämnder. De får därvid delta i överläggningarna men inte i besluten. Närvarorätten gäller inte ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild.

Kommunstyrelsens 1 vice ordförande

Kommunstyrelsens 1 vice ordförande har ett särskilt ansvar att bistå kommunstyrelsens ordförande genom att följa och förekommande fall bereda ärenden som är av kommungemensam och strategisk betydelse så som frågor som rör kommunens övergripande finansiella frågor samt kommunens övergripande personal- och verksamhetsfrågor.

Särskilt ansvar som rör ekonomistyrning, personal, arbetsmiljö, ekonomisk uppföljning, strategiska verksamhetsfrågor bevakas och bereds av kommunstyrelsens 1 vice ordförande.
Kommunstyrelsens 1:e vice ordförande bistår och rapporterar till kommunstyrelsens ordförande och kommunstyrelsen.

Kommunstyrelsens 2 vice ordförande

Kommunstyrelsens 2:e vice ordförande ingår i styrelsens presidium och är med och leder arbetet i kommunstyrelsen.

KUNGÄLVS KOMMUN

Kommunstyrelsens presidium

32 §

Sedan val av kommunstyrelsen skett utser kommunfullmäktige bland styrelsens ledamöter ett kommunalråd, en förste vice ordförande och en andre vice ordförande tillika oppositionsråd. Kommunalråd och oppositionsråd verkar på heltid.

Kommunfullmäktige har medgivit att oppositionsrådet delats i olika stora tjänstgöringsgrader mellan två personer och att ansvaret för funktionen delats.

Kommunstyrelsens ordförande skall tillika vara kommunalråd.

Kommunalrådet och oppositionsrådet skall ägna hela sin arbetstid åt uppdrag för kommunen.

Övriga råd och oppositionsråd skall ägna arbetstid åt uppdrag för kommunen motsvarande de antal timmar/eller procent av heltidsuppdrag kommunfullmäktige fastställt för att klara sitt ansvar/uppdrag.

Kommunstyrelsens presidium skall leda kommunstyrelsens arbete, samt samordna, utvärdera och utveckla arbetet i och samarbetet mellan kommunstyrelsen, dess utskott och övriga nämnder.

Kommunstyrelsens presidium har ansvar för bilaterala kontakter. De företräder kommunen i överläggningar och förhandlar med till t.ex. grannkommuner och andra myndigheter och organ på lokal, regional och nationell nivå.

Näringslivskontakter är en av presidiets ansvarsuppgifter.

Kommunstyrelsens presidium skall i samråd med kommunfullmäktiges presidium ansvara för internationella kontakter

Kommunfullmäktige beslutar om rådens ansvarsområden.

Kommunstyrelsens utskott

33 §

Inom kommunstyrelsen skall det finnas tre utskott:

- Utskottet för samhälle och utveckling
- Utskottet för bildning och lärande
- Utskottet för trygghet och stöd

De ärenden som skall avgöras av kommunstyrelsen i dess helhet skall beredas av utskotten om beredning behövs. Kommunstyrelsens presidium överlämnar sådana ärenden till utskotten. När

KUNGÄLVS KOMMUN

ärendet beretts skall utskotten lägga fram förslag till beslut. I övrigt beslutar utskotten i frågor enligt kommunstyrelsens delegeringsordning.

Utskottet för samhälle och utveckling består av 7 ledamöter, Utskottet för bildning och lärande består av 7 ledamöter och Utskottet för trygghet och stöd består av 7ledamöter.

Kommunstyrelsens presidium får närvara vid utskottens sammanträden och delta i överläggningarna men inte i besluten.

34 §

Ledamöter i utskotten väljs av kommunstyrelsen bland dess ledamöter och ersättare för den tid kommunstyrelsen bestämmer. Kommunstyrelsen utser för samma tid bland utskottens ledamöter vardera en utskottsordförande och en vice ordförande.

Vid utskottsordförandens förfall skall vice ordföranden utöva ordförandens uppgifter. Vid förfall för ordförandena utser utskottet annan ledamot at fullgöra ordförandens uppgifter. Om utskottsordföranden är frånvarande en längre tid skall kommunstyrelsen utse en tillfällig ersättare

35 §

Utskotten sammanträder på dag och tid som varje utskott bestämmer. Sammanträden skall också hållas när utskottsordföranden anser att det behövs eller när minst hälften av ledamöterna begär det.

Utskotten får handlägga ärenden bara när mer än hälften av ledamöterna är närvarande. Vid lika röstetal har utskottsordföranden utslagsröst.

36 §

Det som föreskrivits i 15 § - 29 § om kommunstyrelsens sammanträden gäller i tillämpliga delar även för utskotten. Det som föreskrivs i 5 kap. 54-57 och 65-67 §§ kommunallagen om hur ärendena avgörs och om protokoll och dess innehåll m.m. gäller i tillämpliga delar för utskotten.

Utskottet för bildning och lärande (utbildning, kultur och fritid)

37 §

Utskottet för bildning och lärande skall inom följande verksamhetsområden bereda ärenden som enligt 33 § andra stycket överlämnats till utskottet

KUNGÄLVS KOMMUN

1. Föreningsbidrag
2. förvaltning av donerad egendom såsom samlingar och konstverk
3. kommunala kulturskolan
4. kultur och fritid
5. sysselsättnings- och arbetsmarknadsfrågor ur utbildningsperspektiv
6. översyn av befintliga driftsformer och frågor om alternativa driftsformer som ryms inom utskottets kompetensområde
7. utbildningen inom förskoleverksamhet och skolbarnomsorg
8. utbildningen inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar:
    a. Förskoleklass
    b. Grundskola
    c. Gymnasieskola
9. Obligatorisk särskola och gymnasiesärskola
10. utbildningen inom det offentliga skolväsendet för vuxna:
11. Kommunal vuxenutbildning
    a. Svenska för invandrare (sfi)
    b. Särvux
12. svara för kommunens uppdragsutbildning
13. svara för kommunens kvalificerade yrkesutbildning
14. Ekonomiskt bistånd och försörjningsstöd i enlighet med Socialtjänstlagen (SoL).
15. Mottagande av nyanlända enligt gällande lagstiftning
16. insatser i arbetsmarknadsåtgärder

Kommunstyrelsens ordförande avgör huruvida ärenden som varit föremål för beredning av något av kommunfullmäktiges beredningar eller ärenden som inte omfattas av ovanstående uppräkning skall beredas av utskottet.

I övrigt beslutar utskottet i frågor enligt kommunstyrelsens delegeringsordning.

Utskottet för samhälle och utveckling

38 §

Utskottet för samhälle och utveckling skall inom följande verksamhetsområden bereda ärenden som enligt 33 § första stycket överlämnats till utskottet:

1. färjor
2. gator, gång- och cykelvägar, parker och naturområden
3. geotekniska risker
4. hamnanläggningar
5. kollektivtrafik och färdtjänst
6. kommunens fastigheter
7. kommunens lokalförsörjning
8. bostadsförsörjning

KUNGÄLVS KOMMUN

9. markpolitik
10. miljö- och energiplanering
11. måltidsverksamhet
12. parkeringsfrågor
13. renhållning
14. trafikfrågor inkl. offentlig belysning
15. vatten och avlopp
16. översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser
17. översyn av befintliga driftsformer och frågor om alternativa driftsformer som ryms inom utskottets kompetensområde

Kommunstyrelsens ordförande avgör huruvida ärenden som varit föremål för beredning av något av kommunfullmäktiges beredningar eller ärenden som inte omfattas av ovanstående uppräkning skall beredas av utskottet.

I övrigt beslutar utskottet i frågor enligt kommunstyrelsens delegeringsordning.

Utskottet för trygghet och stöd

Utskottet för trygghet och stöd skall inom följande verksamhetsområden bereda ärenden som enligt 33 § första stycket överlämnats till utskottet

1. Socialtjänsten, i enlighet med Socialtjänstlagen (SoL) förutom myndighetsutövning mot enskild, ekonomiskt bistånd och försörjningsstöd.
2. Den kommunala hälso- och sjukvården, i enlighet med Hälso- och sjukvårdslagen HSL
3. Stöd och service till funktionshindrade i enlighet med Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, LSS
4. Socialstyrelsens och länsstyrelsens tillsyn över socialtjänsten enligt 13 kap SoL och 25 och 26 §§ LSS förutom tillsyn i individärenden
5. översyn av befintliga driftsformer och frågor om alternativa driftsformer som ryms inom utskottets kompetensområde

Kommunstyrelsens ordförande avgör huruvida ärenden som varit föremål för beredning av något av kommunfullmäktiges beredningar eller ärenden som inte omfattas av ovanstående uppräkning skall beredas av utskottet.

I övrigt beslutar utskottet i frågor enligt kommunstyrelsens delegeringsordning. Myndighetsutövning mot enskild utövas av den sociala myndighetsnämnden

Deltagande på distans

Kommunstyrelsen med dess utskott får, om särskilda skäl föreligger, sammanträda med ledamöter närvarande på distans. Sådant sammanträde får endast äga rum om ljud- och bildöverföring sker i realtid och på ett sådant sätt att samtliga deltagare kan se och höra varandra på lika villkor. Lokalen ska vara så beskaffad att inte obehöriga kan ta del av sammanträdeshandlingar, bild eller ljud.

KUNGÄLVS KOMMUN

Videokonferensen skall uppfylla de krav som följer av sekretess- och dataskyddslagstiftningen. Ledamot som önskar delta på distans ska företrädelsevis 5 dagar i förväg anmäla detta till kommunkansliet. Ordföranden avgör om närvaro får ske på distans.

KUNGÄLVS KOMMUN

Bilaga – Tillägg i kommunstyrelsens reglemente

Följande lagar och paragrafer träder i kraft endast då höjd beredskap råder i Sverige.

Ledningsfunktionen

Under höjd beredskap ansvarar kommunstyrelsen för ledningen av den del av det civila försvaret som kommunen skall bedriva	Lag (2006:544) 3 kap. 2 § st 1, om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap

Delegering från kommunfullmäktige

Styrelsen får i ett ärende som inte kan anstå besluta i stället för fullmäktige. Styrelsen får dock inte besluta i ett ärende som rör 1. val av ledamöter och ersättare i styrelsen eller någon annan nämnd eller av revisorer, 2. ansvarsfrihet för styrelsens eller en annan nämnds ledamöter eller åtgärd för att bevara kommunens, landstingets eller kommunalförbundets rätt. Beslut som har fattats med stöd av första stycket skall anmälas till fullmäktige vid nästa sammanträde.	Lag (1988:97) 7 §, om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.
Fullmäktige får uppdra åt styrelsen eller åt en eller flera andra nämnder att helt eller delvis handha förvaltning eller verkställighet som annars enligt lag eller annan författning ankommer på annan nämnd än styrelsen	Lag (1988:97) 10 §, om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Sammansättning

Styrelsen eller en annan nämnd får handlägga ett ärende endast om mer än en tredjedel av ledamöterna är närvarande. Antalet ledamöter skall dock alltid vara minst tre.	Lag (1988:97) 8 §, om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Kommunstyrelsens delegationsordning

Delegationsordning

Diarie-/dokumentnummer: KS2025/1052
Beslut: 2025-05-14 Kommunstyrelsen § 146/2025
Beredande politiskt organ: Kommunstyrelsen
Ersätter tidigare beslut 2025-02-19 Kommunstyrelsen § 44/2025
Dokumentansvarig: Kommunsekreterare
Senast uppdaterad av: Oskar Engdahl

KUNGÄLVS KOMMUN

Innehållsförteckning

Delegering av beslutanderätt inom nämnd ... 3
1. Vad innebär delegering? ... 3
2. Förutsättningar för nämndens delegeringsrätt ... 3
3. Vad man kan delegera. ... 3
a. Nämndens delegeringsrätt – delegeringsförbud (6 kap 38 § KL) ... 3
b. Delegering och ren verkställighet ... 4
c. Delegering av rätt att överklaga ... 4
d. Beslut utan delegeringsuppdrag ... 4
4. Vem kan man delegera till? (6 kap 73 § KL) ... 4
5. Ansvar/Innebörd ... 5
6. Återkallelse och omprövning ... 5
7. Delegering av beslutsrätten i brådskande ärenden där nämndens avgörande inte kan avvaktas. (6 kap 39 § KL) ... 5
8. Anmälan av delegeringsbeslut (6 kap 40 § KL) ... 6
9. Exempel på ren verkställighet är: ... 6
Allmänna bestämmelser för kommunens delegationsordning ... 7
Kommunstyrelsens delegationsordning ... 10
PERSONALADMINISTRATIVA ÄRENDEN ... 10
Kommunstyrelsen beslutar om kommundirektörens anställningsavtal, eventuella tilläggsavtal och instruktion. ... 10
EKONOMIADMINISTRATIVA ÄRENDEN/EKONOMISK FÖRVALTNING ... 14
ALLMÄNNA ÄRENDEN OCH RÄTTSFRÅGOR ... 21
SAMHÄLLSBYGGNAD ... 25
SOCIALTJÄNST ... 38
UTBILDNING ... 40
Grundskola och anpassad grundskola ... 41
Gymnasieskola och anpassad gymnasieskola ... 42
Vuxenutbildning ... 44
ÖVRIGA ÄRENDEN ... 45

KUNGÄLVS KOMMUN

Delegering av beslutanderätt inom nämnd

(6 kap 37 – 40 §§ kommunallagen)

1. Vad innebär delegering?

Delegering enligt kommunallagen (KL) innebär att beslutanderätten, i ett visst ärende eller i en ärendegrupp, flyttas över till någon annan (= delegaten).

Delegaten träder helt in i nämndens ställe. Ett beslut av delegaten ses som ett nämndens beslut och kan överklagas genom laglighetsprövning.

Nämnden kan inte ändra delegatens beslut men kan återkalla delegeringsuppdraget. Nämnden kan också genom eget handlande föregripa ett beslut i ett enskilt ärende genom att själv ta över ärendet och fatta beslut.

Nämnden har redovisningsansvaret men delegaten har det juridiska ansvaret (t ex tjänstefel, skadestånd).

2. Förutsättningar för nämndens delegeringsrätt

Delegering inom en nämnd förutsätter alltid beslut i två led. Först måste fullmäktige i ett reglemente eller i ett särskilt beslut ha uppdragit till nämnden att hantera ett visst verksamhetsområde eller besluta i vissa ärenden eller ärendegrupper. Därefter kan nämnden om den vill besluta om delegering av denna beslutanderätt. Nämnden lämnar delegeringsuppdrag genom särskilt beslut eller genom att fatta beslut om en delegationsordning där beslutanderätten i olika ärenden överförs till delegater.

Nämnden beslutar själv i vilka ärenden eller ärendegrupper beslutanderätten skall delegeras. Räckvidden för en nämnds delegeringsbefogenhet framgår av 6 kap 38 § KL (se nedan) som anger vilka ärendetyper som inte får delegeras

3. Vad man kan delegera.

a. Nämndens delegeringsrätt – delegeringsförbud (6 kap 38 § KL)

Nämnden får inte delegera beslutanderätten i följande slag av ärenden:

1. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet, dvs. nämndens övergripande ansvar för verksamheten,
2. framställningar eller yttranden till fullmäktige,
3. yttranden med anledning av att fullmäktiges beslut överklagats,
4. yttranden med anledning av att nämndens egna beslut överklagats,
5. ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om ärendet är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt.
6. vissa ärenden som anges i särskilda föreskrifter bl.a. inom socialområdet

KUNGÄLVS KOMMUN

Sammanfattningsvis kan man säga att **ärenden som är av *principiell beskaffenhet* eller som annars är av *större vikt* är förbehållna nämnden.** Oftast handlar det om ärenden som får stora konsekvenser för kommunen och ofta där politiska bedömningar är avgörande. Någon klar gräns för vad som är delegerbart eller inte delegerbart finns inte. Man får se på hur ofta ärendena förekommer, kommunens storlek, budgetomslutning, förvaltningens/verksamhetens storlek och organisation.

Förutom de generella undantagen från delegering ovan innehåller en del specialförfattningar, t.ex. socialtjänstlagen, också uttryckliga delegeringsförbud.

b. Delegering och ren verkställighet

Man skiljer mellan *beslut i kommunallagens mening och ren verkställighet. I delegationsordningen skall m.a.o. endast upptas beslut i kommunallagens mening.*

Gränsen mellan beslut som kräver delegering och ren verkställighet går inte att dra med exakthet.

Beslut i kommunallagens mening kännetecknas bl.a. av att det finns *utrymme för alternativa lösningar* och att beslutsfattaren måste göra vissa överväganden och bedömningar. Normalt kan denna typ av beslut *överklagas* genom laglighetsprövning eller genom förvaltningsbesvär. Men man kan inte endast gå på överklagbarheten för att särskilja ren verkställighet från beslut i kommunallagens mening eftersom t.ex. yttranden normalt inte kan överklagas men ofta innehåller självständiga bedömningar och fodrar delegering för att kunna föras över från nämnd till annan.

Vid *ren verkställighet* saknas utrymme för självständiga bedömningar och beslutsalternativ. Det rör sig här om ”mekanisk verkställighet”, t.ex. avgiftsdebitering enligt en fastställd taxa eller tilldelning av daghemsplats efter en klar turordning. Beslut av rent förberedande eller verkställande art kan inte överklagas (jmf 13 kap. 2 §) Även om den enskilde inte kan överklaga beslutet genom laglighetsprövning – eller förvaltningsbesvär - finns andra vägar för den enskilde att angripa ett beslut den enskilde upplever som felaktigt, nämligen genom rättslig prövning vid allmän domstol, anhållan om en JO-granskning eller påkallande av de kommunala revisorernas uppmärksamhet.

c. Delegering av rätt att överklaga

Beslut att *överklaga dom* av allmän förvaltningsdomstol går att delegera, liksom beslut att begära *inhibition*. En förutsättning är att det överklagade beslutet i sig är delegerbart. Ett bemyndigande skall vara försett med förbehållet, att vad gäller ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda får delegeringen inte omfatta ärenden av principiell betydelse eller annars av större vikt.

d. Beslut utan delegeringsuppdrag

Om en anställd fattar ett beslut utan stöd av ett delegeringsuppdrag kan ett sådant beslut inte överklagas genom laglighetsprövning eftersom beslutet inte kan sägas existera i kommunallagens mening. Kommunen kan dock bli civilrättsligt bunden av beslutet om mottagaren är i god tro och det rör civilrättsliga förhållanden. Mottagaren kan i sådant fall även driva ärendet via allmän domstol.

4. Vem kan man delegera till? (6 kap 73 § KL)

En nämnd kan lämna delegeringsuppdrag till

- ett utskott bestående av ledamöter eller ersättare i nämnden
- en ledamot eller ersättare i nämnden
- en anställd hos kommunen

KUNGÄLVS KOMMUN

- presidiet

Det är inte tillåtet att lämna delegeringsuppdrag till

- flera anställda i grupp
- till anställd tillsammans med ledamot eller ersättare, s.k. blandad delegering
- anställd i kommunalt företag

Det bör också vara klart, genom delegationsordning eller på annat sätt, vem som går in i en delegats ställe vid delegatens frånvaro.

5. Ansvar/Innebörd

Delegaten träder helt i nämndens ställe. Beslut som fattas med stöd av ett delegeringsuppdrag är dock juridiskt sett ett nämndens beslut. Det betyder att delegatens beslut kan överklagas precis som nämndens. *Revisionsansvaret* ligger hos nämnden. Delegaten har dock *det juridiska ansvaret* (tjänstefel, skadestånd m.m.). Oavsett om delegering har skett så har alltså nämnden kvar det övergripande ansvaret.

6. Återkallelse och omprövning

Nämnd kan när som helst återkalla eller ändra ett delegeringsuppdrag. Detta kan göras generellt eller i ett visst ärende.

Nämnd kan i princip inte ändra eller återta ett beslut som delegaten fattat. Nämnden har m.a.o. ingen omprövningsmöjlighet.

Nämnd kan när som helst ta över ett delegeringsuppdrag och föregripa delegatens beslut och själv fatta beslut i ärendet. Detta kan vara aktuellt om nämnden anser att ärendet är av principiell vikt (prop. 1990/91:117 s. 203).

Möjligheten att ändra på ett beslut beror på ärendets beskaffenhet. I förvaltningsärenden kan gynnande positiva beslut endast ändras negativt under vissa förhållanden. Möjligheterna att ändra ett beslut inom det kommunala frivilliga området är större och störst i fråga om rent interna angelägenheter. Om beslutet rör civilrättsliga förhållanden krävs normalt avtalspartens medgivande.

7. Delegering av beslutsrätten i brådskande ärenden där nämndens avgörande inte kan avvaktas. (6 kap 39 § KL)

En nämnd får enligt kommunallagen uppdra åt ordföranden eller en annan ledamot i nämnden att besluta i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas. Det rör sig alltså här om ärenden som oundgängligen måste avgöras. Vilka beslut som kan delegeras och om det finns några begränsningar framgår inte av lagtexten. Ärenden som avgjorts med stöd av denna bestämmelse skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde. Denna typ beslut anses som ett

KUNGÄLVS KOMMUN

beslut av nämnden.

8. Anmälan av delegeringsbeslut (6 kap 40 § KL)

Beslut som fattats med stöd av delegering skall anmälas till nämnden. Nämnden bestämmer själv hur och när detta skall ske. (se vidare under ”Allmänna bestämmelser” punkterna 7–11)

Observera att nämnden inte ska godkänna delegationsbesluten. Delegatens beslut gäller såvida det inte blir ändrat vid ett överklagande. Anmälan till nämnden syftar istället på att fastställa tidpunkten då besvärstiden börjar löpa när det gäller överklagande enligt kommunallagen (s.k. **laglighetsprövning**). Tidpunkten räknas då tre veckor från den dag som det på kommunens anslagstavla anslagits att protokollet justerats.

Vid **förvaltningsbesvär** är också besvärstiden tre veckor, men då räknas besvärstiden från den dag, då den som beslutet rör, fått ta del av beslutet.

Genom anmälan tillgodoses även nämndens informations- och kontrollbehov av beslut som fattats med stöd av delegering.

9. Exempel på ren verkställighet är:

a) Anskaffning av varor, inventarier, tjänster och entreprenader upp till ½ prisbasbelopp
b) Arbetsmiljöfrågor av löpande karaktär.
c) Avrop på ramavtal.
d) Beslut om tidsbegränsad vikariatsanställning upp till 6 månader.
e) Bidragsgivning enligt fastställda normer.
f) Debitering och uttagande av avgift enligt taxa och fullföljande av krav.
g) Försäljning av lös egendom upp till ½ prisbasbelopp.
h) Förändringar av fritidsgårdar och anläggningars öppethållande handling).
i) Godkännande av uppsägning på egen begäran.
j) Fullfölja krav till tingsrätt och kronofogdemyndighet.
k) Interna lokalupplåtelser.
l) Ledigkungörande av tjänst.
m) Lönesättning då av kommunen utfärdade riktlinjer finns.
n) Planering och godkännande av semester samt beviljande av annan ledighet upp till 6 månader.
o) Representation och uppvaktning (löpande, vardaglig under 0,06 prisbasbelopp).
p) Söka och bevaka statsbidrag.
q) Upplåtelse av fritidsgårdar, anläggningar och lokaler vid enstaka tillfällen.
r) Utfärdande av anställningsavtal och intyg.
s) Utseende av firmatecknare för kommunen i fråga om postgiro, bank samt postförsändelser av alla slag (= KS ordförande).
t) Utbildning, studiebesök, konferensbesök och övriga tjänsteresor med upp till 0,08 prisbasbelopp.

samt andra frågor av liknande art och omfattning som ovan.

Om belopps- och tidsgränser

Om beslut omfattar större belopp eller längre tidsperioder än vad som anges i denna delegationsordning ankommer det på kommunstyrelsen att besluta.

KUNGÄLVS KOMMUN

Med *prisbasbelopp* avses aktuellt prisbasbelopp enligt lag (SFS 1962:381) om allmän försäkring.

Allmänna bestämmelser för kommunens delegationsordning

Genom antagande av denna delegationsordning fastställs att inom ovanstående nämnds ansvarsområden skall gälla nedanstående regler.

1. **Vid förfall för kommunstyrelsens ordförande**
   Vid förfall för kommunstyrelsens ordförande inträder förste vice ordföranden och vid förfall för både ordföranden och förste vice ordföranden inträder andre vice ordföranden, om ej annat anges.

2. **Vid förfall för övriga delegater**
   Vid förfall för övriga delegater inträder vikarie/ställföreträdare som delegat om ej annat anges. Av delegationsordningen eller av annan förteckning skall klart framgå vem som träder in i viss delegats ställe vid delegatens frånvaro. Lämpligen förvaras beslut om förteckning över olika delegaters ersättare i en *särskild pärm* tillsammans med delegationsordningen. *Om ordinarie delegat (inklusive vikarie och ställföreträdare) har förfall och beslut inte bör dröja skall ärendet avgöras av delegatens chef, om inget annat anges under respektive punkt.*

3. **Ordförandens beslut i brådskande ärenden**
   Med stöd av 6 kap. 39 § kommunallagen uppdras åt kommunstyrelsens ordförande, eller vid förfall för ordföranden, till vice ordföranden, att besluta på kommunstyrelsens vägnar i ärenden som är så brådskande, att nämndens avgörande inte kan avvaktas. Sådana beslut skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

4. **Ärenden av principiell betydelse m.m.**
   Delegaten skall överlämna ärendet till kommunstyrelsen om ärendet är av *principiell betydelse* eller *om andra skäl* motiverar att ärendet skall förbehållas kommunstyrelsen.

5. **Överklagande av beslut och domar, inhibitionsansökan och yttranden**
   Rätt att besluta i en viss ärendegrupp innefattar också rätt att:

5.1 Besluta att överklaga beslut och domar som innefattar ändring av delegatens beslut

5.2 Besluta att avge yttrande till högre instans med anledning av överklagande av delegeringsbeslut samt besluta att ansöka om inhibition.

6. **Anmälan av delegeringsbeslut**
   Samtliga beslut som fattats med stöd av delegering– skall anmälas till kommunstyrelsen på sätt som anges nedan under punkterna

7. **Registrering av delegeringsbeslut**

1. Delegater noterar sitt beslut på den blankett eller handling som utgör underlag för beslutet. Saknas handling *skall en handling upprättas* där beslutet noteras.
2. Av noteringen skall framgå
   - Ärendet (vad som beslutats)

KUNGÄLVS KOMMUN

- Beslutsfattare
- Beslutsdatum
- Hänvisning till punkt i delegationsordningen

8. Rapportering

Delegat skall löpande rapportera in de beslut som fattats med stöd av delegering till ärendehanteringssystemet och anmäla dessa till nästkommande sammanträde i kommunstyrelsen. Rapportering skall avse de beslut som inte redan anmälts till kommunstyrelsen.

9. Registrering i kommunstyrelsens protokoll

Vid kommunstyrelsens sammanträde redovisas besluten genom att förteckning över besluten finns tillgängliga vid sammanträdet. Anmälan av beslut antecknas under särskild paragraf i kommunstyrelsens protokoll. I paragrafen anges ärendet, diarienummer samt beslutsfattare.

10. Beslut endast inom ramen för detaljbudget

Delegerad beslutanderätt får utnyttjas endast inom ramen för respektive enhets detaljbudget eller inom ramen för kostnadskalkyl för visst projekt.

KUNGÄLVS KOMMUN

Förkortningar

Författningar

AL	= Anläggningslagen (1973:1149)
AvtL	= Avtalslagen (1915:218)
FBL	= Fastighetsbildningslagen (1970:988)
DL	= Diskrimineringslag (2008:567)
EU:s DSF	= EU:s dataskyddsförordning (GDPR)
FvL	= Förvaltningslag (2017:900)
FTL	= Fastighetstaxeringslag (1979:1152)
FVV	= Förordning om vattenverksamhet (1998:1388)
Gyf	= Gymnasieförordningen (2010:2039)
HSL	= Hälso- och sjukvårdslag (1982:763)
JaktF.	= Jaktförordningen (1987:905)
JaktL.	= Jaktlagen (1987:259)
JB	= Jordabalken (1970:994)
KL	= Kommunallag (2017:725)
LL	= Ledningsrättslagen (1973:1144)
LMA	= Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.
LOU	= Lag (2016:1145) om offentlig upphandling
LSO	= Lag (2003:778) om skydd mot olyckor
LSV	= Lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (1998:812)
MB	= Miljöbalken (1998:808)
OSL	= Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
PBL	= Plan- och bygglagen (2010:900)
	= Lag om ändring av plan och bygglagen (2014:900)
SFL	= Lag om förvaltning av samfälligheter (1973:1150)
SkL	= Skadeståndslag (1972:207)
SL	= Skollagen (2010:800)
SoL	= Socialtjänstlag (2001:453)
Sf	= Skolförordningen (2011:185)
SVL	= Skogsvårdslagen (1979:429)
TF	= Tryckfrihetsförordning (1949:105)
Trf	= Trafikförordning (1998:1276)
VL	= Väglagen (1971:948)
ÄULL	= Lag om äganderättsutredningar och legalisering (1971:1037)

Övrigt

KS	= Kommunstyrelsen
SMN	= Sociala myndighetsnämnden
TGP	= Enhet Trafik Gata Park

Kommunstyrelsens delegationsordning

PERSONALADMINISTRATIVA ÄRENDEN
Kommundirektör får ej fatta personalbeslut avseende sig själv.
Kommunstyrelsen beslutar om kommundirektörens anställningsavtal, eventuella tilläggsavtal och instruktion.
Kommunstyrelsens ordförande beslutar i övriga personalärenden rörande kommundirektör.

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
A 1	Ingå och säga upp kollektivavtal		Förhandlingsansvarig	I samråd med HR-chef
A 2	Ingå kollektivavtal enligt AB § 13 mom.7 beträffande begränsningsperiod, nattvila, veckovila och måltidsuppehåll		Förhandlingsansvarig	I samråd med HR-chef
A 3	Samordna löneöversynen samt genomföra förhandling om principer och ramar		Förhandlingsansvarig	I samråd med HR-chef
A 4	Beslut om tillsättning av tjänst		Närmast överordnad chef	Innan chefstillsättningar krävs samråd med HR-chef samt facklig samverkan.
A 5	Besluta om tidsbegränsat ledarskap		Närmast överordnad chef	I samråd med HR-chef
A 6	Permanent omplacering inom ramen för anställningsavtalet om enighet uppnåtts mellan chefer		Närmast överordnad chef	Efter samråd med HR-chef och samverkan med facklig organisation
A 7	Permanent omplacering inom ramen för anställningsavtalet om oenighet finns mellan chefer		HR-chef	Efter samverkan med facklig organisation

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
A 8	Permanent omplacering *utanför ramen* för anställningsavtalet om *enighet* uppnåtts mellan chefer		Närmast överordnad chef HR-chef	Efter samråd med HR-chef och samverkan med facklig organisation
A 9	Permanent omplacering *utanför ramen* för anställningsavtalet om *oenighet* finns mellan chefer		HR-chef	Efter samverkan med facklig organisation
A 10	Vid nyanställning Chefslöner och löner fr.o.m. arbetsvärderingsbox 400 samt s.k. "lönestegar"		HR-chef	Vid all lönesättning förutsätts att gällande riktlinjer angående lönesättning följs.
A 11	Beslut om av eller nedskrivningar av lönefordringar 1. Sektorchef/ stabschef 2. övriga		1. Kommundirektör 2. Sektorchef/ stabschef	I samråd med HR-chef
A 12	Icke lagstadgade lediheter, *över 6 månader*		HR-chef	
A 13	Beslut om utbildning, studiebesök, konferensbesök och övriga tjänsteresor. a) Under 0,4 prisbasbelopp b) Över 0,4 prisbasbelopp c) För Kommundirektör, över 0,08 prisbasbelopp		a) Närmsta överordnad chef b) Kommundirektör c) Kommunstyrelsens ordförande	Upp till 0,08 prisbasbelopp är ren verkställighet.
A 14	Högre uttag av övertid och mertid än 200 timmar per kalenderår		HR-chef	I samråd med stabschef Utveckling och innovation
A 15	Nya/ändrade befattningsbenämningar		HR-chef	I samråd med stabschef

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
A 16	Beslut om särskilda anställningsvillkor/-förmåner ex. bilförmån		HR-chef	
A 17	Kvarstående i tjänst efter uppnådd LAS-ålder		Närmast överordnad chef	I samråd med HR-chef
A 18	Beslut om uppsägning från arbetsgivarens sida 1. av sektorchef 2. av övrig anställd		1. Kommundirektör 2. Sektorchef/stabschef	I samråd med HR-chef
A 19	Individuella pensionslösningar		HR-chef	I samråd med stabschef Utveckling och innovation
A 20	Beslut om avsked		HR-chef	
A 21	Avgångsvederlag 3. Till och med åtta månader 4. Över åtta månader		1. Sektorchef 2. Kommundirektör I samråd med KS presidium	I samråd med HR-chef
A 22	Beslut om disciplinfrågor För sektorchef/stabschef		Sektorchef/stabschef/HR-chef Kommundirektör	I samråd med HR-chef För sektorchef/stabschef i samråd med kommundirektör
A 23	Avstängning enligt AB (Allmänna bestämmelser)		Närmast överordnad chef	I samråd med HR-specialist
A 24	Beslut om prövning av bisysslor		Sektor-/stabschef	I samråd med kommunjurist eller annan juridiskt kompetent tjänsteperson
A 25	Förtroendevaldas deltagande i kurser, konferenser, resor m.m. vid en totalkostnad mellan 0,08 och 0,15 prisbasbelopp per person och tillfälle			Om kostnaderna understiger 0,08 pbb är beslutet ren verkställighet

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
	a. för ordföranden b. för övriga förtroendevalda i kommunstyrelsen		a. Vice ordförande b. Ordförande	
A 26	Kommunstyrelsens representation mellan 0,06 och 0,1 prisbasbelopp		Ordföranden	Om kostnaderna understiger 0,06 pbb är beslutet ren verkställighet
A 27	Beslut att utse verksamhetschef för den medicinska och psykologiska elevhälsan	HSL 28-29 §§	Utskottet för bildning och lärande	

KUNGÄLVS KOMMUN

EKONOMIADMINISTRATIVA ÄRENDEN/EKONOMISK FÖRVALTNING

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
B 1	Nyupplåning		Kommundirektör Ersättare: Ekonomichef (Stabschef ekonomi)	Enligt i budget angivna riktlinjer och villkor.
B 2	Tillfällig upplåning och omplacering av tidigare upptagna lån		Ekonomichef (Stabschef ekonomi)	Enligt Finanspolicy och i samråd med kommundirektör. Ersättare: Redovisningsansvarig
B 3	Avskrivning av fordran mot utomstående ½ - 3 prisbasbelopp		Resp sektorchef/stabschef	Enligt KS riktlinjer för kravverksamheten
B 4	Placering av donationsmedel		Ekonomichef (Stabschef ekonomi)	Ersättare: Redovisningsansvarig
B 5	Placering av likvida medel		Ekonomichef (Stabschef ekonomi)	Enligt Finanspolicy Ersättare: Redovisningsansvarig
B 6	Skadestånds- och ersättningsärenden 1. ½ - 3 prisbasbelopp 2. 3 - 10 prisbasbelopp	3 kap SkL	1.Enhetschef 2.Sektorchef 1–2 Kommundirektör	Kommundirektör i ärenden som ej ingår i sektorernas ansvarsområden.
B 7	Rätten att ingå förlikningsavtal 1. ½ - 3 prisbasbelopp 2. 3 – 10 prisbasbelopp		1. resp sektorchef/stabschef 2. Kommundirektör	
B 8	Köp/Försäljning/avyttring av lös egendom ½ - 3 prisbasbelopp		resp sektorchef/stabschef	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
B 9	Betalningsanstånd med fordringar upp till 1 år		Ekonomichef (Stabschef ekonomi)	Enligt kommunstyrelsens riktlinjer för kravverksamhet
B 10	Permutationer eller annan förändring av fonder (ansökan om)		Ekonomichef (Stabschef ekonomi)	Ersättare: Redovisningsansvarig
B 11	Utse beslutsattestanter och ersättare för dessa		Sektorchef/stabschef	
B 12	Pröva och godkänna borgensförbindelse där KF eller KS beslutat att kommunen skall ha säkerhet för sitt åtagande		Ekonomichef (Stabschef ekonomi)	Ersättare: Redovisningsansvarig
B 13	Beslut om medverkan i projekt med extern offentlig finansiär som inte sträcker sig över ett budgetår eller berör flera sektorer/stabsenheter a) Projekt som sträcker sig mellan över sex månader, upp till ett år b) Projekt sig upp till 6 månader		a) kommundirektör b) Respektive sektorchef/stabschef	Enligt Riktlinjer för externt finansierade driftsprojekt inklusive EU-projekt.
B 14	Tillämpning i särskilda fall av taxa, allmänna bestämmelser (t.ex. avvikelse från norm)		resp sektorchef/stabschef	
B 15	Föreningsbidrag och IOP: a) Föreningsbidrag		a) Enhetschef sektor	I enlighet med riktlinjer KS2023/1118 och KS2023/1896 a) Maximalt 0.6

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
	b) Övriga föreningsbidrag inom socialtjänstens verksamhet c) Beslut om bidrag till och avtal om Idéburet offentligt partnerskap (IOP)		Samhällsbyggnad samt Bildning och lärande b) Utskottet för bildning och lärande c) Utskottet för bildning och lärande	prisbasbelopp b) Över 0.6 prisbasbelopp
B 16	Fördelning och utdelning av bidrag till studieförbund		Utskottet för bildning och lärande	
B 17	Beviljande av sponsringsbidrag a) upp till ett prisbasbelopp b) över ett prisbasbelopp		a) kommundirektör b) Utskottet för bildning och lärande	
B 18	Beviljande av värdskapsbidrag a) upp till ett prisbasbelopp b) över ett prisbasbelopp		a) kommundirektör b) Utskottet för bildning och lärande	
B 20	Utdelning från donationsfonder exklusive fonder avseende socialt ändamål		Utskottet för bildning och lärande	
B 21	Utdelning av kommunala stipendier och kulturpris		Utskottet för bildning och lärande	
B 22	Bidrag till olika kulturarrangemang		Utskottet för bildning och lärande	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
B 23	Kulturbidrag i form verksamhetsstöd		Utskottet för bildning och lärande	Enligt fastställda riktlinjer för verksamhetsstöd
B 24	Bidrag till annan fritidsfrämjande verksamhet		Kulturskolan. Verksamhetschef. Kultur/Kulturchef. Verksamhetschef Lokaler och anläggningar.	Enligt fastställda regler och villkor om bidragsgivning till kommunens ungdomsorganisationer samt inom fastställd beloppsram.
B 25	Träffa sådana avtal inom kommunstyrelsens verksamhetsområden som ej omfattas av delegationsordningen i övrigt		Kommundirektör	Under förutsättning att rätten att träffa avtalet ej: 1. Strider mot 5 kap. 1 § eller 7 kap 7 § 7 kap. 23 §. 2. Följer särskilt av befattningsbeskrivning, beslut eller liknande. 3. Överstiger 150 prisbasbelopp
B 26	Underteckna förtydligande av direkttilldelade uppdrag till Renova AB	Enligt aktieägaravtalet mellan ägarna av Renova AB	Sektorchef Samhällsbyggnad	
B 27	Upphandling av varor, tjänster och entreprenader inom ramen för tilldelad driftbudget. Driftbudget avser den budget enheten blir tilldelad för utförande av sitt grunduppdrag. I samband med att besluta om tilldelning, ändra, förlänga och säga upp 1. Ramavtal		 1. Stabschef Projekt, upphandling och inköp	Se ”Allmänna bestämmelse för kommunstyrelsens delegationsordning” punkt 12. Gäller ej objekt som omfattas av B28. 1. Maximalt 5 år

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
	2. Avtal inom området för		2:	2:
	A. Staben		A. a)Kommundirektör b)Ekonomichef (Stabschef ekonomi) c)Stabschef Projekt, upphandling och inköp d)Stabschef Säkerhet e)Stabschef Utveckling och innovation	A. a)Maximalt 200 prisbasbelopp b)Maximalt 150 prisbasbelopp c)Maximalt 100 prisbasbelopp d)Maximalt 30 prisbasbelopp e)Maximalt 30 prisbasbelopp b) Ersättare Stabschef Projekt, upphandling och inköp c) Ersättare ekonomichef (Stabschef ekonomi): d) Ersättare Stabschef Utveckling och innovation e) Ersättare Stabschef Säkerhet
	B. Sektor Trygghet och Stöd		B. Sektorchef Verksamhetschef Enhetschef	B. Maximalt 200 prisbasbelopp Maximalt 20 prisbasbelopp Maximalt 3 prisbasbelopp
	C. Sektor Samhällsbyggnad		C. Sektorchef Verksamhetschef Enhetschef	C. Maximalt 200 prisbasbelopp Maximalt 100 prisbasbelopp Maximalt 25 prisbasbelopp
	D. Sektor Bildning och lärande		D. Sektorchef Verksamhetschef Enhetschef	D. Maximalt 200 prisbasbelopp Maximalt 25 prisbasbelopp

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
	E. Övriga områden samt kommunövergripande upphandling och inköp		E. Stabschef Projekt, upphandling och inköp	Maximalt 3 prisbasbelopp E. Maximalt 150 prisbasbelopp Ersättare ekonomichef (Stabschef ekonomi)
B 28	1. Upphandling och inköp av varor, tjänster och entreprenader inom ramen för investeringsprogrammet avseende Portfölj tillväxt och Portfölj social hållbarhet. I samband därmed besluta om tilldelning samt ingå, ändra, förlänga och säga upp avtal.		a) Ekonomichef (Stabschef ekonomi) b) Stabschef Projekt, upphandling och inköp c) Sektorchef d) Verksamhetschef e) Enhetschef/Beställare f) Projektledare g) Byggledare	a) Maximalt 560 prisbasbelopp b) Maximalt 455 prisbasbelopp c) Maximalt 445 prisbasbelopp d) Maximalt 445 prisbasbelopp e) Maximalt 100 prisbasbelopp f) Maximalt 22 prisbasbelopp g) Maximalt 3 prisbasbelopp I de projekt där politiskt startbeslut krävs (Entreprenad inom projekt beslutade i investerings- och driftsprogram) ska hänvisning göras till gällande beslut I kommunstyrelsen.
	2. Upphandling av konsulttjänster för projekt i Investeringsprogram under planering		2. Beställare/enhetschef	2. maximalt 50 prisbasbelopp
B 29	Vara ombud vid entreprenader enligt AB och ABT		Sektorchef/ Verksamhetschef/stabschef projekt, inköp och upphandling	Med begräsning enligt B 28 Befullmäktigade (konsulter)

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
	Utfärda fullmakt (skriftlig) vid entreprenader		Sektorchef/verksamhetschef, stabschef projekt, inköp och upphandling tillika ombud i entreprenaden	a. Projektledare - maximalt 22 prisbasbelopp b. Byggledare - maximalt 3 prisbasbelopp
B 30	Teckna avtal i löpande verksamhet inom ramen för fastställd budget. Om inte annat anges i delegationsordningen i övrigt.		a. Sektorchef/stabschef b. Verksamhetschef c. Enhetschef VA-Drift d. Enhetschef	a. Maximalt 150 prisbasbelopp b. Maximalt 25 prisbasbelopp c. Maximalt 10 prisbasbelopp d. Maximalt 3 prisbasbelopp
B 31	Underteckna handlingar i egenskap av funktion motsvarande *firmatecknare* avseende ekonomiadministrativa ärenden		Ekonomichef (Stabschef ekonomi)	I samråd med kommundirektör
B 32	Teckna avtal mellan kommunen och den boende avseende vård och omsorgsboende		Enhetschef	

KUNGÄLVS KOMMUN

ALLMÄNNA ÄRENDEN OCH RÄTTSFRÅGOR

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
C 1	Ändring av delegationsbeslut	37-38 §§ FvL	Delegaten i ursprungsbeslutet	
C 2	Rättelse av skrivfel	36 § FvL	Delegaten i ursprungsbeslutet	
C 3	Prövning av om överklagande skett i rätt tid och avvisning av överklagande som kommit in för sent	45 § FvL	Kommunjuristen Ersättare: 1. Kommunarkivarien 2. Huvudregistrator	
C 4	Tillstånd att använda kommunens vapen i näringsverksamhet enligt lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.		Kommunstyrelsens presidium	
C 5	Yttrande enligt Kamerabevakningslagen (2018:1200).		Kommunjuristen Ersättare: Säkerhets-samordnaren	
C 6	Yttrande över ansökan om att bli antagen som hemvärnsman		Säkerhetskyddschef	
C 7	Beslut i ärenden rörande lotterilagen (1994:1000)		Chef kundcenter Ersättare: Samhälls-vägledare	I samråd med kommunjurist
C 8	Beslut om avslag på begäran om utlämnande av allmän handling till enskild eller annan myndighet samt uppställande av förbehåll i samband med utlämnande till enskild som inskränker den enskildes rätt att röja innehållet eller annars förfoga över handlingen	2 kap 14 § TF, 6 kap 2 §, 10 kap 4, 13-14 §, 12 kap 2 § OSL	Kommunjuristen Ersättare: 1. Kommunarkivarien 2. Huvudregistrator	Efter samråd med verksamhetsansvarig. Beslut om att lämna ut handling fattas av den som har handlingen i sin vård om inte viss befattnings-havare enligt arbetsledning eller

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
				särskilt beslut skall göra detta.
C 9	Beslut om att inleda rättslig process eller förrättning		resp sektorchef/stabschef	Efter samråd med Kommundirektör
C 10	Beslut om att överklaga dom eller beslut		resp sektorchef/stabschef	Avser ej delegeringsbeslut. jfr ”Allmänna bestämmelser för KS delegationsordning” punkt 5
C 11	Utseende av skiljeman		resp sektorchef/stabschef	I samråd med kommunjurist
C 12	Gallringsbeslut av allmänna handlingar i Kungälvs kommun.	Arkivlagen	Kommunarkivarien	I samråd med kommunjurist
C 13	Befullmäktiga ombud att föra kommunstyrelsens talan inför domstol och andra myndigheter samt vid förrättningar och förhandlingar av skilda slag.		Kommundirektör	Ersättare: Kommunjurist Om ej annat anges under avsnitt D.
C 14	Yttrande över länsstyrelsens remisser angående ansökning rörande borgerliga vigsel- eller registreringsförrättare		Kommunjuristen Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 15	Rätten att ingå personuppgiftsbiträdesavtal enligt Dataskyddsförordningen	artikel 28 DsF	Sektorchef/ stabschef	Ersättare: Verksamhetschef
C 16	Rätten att ingå datadelningsavtal, gemensamt personuppgiftsansvar och samarbetsavtal enligt Dataskyddsförordningen		Sektorchef/ stabschef	Ersättare: Verksamhetschef
C 17	Beslut om placering av anställning eller deltagande i säkerhetsklass. Beslut om placering av anställning eller uppdrag i säkerhetsklass till följd av ingått säkerhetsskyddsavtal	Säkerhetsskyddsförordningen 5 kap 8 §	Säkerhetsskyddschef	
C 17.1	Beslut om en persons lämplighet ur säkerhetssynpunkt efter genomförd säkerhetsprövning	Säkerhetsskyddslagen 3 kap 4 §	Säkerhetsskyddschef Ersättare: HR-chef	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
C 17.2	Ingå säkerhetsskyddsavtal	Säkerhetsskyddslagen 4 kap 1 §	Säkerhetsskyddschef	
C 18	Underteckna handlingar i egenskap av funktion motsvarande *firmatecknare* med undantag avseende ekonomiadministrativa ärenden		Kommundirektör	I samråd med kommunstyrelsens ordförande
C 19	Beslut om att ta ut avgift vid begäran av registerutdrag enligt Dataskyddsförordningen	Artikel 15 DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 20	Beslut om att ej lämna ut information till den registrerade	Artikel 15 EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 21	Beslut om att ej tillmötesgå begäran om rättelse	Artikel 16 EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 22	Beslut om att ej tillmötesgå begäran om radering	Artikel 17 EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 23	Beslut om att ej tillmötesgå begäran om begränsning av behandling	Artikel 18 EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 24	Beslut om att inte tillmötesgå begäran från den registrerade om information avseende rättelse eller radering av personuppgifter och begränsning av behandling	Artikel 19 EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 25	Beslut om att ej tillmötesgå begäran om dataportabilitet	Artikel 20 EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 26	Beslut om att ej tillmötesgå begäran enligt rätten att invända mot behandling	Artikel 21 EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
C 27	Ärenden som rör personuppgiftsincidenter	Artikel 33, 34; EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 28	Yttranden till Diskrimineringsombudsmannen		Sektorchef/stabschef	Expedierat yttrande ska muntligt redovisas för kommunstyrelsen
C 29	Beslut om rätt till ersättning vid materiell eller immateriell skada.	Artikel 82 EU:s DsF	Kommunjurist Ersättare: Stabschef Säkerhet	
C 30	Ingå säkerhetsskyddsavtal	2 kap. 6 § Säkerhetsskyddslagen	Säkerhetsskyddschef	
C 31	Beslut om undantag från bestämmelser i styrdokument inom informationssäkerhetsområdet		Stabschef Säkerhet	I enlighet med Riktlinjer för informationssäkerhet KS2023/1938
C 32	Beslut om delegering av arbetsuppgifter och anmälan till Elsäkerhetsverket om att bedriva elarbete inom elsäkerhetsansvaret	Aml Ellag	Sektorchef Samhällsbyggnad	

KUNGÄLVS KOMMUN

SAMHÄLLSBYGGNAD
Mark- och bostadsärenden

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 1	Beslut om att ingå, ändra och upphäva avtal om parkeringsköp och andra nyttjanderätter än hyresavtal	JB		Gäller även behörighet att väcka och föra talan vid domstol eller annan myndighet I denna typ av ärende
	- Till förmån för kommunen		Enhetschef planering, mark och exploatering Enhetschef Trafik Gata Park	
	- Belastande kommunens mark, upp till tio år		Enhetschef planering, mark och exploatering	
	- Belastande kommunens mark, 10 till 25 år		Sektorchef Samhällsbyggnad	
	- Belastande kommunens mark över 25 år		Utskottet för samhälle och utveckling	
	Rätt att som upplåtare, inom ramen för beslutade nyttjanderätter, - Godkänna avtalsparts överlåtelse av avtal - Godkänna avtalsparts upplåtelse I andra hand av avtal - Lämna medgivande till avtalspart att uppföra byggnad - Lämna medgivande till avtalspart att utföra andra åtgärder (ej uppförande av byggnad) som behövs för utövandet av nyttjanderätten		Enhetschef planering, mark och exploatering Mark- och Exploateringsingenjör	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 2	Beslut om att ingå, ändra och upphäva avtal om lägenhetsarrende för parkeringsändamål		Handläggare TGP	
D 3	Beslut om att ingå, ändra och upphäva hyresavtal samt godkännande av avtalsparts upplåtelse i andra hand av avtalen - upp till fem år, årshyran upp till 5 miljoner kronor - 5-10 år, årshyran över 5 miljoner kronor		Fastighetscontroller Verksamhetschef Teknik Utskottet för Samhälle och Utveckling	Gäller även behörighet att väcka och föra talan vid domstol eller annan myndighet i denna typ av ärenden. Ersättare för fastighetscontroller: Fastighetschefen
D 4	Beslut om ingå, ändra och upphäva avtal om **servitut**, vägrätt eller annan servitutsliknande rättighet.	JB 14 kap	Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 5	Besluta i ärenden rörande inteckningar och andra inskrivningar samt ansökningar om lagfart	JB 6 kap, 17-24 kap	Enhetschef planering, mark och exploatering Mark- och exploateringsingenjör	
D 6	Köp, försäljning, byte och inlösen av fast egendom samt fastighetsreglering 1. upp till och med 100 prisbasbelopp 2. 101-250 prisbasbelopp	JB 4 kap FBL	1. Enhetschef planering, mark och exploatering 2. Utskottet för Samhälle och Utveckling	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 7	Köp och försäljning av bostadsrätt 1. upp till och med 40 prisbasbelopp 2. 31 – 100 prisbasbelopp		1. Sektorchef Samhällsbyggnad 2. Utskottet för Samhälle och Utveckling	
D 8	Ansöka om lantmäteriförrättning, godkänna förrättning, vara kommunens ombud i sådan förrättning och i anslutning därtill lämna medgivanden samt sluta överenskommelser 1. upp till 10 prisbasbelopp, 2. Upp till 100 prisbasbelopp 3. Upp till 250 prisbasbelopp	FBL AL LL SFL ÄULL	1. Mark- och exploateringsingenjör 2. Enhetschef planering, mark och exploatering 3. Utskottet för Samhälle och Utveckling	
D 9	Rätt att ingå förlikningsavtal upp till 6 prisbasbelopp i ärenden avseende 1. hyresavtal 2. övrig nyttjanderätt		1. Fastighetscontroller 2. Enhetschef planering, mark och exploatering	Ersättare för fastighetscontroller: Fastighetschefen

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 10	Företräda och föra kommunens talan i fastighetstaxeringsärenden	FTL	Enhetschef planering, mark och exploatering Mark- och Exploateringsingenjör	
D 11	Medge placering av byggnad eller anläggning närmare än 4,5 meter från fastighet som innehas av kommunen a) om kommunal lokal eller verksamhet berörs b) i övriga fall	PBL 9 kap 4 §	 a) Fastighetschef b) Enhetschef planering, mark och exploatering/ Mark- och Exploateringsingenjör	
D 12	Beslut som samråd om planförslag	PBL 5 kap. 11-11a §§	Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 13	Beslut om granskning av planförslag	PBL 5 kap. 18-18a §§	Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 14	Beslut om genomförandet av plan, program eller ändring enligt PBL kan antas medföra betydande miljöpåverkan eller inte.	MB 6 kap. 7 §	Enhetschef planering, mark och exploatering	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 15	Beslut om hänskjutning av arrendetvist till arrendenämnden	JB	Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 16	Remissyttrande i egenskap av markägare i bygglov- och miljöärenden	PBL MB	Enhetschef planering, mark och exploatering Mark- och exploateringsingenjör	
D 17	Föra kommunens talan inför arrendenämnden vid arrendetvister samt i mark- och miljödomstol vid tvist rörande tomträttsavgäld, genom egen medverkan eller genom befullmäktigande av ombud	JB	Enhetschef planering, mark och exploatering Mark- och Exploateringsingenjör	
D 18	Beslut om stämning till mark- och miljödomstol vid tvist rörande tomträtt	JB	Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 19	Rätt att föra kommunens talan i markägarsamråd rörande skötselplan älgskötselområde	JaktL. 33 § JaktF. 3 §	Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 20	Beslut om planbesked som inte är av stor vikt.		Utskottet för Samhälle och Utveckling	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 21	Beslut att godkänna planprogram enligt PBL		Utskottet för Samhälle och Utveckling	
D 22	Bevilja iståndsättningsbidrag för vägföretag a) upp till ett prisbasbelopp b) upp till tre prisbasbelopp		a) Gatuingenjör b) Enhetschef TGP	
D 23	Beslut om att ingå och ändra avtal om tomträtt avseende fastighet vars värde bedöms vara 1. upp till och med 100 prisbasbelopp 2. 101-250 prisbasbelopp		1. Enhetschef planering, mark och exploatering 2. Utskottet för Samhälle och Utveckling	
D 24	Tillåtelse till skyddsjakt på kommunägd mark	JaktL 9 §	Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 25	Beslut med stöd av lag (1997:735) om riksfärdtjänst		Färdtjänsthandläggare	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 26	Beslut med stöd av lag (1997:736) om färdtjänst		Färdtjänsthandläggare	
D 27	Beslut om parkeringstillstånd för rörelsehindrade	13 kap 8 § TrF	Färdtjänsthandläggare	
D 28	Beslut om föreskrifter med särskilda trafikregler för en väg eller en viss vägsträcka a) Marstrandsön samt Koöns hamnområde b) Övrigt	10 kap 14 § TrF	a) Trafikingenjör b) Trafikingenjör	Ersättare a) Hamnchef Parkeringsansvarig b) Parkeringsansvarig/ Handläggare TGP
D 29	Beslut om undantag från lokala trafikföreskrifter a) Transportdispenser m m b) Dispenser från trafikföreskrift inom parkering	kap 3 § TrF	1. Trafikingenjör 2. Parkeringsansvarig	Ersättare: a) Parkeringsansvarig/Handläggare TGP b) Trafikingenjör
D 30	Beslut om undantag från lokala trafikföreskrifter för Marstrand och Koöns hamnområde		Enhetschef Hamnverksamhet	Ersättare: Trafikingenjör
D 31	Yttrande angående upplåtelse av offentlig plats a) Marstrandsön samt Koöns hamnområde b) Övriga områden	3 kap 2 § Ordningslagen	a) Handläggare TGP b) Avtalsansvarig samhällsbyggnad	Ersättare: Avtalsansvarig sektor Samhällsbyggnad Handläggare TGP

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 32	Upplåtelse av offentlig plats för särskilda ändamål a) Marstrandsön samt Koöns hamnområde b) Övriga områden		a) Handläggare TGP b) Avtalsansvarig samhällsbyggnad	Ersättare: Avtalsansvarig sektor Samhällsbyggnad Handläggare TGP
D 33	Beslut om trafikregleringar genom lokala trafikföreskrifter	10 kap 1 § TrF	Trafikingenjör Parkeringsansvarig	
D 34	Beslut om föreskrift om hastighet inom tättbebyggt område	3 kap. 17 § TrF	Trafikingenjör	
D 35	Beslut om föreskrift om bärighetsklass	4 kap. 11 § TrF	Trafikingenjör	
D 36	Förordnande av parkeringsövervakare	Lag (1987:24) om kommunal parkeringsöverva-kning	Parkeringsansvarig / Handläggare TGP	Beslutet anmäls till polismyndighet
D 37	Avtal om anslutande av abonnenter utanför VA-verksamhetsområde		Enhetschef VA-teknik	Ersättare: Verksamhetschef teknik

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 38	Avtal om mottagande av och leverans av vatten		Enhetschef VA-teknik	Ersättare: Verksamhetschef teknik
D 39	Avtal om mottagande av och leverans av slam		Enhetschef VA-teknik	Ersättare: Verksamhetschef teknik
D 40	Övriga avtal med stöd av lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, Allmänna bestämmelser för brukande av Kungälvs kommuns allmänna vatten- och avloppsanläggningar (ABVA)		Enhetschef VA-teknik	Ersättare: Verksamhetschef teknik
D 41	Uppsägning eller hävande av avtal avseende vatten- och avloppsverksamhet som ej är principiell beskaffenhet eller annars av större vikt.		Enhetschef VA-teknik	Ersättare: Verksamhetschef teknik
D 42	Beslut att utse trafikansvarig		Sektorchef Samhällsbyggnad	
D 43	Beslut om flyttning av fordon	Lag (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall /Förordning (1992:182) om flyttning av fordon i vissa fall	Gatuingenjör Parkeringsansvarig/ Handläggare TGP	Ersättare: 1. Gatuingenjör Handläggare på Kundcenter

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 44	Beslut om föreläggande, förbud och åtgärder med stöd av 12 § lag (1998:814) med särskilda bestämmelser om gaturenhållning och skyltning		Gatuingenjör	
D 45	Begäran om uppgifter från den som bedriver yrkesmässig verksamhet inom kommunen som ger upphov till annat avfall än hushållsavfall	Avfallsförordningen (2011:927) 74 §	Enhetschef Renhållning	
D 46	Lämna uppgifter till Naturvårdsverket kring kommunens insamling av förpackningar	Förordning om producentansvar för förpackningar (2022:1274) 9 kap 2§	Enhetschef Renhållning	
D 47	Avge yttrande till Naturvårdsverket ang. nationell avfallsplanering	Avfallsförordningen (2020:614) 9 kap 11 §	Enhetschef Renhållning	
D 48	Ansöka om dispens om skyldighet tillhandahålla ett system för separat insamling och borttransport av matavfall.	Avfallsförordningen (2020:614) 3 kap. 1 och 13 §§	Enhetschef Renhållning	
D 49	Avge yttrande över remisser inom området renhållning från myndigheter och kommunala nämnder. Dock ej i ärenden som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt		Handläggare renhållningsenheten	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 50	Beslut om avsteg från renhållningstaxa för enskilda abonnemang		Enhetschef Renhållning	
D 51	Medge avvikelser eller undantag från renhållningstaxan om avvikelsen eller undantaget inte är av principiell betydelse eller kan anses innebära någon olägenhet		Enhetschef Renhållning	
D 52	Ansökan eller anmälan av avfallsverksamheter	Miljöprövningsförordningen (2013:251) 1kap. 3-10 §§	Enhetschef Renhållning	
D 53	Beslut om avfallsbehållarens typ, storlek och placering enligt 26–27 §	Avfallsföreskrifter	Handläggare renhållningsenhet	
D 54	Beslut om anvisad plats enligt 61 §	Avfallsföreskrifter	Handläggare renhållningsenhet	
D 55	Beslut i ärende om gemensam avfallslösning enligt 87 §	Avfallsföreskrifter	Handläggare renhållningsenhet	
D 56	Beslut om uppehåll i hämtning av matavfall och restavfall enligt 89 §	Avfallsföreskrifter	Handläggare renhållningsenhet	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 57	Beslut om uppehåll i hämtning av slam enligt 90 §	Avfallsföreskrifter	Handläggare renhållningsenhet	
D 58	Beslut om undantag för insamling av matavfall och restavfall via säck enligt 98 §	Avfallsföreskrifter	Handläggare renhållningsenhet	
D 59	Tillämpning av timpriser och övriga avgifter för tjänster som inte finns reglerade i renhållningstaxan		Enhetschef Renhållning	
D 60	Ingå avtal om försäljning, röjning, skötselåtgärder och avverkning av skog omfattande en yta upp till 500 m2 omfattande en yta över 500 m2	JB, SVL	 Mark- och exploateringsingenjör Driftingenjör TGP Enhetschef planering, mark och exploatering Enhetschef TGP	
D 61	Ansökan i ärenden om markavvattningsföretag/-samfällighet och företräda kommunen i sådant ärende	MB 11 kap, LSV, FVV	Enhetschef planering, mark och exploatering Mark- och exploateringsingenjör	

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
D 62	Beslut att ingå, ändra och upphäva avtal om nyttjanderätt till förmån för kommunen enligt jordabalken 7-8 kap. i syfte att skapa markupplåtelse för kommunala vatten-, spillvatten- och avloppsledningar och därmed tillhörig utrustning.	JB 7-8 kap	Enhetschef VA-teknik	Ersättare: Verksamhetschef teknik
D 63	Besluta att lämna tillstånd för jaktlag att inom kommunägd skogsmark som upplåtits med jaktavtal, utföra röjning av siktgator i syfte att underlätta jakten.	JB, JL	Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 64	Beslut om att avskriva ärenden om planbesked efter att de återkallats av sökande		Enhetschef planering, mark och exploatering	
D 65	Ansökan om tillstånd till jakt (skyddsjakt) efter fredade djur som orsakar sådana skador som avses i 23 a § jaktförordningen.	Jaktförordningen (1987:905) 29 §	Enhetschef planering, mark och exploatering Mark- och exploateringsingenjör	
D 66	Vara kommunens ombud i lantmäteriförrättning som rör rättigheter för kommunalt vatten- och avlopp	FBL AL LL	VA-ingenjör	

KUNGÄLVS KOMMUN

SOCIALTJÄNST

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
E 1	Beslut om talan i ärenden eller mål vid allmän domstol eller förvaltningsdomstol	10 kap 2 § SoL	Sektorchef för Trygghet och stöd	Tillsynsärenden avseende verksamheten
E 2	Utfärdande av fullmakt att föra nämndens talan inför domstol och andra myndigheter samt vid förrättningar och förhandlingar av skilda slag.	10 kap 2 § SoL	Sektorchef för Trygghet och stöd	Tillsynsärenden avseende verksamheten
E 3	Beslut huruvida omprövning skall ske Omprövning av beslut	27 § FvL 27 § FvL	Delegaten i ursprungsbeslutet Delegaten i ursprungsbeslutet	Ej individärenden
E 4	Beslut om rättelse av beslut som blivit fel på grund av förbiseende och som är uppenbart oriktigt **(självrättelse)**	26 § FvL	Delegaten i ursprungsbeslutet	Ej individärenden
E 5	Anmälan till länsstyrelsen om missförhållanden i enskild verksamhet	13 kap 5 § SoL	Sektorchef	
E 6	Yttrande till tillsynsmyndighet i verksamhetsfrågor	13 kap 2 § SoL	Sektorchef	Tillsynsmyndighet är exempelvis Socialstyrelsen, länsstyrelsen i respektive län, JO och JK. I ärenden av principiell betydelse bör i första hand KS avge yttrande.

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
E 7	Upprättande av avtal med annan kommun för handläggning av individärenden inom socialtjänst vid jäv och liknande förhållanden	9 kap. 37 § KL	Enhetschef	

KUNGÄLVS KOMMUN

UTBILDNING

Utbildning i förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, fritidshem, pedagogisk omsorg, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
F 1	Beslut om **dagarna för höst- och vårterminens början och slut**	Sf 3:3 Gyf 3:2	Utskottet för bildning och lärande	
F 2	Beslut rörande **samverkansavtal i GR** (inkl prislista för interkommunal ersättning) inom förskola, pedagogisk omsorg, förskoleklass, grundskola, fritidshem, anpassad grundskola, ISGR, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning, anpassad utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare		Utskottet för bildning och lärande	
F 3	Yttranden till Skolinspektionen i ärenden som inte rör enskild		Utskottet för bildning och lärande	SMN ansvarar för yttranden gällande enskild person
F 4	**Överenskommelse med annan kommun** att denna tar emot Elever i ett visst geografiskt område: Barn i förskolan Elev i förskoleklass Elev i grundskola Elev i anpassad grundskola	 SL 8:12 SL 9:12 SL 10:24 SL 11:24	Verksamhetschef	Avser t.ex. om restiden blir mycket kortare för bar I ett visst geografiskt område. Redovisas löpande.

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
F 5	**Interkommunal ersättning** a. Förskola b. Förskoleklass c. Grundskola d. Anpassad grundskola e. Fritidshem f. Gymnasieskola (nationellt program) g. Utbildning på introduktionsprogram, gymnasieskolan h. Anpassad gymnasieskola i. Kommunal vuxenutbildning j. Anpassad utbildning för vuxna	a) SL 8:17 b) SL 9:16 c) SL 10:34 d) SL 11:33 e) SL 14:14 f) SL 16:50-51 g) SL 17: 23-26, 26 a. h) SL 19: 43-44, 44 a i) SL 20:15, 21 j) SL 22:17	Verksamhetschef a,b,c,d,e,f,g,h, i, j Stabschef Utveckling och innovation	Samverkansavtal finns för mottagande av barn och elever inom GR. Samverkansavtalet för elever i gymnasieskolan gäller för elever i på nationellt och gruppbaserade introduktionsutbildningar. Redovisas löpande
F 6	Upprättande av årlig plan mot kränkande behandling/likabehandlingsplan	SL 6:8 DL 3:16	Rektor	Årlig redovisning
F 7	Beslut om fördelning av **bidrag till föräldraföreningar**		Sektorchef (skola)	

Grundskola och anpassad grundskola

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
F 8	Beslut om fördelning mellan årskurserna av **undervisningstiden** i grundskola och anpassad grundskola (efter förslag av rektorn)	Sf 9:4 Sf 10:3	Verksamhetschef grundskola	Verksamhetschef redovisar avvikelser från gemensam grund årligen till utskottet för bildning och lärande

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
F 9	Beslut om **urval av ämnen** som elevens val i grundskola och anpassad grundskola	SL 10:4, 11:6 Sf 9:8, 10:5	Rektor	Löpande redovisning
F 10	Beslut om urval av moderna språk	SL 10:4 Sf 9:5,7	Rektor	Efter samråd med verksamhetschef och rektorsgrupp Löpande redovisning av förändringar
F 11	Beslut om antalet skoldagar i veckan ska begränsas till fyra för en klass eller grupp i åk 1 eller 2 i anpassad grundskola.	SF 3:4	Rektor	Löpande redovisning
F 12	Besluta om skolskjutsarnas färdväg och de platser där av- eller påstigning sker	Förordning (1970:340) om skolskjutsning	Kollektivtrafiksamordn-are	Redovisas årligen Ersättare: Skolskjutssamordnare

Gymnasieskola och anpassad gymnasieskola

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
F 13	Beslut att **arbetsplatsförlagt lärande** ska finnas på högskoleförberedande program (inkl. omfattning)	Gyf 4:12	Verksamhetschef (gymnasieskola)	Löpande redovisning
F 14	Arbetsplatsförlagt lärande byts vid platsbrist ut mot motsvarande utbildning förlagd till skolan	Gyf 4:13, 6:5	Rektor	Årlig redovisning

KUNGÄLVS KOMMUN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
F 15	Beslut om antalet **undervisningstimmar** för varje kurs och för gymnasiearbetet/gymnasiearbetet i anpassad gymnasieskola samt om hur fördelningen av **undervisningstiden** över läsåren ska göras.	Gyf 4:22	Rektor	Årlig redovisning
F 16	Beslut om vilka kurser som skall erbjudas som **programfördjupning**	Gyf 4:6	Rektor	Årlig redovisning av förändringar
F 17	Beslut om vilka kurser som ska erbjudas som individuellt val	Gf 4:7, 4:7a	Rektor	Årlig redovisning av förändringar
F 18	Beslut om **fördelning av elever inom program** indelade i nationella inriktningar, särskilda varianter eller gymnasiala lärlingsutbildningar som börjar det andra eller tredje läsåret	Gyf 7:6	Rektor	Då inriktningsgaranti ej medgivits. Årlig redovisning.
F 19	Beslut om ändring av studieorganisation genom justering av antal platser och inriktningar för år 1 på gymnasieskolan/anpassad gymnasieskola under tiden december – september.		Verksamhetschef	Preliminärt beslut tas av kommunstyrelsen. Utifrån elevernas val kan justeringar behöva göras. Löpande redovisning.
F 20	Beslut om att eleverna i gymnasieskolan ska hålla sig med enstaka **egna hjälpmedel**	SL 15:17	Rektor	
F 21	Beslut om plan för utbildning på introduktionsprogram	SL 17:7	Verksamhetschef	Årlig redovisning
F 22	Teckna samverkansavtal för NIU	16 kap.12 §	Verksamhetschef	Årlig redovisning

KUNGÄLVS KOMMUN

Vuxenutbildning

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
F 23	Beslut om vilka nationella kurser som ska ges.	VuxF 2:9	Rektor	
F 24	Beslut om att böcker och andra lärverktyg, som varje elev I kommunal vuxenutbildning/ särskild utbildning för vuxna/ har för eget bruk får behålla som sin egendom, ska anskaffas av eleverna själva eller erbjudas mot avgift som högst motsvarar anskaffningskostnaderna.	SL 20:7 SL 21:6	Rektor	

KUNGÄLVS KOMMUN

ÖVRIGA ÄRENDEN

Nr	Ärende	Lag/Lagrum	Delegat	Anmärkning
G 1	Föreskrifter om förbud helt eller delvis mot eldning utomhus samt om liknande förebyggande åtgärder mot brand	2 kap 7 § FSO	Kommundirektör	
G2	Beslut om att begära sändning av viktigt meddelande till allmänheten (VMA)		1. Kommundirektör 2. Tjänsteman i beredskap	

KUNGÄLVS KOMMUN

Arbetsbeskrivning för presidier

Arbetsbeskrivning

Diarie-/dokumentnummer:	<KS2023/2226
Beslut:	2023-11-02 Kommunfullmäktige § 185/2023
Ersätter tidigare beslut	2022-11-24 Kommunfullmäktige § 150/2022
Giltighetstid:	2027-12-31
Dokumentansvarig:	Nämndsekreterare/kommunkansli
Senast uppdaterad av:	Oskar Engdahl

KUNGÄLVS KOMMUN

Innehållsförteckning

1. **Syfte** ... 3
2. **Ansvarsfördelning** ... 3
3. **Kommunfullmäktige** ... 4
4. **Kommunfullmäktiges vice ordförande** ... 4
5. **Kommunfullmäktiges presidium** ... 4
6. **Kommunfullmäktiges beredningar** ... 5
7. **Kommunstyrelsens presidium** ... 5
8. **Kommunstyrelsens ordförande** ... 6
9. **Kommunstyrelsen 1:e vice ordförande** ... 6
10. **Kommunstyrelsens 2:e vice ordförande** ... 7
11. **Kommunstyrelsens utskott** ... 7
12. **Utskottsordföranden** ... 7
13. **Vice utskottsordförande** ... 8
14. **Titulatur** ... 8
15. **Ekonomirådet** ... 8
16. **Nämnder** ... 9

KUNGÄLVS KOMMUN

Arbetsbeskrivning för

- Kommunfullmäktiges presidium
- Kommunstyrelsens presidium
- Utskottens presidier
- Nämndernas presidier
- Kommunrevisionen presidium

I samband med den politiska organisationsöversynen inför mandatperioden 2022–2026 har framkommit behov av arbetsbeskrivningar för de olika rollerna

1. Syfte

Förtydliga för förtroendevalda, tjänstemän och medborgare vilka uppgifter och mandat som ingår i arbetsområdena för:

- Kommunfullmäktiges presidium
- Kommunstyrelsens presidium
- Utskottens presidier
- Nämndernas presidier
- Revisionens presidium

Innan en förtroendevald åtar sig ett nytt uppdrag skall personen veta vad åtagandet innebär. Det viktiga med en arbetsbeskrivning för de olika rollerna är att stödja en rimlig framtida politikerroll och att skapa en tydlig arbetsfördelning. En större tydlighet när det gäller de politiska uppdragens innehåll, tidsåtgång och ersättning ökar möjligheterna att inneha politiska uppdrag vilket är en förutsättning för demokratin.

En bred enighet över blockgränser är en framgångsfaktor för att bibehålla en stabilitet och en trovärdig politisk organisation

2. Ansvarsfördelning

Kommunfullmäktige, kommunens högsta beslutande organ, har en övergripande och aktiv politisk huvudroll.

Kommunstyrelsen ansvarar jämte nämnderna för genomförandet av de kommunala verksamheterna. I denna tydliga ansvarsfördelning är det väsentligt att olika aktörer verkligen tar eget ansvar men också respekterar gränserna för ansvaret. Det ska vara möjligt, inte minst för kommunens revisorer att kontinuerligt följa upp hur väl aktörerna tar sitt ansvar och agerar enligt vår styrmodell.

Organisationen ska präglas av öppenhet och ansvar för organisationens helhet. Det är viktigt att presidier och beredningsledare aktivt verkar för ett helhetsansvar. Ledamöterna ska kunna få en helhetsbild men också ”borra djupare i vissa frågor”. Ett förhållningssätt baserat på dialog skall kännetecknа arbetet i hela den politiska organisationen.

Det viktiga med en arbetsbeskrivning för de olika rollerna är att stödja den förtroendevalde och att skapa en tydlig arbetsfördelning. En större tydlighet när det gäller de politiska uppdragens innehåll, tidsåtgång och ersättning ökar möjligheterna att anta politiska uppdrag vilket är en förutsättning för demokratin.

KUNGÄLVS KOMMUN

3. Kommunfullmäktige

Titulatur: Kommunfullmäktiges ordförande och kommunfullmäktiges vice ordförande.

Tillsammans kallas de för fullmäktiges presidie.

Kommunfullmäktiges ordförande leder kommunfullmäktiges möten.

Kommunfullmäktiges ordförande ska vara kommunens främsta företrädare och det politiska arbetets sammanhållande kraft med ett övergripande ansvar för att dialog mellan de olika delarna i den politiska organisationen förs.

Rollen ställer stora krav på social kompetens, förmåga att väcka förtroende över partigränser, lyhördhet och initiativ. Kommunfullmäktiges ordförande ska verka för att vår organisationsmodell efterlevs och utvecklas i samråd med beredningarna, kommunstyrelsen, utskotten och nämnderna.

Kommunfullmäktiges ordförande är tillika ordförande i demokratiberedningen.

Kommunfullmäktiges ordförande har också till uppgift att:

- Bereda och förbereda kommunfullmäktige samt säkerställa att ett rättssäkert beslutsunderlag finns alt laglighet bereda och förbereda kommunfullmäktige samt säkerställa att beslutsunderlag finns
- för att kommunen har en kontinuerlig medborgardialog samt vid behov hålla medborgarstämmor.
- Föra dialog kring kommande ärenden till kommunfullmäktige med nämndordförande.
- Sätta agendan för kommunfullmäktige i samråd med vice ordförande
- Samordna arbetet för samtliga beredningar tillsammans med beredningsledarna
- Representera kommunen vid besök och resor.
- Ska vara väl insatt i kommunallagen och hålla sig ajour med eventuella förändringar.
- Att i dialog med kommunstyrelsens ordförande följa budget antagen för politiken

4. Kommunfullmäktiges vice ordförande

Kommunfullmäktiges vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning.

Vice ordföranden tjänstgör som ordförande på kommunfullmäktiges möten när ordföranden finner det lämpligt.

I uppdraget som vice ordförande ingår i uppdraget att ersätta och i förekommande fall bistå Kommunfullmäktiges ordförande i olika uppdrag.

Kommunfullmäktiges vice ordförande är tillika vice ordförande i Demokratiberedningen.

Kommunfullmäktiges vice ordförande har också till uppgift att:

- Att delta vid och stödja Kommunfullmäktiges ordförande i arbetet med en kontinuerlig medborgardialog. Delta och vid ordförandes frånvaro hålla medborgarstämmor.
- Delta i arbetet kring kommunfullmäktiges agenda
- Representera kommunen vid besök och resor

5. Kommunfullmäktiges presidium

Kommunfullmäktiges presidium får närvara vid sammanträde med nämnder, utskott och beredningar. Presidiet får därvid delta i överläggningarna men inte i besluten. Närvarorätten gäller inte ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild.

KUNGÄLVS KOMMUN

Presidiet ges rätt att inhämta information från förvaltning och nämndorganisation.

Kommunfullmäktiges presidium överlämnar förslag till budget för kommunrevisionen till ekonomiberedningen budget som sedan inarbetar förslaget i ekonomiberedningens förslag till budgetriktlinjer.

Ansvarar för nationaldagsfirande och andra högtidligheter.

Ansvarar för ungdomsrådet.

Kommunfullmäktiges presidium verkar som ett stöd för beredningspresidierna.

Tillser att ekonomiska resurser finns för varje beredning att genomföra utbildning och omvärldsbevakning.

Tillser beredningspresidierna i alla beredningar har regelbundna träffar.

Kommunfullmäktiges presidium tillser tillsammans med beredningspresidierna att beredningarna genomgår relevanta utbildningar.

Kommunfullmäktiges presidium ansvarar för att revisionen följer av kommunfullmäktige antagna mål och riktlinjer.

6. Kommunfullmäktiges beredningar

Se dokument arbetsordning för beredningar.

7. Kommunstyrelsens presidium

Kommunstyrelsens presidium består av kommunstyrelsens ordförande som tillika skall vara kommunalråd, kommunstyrelsens 1.e vice ordförande som tillika skall vara kommunalråd för ekonomi- och personalfrågor och kommunstyrelsens 2:e vice ordförande som tillika skall vara oppositionsråd.

Kommunstyrelsens ordförande och kommunstyrelsens 1.e vice och 2 vice ordförande skall ägna hela sin arbetstid åt uppdrag för kommunen.

Övriga råd och oppositionsråd skall ägna arbetstid åt uppdrag för kommunen motsvarande de antal timmar/eller procent av heltidsuppdrag kommunfullmäktige fastställt för att klara sitt ansvar/uppdrag.

Kommunstyrelsens presidium skall regelbundet ha medborgardialog, besöka såväl de kommunala verksamheterna som närings- och föreningsliv.

Kommunstyrelsens presidium skall regelbundet besöka såväl de samtliga av styrelsen enligt uppsiktsplikten ansvariga verksamheter, nämnder, bolag och förbund.

Kommunstyrelsens presidium skall leda kommunstyrelsens arbete, samt samordna, utvärdera och utveckla arbetet i styrelsen, dess utskott och övriga nämnder.

Kommunstyrelsens presidium har ansvar för bilaterala kontakter. De företräder kommunen i överläggningar med andra kommuner, kommunalförbund, landsting, myndigheter och organ på lokal, regional och nationell nivå.

Presidiet ska med uppmärksamhet följa näringslivsutvecklingen såväl lokalt som regionalt samt ansvara för att göra det attraktivt att driva företag i Kungälvs kommun.

Kommunstyrelsens presidium skall i samråd med kommunfullmäktiges presidium ansvara för internationella kontakter.

KUNGÄLVS KOMMUN

Kommunstyrelsens presidium ska i övrigt följa och bereda ärenden inom inköp och upphandling, personalpolitiska frågor, sponsringsbidrag, turism och besöksnäring, värdskapsbidrag, befintliga driftsformer och frågor om alternativa driftsformer som ryms inom kommunstyrelsens kompetensområde.

Kommunstyrelsens presidium skall årligen upprätta och följa detaljbudget för förtroendevalda.

Kommunfullmäktige beslutar om rådens ansvarsområden.

8. Kommunstyrelsens ordförande

Kommunstyrelsens ordförande leder och planerar kommunstyrelsens arbete och gör det enskilt eller i förening med de övriga i presidiet.

Kommunstyrelsens ordförande är kommunalrådsberedning för alla ärenden som ska hanteras av styrelsen och avgör om ärenden först ska beredas av ett av utskotten innan ärendet kommer till styrelsen. Kommunstyrelsens ordförande ska säkerställa att ärendena följs av fullgoda beslutsunderlag och att det finns föredragande tjänstemän vid behov. Det åligger kommunstyrelsens ordförande att:

1. närmast under kommunstyrelsen ha uppsikt över kommunens hela nämndförvaltning

2. med uppmärksamhet följa frågor av betydelse för kommunens utveckling och ekonomiska intressen samt effektiviteten i verksamheten och ta initiativ i dessa frågor

3. främja samverkan mellan kommunstyrelsen och kommunens övriga nämnder samt

4. representera kommunstyrelsen vid uppvaktningar hos myndigheter, konferenser och sammanträden om inte kommunstyrelsen bestämt annat i ett särskilt fall.

5. tillse att samtliga ledamöter tillsänds underlag inför beslut.

Kommunstyrelsens ordförande får närvara vid sammanträde med övriga nämnder, utskott och beredningar. Kommunalrådet får därvid delta i överläggningarna men inte i besluten. Närvarorätten gäller inte ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild.

9. Kommunstyrelsen 1:e vice ordförande

Kommunstyrelsens 1.e vice ordförande är tillika kommunalråd för ekonomi- och personalfrågor och har ett särskilt ansvar att bistå kommunstyrelsens ordförande genom att följa och förekommande fall bereda ärenden som är av kommungemensam och strategisk betydelse som:

1. Hålla löpande dialog med kommunfullmäktiges ekonomiberedning för att säkerställa en samlad för kommunen och förvaltning god hushållning i allt politiskt utvecklingsarbete

2. Övergripande ekonomisk styrning och planering samt uppföljning och internkontroll efter politiskt fattade beslut.

3. Bokslut- och budgetberedning

4. Bereda yttranden över remissutredningar av ekonomisk karaktär (SOU, Rådet for kommunal redovisning m fl).

5. Följa upp att politiskt fattade beslut kring upphandlingsfrågor och riktlinjer följs.

6. Följa arbetet kring enhetlighet och samordning av kommunens och de kommunala företagens upphandling

KUNGÄLVS KOMMUN

7. Följa upp kommunens fonderade pensionsmedel

10. Kommunstyrelsens 2:e vice ordförande

Kommunstyrelsens 2:e vice ordförande ingår i styrelsens presidium och är med och leder arbetet i kommunstyrelsen.

Som 2:e vice ordförande ingår i uppdraget att ersätta och i förekommande fall bistå kommunstyrelsens ordförande eller 1 vice ordförande i presidiets olika uppdrag.

Kommunstyrelsens 2:e vice ordförande, oppositionsrådet har förutom att företräda oppositionen i ledningen, också en formell funktion som vice ordförande och ska kunna företräda kommunen och kommunens intressen vid bilaterala möten och överläggningar med andra kommuner, myndigheter och organisationer. Inför sådana möten ska oppositionsrådet få information om kommunens uppfattning i frågor som är av särskild vikt i syfte att företräda kommunstyrelsen.

Oppositionsrådet får närvara vid sammanträde med övriga nämnder, utskott och beredningar. Oppositionsrådet får därvid delta i överläggningarna men inte i besluten. Närvarorätten gäller inte ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild

11. Kommunstyrelsens utskott

Kommunstyrelsen har tre utskott vars uppgifter är att bereda ärenden till kommunstyrelsen inom särskilt angivna områden. Utskotten består av 7 ledamöter.

Kommunstyrelsen utser ledamöter till utskotten.

Utskotten kan, efter delegering från kommunstyrelsen, få beslutanderätt i vissa frågor.

Utskotten har ansvar för att beslut i kommunstyrelsen blir verkställda inom respektive verksamhet, att verksamhetsplaner följs upp och är kommunstyrelsens förlängda huvudman för kommunens olika verksamheter.

Utskotten har ett särskilt ansvar att i dialogen med olika delar av den politiska organisationen stå för kommunstyrelsens helhetssyn.

12. Utskottsordföranden

Varje utskott har en utskottsordförande som är sammankallande. Utskottsordföranden är ansvarig för hantering av kallelse och upprättande av dagordning.

Utskottsordförande är utskottets föredragande i kommunstyrelsen. Utskottsordföranden ska säkerställa att utskottet arbetar inom sitt område och att ledamöterna har stor kunskap om kommunstyrelsens reglemente och den lagstiftning som finns på utskottets ansvarsområde. Utskottsordförande skall vara väl förtrogen med riktlinjer för ledning och styrning, budgetprocess och internkontroll, samt säkerställa utskottets roll i styrelsens samfällda ansvar och uppdrag.

Utskottsordförande skall säkerställa samordning och information med övriga berörda politiska instanser.

Utskottsordförande skall i dialog med medborgare, företag eller föreningar inom utskottets område och stå för kommunens helhetssyn.

KUNGÄLVS KOMMUN

Utskottsordförande skall eftersträva samordning gällande studiebesök och kompetensutveckling för förtroendevalda.

13. Vice utskottsordförande

Utskottens vice ordförande deltar i presidieträffar och är med vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning.

Vice ordföranden tjänstgör som ordförande på utskottets möten vid ordförandens frånvaro.

Vice ordförande ska i förekommande fall bistå utskottets ordförande i dennes uppdrag

14. Titulatur

Utskottet för samhälle och utvecklings ordförande tituleras Samhällsbyggnadsråd

Utskottet för samhälle och utvecklings vice ordförande tituleras Oppositionsråd med ansvar för samhällsbyggnadsfrågor

Utskottet för trygghet och stöds ordförande tituleras Social- och omsorgsråd

Utskottet för trygghet och stöds vice ordförande tituleras Oppositionsråd med ansvar för social- och omsorgsfrågor.

Utskottet för bildning och lärandes ordförande tituleras Utbildningsråd

Utskottet för bildning och lärandes vice ordförande tituleras Oppositionsråd med ansvar för utbildningsfrågor.

15. Ekonomirådet

Ekonomiberedningens ordförande är tillika Ekonomiråd och har ett särskilt ansvar för kommunens långsiktiga ekonomiska planering och uppföljning/utvärdering och har tillsammans med beredningen att följa upp och i förekommande fall bereda ärenden som är av kommungemensam, långsiktig och strategisk betydelse.

Ekonomirådet leder arbetet med att framlägga förslag till rambudget, innehållande driftramar och investeringsramar, till kommunfullmäktige.

Arbetar med övergripande ekonomisk planering samt uppföljning och utvärdering av politiskt fattade beslut.

Är ansvarigt för att ekonomiska styrdokument på kommunfullmäktigenivå utvärderas och i förekommande fall ändras.

Ekonomirådet skall bistå kommunfullmäktiges presidium i dess samordnande ansvar för samtliga beredningars arbeten.

Ekonomirådet är ytterst ansvarig för att övriga beredningars förslag och inriktningar är finansierade eller ryms inom fullmäktiges fastställda budgetramar. Detta säkerställs genom dialog och avstämning med beredningarnas, kommunfullmäktiges och kommunstyrelsens presidium.

Ekonomirådet skall hålla löpande dialog med kommunstyrelsens presidium för att säkerställa en samlad god hushållning i allt politiskt utvecklingsarbete. I uppdraget ingår att bistå kommunstyrelsens

KUNGÄLVS KOMMUN

ordförande eller 1 vice ordförande i ekonomiska frågor innan, under och efter beslutad ram och investeringsbudget.

Skall tillsammans med kommunstyrelsens presidium planera och genomföra boksluts- och budgetberedning.

16. Nämnder

Miljö- och byggnadsnämnden

Miljö- och byggnadsnämnden har ett myndighetsansvar utifrån gällande lagstiftning och är en nämnd under kommunfullmäktige. Nämnden har ett ansvar att följa gällande reglemente samt planera och följa upp verksamheten utifrån fullmäktiges beslutade mål.

Nämndens ordförande

Nämndens ordförande är sammankallande och är ansvarig för hantering av kallelse och upprättande av dagordning. Ordföranden har även utslagsröst i nämnden.

Nämndens ordförande ansvarar för att information till och dialog med berörda sektorer och utskott/nämnder förs.

Nämndens ordförande ansvarar för att nämnden ges möjlighet att medverka vid erforderlig utbildning gällande lagar och regler med betydelse för uppdraget.

Nämndens 1:e vice ordförande Nämndens 1:e vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning. Vice ordföranden tjänstgör som ordförande på nämndens möten vid ordförandens frånvaro.

Nämndens 2:e vice ordförande

Nämndens 2:e vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning. Vice ordföranden tjänstgör som ordförande på nämndens möten vid ordförandens frånvaro.

Sociala myndighetsnämnden

Sociala myndighetsnämnden har ett myndighetsansvar utifrån gällande lagstiftning och är en nämnd under kommunfullmäktige. Nämnderna har ett ansvar att följa gällande reglemente samt planera och följa upp verksamheten utifrån fullmäktiges beslutade mål.

Nämndens ordförande

Nämndens ordförande är sammankallande och är ansvarig för hantering av kallelse och upprättande av dagordning. Ordföranden har även utslagsröst i nämnden. Ordförande har ansvaret för att den sociala jouren fungerar. Till sin hjälp att fullfölja detta arbete har ordföranden de två vice ordförandena. Jouren fördelas lika mellan de tre.

Nämndens ordförande förväntas delta i de nätverk som åligger uppdraget.

Nämndens ordförande ansvarar för att information till och dialog med berörda sektorer och utskott/nämnder förs.

Nämndens ordförande ansvarar för att nämnden ges möjlighet att medverka vid erforderlig utbildning gällande lagar och regler med betydelse för uppdraget.

Nämndens förste vice ordförande

KUNGÄLVS KOMMUN

Nämndens förste vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning.

Förste vice ordföranden tjänstgör som ordförande på nämndens möten vid ordförandens frånvaro.

Förste vice ordföranden tar sin del av den sociala jouren, som fördelas lika mellan de tre i presidiet.

Nämndens andre vice ordförande

Nämndens andre vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning.

Andre vice ordföranden tjänstgör på nämndens möten vid ordförandens och förste vice ordförandens frånvaro. Andre vice ordföranden tar sin del av den sociala jouren, som fördelas lika mellan de tre i presidiet.

Överförmyndarnämnden

Överförmyndarnämnden har ett myndighetsansvar utifrån gällande lagstiftning och är en nämnd under kommunfullmäktige. Nämnden har ett ansvar att följa gällande reglemente samt planera och följa upp verksamheten utifrån fullmäktiges beslutade mål.

Nämndens ordförande

Nämndens ordförande är sammankallande och är ansvarig för hantering av kallelse och upprättande av dagordning. Ordföranden har även utslagsröst i nämnden.

Nämndens ordförande ansvarar för att information till och dialog med berörda sektorer och utskott/nämnder förs.

Nämndens ordförande ansvarar för att nämnden ges möjlighet att medverka vid erforderlig utbildning gällande lagar och regler med betydelse för uppdraget.

Nämndens vice ordförande

Nämndens vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning. Vice ordföranden tjänstgör som ordförande på nämndens möten vid ordförandens frånvaro

Arvodesnämnden

Arvodesnämnden fullgör ett uppdrag från kommunfullmäktige. Alla ledamöter har samma ansvar att fullgöra uppdraget och ansvara för tolkning av arvodesreglementet.

Nämndens ordförande

Nämndens ordförande är sammankallande och är ansvarig för hantering av kallelse och upprättande av dagordning. Ordföranden har även utslagsröst i nämnden.

Nämndens vice ordförande

Nämndens vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning. Vice ordföranden tjänstgör som ordförande på nämndens möten vid ordförandens frånvaro.

Valnämnden

Valnämnden fullgör ett uppdrag från kommunfullmäktige. Alla ledamöter har samma ansvar att fullgöra uppdraget och ansvara för tolkning av gällande reglemente och lagstiftning.

KUNGÄLVS KOMMUN

Nämndens ordförande

Nämndens ordförande är sammankallande och är ansvarig för hantering av kallelse och upprättande av dagordning. Ordföranden har även utslagsröst i nämnden.

Nämndens vice ordförande

Nämndens vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning. Vice ordföranden tjänstgör som ordförande på nämndens möten vid ordförandens frånvaro.

Krisledningsnämnden

Krisledningsnämndens uppdrag utgår ifrån: Lag (2006:544) om kommuner och landstings åtgärder vid extraordinära händelser i fredstid och höjdberedskap. Nämnden ska hålla sig ajour med gällande lagstiftning och ska ha en aktiv roll i förebyggande planering i kommunen tillsammans med kommunstyrelsen. Nämnden har ett ansvar att följa gällande reglemente samt hålla reglementet och arbetsordning uppdaterat.

Nämndens ordförande

Nämndens ordförande är sammankallande och beslutar när nämnden ska träda ikraft.

Nämndens vice ordförande

Nämndens vice ordförande bistår ordförande och tjänstgör som ordförande på nämndens möten vid ordförandes frånvaro.

Kommunrevisionen

Revisionen fullgör ett uppdrag från kommunfullmäktige i enlighet med kommunallagen. Alla ledamöter är enligt lagen självständiga revisorer men har alla samma ansvar att fullgöra uppdraget och följa revisionens reglemente och arbetsordning. Revisionen ska i början av varje mandatperiod tillse att reglemente och arbetsordning är aktuella. Revisionens ledamöter ska hålla sig ajour med relevanta lagar och skrivelser.

Revisionens presidium

Ordförande och vice ordförande utgör Revisionens presidium.

Presidiet är föredragande av revisionsberättelse i kommunfullmäktige.

Presidiet ansvarar för att revisionen följer av kommunfullmäktige antagna mål och riktlinjer.

Presidiet ansvarar för att revisionen följer det av kommunfullmäktige antagna årshjul.

Presidiet har regelbunden kontakt med kommunfullmäktiges presidium och ansvarar för att regelbundet bjuda in kommunfullmäktiges presidium till möten med revisionen.

Revisionens ordförande

Revisionens ordförande är sammankallande och är ansvarig för hantering av kallelse och upprättande av dagordning. Ordförande håller i revisionens möten.

Revisionens vice ordförande

Revisionens vice ordförande medverkar vid beredning av kallelse och upprättande av dagordning. Vice ordföranden tjänstgör som ordförande på revisionens möten vid ordförandens frånvaro.

KUNGÄLVS KOMMUN

Beredningsskrivelse

Instans:
Arbetsgrupp visselblåsarärende SMN2024/0603

Datum:
2025-08-12

Rekommendationer från arbetsgrupp utifrån Visselblåsarärende SMN2024/0603 (Dnr KS2025/1575-1)

Sammanfattning

Inom ramen för kommunstyrelseansvaret ledning, styrning och arbetsmiljö pågår flera processer i arbetet för en trygg och rättvis arbetsmiljö, bl.a. implementering av kommunfullmäktiges styrande dokument (Dnr KS2024/2486) och reviderad budgetprocess (Dnr KS2025/1064).

Den 14 maj 2025 beslutade kommunstyrelsen utifrån ett PM upprättat av SKR, Avdelningen för juridik, upphäva tidigare beslut om ”Uppdrag om sekretessutredning (Dnr KS2024/2470-1)”.
Vid samma möte beslutade kommunstyrelsen att *”Utifrån visselblåsarärende dnr SMN2024/0603 hösten 2024 bildar kommunstyrelsen en politisk arbetsgrupp med en representant från varje parti. Arbetsgruppen ska sammanställa erfarenheter/lärdomar och återkomma till kommunstyrelsen med rekommendationer utifrån styrelsen krav på ständigt förbättringsarbete.”*

Arbetsgruppen består av åtta ledamöter ur kommunstyrelsen och har hittills genomfört två möten. Det har förts en öppen politisk dialog kring erfarenheter och lärdomar i visselblåsarärendets samfällda hantering. Arbetsgruppen lämnar enligt nedan följande förslag till rekommendationer till kommunstyrelsen.

Förslag till kommunstyrelsen

1. Att revidera visselblåsarfunktionen och reglementet – inför skarpa regler för jäv samt process för att undvika jävssituationer, extern utredning och tydlig ansvarsfördelning.
2. Införa årlig politisk dialog om ledarskap och ansvar – särskilt med fokus på förvaltningschef/kommundirektör.
3. Initiera fortbildningsinsats om visselblåsning, arbetsrätt, förtroende, och rättssäkerhet för politiker och chefer.
4. Säkerställa tydlig diarieföring och dokumentationsrutiner i alla led.
5. Etablera trygghetsstöd till visselblåsare – personligt, organisatoriskt och tekniskt.
6. Skapa en kriskommunikationsplan som aktiveras vid allvarliga visselblåsarärenden.
7. Fortsätta arbetet med att stödja en ny förvaltningskultur för en trygg och rättvis arbetsmiljö – även viktigt behålla den nya politiska kulturen med samarbete och transparens.

Miguel Odhner (S)	Anders Holmensköld (M)	Gun-Marie Daun (KD)
Ove Wiktorsson (C)	Elisabeth Mattsson (L)	Mikael Wintell (UP)
Greger Plannthin (SD)	Erik Andreasson (V)	

KUNGÄLVS KOMMUN

Beredningsskrivelse

Instans:
Arvodesnämnden

Datum:
2025-06-09

Pensionsriktlinjer för förtroendevalda (Dnr AN2025/0003-1)

Sammanfattning

KPA har tagit fram ett nytt förslag för pensionsriktlinjer för de förtroendevalda i Kungälvs kommun.

De förtroendevalda i Kungälvs kommun omfattas av Omställningsstöd och pension för förtroendevalda (OPF-KR) sedan valet 2014.

Syftet med Kungälv kommuns pensionsriktlinjer för förtroendevalda är att på ett enkelt och tydligt sätt beskriva de pensionsförmåner och pensionsersättningar kommunen beslutat om samt till vem den förtroendevalde kan vända sig för att få information.

Pensionsreglerna syftar även till att underlätta och möjliggöra för den förtroendevalde att förena arbetsliv och förtroendeuppdrag.

Pensionsriktlinjerna är marknadsmässigt framtagna utifrån regler och rekommendationer på den kommunala marknaden samt möjligheter att utveckla dessa utifrån egna behov.

Regelverket om pension och andra avgångsförmåner för förtroendevalda har ändrats under åren för att anpassas till de förändringar kring pensioner som sker på den kommunala och regionala marknaden. Sveriges kommuner och regioner (SKR) tar fram förslag till regelverk som respektive kommun, region eller kommunal-förbund har att anta som sina.

Arvodesnämnden har fått en genomgång av det nya förslaget på pensionsriktlinjer för förtroendevalda och föreslår att kommunfullmäktige beslutar att anta förslaget.

Förslag till kommunfullmäktige

Pensionsriktlinjer förtroendevalda antas.

Lars Windeman
Lars Windeman (Jun 14, 2025 14:49 GMT+2)
Lars Windeman (M)
Ordförande

Åsa Avenius
Åsa Avenius (Jun 15, 2025 14:39 GMT+2)
Åsa Avenius (SD)
Vice ordförande

F.S.
Fredrik Schandorff (Jun 13, 2025 15:51 GMT+2)
Fredrik Schandorff (S)
Ledamot

Beredningsskrivelse - Pensionsriktlinjer för förtroendevalda

Final Audit Report 2025-06-15

Created:	2025-06-13
By:	Oskar Engdahl (oskar.engdahl@kungalv.se)
Status:	Signed
Transaction ID:	CBJCHBCAABAAewFpTSQPS1LEantLgOdQjs00rAeQkOEc

"Beredningsskrivelse - Pensionsriktlinjer för förtroendevalda" History

Document created by Oskar Engdahl (oskar.engdahl@kungalv.se)
2025-06-13 - 12:32:56 PM GMT

Document emailed to lars.windeman@kungalv.se for signature
2025-06-13 - 12:32:59 PM GMT

Document emailed to asa.avenius2@kungalv.se for signature
2025-06-13 - 12:33:00 PM GMT

Document emailed to fredrik.schandorff@kungalv.se for signature
2025-06-13 - 12:33:00 PM GMT

Email viewed by fredrik.schandorff@kungalv.se
2025-06-13 - 1:50:29 PM GMT

Signer fredrik.schandorff@kungalv.se entered name at signing as Fredrik Schandorff
2025-06-13 - 1:51:04 PM GMT

Document e-signed by Fredrik Schandorff (fredrik.schandorff@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-13 - 1:51:06 PM GMT - Time Source: server

Email viewed by lars.windeman@kungalv.se
2025-06-14 - 12:49:13 PM GMT

Signer lars.windeman@kungalv.se entered name at signing as Lars Windeman
2025-06-14 - 12:49:46 PM GMT

Document e-signed by Lars Windeman (lars.windeman@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-14 - 12:49:48 PM GMT - Time Source: server

Adobe Acrobat Sign

Email viewed by asa.avenius2@kungalv.se
2025-06-15 - 12:38:31 PM GMT

Signer asa.avenius2@kungalv.se entered name at signing as Åsa Avenius
2025-06-15 - 12:39:25 PM GMT

Document e-signed by Åsa Avenius (asa.avenius2@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-15 - 12:39:27 PM GMT - Time Source: server

Agreement completed.
2025-06-15 - 12:39:27 PM GMT

Adobe Acrobat Sign

Informationsklass: Intern

KUNGÄLVS KOMMUN

Pensionsriktlinjer Förtroendevalda

I samarbete med KPA

Informationsklass: Intern

Innehållsförteckning

Inledning

Pensionsregelverk 3

Uppföljning 4

Beslutsordning 4

Pensionsinformation 4

Pensionsbestämmelser OPF-KR

Pensionsförmåner 5

Omställningsstöd 9

Informationsklass: Intern

Inledning

Syftet med Kungälv kommuns pensionsriktlinjer för förtroendevalda är att på ett enkelt och tydligt sätt beskriva de pensionsförmåner och pensionsersättningar kommunen beslutat om samt till vem den förtroendevalde kan vända sig för att få information.

Pensionsreglerna syftar även till att underlätta och möjliggöra för den förtroendevalde att förena arbetsliv och förtroendeuppdrag.

Pensionsriktlinjerna är marknadsmässigt framtagna utifrån regler och rekommendationer på den kommunala marknaden samt möjligheter att utveckla dessa utifrån egna behov.

Regelverket om pension och andra avgångsförmåner för förtroendevalda har ändrats under åren för att anpassas till de förändringar kring pensioner som sker på den kommunala och regionala marknaden. Sveriges kommuner och regioner (SKR) tar fram förslag till regelverk som respektive kommun, region eller kommunalförbund har att anta som sina.

Pensionsregelverk

Förtroendevalda i Kungälvs kommun omfattas av Omställningsstöd och pension för förtroendevalda (OPF-KR).

Pensionsregelverket OPF-KR gäller i kommunen efter valet 2014 för förtroendevalda som väljs för första gången samt för förtroendevalda som i tidigare uppdrag i kommunen inte omfattats av pensionsrätt.

Förtroendevalda kan i vissa fall omfattas av äldre pensionsregelverk såsom Pensionsbestämmelser för förtroendevalda (PBF) från 2003, som gällde för heltidspolitiker som tillträtt pensionsgrundande uppdrag i kommunen före valet 2014. Förtroendevalda som omfattas informeras om detta.

Pensionsförmånerna följer och anpassas allt eftersom till de som gäller för anställda i kommunen och OPF-KR bygger på den så kallade livsinkomstprincipen, vilket innebär att pensionen beräknas utifrån de inkomster som tjänats in under hela livet.

Förtroendevalda ska lämna skriftlig ansökan om utbetalning av pension och övriga förmåner enligt OPF-KR till kommunens pensionsmyndighet eller enligt kommunens delegationsordning.

Uppföljning

Pensionsriktlinjerna bör ses över en gång per mandatperiod och vid behov uppdateras. Översyn och uppdatering som föranletts av förändringar i lagar och pensionsregelverk kan dock göras med annat tidsintervall.

Beslutsordning

Beslut om pensionsriktlinjerna fattas av kommunfullmäktige.

Kommunstyrelsen som även är pensionsmyndighet beslutar i specifika pensionsfrågor.

Beslutanderätt i övrigt framgår av kommunens delegationsordning.

Pensionsinformation

Pensionsmyndigheten är ansvarig för att den förtroendevalde informeras om sin avgiftsbestämda ålderspension, pensionsgrundande inkomst och avsättning av pensionsavgift enligt OPF-KR samt om pensionsförmåner enligt äldre pensions-regelverk.

Förtroendevalda kan vända sig till Soltaks pensionshandläggare och extern pensionsadministratör med pensionsfrågor.

Kontaktuppgifter till Soltak och extern pensionsadministratör finns på kommunens hemsida.

Kommunen erbjuder regelbundet informationsträffar i grupp.

Informationsklass: Intern

Pensionsbestämmelser OPF-KR

Pensionsbestämmelserna OPF-KR gäller i Kungälvs kommun för förtroendevalda som väljs för första gången vid valet 2014 samt för förtroendevalda som i tidigare uppdrag i kommunen inte omfattats av pensionsbestämmelser.

Pensionsbestämmelserna gäller *inte* för förtroendevalda som vid tillträdet av uppdrag hade rätt till egenpension enligt PBF eller PRF-KL från tidigare förtroendeuppdrag i Kungälvs kommun.

Förtroendevalda som uppnått i 32 § LAS angiven ålder vid den tidpunkt då OPF-KR började gälla i kommunen och för individens uppdrag omfattas inte av reglerna.

OPF-KR består av följande förmåner:

Pensionsförmåner

- Avgiftsbestämd ålderspension
- Efterlevandeskydd
- Sjukpension
- Familjeskydd

Omställningsstöd

- Aktiva omställningsinsatser
- Ekonomiskt omställningsstöd
- Förlängt ekonomiskt omställningsstöd

Utbetalning av ovanstående förmåner sker efter ansökan till kommunens pensions-myndighet eller enligt gällande delegationsordning.

Pensionsförmåner

Avgiftsbestämd ålderspension

Avgiftsbestämd ålderspension gäller för samtliga förtroendevalda som omfattas av OPF-KR. Någon nedre gräns för att omfattas av pensionsreglerna finns inte.

Pensionsgrundande inkomst beräknas per kalenderår och begränsas till 30 inkomstbasbelopp. Den pensionsgrundande inkomsten utgörs av årsarvode, sammanträdesersättning, och andra i uppdraget utbetalda kontanta ersättningar.

Traktamente, kostnadsersättning och ersättning för förlorad arbetsinkomst, semester och tjänstepension är *inte* pensionsgrundande.

För förtroendeuppdrag på heltid eller betydande del av heltid, det vill säga med minst 40% av heltid, ingår i den pensionsgrundande inkomsten även det avdrag/ bortfall som förtroendevald fått från sitt fasta arvode vid ledighet med sjukpenning, graviditetspenning, föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning samt när han eller hon är ledig enligt Föräldraledighetslagen.

Pensionsavgiften beräknas på den pensionsgrundande årsinkomsten från första kronan.

Pensionsgrundande årsinkomst i inkomstbasbelopp	Pensionsavgift t.o.m. i LAS § 32a uppnådd ålder	Pensionsavgift efter i LAS § 32a uppnådd ålder
0 – 7,5	6 %	6 %
7,5 - 30	31,5 %	6 %

Pensionsavgifterna sätts av till en pensionsbehållning för den förtroendevalde.

Är pensionsavgiften lägre än 3 procent av samma års inkomstbasbelopp betalas den direkt till den förtroendevalde och är då inte pensionsgrundande. Belopp understigande 200 kronor avseende kalenderår utbetalas inte. Från och med 2019 uppräknas 200 kronor årligen med förändringen av inkomstbasbelopp.

Pensionen betalas ut enligt gällande pensionsregelverk, tidigast från den tidpunkt då allmän pension kan börja tas ut.

Förtroendevald är skyldig att lämna de uppgifter som pensionsmyndigheten behöver för att kunna fastställa rätten till och beräkna avsättning till pensions-behållning.

Efterlevandeskydd
Efterlevandeskydd innebär att den återstående avgiftsbestämda ålderspensionen betalas till efterlevande om den förtroendevalde avlider.

Som efterlevande räknas i första hand make/maka, registrerad partner/sambo och i andra hand barn upp till 20 års ålder.

Efterlevandeskyddet betalas ut som en månadsvis pension i fem år om dödsfallet inträffar innan den avgiftsbestämda ålderspensionen börjat betalas ut. Om den förtroendevalde börjat ta ut den avgiftsbestämda ålderspensionen fortsätter utbetalningarna i form av efterlevandeskydd i maximalt 20 år efter det att ålders-pensionen börjat tas ut.

Förtroendevalda har möjlighet att, inför att utbetalningen av avgiftsbestämd ålderspension ska påbörjas, välja att ta bort efterlevandeskyddet.

Sjukpension
Möjligheten till sjukpension gäller förtroendevalda med uppdrag på minst 40 %. Sjukpension betalas ut till den som får rätt till sjuk- eller aktivitets-ersättning och som en följd av det befrias från uppdraget före mandatperiodens utgång.

Sjukpensionen motsvarar den månadsersättning som anställda har rätt till enligt AGS-KL och beräknas på den pensionsgrundande inkomsten året före det år då sjuk- eller aktivitetsersättningen beviljades.

Sjukpensionen betalas ut under den tid som den förtroendevalde har rätt till sjuk- eller aktivitetsersättning.

Förtroendevald som befrias/ frånträder sitt uppdrag på grund av sjukdom har rätt till efterskydd under 270 dagar. Efterskyddet innebär att rätt till sjukpension föreligger om förtroendevald under efterskyddstiden beviljas sjuk- eller aktivitetsersättning.

Familjeskydd
Bestämmelser om familjeskydd gäller för förtroendevald som avses i 4 kap. 1 § kommunallagen (KL) och som fullgör uppdrag hos kommunen på heltid eller betydande del av heltid, med sammanlagt minst 40 % av heltid.

Bestämmelserna gäller även för förtroendevalda som i tidigare uppdrag inte omfattats av PBF, PRF-KL eller andra omställnings- och pensionsbestämmelser för förtroendevalda.

En förtroendevalds efterlevande har rätt till familjeskydd vid förtroendevalds dödsfall till efterlevande vuxen och familjeskydd vid förtroendevalds dödsfall till efterlevande barn.

En förtroendevalds efterlevande har rätt till familjeskydd om den förtroendevalde avlider:
a) under tid då han eller hon uppfyller förutsättningarna enligt 1 § KL
b) under tid då han eller hon får sjukpension

Rätten till familjeskydd vid den förtroendevaldes dödsfall gäller också om den förtroendevalde avlider:
c) inom sex månader efter det att den förtroendevalde befrias/frånträder sitt uppdrag.

En förtroendevalds efterlevande har inte rätt till familjeskydd enligt punkterna b)-c) om den förtroendevalde vid tidpunkten för dödsfallet hade en anställning eller

uppdrag med pensionsrätt och den förtroendevalde genom anställning eller uppdrag hade motsvarande skydd för efterlevande.
En efterlevande vuxen med rätt till familjeskydd enligt ovan, har rätt till förmån i fem års tid.

Från och med månaden efter att den förtroendevalde avlidit och fram till och med slutet av samma år motsvarar den månatliga förmånens värde 1,1 inkomstbasbelopp delat med tolv. Förmånen ska därefter årligen räknas upp med förändringen av prisbasbeloppet.

Familjeskydd till efterlevande barn betalas ut till den förtroendevaldes arvsberättigade barn till och med månaden innan barnet fyller arton år.
Rätten till familjeskydd till efterlevande barn gäller även för den tid då barnet har rätt barnpension enligt SFB. Rätt till familjeskydd till efterlevande barn har även det barn som den förtroendevalde med socialnämndens medgivande tagit emot i sitt hem för vård och fostran i adoptionssyfte. Ett efterlevande barn, med rätt till familjeskydd enligt ovan, har, från och med månaden efter att den förtroendevalde avlidit och fram till och med slutet av samma år, rätt till en månatlig förmån motsvarande 0,5 inkomstbasbelopp delat med tolv. Förmånen ska därefter årligen räknas upp med förändringen av prisbasbeloppet.

Det sammanlagda månatliga förmånsvärdet av familjeskydd till efterlevandes samtliga barn kan dock aldrig överstiga värdet av 1,5 inkomstbasbelopp, det år dödsfallet inträffade, delat med tolv.

Vid fler än tre efterlevande barn bestäms den månatliga förmånens värde till vart och ett av de efterlevande barnen till motsvarande en tolftedel av värdet av 1,5 inkomstbasbelopp året då den förtroendevalde avled delat med antalet efterlevande barn med rätt till familjeskydd till efterlevande barn, därefter årligen uppräknat med förändringen av prisbasbeloppet.

Om ett efterlevande barn till en förtroendevald framställer anspråk på familjeskydd till efterlevande barn först efter det att sådan förmån har börjat betalas ut, ska redan utbetalda förmåner inte omfördelas mellan barnen.

Familjeskyddet betalas ut till den förtroendevaldes efterlevande månadsvis, senast tre månader efter det att kommunen har tagit emot ett fullständigt underlag för utbetalningen.

Om den förtroendevalde har befriats/frånträtt sitt uppdrag och den förtroendevalde omfattas av familjeskydd, ska den som gör anspråk på förmån, anmäla dödsfall enligt anvisningar från pensionsmyndigheten. När anmälan inkommit, anses kommun ha fått kännedom om dödsfallet.

Informationsklass: Intern

Omställningsstöd

Reglerna om omställningsstöd omfattar förtroendevalda med sammanlagda uppdrag i kommunen på minst 40 procent och syftar till att under en begränsad tid underlätta övergången till arbetslivet när en förtroendevald lämnat sitt (sina) uppdrag.

Förtroendevald som är tjänstledig från heltidstjänst eller har aktiv, egen näringsverksamhet med möjlighet att ta ut motsvarande 60 procent av arvodet senaste året har inte rätt till omställningsstöd. Inte heller förtroendevald som vid ansökningstillfället har sökt och fått heltidstjänst har rätt till omställningsstöd då syftet med omställningsstödet då inte skulle upprätthållas.

Aktiva omställningsinsatser

Förtroendevalda som avgår efter minst fyra års sammanhängande uppdragstid i kommunen och som då inte uppnått i 32 a § LAS angiven ålder, har rätt till aktiva omställningsinsatser.

Kommunens pensionsmyndighet beslutar om lämpliga omställningsinsatser och kostnaden för dessa.

Ekonomiskt omställningsstöd

Förtroendevalda som avgår efter minst ett års sammanhängande uppdragstid i kommunen och som då inte uppnått i 32 a § LAS angiven ålder, har rätt till ekonomiskt omställningsstöd.

Ekonomiskt omställningsstöd är att jämställa med inkomst av tjänst och är pensionsgrundande för allmän pension.

Storlek

Omställningsstödet beräknas på årsarvodet tolvmånadersperioden före avgångstidpunkten.

År	*Nivå*	*Samordning med förvärvsinkomst*
1	85 %	Ja, 1 prisbasbelopp fritt
2	85 %	Ja, 1 prisbasbelopp fritt
3	60 %	Ja, 1 prisbasbelopp fritt

Utbetalningstid

Utbetalningstiden beror på hur länge uppdraget varat- antal hela år.

Tid i uppdraget	*Utbetalningstid*
1 år	3 mån

2 år	6 mån
3 år	9 mån
4 år	12 mån
5 år	15 mån
6 år	18 mån
7 år	21 mån
8 år	24 mån
9 år	27 mån
10 år	30 mån
11 år	33 mån
12 år eller mer	36 mån

Omställningsstödet betalas ut längst till och med månaden innan den förtroendevalde uppnått i 32 a § LAS angiven ålder.

För att uppbära ekonomiskt omställningsstöd krävs egen aktivitet från den förtroendevalde i syfte att hitta annan försörjning. Kommunens pensionsmyndighet utfärdar anvisningar för hur detta ska styrkas.

Utbetalningarna upphör om den förtroendevalde tillträder nytt uppdrag i kommun eller region på minst 40 procent, eller får uppdrag i riksdagen eller regeringen.

Förlängt ekonomiskt omställningsstöd
Förtroendevalda som avgår efter minst åtta års sammanhängande uppdragstid i kommunen kan få förlängt omställningsstöd. Förutsättningarna är att den förtroendevalde uppnått lägsta åldern för att ta ut allmän pension och att ansökan sker i direkt anslutning till att ekonomiskt omställningsstöd upphört.

Förlängt ekonomiskt omställningsstöd är att jämställa med inkomst av tjänst och är pensionsgrundande för allmän pension.

Storlek
Det förlängda ekonomiska omställningsstödet beräknas på årsarvodet året före avgångstidpunkten.

Nivå	Samordning med förvärvsinkomst
60 %	Ja, inget fribelopp

Informationsklass: Intern

Utbetalningstid

Det förlängda ekonomiska omställningsstödet beviljas och betalas ut för ett år i taget och som längst till och med månaden innan den förtroendevalde uppnått den i 32 a § LAS angivna åldern.

För att uppbära förlängt ekonomiskt omställningsstöd krävs egen aktivitet från den förtroendevalde i syfte att hitta annan försörjning. Kommunens pensions-myndighet utfärdar anvisningar för hur detta ska styrkas.

Utbetalningarna upphör om den förtroendevalde tillträder nytt uppdrag i kommun eller region på minst 40 procent, eller får uppdrag i riksdagen eller regeringen.

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Oskar Engdahl

2025-06-24

Förvaltningens bedömning (Dnr KS2025/1361-2)

Juridisk bedömning

Sedan valet 2014 har alla förtroendevalda i kommunen rätt till pension för sina förtroendeuppdrag. Villkoren för förtroendevalda beslutas av respektive kommun eller region och omfattas inte av kollektivavtal.

Alla förtroendevalda som valdes för första gången vid valet 2014 och de som valdes igen, men inte haft några pensionsgrundande uppdrag tidigare omfattas av pensionsregelverket OPF-KR.

Ekonomisk bedömning

Skulden för alla förtroendevalda som omfattas av OPF-KR, ökar totalt med 108 510 kronor för 2025 vid höjda avgifter. Beräkningen är gjord utifrån 2024 års arvoden, vilket är de senast tillgängliga siffrorna.

Mirsad Radoncic
tf. sektorchef samhällsbyggnad

Tomas Gustavsson
verksamhetschef

Anna Hedlin
enhetschef

Sammanträdesprotokoll

§ 17/2025

Pensionsriktlinjer för förtroendevalda (dnr AN2025/0003)

KPA har tagit fram ett nytt förslag för pensionsriktlinjer för de förtroendevalda i Kungälvs kommun.

De förtroendevalda i Kungälvs kommun omfattas av Omställningsstöd och pension för förtroendevalda (OPF-KR) sedan valet 2014.

Syftet med Kungälv kommuns pensionsriktlinjer för förtroendevalda är att på ett enkelt och tydligt sätt beskriva de pensionsförmåner och pensionsersättningar kommunen beslutat om samt till vem den förtroendevalde kan vända sig för att få information.

Pensionsreglerna syftar även till att underlätta och möjliggöra för den förtroendevalde att förena arbetsliv och förtroendeuppdrag.

Pensionsriktlinjerna är marknadsmässigt framtagna utifrån regler och rekommendationer på den kommunala marknaden samt möjligheter att utveckla dessa utifrån egna behov.

Regelverket om pension och andra avgångsförmåner för förtroendevalda har ändrats under åren för att anpassas till de förändringar kring pensioner som sker på den kommunala och regionala marknaden. Sveriges kommuner och regioner (SKR) tar fram förslag till regelverk som respektive kommun, region eller kommunal-förbund har att anta som sina.

Arvodesnämnden har fått en genomgång av det nya förslaget på pensionsriktlinjer för förtroendevalda och föreslår att kommunfullmäktige beslutar att anta förslaget.

Beslutsunderlag
Beredningsskrivelse
Pensionsriktlinjer förtroendevalda

Förslag till kommunfullmäktige

Pensionsriktlinjer förtroendevalda antas.

_____

Expedieras till

För kännedom till

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Niklas Delander

2025-04-10

Utredning om kultur i stadsutvecklingen - kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv. (Dnr KS2025/0613-1)

Sammanfattning

Utredningen om kultur i stadsutvecklingen är ett svar på de politiska uppdragen *Arbeta fram förslag på stadsplan där kulturen ingår i konceptet* och *Bistå fastighetsägarna att forma verksamhetsutbudet i gamla Kungälv.* Förvaltningen har utifrån dessa uppdrag utrett en ny lokalisering för kulturhus/stadsbibliotek, etablerande av ett stadsmuseum och ett kulturstråk samt digitalisering av kulturarv.

Förvaltningens bedömning är följande:

- Kungälvs kommuns kulturhus/Mimers kulturhus bör vara kvar i Mimers hus A-hus. Kommunen bör inte flytta stadsbiblioteket eller kulturhuset till en annan plats. I det fall som man vill flytta kulturhuset och/eller stadsbibliotek är två möjliga lokaliseringar Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadsbiblioteket) eller Gärdet 1:3, väster (del av markparkeringen vid Liljedalsgatan).

- Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommun tillsammans med Kulturarv Kungälv bör undersöka om ett stadsmuseum kan inrymmas i ett av de gröna husen på Fästningsholmen närmast Fars hatt. I annat fall skulle ett stadsmuseum kunna rymmas i Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadsbiblioteket).

- Kungälvs kommun bör etablera ett kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan till Mimers kulturhus. Detta bedöms vara ett mer kostnadseffektivt sätt att arbeta med kultur och historia i och kring den gamla stadskärnan. Det är också i linje med hur andra kommuner arbetat med kulturhistoriska miljöer.

- Kulturarvet i Kungälvs kommun bör digitaliseras med hjälp av skyltar med informerande text och QR-koder samt fördjupad information på kommunens hemsida.

Juridisk bedömning

Utredningen aktualiserar i första hand lagstiftning inom samhällsbyggnad respektive kommunal kulturverksamhet.

De delar av utredningen som behandlar samhällsbyggnadsfrågor har beaktat följande styrdokument: plan- och bygglagen (2010:900), Boverkets byggregler (2011:338), miljöbalken (1998:808), jordabalken (1970:994), lagen om offentlig upphandling (2016:1145) samt lagen om kulturminnen (1988:950). Även gällande kommunala översiktsplaner och detaljplaner har beaktats.

De delar av utredningen som behandlar den kommunala kulturverksamheten har beaktat (2013:801), museilagen (2017:563) och kulturmiljölagen (1988:950) samt riksdagens kulturpolitiska mål. Det saknas speciallagstiftning kring annan kommunal kulturverksamhet, till exempel kulturskola, teaterverksamhet och konsthall.

Förvaltningens bedömning

Utredningen om kultur i stadsutveckling är ett svar på de politiska uppdragen *Arbeta fram förslag på stadsplan där kulturen ingår i konceptet och Bistå fastighetsägarna att forma verksamhetsutbudet i gamla Kungälv. F*örvaltningen har utifrån dessa uppdrag utrett en ny lokalisering för kulturhus/stadsbibliotek, etablerande av ett stadsmuseum och ett kulturstråk samt digitalisering av kulturarv.

Ny lokalisering för kulturhus/stadsbibliotek
Förvaltningen bedömer att det är en utmaning att hitta en ny lokalisering för ett nytt kulturhus eller ett nytt stadsbibliotek. Större delen av området i gamla stadskärnan är antingen redan bebyggt eller del av pågående exploateringsprojekt. Det enda lämpliga obebyggda markområdet är Gärdet 1:3, väster (del av markparkeringen vid Liljedalsgatan). Det ligger dock något avlägset och bedöms inte gynna utvecklingen av den gamla stadskärnan i högre grad än Mimers kulturhus. Det bebyggda kvarteret Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadshuset) bedöms kunna rymma ett stadsbibliotek, men det är förbundet med omfattande kostnader för att ställa om del av kvarteret till stadsbibliotek.

Förvaltningen bedömer också att det är en utmaning att hitta annan kommunal verksamhet att ha i stadsbibliotekets nuvarande lokaler. Kommunen kan inte lämna Mimers hus A-hus eftersom Mimers teater fyller rollen av skolaula för Mimers hus gymnasium. Vuxenutbildning eller utökad kulturverksamhet skulle kunna rymmas i stadsbibliotekets lokaler, men detta är särskilt i vuxenutbildningens fall förbundet med byggnadstekniska utmaningar och höga kostnader. Vuxenutbildningen har även behov av mer flexibla lokaler än Mimers hus A-hus. Utöver detta bedöms kulturhuset och stadsbiblioteket tydligt gynnas av att finnas i samma lokaler, inte minst sett till besöksantal. Utanför Göteborgs stads så finns det biblioteksverksamhet i samtliga kommunala kulturhus inom Göteborgsregionen.

Etablerande av ett stadsmuseum
Ett stadsmuseum för Kungälvs kommun har varit en fråga som engagerat både kommunen och ideella krafter sedan länge. I utredningen presenterar förvaltningen ett möjligt upplägg för ett stadsmuseum, bland annat utifrån innehåll, samverkan med ideella krafter och digitala delar av ett museum. En omvärldsbevakning visar att ungefär 30 kommuner har stadsmuseum, som antingen drivs av kommunerna själva alternativt av ideella krafter i samverkan med kommunen.

Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommun tillsammans med Kulturarv Kungälv bör undersöka om ett stadsmuseum kan inrymmas i ett av de gröna husen på Fästningsholmen närmast Fars hatt. Om detta inte är möjligt så kan ett stadsmuseum etableras i bottenvåningen i Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadshuset), tidigare banklokal. Statens fastighetsverk har nyligen beslutat att neka föreningen Kulturarv Kungälv tillbyggnation av hembygdsgården på Fästningsholmen, där föreningen velat skapa ett museum.

Kulturstråk
Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommun bör etablera ett kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan till Mimers kulturhus. Detta bedöms vara ett mer kostnadseffektivt sätt att arbeta med kultur och historia i och kring den gamla stadskärnan. Det är också i linje med hur flera andra kommuner arbetat med kulturhistoriska miljöer.

Kulturstråket kan bestå av hållpunkter kring kultur och kulturhistoria som redan finns i och kring gamla stadskärnan. I utredningen presenteras också olika sätt att utveckla ett kulturstråk på, till exempel att upplåta Uddmanska huset/Rosa huset till kulturutövare, utveckla Västra gatan som evenemangsgata, etablera ett kulturstråk för barn i Fontinskogen, bygga en utomhusscen vid älven samt anlägga stråk med offentlig konst.

Digitalisering av kulturarv
Förvaltningen bedömning är att kulturarvet i Kungälvs kommun bör digitaliseras med hjälp av skyltar med informerande text och QR-koder. QR-koderna bör leda till Kungälvs kommuns hemsida som i sin tur bör innehålla fördjupad information. I utredningen finns förslag på vilket kulturarv som kan digitaliseras utifrån kommunens äldre men gällande kulturminnesvårdsprogram.

Ärendenivåer – bedömning utifrån kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål

Utredningen kan kopplas till många politiska mål från kommunfullmäktige respektive kommunstyrelsen:

Kommunfullmäktiges strategiska mål

- Ge goda förutsättningar för livslångt lärande
- Ge möjligheter till en aktiv fritid för alla åldrar
- Alla medborgare ska ha möjlighet att delta i ett rikt och aktivt kulturliv
- Medborgare och näringsliv ska känna ökat förtroende för kommunen
- Hållbar samhällsutveckling genom ökad samordning mellan infrastruktur och byggnation i hela kommunen
- Trygg uppväxt ger ett tryggare samhälle

Kommunstyrelsens resultatmål

- I Kungälv skapar vi tillsammans bästa platsen att växa upp
- Planberedskap ska finnas för bostäder, boende med särskilt stöd och service, verksamhetsmark och handel
- Fler barn, unga och äldre - inklusive personer med funktionsvariation deltar i ett rikt och varierat kultur- och fritidsliv
- Kommunens näringslivsarbete främjar företagsetableringar, fler arbetsplatser och fler nystartade företag.

Bedömning utifrån miljö, hållbarhet och mål i Agenda 2030

Utredningen aktualiserar flera olika mål och delmål inom Agenda 2030. Här nedan följer de viktigaste:

Mål 4: God utbildning för alla
Delmål 4.7: Utbildning för hållbar utveckling och globalt medborgarskap

Kommentar: Det finns ett samspel mellan kulturverksamheten och utbildning, där både stadsbibliotek, stadsmuseum och digitalisering av kulturarv bidrar till ett lärande.

Mål 8: Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
Delmål 8.9: Främja gynnsam och hållbar turism

Kommentar: Etablerande av ett stadsmuseum och ett kulturstråk kan på ett positivt sätt bidra till besöksnäringen i kommunen.

Mål 11: Hållbara städer och samhällen
Delmål 11.3: Inkluderande och hållbar urbanisering
Delmål 11.4: Stärka världens kulturarv och skydda det.
Delmål 11:7 Skapa säkra och inkluderande grönområden för alla (delmålet innehåller även resonemang om offentliga platser)

Kommentar: Ett stadsmuseum och digitalisering av kulturarvet bidrar till att stärka kulturarvet. Kulturhuset, stadsbiblioteket, ett stadsmuseum och ett kulturstråk är öppna offentliga platser som finns tillgängliga för alla medborgare.

Bedömning utifrån politiska styrdokument

Utredningen utgår från politiska majoritetens programförklaring Kungälv 2030 och senaste budgetdirektiv och från Strukturplan för Kungälvs innerstad 2024 (underlag till kommande ny översiktsplan). Det utgår också från flera kommunala styrdokument inom kulturverksamheten, framför allt Kulturplan, Barn- och ungdomskulturplan samt Policy för biblioteken. Utredningens förslag bedöms inte gå emot dessa styrdokument och heller inte strida mot gällande översiktsplan ÖP2010. Om kulturhuset och/eller stadsbiblioteket flyttas kan dock flera av styrdokumenten inom kulturverksamheten behöva revideras.

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

Kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv påverkar alla medborgare, både barn och vuxna. Det påverkar även företagare och näringsliv.

Kulturhus och stadsbibliotek
Kulturhuset och stadsbibliotekets lokalisering spelar roll för medborgarna. I utredningen diskuteras i vilken grad en ny lokalisering kan påverka tillgänglighet och besöksantal. Det samma gäller tillgänglighet till kultur om kulturhuset och stadsbiblioteket har olika lokalisering. För elever i vuxenutbildningen påverkar det också om vuxenutbildningens lokaler skulle förläggas i stadsbibliotekets nuvarande lokaler.

Stadsmuseum och digitalisering av kulturarvet
En ökad tillgång till den egna kommunens historia och kulturarv genom stadsmuseum och digitalisering av kulturarvet bedöms vara positivt för medborgarna.

Kulturstråk
Kulturstråk bedöms vara positivt för medborgarnas tillgång till kulturutbud och den egna kommunens kulturhistoria. I och med att ett kulturstråk syftar till utveckling av innerstaden och särskilt den gamla stadskärnan bedöms det ha en positiv effekt för näringsliv och företagare.

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Kulturhus och stadsbibliotek
Utredningen föreslår att nuvarande kulturhus och stadsbibliotek bör vara kvar i Mimers kulturhus. I detta förslag påverkas inte medarbetarna.

Om kulturhuset och/eller stadsbiblioteket skulle flytta skulle det få stora konsekvenser för medarbetarna inom den kommunala kulturverksamheten. Detta skulle bli särskilt påtagligt om kulturhuset och stadsbiblioteket skulle finnas på olika platser, något som kan påverka besöksantalet för kulturverksamheten samt möjlighet till samarrangemang.

Om vuxenutbildningen skulle placeras i stadsbibliotekets nuvarande lokaler så skulle detta få konsekvenser för medarbetarna inom Kompetenscentrum, både vuxenutbildningen och arbetsmarknads- och integrationsverksamheten. Vuxenutbildningen skulle få nya lokaler och Kompetenscentrum verksamhet skulle inte längre kunna vara samlad på en plats.

Stadsmuseum
Ett stadsmuseum bedöms kräva en utställningsproducent, en museipedagog, en föremålsintendent och en kulturvärd, men detta gäller tjänster som ännu inte är tillsatta. Inga nuvarande medarbetare inom kommunen bedöms påverkas av ett etablerande av stadsmuseum.

Kulturstråk
Etablerandet av ett kulturstråk bedöms påverka kommunens medarbetare inom kommunikation, marknad och besöksnäring. I det fall som ett kulturstråk etableras är det viktigt att verksamheten inom dessa områden organiseras på ett sådant sätt att medarbetarna på ett hållbart sätt kan bidra till kulturstråket. Förvaltningen bedömer att en platsutvecklare för Kungälvs innerstad bör rekryteras för att bland annat utveckla kulturstråket.

Ekonomisk bedömning

I utredningen presenteras flera ekonomiska konsekvensbedömningar. Dessa kan sammanfattas på följande sätt sett:

Nytt kulturhus eller stadsbibliotek

- Ett nytt kulturhus på Gärdet 1:3, väster, skulle kosta 540 Mkr i investering, i ett scenario där stadsbibliotekets nuvarande lokaler byggs om för vuxenutbildning. Ett nytt stadsbibliotek på Gärdet 1:3, väster, skulle kosta mellan 210 och 250 Mkr i investering, beroende på det nuvarande stadsbibliotekets lokaler byggs om för vuxenutbildning eller utökad kulturverksamhet.

- Ett nytt kommunalt byggt stadsbibliotek i Klocktornet 1 m.fl. skulle kosta mellan 240 Mkr och 280 Mkr i investering beroende på om det nuvarande stadsbibliotekets lokaler byggs om för vuxenutbildning eller utökad kulturverksamhet. Om hyresvärden bygger stadsbiblioteket är motsvarande kostnad mellan 160 Mkr och 120 Mkr i investering.

Utöver detta påverkas också kommunens driftskostnader sett till hyra av Mimers A-hus, vuxenutbildningens lokaler samt utökad kulturbudget. Även kapitalkostnader tillkommer.

Etablerande av stadsmuseum
Ett stadsmuseum bedöms kräva driftskostnader på cirka 4 Mkr årligen. Kostnader för utställningsmaterial och andra inventarier bedöms vara cirka 5 Mkr i samband med att ett stadsmuseum etableras.

Kulturstråk
Ett kulturstråk kostar i sig inte något att etablera, men förvaltningens bedömning är att kommunen bör rekrytera en platsutvecklare för Kungälvs innerstad med inriktning på den gamla stadskärnan för att utveckla kulturstråket. Kostnader för detta bedöms vara cirka 800 Tkr. I utredningen finns även kostnadsbedömningar för olika utvecklingsinsatser för kulturstråket.

Digitalisering av kulturarv
Kostnader för att digitalisera kulturarvet på Kungälvs kommuns hemsida bedöms vara 100 Tkr årligen, vilket inkluderar kostnader för utökning av en kultursamordnares tjänst. Till detta kommer även kostnader för etablering och skötsel av skyltarna.

Förslag till beslut

1. Informationen antecknas till protokollet.

Mirsad Radoncic
Sektorchef
Sektor Samhällsbyggnad

Monica Carhult Karlsson
Sektorchef
Sektor Bildning och Lärande

Expedieras till:

För kännedom till:

KUNGÄLVS KOMMUN

Utredning om kultur i stadsutvecklingen

Kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv

Sektor Samhällsbyggnad
Sektor Bildning och Lärande

Innehållsförteckning

1 Politiskt uppdrag och styrande dokument 3

2 Utredningens genomförande 6

3 Förvaltningens bedömning 7

4 Annan lokalisering av kulturhuset eller stadsbiblioteket 9

5 Stadsmuseum 31

6 Kulturstråk 44

7 Digitalisering av kulturarv 54

8 Specifikation av ytor 60

1 Politiskt uppdrag och styrande dokument

1.1 Politiskt uppdrag om kultur i stadsutvecklingen

Grunden för denna utredning är ett politiskt uppdrag om att arbeta fram förslag på en stadsplan där kulturen ingår i konceptet. Inför förvaltningens verksamhetsplan för 2025 tydliggjordes att digitalisering av kulturarv också ingick i uppdraget. Förvaltningen har tolkat uppdraget som att även stråk med inriktning på kultur ska utredas. Här nedanför finns de aktuella politiska uppdragen tagna från förvaltningens verksamhetsplan:

Politiskt uppdrag: Arbeta fram förslag på stadsplan där kulturen ingår i konceptet

En kommun med mycket hög inflyttning ger en kommun med många människor som saknar kunskap om kommunens historia och kultur. Vi behöver anstränga oss i arbetet att synliggöra och nå fler människor och skapa sammanhang genom kulturen. Som uppdragsgivare ser vi stora möjligheter att lyfta fram kulturen när vi bygger stad och utvecklar nya stråk.

Näringslivets digitalisering med ökad E-handel skapar mindre efterfrågan av kommersiella ytor i stadskärnorna generellt och i det perspektivet ser vi att kulturen kan ta en viktig roll i utformningen av den nya stadsmiljön.

I ett läge där vi ser över lokalresurserna för gymnasiet och vuxenutbildningen, bör vi överväga att flytta fram stadsbiblioteket till området kring den gamla stadskärnan för att kommunen ska ta sin del av ansvaret för att skapa dynamik och utveckling samt bidra till Kungälvs identitet. Vi ser gärna att utvecklingen av stadskärnan tar tillvara och utvecklar kulturen för att skapa starka mötesplatser och stråk, där även ett framtida stadsmuseum med flerfunktioner kan ingå.

Ett stadsmuseum måste utredas mycket noga eftersom det innebär ett nytt åtagande för kommunen. Främst behöver det utredas hur ett stadsmuseum kan bidra till att skapa en större känsla av samhörighet bland våra medborgare genom ökad kunskap om traktens historia. Andra delar är naturligtvis utformning, innehåll, lokalisering, flerfunktionalitet, tillgänglighet och ekonomi.

Politiskt uppdrag: Bistå fastighetsägarna att forma verksamhetsutbudet i gamla Kungälv

För att skapa ökad attraktion vill vi bygga det nya stadslivet på ett ökat inslag av kultur såsom stadsbibliotek, kulturhus, biograf, scener och museum. Där kulturen finns i stadsbilden – där är alltid omsättningen i den privata handeln högre.

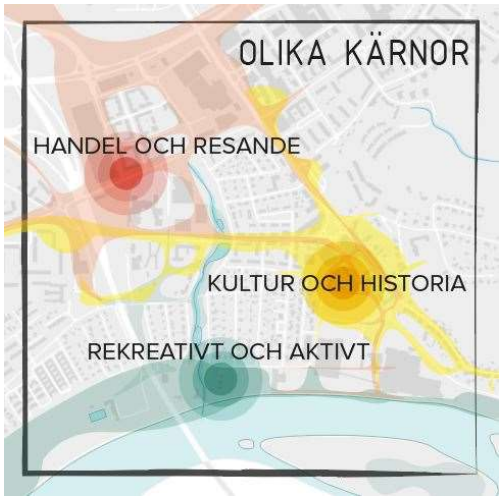
Stadsutvecklingen kräver ett strukturerat och gemensamt arbete med fastighetsägarna om företagsetableringar utifrån att den gamla stadskärnan är en enhet för att undvika bristfälligt utbud och överetablering.

1.2 Strukturplan för Kungälvs innerstad

Kommunfullmäktige antog i juni 2024 en strukturplan för Kungälvs innerstad och dess omedelbara omgivning. Strukturplanen är ett underlag till kommande ny översiktsplan för kommunen och syftar också till ökad effektivitet i pågående planarbeten, uppdrag, projekt och tillståndsärenden i staden. Strukturplanen ligger till grund för denna utredning.

I strukturplanen lyfts tre angelägna principer för de centralaste delarna av Kungälvs innerstad: *stärka gröna och blåa värden*, *förbättra våra stråk* samt *tydliggöra olika kärnor*. Stråk kan handla om att skapa bättre biltrafiklösningar men också om att skapa gång- och cykelstråk samt stråk för handel och kulturhistoria. De tre kärnor som tydliggörs i strukturplanen är: *rekreativt och aktivt* (framför allt nära älven), *handel och resande* (framför allt nära Kongahälla center) samt *kultur och historia*. Kultur och historia – eller kulturhistoria som det också benämns i strukturplanen – utgår från stadens gamla stadskärna: Västra gatan, med sträckning mot kulturhuset, Ytterbyvägen samt Fästningsholmen. I strukturplanen sägs bland annat följande om den kulturhistoriska kärnan:

Här ska utvecklingen fokusera på att värna kulturarvet och Kungälvs unika historia. Handel finns även här men är lokalare, familjärare, i mindre skala. Här förväntas mer av återbruk och cirkulär service. Äldre lokaler används till kultur och föreningsliv. Tillåtande miljöer tillskapas i samarbete med näringsliv och medborgare.

1.3 Utvecklingsarbete för Västra gatan och Fästningsholmen

Sedan januari 2025 finns ett nytt nationellt mål för stadsutveckling. I skrivelsen *Ny strategi för levande och trygga städer* (Skr 2024/25:96) beskriver Regeringskansliet målet att Sveriges städer, utifrån sina förutsättningar, ska utvecklas till levande, trygga och robusta livsmiljöer där människor trivs och vill vistas. Sverige ska vara ett föregångsland för hållbar utveckling av attraktiva städer. Hur målet ska uppnås

utvecklas i skrivelsen, genom tretton fokusområden för den nationella stadsutvecklingspolitiken, bland annat livskvalitet, kultur, arkitektur och gestaltning, handel och besöksnäring. Skrivelsen vänder sig till kommunerna i syfte att stärka deras förutsättningar att uppnå det nationella målet.

I Kungälvs kommun bedrivs sedan ett antal år tillbaka ett utvecklingsarbete kring Västra gatan, som är i linje med det nationella målet för stadsutveckling. Kommunens näringslivsfunktion är samordnande för detta arbete och skapar möjligheter för förvaltningen att möta fastighetsägare, verksamheter längs Västra gatan samt KMN. Nyligen har det etablerats ett forum som kommer att ha namnet "Levande stadskärna", bestående av förvaltningens interna arbetsgrupp, KMN och fastighetsägarna. Syftet med arbetsgruppen är att skapa en samsyn kring stadsutvecklingen i stadskärnan framöver. Flera aktiviteter har också konkret genomförts för att stärka Västra gatan, vilket redovisats i tertialrapporter till politiken.

Parallellt med detta sker ett utvecklingsarbete kring Fästningsholmen i dialog med Statens fastighetsverk. Detta beskrivs senare i denna utredning.

1.4 Kommunens arbete med besöksnäring

Sedan den 1 januari 2025 driver Kungälvs kommun besöksnäringsarbetet i egen regi, efter att i många år haft avtal med Södra Bohuslän Turism. Uppdraget är att utveckla och marknadsföra Kungälv/Marstrand som destination. I Västsverige finns ett samarbete i besöksnäringsfrågor som hålls samman av det regionala bolaget Turistrådet Västsverige. Tillsammans samlas alla 49 kommuner med en gemensam affärsplan under titeln Hållbarhetsklivet och samlad marknadsföring genom webbplatsen www.vastsverige.com. Hållbarhetsklivet är Västsveriges samlade initiativ för en hållbar besöksnäring.

I besökningsnäringsarbetet är kommunen drivande för att möjliggöra för fler evenemang. Evenemang är en viktig reseanledning till en plats och ett instrument för att styra besöksströmmar till tider och platser där det inte är fullt. Som lokal turistorganisation arbetar kommunen med evenemangsstöd till arrangörer, så som hjälp med tillstånd, praktisk hjälp och samordning. Kommunen har också själv initierat evenemang för att stötta platser och mindre arrangörer, till exempel en stadsloppis på Västra Gatan och en roadtrip med gårds- och hantverksbutiker inför påsk. Besöksnäringsperspektivet finns också med i forumet Levande stadskärna.

När det gäller Kungälvs gamla stadskärna så är de kulturhistoriska miljöerna längs Fästningsholmen och Västra gatan en mycket viktig resurs i besöksnäringen. Denna typ av frågor uppmärksammas också nationellt. I skrivelsen *Ny strategi för levande och trygga städer* (se mer under förra rubriken) skriver Regeringskansliet att kulturella och kreativa verksamheter samt företag har stor betydelse för att skapa en levande stad. Dessa verksamheter bidrar till destinationsutveckling och kulturturism, bland annat genom besökare till evenemang, museer, utställningar, konserter och teatrar. Skrivelsen konstaterar också att kulturturismen är växande även i ett europeiskt perspektiv.

2 Utredningens genomförande

Utredningen har genomförts av Sektor Samhällsbyggnad tillsammans med Sektor Bildning och Lärande som ansvarar för kultur och bibliotek.

En arbetsgrupp har lett arbetet och bestått av kommunens projektchef, kommunens stadsarkitekt, lokalsamordnare för Samhällsbyggnad, lokalsamordnare för Bildning och Lärande samt fastighetscontroller med ansvar för kommunens hyresavtal. Även kommunens gymnasie- och kulturchef, enhetschef för bibliotek och allmänkultur samt enhetschef för kulturskolan har deltagit i arbetet. Det samma gäller kommunens kultursamordnare för vuxna respektive kommunens kultursamordnare för kulturarv.

Samverkan har skett med Projektenheten, Trafik Gata Park, säkerhetsenheten, ekonomi, HR, kommunens näringslivsutvecklare, Södra Bohuslän Turism (fram till och med 31 december 2024) samt andra berörda parter i kommunen.

Inom ramen för den del av utredning som behandlar stadsmuseum har samverkan skett med Kulturarv Kungälv och ett möte hållits med ett antal hembygdsföreningar i Kungälvs kommun.

En omvärldsbevakning har även gjorts av kulturverksamheten hos andra kommuner, bland annat deras kulturhus, stadsbibliotek, kulturstråk, barnverksamhet och stadsmuseum. Fokus har legat på andra GR-kommuner samt kommuner med liknande storlek som Kungälvs kommun.

Inom ramen för den del av utredningen som behandlar kulturstråk har närmare kontakt skett med Nyköpings kommun, Norrköpings kommun, Stockholms kommun (Järva stadsdelsförvaltning) och Uddevalla kommun. Närmare kontakt har också skett med Alingsås museum.

3 Förvaltningens bedömning

Ny lokalisering av stadsbibliotek eller kulturhus

Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommuns stadsbibliotek även fortsättningsvis bör ligga i Mimers kulturhus. Kommunen bör inte flytta stadsbiblioteket eller kulturhuset till en annan plats. Skälet till förvaltningens bedömning är följande:

- Större delen av området i gamla stadskärnan är antingen redan bebyggt eller del av pågående exploateringsprojekt. Det enda obebyggda markområdet är Gärdet 1:3, väster (del av markparkeringen vid Liljedalsgatan). Det ligger dock något avlägset och bedöms inte gynna utvecklingen av den gamla stadskärnan i högre grad än Mimers kulturhus. Det bebyggda kvarteret Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadshuset) bedöms kunna rymma ett stadsbibliotek, men det är förbundet med omfattande kostnader för att ställa om del av kvarteret till denna verksamhet.

- Det är en utmaning att inrymma annan kommunal verksamhet i stadsbibliotekets nuvarande lokaler. Kommunen kan inte lämna Mimers hus A-hus eftersom Mimers teater fyller rollen av skolaula för Mimers hus gymnasium. Vuxenutbildning eller utökad kulturverksamhet kan rymmas i stadsbibliotekets lokaler, men detta är särskilt i vuxenutbildningens fall förbundet med stora byggnadstekniska utmaningar och höga kostnader. Vuxenutbildningen har även behov av mer flexibla lokaler än Mimers hus A-hus. Utöver detta bedöms kulturhuset och stadsbiblioteket tydligt gynnas av att finnas i samma lokaler, inte minst sett till besöksantal. Utanför Göteborgs stads så finns det biblioteksverksamhet i samtliga kommunala kulturhus inom Göteborgsregionen.

Stadsmuseum

Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommun tillsammans med Kulturarv Kungälv bör undersöka om ett stadsmuseum kan inrymmas i ett av de gröna husen på Fästningsholmen närmast Fars hatt. Om detta inte är möjligt så kan ett stadsmuseum etableras i bottenvåningen i Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadshuset), tidigare banklokal. Statens fastighetsverk har nyligen beslutat att neka föreningen Kulturarv Kungälv tillbyggnation av hembygdsgården på Fästningsholmen, där föreningen velat skapa ett museum.

Kulturstråk

Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommun bör etablera ett kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan till Mimers kulturhus. Detta bedöms vara ett mer kostnadseffektivt sätt att arbeta med kultur och historia i och kring den gamla

stadskärnan än att flytta stadsbiblioteket eller kulturhuset. Det är också i linje med hur flera andra kommuner arbetat med kulturhistoriska miljöer.

För att stärka kulturstråket och handeln i och kring den gamla stadskärnan bör en platsutvecklare för Kungälvs innerstad anställas. Ett kulturstråk kan också utvecklas på olika sätt, till exempel genom Västra gatan som evenemangsgata, konstvandringar/stråk med offentlig konst, förbättrad belysning, utomhusscener, kulturstråk för barn i Fontinskogens nedre del samt utökad användning av Uddmanska huset/Rosa huset och Rådhuset.

Digitalisering av kulturarv

Kulturarvet i Kungälvs kommun bör digitaliseras med hjälp av skyltar med informerande text och QR-koder. QR-koderna bör leda till Kungälvs kommuns hemsida som i sin tur bör innehålla fördjupad information. I utredningen finns förslag på vilket kulturarv som kan digitaliseras utifrån kommunens äldre men gällande kulturminnesvårdsprogram.

4 Annan lokalisering av kulturhuset eller stadsbiblioteket

4.1 Beskrivning av nuvarande kulturhus och stadsbibliotek

4.1.1 Verksamheter i Mimers kulturhus

Mimers kulturhus, eller A-huset som det också kallas, byggdes 2004. En ombyggnation av biblioteket och flera andra delar av kulturhuset stod klar 2016. Mimers kulturhus är sammanbyggt med Mimers hus gymnasium, men A-huset är en hyresfastighet till skillnad från Mimers hus gymnasium som ägs av kommunen.

Här nedanför finns en lista över verksamheter i kulturhuset:

- Mimers teater, som även fungerar som aula för Mimers hus gymnasium
- Kungälvs stadsbibliotek, som även fungerar som skolbibliotek för Mimers hus gymnasium
- Mimers konsthall
- Mimers café
- Kulturskolan, inklusive skapandeateljé, danssal och dramasal, de senare används även för LSS-verksamhet
- Kultlab, fritidsverksamhet med inriktning på ung kultur
- Hörsal 1 och 2, används både till kulturevenemang men även till möten inom kommunen, till exempel större APT:n
- Konferensrum och mötesrum, varav vissa är hyrningsbara för det lokala föreningslivet

4.1.2 Omvärldsbevakning av kulturhus

Förvaltningen har genomfört en omvärldsbevakning av andra kommuners kulturhus. Omvärldsbevakningen har omfattat samtliga GR-kommuner, ett antal större kommuner samt ett antal kommuner med liknande storlek som Kungälvs kommun. Här nedanför finns de viktigaste slutsatserna:

- Nästan alla kommuner samlar all sin fasta kulturverksamhet i ett kulturhus. Till exempel har alla GR-kommuner utom en kommun ett kulturhus. Det är ovanligt att den fasta kulturverksamheten sprids ut i olika lokaler i kommunen, om det inte handlar om större kommuner som Stockholm, Göteborg och Malmö som har flera kulturhus. Däremot kan kulturella evenemang vara spridda i kommunen.

- Många kommuner har sitt stadsbibliotek eller ett bibliotek i kulturhuset. Samtliga kommunala kulturhus inom GR utanför Göteborgs stad har sina stadsbibliotek i kulturhuset. Även samtliga kommunala kulturhus utom ett i urvalet av kommuner i liknande storlek som Kungälv har sitt stadsbibliotek i kulturhuset.
- Mimers kulturhus har ett relativt typiskt innehåll för att vara ett kommunalt kulturhus. 77 procent av kommunerna inom GR har teater- och konsertverksamhet i kulturhuset, 59 procent har konstverksamhet, 45 procent kulturskola och 95 procent ungdomsverksamhet. Samtliga kulturhus har mötesverksamhet.
- Det är vanligt att kulturhusen ligger i samma eller angränsande lokaler med annan kommunal verksamhet, till exempel grundskolor och gymnasieskolor, Trygghetscenter, Medborgarcenter, Föräldrastöd, Föreningsstöd eller daglig verksamhet.

4.1.3 Mimers kulturhus betydelse för Mimers hus gymnasium

Mimers kulturhus/A-huset har en stor betydelse för Mimers hus gymnasium. Mimers hus teater är skolaula för Mimers hus gymnasium och stadsbiblioteket fungerar även som ett skolbibliotek. Det är inte uteslutet att ett skolbibliotek skulle kunna inrymmas inne i Mimers hus gymnasium, men det är inte möjligt att ersätta Mimers teater genom att bygga en skolaula inne i gymnasieskolans lokaler.

Mimers hus A-hus är till skillnad från Mimers hus gymnasium en hyresfastighet. Hyresvärd är Mimer Förvaltning AB. Kommunen har tillsammans med fastighetsägaren ansvar för drift och underhåll enligt avtal. En komplicerande faktor är att driften av Mimers hus gymnasium och Mimers hus A-hus är sammankopplad. Lokalerna har gemensam ventilation, elsystem och värmesystem med mera.

Utifrån detta är förvaltningens bedömning att kommunen inte kan lämna Mimers hus A-hus. Om stadsbiblioteket eller hela kulturhuset ska flyttas behöver ny kommunal verksamhet inrymmas i A-huset. I sammanhanget kan det diskuteras om kommunen ska förvärva A-huset från hyresvärden, oavsett om stadsbiblioteket finns kvar i kulturhuset eller inte.

4.1.4 Skolbibliotekets roll i Mimers kulturhus

Stadsbiblioteket i Mimers kulturhus fyller även rollen av skolbibliotek för Mimers hus gymnasium. Ett skolbibliotek är inte samma sak som ett folkbibliotek även om de kan ligga i samma lokaler eller samutnyttjas. Skolbibliotek regleras genom skollagen, medan folkbibliotek regleras genom bibliotekslagen. Från 1 juli 2025 skärps kraven i skollagen på skolbibliotek. Skolbiblioteken ska vara bemannade och kommunen ska sträva efter att anställa personer som i första hand har en examen inom biblioteks- och informationsvetenskap. Alla kommuner ska även ha en skolbiblioteksplan.

Det finns inga formella krav på att ett skolbibliotek ska ha en viss storlek, utan det avgörande enligt skollagen är att ändamålet med skolbiblioteksverksamheten uppfylls. Förvaltningen har genomfört en omvärldsbevakning av andra kommuners skolbibliotek på både gymnasie- och grundskolenivå, men kommunerna har inte enkelt kunnat lämna över uppgifter om storleken på sina skolbibliotek. Förvaltningens bedömning är att en lämplig storlek på ett skolbibliotek är cirka 150-200 kvm. Om stadsbibliotekets nuvarande lokaler i framtiden används för vuxenutbildning så är det lämpligt att ha ett gemensamt skolbibliotek för gymnasiet och vuxenutbildningen som kan samutnyttjas.

4.1.5 Stadsbibliotekets betydelse för Mimers kulturhus och vice versa

Stadsbiblioteket spelar stor roll för Mimers kulturhus och det svårt att överblicka konsekvenserna för kulturhuset om stadsbiblioteket skulle flyttas och kulturhuset ligga kvar. Biblioteken har en särskild roll för tillgänglighet till kultur i en kommun och har via sitt utbud och samhällsfunktion ett kontinuerligt besöksantal och fast service/öppettider som saknas i den mer evenemangsbaserade kulturverksamheten. Ett bibliotek gör därför ett kulturhus till en levande, välbesökt och attraktiv plats för medborgarna, mellan evenemang och andra schemalagda aktiviteter i kulturhuset. På samma sätt innebär kulturhuset att stadsbiblioteket får ett ökat besöksantal och möjlighet till samarrangemang med resten av kulturverksamheten.

Förvaltningens bedömning är att det utifrån kommunens kulturverksamhet är starkt önskvärt att stadsbiblioteket och kulturhuset finns i samma byggnad. Det är också så de flesta andra kommuner i Kungälvs kommuns storlek har organiserat sin kulturverksamhet, att kulturhuset också innehåller biblioteksverksamhet. Förvaltningen ser uppenbara risker att både kulturhuset och stadsbibliotekets besöksantal påverkas negativt om de finns i olika byggnader. Detta skulle innebära att färre medborgare i Kungälvs kommun tar del av kommunens kulturverksamhet.

Med detta sagt så kan Mimers kulturhus fortfarande utgöra ett kulturhus även om det saknar biblioteksverksamhet. Det skulle då röra sig om ett mer begränsat kulturhus, inriktat på teater, konsthall, kulturskola och KultLab. Kulturverksamheten i huset skulle dock behöva ramas in på ett tydligare sätt än idag, särskilt om betydande delar av A-huset innehöll annan verksamhet, till exempel vuxenutbildning.

4.1.5 Tryggheten i Mimers kulturhus

När det gäller tryggheten i Mimers kulturhus så bedrivs det ett kontinuerligt trygghetsarbete för kulturhuset tillsammans med kommunens säkerhetsenhet, verksamheterna i A-huset, Mimers hus gymnasium och andra samhällsaktörer. Sedan några år tillbaka finns det ett skalskydd mellan Mimers hus gymnasium och kulturhuset. Ingången mellan dessa båda byggnader är numera stängd och kan enbart öppnas med kort av lärare och elever.

Under de kommande åren kommer fler åtgärder utföras för att stärka tryggheten i kulturhuset och skapa en tydligare åtskillnad mellan kulturhuset och gymnasiet.

Under 2026 planeras en separat, tydligare huvudentré till Mimers hus gymnasium genom förändring av de entrédörrar som redan finns i B-huset i närheten av matsalen. Mimers hus gymnasium har också minskat sin undervisning i A-huset till att enbart gälla ett klassrum på fjärde våningen. Utgångspunkten är att A-huset/kulturhuset i första hand bara ska användas som skolaula och skolbibliotek av gymnasiet.

Förvaltningen bedömning är att dessa trygghetsskapande åtgärder tillsammans är tillräckliga för att ha kulturhuset och gymnasieskolan i angränsande lokaler.

4.2 Möjliga lokaliseringar för nytt kulturhus eller stadsbibliotek

Det har varit en utmaning för förvaltningen att hitta lämpliga lokaliseringar för ett nytt stadsbibliotek eller ett nytt kulturhus i eller i närheten av den gamla stadskärnan. Utmaningarna kan sammanfattas på detta vis:

- Merparten av staden i och kring den gamla stadskärnan rymmer bebyggelse tänkt att bestå. För flera markområden där så inte är fallet pågår planarbeten och/eller exploateringsprojekt. Beroende på var i processen som dessa arbeten är så kan det vara svårt att ändra inriktning till att även rymma ett stadsbibliotek eller ett kulturhus.
- Ett stadsbibliotek och ett kulturhus är ytkrävande. Det finns få kvarter eller markområden i eller kring gamla stadskärnan som kan rymma en så omfattande verksamhet. Bebyggelsen i den gamla stadskärnan är mestadels småskalig.
- En ny lokalisering bör vara mer strategiskt beläget än Mimers kulturhus för att en flytt ska vara motiverad. Mimers kulturhus ligger enbart 500 meter och en busshållplats från Västra gatan och gamla stadskärnan.

4.2.1 Markområden med pågående planarbeten och/eller exploateringsprojekt

För ett antal andra markområden i och kring gamla stadskärnan och Västra gatan pågår planarbeten och/eller exploateringsprojekt. Inriktningen för dessa är förtätning av staden med främst bostäder men även användning centrum. Inslag av samhällsfunktioner förekommer. I användning centrum ingår möjligheten till bland annat butiker, restauranger, kontor, biograf, bibliotek, teater, museum, hantverk, föreningslokaler, samlingslokaler och annan service.

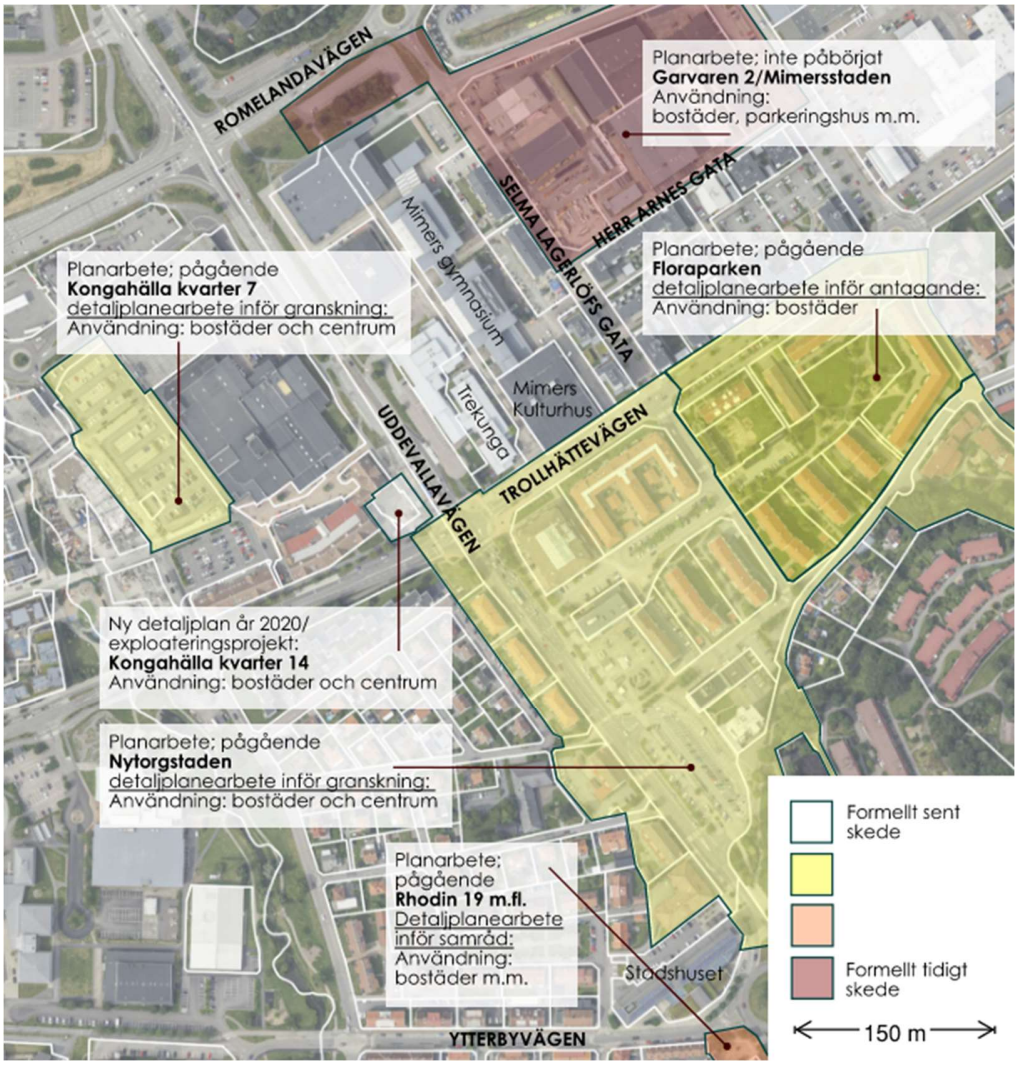
De främsta exemplen på pågående planarbeten och/eller exploateringsprojekt syns i bilder på kommande sidor. De är:

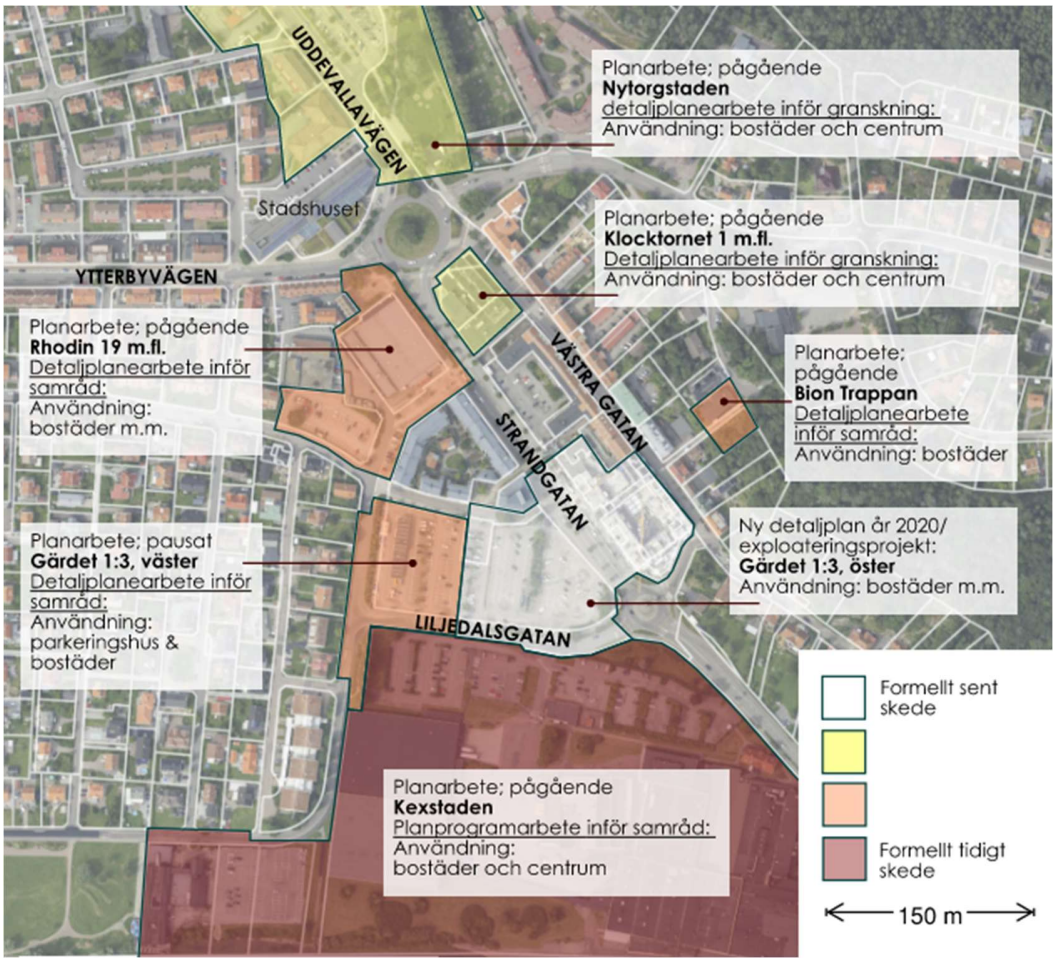
- Nytorgstaden, privatägd och kommunal mark
- Klocktornet 1 m.fl., privatägd mark
- Rhodin 19 m.fl., privatägd och kommunal mark

- Gärdet 1:3, väster, mestadels kommunägd mark
- Kexstaden, privatägd mark.

I och med att planarbete och/eller exploateringsprojekt pågår har samtliga dessa markområdens eventuella lämplighet för ett nytt stadsbibliotek eller ett nytt kulturhus inte bedömts i denna utredning. En nackdel med att placera ett nytt stadsbibliotek eller ett nytt kulturhus inom kommunägt markområde avsett för framtida bostäder är att kommunen går miste om relativt omfattande exploateringsintäkter, vilket ger konsekvenser för den kommunala ekonomin.

Det kommunala markinnehavet inom markområden för pågående planarbeten är begränsat. Placering av ett nytt kulturhus eller stadsbibliotek på privatägd mark försvåras av om markägaren inte själv är intresserad av att möjliggöra en samhällsfunktion där. Generellt sett ökar möjligheten att etablera samhällsfunktioner om kommunen inleder en dialog med markägaren tidigt i detaljplaneprocessen, men det finns tidsmässiga begränsningar. Efter granskningen av ett detaljplaneförslag får ny inriktning för detaljplanen anses ovälkommet.

4.2.2 Klocktornet 1 m.fl.; Sigillets kvarter nära stadshuset

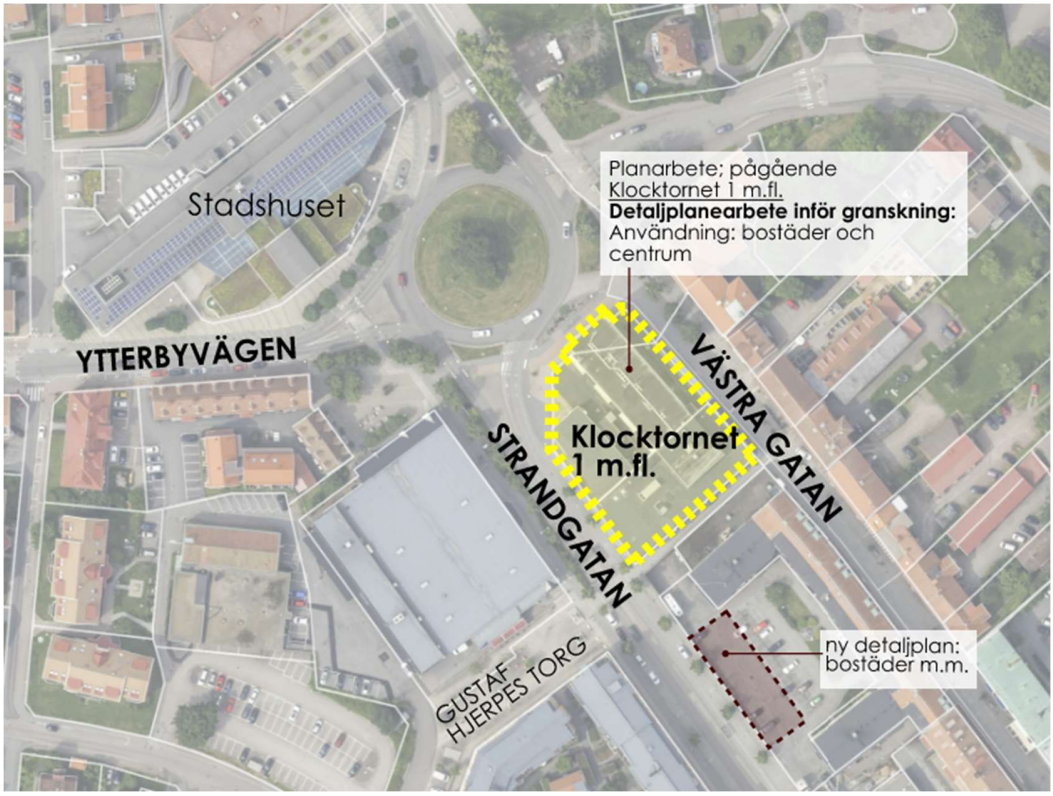
Ett kvarter i den gamla stadskärnan som kan rymma ett stadsbibliotek är Sigillets kvarter mitt emot stadshuset (fastigheter Klocktornet 1 m.fl., bl.a. tidigare banklokal, vid Västra gatan, cirkulationsplats Västra Tullen och Strandgatan). Ytorna i kvarteret är omfattande och även parkeringsplatser finns under mark. Enbart entréplan/kvarterets fotavtryck är om cirka 2300 kvm, men samtlig yta har inte möjlighet till dagsljusinsläpp.

Vänstra fotot på nästa sida visar kvarteret sett från nordväst, med Västra gatans norra mynning till vänster i bild. Ett nytt stadsbibliotek skulle vara aktuellt att placera mestadels på entréplan, motsvarande envåningsvolymen under och till höger om bostadshuset med sin gavel på pelare mot fotografen. Kvarteret bedöms enbart rymma ett stadsbibliotek och möjligen viss annan verksamhet som idag finns i kulturhuset, men det är inte görbart att bygga ett helt kulturhus i kvarteret, inklusive en teater.

Foton av Sigillets kvarter vid stadshuset. Vänstra fotot är taget från cirkulationsplats Västra Tullen och Strandgatan. Högra fotot är taget strax söderut från Strandgatan, invid Posttorget.

För kvarteret pågår ett detaljplanearbete. I planförslaget lämnas öppet för framtiden att avgöra om samtlig befintlig byggnadsvolym ska rivas och ersättas, eller om delar skall bevaras, renoveras och delvis påbyggas. Oavsett detta så ska kvarteret enligt planförslaget även fortsatt rymma bostäder och användning centrum. För hela entrévåningen avses användning centrum, inte bostäder. I förslaget kommer den totala byggnadsvolymen tillåtas öka något, jämfört med befintligt. Här nedanför syns kvarteret i dess situation inom gamla stadskärnan.

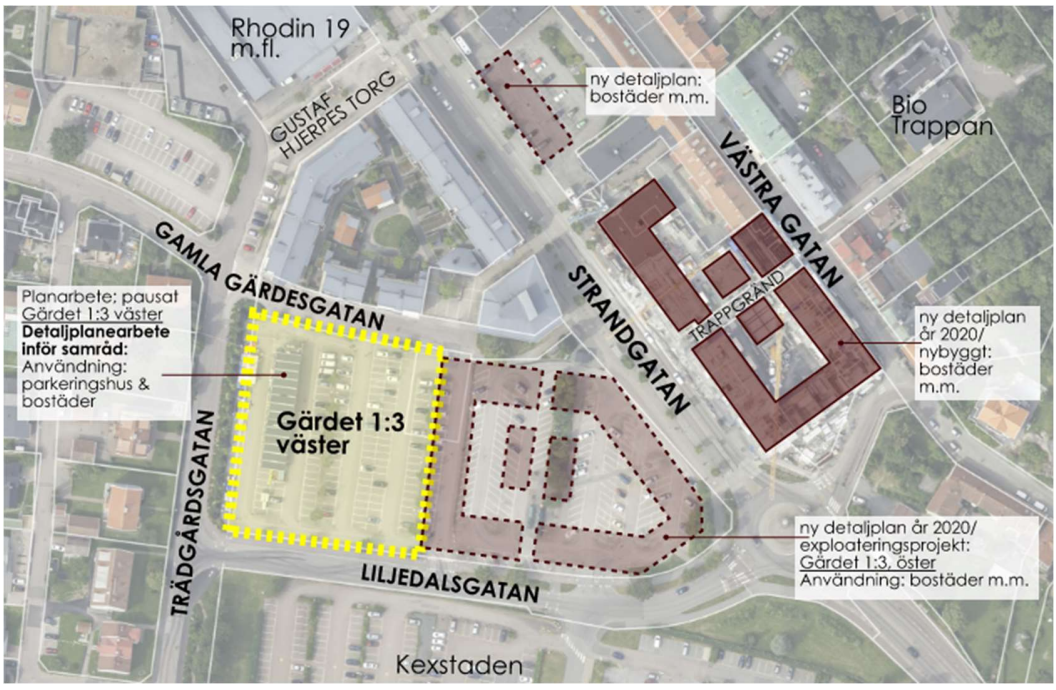
Kvarteret ligger vid Västra gatans norra ände, vilket ger det en strategisk placering om man vill flytta stadsbiblioteket närmare den gamla stadskärnan. Visserligen är det jämfört med Mimers kulturhus längre från Kongahälla center, Kungälvs resecentrum och busshållplatsen Kongahällagatan där många bussar stannar, men det kan uppvägas av närheten till Västra gatan.

Det är förbundet med mycket stora kostnader att ställa om en del av kvarteret till stadsbibliotek eller annan samhällsfunktion. Upplåtelseform för kommunal samhällsfunktion inom kvarteret skulle kunna vara hyra över lång tid, eller 3D-fastighetsbildning och kommunalt köp av del av kvarteret. Fastighetsägare Sigillet är informerad om kommunens eventuella intresse av del av kvarteret och villiga att vid behov fortsätta en dialog i frågan.

4.2.3 Gärdet 1:3, väster; del av markparkeringen vid Liljedalsgatan

Den andra platsen som kan vara aktuell för ett nytt kulturhus eller ett nytt stadsbibliotek är Gärdet 1:3, väster, en del av markparkeringen norr om Liljedalsgatan och Kexfabriken (del av fastighet Gärdet 1:3, vid Liljedalsgatan, Gamla Gärdesgatan, Trädgårdsgatan). Markområdet är tillräckligt stort för att rymma byggnation både av ett nytt stadsbibliotek och/eller ett nytt kulturhus.

Ett detaljplanearbete för parkeringshus och bostadshus har pågått för den västra delen av markparkeringen i Liljedal, men varit pausat sedan år 2020. Om parkeringshuset inte byggs eller får färre platser än planerat, och dessa parkeringsplatser inte kan ersättas på någon annan plats, kommer det inte att vara möjligt att bygga lika många nya bostäder i centrum när staden förtätas. Detta beror på att det ställs krav på parkeringsplatser när nya bostäder byggs. Ett nytt kulturhus eller stadsbibliotek på denna plats kan därmed leda till minskade exploateringsintäkter.

En detaljplan har nyligen antagits och vunnit laga kraft för den östra delen av befintlig markparkering (vilket också är en del av Gärdet 1:3). Detaljplanen innehåller mestadels bostäder. Om ett nytt kulturhus eller nytt stadsbibliotek byggs på Gärdet 1:3 väster hamnar det alltså bakom två större bostadskvarter i relation till Västra gatan, dels det kommande som nyss nämndes och dels det relativt nybyggda mellan Strandgatan och Västra gatan. Detta illustreras i bilden här ovanför.

Utifrån detta kan det diskuteras om denna lokalisering av ett nytt kulturhus eller stadsbibliotek är mer strategiskt beläget än Mimers kulturhus i relation till Västra gatan. Det mentala, upplevda avståndet från platsen till Västra gatan riskerar att bli långt jämfört med det faktiska avståndet. Det kan också nämnas att gångavståndet mellan aktuell plats och Kungälvs resecentrum och Kongahälla center är längre än det mellan Mimers kulturhus och dessa platser, vilket kan påverka besöksantalet för ett kulturhus eller ett stadsbibliotek negativt.

På fotona syns befintlig markparkering inom Gärdet 1:3. I det vänstra fotot syns den del av Gärdet 1:3 där ett nytt bostadskvarter kommer att uppföras, enligt gällande detaljplan och pågående exploateringsprojekt. I det högra fotot syns den del av Gärdet 1:3 där ett kulturhus och/eller ett stadsbibliotek kan rymmas.

4.3 Annan möjlig verksamhet i stadsbibliotekets eller kulturhusets nuvarande lokaler

Det har varit en utmaning för förvaltningen att hitta annan lämplig verksamhet att bedriva i Mimers hus A-hus om stadsbiblioteket eller kulturhuset i sin helhet skulle flytta. A-huset är byggt som ett kulturhus och dess lokaler för befintligt stadsbibliotek bygger på stora rymder inom ett skal av glasad fasad. Det gör det byggnadstekniskt mycket svårt och kostnadskrävande att anpassa A-huset efter annan verksamhet med helt andra lokalbehov.

Den byggnadstekniska utmaningen handlar framför allt om att få tillräckligt dagsljus för annan verksamhet, som till exempel vuxenutbildning eller gymnasieutbildning. I delar av stadsbibliotekets nuvarande lokaler är dagsljusinsläppet gott, invid den glasade fasaden såväl som på ett avstånd från den. Merparten av bibliotekets utrymmen ligger dock längre in i byggnaden med enbart indirekt dagsljus.

Boverkets dagsljuskrav innebär att klassrum måste vara förlagda invid fasaden. Detta innebär att stora delar av bibliotekets nuvarande yta inte kan rymma klassrum, eftersom de ligger längre in i byggnaden och enbart har indirekt dagsljus.

Om det ska rymmas klassrum i bibliotekets lokaler måste de därför placeras längs glasfasaden mot söder. Invid glasfasaden finns idag golv bara på entréplan, inte på övriga två våningar. Ytan är idag öppen med en interiör takhöjd om cirka 10 meter. För att få tillräckligt antal klassrum måste övriga golvbjälklag förlängas så att alla våningar får golv hela vägen till fasaden. Detta är byggnadstekniskt mycket utmanande och kostnadskrävande. Det är inte heller säkert att lösningen är möjlig. Vidare utredning skulle krävs tillsammans med konsulter/konstruktörer.

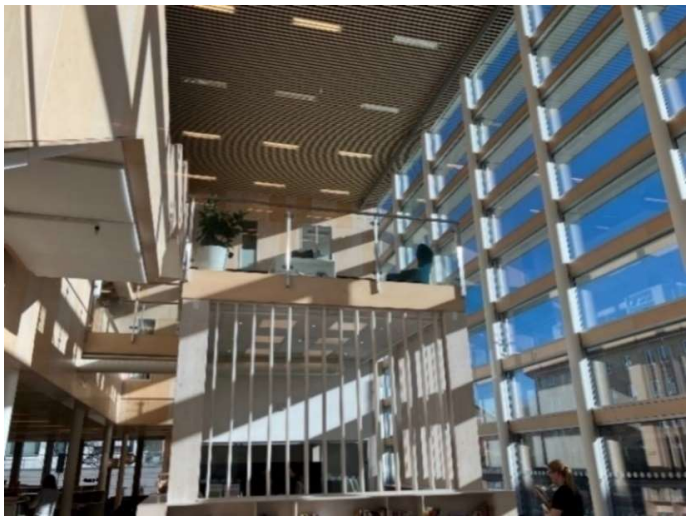

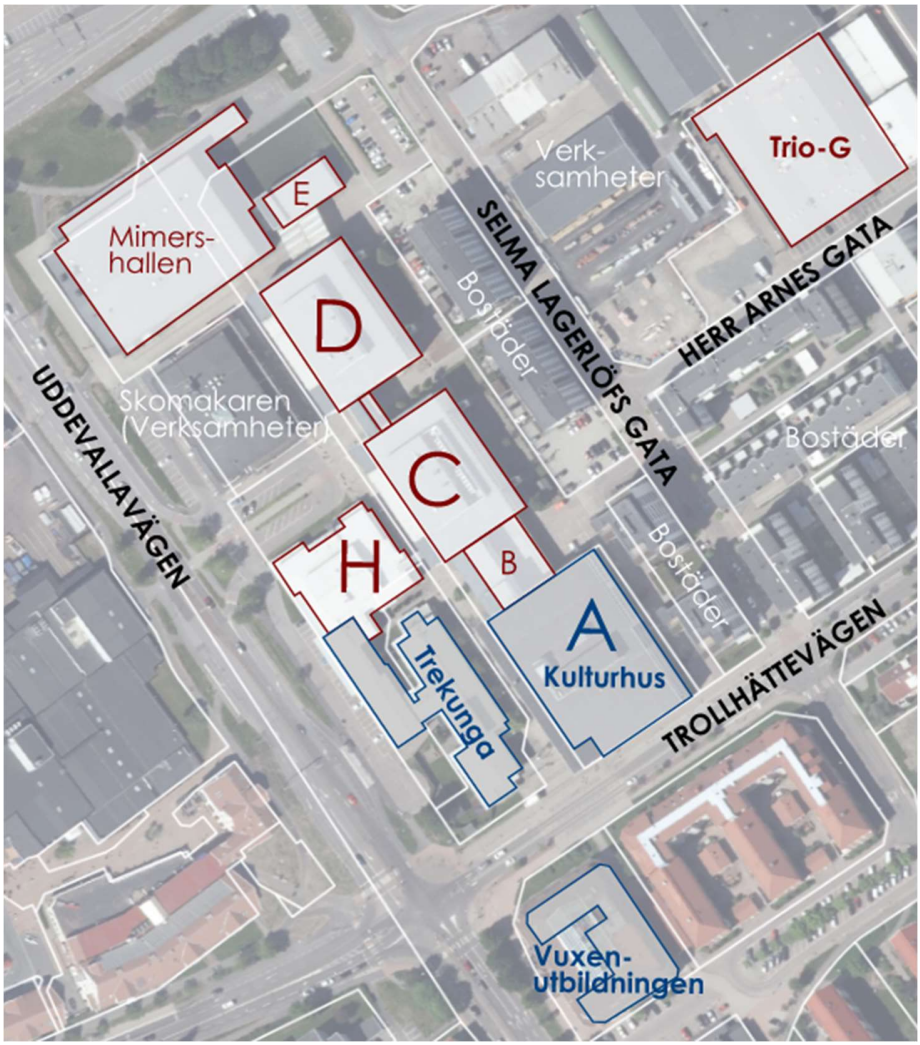
Foto från stadsbiblioteket. Här ovanför syns de större öppna ytor från golv till tak i biblioteket där bjälklag skulle behöva byggas i två våningar för att kunna lägga klassrum längs hela fasaden.

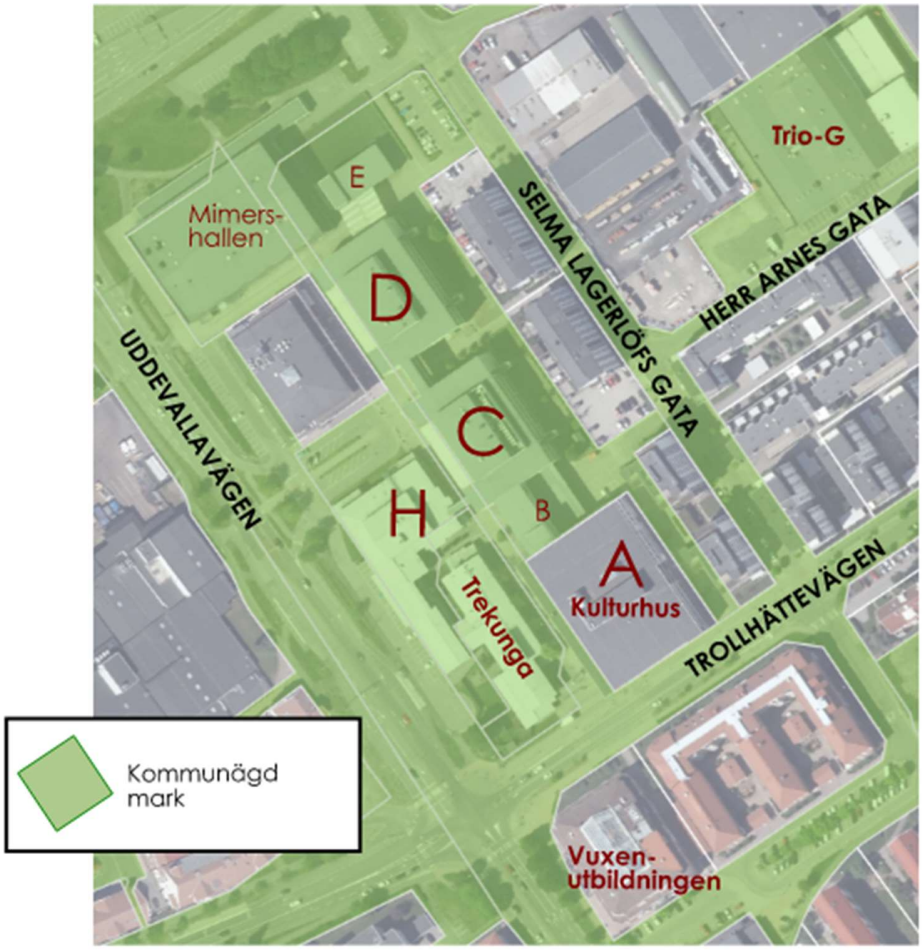
Foto från stadsbiblioteket. Här ovanför syns exempel på ytor som inte kan rymma klassrum, på grund av att de inte ligger vid fasad och därmed inte uppfyller Boverkets dagsljuskrav.

Om lokalerna i nuvarande stadsbibliotek ska omvandlas på detta omfattande sätt är det nödvändigt att kommunen förvärvar Mimers kulturhus/A-huset från nuvarande fastighetsägare/hyresvärd. Detta innebär att kostnaden för att ställa om lokalerna i stadsbiblioteket både inbegriper kostnader för att bygga om stadsbibliotekets lokaler och kostnaden för förvärv av fastigheten.

I den kommande delen av utredningen går vi igenom ett antal alternativ för vilken verksamhet som kan rymmas i stadsbibliotekets nuvarande lokaler. Här nedanför finns en översiktsbild över nuvarande verksamheter i Mimers hus-området och angränsande områden. På nästa sida följer en översiktsbild över det kommunala markinnehavet i området.

I översiktsbilden syns Mimers hus gymnasium i rött, med hus B, C, D, E och H samt Mimershallen. I blått syns Mimers kulturhus/A-huset, Trekungagymnasiet och vuxenutbildningen. Strax nordöst om Mimers hus gymnasium finns Trio-G med gymnasieundervisning i vissa av yrkesprogrammen. Trekungagymnasiet bedriver även viss undervisning inne i H-huset.

I översiktsbilden syns det kommunala markinnehavet i området.

4.3.1 Alternativ 1: Mimers hus gymnasium utökar sin verksamhet (fler elever/fler program) eller bara utökar sina ytor generellt

Ett första alternativ är att Mimers hus gymnasium utökar sin verksamhet genom ett ökat antal elever eller ökat antal gymnasieprogram. Vid en flytt av stadsbiblioteket skulle gymnasiet i sådana fall använda ett ombyggt stadsbibliotek för undervisning och studieplatser.

Förvaltningens bedömning är dock att Mimers hus gymnasium inte bör utöka sin verksamhet. Även om det för närvarande finns ett söktryck till Mimers hus gymnasium så är gymnasiemarknaden i och utanför Göteborgsregionen rörlig, vilket gör att söktrycket snabbt kan komma att öka eller sjunka. För närvarande väntas antalet gymnasieplatser i Göteborgsregionen öka, genom att Ale kommun återuppstartar sitt gymnasium och Mölndal stad öppnar två nya gymnasieskolor. Detta gör att både konkurrensen och riskerna med att bygga ut antalet platser ökar, vilket sammantaget inte gör det motiverat att utöka Mimers hus gymnasiums verksamhet i dagsläget.

Förvaltningen har även utrett om Mimers hus gymnasium har behov av att utöka sina ytor generellt sett utifrån nuvarande elevantal, oavsett om det gäller antal klassrum, arbetsrum, studieytor eller uppehållsytor. Bedömningen är att Mimers hus gymnasiums nuvarande ytor är tillräckliga. En utökning av lokalerna är bara nödvändig om man tar emot fler elever eller startar fler gymnasieprogram än idag.

Det är viktigt att tänka på att en utökning av ytor för gymnasieskolan kräver god vuxennärvaro. Det är till exempel inte lämpligt att ha studieytor eller uppehållsytor utan tillräckligt många klassrum, personalrum och arbetsrum för lärare i närheten. En lösning där Mimers hus gymnasium bara tar över enstaka delar av stadsbibliotekets nuvarande lokaler är därför inte önskvärd, eftersom det då skulle vara svårt att garantera en tillräcklig vuxennärvaro i lokalerna.

4.3.2 Alternativ 2: Vuxenutbildningen flyttas till Mimers hus, antingen till A-huset eller H-huset

Ett förslag som förvaltningen prövat är om vuxenutbildningen kan flyttas till Mimers kulturhus/A-huset och stadsbibliotekets nuvarande lokaler. Vuxenutbildningens lokaler ligger idag nära Mimers hus, på andra sidan Trollhättevägen, inom en fastighet (Reparatören 5) som ägs av Sigillet. Sedan 2024 så är även arbetsmarknads- och integrationsverksamheten inom Kompetenscentrum förlagd i samma byggnad, i gamla Elon-butikens lokaler. Delar av vuxenutbildningens yrkesutbildning sker inne på Mimers hus gymnasium. Relativt omfattande resurser har lagts på att utveckla vuxenutbildningens nuvarande lokaler de senaste 5-10 åren. Fortsatt samlokalisering mellan vuxenutbildning och andra delar av Kompetenscentrum är mycket önskvärd.

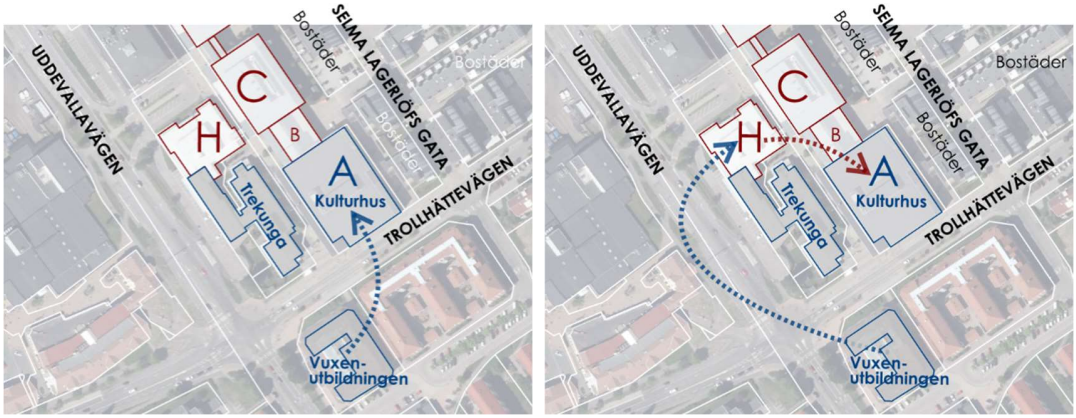

Foto på den byggnad vid Trollhättevägen där vuxenutbildningens lokaler ligger, på delar av första och andra våningen. Kompetenscentrums arbetsmarknads- och integrationsverksamhet ligger i angränsande lokaler, men med ingång mot Uddevallavägen. Andra delar av byggnaden innehåller verksamheter och bostäder.

Förvaltningens bedömning är att det finns två sätt att få in vuxenutbildningen i Mimers hus gymnasium:

- Vuxenutbildningen flyttar till stadsbibliotekets nuvarande lokaler i A-huset.

- Vuxenutbildningen flyttar in i Mimers hus gymnasiums H-hus, medan Mimers hus gymnasiums undervisning i H-huset flyttar till stadsbibliotekets nuvarande lokaler i A-huset. I detta fall kan Trekungagymnasiet fortsatt ha undervisning i två klassrum i H-huset, vilket man har idag.

I båda dessa fall krävs en kostnadskrävande och byggnadstekniskt utmanande ombyggnation av stadsbibliotekets nuvarande lokaler i A-huset på ett sätt som beskrivits tidigare i utredningen. Det är inte heller säkert att denna ombyggnation är möjlig byggnadstekniskt.

Förvaltningens bedömning är att det mest lämpliga av dessa två alternativ är att flytta vuxenutbildningen till A-huset. Om enbart stadsbiblioteket och inte hela kulturhuset ska flyttas från A-huset kommer Mimers kulturhus fortfarande att ha kvar kulturverksamhet i huset genom teater, konsthall, kulturskola, Kultlab och hörsalar för kulturarrangemang för både vuxna och barn. I sådana fall är det mer lämpligt ha elever från vuxenutbildningen i samma lokaler som kulturverksamheten. Det behövs en viss avgränsning mellan kulturhuset och gymnasieskolan, vilken skulle vara svår att upprätthålla om gymnasiet hade sin undervisning i A-huset.

Vuxenutbildningen behöver flexibla lokaler som enkelt kan ställas om och utvidgas. Vuxenutbildningen kan inrymmas i H-huset eller i stadsbibliotekets nuvarande lokaler i A-huset, men det finns en naturlig begränsning för hur mycket vuxenutbildningen kan utöka sina lokaler om de placeras i någon av dessa byggnader. I takt med att kommunens befolkning växer bedömer förvaltningen att behovet av vuxenutbildningen kommer att öka snarare än minska. Behovet av en utökad vuxenutbildning kan också komma med relativt kort tidshorisont. Utifrån detta är det inte nödvändigtvis ändamålsenligt att placera vuxenutbildningens lokaler i A-huset eller H-huset på länge sikt.

Det finns flera orsaker till varför vuxenutbildningen behöver flexibla lokaler:

- Vuxenutbildningen påverkas av konjunkturen. Om arbetslösheten stiger tenderar antalet elever på vuxenutbildningen att öka. Även förändringar i CSN:s studiemedelssystem påverkar elevantalet. Det samma gäller förändringar i regelverket för Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.
- Yrkesutbildningen inom vuxenutbildningen sker i samverkan med andra kommuner inom Göteborgsregionen/GR. Det är svårt att på förhand säga vilka yrkesutbildningar och i vilken omfattning de kan komma att erbjudas i Kungälvs kommun i framtiden.
- Det finns ett samspel mellan vuxenutbildning och andra verksamheter inom Kompetenscentrum, det vill säga arbetsmarknadsverksamheten, integrationsverksamheten och försörjningsstöd. Personer som är arbetssökande och/eller uppbär försörjningsstöd kan i olika utsträckning vara aktuella för vuxenutbildning, beroende på hur regelverket tolkas, tillämpas och förändras. Detta påverkar också vuxenutbildningens elevantal.
- Ett politiskt uppdrag finns om att starta upp yrkeshögskola i Kungälv, vilket skulle kräva en utvidgning av lokalerna. I ett sådant scenario skulle inte båda verksamheterna få plats i A-huset eller H-huset.
- Flexibilitet i studieupplägen är centralt inom vuxenutbildningen och påverkar även lokalbehoven. Pågående samverkan finns med andra kommuner kring flexibla studieupplägg.
- Vuxenutbildning omfattar även undervisning i SFI, Svenska för invandrare, där volymerna i hög grad påverkas av antalet nyanlända som kommer till Kungälvs kommun. På relativt kort tid kan antalet elever inom SFI både öka eller minska stort.

4.3.3 Alternativ 3: Utökad kulturverksamhet, inklusive ökad kulturbudget

Ytterligare ett alternativ är att stadsbibliotekets nuvarande lokaler inte byggs om till vuxenutbildning, utan att man i stället kraftigt utökar kommunens kulturverksamhet och bedriver den utökade delen i stadsbibliotekets nuvarande lokaler. I sådana fall skulle Mimers hus A-hus fortsatt vara ett renodlat kulturhus, medan stadsbiblioteket skulle ligga på en annan plats.

En omvärldsbevakning har gjorts av andra kommuners kulturverksamhet för att se hur en utbyggnation av verksamheten i Mimers kulturhus kan se ut. Här nedanför finns ett antal möjliga exempel på utökad verksamhet:

- Ateljéverksamhet, kreativ verkstad med mera.
- Familjerum där barn och föräldrar tillsammans kan utforska kultur. Även lekrum för barn, till exempel med fokus på musik eller konst.
- Barn- och ungdomsgalleri

- Utbyggnation av Kultlabs verksamhet
- Större konsthall, till exempel med interaktiva konstutställningar
- Podd- och musikstudio, replokaler, fotostudio.
- Lokaler för föreningslivet och det lokala kulturlivet

Förvaltningens bedömning är att denna verksamhet skulle vara ett meningsfullt tillskott till dagens kulturverksamhet, men den skulle kräva en omfattande utökning av kommunens kulturbudget för att fylla ut hela stadsbibliotekets nuvarande lokaler. Stadsbibliotekets lokaler skulle också behöva byggas om, men inte på samma omfattande sätt som om stadsbiblioteket skulle rymma vuxenutbildning.

Mycket av kulturverksamheten som kan vara aktuellt att utöka med är inriktad mot barn eller familjer. Förvaltningen har gjort en omvärldsbevakning av andra kommuners barnkulturverksamhet. Bortsett från föreställningar och evenemang så bedrivs kommunernas barnkulturverksamhet i första hand genom biblioteken. Det kan därför vara en utmaning att locka besökare till en utökad kulturverksamhet i Mimers kulturhus om stadsbiblioteket inte längre finns i huset.

4.3.4 Alternativ 4: Arbetsplatser och konferenslokaler

Förvaltningen har kartlagt vilka behov av ytterligare arbetsplatser och konferenslokaler som kommunen har, för att se om dessa skulle kunna rymmas i stadsbibliotekets nuvarande lokaler. Bedömningen är att kommunen för närvarande inte har behov av ytterligare arbetsplatser. Inte heller bedöms arbetsplatser som bedrivs i lokaler i andra delar av kommunen kunna flytta till Mimers hus. En utmaning är att Mimers hus inte har tillräckligt många parkeringsplatser, vilket är nödvändigt för många av kommunens verksamheter. En viss utökning av kommunens konferenslokaler kan dock vara relevant, till exempel med konferensrum för större grupper, men inte i en sådan utsträckning att hela eller stora delar av stadsbibliotekets nuvarande lokaler kan fyllas.

4.3.5 Alternativ 5: Stadsmuseum

Om stadsbiblioteket skulle flyttas från Mimers kulturhus kan ett stadsmuseum inrymmas i stadsbibliotekets nuvarande lokaler. I ett sådant scenario skulle stadsmuseet dock inte hamna i eller i direkt anslutning till den gamla stadskärnan. Lokalernas karaktär skulle också avvika en del mot stadsmuseum i andra kommuner som ofta placerats i kulturhistoriska byggnader.

Stadsbibliotekets bedöms vara för stora för ett stadsmuseum. Det skulle därför behöva finnas annan verksamhet i stadsbibliotekets lokaler, till exempel utökad kulturverksamhet. För att bygga om lokalerna till ett stadsmuseum och utökad kulturverksamhet krävs i båda fallen att kommunen förvärvar Mimers hus A-hus från fastighetsägaren. Den sammanlagda kostnaden för att etablera ett stadsmuseum i A-huset skulle därmed bli hög.

4.3.6 Alternativ 6: Mimers hus gymnasiums verksamhet i Rollsbo industriområde eller Trio-G flyttas till Mimers hus gymnasium

Förvaltningen har fått ett kompletterande uppdrag att utreda om Mimers hus gymnasiums verksamhet i externa lokaler kan flyttas till området för Mimers hus, för att på så sätt bereda plats för undervisningslokaler i Mimers kulturhus/A-huset. Främst handlar det om verksamheten i byggnaden Trio-G. Här nedanför presenteras resultatet av utredningen:

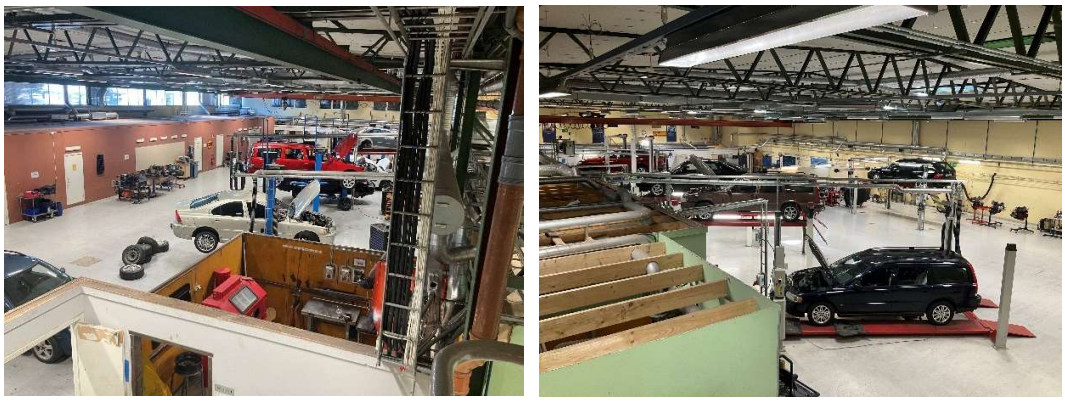
Lokaler i Rollsbo industriområde

Mimers hus gymnasium hyr sedan länge lokaler i Rollsbo industriområde, där undervisning bedrivs för delar av fordons- och transportprogrammet och bygg- och anläggningsprogrammet. Under 2025 kommer en av gymnasiets byggnader i Rollsbo avvecklas och verksamheten flyttas till närliggande lokaler, tidigare Ahlsells-butiken. I Rollsbo har gymnasiet även en byggård och en körgård.

Undervisningen i Rollsbo industriområde är inte möjlig att bedriva i centrala Kungälv och kan därför inte flyttas till området vid Mimers hus gymnasium. Några exempel på undervisningsmoment i Rollsbo är körundervisning med lastbil på fordons- och transportprogrammet samt större byggnationer inom bygg- och anläggningsprogrammet. Detta kräver ytor som ligger mer avsides från centrum.

Trio-G

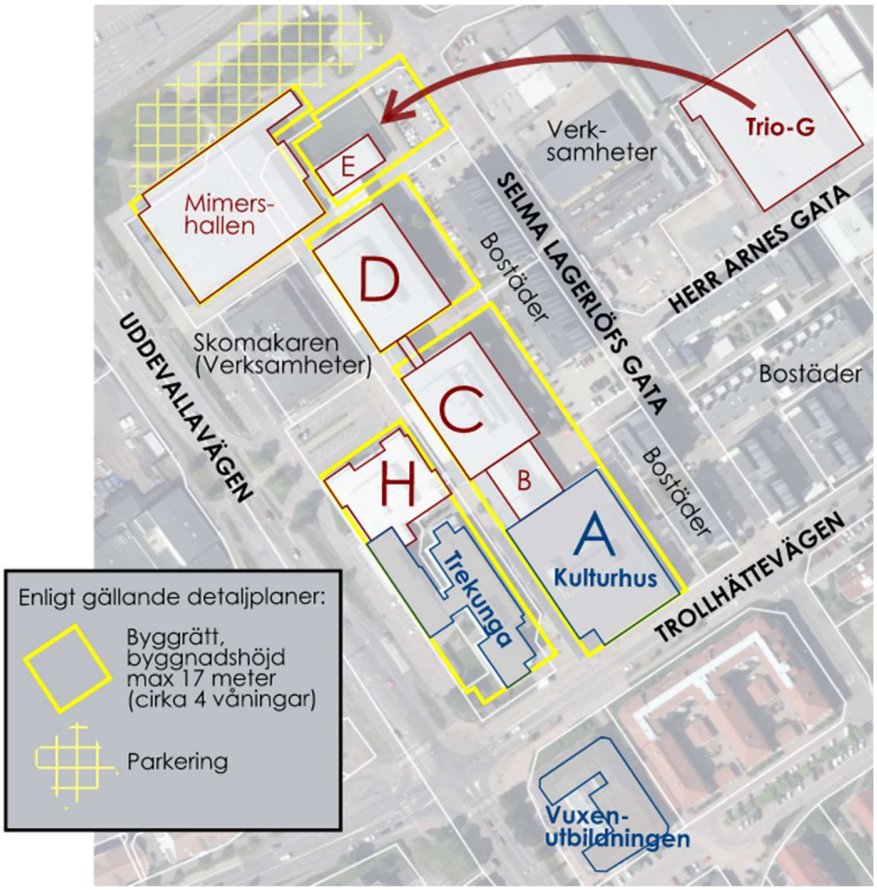
Trio-G är en byggnad på kommunägda fastigheten Garvaren 6 norr om Mimers hus gymnasium, på Herr Arnes gata. Där bedrivs undervisning på fordons- och transportprogrammet, delar av introduktionsprogrammen samt bygg- och anläggningsprogrammet. Lokalen består av två större verkstadshallar, ett antal klassrum samt personalutrymmen. Mimers hus gymnasium har eftersträvat att behålla verksamheten i Trio-G i stället för att flytta den till Rollsbo industriområde eftersom närheten till Mimers hus gymnasium ökar attraktiviteten hos de aktuella yrkesprogrammen. Närheten gör det också enklare för lärare i gymnasiegemensamma ämnen att ta sig till och från Mimers hus.

Foton på de två verkstadshallarna i Trio-G som används för undervisning av Mimers hus gymnasium. Förutom verkstadshallarna finns även ett antal klassrum, lärararbetsplatser och uppehållsytor i lokalerna. Delar av lokalen är i två våningar.

Fastigheten Garvaren 6 ingår i ett markområde för vilket det finns ett positivt planbesked från år 2016 för bostäder, parkeringshus m.m., kallat Mimerstaden. Fastigheten är därmed en kommunal framtida exploateringsfastighet. Planarbetet har inte påbörjats. Enligt kommunens övergripande projekttidplan (som revideras årligen) förväntas arbete med förstudie eller planprogram påbörjas tidigast år 2027. Därefter dröjer det som minst ett antal år innan de avsedda bostäderna kan realiseras.

Byggnaden Trio-G är i sämre skick och behöver enligt kommunens lokalförsörjningsplan ersättas på längre sikt, antingen före eller i samband med att Mimerstaden byggs. Detta kan ske på olika sätt. Verksamheten i Trio-G kan flyttas till en lokal i Rollsbo industriområde eller en annan lokal i Ängegärde industriområde där gymnasiet hyr lokalerna. Trio-G kan också ersättningsbyggas, antingen i närheten av sin nuvarande plats, på annan plats i Ängegärde industriområde eller bakom Mimershallen där E-huset finns idag. En nybyggnation i Ängegärde industriområde kräver detaljplaneändring, medan det för området bakom Mimershallen redan finns en till största del outnyttjad byggrätt i detaljplanen.

Detta är samma översiktsbild som tidigare i utredningen. Längst upp till höger finns Trio-G i södra delarna av Ängegärde industriområde. Bakom Mimershallen finns en byggrätt (byggrätt E i detaljplanen) som är en av flera möjligheter för att på sikt ersättningsbygga Trio-G. Byggrätten täcker även in E-huset som innehåller biltvätt samt två större förråd vars yta kan minskas något i en framtida byggnad.

Det har varit en utmaning för förvaltningen att placera verksamheten i Trio-G på Mimers hus-området på ett sådant sätt att det skapas ett behov av fler undervisningslokaler i A-huset. Här nedanför redovisas resultatet av utredningen:

A-, C-, D- eller H-huset

Verksamheten i Trio G kan inte placeras i Mimers kulturhus/A-huset eller i H-huset eftersom det rör sig om verkstadshallar. Verkstadshallar kräver en hög takhöjd, vilken inte finns i H-huset. Det är inte byggnadstekniskt eller ekonomiskt rimligt att ta bort befintligt golvbjälklag i H-huset för att öka nedre våningens takhöjd. Trio G:s verksamhet kan inte heller placeras i C- eller D-huset. I C-husets bottenvåning finns redan Mimers matsal och enstaka undervisningsytor, medan det i D-huset redan finns undervisning i yrkesämnen som inte enkelt kan placeras i andra lokaler.

Trio-G i Trekungagymnasiets lokaler

Verksamheten i Trio-G kan rymmas i Trekungagymnasiets byggnad om byggnaden utökas inom sin nuvarande byggrätt, vilken inte till fullo är nyttjad. Trekungagymnasiet skulle i sådana fall kunna flytta till H-huset och Mimers hus gymnasium nuvarande undervisningsytor i H-huset flytta till Mimers kulturhus/A-huset. Förvaltningens bedömning är dock att det inte är lämpligt att förlägga Trekungagymnasiet till H-huset, eftersom anpassad gymnasieskola så långt som möjligt bör bedrivas i en enda våning, utifrån elevernas fysiska förutsättningar. Dagliga förflyttningar via trappor och hiss är inte praktiskt för de elever som har fysiska begränsningar. Visserligen kan vissa centrala funktioner inom Trekungagymnasiet förläggas till andra våningen i H-huset, men undervåningens yta räcker i sådana fall inte till för resten av Trekungagymnasiets verksamhet.

Ersättningsbyggnation bakom Mimershallen (byggrätt E i detaljplanen)

Det enda kvarvarande alternativet är att verksamheten i Trio-G:s nuvarande lokaler delas upp, så att man placerar verkstadshallarna och vissa teorisalar i en nybyggd lokal bakom Mimershallen, medan Trio-G:s undervisning i gymnasiegemensamma ämnen förläggs till H-huset eller annan byggnad inom gymnasiets område. Detta innebär att Mimers hus gymnasium skulle behöva enstaka fler klassrum, men inte så många att stadsbibliotekets nuvarande lokaler i Mimers hus kulturhus/A-hus kan fyllas. Förvaltningens bedömning är också att eleverna på Trio-G bör få sin undervisning i gymnasiegemensamma ämnen i samma byggnad som verkstadshallarna. Skälet till detta är att många av eleverna på gymnasieprogrammen i Trio-G behöver ett mindre sammanhang och färre förflyttningar under skoldagen. Det är också så verksamheten är organiserad idag i Trio-G.

Samlad bedömning

Förvaltningens bedömning är att Trio-G i framtiden kan ersättningsbyggas bakom Mimershallen (byggrätt E i detaljplanen), om verksamheten inte istället placeras i en hyrd fastighet i Rollsbo industriområde eller i Ängegärde industriområde. En ersättningsbyggnation bakom Mimershallen leder dock inte till ett tydligt ökat behov av undervisningslokaler i Mimers kulturhus/A-huset. Det kan därför inte ses som en lösning för att fylla stadsbibliotekets nuvarande lokaler i ett scenario där stadsbiblioteket eller hela kulturhuset flyttas.

4.4 Kostnadsberäkning nytt kulturhus eller nytt stadsbibliotek

I denna del av utredningen finns en kostnadsbedömning för att fylla stadsbibliotekets nuvarande lokaler med antingen vuxenutbildning/gymnasieutbildning eller utökad kulturverksamhet. Kostnadsbedömningen utgår från att det är vuxenutbildning som ska rymmas i stadsbibliotekets nuvarande lokaler, men kostnaden för att istället ha gymnasieutbildning på samma plats är snarlik.

Det är viktigt att komma ihåg att ett nytt kulturhus och/eller stadsbibliotek innebär en rad kostnader och besparingar som följer på varandra. Därför blir den sammanlagda kostnaden mycket högre än bara kostnaden för att bygga ett nytt kulturhus och/eller stadsbibliotek. Ett nytt stadsbibliotek innebär till exempel också kostnader för lokalanpassningar av Mimers hus A-hus (för att få plats med vuxenutbildningen eller utökad kulturverksamhet i stadsbibliotekets nuvarande lokaler). Detta kräver i sin tur en kostnad för kommunen att förvärva Mimers hus A-hus. Samtidigt så försvinner hyreskostnader för A-huset eller vuxenutbildningen, vilket i förlängningen påverkar kommunens driftskostnader.

I beräkningarna här nedanför redovisas de sammanlagda investeringskostnaderna för de olika alternativen i utredningen. Därefter redovisas mer detaljerade beräkningar och antaganden.

Gärdet 1:3, väster; del av markparkeringen vid Liljedalsgatan

	Nytt kulturhus med stadsbibliotek	**Enbart nytt stadsbibliotek**
Vuxenutbildning i stadsbibliotekets nuvarande lokaler	540 Mkr i investering	250 Mkr i investering
Utökad kulturverksamhet i stadsbibliotekets nuvarande lokaler	Inte aktuellt om det byggs ett nytt kulturhus	210 Mkr i investering
Dessa beräkningar inkluderar inte sannolikt minskade exploateringsintäkter.		

Klocktornet 1 m.fl.; Sigillets kvarter nära stadshuset

	Nytt stadsbibliotek – kommunalt byggt	Nytt stadsbibliotek – hyresvärden bygger
Vuxenutbildning i stadsbibliotekets nuvarande lokaler	280 Mkr i investering	160 Mkr i investering
Utökad kulturverksamhet i stadsbibliotekets nuvarande lokaler	240 Mkr i investering	120 Mkr i investering

4.4.1 Specifikation av vilka lokaler som förändras

Här nedanför presenteras vilken förändring av lokalerna som de olika kostnadsberäkningarna utgår från:

Kulturhuset flyttas till Gärdet 1:3, väster

- Ingen kulturverksamhet bedrivs i A-huset.
- Mimers teater blir enbart skolaula.
- Stadsbibliotekets, kulturskolans och Kultlabs lokaler byggs om för vuxenutbildning.
- Konsthallen byggs om till hörsal.

Enbart stadsbiblioteket flyttas, till Gärdet 1:3, väster eller till Klocktornet 1 m.fl.

- A-huset fortsätter att vara ett kulturhus men utan biblioteksverksamhet.
- Mimers teater är fortsatt både teater och skolaula för Mimers hus gymnasium.
- Stadsbibliotekets nuvarande lokaler byggs om för vuxenutbildning eller utökad kulturverksamhet.
- Kulturhusets, konsthallens och kulturskolans lokaler används som de gör idag.

4.4.2 Specifikation av enskilda kostnader

- Kostnad för byggnation av kulturhus med stadsbibliotek vid Gärdet 1:3, väster: 350 Mkr.
- Kostnad för byggnation enbart stadsbibliotek vid Gärdet 1:3, väster: 90 Mkr.

- Kostnad för att kommunen själva bygger stadsbibliotek i Klocktornet 1 m.fl: 120 Mkr, inklusive köp av byggrätt.

- Kostnad för att hyresvärden bygger stadsbibliotek i Klocktornet 1 m.fl.: 6,7 Mkr i årlig hyreskostnad, inklusive hyreskonsekvens för ombyggnationen.

- Kostnad för att förvärva Mimers hus A-hus från fastighetsägaren: 100 Mkr.

- Kostnad för ombyggnation av det nuvarande stadsbibliotekets lokaler för vuxenutbildningen (bjälklag i två våningar): 60 Mkr.

- Kostnad för ombyggnation av konsthallen till hörsal: 10 Mkr.

- Kostnad för ombyggnation av Kultlabs och kulturskolans lokaler för vuxenutbildning, om dessa verksamheter flyttas till ett nytt kulturhus: 20 Mkr.

- Minskad hyreskostnad efter köp av A-huset: 18 Mkr per år.

- Minskad hyreskostnad för vuxenutbildningen vid flytt till A-huset: 3,6 Mkr per år.

- Kapitalkostnader utifrån förvärv av Mimers hus A-hus: 10 Mkr per år.

- Alternativet att flytta kulturhuset och/eller stadsbiblioteket och enbart låta mer kulturverksamhet ta plats i stadsbibliotekets nuvarande lokaler: 10 Mkr mer i årlig kulturbudget, 10 Mkr för lokalanpassningar och 10 Mkr för inventarier.

- Kostnad för ersättningsbyggnation av Trio-G bakom Mimershallen (byggrätt E): mellan 60 Mkr och 80 Mkr beroende på antal klassrum och arbetsrum.

- Kostnad för lokalanpassningar av H-huset om vuxenutbildningen flyttas dit: 5 Mkr.

5 Stadsmuseum

5.1 Historik, tidigare utredningar samt annan museiverksamhet

I denna utredning är utgångspunkten för ett stadsmuseum Kungälvs kommuns historia och inte bara Kungälvs stads historia. Målgruppen för ett stadsmuseum kan vara kommunens invånare samt besökare från både Sverige och utlandet. Ett stadsmuseum kan fylla en viktig funktion i kommunens besöksnäringsarbete.

Stadsmuseum är en fråga som drivits från både ett kommunalt och ideellt perspektiv under längre tid. Kulturarv Kungälv har särskilt varit drivande i frågan. Föreningen är sedan årsskiftet 2023/2024 en sammanslagning av Föreningen Gamla Kungälv, Föreningen Kungälvs Musei Vänner samt Kungälvs Fornminnes- och Hembygdsförening. I slutet av 1990-talet togs ett gemensamt initiativ kring ett museum mellan kommunen och föreningarna Gamla Kungälv och Föreningen Kungälvs Musei Vänner. Tanken var att skapa en verksamhet med namnet Bohusporten som förenade museum och annan kultur- och mötesverksamhet. Fokus låg på att ta över Älvkullens lokaler på Fästningsholmen och planritningar togs fram. 2008 gjorde kommunen en utredning av Fästningsholmen där museum fanns med som ett alternativ. 2018 så behandlades frågan om ett museum igen inom politiken. En beredningsskrivelse skickades till kommunfullmäktige med skisser och planritningar för ett stadsmuseum, även denna gång i Älvkullen.

Sedan ett antal år tillbaka så har Kulturarv Kungälv drivit ett projekt där man vill utöka volymen för hembygdsgården på Fästningsholmen genom en tillbyggnad av hembygdsgården. Statens fastighetsverk har som markägare nyligen sagt nej till dessa planer. Viss museiliknande verksamhet finns redan idag i hembygdsgården, vilken håller öppet sommartid. En viktig drivkraft för Kulturarv Kungälv överlag är att presentera de så kallade Kungälvsbroderierna, där Kungälvs kommuns historia sammanfattas i sex större broderier. Dessa är för närvarande magasinerade eftersom det saknas brandsäkra lokaler där dessa kan presenteras.

Utdrag från Kungälvsbroderierna, foto av Kulturarv Kungälv

Marstrands hembygdsförening har ett museum bakom Rådhuset på Marstrandsön. Utgångspunkten i denna utredning är att Marstrands museum ska finnas kvar även om man skulle etablera ett stadsmuseum i Kungälvs gamla stadskärna. Marstrands historia skulle i viss mån behöva presenteras i ett stadsmuseum för att skapa en helhet av kommunens historia, men i första hand skulle besökare som vill ta del av Marstrands historia hänvisas till Marstrands museum.

Kommunen har hösten 2024 blivit kontaktad av föreningen SS Fram, med ambition att ställa ut äldre båtar, träkostrar, inför allmänheten. Dialog förs om möjligheten till dels en temporär utställning med start snart, dels en permanent utställning med start senare. I frågan om temporär utställning snart diskuteras Marstrandsområdet. I frågan om en permanent utställning senare diskuteras hittills Marstrandsområdet och Kungälvs stad.

5.2 Omvärldsbevakning av stadsmuseum

Museiverksamhet regleras genom museilagen (SFS 2017:563) som både gäller för statliga, regionala och kommunala museer. I lagen står det bland annat att ett museum ska bidra till samhället genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning. Ett museum definieras i lagen som en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och människans omvärld.

En omvärldsbevakning av andra kommuners stadsmuseum har gjorts av förvaltningen. Omvärldsbevakningen visar att drygt 30 kommuner har stadsmuseum eller liknande museum, vilket motsvarar ungefär 1/6 av alla kommuner. Annan typ av historisk museiverksamhet kan även förekomma i många kommuner, till exempel genom hembygdsgårdar. Av GR-kommunerna är det tre kommuner som har stadsmuseum: Göteborg, Alingsås och Mölndal.

De drygt 30 kommunerna med stadsmuseum kan delas in i tre kategorier:

- Större kommuner, till exempel Stockholm, Göteborg, Malmö, Södertälje, Eskilstuna, Norrköping och Sundsvall.
- Kommuner som redan har stort fokus på den egna historien, till exempel Vadstena, Sigtuna och Trosa.
- Andra kommuner: Alingsås, Arboga, Eksjö, Enköping, Eslöv, Falkenberg, Karlshamn, Köping, Landskrona, Mölndal, Skellefteå, Sundbyberg, Tranås, Trelleborg, Vetlanda, Vänersborg, Ystad, Örnsköldsvik och Östersund

Här nedanför finns ett antal andra relevanta slutsatser från omvärldsbevakningen:

- Ungefär 2/3 av stadsmuseerna drivs av kommunen. Ungefär 1/3 drivs av en ideell förening eller i samverkan mellan en ideell förening och kommunen.

- Antal besökare varierar stort och kan påverkas av i vilken grad stadsmuseum besöks av skolverksamheter. Kommuner i Kungälvs storlek har alltifrån 5 500 till 104 000 besökare per år i sina stadsmuseum. Genomsnittet är drygt 39 000 besökare per år. I sammanhanget kan det nämnas att 20 av 29 stadsmuseum har fri entré.

- Stadsmuseerna ligger nästan alltid centralt, oftast i historiska byggnader. Det är vanligt med gamla köpmansgårdar eller fabriker.

- Museerna har oftast mellan fem och åtta utställningar/besöksrum samtidigt. Ambulerande utställningar förekommer i många av stadsmuseerna.

- Storleken på stadsmuseerna varierar mellan 75 kvm och 3 000 kvm2 (i det senare fallet ett friluftsmuseum). Det är vanligast med mellan 500 och 1 000 kvm. Utifrån Kungälvs kommuns storlek skulle drygt 500-600 kvm vara en lämplig storlek.

5.3 Innehåll i ett stadsmuseum

Utifrån omvärldsbevakningen av stadsmuseum så är förvaltningens bedömning att de allra flesta kommuner i Sverige kan fylla ett stadsmuseum med ett innehåll. Alla kommuner har en historia, även Kungälvs kommun.

Här nedanför finns några exempel på utställningar som skulle kunna vara aktuella i ett stadsmuseum för Kungälvs kommun:

- Kongahälla
- Kongahällamötet
- Bohus fästning
- Industrier i Kungälv, till exempel ABC-fabriken och Kexfabriken
- Marstrand (i samarbete med Marstrands museum)
- Landsbygdens historia, till exempel Kode, Kärna och Diseröd
- Den moderna staden växer fram, med inriktning på centrum, Ytterby, Munkegärde med mera.

Det finns självklart många fler teman att ta upp i ett stadsmuseum. Som i alla kommuner kan det också finnas åsikter om vad som utgör centrala delar av kommunens historia och hur dessa presenteras. Några teman som kan vara intressanta att uppmärksamma just för Kungälvs kommun kan vara Kungälv som en knytpunkt i Norden samt Kungälv som en handelsstad. Förvaltningens bedömning är att det konkreta innehållet i ett stadsmuseum bör tas fram av en utställningsproducent i samarbete med ideella krafter, kommunens kultursamordnare för kulturarv och andra sakkunniga.

5.4 Organisation för ett stadsmuseum

Förvaltningens bedömning är att ett stadsmuseum bör bedrivas i kommunal regi men med omfattande samverkan med ideella krafter. Det är lämpligt att kommunen rekryterar ett antal yrkesroller inom museiverksamheten som både kan arbeta självständigt och tillsammans med ideella krafter. Utöver de fasta utställningsavdelningarna med sina respektive samlingar är även ambulerande utställningar önskvärda för att hålla museet aktuellt och levande.

Här nedanför finns en kortfattad beskrivning av relevanta yrkesroller:

Utställningsproducent
Ansvarar för att planera, samordna och genomföra utställningar. Leder arbetet från idé till färdig utställning och ser till att projektet håller budget och tidplan.

Museipedagog
Utvecklar och genomför pedagogiska aktiviteter, program och guidningar, ofta riktade till skolor, barn och unga, men också till vuxna grupper. Förmedlar museets innehåll på ett tillgängligt och engagerande sätt.

Föremålsintendent
Ansvarar för museets samlingar, inklusive dokumentation, konservering och tillgängliggörande. Många av de samlingar som är aktuella i ett stadsmuseum kräver ingående kunskap om värme, ljus, luftfuktighet och andra fastighetstekniska faktorer för att kunna bevaras på ett säkert sätt.

Kulturvärd
Har det dagliga ansvaret för att möta besökare och ge information. Hanterar också tekniken på museet och har en viktig roll i samband med arrangemang. Kulturvärdar finns redan idag på Mimers kulturhus.

5.5 Samverkan med ideella krafter

Ungefär en tredjedel av stadsmuseerna i andra kommuner drivs av ideella krafter alternativt av ideella krafter i samverkan med kommuner. Utifrån omvärldsbevakningen av andra kommuner finns det flera sätt för kommunen att samverka med ideella krafter:

- Fastigheten. Kommunen kan äga fastigheten eller förvalta den. Vid en nybyggnation eller tillbyggnation kan kommunen finansiera hela eller delar av byggnationen med investeringsmedel. I det fall som kommunen äger fastigheten kan den helt eller delvis vara hyresfri.
- Ekonomi. Kommunen kan ge bidrag till verksamheten.
- Material och samlingar. Hembygdsföreningar har ofta material och samlingar som i urval kan visas upp i ett stadsmuseum.

- Framtagande av utställningar. En utställningsproducent och en museipedagog kan samarbeta med ideella krafter i framtagandet.
- Egna utställningsytor. Ett möjligt upplägg är att ett av rummen i ett stadsmuseum blir en plats för hembygdsföreningarna att själva ha utställningar. Det kan handla om att respektive hembygdsförening får en anvisad plats, att flera hembygdsföreningar tar fram utställningar tillsammans eller att platsen ambulerar mellan olika hembygdsföreningar.
- Guidningar. Guidning i ett stadsmuseum bör lämpligen ske av en anställd museipedagog, men även av ideella krafter, särskilt om de har egna utställningar i stadsmuseet.
- Kassa och service. Om ett stadsmuseum ägs av en eller flera ideella aktörer kan det vara aktuellt att dessa bemannar kassa och bedriver enklare service i lokalerna.
- Samarrangemang. Om det finns plats för det kan ideella föreningar eller kulturutövare anordna arrangemang och bedriva annan verksamhet i stadsmuseets lokaler, något som också kan öka besöksantalet.
- Caféverksamhet. Ideella krafter kan stå för caféverksamhet i eller i nära anslutning till stadsmuseet.
- Just i Kungälvs kommuns fall kan det vara relevant med ytor i ett stadsmuseum för att presentera Kungälvsbroderierna, som tagits fram ideellt.

I samtal med Kulturarv Kungälv och andra hembygdsföreningar har dessa varit positiva till en samverkan kring ett stadsmuseum. En närmare utformning av denna samverkan kan tas fram om etablerande av ett stadsmuseum blir aktuellt. Mer om Kulturarv Kungälvs egna initiativ kring museum finns senare i denna utredning.

5.6 Digitala delar av ett stadsmuseum

Digitala element är en naturlig del av ett stadsmuseum och används i olika utsträckning i andra kommuners stadsmuseum. Omvärldsbevakningen visar att de vanligaste digitala elementen är filmer på plats på museet eller digitala utställningar på stadsmuseernas hemsidor. Det är även vanligt med interaktiva utställningar, exempelvis skärmar som besökaren kan interagera med eller skärmar med information på. Ett par museum har QR-koder, appar eller VR-filmer.

Förvaltningens bedömning är att digitala delar av ett stadsmuseum bör tas fram av en utställningsproducent. Det är svårt att i denna utredning fastslå exakt vilka digitala delar som bör finnas i ett stadsmuseum, eftersom det i hög grad avgörs av vilka utställningar som är aktuella att ha i museet. Möjligheten finns också att ha ett helt digitalt stadsmuseum, antingen via en egen webbplats eller via Kungälvs kommuns hemsida. Kostnaden då består i första hand av en utställningsproducent som tar fram innehåll samt insatser från kommunens kommunikationsfunktion. Digitalisering av ett stadsmuseum kan även kopplas till digitalisering av kulturarvet som beskrivs senare i denna utredning.

5.7 Möjlig lokalisering av ett stadsmuseum

Det har varit en utmaning för förvaltningen att hitta lämpliga lokaler för ett stadsmuseum. Förvaltningens analys är att svårigheten att hitta lämpliga lokaler också kan ha bidragit till varför ett stadsmuseum inte har etablerats i Kungälv tidigare. Här är några typiska exempel på typer av byggnader som inte självklart kan inrymma ett stadsmuseum:

- Byggnader som är äldre men som antingen är för små, för svåra att göra tillgängliga för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, eller är belagda med formellt skydd av dess kulturhistoriska värden (k-märkta).
- Byggnader som ägs av aktörer som inte vill sälja eller hyra ut dem.
- Byggnader som har ett kulturhistoriskt värde men som sedan länge används som bostadshus.
- Byggnader som inte ligger i den äldre stadskärnan, där ett stadsmuseum enligt det politiska uppdraget bör utredas.
- Byggnader som redan rymmer annan kommunal verksamhet eller där framtida planering finns för annan kommunal eller kommersiell verksamhet.

I nästa del av kapitlet presenteras ett antal förslag på lokaliseringar, men innan dess kommer en redovisning av ett antal lokaler som förvaltningen inte bedömer vara möjliga eller aktuella för ett stadsmuseum i dagsläget.

Rådhuset

Rådhuset ligger invid Gamla torget. Byggnaden och fastigheten (Rådhuset 11) ägs av kommunen. Byggnaden är byggnadsminnesförklarad (starkt formellt skydd av dess kulturhistoriska värden, beslut 1981). Rådhuset har både en lämplig lokalisering och en historisk anknytning för ett stadsmuseum, men förvaltningens bedömning är att byggnaden dels är i minsta laget, dels inte kan göras tillgänglig för personer med nedsatt rörelseförmåga i tillräcklig grad. Därför är den inte aktuell för ett stadsmuseum.

Älvkullen på Fästningsholmen

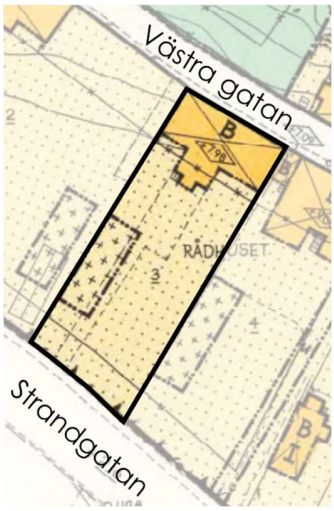
Byggnaden (inom fastighet Gamla staden 1:11, inom skyddsområde kring byggnadsminne) ägs av Västra Götalandsregionen efter att tidigare ha rymt skolverksamhet. En ingående dialog har under en längre tid skett med VGR för att förmå dem att överlåta lokalen till kommunen. Dialogen fortsätter, men för närvarande är Älvkullen inte aktuell för ett stadsmuseum.

Vandrarhemmet på Fästningsholmen

Byggnaden (inom Statens fastighetsverks Gamla staden 1:12, inom skyddsområde kring byggnadsminne) ägs av kommunen. Fastigheten den står på ägs av Statens fastighetsverk. Byggnaden väntas inom kort hyras ut till en näringsidkare som kommer att bedriva vandrarhemsverksamhet och därmed förenlig verksamhet. Lokalen bedöms därför inte vara aktuell för ett stadsmuseum.

Uddmanska huset/Rosa Huset

Uddmanska huset, även kallat Rosa huset, ligger på Västra Gatan 9, cirka 150 meter från Gamla torget. Byggnaden och fastigheten (Rådhuset 3) ägs av kommunen och inrymmer för närvarande kommunal LSS-verksamhet, men har tidigare bland annat varit en förskola.

Byggnadens entréplan bedöms kunna tillgängliggöras för personer med nedsatt rörelseförmåga, vilket ger en tillgänglig area om cirka 110 kvm, vilket är i minsta laget för ett stadsmuseum. Inom fastigheten finns enligt gällande detaljplan en outnyttjad byggrätt för komplementbyggnad (markerad med plustecken i plankartan till höger).

Byggnaden är byggnadsminnesförklarad (starkt formellt skydd av dess kulturhistoriska värden, beslutat 1981), på grund av dess 1700-talskaraktär. Enligt en av skyddsföreskrifterna får det i byggnadens inre inte vidtas sådana åtgärder som medför ingrepp i befintlig rumsindelning eller stomme. Förvaltningens bedömning att dessa begränsningar tillsammans med en relativt liten tillgänglig area gör att det inte är möjligt att ha ett stadsmuseum i lokalerna.

Stadshuset

Ett intressant alternativ kan vara att placera stadsmuseet i stadshuset. Detta ger en placering i närheten av den gamla stadskärnan i en offentlig miljö som har en naturlig koppling till Kungälvs kommun. Stadshuset och dess relation till medborgarna skulle också stärkas. Det finns flera olika sätt att gruppera om lokalerna och verksamheterna i stadshuset för att frigöra den yta som behövs för ett stadsmuseum. Till exempel är den lokal där stadshusets matsal för närvarande är placerad strategiskt intressant. Förslaget kräver dock mer utredning och viss verksamhet som idag ryms i stadshuset kan i ett sådant förslag behöva flytta till andra lokaler.

Butikslokal längs Västra gatan

Ett alternativ är om kommunen förvärvar en fastighet eller del av fastighet längs Västra gatan och därmed etablerar ett stadsmuseum i en tidigare butikslokal. I ett sådant scenario är det nödvändigt att kommunen förvärvar fastigheten för att ha rådighet över lokalen när den byggs om, bland annat eftersom ett stadsmuseum kräver omfattande fastighetstekniska åtgärder (brand, ventilation, belysning, fukt- och temperaturkänslighet m.m.). Ett stadsmuseum i en tidigare butikslokal kan vara relevant utifrån sin närhet till Västra gatan, men förvaltningens bedömning är att det i sådana fall är mer lämpligt att placera ett stadsmuseum i Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets fastighet). Detta beskrivs senare i utredningen.

Kvarnkullen

Kvarnkullen är en konferens- och evenemangsanläggning i centrala Kungälv som ägs och drivs av kommunen. Fastigheten skulle möjligen kunna utvecklas för att även

inrymma ett stadsmuseum. Kombinationen mellan museum och uthyrningsbara publika lokaler kan till exempel vara intressant. Den befintliga kvarnen som ligger intill ger också en kulturhistorisk koppling. Kvarnkullen ligger dock en bit från den gamla stadskärnan och kan komma att bli föremål för utveckling i samband med kommande planarbete för Oasenområdet. I dagsläget är Kvarnkullen inte aktuell för ett stadsmuseum.

Mimers kulturhus

Om stadsbiblioteket flyttas från kulturhuset kan ett stadsmuseum vara en av flera verksamheter som placeras i stadsbibliotekets nuvarande lokaler, under förutsättning att dessa lokaler inte ska användas för vuxenutbildning. Mer om detta beskrivs tidigare i utredningen. Om stadsbiblioteket skulle finnas kvar i Mimers kulturhus är förvaltningens bedömning att det inte finns tillräcklig yta för att ha ett stadsmuseum i kulturhuset. I sådana fall skulle konsthallens verksamhet behöva avvecklas till förmån för ett stadsmuseum, vilket inte bedöms vara önskvärt.

Nybyggnation av stadsmuseum

Ett stadsmuseum kan rymmas i en nybyggd byggnad. Det är dock svårt att hitta lämplig mark, en utmaning som beskrivits tidigare i utredningen. I första hand skulle det handla om en byggnation på del av Gärdet 1:3 väster (del av markparkering norr om Liljedalsgatan) som behandlades i förra kapitlet. Sett till andra kommuner är det inte vanligt att stadsmuseum finns i nybyggda lokaler. Man kan också argumentera för att kostnaden för en nybyggnation ihop med sannolikt minskade exploateringsintäkter inte är proportionerlig vid etablering av en verksamhet som stadsmuseum.

5.7.1 Alternativ 1: Sigillets kvarter (Klocktornet 1 m.fl.)

Det finns som tidigare nämnts svårigheter att hitta lämpliga historiska byggnader för ett stadsmuseum. Ett stadsmuseum kan därför behöva placeras i en mer urban kontext men ändå nära den gamla stadskärnan och Västra gatan. Förvaltningens bedömning är att Sigillets kvarter (Klocktornet 1 m.fl.) i sådana fall skulle vara en lämplig lokalisering. Det handlar då i första hand om lokalerna på entréplan (tidigare banklokaler) eller lokaler som efter rivning ersätter de på entréplan.

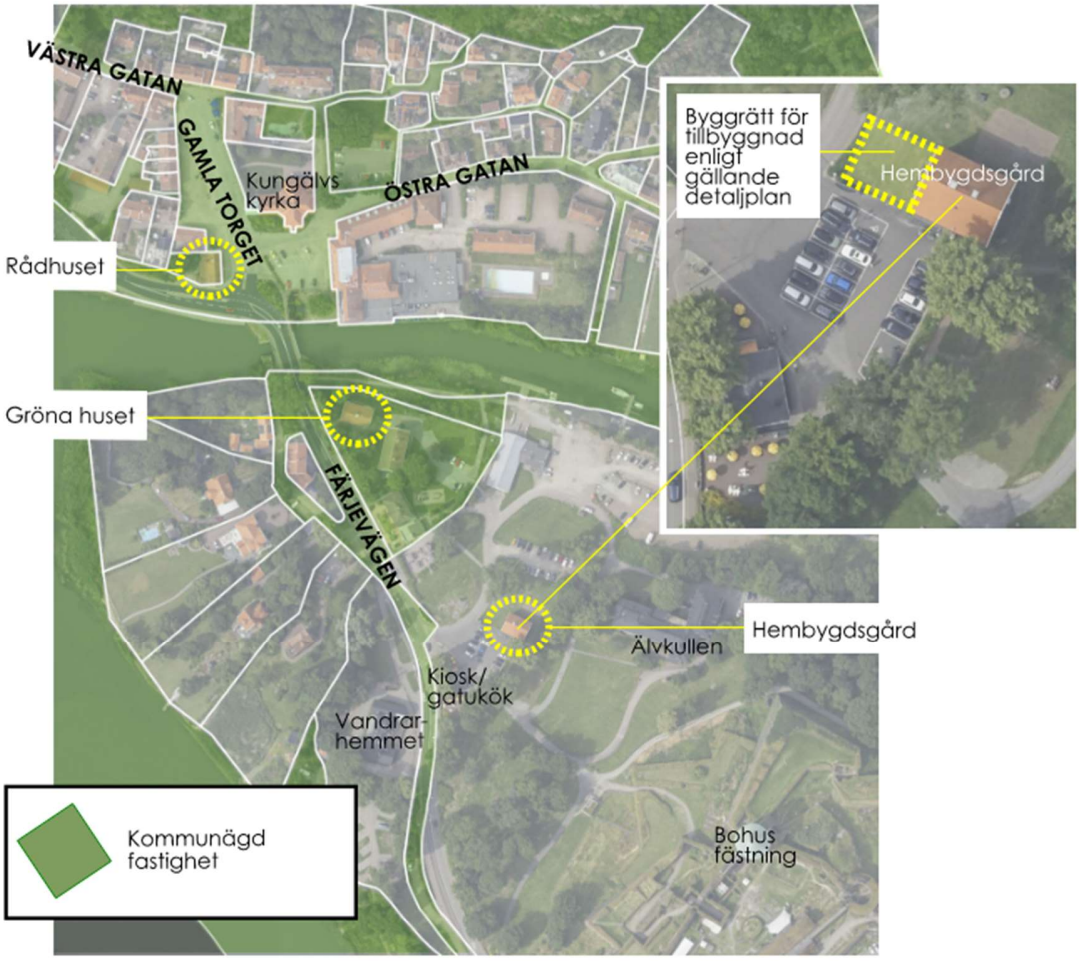
Förvaltningens bedömning är att en placering av ett stadsmuseum i direkt anslutning till Västra gatans ände är intressant för att rama in Västra gatan och den gamla stadskärnan. Stadsmuseet skulle även få en naturlig placering i ett kulturstråk och då bidra till att binda ihop Mimers kulturhus med Västra gatan. Lokaliseringen är dock inte lika gynnsam som en placering på eller i närheten av Fästningsholmen om syftet är att främja besöksnäringen. En ombyggnation av lokalerna krävs också för att de ska kunna inrymma ett stadsmuseum.

Lokalerna i Klocktornet 1 m.fl. ger möjlighet att inkludera fler funktioner i lokalerna. Ett stadsmuseum kan till exempel kombineras med inslag av möjlighet till lek inomhus i syfte att locka barnfamiljer till museet och Västra gatan. Detta kan i sin tur kombineras med idén om Barnens kulturstråk som beskrivs senare i denna utredning.

5.7.2 Alternativ 2: Ett av de gröna husen på norra Fästningsholmen

Förvaltningens bedömning är att Fästningsholmen är en lämplig plats för ett stadsmuseum, utifrån dess historiska anknytning och närhet till besöksnäring och kommunikationer. Fästningsholmen har dock flera begränsningar från ett samhällsplaneringsperspektiv. Bohus fästning är byggnadsminnesförklarad. Merparten av resten av Fästningsholmen utgör skyddsområde kring byggnadsminne och fornlämning. Stora delar av marken på Fästningsholmen ägs inte av kommunen utan av Statens Fastighetsverk, som i dialog med Kungälvs kommun tydliggjort att ytterligare byggnation på Fästningsholmen kräver en sammanhållen plan för utveckling av området. Kommunen har en nära dialog med Statens Fastighetsverk om detta och en arbetsgrupp inom förvaltningen arbetar för närvarande med frågan.

Det finns främst två lokaliseringar som är intressanta för ett stadsmuseum på Fästningsholmen, dels ett av de gröna husen på norra Fästningsholmen, dels föreningen Kulturarv Kungälvs idé om en tillbyggnation av hembygdsgården, som föreningen äger. Här nedanför finns en översiktsbild som visar dessa två lokaliseringar samt det kommunala markinnehavet i området.

Det gröna huset ligger tillsammans med ett annat mer långsmalt grönt hus på norra delen av Fästningsholmen. Denna del av Fästningsholmen omfattas inte av byggnadsminne och kommunen äger fastigheten och byggnaderna. De gröna husen har senast varit boende för nyanlända. I diskussioner med den näringsidkare som väntas ta över vandrarhemmet på Fästningsholmen har utgångspunkten varit att båda dessa hus ska användas som annex till vandrarhemmet. Ett av de gröna husen, det närmast Fars hatt, skulle dock fortsatt kunna användas för kommunal verksamhet eller för föreningsverksamhet kopplat till Fästningsholmen.

Kommunens bedömning är att det gröna huset i fråga är en relevant lokal för ett stadsmuseum, med den uppenbara fördelen att huset ligger på Fästningsholmen. Det faktum att Kungälvs kommun äger både byggnaden och marken underlättar. Det saknas dock ett önskvärt tydligt stöd för museum i gällande detaljplan. Precis som i andra alternativ för stadsmuseum krävs en inre ombyggnation av byggnaden.

På det vänstra fotot syns det gröna hus på Fästningsholmen som kan vara aktuellt som stadsmuseum, fotot taget strax söder om huset. På högra fotot syns samma hus längst bak i bilden. Till höger i bilden ligger det andra grönt huset som planeras att bli ett annex till vandrarhemmet på Fästningsholmen.

5.7.3 Alternativ 3: Hembygdsgården på Fästningsholmen (ej längre möjligt efter beslut från Statens fastighetsverk)

Hembygdsgården (inom Statens fastighetsverks fastighet Gamla staden 1:11) ägs av föreningen Kulturarv Kungälv. Föreningen har lagt ned ett omfattande arbete på ett förslag på ett museum om Kungälvs historia i hembygdsgården, bland annat tillsammans med medlemmar i föreningen vilka arbetar eller har arbetat i byggbranschen. Kommunen har även haft samverkan med Kulturarv Kungälv om detta alternativ.

Kulturarv Kungälvs förslag har varit en tillbyggnad till den nuvarande hembygdsgården. Genom tillbyggnaden kan byggnaden i sin helhet kunna göras tillgänglig för personer med nedsatt rörelseförmåga i tillräcklig grad, en tillgänglighet som inte finns i hembygdsgården i sin nuvarande form. På så sätt skulle den

byggnaden i sin helhet, både den nya och äldre delen, kunna innehålla museum-, mötes- och kulturverksamhet i två våningar.

Foton från Kulturarv Kungälvs hemsida på och inifrån hembygdsgården.

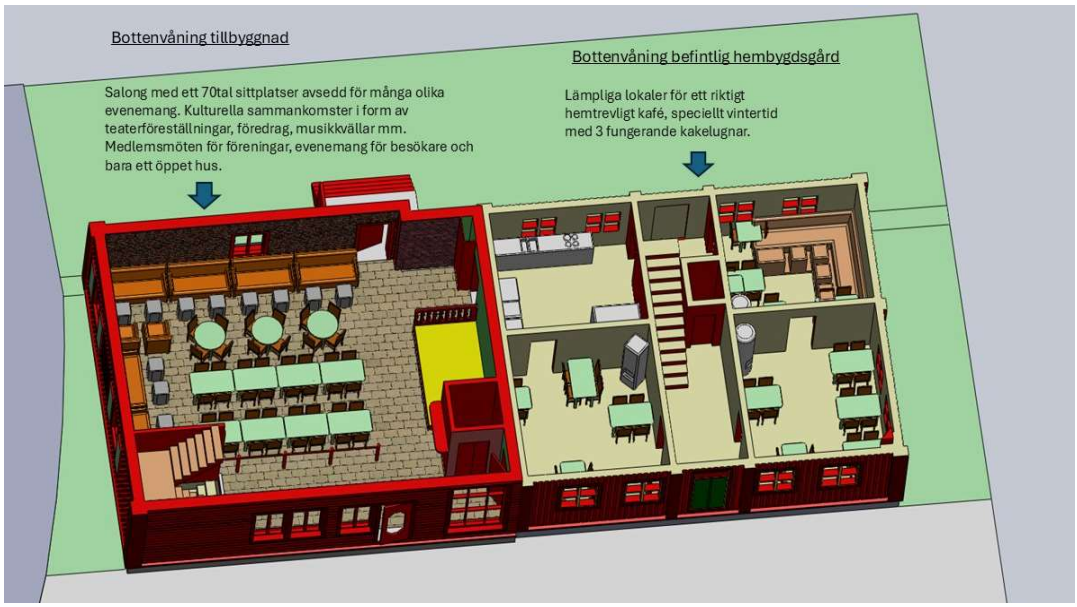
Enligt gällande detaljplan finns byggrätt för tillbyggnad av byggnaden, invid dess befintliga fasad åt väster. Enligt bestämmelse i gällande detaljplan får åtgärder som minskar byggnadens kulturhistoriska värden inte vidtas, och byggnaden ligger inom skyddsområde för både fornlämning och byggnadsminne. I ett eventuellt ärende om bygglov skulle det ställas höga krav på utformningen. Statens Fastighetsverk som markägare måste också ge sitt godkännande till byggnationen och rådigheten över marken utökas med arrende eller på annat sätt.

I slutfasen av denna utredning har beskedet kommit att Statens fastighetsverk som markägare har nekat föreningen Kulturarv Kungälv tillbyggnation av befintlig nuvarande hembygdsgård. Tillbyggnaden kan därmed inte genomföras. I en tidigare fas av denna utredning resonerade förvaltningen om möjligheten för kommunen att finansiera eller delfinansiera en tillbyggnad samt lokalanpassningar och underhållsåtgärder för den nuvarande hembygdsgården. Kulturarv Kungälv har också haft planer på att söka bidrag från Allmänna arvsfonden för att delfinansiera tillbyggnaden.

Här nedanför presenteras kortfattat Kulturarv Kungälvs ursprungliga skisser för en ombyggd av hembygdsgården genom en tillbyggnad. I sammanhanget är det viktigt att nämna att föreningens skisser på tillbyggnad inte har passerat kommunens bygglovenhet eller miljö- och byggnadsnämnd. I det fall som en prövning av bygglov skulle bli aktuellt i framtiden kommer mycket höga krav att ställas på utformningen.

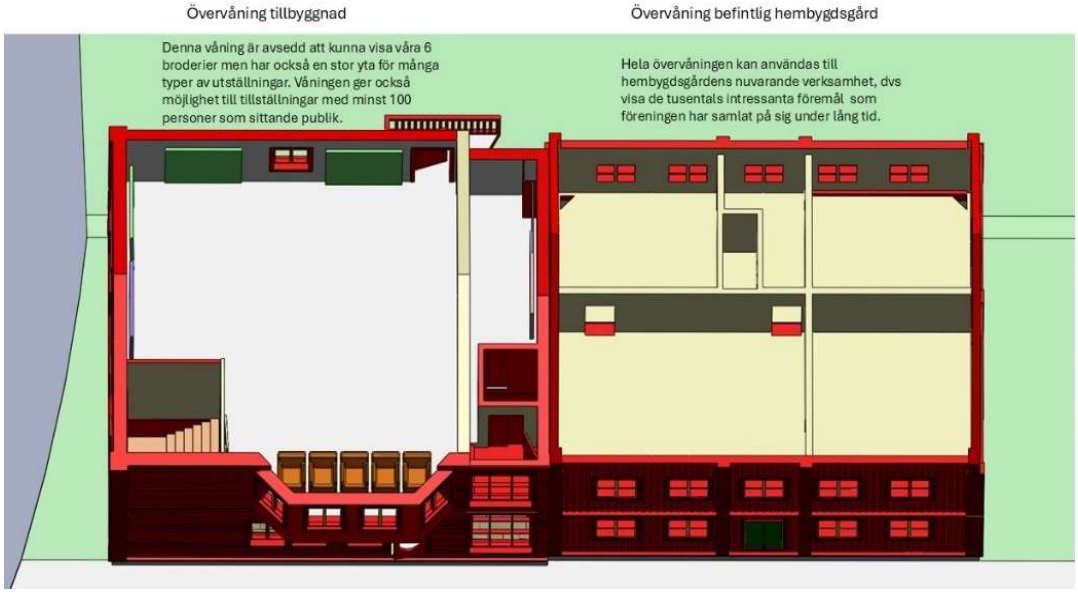
Entréplan

På entréplan i planerad tillbyggnad föreslår Kulturarv Kungälv en salong med ett 70-tal sittplatser avsedda för evenemang. Förvaltningens kommentar är att denna typ av lokaler kan bidra positivt till besöksantalet för ett stadsmuseum och ge stadsmuseet fler funktioner än bara museum. På entréplan i befintlig byggnad föreslår Kulturarv Kungälv ett café. Förvaltningens kommentar är att delar av caféytorna även skulle behöva bli utställningsytor för att ett helt stadsmuseum ska få plats.

Övervåning

Hiss planeras i tillbyggnaden. På övervåningen vill Kulturarv Kungälv placera utställningsytor. I tillbyggnaden föreslås en utställning av Kungälvsbroderierna och i befintlig byggnad annan museiverksamhet. Utrymmet med broderierna är även tänkt att användas som samlingslokal. Förvaltningens bedömning är att det är lämpligt att visa Kungälvsbrodierna i ett stadsmuseum men att utrymmet med broderierna även kan behöva tas i anspråk för andra utställningar för att få plats med ett helt stadsmuseum, till exempel genom tillfälliga väggar i mitten av lokalen.

5.8 Ekonomisk konsekvensbedömning

Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommun tillsammans med Kulturarv Kungälv bör bedriva ett arbete i syfte att se om ett stadsmuseum kan inrymmas i ett av de gröna husen på norra Fästningsholmen. Det är rimligt för Kungälvs kommun att samverka med ideella krafter med tanke på det ideella engagemang som funnits för ett stadsmuseum under en lång tid. Som det framkommit i omvärldsbevakningen är detta också en vanlig samverkansform för ett stadsmuseum.

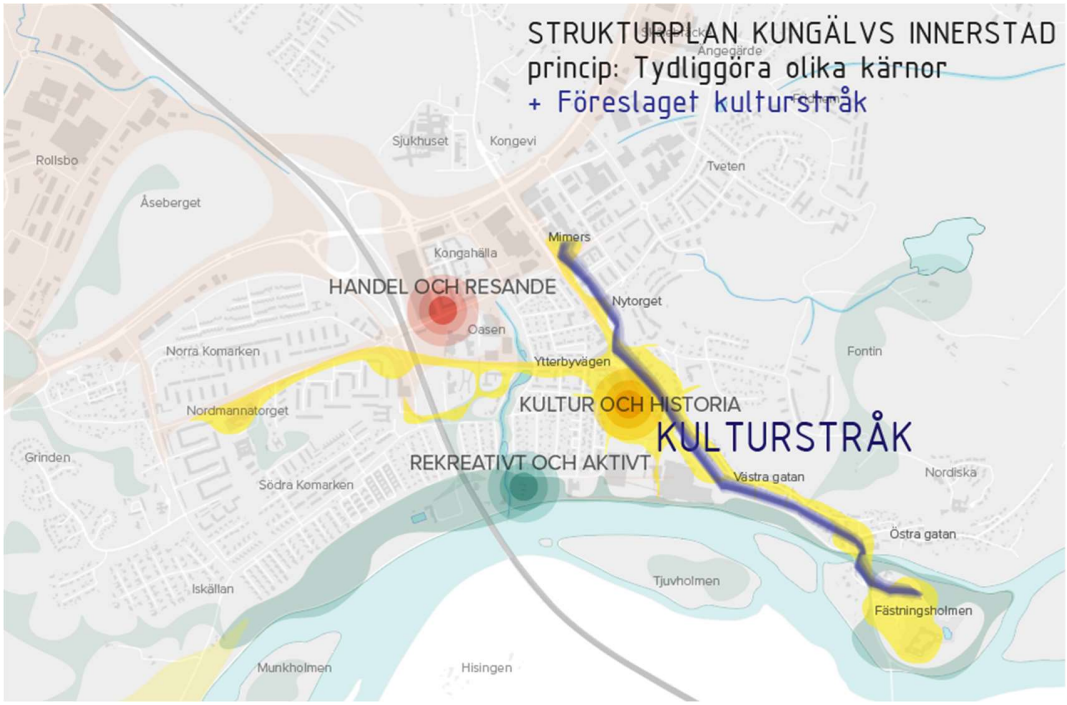
Här nedanför finns ett antal kostnadsberäkningar utifrån kapitlet om stadsmuseum:

- Kostnaden för lokalanpassningar och underhållsåtgärder för det gröna huset för att inrymma ett stadsmuseum bedöms vara 10 Mkr.
- Om man istället placerar ett stadsmuseum i Sigillets fastighet (Klocktornet 1 m.fl.) ställs om till stadsmuseum bedöms detta kosta 12 Mkr om kommunen själva stod för byggnationen alternativt 1,6 Mkr per år i hyra om lokalerna hyrs, inklusive hyrestillägg för ombyggnationen.
- Till detta tillkommer årliga kostnader för drift och underhåll av de aktuella fastigheterna.
- Ett stadsmuseum kräver driftskostnader på cirka 4 Mkr årligen. I detta ingår personalkostnader för en kommunal utställningsproducent, en museipedagog, en föremålsintendent och en kulturvärd. Det ingår även kostnader för enstaka ambulerande utställningar, viss utveckling av redan existerande utställningar samt vissa arrangemang. Beräkningen utgår från fritt inträde.
- Kostnader för utställningsmaterial och andra inventarier bedöms vara cirka 5 Mkr i samband med att ett stadsmuseum etableras. Kostnaderna är delvis beroende av stadsmuseets storlek och utformningen av de konkreta utställningarna.

6 Kulturstråk

Tidigare i utredningen presenterades en kortare omvärldsbevakning av andra kommuners kulturverksamhet. Det konstaterades då att nästan alla kommuner som ingick i omvärldsbevakningen samlat sin fasta kulturverksamhet till ett kulturhus (eller i större kommuner till flera kulturhus). Trots detta finns det ändå kommuner som arbetar med kultur i stadsutvecklingen på andra sätt än enbart genom kulturhus och evenemang. Det handlar då främst om kommunala satsningar på offentlig konst samt om att etablera mindre eller större utomhusscener. Utöver detta så finns det ett antal kommuner som anlagt kulturstråk eller liknande stråk/platser för kultur.

Förvaltningens bedömning är att om Kungälvs kommun ska arbeta med kultur i stadsutvecklingen i den gamla stadskärnan så är kulturstråk den mest rimliga vägen. Det förhåller sig också till hur flera andra kommuner arbetat med kultur i stadsutvecklingen i gamla stadskärnor. I denna del av utredningen presenteras därför hur ett kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan till Mimers kulturhus kan utformas. Kulturstråket sammanfaller med sträckan längs kärna *Kultur och Historia* enligt strukturplanen för Kungälvs innerstad. Målgruppen för ett kulturstråk kan vara de egna invånarna, men det kan också vara kopplat till besöksnäring, att locka både besökare från närliggande kommuner och övriga Sverige till Kungälv.

Föreslaget kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan till Mimers kulturhus, redovisat i mörkt lila färg. Redovisad dragning skall inte ses som exakt. Delar av kulturstråkets föreslagna innehåll/punkter ligger på ett avstånd från redovisad dragning.

6.1 Innehåll i ett kulturstråk

Kulturstråk eller liknande stråk är ofta en kombination av flera olika kulturpunkter/kulturhistoriska punkter och handel. Även inslag av natur kan förekomma. Här nedanför finns en översikt över vilka inslag som kan vara aktuella i ett kulturstråk:

- Verksamhet med ateljéer, gallerier, scener, studios, arbetsplatser, möteslokaler eller andra platser för kulturutövning och kulturutövare.
- Offentlig konst, inklusive lokala konstprojekt eller lokala konstnärer.
- Kulturella evenemang, till exempel utställningar, kulturnätter, kursverksamhet, marknader, stadsvandringar.
- Mat, caféer och restauranger samt evenemang runt detta, till exempel matfestivaler.
- Kulturell handel och lokala verksamhetsutövare, till exempel hantverk, design, vintage/retro. Även second hand och återbruk kan förekomma.
- Stadsmuseum, kulturhistoriska byggnader, teater, biograf.
- Inslag av natur och rekreation, trädgårdar, promenadstråk och belysning.

En viktig del av kulturstråk är samarbete med ideella och privata kulturutövare. I och med att den kommunala kulturverksamheten i första hand är samlad i ett kulturhus så blir kulturstråket snarare ett sätt att involvera de ideella och privata kulturutövare vars verksamhet inte ryms i kulturhuset.

6.2 Sträckning och hållpunkter

Förvaltningens bedömning är att en lämplig sträckning för ett kulturstråk är mellan Fästningsholmen och Mimers kulturhus, med fokus på Västra gatan. Här nedanför är en lista på platser/besökspunkter som redan idag finns längs sträckan, sorterade i geografisk ordning från Fästningsholmen till Mimers kulturhus:

- Bohus fästning
- Hembygdsgården
- Fars hatt - plats för kulturevenemang
- Kungälvs rådhus
- Kungälvs kyrka
- Bergfeltska trädgården
- Konstateljé Lotta Neime Art
- Kärleksstigen
- Strandparken

- Nordiska folkhögskolan
- Västra gatan överlag – plats för stadsvandring
- Biograf Trappan
- Järn 74 Konstnärskollektiv
- Fars hatt träskulptur och Trekungamötet
- Mimers kulturhus

1 = Bohus fästning
2 = Hembygdsgården
3 = Fars hatt
4 = Kungälvs kyrka
5 = Kungälvs rådhus
6 = Bergfeltska trädgården
7 = Konstateljé Lotta Neime Art
8 = Kärleksstigen
9 = Västra gatan – plats för stadsvandring
10 = Biograf Trappan
11 = Järn 74 konstnärskollektiv
12 = Fars hatt träskulptur
13 = Trekungamötet
14 = Mimers kulturhus
15 = Strandparken
16 = Nordiska folkhögskolan

6.3 Omvärldsbevakning av kulturstråk

Som en del av utredningen har en omvärldsbevakning gjorts av kulturstråk i andra kommuner. Närmare kontakt har även tagits med dessa kommuner:

- Kulturstråket i Nyköping
- Kulturstråk i Kista stadsdelsförvaltning i Stockholms kommun
- Kulturhallarna i Norrköpings kommun, detta område är dock mer av ett utvidgat kulturhus
- Uddevalla kommun, där detaljplanearbete pågår för ett kulturstråk

Omvärldsbevakningen visar på en bredd, där vissa kulturstråk drar mot kulturhistoriska miljöer och andra mer drar mot inslag av offentlig konst och natur. Det gemensamma för flera av kulturstråken är att ideella och privata kulturutövare och handlare är drivande. Kommunen kan delta i olika utsträckning, men flera av kommunerna i omvärldsbevakningen betonar vikten av att ett samarbete med de ideella och privata aktörerna för att hålla kulturstråken levande.

6.4 Utveckling av kulturstråket

Förvaltningens bedömning är att de platser som redan idag finns längs med sträckan är tillräckliga för att etablera ett kulturstråk, så länge detta ramas in genom informationsmaterial, kartor, hemsida med mera. För att ge kulturstråket liv och mening är det dock lämpligt med en eller flera utvecklingsinsatser. Förslag på detta presenteras här nedanför. Utöver detta kan ett framtida kulturstråk också innehålla ett stadsmuseum eller fler satsningar ur det pågående arbetet med Fästningsholmen.

6.4.1 Upplåta Uddmanska huset/Rosa huset till kulturutövare

I budgetdirektivet för 2026 står det att kommunens kulturfastigheter som Uddmanska huset och Rådhuset ska användas och ges en inriktning som stärker besöksnäringen. Uddmanska huset, eller Rosa huset som det ofta kallas, diskuterades tidigare i denna utredning. Byggnaden är byggnadsminnesförklarad (starkt formellt skydd av dess kulturhistoriska värden). Enligt gällande detaljplan är fastighetens avsedda användning bostad, men även handel. Huvudbyggnadens har historiskt använts för verksamheter, i modern tid till exempel förskola och i nuläget LSS-verksamhet.

Som en del av ett kulturstråk skulle kommunen kunna upplåta Rosa huset åt ideella och privata kulturutövare, under förutsättning att LSS-verksamheten placeras i andra lokaler. Byggnadsminnesförklaringen bedöms inte hindra detta. En antikvarisk varsamhetsplan för byggnaden från år 2015 utgör ett bra underlag inför eventuella smärre åtgärder. Inom fastigheten finns enligt gällande detaljplan en outnyttjad byggrätt för komplementbyggnad, d.v.s. möjlighet att uppföra ytterligare en byggnad. Till vinden saknas hiss för personer med nedsatt rörelseförmåga.

Kulturverksamheten i Rosa Huset skulle i detta förslag bedrivas av kulturutövarna själva, lämpligen i föreningsform, och vara en kombination av ateljé/studio, galleri, arbetsplatser och möteslokaler. Detta stämmer väl överens med kulturstråk i andra kommuner som ofta innehåller arbetsplatser och utställningsytor för kulturarbetare. I Kungälvs fall skulle det vara lämpligt att Rosa huset/Uddmanska huset också stod öppet för besökare som vill besöka kulturverksamheten. Gården kan också rymma en lekplats, nära kopplat till idén om Barnens kulturstråk senare i denna utredning.

Foto på Uddmanska huset, till höger från Västra gatan, från vänster från innergård.

6.4.2 Västra gatan som evenemangsgata

Västra gatan är en mycket lämplig plats för evenemang, vilket bland annat loppis och aktiviteter under Kulturnatt i Kungälv har visat. Västra gatan skulle som en del av ett kulturstråk kunna utvecklas till en ännu tydligare evenemangsgata med fler återkommande evenemang. Förutom loppis och Kulturnatt kan det vara aktuellt med marknader, matfestivaler, konserter, konstutställningar med mera.

Förvaltningens bedömning är att det är lämpligt att rekrytera en platsutvecklare för Kungälvs innerstad för att initiera och hålla ihop evenemangen. Ett annat alternativ är att anställa ytterligare en kultursamordnare med inriktning på evenemang. Om Västra gatan tydligare blir en evenemangsgata kan det finnas skäl att se över kommunala taxor som är relevanta i samband med evenemang för att underlätta för evenemangs- och kulturverksamheten.

6.4.3 Barnens kulturstråk

Till vänster foto från skogslek i Drömskogen, en del av Pålsjö skog, taget från Helsingborgs stads hemsida, fotot något beskuret. Till höger offentlig konst för barn från Valsätraparken, taget från Uppsala kommuns hemsida.

Kulturstråket i Kungälvs gamla stadskärna kan utökas till att även omfatta barn, för att särskilt locka barnfamiljer och föräldralediga. En möjlig idé är att anlägga Barnens kulturstråk på den stig som går norr om Västra gatan i Fontinskogen, till exempel med början vid Biografen Trappan och längs Kärleksstigen. På denna sträcka kan arbeta med barnkultur genom offentlig konst med inriktning på barn tillsammans med skogslekplatser, till exempel med stockar och annat material från naturen.

Förvaltningen har gjort en omvärldsbevakning av liknande initiativ i andra kommuner. Flera exempel finns på utomhuslekplatser i skogsmiljö samt offentlig konst för barn. Det är dock inte lika vanligt att kommuner kombinerar både offentlig konst och utomhuslekplatser i skogsmiljö vilket kan skapa en mer utmärkande miljö i ett kulturstråk för barn i Kungälv.

6.4.4 Biograf Trappan

Biograf Trappan är en möjlig punkt i ett kulturstråk. För fastigheterna Krabbetornet 23 (biobyggnad) och Fars Hatt 1 (tomt med vegetation på motsatt sida trappan) pågår ett detaljplanearbete sedan år 2022. Planarbetet initierades av fastighetsägaren, via politiskt beslut om positivt planbesked år 2010 (ärende KS/1349). Planarbetet syftar till rivning av biografbyggnaden och möjlighet till nybyggnation av två flerbostadshus, ett på vardera sida trappan.

Enligt fastighetsägaren inbringar biografverksamheten i dagsläget inte intäkter nog att kunna erlägga marknadsmässig hyra till fastighetsägaren. Samtidigt är byggnaden i tämligen stort behov av underhållsåtgärder. Enbart viss tillgänglighet för personer med nedsatt rörelseförmåga råder.

Liksom i samtliga pågående detaljplanearbeten finns ingen garanti om att planarbetet här kommer att kunna leda till att markområdet bedöms lämpligt för åtgärden. Det kan konstateras att sedan beslutet om positivt planbesked år 2010 har kommunens viljeinriktning angående staden ändrats betydligt. Om detaljplanearbetet för Biografen Trappan måste avslutas utan att detaljplan för nybyggnad av flerbostadshus kommit till stånd finns en teoretisk möjlighet att fastigheten Krabbetornet 23 och dess biografbyggnad kan utvecklas för fortsatt kulturell verksamhet. Det fordrar dock kommunens eller annans köp av fastigheten och sannolikt att byggnaden samnyttjas för fler funktioner. Fastighetsägaren är varse frågan och har visat intresse för fortsätt dialog med kommunen.

Fortsatt användning som biograf, eventuellt kombinerat med annan kulturutövning, ligger strategiskt helt rätt till i denna del av staden. Underhållsåtgärder liksom åtgärder för ökad tillgänglighet behöver utföras. Igensatta fönster kan tas upp och nya fönsteröppningar sannolikt adderas. Det kan finnas kulturmiljöbidrag att söka och få för denna typ av åtgärder.

Bildmontage med foton och skisser kopplade till Biograf Trappan.

6.4.5 Konstvandringar/stråk med offentlig konst

Offentlig konst spelar en viktig roll i att skapa en levande och engagerande stadsmiljö. Den bidrar till att forma vår uppfattning om offentliga rum och skapar möjligheter för reflektion och dialog. Genom konstverk som är tillgängliga för alla oavsett bakgrund kan man främja kulturell mångfald och öppenhet. Offentlig konst kan också stärka lokal identitet och skapa en känsla av samhörighet i samhället.

Många kommuner arbetar med offentlig konst som en del av kultur i stadsutvecklingen. I Kungälvs kommuns fall skulle mer offentlig konst kunna placeras ut längs själva kulturstråket eller så kan kulturstråket förlängas med en egen konstvandring eller rent av en mindre skulpturpark. Även belysning av konstverken kan vara en del av konstvandringen.

Offentliga konstverk vid Bäckparken, foto taget från Kungälvs kommuns hemsida.

I Kungälv finns det flera möjliga platser för konstvandringar för att förlänga kulturstråket. Några exempel följer nedan:

- Området i närheten av älven, med sin möjlighet till rekreation, kan vara aktuell för inslag av offentlig konst eller en mindre skulpturpark.
- Bäckparken innehåller redan tre offentliga konstverk som numera är upplysta. En konstvandring kan gå från Bäckparken längs bäcken ned mot älven, längs med Bäckgatan.
- Strandpromenaden längs den kommande Kexstaden.
- Strandparken har redan flera offentliga konstverk som kan utökas.
- Offentlig konst skulle även kunna placeras längs med stigen runt Bohus fästning under förutsättning att en sådan utveckling av Fästningsholmen är möjlig.

Förvaltningen har gjort en omvärldsbevakning av skulpturparker och konstvandringar i andra kommuner. Antalet offentliga konstverk på dessa platser kan variera från fem till ett hundratal. Om ett kulturstråk skulle förlängas och innehålla mer offentlig konst kan ett riktmärke vara åtminstone tio ytterligare konstverk. Möjlighet finns också att hyra in offentlig konst eller att ha pop up-konst för att variera innehållet längs ett kulturstråk eller en konstvandring.

6.4.6 Utomhusscener

Utomhusscener är en vanlig del av hur andra kommuner arbetar med kultur i stadsutvecklingen. Denna typ av scener kan användas till alltifrån konserter och teater till performancekonst. Scenerna kan vara tillgängliga för både externa kulturaktörer, kulturskolan och allmänkulturen. Utomhusscenerna kan också ha en roll i samband med kulturnätter och andra evenemang. I Kungälv kan en mindre utomhusscen vara intressanta att placera i närheten av älven, som en förlängning av kulturstråket.

6.4.7 Belysning

Kommunen skulle kunna arbeta med belysningen längs Västra gatan i samarbete med Kungälv energi som en del av ett kulturstråk. Förutom att förstärka belysningen kan kommunen byta ut den till mer enhetliga och klassiska armaturer som bättre smälter in i den kulturhistoriska miljön. En annan möjlighet är att arbeta mer med konstnärligt utsmyckande belysning, jämte rent funktionell gatubelysning. El- och energiprogrammet på Mimers hus gymnasium har anmält sitt intresse för att delta i detta.

Det är viktigt att konstnärlig belysning samspelar med den kulturhistoriska miljön i den gamla stadskärnan. Under hösten 2024 har en studie utförts, med förslag på utsmyckande belysning längs bland annat Västra gatan, Gamla torget, del av Komarken och i parker.

6.4.8 Utöka användningen av Rådhuset i begränsad omfattning

Förvaltningen har utrett framtida lämplig användning av Rådhuset. Byggnaden tas även upp i budgetdirektivet för 2026. Rådhuset ligger invid Gamla torget. Byggnaden och fastigheten (Rådhuset 11) ägs av kommunen. Byggnaden är byggnadsminnesförklarad (starkt formellt skydd av dess kulturhistoriska värden, beslut 1981), vilket gäller både exteriört och interiört. För närvarande rymmer Rådhuset viss mötesverksamhet samt vissa evenemang, till exempel vigslar.

Förvaltningens bedömning är att Rådhuset fortsatt bara kan få en begränsad användning. Det beror dels på byggnadsminnesförklaringen och dels på att lokalen inte kan göras tillgänglig för personer med nedsatt rörelseförmåga i tillräcklig grad. Viss utökning av nuvarande verksamhet kan dock vara möjlig:

- Rådhuset kan öppnas upp i samband med guidade turer eller liknande kulturhistoriska evenemang.
- Viss ytterligare mötesverksamhet är möjlig, om än i begränsad omfattning.
- De rum som finns på bottenvåningen kan få en praktisk användning i samband med evenemang utanför Rådhuset, till exempel under Kulturnatt.

För att mer än entrévåningen av Rådhuset ska kunna tas i anspråk för publik verksamhet krävs hiss för personer med nedsatt rörelseförmåga. Byggnadsminnesförklaringen av byggnaden ger att ett exteriört hisstorn kan vara mer framkomligt än en hiss inom nuvarande volym. Saken är outredd och kostnaden för hiss skulle bli stor sett till nyttan.

Trots att Rådhuset bara kan få en begränsad användning är det dock viktigt att det kan bli en hållpunkt i ett kulturstråk utifrån sina höga kulturhistoriska värden.

Till vänster foto på Rådhuset strax sydost om byggnaden. På höger sida syns interiören strax efter ingången. Ytorna på nedvåningen är begränsade och kan inte byggas om på grund av byggnadsminnesförklaringen. Trappan i bild leder upp till andra våningen där det hade varit relevant att bedriva verksamhet inom ramen för ett kulturstråk, men lokalen kan inte göras tillgänglig för personer med nedsatt rörelseförmåga i tillräcklig grad. Därför begränsas användningen av huset.

6.5 Ekonomisk konsekvensbedömning

Ett kulturstråk kostar i sig inte något att anlägga under förutsättning att man utgår från platser som redan finns. Vissa mindre kostnader kan tillkomma för att informera om kulturstråket genom material, filmer och information på Kungälvs kommuns hemsida. Förvaltningens bedömning är dock att kommunen bör rekrytera en platsutvecklare för Kungälvs innerstad med inriktning på den gamla stadskärnan för att utveckla ett kulturstråk vidare. En sådan tjänst kan också söka statliga bidrag och EU-bidrag som kan bidra till finansiering av tjänsten. Kostnader för en platsutvecklare bedöms vara cirka 800 Tkr, om enbart lön och arbetsgivaravgifter inkluderas.

Här nedanför finns kostnadsbedömningar för utveckling av kulturstråket. Dessa insatser är inte nödvändiga för att etablera kulturstråket som sådant, man kan bidra positivt till dess utveckling. För samtliga punkter tillkommer även årliga drifts- och underhållskostnader:

- Upplåta Uddmanska huset/Rosa huset åt kulturutövare: Lokalen bedöms inte behöva några lokalanpassningar eller underhållsåtgärder för att upplåtas till kulturutövare.
- Lekplats på Rosa husets gård: 1,5 Mkr.
- Barnens kulturstråk: 3,5 Mkr för offentlig konst och 800 Tkr för inslag av lek/skogslekplatser.
- Konstvandring: Tio ytterligare konstverk bedöms kosta 7 Mkr, inklusive kostnad för konstkonsult. Kostnaden är beroende av antal konstverk, typ av konstverk och vilka konstnärerna är. Till detta tillkommer även kostnader för etablering av konstverken, skötsel och eventuell belysning.
- Belysning längs med Västra gatan: En kostnadsbedömning för att skapa enhetlig belysning längs Västra gatan kan vid behov tas fram i samarbete med Kungälv Energi.
- Utomhusscen vid älven: 2 Mkr.

7 Digitalisering av kulturarv

Digitalisering av kulturarv har varit föremål för ett politiskt uppdrag tidigare och som ett resultat sattes en skylt med en QR-kod upp på Mareberget med länk till Kungälvs kommuns hemsida. På hemsidan fanns en beskrivning av kulturarvet, en filmad guidning och länkar till Länsstyrelsens hemsida med mer utförlig information. Inför förvaltningens verksamhetsplan 2025 har digitalisering av kulturarv lagts till det politiska uppdraget.

Förvaltningens utgångspunkt är att presentera ett praktiskt upplägg för hur en digitalisering av kulturarvet kan se ut. Målgruppen för digitalisering av kulturarv kan vara kommunens egna invånare samt besökare från Sverige och utlandet.

Frågan om vad som utgör ett kulturarv är en komplex. Kulturarv kan både sträcka sig långt tillbaka i tiden eller handla om mer moderna objekt, företeelser, idéer och perspektiv från 1900-talet. Till den kategorin hör Kexfabriken och ABC-fabriken. I denna utredning har förvaltningen utgått från Kungälvs kommuns gällande kulturminnesvårdsprogram från 1991. Det och en förstudie från 2017 till ett nytt kulturmiljöprogram utgör de senaste omfattande kartläggningarna över kulturhistoriskt värdefulla miljöer i kommunen och staden. När det gäller kulturminnesvårdsprogrammet så är delar daterat och inaktuellt, men i sina beskrivningar av historiska platser är programmet fortfarande relevant.

När det gäller det praktiska upplägget för digitalisering av kulturarvet föreslår förvaltningen följande lösning:

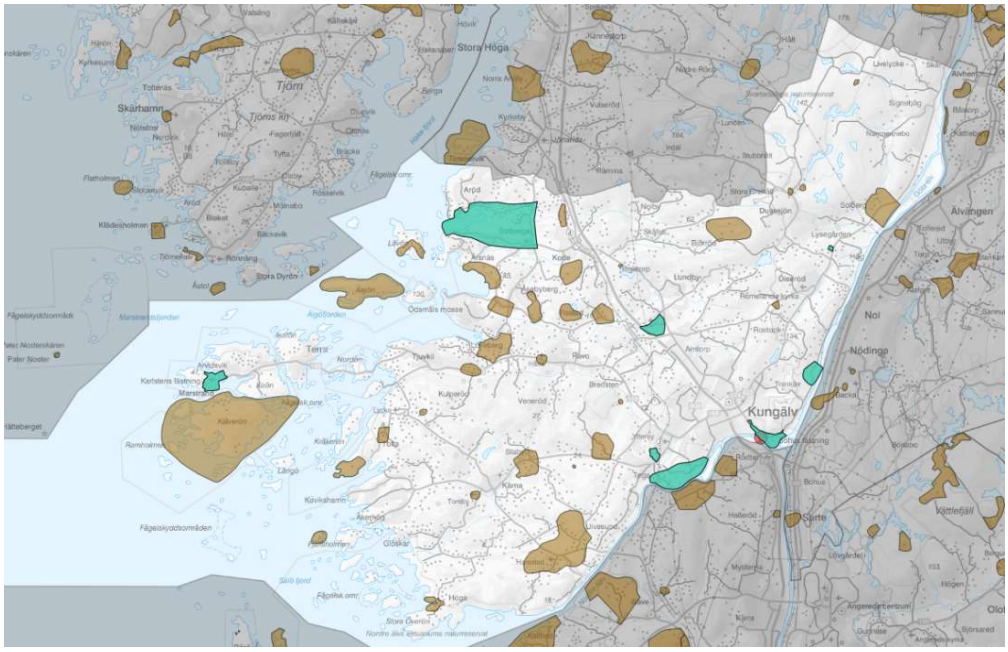
- En skylt per kulturhistoriskt värdefullt objekt eller företeelse, med både beskrivande text och en QR-kod. Kunskapen om QR-koder varierar mellan generationer och det är därför rimligt att även komplettera med en text.
- QR-koden leder till Kungälvs kommuns hemsida med fördjupad information (där texten från Kulturminnesvårdsprogrammet kan utgöra en grund). Detta kan även kompletteras med annat material, till exempel kortare filmade guidningar.
- Arbetet blir långsiktigt och sker under många år, i syfte att få med så många delar som möjligt av kulturarvet i Kungälvs kommun.

Kostnader för att digitalisera kulturarvet bedöms vara 100 Tkr årligen, vilket inkluderar lön och arbetsgivaravgift för utökning av en kultursamordnares tjänst. Till detta kommer kostnader för etablering och skötsel av skyltarna.

På kommande sidor finns en lista över lämpliga platser för skyltar/QR-koder i Kungälvs kommun utifrån kulturminnesvårdsprogrammet. Även Kexfabriken och ABC-fabriken har lagts till, två platser där det redan idag finns skyltar. Utöver dessa platser finns ett ytterligare ett antal miljöer värda att uppmärksamma. Dessa utgör inte sällan exempel på det moderna kulturarvet från senare hälften av 1900-talet. De ingår

inte i gällande kulturminnesvårdsprogram från 1991 men är tänkta att ingå i ett framtida nytt eventuellt kulturmiljöprogram.

Under varje kulturhistoriskt värdefull miljö som listas nedan finns en länk till Google Maps för placering av skylten samt en länk till mer information på Länsstyrelsens hemsida. Västra Gatan har redan en omfattande skyltning för enskilda hus och därför föreslås ingen ytterligare skyltning där. I vissa fall utgörs de inventerade kulturhistoriska värdena av en mycket specifik plats eller byggnad, medan det i andra fall handlar om relativt stora geografiska områden.

I kartan här ovanför syns kulturhistoriskt värdefulla miljöer enligt kulturminnesvårdsprogrammet från 1991. I listan på de kommande sidorna presenteras kulturmiljöerna utan inbördes ordning, men de turkosa områdena är sådana som kan vara lämpliga att börja med: Västra Porten/Stora smällen, Kungälv (Gamla torget inklusive kyrka och rådhus samt Fästningsholmen), Marieberg, Kastellegården, Marstrand, Solberga-Vallbyslätten, Kareby kyrkby samt Skomakaretorpet. Detta urval kan ändras vid behov, men är framtaget för att uppmärksamma särskilt kända kulturarv, med en geografisk och social spridning.

Västra Porten – Stora smällen Gravfält från medeltiden Placering vid entré till gravfältet Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Toreby, Hammar, Torp, Kyrkeby, Kroken, Nereby** Fornlämningsmiljöer och bymiljöer i odlingslandskap Placering vid Harestads kyrka Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen

Höga – Överön Fornlämningsmiljö med främst gravar och kustnära bebyggelse Vid parkering vid Överöns hållplats Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Staby** Bymiljö och fornlämningsmiljöer Placering vid Staby busshållplats Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Hegil – Halltorp Fornlämningsmiljöer med främst gravar Placering vid hållplatsen Jäger Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Ingetorps gravfält** Gravfält Placering vid parkeringsplats Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Tofta – Myggviken Fornlämningsmiljöer, främst från bronsåldern. Placering vid parkering till naturreservatet Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Vävra – Båröd** Bymiljö och fornlämningsmiljöer Placering vid hållplatsen Vävra korsväg Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Ytter Restad – Åseby Gravfält, storrösen och kolerakyrkogård Placering vid hållplatsen Ytter-Restad Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Årsnäs – Åseby** Fornlämningsmiljöer med främst gravar Placering vid hållplatsen Åseby mellangård Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Karl XII:s väg Vägsträckning med tradition samt miljö med kvarnlämningar Placering vid södra änden av Karl XII:s väg Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Olofhögen** Offerkast utmed äldre vägsträckning, samt gravar och kvarnlämningar. Placering längs närliggande bilväg Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Kexfabriken och glasbruket Fabriks- och industrimiljöer Befintlig skylt finns redan i rondellen. Länk till Google Maps	**ABC-fabriken** Fabriks- och industrimiljöer Befintlig skylt finns redan i Västra parken Länk till Google Maps

Skårby Fornlämningsmiljöer och bymiljö Placering vid hållplatsen Skårby mosse Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Guddehjälm** Gårdsmiljö Placering vid hembygdsgården Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Marieberg Fornborg och herrgårdsmiljö Placering vid befintlig skylt på parkeringen nedanför Mareberget Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Kareby kyrkby** Kyrkby med gårdsmiljöer, kyrka, löneboställe och skola. Placering vid Kareby kyrka Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Vena By- och fornlämningsmiljö Placering vid hållplats Vena Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Backer** Gårdsmiljö Placering vid infart till gården Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Kastellegården Stadskulturlager, skansanläggning, kyrkoruin och kolerakyrkogård Placering vid Klosterkullen och Ytterby gamla kyrkoruin Länk till Google Maps Klosterkullen Länk till Google Maps Ytterby Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Kungälv** Stadsmiljö med medeltida fästning, stadskulturlager och träbebyggelse Placering på Gamla torget vid Rådhuset samt på Fästningsholmen vid Bohus Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Torsby kyrka och prästgård Kyrkomiljö med prästgård Placering vid Torsby kyrka Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Brunskärr** Fiskläge Placering kan till exempel vara aktuell vid privat hamn Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Lilla Ryr Gårdsmiljö Placering vid infart till gården Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Tofta Herrgård** Herrgårdsmiljö Placering vid herrgården Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen

Marstrand Stadsmiljö med träbebyggelse, stadskulturlager, hamnkulturlager och befästningsanläggning Placering vid färjeläget på Marstrandsön Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Älgön** Skärgårdsbebyggelse och odlingslandskap, samt trankokerilämningar och andra fornlämningar Placering vid färjeläget Älgön Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Ödsmåls by Bymiljö Placering vid hållplats Ödsmåls by Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Björkekärr** Torpmiljö och skola Placering vid infart till området Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Grandalen Skogsarbetarebostäder Placering vid korsningen Bohusleden/Väg 634 Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Solberga – Vallbyslätten** Jordbruksbebyggelse i odlingslandskap samt fornlämningar Placering vid Solberga kyrka Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Skomakaretorpet Torpmiljö Placering i anslutning till ett av torpen längs vägen Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Solberg – Hede** Bygdecentrum och bymiljö i odlingslandskap Placering vid hållplats Hede Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Gullbringa Säterimiljö Placering vid hållplats Gullbringa Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Kvarndalen, Lyckan och Stora Rönning** Gårdsmiljöer i odlingslandskap Placering vid närliggande vägskäl Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen

Hällevad – Grandalen Torpmiljö Placering vid infart till området Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Hålta annex** Kyrkomiljö med prästänkesäte och skola Placering vid Hålta kyrka Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Skomakaretorpet Torpmiljö Placering i anslutning till ett av torpen längs vägen Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Solberg – Hede** Bygdecentrum och bymiljö i odlingslandskap Placering vid hållplats Hede Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Klåverön – Ärholmen Skärgårdsbebyggelse och odlingslandskap, samt trankokerilämningar och andra fornlämningar. Placering vid färjeläget Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	**Lövön** Skärgårdsbebyggelse och odlingslandskap, samt trankokerilämningar och andra fornlämningar. Placering vid färjeläget Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen
Sanner Gravfält och gårdsmiljöer Placering vid korsningen Bohusleden/Prästvägen Länk till Google Maps Länk till beskrivning hos Länsstyrelsen	

8 Specifikation av ytor

Här redovisas ytor för byggnader och markområden som tas upp i utredningen. Ytorna är ungefärliga och ska därmed läsas översiktligt. Flera ytor samnyttjas. Frågan om viss verksamhet kan inrymmas i annan byggnad beror inte bara på ytornas storlek, utan även på tekniska förutsättningar och på riktlinjer och regler, till exempel Boverkets regler för undervisningslokaler.

Mimers kulturhus/A-huset	**10 500 kvm**
Mimers teater	2 000 kvm
Stadsbiblioteket	2 600 kvm
Mimers konsthall	200 kvm
Kulturskolan	1 800 kvm
KultLab	90 kvm
Hörsal 1 och 2 m.m.	230 kvm
Mimers café	90 kvm
Övriga kontorsplatser	400 kvm
Tekniska utrymmen i källare	1 400 kvm
Övriga källarutrymmen (förråd, konstarkiv, övrigt arkiv m.m.)	290 kvm
Gemensamma utrymmen	1 400 kvm
Mimers hus gymnasium	**16 500 kvm**
B-, C-, D- och E-huset	13 400 kvm
H-huset	3 100 kvm, varav Trekungagymnasiet använder cirka 120 kvm
Trekungagymnasiet	**2 180 kvm**
Trio-G	**3 300 kvm**
Vuxenutbildningens nuvarande lokaler vid Trollhättevägen	**1 865 kvm**
Övriga lokaler	
Lilla gröna huset på Fästningsholmen	280 kvm, exklusive källare och vind
Uddmanska huset/Rosa huset	Entréplan 210 kvm, vind till vilken ingen hiss finns 142 kvm
Rådhuset	Entréplan 215 kvm Våning 2 till vilken ingen hiss finns 140 kvm Vind till vilken ingen hiss finns 70 kvm
Hembygdsgården på Fästningsholmen	Entréplan 120 kvm Våning 2 till vilken ingen hiss finns 120 kvm Vind till vilken ingen hiss finns 90 kvm

Övriga markområden	
Gärdet 1:3; väster	area i marknivå (fotavtryck) cirka 4100 kvm
Klocktornet 1 m.fl.	area i marknivå (fotavtryck) cirka 2350 kvm

Kommentarer till utförda mätningar av Mimers kulturhus/A-huset

- Om stadsbiblioteket flyttas behöver det nya stadsbiblioteket vissa gemensamma utrymmen som idag samutnyttjas med resten av kulturhuset. Ett nytt stadsbibliotek bör uppskattningsvis vara minst 3 000 kvm, inklusive kontorslokaler/arbetsplatser.

- Av stadsbibliotekets nuvarande lokaler kan cirka 1500 kvm inte rymma klassrum, eftersom möjlighet till tillräckligt dagsljusinsläpp saknas. Förlängning av bjälklag i två våningar, där den interiöra takhöjden idag är trippel, skulle ge ytterligare cirka 500 kvm användbart för klassrum. Utöver det kan vissa kontorslokaler och andra lokaler i anslutning till stadsbiblioteket byggas om till klassrum.

- I ytorna för Mimers teater ingår själva teatersalongen i tre våningar, foajén direkt utanför teatern, förråd, loger, orkesterdike, teknikrum med mera.

- Hela stadsbiblioteket är tillgängligt som skolbibliotek för eleverna på Mimers hus gymnasium. Ett rent skolbibliotek för enbart Mimers hus gymnasiums elever bedöms kräva cirka 150-200 kvm.

- I ytorna för kulturskolan ingår samtliga undervisningsrum samt danssal, dramastudio, rockstudio, slagverkssal, vissa omklädningsrum, vissa förråd samt ateljén i anslutning till stadsbiblioteket. Denna samutnyttjas av stadsbiblioteket. Rockstudion och danssalen används även av KultLab.

- I ytorna för stadsbibliotek och kulturskola ingår även kontorslokaler/arbetsplatser för de aktuella verksamheterna samt allmänkulturen.

- Hörsal 1 och 2 m.m. inkluderar även ett uthyrningsbart konferensrum.

- Övriga kontorsplatser används i dagsläget för kommunens flerspråksenhet och stödenhet.

- Gemensamma utrymmen är allmänna korridorer, trapphus, hissar, publika toaletter, entré/vindfång, vissa teknikrum m.m. Den typen av ytor tenderar att vara omfattande i en större byggnad med flera funktioner.

- Teknikrum i källaren rymmer bland annat installationer för ventilation, el, värme m.m.

- I delar av Mimers kulturhus är den interiöra takhöjden dubbel respektive trippel. I teaterfoajén och delar av stadsbiblioteket som båda har trippel takhöjd har bara den faktiska golvytan inkluderats. I konsthallen med dubbel takhöjd och teatersalongen med trippel takhöjd har avsaknaden av golvyta inkluderas i två respektive tre våningar. Dessa verksamheter fordrar hög interiör takhöjd och på detta vis blir bilden av ytbehovet mer rättvisande.

Övriga kommentarer

- För Gröna villan och Hembygdsgården på Fästningsholmen, Rådhuset och Uddmanska huset är samtliga ytor BTA (bruttoarea). Mätningarna av dessa byggnader är ungefärliga.

- Mätningen av H-huset utgår inte från definitionen av H-huset i de ursprungliga bygglovsritningarna från år 2003. Istället inkluderar mätningen av H-huset de delar som Mimers hus gymnasium använder, vilket är merparten av H-huset till cirka i nivå med C-husets fasad åt sydost. De delar av H-huset som används av Trekungagymnasiet räknas in i Trekungagymnasiets yta. I bygglovsritningarna benämns Trekungagymnasiet som I-huset.

§ 145/2025

Utredning om kultur i stadsutvecklingen - kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv (Dnr KS2025/0613)

Sammanfattning

Utredningen om kultur i stadsutvecklingen är ett svar på de politiska uppdragen ***Arbeta fram förslag på stadsplan där kulturen ingår i konceptet*** och ***Bistå fastighetsägarna att forma verksamhetsutbudet i gamla Kungälv.*** Förvaltningen har utifrån dessa uppdrag utrett en ny lokalisering för kulturhus/stadsbibliotek, etablerande av ett stadsmuseum och ett kulturstråk samt digitalisering av kulturarv.

Förvaltningens bedömning är följande:

- Kungälvs kommuns kulturhus/Mimers kulturhus bör vara kvar i Mimers hus A-hus. Kommunen bör inte flytta stadsbiblioteket eller kulturhuset till en annan plats. I det fall som man vill flytta kulturhuset och/eller stadsbibliotek är två möjliga lokaliseringar Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadsbiblioteket) eller Gärdet 1:3, väster (del av markparkeringen vid Liljedalsgatan).

- Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommun tillsammans med Kulturarv Kungälv bör undersöka om ett stadsmuseum kan inrymmas i ett av de gröna husen på Fästningsholmen närmast Fars hatt. I annat fall skulle ett stadsmuseum kunna rymmas i Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadsbiblioteket).

- Kungälvs kommun bör etablera ett kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan till Mimers kulturhus. Detta bedöms vara ett mer kostnadseffektivt sätt att arbeta med kultur och historia i och kring den gamla stadskärnan. Det är också i linje med hur andra kommuner arbetat med kulturhistoriska miljöer.

- Kulturarvet i Kungälvs kommun bör digitaliseras med hjälp av skyltar med informerande text och QR-koder samt fördjupad information på kommunens hemsida.

Socialdemokraterna och Moderaternas förslag till beslut:

Utifrån det politiska uppdraget att arbeta fram förslag på stadsplan där kulturen ingår i konceptet och bistå fastighetsägarna att forma verksamhetsutbudet i gamla Kungälv uppdrar kommunstyrelsen till kommundirektör med förvaltning att i arbetet med verksamhetsplan 2026 och kommande arbete med lokalförsörjningsprogram, aktuella detaljplaner samt förändrade krav på säkerhet i skolverksamheten framgent att

- ***pröva utredningens förslag om införande av kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan i budget 2026***
- ***pröva utredningens förslag om digitalisering av kulturarv i budget 2026***
- ***i första hand arbeta vidare med ett stads/museum i gröna hus Fästningsholmen***

- ***i första hand långsiktigt arbeta vidare med ett nytt stadsbibliotek vid Västra gatan, Klocktornet 1 m.fl Sigillets kvarter nära stadshuset***

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse Utredning om kultur i stadsutvecklingen - kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv
Bilaga Utredning om kultur i stadsutvecklingen

Beslut

1. Informationen antecknas till protokollet med inkomna förslag.

_____
Ärendet ajourneras 14:30 – 14:45

Expedieras till:

För kännedom till:

§ 145/2025

Utredning om kultur i stadsutvecklingen - kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv (Dnr KS2025/0613)

Sammanfattning

Utredningen om kultur i stadsutvecklingen är ett svar på de politiska uppdragen ***Arbeta fram förslag på stadsplan där kulturen ingår i konceptet*** och ***Bistå fastighetsägarna att forma verksamhetsutbudet i gamla Kungälv.*** Förvaltningen har utifrån dessa uppdrag utrett en ny lokalisering för kulturhus/stadsbibliotek, etablerande av ett stadsmuseum och ett kulturstråk samt digitalisering av kulturarv.

Förvaltningens bedömning är följande:

- Kungälvs kommuns kulturhus/Mimers kulturhus bör vara kvar i Mimers hus A-hus. Kommunen bör inte flytta stadsbiblioteket eller kulturhuset till en annan plats. I det fall som man vill flytta kulturhuset och/eller stadsbibliotek är två möjliga lokaliseringar Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadsbiblioteket) eller Gärdet 1:3, väster (del av markparkeringen vid Liljedalsgatan).

- Förvaltningens bedömning är att Kungälvs kommun tillsammans med Kulturarv Kungälv bör undersöka om ett stadsmuseum kan inrymmas i ett av de gröna husen på Fästningsholmen närmast Fars hatt. I annat fall skulle ett stadsmuseum kunna rymmas i Klocktornet 1 m.fl. (Sigillets kvarter vid stadsbiblioteket).

- Kungälvs kommun bör etablera ett kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan till Mimers kulturhus. Detta bedöms vara ett mer kostnadseffektivt sätt att arbeta med kultur och historia i och kring den gamla stadskärnan. Det är också i linje med hur andra kommuner arbetat med kulturhistoriska miljöer.

- Kulturarvet i Kungälvs kommun bör digitaliseras med hjälp av skyltar med informerande text och QR-koder samt fördjupad information på kommunens hemsida.

Socialdemokraterna och Moderaternas förslag till beslut:

Utifrån det politiska uppdraget att arbeta fram förslag på stadsplan där kulturen ingår i konceptet och bistå fastighetsägarna att forma verksamhetsutbudet i gamla Kungälv uppdrar kommunstyrelsen till kommundirektör med förvaltning att i arbetet med verksamhetsplan 2026 och kommande arbete med lokalförsörjningsprogram, aktuella detaljplaner samt förändrade krav på säkerhet i skolverksamheten framgent att

- ***pröva utredningens förslag om införande av kulturstråk från Fästningsholmen via och kring Västra gatan i budget 2026***
- ***pröva utredningens förslag om digitalisering av kulturarv i budget 2026***
- ***i första hand arbeta vidare med ett stads/museum i gröna hus Fästningsholmen***

- ***i första hand långsiktigt arbeta vidare med ett nytt stadsbibliotek vid Västra gatan, Klocktornet 1 m.fl Sigillets kvarter nära stadshuset***

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse Utredning om kultur i stadsutvecklingen - kulturhus, stadsbibliotek, stadsmuseum, kulturstråk och digitalisering av kulturarv
Bilaga Utredning om kultur i stadsutvecklingen

Beslut

1. Informationen antecknas till protokollet med inkomna förslag.

_____

Ärendet ajourneras 14:30 – 14:45

Expedieras till:

För kännedom till:

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Hanna Settergren, Charlotte Sandsgård

2025-07-04

Svar på remiss (Dnr KS2025/1104-2)

Sammanfattning

Livsmedelsverket har tagit fram förslag till uppdaterade ”Nationella riktlinjer för måltider i skolan”. Syftet med dessa riktlinjer är att ge stöd om alla aspekter i skolmåltiden, och de utgår från den så kallade ”Måltidsmodellen” och dess sex områden*: näringsriktig, säker, trivsam integrerad, miljösmart och god.*

Jämfört med tidigare riktlinjer har Livsmedelsverket nu särskilt utvecklat stödet för ökad trivsel och social samvaro i skolrestaurangen samt betonar värdet av mat- och måltidsutbildning för en bättre elevhälsa. De senaste åren har inneburit ett förändrat omvärldsläge och därför har frågor som beredskap och hållbar livsmedelskonsumtion blivit viktigare. Riktlinjerna har därför kompletterats med bland annat stöd för en stärkt måltidsberedskap samt nationella mål och indikatorer för hållbara skolmåltider.

Kungälvs kommun bedömer att riktlinjerna väl beskriver och ger stöd samt vägledning i frågan om måltider i skolan. Förvaltningen bedömer att det finns ett antal punkter i riktlinjerna som kräver vidare förtydligande eller omformulering, och dessa framgår i detalj under rubriken ”förvaltningens bedömning”. Ett område som saknar tydlighet är däremot hur ofta utrymmesmat på fritidshem kan serveras. Vidare krävs konkreta exempel på hur verksamheten kan nyttja pedagogiken för att lära eleverna att göra och äta näringsriktiga mellanmål, snarare än att baka sötsaker.

Juridisk bedömning

Riktlinjerna bedöms vara i enlighet med såväl Skollagen som Kungälv kommuns styrdokument. Enligt Skollagen ska skollunchen vara näringsriktig, vilket riktlinjerna ger stöd för. Kungälv kommuns Kostpolicy syftar till att säkerställa god kvalitet på mat och måltider i kommunens verksamheter samt främja hållbara och hälsosamma matvanor, även detta ger riktlinjerna stöd för.

Förvaltningens bedömning

Följande är förvaltningens synpunkter på innehållet i Livsmedelsverkets uppdaterade Nationella riktlinjer för måltider i skolan uppdelade på Måltidsmodellens sex områden:

- Integrerade måltider
  - På sida 10 föreslås ”andel skolor som har ett måltidsråd” som ett förslag på en indikator för integrerade måltider. Bedömningen är att kraven på måltidsråd som redovisas på sida 15 bör skärpas, då det inte bedöms tillräckligt att en skola endast har ett måltidsråd.
  - På sida 10 framgår att indikatorerna ska följas upp via Livsmedelsverkets kommunkartläggning, och förvaltningen understryker vikten att skolverksamheten involveras i denna uppföljning. Det bedöms inte tillräckligt att enbart måltidsverksamheten ingår i Livsmedelsverkets kommunkartläggning, och detta gäller på samtliga sex områden.
- Trivsamma måltider
  - Rad 29–30 på sida 23 bör strykas, då detta bedöms vara en pedagogisk fråga snarare än en måltidsfråga. Det detaljstyr pedagogiken, vilken redan regleras av skollagen, barnkonventionen samt läroplanen.

    - Det presenteras goda exempel på hur andra skolor och kommuner arbetar med frågan om måltider, och ett förslag för att kunna hålla dessa aktuella är att lägga in QR-koder med nya goda exempel.

- Goda måltider
    - På sida 26 framgår indikatorn ”Andel av skolmaten som äts upp”, bedömningen är att det är viktigt att informera om tillvägagångssätt med tydliga exempel.
- Näringsriktiga måltider
    - Bedömningen är att det bör förtydligas i riktlinjen att rätter med både korv och kött kommer minska dramatiskt.
    - På sida 32 framgår indikatorn ” Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller högst 1,8 gram salt”. Bedömningen är att det är överkurs att mäta mängden salt, och att fokus snarare bör vara på tips för att minska saltmängden i maten generellt.
    - På sida 37 instrueras skolan ”servera inte fågel oftare jämfört med idag”. Då livsmedelsverket inte känner till hur ofta en enskild skola serverar fågel idag bör formuleringen ändras till en tydlig rekommenderad serveringsfrekvens alternativ strykas. Bedömningen är även att denna punkt snarare är kopplad till miljö än näring.
    - På sida 38, 50 och 58 framgår att nötter kan förekomma i skolans lokaler. Då många skolor har ett nötförbud riskerar dessa formuleringar att skapa otydlighet gällande huruvida nötter får eller inte får förekomma i skolmat eller på skolans lokaler.
    - På sida 39 framgår att skolan ”gärna” får erbjuda oblandade grönsaker. Denna formulering bör ändras till att skolor ”ska” erbjuda oblandade grönsaker.
    - På sida 44 bör delen om hur maten kan beskrivas utvecklas, med fler exempel.
- Säkra måltider
    - På sida 54 benämns skolans ”egenkontrollsystem”, dock har skolan inget egenkontrollsystem för livsmedelshygien och måltidsenheten ansvarar inte för rutiner vid utflykt. Skolan har däremot rutiner för utflykter som ligger i skolans kvalitetssystem. Detta kräver förtydligande.
    - På sida 58 framgår att nötter, jordnötter och sesamfrön inte ska användas i mat som serveras i skolan, men på sida 49 framgår att man gärna bör ha sesamfrön på flingorna. Detta bedöms motsägelsefullt, och bör revideras. Liknande motsägelser framgår på sida 38.
- Miljösmarta måltider
    - På sida 62 presenteras nationella mål för miljösmarta måltider, det bör listas fler källor för de nationella målen som presenteras i tabellen.
    - På sida 62 att minst 60% av livsmedel som används till skolmåltider ska vara ekologiska, detta bedöms vara ett för högt ställt mål.
    - Det framgår i riktlinjerna att större delar av måltiderna bör vara ekologiska och av svenskt ursprung. Detta bedöms generera större kostnader och kräver följaktligen att resurser frisätts för att uppnå dessa mål. För att skapa framdrift i frågan krävs att ett centralt beslut fattas för detta, då det annars blir upp till respektive kommun.
    - På sida 64–65 framgår att ris inte bör serveras i högre mängd än vad som serveras idag. Då livsmedelsverket inte känner till hur mycket ris som serveras på en enskild skola idag bör formuleringen ändras till en tydlig rekommenderad serveringsmängd eller frekvens.
    - På sida 67 diskuteras matsvinnet, en eventuell lösning för att minska matsvinn skulle kunna vara förslaget om ”smakskedar” för att eleverna ska kunna smaka av maten innan.
    - På sida 83 bör samtliga livsmedelsgrupper i tabell 11 anges i gram, på liknande sätt som i Nordiska Näringsrekommendationer.
    - På sida 85 framgår att mängden mejeriprodukter med fetthalt över 30% bör begränsas, medan det i en annan del av riktlinjen framgår att fullfeta produkter och vatten är bra. Detta behöver förtydligas.
    - På sida 85 framgår att ” Linfrön kan innehålla cyanogena glykosider/vätecyanid”. Det bör konkretiseras vad som är den konkreta rekommendationen för linfrön, alltså hur mycket man kan äta och i vilken form.
    - På sida 86 framgår inga rekommendationer om ketchup och sylt, detta bör kompletteras.

Förvaltningens sammantagna bedömning är att riktlinjerna väl beskriver och ger stöd samt vägledning i frågan om måltider i skolan. Det finns ett antal behov av förtydligande inom dessa områden, vilka framgår ovan. Ett område som saknar tydlighet är däremot hur ofta utrymmesmat på fritidshem kan serveras. Vidare krävs konkreta exempel på hur verksamheten kan nyttja pedagogiken för att lära eleverna att göra och äta näringsriktiga mellanmål, snarare än att baka sötsaker.

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

Rekommendationerna innebär en minskning av kött- och korvrätter till förmån för vegetariska maträtter med mer baljväxter. Detta innebär att somliga medborgare kommer bli besvikna då de vill att det erbjuds mer kötträtter och färre vegetariska rätter till sina barn, medan andra medborgare kommer bli nöjda med att fler klimatanpassade rätter serveras.

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Bedömningen är att riktlinjerna är kompatibla med befintliga arbetssätt, och att medarbetare i hög grad redan arbetar i enlighet med riktlinjerna. En eventuell konsekvens för medarbetarna är att de kan möta fler föräldrar och barn samt skolpersonal som har synpunkter på att fler vegetariska måltider serveras.

Ekonomisk bedömning

Bedömningen är att förändringen kan innebära ökade kostnader för förvaltningen. Det pågår redan idag en övergång till mer klimatanpassade måltider med mycket baljväxter, och då livsmedelspriserna ständighet ökar innebär detta följaktligen ingen märkbar besparing. Målet med 60% ekologiska produkter och högre andel svenska livsmedel (såsom svensk ost och kött från svenska gårdar) kommer att generera högre kostnader än i dagsläget. Även ökningen av fullkorn bedöms bli en fördyrande insats.

Förslag till beslut

1. Tjänsteskrivelsen antas som svar på remissen och översänds till Livsmedelsverket.

Anneli Thronsen
Verksamhetschef

Mirsad Radoncic
Sektorchef

Expedieras till:

För kännedom till:

Livsmedelsverket

L – 20XX nr XX

REMISS

Nationella riktlinjer för måltider i skolan

Hanteringsrapport

Klicka eller tryck här för att ange text.

Denna titel kan laddas ner från: Livsmedelsverkets publikationer

Citera gärna Livsmedelsverkets texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

© Livsmedelsverket, 2025.

Författare:
Aravinda Berggren-Clausen, Irene Blom och Emelie Elin.

Rekommenderad citering:
Livsmedelsverket. Berggren-Clausen, A., Blom, I. och Elin, E. 2025. L 20XX nr XX: Nationella riktlinjer för måltider i skolan – Hanteringsrapport. Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

L 20XX nr XX
ISSN 1104-7089

Omslag: Livsmedelsverket
Inlaga: Ange fotograf för bilder i rapporten

REMISS

Förord

Livsmedelsverket arbetar på uppdrag av regeringen för att främja en säker, hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion. Genom att utveckla nationella riktlinjer och annat stöd bidrar Livsmedelsverket till en hållbar och jämlik utveckling av de offentliga måltiderna, bland annat i skolan.

I detta dokument presenteras ställningstaganden som Livsmedelsverket har gjort i Nationella riktlinjer för måltider i skolan. Rapporten följer samma struktur som riktlinjerna och är uppdelade efter riktlinjernas olika avsnitt. Riktlinjerna är ett stöd för kommuner, rektorer och måltidsverksamheter i arbetet med att säkerställa att skolmåltiderna bland annat är näringsriktiga, hållbara, säkra och trivsamma.

Frågeställningar i denna hantering har bland annat handlat om hur skolmåltiderna bäst kan bidra till god och jämlik hälsa, minskad miljöpåverkan samt stärkt krisberedskap. Besluten baseras på aktuella vetenskapliga underlag, som de Nordiska näringsrekommendationerna,

Hanteringen har skett enligt Livsmedelsverkets process baserad på riskanalysens principer. Det innebär att vetenskaplig evidens, lagstiftning, miljöaspekter och andra legitima faktorer – exempelvis sociala och kulturella perspektiv – har vägts in. Dialog med målgrupper, andra myndigheter och experter har varit en central del av arbetet.

Tack till Örebro universitet, Umeå universitet och Karolinska institutet för gott samarbete och ny kunskap genom de forskningssammanställningarna som tagits fram. Tack till Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Upphandlingsmyndigheten för granskning av relevanta delar, viktiga perspektiv och gott samarbete.

Britta Ekman, enhetschef för Enheten för hållbar livsmedelskonsumtion, är ansvarig för hanteringsrapporten.

Livsmedelsverket

Annica Sohlström

Generaldirektör

April 2025

REMISS

Innehåll

Sammanfattning 7
Bakgrund 8
Metod 10
Hantering enligt riskanalysens principer 10
Riktlinjer baserade på forskning 10
Nationella mål och indikatorer för att skapa en gemensam riktning 11
Dialog med målgruppen 12
Samarbete med andra myndigheter 13
Integrerade måltider 15
Förtydliga ansvar och roller bland olika yrkesgrupper 15
Mat- och måltidsutbildning 16
Vikten av elevinvolvering 18
Elevhälsoarbete 20
Mål och indikatorer 21
Trivsamma måltider 24
En trivsam måltidsmiljö 24
Att få delta i måltidssituationen utan hinder 25
Schemaläggning av skollunch 26
Tid för lunch 27
Mål och indikatorer 29
Goda måltider 32
Att underlätta för barn att acceptera nya smaker 32
Kompetens i skolköken 33
Mål och indikatorer 35
Näringsriktiga måltider 37
Planering av näringsriktiga måltider 37
Uppföljning, dokumentation och näringsberäkning 49
Servering av lunchen 53
Individuella anpassningar av maten 55
Matutbud i skolan och i skolans närområde 60

REMISS

Mål och indikatorer 65
Säkra måltider 69
Undvik nötter i maten, men förpackade nötter i skolan går bra 69
Rapportering till kommunens livsmedelskontroll 71
Skadliga ämnen i maten 71
Mål och indikatorer 74
Miljösmarta måltider 78
Matsvinn 78
Mål och indikatorer 79
Beredskap för de offentliga måltiderna 82
Beredskap i riktlinjerna 82
Hållbarhet och beredskap är förenligt 83
Upphandling 85
Upphandling i riktlinjerna för skolmåltider 85
Referenser 88
Bilagor 100
Bilaga 1. Åldersanpassade referensvärden för energi- och näringsinnehåll 100
Bilaga 2. Åtgärder för att hantera risken för allergiska reaktioner i skolan och förskolan 103
Bilaga 3. Uppföljning av mål för hållbara skolmåltider via indikatorer 120
Bilaga 4. Uppföljning av mål för hållbara skolmåltider via indikatorer 127

REMISS

REMISS

Sammanfattning

Denna hanteringsrapport beskriver hur arbetet med att uppdatera Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider i skolan har genomförts. Riktlinjerna bygger på aktuell forskning, beprövad erfarenhet och dialog med målgrupper och andra myndigheter. Riktlinjerna har tagits fram enligt en process som grundas på riskanalysens principer. I hanteringsrapporten tydliggörs och dokumenteras vad som är vetenskapligt belagt och vilka övriga faktorer som beaktats när beslut har tagits om en viss åtgärd, det vill säga de rekommendationer som presenteras i de nationella riktlinjerna för måltider i skolan.

Genom samarbete med forskare, myndigheter och företrädare från måltidsverksamhet och skola har riktlinjerna utvecklats för att möta målgruppernas behov av stöd. Riktlinjerna ger stöd om alla aspekter av skolmåltiden och utgår från den väl inarbetade Måltidsmodellen och dess sex områden: näringsriktig, säker, trivsam, integrerad, miljösmart och god. Jämfört med tidigare riktlinjer har Livsmedelsverket nu särskilt utvecklat stödet för ökad trivsel och social samvaro i skolrestaurangen samt betonar värdet av mat- och måltidsutbildning för en bättre elevhälsa. Som grund för detta finns de forskningsöversikter som tagits fram under arbetets gång och som även belyser elevers behov av tillräcklig med tid för att kunna äta i lugn och ro. Dialog med användarna har varit avgörande för att förstå deras behov och skapa praktiskt stöd. Arbetet har även inneburit ett nära samarbete med andra myndigheter som Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten.

De senaste åren har inneburit ett förändrat omvärldsläge och därför har frågor som beredskap och hållbar livsmedelskonsumtion blivit viktigare. Riktlinjerna har därför kompletterats med bland annat stöd för en stärkt måltidsberedskap samt nationella mål och indikatorer för hållbara skolmåltider. Mål och indikatorer har tagits fram för varje område i Måltidsmodellen, och ger tydlig riktning för utveckling och förslag om hur måltiderna kan följas upp lokalt.

För att skolmåltiderna ska bidra till lärande och hälsa behöver det finns verksamhetsöverskridande mål, samt ett tydligt mandat och ansvar för de olika personalgrupperna. Därför finns det i hanteringsrapporten även beskrivet varför det är nödvändigt att skolpersonal och måltidspersonal samarbetar och har en gemensam bild av vad måltiderna kan bidra till.

Enligt Barnkonventionen har varje barn rätt att bland annat få göra sin röst hörd, att få anpassad information, att få utvecklas och få förutsättningar för bästa möjliga hälsa Riktlinjerna betonar därför även vikten av elevinvolvering. Det är när elever får vara med och påverka måltiden som trivsel och engagemang ökar, attityder förändras och mer skolmat äts upp.

REMISS

Bakgrund

I denna rapport beskrivs arbetsprocess och metod för arbetet med att uppdatera Nationella riktlinjerna för måltider i skola. Därtill beskrivs Livsmedelsverkets ställningstaganden eller åtgärder inom olika områden i riktlinjerna. För varje åtgärd beskrivs bakgrund, vilken forskning eller andra underlag som ligger till grund för åtgärden samt andra relevanta faktorer som beaktats när beslut om åtgärder vidtagits.

Genom att utveckla nationella riktlinjer och annat stöd arbetar Livsmedelsverket för att främja en hållbar utveckling av de offentliga måltiderna i Sverige. Livsmedelsverkets nationella kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg inrättades 2011, på uppdrag av regeringen. Kompetenscentrum har sedan dess verkat för en fortsatt utveckling av offentliga måltider genom att samverka med andra nationella myndigheter, forskning och organisationer på måltidsområdet. Förutom att utveckla nationella riktlinjer arbetar kompetenscentrum bland annat med att sammanställa och kommunicera fakta om de offentliga måltiderna, sprida goda exempel, arrangera och delta vid mötesplatser för den offentliga måltidsbranschen och dess beslutsfattare.

Livsmedelsverkets riktlinjer är väl kända och implementerade i landets kommuner, bland annat genom lokala måltidspolicys och andra styrande dokument (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022). De används såväl i det dagliga arbetet som i den strategiska och långsiktiga utvecklingen (Livsmedelsverket och IPSOS, 2023).

Sedan 2018, då den senaste versionen av Nationella riktlinjer för måltider i skolan publicerades, har mycket hänt i Sverige och omvärlden. Med ett flertal kriser, krig i Sveriges närområde och ett osäkert omvärldsläge ställs högre krav på förmåga att upprätthålla samhällsviktig verksamhet – som skola och livsmedelsförsörjning. Här anses offentliga måltider spela en viktig roll vid kris och krig (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), 2023). På samma sätt bedöms måltiderna i skolan vara en hävstång för att hantera både hälsomässiga och miljömässiga utmaningar.

En viktig grund för beslutsfattande på lokal, regional och nationell nivå, är nationella mål och indikatorer. Under 2024 överlämnade Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten förslag till regeringen om nationella mål och insatsområden, som syftar till att stärka folkhälsan och bidra till miljömässig hållbarhet fram till 2035. De två övergripande målen är:

- Livsmedelskonsumtionen ska bidra till bättre och mer jämlik hälsa.
- Negativa miljöeffekter från livsmedelskonsumtionen ska minska, medan positiva effekter på biologisk mångfald och ekosystem ska öka.

REMISS

Utifrån de nationella målen har mål och indikatorer för hållbara skolmåltider tagits fram. Måltidsmodellen, som redan är etablerad bland måltidsverksamheter, har använts som ramverk och pekar ut en tydlig riktning för hållbarhetsarbetet. Målen bygger på evidens och är framtagna i dialog med måltids- och kostchefer.

REMISS

Metod

Under våren 2023 påbörjades uppdateringen av de nationella riktlinjerna för måltider i skolan. Tidigare versioner är *Bra mat i skolan* (Livsmedelsverket, 2007), *Bra mat i skolan* (Livsmedelsverket, 2013) och den senaste versionen *Nationella riktlinjer för måltider i skolan* (Livsmedelsverket, 2019a).

Hantering enligt riskanalysens principer

För att Livsmedelsverkets arbete med att ta fram information, råd och riktlinjer ska vara effektivt och transparent organiseras arbetet enligt en process grundad på riskanalysens principer. Syftet är att tydliggöra och dokumentera vilka vetenskapliga underlag, vilken beprövad erfarenhet och andra relevanta faktorer som beaktats innan beslut om en viss åtgärd tas. Principer för tillämpningen av riskanalys på livsmedelsområdet har tagits fram inom Codex Alimentarius Kommissionen (World Health Organisation & Food and Agriculture Organisation, 2007) och tillämpas inom livsmedelsområdet med ledning av EU-gemensam lagstiftning (European Union, 2002).

Som ett slutled i riskanalysens principer formuleras de mest lämpliga hanteringsåtgärderna för att hantera identifierade risker. Hantering sker genom ett systematiskt, dokumenterat och transparent arbetssätt. I förslaget till hanteringsåtgärd(er) ingår att beakta bakgrundsinformation, vetenskaplig evidens samt andra relevanta faktorer som sociala, kulturella, miljömässiga eller ekonomiska perspektiv, innan beslut tas.

Riktlinjer baserade på forskning

Under 2023 publicerades uppdaterade NNR 2023 (Blomhoff et al., 2023a). NNR 2023 är den mest aktuella och heltäckande sammanställningen av forskning om mat och hälsa. I NNR beskrivs matvanor som är bra för hälsan på både kort och lång sikt. Dessutom finns rekommendationer om hur mycket energi och näringsämnen kroppen behöver. I NNR 2023 är hälsan basen, men för första gången tar de även hänsyn till hur det vi äter påverkar miljö och klimat. NNR är grunden för de svenska kostråden. Riktlinjerna har uppdaterats i enlighet med NNR 2023 och de svenska kostråden och avvägningar som har gjorts under arbetet med att uppdatera kostråden, har också legat till grund för riktlinjerna. Därför har hanteringsrapporten för kostråden (Livsmedelsverket, 2025c) använts som bas för avsnitten om näringsriktiga- respektive miljösmarta måltider.

REMISS

Projektgruppen som har arbetat med att uppdatera riktlinjerna, identifierade ett flertal andra områden som behövde starkare vetenskapliga underlag. Dessa var framför allt kopplade till pedagogiska, fysiska och sociala aspekter av måltiderna.

För att bättre förstå hur skolmåltiderna påverkar elevers hälsa och skolprestation, utförde forskare vid Karolinska Institutet en översikt som publicerades i rapporten *Betydelsen av skollunchens bidrag av näring och energi för elevers livsmedelskonsumtion, skolprestation och livskvalitet* (Morris and Schäfer Elinder, 2024).

För att ta reda på kunskapsläget kopplat till pedagogik och måltidsmiljö, genomförde forskare vid Umeå universitet och Örebro universitet en vetenskaplig översikt av forskning inom området. Detta resulterade i rapporten *Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden* (Frödén et al., 2024). Rapporten bidrog till ökad förståelse om hur skolmåltiden kan integreras i skolans verksamhet och bidra till lärande. När det gäller måltidsmiljön avgränsades undersökningen till att enbart omfatta forskning som utgått från barnens egna upplevelser, vilket var något nytt.

Livsmedelsverkets tidigare rekommendation om att ge elever minst 20 minuter för att sitta ned och äta, är etablerat runt om i landet. Dock har både kommuner, forskning och media rapporterat om att många elever upplever stress under måltiden. Det kan bidra till att elever inte hinner äta upp eller äta tillräckligt av den mat som serveras. För att titta närmare på detta utfördes en forskningsöversikt av medarbetare vid Livsmedelsverket. Den användes som underlag för en uppdaterad rekommendation om tid för lunch (Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg J and Sellberg F, 2024).

I arbetet med att uppdatera avsnittet om Säkra måltider gjordes en särskild översyn av rådet om att nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i maten som serveras av skolan. Under 2021 och 2022 tog Livsmedelsverket fram vetenskapliga rapporter om risker med olika sorters allergena livsmedel som utgjorde underlag vid översynen (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, 2021, Livsmedelsverket. Sjögren Bolin and Warensjö Lemming, 2022). I en av dessa rapporter fanns även sammanställning om huruvida matallergener i luft orsakar allergiska reaktioner (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, 2021).

Nationella mål och indikatorer för att skapa en gemensam riktning

Inom ramen för projektet Ett nytt recept för skolmåltider (2019-pågående) togs mål och indikatorer för hållbara skolmåltider fram för att ge en tydlig och gemensam riktning för alla aktörer som arbetar med skolmåltider. Med måltidsmodellen som avgränsning har mål och

REMISS

indikatorer för integrerade, trivsamma, goda, näringsriktiga, säkra och miljösmarta skolmåltider tagits fram. De nationella målen som togs fram är ämnade att kunna användas på lokal nivå i anpassat format, där kommunen kan bestämma vilka mål de vill fokusera på och även omformulera dem för att passa in i den lokala kontexten. Indikatorerna som togs fram i detta arbete är ämnade för nationell uppföljning men här ges även förslag på indikatorer på lokal nivå.

Målen och indikatorerna togs fram utifrån vetenskaplig litteratur, rapporter och kunskap bland forskare, experter och målgruppen. För att kunna välja vad som behöver sättas mål kring och vilka indikatorer som kan användas för att följa upp dem behövs kunskap om nuläget och önskat läge. Det önskade läget utgick från definitionen av hållbara skolmåltider och de nationella riktlinjerna för måltider i skolan. Intressenters perspektiv har hämtats in genom workshops med andra myndigheter och forskare samt dialoger med användare och andra relevanta intressenter.

Målens utformning styrdes av ett antal principer:

- Målen ska vila på vetenskaplig grund och kunskap bland intressenter
- Mål och indikatorer ska vara användbara för relevanta aktörer
- Målen ska vara tillräckligt konkreta för att tydliggöra en gemensam riktning mot hållbarare skolmåltider
- Målen ska formuleras inom de områden inom varje pusselbit i måltidsmodellen där det bedöms vara väsentligt med förändring för att uppnå hållbarare skolmåltider

Verksamhetslogik användes som metod för att skapa en målstruktur samt prioritera bland mål och indikatorer. De nationella målen som inkluderas i riktlinjerna är inte tidsatta eftersom detta inte bedömdes möjligt utifrån befintlig kunskap. Målen och indikatorerna ska ses som ett verktyg för förändring mot hållbarare skolmåltider och verktyget kan behöva kalibreras i framtiden, exempelvis utifrån framfarten mot måluppfyllelse. Målen och indikatorerna är beskrivna i denna rapport som åtgärder och argumenten för dem står under varje åtgärd.

Dialog med målgruppen

Under arbetets förberedande fas genomfördes en kvalitativ undersökning med måltidschefer och rektorer. Undersökningen gav fördjupad kunskap om hur riktlinjerna för måltiderna i skolan används av professionerna inom måltidsverksamheten, hur användbara de uppfattas vara samt kunskap om och förståelse för hur rektorer ser på skolmåltiderna och måltidernas roll, och rektorers behov kopplade till skolmåltiderna. Undersökningen lade grunden för arbetet med att uppdatera riktlinjerna samt prioriterade fokusområden (Livsmedelsverket och IPSOS, 2023).

REMISS

Under våren 2024 genomfördes tre fysiska dialogmöten i Stockholm, Göteborg och Umeå (Livsmedelsverket, 2024d). Sammantaget deltog cirka 75 måltidschefer och rektorer med bred geografisk spridning. Syftet var att identifiera utmaningar och vilket behov av stöd målgrupperna har. För Livsmedelsverket var det tydligt att utmaningarna och önskemålen i stort sett är gemensamma för kommunerna, oavsett storlek på kommun och var i landet kommunen ligger. Dialogerna var också viktiga för att kunna utveckla stöd som är behovsanpassat och praktiskt användbart för målgrupperna.

I arbetet med att formulera mål hölls två digitala dialogmöten med måltidschefer (eller motsvarande) och rektorer under maj 2024. Sammantaget deltog cirka 35 personer vid de digitala dialogmötena (Livsmedelsverket, 2024d).

I maj 2024 genomfördes ett dialogmöte med representanter från branschorganisationer som Kost & Näring, Dietisternas Riksförbund, Skolläkarföreningen, Astma- och Allergiförbundet, samt specialister inom allergologi och barnhälsovård. Under mötet diskuterades olika aspekter av specialkost med särskilt fokus på Livsmedelsverkets förslag till uppdaterat råd om nötter. Inspel från mötet ledde till ytterligare förtydligande i den tillhörande informationen till rådet.

Under september 2024 samlade projektgruppen ett antal aktörer för att diskutera flera av de utmaningar som framkom i rapporten *Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden* (Frödén et al., 2024), som Livsmedelsverket publicerade under augusti 2024. Deltagarna var representanter från Skolverket, Sveriges Elevkårer, Riksföreningen för skolsköterskor samt rektor och elevhälsochef från Skövde respektive Vallentuna kommun. Utmaningarna som diskuterades var bland annat hur förutsättningarna för en trygg och trivsam måltidsmiljö kan förbättras.

Under oktober 2024 presenterades förslag till mål och indikatorer för ett tiotal aktörer vid ett digitalt möte. Deltagande organisationer var exempelvis MATtanken vid Jordbruksverket, Länsstyrelsen i Västra Götalandsregionen, Skolmatsakademin och Måltid Sverige vid RISE, Världsnaturfonden Sverige (WWF), Matlust utvecklingsnod, Kost & Näring och Livsmedelsakademin. Deltagarnas inspel ledde till vissa omformuleringar av målen.

Samarbete med andra myndigheter

Under arbetets gång har projektgruppen fört dialog och samarbetat med ett flertal andra nationella myndigheter.

Under 2023–2024 har dialog har förts med ett flertal medarbetare vid Specialpedagogiska skolmyndigheten. Framtagen vägledning kring måltidsmiljö respektive anpassade måltider

REMISS

vid neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) har under december 2024 granskats av medarbetare vid Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Dialog har förts med medarbetare vid Upphandlingsmyndigheten, som under oktober 2024 har granskat avsnittet om upphandling.

Under arbetet med riktlinjerna har ett nära samarbete med Skolverket utvecklats. Samarbetet handlade inledningsvis om att uppdatera den gemensamma skriften *Skolmåltiden – en viktig del av en bra skola*, som i första hand riktar sig till rektorer. Under arbetets gång gjordes en gemensam bedömning att riktlinjerna skulle kunna utgöra ett gemensamt stöd för både måltidsverksamheter och rektorer. Därmed kunde den tidigare gemensamma skriften utgå. Därför har samarbetet under projektets senare del fokuserat på hur riktlinjerna kan stödja även rektorer på ett bra sätt. Skolverket har granskat samtliga avsnitt i riktlinjerna, med ett särskilt fokus på avsnitten Integrerade måltider, Trivsamma måltider samt Dokument som styr måltiderna.

Samarbetet med Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten har bidragit till en bättre samordning i myndigheternas stöd kring måltider, vilket underlättar implementering och efterlevnad av stödet.

REMISS

Integrerade måltider

Förtydliga ansvar och roller bland olika yrkesgrupper

Livsmedelsverkets åtgärd

Förtydligande om och motivering till varför syfte, mål och ansvarsfördelning kring skolmåltiderna bör definieras och förankras lokalt.

Bakgrund

Flera faktorer som relaterar till vikten av tydligt syfte, mål och ansvarsfördelning lyftes i översikten som forskare vid Örebro och Umeå universitet sammanställde för Livsmedelsverkets räkning (Frödén et al., 2024):

- Eftersom det inte är nationellt reglerat eller definierat vad pedagogiska måltider innebär, eller vilken funktion de fyller, varierar tolkningarna av begreppet mellan olika skolor.
- En svensk studie visar att rektorer i huvudsak betraktar skolmåltidens syfte som att erbjuda energi och näring till eleverna för att de ska orka med skoldagen, snarare än att se skolmåltiden som en lärmiljö (Berggren et al., 2023).
- I forskning beskrivs pedagogiska måltider som ett tillfälle för lärande (Persson Osowski et al., 2013) där vuxna förebilder under måltidssituationen är viktiga (Sepp et al., 2006).
- Att lärare agerar som förebilder i skolmåltidssituationen kan i förlängningen få stor betydelse för hur eleverna uppfattar maten, måltiderna och det sociala sammanhanget i skolrestaurangen (Andersen et al., 2017). Det har visat sig ha en positiv påverkan på elevers attityder till mat, inte minst grönsaker (Prelip et al., 2012).
- En svensk studie som undersökt i vilken utsträckning lärare ser sig själva som förebilder under måltidssituationen, bekräftar att en majoritet av lärarna gör det (Waling and Olsson, 2017).
- I en svensk studie där forskarna gjort observationer i skolrestaurangen fann de att lärarna i huvudsak intog tre olika slags roller: Den sociala, den undervisande och den undvikande lärarrollen (Persson Osowski et al., 2013).
- Forskning visar att vuxna agerar som vakter och upprätthåller ordning i skolrestaurangen, snarare än att bygga goda relationer med eleverna eller undervisa om mat (Berggren et al., 2023, Waling and Olsson, 2017).
- Vissa skolor subventionerar endast delvis eller inte alls skolpersonalens lunch, samtidigt som det förväntas att lärarna ska delta i pedagogiska måltider, i stället för att ta rast. Att

REMISS

både behöva betala för sin lunch och inte få en välbehövd paus under arbetstid gör att allt fler lärare på sikt väljer att inte äta tillsammans med eleverna i skolrestaurangen (Frödén and Björklund, 2021). Detta kan ses som ett hinder för en bra miljö under skolmåltiden och påverkar lärares möjligheter att bedriva mat- och måltidsutbildning i nära samverkan med måltidspersonalen.

- Vissa forskare menar att tydliga mål och en ökad status på mat- och näringsrelaterade teman och ämnen i skolan skulle bidra till att måltidspedagogik av olika slag prioriterades högre (Hart and Page, 2020, Nanayakkara et al., 2021).
- För att lärare ska kunna bedriva mat- och måltidsutbildning behöver rektorer tillhandahålla tillräckligt med ekonomiska, personella och pedagogiska resurser. En stöttande skolledning behöver alltså finnas (Jones and Zidenberg-Cherr, 2015, Perikkou et al., 2015, Aydin et al., 2021, Nanayakkara et al., 2021, Ruge, 2017).
- Måltidspersonalen har en viktig roll i olika måltidspedagogiska insatser och ett gott samarbete mellan skol- och skolmåltidspersonal har stor betydelse (Bellows et al., 2015, Eustachio Colombo et al., 2021, Frödén and Björklund, 2021, Kiss et al., 2024). Måltidspersonalen kan vara ett stöd för lärare genom att ge goda förutsättningar för att använda skolmaten och måltiden i ämnesundervisningen (Frödén, 2023).
- I likhet med lärare kan skolmåltidspersonalen fungera som förebilder för eleverna och inverka på den sociala miljön i skolrestaurangen och därmed också indirekt på lärandet (Andersen et al., 2017, Berggren et al., 2021).

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Genom att formulera gemensamma mål och tydliggöra syftet med skolmåltiden, samt vilka arbetsuppgifter som ingår för olika yrkeskategorier, skapas förutsättningar för alla att verka åt samma håll. Det förutsätter samarbete mellan rektor, måltidschef, måltidspersonal, lärare, elevhälsan, övrig personal och eleverna.

Slutsats

Genom att skapa samsyn lokalt kring måltiden, samt förtydliga ansvar och förväntningar bland olika yrkesgrupper som på olika sätt påverkar måltidernas kvalitet, kan måltidernas kvalitet och elevers lärande förbättras.

Mat- och måltidsutbildning

Livsmedelsverkets åtgärd

Utökat stöd kring mat- och måltidsutbildning som verktyg för att ge elever kunskap om en hållbar och hälsosam livsstil.

REMISS

Bakgrund

- I läroplanerna för de obligatoriska skolformerna (Lgr22, Lgra22, Lsam22, Lspec22), finns inga skrivningar om skolmåltiden (Skolverket, 2022).
- Forskare från Örebro universitet och Umeå universitet fick i uppdrag av Livsmedelsverket att utföra en översikt av forskning inom området (Frödén et al., 2024). Resultaten visar att:
  a) För att ett mer formellt lärande om och genom mat ska äga rum, både i klassrummet och skolrestaurangen, behöver det tydliggöras i läroplanen. I stället sker nu ett mer informellt lärande i skolmåltidsituationen som det kan vara svårt att förhålla sig till, både som barn och vuxen.
  b) Måltidspedagogik, det vill säga integrering av lärande om mat och måltider i pedagogisk verksamhet, har mestadels anammats inom förskolan (Sepp, 2013, Sepp and Höijer, 2016). Även om lärare undervisar i skolämnen som behandlar kost- och matrelaterat innehåll får elever i grundskolan förhållandevis lite utbildning om detta under sin skolgång. Skolämnet Hem- och konsumentkunskap (HKK), där mat och måltider är ett centralt innehåll, är grundskolans i särklass minsta ämne (Skolverket, 2024c) där en stor del är konsumentkunskap, som inte är kopplad till mat (Skolverket, 2024b).
  c) Det finns studier som pekar på att mat- och måltidsutbildning medför att elevers teoretiska och praktiska kunskaper breddas och att kunskap om hållbar livsmedelskonsumtion generellt sett ökar. En vanlig effekt av mat- och måltidsutbildning, som är mer eller mindre tydlig i ett flertal studier, är att eleverna generellt sett började äta mer frukt och grönsaker (Bukhari et al., 2011, Marques et al., 2022). Det ledde också till en ökad variation av grönsaker (Taylor et al., 2018). Flera studier visar att eleverna generellt sett vågade prova fler nya och mer hälsosamma maträtter och därigenom fick sundare matvanor (Bukhari et al., 2011, Ronto et al., 2016, Laitinen et al., 2023, Jung et al., 2019, St Pierre et al., 2024). Äldre elever och tidigare elever beskrev i en annan studie hur utbildningen påverkat både deras individuella matvanor och den egna familjens matintag (St Pierre et al., 2024).
  d) Välutbildade lärare och en engagerad skolledning som prioriterar måltidspedagogiska aktiviteter har visat sig vara avgörande för att kunna implementera mat- och måltidsutbildning (Jones and Zidenberg-Cherr, 2015, Eustachio Colombo et al., 2021, Laitinen et al., 2023).
  e) Brist på undervisningstid och resurser, i kombination med för lite eller inte tillräckligt bred kunskap om mat och näring, har visat sig göra det svårt för lärare att prioritera vilket innehåll som ska ingå i en mat- och måltidsutbildning. Lärare behöver mer kunskap och kompetens om olika matrelaterade områden och hur de ska undervisa om

REMISS

dessa och behöver få stöd i att vidareutbilda sig inom området (Andersen et al., 2017, Nanayakkara et al., 2021). Det gäller särskilt i natur- och samhällsorienterade ämnen, men hållbar utveckling är också ett övergripande mål i läroplanen vilket gör att det lämpar sig bra för ämnesövergripande undervisning och samarbeten (Frödén, 2023).

f) Svenska och danska studier påtalar problematiken med en högljudd och stökig miljö i skolrestauranger, där många elever samtidigt ska vistas på liten yta tillsammans med några få lärare (Andersen et al., 2017, Berggren et al., 2021, Frödén and Björklund, 2021). I många fall fungerar därför inte skolrestaurangen optimalt som undervisningslokal. Däremot kan skolmåltiden med fördel användas som redskap för integrering av mat- och måltidsutbildning under teoretiska lektioner i klassrummet eller genom praktiska aktiviteter, som odling utomhus (Persson Osowski et al., 2013, Frödén and Björklund, 2021, Andersen et al., 2017).

Slutsats

Mat- och måltidsutbildning som kopplar till skolmåltiden kan användas för att uppnå mål om lärande om hållbarhet och hälsa.

Vikten av elevinvolvering

Livsmedelsverkets åtgärd

Tydliggörande kring att involvera eleverna i frågor och beslut som rör dem själva.

Bakgrund

Forskare från Örebro universitet och Umeå universitet fick i uppdrag av Livsmedelsverket att sammanställa en översikt av forskning inom området (Frödén et al., 2024). Resultaten visar att:

- Forskning pekar på att ett ökat och genuint elevinflytande i måltidsfrågor ger goda resultat i form av ökat välbefinnande och intresse för mat och måltider, bättre sammanhållning mellan elever och mellan måltidspersonal och elever samt ett högre och mer varierat intag av skolmat.
- Det finns skolor som ökat elevinflytandet markant genom att inte enbart låta elever vara delaktiga i att förbereda och tillaga skolmat, utan också genom att planera själva menyn tillsammans med måltidspersonal och lärare. Forskare som studerat dessa skolors verksamhet förordar starkt att ge eleverna ett reellt inflytande med stora påverkansmöjligheter och beslutanderätt kring skolmåltiden (Andersen et al., 2017, Janhonen et al., 2025, Thomsen and Ruge, 2023).

REMISS

- I svenska skolor finns ofta måltids- eller matråd som kan betraktas som viktiga forum för både samverkan mellan skol- och måltidspersonal och för att stärka elevers inflytande och delaktighet. Det behövs mer forskning om matråd, då en studie i översikten visar att matråd varken fungerar som ett rum för lärande om mat och måltider eller som en demokratisk process där elevernas röster blev hörda. Eleverna upplevde att deras förslag inte togs på allvar eftersom de såg få förändringar genomföras i enlighet med deras önskemål (Björklund, 2023). Därför behövs tydliga mål och processer för att se till att de forum som skapas också resulterar i att elever får reellt inflytande.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Barnkonventionens grundläggande principer om barnets bästa och rätt att komma till tals är inskrivna i skollagen. Med barn avses här varje människa under 18 år. Barnets bästa ska vara utgångspunkten i all utbildning och annan verksamhet som rör barn. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det finns flera bestämmelser i skollagen som ger uttryck för rätten till delaktighet, såsom elevinflytande, elevers medverkan vid framtagande av ordningsregler och elevens deltagande när åtgärdsprogram tas fram. Att barnen ska få vara delaktiga i utbildningen, genomsyrar också läroplanerna (SPSM, 2024b).
- Artikel 12 i barnkonventionen fastställer barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter, eller avstå om barnet så önskar, i alla frågor som rör barnet (UNICEF, Barnombudsmannen, 2021a).
- Enligt barnkonventionens artikel 17 ska barn ha tillgång till information. Barns rätt till information är också tätt knuten till barns rätt till delaktighet som tas upp i artikel 12 (Barnombudsmannen, 2024). En förutsättning för delaktighet är därmed att förstå syftet och få relevant och anpassad information och kunskap.
- När barn får vara med och bestämma finns det större acceptans och förankring till förändringar. Därför kan barns delaktighet gällande måltider bidra till en större acceptans för maten som serveras.
- Att involvera elever är ett arbetssätt som förbättrar kvaliteten på besluten (Barnombudsmannen, 2021b).
- Det är viktigt att elevers deltagande sker kontinuerligt och blir en del av det systematiska kvalitetsarbetet och inte bara betraktas som tillfälliga insatser (Frödén et al., 2024).

REMISS

Slutsats

Barn har rätt att bli hörda och bli tagna på allvar. När barn får möjlighet till delaktighet i beslut kan det leda till goda resultat i form av ökat välbefinnande och intresse för mat och måltider, bättre sammanhållning mellan elever och mellan måltidspersonal och elever samt ett högre och mer varierat intag av skolmat.

Elevhälsoarbete

Livsmedelsverkets åtgärd

Beskrivning av elevhälsouppdraget kopplat till måltiderna och måltidsmiljön i skolan.

Bakgrund

- Elevhälsans uppdrag är att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål och elevhälsan ska främst arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Sedan den 2 juli 2023 gäller nya skrivningar i skollagen gällande elevhälsan, bland annat att elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal. Elevhälsan ska vara en del av skolans kvalitetsarbete samt ska vid behov samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten.
- I utredningen *Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven* (SOU 2021:11) konstaterades bland annat att för att fler elever ska nå målen för sin utbildning är elevhälsoarbetet en viktig del. En prioriterad fråga i Skolverkets lägesbedömning 2023 är att alla elever ska få det stöd och den stimulans de behöver redan från start och att ett förstärkt hälsofrämjande och förebyggande arbete i skolan då är avgörande.
- Enligt skollagen har alla elever rätt till en trygg och stödjande skolmiljö och det gäller även miljön vid skolmåltiderna. Att inkludera måltiderna och skolrestaurangen i skolans systematiska kvalitetsarbete kan vara en del i det förebyggande arbetet för att främja trygghet och studiero (Skolverket, 2025, Skolverket, 2024a).
- En grundläggande förutsättning för att få eleverna att äta i skolrestaurangen är att måltidssituationen uppfattas som trygg och trivsam. Forskning visar att fler elever skulle äta skollunch om de kände sig trygga i skolrestaurangen (Frödén et al., 2024).
- Tidigare studier har visat att mellan 20 och 36 procent av de svenska eleverna i årskurs 5 och 8 inte äter skollunch varje dag (Eustachio Colombo et al., 2020).
- En översikt som forskare vid Karolinska institutet utfört för Livsmedelsverkets räkning, visar att de som äter skollunch ofta presterar bättre i skolan, jämfört med de som hoppar över skollunchen. Elever som äter skollunch har även högre livskvalitet, särskilt när det gäller psykiskt välbefinnande och sömn, och mindre fysiska hälsobesvär som huvudvärk, ryggvärk och ont i magen (Morris and Schäfer Elinder, 2024). Studierna visar också att

REMISS

skolmåltiderna bidrar till bättre självkänsla och en hälsosam livsstil samt en känsla av sammanhang.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- I de dialogmöten Livsmedelsverket genomförde under 2024 (Livsmedelsverket, 2024d), med representanter från Skolverket samt Sveriges elevkårer, rektorer, måltidschefer och företrädare för yrkesgrupper som elevhälsochefer, skolsköterskor m.fl. lyftes ett flertal hinder för hälsofrämjande skolmåltider:
    - Organisatoriska stuprör mellan måltidsverksamhet och skola som hindrar eller försvårar samarbetet.
    - Elevhälsan är sällan eller inte alls involverad i arbetet med måltiderna.
    - En generell upplevelse är att behov av stöd och förebyggande åtgärder i måltidssituationen ökar samtidigt som ansvarsfördelningen mellan rektor, måltidschef och övrig personal är otydlig.
- Elevers rätt till inflytande och delaktighet behöver vara en del av det förebyggande och främjande elevhälsoarbetet (SPSM, 2024b).

Slutsats

Tillsammans med Skolverket har kortfattad information om elevhälsouppdraget och dess kopplingar till måltiderna och måltidsmiljön tagits fram. Den beskriver bland annat:

- att det är viktigt att alla barn har en trygg och tillgänglig måltidsmiljö.
- att elevhälsopersonal kan hjälpa till att identifiera utmaningar i måltidssituationen.
- att det kan vara värdefullt att inkludera skolmåltiden i det systematiska kvalitetsarbetet.
- att det är viktigt att skolan fastställer långsiktiga och kortsiktiga mål för måltiderna.

Mål och indikatorer

Livsmedelsverkets åtgärd

Livsmedelsverket har tagit fram nationella mål för integrerade måltider i syfte att tydliggöra vad som behöver uppnås för att skapa mer integrerade måltider i skolor i hela landet (Tabell 1). Målen fokuserar på de förändringar som anses mest väsentliga för att skolmåltiderna ska kunna bidra till en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion i Sverige. Livsmedelsverket har även tagit fram indikatorer för uppföljning av målen.

REMISS

Gemensamma mål och indikatorer är ett verktyg för att skapa en gemensam riktning för aktörer som arbetar med att utveckla skolmåltider, och kompletterar riktlinjerna för måltider i skolan.

Tabell 1. Mål, indikatorer och uppföljning av Integrerade måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Alla skolor har ett fungerande samarbete med måltidsorganisationen för att uppnå hållbara skolmåltider.	Andel skolor där det finns ett gemensamt uppdrag (planering, utveckling och uppföljning) mellan skola och måltidsorganisation kring skolmåltiden.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel skolor som har med skolmåltiden i sitt systematiska kvalitetsarbete.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Alla elever kan påverka sin måltidsmiljö.	Andel skolor som har ett måltidsråd.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel skolor som följer upp elevers upplevelse av skolmåltiden.	Utvecklas.

REMISS

Bakgrund

- Att samarbetet fungerar mellan skola och måltidsorganisation är en av de viktigaste förutsättningarna för integrerade skolmåltider (Livsmedelsverket, 2024d). Studier har visat att både skolpersonalens involvering under skolmåltiden och måltidspersonalens involvering i att integrera måltiden i undervisningen är viktig för integrerade skolmåltider (Frödén et al., 2024). En fungerande skolmåltid bygger på samarbete mellan måltidschef, måltidspersonal, rektor, lärare, elevhälsans personal och övrig personal på skolan.
- Genom ett fungerande samarbeta, exempelvis genom gemensamma mål och uppföljning av skolmåltiden, över enhets- och verksamhetsgränser, skapas förutsättningar för alla att verka åt samma håll.
- Eftersom skolmåltiden är en del av utbildningen ska den även vara en del av skolans systematiska kvalitetsarbete, men enligt en studie rapporterade endast hälften av rektorerna att den var det (Frödén et al., 2024). När skolmåltiden inte var inkluderad nyttjade även lärarna i mindre utsträckning skolmåltiden som ett lärandetillfälle

(Frödén et al., 2024), vilket tyder på att inkludering av skolmåltiden i det systematiska kvalitetsarbetet främjar integrering av skolmåltider.

- Elevinvolvering är en viktig aspekt av integrerade måltider, som tidigare nämnt påverkar elevers involvering i skolmåltiden inte bara välbefinnande, utan även hur mycket av skolmåltiden som äts. Det är även barnens rätt att påverka frågor som rör dem enligt barnkonventionen. Elevinvolvering ser olika ut i skolor idag och görs i olika utsträckning. Måltidsråd och liknande används i viss utsträckning, men studier visar att dessa forum också kan utvecklas vidare för att ge elever reell påverkansmöjlighet och möjlighet att lära sig om mat och måltider.
- Att skolmåltiden är en del av läroplanen och ingår i undervisningen gavs som förslag på mål under ett dialogmöte med intressenter (Livsmedelsverket, 2024d) och forskning visar också att för att ett formellt lärande om och genom mat ska äga rum i klassrummet och i skolrestaurangen behöver det tydliggöras i läroplanen (Frödén et al., 2024). Det ligger dock utanför målgruppernas (Livsmedelsverket, Skolverket och kommuner) rådighet att påverka utformandet av läroplanen och därför sätts inte ett mål om detta.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Vid dialogmöte med intressenter föreslogs bland annat mål om närvaro vid skolmåltiden, att elever får förståelse för de ramar och förutsättningar som styr skolmåltiderna, att alla som vistas på skolan äter pedagogiskt och att skolmåltiden ingår i läroplanen (Livsmedelsverket, 2024d).

Slutsats

Målen pekar på två av de mest utmanande delarna med skolmåltidsarbetet – ett väl fungerande samarbete mellan skolans och måltidsverksamhetens personal samt elevernas delaktighet i utvecklingen av skolmåltiderna. Eftersom dessa två områden bedöms vara viktiga för att uppnå integrerade skolmåltider och det behövs utveckling inom dessa områden är det befogat att sätta mål kring dessa. Utöver att följa upp om det finns ett gemensamt uppdrag kring skolmåltiden kan även att inkludera skolmåltiden i det systematiska kvalitetsarbetet ge en indikation på måluppfyllelse för målet om ett fungerande samarbete. Måltidsråd och uppföljning av elevers upplevelse är faktorer som kan bidra till att elever har möjlighet att påverka och sätts därför som indikatorer för målet om elevinvolvering.

REMISS

Trivsamma måltider

En trivsam måltidsmiljö

Livsmedelsverkets åtgärd

Utökat stöd för att förbättra elevers fysiska och sociala måltidsmiljö.

Bakgrund

Forskare vid Örebro universitet och Umeå universitet har inventerat kunskapsläget om skolmåltiden utifrån elevers perspektiv. Forskarnas sammanställning visar tydligt att skolmåltiden kan utgöra en riskfylld plats både fysiskt och socialt. Det måste förändras av många skäl, inte minst för att förbättra förutsättningarna att eleverna ska vilja gå till skolrestaurangen och äta (Frödén et al., 2024). Sammanställningen visar att:

- Den fysiska miljön:
  Upplevelsen av hög ljudnivå i skolrestaurangen gjorde att eleverna fick svårt att koncentrera sig samt hade svårt att umgås och prata med vänner (Horton and and Forsberg, 2020, Berggren et al., 2020). De fick även ont i huvudet och öronen (Berggren et al., 2020). En annan faktor som medförde ökad stress var tidsbrist (Fossgard et al., 2021, Tørslev et al., 2017, Sahota et al., 2014, Fossgard et al., 2019, Horton and and Forsberg, 2020, Berggren et al., 2020). Andra fysiska aspekter av måltidsmiljön som lyftes var att eleverna tyckte att det var viktigt att det var rent (Tikkanen, 2009, Bruselius-Jensen, 2014). Elever uttryckte att d et var ofta andra elevers oönskade beteenden som var orsaken till att det blev smutsigt (Berggren et al., 2020). En väldoftande skolrestaurang lockade aptiten och bidrog till att eleverna upplevde att de var hungriga (Bruselius-Jensen, 2014) . Platsbrist i skolrestaurangen bidrog till att elever sökte sig till andra ställen att äta på utanför skolan.

- Den sociala miljön:
  Att inte veta vem eller vilka man ska sitta med, eller träffa på i skolrestaurangen, kunde ge upphov till rädsla, oro och stress men även avundsjuka, ilska, besvikelse och nedstämdhet (Berggren et al., 2020, Horton and and Forsberg, 2020). Eleverna beskrev att det kunde handla om vem man blev placerad bredvid (om det var bestämt av en vuxen) eller vem man lyckades få plats bredvid (vid fri placering), och ovissheten kring detta. Vissa elever kunde springa och knuffas för att hitta en plats att sitta på, vilket skapade ytterligare stress. Vem eleverna satt bredvid under lunchen kunde förändras av olika anledningar. Rädsla för att behöva sitta nära äldre elever kunde leda till att eleverna valde att lämna skolrestaurangen utan att ha ätit klart (Horton and and Forsberg, 2020). Enligt forskningen var skolrestaurangen

REMISS

en plats där det fanns risk att bli exkluderad, något som bidrog till en känsla av otrygghet (Horton and and Forsberg, 2020). Det kunde handla om att inte ha någon att sitta bredvid, att bli lämnad själv, eller att andra elever vid samma bord inte pratade med eleven. Det fanns en rädsla att på något sätt ”göra bort sig” i skolrestaurangen eftersom det kunde leda till oönskad uppmärksamhet som att bli utskrattad eller utpekad inför andra (Horton and and Forsberg, 2020, Berggren et al., 2020, Tørslev et al., 2017). Detta kunde bidra till känslor som stress, ont i magen och huvudvärk, enligt eleverna. Skolrestaurangen var en plats där man kunde blir retad, mobbad och bli utsatt för fysiska angrepp (Berggren et al., 2020, Horton and and Forsberg, 2020, Zumbrunn et al., 2013). Hallen utanför skolrestaurangen och matkön var platser som eleverna beskrev som särskilt utsatta. Eleverna beskrev att både i kön och i skolrestaurangen kunde man höra andra elever viska och prata illa om en, det kunde handla om vad man tog för mat, hur mycket mat man tog, eller utseende kopplat till vikt (Berggren et al., 2020). Eleverna valde ibland att lämna skolan och äta på ett matställe i närheten, som ett sätt att kunna välja både sällskap, miljö och mat.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Utformning av trivselregler, där eleverna fått möjlighet att vara delaktiga, kan bidra till en mer trygg miljö i skolrestaurangen. Det är viktigt att det finns rutiner för att säkerställa att reglerna också efterlevs.
- Enligt skollagen har alla elever rätt till en trygg och stödjande skolmiljö. I läroplanen står att elever ska känna till hur de kan få hjälp om de upplever otrygghet i eller utanför skolan. Det är skolans och ytterst huvudmannens ansvar att skapa trygghet och studiero (Skolverket, 2024a).

Slutsats

För att elever ska få rätt förutsättningar att tillgodogöra sig skolmåltiderna är trygghet grundläggande. Åtgärder i elevers fysiska och sociala måltidsmiljö är nödvändigt.

Att få delta i måltidssituationen utan hinder

Livsmedelsverkets åtgärd

Utökat stöd kring hur man kan arbeta förebyggande för en tillgänglig måltidsmiljö.

Bakgrund

- Skolan ska se till att alla elever har möjlighet att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör eleven själv. Hänsyn ska tas till elevers åsikter (SPSM, 2024a).

REMISS

- Eleven har rätt till stöd för att kunna uttrycka sin mening och åsikt. Stödet ska vara anpassat efter elevens funktionsnedsättning och ålder. Personalen i skolan behöver också få tillgång till utbildning för att kunna ge stöd på bästa sätt (SPSM, 2024a).
- Skolan ska se till att det finns forum där eleverna kan komma till tals och ge varje elev en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero. Alla elever ska få ha inflytande över sin utbildning och få bidra med erfarenheter i skolans kvalitetsarbete. De ska också få information i frågor som rör dem på ett sätt som de kan ta till sig. Elever med funktionsnedsättning har rätt att vara delaktiga och inkluderade i både skola och samhälle och ska ha samma möjligheter som andra barn (SPSM, 2024a).
- En översikt om sociala och fysiska aspekter av måltiden från elevers perspektiv visade att vissa elever kunde känna en otrygghet i måltidssituationen, något som kunde påverka hur länge de stannade i skolrestaurangen och hur mycket de åt (Frödén et al., 2024).

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Alla elever ska ha jämlika förutsättningar att delta i måltiden utan hinder, för att kunna tillgodogöra sig den lagstadgade näringsriktiga måltiden.

Slutsats

Skolan har en skyldighet att arbeta förebyggande för tillgängliga lärmiljöer, där måltidsmiljön är inkluderad. Riktlinjerna omfattar stöd utifrån beprövad erfarenhet om hur man kan arbeta för en tillgänglig måltidsmiljö.

Schemaläggning av skollunch

Livsmedelsverkets åtgärd

Schemat bör läggas så att varje elev får fasta och regelbundna lunchtider någon gång mellan klockan 11 och 13.

Bakgrund

- Två nordiska studier av måltidsmönster genomfördes i Danmark, Finland, Norge och Sverige 1997 med en uppföljning 2012 (Holm L, 2015, Kjærnes, 2001). Måltidsmönstret i de nordiska länderna var tre huvudmål och ett till två mellanmål även om vissa skillnader finns mellan länderna. I Sverige är frukost, mellanmål, lunch, mellanmål och middag/kvällsmål ett tydligt mönster. Detta innebär att de flesta äter frukost på morgonen och behöver äta igen någon gång mitt på dagen enligt det kulturella måltidsmönstret.
- Ur ett livsmedelshygieniskt perspektiv ger varmhållning vid temperaturer över 60 °C en säkerhetsmarginal ner till de temperaturer där vissa sjukdomsframkallande bakterier kan

REMISS

börja växa till, cirka 50-55 °C. Därför är 60 °C ett lämpligt riktvärde för varmhållning (Livsmedelsverket, 2023c). Se kapitel IX, punkt 5 i bilaga II till förordning (EG) nr 852/2004. Om maten varmhålls korrekt, det vill säga vid en temperatur på 55 °C eller högre, innebär varmhållning ingen hälsorisk. Däremot uppstår oönskade kvalitetsförändringar vid långvarig varmhållning av mat. Utseende, lukt, konsistens och smak försämras i många rätter av lång varmhållning. Redan vid tillagningen påverkas dessutom halten av de vattenlösliga vitaminerna B och C, för att sedan successivt minska vid varmhållningen. Därför anges två timmar som en rekommenderad maxtid för varmhållning av mat.

Slutsats

Att servera lunch mellan klockan 11 och 13 är positivt både för att undvika hunger, vilket kan leda till negativ påverkan på eleven, men även ur livsmedelssäkerhetsperspektiv och närings- och kvalitetsperspektiv.

Tid för lunch

Livsmedelsverkets åtgärd

Varje elev bör ha möjlighet att sitta till bords och äta i minst 25 minuter. Utöver det tillkommer den tid det tar att gå till och från skolrestaurangen, tvätta händerna, stå i kö, ta mat och lämna in disk.

Bakgrund

- Under lunchtid är det ofta många elever som besöker skolrestaurangen under en begränsad tid på dagen, något som ställer höga krav på väl utformade lokaler, god logistik och schemaläggning. Det medför ofta att varje klass får en begränsad tid på sig att äta, vilket kan uppfattas som stressigt både för elever och lärare. Tidspressen inverkar på både lärares ambitioner att agera förebild och att lära eleverna om mat under skolmåltidssituationen (Berggren et al., 2021, Frödén and Björklund, 2021) i (Frödén et al., 2024).
- Att inte ha tillräckligt med tid att äta påverkar upplevelsen av måltiden eftersom det kan göra det svårt att hinna med att socialisera med kompisar men även svårt att hinna med att äta upp maten, särskilt för de som äter långsamt. En annan aspekt av tid för lunch är att eleverna vill att det ska finnas tillräckligt med tid kvar att hinna ha rast efter lunchen, vilket kan begränsas om den totala tiden för att äta och ha rast är för kort (Berggren et al., 2020, Sahota et al., 2014) i (Frödén et al., 2024).

REMISS

- En sammanställning av forskning utförd av Livsmedelsverket, som inkluderar nio studier, indikerar att elevers möjlighet till relationsbyggande är större vid längre tid för lunch jämfört med kortare (Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg J and Sellberg F, 2024). Studierna visade att elever med längre tid för lunch pratade mer med varandra och i högre utsträckning rapporterade att de kände sig glada under lunchen jämfört med elever med kortare lunch. Utifrån den vetenskapliga evidens som presenteras i sammanställningen går det inte att fastslå exakt hur lång tid elever behöver för att sitta ner och äta sin skollunch utan stress och samtidigt få tid för återhämtning och relationsbyggande. Ingen av de identifierade studierna visar dock att det finns fördelar med en kortare lunchtid jämfört med en längre när det gäller matintaget hos elever. Inget tyder heller på att kortare tid än 20 minuter vore gynnsamt för elevernas lunchintag. Snarare tyder studierna på att längre tid än de 20 minuter som tidigare rekommenderats skulle kunna bidra till att skolelever äter mer av maten inklusive grönsaker och därmed har bättre förutsättningar att hålla sig mätta under eftermiddagen. När eleverna hade längre tid att äta visade studier att de åt de mer frukt, grönsaker och fullkornsprodukter, det vill säga mat som barn rekommenderas att äta mer av (Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg J and Sellberg F, 2024).
  Forskningen visar att om elever får 25 minuter eller mer på sig att äta, kan det bidra till:
  - Att mer av maten äts upp
  - Att eleverna äter mer frukt, grönsaker och fullkorn
  - Att eleverna får mer tid på sig att bygga relationer och umgås med vänner
  - Minskat tallrikssvinn

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- I tidigare versioner av riktlinjerna har minst 20 minuter rekommenderats för eleverna att sitta ned och äta. Samtidigt har Livsmedelsverket fått indikationer om att det i vissa skolor har varit svårt att ge möjlighet till 20 minuters tid att sitta ner och äta mellan klockan 11 och 13, och att yngre barn ofta får påbörja sin lunch tidigare än klockan 11 på grund av att lokalerna innebär utmaningar med sittplatser och logistik.
- Livsmedelsverkets bedömning är att det för vissa skolor eller kommuner kommer att bli svårt att implementera den nya rekommendationen. En risk är att lunchen sprids ut under längre tid än mellan klockan 11 och 13.
- En uppdaterad rekommendation är viktig både på kort och lång sikt. På kort sikt kan en längre tid för lunch ge elever bättre förutsättningar att hinna äta en näringsriktig måltid samtidigt som det finns tid för umgänge och att träna sociala färdigheter. På längre sikt är en uppdaterad rekommendation en viktig signal som kan peka på de förändringar som behöver göras för att skolornas lokaler ska tillgodose elevernas behov.

REMISS

Slutsats

Den tidigare rekommenderade tiden för lunch, 20 minuter, utökas till minst 25 minuter, då längre tid för eleverna att sitta till bords visat sig ha positiva effekter på både konsumtionen av skolmat och elevernas välmående.

Mål och indikatorer

Livsmedelsverkets åtgärd

Livsmedelsverket har tagit fram nationella mål för trivsamma måltider i syfte att tydliggöra vad som behöver uppnås för att skapa mer trivsamma måltider i skolor i hela landet (Tabell 2). Målen fokuserar på de förändringar som anses mest väsentliga för att skolmåltiderna ska kunna bidra till en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion i Sverige. Livsmedelsverket har även tagit fram indikatorer för uppföljning av målen på nationell nivå och vägledning för uppföljning på lokal nivå.

Gemensamma mål och indikatorer är ett verktyg för att skapa en gemensam riktning för aktörer som arbetar med att utveckla skolmåltider, och kompletterar riktlinjerna för måltider i skolan.

Tabell 2. Mål, indikatorer och uppföljning av Trivsamma måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Alla elever upplever måltidsmiljön som trygg.	Andel elever som upplever att måltidsmiljön är en trygg plats.	Utvecklas.
	Antal vuxna per ätande barn.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel av skolmåltiden som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel av skolelever som äter skolmåltiden per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel av skoleleverna som rapporterar att de ätit sig mätta de flesta skoldagar.	Utvecklas.

REMISS

	Andel skolor som inkluderar skolmåltiden i det systematiska arbetsmiljöarbetet (vilket omfattar både fysisk och psykosocial arbetsmiljö).	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Alla elever upplever att de kan äta i lugn och ro.	Andel skolor vars elever har minst 25 minuter vid bordet för att sitta och äta.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel elever som upplever att de kan äta skollunchen i lugn och ro.	Utvecklas.
	Andel skolor vars skolrestaurang under lunchen ej överskrider riktvärden för hälsoskadligt buller.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Alla elever upplever att skolmåltiden ger möjlighet till social samvaro.	Andel elever som uppger att de alltid har någon att umgås med under lunchen.	Utvecklas.
	Andel skolor vars elever har minst 25 minuter vid bordet för att sitta och äta.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

REMISS

Bakgrund

- För att måltider ska vara trivsamma behöver måltidsmiljön upplevas som trygg för alla elever. Enligt skollagen har alla elever rätt till en trygg skolmiljö.
- Att känna sig trygg i måltidsmiljön är en förutsättning för att eleverna ska äta maten (Frödén et al., 2024).
- Undersökningar visar att de flesta elever känner sig trygga i skolan, men 10–20 procent av eleverna gör inte det (Skolinspektionen. Gillström et al., 2020, Friends, 2023, Friends, 2024, SkolMatSverige, 2024). Skolrestaurangen är en av de platser i skolan som upplevs som otrygg, exempelvis kopplat till oro att bli exkluderad eller mobbad (Friends, 2023, Frödén et al., 2024).
- Att flera vuxna äter med eleverna ses som en förutsättning för trivsamma skolmåltider, exempelvis upplever elever att det blir lugnare då (enligt erfarenhet från kommuner). Även vid dialogmöte med intressenter lyftes detta som en förutsättning för trivsamma måltider och det föreslogs både som mål och indikator (Livsmedelsverket, 2024d).

- Att ha tillräckligt med tid och lugn och ro att äta är en förutsättning för en trivsam måltid. Forskning visar att för kort tid att äta och hög ljudnivå försämrar måltidsupplevelsen (Frödén et al., 2024), vilket i sin tur kan leda till att elever inte äter i skolrestaurangen eller inte har förutsättningar att äta sig mätta. Därför sätts ett mål som handlar om att elever ska uppleva att de kan äta i lugn och ro i skolrestaurangen.
- Forskning visar att om elever får minst 25 minuter på sig att äta äts mer av maten upp, de äter mer grönsaker, frukt och fullkorn och de hinner umgås med vänner (Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg J and Sellberg F, 2024).
- Forskning visar att för elever är skolmåltiden ett viktigt tillfälle för social samvaro (Frödén et al., 2024). Eftersom detta verkar vara en för eleverna viktig faktor för att de ska trivas i skolrestaurangen, sätts ett mål om att skolmåltiden ska ge möjlighet till social samvaro.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Vid dialogmöte med intressenter föreslogs bland annat mål om antal vuxna som äter med eleverna, att elever ska få vara delaktiga i utformningen av måltidsmiljön och att miljön ska vara trygg och trivsam (Livsmedelsverket, 2024d).

Slutsats

Eftersom att känna sig trygg i måltidsmiljön är en grundläggande faktor för att måltiden ska vara trivsam sätts ett mål kring detta. Ett tillräckligt antal vuxna per elever samt att skolrestaurangen innefattas av arbetsmiljöarbetet anses kunna öka trygghetskänslan och därför sätts detta som indikator för målet. En trygg måltidsmiljö ses också som en förutsättning för att elever ska äta skolmaten, och därför fungerar denna som en indikator för målet. Att kunna äta i lugn och ro är också viktigt för att måltiden ska upplevas som trivsam och därför sätts ett mål om detta. Ljudnivå och tid påverkar elevers upplevelse av måltiden. Social samvaro är viktigt för elever under måltiden, därför prioriteras ett mål om detta.

REMISS

Goda måltider

Att underlätta för barn att acceptera nya smaker

Livsmedelsverkets åtgärd

- Utökat stöd kring metoder (exempelvis sensorisk träning) för att stimulera elevers nyfikenhet till olika slags livsmedel och maträtter.
- Motivera varför bra skolmat är den som eleverna tycker om men som ändå utmanar deras smaker och preferenser.

Bakgrund

- Vårt smaksinne utvecklas i fosterstadiet och en del av våra smakpreferenser är medfödda. Upplevelsen av matens textur och hur den kan påverkas är en viktig faktor för preferensen av olika livsmedel (Livsmedelsverket. Sepp et al., 2016).

- Forskning tyder på att barn kan lära sig att tycka om all mat om de är i rätt omgivning och om den presenteras på ett tilltalande sätt (Livsmedelsverket. Sepp et al., 2016). En av de viktigaste faktorerna för hälsosamma matvanor som vuxen är att som barn erbjudas och exponeras för många olika sorters livsmedel och maträtter.

- Barn som får möjlighet att prova olika råvaror och maträtter utvecklar sitt lukt- och smaksinne, vilket i förlängningen breddar deras matpreferenser och bidrar till en mer varierad och hälsosam kost (Frödén et al., 2024). Under lekfulla och roliga former får barnen vänja sig vid nya texturer, lukter och smaker samt träna sig att sätta ord på sina sinnesupplevelser. En sådan sinnesbaserad utbildning genomförs ofta med Sapere-metoden som inspiration och erbjuds vanligtvis till yngre barn men även äldre. Dels behöver tonåringar också få möjlighet att testa ny mat, lära sig att identifiera olika lukter och smaker samt utveckla sitt språk kring detta, dels är det ett uppskattat praktiskt inslag som kompletterar undervisningen av viktiga mat- och hälsorelaterade teman.

- Det finns former för provsmakning som kan införas både i klassrummet som ett sätt att koppla ihop lektioner med skolmåltiden (Bellows et al., 2015) och i skolrestaurangen i form av smakskedar vid olika maträtter (Frödén and Björklund, 2021). Att medvetet arbeta mer kreativt och inkännande för att få elever att våga smaka och bredda sina matval i skolrestaurangen bidrar till en bättre lärandemiljö.

- Forskning visar också att informella regler kring att barn ska ta av och/eller smaka på all skolmat som serveras oundvikligen kommer att generera motstånd hos barn. Elever som känner sig tvingade till att äta mat kommer att hitta strategier för att undgå det (Andersen et al., 2017).
- Skolmåltidspersonalen kan själva, eller tillsammans med lärare, genomföra sensorisk undervisning i skolrestaurangen inom ramen för mat- och måltidsutbildning (Andersen et al., 2017, Laitinen et al., 2023).

REMISS

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- En del elever hoppar regelbundet över skolmåltiden. En anledning som pekas ut är att det är ny mat som serveras, som de inte tycker om. Vegetariska rätter och fiskrätter nämns särskilt (Ungdomsbarometern, 2024, Livsmedelsverket och Ipsos, 2025).
- För en övergång till en mer hälsosam livsmedelskonsumtion pekas mer frukt och grönt, baljväxter, fullkorn och mindre rött kött och chark ut som viktiga exempel på förändringar som behöver ske i hela befolkningen (Blomhoff et al., 2023a).
- Förändringar mot mer näringsriktiga menyer får inte ske på bekostnad av ett högre matsvinn eller att elever hoppar över måltider och därmed inte får i sig den energi och näring som skolmåltiderna var planerade att bidra med. Förändringar i menyerna behöver ske stegvis, parallellt med andra åtgärder som sensorisk träning och mat- och måltidsutbildning.
- Förutom sensorisk undervisning kan skolan använda andra strategier för att öka intaget av maträtter som inte är så populära. I en svensk studie beskrivs ett projekt där menyn ändrades genom att fler växtbaserade rätter infördes som en del av ett hållbarhetsarbete (Eustachio Colombo et al., 2021). Resultatet visade att den nya vegetariska skolmaten behövde introduceras gradvis och att det var viktigt hur den benämndes och presenterades rent estetiskt. Liknande slutsatser dras i en annan svensk studie där elever intervjuades om deras upplevelser av vegetarisk skolmat (Frödén, 2021) där följande konstateras: ”För att öka sannolikheten att fler elever väljer den vegetariska skolmaten bör den presenteras på ett attraktivt sätt med möjlighet till provsmakning, ha hög igenkänningsfaktor och placeras först i raden av maträtter.”

Slutsats

Genom att göra maten mer tilltalande på olika sätt, med hjälp av olika sinnesupplevelser, kan nyfikenhet till mat öka och därmed acceptansen för ny mat över tid.

Att införa sensorisk träning kan hjälpa elever att acceptera ny mat och därmed underlätta en övergång till en mer hälsosam livsmedelskonsumtion bland barn och unga.

REMISS

Kompetens i skolköken

Livsmedelsverkets åtgärd

Motivering till varför god mat kräver kompetens i skolköken.

Bakgrund

- Drygt hälften av de kommuner som deltog i Livsmedelsverkets kommunkartläggning 2021 (totalt deltog 238 av Sveriges 290 kommuner) har en hög andel (över 80 procent) måltidspersonal med storköksutbildning, kockutbildning eller liknande

(Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022). Andelen har ökat sedan 2018, framför allt i köken som lagar mat till elever i grundskolan.

- Skolmåltidspersonal behöver få mer kunskap om hållbara måltider och öva sig i att laga det (Eustachio Colombo et al., 2021).
- Livsmedelslagstiftningen kräver att måltidspersonalen har den kunskap och kompetens som krävs för att utföra arbetet på ett säkert sätt, men anger inga specifika utbildningskrav (läs mer i avsnittet Dokument som styr måltidsverksamheten).
- Enligt en intervjustudie med 14-åringar, utförd av Livsmedelsverket, tycker ungdomarna om den mat som är bekant, exempelvis pasta, ris, potatis och kötträtter. De uttrycker att vegetariska rätter, men även fiskrätter, varken ser goda ut eller smakar gott, en anledning till att de äter mindre eller skippar måltiden (Livsmedelsverket och Ipsos, 2025). Då detta är ungdomarnas subjektiva bedömning går det inte att påstå att maten inte är god, men det tyder på att det finns en del att göra för att brygga smakpreferenserna till maten som serveras på skolan, samt att dessa måltider bör locka alla sinnen.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Inom ramen för den Vinnovafinansierade missionen Ett nytt recept för skolmåltider, som Livsmedelsverket koordinerade under 2019–2025, identifierades tidigt i projektet ett antal problemområden, eller hävstänger, som behövde lösas för att uppnå hållbara skolmåltider. Kompetensen om hållbarhet kopplat till skolmåltiderna hos både pedagoger, måltidspersonal och beslutsfattare uppfattades som låg. Ett särskilt kompetensglapp identifierades i köken, om att laga vegetarisk mat från grunden (Livsmedelsverket, 2023a).
- För att planera en meny som uppfyller krav om näringsriktighet, håller budgeten, samt tar hänsyn till lokala mål och anpassningar krävs kreativitet och flexibilitet, något som underlättas av en stark kompetens som bas.
- För att fördjupa samarbetet med lärarna och mer reellt kunna delta i en skolmåltidsintegrerad mat- och måltidsutbildning kan det också krävas att måltidspersonalen får en pedagogisk vidareutbildning och generellt sett inkluderas mer i pedagogiska frågor (Thomsen and Ruge, 2023).

Slutsats

God mat är den mat som barn tycker om, vilket oftast är mat som är bekant. För att mer hållbara måltider ska upplevas som goda, krävs kompetens för att både tillaga den men också andra åtgärder som ger eleverna möjlighet att exponeras för den så att den blir bekant och accepterad.

REMISS

Mål och indikatorer

Livsmedelsverkets åtgärd

Livsmedelsverket har tagit fram nationella mål för goda måltider i syfte att tydliggöra vad som behöver uppnås för att skapa mer goda måltider i skolor i hela landet (Tabell 3). Målen fokuserar på de förändringar som anses mest väsentliga för att skolmåltiderna ska kunna bidra till en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion i Sverige. Livsmedelsverket har även tagit fram indikatorer för uppföljning av målen på nationell nivå och vägledning för uppföljning på lokal nivå.

Gemensamma mål och indikatorer är ett verktyg för att skapa en gemensam riktning för aktörer som arbetar med att utveckla skolmåltider, och kompletterar riktlinjerna för måltider i skolan.

Tabell 3. Mål, indikatorer och uppföljning för Goda måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Alla elever tycker att den mat som serveras i skolan för det mesta är så god att de äter sig mätta.	Andel av elever som rapporterar att de ätit sig mätta de flesta dagar.	Utvecklas.
	Andel av skolmaten som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel elever som äter skolmaten per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Genom skolmåltiderna har elevers acceptans för miljömässigt hållbara rätter och livsmedel ökat.	Andel av skolmaten som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning.
	Andel elever som äter skolmaten per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Genomsnittlig mängd CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.

REMISS

Bakgrund

- För att skolmåltiden ska ätas upp är det viktigt att de upplevs som tillräckligt goda för att elever ska äta sig mätta. Enbart om elever äter sig mätta av skollunchen kan skollunchen leda till att barnen äter en näringsriktig lunch. Ungefär hälften av eleverna tyckte att skolmaten oftast var god och cirka hälften ansåg att den sällan var god enligt SkolMat Sveriges enkätsvar (SkolMatSverige, 2024).
- Ett syfte med skolmåltiderna är att utveckla elevers smaker och preferenser. För att uppnå hållbara matvanor i framtiden spelar skolmåltiderna en roll i att forma hållbara matvanor hos elever.
- Det kan finnas en målkonflikt mellan att introducera nya rätter eller livsmedel och att minska matsvinnet. Vid test av nya rätter kan det hända att matsvinnet ökar. Det är viktigt att elever ges möjlighet att få prova och utforska nya smaker utan rädsla för att det orsakar matsvinn.
- Livsmedelsverket planerar att följa upp om måltiderna blir mer miljömässigt hållbara (se avsnitt om miljösmarta skolmåltider). En utvald miljöindikator, klimatpåverkan, som följs upp parallellt med konsumtionen, det vill säga hur mycket som äts upp av skolmaten ger en indikation om elevernas preferenser utvecklas till att tycka bättre om mer miljömässigt hållbar mat.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- I dialogmöte med intressenter lyftes bland annat att det är viktigt att sätta mål kring att eleverna uppskattar maten och känner matglädje samt att de accepterar fler rätter (Livsmedelsverket, 2024d).

Slutsats

Skolmåltidernas viktiga funktioner fylls enbart om maten äts, och för att maten ska ätas bör den vara tillräckligt god. Därför sätts ett mål om att skolmaten ska upplevas som tillräckligt god för att elever ska äta sig mätta. I och med att ett av skolmåltidernas syften är att främja utveckling av hållbara matvanor sätts även ett mål om acceptans av hållbarare rätter och livsmedel.

REMISS

Näringsriktiga måltider

Planering av näringsriktiga måltider

En näringsriktig skolmåltid

Livsmedelsverkets åtgärd

Uppdatering av utgångspunkter för att bedöma näringsmässig kvalitet eller ”näringsriktighet”.

Bakgrund

- Sverige har sedan 1997 lagstadgade krav på kostnadsfria skolmåltider till alla elever i den obligatoriska skolan. Den 1 juli 2011 kompletterades skollagen med ett krav om näringsriktighet 10 kap. 10 § (grundskolan), 11 kap. 13 § (anpassade grundskolan), 12 kap. 10 § (specialskolan) och 13 kap. 10 § (sameskolan) skollagen (2010:800).
- Skollagen innehåller ingen precisering av begreppet ”näringsriktig” men regeringen har framhållit (Regeringen, 2009) att de svenska näringsrekommendationerna bör vara en utgångspunkt vid bedömning av vad som är en näringsriktig måltid samt att ”…det kan anses som en del av läroplanens intentioner att eleverna får tillgång till varierad och näringsriktig mat och möjlighet att äta lunch tillsammans med andra elever och vuxna” (prop. 2009/10:165 s. 374).
- Lunch och middag utgör dagens huvudmåltider i det svenska kostmönstret. Det kan anses rimligt att lunchen i skolan utgör cirka 25–35 procent av det dagliga energi- och näringsintaget. Referensvärden för en genomsnittlig lunch motsvarar 30 procent. Det är i linje med tidigare rekommendationer för skollunchen (Livsmedelsverket. Quetel, 2013).
- De näringsämnen som skolmåltiden rekommenderas bidra med och som bör följas upp är samma som i tidigare riktlinjer: Energi, totalfett, mättat fett, fleromättat fett, kolhydrater, protein, fibrer, vitamin C, vitamin D, folat, järn och salt. (Livsmedelsverket. Quetel, 2013, Livsmedelsverket, 2021).
- Referensvärden för dessa näringsämnen baserade på NNR 2023 anges i Tabell 4 nedan. Underlaget för beräkningarna av referensvärdena finns i Bilaga 1.

REMISS

Tabell 4. Åldersanpassade referensvärden för energi- och näringsinnehåll i en genomsnittlig skollunch, motsvarande 30 procent av rekommenderat dagligt intag (RI) enligt NNR 2023

Ålder (år)		6–9	10–12	13–15	16–18
Energi per portion (MJ)	30 % av RI (25–35 %)	2,1 (1,8–2,5)	2,6 (2,2–3,0)	3,1 (2,6–3,6)	3,5 (2,9–4,1)
Energi per portion (kcal)	30 % av RI (25–35 %)	510 (425–595)	624 (520–728)	745 (621–870)	838 (698–978)
Fett (25–40 E%) (g)		14–23	17–28	21–33	23–37
Mättat fett (max 10 E%) (g)[1]	högst	5,7	6,9	8,3	9,3
Fleromättat fett (5–10 E%) (g)		2,8–5,7	3,5–6,9	4,1–8,3	4,7–9,3
Kolhydrater (45–60 E%) (g)		57–76	70–94	84–112	94–126
Protein (10–20 E%) (g)		13–25	16–31	19–37	21–42
Fibrer (g)		6,4	7,8	9,4	10,5
Vitamin C (mg)		17	24	30	33
Vitamin D (µg)		3,0	3,0	3,0	3,0
Folat (µg)		60	81	93	99
Järn (mg)		3,0	3,9	4,5	4,5
Salt (g)	högst[2]	1,1	1,3	1,5	1,7

[1]Transfett ska vara lågt som möjligt och ingår därför inte i rekommendationen för mättat fett.
[2] Bör användas som ett riktvärde och långsiktigt mål eftersom det i dag kan vara svårt att uppnå i praktiken. För att räkna om salt till natrium divideras saltmängden med 2,5.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Att skollagen ställer krav på kostnadsfria och näringsriktiga måltider är i linje med ett barnrättsperspektiv. Enligt lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen), artikel 24, har barn rätt till bästa möjliga hälsa. För att ha en god hälsa är näringsriktig mat en grundpelare.

Slutsats

Åldersanpassade referensvärden för ett urval av näringsämnen har uppdaterats i linje med NNR 2023, dessa näringsämnen är samma som angetts i tidigare riktlinjer.

REMISS

Förslag på bra livsmedelsval

Livsmedelsverkets åtgärd

Tydligare vägledning för utformning av skolmåltider i linje med Nordiska näringsrekommendationer 2023 utifrån olika livsmedelsgrupper. Tidigare rekommendationer om serveringsfrekvens för frukt, grönsaker och fisk kvarstår, men kompletteras med rekommendationer om baljväxter samt rött kött och charkprodukter (se Tabell x i Nationella riktlinjer för skolmåltider 2025).

Bakgrund

- Matvaneundersökningen Riksmaten ungdom 2016-17 (Livsmedelsverket, 2018a, Livsmedelsverket, 2018b) visar att barns och ungdomars matvanor inte är hälsosam. De äter:
  För lite av
  - Fisk och skaldjur, ungefär en och en halv gång i veckan jämfört med rekommendationen två till tre gånger per vecka. Skollunchens bidrag är två tredjedelar av det dagliga fiskintaget (Eustachio Colombo et al., 2020).
  - Frukt och grönsaker, i genomsnitt knappt 250 gram frukt och grönsaker om dagen, jämfört med rekommendationen 400 gram (barn 4–10 år) och 500 gram per dag (barn över 10 år). Skollunchens bidrag är ungefär hälften av det dagliga grönsaksintaget (Eustachio Colombo et al., 2020).
  - Baljväxter, i genomsnitt 5 gram per dag (median) (Livsmedelsverket, 2025c). NNR 2023 rekommenderar att baljväxter är en betydande del av kosten, men ger ingen mängdrekommendation. Skolor bidrar till detta intag genom baljväxter på menyn samt i salladsbuffén.
  - Fullkorn, 27 gram per dag (Livsmedelsverket, 2025c) jämfört med rekommendationen på 90 gram per dag för vuxna. För barn och ungdomar kan man jämföra med ett energianpassat intag av fullkorn, det vill säga då man tittar på intaget i förhållande till barn och ungas lägre energiintag, då 94 procent har ett för lågt intag av fullkorn.
  - Fleromättat fett, medelintaget är 4,7 E%, vilket innebär att mer än hälften äter mindre än 5 E%. Rekommenderat intag är 5–10 E%, ungefär två tredjedelar av ungdomarna åt mindre än så.

  För mycket av
  - Mättat fett, medelintaget är 14 E%. Rekommenderat intag är mindre än 10 E% och 96 procent av ungdomarna ligger över denna gräns.
  - Salt, medelintaget är 8 gram/dag, målet är högst 6 gram per dag.
  - Rött kött och chark, medelintaget av rött kött och chark är 840 gram per vecka bland pojkar och 520 gram per vecka bland flickor. Ungefär 40 procent av konsumtionen utgörs av chark. Rekommendationen i NNR är 350 gram per vecka, varav en mindre del bör vara chark. Skollunchens bidrag är ungefär en

REMISS

tredjedel av det dagliga intaget av rött kött och chark (Eustachio Colombo et al., 2020). Medelintaget av rött kött och chark från skollunchen är 154g på fem skoldagar, varav rött kött 90g och chark 64g (opublicerad data från Riksmaten ungdom)

- Vad som konsumeras vid skollunchen har betydelse för barn och ungas hälsa. Livsmedelsverkets matvaneundersökning, Riksmaten ungdom, visar att skollunchen har en högre näringstäthet än de måltider som barn äter utanför skolan (Eustachio Colombo et al., 2020). Skollunchen jämnar också ut socioekonomiska skillnader i matvanor då det finns mindre skillnader i näringsintag vid skollunchen mellan barn till föräldrar med kortare respektive längre utbildning jämfört med näringsintaget från kosten överlag. Det bidrar till att minska hälsoklyftor i samhället (Eustachio Colombo et al., 2020, Livsmedelsverket, 2018a)
- En av slutsatserna i Riksmaten ungdom 2016-17 är att förbättrade matvanor i hela befolkningen och framför allt i de grupper som äter sämst, skulle ha stor effekt på folkhälsan (Livsmedelsverket, 2018a, Livsmedelsverket, 2018b).

Nedan beskrivs de mängd- eller frekvensangivelser som anges i riktlinjerna, kopplat till olika livsmedelsgrupper. Rekommendationerna baseras på NNR 2023 (Blomhoff et al., 2023a), vetenskapliga litteratursammanställningar av relevans för området samt oberoende vetenskapliga risk- och nyttovärderingar. Även andra relevanta faktorer har vägts in för att bedöma och motivera vilka råd som ska ges. Avvägningar har gjorts med stöd från hanteringsrapporten för kostråden för vuxna 2025, där bakgrunden till råden på livsmedelsnivå samt hälsoaspekter av livsmedelsgrupper beskrivs. Kostråden baseras på NNR 2023.

<u>Grönsaker, rotfrukter, frukt och bär</u>
Servera till varje måltid

- Enligt NNR 2023 är ett intag av 500-800g frukt och grönsaker per dag för vuxna mest gynnsamt för hälsan (Blomhoff et al., 2023a). Skolmåltiden har en framträdande roll för barns intag av frukt och grönsaker. Enligt tallriksmodellen bör denna livsmedelsgrupp fylla ungefär en tredjedel av tallriken.
- NNR rekommenderar att intaget av grönsaker främst består av ”grova” grönsaker som rotfrukter, vitkål, blomkål, broccoli och lök. Andra vanliga salladsgrönsaker, som gurka, tomat och isbergsallad består av mer vatten och mindre fibrer jämfört med grönsaker som anses vara ”grova”. Gröna bladgrönsaker är näringsrika och ett värdefullt bidrag till skollunchen (Livsmedelsverket, 2025c).
- Grönsaker, frukt och bär innehåller C-vitamin. C-vitamin är värmekänsligt och minskar vid tillagning och varmhållning. Exempel på C-vitaminrika livsmedel är paprika, kiwi, olika bär, rå blomkål, broccoli, vitkål, apelsin. C-vitamin förbättrar upptaget av icke-hemjärn från maten. Effekten på järnupptaget är störst vid de första 25–100 mg C-vitamin. Effekten är även starkare när biotillgängligheten i måltiden är låg på grund av höga koncentrationer av absorptionshämmare, som fytat eller polyfenoler som finns i livsmedel som spannmål och baljväxter (Domellöf and

REMISS

Sjöberg, 2024). Att äta frukt, bär eller råa grönsaker i samband med måltiden kan därmed öka biotillgängligheten, det vill säga upptaget av järn från måltiden, vilket är särskilt önskvärt i samband med måltider som innehåller spannmål och baljväxter. Detta kan vara särskilt viktigt för tjejer i högstadiet och gymnasiet (Stubbendorff et al., 2025, Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg et al., 2024), då nästan var tredje tjej i årskurs 8 och årskurs 2 på gymnasiet i Sverige har järnbrist (Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg et al., 2024). På grund av detta lyfts frukt och bär fram separat i listan på komponenter i salladsbuffén.

- Att servera ett utbud av grönsaker och frukt som barn kan välja bland som komplement till den lagade måltiden ökar chansen att uppnå rekommendationen. Antalet olika livsmedel som anges i salladsbuffén utgår från en praktisk utgångspunkt för att se till att det finns en variation av sorter, som kan öka chansen att barnen tar någon grönsak. Enligt beprövad erfarenhet ger salladsbuffén möjlighet att servera oblandade grönsaker, något som kan underlätta för många barn att äta grönsaker, då vissa grönsaker är mer accepterade, till exempel morot, broccoli och gurka.
- Tillbehör till salladsbuffén och måltiden, exempelvis olja i dressing, mjölksyrade grönsaker, frön som topping, kan vara ett sätt att öka näringsvärdet i måltiden. Tillbehör, som olika kryddor, sylt, ketchup eller annat, kan förhöja smaken eller utgöra smakbryggor som bidrar till att göra smaken mer bekant för barnen och medföra att mer av den serverade maten äts upp.
- En kost med mycket grönsaker, rotfrukter, baljväxter och fullkorn är bra både för hälsan och miljön. Därför är det bra om barn lär sig tycka om sådan mat i unga år, det ökar chansen för att de ska fortsätta med de vanorna även senare i livet. (Livsmedelsverket, 2025g)
- Livsmedelsverkets bedömning är att de flesta skolrestauranger idag erbjuder en varierad salladsbuffé och att många också arbetar främjande för att öka grönsakskonsumtionen. För att konsumtionen ska öka ytterligare behövs troligen andra åtgärder, vilka beskrivs i avsnittet Integrerade måltider. Av den anledningen ges ingen mängdrekommendation för frukt och grönsaker eftersom det riskerar att sätta press både på måltidspersonal och elever att konsumtionen ska uppnå en viss mängd, istället för att fokusera på fler främjande åtgärder.

REMISS

Baljväxter

Baljväxter serveras dagligen på salladsbordet och bör ingå i de flesta av de vegetariska rätterna eller ersätta kött eller fisk, då dessa inte serveras.

- I NNR rekommenderas att baljväxter är en betydande del av kosten.
- Genom att baljväxter rekommenderas på salladsbordet varje dag och i vegetariska rätter, bidrar detta till barn och ungas möjlighet att exponeras för och äta baljväxter regelbundet även om de inte gör det hemma.

Spannmål och Fullkorn

Merparten av de spannmålsprodukter (pasta, bröd och andra cerealier) som serveras bör vara fullkornsprodukter. Merparten av brödet bör uppfylla kriterierna för Nyckelhålsmärkning, både det som serveras vid skollunchen och andra måltider. Ris, särskilt fullkornsris serveras mindre ofta.

- Rekommendationen i NNR 2023 är minst 90 gram fullkorn per dag (Blomhoff et al., 2023a). Det motsvarar till exempel en portion havregrynsgröt, en skiva knäckebröd och en portion fullkornspasta.
- Spannmål är också en källa till protein och kompletterar aminosyrorna i baljväxter. Tillsammans ger de en bra kombination av aminosyror, som täcker behovet av essentiella aminosyror. Spannmål är också en källa till järn, särskilt fullkornsprodukter.
- Det är viktigt att barn vänjer sig vid att äta fullkorn från tidig ålder då exponering av mat från en tidig ålder är kopplat till preferenser som vuxen (Cooke, 2007). De flesta barn, 94 procent, har ett för lågt intag av fullkorn (Livsmedelsverket, 2018a).
- Fullkornsknäckebröd är en given del av den svenska matkulturen och serveras på skolor runtom i landet som en del av skolmåltiden. Barn är därför bekanta med knäckebröd och knäckebröd kan därför ge ett stort bidrag till det dagliga fullkornsintaget.
- Livsmedelsverket rekommenderar att barn inte äter ris eller risprodukter oftare än fyra gånger per vecka, på grund av exponering för oorganisk arsenik, där ris utgör den största exponeringskällan (Livsmedelsverket. Halldin Ankarberg et al., 2015). Medelkonsumtionen av ris och risprodukter i Sverige är ungefär tre gånger per vecka. När man äter ris bör man inte alltid välja fullkornsris på grund av högre halter arsenik (Livsmedelsverket. Halldin Ankarberg et al., 2015, Livsmedelsverket. Sand et al., 2015, Livsmedelsverket, 2025c).

Fisk och skaldjur

Fisk och skaldjur serveras minst 1 gång per vecka. Fet fisk, som lax, makrill och sill, minst 2 gånger per 4 veckor.

- I NNR 2023 rekommenderas 300–450 gram fisk per vecka (tillagad vikt) varav minst 200 gram per vecka bör vara fet fisk. Att fisk serveras i skolan en gång per vecka, där fet och mager fisk serveras ungefär lika ofta, kan likställas med ungefär en tredjedel av vad som rekommenderas totalt.
- Livsmedelsverket inväntar en ny riskvärdering av miljögifter i fisk från Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet (EFSA) under 2026, vilket blir en viktig grund för en kommande uppdatering av kostråd om fisk för barn.

Rött kött (nöt, gris, lamm, ren och vilt) och chark av rött och vitt kött

Servera rött kött max 1–2 gånger per vecka varav chark max 1–2 gånger per månad. Välj de charkprodukter som bidrar med mycket näring, exempelvis blodpudding som innehåller mycket järn.

- NNR 2023 rekommenderar att konsumtionen av charkprodukter är så låg som möjligt för hälsans skull (Blomhoff et al., 2023a).
- Charkprodukter är en del av den svenska matkulturen och många charkprodukter är populära bland barn och relativt billiga jämfört med fisk och oprocessat kött.
- Konsumtionen av charkprodukter utgör ungefär 40 procent av barns totala intag av rött kött och chark. Åtgärder som minskar konsumtionen av chark är utifrån ett hälsoperspektiv mer befogade än en minskning av oprocessat rött kött. Medianintaget

REMISS

av rött kött var 39g/dag (32 g/dag för flickor och 54g/dag för pojkar); medianintaget för chark var 22g/dag (18g/dag för flickor och 28g/dag för pojkar) (Livsmedelsverket, 2018a). Medelintaget av rött kött och chark från skollunchen är 154g på fem skoldagar, varav rött kött 90g och chark 64g (opublicerad data från Riksmaten ungdom)

- Riktlinjernas rekommendation är att begränsa serveringen av chark till 1–2 gånger per månad. Rekommendationen ska ses som ett riktmärke och avser i första hand måltider där chark utgör huvudkomponent, inte när små mängder chark används som smakförstärkare i en måltid. Tidigare riktlinjer har angivit att chark ska ”begränsas”. Dock är det tydligt att chark fortfarande serveras relativt ofta på skolor. Av den anledningen är bedömningen att det krävs ett tydligare stöd i riktlinjerna och för att konkretisera vad som menas med ”begränsa” anges frekvensen 1–2 gångar per månad.
- I Riksmaten ungdom 2016–17 framkom att nästan var tredje tonårstjej har risk för järnbrist (Livsmedelsverket, 2018b). Kött bidrar med järn samtidigt som rött kött och chark, i de mängder vi äter i Sverige, ökar risken för tjocktarmscancer. Tjejer som äter lite kött har oftare järnbrist än de som äter mycket kött. Samtidigt finns det tjejer som äter mycket kött som har järnbrist, och de som helt avstår kött som inte har järnbrist (Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg et al., 2024). Mängden kött är alltså inte det enda som har betydelse. Att bibehålla en hög konsumtion av kött bedöms inte vara en effektiv åtgärd för att förhindra järnbrist hos tonårstjejer, när den ökade risken för tjocktarmscancer drabbar alla, oavsett kön. Därför är det viktigt att köttkonsumtionen minskar, samtidigt som kompletterande åtgärder vidtas för att förhindra järnbrist. Livsmedelsverket bedömer att en effektiv åtgärd är att identifiera flickor och unga kvinnor med järnbrist, exempelvis genom screening inom elevhälsan, på samma sätt som man inom mödrahälsovården följer upp järnstatus bland gravida kvinnor. Detta har lämnats som förslag till Socialstyrelsen i mars 2025, inom ramen för Socialstyrelsens arbete med Nationellt hälsoprogram för barn och unga.

Fågelkött

NNR ger ingen hälsobaserad rekommendation om obearbetat vitt kött, men rekommenderar att konsumtionen av charkprodukter av vitt kött är så låg som möjligt. Fågelkött är ett näringsrikt livsmedel som har sin givna plats på menyn, men bör inte serveras oftare jämfört med idag. Endast en mindre andel bör utgöras av charkprodukter av vitt kött. Charkprodukter av vitt kött ingår i rekommendationen ovan om totalt chark 1–2 gånger per månad.

Mejeriprodukter

Mejeriprodukter till matlagning: Begränsade mängder av mejeriprodukter med fetthalt över 30 procent, som crème fraiche och vispgrädde.

- Fett i mejeriprodukter består till stor del av mättat fett (Livsmedelsverket, 2024c), vilket enligt NNR bör begränsas till högst 10 E%.
- Mejeriprodukter är en del av den svenska matkulturen och fetare produkter vanligt förekommande i till exempel olika rätter och såser.

Mejeriprodukter som fil, yoghurt och mjölk: Osötade, Nyckelhålsmärkta (magra) och berikade med D vitamin.

REMISS

- Sammanlagt rekommenderar NNR 3,5–5 dl mejeriprodukter per dag för att säkerställa ett tillräckligt kalciumintag. Det är lämpligt att större delen intas vid till exempel frukost och mellanmål och eventuellt som måltidsdryck (se avsnittet nedan om måltidsdryck).
- Även om magra mejeriprodukter har lägre fetthalt, är fettet till stor del mättat fett (Livsmedelsverket, 2024c), vilket bör begränsas.
- Sötade mejeriprodukter bör begränsas, för att minska intaget av socker.
- Fermenterade mejeriprodukter som fil och yoghurt har hälsofördelar (Blomhoff et al., 2023a, Livsmedelsverket, 2025c).

Måltidsdryck

Vatten rekommenderas som måltidsdryck i första hand, även om Nyckelhålsmärkt mjölk eller berikade vegetabiliska alternativ också kan vara bra alternativ. Inga drycker med socker eller sötningsmedel, till exempel måltidsdryck, nektar, saft eller läsk, bör serveras.

- Vatten är vårt viktigaste näringsämne och avgörande för god hälsa och liv (Livsmedelsverket, 2024e). Vatten har många viktiga funktioner i kroppen, inte minst att upprätthålla vätskebalansen, blodtryck och kroppstemperatur (Blomhoff et al., 2023a).
- Mager mjölk kan också vara en bra måltidsdryck. Mjölk och andra mejeriprodukter är viktiga källor till kalcium, jod, A-vitamin, riboflavin, vitamin B12 och protein. Berikade mejeriprodukter är även goda källor till D-vitamin (Bjørklund Holven and Sonestedt, 2024, Livsmedelsverket, 2024a).
- Barn som av olika anledningar äter för lite av den lagade maten kan få ett bra bidrag av energi och näring med ett glas mjölk till måltiden. Mjölkprodukter innehåller protein, fett och kolhydrater och ger därför mättnad. Däremot finns endast låga halter av järn i mjölk. Det är därför viktigt att på olika sätt främja att eleverna äter mer av den lagade maten, än dricker sig mätta på mjölk.
- Kalcium har en direkt hämmande effekt på upptag av icke-hemjärn och även på hemjärn (Domellöf and Sjöberg, 2024). Ett glas mjölk kan minska järnabsorptionen från måltiden med 50 procent. Effekten är dock kortvarig och att dricka mjölk 1,5–2 timmar före måltiden påverkar inte järnupptaget (Domellöf and Sjöberg, 2024). För killar generellt är järnbrist inte ett problem; det är få som har järnbrist och det tycks vara övergående då mycket få killar på gymnasiet har järnbrist (Livsmedelsverket, 2018b). För tjejer syns inget tydligt samband mellan intag av mejeriprodukter och järnbrist (Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg et al., 2024). Kalciums hämmande effekt på järnupptaget kan dock vara av betydelse för tjejer som har låg järnstatus. Eftersom detta inte gäller alla utan främst tjejer på högstadiet och gymnasiet, ges ingen rekommendation om att begränsa tillgången till mjölk som måltidsdryck i skolan.
- Växtbaserade ersättningsprodukter innehåller generellt mindre protein och mikronäringsämnen än till exempel mjölk. Om växtbaserade ersättningsprodukter erbjuds som komplement till mjölk bör de vara berikade med kalcium, vitamin B12 och D-vitamin. Ekologiska produkter får inte berikas, förutom med D-vitamin.

REMISS

- Alla barn kan eller vill inte dricka mjölk vid måltiden på grund av vanor, preferenser, allergi, intolerans, etiska eller religiösa skäl. Det är därför viktigt att måltiden täcker behovet av näringsämnen även utan mjölk som måltidsdryck.

Matfetter

Använd rapsolja eller andra Nyckelhålsmärkta matfetter med hög andel omättat fett istället för smör i matlagning och till smörgås.

- Ju större andel omättat fett produkterna innehåller desto mer hälsosamt (Livsmedelsverket, 2016b). NNR rekommenderar en konsumtion på 25 gram vegetabilisk olja per dag eller motsvarande mängd omättade fettsyror från andra råvaror.
- Vilken typ av fett som används på smörgåsen har stor betydelse för intaget av olika slags fett. Bland bredbara fetter finns många olika sorter. De skiljer sig åt både vad gäller det totala fettinnehållet och proportionerna mellan olika fettsyror. Det smörgåsfett som används bör uppfylla kriterierna för Nyckelhålet, vilket innebär högst 80 g/100 g totalt fett och mättat fett högst 33 % av den totala fetthalten (Livsmedelsverket, 2022d).

Smörgåsfett med knäckebröd är en del av skolmåltiden. Många barn är vana att äta smörgåsfett på smörgås och att erbjuda sorter med mycket fleromättat fett kan därför vara ett enkelt sätt att öka intaget av sådana fetter hos barn.

Salt

Använd sparsamt med salt vid tillagning av skollunchen, max 1,8g per måltid. Det motsvarar 0,7g natrium. Använd joderat salt. Saltinnehållande kryddor som buljong, soja och örtsalt bör användas sparsamt.

- För mycket salt kan höja blodtrycket och ett förhöjt blodtryck ökar i sin tur risken för hjärtsjukdomar och stroke. Hjärt- och kärlsjukdom är en av de vanligaste dödsorsakerna i Sverige och en sänkning av saltintaget i befolkningen kan därför ge betydande hälsovinster. Därför bedöms åtgärder för att sänka saltintaget vara en av de viktigaste åtgärderna för att förbättra folkhälsan.
- Salt påverkar inte bara blodtrycket hos vuxna utan även hos barn. Det finns ett samband mellan högt blodtryck som barn och högt blodtryck som vuxen.
- Därför är rekommendationen att hålla nere mängden salt i den serverade maten och att inte lära barn att salta extra.

Sockerrika livsmedel

Skolan bör inte servera sockerrika livsmedel som saft, läsk, godis och fikabröd.

- Barn får i sig nästan en femtedel av sin energi från saft, läsk, godis och fikabröd (Lindroos et al., 2021). Skolmaten är dock inte en stor källa till dessa livsmedel (Livsmedelsverket, 2018a).
- Det finns utrymme för till exempel sylt när pannkakor serveras eller tillbehör som ketchup eller söt chilisås, då de är vanliga smakförstärkare och kan vara viktiga smakbryggor som får elever att äta maten.

REMISS

- Enstaka gånger under året finns det utrymme för energität och näringsfattig mat, till exempel när högtider firas. Skolor kan också skapa rutiner för att fira högtider på andra sätt, utan att det bjuds på sötsaker.

Nötter och frön

Av allergiskäl ska ingen typ av nötter eller sesamfrön ingå i maten som serveras i skolan (se avsnittet om Säkra måltider). Däremot går det bra att servera fröer, som pumpa- och solrosfrön. För linfrön finns särskilda råd (se avsnittet om Säkra måltider).

- Fröer är näringstäta och en källa till mineraler, fleromättade fetter och proteiner (Livsmedelsverket, 2024c). NNR rekommenderar 20–30 gram nötter om dagen. Fröer kan också gärna ingå i kosten.
- Genom att regelbundet exponeras för fröer, till exempel som tillbehör vid salladsbuffén, ökar möjligheten för barn att testa, bli bekanta med och acceptera fröer.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Breda, långsiktiga insatser som involverar många olika samhällsaktörer behövs för att minska de sociala klyftorna i samhället och utjämna skillnader i matvanor och hälsa. Exempel på insatser av betydelse för ungdomar är att göra hälsosam mat mer tillgänglig. Här bedöms skolan ha en viktig roll.
- Vad som rekommenderas kring näringsriktighet i Livsmedelsverkets nationella riktlinjer bedöms ha stor effekt på vad som serveras. Tidigare rekommendationer om fisk och grönsaker har haft god effekt. Det är därför rimligt att komplettera dessa med tydliggöranden kring rött kött och chark, i enlighet med NNR 2023, för att minska konsumtionen och därmed risken för risken för ohälsa och sjuklighet i Sverige.
- De detaljerade rekommendationerna om serveringsfrekvenser och mängder i råden ”Bra mat i skolan” från 2007 har stegvis bytts ut mot mindre detaljstyrande rekommendationer. Livsmedelsverkets bedömning är att förändringen varit effektiv och fyllt sitt syfte, vilket var att underlätta menyplanering utifrån matgästernas behov och preferenser samt öppna för flexibla sätt att kvalitetssäkra näringsinnehållet i skolans måltider. Idag vittnar dock måltidsorganisationerna om behov av mer stöd för att kompensera för kommunernas varierande förutsättningar att uppnå näringsriktiga skolmåltider. Vid ett flertal tillfällen, både under arbetet med uppdateringen av riktlinjerna och tidigare, har behov och önskemål om tydligare rekommendationer kring livsmedelsgrupper och serveringsfrekvenser uttryckts av kost- och måltidschefer (Livsmedelsverket, 2024d). Regelbundet har frågor om var de tidigare, mer detaljerade rekommendationerna om portionsstorlekar och serveringsfrekvenser går att hitta kommit till Livsmedelsverket.

REMISS

Slutsatser

Genom tydligare rekommendationer för bra livsmedelsval får verksamheter bättre stöd i planering för utformning av skolmåltider i linje med de nordiska näringsrekommendationerna. Frekvensangivelse läggs till för baljväxter – servera varje dag – samt för rött kött och chark – servera rött kött max 1–2 gånger per vecka varav chark från rött och vitt kött max 1–2 gånger per månad.

Hur kan en näringsriktig lunch komponeras?

Livsmedelsverkets åtgärd

En eller flera lagade rätter bör serveras, varav minst en vegetarisk rätt som alla kan ta av.

Bakgrund

- En variation av livsmedel/rätter är en viktig drivkraft att äta mer, i alla åldrar. Att erbjuda flera livsmedel och/eller sensoriska egenskaper inom och mellan olika måltider kan öka intaget av mat (Embling et al., 2021).
- I NNR 2023 rekommenderas en övervägande växtbaserad kost rik på grönsaker, frukt, bär, baljväxter, potatis och fullkorn (Blomhoff et al., 2023a).
- En komplett lakto-ovo-vegetarisk måltid bedöms vara ett näringsmässigt fullgott alternativ till en måltid innehållande kött. Se vidare avsnittet om näringsriktighet av vegetarisk mat.
- 2021 var det nästan två tredjedelar av kommunerna (63 %) som erbjöd ett vegetariskt alternativ till alla elever i samtliga grundskolor. Nästan tre fjärdedelar (74 %) gjorde det vid mer än 75 procent av skolorna (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022).

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- När barn lär sig tycka om och vänja sig vid att äta växtbaserad mat i unga år ökar chansen att de ska fortsätta med de vanorna även senare i livet. De flesta barn i Sverige äter för lite baljväxter och grönsaker hemma. Ett sätt att få i sig mer baljväxter och grönsaker är genom vegetarisk mat som ofta innehåller stor del av dessa livsmedel.
- Det kan krävas många exponeringar för ny mat innan den accepteras. Att servera en vegetarisk rätt som standard är ett sätt att exponera barn för vegetariska rätter, vilket kan bidra till att acceptansen ökar över tid.

Slutsats

Genom att barn och ungdomar erbjuds olika valmöjligheter vid lunchserveringen ökar chansen att alla hittar något som de accepterar och är i linje med deras preferenser. Regelbunden exponering för ny mat kan öka acceptansen över tid. Därmed ökar chansen att fler barn äter tillräckligt mycket av den näringsriktiga maten som serveras i skolan, vilken bidrar till prestation och ork under skoldagen samt hälsosamma matvanor på längre sikt.

REMISS

Vegetarisk mat

Livsmedelsverkets åtgärd

Skolor rekommenderas att erbjuda mer växtbaserad mat, genom att till exempel dagligen erbjuda en vegetarisk rätt. Dessa bör vara väl sammansatta vegetariska måltider, där förutom vegetabilier, även mejeriprodukter och ägg som regel bör ingå.

Bakgrund

- En väl planerad och sammansatt lakto-ovo-vegetarisk kost ger de näringsämnen som kroppen behöver utan att berikade livsmedel eller kosttillskott behövs (Livsmedelsverket. Eneroth and Björck, 2015).
- En väl sammansatt vegansk kost med berikade produkter ger oftast tillräckligt med energi och näring för barn och unga, men kan bli bristfällig när det gäller vissa näringsämnen som finns i för små mängder för att täcka behovet (Bakaloudi et al., 2021). För att se till att en vegansk kost är näringsriktig krävs därför berikade produkter och/eller tillskott av vissa näringsämnen (Livsmedelsverket. Eneroth and Björck, 2015). För en del barn, exempelvis barn med födoämnesallergier och/eller som äter selektivt, kan energi- och näringsintaget bli för lågt med vegansk mat. För de elever som äter vegansk kost på individuell begäran ligger ansvaret hos föräldrar att se till att elevens näringsbehov överlag täcks genom kosttillskott och/eller berikade produkter.
- Baljväxter har en viktig roll i en mer växtbaserad kost, då de är en bra källa till protein och även innehåller järn. Köttersättningsprodukter kan ses som ungefär likvärdiga näringsmässigt (Livsmedelsverket. Moraeus and Patterson, 2024).
- Vegetabiliska källor till järn, så som baljväxter, köttersättningsprodukter och fullkornsprodukter, innehåller endast icke-hemjärn som är svårare för kroppen att ta upp (biotillgänglighets rapporten). De innehåller även ämnen som hämmar upptaget av järn. För att öka upptaget av järn kan det vara bra att servera något C-vitaminrikt i samband med måltiden.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Köttersättningsprodukter kan användas som ett sätt att öka acceptansen för vegetarisk mat bland barn, då det kan se ut och smaka mer som köttprodukter som de känner till.

Slutsats

Lakto-ovo-vegetarisk mat rekommenderas i första hand, när växtbaserad mat serveras, eftersom mejeriprodukter och ägg bidrar med viktiga näringsämnen som gör att kosten lättare kan uppfylla behovet av näringsämnen.

REMISS

Uppföljning, dokumentation och näringsberäkning

Att säkra näringsinnehållet i skolans måltider

Livsmedelsverkets åtgärd

Stöd ges om olika metoder för att kvalitetssäkra näringsinnehållet i skolans måltider:

1. Att utgå från rekommendationerna i Tabell 6 i riktlinjerna och följa hänvisningar i avsnittet Näringsriktiga måltider.
2. Att näringsberäkna recept till menyer.

Bakgrund

Att följa rekommendationerna i riktlinjerna

- Livsmedelsverkets riktlinjer utgår från de Nordiska näringsrekommendationerna 2023 (Blomhoff et al., 2023a). Genom att följa riktlinjerna ges goda förutsättningar för att de planerade måltiderna tillgodoser generella energi- och näringsbehov hos barn i olika åldersgrupper.
- Genom att följa rekommenderade livsmedelsval, komponera måltiderna utifrån tallriksmodellen och variera menyn bedöms måltiderna uppfylla näringsrekommendationerna i acceptabel utsträckning.

Näringsberäkning av recept

- Näringsberäkning av recept och tillbehör kan vara ett bra sätt att kvalitetssäkra näringsinnehållet i måltider, men det kan också bedömas med hjälp av andra metoder. Näringsberäkning ger detaljerad information om näringen i den planerade matsedeln och möjlighet att bedöma innehållet av samtliga näringsämnen som omfattas av näringsrekommendationerna. En näringsberäkning görs genom att manuellt eller i ett datorprogram registrera ett recept med samtliga ingredienser i dess mängdangivelser. Flertalet program finns på marknaden, både kommersiella och kostnadsfria. Näringsinformation hämtas från en databas eller från producenten och en beräkning görs av det totala näringsinnehållet i det aktuella receptet. I Livsmedelsverkets databas finns cirka 2400 livsmedel och komponenter med värden för över 50 näringsämnen (Livsmedelsverket, 2024c). Värdena för de flesta livsmedel i Livsmedelsdatabasen speglar de vanligaste märkena inom produktkategorin. Exempelvis grundas informationen om ketchup på flera olika ketchupmärken. Om det är en produkttyp där de ingående råvarorna varierar mycket kan det vara relevant att använda näringsinformation från producenten istället.

REMISS

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Verksamheter har olika förutsättningar att bedöma näringsriktighet. Vissa har möjlighet eller resurser till näringsberäkning i kostdataprogram, andra inte. Olika förutsättningar bör inte utgöra ett hinder för att kunna säkerställa att elever erbjuds näringsriktiga skolmåltider.
- En undersökning som Livsmedelsverket gjorde 2020 visade att 93 procent av högstadieskolorna som undersöktes hade rutiner för att säkerställa skollunchens näringsinnehåll. Det fanns ingen skillnad mellan fristående och kommunala skolor eller kommuntyper (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).
- De skolor och kommuner som gör kvalitetssäkringar med näringsberäkning behöver inte enbart en lista över referensvärden utan även kompetens kring metodik och tolkning av beräkningarna. Viss vägledning till detta finns Livsmedelsverkets publikation ”Referensvärden för energi och näringsämnen – En sammanfattning av de nordiska näringsrekommendationer, NNR 2023” (sid 8-21) (Livsmedelsverket, 2023b).
- Då kompetensnivån i skolköken har höjts de senaste åren, med nutritionskompetens i måltidsorganisationerna och högre andel kockutbildad personal i köken (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022), minskar behovet av detaljerade rekommendationer. Riktlinjerna ska uppmuntra till och ge utrymme för verksamheterna att utforma måltider utifrån lokala behov och förutsättningar, snarare än att leverera färdiga mallar för hur arbetet ska bedrivas. Att ge utrymme för lokalt utvecklingsarbete och mindre detaljerade rekommendationer bedöms skapa störst nytta för eleverna i slutändan.

Slutsats

Att följa riktlinjerna bedöms vara tillräckligt för att uppnå acceptabel nivå av näringsriktiga skolmåltider. För att säkerställa näringsriktighet kan kostdataprogram som stöd för näringsberäkning användas.

Näringsämnen att följa upp

Livsmedelsverkets åtgärd

Referensvärden i Tabell 4 uppdateras enligt NNR 2023

Bakgrund

- Näringsämnen som bör följas upp är desamma som anges i tidigare riktlinjer, baserad på underlag som finns i tidigare hanteringsrapport (Livsmedelsverket. Quetel, 2013).

REMISS

- Näringsämnena som anges är följande: energi (MJ eller kcal), fett, mättat fett, fleromättat fett, kolhydrater, protein, fibrer, vitamin C, vitamin D, folat, järn och salt.
- Referensvärden för dessa näringsämnen uppdaterade utifrån NNR 2023 anges i riktlinjerna (Livsmedelsverket, 2023b) och finns i Tabell 4 i denna hanteringsrapport. Mer information om hur värdena beräknades finns i Bilaga 1.

Slutsats

Referensvärden för olika åldersgrupper uppdateras enligt NNR 2023. De näringsämnen som rekommenderas att följas upp vid näringsberäkning är desamma som i tidigare riktlinjer.

Konsumtionsmätning – uppföljning av vad som äts upp

Livsmedelsverkets åtgärd

Skolan bör regelbundet följa upp hur många elever som väljer att äta i skolrestaurangen och hur mycket mat som äts upp.

Bakgrund

- Enligt Livsmedelsverkets matsvinnskartläggning är det sammanlagda matsvinnet som slängs i kök, servering och från tallrik vid skollunchen (grundskola och gymnasium) ungefär 56 gram per elev, exklusive dryck. Det betyder att ungefär en av sex portioner slängs (Livsmedelsverket. Fritz and Jonsson, 2023).
- Det är i serveringslinjen det uppstår störst mängd matsvinn (Livsmedelsverket. Fritz and Jonsson, 2023). Det är den mat som planerats för att tillgodose elevernas energi- och näringsbehov, men som av olika anledningar inte hamnat på tallriken. Att matsvinn uppstår handlar i det här sammanhanget generellt inte om att det lagas för mycket mat, utan om att eleverna äter för lite av maten som tillagas.
- Livsmedelsverkets kartläggning visar att det fortfarande är relativt få kommuner som mäter konsumtionen, alltså hur mycket mat som äts upp (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022). Att följa upp konsumtionen är avgörande för att försäkra sig om att åtgärder som genomförs för att minska matsvinnet inte resulterar i att eleverna äter mindre mat.
- Data från Riksmaten ungdom 2016–17 för årskurs 5 och 8, visar att cirka 72 procent av eleverna åt skollunch under samtliga (två eller tre) registrerade skoldagar. Pojkar i årskurs 8 rapporterade i lägst grad att de åt skollunch, medan flickor i årskurs 5 rapporterade i högst grad att de åt skollunch. Mindre än 2 procent rapporterade att de inte åt lunch alls i skolan (totalt 33 elever) (Eustachio Colombo et al., 2020).
- I ett vetenskapligt underlag som forskare vid Umeå universitet och Örebro universitet har tagit fram på uppdrag av Livsmedelsverket har kunskapsläget om de sociala,

REMISS

fysiska och pedagogiska effekterna av skolmåltider inventerats. Den visar att en grundläggande förutsättning för att få eleverna att äta i skolmatsalen är att måltidssituationen uppfattas som trygg och trivsam (Frödén et al., 2024). Många sociala situationer skapar otrygghet för eleverna, som att bli lämnad ensam, bli exkluderad eller uttittad. Även hög ljudnivå, trängsel och för lite tid bidrar till en negativ upplevelse. Det här kan leda till att elever väljer att äta utanför skolan, eftersom de då själva kan bestämma vem de ska äta med, vad de ska äta och vad de ska prata om.

- På uppdrag av Livsmedelsverket har forskare vid Karolinska Institutet undersökt effekterna av tillräckligt närings- och energiintag jämfört med otillräckligt intag vid skollunch (Morris and Schäfer Elinder, 2024). Förutom bättre prestation i skolan visar studierna att de som äter skollunch ofta, jämfört med att hoppa över, även har högre livskvalitet, särskilt när det gäller psykiskt välbefinnande och sömn, och mindre fysiska hälsobesvär som huvudvärk, ryggvärk och ont i magen. Studierna visar också att skolmåltiderna bidrog till känsla av sammanhang, bättre självkänsla och en hälsosam livsstil (Morris and Schäfer Elinder, 2024). Vad som är orsak och verkan när det gäller elevernas livskvalitet har forskningen inte kunnat peka på.
- För att bättre nyttja skolmåltidernas potential att bidra till hälsa och skolprestation är det av stor vikt att alla elever tar del av skolmåltiderna. Genom att göra eleverna delaktiga i utvecklingen av måltiderna kan de åtgärder som sätts in för att få fler elever att gå till skolrestaurangen bli mer effektiva och åtgärda de hinder som gör att elever inte väljer att äta i skolrestaurangen.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Skollagen ställer krav på att elever i grundskolan ska erbjudas näringsriktiga och kostnadsfria skolmåltider. I och med att skolmåltider tar mycket skattemedel i anspråk innebär det ett stort slöseri av resurser om skolmåltiderna inte äts upp.
- Genom att följa upp hur många som går till skolrestaurangen och hur mycket som äts upp kan verksamheter bättre identifiera orsaker och möjliga lösningar för att få fler att äta skollunch.
- Vissa typer av måltider kan vara mer eller mindre populära än andra. Att mäta konsumtion kan vara en metod att följa upp vilka typer av rätter eller livsmedel som kan behöva mer insatser när det gäller till exempel exponering, smakträning och nudging för att öka acceptansen.
- Att måltidsmiljön upplevs trevlig, lugn och har lagom ljudnivå och att det finns tillräckligt med tid för att äta bidrar till att mer mat äts upp och mindre mat slängs. De här faktorerna är det rektor som har ansvar för och därmed har möjlighet att påverka.

REMISS

Ett nära samarbete mellan måltidsverksamheten och skolan är därför en förutsättning för att lyckas minska matsvinnet.

Slutsats

Att följa upp hur många elever som väljer att äta i skolrestaurangen och hur mycket mat som äts upp är viktigt för att motivera till förändringar och insatser så att skattemedel används till det avsedda ändamålet – att de näringsriktiga måltiderna äts upp och bidrar till elevers välmående och skolprestation.

Servering av lunchen

Skapa bättre förutsättningar för att maten ska ätas upp

Livsmedelsverkets åtgärd

- Utökat stöd kring hur barns smakpalett kan vidgas.
- Utökat stöd kring hur verksamheter kan skapa bättre förutsättningar för att barn ska vilja äta maten som serveras, där bland annat nudging ingår.

Bakgrund

- Barn och unga äter för lite grönsaker, frukt och fullkorn och för mycket rött kött och chark, vilket ökar risken för vanliga folksjukdomar i framtiden. Barn och unga äter också mycket godis, läsk, snacks och bakverk vilket bidrar med mycket tillsatt socker och mättade fettsyror utan att ge så mycket näring. Matvanorna är sämre bland ungdomar som har föräldrar med kortare utbildning och/eller låg inkomst (Livsmedelsverket, 2018a)
- Data från Riksmaten ungdom 2016–17 visar att elevernas energi- och näringsintag från skollunchen låg under rekommendationen att skollunchen ska bidra med cirka 30 procent av behovet av energi och näringsämnen (Eustachio Colombo et al., 2020, Livsmedelsverket. Enghardt Barbieri et al., 2006).
- Ungefär en av sex måltider skolluncher slängs, det vill säga blir matsvinn (Livsmedelsverket. Fritz and Jonsson, 2023). Det innebär att de planerade måltiderna inte kommer till nytta.
- Våra smakpreferenser, det vill säga vad vi tycker om att äta och dricka, styr till stor del våra val av mat och dryck och därmed vilka matvanor vi har och får (Mennella et al., 2005, Beauchamp and Mennella, 2009, Lim et al., 2008). Smakpreferenserna har därmed stort inflytande på vår hälsa. Preferenserna påverkas både av våra gener och av den miljö vi befinner oss i (Törnwall, 2013). Smakpreferenser hos barn kan

REMISS

påverkas redan under fosterstadiet och de preferenser vi får i barndomen bibehålls oftast genom hela livet (Mennella, 2014, Branen and Fletcher, 1999).

- Personer, främst barn, med hög känslighet för bitter smak tenderar att äta mindre än andra och därmed få ett lägre energiintag. Bittersensitiva personer, både barn och vuxna, uppvisar ofta en tydlig preferens för söt smak (Reed et al., 2006, Bell and Tepper, 2006, Keller et al., 2002).
- När det gäller mat och livsmedel brukar man säga att man har neofobi när ny och okänd mat avvisas. Har barnet utvecklat neofobi, hänger det ofta med under förskoleåldern men försvinner oftast gradvis därefter. Neofobi hos äldre barn och vuxna är svårare att komma över (Birch et al., 1998, Falciglia et al., 2000). Ett flertal studier visar att barn med neofobi äter betydligt mindre varierat och är mindre benägna att äta frukt och grönsaker (Anzman-Frasca et al., 2012).
- Forskning och undersökningar visar att barn i Sverige hoppar över eller äter mindre lunch när de inte tycker om maten som erbjuds (Ungdomsbarometern, 2024, Livsmedelsverket och Ipsos, 2025, Eustachio Colombo et al., 2020).
- Trots att barn i Sverige har tillgång till kostnadsfria skolmåltider där grönsaker ingår är konsumtionen av grönsaker låg (Pala et al., 2013, Livsmedelsverket. Enghardt Barbieri et al., 2006). Det visar att tillgänglighet och åtkomst inte räcker, utan att det krävs fler insatser för att öka elevers grönsakskonsumtion.
- En litteraturgenomgång från Livsmedelsverket om barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv (Livsmedelsverket. Sepp et al., 2016) kom bland annat fram till följande:
    - En av de viktigaste faktorerna för hälsosamma matvanor som vuxen är att som barn erbjudas och exponeras för många olika sorters livsmedel och maträtter.
    - Forskning tyder på att barn kan lära sig att tycka om all mat om de är i rätt omgivning och om den presenteras på ett tilltalande sätt.
    - Att truga eller villkora barn att äta en maträtt eller ett livsmedel kan i värsta fall resultera i att barnet förknippar maten med obehagliga känslor, vilket i sin tur minskar chanserna att barnet accepterar maten i framtiden.
    - Utifrån de vuxnas roll som förebilder finns ett stort pedagogiskt värde i att barn och vuxna på skolan äter tillsammans.
    - Chansen för att barnet ska tycka om maten ökar om man har trevligt tillsammans i en lugn miljö. Det är viktigt att få prova på utan tvång och på ett sätt som väcker nyfikenhet. Ett annat sätt är att använda sig av bland annat ”smakbryggor”, det vill säga att servera ett nytt livsmedel/smak tillsammans med något som barnet redan känner igen och tycker om.
    - Många olika färger och former gör att vi gärna tar lite mer och mat med starka färger upplevs av många barn som mer attraktiv.

REMISS

    - Studier visar att barn vågar prova fler livsmedel och rätter när de arbetat med sensorisk träning och att barn som är involverade i att laga, äta och smaka på mat får en mer positiv attityd till mat.
- Nudging innebär att förändra en valsituation för att främja ett önskvärt val, men utan att förbjuda eller ta bort alternativ. Barns val kan påverkas genom så kallade ”nudges”, små ”knuffar” som innebär små förändringar i den fysiska och sociala miljön, som underlättar bra val. Det finns ett växande intresse för potentialen med nudges (Thaler and Sunstein, 2008) för att främja hälsosamma matvanor (Ensaff, 2021), även inom skolmiljöer (World Health Organisation, 2022).

Andra faktorer som påverkat åtgärden

- Från och med förskoleklass är det vanligt att barn och unga serverar sig själva från buffé eller serveringslinje i skolrestaurangen.
- Livsmedelsverket har sedan många år gett ett tydligt stöd när det gäller matens näringsinnehåll och även viss vägledning om hur måltidsmiljön kan utformas för att främja att maten äts upp. Däremot saknas stöd i tidigare riktlinjer om hur verksamheter kan arbeta för ökad acceptans av maten generellt, särskilt då många verksamheter förflyttar sig mot ett mer hållbart utbud som kan innebära att barn inte har blivit tillräckligt exponerade för den maten för att acceptera den (Livsmedelsverket och Ipsos, 2025).

Slutsats

Riktlinjerna kompletteras med stöd om hur barns smakpalett kan breddas samt hur förändringar i miljön kan underlätta hälsosamma val. På så sätt ges verksamheter bättre stöd kring hur de kan främja att mer av den mat som serveras också äts upp.

Individuella anpassningar av maten

Lakto-ovo-vegetariskt som ett näringsmässigt fullgott alternativ

Livsmedelsverkets åtgärd

Tydliggörande av Livsmedelsverkets bedömning att lakto-ovo-vegetariska alternativ är näringsmässigt fullgoda måltider som alternativ till måltider med kött.

Bakgrund

- Skolan ska erbjuda ett näringsmässigt fullgott alternativ för elever som har behov av anpassad mat på grund av religion eller annan trosuppfattning. Vid kostrelaterade

REMISS

religiösa regler kan önskemålen ofta handla om typen av kött som serveras. Ur näringssynpunkt bedömer Livsmedelsverket att ett lakto-ovo-vegetariskt alternativ är ett fullgott alternativ till en måltid innehållande kött, eftersom näringsrekommendationerna kan uppfyllas även i en vegetarisk måltid (Livsmedelsverket, 2025g).

- Livsmedelsverkets ställningstagande utgår från skollagens krav om näringsriktiga skolmåltider. Bedömning i individuella fall respektive utifrån annan lagstiftning än skollagens krav om näringsriktighet kan behöva göras lokalt och ligger utanför ramen för Livsmedelsverkets generella bedömning.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- För skolköken, som hanterar en stor andel specialkost och anpassade måltider, är det en fråga om resurser att hitta åtgärder för en effektiv och säker hantering för de måltider som ska tillagas och serveras. Personalresurser behöver oftast prioriteras till de specialkoster som kräver mest tid och kompetens samt innebär störst risker eller konsekvenser vid eventuella misstag.
- Utifrån ett barnrättsperspektiv är det viktigt att de anpassningar som görs föregås av dialog med elev och vårdnadshavare, det ger en bra grund för hur anpassningarna ska göras.
- Elever har rätt att få information för att förstå vad åtgärden innebär och bakgrunden till skolans åtgärder. Elever ska också, enligt barnkonventionen, ges möjlighet att ge sin synpunkt samt få återkoppling om hur skolan hanterar synpunkterna.
- Den anpassade maten bör vara god, näringsriktig och lagad med omsorg.

Slutsats

Ur näringssynpunkt bedömer Livsmedelsverket att ett lakto-ovo-vegetariskt alternativ är ett näringsmässigt fullgott alternativ till måltider innehållande kött.

Utökat stöd kring selektivt ätande

Livsmedelsverkets åtgärd

- Utökad vägledning om mat och måltider för elever med selektivt ätande eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF)

REMISS

Bakgrund

- Vid en mindre intervjuundersökning som genomfördes i samband med Livsmedelsverkets kommunkartläggning 2021 framkom att måltidschefer upplever en skillnad mellan hanteringen av specialkost av medicinska skäl jämfört med anpassade måltider till barn med selektivt ätande eller NPF. Specialkost upplevdes generellt inte som ett problem för måltidsverksamheten att hantera. Det kan bero på att kostbehandling är den vedertagna behandlingen vid matallergi och celiaki (Sveriges regioner i samverkan, 2023),att det finns en större tydlighet i tolkningen av lagstiftningen samt kunskap och erfarenhet i måltidsverksamheten av att hantera dessa frågor. Anpassade måltider, å andra sidan, upplevdes som utmanande och man upplevde att önskemålen om sådana måltider ökar (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022). Det kan till viss del bero på att det ställs höga krav från vårdnadshavare på måltidsverksamheten, samtidigt som man upplever en viss osäkerhet om vad måltidsverksamheten är skyldig att tillhandahålla samt om vilken nytta de anpassade måltiderna ger barnen.
- Området är komplext eftersom ansvaret delas av flera myndigheter. Flera lagstiftningar avgör rätten till och utformningen av anpassade måltider, bland annat skollagen, diskrimineringslagstiftningen, livsmedelslagstiftningen och hälso- och sjukvårdens regelverk.
- Vad gäller ansvaret för barn med behov av anpassningar finns en gråzon där måltidsverksamheten ansvarar för att anpassa menyn och skolan för att göra fysiska eller psykosociala förändringar i måltidsmiljön. Många gånger blir anpassningarna enbart en fråga om att förenkla menyn eftersom kunskap om eller förutsättningar för att anpassa den fysiska måltidsmiljön inte finns eller inte utreds i tillräcklig omfattning.
- Under 2021 tog Livsmedelsverket tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten fram en vägledning för hur måltidssituationen kan anpassas för barn med NPF. Vägledningen bidrar till att barn kan få rätt och tillräckligt stöd i måltidssituationer och att inte begränsningar i meny och variation av maträtter görs i onödan. Vägledningen har enbart funnits tillgänglig på respektive myndighets webbplats, men har i samband med uppdateringen av riktlinjerna uppdaterats, kompletterats och lyfts in i riktlinjerna.
- Dialog har förts med Specialpedagogiska skolmyndigheten under 2023–2024 och formuleringar i riktlinjerna har granskats av medarbetare vid Specialpedagogiska skolmyndigheten.

REMISS

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Det finns behov av att höja kompetensnivån kring selektivt ätande och anpassade måltider NPF utifrån ett barnrättsperspektiv, så att åtgärder utgår från vad som bedöms vara barnets bästa på både kort och lång sikt.
- Det saknas nationella rekommendationer om hur måltider och måltidsmiljön bör anpassas för elever med neuropsykiatriska diagnoser.
- Skolverket och Socialstyrelsen har uppdaterat Vägledning för elevhälsan 2023. Vägledningen omfattar en rad ämnen, som att främja psykisk hälsa, förebygga frånvaro, systematiskt kvalitetsarbete och samverkan vid övergångar. Dock omnämns mat och måltider enbart generellt och specifikt stöd till olika professioner saknas.

Slutsats

Riktlinjerna kompletteras med stöd om insatser vid selektivt ätande. Förutom en generell orientering inkluderas stöd om bland annat förebyggande insatser för att säkerställa en tillgänglig måltidsmiljö, anpassningar av maten och anpassningar vid NPF.

Hantering av krav på näringsriktighet vid selektivt ätande.

Livsmedelsverkets åtgärd

Tydliggörande om att en näringsriktig buffé, med ett utbud i linje med det som rekommenderas i avsnittet *Planering av näringsriktiga måltider*, generellt bedöms som tillräckligt för att säkerställa att lagkravet om att erbjuda näringsriktiga måltider uppnås för barn med selektivt ätande. I skrivningen framhävs även att tillräckligt stöd och rätt insatser i måltidsmiljön kan minska behovet av anpassningar i själva menyn och att det är viktigt med en individuell och långsiktig plan för barn med selektivt ätande, med målet att på sikt öka variationen av mat som accepteras.

Bakgrund

- En anpassad meny för barn med selektivt ätande utgår oftast från ett urval av livsmedel och rätter som barnet accepterar. En anpassad meny utgår oftast från barn som äter mycket selektivt och syftar till att barnet i första hand ska få i sig tillräckligt med energi. I regel innebär den anpassade menyn en relativt ensidig kost, eftersom den utgår från de livsmedel eller maträtter barnet klarar av att äta.
- Att äta varierat och lagom mycket är oftast tillräckligt för att få i sin den energi och näring som kroppen behöver, något som ofta är en utmaning för barn som äter väldigt selektivt.

REMISS

- Sedan några år tillbaka har generella frågor om anpassade måltider, elever som äter selektivt och hur måltidsansvariga och måltidsverksamheter bör hantera behoven, kommit till Livsmedelsverket.
- Måltidschefer har kommunicerat utmaningarna i att hantera lagkravet om näringsriktighet parallellt med anpassningar som innebär att elever serveras en relativt begränsad variation av livsmedel och maträtter. Vid ett flertal tillfällen har måltidschefer bett om förtydligande från myndigheter kring tolkning och tillämpning.
- Livsmedelsverket har vid två tillfällen haft kontakt med kommunjurist vid Sveriges kommuner och regioner och diskuterat dilemmat om näringsriktighet vid anpassade måltider. Livsmedelsverket har då fått svaret att tillhandahållande av en näringsriktig buffé, som alla har möjlighet att förse sig av, bör vara tillräckligt för att tillgodose kravet om att erbjuda näringsriktiga måltider.
- Den bedömning om näringsriktighet och anpassade måltider som beskrivs i riktlinjerna har granskats av utbildningsråd och jurist vid Skolverket. De delar bedömningen att en anpassad meny inte behöver ha ett garanterat näringsriktigt innehåll, om den ordinarie buffén finns tillgänglig att komplettera måltiden med. En anpassad meny kan vara en del i en långsiktig plan, med målet att på sikt öka variationen av mat som accepteras, och som utgår från elevens förutsättningar.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Genom tillräckligt med stöd vid måltiderna och åtgärder som förenklar för eleven i måltidssituationen kan behovet av anpassningar i själva menyn minska. En långsiktig plan, med målet att på sikt öka variationen av mat som barnet accepterar är viktigt.
- Det är viktigt att det finns rutiner för att anpassningarna följs upp och vilka som har ansvar för det.
- Utifrån ett barnrättsperspektiv är det viktigt att de anpassningar som görs föregås av dialog med elev och vårdnadshavare, det ger en bra grund för hur anpassningarna ska göras.
- Elever har rätt att få information för att förstå vad åtgärden innebär och bakgrunden till skolans åtgärder. Elever ska också, enligt barnkonventionen, ges möjlighet att ge sin synpunkt samt få återkoppling om hur skolan hanterar synpunkterna.

Slutsats

Livsmedelsverket och Skolverket bedömer att en anpassad meny inte behöver ha ett garanterat näringsriktigt innehåll, om den ordinarie buffén finns tillgänglig att komplettera måltiden med. En anpassad meny kan vara en del i en långsiktig plan, med målet att på sikt öka variationen av mat som accepteras, och som utgår från elevens förutsättningar.

REMISS

Matutbud i skolan och i skolans närområde

Måltider utöver skollunchen

Livsmedelsverkets åtgärd

Stöd för hur hälsosamma måltider, utöver lunchen, kan erbjudas i skolan.

Bakgrund

- Att regelbundet äta frukost minskar risken för övervikt och obesitas hos barn. En systematisk översikt och metaanalys antydde att hoppa över frukost är associerat med ökad risk för övervikt/obesitas hos barn och ungdomar. Fyndet ger stöd för frukostens möjliga skyddande roll mot ohälsosam viktökning hos barn och ungdomar (Wang et al., 2023).
- Även om de flesta barn äter frukost, har frukostätande gått ner under perioden 2001/2002–2021/2022. Det visar Folkhälsomyndighetens undersökning Skolbarns hälsovanor (Folkhälsomyndigheten, 2023). Frukostätandet minskar med stigande ålder. Bland 11-åringar var det 74 procent av flickorna och 81 procent av pojkarna som åt frukost fem vardagar i veckan år 2021/2022, medan motsvarande siffra bland 15-åringar var 51 procent av flickorna respektive 60 procent av pojkarna.
- En femtedel av 238 undersökta kommuner serverar frukost 3–5 dagar i veckan vid alla sina grundskolor. Nästan hälften av de svarande kommunerna gör det inte alls (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022).
- I genomsnitt erbjuder 24 procent av högstadieskolorna frukost till alla eller vissa elever i årskurs 7–9. Att erbjuda frukost är mindre vanligt i mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner. 32 procent av högstadieskolorna som erbjuder frukost tar betalt för den, 54 procent gör en bedömning av frukostens näringsriktighet (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).
- Det är betydligt vanligare att erbjuda frukost på högstadieskolor i områden med svaga socioekonomiska förutsättningar (38 procent) jämfört med skolor i områden med genomsnittliga (21 procent) eller starka socioekonomiska förutsättningar (17 procent) (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).
- 19 procent av landets högstadieskolor erbjuder mellanmål till alla eller vissa elever i årskurs 7–9. Det är vanligare att fristående högstadieskolor erbjuder mellanmål. Nästan hälften (40 procent) av de högstadieskolor som erbjuder mellanmål tar betalt för det. Högstadieskolor med få eller inga utbudsställen i närheten erbjuder i större utsträckning kostnadsfria mellanmål. 53 procent av högstadieskolorna som erbjuder mellanmål gör en bedömning av deras näringsriktighet. Andelen som inte gör

REMISS

näringsbedömning av mellanmålen är högre bland kommunala skolor än bland fristående (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Ur ett jämlikhetsperspektiv kan det finnas anledning att erbjuda fler kostnadsfria måltider, utöver lunchen, på skolor med elever från mer resurssvaga familjer.
- Genom att erbjuda frukost i skolan till de elever som inte äter frukost hemma, stärks skolans kompensatoriska roll och elever får mer jämlika förutsättningar att prestera i skolan samt att grundlägga hälsosamma matvanor.
- Ett annat skäl för att servera frukost och mellanmål på skolan kan vara att väga upp för det ohälsosamma utbud som finns i skolans närmiljö.
- Mellanmål och frukost är ofta enkla att tillaga och något som eleverna kan hjälpa till med. Det är ett bra tillfälle att lära sig om livsmedel, hygien och näringsämnen samtidigt som eleverna tränar samarbete och får ta ansvar.

Slutsats

För att gynna alla barns prestation i skolan och öka jämlikheten, bör skolor överväga att erbjuda fler måltider utöver lunch under skoldagen.

Gemensam policy för all mat på skolan

Livsmedelsverkets åtgärd

Rekommendation om att all måltidsverksamhet, även den som bedrivs utöver skollunchen, inom skolan bör omfattas av gemensamma riktlinjer eller policyer med utgångspunkt att främja elevers hälsa

Bakgrund

- I många skolor serveras annan mat utöver den näringsriktiga lunchen, exempelvis frukost, mellanmål och mat som säljs i skolkafeterian eller i varuautomater (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021). Det finns en otydlighet i skollagens skrivning om huruvida krav på näringsriktighet även omfattar dessa måltider, även om skolor kan ha olika lokala policys om detta.
- Skolkafeterian på 35 procent av 258 undersökta högstadieskolor erbjuder söta drycker, godis, glass, chips, snacks, bullar, chokladbollar eller andra söta bakverk minst en gång i veckan, 23 procent gör det varje dag. Inga signifikanta skillnader avseende huvudmannatyp, antal utbudsställen i skolans närområde eller kommungrupp kunde utläsas. 79 procent av högstadieskolorna anger att de på något sätt främjar hälsosamma alternativ i kafeterian genom exempelvis uppmuntran, frontplacering, lägre prissättning och marknadsföring av hälsosamma alternativ. 35 procent av

REMISS

högstadieskolorna har aktivt beslutat att inte ha ohälsosamma alternativ i kafeterian (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).

- När Livsmedelsverket undersökte utbudet på skolor fanns inga varuautomater på högstadieskolor men det förekom på 11 procent av gymnasieskolorna. De gymnasieskolor som har en varuautomat har framför allt sötade drycker, godis och söta bakverk samt snacks i automaterna. Det är även många som erbjuder vatten, juice, mejeriprodukter och smörgåsar i sina varuautomater (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021). Varuautomater kan ha ökat sedan 2020 då även 14-åringar som deltog i en mindre intervjustudie 2024/25 nämner dessa (Livsmedelsverket och Ipsos, 2025).

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- Nationella riktlinjer som ger stöd för hur skolor kan utforma ett hälsosamt utbud vid frukost, mellanmål och i skolkafeteria kan bidra till att skolors måltidserbjudande blir mer likvärdigt i landet.
- Hälsosamma matvanor grundläggs tidigt och skolan har stora möjligheter att ge alla elever, oavsett bakgrund, chans till bra matvanor genom hälsosamma måltider i skolan.
- Enligt Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), artikel 24, har barn rätt till bästa möjliga hälsa. För att ha en god hälsa är näringsriktig mat en grundpelare.

Slutsats

För barns bästa bör all måltidsverksamhet, även den som bedrivs utöver skollunchen, inom skolan omfattas av gemensamma riktlinjer eller policyer med utgångspunkt att främja elevers hälsa.

Skolkafeterians öppettider

Livsmedelsverkets åtgärd

Rekommendation om att anpassa skolkafeterians öppettider efter tider för skollunchen så att skolkafeterian inte konkurrerar med skollunchen.

Bakgrund

- 57 procent av 258 undersökta högstadieskolor har en kafeteria för eleverna, det är vanligare i kommunala skolor jämfört med fristående. Skolkafeteria finns mer sällan på högstadieskolor i storstäder och storstadsnära kommuner och på skolor som har ett stort antal utbudsställen i närheten (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).

REMISS

- Det utbud som erbjuds i skolkafeterian kan ses som ett komplement och en service till eleverna att kunna äta något till frukost eller mellanmål, men kan sällan ersätta varken den näring eller andra mervärden som skollunchen ger.
- Om skolkafeterian är öppen under lunchtid finns det risk att det ses som ett möjligt alternativ och konkurrent till skollunchen. Det kan bidra till att barn och ungdomar äter mindre av den skattefinansierade och näringsriktiga måltiden.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- För att så många elever som möjligt ska äta den lagade lunchen är det eftersträvansvärt att skolkafeterian inte konkurrerar om eleverna vid lunchtid.

Slutsats

Att hålla skolkafeterian stängt under lunchtid kan gynna barns ätande vid skolmåltiden.

Främja elevers vilja att äta i skolrestaurangen

Livsmedelsverket åtgärd

Ökat stöd kring hur skolor kan arbeta aktivt för att fler elever ska vilja gå till skolrestaurangen istället för att äta någon annanstans under lunchtid

Bakgrund

- I en mindre intervjuundersökning bland 14-åringar i Sverige berättar ungdomarna att de ofta lämnar skolområdet för att köpa något gott (energität, näringsfattig mat och olika sötade drycker) men även att de äter något ute istället för skollunchen (Livsmedelsverket och Ipsos, 2025).
- Även större undersökningar visar att barn ofta går ut för att köpa mat och snacks utanför skolan (Livsmedelsverket och Ipsos, 2025, Eustachio Colombo et al., 2020, Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021, Hjärt-Lungfonden, 2022).
- I 70 procent av högstadieskolorna och 98 procent av gymnasieskolorna får eleverna lämna skolområdet under lunch eller rast (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).
- I 24 procent av 258 undersökta högstadieskolor får eleverna ta med sig söta drycker, godis, glass, snacks, och söta bakverk till skolan. Detta är i högre utsträckning tillåtet på skolor med kommunala huvudmän samt i skolor i mindre städer/tätorter och landsbygd. Fristående högstadieskolor svarar i högre grad att det inte är tillåtet att ta med sötsaker och att det efterlevs bra (49 procent) jämfört med kommunala skolor (13 procent). Detta är också betydligt vanligare på skolor i områden med starka socioekonomiska förutsättningar där 29 procent anger att det inte tillåts och efterlevs

REMISS

bra, jämfört med 9 procent bland högstadieskolor i områden med svaga socioekonomiska förutsättningar (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).

- Knappt hälften (44 procent) av högstadieskolorna och 70 procent av gymnasieskolorna har två eller fler inköpsställen inom 500 meters avstånd (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).
- Restauranger, snabbmatsrestauranger och närbutiker är de inköpsställen som är vanligast inom 500 meters radie från både högstadie- och gymnasieskolor. 39 procent av högstadieskolorna och 53 procent av gymnasieskolorna har mindre än 500 meter till en snabbmatsrestaurang (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).
- I 70 procent av högstadieskolorna får eleverna lämna skolområdet under lunch eller rast. I merparten av skolorna där eleverna få lämna skolområdet händer det minst en gång i veckan att skolans elever köper mat i en närbutik på rasterna. Det är vanligare att få lämna skolområdet och att eleverna köper mat i närområdet på rasterna på skolor med kommunala huvudmän än på fristående skolor. Inga tydliga skillnader kan utläsas med avseende på huruvida högstadieskolorna ligger i områden med starka eller svaga socioekonomiska förutsättningar (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- De elever som lämnar skolområdet istället för att äta skollunch nyttjar inte sin rätt till en näringsriktig måltid.
- De som lämnar skolområdet för att handla något med kompisar väljer oftast mindre hälsosamma alternativ och exponeras för reklam och olika erbjudanden om ohälsosam mat (Livsmedelsverket och Ipsos, 2025, Hjärt-Lungfonden, 2022).
- Att äldre elever får ta med ohälsosam mat till skolan gör att skolan får en sämre matmiljö, där äldre barn skapar normer som yngre barn kan vilja följa.
- Många skolor har policys som reglerar att elever ska stanna på skolområdet under skoltid (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).
- Många skolor har policys som anger att elever inte får ta med sig godis och annan ohälsosam mat till skolan (Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021).

Slutsats

De flesta skolor har ett utbud av livsmedelsbutiker och matställen inom gångavstånd. Det är vanligt att äldre elever lämnar skolområdet för att köpa mat, oftast ohälsosam mat. Genom att arbeta för att elever stannar på skolområdet under lunchtid ökar chansen att de äter den serverade näringsriktiga måltiden istället för att köpa annan ohälsosam mat.

REMISS

Mål och indikatorer

Livsmedelsverkets åtgärd

Livsmedelsverket har tagit fram nationella mål för näringsriktiga måltider i syfte att tydliggöra vad som behöver uppnås för att skapa mer näringsriktiga måltider i skolor i hela landet. Målen fokuserar på de förändringar som anses mest väsentliga för att skolmåltiderna ska kunna bidra till en hälsosam och miljömässigt hållbar livsmedelskonsumtion i Sverige (Tabell 5). Livsmedelsverket har även tagit fram indikatorer för uppföljning av målen på nationell nivå och vägledning för uppföljning på lokal nivå.

Gemensamma mål och indikatorer är ett verktyg för att skapa en gemensam riktning för aktörer som arbetar med att utveckla skolmåltider och ska komplettera riktlinjerna för måltider i skolan.

Tabell 5. Nationella mål, indikatorer och uppföljning för Näringsriktiga måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Baljväxter (linser, bönor, tofu, sojafärs, med mera) samt fisk och/eller skaldjur har ersatt en del rött kött och chark i skolmåltiderna.	Genomsnittlig mängd baljväxter, fisk och skaldjur respektive rött kött och chark som serveras per dag.	Utvecklas.
	Andel skolor som erbjuder ett vegetariskt alternativ till alla elever i skolan varje dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Genomsnittligt innehåll av fleromättat fett/mättat fett, fibrer, vitamin D och järn i serverade skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
De livsmedel som serveras eller säljs på skolområdet har en näringskvalitet som bidrar till en kost som främjar hälsa.	Andel av mängd inköpta livsmedel som är märkta med Nyckelhålet inom livsmedelskategorier för vilka det finns kriterier.	Utvecklas.
	Andel skolor som inkluderar all måltidsverksamhet inom skolan i gemensamma riktlinjer eller policyer med utgångspunkt att främja elevers hälsa	Utvecklas.

REMISS

	Genomsnittligt innehåll av energi, fett, mättat fett, fleromättat fett, kolhydrater, protein, fibrer, vitamin C, vitamin D, folat, järn och salt i serverade skolmåltider (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
	Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller högst 1,8 gram salt.	Utvecklas.
	Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller minst 27 gram fullkorn.	Utvecklas.

Bakgrund

- Skolluncher har visats förbättra elevers näringsintag (Morris and Schäfer Elinder, 2024) och skolmåltiderna i Sverige ska enligt lag vara näringsriktiga (SFS, 2010:800). Detta definieras här som att en genomsnittlig skollunch ska förse eleven med 30 procent av elevens dagliga energi- och näringsbehov utifrån rekommenderat dagligt intag i nordiska näringsrekommendationerna (Blomhoff et al., 2023a, Livsmedelsverket. Quetel, 2013).
- Ett sätt att äta näringsriktigt är att följa de nordiska näringsrekommendationerna och de svenska kostråden. Konsumtionen av grönsaker, frukt och bär, baljväxter, fullkorn samt fisk och skaldjur är lägre än rekommenderat bland de flesta i Sverige, inklusive barn och unga, och konsumtionen av rött kött och chark, salt samt energitäta och/eller näringsfattiga livsmedel är högre än rekommenderat (Livsmedelsverket, 2018a, Blomhoff et al., 2023a).
- Den vetenskapliga rekommendationen i de nordiska näringsrekommendationerna angående baljväxter är att de ska utgöra en signifikant del av kosten. Baljväxter är källor till näringsämnen som protein, kostfibrer och järn (Blomhoff et al., 2023a). Konsumtionen av baljväxter är låg i hela befolkningen, inklusive bland barn och unga (Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2024).
- Konsumtionen av grönsaker bland barn och unga behöver öka (Livsmedelsverket, 2018a). Grönsaker serveras dock sannolikt redan till varje måltid i skolorna idag, exempelvis står grönsaker för ungefär 25 procent av livsmedelsinköpen i vikt (Jordbruksverket, 2025, RISE. Krewer and Florén, 2020) och nästan 95 procent av skolorna har rapporterat att de har salladsbord varje dag med minst fem komponenter (Patterson et al., 2015). Således är det troligt att grönsaker ofta serveras i skolmåltiden.
- Konsumtionen av fisk och skaldjur behöver öka i Sverige för att befolkningen ska äta i linje med kostråden om fisk 2-3 gånger per vecka (Folkhälsomyndigheten och

REMISS

Livsmedelsverket, 2024). Barn och unga åt fisk och skaldjur i snitt 1,5 gånger per vecka (Livsmedelsverket, 2018a, Livsmedelsverket, 2024b). Enligt SkolMat Sveriges rapport om läsåret 2014-15 serverade 87 procent av skolorna fisk en gång per vecka, men bara 41 procent fet fisk varannan gång (Patterson et al., 2015) (Jordbruksverket, 2025). Det finns således utrymme för att servera mer fisk och skaldjur i skolan för att främja en konsumtion som är mer i linje med kostråden.

- Den vetenskapliga rekommendationen i nordiska näringsrekommendationerna för rött kött och chark är upp till 350 gram per vecka för vuxna. Nio av tio ungdomar åt mer än 500 gram rött kött och chark per vecka enligt Riksmaten ungdom (2018) och av detta konsumerades i medel 154 gram i skolan (Livsmedelsverkets egna beräkningar) (Livsmedelsverket, 2025a, Jordbruksverket, 2025). Om man antar att mängden livsmedel, liksom näringsämnen, bör utgöra ungefär 30 procent av intaget borde skolmåltiderna stå för upp till runt 100 gram rött kött och chark per vecka. Således bör barn och unga konsumera 30 procent mindre rött kött och chark i skolan, jämfört med vad som serveras idag, för att det ska motsvara 30 procent av 350 gram. Därmed kan man minska mängden rött kött och chark i skolmåltiderna utan att den genomsnittliga mängden per elev blir mindre än 30 procent av den rekommenderade maximala mängden.
- År 2021 erbjöd knappt två tredjedelar av kommunerna ett vegetariskt alternativ till alla elever i samtliga grundskolor (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022) och cirka 70 procent av skolorna 2015 erbjöd ett vegetariskt alternativ (Patterson et al., 2015). Att ett av alternativen som är en vegetarisk rätt kan bidra till att mer baljväxter och mindre rött kött och chark serveras, i och med att vegetariska alternativ rekommenderas att innehålla baljväxter.
- Även om utvecklingen mot mer näringsriktiga skolmåltider har gått framåt sedan lagkravet infördes är skolmåltider än idag inte alltid näringsriktiga (Patterson et al., 2022, Livsmedelsverket, 2025b). Exempelvis var andelen grundskolor som uppfyllde nutritionskriterierna för järn, D-vitamin, fettkvalitet och fibrer 34 procent läsåret 2018/19 (Patterson et al., 2022). De planerade måltiderna är inte heller näringsriktiga vad gäller innehållet av mättade fetter, som barn och unga äter för mycket av (Livsmedelsverket, 2025b, Livsmedelsverket, 2018b). Därför bedöms det vara befogat med ett mål som syftar till att förbättra näringskvaliteten i skolmåltiderna.
- Nyckelhålsmärkta livsmedel är hälsosammare alternativ inom livsmedelsgruppen, exempelvis kan ett mjukt bröd som inte får märkas med Nyckelhålet innehålla mer salt, fett eller socker eller för lite fullkorn eller fibrer än ett som får märkas. Att byta ut livsmedel mot Nyckelhålsmärkta alternativ leder till förbättringar i näringskvaliteten, särskilt ökat intag av fullkorn och fibrer och förbättrad fettkvalitet (Livsmedelsverket. Amcoff et al., 2015). Då skolmåltider visats ha för dålig fettkvalitet och innehålla för lite fibrer för att vara näringsriktiga kan andelen Nyckelhålsmärkta livsmedel fungera som en indikator för näringsriktighet.
- För låg konsumtion av fullkorn är en av de största riskfaktorerna för ohälsa kopplad till matvanorna i Sverige (GBD 2017 Diet Collaborators, 2019, Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2024) och nio av tio barn och unga åt för lite fullkorn enligt Riksmaten ungdom 2016-17 (Livsmedelsverket, 2018a). Det är således av särskild

REMISS

vikt att skolmåltiderna innehåller tillräckligt med fullkorn för att täcka 30 procent av det rekommenderade dagliga intaget.
- Barn och unga äter för mycket salt (Livsmedelsverket, 2018b) och även de planerade skolmåltiderna har visats innehålla för mycket salt (Livsmedelsverket, 2025b). Det är således av särskild vikt att skolmåltiderna inte innehåller för stor mängd salt.
- En femtedel av den totala mängden kalorier unga åt kom från godis, läsk, glass, snacks och fikabröd (Livsmedelsverket, 2018a, Lindroos et al., 2021). Studier har visat att denna typ av livsmedel ofta finns tillgängliga att köpa på skolområdet eller nära skolan (Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2025, Livsmedelsverket. Quetel and Grausne, 2021), även om de troligtvis inte serveras vid skolmåltiden (Patterson et al., 2015). Därför inkluderas dessa livsmedel i målet om att servera och sälja mer livsmedel med en näringskvalitet som bidrar till en bättre hälsa.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- För att elever ska få i sig en näringsriktig skollunch och eventuellt andra näringsriktiga måltider i skolan krävs att näringsriktighet beaktas i planering och servering av maten. Att måltiderna är näringsriktiga är en av förutsättningarna för att eleverna ska kunna äta en näringsriktig skollunch. Huruvida maten äts eller inte påverkas av många andra faktorer, som social matmiljö och smakpreferenser (se avsnitt om Goda och Trivsamma måltider). Därför är fokus i dessa mål på den serverade maten.
- Under ett dialogmöte med intressenter lyftes att näringsriktiga skolmåltider ska bidra till att etablera goda matvanor och förebygga ohälsa på sikt. Målen fokuserar dels på skiften som behövs i fördelningen *mellan* livsmedelsgrupper, dels på val *inom* livsmedelsgrupper för att förbättra näringskvaliteten. Måltider som planeras i linje med målen kan därmed fungera som modell för hur en näringsriktig och hälsosam kost ser ut (Livsmedelsverket, 2024d).
- Under mötet lyftes även att skolmåltider som är näringsriktiga är ett verktyg för att främja en jämlik hälsa hos elever (Livsmedelsverket, 2024d).

Slutsats

- Det är mycket som krävs för att skolmåltider ska vara näringsriktiga. Att med målen sätta fokus på *två* förändringar – ett skifte till mer baljväxter, fisk och skaldjur samt fokus på val av livsmedelsalternativ med hög näringskvalitet – bedömer Livsmedelsverket är en strategi som kan vägleda arbetet mot mer näringsriktiga skolmåltider.
- För att öka konsumtionen av baljväxter, fisk och skaldjur och minska konsumtionen av rött kött och chark bland barn och unga så att maten som serveras i skolorna är mer i linje med de nordiska näringsrekommendationerna sätts målet att ersätta en del rött kött och chark med baljväxter (bönor, linser, tofu, sojafärs med mera) samt fisk och/eller skaldjur.
- Ett mål som handlar om livsmedlens näringsmässiga kvalitet sätts för att öka möjligheterna att både skolluncher och annan mat som antingen erbjuds eller köps av elever på skolområdet ska vara näringsriktiga.

REMISS

Säkra måltider

Undvik nötter i maten, men förpackade nötter i skolan går bra

Livsmedelsverkets åtgärd

- Livsmedelsverket behåller det tidigare rådet om att nötter, jordnötter, mandel och sesam inte ska förekomma som ingrediens i maten.
- Livsmedelsverket tydliggör att nötter, jordnötter och sesamfrön får förekomma i skolans lokaler men bör vara färdigförpackade.
- Livsmedelsverket förtydligar att solrosfrö och pumpafrö är exempel på näringsrika fröer som kan användas i skolmaten då det är ovanligt med allergi mot dessa.

Bakgrund

- Sedan 2007 har Livsmedelsverket haft rådet om att nötter, jordnötter, mandel och sesam inte bör förekomma i skolan (Livsmedelsverket, 2007). I riktlinjerna från 2013 förtydligade Livsmedelverket att rådet gäller maten som serveras av skolans restaurang. Rådet är välkänt och implementerat i skolor. Astma- och Allergiförbundet har använt rådet för att sprida sitt budskap om att skolor och förskolor ska vara helt ”nötfria”, vilket går längre än Livsmedelsverkets råd, som endast gäller maten som serveras av förskolan och skolan (Livsmedelsverket, 2019a, Livsmedelsverket, 2016a).
- I Sverige och Storbritannien är jordnötter och trädnötter de vanligaste orsakerna till anafylaxi och dödlig anafylaxi (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin and Warensjö Lemming, 2022). Det är okänt hur vanligt det är med oväntade allergiska reaktioner mot livsmedel i Sverige då det saknas ett heltäckande system för inrapportering av allergiincidenter. Därmed saknas även data över allergiincidenter som sker i skolor. Av de allergiincidenter som rapporterades till Livsmedelsverket mellan 2003–2018 var mjölk, ägg, jordnöt och hasselnöt de vanligaste orsakerna.
- Vid ett dialogmöte i maj 2024 med representanter från branschorganisationen Kost & Näring, Dietisternas Riksförbund, Skolläkarföreningen, Astma och allergiförbundet med flera och specialister inom allergologi och barnhälsovård framkom att det kan underlätta för måltidspersonal med ett råd om att ”nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i maten som serveras av skolan”. Även bland måltidspersonal förekommer en oro för att maten ska orsaka allergiska reaktioner. Det framkom också att det är viktigt att tydliggöra att Livsmedelsverket inte rekommenderar att hela skolan ska vara nötfri och att färdigförpackade nötter kan säljas i exempelvis skolkafeterior. Det har tidigare uppfattats att skolor rekommenderas vara helt nötfria,

REMISS

vilket deltagarna vid dialogmötet har upplevt öka oro hos en del elever och vårdnadshavare.

- Allergiska reaktioner till följd av inandning av allergener från livsmedel är mycket ovanliga i andra sammanhang än vid yrkesspecifik exponering. Vid en inandningsprovokation av jordnötter, på 50 cm avstånd under 30 minuter hos 84 jordnötsallergiska barn, reagerade inga med medelsvåra eller svåra symtom. Två barn fick rinnande och/eller täppt näsa och röda och/eller kliande ögon (Lovén Björkman et al., 2021). Oro för luftburna reaktioner mot nötter och jordnötter i skolan är därför generellt obefogad och Livsmedelsverket ser behov av att kommunicera detta samt vara tydliga kring att rådet om nötter gäller maten som serveras av skolan.
- Mat som barnen köper från skolkafeterior eller har i sin matsäck ansvarar barnen själva för. Det finns en risk att barn med allergi blir bjudna på kompisars mat som innehåller nötter eller jordnötter. Detta bedöms främst utgöra en risk hos små barn i förskolan snarare än hos äldre barn i skolan. Det motsvarar situationer i övriga samhället som barn med allergi behöver hantera.
- Studier pekar på att barn och ungdomar med matallergi upplever lägre livskvalitet (Golding et al., 2022). Matallergin kan begränsa både kosten och det övriga livet samt påverka den psykosociala hälsan.
- Nötter och fröer innehåller många viktiga näringsämnen, som enkelomättade och fleromättade fetter, protein, magnesium, zink, koppar, kalium, fosfor, järn, vitamin E, tiamin, vitamin B6, folat och niacin (Blomhoff et al., 2023a).
- Rådet om att utesluta nötter i maten begränsar till viss del måltidsverksamheters möjlighet att tillgodose innehållet av alla näringsämnen, särskilt i de fall då växtbaserad mat serveras. Dock finns det fröer som är näringsrika samtidigt som de är mindre allergena, exempelvis pumpafrö och solrosfrö. Allergi mot fröer som solrosfrö, pumpafrö, linfrö och senapsfrö är ovanligt (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, 2021).

Slutsats

- Livsmedelsverket bedömer att antalet allergiska reaktioner, inklusive svåra reaktioner, mot nötter och jordnötter skulle öka om dessa serverades i skolan, därför är rådet om att undvika nötter i maten befogat och bör kvarstå för att minska risken för allvarliga reaktioner och förbättra livskvaliteten hos allergiska barn.
- Då risken för luftburna reaktioner i skolan är extremt låg ser Livsmedelsverket inte något behov av att begränsa utbudet av nötter i exempelvis skolkafeterior eller barnens matsäck. Nötter och jordnötter som säljs i skolkafeterior bör dock vara färdigförpackade.
- Livsmedelsverket bedömer att produkter som är märkta ”kan innehålla spår av jordnöt, sesamfrö eller specifika nötter” kan serveras i skola och förskola så länge det finns rutiner för att säkerställa att personer med allergi mot jordnötter, sesamfrö eller specifika nötter inte serveras produkter som är märkta ”kan innehålla spår av jordnöt, sesamfrö eller specifika nötter”.

REMISS

- Eftersom solrosfrö och pumpafrö är näringsrika och allergier mot dessa är ovanliga, kan de användas i skolmåltider.

Se vidare Bilaga 2 för fördjupad information om bakgrund till att rådet om att nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i maten som serveras av skolan och förskolan kvarstår.

Rapportering till kommunens livsmedelskontroll

Livsmedelsverkets åtgärd

Förtydligande om vilken typ av incidenter som enligt lagkrav ska rapporteras till kontrollmyndighet.

Bakgrund

- Även om det finns bra rutiner för att förebygga att ingen blir sjuk av maten sker det ändå incidenter ibland. Då behöver verksamheten utreda vad som orsakat avvikelsen. Vissa avvikelser, som misstänkt matförgiftning, har livsmedelsföretagaren eller måltidsansvarig skyldighet att rapportera till den kommunala livsmedelskontrollen.
- Det kan inträffa att specialkosten felaktigt ger upphov till allergiska reaktioner. Om specialkosten felaktigt innehåller den allergen den ska vara ”fri-från” är det angeläget att verksamhetsansvarig (livsmedelsföretagaren) informerar den kommunala livsmedelskontrollen.
- Svåra allergiska reaktioner mot skolmaten eller allvarligt tillbud rapporteras till Arbetsmiljöverket enligt Arbetsmiljölagen. Rektor ansvarar för anmälan.

Slutsats

Förtydligande om att misstänkt matförgiftning alltid ska rapporteras och att det är angeläget att allergiincident rapporteras. Det är enbart ett lagkrav om rapportering när specialkosten felaktigt innehåller allergen, inte när felservering sker.

Skadliga ämnen i maten

Tillaga baljväxter ordentligt

Livsmedelsverket åtgärd

Förtydligande av hantering av baljväxter för att undvika lektiner.

REMISS

Bakgrund

- Livsmedelsverket uppmuntrar måltidsverksamheter att servera mer baljväxter.
- Baljväxter innehåller många näringsämnen som kroppen behöver och påverkar klimatet förhållandevis lite.
- Baljväxter innehåller lektiner, en grupp proteiner som finns i alla torkade och färska baljväxter, som bönor, linser, ärter, haricot verts och vaxbönor. Att äta baljväxter som inte hanterats korrekt kan orsaka illamående, kräkningar, diarré och magsmärtor cirka 1–7 timmar efter de ätits. Symtomen varar ungefär 3–4 timmar. Lektiner förstörs och blir ofarliga vid blötläggning med efterföljande kokning. Därför är det viktigt att följa anvisningarna på förpackningar och i recept när det gäller koktid och eventuell blötläggning av torkade baljväxter.
- Vilken effekt lektiner kan ha på hälsan på längre sikt är oklart eftersom det inte är undersökt i någon större utsträckning.
- De senaste åren har flera fall av lektinförgiftning förekommit i offentliga måltidsverksamheter, troligtvis på grund av felaktig hantering (Johansson et al., 2017, Livsmedelsverket. Strömberg and Öhrvik, 2017).De senaste åren har också ett stort antal frågor om hur baljväxter ska hanteras inkommit till Livsmedelsverkets upplysningstjänst.

Slutsats

För att förhindra lektinutbrott och ge ett ökat stöd till måltidsverksamheter har informationen om hur baljväxter ska hanteras förtydligats i riktlinjerna för måltider i skolan.

Information om tillsatser och bekämpningsmedel

Livsmedelsverket åtgärd

Borttagande av information om tillsatser i maten respektive bekämpningsmedel.

Bakgrund

- I samband med att tidigare versioner av riktlinjerna utvecklades inkom många frågor till Livsmedelsverket på grund av oro för tillsatser och rester av bekämpningsmedel i maten, särskilt kopplat till barns mat. Därför fanns information som beskrev tillsatser i maten och hur regleringen av tillsatser fungerar.
- Frågor om tillsatser och bekämpningsmedel eller diskussioner kring detta har inte varit aktuella på flera år. Därför anses det inte längre relevant att informera om detta i riktlinjerna. Informationen om tillsatser och bekämpningsmedel tas därmed bort.

REMISS

Slutsats

Information om tillsatser respektive bekämpningsmedel i maten tas bort.

Vissa fiskar bör inte serveras

Livsmedelsverket åtgärd

Förtydliganden kring miljögifter i fisk

Bakgrund

- PFAS (poly- och perfluorerade alkylsubstanser) är ett samlingsnamn för en stor grupp ämnen. På grund av att de flesta PFAS-ämnen är svåra att bryta ner finns de överallt i miljön.
- Vi får i oss mest PFAS via mat och dricksvatten men det kan också ske via inomhusluft, damm och konsumentprodukter som innehåller PFAS. De mängder av PFAS vi vanligtvis får i oss via mat och dricksvatten orsakar inte akuta hälsoproblem, men vissa PFAS-ämnen lagras länge i kroppen. Om man får i sig PFAS under lång tid skulle det kunna påverka hälsan.
- De allra flesta i Sverige får i sig mest PFAS från maten och inomhusmiljön. Men i områden där dricksvattnet har förorenats av PFAS, till exempel brandövningsplatser, kan vattnet bidra till en större del av det man får i sig.
- Barn har ungefär dubbelt så hög exponering som ungdomar och vuxna. Enligt Livsmedelsverkets beräkningar är fisk den största källan till PFAS från maten. Mot bakgrund av detta har vissa förtydliganden gjorts i riktlinjerna om att skolor och förskolor inte regelbundet bör servera fisk, inklusive mager fisk, från lokala sjöar och vattendrag, med hänvisning till Livsmedelsverkets generella råd om fiskkonsumtion. (Livsmedelsverket, 2025d). Bedömningen har gjorts utifrån försiktighetsprincipen då Livsmedelsverket fått in flera uppgifter om förhöjda halter PFAS i egenfångad fisk från olika lokala sjöar.

Slutsats

Livsmedelsverket förtydligar att skolor inte regelbundet bör servera fisk från lokala sjöar och vattendrag, med en hänvisning till Livsmedelsverkets generella råd om fiskkonsumtion.

Andra gifter i livsmedel

Livsmedelsverket åtgärd

Hänvisning till Livsmedelsverkets webbplats om miljögifter och oönskade ämnen.

REMISS

Bakgrund

Under framtagandet av riktlinjerna för måltider i skolan diskuterades fler livsmedel som kunde vara relevanta att nämna i riktlinjerna med tanke på att de innehåller olika slags gifter och kan behöva begränsas för barn. Livsmedel som kanel, bittermandel, muskot, grön potatis, linfrön och andra frön bedömdes inte vara relevanta att ta upp i riktlinjerna med anledning av den begränsade konsumtionsmängden och/eller med anledning av att måltidspersonal bedöms ha kunskap om att exempelvis inte servera grön potatis. Dock ges en hänvisning till Livsmedelsverkets webbplats om miljögifter och oönskade ämnen i riktlinjerna för att informera om att det kan finnas fler toxiska ämnen i mat utöver de som nämns i riktlinjerna.

Slutsats

För att informera om att det kan finnas fler toxiska ämnen i mat utöver de som nämns i riktlinjerna, ges en hänvisning till Livsmedelsverkets webbplats om miljögifter och oönskade ämnen i riktlinjerna.

Mål och indikatorer

Livsmedelsverkets åtgärd

Livsmedelsverket har tagit fram nationella mål för säkra måltider i syfte att tydliggöra vad som behöver uppnås för att skapa mer säkra måltider i skolor i hela landet. Målen fokuserar på de förändringar som anses mest väsentliga för att skolmåltiderna ska kunna bidra till en hälsosam och miljömässigt hållbar livsmedelskonsumtion i Sverige (Tabell 6). Livsmedelsverket har även tagit fram indikatorer för uppföljning av målen på nationell nivå och vägledning för uppföljning på lokal nivå.

Gemensamma mål och indikatorer är ett verktyg för att skapa en gemensam riktning för aktörer som arbetar med att utveckla skolmåltider och ska komplettera riktlinjerna för måltider i skolan.

Tabell 6. Nationella mål, indikatorer och uppföljning för Säkra måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Skolmåltiderna är lika säkra att äta för personer med	Antal allergiska reaktioner per år som kan kopplas till maten som serveras i skolan.	Utvecklas.

REMISS

matallergi och/eller celiaki som för personer utan matallergi och/eller celiaki.	Andel av personalen i skolmåltidsverksamheten som har en storköksutbildning, kockutbildning eller liknande.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel skolor per kommun som har rutiner för att anmäla allergisk reaktion (inkl. reaktion mot gluten) till livsmedelskontrollen.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

Bakgrund

- Säkra livsmedel är enligt EU-förordning nr 178/2002 sådana som inte är skadliga för hälsan på kort eller lång sikt och som även tar hänsyn till kommande generationers hälsa (EU, 2002). Skadliga effekter på hälsan tolkas här som matförgiftning och allergisk reaktion (kortsiktiga effekter) samt ökad risk för sjukdom på grund av ohälsosamma matvanor, kumulativa toxiska effekter från konsumtion av mat som innehåller för höga halter toxiska ämnen samt effekter på samhälle och planet som ökar risken för matrelaterad ohälsa för framtida generationer.
- Ökad risk för sjukdom på grund av ohälsosamma matvanor samt effekter på kommande generationer omhändertas i riktlinjer, mål och indikatorer för näringsriktiga och miljösmartarta måltider.
- Kumulativa toxiska effekter omhändertas i riktlinjerna. Att undvika skadliga ämnen i skolmåltider handlar enligt riktlinjerna främst om att viss fisk samt risprodukter inte bör serveras. Risken att fisk eller risprodukter med höga halter skadliga ämnen serveras och äts i skolorna bedöms liten och genom att följa vägledningen i riktlinjerna blir måltiderna säkra.
- Det finns också utförliga regler och vägledning kring livsmedelshygien (Livsmedelsverket, 2019a, SKR, 2023). I livsmedelskontrollen ser vi att verksamheter som tillhandahåller offentliga måltider har lite mindre förekomst av avvikelser per kontroll jämfört med alla storhushåll (35 procent jämfört med 27 procent 2023 (Livsmedelsverket, 2025f). Livsmedelsburna utbrott med skolor och förskolor som konsumtionsplats var under de senaste fem åren 10 till antalet och resulterade i cirka 230 smittade (Livsmedelsverket, 2025f). Utifrån detta bedöms risken att bli matförgiftad av skolmaten relativt liten.
- Det finns inte nationell information om antal allergiska reaktioner som följd av att äta skolmaten. Enligt en undersökning från Astma- och allergiförbundet hade fyra procent av allergiska barn drabbats av en allergisk reaktion med symtomen astma eller anafylaxi och 55 procent fått lindrigare symtom, som magont och kliande hals, efter att ha ätit mat i skolan eller förskolan de senaste tre åren (Kantar public på uppdrag av Astma- och allergiförbundet, 2021). Utifrån detta bedöms allergiska reaktioner

REMISS

förekomma i en utsträckning som befogar ett mål i syfte att minska dessa samt indikatorer för att driva på arbetet mot bättre uppföljning av allergiska reaktioner.

- Enligt Skolmat Sveriges kartläggning läsåret 2013/14 hade nästan alla skolor goda rutiner för hanteringen av specialkost, exempelvis vid servering av allergikost eller att samla information om allergier vid skolstart, men rutiner för att rapportera och följa upp tillbud saknades i 10–14 procent av skolorna. I en av fem skolor hade inte alla med ansvar för hantering av specialkost fått utbildning i livsmedelshygien och specialkost. (Patterson et al., 2015).
- Den som serverar mat åt andra ansvarar enligt lag för att maten är säker och att korrekt information ges till matgästen och det finns branschriktlinjer som hjälper offentliga kök att följa lagstiftningen (Sveriges Riksdag, 2006). Att lagen följs kontrolleras genom livsmedelskontrollen. En skillnad mellan matförgiftning och allergisk reaktion då det kommer till lagstiftningen är att matförgiftningsutbrott (två eller flera drabbade) behöver rapporteras till nationella livsmedelskontrollen medan enstaka fall av allergisk reaktion inte behöver rapporteras till Livsmedelsverket (Livsmedelsverket. Yousef, 2023). Därför finns det ingen information på nationell nivå när det gäller allergiska reaktioner i samband med serverad mat, men det finns när det gäller matförgiftningsutbrott.
- Några av förutsättningarna för att elever med matallergi och/eller celiaki ska få säker mat att äta i skolan är att personal som bereder maten samt personal som är ansvarig för eleverna under måltidssituationen har kunskap om säker hantering av mat kopplat till specialkost samt om elevens individuella specialkostbehov. Därför är det, utöver antal fall av allergisk reaktion i samband med att äta skolmaten, befogat med indikatorer som syftar till att följa upp dessa förutsättningar.

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- I dialog med intressenter lyftes att både skol- och måltidspersonal som har ansvar för elever med specialkost behöver ta ansvar och ha kunskap om säker mat för att minimera risk för incidenter under måltiderna i skolan (Livsmedelsverket, 2024d). Detta har formulerats som en indikator och står även i riktlinjerna.
- Indikatorn om att personal som har ansvar för elever med matallergi och/eller celiaki vid måltiderna, även har kunskap om deras allergi eller celiaki, är i linje med förslag i den allergistrategi som Livsmedelsverket och Socialstyrelsen arbetar med, som väntas publiceras under 2026. Målet och indikatorerna har även koppling till andra delar i förslaget till allergistrategi.
- Utöver att elever med allergi och/eller celiaki behöver få säker mat ska de även ha samma möjligheter som andra att få näringsriktiga skolmåltider. Detta inkluderas i målen om näringsriktiga. Målet kopplar även till miljösmarta skolmåltider genom att inkorrekt hantering av mat för elever med allergi och/eller celiaki kan öka mängden matsvinn som genereras.

REMISS

Slutsats

Målet om att skolmåltider ska vara lika säkra att äta för elever med matallergi och/eller celiaki som för övriga elever har valts eftersom allergiska reaktioner i samband med skolmåltider bedöms förekomma i en utsträckning som motiverar ett särskilt fokus. Genom att formulera ett mål och utveckla indikatorer kan uppföljningen förbättras och arbetet med att förebygga allergiska reaktioner stärkas.

Indikatorerna är utvalda för att spegla centrala förutsättningar för säkra skolmåltider för elever med matallergi och/eller celiaki. Andelen utbildad personal och förekomsten av rutiner för att rapportera allergiska reaktioner speglar strukturella och organisatoriska förutsättningar som enligt forskning och vägledning är avgörande för att minimera risken för felhantering och bristande kommunikation. Dessa indikatorer syftar till att driva på utvecklingen mot ökad säkerhet för alla elever, oavsett kostbehov, och kompletterar därmed de nationella riktlinjerna för måltider i skolan.

REMISS

Miljösmarta måltider

Informationen och de rekommendationer om livsmedelsval som ges i avsnittet *Miljösmarta måltider* bygger på avvägningar som gjorts inom ramen för arbetet med att uppdatera Livsmedelsverkets kostråd för vuxna (Livsmedelsverket, 2025c). Dessa avvägningar beskrivs i sin helhet i rapporten Livsmedelsverkets generella kostråd för den vuxna befolkningen. Hanteringsrapport, och beskrivs därför inte närmare i föreliggande rapport.

Matsvinn

Livsmedelsverkets åtgärd

Livsmedelsverket ger förslag på åtgärder för hur måltiderna i skolan kan minska

Bakgrund

- En tredjedel av all mat som produceras i världen äts inte upp utan blir matsvinn (FAO, 2011).
- Delmål 12.3 i FN:s globala mål för hållbar utveckling – Agenda 2030 – handlar om att halvera matsvinnet till 2030 (Globala målen, u.å.). Sedan 2020 finns också ett svenskt etappmål1 till 2025 inom det svenska miljömålssystemet (Naturvårdsverket, 2023).
- Livsmedelsverket kartlägger regelbundet matsvinnet i offentlig måltidsverksamhet genom enkätundersökningar till kommunala måltidsverksamheter och har genom dessa analyserat var och varför matsvinnet uppstår samt identifierat åtgärder som kan minska matsvinnet (Livsmedelsverket. Fritz and Jonsson, 2023).
- I Livsmedelsverkets *Handbok för minskat matsvinn* presenteras förslag på åtgärder i köken, i serveringen och den mat som slängs från tallrikarna. Åtgärderna bygger på erfarenheter från verksamheter som har varit framgångsrika i arbetet för att minska sitt matsvinn (opublicerad rapport från SLU). visar att svenska skolkök kommit långt i sitt arbete med att minska matsvinnet. Flera av de åtgärder som föreslås i Livsmedelsverkets handbok har visats vara effektiva för att förebygga och minska matsvinnet. Därför bedöms handbokens innehåll fortfarande vara relevant som stöd till måltidsverksamheter.

Slutsats

Åtgärder som föreslås i Livsmedelsverkets handbok för minskat matsvinn har visat sig vara effektiva för att minska matsvinn från skolmåltider. Därför den vägledning om minskat matsvinn som ges i riktlinjerna på dessa.

REMISS

Mål och indikatorer

Livsmedelsverkets åtgärd

Livsmedelsverket har tagit fram nationella mål för miljösmarta måltider i syfte att tydliggöra vad som behöver uppnås för att skapa mer miljösmarta måltider i skolor i hela landet. Målen fokuserar på de förändringar som anses mest väsentliga för att skolmåltiderna ska kunna bidra till en hälsosam och miljömässigt hållbar livsmedelskonsumtion i Sverige (Tabell 7). Livsmedelsverket har även tagit fram indikatorer för uppföljning av målen på nationell nivå och vägledning för uppföljning på lokal nivå.

Gemensamma mål och indikatorer är ett verktyg för att skapa en gemensam riktning för aktörer som arbetar med att utveckla skolmåltider och ska komplettera riktlinjerna för måltider i skolan.

Tabell 7. Nationella mål, indikatorer och uppföljning för Miljösmarta måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Utsläppen av växthusgaser per kilo inköpta livsmedel är max 1,25 kg CO_2e	Genomsnittlig mängd CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
	Andel kommuner som har max 1,25 kg CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
Minst 60 procent av livsmedel som används till skolmåltider är ekologiska	Andel av mängden inköpta livsmedel till skolmåltider märkt med KRAV och/eller EU-ekologiskt	Utvecklas.
Större andel av inköpta köttprodukter kommer från djur som genom bete bidragit till biologisk mångfald	Andel av mängden inköpt kött som är märkt med Svenskt Sigill Naturbeteskött, KRAV eller motsvarande krav på bete	Utvecklas.

REMISS

Minst 70 procent av ost, frukt och bär, grönsaker respektive matfetter är av svenskt ursprung	Andel av mängden inköpta livsmedel i respektive livsmedelsgrupp som är av svenskt ursprung	Utvecklas.
Matsvinnet har halverats och uppgår till maximalt: Serveringssvinn: 14 g Tallrikssvinn: 10 g Kökssvinn: 5 g	Genomsnittlig mängd matsvinn kopplat till skolmåltiderna	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel skolor som har under 14 g serveringssvinn, 10 g tallrikssvinn och 5 g kökssvinn	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.

Bakgrund

- För att bli mer miljömässigt hållbar behöver svensk livsmedelskonsumtion bli mer växtbaserad och konsumtionen av rött kött och chark behöver minska (Blomhoff et al., 2023a, Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2024). Denna förändring är i linje med hur konsumtionen behöver förändras för att bli mer hälsosam (se mål om att servera mer baljväxter och mindre rött kött och chark i *Näringsriktiga måltider)*. Därför handlar målen kopplat till miljösmarta måltider om förändringar inom livsmedelsgrupper, exempelvis att skifta från icke-ekologiskt till ekologiskt, samt om växthusgasutsläpp och matsvinn.
- De konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen per capita i Sverige måste minska för att bidra till att klimatförändringen bromsas. Idag står livsmedelskonsumtionen för 17 procent av utsläppen av växthusgaser (Naturvårdsverket, 2025) och offentliga måltider kan bidra till att minska utsläppen från maten. Kommuners inköp av livsmedel orsakade 2020 mellan 1,5 och 2,5 kg koldioxidekvivalenter per kg inköpta livsmedel (RISE, 2023). Enligt One Planet Plate ska en lunch eller middag inte orsaka mer än 0,5 kg CO2e (WWF, 2021) vilket motsvarar 1,25 kg CO2e/kg inköpta livsmedel. One Planet Plate är ett vetenskapligt baserat koncept framtaget för att vägleda måltidsansvariga (WWF, 2021).
- Ekologisk livsmedelsproduktion har generellt mindre miljöpåverkan än konventionell och har bland annat fördelar för biologisk mångfald och lägre användning av växtskyddsmedel (Jordbruksverket, 2024, Boschiero et al., 2023). År 2022 var andelen ekologiskt bland kommuners livsmedelsinköp (i vikt) 41 procent och trenden verkar vara nedgående (EkomatCentrum, 2023). Regeringen hade tidigare ett mål om 60 procent ekologiskt i offentliga verksamheter.
- Det finns vissa fördelar för miljön att djur går på bete (Blomhoff et al., 2023a). I ekologiskt jordbruk får djuren beta mer. Vissa djur får även beta på naturbetesmarker, vilket är särskilt gynnsamt för den biologiska mångfalden.
- Konsumtionen av fisk och skaldjur behöver öka, samtidigt som det finns många miljörelaterade utmaningar kopplade till fiskproduktion och fiske idag (Blomhoff et al., 2023a). Enligt Jordbruksverkets databas SILO är en stor del av fisk och skaldjur i offentliga måltider miljömärkt (Jordbruksverket, 2025).

REMISS

- Det sammanlagda matsvinnet som slängs i kök, servering och från tallrik vid skollunchen uppgick till ungefär 56 gram per elev, exklusive dryck år 2023 (Livsmedelsverket. Fritz and Jonsson, 2023). På ett år motsvarar det ungefär 11 700 ton mat som inte äts upp. Många kommuner och skolor arbetar redan aktivt med att minska matsvinnet, men eftersom matsvinn orsakar onödig påverkan på miljön och därför bör matsvinnet minimeras.
- Offentliga måltider består redan idag av stor andel svenska livsmedel; 2019 var 64 procent av livsmedlen tillverkade i Sverige (RISE. Krewer and Florén, 2020) och nästan allt rött kött och chark var av svenskt ursprung 2023 (Jordbruksverket, 2025). Flera kommuner har i dagsläget egna mål om att köpa svenskt (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022). Det svenska jordbruket har under de senaste decennierna minskat sin miljöpåverkan bland annat genom att användningen av energi, vatten och gödningsmedel blivit alltmer effektiv vilket har stor betydelse för uppfyllelsen av de nationella miljömålen (Livsmedelsverket, 2025c).

Andra faktorer som påverkar åtgärden

- I dialogmöte med intressenter föreslogs bland annat mål om matsvinn, klimatpåverkan i linje med One Planet Plate och att andelen miljömärkta livsmedel ökat (Livsmedelsverket, 2024d)

Slutsats

Eftersom livsmedelskonsumtionen står för en betydande andel av Sveriges växthusgasutsläpp, och offentliga måltider är en viktig del av detta, är målet om att begränsa utsläppen till max 1,25 kg CO_2e/kg inköpta livsmedel centralt. Gränsvärdet utgår från One Planet Plate-konceptet och är ett vetenskapligt förankrat riktmärke.

Målet om att minst 60 procent av livsmedlen ska vara ekologiska har valts utifrån ekologisk produktionens positiva effekter på miljön, särskilt vad gäller biologisk mångfald och minskad användning av växtskyddsmedel. Ett mål om ökad andel kött från betande djur lyfter ytterligare fram biologisk mångfald och stöd till naturbetesmarker. Ett mål om att öka andelen svenska livsmedel inom skolmåltiderna är viktigt ur många perspektiv. När det gäller miljöpåverkan kan en stor andel svenska livsmedel bidra till att de nationella miljömålen.

Vidare sätts mål för att halvera matsvinnet, eftersom onödigt svinn innebär slöseri med resurser och förstärker klimat- och miljöpåverkan. Däremot har mål om exempelvis miljömärkt fisk uteslutits eftersom en stor andel av den fisk som köps in till offentliga måltider redan är miljömärkt.

De utvalda indikatorerna möjliggör uppföljning av hur väl målen nås och bidrar till att skapa en gemensam riktning för kommuner och andra aktörer som utvecklar skolmåltider, i linje med Livsmedelsverkets vägledning för miljösmarta måltider.

REMISS

Beredskap för de offentliga måltiderna

Beredskap i riktlinjerna

Livsmedelsverkets åtgärd

Riktlinjerna kompletteras med ett nytt avsnitt om beredskap.

Bakgrund

- Livsmedelsberedskap, inte minst betydelsen av beredskap för de offentliga måltiderna, har aktualiserats de senaste åren i samband med återuppbyggnaden av det civila försvaret, coronapandemin och kriget i Ukraina. Under 2022 inrättade regeringen tio så kallade beredskapssektorer, i syfte att stärka beredskapen inom samhällsviktiga områden. Livsmedelsverket är sektorsansvarig myndighet för sektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten (Livsmedelsverket, 2025e).
- Måltidsverksamhet är, av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), utpekad som en av flera viktiga samhällsfunktioner och avser förmågan att tillhandahålla offentliga måltider inom bland annat förskola och grundskola (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), 2023). Skolväsendet är också en samhällsviktig verksamhet som ska fungera även vid höjd beredskap och i krig. Under höjd beredskap kommer sannolikt många vårdnadshavare att behövas inom det civila och militära försvaret. Genom att upprätthålla utbildningsverksamhet vid höjd beredskap och ytterst krig bidrar bland annat grundskolan och förskolan till att personalbehovet i annan samhällsviktig verksamhet kan säkerställas. Men tillgången till mat och vatten är en förutsättning för att kunna upprätthålla skola och omsorg. I totalförsvarspropositionen 2025–2030 (Prop. 2024/25:34) bedömer regeringen att det är angeläget att kommuner och regioner fortsätter att utveckla sitt arbete med livsmedelsberedskapsfrågor, inklusive beredskapsplanering av offentliga måltider, dvs måltider i vården, skolan och omsorgen (Regeringen, 2024).
- Sedan 2020 har Livsmedelsverket bedrivit ett intensivt arbete för att stödja de offentliga måltidsverksamheterna i sitt beredskapsarbete och under hösten 2022 publicerades Beredskapshandbok för offentliga måltider. Genom att samla expertis, exempel och praktiska råd ger handboken stöd och inspiration i beredskapsarbetet. Den ger kunskaper och systematisk vägledning i de delar som beredskapsplaneringen kräver samt verktyg för att kunna genomföra arbetet och få det stöd och samarbete

REMISS

från omgivningen som behövs. Innehållet i handboken har tagits fram i samverkan med kommuner, regioner, MSB, Försvarsmakten, Upphandlingsmyndigheten samt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Källorna utgörs av underlag och inhämtade erfarenheter från referensgrupp och arbetsgrupper, ett stort antal intervjuer och diskussioner med nätverk i hela landet samt synpunkter från öppet samråd på Livsmedelsverkets webbplats (Livsmedelsverket, 2022a). Beredskapshandboken har dels publicerats på webben med kompletterande nedladdningsbart arbetsmaterial, dels tryckts som bok och skickats till måltidschefer och beredskapssamordnare i samtliga kommuner och regioner.

- Beredskapshandboken och dess kompletterande material har varit efterfrågad och spridits brett med nästan 5 550 besök på webbplatsen, där beredskapshandboken finns publicerad, under det första året. Samtidigt är målgruppen för beredskapshandboken troligtvis begränsad till måltids- och kostchefer, kockar och beredskapssamordnare. För att ytterligare ge stöd kring beredskap och främja att beredskapsfrågorna blir systematiserade i verksamheten, snarare än ett sidospår, är vår bedömning att beredskapsperspektivet behöver integreras i Livsmedelsverkets nationella riktlinjer. Eftersom beredskapsområdet utvecklas i snabb takt, med pågående utredningar och lagförändringar, förväntas kraven på kommuners och huvudmäns beredskap öka under de kommande åren. I samma takt kan stödet från Livsmedelsverket behöva uppdateras. Därför har beredskapsavsnittet medveten skrivits relativt kortfattat och generellt med vidare hänvisning till beredskapshandboken. Detta för att underlätta uppdateringar av kunskapsstöd och snabbt anpassa till nya behov av stöd, utan att behöva göra stora förändringar i riktlinjerna.

Slutsats

Livsmedelsverkets Beredskapshandbok för offentliga måltider har i huvudsak spridits till måltidschefer och beredskapssamordnare. Genom att integrera ett avsnitt om beredskap i Nationella riktlinjer för måltider i skolan synliggörs vikten av att ha beredskap för att kunna servera måltider även vid höjd beredskap och kris, samtidigt som det befintliga stödet når en bredare målgrupp.

Hållbarhet och beredskap är förenligt

Livsmedelsverkets åtgärd

Stöd kring hur arbetet med omställningen till en mer hållbar livsmedelskonsumtion och uppbyggnaden av livsmedelsberedskapen i offentlig måltidsverksamhet kan integreras.

Bakgrund

REMISS

- De offentliga måltiderna har en viktig roll i omställningen till ett mer hållbart livsmedelssystem och många kommuner har kommit långt. En majoritet av kommunerna har politiskt beslutade mål kring en rad olika hållbarhetsaspekter kopplat till framför allt miljömässig hållbarhet.
- Beredskapsarbetet är för de flesta kommuner något som har kommit igång och intensifierats de senaste åren (Livsmedelsverket. Eriksson and Barbieri, 2022). Beredskapsarbetet har till största del fokuserat på kortsiktig beredskap med uppbyggnad av beredskapslager och andra åtgärder för att hantera akuta kriser och störningar, även om man också har sett över sina avtal med livsmedelsleverantörer för att minska beroenden och bygga flexibilitet på sikt (Alvstad et al., 2024).
- Livsmedelsverkets nationella kompetenscentrum har identifierat att kost- och måltidschefer önskar ökat stöd kring hur man kan minska stuprören mellan hållbarhetsarbetet och beredskapen. Dessa vill även ha stöd i att effektivisera arbetet och dra nytta av det långt gånga hållbarhetsarbetet.
- I arbetet med att beskriva vilka synergier som bidrar till både hållbarhet och beredskap har fakta hämtats från hanteringsrapporten för kostråden 2025 (Livsmedelsverket, 2025c) där Livsmedelsverket beaktat en stärkt försörjningsförmåga och en ökad svensk livsmedelsproduktion när kostråden uppdaterats.
- Fakta har även hämtats från publikationer från forskningsprogrammet Mistra Food Futures. En av slutsatserna i rapporten *Synergier och avvägningar mellan krisberedskap och miljömässigt hållbara skolmåltider i Sverige* (2024) är att offentlig måltidsverksamhet skulle kunna spela en nyckelroll för att stödja och utveckla ett resilient livsmedelssystem som är motståndskraftigt i händelse av kris och samtidigt minskar matens negativa påverkan på klimat och miljö.

Slutsats

Forskning pekar på att det är möjligt att integrera omställningen till en mer hållbar livsmedelskonsumtion och uppbyggnaden av livsmedelsberedskapen i offentlig måltidsverksamhet. Genom att omsätta vad forskningen pekar kan synergier uppnås. Riktlinjerna lyfter tre åtgärder som bidrar till ett mer motståndskraftigt livsmedelssystem: mer hållbart producerade inhemska vegetabilier, kött från djur med lägre behov av externa resurser samt ekologiskt producerade varor och större mångfald av grödor.

REMISS

Upphandling

Upphandling i riktlinjerna för skolmåltider

Livsmedelsverkets åtgärd

Riktlinjerna kompletteras med ett nytt avsnitt om upphandling.

Bakgrund

- I Livsmedelsverkets tidigare Nationella riktlinjer för måltider i skolan har information och stöd kring upphandling funnits med i avsnittet Miljösmarta måltider. Men eftersom upphandling omfattar mer än miljö, togs ett beslut om att ge upphandling ett eget avsnitt i riktlinjerna.
- Avsnittet baseras till viss del på information om upphandling som tidigare funnits med i riktlinjerna, men har sedan uppdaterats och kompletterats med information från Upphandlingsmyndighetens webbplats. Stycket *Upphandling av livsmedel utifrån ett beredskapsperspektiv* har hämtats från delar av Beredskapshandbok för offentliga måltider (Livsmedelsverket, 2022a). Det stycket har ursprungligen tagits fram av Upphandlingsmyndigheten.
- Texten i avsnittet Upphandling har granskats av jurist respektive hållbarhetsspecialist vid Upphandlingsmyndigheten under oktober 2024.

Slutsats

Riktlinjerna kompletteras med ett nytt avsnitt om upphandling. Avsnittet bygger på tidigare information från riktlinjerna, men har kompletterats och uppdaterats med information från Upphandlingsmyndigheten.

REMISS

REMISS

REMISS

Livsmedelsverket

Referenser

ALVSTAD, R., JONELL, M. & LINDAHL, T. 2024. Synergies and trade-offs between crisis preparedness and environmental sustainability of school meals in Sweden *Mistra Food Futures Report.* Uppsala: Mistra Food Futures. Swedish University of Agricultural Sciences.

ANDERSEN, S. S., BAARTS, C. & HOLM, L. 2017. Contrasting Approaches to Food Education and School Meals. *Food, Culture & Society,* 20**,** 609-629.

ANZMAN-FRASCA, S., SAVAGE, J. S., MARINI, M. E., FISHER, J. O. & BIRCH, L. L. 2012. Repeated exposure and associative conditioning promote preschool children's liking of vegetables. *Appetite,* 58**,** 543-53.

AYDIN, G., MARGERISON, C., WORSLEY, A. & BOOTH, A. 2021. Parents' and teachers' views of the promotion of healthy eating in Australian primary schools. *BMC Public Health,* 21**,** 1788.

BAKALOUDI, D. R., HALLORAN, A., RIPPIN, H. L., OIKONOMIDOU, A. C., DARDAVESIS, T. I., WILLIAMS, J., WICKRAMASINGHE, K., BREDA, J. & CHOURDAKIS, M. 2021. Intake and adequacy of the vegan diet. A systematic review of the evidence. *Clinical Nutrition,* 40**,** 3503-3521.

BARNOMBUDSMANNEN. 2021a. *Barnkonventionen om barnets rätt att bli hörd* [Online]. Available: https://www.barnombudsmannen.se/ [Accessed 10 mars 2025].

BARNOMBUDSMANNEN. 2021b. *Unga Direkt: Ett sätt att lyssna på barn.* [Online]. Available: https://www.barnombudsmannen.se/ [Accessed 13 mars 2025].

BARNOMBUDSMANNEN. 2024. *Barns delaktighet och inflytande* [Online]. Available: https://www.barnombudsmannen.se/ [Accessed 10 mars 2025].

BEAUCHAMP, G. K. & MENNELLA, J. A. 2009. Early flavor learning and its impact on later feeding behavior. *J Pediatr Gastroenterol Nutr,* 48 Suppl 1**,** S25-30.

BELL, K. I. & TEPPER, B. J. 2006. Short-term vegetable intake by young children classified by 6-n-propylthoiuracil bitter-taste phenotype. *Am J Clin Nutr,* 84**,** 245-51.

BELLOWS, L. L., CONLON, T., CUNNINGHAM-SABO, L. & JOHNSON, S. L. 2015. Opportunities in the Classroom or Cafeteria for a "Tasting Challenge" to Influence First Grade Students' Willingness to Try New Foods. *The Journal of Child Nutrition & Management,* 39.

BERGGREN, L., OLSSON, C., RÖNNLUND, M. & WALING, M. 2021. Between good intentions and practical constraints: Swedish teachers' perceptions of school lunch. *Cambridge Journal of Education,* 51**,** 247-261.

BERGGREN, L., OLSSON, C., TALVIA, S., HÖRNELL, A., RÖNNLUND, M. & WALING, M. 2020. The lived experiences of school lunch: an empathy-based study with children in Sweden. *Children's Geographies,* 18**,** 339-350.

BERGGREN, L., WALING, M. & OLSSON, C. 2023. Head teacher perspectives on school lunch: At variance with national policy. *Health Education Journal,* 83**,** 29-39.

BIRCH, L. L., GUNDER, L., GRIMM-THOMAS, K. & LAING, D. G. 1998. Infants' consumption of a new food enhances acceptance of similar foods. *Appetite,* 30**,** 283-95.

REMISS

BJØRKLUND HOLVEN, K. & SONESTEDT, E. 2024. Milk and dairy products - a scoping review for Nordic Nutrition Recommendations 2023. *Food Nutr Res,* 68.

BJÖRKLUND, J. 2023. Skolmåltiden som utbildningens demokratiuppdrag. *Læring gennem mad og måltider i grundskolen: Teori og praksis fra Danmark, Sverige og Norge.* Cappelen Damm Akademisk/NOASP.

BLOM, W. M., MICHELSEN-HUISMAN, A. D., VAN OS-MEDENDORP, H., VAN DUIJN, G., DE ZEEUW-BROUWER, M. L., VERSLUIS, A., CASTENMILLER, J. J. M., NOTEBORN, H., KRUIZINGA, A. G., KNULST, A. C. & HOUBEN, G. F. 2018. Accidental food allergy reactions: Products and undeclared ingredients. *J Allergy Clin Immunol,* 142**,** 865-875.

BLOMHOFF, R., ANDERSEN, R., ARNESEN, E., CHRISTENSEN, J., ENEROTH, H., ERKKOLA, M., GUDANAVICIENE, I., HALLDORSSON, T., HØYER-LUND, A., LEMMING, E., MELTZER, H., PITSI, T., SCHWAB, U., SIKSNA, I., THORSDOTTIR, I. & TROLLE, E. 2023a. Nordic Nutrition Recommendations 2023. Copenhagen: Nordic Council of Ministers,.

BLOMHOFF, R., ANDERSEN, R., ARNESEN, E. K., CHRISTENSEN, J. J., ENEROTH, H., ERKKOLA, M., GUDANAVICIENE, I., HALLDORSSON, T. I., HØYER-LUND, A., LEMMING, E. W., MELTZER, H. M., PITSI, T., SCHWAB, U., SIKSNA, I., THORSDOTTIR, I. & TROLLE, E. 2023b. Nordic Nutrition Recommendations 2023. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.

BOSCHIERO, M., DE LAURENTIIS, V., CALDEIRA, C. & SALA, S. 2023. Comparison of organic and conventional cropping systems: A systematic review of life cycle assessment studies. *Environmental Impact Assessment Review,* 102**,** 107187.

BRANEN, L. & FLETCHER, J. 1999. Comparison of College Students' Current Eating Habits and Recollections of Their Childhood Food Practices. *Journal of Nutrition Education,* 31**,** 304-310.

BRUSELIUS-JENSEN, M. 2014. What Would Be the Best School Meal If You Were to Decide? Pupils' Perceptions on What Constitutes a Good School Meal. *International Journal of the Sociology of Agriculture and Food,* 21**,** 293-307.

BUKHARI, A., FREDERICKS, L. & WYLIE-ROSETT, J. 2011. Strategies to promote high school students' healthful food choices. *J Nutr Educ Behav,* 43**,** 414-8.

COOKE, L. 2007. The importance of exposure for healthy eating in childhood: a review. *Journal of Human Nutrition and Dietetics,* 20**,** 294-301.

DOMELLÖF, M. & SJÖBERG, A. 2024. Iron - a background article for the Nordic Nutrition Recommendations 2023. *Food Nutr Res,* 68.

EKOMATCENTRUM. 2023. *Ekologiskt i Offentlig sektor. Marknads rapporter* [Online]. Available: https://ekomatcentrum.se/ [Accessed 14 mars 2025].

EMBLING, R., PINK, A. E., GATZEMEIER, J., PRICE, M., LEE, M. D. & WILKINSON, L. L. 2021. Effect of food variety on intake of a meal: a systematic review and meta-analysis. *The American Journal of Clinical Nutrition,* 113**,** 716-741.

ENSAFF, H. 2021. A nudge in the right direction: the role of food choice architecture in changing populations' diets. *Proc Nutr Soc,* 80**,** 195-206.

EU 2002. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning,om inrättande av Europeiska myndigheten för

REMISS

livsmedelssäkerhet och förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet. *In:* EU (ed.).

EUROPEAN UNION 2002. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet. *In:* EUR-LEX (ed.) *(EG) nr 178/2002.*

EUSTACHIO COLOMBO, P., ELINDER, L. S., PATTERSON, E., PARLESAK, A., LINDROOS, A. K. & ANDERMO, S. 2021. Barriers and facilitators to successful implementation of sustainable school meals: a qualitative study of the OPTIMAT™-intervention. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity,* 18**,** 89.

EUSTACHIO COLOMBO, P., PATTERSON, E., ELINDER, L. S. & LINDROOS, A. K. 2020. The importance of school lunches to the overall dietary intake of children in Sweden: a nationally representative study. *Public Health Nutrition,* 23**,** 1705-1715.

FALCIGLIA, G. A., COUCH, S. C., GRIBBLE, L. S., PABST, S. M. & FRANK, R. 2000. Food neophobia in childhood affects dietary variety. *J Am Diet Assoc,* 100**,** 1474-81.

FAO 2011. Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention. Rome.

FAO AND WHO 2022. Risk Assessment of Food Allergens. Part 1 – Review and validation of Codex

Alimentarius priority allergen list through risk assessment. *Meeting Report. Food Safety and Quality Series.* Rome.

FOLKHÄLSOMYNDIGHETEN. 2023. *Statistik om barns matvanor* [Online]. Available: https://www.folkhalsomyndigheten.se/ [Accessed 20 november 2023].

FOLKHÄLSOMYNDIGHETEN OCH LIVSMEDELSVERKET 2024. En hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. *Återredovisning av regeringsuppdrag.* Solna: Folkhälsomyndigheten.

FOLKHÄLSOMYNDIGHETEN OCH LIVSMEDELSVERKET 2025. Samhället behöver främja en hälsosam livsmedelskonsumtion hos barn och unga. . *Återredovisning av regeringsuppdrag.* Solna: Folkhälsomyndigheten.

FOSSGARD, E., WERGEDAHL, H., BJØRKKJÆR, T. & HOLTHE, A. 2019. School lunch—Children's space or teachers' governmentality? *International Journal of Consumer Studies,* 43**,** 218-226.

FOSSGARD, E., WERGEDAHL, H. & HOLTHE, A. 2021. Children's experienced and imaginary stories about lunch packs and lunch breaks: Associations and perceptions of school lunch among primary school students in Norway. *Appetite,* 164**,** 105274.

FOUCARD, T., YMAN, I. M. & NORDVALL, L. 2005. [Reduced number of fatal and life-threatening reactions to food. Reporting by the medical profession has resulted in effective measures]. *Lakartidningen,* 102**,** 3465-8.

FRIENDS 2023. Mobbning och psykisk ohälsa. *Friendsrapporten*

FRIENDS. 2024. *RE: Mejl med utdrag ur datan till Friendsrapporten 2023.*

FRÖDÉN, S. 2021. Skolans gröna matlandskap: Elevers uppfattningar om och upplevelser av vegetarisk skolmat. *Socialmedicinsk Tidskrift***,** 421-434.

REMISS

FRÖDÉN, S. 2023. Skolmåltiden som en integrerad del av ämnesundervisningen. *Læring gennem mad og måltider i grundskolen: Teori og praksis fra Danmark, Sverige og Norge.* Cappelen Damm Akademisk/NOASP.

FRÖDÉN, S. & BJÖRKLUND, J. 2021. Schemalagd skollunch - en lösning på stressfyllda skolmåltidssituationer? Slutrapport för projektet Väl godkänt för skolmåltiden. Skolmatsakademin Research Institute of Sweden.

FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

GBD 2017 DIET COLLABORATORS 2019. Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990-2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017. *Lancet,* 393**,** 1958-1972.

GLOBALA MÅLEN. u.å. *12.Hållbar konsumtion och produktion* [Online]. Available: https://globalamalen.se/ [Accessed 14 mars 2025].

GOLDING, M. A., BATAC, A. L. R., GUNNARSSON, N. V., AHLSTEDT, S., MIDDELVELD, R. & PROTUDJER, J. L. P. 2022. The burden of food allergy on children and teens: A systematic review. *Pediatr Allergy Immunol,* 33**,** e13743.

HART, C. S. & PAGE, A. 2020. The capability approach and school food education and culture in England: 'gingerbread men ain't gonna get me very far'. *Cambridge Journal of Education,* 50**,** 673-693.

HJÄRT-LUNGFONDEN, K. I., UNICEF; 2022. In your face – om barns matmiljö och exponering för matreklam.

HOLM L, E. A., . 2015. *The food we eat in Nordic countries – some changes between 1997 and 2012,* Göteborg, Institutionen för kost- och idrottsvetenskap; Göteborgs universitet Kostvetenskap.

HORTON, P. & AND FORSBERG, C. 2020. Safe spaces? A social-ecological perspective on student perceptions of safety in the environment of the school canteen. *Educational Research,* 62**,** 95-110.

JANHONEN, K., OLSSON, C. & WALING, M. 2025. Collaborative participation in a home economics context: using school meals as a part of sustainable education. *Education Inquiry,* 16**,** 88-103.

JOHANSSON, M., HALLDIN ANKARBERG, E., SJÖGREN BOLIN, Y., ROSENGREN, Å., LANTZ, C. & LAGERBERG FOGELBERG, C. 2017. Lektiner i baljväxter. Riskhanteringsrapport. *Rapport.* Uppsala: Livsmedelsverket.

JONES, A. M. & ZIDENBERG-CHERR, S. 2015. Exploring nutrition education resources and barriers, and nutrition knowledge in teachers in California. *J Nutr Educ Behav,* 47**,** 162-9.

JORDBRUKSVERKET. 2024. *Ekologisk produktion* [Online]. Available: https://jordbruksverket.se [Accessed 14 mars 2025].

JORDBRUKSVERKET 2025. SILO – Statistik av livsmedelsinköp till offentlig sektor. Egna beräkningar [internt material].

JUNG, T., JIANCHENG, H., LINDA, E. & AND OLDENBURG, D. 2019. Influence of school-based nutrition education program on healthy eating literacy and healthy food choice among primary school children. *International Journal of Health Promotion and Education,* 57**,** 67-81.

REMISS

KANTAR PUBLIC PÅ UPPDRAG AV ASTMA- OCH ALLERGIFÖRBUNDET 2021. Matallergi, intolerans och överkänslighet bland barn 2021.

KANTAR SIFO PÅ UPPDRAG AV SVENSKA CELIAKIFÖRBUNDET 2020. Celiaki vs Svenska befolkningen.

KARLSSON POTTER, H., LUNDMARK, L. & RÖÖS, E. 2020. Environmental impact of plant-based foods -data collection for the development of a consumer guide for plant-based foods. Sveriges Lantbruksuniversitet.

KELLER, K. L., STEINMANN, L., NURSE, R. J. & TEPPER, B. J. 2002. Genetic taste sensitivity to 6-n-propylthiouracil influences food preference and reported intake in preschool children. *Appetite,* 38**,** 3-12.

KISS, A., PFEIFFER, L., DOMINEK-HAJDU, Z., SOÓS, S. & TOMPA, O. 2024. How Do Food Service Managers Look at School Catering? A Qualitative Content Analysis of a Roundtable Discussion on School Meals Provision. *Acta Ethnographica Hungarica,* 68**,** 207-227.

KJÆRNES, U. E. 2001. *Eating Patterns. A Day in the Lives of Nordic People*, Statens institutt for forbruksforskning.

LAITINEN, A. L., ANTIKAINEN, A., MIKKONEN, S., KÄHKÖNEN, K., TALVIA, S., VARJONEN, S., PAAVOLA, S., KARHUNEN, L. & TILLES-TIRKKONEN, T. 2023. The 'Tasty School' model is feasible for food education in primary schools. *Journal of Human Nutrition and Dietetics,* 36**,** 75-85.

LIM, J., URBAN, L. & GREEN, B. G. 2008. Measures of individual differences in taste and creaminess perception. *Chem Senses,* 33**,** 493-501.

LINDROOS, A. K., MORAEUS, L., SIPINEN, J. P., LEMMING, E. W. & PATTERSON, E. 2021. The Contribution of Foods and Beverages of Low Nutritional Value to the Diets of Swedish Adolescents, by Food Group, Time and Place. A Nationally Representative Study. *Nutrients,* 13.

LIVSMEDELSVERKET 2007. *Bra mat i skolan,* Malmö, Elanders Berlings Tryck.

LIVSMEDELSVERKET 2012. Riksmaten – vuxna 2010–11 Livsmedels- och näringsintag bland vuxna i Sverige. Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET 2013. Bra mat i skolan -Råd för förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem. November 2013 ed. Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET 2016a. Nationella riktlinjer för måltiden i förskolan. Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET 2016b. Vad är nyttigt och onyttigt fett? Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET 2018a. Riksmaten ungdom 2016-17: DEL 1 Livsmedelskonsumtion. Så äter ungdomar i Sverige. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET 2018b. Riksmaten ungdom 2016-17: Del 2 Näringsintag och näringsstatus. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET 2019a. Nationella riktlinjer för måltider i skolan. Förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem. Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET 2019b. Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen: ordinära och särskilda boenden - hemtjänst och äldreboenden. Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET 2021. Nationella riktlinjer för måltider i skolan.

REMISS

LIVSMEDELSVERKET 2022a. Beredskapshandbok för offentliga måltider. Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET 2022b. De Svenska kostråden. Hitta ditt sätt: att äta grönare, lagom mycket och röra på dig.

LIVSMEDELSVERKET 2022c. Miljöpåverkan relaterad till konsumtion i Sverige av vegetabiliska matfetter, fetter, nötter och frön - sammanfattning av konsultrapport och underlag för hantering [Internt material].

LIVSMEDELSVERKET. 2022d. *Nyckehålsregler: Matfett och olja* [Online]. Available: https://www.livsmedelsverket.se/ [Accessed 11 april 2025].

LIVSMEDELSVERKET. 2023a. *Kompetens kring miljömässig, näringsrik och kulinarisk mat* [Online]. Available: https://www.livsmedelsverket.se/ [Accessed 9 mars 2024].

LIVSMEDELSVERKET 2023b. Referensvärden för energi och näringsämnen. En sammanfattning av de nordiska näringsrekommendationerna, NNR 2023. Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. 2023c. *Temperatur* [Online]. Available: https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/ [Accessed 10 mars 2025].

LIVSMEDELSVERKET. 2024a. *Kalcium* [Online]. Available: https://www.livsmedelsverket.se/ [Accessed 13 mars 2025].

LIVSMEDELSVERKET. 2024b. *Kostråd: Fisk- och skaldjur* [Online]. Available: https://www.livsmedelsverket.se/ [Accessed 12 april 2025].

LIVSMEDELSVERKET 2024c. Livsmedelsdatabasen. Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET 2024d. Sammanfattning av dialogmöten om mål för hållbara skolmåltider. Dokumentation av synpunkter och inspel angående mål för hållbara skolmåltider. Maj 2024. . *PM.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. 2024e. *Vatten* [Online]. Available: https://www.livsmedelsverket.se/ [Accessed 4 mars 2025].

LIVSMEDELSVERKET 2025a. Beräknad andel rött kött och chark som barn och unga konsumerar i skolan baserat på Riksmaten ungdom. [internt material].

LIVSMEDELSVERKET 2025b. Kommuners planerade skolmåltiders näringsriktighet. Baserad på Matilda Food Tech data [opublicerat material].

LIVSMEDELSVERKET 2025c. L-2025 nr 04. Livsmedelsverkets generella kostråd för den vuxna befolkningen. Hanteringsrapport. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. 2025d. *PFAS och andra miljögifter i dricksvatten och livsmedel - kontroll* [Online]. Available: https://www.livsmedelsverket.se/ [Accessed 14 mars 2025].

LIVSMEDELSVERKET. 2025e. *Sektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten* [Online]. Available: https://www.livsmedelsverket.se/ [Accessed 12 mars 2025].

LIVSMEDELSVERKET 2025f. Statistik från Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. 2025g. *Vegetarisk mat till barn* [Online]. Available: https://www.livsmedelsverket.se/ [Accessed 12 feb 2025].

LIVSMEDELSVERKET OCH CENTRUM FÖR TILLÄMPAD NÄRINGSLÄRA/HÄLSOMÅLET 2001. *Riktlinjer för skollunchen -råd, tips och mängdtabeller,* Kalmar, Lenanders tryckeri AB.

REMISS

LIVSMEDELSVERKET OCH IPSOS 2023. Om Livsmedelsverkets stöd kring skolmåltider. En kvalitativ undersökning bland måltidschefer och rektorer.

LIVSMEDELSVERKET OCH IPSOS 2025. Maten genom 14-åringarnas ögon -En kvalitativ studie om deras matmiljö 2024. *Livsmedelsverkets regeringsuppdrag.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. AMCOFF, E., BRUGÅRD KONDE, Å., JANSSON, A. & SANNER FÄRNSTRAND, J. 2015. Byta till Nyckelhålet - så påverkar det näringsintaget. Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. BYLUND, J., ENEROTH, H., WALLIN, S. & ABRAHAMSSON-ZETTERBERG, L. 2014. Risk- och nyttovärdering av nötter - sammanställning av hälsoeffekter av nötkonsumtion. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET. EDWALL LÖFVENBORG J & SELLBERG F 2024. Tid för skollunch – hur lång tid behöver eleverna vid matbordet. *Livsmedelsverkets PM.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. EDWALL LÖFVENBORG, J., LINDROOS, A. & MORAEUS, L. 2024. L 2024 nr 10: Järnintag och järnstatus med fokus på ungdomar i Sverige. Analyser av data från Riksmaten ungdom 2016–17. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. ENEROTH, H. & BJÖRCK, L. 2015. Bra livsmedelsval för barn 2-17 år - baserat på nordiska näringsrekommendationer 2012. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. ENGHARDT BARBIERI, E., PEARSON, M. & BECKER, W. 2006. Riksmaten – barn 2003. Livsmedels- och näringsintag bland barn i Sverige. Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. ERIKSSON, E. & BARBIERI, H. 2022. L 2022 nr 01: Kartläggning av måltider i kommunalt drivna förskolor, skolor och omsorgsverksamheter 2021. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. FRITZ, K. & JONSSON, P. 2023. L 2023 nr 07: Matsvinn i kommunala förskolor och skolor. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET. HALLDIN ANKARBERG, E., FOGHELBERG, P., GUSTAFSSON, K., NORDENFOR, H. & BJERSELIUS, R. 2015. Del 3 - Riskhantering: Oorganisk arsenik i ris och risprodukter på den svenska marknaden. *Livsmedelsverkets rapportserie* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. LIGNELL, S. A. O., J, 2023. Proposed reference doses for food allergens – the science behind and risk groups. *Livsmedelsverkets PM.* Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET. MORAEUS, L. & PATTERSON, E. 2024. L – 2024 nr 13: Vegetabiliska ersättningsprodukter för kött -järninnehåll och biotillgänglighet. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. QUETEL, A.-K. 2013. Bedömning och dokumentation av näringsriktiga skolluncher - hanteringsrapport. *Rapport 2.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. QUETEL, A.-K. & GRAUSNE, J. 2021. L 2021 nr 07: Matutbudet i ungdomars vardag. Kartläggning av utbudet på och omkring ett nationellt urval av högstadie- och gymnasieskolor. . *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

REMISS

LIVSMEDELSVERKET. SAND, S., CONCHA, G. & ABRAMSSON, L. 2015. Del 2 - Riskvärdering: Oorganisk arsenik i ris och risprodukter på den svenska marknaden. *Livsmedelsverkets rapportserie* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. SEPP, H., HÖIJER, K. & WENDIN, K. 2016. Barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv -en litteraturgenomgång. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. SJÖGREN BOLIN, Y. 2021. L 2021 nr 05: Allergi och korsallergi mot nötter, fröer, baljväxter, frukter och grönsaker. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET. SJÖGREN BOLIN, Y. & WARENSJÖ LEMMING, E. 2022. L 2022 nr 13: Undeclared allergens in food – guide on how to assess the risk of allergic reactions in the population. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

LIVSMEDELSVERKET. STRÖMBERG, A. & ÖHRVIK, V. 2017. Lektiner i baljväxter. Kunskapsöversikt. *Rapport.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKET. YOUSEF, N. 2023. Rapportering av matförgiftningar till Livsmedelsverket. Insamling och hantering av matförgiftningsdata. *PM 2023.* Uppsala: Livsmedelsverket.

LIVSMEDELSVERKETS INTERNA ALLERGIREGISTER 2024.

LIVSMEDSVERKET. BRUGÅRD KONDE, Å., BJERSELIUS, R., HAGLUND, L., JANSSON, A., PEARSON, M., SANNER FÄRNSTRAND, J. & JOHANSSON, A.-K. 2015. Råd om bra matvanor- risk- och nyttohanteringsrapport. *Livsmedelsverkets rapportserie* Livsmedelsverket.

LOVÉN BJÖRKMAN, S., SEDERHOLM, U., BALLARDINI, N., BECK, O., LUNDAHL, J., NOPP, A. & NILSSON, C. 2021. Peanuts in the air - clinical and experimental studies. *Clin Exp Allergy,* 51**,** 585-593.

MARQUES, C., LIMA, J. P. M., FIALHO, S., PINTO, E. & BALTAZAR, A. L. 2022. Impact of a Food Education Session on Vegetables Plate Waste in a Portuguese School Canteen. *Sustainability* [Online], 14.

MENNELLA, J. A. 2014. Ontogeny of taste preferences: basic biology and implications for health. *Am J Clin Nutr,* 99**,** 704s-11s.

MENNELLA, J. A., PEPINO, M. Y. & REED, D. R. 2005. Genetic and environmental determinants of bitter perception and sweet preferences. *Pediatrics,* 115**,** e216-22.

MORRIS, Z. & SCHÄFER ELINDER, L. 2024. Betydelsen av skollunchens bidrag av näring och energi för elevers livsmedelskonsumtion, skolprestation och livskvalitet. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

MYNDIGHETEN FÖR SAMHÄLLSSKYDD OCH BEREDSKAP (MSB) 2023. Lista med viktiga samhällsfunktioner. Utgångspunkt för att stärka samhällets beredskap. Karlstad: Enheten för försörjningsberedskap (KC-FÖ).

NANAYAKKARA, J., MARGERISON, C. & WORSLEY, A. 2021. Teachers' self-efficacy beliefs in teaching food and nutrition subjects in Australian secondary schools. *Health Education,* 121**,** 311-321.

NATURVÅRDSVERKET 2023. Rapport 7096 Miljömålen: Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2023 – med fokus på statliga insatser.

NATURVÅRDSVERKET. 2025. *Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per person och år* [Online]. Available: https://www.naturvardsverket.se [Accessed 13 mars 2025].

REMISS

PALA, V., LISSNER, L., HEBESTREIT, A., LANFER, A., SIERI, S., SIANI, A., HUYBRECHTS, I., KAMBEK, L., MOLNAR, D., TORNARITIS, M., MORENO, L., AHRENS, W. & KROGH, V. 2013. Dietary patterns and longitudinal change in body mass in European children: a follow-up study on the IDEFICS multicenter cohort. *Eur J Clin Nutr,* 67**,** 1042-9.

PATTERSON, E., ANDERSSON, F. & ELINDER, L. S. 2022. What works to improve school lunch nutritional quality–legislation or self-audit? *Public Health Nutrition,* 25**,** 1735-1744.

PATTERSON, E., REGNANDER, M. & SCHÄFER ELINDER, L. 2015. SkolmatSveriges kartläggning av skolmåltidens kvalitet Läsåret 2013/14. *Rapport SkolmatSverige.se.* Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin. .

PERIKKOU, A., KOKKINOU, E., PANAGIOTAKOS, D. B. & YANNAKOULIA, M. 2015. Teachers' Readiness to Implement Nutrition Education Programs: Beliefs, Attitudes, and Barriers. *Journal of Research in Childhood Education,* 29**,** 202-211.

PERSSON OSOWSKI, C., GÖRANZON, H. & FJELLSTRÖM, C. 2013. Teachers' Interaction With Children in the School Meal Situation: The Example of Pedagogic Meals in Sweden. *Journal of Nutrition Education and Behavior,* 45**,** 420-427.

PRELIP, M., KINSLER, J., THAI, C. L., ERAUSQUIN, J. T. & SLUSSER, W. 2012. Evaluation of a school-based multicomponent nutrition education program to improve young children's fruit and vegetable consumption. *J Nutr Educ Behav,* 44**,** 310-8.

REED, D. R., TANAKA, T. & MCDANIEL, A. H. 2006. Diverse tastes: Genetics of sweet and bitter perception. *Physiol Behav,* 88**,** 215-26.

REGERINGEN 2009. *In:* BETÄNKANDE, U. (ed.).

REGERINGEN 2024. Regeringens proposition 2024/25:34. Totalförsvaret 2025–2030.

RISE 2023. Öppna listan – ett utdrag från RISE klimatdatabas för livsmedel.

RISE. KREWER, C. & FLORÉN, B. 2020. Hållbarhetsmål i offentliga måltider. *RISE Rapport.* RISE.

RONTO, R., BALL, L., PENDERGAST, D. & HARRIS, N. D. 2016. Food Literacy at Secondary Schools in Australia. *J Sch Health,* 86**,** 823-831.

RUGE, D. 2017. Elevers anvendelse af it som støtte for udvikling af mad- og sundhedsrelateret handlekompetence. *Learning Tech,* 3**,** 85-109.

RÖÖS, E. 2014. Mat-klimat-listan Version 1.1. Uppsala: Institutionen för energi och teknik, Sveriges lantbruksuniversitet.

RÖÖS, E., RAN, Y. & MOBERG, E. 2024. Mat, miljö och hållbarhet – Hur påverkar den mat vi svenskar äter planeten? *Future Food Reports.* SLU.

SAHOTA, P., WOODWARD, J., MOLINARI, R. & PIKE, J. 2014. Factors influencing take-up of free school meals in primary- and secondary-school children in England. *Public Health Nutr,* 17**,** 1271-9.

SAMMANSTÄLLT I LIVSMEDELSVERKET. SJÖGREN BOLIN, Y., ASARNOJ, A. & KULL, I. 2019. L 2019 nr 08: Råd om introduktion av jordnötter, ägg, mjölk och fisk i relation till utveckling av matallergi. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

SEPP, H. 2013. Måltidspedagogik : mat- och måltidskunskap i förskolan. *Studentlitteratur.* Lund.

REMISS

SEPP, H., ABRAHAMSSON, L. & FJELLSTRÖM, C. 2006. Pre-school staffs' attitudes toward foods in relation to the pedagogic meal. *International Journal of Consumer Studies,* 30**,** 224-232.

SEPP, H. & HÖIJER, K. 2016. Food as a tool for learning in everyday activities at preschool – an exploratory study from Sweden. *Food & Nutrition Research,* 60**,** 32603.

SFS 2010:800. Skollag.

SKOLINSPEKTIONEN. GILLSTRÖM, P., LEDBERG BUHLIN, C. & KARIKOSKI, M. 2020. Tio år av elevers röster. *Skolenkäten.*

SKOLMATSVERIGE 2024. Resultat från elevernas matgästenkät [opublicerat material].

SKOLMATSVERIGE. 2025. *SkolmatSverige* [Online]. SkolmatSverige. Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin. Available: https://www.skolmatsverige.se/ [Accessed 2025-05-09 2025].

SKOLVERKET 2022. Läroplan för grundskolan, förskolan och fritidshemmet. Stockholm: Skolverket.

SKOLVERKET. 2024a. *Främja trygghet och studiero* [Online]. Available: https://www.skolverket.se/ [Accessed 13 mars 2025].

SKOLVERKET. 2024b. *Läroplan (Lgr22) för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet: Hem- och konsumentkunskap* [Online]. Available: https://www.skolverket.se/ [Accessed 30 mars 2024].

SKOLVERKET. 2024c. *Timplan för grundskolan* [Online]. Available: https://www.skolverket.se/ [Accessed 30 mars 2024].

SKOLVERKET. 2025. *Skolans gemensamma elevhälsoarbete* [Online]. Available: https://www.skolverket.se/ [Accessed 13 mars 2025].

SKR. 2023. *Offentlig säker mat: Branschriktlinjer för offentlig säker mat* [Online]. Sveriges Kommuner och Regioner. Available: https://skr.se/offentligsakermat.32844.html [Accessed 23 april 2025].

SPSM. 2024a. *Moment 6 – Tillgängliga lärmiljöer* [Online]. Available: https://www.spsm.se/ [Accessed 10 mars 2025].

SPSM. 2024b. *Tillgänglighet och delaktighet* [Online]. Available: https://www.spsm.se/ [Accessed 10 mars 2025].

ST PIERRE, C., SOKALSKY, A. & SACHECK, J. M. 2024. Participant Perspectives on the Impact of a School-Based, Experiential Food Education Program Across Childhood, Adolescence, and Young Adulthood. *J Nutr Educ Behav,* 56**,** 4-15.

STUBBENDORFF, A., BORGSTRÖM BOLMSJÖ, B., BEJERSTEN, T., WARENSJÖ LEMMING, E., CALLING, S. & WOLFF, M. 2025. Iron insight: exploring dietary patterns and iron deficiency among teenage girls in Sweden. *European Journal of Nutrition,* 64**,** 107.

STÖRSRUD, S., AVENDER, H., HÅRD AF SEGERSTAD, E., ELDING-PONTÉN, M. & BOKSTRÖM, A. 2025. Bilaga till Nationellt vårdprogram för Celiaki. Aktuell översikt och vårdprogram: Riktlinjer för nutritionsbehandling vid celiaki.

SVENSKA FÖRENINGEN FÖR ALLERGOLOGI (SFFA) 2015. Anafylaxi. Rekommendationer omhändertagande och behandling.

REMISS

SVERIGES REGIONER I SAMVERKAN. 2023. *Nationellt programområde lung- och allergisjukdomar. Personcentrerat och sammanhållet vårdförlopp Matallergi, IgE-förmedlad* [Online]. Available: https://kunskapsstyrningvard.se/ [Accessed].

SVERIGES RIKSDAG 2006. Livsmedelslag (2006:804).

TAYLOR, J. C., SHERI, Z.-C., D., L. J., GAIL, F. & AND SCHERR, R. E. 2018. Impact of a multicomponent, school-based nutrition intervention on students' lunchtime fruit and vegetable availability and intake: A pilot study evaluating the Shaping Healthy Choices Program. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition,* 13**,** 415-428.

THALER, R. & SUNSTEIN, C. 2008. *Nudge: improving decisions about health, wealth, and happiness,* New Haven, CT, USA, Yale University Press.

THOMSEN, A. & RUGE, D. 2023. *Hvordan kan elever på 10-11 år deltage i tilberedning og servering af LOMA-skolemad til deres kammerater? Et casestudie,* Oslo, Cappelen Damm Akademisk.

TIKKANEN, I. 2009. Maslow's hierarchy and pupils' suggestions for developing school meals. *Nutrition & Food Science,* 39**,** 534-543.

TÖRNWALL, O. M. Genetic and Environmental Influences on Chemosensory Perception and Preferences. 2013.

TØRSLEV, M. K., MARIE, N. & AND VITUS, K. 2017. Exploring Foodscapes at a Danish Public School: How Emotional Spaces Influence Students' Eating Practices. *Food, Culture & Society,* 20**,** 587-607.

UNGDOMSBAROMETERN 2024. 7-14 åringar i Sverige: Lilla UB 2024.

UNICEF. *Barnkonventionen* [Online]. Available: https://unicef.se/ [Accessed].

VERSLUIS, A., KNULST, A. C., KRUIZINGA, A. G., MICHELSEN, A., HOUBEN, G. F., BAUMERT, J. L. & VAN OS-MEDENDORP, H. 2015. Frequency, severity and causes of unexpected allergic reactions to food: a systematic literature review. *Clin Exp Allergy,* 45**,** 347-67.

WALING, M. & OLSSON, C. 2017. School lunch as a break or an educational activity. *Health Education,* 117**,** 540-550.

WANG, K., NIU, Y., LU, Z., DUO, B., EFFAH, C. Y. & GUAN, L. 2023. The effect of breakfast on childhood obesity: a systematic review and meta-analysis. *Front Nutr,* 10**,** 1222536.

WASERMAN, S., CRUICKSHANK, H., HILDEBRAND, K. J., MACK, D., BANTOCK, L., BINGEMANN, T., CHU, D. K., CUELLO-GARCIA, C., EBISAWA, M., FAHMY, D., FLEISCHER, D. M., GALLOWAY, L., GARTRELL, G., GREENHAWT, M., HAMILTON, N., HOURIHANE, J., LANGLOIS, M., LOH, R., MURARO, A., ROSENFIELD, L., SCHOESSLER, S., TANG, M. L. K., WEITZNER, B., WANG, J. & BROZEK, J. L. 2021. Prevention and management of allergic reactions to food in child care centers and schools: Practice guidelines. *J Allergy Clin Immunol,* 147**,** 1561-1578.

WORLD HEALTH ORGANISATION 2022. Nudges to promote healthy eating in schools: policy brief. World Health Organisation.

WORLD HEALTH ORGANISATION & FOOD AND AGRICULTURE ORGANISATION 2007. Codex Alimentarius: Working principles for risk analysis for food safety for application by governments.

WWF 2021. One Planet Plate Solna.

REMISS

ZUMBRUNN, S., DOLL, B., DOOLEY, K., LECLAIR, C. M. & WIMMER, C. 2013. Assessing Student Perceptions of Positive and Negative Social Interactions in Specific School Settings. *International Journal of School & Educational Psychology,* 1**,** 82 - 93.

REMISS

Bilagor

Bilaga 1. Åldersanpassade referensvärden för energi- och näringsinnehåll

Av Helena Bjermo och Josefin Edwall Löfvenborg
Risk- och nyttovärderingsavdelningen, Livsmedelsverket

Åldersgrupperna för referensvärden för näringsintag i de nordiska näringsrekommendationerna 2023 motsvarar inte åldersgrupperna för stadierna i den svenska skolan. Därför räknades näringsrekommendationerna om för att motsvara åldersgrupperna 6–9 år, 10–12 år, 13–15 år och 16–18 år (se tabell 5 i riktlinjerna). Beräkningarna gjordes för att motsvara 30 procent av rekommenderat dagligt intag (RI) enligt Nordiska näringsrekommendationer 2023 (NNR 2023) (Blomhoff et al, 2023). Nedan beskrivs hur beräkningarna gjordes.

Energibehov och makronäringsämnen

Tabell 1 beskriver beräknat energibehov för åldersgrupperna. Energibehovet beräknades genom åldersgruppsspecifika formler enligt tabell 5 i appendix 4 i NNR 2023. Ålders- och könsspecifika värden för vikt och längd enligt tabell 2 i appendix 4 användes i beräkningarna. För 18-åringar användes referensvikt och referenslängd för åldersgruppen 18–24 år, tabell 1 i appendix 4, då inga specifika värden anges för 18-åringar. Det finns därför risk att vi överskattat 18-åringarnas vikt och därmed deras energibehov i vila (REE, resting energy expenditure). I beräkningarna användes fysisk aktivitetsnivå, PAL (physical activity level), enligt tabell 7 i appendix 4. Energibehovet beräknades för varje ålder i intervaller om ett år.

Värden för energibehovet för åldersgrupperna 6–9 år, 10–12 år, 13–15 år samt 16–18 år anges som genomsnitt för respektive åldersgrupp och med fördelningen hälften flickor och hälften pojkar. Det bedömdes rimligt att använda ett genomsnitt för energi och makronäringsämnen vid planeringen av hur mycket mat som ska tillagas. Detta eftersom det bör jämna ut sig i och med att några äter mer och andra mindre.

För fibrer användes 3 gram per MJ i beräkningarna. Detta bedömdes som mest rimligt eftersom barn rekommenderas ett intag på 2–3 gram per MJ samt att intaget bör ökas successivt under skolålder till rekommendationen för vuxna (minst 3 gram per MJ).

REMISS

Vitaminer och mineraler

Referensvärden för vitaminer och mineraler beräknades genom att ta 0,3*rekommenderat intag (RI). RI för den ålder med högst RI inom åldersgruppen enligt appendix 6 i NNR 2023 användes som referens. För 18-åringar användes RI för vuxna (18–24 år). För salt användes samma princip men lägst värden eftersom rekommendationen är max-värden. Värden för salt hämtades ur tabell 16 i NNR. Tabell 2 beskriver de referensvärden som användes i beräkningarna.

Metoden antar ”worst case”, det vill säga att näringsinnehållet ska täcka behovet (RI) för samtliga åldrar i åldersgrupper. Risken för ett högt intag av dessa näringsämnen bedömdes som liten eftersom inget av ämnen är kopplade till en allvarlig hälsorisk vid ett högt intag (övre gräns för intag, UL).

Tabell 1. Beräknat energibehov i åldersgrupperna 6–9 år, 10–12 år, 13–15 år och 16–18 år[1]

Ålder (år)	Kön[2]	Vikt (kg)[2]	Längd (m)[2]	REE (MJ/dag)[3]	PAL[4]	MJ/dag	kcal/dag	MJ/dag	kcal/dag
6	Flickor	21,6	1,19	3,94	1,6	6,5	1563	7,1	1699
	Pojkar	21,9	1,20	4,23					
7	Flickor	24,0	1,25	4,15	1,6	6,9	1651		
	Pojkar	24,6	1,26	4,48					
8	Flickor	26,7	1,31	4,38	1,6	7,3	1741		
	Pojkar	27,2	1,32	4,72					
9	Flickor	29,8	1,36	4,64	1,6	7,7	1839		
	Pojkar	30,1	1,37	4,98					
10	Flickor	33,5	1,42	4,94	1,6	8,2	1948	8,7	2079
	Pojkar	33,3	1,43	5,25					
11	Flickor	37,7	1,48	4,95	1,7	8,7	2081		
	Pojkar	36,9	1,48	5,29					
12	Flickor	42,9	1,54	5,22	1,7	9,2	2209		
	Pojkar	41,4	1,54	5,65					
13	Flickor	48,0	1,60	5,48	1,7	9,8	2351	10,4	2485
	Pojkar	47,0	1,61	6,09					
14	Flickor	52,3	1,63	5,68	1,7	10,4	2490		
	Pojkar	53,2	1,67	6,57					
15	Flickor	55,3	1,65	5,82	1,7	10,9	2613		
	Pojkar	59,4	1,73	7,04					
16	Flickor	57,5	1,67	5,92	1,7	11,3	2706	11,7	2794
	Pojkar	64,2	1,77	7,39					
17	Flickor	58,8	1,67	5,98	1,7	11,6	2770		
	Pojkar	67,8	1,79	7,65					
18	Flickor	64,2	1,67	6,19	1,7	12,2	2905		
	Pojkar	75,2	1,77	8,11					

REE, energibehov i vila (resting energy expenditure); PAL, fysisk aktivitetsnivå (physical activity level). Avrundade siffror visas i tabellen men icke-avrundade värden användes vid beräkningarna.

[1]Antagen könsfördelning: 50 procent pojkar och 50 procent flickor.

[2]Enligt tabell 2 i appendix 4 i NNR 2023. För 18-åringar användes värden för 18–24 år enligt tabell 1 i appendix 4.

[3]Beräknat genom åldersgruppsspecifika formler enligt tabell 5 i appendix 4 i NNR 2023.

[4]Enligt tabell 7 i appendix 4 i NNR 2023.

REMISS

Tabell 2. Referensvärden som användes för att uppskatta näringsbehov för respektive åldersgrupp.

	6 – 9 år		10 – 12 år		13 – 15 år		16 – 18 år	
	RI[1]	30 % av RI	RI[1]	30 % av RI	RI[1]	30 % av RI	RI[1]	30 % av RI
Vitamin C (mg)	55	17	80	24	100	30	110	33
Vitamin D (µg)	10	3,0	10	3	10	3,0	10	3,0
Folat (µg)	200	60	270	81	310	93	330	99
Järn (mg)	10	3,0	13	3,9	15	4,5	15	4,5
Salt (g)	3,5	1,1	4,3	1,3	5,0	1,5	5,8	1,7

[1]Det högsta rekommenderade intaget (RI) inom åldersgruppen enligt appendix 6 i NNR 2023 användes som referens. För 18-åringar användes RI för vuxna (18–24 år, tabell 12 och 14 i NNR 2023). För salt användes rekommenderat maxintag enligt tabell 16 i NNR 2023. Eftersom det är ett högsta intag användes det lägsta värdet för respektive åldersgrupp.

Referenser för bilaga 1

BLOMHOFF, R., ANDERSEN, R., ARNESEN, E., CHRISTENSEN, J., ENEROTH, H., ERKKOLA, M., GUDANAVICIENE, I., HALLDORSSON, T., HØYER-LUND, A., LEMMING, E., MELTZER, H., PITSI, T., SCHWAB, U., SIKSNA, I., THORSDOTTIR, I. & TROLLE, E. 2023. Nordic Nutrition Recommendations 2023. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

REMISS

Bilaga 2. Åtgärder för att hantera risken för allergiska reaktioner i skolan och förskolan

Av Ylva Sjögren Bolin och Ingrid Lindeberg
Avdelningen för Råd och reglering, Livsmedelsverket

Bakgrund

Livsmedelsverket har sedan 2001 haft råd om Bra mat i skolan (Livsmedelsverket och Centrum för Tillämpad Näringslära/Hälsomålet, 2001). År 2007 infördes rådet om att nötter, jordnötter, mandel och sesam inte bör förekomma i skolan (Livsmedelsverket, 2007). Ett hanteringsunderlag till detta råd, i enlighet med Livsmedelsverkets nuvarande råd och dokumentation, har dock inte funnits. År 2013 förtydligade Livsmedelsverket rådet med följande ordalydelse ”Skolrestaurangen bör undvika att använda nötter, mandel, jordnötter, och sesamfrö i maten” (Livsmedelsverket, 2013). Rådet gäller även förskolor (Livsmedelsverket, 2016a) men inte äldreboenden eller sjukhus (Livsmedelsverket, 2019b). Rådet är välkänt och implementerat i skolor och förskolor. Astma- och Allergiförbundet har använt rådet för att sprida sitt tidigare budskap om att skolor och förskolor ska vara helt ”nötfria”. Det vill säga att även barnens matsäck och personalens fika bör omfattas, vilket är att gå längre än Livsmedelsverkets råd som endast gäller maten som serveras av förskolan och skolan (Livsmedelsverket, 2019a, Livsmedelsverket, 2016a).

Livsmedelsverket har sedan 2015, utifrån Nordiska näringsrekommendationer, ett råd om att konsumtion av nötter och fröer generellt bör öka (Livsmedsverket. Brugård Konde et al., 2015, Livsmedelsverket, 2022b). Rådet lyder ”Ät ett par matskedar nötter och fröer dagligen”. Livsmedelsverket får även frågor från måltidsverksamheter om möjligheter att använda nötter i skolan. Detta eftersom nötter kan bidra med både energi och viktiga näringsämnen i måltider i skolan och förskolan. Även ur ett beredskapsperspektiv kan nötter bidra med energi och näring, de kräver ingen tillagning, är enkla att lagerhålla och kan lagras under relativt lång tid.

Hälsoaspekter – vetenskapligt underlag sammanfattning

Allergi och annan överkänslighet mot livsmedel

Förekomst av allergi

Enligt FAO/WHO har 170 olika livsmedel beskrivits orsaka allergiska reaktioner (FAO and WHO, 2022). De allergener som orsakar flest överkänslighetsreaktioner hos befolkningen i Europa är dock de 14 ämnen/grupper som förtecknas i bilaga II till förordning (EU) nr

REMISS

1169/2011[1]. De allergener som allra flest är allergiska mot globalt är proteiner från mjölk, ägg, jordnöt, vissa trädnötter (hasselnöt, valnöt och cashewnöt) samt skaldjur (främst kräftdjur) (Livsmedelsverket. Lignell, 2023).

Förekomst av allergi mot vissa livsmedel skiljer sig åt mellan olika åldersgrupper. Allergi mot mjölk och ägg är särskilt vanligt hos spädbarn och barn under 4 år (förekomst ca 0,5-1 procent) medan allergi mot hasselnöt och kräftdjur är vanligare hos äldre barn och vuxna (förekomst ca 0,5-1 procent).

Förekomst av allergi mot sesamfrö finns främst rapporterad från Israel, Australien och Kanada. Även om förekomsten klassas som låg (< 0,5 procent) hos små barn eller mycket låg (< 0,1 procent) hos äldre barn och vuxna har en expertgrupp utsedd av FAO/WHO nyligen klassat sesamfrö som ett allergen som bör ha särskilda märkningskrav på global nivå. Allergi mot andra fröer som solrosfrö, pumpafrö, linfrö och senapsfrö är ovanligt (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, 2021). Senap (som inkluderar senapsfrö) är dock en av de 14 allergener som anges i bilaga II till förordning (EU) nr 1169/2011[1] och det finns förekomstdata framför allt från Frankrike. För solrosfrö och pumpafrö finns enstaka fallrapporter om allergi.

Symtom vid allergi

Allergi mot livsmedlen som beskrivs ovan är vanligtvis så kallad IgE-förmedlad allergi. Det är den vanligaste typen av allergi. Vid IgE-förmedlad allergi producerar individen IgE-antikroppar mot det som individen inte tål. Allergin kan orsaka svåra symtom inklusive livshotande anafylaxi (allergisk chock). Det gäller oavsett allergen. Det betyder att såväl jordnöt som mjölk kan orsaka svåra symtom vid IgE-förmedlad allergi. Personer med allergi är olika känsliga för det allergen som de är allergiska mot (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin and Warensjö Lemming, 2022). Det gäller både utifrån vilken dos som framkallar reaktion men också med vilka symtom personen reagerar. Vissa reagerar enbart med mildare symtom, medan andra kan reagera med milda symtom på en lägre dos och med svåra symtom på en högre dos. Vissa reagerar även med svåra symtom även på en lägre dos.

Följande indelning kan göras av svårighetsgrad vid allergiska symtom (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin and Warensjö Lemming, 2022).

- Milda – illamående, hudutslag (eksem, urtikaria/nässelutslag), magont, kliande munhåla
- Medelsvåra – kräkning, väsande andning, omfattande hudutslag

[1] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna.

REMISS

- Svåra – astma-anfall, anafylaxi (grad 1–3).

Anafylaktisk reaktion innebär att den allergiske drabbas av en svår allergisk reaktion som ger symtom från flera organ. Minst ett av symtomen ska vara symtom från luftvägar, cirkulation och/eller kraftig allmänpåverkan för att klassas som anafylaxi. Anafylaxi grad 3 är den allvarligaste formen av anafylaxi och kan innebära ett livshotande tillstånd (Svenska Föreningen för Allergologi (SFFA), 2015).

Allergiincidenter

Allergiincidenter inträffar när personer med allergi ovetande exponeras för det de inte tål. Sådana incidenter kan inträffa i hemmet, hos vänner, på restaurang och i skola (Versluis et al., 2015). I en holländsk studie följdes 157 vuxna med matallergi under ett år (Blom et al., 2018). Av dessa drabbades 46 procent av minst en oväntad allergisk reaktion.

Livsmedelsverket saknar ett heltäckande system för inrapportering av oväntade allergiska reaktioner som beror på fel information om allergena ingredienser eller på att maten är förorenad med allergener. Utan ett sådant system kan inte omfattningen av oväntade allergiska reaktioner följas. Det är därför okänt hur vanligt det är med oväntade allergiska reaktioner mot livsmedel i Sverige. De incidenter som rapporteras in till Livsmedelsverket bedöms vara en mycket liten andel av de allergiincidenter som faktiskt förekommer.

Orsaker till allergiincidenter

De vanligaste, av Livsmedelsverket registrerade och verifierade, orsakerna till oväntade allergiincidenter orsakade av livsmedel i Sverige mellan 2003-2018 var mjölk (42 fall), ägg (17 fall), jordnöt (7 fall) och hasselnöt (3 fall) (data från Livsmedelsverkets allergiregister, beskrivet i (Livsmedelsverket. Lignell, 2023). De reaktioner mot mjölk som beskrivs i Livsmedelsverkets allergiregister orsakades av färdigrätter, bageriprodukter och choklad. För ägg var det främst sammansatta kött- och fiskprodukter, färdigrätter och bageriprodukter som orsakade reaktioner. För jordnöt och hasselnöt var det främst choklad- och bageriprodukter som orsakade reaktioner. Jordnötter och nötter kan där förekomma som hela nötter och bitar. De förekommer även i produkter som müsli och i vissa maträtter. De kan även förekomma mer homogent fördelat som i jordnötssmör, nötsmör och nougat.

Att mjölk är den vanligaste orsaken till oväntade allergiska reaktioner/allergiincidenter när alla allergiska symtom inkluderas, både i Sverige och Nederländerna (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin and Warensjö Lemming, 2022), kan bero på att mjölk är en vanlig ingrediens som inte alltid uppmärksammas som en allergen alternativt som kontaminerar andra livsmedel. Det skulle också kunna bero på att kännedom om mjölkproteinallergi är lägre än och ofta blandas ihop med överkänslighetsreaktion mot mjölksocker (laktosintolerans) som inte medför lika allvarliga reaktioner. Kostbehandlingen vid mjölkproteinallergi innebär att

REMISS

utesluta mjölkprodukter men vid laktosintolerans handlar det om att begränsa intaget av vanliga mjölkprodukter samtidigt som laktosfria mjölkprodukter och hårdost går bra att äta. Livsmedelsverket har inga siffror på hur vanlig denna sammanblandning är men känner till flera incidenter där sammanblandningen har gjorts.

Allvarliga och livshotande allergiincidenter

Alla livsmedel som kan orsaka IgE-förmedlad allergi kan orsaka anafylaxi. I Sverige och Storbritannien är jordnötter och trädnötter de vanligaste orsakerna till anafylaxi och dödlig anafylaxi (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin and Warensjö Lemming, 2022). Mjölk och ägg är också vanliga orsaker till anafylaxi, särskilt hos barn. Anafylaxi orsakad av skaldjur (kräftdjur och blötdjur) och fisk är något vanligare hos vuxna än hos barn.

I Storbritannien var mjölk den vanligaste orsaken till dödsfall orsakad av anafylaxi mellan åren 1992 och 2018. Livsmedelsverket har kännedom om 14 dödsfall i Sverige till följd av anafylaxi/allergisk chock mot livsmedel mellan 1993 och mars 2023 (Foucard et al., 2005, Livsmedelsverkets interna allergiregister, 2024). Utifrån Livsmedelsverkets kännedom inträffade det senaste dödsfallet till följd av anafylaxi mot livsmedel år 2010. Dödsfallen i anafylaxi i Sverige har orsakats av jordnöt, soja, hasselnöt, mjölk och vete.

Allergiincidenter i skola och förskola

Astma- och Allergiförbundet har genomfört en undersökning bland 1001 föräldrar till barn med matallergi (Kantar public på uppdrag av Astma- och allergiförbundet, 2021). Undersökningen visade bland annat att fyra procent av de allergiska barnen hade drabbats av en allergisk reaktion som gett symtomen astma eller anafylaxi efter att ha ätit mat i skolan eller förskolan de senaste tre åren. När även mildare symtom som magont och kliande hals räknades med hade 55 procent av de allergiska barnen drabbats av en reaktion efter att ha ätit mat i skolan eller förskolan. Det är dock svårt att dra slutsatsen att symtom som magont beror på en allergisk reaktion mot skolmaten eftersom det finnas andra möjliga orsaker till magont. I en internationell studie anges att knappt 10 procent av allergiincidenter sker i skolan (Waserman et al., 2021).

Livsmedelsverket har inga data över allergiincidenter som sker i skolor. Livsmedelsverket har inte heller utfört något samordnat nationellt kontrollprojektet gällande specialkost i skola och förskola, vilket skulle behövas för att veta vilka brister som finns nationellt gällande specialkosten som serveras i skolan.

Reaktioner mot luftburna allergen

Allergener från livsmedel orsakar vanligtvis symtom enbart vid intag, det vill säga när man äter dessa livsmedel (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, 2021). Olika individer är olika känsliga och reagerar mot olika doser av det livsmedel som de inte tål. De känsligaste

REMISS

personerna kan reagera efter intag av enstaka milligram av proteinet. Andra potentiella exponeringsvägar är hudkontakt med allergenet eller genom inandning. Det är mycket mindre vanligt att reagera efter inandning av matallergen jämfört med efter inandning av andra allergen från exempelvis pollen och vissa pälsdjur. Reaktioner efter inandning av matallergen finns främst beskrivna hos yrkesarbetare som arbetar med framställning och bearbetning av till exempel fisk, skaldjur, kryddor och bageriprodukter. Det beror på att den luft de andas in innehåller höga halter allergener och personer med yrkesallergi kan reagera med symtom som astma och hösnuva. Luftburet matallergen i samhället generellt (det vill säga ej i den särskilda arbetsmiljön) förekommer i låg koncentration och enbart under kort tid. Det innebär att allergenet inte når fram till IgE-antikropparna hos de allergiska individerna. Allergiska reaktioner till följd av inandning är därför mycket ovanliga i andra sammanhang än vid yrkesspecifik exponering (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, 2021). Vid inandningsprovokation av jordnötter, på 50 cm avstånd under 30 minuter hos 84 jordnötsallergiska barn, reagerade inga med medelsvåra eller svåra symtom. Två barn fick rinokonjunktivit (rinnande och/eller täppt näsa, röda och/eller kliande ögon) (Lovén Björkman et al., 2021).

Celiaki – förekomst, symtom och incidenter

Celiaki kallas ibland för glutenintolerans. Celiaki är en autoimmun sjukdom. Gluten från vete, råg och korn påverkar immunförsvaret som skadar tunntarmsslemhinnan hos personer med celiaki. Celiaki förkommer hos 1-2 procent av befolkningen (Livsmedelsverket. Sjögren Bolin and Warensjö Lemming, 2022). De vanligaste symtomen hos barn är diarré, magont och att barnet inte växer som det ska. Hos äldre barn och vuxna är oförklarlig trötthet och lågt blodvärde andra symtom vid obehandlad celiaki. Incidenter till följd av att barn med celiaki serveras mat med gluten förekommer. Celiakiförbundet genomförde 2020 en undersökning (Kantar SIFO på uppdrag av Svenska Celiakiförbundet, 2020). Den visade att 27 procent av personer med celiaki, någon gång under livet, hade drabbats av en reaktion efter att ovetande fått i sig gluten. IgE-förmedlad allergi mot vete (och i viss mån råg och korn) förekommer också. Det ger de typiska allergisymtomen som anges tidigare i texten.

Nutritionella aspekter av allergena livsmedel

Nötter och fröer innehåller många viktiga näringsämnen, som enkelomättade och fleromättade fetter, protein, magnesium, zink, koppar, kalium, fosfor, järn, vitamin E, tiamin, vitamin B6, folat och niacin (Blomhoff et al., 2023b). Vissa nötter som paranötter innehåller även höga halter av selen. Dessutom innehåller nötter och frön flera bioaktiva ämnen med potentiell antioxidant effekt. Nötter och fröer kan spela en särskilt viktig roll i vegetarisk kost där de bidrar med bland annat zink, selen, järn, och vitamin B6, som det annars kan vara svårt att

REMISS

tillgodose behovet av. Nötter har i många studier visats ge minskad risk för hjärt- och kärlsjukdomar (Blomhoff et al., 2023b).

Ibland kan nötter, framför allt paranötter och pistagenötter, innehålla mögelgiftet aflatoxin (Livsmedelsverket. Bylund et al., 2014). Aflatoxin kan bland annat öka risken för levercancer. Risken med att äta ett par matskedar nötter om dagen bedöms vara liten om man varierar sig och undviker nötter som är skrumpna eller smakar illa.

Baljväxter (inklusive jordnöt, soja, lupin) bidrar bland annat med järn och andra mineraler, vitaminer samt fibrer (Blomhoff et al., 2023b). Ägg bidrar med bland annat med D-vitamin, folat, jod, järn, kalcium och selen. Mjölkprodukter är viktiga källor till kalcium, vitamin B12 och vitamin D (berikade produkter). Produkter innehållande gluten (vete, råg och korn (gluten) är viktiga källor till exempelvis fullkorn, folat och järn. Fullkornsprodukter kan minska risken för typ-2-diabetes, hjärt- och kärlsjukdom, tjock- och ändtarmscancer.

Konsumtion

Allergena livsmedel konsumeras av den svenska befolkningen men med olika frekvens enligt matvaneundersökningar. Data från matvaneundersökningen Riksmaten vuxna 2012 visar att under de fyra dagar som kostregisteringen genomfördes hade mjölk och ägg konsumerats av de allra flesta deltagare (Sammanställt i Livsmedelsverket. Sjögren Bolin et al., 2019, Livsmedelsverket, 2012). Dessa livsmedel hade även konsumerats flera gånger per dag. Fisk och skaldjur hade konsumerats av 49 procent under de fyra dagarna. Baljväxter, nötter och jordnötter hade konsumerats av 20, 13 respektive 7 procent av deltagarna. Under Riksmaten ungdom från 2016-17 registrerades kosten under två dagar. Arton procent av pojkarna och 28 procent av flickorna hade konsumerat nötter eller fröer under dessa två dagar (Livsmedelsverket, 2018a). Det finns inga siffror gällande hur ofta sesamfrö konsumerades men det förväntas vara med låg frekvens.

I tabell 1 finns en sammanställning av i vilken utsträckning allergena livsmedel bidrar med särskilda näringsämnen. Det är baserat på data från Riksmaten ungdom och bidraget beror på hur ofta livsmedlet konsumeras såväl som vilken näring det innehåller (Livsmedelsverket, 2018b).

REMISS

Tabell 1. Allergirisk med allergena livsmedel hos barn och ungdomar samt livsmedlens näringsbidrag (Livsmedelsverket, 2018a, Livsmedelsverket. Sjögren Bolin and Warensjö Lemming, 2022, Livsmedelsverket. Lignell, 2023).

Allergi/allergen ingrediens	Förekomst av allergin i befolkningen	Orsak till incidenter	Närings-bidrag
Mjölk	☹☹☹	☹☹☹	☺☺☺
Ägg	☹☹☹	☹☹	☺☺
Vete (råg och korn)	☹☹☹	☹☹☹	☺☺☺
Fisk	☹	☹	☺☺☺
Jordnötter	☹☹☹	☹☹☹	☺
Nötter	☹☹☹	☹☹☹	☺
Sesamfrö	☹☹	☹	☺

☹☹☹ = hög förekomst av allergin i befolkningen (inklusive celiaki) (≥ 0,5 % i någon åldersindelad barnpopulation. Alternativt vanlig orsak till incidenter orsakade av allergi (första, andra och tredje vanligaste orsaken till svåra allergiincidenter) eller celiaki.

☹☹ = medelhög förekomst av allergin i befolkningen (0,2 - 0,4 % i någon åldersindelad barnpopulation). Alternativt relativt vanlig orsak till incidenter orsakade av allergi (fjärde, femte eller sjätte vanligaste orsaken till incidenter).

☹ = lägre förekomst av allergin i befolkningen (≤ 0,1 % i barnpopulationen). Alternativt mindre vanlig orsak till incidenter.

☺☺☺ = bidrar med ≥ 11 % av näringen av minst två av näringsämnena kalcium, vitamin D, folat, järn, selen, fleromättade fettsyror, fibrer/fullkorn.

☺☺ = bidrar med 3 - 10 % av näringen av minst två av näringsämnena kalcium, vitamin D, folat, selen, järn, fleromättade fettsyror, fibrer/fullkorn.

☺ = bidrar med ≤ 2 % av näringsämnena kalcium, vitamin D, folat, selen, järn, fleromättade fettsyror, fibrer/fullkorn.

Lagstiftning och kontroll

Förordning (EG) nr 178/20022

Livsmedel ska vara säkra och presenteras så att konsumenten inte vilseleds. Det är två grundkrav i livsmedelslagstiftningen (förordning (EG) nr 178/2002). Livsmedelsföretagare ska både uppfylla de krav i lagstiftningen som gäller deras verksamhet, och kontrollera att dessa krav uppfylls. Detta omfattar även måltidsverksamheter i skola och förskola.

[2] Förordning (EG) nr 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet.

Anmälan vid allergiincidenter

Anmälan till kontrollmyndighet

Allergiincidenter kan uppkomma om exempelvis en specialkost utan mjölk felaktigt innehåller mjölk. Kontrollmyndigheterna ska så tidigt som möjligt få kännedom om att ett livsmedel som släppts ut på marknaden skulle kunna betraktas som osäkert (artikel 19.3). Dit räknas även specialkost i skolan och förskolan och det är livsmedelsföretagarens ansvar att anmäla detta till sin kontrollmyndighet.

Är det istället fråga om att måltidspersonal felaktigt serverat den ordinarie maten i stället för den tillgängliga specialkostportionen till eleven så är det mindre uppenbart att artikel 19.3 är tillämplig. I det senare fallet är det inget fel på den avsedda specialkostportionen (den är inte skadlig för hälsan) utan man har serverat fel mat. Även om livsmedelsföretagaren inte har skyldighet att underrätta myndigheten enligt artikel 19.3 för alla former av allergiincidenter är det aldrig fel att informera myndigheten om sådana händelser, eftersom informationen i många fall kan ge värdefull kunskap för att till exempel förbättra rutiner och förhindra upprepning.

Anmälan till Arbetsmiljöverket

Arbetsgivaren har en skyldighet att rapportera arbetsolyckor till Arbetsmiljöverket enligt 3 kap, 3a § i arbetsmiljölagen. Elever i grundskolan omfattas av arbetsmiljölagen enligt 1 kap 3 §. Fritidshem och förskoleelever är dock undantagna i arbetsmiljölagen (punkt 1 i 1 kap, 3 § i arbetsmiljölagen)

Allvarlig olycka och allvarligt tillbud, jämte dödsfall ska rapporteras. Svåra reaktioner mot skolmaten, men även i de fall det fanns risk för svåra reaktioner (tillbud), ska alltså rapporteras till Arbetsmiljöverket. Arbetsgivaren avgör vad som är allvarligt nog att rapportera, men som tumregel säger Arbetsmiljöverket att om man är osäker så ska man hellre anmäla en gång för mycket än för lite. För vägledning har Arbetsmiljöverket mer information på sidan för anmälan av arbetsskador: https://www.anmalarbetsskada.se/

Förordning (EU) nr 1169/2011 –”Informationsförordningen”

Generella regler om information och märkning finns i förordning (EU) nr 1169/2011[3]. Huvudregeln är att alla ingredienser som ingår i ett färdigförpackat livsmedel ska anges i fallande ordning efter vikt i ingrediensförteckningen på förpackningen. För de 14 allergener som orsakar flest allvarliga överkänslighetsreaktioner finns särskilda märknings- och informationskrav. Dessa finns förtecknade i bilaga II till förordningen. De listade allergenerna

[3] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna.

är spannmål som innehåller gluten, kräftdjur, ägg, fisk, jordnötter, sojabönor, mjölk, olika nötter (mandel, hasselnöt, valnöt, cashewnöt, pekannöt, paranöt, pistaschmandel, makadamianöt/Queenslandsnöt), selleri, senap, sesamfrön, sulfit, lupin och blötdjur. Dessa allergener inkluderar även produkter framställda av dem som till exempel sojalecitin (framställs från soja).

Definition av specialkost

Verksamheter, som till exempel skola, vård och omsorg, är skyldiga att tillhandahålla mat till de som har allergi, celiaki (glutenintolerans) eller annan överkänslighet. Detta benämner Livsmedelsverket som specialkost. Specialkost är enligt Socialstyrelsens termbank (www.socialstyrelsen.se) kost som är anpassad till ett visst sjukdomstillstånd. Ett livsmedel eller en måltid som påstås vara fri från ett allergen ska vara lämpligt för hela den konsumentgrupp det påstås vara avsett för. Det innebär att den även ska vara lämplig för mycket känsliga allergiker. Livsmedel som utges vara fria från ett allergen ska inte innehålla detta i en sådan halt att en allergisk eller överkänslig person reagerar på livsmedlet. För gluten- och laktosfria livsmedel finns det särskilda gränsvärden. Information och vägledning till reglerna om specialkost finns på Livsmedelsverkets webbplats.

Förordning (EG) nr 852/2004 – ”Hygienförordningen”

HACCP-principerna och de generella hygienreglerna ska tillämpas för tillverkning och hantering av specialkost (förordning (EG) nr 852/2004[4]. Det är verksamhetens ansvar att vidta förebyggande åtgärder för alla signifikanta faror så att dessa livsmedel är säkra och håller vad som utlovas.

Branschriktlinjer

Branschriktlinjen Offentlig säker mat ska hjälpa kommuner och regioner att leva upp till livsmedelslagstiftningens krav (SKR, 2023). Branschriktlinjerna är delvis uppdelade utifrån typ av verksamhet, exempelvis tillagningskök, mottagningskök och för avdelningar i vård och omsorg.

Andra faktorer som har beaktats

Barnrättsperspektiv

Studier pekar på att barn och ungdomar med matallergi upplever lägre livskvalité (Golding et al., 2022). Livskvalitén påverkas särskilt hos äldre barn, hos de med svår allergi och om

[4] Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien

REMISS

diagnosen ställs sent jämfört med tidigt under barndomen. Matallergin kan begränsa både kosten och det övriga livet samt påverka den psykosociala hälsan.

Barn och ungdomar kan ha olika förhållningssätt för att hantera sin matallergi vilket påverkar livskvalitén och symtomfriheten. Vissa förringar allergin för att inte uppfattas som annorlunda, vilket kan leda till situationer där allergiska reaktioner kan uppstå.

Som underlag till Vårdförloppet matallergi utarbetades en ”patientresa” som beskriver de utmaningar som patienter med matallergi upplever (Sveriges regioner i samverkan, 2023, Störsrud et al., 2025). Patientresan visar bland annat att personer med matallergi upplever oro för att få fel mat, oro för utanförskap i skolan, en känsla av att vara annorlunda samt svårigheter att riskvärdera om något kan ätas eller inte. Även Celiakiförbundets Kantarundersökning visade att 35 procent av föräldrar till barn med celiaki upplever hög eller mycket hög oro utifrån barnens celiaki (Kantar SIFO på uppdrag av Svenska Celiakiförbundet, 2020).

Till Vårdförloppet matallergi togs en mall för läkarintyg fram. Att diagnos ställs, läkarintyg fylls i och behandling ges utifrån Vårdförloppet är viktigt för en god och jämlik vård av barn med matallergi (Sveriges regioner i samverkan, 2023).

Miljöaspekter

Miljöpåverkan från nötter och frön varierar mycket både inom och mellan nötter/frön. Det finns utmaningar relaterade till bland annat jorderosion, vattenanvändning, växtskyddsmedel och biologisk mångfald.

Mandel, valnöt, cashew och pistagenöt bedöms ha större klimatpåverkan än jordnöt och hasselnöt per kilo. Solrosfrö har relativt liten klimatpåverkan (Karlsson Potter et al., 2020, Livsmedelsverket, 2022c).

Transportavstånden kan bli mycket stora för importerade nötter, som valnötter, cashew och hasselnötter. Klimatpåverkan från transporterna av ett kilo nötter och mandel kan i dessa sammanhang överstiga klimatpåverkan från ett kilo grönsaker eller frukt[5] (Röös, 2014, RISE, 2023).

Användningen av växtskyddsmedel kan vara mycket stor vid odling av valnöt och mandel (Livsmedelsverket, 2022c, Röös et al., 2024). För solrosodling varierar användningen av

[5] t ex rotfrukter, kål, lök, frukt av nordiskt ursprung, svenskodlade tomater, rågknäckebröd och mjukt bröd av vete av inhemskt ursprung.

REMISS

växtskyddsmedel mycket med odlingsområdet, men ligger lägre än för valnöt och mandel (Livsmedelsverket, 2022c).

För ettåriga grödor som solros och lin finns möjlighet att påverka behovet av växtskyddsmedel med hjälp av växtföljden, men det är beroende av platsmässiga faktorer som hur mycket av samma gröda som odlas i landskapet.

För de grödor som odlas utanför EU är i många fall substanser som inte är godkända inom EU eller Sverige tillåtna. Exempelvis förekommer parakvat och organiska fosforföreningar, som inte är godkänt inom EU, vid odling av bland annat mandel och valnötter. Sverige är ett av de länder i Europa som använder minst växtskyddsmedel per hektar (Livsmedelsverket, 2022c).

Ekonomiskt perspektiv

Måltidsverksamheter gynnas ju mer flexibla de kan vara med att använda olika ingredienser/råvaror. Ett förbud mot vissa livsmedel hindrar flexibiliteten och leder till att verksamheterna har ett lägre utbud av ingredienser/råvaror att välja bland. Det kan också driva kostnader för livsmedlen.

Livsmedelsförsörjning/beredskap

Generellt sett är livsmedel som är energi- och näringstäta, enkla att lagerhålla och kan lagras under lång tid samt som inte kräver någon tillagning värdefulla ur ett beredskapsperspektiv. Nötter, jordnötter och många fröer bidrar med energi och viktiga näringsämnen, kan ätas utan ytterligare tillagning samt att de kan lagras i rumstemperatur. Det skiljer sig mot exempelvis mjölk, ägg och fisk som generellt behöver tillagas. Mjölk och fisk behöver dessutom kylförvaras.

Konsekvensanalys

Övergripande information till måltidsverksamheter om allergi och överkänslighet har getts i tidigare nationella riktlinjer om måltider i förskolan respektive skolan. Detta inkluderade även så kallade hållpunkter för säker specialkost och hänvisning till lagtexter och stödjande dokument med ytterligare information. Skillnaden mellan laktosintolerans och mjölkproteinallergi har även beskrivits tidigare. Att fortsätta ge sådan information bedöms underlätta för framför allt ny personal att laga och servera säker specialkost.

Ett råd om att nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i skolan har tidigare getts. Rådet är enligt Livsmedelsverkets kännedom mycket välkänt och använt. Det har spridits av Astma och allergiförbundet som även tidigare har uppmanat till att skolor ska vara helt nötfria. Livsmedelsverket bedömer att antalet allergiska reaktioner (inklusive svåra reaktioner) mot nötter och jordnötter skulle öka om dessa serverades i skolan. Om jordnötter, nötter och sesamfrö skulle användas som ingredienser i skolan finns dels stor risk för

felservering. Med felservering menas att personer med specifik allergi serveras maträtter med jordnötter, nötter eller sesamfrö. Skolmaten serveras vanligtvis som buffé, och eftersom jordnötter och nötter ofta förekommer som små bitar kan de dessutom även lätt kontaminera andra livsmedel på bufféer. Koncentrationen av protein är relativt hög i jordnötter, sesamfrö och nötter (ca 14-22 procent) och små bitar kan bidra med proteindoser som orsakar reaktion samtidigt som de kan vara svåra att upptäcka (Livsmedelsverket, 2024c).

Nötter och jordnötter utgör bland de vanligaste orsakerna till svåra allergiska reaktioner. Livsmedelsverket bedömer därför att livskvalitén skulle kunna försämras hos barn med allergi mot nötter och jordnötter om rådet togs bort och de oroar sig för allergiska reaktioner mot maten i skolan. Allergiska reaktioner till följd av inandning av allergener från livsmedel är dock mycket ovanliga i andra sammanhang än vid yrkesspecifik exponering. Oro för luftburna reaktioner mot nötter och jordnötter i skolan är därför generellt obefogat och Livsmedelsverket ser behov av att kommunicera det och vara tydliga kring att rådet gäller maten som serveras *av* skolan. Mat som barnen köper från skolkafeterior eller har i sin matsäck ansvarar barnen själva för. Det finns en risk för att barn med allergi blir bjudna på kompisars mat som innehåller nötter eller jordnötter. Detta bedöms främst utgöra en risk hos små barn. Detta bedöms utgöra en mindre risk för allergiska reaktioner hos äldre barn. Det motsvarar situationer i övriga samhället som allergiska barn behöver hantera. Det är svårt att kontrollera om barn och föräldrar följer råd om att inte ta in nötter, jordnötter och sesamfrö i skolan och förskolan.

I och med rådet om att ”nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i maten som serveras av skolan” påverkas kostchefer och måltidsverksamheter. Det kan begränsa möjligheten att tillgodose alla näringsämnen, särskilt i de fall då nötter utgör en viktig källa till näringsämnen, till exempel för vegetarianer och veganer. Dessutom påverkas möjligheten att lagra nötter, jordnötter och sesamfrö ur ett beredskapsperspektiv. Dock finns det fröer som är näringsriktiga samtidigt som de är mindre allergena, exempelvis pumpafrö och solrosfrö. I dialogmöten under våren 2024 har det framkommit att det kan underlätta för måltidspersonal med ett råd om att ”nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i maten som serveras av skolan”. Även bland måltidspersonal förekommer en oro för att maten ska orsaka allergiska reaktioner.

Utvärdering gällande incidenter respektive effekt av råd

Livsmedelsverket har inga data över allergiincidenter som sker i skolor. Ett förslag till åtgärd som Livsmedelsverket presenterade i ett regeringsuppdrag[6] var att utreda ett system för

[6] Socialstyrelsen och Livsmedelsverket 2023. Förstudie inom allergiområdet - Regeringsuppdrag att genomföra en förstudie för att utveckla det förbyggande arbetet inom allergiområdet samt att främja en mer jämlik vård inom området.

REMISS

incidentrapportering av allergiska reaktioner. Ett sådant system skulle kunna ge mer information om allergiincidenter och deras orsak. Livsmedelsverket har inte heller utfört något samordnat nationellt kontrollprojektet gällande specialkost i skola och förskola, vilket skulle behövas för att veta vilka brister som finns nationellt gällande specialkosten som serveras i skolan.

Livsmedelsverket har inte undersökt hur stor andel av skolor, alternativt kommuner, som följer det tidigare rådet från Livsmedelsverket om att nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i skolmaten. Livsmedelsverket känner inte heller till att det har undersökts hur stor andel av skolor, alternativt kommuner, som följer det råd Astma och allergiförbundet ger om helt nötfria skolor. Det har därför inte heller undersökts om skiljer sig gällande antalet incidenter i skolor som följer respektive inte följer rådet och därmed är effektivt för att minska antalet allergiska reaktioner. Det finns inte tillräckligt med publicerad evidens för att utvärdera om ”nötfria” skolor är effektiva för att minska allergiincidenter (Waserman et al., 2021).

Slutsats

Åtgärder som behövs

Särskild information

Vid sidan om den livsmedelslagstiftning som finns, och som måltidsverksamheterna ska följa, bedöms att en särskilt samlad vägledande information skulle underlätta för måltidsverksamheterna att servera säkra livsmedel ur ett allergiperspektiv. Denna bör innehålla:

- Samlad hänvisning till lagtexter och stödjande dokument om säker specialkost.
- Hållpunkter för säker specialkost.
- Information om olika sorters allergi och överkänslighet med särskild tonvikt på skillnaden mellan mjölkproteinallergi och laktosintolerans samt en beskrivning av celiaki.

Att laga och servera säker mat vid allergi och annan överkänslighet är komplext och flera olika regelverk och stödjande dokument finns. Trots detta sker allergiincidenter både i skolan och i förskolan, samt i andra sammanhang. Allergi mot mjölk är den vanligaste orsaken till allergiincidenter. Mjölk är en mycket vanlig ingrediens. Det är också rimligt att anta att en bidragande orsak till antalet incidenter kan vara att mjölkproteinallergi förväxlas med den mindre allvarliga överkänslighetsreaktionen laktosintolerans för vilken kostbehandlingen är mindre omfattande. Därför behövs information om skillnaderna mellan mjölkproteinallergi och laktosintolerans.

REMISS

Råd om att nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i maten som serveras av skolan och förskolan kvarstår men omformuleras något:

Jordnötter och vissa nötter är de vanligaste orsakerna till svåra allergiska reaktioner (anafylaktiska reaktioner). Om nötter, jordnötter och sesamfrö skulle användas som ingredienser i skolan finns stor risk för felservering. Med felservering menas att personer med specifik allergi serveras maträtter med nötter, jordnötter eller sesamfrö. Skolmaten serveras vanligtvis som buffé, och eftersom nötter och jordnötter ofta förekommer som små bitar kan de även lätt kontaminera andra livsmedel på bufféer. Barn med allergi upplever en lägre livskvalité och ett råd om att nötter, jordnötter och sesamfrö inte bör förekomma i maten som serveras av skolan bedöms minska oro och förbättra livskvalitén hos barn med sådan allergi medan de är i skolan.

Livsmedelsverket bedömer därför att det finns behov av ett råd till måltidsverksamheterna om att jordnötter, sesamfrö samt de nötter som listas i bilaga II till förordning (EU) nr 1169/2011 inte bör förekomma i maten som serveras av skolan. Det förtydligas dock att färdigförpackade nötter kan säljas i skolcaféterior. Andra fröer som solrosfrö och pumpafrö kan dessutom serveras i skolmaten. Allergena livsmedel som mjölk, ägg, vete och fisk räknas till baslivsmedel och bidrar i större utsträckning till näringsämnen jämfört med vad nötter och jordnötter gör. Det är därför inte lämpligt med ett råd om att inte servera mjölk, ägg, vete och fisk i skolan.

- Kvarstående råd med viss omformulering: Jordnötter, sesamfrö samt de nötter som listas i bilaga II till förordning (EU) nr 1169/2011[7] bör inte förekomma som ingredienser i maten som serveras *av* skolan.
- Information som kompletterar rådet:
    - Rådet inbegriper jordnötter, sesamfrö och nötter som ingredienser eller i de fall produkter är framställda från dessa. Dock avses inte produkter märkta ”Kan innehålla spår av jordnötter, sesamfrö eller specifika nötter” i rådet. Sådana produkter kan serveras i skola och förskola så länge det finns rutiner för att säkerställa att personer med allergi mot jordnötter, sesamfrö eller specifika nötter inte serveras produkter som är märkta ”kan innehålla spår av jordnöt, sesamfrö eller specifika nötter”.
    - Det är inte lämpligt med ett råd om att inte servera mjölk, ägg, vete och fisk i skolan då dessa bidrar till näringsämnen i större utsträckning än vad jordnötter, sesamfrö och nötter gör.

[7] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna.

REMISS

  - Då risken för luftburna reaktioner i skolan är extremt låg ser Livsmedelsverket inte något behov av att begränsa utbudet av nötter i exempelvis skolcaféterior eller barnens matsäck. Nötter och jordnötter som säljs i skolcaféterior bör dock vara färdigförpackade för att undvika att de kontaminerar andra livsmedel som säljs oförpackade.
  - Pumpafrö och solrosfrö är exempel på näringsrika fröer som med fördel kan serveras i skolan. Det är mindre vanligt med allergi mot pumpafrö och solrosfrö.

- Omformulerat råd för förskolan: Jordnötter, sesamfrö samt de nötter som listas i bilaga II till förordning (EU) nr 1169/2011 bör inte förekomma som ingredienser i maten som serveras *i* förskolan. Det finns en risk för att små barn i förskolan smakar på kompisars mat och det finns därför en fördel med att nötter, jordnötter och sesamfrö inte alls tas in på förskolor.

Samordnat kontrollprojekt om specialkost i skolan

Samordnade kontrollprojekt bidrar till att skapa samsyn och ökar effektiviteten i kontrollen. Dessa projekt kopplar till ett operativt mål vilket är Livsmedelsverkets sätt att vägleda kontrollen för att säkerställa att särskilda risker i mat och dricksvatten kontrolleras.

Det har inte tidigare genomförts något samordnat kontrollprojekt om specialkost i skolan och det skulle därför vara av särskilt värde att ett sådant genomförs framöver. Ett sådant projekt bedöms kunna höja kunskapen hos måltidsverksamheterna och livsmedelskontrollen och därmed minska risken för allergiincidenter i skolan. Dessutom skulle ett sådant projekt ge Livsmedelsverket kunskap om hur lagstiftningen om specialkost efterföljs. Informationen i detta kapitel kan användas som motiv till ett samordnat kontrollprojekt inför att kontrollprojekt beslutas av Livsmedelsverket.

Referenser för bilaga 2

Blom, W. M., et al. 2018. Accidental food allergy reactions: Products and undeclared ingredients. *J Allergy Clin Immunol,* 142**,** 865-875.

Blomhoff, R., et al. 2023. Nordic Nutrition Recommendations 2023. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.

Fao and Who 2022. Risk Assessment of Food Allergens. Part 1 – Review and validation of Codex

Alimentarius priority allergen list through risk assessment. *Meeting Report. Food Safety and Quality Series.* Rome.

REMISS

Foucard, T., et al. 2005. [Reduced number of fatal and life-threatening reactions to food. Reporting by the medical profession has resulted in effective measures]. *Lakartidningen,* 102**,** 3465-8.

Golding, M. A., et al. 2022. The burden of food allergy on children and teens: A systematic review. *Pediatr Allergy Immunol,* 33**,** e13743.

Kantar Public På Uppdrag Av Astma- Och Allergiförbundet 2021. Matallergi, intolerans och överkänslighet bland barn 2021.

Kantar Sifo På Uppdrag Av Svenska Celiakiförbundet 2020. Celiaki vs Svenska befolkningen.

Karlsson Potter, H., et al. 2020. Environmental impact of plant-based foods -data collection for the development of a consumer guide for plant-based foods. Sveriges Lantbruksuniversitet.

Livsmedelsverket 2007. *Bra mat i skolan,* Malmö, Elanders Berlings Tryck.

Livsmedelsverket 2012. Riksmaten – vuxna 2010–11 Livsmedels- och näringsintag bland vuxna i Sverige. Uppsala: Livsmedelsverket.

Livsmedelsverket 2013. Bra mat i skolan -Råd för förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem. November 2013 ed. Uppsala.

Livsmedelsverket 2016. Nationella riktlinjer för måltiden i förskolan. Uppsala.

Livsmedelsverket 2018a. Riksmaten ungdom 2016-17: DEL 1 Livsmedelskonsumtion. Så äter ungdomar i Sverige. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Livsmedelsverket 2018b. Riksmaten ungdom 2016-17: Del 2 Näringsintag och näringsstatus. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Livsmedelsverket 2019a. Nationella riktlinjer för måltider i skolan. Förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem. Uppsala.

Livsmedelsverket 2019b. Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen: ordinära och särskilda boenden - hemtjänst och äldreboenden. Uppsala.

Livsmedelsverket 2022a. De Svenska kostråden. Hitta ditt sätt: att äta grönare, lagom mycket och röra på dig.

Livsmedelsverket 2022b. Miljöpåverkan relaterad till konsumtion i Sverige av vegetabiliska matfetter, fetter, nötter och frön - sammanfattning av konsultrapport och underlag för hantering [Internt material].

Livsmedelsverket 2024. Livsmedelsdatabasen. Uppsala: Livsmedelsverket.

Livsmedelsverket Och Centrum För Tillämpad Näringslära/Hälsomålet 2001. *Riktlinjer för skollunchen -råd, tips och mängdtabeller,* Kalmar, Lenanders tryckeri AB.

Livsmedelsverket. Bylund, J., et al. 2014. Risk- och nyttovärdering av nötter - sammanställning av hälsoeffekter av nötkonsumtion. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

Livsmedelsverket. Lignell, S. a. O., J, 2023. Proposed reference doses for food allergens – the science behind and risk groups. *Livsmedelsverkets PM.* Uppsala.

Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, Y. 2021. L 2021 nr 05: Allergi och korsallergi mot nötter, fröer, baljväxter, frukter och grönsaker. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

REMISS

Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, Y. & Warensjö Lemming, E. 2022. L 2022 nr 13: Undeclared allergens in food – guide on how to assess the risk of allergic reactions in the population. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

Livsmedelsverkets Interna Allergiregister 2024.

Livsmedsverket. Brugård Konde, Å., et al. 2015. Råd om bra matvanor- risk- och nyttohanteringsrapport. *Livsmedelsverkets rapportserie* Livsmedelsverket.

Lovén Björkman, S., et al. 2021. Peanuts in the air - clinical and experimental studies. *Clin Exp Allergy,* 51**,** 585-593.

Rise 2023. Öppna listan – ett utdrag från RISE klimatdatabas för livsmedel.

Röös, E. 2014. Mat-klimat-listan Version 1.1. Uppsala: Institutionen för energi och teknik, Sveriges lantbruksuniversitet.

Röös, E., et al. 2024. Mat, miljö och hållbarhet – Hur påverkar den mat vi svenskar äter planeten? *Future Food Reports.* SLU.

Sammanställt I Livsmedelsverket. Sjögren Bolin, Y., et al. 2019. L 2019 nr 08: Råd om introduktion av jordnötter, ägg, mjölk och fisk i relation till utveckling av matallergi. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala.

Skr. 2023. *Offentlig säker mat* [Online]. Sveriges Kommuner och Regioner. Available: https://skr.se/offentligsakermat.32844.html [Accessed].

Störsrud, S., et al. 2025. Bilaga till Nationellt vårdprogram för Celiaki. Aktuell översikt och vårdprogram: Riktlinjer för nutritionsbehandling vid celiaki.

Svenska Föreningen För Allergologi (Sffa) 2015. Anafylaxi. Rekommendationer omhändertagande och behandling.

Sveriges Regioner I Samverkan. 2023. *Nationellt programområde lung- och allergisjukdomar. Personcentrerat och sammanhållet vårdförlopp Matallergi, IgE-förmedlad* [Online]. Available: https://kunskapsstyrningvard.se/ [Accessed].

Versluis, A., et al. 2015. Frequency, severity and causes of unexpected allergic reactions to food: a systematic literature review. *Clin Exp Allergy,* 45**,** 347-67.

Waserman, S., et al. 2021. Prevention and management of allergic reactions to food in child care centers and schools: Practice guidelines. *J Allergy Clin Immunol,* 147**,** 1561-1578.

REMISS

Bilaga 3. Uppföljning av mål för hållbara skolmåltider via indikatorer

Av Irene Blom
Avdelningen för råd och reglering, Livsmedelsverket

Inledning

Denna uppföljningsplan syftar till att på nationell nivå följa utvecklingen mot de mål som satts upp för hållbara skolmåltider. Uppföljningen sker via indikatorer, som är aspekter som ger en indikation på om målet håller på att uppfyllas eller ej. Indikatorerna kan representera en förutsättning för att målet ska nås, exempelvis ”antal vuxna per ätande barn” eller effekter av att målet nås, exempelvis ”andel av skolmåltiden som äts upp”. Uppföljningen ska främja samverkan, lärande och utveckling inom skolmåltidsområdet. Målen är inte tidsatta, vilket gör att uppföljningen behöver ske kontinuerligt och anpassas efter förutsättningarna i olika kommuner och skolor. För vissa indikatorer finns redan data, medan nya metoder för uppföljning kan behöva läggas till för att följa upp andra.

Detta är första gången som det tas fram nationella mål och indikatorer för hållbara skolmåltider, vilket innebär att indikatorerna i denna plan ska ses som en första version och en lärande process. Målen och indikatorerna kan komma att revideras och vidareutvecklas i takt med att kunskap, behov och förutsättningar förändras. Uppföljningsplanen bör därför uppdateras regelbundet i dialog med berörda aktörer.

För att uppföljningen ska bli ändamålsenlig krävs samverkan mellan olika aktörer. Livsmedelsverket ansvarar för nationell samordning och datainsamling där det är möjligt, medan skolor och kommuner har en nyckelroll i att följa upp på lokal nivå och bistå med information.

Vissa indikatorer är klara, andra behöver utvecklas

Sammanlagt har 34 indikatorer tagits fram för att följa upp de olika målen för hållbara skolmåltider. Av dessa är 18 indikatorer redan klara och kan följas upp med befintliga datakällor, främst genom Livsmedelsverkets kommun- och matsvinnskartläggningar. Övriga 16 indikatorer är under utveckling eller saknar ännu ett färdigt tillvägagångssätt för uppföljning. Det handlar om indikatorer som kräver nya typer av datainsamling; från elever och statistik över livsmedelsinköp.

Indikatorerna under utveckling omfattar exempelvis elevers upplevelser av måltidsmiljön, acceptans för hållbara måltider, näringsinnehåll och klimatpåverkan från livsmedelsinköp. Dessa områden är viktiga för att uppnå de uppsatta målen, men kräver insatser för att etablera hållbara och tillförlitliga metoder för datainsamling och analys.

För de indikatorer som ännu inte har en fastställd uppföljningsmetod föreslås följande tillvägagångssätt:

REMISS

- **Enkätundersökningar till elever** bör utvecklas för att fånga upp upplevelser av trygghet, smak, mättnad, möjlighet till social samvaro och acceptans för hållbara livsmedel, vilket är information som enbart går att få genom att fråga elever. En enkätundersökning skulle möjliggöra uppföljning av ytterligare fem indikatorer. Enkäterna behöver utformas så att de fungerar i olika skolformer och åldersgrupper, och datainsamlingen kan med fördel ske i samverkan med skolor, kommuner och forskningsaktörer. En utredning om vilken typ av uppföljning som görs lokalt behöver också göras.
- **Statistik över livsmedelsinköp** behöver utvecklas så att information kan extraheras om klimatpåverkan (CO_2e), näringsinnehåll, andel ekologiskt, svenskt ursprung och märkningar såsom Nyckelhålet. Det kräver ett enhetligt sätt att rapportera och analysera inköpsdata, exempelvis genom standardiserade klassificeringar av livsmedel och koppling till näringsdatabaser. Här utreder Livsmedelsverket bästa tillvägagångssättet.
- **Tillägg i Livsmedelsverkets kommunkartläggning** gäller två indikatorer; huruvida skolor följer upp elevers upplevelse av skolmåltiden och huruvida skolor inkluderar all måltidsverksamhet inom skolan i gemensamma riktlinjer eller policyer.

Tabell 1. Indikatorer och deras planerade uppföljning.

Nationella mål för Integrerade måltider	Indikatorer	Uppföljning	Status
Alla skolor har ett fungerande samarbete med måltidsorganisationen för att uppnå hållbara skolmåltider.	Andel skolor där det finns ett gemensamt uppdrag (planering, utveckling och uppföljning) mellan skola och måltidsorganisation kring skolmåltiden.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
	Andel skolor som har med skolmåltiden i sitt systematiska kvalitetsarbete.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
Alla elever kan påverka sin måltidsmiljö.	Andel skolor som har ett måltidsråd.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
	Andel skolor som följer upp elevers upplevelse av skolmåltiden.	Utvecklas.	Planeras inkluderas i framtida kommun-kartläggning

REMISS

Nationella mål för Trivsamma måltider	**Indikatorer**	**Uppföljning**	**Status**
Alla elever upplever måltidsmiljön som trygg.	Andel elever som upplever att måltidsmiljön är en trygg plats.	Enkätundersökning riktad till elever.	Tillvägagångssätt utreds
	Antal vuxna per ätande barn.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
	Andel av skolmåltiden som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.	Klar (basår 2024)
	Andel av skolelever som äter skolmåltiden per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
	Andel av skoleleverna som rapporterar att de ätit sig mätta de flesta skoldagar.	Enkätundersökning riktad till elever.	Tillvägagångssätt utreds
	Andel skolor som inkluderar skolmåltiden i det systematiska arbetsmiljöarbetet (vilket omfattar både fysisk och psykosocial arbetsmiljö).	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
Alla elever upplever att de kan äta i lugn och ro.	Andel skolor vars elever har minst 25 minuter vid bordet för att sitta och äta.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
	Andel elever som upplever att de kan äta skollunchen i lugn och ro.	Enkätundersökning riktad till elever.	Tillvägagångssätt utreds
	Andel skolor vars skolrestaurang under lunchen ej överskrider riktvärden för hälsoskadligt buller.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
Alla elever upplever att skolmåltiden ger	Andel elever som uppger att de alltid har någon att umgås med under lunchen.	Enkätundersökning riktad till elever.	Tillvägagångssätt utreds

REMISS

möjlighet till social samvaro.	Andel skolor vars elever har minst 25 minuter vid bordet för att sitta och äta.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
Nationella mål för Goda måltider	**Indikatorer**	**Uppföljning**	**Status**
Alla elever tycker att den mat som serveras i skolan för det mesta är så god att de äter sig mätta.	Andel av elever som rapporterar att de ätit sig mätta de flesta dagar.	Enkätundersökning riktad till elever.	Tillvägagångssätt utreds
	Andel av skolmaten som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.	Klar (basår 2024)
	Andel elever som äter skolmaten per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
Genom skolmåltiderna har elevers acceptans för miljömässigt hållbara rätter och livsmedel ökat.	Andel av skolmaten som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning.	Klar (basår 2024)
	Andel elever som äter skolmaten per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
	Genomsnittlig mängd CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
Nationella mål för Näringsriktiga måltider	**Indikatorer**	**Uppföljning**	**Status**
Baljväxter (linser, bönor, tofu, sojafärs, med mera) samt fisk och/eller skaldjur har ersatt en del rött kött och chark i skolmåltiderna.	Genomsnittlig mängd baljväxter, fisk och skaldjur respektive rött kött och chark som serveras per dag.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
	Andel skolor som erbjuder ett vegetariskt alternativ till alla elever i skolan varje dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)

REMISS

	Genomsnittligt innehåll av fleromättat fett/mättat fett, fibrer, vitamin D och järn i serverade skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
De livsmedel som serveras eller säljs på skolområdet har en näringskvalitet som bidrar till en kost som främjar hälsa.	Andel av mängd inköpta livsmedel som är märkta med Nyckelhålet inom livsmedelskategorier för vilka det finns kriterier.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
	Andel skolor som inkluderar all måltidsverksamhet inom skolan i gemensamma riktlinjer eller policyer med utgångspunkt att främja elevers hälsa	Livsmedelsverkets kommunkartläggning	Planeras inkluderas i framtida kommun-kartläggning
	Genomsnittligt innehåll av energi, fett, mättat fett, fleromättat fett, kolhydrater, protein, fibrer, vitamin C, vitamin D, folat, järn och salt i serverade skolmåltider (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
	Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller högst 1,8 gram salt.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
	Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller minst 27 gram fullkorn.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
Nationella mål för Säkra måltider	**Indikatorer**	**Uppföljning**	**Status**

REMISS

Skolmåltiderna är lika säkra att äta för personer med matallergi och/eller celiaki som för personer utan matallergi och/eller celiaki.	Antal allergiska reaktioner per år som kan kopplas till maten som serveras i skolan.	Enkätundersökning riktad till elever.	Tillvägagångssätt utreds
	Andel av personalen i skolmåltidsverksamheten som har en storköksutbildning, kockutbildning eller liknande.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
	Andel skolor per kommun som har rutiner för att anmäla allergisk reaktion (inkl. reaktion mot gluten) till livsmedelskontrollen.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.	Klar (basår 2024)
Nationella mål för Miljösmarta måltider	**Indikatorer**	**Uppföljning**	**Status**
Utsläppen av växthusgaser per kilo inköpta livsmedel är max 1,25 kg CO_2e	Genomsnittlig mängd CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
	Andel kommuner som har max 1,25 kg CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
Minst 60 procent av livsmedel som används till skolmåltider är ekologiska	Andel av mängden inköpta livsmedel till skolmåltider märkt med KRAV och/eller EU-ekologiskt	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
Större andel av inköpta köttprodukter kommer från djur som genom bete bidragit till biologisk mångfald	Andel av mängden inköpt kött som är märkt med Svenskt Sigill Naturbeteskött, KRAV eller motsvarande krav på bete	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds
Minst 70 procent av ost, frukt och bär, grönsaker	Andel av mängden inköpta livsmedel i respektive	Statistik över livsmedelsinköp	Tillvägagångssätt utreds

REMISS

respektive matfetter är av svenskt ursprung	livsmedelsgrupp som är av svenskt ursprung		
Matsvinnet har halverats och uppgår till maximalt: Serveringssvinn: 14 g Tallrikssvinn: 10 g Kökssvinn: 5 g	Genomsnittlig mängd matsvinn kopplat till skolmåltiderna	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.	Klar (basår 2024)
	Andel skolor som har under 14 g serveringssvinn, 10 g tallrikssvinn och 5 g kökssvinn	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.	Klar (basår 2024)

Avslutning

Mål och indikatorer ska underlätta arbetet mot hållbara skolmåltider genom att ge aktörer en gemensam riktning. Genom systematisk uppföljning kan vi synliggöra framsteg, identifiera utvecklingsbehov och rikta insatser där de gör mest nytta. Uppföljningen ger också ett gemensamt språk och en struktur för samverkan mellan skolor, kommuner och nationella aktörer. På så sätt blir målen inte bara visioner, utan en del av ett konkret och pågående förbättringsarbete – där alla aktörer bidrar till att skapa en mer hållbar skolmåltid för framtidens generationer.

Textredigering av denna bilaga har genomförts med hjälp av AI-verktyget ChatGPT 4.0. Allt innehåll har granskats och validerats av ansvariga medarbetare på Livsmedelsverket innan publicering.

REMISS

Bilaga 4. Uppföljning av mål för hållbara skolmåltider via indikatorer

Av Irene Blom
Avdelningen för råd och reglering, Livsmedelsverket

Granskad av Josefin Lindroth med fler
Region Stockholm, Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES)

Inledning

Denna rapport presenterar en studie av svenska elevers upplevelser av skolmåltiden, baserat på data från SkolmatSveriges enkätverktyg. Studien undersöker elevers uppfattning om matens smak och utseende, lunchutbud, upplevelse av trygghet, ljudnivå och tid för att äta vid skolmåltiden. Genom att analysera svar från två elevenkäter bidrar rapporten med värdefull kunskap som kan användas som underlag för riktlinjer och mål för måltider i skolan.

Material och metod

Datat som använts för denna analys har Livsmedelsverket fått från SkolmatSverige vid Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES) i Region Stockholm. SkolmatSverige är ett digitalt enkätverktyg för uppföljning och utveckling av skolmåltiderna och måltidsmiljöns olika kvalitetsaspekter, exempelvis svinn och elevers upplevelse av skolmåltiden, som erbjudits kostnadsfritt till skolor i hela Sverige sedan 2012. SkolmatSverige har utvecklats av forskare på Karolinska Institutet och Region Stockholm i samarbete med Livsmedelsverket, Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Skolverket(SkolmatSverige, 2025). SkolmatSveriges enkäter är valfria för skolor att besvara, och det är oklart hur representativa data är för elever från skolor i hela landet.

Verktyget har erbjudit tio olika enkäter varav två matgästenkäter riktade till elever, med frågor som rör matgästens upplevelser av skolmåltiderna och måltidsmiljön. Matgästenkäten till elever finns i en kort version med ett tiotal enkla frågor samt i en längre version som ger en mer fördjupad bild. Den kortare elevenkäten rekommenderas för yngre elever i årskurs F till 5, med enklare frågor och ett lättare språk. Den längre elevenkäten rekommenderas för äldre elever i högre årskurser med mer ingående frågor till elever i årskurs 6 och uppåt. Äldre elever från årskurs 6 tilldelas samtliga frågeställningar som ingår i den längre enkäten då de anses lämpliga för aktuell ålder, vilket innebär att yngre elever upp till årskurs 5 som har besvarat den längre enkäten inte har tilldelats alla frågeställningar.

REMISS

Data från SkolmatSveriges korta och långa elevenkät gällande frågor kopplade till hur maten ser ut, hur den smakar, utbud, tid för att äta, ljudnivå och om man känner sig trygg i skolrestaurangen har analyserats för denna rapport. Datat är från det senast avslutade läsåret 2022/2023. Datat innehåller svar från sammanlagt sex frågor varav tre fanns med i enbart i den långa. I denna rapport delas resultatet in i svar från den långa enkäten (sampel 1) och den korta enkäten (sampel 2). Se tabell 1. för vilka frågor det gällde.

Tabell 1. Frågor och svarsalternativ för varje fråga. Fråga nummer 1, 3 och 6 fanns enbart med i den långa enkäten.

Nr	Fråga	Svarsalternativ
1	Ser maten god ut?	Aldrig, sällan, oftast och alltid
2	Smakar maten gott?	
3	Vad tycker du om lunchutbudet på din skola?	Det finns för lite att välja på, det finns lagom mycket att välja på
4	Har du tillräckligt med tid på dig att äta din skollunch?	Aldrig, sällan, oftast och alltid
5	Är ljudnivån (bullernivån) i skolmatsalen okej (acceptabel)?	
6	Känner du dig trygg i skolmatsalen?	

Utöver svar på dessa sex frågor fanns svar från en obligatorisk fråga om vilket län och vilken kommun som skolan tillhörde, samt vilken enhet skolan var (Grundskola (F-9) eller Gymnasieskola). Namnet på skolan hade exkluderats. Därtill innehöll datat information i vilken klass respondenten gick, där val av årskurs utgjorde en valfri fråga för eleven.

Den långa elevenkäten (sampel 1) besvarades av totalt 7 585 elever och innehöll fem frågor om måltidsupplevelsen, varav frågan gällande uppfattning om lunchutbudet (Fråga 3) samt trygghet i skolmatsalen (Fråga 6) endast tilldelades äldre elever i årskurs 6 och uppåt. Den korta elevenkäten (sampel 2) besvarades av 6 621 elever och omfattade tre av de sex frågorna från den långa enkäten.

REMISS

Datat Livsmedelsverket fick från SkolmatSverige var rensat från totalt blanka svar, bus och test.

Analysen är deskriptiv och presenterar fördelningen av svar på olika frågors svarsalternativ. Resultaten redovisas genom frekvenstabeller med både absoluta tal och procentuella andelar. För de tre frågor som förekommer i båda enkäterna presenteras även en jämförelse mellan de två samplen.

Resultat

Geografisk fördelning av respondenter

Här redovisas geografisk fördelning enbart på länsnivå, inte kommun.

Sampel 1 (n=7 585): Respondenternas geografiska hemvist varierade kraftigt mellan olika län. Västra Götalands län stod för den största andelen svarande med 35 procent (n=2 683), följt av Skåne län med 19 procent (n=1 410) och Uppsala län med 14 procent (n=1 051). Flera län saknades helt i urvalet, exempelvis Blekinge, Jämtland, Södermanland och Västernorrland.

Sampel 2 (n=6 621): Även i sampel 2 var Västra Götalands län med 28 procent (n=1 823) och Skåne län med 25 procent (n=1 635) starkt representerade. Stockholms län med 16 procent (n=1 052) och Gävleborgs län med 8 procent (n=548) hade också betydande representation. Uppsala län utgjorde 5 procent (n=344), Norrbottens län 5 procent (n=320), Södermanlands län och Örebro län vardera 4 procent (n=257 respektive n=259), samt Värmlands län 4 procent (n=240). I detta sampel saknades svarande från flera län: Blekinge, Hallands, Jämtlands, Kronobergs, Västerbottens och Västmanlands län.

Den ojämna geografiska fördelningen i båda samplen indikerar att resultaten inte nödvändigtvis är representativa för alla Sveriges län.

Tabell 2. Geografisk fördelning av respondenter.

	Sampel 1		Sampel 2	
Län	Antal	Andel	Antal	Andel
Blekinge län	0	0,0	0	0,0
Dalarnas län	3	0,0	27	0,4
Gotlands län	6	0,1	1	0,0

REMISS

Gävleborgs län	1	0,0	548	8,3
Hallands län	67	0,9	0	0,0
Jämtlands län	0	0,0	0	0,0
Jönköpings län	29	0,4	42	0,6
Kalmar län	89	1,2	70	1,1
Kronobergs län	1	0,0	0	0,0
Norrbottens län	439	5,8	320	4,8
Skåne län	1410	18,6	1635	24,7
Stockholms län	717	9,5	1052	15,9
Södermanlands län	0	0,0	257	3,9
Uppsala län	1051	13,9	344	5,2
Värmlands län	649	8,6	240	3,6
Västerbottens län	263	3,5	0	0,0
Västernorrlands län	0	0,0	2	0,0
Västmanlands län	1	0,0	0	0,0
Västra Götalands län	2683	35,4	1823	27,5
Örebro län	175	2,3	259	3,9
Östergötlands län	1	0,0	1	0,0
Inget svar	0	0,0	0	0,0
Totalt	7585	100,0	6621	100,0

REMISS

Fördelning av respondenter per årskurs

Sampel 1 (n=7 585): Majoriteten av respondenterna gick i grundskolans högre årskurser (åk 7–9) och utgjorde 55 procent (n=4 145) av urvalet, vilket förklaras av att enkäten rekommenderas för elever i äldre årskurser. Elever från mellanstadiet (åk 4–6) var också väl representerade med 31 procent (n=2 331). Lägre andelar utgjordes av lågstadieelever (åk 1–3) med 6 procent (n=455), gymnasieelever med 5 procent (n=358) och förskoleklass med endast 1 procent (n=76). För 3 procent (n=220) av respondenterna saknas uppgift om årskurs.

Sampel 2 (n=6 621): Till skillnad från sampel 1 dominerades sampel 2 av yngre elever, vilket förklaras av att enkäten rekommenderas för elever i yngre årskurser. Lågstadiet (åk 1–3) utgjorde den största gruppen med 43 procent (n=2 843), följt av mellanstadiet (åk 4–6) med 30 procent (n=1 955). Högstadieelever (åk 7–9) utgjorde 12 procent (n=803) och förskoleklass var betydligt bättre representerad än i sampel 1 med 8 procent (n=508). Gymnasieelever utgjorde 4 procent (n=229) och för 4 procent (n=283) saknades uppgift om årskurs.

De två samplen kompletterar därmed varandra åldersmässigt, där sampel 1 ger en bättre bild av äldre elevers uppfattningar och sampel 2 representerar yngre elever bättre.

Tabell 3. Fördelning av respondenter per årskurs

	Sampel 1		Sampel 2	
Klasser	Antal	Andel	Antal	Andel
Förskoleklass	76	1,0	508	7,7
Åk 1–3	455	6,0	2843	42,9
Åk 4–6	2331	30,7	1955	29,5
Åk 7–9	4145	54,6	803	12,1
Gymnasiet	358	4,7	229	3,5
Inget svar	220	2,9	283	4,3
Totalt	7585	100,0	6621	100,0

REMISS

Måltidsupplevelsen i skolan

Matens visuella intryck (endast sampel 1, långa enkäten)

På frågan om maten ser god ut svarade majoriteten av eleverna i sampel 1 att maten "sällan" (48 procent) ser god ut och 12 procent svarade att maten ”aldrig” ser god ut. Ungefär 36 procent angav att maten ”oftast” ser god ut, men endast 3 procent angav att maten "alltid" ser god ut. Detta indikerar att det visuella intrycket av skolmaten är ett utvecklingsområde. Denna fråga ställdes inte i den korta enkäten för sampel 2.

Smakupplevelse

Sampel 1 (n=7 585): När det gäller smakupplevelsen svarade 47 procent av eleverna att maten "oftast" smakar gott, medan 43 procent angav att den "sällan" smakar gott. En liten andel svarade antingen "alltid" (4 procent) eller "aldrig" (5 procent).

Sampel 2 (n=6 621): I detta sampel var omdömena mer positiva. Majoriteten (56 procent) uppgav att maten "oftast" smakar gott, och 11 procent svarade "alltid". Andelen som svarade "sällan" var 30 procent och "aldrig" endast 3 procent. För 1 procent av respondenterna saknades svar.

Jämförelse: Sampel 2, som domineras av yngre elever, gav genomgående mer positiva omdömen om matens smak. Den sammanlagda andelen som svarade "oftast" eller "alltid" var 67 procent i sampel 2 jämfört med 51 procent i sampel 1. Detta antyder att yngre elever tenderar att vara mer nöjda med skolmatens smak än äldre elever.

Tabell 4. Svar angående matens utseende och smak

	Smakar maten gott?				**Ser maten god ut?**	
	Sampel 1		Sampel 2		Sampel 1	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Aldrig	412	5,4	204	3,1	920	12,1
Sällan	3263	43,0	1965	29,7	3643	48,0
Oftast	3543	46,7	3690	55,7	2721	35,9
Alltid	295	3,9	699	10,6	252	3,3

REMISS

Inget svar	72	0,9	63	1,0	49	0,6
Total	**7585**	**100,0**	**6621**	**100,0**	**7585**	**100,0**

Tid för måltid

Sampel 1 (n=7 585): Majoriteten av eleverna (79 procent) ansåg att de "oftast" (47 procent) eller "alltid" (32 procent) har tillräckligt med tid på sig att äta skollunchen. Ett mindre antal elever upplevde att de "sällan" (15 procent) eller "aldrig" (5 procent) har tillräckligt med tid.

Sampel 2 (n=6 621): Resultaten var liknande men ännu mer positiva i sampel 2, där 80 procent svarade "oftast" (40 procent) eller "alltid" (40 procent). Andelen som svarade "sällan" var 14 procent och "aldrig" 5 procent. För 1 procent av respondenterna saknades svar.

Jämförelse: Båda samplen indikerar att tidstilldelningen för måltider generellt upplevs som tillfredsställande. Sampel 2, med yngre elever, visade en något högre andel elever som "alltid" har tillräckligt med tid (40 procent jämfört med 32 procent i sampel 1).

Ljudnivå i skolmatsalen

Sampel 1 (n=7 585): När det gäller ljudnivån i skolmatsalen ansåg majoriteten att den är acceptabel - 52 procent svarade "oftast" och 20 procent svarade "alltid". Totalt 27 procent upplevde att ljudnivån "sällan" (20 procent) eller "aldrig" (7 procent) är acceptabel.

Sampel 2 (n=6 621): I detta sampel angav 47 procent att ljudnivån "oftast" är acceptabel och 17 procent att den "alltid" är det. En något högre andel än i sampel 1 upplevde att ljudnivån "sällan" (25 procent) eller "aldrig" (9 procent) är acceptabel. För 1 procent av respondenterna saknades svar.

Jämförelse: Upplevelsen av ljudnivån skiljde sig något mellan de två samplen. I sampel 1 ansåg 72 procent att ljudnivån "oftast" eller "alltid" är acceptabel, jämfört med 64 procent i sampel 2. Detta antyder att yngre elever, som dominerar i sampel 2, möjligen är mer känsliga för ljudnivåer eller att matsalarna för de yngre eleverna har högre ljudnivåer.

Trygghet i skolmatsalen (endast sampel 1, långa enkäten)

Gällande trygghet i skolmatsalen var svaren mer spridda. Majoriteten kände sig trygga med svaren "oftast" (28 procent) eller "alltid" (33 procent). En mindre andel kände sig "sällan" (6 procent) eller "aldrig" (4 procent) trygga. En del av respondenterna i sampel 1, som svarat på

REMISS

den långa enkäten, var från yngre barn, men denna fråga tilldelades endast äldre elever i årskurs 6 och uppåt, vilket till viss del kan förklara andelen uteblivna svar (29 procent). Denna fråga ställdes inte i enkäten för sampel 2.

Tabell 5. Svar angående tid, ljudnivå och trygghet kopplat till skolmåltiden.

	Har du tillräckligt med tid på dig att äta din skollunch?				**Är ljudnivån (bullernivån) i skolmatsalen okej (acceptabel)?**				**Känner du dig trygg i skolmatsalen?**	
	Sampel 1		Sampel 2		Sampel 1		Sampel 2		Sampel 1	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Aldrig	396	5,2	315	4,8	511	6,7	601	9,1	286	3,8
Sällan	1121	14,8	930	14,0	1512	19,9	1681	25,4	465	6,1
Oftast	3595	47,4	2662	40,2	3937	51,9	3110	47,0	2132	28,1
Alltid	2405	31,7	2654	40,1	1551	20,4	1150	17,4	2492	32,9
Inget svar	68	0,9	60	0,9	74	1,0	79	1,2	2210	29,1*
Total	**7585**	**100,0**	**6621**	**100,0**	**7585**	**100,0**	**6621**	**100,0**	**7585**	**100,0**

*Den höga andelen saknade svar kan till viss del förklaras av att frågan troligtvis inte ställts till yngre barn än årskurs 6 trots att man använt sig av den långa enkäten.

Uppfattning om lunchutbud (enbart sampel 1)

Nästan 37 procent av respondenterna tyckte att det finns för lite att välja på vid skollunchen och ungefär 33 procent tyckte att det finns lagom mycket. Få tyckte att det finns för mycket att välja mellan. Det verkar således som att fördelningen av respondenter som tyckte att det finns för lite eller lagom är ganska jämn, men få tyckte att det fanns för mycket att välja på. En del av respondenterna i sampel 1, som svarat på den långa enkäten, var från yngre barn, men denna fråga tilldelades endast äldre elever i årskurs 6 och uppåt, vilket förklarar andelen uteblivna svar (29 procent). Denna fråga ställdes inte i enkäten för sampel 2.

REMISS

Tabell 6. Svar angående lunchutbud.

Det finns lagom mycket att välja på		Det finns för lite att välja på		Det finns för mycket att välja på		Inget svar		Total	
Antal	*Andel*	*Antal*	*Andel*	*Antal*	*Andel*	*Antal*	*Andel*	*Antal*	*Andel*
2484	32,7	2779	36,6	101	1,3	2221	29,3*	7585	100,0

*Den höga andelen saknade svar kan till viss del förklaras av att frågan troligtvis inte ställts till yngre barn än årskurs 6 trots att man använt sig av den långa enkäten.

Diskussion

Denna studie ger en inblick i svenska elevers upplevelser av skolmåltider baserat på svar från skolor i SkolmatSveriges två elevenkäter från läsåret 2022–2023. Det är osäkert hur representativa resultaten är för elever från skolor i hela landet men de visar elevers upplevelse av smak, utseende och utbud samt upplevelse av trygghet, ljudnivå och tid för att äta bland dem som svarat.

Huvudsakliga resultat och implikationer

Matens upplevda kvalitet

Den mest anmärkningsvärda observationen är den tydliga skillnaden i matupplevelse mellan yngre och äldre elever. Yngre elever (sampel 2) är betydligt mer positiva till matens smak, där 67 procent angav att maten "oftast" eller "alltid" smakar gott, jämfört med 51 procent bland de äldre eleverna (sampel 1).

Utseendet på maten framstår som ett tydligt utvecklingsområde, då 60 procent av eleverna i sampel 1 ansåg att maten "aldrig" eller "sällan" ser aptitlig ut. Detta är särskilt relevant då matens visuella presentation kan påverka både aptit och konsumtion.

Måltidsmiljön

En positiv observation är att majoriteten av eleverna (cirka 80 procent i båda samplen) anser att de har tillräckligt med tid för att äta sin lunch.

Ljudnivån i skolmatsalarna upplevs generellt som acceptabel, men noterbart är att yngre elever (sampel 2) rapporterar något större problem med bullernivån. Detta kan antingen bero på att yngre elever är mer känsliga för ljud eller att måltidsmiljön faktiskt är bullrigare för dessa åldersgrupper.

REMISS

Trygghetsaspekten, som endast mättes i sampel 1, visar att ungefär 10 procent av de äldre eleverna sällan eller aldrig känner sig trygga i skolmatsalen.

Lunchutbudet

Resultaten visar att fler av de äldre eleverna (37 procent) anser att det finns för lite att välja på vid skollunchen jämfört med andelen som anser att utbudet är lagom (33 procent). Detta tyder på att ökad variation i lunchutbudet kan vara ett utvecklingsområde för många skolor.

Metodologiska överväganden

Det finns flera metodologiska aspekter som bör beaktas vid tolkning av resultaten. Det första är att svaren kommer från ett enkätverktyg som är till för skolor och kommuner att arbeta med att utvärdera och förbättra kvaliteten av sina skolmåltider och måltidsmiljön. Detta innebär bland annat att skolorna själva har valt hur de tillgängliggör enkäten för matgästerna, vilket i sin tur kan påverka resultaten.

Den geografiska fördelningen av respondenterna visar på en betydande snedfördelning, där Västra Götaland och Skåne är starkt överrepresenterade medan flera län helt saknas i undersökningen. Detta begränsar möjligheten att generalisera resultaten till hela Sverige.

Åldersfördelningen skiljer sig markant mellan de två samplen, vilket skapar både utmaningar och möjligheter. Denna skillnad möjliggör jämförelser mellan åldersgrupper men försvårar samtidigt direkta jämförelser mellan samplen. De två samplen får därmed ses som kompletterande snarare än överensstämmande, där 1ampel 1 ger en bättre bild av äldre elevers uppfattningar och 1ampel 2 representerar yngre elever bättre, vilket förklaras av att de två elevenkäterna rekommenderas till elever i olika åldersgrupper.

Slutsats

Resultatet pekar på flera områden där skolmåltiderna skulle kunna förbättras. Särskilt skolmatens visuella presentation, variation i utbudet och ljudnivån i matsalen för yngre elever framstår som utvecklingsområden. Den tydliga skillnaden mellan yngre och äldre elevers uppfattning om skolmaten samt vidare utredning om trygghetskänsla i måltidsmiljön förtjänar också vidare undersökning. För att få en mer heltäckande bild av skolmaten och måltidsmiljön i skolrestauranger i Sverige vore det värdefullt med en mer omfattande och representativ studie, både gällande geografisk spridning och urval, som även undersöker bakomliggande faktorer till de observerade skillnaderna.

Analysen av data har genomförts manuellt av medarbetare på Livsmedelsverket. Innehållet är även granskat av medarbetare från SkolmatSverige vid CES i Region Stockholm. Rapportens

REMISS

textstruktur och formulering har utarbetats med stöd av AI-verktyget Claude 3.7 Sonnet från Anthropic, men allt innehåll har granskats och validerats av ansvariga medarbetare på Livsmedelsverket innan publicering. Innehållet har även granskats av.

Referenser för bilaga 4

SkolmatSverige. 2025. Välkommen till Skolmat Sverige. Hämtad 2025-05-09 från: https://www.skolmatsverige.se/.

REMISS

Nationella riktlinjer för måltider i skolan

Förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem

REMISS

Förord

En bra skollunch ger elever förutsättningar att orka fokusera och prestera i skolan. Men en bra måltid är inte bara maten på tallriken. En trygg och lugn måltidsmiljö med vuxna förebilder är också viktigt för att eleverna ska få en positiv attityd till maten.

De svenska skolmåltiderna är också en viktig del i arbetet för jämlik hälsa. Genom skolmåltiderna har alla elever, oavsett bakgrund, samma möjlighet att äta hälsosamt och bygga en kunskap om bra matvanor. Sverige har lång tradition av skolmåltider och genom åren har synen på måltiderna förändrats – från att enbart handla om att mätta elever till att se skolmåltiderna som ett verktyg för omställningen till en mer hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion.

Livsmedelsverkets riktlinjer är avsedda som övergripande stöd för styrning och ledning av arbetet med bra skolmåltider. Skolmåltiderna är en del av utbildningen, därför behöver skolverksamheten och måltidsverksamheten ta ett gemensamt ansvar för och samarbeta kring måltiderna.

Riktlinjerna innehåller för första gången nationella mål för hållbara skolmåltider som kan användas för att skapa samsyn och driva på det gemensamma arbetet att utveckla måltiderna. Målen har tagits fram i dialog med representanter för måltids- och skolverksamheter och är grundade i Agenda 2030 samt nationella mål inom folkhälso- och miljöområdet.

Riktlinjerna har även kompletterats med stöd för hur kommuner kan stärka beredskapen för måltider vid störningar och stöd för hur man kan upphandla lokala råvaror i linje med livsmedelsstrategins mål.

Livsmedelsverkets riktlinjer är framtagna i dialog med Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten och relevanta yrkesgrupper och bygger på aktuell forskning och beprövad erfarenhet.

Tack vare den breda förankringen har dessa riktlinjer ett bredare perspektiv på skolmåltiderna med elevens bästa i fokus – nu och i framtiden.

Annica Sohlström
Generaldirektör
Livsmedelsverket

REMISS

Innehållsförteckning

Förord ... 2
Inledning ... 5
Om riktlinjerna ... 5
Skolmåltiden lägger grunden för elevers hälsa och lärande ... 5
Använd de resurser som redan finns ... 6
Måltidsmodellen – ett helhetsperspektiv på hållbara måltider ... 6
Mål för hållbara skolmåltider ... 7
Förutsättningar för hållbara måltider i skolan ... 8
Integrerade måltider ... 9
Avsnittet i korthet ... 10
Nationella mål och indikatorer för integrerade måltider ... 10
Skolmåltiderna – en viktig del av skolans arbete ... 11
Trivsamma måltider ... 18
Avsnittet i korthet ... 19
Nationella mål och indikatorer för trivsamma måltider ... 19
Den sociala och fysiska måltidsmiljön ... 21
Goda måltider ... 25
Avsnittet i korthet ... 26
Nationella mål för goda måltider ... 26
Matvanor formas av traditioner, kultur och social miljö ... 27
Näringsriktiga måltider ... 30
Avsnittet i korthet ... 31
Mål och indikatorer för näringsriktiga måltider ... 31
Matens betydelse för hälsan – nu och i framtiden ... 33
Planering av näringsriktiga måltider ... 34
Uppföljning, dokumentation och näringsberäkning ... 42
Individuella anpassningar av maten ... 46
Selektivt ätande ... 47
Frukost, mellanmål och övrigt måltidsutbud i skolan ... 48
Säkra måltider ... 52
Avsnittet i korthet ... 53
Mål och indikatorer för säkra måltider ... 53
Livsmedelslagstiftningen ... 54
Specialkost ... 55

REMISS

Rapportering av incidenter till kommunens livsmedelskontroll ... 58
Skadliga ämnen i maten ... 59
Miljösmarta måltider ... 61
Avsnittet i korthet ... 62
Nationella mål för miljösmarta måltider ... 62
Miljösmarta matval ... 64
Matsvinn ... 67
Beredskap för de offentliga måltiderna ... 69
Beredskap för måltidsverksamheten ... 69
Ta steg mot en stärkt beredskap ... 70
Beredskap och hållbarhet är förenligt ... 71
Upphandling – ett viktigt verktyg ... 72
Inköp av närproducerade livsmedel ... 73
Dokument som styr måltidsverksamheten ... 75
Lagstiftning, ansvarsfördelning och uppföljning ... 75
Livsmedelslagstiftningen – säkerhet, redlighet och spårbarhet i livsmedelshanteringen ... 75
Skollagstiftningen ... 76
Systematiskt kvalitetsarbete ... 77
Läroplanerna för de obligatoriska skolformerna ... 77
Barnkonventionen ... 78
Lagen om offentlig upphandling ... 78
Diskrimineringslagen ... 79
Arbetsmiljölagen ... 79
Lokala styrdokument ... 79
Fördjupning ... 81

REMISS

Inledning

Måltiderna i skolan har stor betydelse för elevernas hälsa, sociala gemenskap, trivsel och inte minst lärande. En bra skollunch som äts upp ger eleverna goda förutsättningar att orka fokusera på skolarbetet. Mätta och nöjda elever bidrar även till en lugnare stämning på och mellan lektionerna. Bra skolmåltider kan också bidra till att grundlägga hållbara och hälsosamma matvanor. Att investera i bra måltider i skolan är därför att investera i både elevernas lärande och hälsa.

Om riktlinjerna

Livsmedelsverkets riktlinjer för måltider i skolan ger kommuner och privata aktörer, som enskilda skolhuvudmän eller privata måltidsleverantörer, övergripande vägledning, stöd och förslag till hur man kan utveckla arbetet med skolmåltiderna för att främja hälsosamma matvanor och skapa matglädje. Riktlinjerna vänder sig till alla som påverkar skolmåltidernas kvalitet – från styrande politiker till kockar och måltidspersonal. Men i första hand riktar sig riktlinjerna till måltids- eller kostchefer, rektorer eller andra med direkt ansvar för olika delar av måltiden.

Riktlinjerna grundas på aktuell kunskap om hur en näringsriktig skolmåltid bör utformas för att främja hälsa hos barn som växer och utvecklas, liksom forskning om sociala, pedagogiska och fysiska aspekter av skolmåltiden. Viktiga kunskaper och erfarenheter har hämtats in i dialog med framför allt måltidschefer och rektorer för att möta målgruppernas behov av stöd och göra riktlinjerna användbara i praktiken. En komplex omvärld ställer ökade krav på verksamheterna, med fler aspekter som behöver beaktas. Därför har Livsmedelsverket tagit hänsyn till önskemål om att riktlinjerna ska innehålla mer konkreta rekommendationer om exempelvis livsmedelsval och måltidsmiljö. Riktlinjerna har också kompletterats med stöd kring beredskap och upphandling.

Riktlinjerna är avsedda som övergripande vägledning, stöd och förslag till hur man kan utveckla måltiderna ur ett helhetsperspektiv. Utifrån Måltidsmodellen, som beskrivs nedan, ges en fördjupning i varje avsnitt kring olika aspekter av måltiden. Varje avsnitt inleds med en summering av avsnittets innehåll samt förslag till mål och indikatorer för hur respektive område kan följas upp. Förutom forskningsbaserad information ges också vägledning utifrån beprövad erfarenhet samt goda exempel och tips.

Genom att belysa olika kvalitetsområden och styrdokument kan riktlinjerna också vara ett stöd vid policyarbete. Skolmåltiderna är en del av det lokala utvecklings-, hållbarhets- och folkhälsoarbetet i kommunerna och naturligtvis är det varje kommun, enskild huvudman, skola eller personalgrupp som bestämmer och i detalj planerar hur man vill arbeta för bra måltider i skolan.

Skolmåltiden lägger grunden för elevers hälsa och lärande

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till bästa möjliga hälsa och skolmåltiderna har en viktig roll i det. För alla obligatoriska skolformer gäller sedan 2011, enligt skollagen (2010:800), att skolmåltiderna ska vara näringsriktiga. Elever har olika möjligheter att äta bra hemma beroende på olika förutsättningar och livsvillkor. Skolmåltiderna kan utjämna dessa skillnader och är därför en viktig del av skolans kompensatoriska uppdrag. Genom att alla elever erbjuds kostnadsfria och näringsriktiga måltider skapas bättre och mer jämlika förutsättningar för lärande och god hälsa.

REMISS

Skolmåltiderna är också en viktig del av skolans hållbarhetsarbete. Genom att använda skolmåltiderna i utbildningen kan kopplingen mellan mat, hälsa och hållbarhet bli tydligare för eleverna. Läroplanen innehåller tydliga mål om lärande för hållbar utveckling. Här kan skollunchen användas som ett pedagogiskt verktyg som kompletterar undervisningen med praktiska exempel på hur det vi äter påverkar kroppen, miljön och samhället. Forskning[1] visar på en rad goda effekter när skolor arbetar aktivt med mat- och måltidsutbildning. Förutom att elever får bättre kunskaper om mat och måltider, både praktiska och teoretiska, kan mat- och måltidsutbildning i skolan bidra till att elever äter mer frukt och grönt och mindre sötsaker, både i och utanför skolan. De äter oftare frukost och vågar även prova fler nya maträtter. På så sätt kan skolan rusta elever med handlingskraft och kunskap som kan forma dem till att bli en del av lösningen för ett framtida hållbart samhälle.

Använd de resurser som redan finns

Att involvera eleverna i frågor och beslut som rör dem själva är både en lagstadgad rättighet och ett arbetssätt som förbättrar kvaliteten på besluten. Forskning[2] pekar på att ett ökat elevinflytande kan ge goda resultat i form av ökat välbefinnande, ökat intresse för mat och måltider samt att eleverna äter mer hälsosamt och varierat vid skollunchen.

Att använda och arbeta med skolmåltiderna som en resurs för lärande handlar inte om att lägga mer pengar utan om att använda skolmåltiderna på ett mer effektivt sätt. Skollunchen är en redan betald resurs som har mervärden, men som inte nyttjas fullt ut idag. Livsmedelsverkets riktlinjer ger stöd i hur skolan och måltidsverksamheten tillsammans kan utveckla sitt arbete med skolmåltiderna.

Måltidsmodellen – ett helhetsperspektiv på hållbara måltider

En måltid är mer än maten på tallriken. Måltiden omfattar även bland annat rummet, sällskapet och stämningen. Som stöd i arbetet med att följa upp måltidernas kvalitet och arbeta utifrån ett helhetsperspektiv på måltiden, har Livsmedelsverket tagit fram Måltidsmodellen. Den beskriver sex olika områden som alla är viktiga för att eleverna ska må bra av maten och känna matglädje. Att måltiden är *god* och *trivsam* är viktigt för att maten ska ätas upp. En bra måltid är även *näringsriktig* och *säker* att äta. Dessa två områden omfattas av krav i lagstiftningen. Med *miljösmart* menas måltider som bidrar till en miljömässigt hållbar utveckling och de nationella miljömålen. Med *integrerad* menas att måltiden ses som en del av skolan och inkluderas i det systematiska arbetet.

Måltidsmodellen kan användas som ett verktyg i arbetet med att utveckla måltiderna i skolan. För att helheten ska bli bra är det en fördel om styrande dokument, exempelvis måltidspolicy eller annat som formaliserar uppdraget kring skolmåltiderna, omfattar en beskrivning av konkreta mål på lokal nivå, ansvarsfördelning och rutiner inom varje pusselbit. Dessutom krävs kompetens, engagemang och samverkan mellan måltidsverksamhet, rektor, elever, elevhälsan, lärare och övrig personal.

Livsmedelsverkets riktlinjer för måltider i skolan utgår från Måltidsmodellen och varje avsnitt är en fördjupning inom respektive pusselbit.

[1] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

[2] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Kommunerna har en central roll i genomförandet av de globala målen i Agenda 2030. Åtta av målen är särskilt kopplade till de offentliga måltiderna. Livsmedelsverket har därför kompletterat Måltidsmodellen för att visa kopplingen mellan hållbara måltider och de åtta målen. På Livsmedelsverkets webbplats finns mer information om hur den offentliga måltidsverksamheten kan bidra till måluppfyllelse för respektive mål i Agenda 2030.

Mål för hållbara skolmåltider

Måltider i skolan blir hållbara genom att vara näringsriktiga, säkra, goda, trivsamma, integrerade och miljösmarta. Hållbara måltider bidrar till:

- att tillgodose alla elevers behov av näring och energi, på ett jämlikt sätt
- att främja elevers hälsa och livskvalitet idag och i framtiden
- att lägga grunden för bra matvanor och stödja elevers kunskapsutveckling kopplat till hälsa och miljö
- att minimera måltidernas miljöbelastning
- en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling.

För att uppnå hållbarare skolmåltider behövs konkreta mål som leder arbetet i rätt riktning. Livsmedelsverket har därför tagit fram nationella mål för varje del i Måltidsmodellen. Målen fokuserar på de förändringar som bedöms mest väsentliga för att skolmåltiderna ska kunna bidra till en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion i Sverige. Vilka förändringar som behöver göras kan vara olika för olika kommuner eller skolor. Därför kan målen brytas ned till lokal nivå och anpassas till kommunens eller skolans egna förutsättningar. Varje mål har ett antal indikatorer som beskriver hela eller delar av målet. Syftet med indikatorer är att kunna följa utvecklingen mot målen. Gemensamma mål och indikatorer är ett verktyg för att skapa en gemensam riktning för aktörer som arbetar med att utveckla skolmåltider, och kompletterar riktlinjerna för måltider i skolan. De nationella målen samt indikatorer för att följa upp målen inleder respektive avsnitt i riktlinjerna.

Målen har tagits fram i dialog med representanter för måltids- och skolverksamheter och är grundade i Agenda 2030, Sveriges folkhälsomål, de nationella miljömålen och de mål och indikatorer för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion som Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten gemensamt har tagit fram.

REMISS

Förutsättningar för hållbara måltider i skolan

- för dig som har övergripande ansvar för måltiderna i skolan

Sätt upp mål och fråga efter resultaten

En måltid är mycket mer än maten på tallriken. Måltidsmodellen ger ett helhetsperspektiv på bra måltider och kan användas i såväl planering som uppföljning av måltiderna i skolan. Omsätt de nationella målen, som utgår från Måltidsmodellen, och anpassa dem till de lokala förutsättningarna. Följ kontinuerligt upp och utvärdera måltiderna, exempelvis genom att inkludera målen i det systematiska kvalitetsarbetet.

Satsa på kompetens och tydliggör ansvaret

Bra måltider kräver en organisation med tydligt mandat att driva utvecklingen framåt och som möjliggör dialog och samarbete mellan olika yrkesgrupper. Skapa en organisation som lockar till sig kompetent och engagerad personal, som får inflytande och mandat att utveckla verksamheten mot de uppsatta målen. Det genererar ofta ett ansvarstagande för helheten, med eleven i centrum. Prioritera kompetensutveckling för att säkerställa att personalens kunskap motsvarar uppdragets krav och bidrar till en måltidsverksamhet av hög kvalitet.

Fokusera på matgästen och gör dem delaktiga i utvecklingen

Lyssna på och involvera eleverna i utformningen av måltiden. Utgå från deras erfarenheter, behov och åsikter och ta tillvara deras tankar och idéer för att skapa en trygg och trevlig måltidsmiljö för alla. Låt verksamheten genomsyras av flexibilitet.

REMISS

Integrerade måltider

Skolmåltiden är en viktig del av elevernas skoldag. Genom att involvera eleverna i skolmåltiden och samarbeta över verksamhetsgränserna skapas goda förutsättningar för mätta elever som kan tillgodogöra sig undervisningen under hela skoldagen. Skolmåltiden kan även fungera som ett praktiskt verktyg i undervisningen och bidra i elevernas lärande om hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion.

Integrerad i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Integrerade måltider, där eleverna involveras i utformningen, är en förutsättning för måltider som bidrar till elevernas trivsel, lärande och hälsa.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Skolmåltiden är inkluderad i skolans systematiska kvalitetsarbete och är även en del av elevhälsoarbetet.
- Det finns lokalt uppsatta mål för skolmåltiden som följs upp regelbundet. Både skolans och måltidsverksamhetens personal känner till och bidrar till att uppnå dem.
- Skolrestaurangen är en trygg plats med utrymme för social samvaro. Det finns en samsyn på skolan om de vuxnas roll vid måltiden.
- Olika aspekter av måltiden tas upp i undervisningen när det är möjligt och bidrar till att elever lär sig om, av och genom mat. Måltidspersonalen bidrar med sin kompetens genom samarbete med lärare och övrig personal.
- Elever ges möjlighet till inflytande och delaktighet i utvecklingen av skolmåltiderna.
- Det finns rutiner för hur elevernas synpunkter och idéer kring skolmåltiderna tas tillvara och återkopplas. De bygger på en förtroendefull dialog mellan elever, lärare, rektor, elevhälsan, kockar och måltidschef.

Nationella mål och indikatorer för integrerade måltider

Dessa mål pekar på en av de mest utmanande delarna med skolmåltidsarbetet – ett väl fungerande samarbete kring måltiderna mellan rektorer, lärare, övrig personal, elevhälsan, måltidschef, måltidspersonal och elever (Tabell 1). Genom att tillsammans formulera mål och syfte med skolmåltiden, över verksamhetsgränser, skapas förutsättningar för alla att verka åt samma håll. De nationella målen kan användas som grund för att ta fram konkreta lokala mål. Skolmåltiden är en del av skolans verksamhet och utgör en viktig del i elevernas skoldag och bidrar till hälsa och lärande. Skolmåltiden behöver därför inkluderas i det systematiska kvalitetsarbetet precis som övrig verksamhet som bidrar till elevernas utveckling.

Tabell 1. Mål, indikatorer och uppföljning av Integrerade måltider

Nationella mål	**Indikatorer**	**Uppföljning**
Alla skolor har ett fungerande samarbete med måltidsorganisationen för att uppnå hållbara skolmåltider.	Andel skolor där det finns ett gemensamt uppdrag (planering, utveckling och uppföljning) mellan skola och måltidsorganisation kring skolmåltiden.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel skolor som har med skolmåltiden i sitt systematiska kvalitetsarbete.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Alla elever kan påverka sin måltidsmiljö.	Andel skolor som har ett måltidsråd.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

REMISS

	Andel skolor som följer upp elevers upplevelse av skolmåltiden.	Utvecklas.

Skolmåltiderna – en viktig del av skolans arbete

Integrerade skolmåltider innebär att måltiderna är en del av skolans verksamhet och ingår i skolans strategiska och systematiska kvalitetsarbete och uppföljning av arbetet. Skolmåltiden som sådan faller dock utanför begreppet undervisning men ingår i det vidare begreppet utbildning[3].

I läroplanerna för de obligatoriska skolformerna framgår att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever[4].Genom att elever ges möjlighet att utveckla åldersadekvata kunskaper i relation till mat och måltider ökar också elevers förmåga att kunna påverka och vara delaktiga i frågor som rör mat och måltider i skolan.

Genom att formulera gemensamma mål, med utgångspunkt från de nationella målen, på lokal nivå och tydliggöra syftet med skolmåltiden, över verksamhetsgränserna, skapas förutsättningar för alla att verka åt samma håll. Det kan handla om att gemensamt identifiera nuläge och kartlägga utvecklingsbehov kring exempelvis elevers delaktighet, fysisk och social måltidsmiljö, schemaläggning eller roller och ansvar i skolrestaurangen. Det förutsätter samarbete mellan rektor, måltidschef, måltidspersonal, lärare, elevhälsan, övrig personal och eleverna.

All personal på skolan behöver känna till syfte och mål och förstå sitt ansvar för att bidra till bra skolmåltider och elevers lärande.

Exempel på ansvarsområden kopplade till skolmåltiden

- Rektor: Övergripande ansvar för måltidsmiljön och att skolmåltiderna bidrar till elevernas hälsa, lärande och utveckling.
- Lärare och övrig personal: Äter med eleverna, är goda förebilder, bidrar med samtalsämnen, trivsel och trygghet för att främja gemenskap och välbefinnande.
- Måltidschef: Övergripande ansvar för måltiderna, måltidspersonalen och planeringen av måltidsverksamheten.
- Måltidspersonal: Ansvar för att tillaga och servera måltider utifrån Måltidsmodellen. Kan bidra med kunskap om livsmedel, tillagning, innehåll i maten, livsmedelshygien, allergi och specialkost.
- Elever: Delaktiga i utvecklingsarbetet kring måltiderna och bidrar till en trivsam måltidsmiljö.

Skolmåltiderna utgör en viktig del av skolans kompensatoriska uppdrag, och jämnar ut skillnader i elevers förutsättningar. Genom att alla elever har tillgång till kostnadsfria och näringsriktiga skolmåltider finns förutsättningar för lika möjligheter för lärande och god hälsa. Skollunchen är ofta den måltid, av alla måltider, som bidrar med mest näring och för en del elever är den enda lagade måltiden under dagen. Därför är det av största vikt att elever får förutsättningar att tillgodogöra sig skolmåltiderna, exempelvis genom en trygg och trivsam måltidsmiljö, kunskap och information om mat och måltider samt möjlighet till delaktighet.

[3] 1 kap. 3 § skollagen

[4] Lgr22, Lgra22, Lsam22, Lspec22, s.15

Goda exempel och tips – Serietidningen ökar samverkan kring måltidsfrågor

Efter att Strängnäs kommun avsatte särskilda horisontella medel till projekt och samarbete utifrån Agenda 2030 sker mer utvecklingsarbete över förvaltningsgränserna. Det har bland annat resulterat i en serietidning som förklarar måltidspolicyn – med syfte att skapa dialog kring mat och måltider. De horisontella medlen har gjort att förvaltningschefer pratar mer med varandra, hittar beröringspunkter och initierar nya projekt och samverkansformer där det finns intresse från olika förvaltningar. Läs mer om hållbara måltider på Strängnäs kommuns webbplats.

Pedagogiska måltider och de vuxnas betydelse för en bra måltidssituation

Att måltiden är en del av skolans verksamhet bekräftas i skolans styrdokument. Vilka arbetsuppgifter som är kopplade till måltiderna råder det dock ofta delade meningar om. Forskning[5] visar att det finns tveksamheter om värdet av att öka det formella lärandet i form av regelrätta lektioner i skolrestaurangen. Själva måltidstillfället är en del av utbildningen och kan vara ett tillfälle för lärande men det är framförallt viktigt att det finns tid för återhämtning och relationsbyggande.

Att äta tillsammans med eleverna kan ingå i en lärares eller övrig personals arbetsuppgifter. Lärare, rektor och övrig personal som äter tillsammans med eleverna, har en viktig roll i måltidssituationen genom att agera förebild samt att förmedla en positiv attityd till måltiderna och en sund inställning till mat. Enligt forskning[6] kan det ha stor betydelse för hur eleverna uppfattar maten och måltiden.

Ett viktigt syfte med måltiderna i skolan är att bygga goda relationer mellan eleverna och mellan elever och vuxna. Erfarenhet har visat att med närvarande vuxna kan måltidsmiljön bli tryggare och lugnare, både för yngre och äldre elever.

Under måltiden har läraren eller övrig personal ofta som arbetsuppgift att äta tillsammans med elever som de samtidigt har tillsynsansvar för. Måltiden ryms i detta fall inom arbetstiden och ska inte förväxlas med rast. Det förutsätter därför att läraren eller övrig personal som äter måltider med eleverna har möjlighet till rast vid ett annat tillfälle.

Lärare och måltidspersonal har en viktig roll när det gäller att presentera skolmaten på ett intresseväckande och positivt sätt, genom att exempelvis förmedla kunskap om olika råvaror och maträtter samt visa eleverna var olika rätter och tillbehör finns.

Det är upp till skolan att utforma skollunchen så att den blir en trivsam måltid. Samsyn behöver skapas lokalt om måltiden och man behöver gemensamt ta fram en arbetsbeskrivning för lärare och andra vuxna som äter med eleverna. Exempel på vad som kan ingå i arbetsbeskrivningen:

Stöd till elever före måltiden

- Information om vilken mat som serveras.
- Påminnelse om skolans trivselregler.

[5] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

[6] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Stöd till elever under måltiden

- Arbeta för att måltidssituationen ska vara trygg och trivsam för alla och att alla känner sig delaktiga.
- Stöd att följa trivselregler och hygienrutiner.
- Stöd att lägga upp en varierad och näringsriktig portion mat utifrån Tallriksmodellen.
- Prata positivt om maten och lägg själv upp en varierad och näringsriktig portion.
- Ha rutiner för att uppmärksamma om en elev inte äter eller om elever har andra utmaningar i måltidssituationen samt åtgärder för detta.

> Låt gärna menyn vara en ingång till att diskutera eller förmedla kunskap om olika matrelaterade frågor som kopplas till skollunchen.

Måltidspersonalen spelar en viktig roll för elevernas upplevelse av måltiden. Goda relationer mellan måltidspersonal och elever skapar en tryggare miljö för eleverna och en bättre arbetsmiljö för måltidspersonalen. Men det förutsätter att måltidspersonalen får möjlighet att vara delaktiga i skolans verksamhet och att förväntningar är tydliga och kommunicerade. Det är också viktigt att det finns ett gott samarbete mellan skol- och måltidspersonal och att eleverna får en chans att lära känna personalen i köket – oavsett hur måltidsverksamheten är organiserad. Måltidspersonalen besitter ofta kunskap och kompetens om mat och måltider som inte lärare har och som de kan komplettera undervisningen med, exempelvis genom att planera menyn så att den har koppling till innehållet i undervisningen.

Mat- och måltidsutbildning

Mat och livsmedelssystemet kan vara en utgångspunkt för att ge eleverna kunskap om en hållbar och hälsosam livsstil. Forskning[7] visar att när skolor arbetar med att inkludera mat- och måltidsrelaterade teman i ämnesundervisningen, äter elever oftare frukost, mer frukt och grönt och mindre sötsaker. De vågar även prova fler nya maträtter. Mat- och måltidsutbildning kan göras på många olika sätt och kan handla om att jämföra skillnader mellan olika länders mattraditioner och vanor, att låta eleverna arbeta med sensorisk träning eller att göra studiebesök hos en livsmedelsproducent.

Läs mer om sensorisk träning och Sapere i avsnittet *Goda måltider*.

> **Forskning om att lära om, av och genom mat**
>
> I en svensk studie[7] som undersökt hur skolmåltiden kan integreras i grundskolans ämnesundervisning presenteras konkreta exempel på hur skolmåltiden kan bli en del av undervisningen. Näringslära, mattraditioner, matvanor och matproduktion var några av de matrelaterade områden som lärarna mestadels lyfte. Lärarna som undervisade i språk och matematik använde skolmaten som ett sätt att lära sig genom mat, snarare än om mat. Med andra ord konkretiserades ett språkligt eller matematiskt innehållsområde med exempel som var hämtade från skolmåltiden, men där syftet inte nödvändigtvis var att eleverna skulle få mer kunskaper om mat. I ämnet svenska fick de däremot både lära sig om mat samtidigt som

[7] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

de stärkte sina kunskaper i svenska genom att exempelvis läsa och utforma recept som utgick från elevernas erfarenheter av att äta och medverka i skolrestaurangens kök.

Det är centralt att barn redan från unga år får lära sig om matens betydelse både för den egna hälsans skull och för miljöns, för att sedan själva kunna göra kloka matval och på så sätt lägga grunden för hälsosamma och hållbara matvanor och ett friskare liv. Ur ett samhällsperspektiv är det viktigt eftersom eleverna utgör framtida konsumenter och beslutsfattare. I den svenska läroplanen för grundskolan finns inga specifika skrivningar om skolmåltiden. Däremot finns det mål och innehåll i olika ämnen som innefattar hälso- och hållbarhetsaspekter som gör att ämnesundervisningen lätt kan kopplas till skolmåltiden på olika sätt eller där skolmaten kan användas som ett konkret exempel. För att kunna få till en så kallad mat- och måltidsutbildning pekar forskningen på att det krävs att skolledningen prioriterar det.

Kunskap om behoven ger bättre lösningar

Enligt barnkonventionen ska barns bästa beaktas i frågor och vid beslut som rör dem och skolmåltiderna berör barn på många olika sätt. Skolan ska aktivt arbeta med barnkonventionen och utbildningen ska utgå från barns bästa. Elever har rätt att uttrycka sin åsikt och vuxna ska lyssna och beakta deras åsikter med hänsyn till ålder och mognad. Men för att kunna ta del av elevers perspektiv och ge dem möjlighet till inflytande krävs rätt förutsättningar för det. Det handlar dels om att använda anpassade metoder och arbetssätt, dels om att skapa en trygg miljö där elever vågar uttrycka sig. En annan viktig förutsättning är att elever får anpassad information och kunskap om de frågor som de ges möjlighet att bli delaktiga i.

Genom att utgå från elevernas upplevelser och verkliga behov, kan nya lösningar och arbetssätt som både elever och vuxna känner sig mer nöjda med, utvecklas.

Inflytande och delaktighet

Att involvera eleverna i frågor och beslut som rör dem själva är både en lagstadgad rättighet[8] och ett arbetssätt som förbättrar kvaliteten på besluten. Forskning[9] pekar på att ett ökat elevinflytande i skolmåltidsfrågor ger goda resultat i form av ökat välbefinnande, ökat intresse för mat och måltider samt ett högre och mer varierat intag av skolmat, inte minst frukt och grönsaker och växtbaserad mat. Delaktighet omfattar mer än inflytande. Delaktighet är en känsla hos individen av att det finns förutsättningar att höra till och vara en del av ett sammanhang och en gemenskap. För att alla elever ska kunna uppleva delaktighet behöver skolan tillsammans med måltidsorganisationen skapa fysiska och sociala förutsättningar för delaktighet för alla elever. Andra fördelar med delaktighet och elevinflytande är bättre sammanhållning mellan elever och bättre relationer mellan måltidspersonal och elever.

Elevernas medverkan i skolrestaurangen kan ske både före, under och efter skollunchen. Det finns skolor som ökat elevinflytandet markant genom att inte enbart låta elever vara delaktiga i att bereda och tillaga skolmaten utan också planera själva menyn tillsammans med måltidspersonal, lärare och övrig personal. Genom att involvera eleverna i utformningen av måltiderna och måltidsmiljön skapar man också möjlighet för engagemang och medansvar. Under måltiden kan elever bidra genom att inspirera sina kompisar att testa nya rätter eller råvaror, uppmuntra dem att följa trivselregler och hjälpa till att hålla rent genom att exempelvis torka av borden och annan lättare städning. De kan också vara med och plocka fram mat, ställa i ordning och dekorera skolrestaurangen samt hjälpa till i

[8] 1 kap. 10 § skollagen (2010:800) samt Barnkonventionen.

[9] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

disken efteråt. För att eleverna ska uppleva ett reellt inflytande och att det är värdeskapande att bidra med synpunkter och engagera sig är det viktigt att de får återkoppling på hur deras synpunkter tagits omhand.

Exempel på metoder för att arbeta med delaktighet och elevinflytande

Unicef Sveriges Handbok för barns delaktighet och inflytande

Att få känna delaktighet, göra sin röst hörd och ha inflytande i frågor som rör en själv är en rättighet och avgörande för motivationen, engagemanget och känslan av sammanhang. Unicefs handbok ger stöd i hur barnkonventionens artikel 12, barns rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet, kan omsättas i praktiken.

Mobilt dialoglabb

Konceptet mobilt dialoglabb erbjuder en strukturerad och insiktsfull metod för att ta reda på barn och ungas perspektiv kring frågor som rör dem. Metodiken kan exempelvis användas för att förbättra måltidsmiljöerna i skolor. Mobilt dialoglabb grundar sig i barns rätt till delaktighet och inflytande i aktuella samhällsfrågor och har utvecklats av folkhälsostrateger inom Västra Götalandsregionen. Läs mer och ladda ner metoden från Västra Götalandsregionens webbplats.

Andra inspirationskällor:

Barnombudsmannen – Unga direkt. Ett arbetssätt med verktyg för att lyssna på barn.

Kunskapsguiden - ger metodstöd i att föra samtal med barn.

Måltidsråd

Det finns många olika sätt att involvera elever i måltidsverksamheten. Att ha ett måltidsråd kan vara ett sätt att öppna för samtal mellan lärare och övrig personal, rektor, elever och måltidspersonal. Genom att kalla matråd för måltidsråd är det lättare att synliggöra alla aspekter kring måltiderna – inte bara det som ligger på tallriken.

Måltidsråd kan utgöra en del av skolans demokratiarbete och vara ett konkret sätt att arbeta med elevinflytande och utveckling av måltiderna. Måltidsråd kan också användas som plattform för att öka medvetenheten om mat och miljö. Måltidsråd bör dock inte vara den enda formen för eleverna att påverka utvecklingen av måltiderna.

Genom måltidsrådet kan alla i skolan få möjlighet att diskutera hur man kan skapa lugn och trivsel vid måltiderna, hur måltiderna ska utformas och hur de kan bli tillfällen för lärande. För att skapa en realistisk förväntan på hur mycket det går att påverka måltiderna är det viktigt att eleverna får information och kunskap om vad som styr måltiderna, exempelvis budget, mål och andra styrande dokument, och på vilket sätt eleverna kan involveras i utformningen av menyn. För att få information om hur måltiderna upplevs kan måltidsrådet genomföra elevundersökningar.

För att ett måltidsråd ska vara värdeskapande behöver syfte och mål med rådet vara tydligt definierat. Dessutom behöver det finnas rutiner och strukturer för förberedelser, genomförande och uppföljning av möten samt en plan för hur alla skolans elever får återkoppling om måltidsrådets arbete och utveckling. Forskning[10] visar att om elever inte får återkoppling eller inte känner sig lyssnade på är risken stor att måltidsrådet får motsatt effekt.

[10] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Elevhälsoarbete

Elevhälsoarbete är skolans gemensamma och systematiska arbete med elevers lärande, utveckling och hälsa och har sin grund i skollagen och läroplanerna. Elevhälsan omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Detta innebär förenklat att elevhälsan ingår i elevhälsoarbetet tillsammans med andra professioner på skolan.

Elevhälsoarbetet ska stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. Sambandet mellan barns och ungas hälsa och lärande i förskola och skola är väldokumenterat i forskning och beskrivs som dubbelriktat. Det innebär att all verksamhet i förskola och skola utgör den miljö som påverkar barns och ungas möjligheter att nå utbildningens mål.[11]

Det är viktigt att alla barn har en trygg och tillgänglig måltidsmiljö. I skolans arbete med att kartlägga och analysera det egna arbetet med trygghet och studiero, i det systematiska kvalitetsarbetet, är det därför värdefullt att inkludera skolmåltiden. Det är viktigt att skolan fastställer långsiktiga och kortsiktiga mål för måltiderna. Elevhälsopersonal kan också hjälpa till att identifiera utmaningar i måltidssituationen.

En frisk skolstart

En frisk skolstart är ett familjestödsprogram som utvecklats av folkhälsoforskare vid Karolinska Institutet. Programmet genomförs i förskoleklass eller årskurs 1 och erbjuder ett anpassat arbetssätt för elevhälsan och lärare att ge stöd till hälsosamma levnadsvanor för barnfamiljer.

Programmet innehåller inspiration och stödmaterial för skolpersonal, verktygslåda med material som riktar sig till föräldrar samt vanliga frågor och svar.

Läs mer på Karolinska institutets webbplats.

[11] Elevhälsoarbete, Skolverkets webbplats

Goda exempel utifrån beprövad erfarenhet

Ät vad du vill, när du vill i Karlstad

Karlstad kommun har infört konceptet ”Ät vad du vill, när du vill” inom ramen för måltidsbudgeten på en av sina högstadieskolor. Under hela dagen kan elever komma till skolrestaurangen och fylla på med ett litet hälsosamt mellanmål. Konceptet är uppskattat av såväl elever som personal. Exempelvis kan skolsköterskan i stället för att börja med att ge en huvudvärkstablett ”ordinera” ett mellanmål. Lärare som upplever oro i klassrummet kan ta en kort paus och ta med sig klassen ner i matsalen. Elever kan i stället för att gå och handla ohälsosam mat utanför skolan gå till skolrestaurangen för att umgås och fylla på med energi. Utbudet och den trevliga miljön i skolrestaurangen har gjort att det inte finns behov av en skolkafeteria.

Exempel på vad som kan serveras:

- Frukt-/grönsaks-/bärshots
- Kylskåpsgröt
- Chiapudding
- Knäckebröd med olika bönröror
- Frukt och grönsaker

Samverkan mellan vård och skola kring anpassade måltider

Samarbetet mellan elevhälsan och måltidsverksamheten i Skövde kommun ledde till gemensamma rutiner för Skaraborgs alla 15 kommuner. Syftet var att, genom ökat samarbete mellan yrkesgrupper kring specialkost och anpassade måltider, få fler barn att äta mer av skolmåltiderna. Resultatet av arbetet – som skedde i bred samverkan mellan bland annat skola, primärvård och specialistvård – blev en gemensam vägledning och mall för förskolor och skolor i Skaraborg, som vården använder när intyg skrivs. Intygen får endast skrivas av specialistsjukvården, till exempel habiliteringen eller BUP. Utgångspunkten är att skapa en framåtsyftande plan för de barn som behöver stöd och anpassningar. För att skapa bättre förutsättningar kring måltiden för alla elever är ett första steg att titta på måltidsmiljöns utformning. Skolorna ser också över menyer och salladsbuffé för att få fler att äta mer av den ordinarie menyn. I Skövde har ihopblandade sallader ersatts av mer oblandade grönsaker, vilket ökat grönsaksintaget.

Läs mer på Vårdsamverkan Skaraborgs webbplats.

REMISS

Trivsamma måltider

För att eleverna ska vilja gå till skolrestaurangen och äta lunch behöver det vara en lugn och trygg plats där eleverna känner att de har tid att äta och umgås med sina kompisar. Viktiga förutsättningar för det är vuxna förebilder och att alla har ett trevligt bemötande. Genom att elever och vuxna arbetar tillsammans för att skapa en trivsam miljö blir skolrestaurangen attraktiv – ett ställe där elever vill vara.

Trivsam i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Trivsamma måltider i en lugn och trygg miljö gör skolrestaurangen attraktiv – ett ställe där elever vill vara.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Skolans arbete med trygghet och studiero omfattar skolrestaurangen, vilket gör att eleverna känner sig välkomna, trygga och respektfullt bemötta där.
- Måltidsmiljön är tillgänglig så att alla, oavsett behov, får möjlighet till en trivsam måltid.
- Skolrestaurangen är trevligt inredd, har en behaglig ljudnivå och genomtänkt logistik.
- Skolmåltiden schemaläggs så att alla elever har minst 25 minuter för att äta och umgås i lugn och ro, utöver tid för att ta mat och lämna disk.
- Det finns struktur och tydlighet, både vad gäller trivselregler, bordsplacering samt information om maten som serveras.

Nationella mål och indikatorer för trivsamma måltider

Trivsamma skolmåltider är en förutsättning för att eleverna ska vilja komma till skolrestaurangen och äta maten. Arbetet med att uppnå trivsamma skolmåltider bygger på en rad olika sociala och fysiska faktorer. Dessa mål fokuserar på trygghet, social samvaro, lugn och ro samt involvering (Tabell 2).

Tabell 2. Mål, indikatorer och uppföljning av Trivsamma måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Alla elever upplever måltidsmiljön som trygg.	Andel elever som upplever att måltidsmiljön är en trygg plats.	Utvecklas.
	Antal vuxna per ätande barn.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel av skolmåltiden som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel av skolelever som äter skolmåltiden per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel av skoleleverna som rapporterar att de ätit sig mätta de flesta skoldagar.	Utvecklas.
	Andel skolor som inkluderar skolmåltiden i det systematiska arbetsmiljöarbetet (vilket omfattar både fysisk och psykosocial arbetsmiljö).	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

REMISS

Alla elever upplever att de kan äta i lugn och ro.	Andel skolor vars elever har minst 25 minuter vid bordet för att sitta och äta.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel elever som upplever att de kan äta skollunchen i lugn och ro.	Utvecklas.
	Andel skolor vars skolrestaurang under lunchen ej överskrider riktvärden för hälsoskadligt buller.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Alla elever upplever att skolmåltiden ger möjlighet till social samvaro.	Andel elever som uppger att de alltid har någon att umgås med under lunchen.	Utvecklas.
	Andel skolor vars elever har minst 25 minuter vid bordet för att sitta och äta.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

1

REMISS

Den sociala och fysiska måltidsmiljön

Brister i den fysiska och sociala miljön försämrar elevernas möjligheter att tillgodogöra sig skolmåltiden och måltiden kan uppfattas olika beroende på hur omgivningen upplevs. Det kan finnas olika anledningar till att elever väljer bort att äta i skolrestaurangen. Det kan handla om att skolrestaurangen inte känns mysig eller inbjudande. Det kan också handla om direkta brister i arbetsmiljön som stress och hög ljudnivå, utanförskap, bråk och mobbning. Det är problem som huvudmannen är ytterst ansvarig för och ska förebygga och åtgärda.

Viktiga sociala aspekter i skolrestaurangen är att elever känner sig trygga och har möjlighet att umgås med kompisar. Möjligheten till det påverkar upplevelsen av måltiden. Enligt forskning[12] upplever elever att skolmåltiden är en viktig paus från skolarbetet, ett tillfälle för att få återhämtning och energi. När elever själva beskriver vad som är viktigt för att måltiden ska upplevas som trivsam, är måltidens sociala betydelse överordnad hur maten smakar. En viktig trivselfaktor är att få sitta tillsammans och äta tillsammans med någon man känner sig trygg och glad tillsammans med.

> I årskurs 7–9 och i gymnasieskolan utses elevskyddsombud som företräder eleverna i arbetsmiljöarbetet på skolan. Det innebär att ombudet bevakar elevernas arbetsmiljö, rapporterar brister och för fram synpunkter och önskemål till skolans arbetsmiljöansvariga.

Måltidsmiljön, fysiska och sociala, bör utformas så att både elever och vuxna tycker att det är trevligt att äta där. Lokaler som har utformats med utgångspunkt i matgästens upplevelse och som är rena och fräscha bidrar till matlust och trivsel. Med färg, växter, genomtänkta avskärmningar och trivsam belysning kan skolrestaurangen med relativt enkla medel göras mysigare. Även ljudmiljön påverkar måltidsupplevelsen. Det finns idag ett stort utbud av ljuddämpande tyger och andra bullerdämpande material som kan sättas i tak, på väggar, golv, under eller på bord, under stolsben eller på andra ställen. Det går att undvika onödigt slammer genom att placera diskinlämningen avskilt.

Det är bra om det finns trivselregler för hur man ska vara mot varandra i skolrestaurangen och att det finns rutiner för att säkerställa att de efterlevs, exempelvis som en del av ansvaret vid den pedagogiska måltiden.

Eleverna upplever att det är viktigt att få inflytande över skolmåltiden, exempelvis genom att få möjlighet att påverka hur måltidsmiljön och regler för trivsel och umgänge kopplat till måltiden utformas. Enligt barnkonventionen har eleverna också rätt att få inflytande och bli delaktiga i utbildningen, vilken skolmåltiden är en del av. Läs mer om delaktighet och elevinflytande i avsnittet Integrerade måltider.

Schemaläggning

Schemat bör läggas så att varje elev får fasta och regelbundna lunchtider någon gång mellan klockan 11 och 13. För att eleverna ska få tillräcklig tid för att äta och ta om, men också tid att prata och umgås, bör varje elev ha möjlighet att sitta vid bordet i minst 25 minuter. Utöver det tillkommer den tid det tar att gå till och från skolrestaurangen, stå i kö, ta mat och lämna in disk.

[12] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

REMISS

Tillräckligt med tid för lunch

Forskning[13] visar att om elever får 25 minuter eller mer på sig att äta, bidrar det till:

- att mer av maten äts upp
- att eleverna äter mer frukt, grönsaker och fullkorn
- att eleverna får mer tid på sig att bygga relationer och umgås med vänner
- minskat tallrikssvinn.

För att förbättra både den fysiska och sociala måltidsmiljön kan observationer och trygghetsvandringar i måltidsmiljön vara bra metoder för att ta reda på hur det ser ut. Vid dessa vandringar är det lättare att upptäcka otrygga utrymmen, onödig köbildning och dåliga flöden vid servering och diskinlämning. För att alla ska få så goda förutsättningar som möjligt att äta i lugn och ro, tillsammans med kompisar man känner sig trygg med, är det viktigt med ett arbete som involverar elever, måltidspersonal, lärare och övrig personal.

Gott exempel – Schemalagd lunch

Inom ramen för projektet *Väl godkänt för skolmåltiden i grundskolan*, som leddes av Skolmatsakademin, har en metod för schemalagda måltider tagits fram i syfte att bland annat motverka stress och att eleverna äter för lite. Metoden går ut på att klassen går tillsammans med läraren till skolrestaurangen och äter på lektionstid. En lektion kan antingen börja med eller sluta med lunch. Vid lite längre lektionspass kan lunchen läggas mitt i lektionen. När klassen ätit färdigt går den tillbaka till klassrummet och fortsätter lektionen. På så sätt äger lunchen rum under lektionstid och blandas inte ihop med rast. Rast för lekar och utevistelse läggs vid en annan tidpunkt på dagen.

Erfarenheter från projektet samlades i ”Handbok för schemalagda måltider” som lika mycket handlar om att tillvarata den pedagogiska måltiden och hur ökad samverkan mellan olika personalgrupper kan skapa trygghet, studiero och bidra till skolans hälsofrämjande uppdrag.

Läs mer i *Handbok för schemalagda måltider* på Måltid Sveriges webbplats.

En tillgänglig måltidsmiljö är bra för alla

En skolrestaurang är inte bara en fysisk plats utan också en viktig del av lärmiljön som bidrar till elevernas utveckling. En tillgänglig måltidsmiljö innebär att alla elever ska ges tillgång till och möjlighet att delta i måltidssituationen utan att uppleva hinder som begränsar deras delaktighet. För att nå dit krävs det att skolan identifierar och åtgärdar eventuella tillgänglighetsproblem.

Främjande insatser för fungerande måltider

En del i det förebyggande arbetet är att skapa rutiner och strukturer kring måltiderna. Genom att göra måltidsmiljön tillgänglig för alla kan det bidra till att behov av individuella anpassningar minskar. Att låta eleverna få vara en del i denna process ger dem en möjlighet att få göra sin röst hörd och vara delaktiga i tillgänglighetsarbetet. Förutom att involvera eleverna krävs ett samarbete mellan rektor, lärare och övrig personal, elevhälsan, måltidspersonal och i vissa fall även vårdnadshavare. Även

[13] LIVSMEDELSVERKET. EDWALL LÖFVENBORG J & SELLBERG F 2024. Tid för skollunch – hur lång tid behöver eleverna vid matbordet. *Livsmedelsverkets PM.* Uppsala: Livsmedelsverket.

andra aktörer kan behöva involveras, exempelvis fastighetsförvaltaren som ofta ansvarar för underhåll och skötsel av lokaler.

Många elever diagnostiserade med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) har annorlunda perception, vilket kan påverka hur de upplever måltidsmiljön och maten. För elever med NPF kan en högljudd miljö med många intryck vara särskilt ansträngande och medföra att resten av skoldagen påverkas negativt. Anpassningar för elever med NPF är oftast bra för alla, men särskilt viktiga för dessa elever. Den struktur, stöd och de anpassningar som görs i klassrummen behöver följa med till skolrestaurangen och måltidsmiljön.

Exempel utifrån beprövad erfarenhet på hur måltiden kan bli tillgänglig:

Före måltiden, menyn och maten:

- Att på förhand informera om vilken mat som serveras och hur den kommer att se ut kan bidra till en känsla av trygghet och förutsägbarhet. Det är bra att komplettera en skriven meny med bildstöd. Om det finns flera alternativ bör detta framgå tydligt.
- Hur maten presenteras, det vill säga hur den beskrivs men också hur den ser ut och luktar, kan spela en viktig roll för elevernas måltidsupplevelse.
- Att måltidspersonal hälsar välkommen, kan berätta om maten och svara på elevernas frågor innan eleverna börjar ta mat är viktigt.
- När det erbjuds blandad mat, som grytor, kan det vara bra om det finns alternativ där maten inte är blandad. Blandad mat och mat med bitar, med många olika färger och former, kan upplevas utmanande, särskilt för elever med NPF. När mat serveras oblandad kan måltiden kombineras med de livsmedel som eleven känner sig trygg att äta, i stället för att hela rätten ratas. För att göra såser och grytor mer hanterbara kan man prova andra matlagningstekniker. Exempelvis kan maträtter med små bitar av grönsaker, linser eller bönor i göras mer sensoriskt tillgängliga genom att dessa kokas in och mixas släta eller krämiga.

Den sociala miljön

- I skolrestaurangen bör eleverna ha sina egna fasta platser eller bord så att de alltid vet var de ska sitta. Det kan vara bra att involvera eleverna i bordsplaceringen så att alla elever får sitta med någon som de känner sig trygg med.
- Undvik tvång och regler som att ”alla måste smaka på allt” och att "man måste äta upp det man har på sin tallrik”.
- Se till att vuxna finns med vid borden under måltiden för att skapa lugn och trygghet.
- Arbeta med att skapa en inkluderande måltidssituation och förståelse för att elever fungerar olika och därför har olika behov och då kan behöva olika anpassningar. Det kan handla om att medvetandegöra, utbilda och att ha ett öppet och positivt samtalsklimat om olikheter bland elever, måltidspersonal, lärare och övrig personal.
- För att skapa förståelse för behovet av anpassade måltider kan utbildning kring ätsvårigheter vid NPF vara betydelsefullt för måltidspersonal.
- Oförutsedda förändringar omkring måltidssituationen kan skapa osäkerhet, förbered därför eleverna inför att något i måltidssituationen ska ändras.

Den fysiska miljön

- Säkerställ att eleverna enkelt kan ta sig till och från skolrestaurangen utan att stöta på hinder, exempelvis trängsel vid dörrar, i korridorer eller vid upphängning av ytterkläder eftersom köbildning eller folksamlingar utanför skolrestaurangen kan skapa obehag.

REMISS

- Att erbjuda bricka att bära tallrik, bestick och glas på kan underlätta i trånga utrymmen eller vid längre avstånd mellan servering och sittplats.
- Ge möjlighet att sitta och äta i ett mindre, avgränsat rum.
- Vid behov kan det vara bra att dela av en stor skolrestaurang i mindre delar, genom att använda skärmar och andra typer av rumsavdelare.
- Använd text- och bildskyltar för att tydliggöra olika delar av måltidsmiljön, som var man ställer glas och porslin när man ätit klart.
- Minska mängden ljudintryck i måltidsmiljön genom att använda ljudabsorberande material.
- Minska mängden synintryck genom enhetlig möblering och färgsättning. Se över dekorering och pynt och minimera vid behov.
- Se över så att belysningen är tillräcklig, men inte bländande.

Stöd om tillgängliga lärmiljöer och NPF

Specialpedagogiska skolmyndigheten har flera olika stödmaterial och utbildningar för tillgängliga lärmiljöer och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Studiepaket NPF, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Måltidsmiljö för barn och elever med NPF , Specialpedagogiska skolmyndigheten

I stödmaterialet för tillgänglig utbildning finns verktyget Fyrfältaren, som kan användas för att guida personalen att systematiskt kartlägga och förbättra den fysiska, pedagogiska och sociala miljön under måltiden.

Stödmaterial för tillgänglig utbildning, Specialpedagogiska skolmyndigheten

REMISS

Goda måltider

Elever är präglade av den matkultur de växer upp med och är vana vid. Bra mat i skolan är därför mat som eleverna känner sig lockade av, men som också breddar deras smak. Skolmåltiderna kan lära eleverna om mat och bra matvanor, men också skapa intresse för nya livsmedel och maträtter. Men att maten uppfattas som god handlar inte bara om vad som serveras. Det är lika viktigt att måltidsmiljön är inbjudande och trygg, att eleverna har möjlighet att vara delaktiga i utvecklingen av måltiderna och att det finns en positiv attityd till skolmåltiderna bland både elever och personal.

God i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Goda måltider är en förutsättning för att maten ska ätas upp och bidra med näring, ork att klara skoldagen.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Måltiderna tar hänsyn till matgästernas behov och presenteras på ett tilltalande och inkluderande sätt som lockar eleverna till att våga prova nytt.
- Elevernas nyfikenhet och sinnen lockas med färg, form, doft, smak och en positiv pedagogisk miljö.
- Skolrestaurangen har kompetent och engagerad personal med utrymme för kreativitet och flexibilitet.
- Måltidssituationen präglas av gott bemötande bland elever och vuxna, vilket bidrar till en positiv inställning både till varandra och till den mat som serveras.

Nationella mål för goda måltider

Att eleverna tycker att skolmaten är god är en förutsättning för att de ska äta upp den. Våra matvanor och preferenser varierar över tid, det är därför inte troligt att alla elever kommer att gilla all mat. Däremot behöver den vara så god att eleverna äter sig mätta. Skolmåltiden har utöver att ge näring och energi också en viktig roll i att introducera och vänja eleverna vid mer hållbara rätter. Dessa mål fokuserar därför på att eleverna tycker att maten smakar gott, men också att acceptansen för ny och mer hållbar mat ökar (Tabell 3).

Tabell 3. Nationella mål och indikatorer för uppföljning av Goda måltider

Nationella mål	**Indikatorer**	**Uppföljning**
Alla elever tycker att den mat som serveras i skolan för det mesta är så god att de äter sig mätta.	Andel av elever som rapporterar att de ätit sig mätta de flesta dagar.	Utvecklas.
	Andel av skolmaten som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel elever som äter skolmaten per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Genom skolmåltiderna har elevers acceptans för miljömässigt hållbara rätter och livsmedel ökat.	Andel av skolmaten som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning.
	Andel elever som äter skolmaten per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Genomsnittlig mängd CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.

REMISS

Matvanor formas av traditioner, kultur och social miljö

Matvanor påverkas av många olika faktorer, och en viktig del är matkultur. Matkultur handlar exempelvis om vilka livsmedel eller kryddor som är vanliga i ett samhälle, vilka traditioner som finns kring mat och vilken betydelse och vilka värderingar som förknippas med att äta. Detta påverkar också elever och deras matvanor.

Redan tidigt i livet formar vi uppfattningar om vad vi tycker är god och inte god mat. Många blir vana vid den mat som serveras i hemmet, vilket kan leda till att eleverna föredrar en viss typ av mat även i skolan. Under tonåren minskar vårdnadshavarnas inflytande och eleverna påverkas mer av vad deras vänner och klasskamrater äter. Samma sak gäller även åt motsatta hållet. En negativ inställning till skolmaten kan spridas och göra att elever inte äter – även om de egentligen tycker att maten är god. I tonåren kopplas mat och identitet alltmer samman och mat och ätande kan bli ett sätt att uttrycka sin identitet.

Genom maten får eleverna inte bara i sig näring, utan får också en koppling till sina traditioner, sin familj och sin identitet. Men matvanor är inte statiska utan de förändras ständigt.

Inspirera och utmana

Många tycker oftast bäst om den mat som de känner till sedan tidigare. Bra skolmat är därför den som eleverna tycker om men som ändå utmanar deras smaker och preferenser en aning. Preferenser kan ändras fram och tillbaka under uppväxttiden och de flesta barn har en naturlig skepsis mot nya maträtter, livsmedel och smaker. Men det är också under barndomen vi har goda möjligheter att bredda och utveckla våra smakpreferenser. Forskning[14] tyder på att barn kan lära sig att tycka om all mat om de är i rätt omgivning och om den presenteras på ett tilltalande sätt.

Chansen att eleverna ska tycka om maten ökar om de har trevligt tillsammans i en lugn miljö. Det är viktigt att få prova på utan tvång och på ett sätt som väcker nyfikenhet. Om eleven exempelvis ser kikärtor på ett salladsbord under lång tid, och vuxna och kompisar som tar av dem, kanske hen så småningom själv vågar prova. De vuxna har här en viktig roll som goda förebilder.

Flera faktorer påverkar hur skolmåltiden upplevs

God mat handlar inte bara om vad som serveras och vilken kvalitet det är på maten. Att maten uppfattas som god påverkas av många olika faktorer, som möjligheten att få välja mat, hur maten presenteras och serveras, att man kan äta utan stress, att den sociala och fysiska miljön upplevs som trivsam och trygg. Att vänner, lärare, övrig personal och familj pratar positivt om maten har också betydelse.

Stämningen och trivseln vid måltiderna påverkas av både elevers och vuxnas bemötande vid måltiden. Måltidsupplevelsen påverkas av om man känner sig sedd, trevligt bemött och som en del av gemenskapen.

Att låta eleverna och vårdnadshavare ta del av menyn på skolans webbplats, på sociala medier eller liknande är vanligt och något som kan bidra till att förstärka en positiv bild av skolmåltiderna. Det kan

[14] LIVSMEDELSVERKET. SEPP, H., HÖIJER, K. & WENDIN, K. 2016. Barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv -en litteraturgenomgång. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

REMISS

också vara trevligt och välkomnande att mötas i skolrestaurangen av en ”Dagens lunch”-skylt och att rätterna presenteras med skyltar som visar rättens namn och specificerar ingredienser.

Locka alla sinnen

Vi upplever maten och måltiden med alla våra sinnen. Att servera maten vackert och bjuda på smaker och dofter som tilltalar och lockar kan väcka aptiten. Matlagning och brödbak kan sprida doft och väcka nyfikenhet utanför skolrestaurangen. Många måltidsorganisationer bygger öppna kök och hittar serveringslösningar som inte bara ger möjlighet att känna dofter utan som också ger möjlighet till möten mellan de som lagar maten och matgästerna. Det kan bidra till att eleverna får ett ansikte på kockar och måltidspersonal och en personlig relation till både maten och den som lagat den.

Läs mer om hur man kan skapa bättre förutsättningar för att maten ska ätas upp i avsnittet *Näringsriktiga måltider*.

Sensorisk träning – mat för alla sinnen

Studier visar att barn vågar prova fler livsmedel och rätter när de arbetat med så kallad sensorisk träning. Sapere är en metod utvecklad för mellanstadiebarn där barns språk och sensoriska förmåga övas – hur vi upplever maten och måltiden med alla sinnen, genom att använda doft, syn, känsel, hörsel och smak.

Mat för alla sinnen för årskurs 4–6 är Livsmedelsverkets handledning i Sapere-metoden. Den syftar till att på ett lustfyllt sätt bredda elevernas smakrepertoar och kritiska tänkande kring mat och smak.

Mat för alla sinnen kan beställas eller laddas ner från Livsmedelsverkets webbplats.

Godare mat med rätt kompetens

Att laga god och hälsosam mat som eleverna tycker om kräver bra råvaror, kunskap och engagemang. Livsmedelslagstiftningen kräver att måltidspersonalen har den kunskap och kompetens som krävs för att utföra arbetet på ett säkert sätt men anger inga specifika utbildningskrav (läs mer i avsnittet *Dokument som styr måltidsverksamheten*). Det är dock ofta nödvändigt att personalen i köket har restaurang- eller storköksutbildning på lägst gymnasienivå eller motsvarande bevis på kunskaper. Därtill behövs fördjupad kunskap i vad som utmärker bra mat för olika målgrupper, kunskap om specialkost vid allergi och överkänslighet samt kunskap om elevers behov av anpassningar.

Kompetensförsörjning genom validering

Behovet av utbildade kockar är stort och att ha en kompetensförsörjning är en förutsättning för att klara både generationsväxling och att upprätthålla måltidsverksamheten vid kris och höjd beredskap. Utbildningsrådet för hotell och restauranger (UHR) har utvecklat en valideringsmodell som ger möjlighet för outbildad måltidspersonal att utvecklas och validera befintliga kunskaper och färdigheter för att få yrkesbevis som kock. Rutinerade och erfarna kockar kan utbilda sig till yrkesbedömare och bidra till kompetensförsörjningen genom att bedöma kunskaper och färdigheter i den egna verksamheten. På så vis kan kompetens och arbetslivserfarenhet nyttjas effektivt samtidigt som arbetskraft fylls på och kunskap överförs.

Läs mer på UHR:s webbplats.

REMISS

En arbetsplats som ger möjlighet till utveckling i professionen har bättre möjlighet att locka till sig – och behålla – kompetent, engagerad och yrkesstolt personal. Det är viktigt att kockar och måltidsbiträden uppmuntras till utveckling i sin yrkesroll, kontinuerligt erbjuds fortbildning och får mandat som motsvarar deras kompetens. Erfarenhetsutbyte med andra skolrestauranger är ett sätt att få nya idéer och utvecklas i sitt yrke. Idag finns inspiration i form av recept, bilder och forum lätt att tillgå, bland annat på webben och i sociala medier. Det finns även kokböcker riktade särskilt till skolkockar. Oavsett om menyn planeras centralt i kommunen eller lokalt på skolan är det viktigt med en bra dialog mellan alla berörda parter. De som lagar maten bör ha en central roll i meny- och receptplaneringen. Måltidspersonalens kunskap och kompetens kan med fördel även tas tillvara i det pedagogiska arbetet.

REMISS

Näringsriktiga måltider

Alla barn har rätt till bästa möjliga hälsa och näringsriktiga skolmåltider är ett viktigt bidrag till det. Måltiderna i skolan ska ge den energi och näring som eleverna behöver för att växa, utvecklas och orka med skoldagen. Skolan har även en pedagogisk möjlighet att visa eleverna vad som är hälsosam mat, och på så sätt ge alla elever, oavsett bakgrund, en grund för bra matvanor i framtiden.

Näringsriktig i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Näringsriktiga måltider som äts upp är ett resultat av goda, hälsosamma måltider i en trivsam måltidsmiljö, som ger den energi och näring som eleverna behöver för att växa, utvecklas och orka med skoldagen.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Skolmåltiderna planeras utifrån de nordiska näringsrekommendationerna och ger cirka 30 procent av elevernas behov av energi och näring.
- Skolrestaurangen erbjuder varje dag en eller flera lagade rätter, salladsbord och bröd.
- Skolan mäter konsumtionen, det vill säga följer upp hur mycket av den serverade maten som äts upp.
- Skolmåltiderna presenteras och serveras på ett sätt som bidrar till att eleverna lockas att ta av och äta upp maten, utan tvång och pekpinnar.
- Måltiderna i skolan är anpassade för elever med medicinska behov, funktionsnedsättning eller önskemål av religiösa skäl.
- Utbudet i skolkafeteria eller varuautomat är både hälsosamt och attraktivt för eleverna.

Mål och indikatorer för näringsriktiga måltider

Att måltiderna bidrar med den näring och energi är en förutsättning för eleverna att växa, utvecklas och orka med skoldagen. Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till bästa möjliga hälsa och näringsriktiga måltider är ett viktigt bidrag till det. Näringsriktiga måltider är dessutom reglerat i skollagen. Nordiska näringsrekommendationer 2023 är den vetenskapliga grunden för näringsriktiga måltider i skolan. Utifrån dem har mål tagits fram, som fokuserar på de största förändringarna som behöver göras för att främja en hälsosam livsmedelskonsumtion bland barn (Tabell 4).

Tabell 4. Mål och indikatorer för Näringsriktiga måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Baljväxter (linser, bönor, tofu, sojafärs, med mera) samt fisk och/eller skaldjur har ersatt en del rött kött och chark i skolmåltiderna.	Genomsnittlig mängd baljväxter, fisk och skaldjur respektive rött kött och chark som serveras per dag.	Utvecklas.
	Andel skolor som erbjuder ett vegetariskt alternativ till alla elever i skolan varje dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Genomsnittligt innehåll av fleromättat fett/mättat fett, fibrer, vitamin D och järn i serverade skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
De livsmedel som serveras eller säljs på skolområdet har en näringskvalitet som främjar hälsa.	Andel av mängd inköpta livsmedel som är märkta med Nyckelhålet inom livsmedelskategorier för vilka det finns kriterier.	Utvecklas.

REMISS

	Andel skolor som inkluderar all måltidsverksamhet inom skolan i gemensamma riktlinjer eller policyer med utgångspunkt att främja elevers hälsa	Utvecklas.
	Genomsnittligt innehåll av energi, fett, mättat fett, fleromättat fett, kolhydrater, protein, fibrer, vitamin C, vitamin D, folat, järn och salt i serverade skolmåltider (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
	Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller högst 1,8 gram salt.	Utvecklas.
	Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller minst 27 gram fullkorn.	Utvecklas.

1

REMISS

Matens betydelse för hälsan – nu och i framtiden

Det vi äter har stor betydelse för hälsan på både kort och lång sikt. Hälsosamma matvanor grundläggs tidigt och skolan har stora möjligheter att ge alla elever, oavsett bakgrund, chansen till bra matvanor genom hälsosamma skolmåltider.

Forskning visar att en näringsriktig skollunch också bidrar till elevernas skolprestation, bland annat genom bättre koncentration och uppmärksamhet. Livskvaliteten är högre hos elever som ofta äter skollunchen jämfört med om den hoppas över, särskilt när det gäller psykiskt välbefinnande och sömn. Det är mindre vanligt med fysiska hälsobesvär som huvudvärk och ryggvärk hos elever som äter skollunch jämfört med om den hoppas över. [15] Vad som är orsak och verkan när det gäller elevernas livskvalitet har forskningen inte kunnat peka ut. Men det är tydligt att skolmåltiderna innebär många fördelar, både för elever och för samhället på längre sikt.

De nordiska näringsrekommendationerna (NNR 2023) är den vetenskapliga grunden för Livsmedelsverkets rekommendationer om näringsriktiga måltider och används som utgångspunkt vid planering av måltiderna i skolan.

NNR tas fram på uppdrag av Nordiska ministerrådet och baseras på en samlad bedömning av aktuell forskning om matens betydelse för hälsan. NNR beskriver de matvanor som är bra för hälsan på kort och lång sikt, och hur mycket av olika näringsämnen kroppen behöver. Referensvärdena för energi och näringsämnen i NNR 2023 är antagna som svenska näringsrekommendationer.

Hälsosamma matvanor kännetecknas av mycket mat från växtriket och lagom med mat från djurriket. Det innebär mycket frukt och grönsaker, baljväxter, fullkorn, magra mejeriprodukter och fisk, samt mindre av vitt mjöl, charkprodukter, rött kött, socker och salt.

Med hälsosamma matvanor minskar risken för de stora folksjukdomarna – hjärt- och kärlsjukdom, flera former av cancer, obesitas och typ 2-diabetes. Eftersom det är sjukdomar som utvecklas under lång tid är det viktigt att tidigt lära sig att tycka om mat som är bra för hälsan. Det ökar chansen för att de ska fortsätta med de vanorna även senare i livet. En hälsosam, varierad kost ger också barn tillräckligt med den näring de behöver för att växa och utvecklas.

Barns matvanor

Livsmedelsverkets undersökning av barn och ungdomars matvanor, Riksmaten ungdom 2016–17, visar att det är stor skillnad mellan vad som är bra att äta och vad barn och ungdomar faktiskt äter.

- Färre än en av tio äter tillräckligt med frukt och grönsaker. I genomsnitt äter de ungefär hälften av den mängd som är bra för hälsan.
- En av tio äter tillräckligt med fullkorn, de flesta skulle behöva äta dubbelt så mycket.
- En av tio äter den mängd rött kött och chark som är bra för hälsan.
- Nästan en femtedel av den totala mängden kalorier de äter kommer från godis, läsk, glass, snacks och fikabröd.

Redan bland barn och ungdomar finns könsskillnader i matvanorna. Generellt äter tjejer mer frukt och grönt och mindre kött än killarna. Det finns även skillnader kopplat till barns livsvillkor. Barn till föräldrar med kortare utbildning äter mindre grönsaker och fisk, men dricker mer läsk än ungdomar

[15] MORRIS, Z. & SCHÄFER ELINDER, L. 2024. Betydelsen av skollunchens bidrag av näring och energi för elevers livsmedelskonsumtion, skolprestation och livskvalitet. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

vars föräldrar har längre utbildning. Data från Folkhälsomyndigheten visar att ungefär vart fjärde barn i lågstadieåldern har övervikt eller obesitas och att förekomsten ökar med åldern[16].

En näringsriktig skollunch är ett viktigt bidrag till barns och ungas näringsbehov och ger möjlighet att grundlägga goda matvanor som skapar förutsättningar för en bra hälsa även i vuxen ålder och utjämnar skillnader i ohälsa.

Planering av näringsriktiga måltider

Skollagen ställer krav på att alla elever i grundskolan ska erbjudas näringsriktiga måltider. För att vara näringsriktiga ska måltiderna vara i linje med de Nationella riktlinjerna för måltider i skolan. Att skolmåltiden är näringsriktig innebär att skolmåltiden ska stå för ungefär 30 procent av barns dagliga behov av energi och näringsämnen.

Skollunchens bidrag till barns dagliga näringsbehov

Skollunchen har en viktig roll för intaget av flera viktiga ämnen som barn och unga generellt har svårt att få tillräckligt av. Det gäller exempelvis omega-3-fett, fibrer, fullkorn, D-vitamin, järn och folat. Eftersom olika slags mat bidrar med olika mängd näringsämnen och energi, varierar bidraget från skollunchen. Därför behöver inte varje enskild måltid bidra med alla näringsämnen. Det viktiga är vad som serveras – och vad eleverna äter upp – över tid (veckor och månader).

Referensvärden för näringsämnen

I tabellen nedan anges åldersanpassade referensvärden för energi- och näringsinnehåll i en genomsnittlig skollunch, som motsvarar 30 procent av rekommenderat dagligt intag (RI) enligt Nordiska Näringsrekommendationer 2023 (Tabell 5). Referensvärdena är framtagna på gruppnivå och ska bara användas som en grund för planering. Det verkliga energibehovet skiljer sig mellan individer och mängderna av olika maträtter behöver därför anpassas efter hur mycket eleverna äter. Det är viktigt att näringsberäkningar används för att underlätta planeringen för verksamheter och inte begränsar för elever som vill ta mer.

Baserat på energiinnehållet i en lunchportion för 10–12 åringar kan energiinnehållet räknas om och anpassas efter andra åldersgrupper genom följande omräkningsfaktorer: 0,8 för 6–9-åringar, 1,2 för 13–15-åringar och 1,3 för 16–18-åringar. Eftersom omräkningsfaktorerna enbart är baserade på energibehov, inte näringsämnen eller mängd mat, bör de bara användas för att räkna om energiinnehåll på gruppnivå och inte för att beräkna mängder på individnivå.

Tabell 5. Åldersanpassade referensvärden för energi och näringsinnehåll i en genomsnittlig skollunch (30 procent av rekommenderat dagligt intag)

Ålder (år)		**6 – 9**	**10 – 12**	**13 – 15**	**16 – 18**
Energi per portion (MJ)	30 % av RI (25 – 35 %)	2,1 (1,8–2,5)	2,6 (2,2–3,0)	3,1 (2,6–3,6)	3,5 (2,9–4,1)
Energi per portion (kcal)	30 % av RI (25 – 35 %)	510 (425–595)	624 (520–728)	745 (621–870)	838 (698–978)
Fett (25–40 E%) (g)		14–23	17–28	21–33	23–37
Mättat fett (max 10 E%) (g)[1]	högst	5,7	6,9	8,3	9,3

[16] Statistik om övervikt och obesitas, Folkhälsomyndighetens webbplats

Fleromättat fett (5–10 E%) (g)		2,8–5,7	3,5–6,9	4,1–8,3	4,7–9,3
Kolhydrater (45–60 E%) (g)		57–76	70–94	84–112	94–126
Protein (10–20 E%) (g)		13–25	16–31	19–37	21–42
Fibrer (g)		6,4	7,8	9,4	10,5
Vitamin C (mg)		17	24	30	33
Vitamin D (µg)		3,0	3,0	3,0	3,0
Folat (µg)		60	81	93	99
Järn (mg)		3,0	3,9	4,5	4,5
Salt (g)	högst[2]	1,1	1,3	1,5	1,7

[1]Transfett ska vara lågt som möjligt och ingår därför inte i rekommendationen för mättat fett.

[2] Bör användas som ett riktvärde och långsiktigt mål eftersom det i dag kan vara svårt att uppnå i praktiken. För att räkna om salt till natrium divideras saltmängden med 2,5.

Vanlig varierad mat enligt riktlinjerna ger oftast näringsämnen i rätt mängd och i en bra blandning. Barn har i stort sett samma näringsbehov som vuxna, men portionerna är ofta mindre. Därför behöver alla måltider vara näringstäta och bidra med energi från kolhydrater, protein och fett samt vitaminer och mineraler.

I Tabell 6 på sida 34 ges rekommendationer om olika livsmedelsgrupper och hur måltiderna kan planeras i linje med dem. En komplett översikt som inkluderar livsmedelsgruppernas bidrag med näringsämnen samt dess påverkan på hälsan finns på sida 86.

Läs mer om miljösmarta livsmedelsval i avsnittet *Miljösmarta måltider*.

Rekommendationerna ska ses som ett riktmärke vid planering och något att sträva efter att uppnå på sikt. En övergång till mer baljväxter och grönsaker och mindre kött och chark i skolmåltiden behöver få ta tid. Det är också nödvändigt att kombinera en förändrad meny med andra åtgärder som skapar nyfikenhet och engagemang kring maten, så att eleverna inte väljer bort den. Det handlar exempelvis om att involvera elever och lärare i arbetet med att utveckla måltiderna och måltidsmiljön och att öka förståelsen för vad som styr menyplaneringen. Läs mer om delaktighet och elevinflytande, mat- och måltidsutbildning och måltidsmiljö i avsnitten *Integrerade måltider* respektive *Trivsamma måltider*.

REMISS

Tabell 6. Förslag på bra livsmedelsval för planering av näringsriktiga skolmenyer baserat på de nordiska näringsrekommendationerna.

Livsmedelsgrupp	Rekommendationer för måltider i skolan:	Tips på hur rekommendationer kan omsättas i praktiken:	Rekommendation i NNR:
Grönsaker, rotfrukter och frukt inklusive baljväxter i skida, som gröna bönor. Bönor, ärtor och linser, potatis och juice ingår ej	- Servera till varje måltid	- Erbjud dagligen ett varierat utbud av grönsaker, gärna minst fem sorter. - Merparten av grönsakerna bör vara fiberrika (som rotfrukter, kål, broccoli). - Erbjud gärna några ”oblandade” grönsaker som de flesta elever äter. - Alla grönsaker räknas – de som ingår som ingredienser i maten och de som serveras bredvid.	Minst 500–800 gram grönsaker, frukt och bär om dagen. Olika sorters grönsaker och frukter, med fokus på fiberrika sorter.
Baljväxter (linser, bönor, ärtor, sojaprodukter, tofu)	- Servera varje dag	- Erbjud dagligen på salladsbordet - När animaliska proteinkällor inte serveras bör de ersättas av baljväxter.	Baljväxter bör vara en betydande del av kosten.
Spannmål som pasta, ris, bröd, och andra cerealier	- Merparten av brödet som serveras vid lunchen och andra måltider bör uppfylla kriterierna för Nyckelhålsmärkning - Ris, särskilt fullkornsris, serveras mindre ofta	- Servera gärna fullkornsvarianter av till exempel pasta, couscous och bulgur eller andra matgryner. - Välj produkter märkta med Nyckelhålet eller likvärdiga.	Minst 90 gram fullkorn per dag.
Potatis	- Servera friterad potatis i undantagsfall.		Potatis bör ingå som en betydande del av kosten.
Fisk och skaldjur	- Servera minst 1 gång i veckan - Servera fet fisk, som exempelvis sill, lax och makrill minst 2 gånger per 4 veckor	- Utöver fet fisk i menyn kan fet fisk gärna serveras som tillbehör, till exempel inlagd sill, rökt eller konserverad makrill, sardiner eller liknande.	300–450 gram fisk per vecka (tillagad vikt) varav minst 200 gram per vecka bör vara fet fisk.
Rött kött och charkprodukter	- Servera rött kött max 1–2 gånger per vecka varav chark max 1–2 gånger per månad	- Välj charkprodukter som bidrar med mycket järn, exempelvis blodpudding. - Rätter som innehåller en liten mängd rött kött eller chark kan serveras oftare. - Utgå gärna från 50/50-principen, dvs blanda kött med exempelvis baljväxtfärs i färsrätter som tacos eller lasagne. - Välj färs med låg fetthalt, cirka 10–15 % fett. - Om hel- eller halvfabrikat används, välj i första hand alternativ som uppfyller kriterierna för Nyckelhålsmärkning.	Intaget av rött kött bör begränsas till högst 350 gram per vecka (tillagad vikt). Konsumtionen av chark rekommenderas vara så låg som möjligt.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Rekommendationer för måltider i skolan:	Tips på hur rekommendationer kan omsättas i praktiken:	Rekommendation i NNR:
Vitt kött från fågel	- Servera inte fågel oftare jämfört med idag. - Begränsa mängden charkprodukter av fågelkött.	- Utgå gärna från 50/50-principen, dvs blanda kött med exempelvis baljväxtfärs i färsrätter som tacos eller lasagne. - Välj färs med låg fetthalt, cirka 10–15 % fett. - Om hel- eller halvfabrikat används, välj i första hand alternativ som uppfyller kriterierna för Nyckelhålsmärkning.	Konsumtionen av charkprodukter av vitt kött bör vara så låg som möjligt. Det finns ingen hälsobaserad rekommendation om obearbetat vitt kött.
Mjölk, fil och yoghurt	- Vatten som måltidsdryck i första hand. Mager mjölk eller berikade vegetabiliska alternativ är också bra alternativ. - 3,5–5 dl mejeriprodukter per dag rekommenderas, vilket inkluderar mejeriprodukter i maten, till frukost och mellanmål och eventuell måltidsdryck. - Frukost och mellanmål: servera osötade mejeriprodukter, gärna fermenterade som fil och yoghurt.	- Vegetabiliska drycker berikade med vitamin B12, riboflavin, D-vitamin och kalcium kan ersätta mejeriprodukter.	350–500 ml mager mjölk och mejeriprodukter per dag är en tillräcklig mängd.
Mejeriprodukter i matlagningen (grädde, crème fraiche, ost och mjölk i matlagningen)	- Begränsa mängden mejeriprodukter med fetthalt över 30 %.	- Det går lika bra att använda fullfeta produkter och späda med vatten, som att använda produkter med lägre fetthalt.	350–500 ml mager mjölk och mejeriprodukter per dag är en tillräcklig mängd.
Vegetabiliska alternativ till kött (exempelvis quorn, tofu och sojaprodukter)		- Vegetabiliska köttersättningsprodukter kan vara ett sätt att servera mer baljväxter och annan mat från växtriket och mindre av animaliska livsmedel. - Välj produkter märkta med Nyckelhålet eller likvärdiga. - Servera gärna c-vitaminrika livsmedel i anslutning till måltiden för att främja järnupptaget.	Det finns ingen särskild rekommendation om dessa produkter.
Matfetter (oljor, matfettsblandningar, smör och margarin)	- Använd rapsolja eller andra Nyckelhålsmärkta matfetter istället för smör, i matlagning och till smörgås.		En konsumtion på 25 gram vegetabilisk olja per dag eller motsvarande mängd omättade

REMISS

Livsmedelsgrupp	Rekommendationer för måltider i skolan:	Tips på hur rekommendationer kan omsättas i praktiken:	Rekommendation i NNR:
			fettsyror från råvaror rekommenderas.
Nötter och frön	- Servera inte nötter som mandel, hasselnöt, valnöt, cashewnöt, pekannöt, paranöt, pistaschmandel, macadamianöt samt jordnöt och sesamfrö i maten.	- Fröer, som pumpa eller solros, kan serveras i skolan, både i maträtter, som tillbehör och på salladsbuffén. - Det går bra att nötter, jordnötter och sesamfrön förekommer i skolans lokaler. Exempelvis kan förpackade nötter säljas i skolkafeterian. För linfrön finns särskilda råd, se *Säkra måltider*.	20–30 gram osaltade nötter om dagen. Fröer kan också gärna ingå i kosten.
Salt	- Använd sparsamt med salt och saltinnehållande kryddor som buljong, soja och örtsalt. - Använd joderat salt	- Välj Nyckelhålsmärkta livsmedel, de innehåller begränsat med salt.	Högst 6 gram salt om dagen. Joderat salt.
Energitäta, näringsfattiga livsmedel	- Undvik sockerrika livsmedel som saft, läsk, godis, glass och fikabröd. - Undvik även drycker sötade med socker eller sötningsmedel, till exempel måltidsdryck eller nektar.	- Tillbehör som ketchup eller sylt som tillbehör går bra att servera och kan vara viktiga smakbryggor som bidrar till att maten äts upp.	Begränsad konsumtion av sötsaker och andra sockerrika livsmedel.

Information om hur mycket energi och näring olika livsmedel innehåller finns i innehållsdeklarationen på förpackningen. Livsmedelsverkets databas innehåller uppgifter om ett 50-tal näringsämnen i över 2 000 livsmedel. Se Livsmedelsverkets webbplats.

REMISS

Hur kan en näringsriktig lunch komponeras?

För att en måltid ska bli komplett kan den med fördel komponeras så här:

- En eller flera lagade rätter, varav minst en vegetarisk rätt som alla kan ta av.
- Salladsbord med minst fem olika komponenter.
- Bröd och smörgåsfett.
- Vatten och eventuellt mjölk eller berikade vegetabiliska drycker.

Salladsbuffén bör bestå av minst fem olika komponenter (grönsaker, rotfrukter, grönsaksblandningar, frukt eller bär) varje dag (Tabell 7). Erbjud gärna några ”oblandade” grönsaker som de flesta elever äter. I tabellen ges exempel på hur salladsbuffén kan se ut.

Tabell 7. Salladsbuffén

Komponent	Hur många varje dag?	Exempel
Fiberrika grönsaker och rotfrukter	Minst tre olika sorter	Morot, kålrot, palsternacka, rotselleri, rödbeta, vitkål, rödkål, grönkål, salladskål, blomkål, broccoli.
Baljväxter	Minst en sort	Ärtor, bönor, linser, kikärtor, kikärtsröra, linsröra.
Salladsgrönsaker	Minst en sort	Tomat, gurka, majs, paprika, salladsblad (roman, grön, isberg, ruccola, spenat).
Frukt, bär	Gärna regelbundet, som komplement	Efter säsong och tillgång: Äpple, päron, plommon, citrusfrukter, nektarin, vinbär, blåbär.
Tillbehör	Variera efter önskemål, vad som passar till menyn och egna förutsättningar	Salladsdressing med vinäger/citron, oliv- eller rapsolja, rostade frön, fermenterade eller picklade grönsaker, sylt etc.

Bröd och smörgåsfett

Bröd som serveras bör vara Nyckelhålsmärkt eller motsvara Nyckelhålskriterierna. Knäckebröd bakat på fullkorn bör erbjudas till måltiden för att bidra till fullkornsintaget. Traditionellt rågknäckebröd är bakat med 100 procent fullkorn. Smörgåsfett bör vara Nyckelhålsmärkt, eller uppfylla Nyckelhålskriterierna.

Måltidsdryck

Vatten är en bra måltidsdryck. Mager mjölk kan också vara en bra måltidsdryck, men används mjölk eller andra mejeriprodukter både till frukost, mellanmål och som måltidsdryck kan det bli obalans i förhållande till annan mat. Eftersom mjölk hämmar upptaget av järn passar större mängder mjölk eller mejeriprodukter bäst till frukost eller mellanmål, där de inte konkurrerar med järnupptaget på samma sätt som i lagad mat. Elever som av olika anledningar äter för lite av den lagade maten till lunchen kan dock få ett bra bidrag av energi och näring med ett glas mjölk.

REMISS

Använd Nyckelhålet

Nyckelhålet är Livsmedelsverkets symbol som gör det enklare att välja nyttigt. För att företag ska få märka ett livsmedel med Nyckelhålet ska det uppfylla vissa regler: maten ska innehålla mer fibrer och fullkorn, mindre socker och salt och nyttigare eller mindre fett än andra produkter inom samma livsmedelsgrupp. Eftersom olika livsmedelsgrupper innehåller olika sorters näring och i olika mängd skiljer sig kraven åt mellan olika livsmedelsgrupper.

Nyckelhålet är en frivillig märkning och det kan finnas livsmedel som uppfyller kriterierna utan att vara Nyckelhålsmärkta. Läs mer om Nyckelhålet på Livsmedelsverkets webbplats.

Varför rekommenderas mer växtbaserat och vad innebär det?

Det finns starkt vetenskapligt stöd för att vi behöver äta annorlunda jämfört med idag för att minska risken för kostrelaterad ohälsa. Både barn och vuxna behöver äta mer grönsaker och frukt, mer protein från vegetabiliska källor som baljväxter, nötter och frön, och mindre rött kött och chark. Även i en mer växtbaserad kost finns det plats för kött.

Det är viktigt att barn lär sig tycka om mer växtbaserad mat i unga år, det ökar chansen för att de ska fortsätta med de vanorna även senare i livet. Därför rekommenderas skolan att erbjuda ett vegetariskt alternativ till alla elever, varje dag. Ett annat sätt är att ersätta en del av köttet i rätten med baljväxter i exempelvis tacos, lasagne eller köttfärssås.

Vegetarisk mat delas traditionellt in i följande grupper:

• Lakto-ovo-vegetarisk mat innehåller vegetabilier, mejeriprodukter och ägg.

• Lakto-vegetarisk mat innehåller vegetabilier och mejeriprodukter.

• Vegansk, eller helvegetarisk, mat består helt av vegetabilier utan något inslag från djurriket, alltså varken kött, fisk, skaldjur, mejeriprodukter, ägg eller honung.

Väl sammansatt växtbaserad mat med mejeriprodukter och ägg har ett fullgott näringsinnehåll. Det är också vad som rekommenderas när skolor serverar växtbaserad mat. Även om det vanligen inte är något problem att täcka behovet av näringsämnen och energi med växtbaserad mat, finns det några saker att tänka på:

- För att maten ska ha ett bra järninnehåll behöver växtbaserade rätter innehålla bönor, ärter, linser, tofu, sojaprodukter eller andra järnrika livsmedel. Andra vegetabiliska järnkällor är exempelvis fullkornsprodukter och de flesta mörkgröna bladgrönsaker, som grönkål och spenat.
- Mjölk och ost är rika på protein, vissa mineraler och vitaminer, men har ett mycket lågt innehåll av järn. Därför ger maträtter som bönbiffar betydligt mer järn än maträtter med ost som huvudingrediens.
- Vegetabiliska alternativ till mjölk, exempelvis havre- eller sojadryck, bör vara berikade medvitamin B12, riboflavin, D-vitamin och kalcium.

REMISS

- Växtbaserade måltider tenderar ofta att bli stora volymmässigt (portionsstorleken) vilket kan göra det svårt för inte minst yngre barn att få i sig tillräckligt med energi. Därför är det viktigt att maten innehåller tillräckligt med fett av bra kvalitet, som bidrar med energi.
- I en meny utan fisk är oljor och andra matfetter med fleromättade fetter extra viktiga, särskilt de som är rika på omega-3-fett, exempelvis rapsolja.

Planering av vegansk mat

Vegansk mat kräver goda kunskaper om mat och näringsämnen, noggrann planering och att berikade livsmedel används. Vegansk mat innehåller ofta mindre energi, protein, järn, kalcium, riboflavin (B2), och D-vitamin, samt innebär ofta större portionsstorlekar än en meny med animalier. Vitamin B12 finns endast i animaliska livsmedel (ägg, mjölk, kött och fisk), därför behövs berikade produkter eller kosttillskott. Det är vårdnadshavaren/eleven, inte skolan, som ansvarar för att maten kompletteras med kosttillskott.

En väl sammansatt vegansk kost med berikade produkter ger oftast tillräckligt med energi och näring för barn och unga. Men för en del barn, exempelvis barn med födoämnesallergier och/eller som äter selektivt, kan energi- och näringsintaget bli för lågt. Om skolan serverar vegansk mat är det viktigt att ha en bra dialog med vårdnadshavaren, eleven och elevhälsan.

Läs mer om vegetarisk och vegansk mat på Livsmedelsverkets webbplats.

Liten näringslära

Här nedan beskrivs kortfattat de näringsämnen som är viktiga att ta hänsyn till vid menyplaneringen.

Protein

Att få i sig tillräckligt med protein är sällan ett problem vare sig man äter en blandad kost eller helt vegetariskt. De flesta barn och unga i Sverige får till och med i sig mer protein än de behöver. Ett för högt intag av protein som barn är bland annat förknippat med ökad risk för övervikt.

Protein byggs upp av cirka 20 aminosyror. Nio av dem är essentiella. Dessa aminosyror måste vi regelbundet få i oss via maten eftersom kroppen inte själv kan producera dem. Genom att äta olika slags livsmedel kan man få i sig tillräckligt med essentiella aminosyror i en bra blandning, även utan att äta animaliska livsmedel. Bra vegetabiliska proteinkällor är baljväxter, spannmålsprodukter som bröd, pasta, bulgur och ris, samt frön. Baljväxter och spannmål kompletterar varandra och ger en bra kombination av aminosyror och är därför bra att äta varje dag, särskilt för den som helt utesluter animaliska livsmedel.

Fetter

Fett bidrar med energi, bygger celler, bildar hormoner och hjälper till att ta upp fettlösliga vitaminer som A, D, E och K. Vilken *typ* av fett man får i sig är viktigare än den totala *mängden* fett i maten. Fett delas in i tre huvudgrupper: mättat, enkelomättat och fleromättat fett. De allra flesta barn i Sverige får i sig för mycket mättat fett, en stor del av det mättade fettet kommer från charkprodukter, smör, färdigmat, glass och fikabröd. Även kokosfett innehåller mättat fett. Fleromättat fett får barn däremot i sig mindre av. Kroppen kan inte tillverka fleromättade fetter själv, utan vi måste få i oss dem via maten. Dessa så kallade essentiella fetter, omega-6 och omega-3, behövs bland annat för hjärnans och nervsystemets funktion. Det är oftast svårare att få i sig tillräckligt av omega-3 än omega-6. Källor till omega-3-fett är bland annat fet fisk, rapsolja, nötter och frön.

Järn

Barn och unga växer fort och har därför stort behov av järn. Bland tonårstjejer är det inte ovanligt med järnbrist. Det beror framför allt på blodförluster i samband med menstruationen, men maten

kan också ha betydelse. För tjejer med järnbrist är det viktigt att få råd från vården om mat och eventuella järntillskott.

Järn finns främst i inälvs- och blodmat, som leverpastej och blodpudding. Det finns även i kött, fisk, ägg och vegetabiliska livsmedel, som baljväxter, fullkornsprodukter, nötter, frön och torkad frukt.

Det finns två typer av järn, hemjärn och icke-hemjärn. Hemjärn är lättast för kroppen att tillgodogöra sig och finns i kött och blodmat. Vegetabiliska livsmedel innehåller endast icke-hemjärn, som inte tas upp lika effektivt. Vissa ämnen i maten underlättar upptaget av icke-hemjärn från maten, till exempel C-vitamin och den så kallade ”köttfaktorn” i kött och fisk. För att öka upptaget av järn kan därför C-vitaminrika livsmedel serveras i anslutning till en måltid. Genom att servera en liten mängd kött, fågel eller fisk till den växtbaserade maten kan den så kallade ”köttfaktorn” förbättra upptaget av icke-hemjärn.

Andra ämnen som hämmar järnupptaget är till exempel fytinsyra, som hämmar upptaget av icke-hemjärn i spannmål och baljväxter. Fytinsyra bryts till viss del ner genom långtidsjäsning av bröd och surdegsbakning. Groddning av baljväxter och frön minskar också mängden fytinsyra. Kalcium i mejeriprodukter kan hämma upptaget av både icke-hemjärn och hemjärn.

Kalcium

Kalcium behövs för skelett och tänder. Kalcium finns i de flesta livsmedel, allra mest i mejeriprodukter och bladgrönsaker. Vegetabiliska alternativ till mjölk är ofta berikade med kalcium. Stora mängder kalcium, som i mjölk, kan hämma upptaget av järn. Därför är det viktigt att barn dricker lagom med mjölk och andra mejeriprodukter. 3,5–5 deciliter magra mejeriprodukter om dagen brukar vara lagom, det bidrar med kalcium, D-vitamin och annan viktig näring.

D-vitamin

D-vitamin behövs för att ta upp kalcium, bilda skelett och tänder och för ett fungerande immunförsvar. D-vitamin är ett av de få vitaminer barn riskerar att få för lite av i Sverige. D-vitamin får vi från maten och genom att D-vitamin bildas i huden när vi är ute i solen på sommaren. För att täcka behovet behövs tillräckligt med mat som är naturligt rik på D-vitamin, exempelvis fet fisk, och mat som är berikad med D-vitamin. I Sverige berikas de flesta mejeriprodukter, växtbaserade drycker, smörgåsfetter och matfettsblandningar med D-vitamin. Ägg och kött innehåller också en del D-vitamin. En del barn rekommenderas tillskott med D-vitamin, se Livsmedelsverkets webbplats.

Folat

Folat (folsyra) behövs för ämnesomsättningen och för bildningen av röda blodkroppar. De bästa källorna till folat är mörkgröna bladgrönsaker, kål, bönor, kikärter, linser, frukt och bär. Även fullkornsprodukter, fil och yoghurt bidrar med folat. Om skollunchen inkluderar minst 100 gram grönsaker och även fullkornsprodukter och mejeriprodukter ibland ger den oftast tillräckligt med folat.

Uppföljning, dokumentation och näringsberäkning

Skollagen ställer krav på att skolmåltiderna ska vara näringsriktiga. För att veta att maten som serveras innehåller lämplig mängd energi och näring, och därmed uppfyller lagkraven om näringsriktighet, behöver verksamheten följa upp måltidernas näringsmässiga kvalitet. Det kan göras på olika sätt:

- Att näringsberäkna skolmatsedlar är ett sätt att kvalitetssäkra och dokumentera näringsinnehållet i skolans måltider. För kök som har näringsberäknade menyer är det viktigt

att de beräknade recepten också följs. Ofta kan kryddning och andra mindre justeringar göras utan att näringsinnehållet påverkas men det är viktigt att stämma av ändringar och tillägg med den som gjort beräkningen.

- Ett annat sätt att säkerställa den näringsmässiga kvaliteten är att utgå från rekommendationerna om livsmedelsval i Tabell 6, på sidorna 34-36, som grundar sig på de nordiska näringsrekommendationerna.

Val av matfett, mejeriprodukter och saltmängd har betydelse för måltidernas näringsinnehåll. Därför är det viktigt med en bra dialog och samverkan mellan de som menyplanerar och de som lagar maten.

Att näringsberäkna en meny

De skolor och kommuner som gör kvalitetssäkringar med näringsberäkning behöver kompetens kring metodik och tolkning av beräkningarna. Viss vägledning till detta finns i ”Referensvärden för energi och näringsämnen – En sammanfattning av de nordiska näringsrekommendationerna, NNR 2023”, på Livsmedelsverkets webbplats.

I en näringsberäkning ska allt som eleven erbjuds ingå – mat, såser och tillbehör, frukt, grönsaker, dressing, bröd, smörgåsfett och måltidsdryck. Det är önskvärt att måltiderna uppfyller näringsrekommendationerna både med och utan måltidsdryck eftersom många väljer att dricka vatten till maten. Näringsberäkningen bör göras på samtliga serverade rätter under minst fyra veckor.

För att näringsberäkningen ska ge tillförlitliga resultat är det viktigt att:

1. Beräkningen omfattar minst fyra sammanhängande veckor och visar lunchernas genomsnittliga innehåll av energi och näring.
2. Näringsinnehållet beräknas för åtminstone följande: Energi/portion (MJ eller kcal), fett, mättat fett, fleromättat fett, kolhydrater, protein, fibrer, vitamin C, vitamin D, folat, järn och salt.
3. Näringsvärden för råvaror hämtas i första hand från Livsmedelsverkets livsmedelsdatabas. Alla sammansatta ingredienser (hel- och halvfabrikat) bör ha produktspecifika angivelser av näringsinnehåll, åtminstone för de näringsämnen som nämns i punkten ovan.
4. Specialkosten behöver näringsberäknas separat om proteinkällan, exempelvis fisk, ägg eller mejeriprodukt, utesluts eller ersätts av något som inte är näringsmässigt likvärdigt. Samma sak kan behövas då spannmålsprodukter utesluts, vilket särskilt kan påverka näringsämnen som järn, folat och fibrer.
5. Beräkningsprogrammet bör ta hänsyn till näringsförändringar vid tillagning, alternativt anges ingredienser i tillagad form och mängd.
6. Beräkningen ska inkludera allt som eleven erbjuds, även måltidens tillbehör. Det är dock önskvärt om måltiderna uppfyller näringsrekommendationerna både med och utan måltidsdryck eftersom många väljer att dricka vatten till maten.
7. Det finns rutiner för att säkerställa att den beräknade menyn och recepten är de som faktiskt serveras i skolan.

Konsumtionsmätningar och andra kvalitetsaspekter

Oavsett hur näringsinnehållet bedöms och följs upp är det viktigt att även följa upp hur mycket mat som eleverna faktiskt äter. Det är först i magen som maten gör nytta. Därför bör skolan regelbundet följa upp hur många som väljer att äta i skolrestaurangen och hur mycket mat som äts.

REMISS

Även andra aspekter av måltidskvalitet är viktigt att följa upp, som hur måltidsmiljön upplevs och hur lång tid eleverna har för att äta. De nationella målen och indikatorerna kan vara ett stöd i uppföljningen, utöver egna bedömningar, mätningar och elevenkäter.

Servering av lunchen

Skapa bättre förutsättningar för att maten ska ätas upp

Det finns många faktorer som påverkar vad eleverna väljer att äta i skolan, från egna preferenser och vanor kring maten till måltidsmiljön där maten äts. Hur man kan arbeta för att främja en trivsam måltidsmiljö beskrivs närmare i avsnittet *Trivsamma måltider*.

Nudging kan på svenska översättas till ”en mental knuff i rätt riktning”. Det är ett beprövat sätt att få människor att välja det bättre alternativet. Det fungerar genom att göra om miljön runt människan så att den förenklar det beteende man vill främja, utan att det krävs ett medvetet val. När det kommer till skolmåltider ska elever inte behöva ta ansvar för att göra hälsosamma val, det är bättre att göra det enkelt genom att bara erbjuda hälsosamma alternativ. När det gäller nudging i skolrestaurangen finns dock åtgärder som har visat sig effektiva.

Placering

Genom att placera grönsakerna först i serveringslinjen eller skriva ut det vegetariska alternativet först på menyn ökar chansen att det hamnar på tallriken. Att bjuda på en grönsak under tiden eleverna väntar i kön är ett annat exempel på nudging.

Tillgänglighet

Tillgänglighet innebär att de mer hälsosamma alternativen i exempelvis skolkafeterian är lättare att välja genom att det finns fler av dem, att de har bättre pris än de ohälsosamma och att de är mer lättåtkomliga.

Presentation

Hur något presenteras påverkar hur lätt eller svårt det är att ta för sig av det. När grönsaker och frukt serveras skurna i lagom stora bitar och placeras synligt och tilltalande, ökar sannolikheten att elever väljer dessa livsmedel.

Beskrivande

Att ge tilltalande men också beskrivande namn för exempelvis det vegetariska alternativet tydliggör vad det innehåller samtidigt som det presenteras på ett positivt sätt. Det är viktigt att namnen på rätterna beskriver vad de faktiskt är, exempelvis tomatsoppa snarare än vegetarisk soppa. För elever där ordet ”vego” eller ”vegetarisk” är negativt laddat, kommer inte marknadsföring av ”det vegetariska” alternativet heller att ge önskat resultat. Snarare kan det få motsatt effekt. De flesta skulle inte komma på tanken att kalla pannkaka eller potatisbullar för vegetariskt alternativ – trots att de är just det.

Språket som används bör vara åldersanpassat – beskrivningar som kan vara lämpliga för elever i lågstadiet kanske inte passar för äldre elever.

Läs mer om vad som formar våra matvanor i avsnittet *Goda måltider*.

REMISS

Uppmuntran och stöd från vuxna

Att vuxna som äter tillsammans med eleverna uppmuntrar dem att prova på eller smaka ökar sannolikheten för att elever äter grönsaker och frukt. Det kan också vara uppmuntran i skrift eller bild, exempelvis fina affischer eller bilder som främjar hälsosamma val i skolrestaurangen. Det är dock viktigt att måltiden får vara fri från tvång, pekpinnar och skuldbeläggande. Forskning[17] visar att informella regler kring att elever ska ta av eller smaka på all skolmat som serveras oundvikligen genererar motstånd hos elever. Elever som känner sig tvingade att äta mat kommer att hitta strategier för att undvika det.

Använd Tallriksmodellen

Tallriksmodellen kan användas pedagogiskt för att lära elever hur man kan lägga upp maten på tallriken på ett sätt som ger bra balans på måltiden.

Tallriksmodellen har tre delar – två större och en lite mindre. Den ena av de större delarna fylls med grönsaker och rotfrukter och den andra med potatis, pasta, ris eller andra spannmålsprodukter. I den mindre delen läggs kött, fisk, ägg eller bönor och linser.

Genom att till exempel ha en affisch på Tallriksmodellen eller en monter med exempeltallrikar från dagens rätter upplagda i linje med Tallriksmodellen kan eleverna se hur de kan lägga upp maten.

Vuxna förebilder

Vuxna som själva lägger upp mat enligt Tallriksmodellen, tar mycket grönsaker och pratar positivt om skolmaten är viktiga förebilder. Ett sådant agerande kan i förlängningen få stor betydelse för hur eleverna uppfattar maten, måltiderna och det sociala sammanhanget i skolrestaurangen. Studier[18] visar att det har positiv påverkan på elevers attityder till mat, inte minst till grönsaker.

Rädsla för ny mat

Att lära sig äta handlar mycket om att se och imitera andra. Barn följer sina föräldrar och andra vuxna – och kompisar – på sin resa från att iaktta ny och potentiellt ”farlig” mat till att själva våga prova. Efter tillräckligt många provsmakningar tolkar hjärnan maten som välbekant och ”ofarlig”. Det är naturligt att känna en intuitiv misstänksamhet och tveksamhet till mat vi inte smakat tidigare. Neofobi betyder rädsla för det nya och är som tydligast hos barn mellan två och sex år. Hos de flesta försvinner neofobin med tiden, medan den för andra kan hänga kvar upp i skolåldern.

[17] ANDERSEN, S. S., BAARTS, C. & HOLM, L. 2017. Contrasting Approaches to Food Education and School Meals. *Food, Culture & Society,* 20**,** 609-629.

[18] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Att utöka den mat som barn accepterar

För att barn ska få så bra förutsättningar som möjligt att äta varierat kan det behövas lite hjälp med att bredda paletten av mat som de tycker om. Det finns många exempel på hur barn under trygga former både kan vilja och våga prova ny mat. Att skapa en förutsägbar och trygg måltidssituation är grunden för att måltiden ska bli en positiv upplevelse.

Utvärderingar bland barn i både förskola och skola visar att den så kallade Sapere-metoden ökar intresset för mat och minskar skepsis mot nya livsmedel. Sapere-metoden är utarbetad för att utveckla barns sinnen kopplad specifikt till mat. Här är tre sätt att bli vän med neofobin enligt Sapere-metoden:

Exponering – Låt barnet se och bekanta sig med livsmedlet många gånger utan tvång att smaka, det kan räcka med att lukta och peta till en början. Det kan behövas fler än tio exponeringar innan barnet accepterar maträtten. Att ha små smakskedar bredvid rätter ger möjlighet till små smakprov för att testa nya smaker.

Positiv information – Presentera okända maträtter på ett positivt och spännande sätt, ge information om var råvarorna kommer ifrån och hur de har tillagats.

Smakbryggor – Koppla ihop eller servera ett nytt livsmedel tillsammans med en mer välkänd och accepterad maträtt. Genom att associera maten till en välkänd maträtt förknippas de positiva känslorna för den rätten med den nya och det finns större chans för acceptans.

Läs mer om Sapere i avsnittet *Goda måltider*.

Individuella anpassningar av maten

Måltiderna i skolan behöver anpassas för elever med medicinska behov, funktionsnedsättning eller som av religiösa skäl inte äter all mat. Elevhälsan kan vid behov konsulteras vid individuella anpassningar. Det är dock rektor som ansvarar för att eleven får de anpassningar som hon eller han har behov av. Det är viktigt med en nära dialog och samverkan mellan elev, vårdnadshavare, måltidspersonal, rektor och elevhälsan eller externa kontakter som till exempel hälso- och sjukvården.

Även vid anpassade måltider bör måltiderna så långt som möjligt serveras på ett inkluderande sätt, så att ingen elev känner sig utpekad. Till exempel kan bufféservering underlätta för elever med olika behov och preferenser att komponera en måltid.

Vad är skolan skyldig att tillhandahålla?

Individuella anpassningar av maten kan vara en utmaning för skolkök som inte är resursmässigt anpassade för att kunna tillgodose många individuella önskemål. Livsmedelsverket rekommenderar att varje kommun och/eller skola − utifrån verksamhetens förutsättningar − beslutar hur långt och på vilket sätt man har möjlighet att tillmötesgå enskilda önskemål, utöver vad som är reglerat i lagstiftning. Laglig rätt till specialkost eller anpassningar av måltiden har elever med medicinska behov samt om önskemålet har samband med någon av de sju diskrimineringsgrunder som har fastställts i diskrimineringslagen, bland annat funktionsnedsättning, religion eller annan trosuppfattning. Lagen förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

I avsnittet *Säkra måltider* finns mer information om specialkost vid medicinska skäl och i avsnittet *Dokument som styr måltiderna* finns mer information om lagar och andra styrande dokument.

Anpassade måltider av religiösa skäl

Skolan ska erbjuda ett fullgott alternativ för elever som har önskemål om anpassad mat på grund av religion eller annan trosuppfattning. Vid religiösa regler handlar önskemålen ofta om typen av kött som serveras. Ur näringssynpunkt bedömer Livsmedelsverket att ett vegetariskt alternativ är ett fullgott alternativ till kött, eftersom näringsrekommendationerna kan uppfyllas även i en vegetarisk måltid. Dialog med elev och vårdnadshavare ger en bra grund för hur anpassningarna ska göras. Den anpassade maten ska förstås också vara god, näringsriktig och lagad med omsorg.

Önskemål av andra skäl

När det gäller önskemål om specialkost av annan orsak än de som har diskrimineringsgrund eller medicinska skäl finns inget krav på att skolan måste tillmötesgå dessa. Det kan till exempel gälla anpassade koster av etiska skäl eller så kallade livsstilsdieter. Vid sådana önskemål är det viktigt med en respektfull dialog mellan skola, elev och vårdnadshavare för att tillsammans finna en lösning som utgår från vad som är bäst för eleven och som är möjligt att lösa i praktiken.

Det är hälso- och sjukvården som har ansvar för kostråd när det gäller övervikt och obesitas. Särskilda dieter framtagna för viktminskning bör inte serveras till friska, växande barn utan särskild ordination.

Elever med behov av särskild mat på grund av tillstånd, sjukdomar eller neuropsykiatriska diagnoser bör få individuellt anpassat stöd från hälso- och sjukvården.

Vegetarisk och vegansk mat är inte specialkost

Livsmedelsverket betraktar inte vegetarisk mat som specialkost utan uppmuntrar måltidsverksamheter att servera mer mat från växtriket och dagligen erbjuda ett eller flera vegetariska alternativ som alla kan ta av.

Vegansk mat, då animaliska livsmedel helt utesluts, kan mycket väl serveras i skolan förutsatt att det finns goda kunskaper om mat och näringsämnen, noggrann planering och att berikade livsmedel används. Finns inte möjlighet att tillhandahålla varm lagad vegansk mat till de som enbart äter veganskt kan exempelvis en buffé utformas så att personer som önskar vegansk mat enkelt kan komponera en måltid utifrån sina preferenser.

Selektivt ätande

De flesta barn har en naturlig skepsis mot nya maträtter eller livsmedel och vissa barn äter mer selektivt än andra. Men det är samtidigt under barndomen vi har goda möjligheter att bredda och utveckla våra smakpreferenser. Skolan har en viktig roll att ge elever möjlighet att testa på olika slags mat. Forskning[19] tyder på att barn kan lära sig att tycka om all mat om de är i rätt omgivning och om den presenteras på ett tilltalande sätt. Förutsättningar som behöver finnas på plats är, förutom en trygg och trivsam måltidsmiljö, stöttning och uppmuntran samt att eleverna får chans att närma sig ny mat på olika sätt och i egen takt.

[19] LIVSMEDELSVERKET. SEPP, H., HÖIJER, K. & WENDIN, K. 2016. Barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv -en litteraturgenomgång. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Förebyggande insatser för att säkerställa en tillgänglig måltidsmiljö

Måltiderna är en del av skoldagen, en tillgänglig lärmiljö ska därför även inkludera måltidssituationen. En viktig del i det förebyggande arbetet för att göra miljön tillgänglig är att skapa rutiner, strukturer och att göra generella åtgärder som förbättrar måltidsmiljön för alla elever. En god och tillgänglig måltidsmiljö kan innebära att färre extra anpassningar behöver göras för elever med särskilda behov. Grunden i arbetet bör utgå från ett förtroendefullt samarbete mellan skola, måltidsverksamhet och elever.

Läs mer om anpassad måltidsmiljö i avsnittet *Trivsamma måltider.*

Stöd och anpassning för elever med svårigheter i måltidssituationen

Det finns flera orsaker till att elever äter selektivt eller har svårigheter i måltidssituationen. Det kan vara allt från otrygghet, svårigheter att tugga och svälja eller någon form av ätstörning, som undvikande och restriktiv ätstörning (ARFID) eller anorexi. Det är viktigt att identifiera orsak så att rätt åtgärder kan sättas in.

För elever med stora svårigheter vid måltiderna kan stöd och professionell hjälp av hälso- och sjukvården med särskilt fokus på barns ätande behövas. Logoped, dietist eller psykolog är exempel på yrkesgrupper som kan ge stöd.

Anpassningar av maten

Förutom generella och i vissa fall individuella insatser i den sociala och fysiska måltidsmiljön kan det också behövas individuella anpassningar av menyn. För de elever som äter väldigt selektivt är det bra att fokusera på den mat som fungerar, utan att begränsa mer än nödvändigt.

Det är viktigt att involvera eleven i utformningen av anpassningarna så mycket som möjligt. Många kan äta från den ordinarie menyn, men kan ha lättare att äta mat som är ”oblandad”. Vissa elever kan behöva en enklare rullande meny med några utvalda rätter som de accepterar, med möjlighet att ta från den ordinarie buffén om och när det är möjligt. Huvudregeln är att det ska finnas möjlighet att plocka ihop en näringsriktig måltid. Att eleven får i sig tillräckligt med energi är prioriterat, framför näringsriktighet, för tillväxt och utveckling och för att klara av skoldagen. En anpassad meny behöver därför inte ha ett garanterat näringsriktigt innehåll, om den ordinarie buffén finns tillgänglig att komplettera måltiden med. Men genom tillräckligt med stöd vid måltiderna och åtgärder som förenklar för eleven i måltidssituationen kan behovet av anpassningar i själva menyn minska. En långsiktig plan, med målet att på sikt öka variationen av mat som accepteras är viktigt. Likaså att anpassningarna följs upp, förändras eller tas bort om behoven inte kvarstår.

Måltidsupplevelsen kan påverkas vid NPF

För många elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), exempelvis ADHD och autism, kan mat och måltider kännas svårt, även om det inte gäller alla. Eftersom alla sinnen är involverade när vi äter blir måltidssituationen ofta särskilt krävande för personer som upplever sinnesintryck på ett annorlunda sätt. Sinnena reagerar ofta starkare eller annorlunda, vilket påverkar upplevelsen av matens smak, lukt och konsistens eller andra faktorer i måltidssituationen. Många med NPF äter selektivt och har svårt att få i sig tillräckligt med mat, men långt ifrån alla. Bland barn med NPF finns fler med undervikt, men även fler med övervikt och obesitas än hos barn utan NPF-diagnos.

Frukost, mellanmål och övrigt måltidsutbud i skolan

En skollunch täcker knappt en tredjedel av elevernas behov av energi och näring. Frukost och mellanmål behövs också för att eleverna ska orka med skoldagen. Skoldagens längd omfattar i

REMISS

förskoleklassen och de två lägsta årskurserna högst sex timmar om dagen och i de högre årskurserna åtta timmar. Skoldagens längd beror på hur undervisningen organiseras på skolorna, men det är vanligt att eleverna i förskoleklassen och grundskolans lågstadium har skoldagar som är kortare än sex timmar om dagen. Merparten av Sveriges elever i förskoleklass och lågstadium går på fritidshem på eftermiddagen. I fritidshemmet integreras pedagogik och omsorg. Det framgår av skollagens förarbeten att i fritidshemmets omsorgsbegrepp ingår att servera näringsriktiga måltider.[20] I praktiken innebär det att mellanmål brukar serveras i fritidshemmet under eftermiddagen. På vissa skolor erbjuds även frukost före den obligatoriska skoldagens början.

Fler måltider under skoldagen

Även om elever behöver äta flera gånger under dagen har skollagens krav om kostnadsfria och näringsriktiga skolmåltider i förskoleklassen och grundskolan tolkats som att kraven endast innefattar lunchen[21]. Det finns elever som inte går på fritidshem och äldre elever som kan behöva mellanmål för att orka med skoldagen. I dagsläget är det upp till huvudmannen samt rektorn att avgöra om elever har rätt till fler måltider än lunch och måltider i fritidshemmet. Ur ett jämlikhetsperspektiv kan det finnas anledning att erbjuda fler kostnadsfria måltider, utöver lunch, på skolor med elever från mer resurssvaga familjer. En annan grund för att servera frukost och mellanmål på skolan kan vara att väga upp det ohälsosamma utbud som finns i skolans närmiljö.

Bra frukostar och mellanmål

För elever är frukost och mellanmål viktiga då de bidrar med en stor del av dagens totala närings- och energiintag. Genom att äta frukost får elever bättre förutsättningar att vara aktiva och lära sig. Forskning[22] har visat att frukost har positiv effekt på kognition, prestation, livskvalitet och välbefinnande. Att regelbundet äta frukost minskar risken för övervikt och obesitas hos barn. Genom att erbjuda frukost i skolan till de elever som inte äter frukost hemma får alla elever samma förutsättningar för hälsa och skolprestation.

En bra frukost eller mellanmål kan gärna planeras enligt nedan. Använd livsmedel som uppfyller kriterierna för Nyckelhålsmärkning.

- Fullkornsrik spannmålsprodukt: till exempel bröd och/eller flingor, müsli eller gröt.
- Proteinrikt livsmedel: till exempel pålägg, kokt ägg, syrad mjölkprodukt som fil, yoghurt eller motsvarande berikad vegetabilisk produkt, och gärna frön (som solros, pumpa, sesam) att ha på flingor mm. Ost innehåller många viktiga näringsämnen, men i stort sett inget järn. Järnrika pålägg är exempelvis hummus (kikärtsröra), makrill och vegetariska pastejer som alternativ till exempelvis påläggsskinka. Att servera fullkornsbröd och någon c-vitaminrik frukt eller grönsak till, främjar upptaget av järn.
- Grönsaker och frukt: till exempel skivade grönsaker som pålägg, skuren frukt och grönsaker att äta direkt, smoothies.
- Vatten eller mjölk som dryck.

[20] Prop. 2009/10:164 s. 404.
[21] Se prop. 1997/97:9 s. 80. Här uttalas bland annat: Att få tillgång till varierad och näringsriktig mat och tillsammans med andra barn och vuxna äta lunch kan anses som en del av läroplanens intentioner.
[22] MORRIS, Z. & SCHÄFER ELINDER, L. 2024. Betydelsen av skollunchens bidrag av näring och energi för elevers livsmedelskonsumtion, skolprestation och livskvalitet. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Servera inte söta och näringsfattiga livsmedel, som fruktkräm, nyponsoppa, saft, glass eller fikabröd till frukost eller mellanmål. De ger för mycket socker och för lite näring.

Mellanmål – ett tillfälle att lära om mat

Mellanmål och frukost är ofta enkla att laga och något som eleverna kan hjälpa till med. Det är ett bra tillfälle att lära sig om livsmedel, hygien och näringsämnen samtidigt som eleverna tränar samarbete och får ta ansvar. Mellanmålet är ofta den första måltid som eleverna själva tar ansvar för hemma och i skolan finns möjlighet att visa hur ett bra mellanmål ser ut och kan varieras. Frukostar och mellanmål är också enkla att använda som en del av den pedagogiska verksamheten.

Bra utbud i skolkafeteria och varuautomater

Förutom skolrestaurangen erbjuder många skolor möjlighet att köpa annan mat eller fika, exempelvis i kafeteria eller varuautomat. Det kan vara värdefullt för elever som inte har ätit frukost på morgonen eller som går sena dagar i skolan.

En kartläggning från Livsmedelsverket visar att det är vanligt med godis, läsk och kakor i skolkafeterior. Men all måltidsverksamhet inom skolan bör omfattas av gemensamma riktlinjer eller policyer med utgångspunkt att främja elevers hälsa. Det gäller oavsett vem som ansvarar för utbudet.

Utbudet i kafeterian bör vara hälsosamt men samtidigt attraktivt för eleverna. Därför är det en fördel om utbudet arbetas fram tillsammans av elever, måltidspersonal och lärare.

Även om det finns en skolkafeteria ska det vara lätt för elever att dricka vatten under skoldagen, därför behöver kranvatten vara lättillgängligt i skolan.

Tips för ett hälsofrämjande kafeteriautbud:

- Erbjud Nyckelhålsmärkta produkter.
- Smörgåsar och wraps: bröd, pålägg av olika slag, knäckebröd med fyllning, grönsaker och varma mackor.
- Flingor/müsli med yoghurt eller fil, gröt med mjölk. Erbjud även vegetabiliska alternativ.
- Frukt, färsk eller skuren, fruktsallad, smoothie. Grönsaker, till exempel snacksmorötter.
- Frö-bars och osaltade snacks, som förpackade nötter.
- Erbjud vatten, smaksatt vatten, mjölk eller drickyoghurt med begränsad mängd socker. Drycker som är sötade med sötningsmedel är bättre än sockersötade, men kan vara frätande för tänderna.
- Undvik energidrycker.
- Begränsa utbudet av sockersötade drycker, godis, glass, fikabröd och salta snacks. Utrymmet för sådana livsmedel är mycket litet om eleverna ska få den näring de behöver varje dag. Därför är det bra om dessa inte erbjuds alls eller serveras en enstaka dag i veckan eller vid speciella tillfällen.

Gör de hälsosamma alternativen mer tillgängliga och attraktiva genom att prissätta likvärdigt eller billigare än andra produkter samt genom att lyfta fram dem med erbjudanden och information.

Skolkafeterians öppettider

För att så många elever som möjligt ska äta den lagade skollunchen är det olämpligt att skolkafeterian konkurrerar om matgästerna vid lunchtid. Bäst är om kafeterian har stängt under tiden lunchen serveras, men öppet för eleverna att köpa frukost och mellanmål på morgon och eftermiddag.

REMISS

Skollunchen konkurrerar med mat utanför skolan

Matutbudet i skolans närhet är en viktig del av elevers matmiljö och skolrestaurangen konkurrerar ofta med närliggande butiker och matställen. Så många som var tredje elev äter inte skollunch varje dag och äldre elever väljer oftare bort skollunchen än yngre. Vissa hoppar helt över lunchen, vilket är förknippat med en rad negativa konsekvenser. Andra lämnar skolområdet och köper något annat att äta. Mat som äts utanför skolan är sannolikt mindre hälsosam än skolluncherna. Det finns alltså mycket att vinna på att skapa bättre förutsättningar för att eleverna ska vilja äta i skolan. Förutom att skapa en trivsam måltidsmiljö finns andra sätt att undvika att eleverna går någon annanstans. Det finns till exempel skolor som har schemalagd lunch eller annan obligatorisk närvaro under skollunchen. Att skolkafeterian eller andra serveringsställen som kommunen eller skolan ansvarar för omfattas av kommunens kost- eller måltidspolicy eller andra styrande dokument är också viktigt för att skapa en gemensam inriktning och främja ett hälsosamt utbud.

REMISS

Säkra måltider

Maten som serveras i skolan ska vara säker att äta och alla elever ska kunna lita på att de inte blir sjuka av maten. Det gäller inte minst elever med allergi och överkänslighet. Därför behöver all personal, både de som lagar maten och de som deltar vid måltiden, ha kunskap om livsmedelssäkerhet och de rutiner som finns för att hantera, förebygga och åtgärda faror.

Säker i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Säkra måltider är en förutsättning för att eleverna ska känna sig trygga med att de inte blir sjuka av maten.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Alla som hanterar måltider i skolan har kunskap om livsmedelssäkerhet och rutiner för att hantera risker.
- Alla som vistas i köket, vuxna liksom elever, är friska och följer hygienrutiner.
- Kall mat bör förvaras kallt, högst +4 °C, och varm mat förvaras tillräckligt varmt, minst +60 °C.
- Rätt mat serveras till rätt person – det finns rutiner för att säkerställa att elever med allergi och överkänslighet inte blir sjuka av maten.
- Personalen kan informera om matens innehåll till elever med behov av specialkost.

Mål och indikatorer för säkra måltider

Alla ska känna sig trygga med att maten i skolan inte orsakar sjukdom eller ohälsa vare sig nu eller i framtiden. Det är grundläggande. I dessa mål inkluderas därför aspekter kopplade till både allergi och överkänslighet, matförgiftning och sjukdomar som utvecklas över tid på grund av ohälsosamma matvanor (Tabell 8). Det första målet är därmed också nära kopplat till målen för näringsriktighet.

Tabell 8. Mål och indikatorer och uppföljning för Säkra måltider

Nationella mål	**Indikatorer**	**Uppföljning**
Skolmåltiderna är lika säkra att äta för personer med matallergi och/eller celiaki som för personer utan matallergi och/eller celiaki.	Antal allergiska reaktioner per år som kan kopplas till maten som serveras i skolan.	Utvecklas.
	Andel av personalen i skolmåltidsverksamheten som har en storköksutbildning, kockutbildning eller liknande.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel skolor per kommun som har rutiner för att anmäla allergisk reaktion (inkl. reaktion mot gluten) till livsmedelskontrollen.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

REMISS

Livsmedelslagstiftningen

Den som serverar mat åt andra ansvarar enligt lag för att maten är säker och att korrekt information ges till matgästen. Ansvaret för att kraven i livsmedelslagstiftningen följs ligger hos livsmedelsföretagaren. Företaget kan vara privat eller offentligt. Livsmedelsföretagaren, i detta fall den som är måltidsansvarig, har ansvar för att maten är säker oavsett om den tillagas av kökspersonalen eller levereras från en annan verksamhet.

I ansvaret ingår att avsätta resurser så att all personal som lagar eller serverar mat kan utveckla sin kompetens samt följa upp att verksamheten lever upp till regler och rutiner när det gäller hygien, specialkost, märkning och information. Branschlinjerna Offentlig säker mat, utgiven av Sveriges Kommuner och Regioner, är framtagen för att göra det enkelt att kontrollera den egna verksamheten och följa livsmedelslagstiftningen. På Livsmedelsverkets webbplats och i Kontrollwiki finns fördjupad information, vägledning till lagstiftningen om livsmedel och livsmedelskontroll och information om vilka regler som gäller och vad de innebär.

Grundläggande rutiner för livsmedelshygien

Livsmedelsföretagaren ska säkerställa att personalen har tillräckliga kunskaper i livsmedelshygien för att hantera livsmedel på ett säkert sätt. Följande grundläggande hygienrutiner är särskilt viktiga:

- Alla som arbetar eller hjälper till i köket eller serveringen, såväl måltidspersonal som lärare, fritidspersonal och elever, ska vara friska och ha kläder som är lämpliga för arbetsuppgiften.
- Alla som arbetar med livsmedel och servering ska ha rena händer.
- Den kalla maten bör hållas kall (högst +4 °C) och den varma hållas tillräckligt varm (minst +60 °C). Kontrollera med termometer. De flesta bakterier växer till som bäst mellan +20 °C och +45 °C.
- Kyld mat som ska ätas varm hettas upp till minst +70 °C (kärntemperatur), då de flesta sjukdomsframkallande bakterier dör. Mat som tillagats och kylts ner på ett kontrollerat sätt och som avses ätas kall måste inte upphettas för att vara säker.
- Ytor och redskap ska hållas rena och torra.
- I tillagningsköket är det särskilt viktigt att hålla isär råvaror från mat som är färdig att ätas.
- Rutiner och möjlighet till handtvätt före måltiden bör finnas för elever och vuxna.
- Om eleverna äter i klassrummet är det viktigt att till exempel torka av bord och bänkar både före och efter måltiden med lämplig utrustning.
- Vid skolutflykt ska maten vara lika säker som på skolan. Därför behöver egenkontrollsystemet även omfatta rutiner för utflykter och utomhusmatlagning. Personalen ska känna sig trygg genom att följa uppgjorda rutiner för exempelvis säkerhet, spårbarhet, hygien och allergi.

I rumstemperatur förökar sig bakterierna snabbt. Håll därför kall mat kall och varm mat varm.

Elever i köket

Att låta eleverna vara med i köket kan vara både lärorikt och roligt och det finns ingenting i lagstiftningen som hindrar att eleverna involveras i måltidsverksamheten eller deltar i matlagning på skolor. Men det är förstås viktigt att det finns tydliga rutiner och system även för detta. Samma krav gäller för eleven som hjälper till i köket som för den ordinarie personalen vad gäller exempelvis hygien. Mer information om matgäster i köket finns på Livsmedelsverkets webbplats.

REMISS

Specialkost

Enligt Socialstyrelsens termbank är specialkost ”kost som är anpassad till ett visst sjukdomstillstånd”. Skolan är skyldig att tillhandahålla säker specialkost till elever med allergi, celiaki (glutenintolerans) och annan överkänslighet, samt vid andra medicinska diagnoser. Livsmedelverkets riktlinjer omfattar endast mat vid allergi- eller överkänslighetsdiagnoser. Socialstyrelsen ansvarar för råd vid andra sjukdomar som kräver kostbehandling.

Regelverk som styr specialkost

Specialkost och anpassade måltider inom skola är ett komplext område som styrs av många olika lagstiftningar och myndigheter, exempelvis:

- Skollagen (210:800) – ställer krav på kostnadsfri och näringsriktig mat till alla elever i de obligatoriska skolformerna. Huvudmannen ansvarar för att lagen följs. Skolinspektionen ansvarar för tillsyn.

- Diskrimineringslagen (2008:567) – syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Huvudmannen ansvarar för att lagen följs. Diskrimineringsombudsmannen ansvarar för tillsyn.

- Livsmedelslagstiftningen – reglerar att maten som serveras ska vara säker att äta och ingen ska bli lurad. Av särskild vikt för detta område är bland annat regler om säkra livsmedel (EG nr 178/2002), om information/märkning (EU nr 1169/2011), om livsmedelshygien (EG nr 852/2004) samt om glutenfritt (EU nr 828/2014). Livsmedelsföretagaren ansvarar för att lagen följs. Kommunal kontrollmyndighet gör kontroll.

Annat stöd kring specialkost

Det är flera lagstiftningar och myndigheter som styr området specialkost och anpassade måltider. Eftersom det saknas myndighetsgemensamma riktlinjer finns det, i vissa frågor, utrymme för olika tolkningar av lagen på kommun- och verksamhetsnivå. Branschföreningen Kost & Närings nationella rekommendationer för specialkost och anpassade måltider i förskola och skola kan ge god vägledningen då den har tolkat lagstiftningen och hittat vägval för att förenkla för branschen att tillgodose god och näringsriktig mat för alla.

Läs om anpassade måltider i avsnitten *Näringsriktiga måltider* samt *Trivsamma måltider*.

Specialkost till elever med allergi och annan överkänslighet

Att vara allergisk eller intolerant mot mat innebär att man inte tål mat som de flesta andra kan äta. Det ämne som kroppen reagerar på benämns ofta allergen. I specialkost till personer med matallergi eller celiaki utesluts allergenet. Vid laktosintolerans begränsas innehållet av laktos (mjölksocker). Det är viktigt att de uteslutna livsmedlen ersätts med livsmedel som ger måltiden ungefär motsvarande näringsinnehåll.

REMISS

De vanligaste allergi- och överkänslighetsdiagnoserna beskrivs nedan.

Allergi (IgE-förmedlad matallergi)

Orsakande ämnen/allergener
Särskilda proteiner i mat (exempelvis i mjölk, ägg, fisk, skaldjur, jordnötter, soja, olika nötter, sesamfrö och vete).

Symtom
De vanligaste symtomen är magont, kräkningar, diarré, hudutslag och astma. Ett livshotande tillstånd kallat allergisk chock kan inträffa. Även tillväxthämning kan vara ett symtom. Allergi mot mjölk och ägg växer ofta bort före skolåldern.

Celiaki (glutenintolerans)

Orsakande ämnen/allergener
Gluten som finns i vete, råg, korn och dinkel (spelt). Vanlig havre är oftast förorenad med gluten (specialframställd havre märkt ”glutenfri” finns).

Symtom
Tunntarmen skadas och inflammeras av gluten. Kan ge symtom relaterade till näringsbrist, till exempel tillväxthämning och trötthet. Magont, kräkningar och diarré kan vara akuta besvär. Livslång sjukdom.

Laktosintolerans

Orsakande ämnen/allergener
Laktos (mjölksocker).

Symtom
Magont, gaser, diarré. Utvecklas sällan före skolåldern.

Läs mer om allergi, celiaki och laktosintolerans på Livsmedelsverkets webbplats.

Skilj på mjölkproteinallergi och laktosintolerans

Mjölkproteinallergi och laktosintolerans är två helt olika tillstånd.

Vid mjölkproteinallergi tål man inte proteinerna i mjölken och måste utesluta all sorts mjölkprodukter. En person med mjölkproteinallergi ska aldrig serveras laktosfri mjölk, ost eller någon annan form av mjölk. Om en allergisk person får i sig det hen inte tål kan det ge mycket allvarliga och i värsta fall livshotande symtom. Även mycket små mängder, som en droppe mjölk, kan framkalla en reaktion hos en känslig mjölkproteinallergiker.

Vid laktosintolerans får man besvär av mjölksocker och kan behöva begränsa intaget av mjölkprodukter. Hur mycket laktos man tål varierar. De flesta kan få i sig den mängd laktos som finns i en deciliter mjölk dagligen utan symtom, en del tål mer än så. Hårdost innehåller ingen laktos och kan ätas av de med laktosintolerans. I tabellen ovan beskrivs symtomen vid mjölkproteinallergi och laktosintolerans.

REMISS

Medicinsk bedömning och läkarintyg

Det är inte reglerat i skolans styrdokument vilken typ av intyg som behövs för att kunna fatta beslut om särskild kost eller anpassning. Läkarintyg eller någon annan typ av medicinsk bedömning är ett verktyg för att säkerställa att skolans miljö anpassas till barnets behov och för att klargöra att behovet av specialkost är medicinskt befogat. I det vårdförlopp om IgE-förmedlad matallergi som Sveriges Kommuner och Regioner har tagit fram finns en mall för hur ett läkarintyg kan utformas. I vårdförloppet anges även att barn med diagnostiserad IgE-förmedlad matallergi bör följas upp årligen.

Det är viktigt att elever med allergi eller överkänslighet har fått en korrekt diagnos. Ett krav på diagnos kan vara bra ur ett barnperspektiv, för att försäkra sig om att eleven har fått rätt utredning och kostbehandling, men även för att friskförklara och inte begränsa maten eller måltidsmiljön i onödan. Celiaki är exempel på en livslång sjukdom, medan allergi mot mjölk och ägg växer bort hos många barn. Vid allergi mot ägg eller mjölk kan ett uppdaterat läkarintyg vara viktigt för att få information om allergin kvarstår eller vuxit bort. Kontakter med vårdgivare och utredningar tar ofta tid, därför är det viktigt att så långt som möjligt tillmötesgå elevers behov av specialkost eller måltidsanpassningar under tiden utredning pågår.

Planering av specialkost

Vid måltiden i skolan hanteras många ingredienser som kan orsaka överkänslighet eller allergi. Mat som utger sig för att vara fri från ett allergen ska inte innehålla detta i en sådan halt att en allergisk eller överkänslig person reagerar på livsmedlet. För gluten- och laktosfria livsmedel finns särskilda gränsvärden. Mjölk, ägg, fisk, spannmål och andra allergena livsmedel kan ge allvarliga reaktioner även vid små mängder. Därför är det viktigt att skolan har noggranna rutiner för att elever med allergi och överkänslighet får rätt mat.

Det är viktigt att den som ansvarar för specialkosten har särskild kompetens på området och fortbildas regelbundet, men all personal som hanterar och serverar mat i skolan behöver ha kunskap om allergi och överkänslighet. En vanlig orsak till att elever reagerar på allergen i maten är att något går fel vid serveringen, till exempel att mat som innehåller mjölk eller ost serveras till elever med mjölkallergi. Därför är det viktigt att all personal, även lärare och personal på fritids som är med eleverna under måltiderna, har kunskap om allergi och överkänslighet.

Specialkosten ska förstås också vara god, näringsriktig och lagad med omsorg. Tänk också på att involvera eleverna vid planeringen av specialkosten. Det finns risk för att elever med allergi och överkänslighet känner sig oroliga eller utpekade vid måltiden. Elever med allergi och överkänslighet har samma rätt till positiva måltidsupplevelser som sina kompisar.

Några viktiga hållpunkter i planeringen av specialkost

Ha kunskap om elevernas allergi och överkänslighet

- Uppdaterad information (exempelvis intyg)
- Kompetens och kontinuerlig utbildning

Ha kunskap om matens innehåll

- Recept
- Ingrediensförteckningar
- Inköp
- Spara förpackningar
- Märk uppackade livsmedel och den färdiga maten

REMISS

- Använd inte nötter, jordnötter och sesamfrö i maten som serveras av skolan

Håll isär och håll rent

- Skyddad förvaring av råvaror
- Särskilda tillagningsytor och redskap, eller väl rengjorda
- Kök och maskiner rengörs regelbundet
- Handtvätt

Servera rätt

- Tydlig information till eleverna vid servering
- Personal att fråga
- Se till att elever med specialkost inkluderas och får en jämförbar måltidssituation som övriga elever
- Undvik kontaminering

Läs mer om allergi och överkänslighet på Livsmedelsverkets webbplats.

Undvik nötter i maten, men förpackade nötter i skolan går bra

Livsmedelsverket rekommenderar att nötter som mandel, hasselnöt, valnöt, cashewnöt, pekannöt, paranöt, pistaschmandel, macadamianöt samt jordnöt och sesamfrö inte förekommer som ingrediens i maten som serveras av skolan.

Nötter och jordnötter utgör de vanligaste orsakerna till svåra allergiska reaktioner. Skolmaten serveras vanligtvis som buffé, och eftersom nötter, sesamfrö och jordnötter ofta förekommer som små bitar kan de lätt kontaminera andra livsmedel på buffén.

Solrosfrö och pumpafrö är exempel på näringsrika fröer som kan användas i skolmaten då det är ovanligt med allergi mot dessa.

Luftburna partiklar från jordnötter och nötter orsakar inte allvarliga allergiska reaktioner. Livsmedelsverket bedömer därför att nötter, jordnötter och sesamfrön kan förekomma i skolans lokaler. För att minimera risken för att elever med dessa allergier oavsiktligt får i sig nötter eller jordnötter, bör nötter och jordnötter som säljs i exempelvis skolans kafeteria vara färdigförpackade.

Rätt information till matgästen

Oavsett om maten är avsedd för någon med allergi eller ej måste den som ansvarar för måltiden känna till och kunna informera om vilka av de 14 vanligaste allergena ingredienser som ingår i maten. Läs mer om allergimärkning och informationsförordningen, som reglerar detta, på Livsmedelsverkets webbplats.

Rapportering av incidenter till kommunens livsmedelskontroll

Även om det finns bra rutiner för att förebygga att ingen blir sjuk av maten sker det ändå incidenter ibland. Då behöver verksamheten utreda vad som orsakat avvikelsen. Vissa avvikelser, som misstänkt

matförgiftning, har livsmedelsföretagaren eller måltidsansvarig skyldighet att rapportera till den kommunala livsmedelskontrollen. Rapporteringen är till för att utreda orsaker, förbättra rutiner och undvika att det händer igen. Det behöver inte vara hanteringen i köket som har brustit utan det kan vara fel på någon av råvarorna.

Misstanke om matförgiftning

Om matgästerna eller måltidspersonalen misstänker att mat som serverats i skolrestaurangen har orsakat matförgiftning ska det anmälas till livsmedelskontrollen. Den som är måltidsansvarig (livsmedelsföretagaren) ansvarar.

Allergiincident

Specialkosten kan ge upphov till en allergisk reaktion. Om specialkosten felaktigt innehåller den allergen den ska vara ”fri-från” är det angeläget att verksamhetsansvarig (livsmedelsföretagaren) informerar den kommunala livsmedelskontrollen. Svåra allergiska reaktioner mot skolmaten eller allvarligt tillbud rapporteras till Arbetsmiljöverket enligt Arbetsmiljölagen. Huvudmannen ansvarar för anmälan. Om källan till allergenet inte hittas i livsmedlens ingrediensförteckningar kan prov skickas till Livsmedelsverket för analys så att felmärkta livsmedel upptäcks.

Skadliga ämnen i maten

Mat kan innehålla ämnen som skadar vår hälsa. Det kan vara ämnen som finns naturligt i vissa växter, i marken där grödor växer eller miljöföroreningar som sprids i naturen och sedan hamnar i maten. Här är några råd som skolan behöver ta särskild hänsyn till.

Tillaga baljväxter på rätt sätt

Lektiner finns i alla torkade och färska baljväxter, som bönor, linser, ärtor, haricotsverts och vaxbönor.

Lektiner kan orsaka illamående, kräkningar, diarré och magsmärtor om baljväxterna inte har tillagats på rätt sätt. Därför är det viktigt att följa instruktionen på förpackningen för hur de olika sorterna skall tillagas.

- Torkade bönor och ärtor behöver blötläggas och därefter kokas innan de kan ätas. Detta gäller även om man gör eget mjöl, pasta, biffar eller snacks av bönorna och ärtorna.
- Linser behöver inte blötläggas utan det räcker att koka dem enligt instruktion.
- Färska bönor och ärtor behöver ett snabbt uppkok innan de kan ätas.
- Blötläggningsspadet och kokvattnet ska inte användas i matlagning. Ett undantag är spadet från kokta kikärtor som kan användas istället för äggvita i matlagning och bakning.

Vissa fiskar bör inte serveras

Fisk innehåller många viktiga näringsämnen och barn och unga rekommenderas att äta fisk och skaldjur 2–3 gånger i veckan. Fisk från vissa områden kan dock innehålla förhöjda halter av miljöföroreningarna dioxin och PCB. Livsmedelsverkets råd är att barn och ungdomar inte bör äta de fiskarna oftare än 2–3 gånger per år. Av den anledningen bör följande fiskar inte serveras alls i skolan:

- Vildfångad lax och öring från Östersjön, Bottniska viken, Vänern och Vättern. Även lax som är fångad i älvarna omfattas.
- Vildfångad lax och öring från Östersjön, Bottniska viken och dess älvar, Vänern och Vättern.
- Strömming/sill från Östersjön och Bottniska viken. (Strömming och sill är samma fiskart. Sill kallas den söder om Kalmar, norr om Kalmar kallas den strömming).

REMISS

- Vildfångad sik från Vänern och Vättern.
- Vildfångad röding från Vättern.

Fisk från vissa sjöar kan innehålla förhöjda halter PFAS och kvicksilver. För att minska risken att barn får i sig för mycket av fisk med förhöjda halter bör skolan inte regelbundet servera fisk från lokala sjöar och vattendrag.

Undvik vissa risprodukter på grund av arsenik

Riskakor och vegetabiliska drycker gjorda på ris innehåller ibland höga halter arsenik. Halterna är inte så höga att de innebär akuta risker, men arsenik är ett ämne man ska försöka få i sig så lite som möjligt av. Barn som regelbundet äter riskakor eller dricker risdrycker riskerar att få i sig höga halter. Små barn är känsligare än äldre barn och vuxna, därför rekommenderar Livsmedelsverket att barn under sex år undviker riskakor och risdrycker. Skolan kan servera risdrycker till barn över sex år, men variera gärna med andra berikade vegetabiliska drycker. Skolan bör däremot inte servera riskakor alls.

Vanligt ris kan också innehålla arsenik, men intaget blir oftast lägre jämfört med det från risbaserade drycker och riskakor. Det finns ingen anledning att sluta servera ris i skolan, men variera med potatis, pasta och andra typer av gryn. Om riset kokas på samma sätt som pasta, det vill säga med stort överskott av vatten som sedan hälls bort, minskar arsenikinnehållet i riset med mer än hälften.

Material i kontakt med mat

Material som kommer i kontakt med livsmedel finns reglerade i lagstiftningen. Lagstiftningen ska förhindra att ämnen med ohälsosamma egenskaper släpps ut i livsmedlen i halter som kan innebära en risk. Om en produkt är märkt med en glas/gaffel-symbol och det inte finns någon ytterligare information om användning ska produkten kunna användas under alla normala förhållanden för kontakt med livsmedel. Det gäller även produkter som uppenbart är avsedda för mat, exempelvis en gaffel, även om märkningen saknas.

För alla kärl och köksprodukter är det ändå viktigt att tänka på att materialet ska användas till det som det är tänkt för och att eventuella användningsanvisningar följs. Exempelvis glassbyttor eller sylthinkar är ofta tillverkade och testade för just glass och sylt, och det kan i vissa fall vara så att de inte heller är avsedda för upprepad användning eller avsedda för att tåla uppvärmning.

På Livsmedelsverkets webbplats finns mer information om säker användning av olika material i kök och servering och reglerna för material i kontakt med livsmedel.

REMISS

Miljösmarta måltider

Maten vi äter påverkar miljön, både positivt och negativt. En hållbar livsmedelskonsumtion innebär mer mat från växtriket och mindre från djurriket. Genom medvetna, miljösmarta val och minskat matsvinn kan måltiderna i skolan bidra till att minska matens miljöpåverkan och bidra till en positiv påverkan på biologisk mångfald och ekosystem.

Miljösmart i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Miljösmarta måltider som äts upp och inte slängs är ett resultat av goda måltider i en trivsam måltidsmiljön, och belastar inte miljö inklusive klimat i onödan.

REMISS

Avsnittet i korthet

- De livsmedel som köps in påverkar miljön så lite som möjligt, till exempel genom ökad andel svenska och miljömärkta livsmedel.
- Fisk som köps in kommer från hållbara bestånd och har fiskats eller odlats med omsorg om miljön.
- Mängden kött begränsas och det kött som köps in väljs med omsorg om miljö och djurskydd.
- Grova, lagringsdugliga grönsaker och frukter väljs i första hand och varieras efter säsong.
- Matsvinnet i kök, vid servering och från tallrikar minimeras.

Nationella mål för miljösmarta måltider

Det övergripande målet är att skolmåltidernas negativa påverkan på klimat, biologisk mångfald och ekosystem har minskat och den positiva påverkan på biologisk mångfald och ekosystem har ökat. Dessa mål inkluderar därför indikatorer som följer klimatpåverkan, biologisk mångfald, matsvinn samt omställningen till en livsmedelskonsumtion med mer vegetabilier och mindre men mer hållbart producerat kött (Tabell 9).

Tabell 9. Nationella mål, indikatorer och uppföljning för Miljösmarta måltider

Nationella mål	**Indikatorer**	**Uppföljning**
Utsläppen av växthusgaser per kilo inköpta livsmedel är max 1,25 kg CO_2e	Genomsnittlig mängd CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
	Andel kommuner som har max 1,25 kg CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
Minst 60 procent av livsmedel som används till skolmåltider är ekologiska	Andel av mängden inköpta livsmedel till skolmåltider märkt med KRAV och/eller EU-ekologiskt	Utvecklas.
Större andel av inköpta köttprodukter kommer från djur som genom bete bidragit till biologisk mångfald	Andel av mängden inköpt kött som är märkt med Svenskt Sigill Naturbeteskött, KRAV eller motsvarande krav på bete	Utvecklas.

REMISS

Minst 70 procent av ost, frukt och bär, grönsaker respektive matfetter är av svenskt ursprung	Andel av mängden inköpta livsmedel i respektive livsmedelsgrupp som är av svenskt ursprung	Utvecklas.
Matsvinnet har halverats och uppgår till maximalt: Serveringssvinn: 14 g Tallrikssvinn: 10 g Kökssvinn: 5 g	Genomsnittlig mängd matsvinn kopplat till skolmåltiderna	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel skolor som har under 14 g serveringssvinn, 10 g tallrikssvinn och 5 g kökssvinn	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.

REMISS

Miljösmarta matval

Livsmedelskonsumtionen påverkar miljön på olika sätt, både negativt och positivt. För att bli mer miljömässigt hållbara behöver måltiderna generellt innehålla mycket vegetabilier och en mindre del animalier. Genom att göra miljösmarta val vid menyplanering och livsmedelsinköp kan matens positiva miljöpåverkan öka och den negativa påverkan minska.

De största miljöutmaningarna kopplade till livsmedelskonsumtionen, både i Sverige och världen är kopplade till produktionens påverkan på klimat och biologisk mångfald. Livsmedelsproduktion kan även orsaka övergödning, spridning av kemikalier och utfiskning.

Men matproduktionen kan också ha positiv effekt på miljön och det svenska jordbruket har stor betydelse för uppfyllelsen av de nationella miljömålen. Exempelvis är de artrika naturbetesmarkerna i Sverige beroende av betande djur för att inte växa igen. Det behövs fler betande djur i det svenska landskapet för att restaurera igenvuxna betesmarker och för att nå miljömålet Ett rikt odlingslandskap. Svensk livsmedelproduktion bidrar med såväl miljömässiga som andra mervärden och står sig väl i jämförelse med andra länder. Exempelvis är den svenska användningen av växtskyddsmedel en av de lägsta i Europa. Klimatpåverkan från inhemsk odling behöver i växthus ligger bra till i ett internationellt perspektiv på grund av energieffektivisering och användning av förnybara bränslen.

I Tabell 10 sammanfattas kortfattat miljösmarta val inom olika livsmedelsgrupper. Miljösmarta matval handlar om att öka den positiva och minska den negativa miljöpåverkan från måltiden. Tabellen omfattar även beredskapsperspektiv för olika livsmedelsgrupper.

Tabell 10. Miljösmarta val inom olika livsmedelsgrupper

Livsmedelsgrupp	**Miljösmarta matval**	**Beredskap**
Grönsaker och frukt Här ingår frukt och bär, grönsaker, rotfrukter och baljväxter som ligger i sin skida, som gröna bönor och sockerärtor.	Ersätt en del animalier med grönsaker. Tåliga grönsaker som rotfrukter, kål och lök samt frukter som äpplen kan lagras länge, vilket bidrar till minskat matsvinn och mindre negativ miljöpåverkan. En ökad andel svenska livsmedel samt minskad andel tropiska frukter är bra ur miljösynpunkt. Ökad andel ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter bidrar också.	De flesta frukter och grönsaker kan lagras utan kyl och har relativt lång hållbarhet. Konserverade eller torkade frukter och grönsaker är särskilt bra ur beredskapsperspektiv. Energitätheten i frukt och grönsaker är dock generellt låg, men näringstätheten är hög.
Spannmålsprodukter Med spannmål avses här främst de fem sädesslagen vete, korn, havre, råg och rågvete.	Servera en hög andel spannmål. Variera mellan olika spannmålssorter. En ökad andel svenska spannmålsprodukter samt ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt. Vattendränkta risodlingar påverkar klimatet mer än	Spannmålsprodukter har goda lagringsegenskaper, det gäller särskilt pasta och knäckebröd. Bröd har fördelen att det inte kräver någon tillagning.

Livsmedelsgrupp	Miljösmarta matval	Beredskap
	spannmålsodlingar. Av klimatskäl bör därför inte ris användas mer jämfört med idag.	
Baljväxter Här ingår ärtor, bönor och linser, men inte de som ligger i sin skida, som sockerärtor och gröna bönor.	En ökad andel svenska baljväxter samt ökad andel ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt.	Eftersom baljväxter är näringstäta och kan lagras länge utan kyla är de lämpliga ur beredskapsperspektiv. Konserverade baljväxter har fördelen att de inte kräver någon tillagning.
Potatis	En ökad andel svensk potatis samt ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt.	Potatis är lagringstålig, men kräver kokning eller annan tillagning.
Matfetter	En ökad andel rapsolja, särskilt svenskproducerad, samt minskad andel palmolja och kokosprodukter bidrar till miljömässig hållbarhet. Att öka andelen ekologiska eller andra miljöcertifierade matfetter är bra ur miljösynpunkt. Om palmolja används är det viktigt att välja certifierad palmolja och att sträva efter de certifikat som medför ökad spårbarhet*. *Certifikaten för Segregerad palmolja (eng. ”Segregated”) och Bevarad identitet (eng. ”Identity Preserved”) ger störst spårbarhet.	Vegetabilisk matolja är energität, lagringsbar utan kyl och har lång hållbarhet.
Fisk och skaldjur	Servera fisk och skaldjur som har fiskats på ett skonsamt sätt och kommer från hållbara bestånd eller har odlats på ett hållbart sätt. Musslor, sill, skarpsill och vitfisk har miljömässiga fördelar jämfört med laxfiskar och räkor. Miljöcertifierade produkter, exempelvis ASC, MSC och KRAV, minskar negativ miljöpåverkan.	Eftersom färsk och fryst fisk kräver kyl- eller frysförvaring och har kort hållbarhet är fiskkonserver och torkad fisk mer lämpliga ur beredskapssynpunkt.
Mejeriprodukter	Av klimatskäl bör mjölk- och mejeriprodukter inte användas mer jämfört med idag. En ökad andel svenska mejeriprodukter	Färska mejeriprodukter kan ätas utan tillagning, men kräver kylförvaring. Mjölkpulver och

REMISS

Livsmedelsgrupp	Miljösmarta matval	Beredskap
	samt ökad andel ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt.	högpastöriserade produkter är mer lämpliga ur beredskapssynpunkt.
Rött kött och charkprodukter Denna grupp omfattar kött från nöt, gris, lamm, ren och klövvilt. Charkprodukter är processat kött som har rökts, behandlats med nitrit eller konserverats på annat sätt. Exempel är korv, bacon, kassler, rökt skinka, salami.	Minska mängden kött som serveras, det minskar matens klimatpåverkan. Av det kött som serveras är en ökad andel svenskt kött, kött från djur som betat naturbetesmarker i Sverige och kött från mjölkproducerande djur bra ur miljösynpunkt. Även en ökad andel viltkött och ren är bra. En ökad andel ekologiskt eller annat miljöcertifierat kött är bra ur miljösynpunkt. Charkprodukter, där fler delar av djuret tas tillvara, är bra ur miljösynpunkt.	Eftersom färskt och fryst kött och chark kräver kylförvaring och har kort hållbarhet är köttkonserver eller torkat kött mer lämpliga ur beredskapsperspektiv. De senare kräver inte heller någon tillagning.
Vitt kött inklusive charkprodukter Denna grupp omfattar kött från fågel, exempelvis kyckling och kalkon. Charkprodukter är processat kött som har rökts, behandlats med nitrit eller konserverats på annat sätt, exempelvis kycklingkorv och rökt kalkon.	Av miljöskäl bör rött kött inte ersättas med vitt kött. Av det kött som serveras är en ökad andel svensk fågel, ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter bra ur miljösynpunkt. Att använda värphöns och tuppar samt ta tillvara fler delar av djuren, till exempel i form av charkprodukter, bidrar till minskad miljöpåverkan.	Eftersom färskt och fryst vitt kött kräver kylförvaring och har kort hållbarhet är det inte lämpligt ur beredskapssynpunkt. Konserverade produkter är däremot mer lämpliga.
Ägg	En ökad andel svenska ägg samt ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt.	Ägg är näringstäta och har relativt lång hållbarhet även utan kylförvaring. Tillagning av ägg är snabb och kräver inte mycket vatten. Ägg är därför bra ur beredskapssynpunkt.
Köttersättningsprodukter inklusive hybrider mellan animalier och vegetabilier I gruppen ingår exempelvis färs, korvar, bollar och biffar baserade på vegetabiliska proteinkällor	Att servera produkter med hög andel vegetabilier kan minska måltidens klimatpåverkan. Produkter som tar tillvara biprodukter från annan produktion bidrar till ett effektivare livsmedelssystem. En ökad andel ekologiska eller andra miljöcertifierade	Ur beredskapssynpunkt är torkade eller konserverade produkter bättre än kylda eller frysta.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Miljösmarta matval	Beredskap
	produkter är bra ur miljösynpunkt.	

I rapporten L-2025 nr 04. Livsmedelsverkets generella kostråd för den vuxna befolkningen. Hanteringsrapport, på Livsmedelsverkets webbplats, finns mer information om miljö- inklusive klimatpåverkan från de olika livsmedelsgrupperna samt om svenskproducerat, ekologiskt och miljömärkt.

Andra viktiga insatser för att minska miljöbelastningen är till exempel att minska energianvändningen i köket, samordna transporter och efterfråga fossilfria transportmedel, att minska användningen av engångsartiklar som inte går att återvinna samt att minska matsvinn och källsortera avfall.

Matsvinn

Det svenska och det globala matsvinnet är omfattande. I skolan slängs ungefär var sjätte portion, enligt Livsmedelsverkets undersökningar. Förutom att maten var planerad för att ge eleverna ork att prestera och må bra orsakar matsvinnet stor klimat- och miljöpåverkan och kostar mycket pengar.

Ett av målen i Agenda 2030, delmål 12.3, handlar om att halvera matsvinnet till 2030. För att följa utvecklingen kartlägger Livsmedelsverket regelbundet matsvinnet i offentlig måltidsverksamhet.

Lokala mål och uppföljning nycklar till minskat matsvinn

Matsvinn uppstår längs hela livsmedelskedjan och alla aktörer i livsmedelssystemet behöver bidra. Måltidsverksamheterna kan göra stor skillnad för att minska matsvinnet. Att sätta mål som sedan följs upp genom regelbundna mätningar är en bra utgångspunkt. Genom att mäta matsvinnet ökar kunskapen om var svinnet uppstår och vad som kan göras för att förebygga eller minska det. För att alla ska mäta på samma sätt har Livsmedelsverket tagit fram en nationell mätmetod.

Måltidsmiljön påverkar matsvinnet

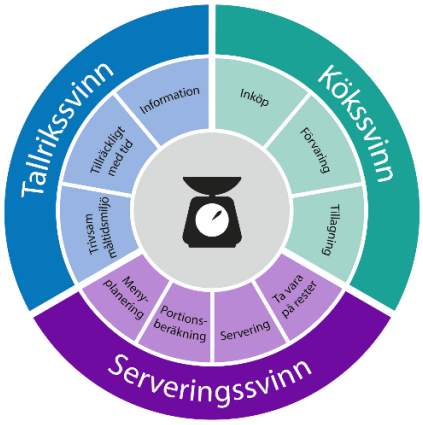
Att matsvinn uppstår i skolrestaurangen handlar oftast inte om att det lagas för mycket mat, utan om att eleverna äter för lite av maten som serveras. Det är viktigt att matsvinnsarbetet inte orsakar rädsla för att prova nya rätter eller att eleverna tar för lite mat för att vara säkra på att slippa slänga den. Det behöver finnas utrymme för att prova nya smaker och rätter. Att måltidsmiljön upplevs trevlig och lugn och att det finns tillräckligt med tid att äta bidrar till att mer mat äts upp och mindre slängs. Det övergripande ansvaret för måltidsmiljön vilar oftast på rektor, som därmed har möjlighet att förbättra både miljön runt och organiseringen av skolmåltiden. Ett nära samarbete mellan måltidsverksamhet och skola är därför en förutsättning för ett framgångsrikt matsvinnsarbete.

Handbok för minskat matsvinn

Många offentliga måltidsverksamheter arbetar redan aktivt med att minska matsvinnet. För att stödja de som inte kommit lika långt finns Livsmedelsverkets *Handbok för minskat matsvinn*.

I handboken presenteras förslag på åtgärder i köken, i serveringen och den mat som slängs från tallrikarna. Åtgärderna bygger på erfarenheter från verksamheter som har varit framgångsrika i arbetet för att minska sitt matsvinn. Nyckeln är samarbete: mellan de som lagar och ansvarar för maten och de som är med då maten serveras och äts i skolan. Det handlar ofta om att kommunicera och involvera alla som är berörda. Måltidspersonalen kan framför allt påverka köks- och

serveringssvinnet medan lärare och rektor kan påverka serverings- och tallrikssvinnet. Alla bidrar till att förbättra förutsättningarna för en trivsam måltid som äts upp.

En övergripande process för matsvinnsarbetet kan se ut så här:

1. Samla och utbilda berörd personal om varför och hur man bör arbeta för minskat matsvinn.
2. Mät matsvinnet.
3. Presentera mätresultaten.
4. Diskutera vilka åtgärder som ska genomföras. Skapa en åtgärdslista.
5. Bestäm vem i ert kök/verksamhet som ska ansvara för respektive åtgärd.
6. Skapa rutiner, bestäm vem som ansvarar för vad och informera alla berörda.
7. Följ upp och fortsätt utvecklingsarbetet.

Matsvinnshandboken i sin helhet finns på Livsmedelsverkets webbplats. Där finns även information om den nationella metoden för mätning av matsvinn och ett mätprotokoll för att registrera matsvinnsmätningar.

Goda exempel och verktyg för miljösmarta måltider och minskat matsvinn:

WWF – One planet plate

One Planet Plate är ett verktyg för att underlätta val som gynnar både klimatet och den biologiska mångfalden. Läs mer på WWF:s webbplats.

RISE Klimatskalor

RISE har tagit fram en klimatskala för måltider respektive för livsmedel som stöd och vägledning för att göra klimatsmarta val vid både produktion, inköp, tillagning och servering av måltider. Läs mer på RISE webbplats.

Verktygslåda för minskat matsvinn

Genom ett samarbete mellan föreningen Frisk mat och Ekerö kommun har en verktygslåda för minskat matsvinn tagits fram. Den bygger bland annat på forskningsrapporter, Livsmedelsverkets handbok för minskat matsvinn, kommuners strategier och goda exempel. Den finns att ladda ner från Frisk mat:s webbplats.

REMISS

Beredskap för de offentliga måltiderna

Vår omvärld har förändrats och det gör att beredskapsfrågor har hamnat högre upp i organisationers prioriteringar. Målet med den svenska livsmedelsberedskapen är att hela befolkningen ska ha tillgång till säker mat och säkert dricksvatten vid kris, höjd beredskap och ytterst krig. Offentlig måltidsverksamhet är utpekad som en samhällsviktig verksamhet som behöver fungera även vid svåra samhällsstörningar. Det är avgörande för hur väl samhället kan hantera olika typer av störningar.

De offentliga måltiderna spelar en viktig roll för att en stor del av Sveriges befolkning ska få den mat och det vatten de behöver. De offentliga måltiderna är också en viktig del av Sveriges beredskap genom att de gör så att den som har vårdnaden om ett barn kan fortsätta gå till sitt arbete. I en kris måste samhällets viktigaste funktioner fungera. Därför är det nödvändigt att i förväg planera och arbeta för ett livsmedelssystem som är motståndskraftigt mot störningar.

Sverige har ett totalförsvar som består av militärt försvar och civilt försvar. En måltidsverksamhet med en beredskap som klarar olika typer av störningar är en viktig del av det civila försvaret. För måltidsverksamheter handlar det bland annat om att säkra tillgången på livsmedel, vatten, tillagningsmöjligheter och transporter vid olika typer av störningar.

Den civila beredskapen bygger på följande principer:

- Ansvarsprincipen – den som har ansvar för en verksamhet i normala situationer har också motsvarande ansvar vid störningar i samhället. Aktörer har ett ansvar att agera även i osäkra lägen. Den utökade ansvarsprincipen innebär att aktörerna ska stödja och samverka med varandra.
- Närhetsprincipen – samhällsstörningar ska hanteras där de inträffar och av de som är närmast berörda och ansvariga.
- Likhetsprincipen – aktörer ska inte göra större förändringar i organisationen än vad situationen kräver. Verksamheten ska under samhällsstörningar fungera som vid normala förhållanden, så långt det är möjligt.

Mer information om det svenska civila beredskapssystemet finns på msb.se.

Beredskap för måltidsverksamheten

För att en kommun ska kunna skapa bra förutsättningar för att stärka måltidsverksamhetens beredskap behöver det perspektivet finnas med i flera delar av kommunens verksamhet. Det är viktigt att också verksamhet i fristående förskolor och skolor kan fortgå så långt det är möjligt vid höjd beredskap och ytterst krig, även om det inte finns något reglerat ansvar för enskilda huvudmän att fortsätta bedriva sin verksamhet i sådana situationer. Det innebär att om en fristående huvudman inte kan fortsätta bedriva sin verksamhet så faller ansvaret tillbaka på hemkommunen. Därför är det angeläget att kommunerna planerar för att kunna tillhandahålla utbildning och skolmåltider för kommunens samtliga skolbarn, oavsett om de är inskriva på en fristående skola eller inte.

Alla beredskapshöjande åtgärder behöver inte vara dyra eller kräva många timmar att genomföra. Verksamheter kan exempelvis förbereda sig genom att kartlägga samarbetsaktörer, skapa nätverk,

REMISS

identifiera sårbarheter och återkommande diskutera möjliga scenarier och hur man kan hantera dessa.

Måltidsverksamhet är komplex, sårbar och beroende av flera viktiga resurser som till exempel el, vatten, personal, utrustning, ändamålsenliga lokaler, IT och tillgång till livsmedel. För att säkra de offentliga måltiderna även vid störningar behöver arbetet ske med hjälp av eller tillsammans med andra verksamhetsområden. Det kan inte vara något som enbart engagerar den egna förvaltningen och nämnden.

Förutom medarbetare i måltidsverksamheten behöver förvaltningar som har huvudansvar för individer, som socialförvaltningen och barn- och utbildningsförvaltningen, också bli involverade. Även andra verksamheter som arbetar med samhällsplanering, som till exempel säkerhet- och beredskapsorganisationen, miljöförvaltningen, dricksvattenproducenter, kommunikationsavdelningen och krisledningsfunktionen behöver tas med i arbetet. Det kan även vara relevant att tänka utanför den egna organisationen och prata med närliggande kommuner, regioner eller företag om hur man kan samarbeta. Ta hjälp av beredskapssamordnare för att identifiera andra relevanta verksamheter och intressenter som behöver involveras i beredskapsarbetet.

Kontinuitetshantering – att ha en plan B

Det kan vara utmanande att hålla i gång den ordinarie måltidsverksamheten under en störning. Därför är det viktigt att vara förberedd för olika typer av händelser. Beredskapsarbetet ska bidra till att kommunen kan fortsätta sina viktiga uppdrag även vid samhällskriser, höjd beredskap och i värsta fall krig. Ett förebyggande arbete med kontinuitetshantering för måltidsverksamheten fokuserar på att kunna upprätthålla verksamheten på en acceptabel nivå oavsett störning.

Kontinuitetsarbetet ökar medvetenheten om sårbarheter och risker och är en förutsättning för att kunna ta fram reservplaner för olika händelser och scenarier. Det kan kännas svårt att i förväg ta fram specifika rutiner för en krissituation. Men genom att planera för en kris kan startsträckan för en omställning bli kortare och konsekvenserna av en störning lindras. Att öva och testa sina framtagna planer är ett bra sätt för att se hur de skulle fungera i verkligheten, vad som behöver förbättras samt för att se till att alla i organisationen blir involverade i arbetet.

Ta steg mot en stärkt beredskap

Arbetet med att stärka beredskapen för måltidsverksamheten ser olika ut i olika kommuner. Det kan finnas centrala beslut om ett uppdrag, eller så saknas det sådana och det är upp till måltidsorganisationen att på egen hand sätta inriktningen och forma uppdraget. Oavsett om det finns ett beslutat uppdrag eller inte så kan man alltid börja i det lilla – exempelvis genom att se över kontaktlistor, gå med i befintliga nätverk eller starta nytt, ta fram krismenyer och öva.

Livsmedelsverket har tagit fram *Beredskapshandbok för offentliga måltider* för att stödja måltidsorganisationer i deras arbete med beredskap för måltiderna. Handboken vänder sig framför allt till chefer för måltidsorganisationer och med hjälp av vägledning, andras erfarenheter, mallar och checklistor ger den stöd i arbetet med att ta fram egna beredskapsplaner för måltidsverksamheten. Livsmedelsverket har även tagit fram annat stödmaterial, kopplat till handboken, som kan underlätta i arbetet.

REMISS

Beredskap och hållbarhet är förenligt

Beredskapsarbetet ska skapa förutsättningar för kommunerna att fortsätta att servera offentliga måltider, även i kris, höjd beredskap och ytterst krig. Det arbetet kan organiseras på ett sätt som skapar flera mervärden och även är bra för miljön och för det lokala näringslivet.

De offentliga måltiderna har en viktig roll i omställningen till ett mer hållbart livsmedelssystem. Måltiderna i skolan, som utgör den största delen av de offentliga måltiderna, kan stödja utvecklingen av ett livsmedelssystem som är motståndskraftigt mot störningar samtidigt som matens negativa påverkan på miljön kan minska. Därför är det viktigt att ha både ett hållbarhets- och ett beredskapsperspektiv i det strategiska arbetet med att utveckla måltiderna i skolan.

Livsmedelsberedskap och hållbarhetsomställning kan och bör integreras för att säkerställa att investeringar inom båda dessa områden förstärker varandra, snarare än motverkar varandra. Forskning[23] pekar på att samhället bör nyttja hållbarhetsomställningen till att bygga beredskap och samtidigt uppnå ett mer resilient, eller motståndskraftigt, livsmedelssystem som blir mindre sårbart och bättre rustat för framtida kriser och störningar.

Åtgärder som bidrar till ett mer motståndskraftigt livsmedelssystem är exempelvis:

- att övergå till att använda vegetabilier som kan produceras i Sverige på ett hållbart sätt och som går att lagra länge. Det är exempelvis spannmålsprodukter, baljväxter, grova grönsaker och rapsolja. Samtidigt kan den typen av livsmedel gynna både hälsa och miljö.
- att öka andelen kött från djur med lägre behov av externa resurser, som foder och el. Det är bra ur ett miljöperspektiv och kan också vara bra ur beredskapsperspektiv. Exempel på sådant kött är svenskt naturbeteskött eller vildsvinskött.

För att bygga upp mer motståndskraftiga leveranskedjor så att livsmedel är tillgängliga när de behövs, kan en strategi vara att, utöver avtalen med större grossister, möjliggöra avtal med fler lokala, mindre företag. Genom att föra en aktiv dialog med lokala leverantörer och anpassa krav i upphandlingen utifrån kunskap om vad leverantörerna kan leverera kan kommunerna öka beredskapen i regionen, samtidigt som livsmedelsproducenterna får bättre förutsättningar för sina verksamheter.

Läs mer om miljösmarta måltider och hur man kan få med både miljö- och beredskapsperspektiv när man planerar sina inköp och menyer i avsnittet *Miljösmarta måltider.*

Läs mer om upphandling och hur man kan ha med ett beredskapsperspektiv i sitt upphandlingsarbete i avsnittet *Upphandling*.

[23] Mistra Food Futures, Policy brief - Improved preparedness with respect to food can be achieved through sustainable and resilient food systems – examples from Sweden, 2024

Upphandling – ett viktigt verktyg

Varje dag serveras drygt tre miljoner måltider inom offentlig sektor. Vad som köps in och serveras har därför stor betydelse för såväl matgästernas hälsa som miljön, djuren och producenterna. Genom att arbeta strategiskt med upphandling kan måltidsverksamheten bidra till kommunernas mål om ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.

Målet med inköp av livsmedel och måltidstjänster i skolan är att servera goda, näringsriktiga och hållbara måltider. Upphandling kan vara ett effektivt verktyg för att uppnå de målen. För måltidsverksamheten handlar det om att göra inköp utifrån verksamhetens förutsättningar och behov, och samtidigt ta hänsyn till politiska mål och ambitioner. Att öka andelen livsmedel som ger positiv påverkan på miljön och minska andelen med negativ miljöpåverkan bidrar bland annat till att nå:

- FN:s hållbarhetmål i Agenda 2030
- de nationella miljömålen
- den nationella livsmedelsstrategin
- kommunernas egna miljömål och livsmedelsstrategier.

Men det finns även andra aspekter som man kan välja att ta hänsyn till i en upphandling, till exempel beredskap och hälsa. En upphandlande organisation har stor frihet att definiera och bestämma bland annat vad som ska upphandlas, vilka egenskaper som ska vara uppfyllda och vilka mervärden som ska premieras så länge som det finns en koppling till föremålet för upphandlingen och att de grundläggande principerna för upphandling följs.

På Upphandlingsmyndighetens webbplats finns omfattande stöd för upphandling och inköp, exempelvis i form av hållbarhetskriterier som bland annat innehåller kravtexter, exempel på vilka bevis som finns samt information om hur kravet kan följas upp. Hållbarhetskriterierna är avstämda mot upphandlingslagarna, rådande praxis på upphandlingsområdet och de praktiska förutsättningar som gäller för offentlig upphandling. Kriterierna kan användas för att ta hänsyn till miljö, djurskydd och sociala villkor.

På samma sätt som i Upphandlingsmyndighetens hållbarhetskriterier kan krav om näringsriktighet formuleras med inspiration från kriterierna för Nyckelhålet. Eftersom krav som ”Nyckelhålsmärkt” inte preciserar vilka faktiska egenskaper som efterfrågas behöver dessa skrivas tydligt. Reglerna för Nyckelhålet handlar om salt, socker, fibrer, fullkorn och fett. Eftersom olika livsmedelsgrupper innehåller olika sorters näring och i olika mängd skiljer sig kriterierna åt för varje grupp. På Livsmedelsverkets webbplats finns förenklad information om vad som gäller för de olika grupperna. Kraven kan sedan verifieras med hjälp av till exempel Nyckelhålsmärkning, eller andra bevis som visar att produkten uppfyller Nyckelhålets kriterier. Notera att det inte är lämpligt att ställa krav på ”Nyckelhålsmärkt” eftersom det inte är transparent för leverantören vilka egenskaper som efterfrågas.

Det är viktigt att de krav som ställs är relevanta och proportionerliga i förhållande till syftet med upphandlingen. Allt för långtgående krav kan begränsa konkurrensen på marknaden och leda till onödigt höga kostnader. Det är också viktigt att endast ställa krav som verksamheten avser att följa upp.

Tillsammans med företag och grossister har branschföreningen Kost & Näring tagit fram en överenskommelse med syfte att etablera praxis på centrala områden inom den offentliga

REMISS

livsmedelsupphandlingen. Överenskommelsen innehåller bland annat principer om att inte ställa krav på längre hållbarhetstid än nödvändigt, eftersom dessa krav i många fall driver matsvinn.

Inköp av närproducerade livsmedel

Många kommuner har lokalt beslutade mål om att öka andelen lokal- eller närproducerade livsmedel i de offentliga köken. Enligt lagen om offentlig upphandling (LOU), är det inte tillåtet att ställa krav på ett specifikt ursprung. Det är inte heller tillåtet att gynna en enskild näringsidkare enligt kommunallagen. Det finns dock många andra möjligheter att skapa förutsättningar för lokala råvaror i offentliga kök. Nedan finns information om hur sådana förutsättningar kan skapas.

Vad är lokal- eller närproducerat?

Det finns ingen officiell definition av hur nära konsumenten en livsmedelsprodukt ska produceras för att kallas lokal- eller närproducerad. Det är därför upp till den upphandlande organisationen att själv ta fram en sådan definition, exempelvis för att kunna följa upp ett mål om andel närproducerat. Vilken definition som kan bli aktuell varierar mycket beroende på var i landet som upphandlingen sker och hur marknaden och förutsättningarna ser ut just där.

Skapa förutsättningar för närproducerat

För att möjliggöra att fler lokala, mindre företag kan få möjlighet att konkurrera om den offentliga affären finns det några viktiga punkter att tänka på:

- **Fokus på behov**
  Fokusera på vilka behov upphandlingen ska lösa i stället för att fokusera på detaljkrav i upphandlingsdokumenten – då kan nya lösningar växa fram, till exempel nya produkter eller samarbeten.
- **Inventera och för dialog**
  Kartlägg leverantörerna på marknaden och för dialog med både större och mindre leverantörer i närområdet. De har kunskap om utbud och förutsättningar, vad som kan levereras och på vilket sätt.
- **Dela upp**
  Bryt ut de livsmedelsgrupper där det finns lokala producenter, som exempelvis ägg, potatis, färskt bröd och färsk fisk. Grossistupphandlingen täcker sedan de delar som blir kvar, exempelvis fryst kött och kyckling, kryddor, mjöl, pasta och konserver.
- **Anpassa kraven**
  Anpassa krav på kvalitet och egenskaper utifrån kunskap om utbud och leverantörer. För att upphandla närfångad fisk till exempel kan egenskaper som hel, filead eller tärnad beskrivas, förutom exempelvis miljömärkning.
- **Tänk nytt**
  Tänk nytt och våga utmana traditionella upphandlingsförfaranden, utvärderingsmodeller och avtalsvillkor. Dynamiska inköpssystem (DIS) är ett exempel på en helt elektronisk metod för upphandling som kan öka möjligheterna att upphandla lokala leverantörer med säsongsvaror och begränsade volymer.

Mer information om att skapa förutsättningar för närproducerade varor på offentliga avtal finns på Upphandlingsmyndighetens webbplats.

REMISS

Upphandling av livsmedel utifrån ett beredskapsperspektiv

Tillgång till livsmedel är en förutsättning för att måltidsverksamheten ska kunna servera måltider. Samtidigt finns det flera risker som kan hota tillgången till livsmedel vid en kris, exempelvis brist på varor, IT-störningar eller logistikproblem.

Vid upphandling av livsmedel bör därför beredskapsperspektivet integreras i hela inköpsprocessen – från förberedelse och kravställning, till genomförande och förvaltning av avtalet. Flera funktioner kan behöva bli involverade, exempelvis upphandlingsansvariga, verksamhetsansvariga och beredskapsfunktioner. På så sätt kan man få en helhetsbild över vilka sårbarheter som finns och identifiera hur beredskapen kan stärkas.

Det är viktigt att ha en dialog med leverantörer, både för förvaltningen av befintliga avtal och inför att en ny upphandling ska genomföras. Genom att löpande kartlägga sårbarheter kan krisberedskapen förbättras.

Läs mer i beredskapshandbok för offentliga måltider.

Läs mer om upphandling till samhällsviktig verksamhet hos Upphandlingsmyndigheten.

Länkar och vidare hänvisning

Upphandlingsmyndigheten

Kost & Närings branschöverenskommelse

REMISS

Dokument som styr måltidsverksamheten

Lagstiftning, ansvarsfördelning och uppföljning

Det finns flera regelverk som reglerar måltiderna i skolan. Livsmedelslagstiftningen och skollagen är de två viktigaste.

Livsmedelslagstiftningen syftar till att maten som serveras ska vara säker och att ingen ska bli lurad av maten. Regelverket ställer krav på alla som hanterar livsmedel i hela kedjan från jord till bord.

Skollagen ställer krav på att skolmåltiderna i den obligatoriska skolan ska vara både kostnadsfria för eleverna och näringsriktiga.

De fysiska eller juridiska personer som ansvarar för att kraven i de två regelverken uppfylls benämns livsmedelsföretagare i livsmedelslagstiftningen och huvudman i skollagstiftningen. Kommunen eller den enskilda huvudmannen anpassar ansvarsfördelningen efter sin organisation. Det är viktigt att det finns en tydlig ansvars- och arbetsfördelning för måltiderna i skolan, oavsett om det handlar om en fristående eller kommunal skola.

Livsmedelsföretagaren/huvudmannen kan delegera uppgifter men har alltid ansvar för att följa upp att verksamheten bedrivs i enlighet med bestämmelserna. Den som har fått uppdraget delegerat till sig ska veta om det samt ha mandat, kunskaper och resurser att sköta uppdraget. Det är viktigt att resultat från uppföljningar av måltidsverksamheten återkopplas till ansvarig nämnd/styrelse.

Livsmedelslagstiftningen – säkerhet, redlighet och spårbarhet i livsmedelshanteringen

De mest grundläggande förordningarna för verksamheter som berör måltider i skolan är Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet och Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien.

Dessa syftar till att säkerställa en hög skyddsnivå för människors hälsa och konsumenternas intressen när det gäller livsmedel. Säkerhet, redlighet (det vill säga att ingen ska bli lurad), samt spårbarhet är grundläggande begrepp i lagstiftningen. Det finns ytterligare EU-gemensam och nationell lagstiftning som reglerar andra områden närmare, till exempel om märkning och information och om dricksvatten.

I artikel 3 i förordning (EG) nr 178/2002 finns följande definitioner:

- Livsmedelsföretag: varje privat eller offentligt företag som med eller utan vinstsyfte bedriver någon av de verksamheter som hänger samman med alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan av livsmedel.
- Livsmedelsföretagare: de fysiska eller juridiska personer som ansvarar för att kraven i livsmedelslagstiftningen uppfylls i det livsmedelsföretag de driver.

REMISS

I artikel 2.1 i förordning (EG) 852/2004 om livsmedelshygien finns följande definition:

- Anläggning: varje enhet i ett livsmedelsföretag.

För en kommunal verksamhet innebär detta att en kommun, genom ansvarig nämnd, är livsmedelsföretagare och därmed ansvarig för att kraven i livsmedelslagstiftningen uppfylls. Köket i en förskola, grundskola, gymnasieskola och fritidshem är exempel på en enhet i ett livsmedelsföretag, det vill säga en livsmedelsanläggning.

För den fristående skolan är det aktiebolaget, handelsbolaget eller den enskilde näringsidkaren som är livsmedelsföretagare. I de fall livsmedelsverksamheten upphandlats från en entreprenör är det ofta entreprenören som är livsmedelsföretagaren. Livsmedelsföretagaren ska göra en anmälan om registrering till kontrollmyndigheten (miljö- och hälsoskyddsnämnden eller motsvarande i kommunen).

Varje anläggning ska ha ett hanteringssystem för livsmedelssäkerhet baserat på faror och risker i verksamheten. Det ska vara anpassat till verksamhetens art och omfattning och beskriva vad som görs för att uppfylla lagstiftningens krav. Det kan vara rutiner och kontroller för att säkerställa god hygien, spårbarhet och HACCP-baserade förfaranden. I ansvaret ingår också att se till att personalen har de kunskaper och den kompetens som krävs för att utföra arbetet på ett säkert sätt. Vilken typ och nivå på kompetens som krävs är inte specificerat i regelverket utan bedöms utifrån verksamhet och arbetsuppgifter. Kontrollmyndighetens livsmedelsinspektörer kontrollerar att livsmedelslagstiftningen följs.

Läs mer i branschriktlinjerna Offentlig säker mat utgivna av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och på Livsmedelsverkets webbplats.

Skollagstiftningen

Enligt 1 kap. 4 § andra stycket skollagen (2010:800) ska hänsyn tas i utbildningen till elevers olika behov. Elever ska få stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Av 1 kap. 10 § skollagen framgår att i all verksamhet som lyder under skollagen ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. I förarbetena till skollagen anges att barns och elevers inflytande till exempel rör matsalen och därmed också måltider[24].

Enligt 1 kap. 5 § skollagen ska utbildningen utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

[24] Prop. 2009/10:165 sid 312

I skollagen ställs krav på att måltiderna i de obligatoriska skolformerna ska vara kostnadsfria och näringsriktiga[25]. Lagkravet gäller skolor med såväl offentliga som enskilda huvudmän. Tillsynsmyndighet är Skolinspektionen.

Skollagen innehåller ingen precisering av begreppet näringsriktig. I skollagens förarbeten framhålls dock att de svenska näringsrekommendationerna bör vara en utgångspunkt vid bedömningen av vad som är en näringsriktig måltid samt att "… det kan anses som en del av läroplanens intentioner att eleverna får tillgång till varierad och näringsriktig mat och äta lunch tillsammans med andra elever och vuxna"[26].

Utbildningen i fritidshemmet ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov[27]. Verksamheten ska präglas av omsorg om individen[28]. Notera att i fråga om fritidshemmet regleras måltider inte i skollagen eller anslutande författningar. Av förarbetena framgår dock att elevens utveckling ska ses som en helhet där pedagogik och omsorg integreras. I begreppet omsorg ingår även att eleverna serveras varierade och näringsriktiga måltider[29].

Systematiskt kvalitetsarbete

Skolmåltiden är att betrakta som en del av utbildningen[30]. Det innebär att skollagens bestämmelser om systematiskt kvalitetsarbete även ska tillämpas i fråga om skolmåltiden. Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera och följa upp utbildningen, analysera orsakerna till uppföljningens resultat och utifrån analysen genomföra insatser i syfte att utveckla utbildningen[31]. Det systematiska kvalitetsarbetet ska dokumenteras[32]. En näringsberäkning eller annan tillförlitlig näringsbedömning av den serverade maten bör därför utgöra en del i såväl planering, genomförande som uppföljning av skolmåltidens kvalitet. Det finns även goda skäl för skolan att inkludera en beskrivning av skolans arbete med skolmåltiderna som en del i kvalitetsarbetet.

Läroplanerna för de obligatoriska skolformerna

Av läroplanerna för de obligatoriska skolformerna[33] finns likalydande mål som anger att eleven efter genomgången utbildning i den angivna skolformen "har fått kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan, miljön och samhället". Skolmåltiderna kan utgöra ett värdefullt pedagogiskt verktyg i skolans uppdrag kring livsstil, miljö och hälsa. Skolmåltiden är också en del i skolans sociala fostran då den ger tid för samtal om värdegrunder, normer, möjlighet att upptäcka tendenser till utanförskap och elever som inte mår bra.

---

[25] 9 kap. 8 § (förskoleklassen) 10 kap. 10 § (grundskolan), 11 kap. 13 § (anpassade grundskolan), 12 kap. 10 § (specialskolan), 13 kap. 10 § (sameskolan).
[26] Prop. 2009/10:165, sid 374
[27] 14 kap. 2 § skollagen
[28] Lgr 22, del 1 och 4
[29] PProp. 2009/10:165 s. 404.

[30] Prop. 2009/10:165 s. 633 samt prop. 2021/22:156 s. 34 f.
[31] 4 kap. 3 § skollagen
[32] 4 kap. 6 §
[33] Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för anpassade grundskolan (Lgra22)
förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lspec22) och förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet (Lsam22).

I läroplanerna anges även att det svenska samhällets internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga. Måltiderna kan med fördel användas för att skapa en nyfikenhet för möten mellan olika matkulturer, traditioner och vanor.

Barnkonventionen

Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar och fyra av dem är så kallade grundprinciper, som speglar konventionens syn på barn. Artikel 3 är dessutom en central princip och man brukar säga att resten av artiklarna ska ses i ljuset av denna. Artikel 3 handlar om att barns bästa i första hand ska beaktas när beslut fattas eller åtgärder genomförs som påverkar barn. Grundartiklarna är:

2 – alla barn är lika värda och har samma rättigheter

3 – barnets bästa ska beaktas i alla beslut som rör barn

6 – barns rätt till liv, överlevnad och utveckling

12 – alla barn har rätt att uttrycka sin åsikt och vuxna ska lyssna och beakta (efter ålder och mognad).

Alla barn och ungdomar upp till 18 års ålder har samma rättigheter, till exempel: att leva och utvecklas, växa upp i trygghet, skyddas mot övergrepp och respekteras för vad de tycker och tänker. Barn har också rätt att få näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, samt undervisning om näringslära (artikel 24, 2 c och e).

Sedan 2010 finns Strategi för att stärka barnets rättigheter[34] som syftar till att stärka barnets rättigheter i Sverige. Strategin, som godkänts av riksdagen, består av ett antal principer som uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter i Sverige:

- All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.
- Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.
- Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem.
- Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.
- Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.
- Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan.
- Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
- Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

Lagen om offentlig upphandling

Offentlig upphandling är en lagreglerad process som syftar till att främja fri rörlighet för varor och tjänster inom EU samt att säkerställa effektiv användning av skattemedel. Den regleras av lagen om offentlig upphandling (LOU), som bygger på EU-direktiv. Lagen gäller för upphandling av varor, tjänster och byggentreprenader, med vissa undantag. LOU omfattar upphandlande myndigheter, det vill säga statliga eller kommunala myndigheter.

[34]Prop. 2009/10:232

Diskrimineringslagen

Skolan kan också mötas av önskemål om individuellt anpassad mat exempelvis på grund av religiösa, etiska eller kvalitetsmässiga motiv. Diskrimineringslagen (2008:567) förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Utbildningsanordnaren ska inom ramen för verksamheten bedriva ett förebyggande och främjande arbete för att motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter. Detta innebär bland annat att skolan vid måltidssituationer ska erbjuda ett fullgott alternativ för elever som har önskemål om anpassad mat som har samband med en diskrimineringsgrund, till exempel religion eller annan trosuppfattning. Det kan till exempel vara någon form av vegetariskt alternativ. Den anpassade maten ska förstås också vara god, näringsriktig och lagad med omsorg. När det gäller önskemål om individuellt anpassad mat utöver medicinska behov eller motiv som har samband med en diskrimineringsgrund, saknas tydliga ramar för vad skolan är skyldig att tillhandahålla. Individuella anpassningar av maten är en utmaning för offentliga måltidsverksamheter som inte är resursmässigt anpassade för att kunna tillgodose alla individuella önskemål. Livsmedelsverket rekommenderar att varje kommun och/eller skola – utifrån verksamhetens förutsättningar – beslutar hur långt, och på vilket sätt, man har möjlighet att tillmötesgå enskilda önskemål utöver vad som är reglerat i lagstiftningen.

Arbetsmiljölagen

Skolrestaurangen är en del av skolan och både elevers och vuxnas arbetsmiljö. Kraven på en god arbetsmiljö regleras i arbetsmiljölagstiftningen. Lagen syftar till att förebygga ohälsa, olyckor och att skapa en god arbetsmiljö genom att bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Arbetsmiljölagen kan bli aktuell både när det gäller den fysiska och den psykosociala arbetsmiljön vid måltiderna. Om något går fel i hanteringen av exempelvis specialkost kan det regleras både i arbetsmiljölagstiftningen och i livsmedelslagstiftningen. Det är huvudmannen som ansvarar för elevernas och medarbetarnas arbetsmiljö men ansvaret är ofta i praktiken delegerat till chefen för verksamheten, exempelvis rektor. Arbetsmiljöansvaret för måltidspersonalen vilar på närmaste chef med delegerat arbetsmiljöansvar, exempelvis måltidschef.

Lokala styrdokument

Kommunen eller skolan kan fatta beslut om styrdokument på området mat och hälsa. Viktiga dokument i detta sammanhang kan vara exempelvis en folkhälsoplan eller måltidspolicy. Det är många som berörs av de frågor som gäller maten i skolan. Därför måste nedanstående planer och program anpassas till den egna organisationen.

Folkhälsoplan och måltidspolitiskt program

De flesta kommuner beskriver sina folkhälsomål i en långsiktig folkhälsoplan som vanligtvis bygger på den nationella folkhälsopolitik som riksdagen har antagit.

Det övergripande folkhälsomålet i Sverige är att samhället ska skapa förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. För matens del gäller folkhälsopropositionens målområde 10: bra matvanor och säkra livsmedel. En viktig förutsättning för att målet ska nås är att många aktörer bidrar i det arbetet. Många kommuner har ett måltidspolitiskt program eller en måltidspolicy som redskap i arbetet för målområde 10.

REMISS

Det måltidspolitiska programmet kan också omfatta kommunens beslut gällande regeringens mål och inriktning för ekologisk produktion och konsumtion, samt åtgärder för att minska matsvinnet och måltidernas miljöpåverkan.

Förutom att komma fram till mål och ambitioner i kommunerna är det viktigt att tydliggöra ansvarsområden och ta fram en plan för uppföljning. En måltidspolicy kan tydliggöra målsättningarna inom områden som måltidskvalitet (till exempel näringsriktig, miljösmart, säker, god, trivsam och integrerad) och organisation (kompetens, mandat, ansvarsfördelning).

REMISS

Fördjupning

A-F

Andersen, S. S., Baarts, C. & Holm, L. 2017. Contrasting approaches to food education and school meals. *Food, Culture & Society.*

Barnombudsmannen – *Unga direkt: Ett sätt att lyssna på barn* [Online].

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2024. *En hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion: Återredovisning av regeringsuppdrag.*

Folkhälsomyndigheten. *Sveriges folkhälsomål* [Online].

Frisk mat. En digital mötesplats med recept, tips och inspiration för offentliga måltidsverksamheter [Online].

Frödén, S. 2023. Skolmåltiden som en integrerad del av ämnesundervisningen. Læring gennem mad og måltider i grundskolen: Teori og praksis fra Danmark, Sverige og Norge. *Cappelen Damm Forskning.*

J-L

Jordbruksverket. 2016. *Svenska mervärden – kunskapsunderlag om mervärden inom svensk kött- och mjölkproduktion.*

Karolinska Institutet. 2024. *En frisk skolstart* [Online].

Kost & Näring. 2023. *Kost & Närings nationella rekommendationer för hantering av specialkost och anpassade måltider i förskola och skola.*

Livsmedelsverket, 2020. *Handbok för minskat matsvinn – för verksamheter inom vård, skola och omsorg.*

Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Naturvårdsverket, 2025. *Fler gör mer: Handlingsplan för minskat matsvinn 2030.*

Livsmedelsverket. 2013. *Miljöpåverkan från animalieprodukter – kött, mjölk och ägg.*

Livsmedelsverket. 2018. *Riksmaten ungdom 2016–17: Så äter ungdomar i Sverige, del 1. Livsmedelskonsumtion bland ungdomar i åk 5, åk 8 och åk 2 på gymnasiet.*

Livsmedelsverket. 2018. *Riksmaten ungdom 2016–17: Så äter ungdomar i Sverige, del 2. Näringsintag och näringsstatus bland ungdomar i åk 5, åk 8 och åk 2 på gymnasiet.*

Livsmedelsverket. 2022. *Beredskapshandbok för offentliga måltider.*

Livsmedelsverket. 2023. *Referensvärden för energi och näringsämnen – en sammanfattning av de nordiska näringsrekommendationerna (NNR 2023).*

Livsmedelsverket. Frödén, S., Olsson, C. och Waling, M. 2024. *Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden.*

Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg J, Sellberg F. 2024. 2024. *Tid för skollunch: Hur lång tid behöver eleverna vid matbordet?*

REMISS

Livsmedelsverket. 2025. *Agenda 2030 och offentliga måltider* [Online].

Livsmedelsverket. 2025. *Livsmedelsverkets generella kostråd för den vuxna befolkningen. Hanteringsrapport.*

Livsmedelsverket. 2025. *Nationella riktlinjer för måltider i skolan – hanteringsrapport*

Livsmedelsverket. Quetel, A-K. 2013. *Bedömning och dokumentation av näringsriktiga skolluncher – hanteringsrapport.*

Livsmedelsverket. Sepp, H., Höijer, K. & Wendin, K. 2016. *Barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv - en litteraturgenomgång.*

M-R

Mistra Food Futures. 2024. *Policy brief – Improved preparedness with respect to food can be achieved through sustainable and resilient food systems – examples from Sweden.*

Måltid Sverige. Ett nationellt kunskapsnav för måltider i skola, vård och omsorg [Online].

Naturvårdsverket. *Sveriges miljömål* [Online].

Nordiska ministerrådet. 2023. *Nordic Nutrition Recommendations 2023.*

Regeringskansliet. 2025. *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet.*

RISE. RISE Research Institutes of Sweden är ett statligt forskningsinstitut för hållbar tillväxt, där ett område är offentliga måltider [Online].

S-V

SKR. 2023. *Offentlig säker mat: Branschriktlinjer för offentlig säker mat* [Online].

Socialstyrelsen. Kunskapsguiden – ger metodstöd i att föra samtal med barn [Online].

Specialpedagogiska skolmyndigheten. Stödmaterial och utbildningar om tillgängliga lär- och måltidsmiljöer för barn och elever med NPF [Online].

Unicef. 2021. *Handbok för barns delaktighet och inflytande.*

Unicef. 2024. *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter* [Online].

Upphandlingsmyndighetens webbplats. Stöd för upphandling och inköp [Online].

Utbildningsrådet för hotell och restauranger (UHR). *Validering av kockar i offentliga kök: Så här går det till* [Online].

Världsnaturfonden WWF. *One Planet Plate* [Online].

REMISS

Tabell 11. Förslag på bra livsmedelsval för planering av näringsriktiga skolmenyer baserat på de nordiska näringsrekommendationerna.

Livsmedelsgrupp	Viktig källa till:	Påverkan på hälsa:	Rekommendationer för måltider i skolan:	Rekommendation i NNR:
Grönsaker, rotfrukter och frukt inklusive baljväxter i skida, som gröna bönor. Bönor, ärtor och linser, potatis och juice ingår ej	Fibrer, vitaminer som folat och C-vitamin, mineraler och antioxidanter. Innehållet varierar mycket mellan olika grönsaker, rotfrukter och frukter.	Minskar risken för flera former av cancer, hjärt- och kärlsjukdom och typ 2-diabetes.	- Servera till varje måltid	Minst 500–800 gram grönsaker, frukt och bär om dagen. Olika sorters grönsaker och frukter, med tonvikt på fiberrika sorter.
Baljväxter (linser, bönor, ärtor, sojaprodukter, tofu)	Protein, kolhydrater, fibrer och flertalet vitaminer och mineraler, bland annat järn.	Minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom och flera sorters cancer.	- Servera varje dag	Baljväxter bör vara en betydande del av kosten.
Spannmål som pasta, ris, bröd, och andra cerealier	Kolhydrater, fibrer, protein, järn, magnesium, zink och selen när fullkornsprodukter används. Raffinerade produkter, som vitt bröd innehåller mindre näringsämnen än fullkornsprodukter. Fullkornsris innehåller ofta högre halter arsenik än vitt ris.	Minskar risken för kranskärlssjukdom, tjock- och ändtarmscancer och typ 2-diabetes.	- Merparten av brödet som serveras vid lunchen och andra måltider bör uppfylla kriterierna för Nyckelhålsmärkning. - Ris, särskilt fullkornsris, serveras mindre ofta.	Minst 90 gram fullkorn per dag.
Potatis	Kolhydrater, fibrer (främst i skalet) C-vitamin, B6, niacin, folat, kalcium, fosfor, magnesium och kalium.	Det få studier som finns indikerar att potatis inte är associerat till varken hjärt- och kärlsjukdom eller dödlighet oavsett orsak.	- Servera friterad potatis i undantagsfall.	Potatis bör ingå som en betydande del av kosten.
Fisk och skaldjur	Protein, fleromättat omega-3 fett, D-vitamin, vitamin B12, jod och selen.	Minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom, stroke och metabolt	- Servera minst 1 gång i veckan.	300–450 gram fisk per vecka (tillagad vikt) varav minst 200 gram per vecka bör vara fet fisk.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Viktig källa till:	Påverkan på hälsa:	Rekommendationer för måltider i skolan:	Rekommendation i NNR:
		syndrom. Vissa fiskarter innehåller förhöjda halter miljöföroreningar, som dioxiner, PCB, PFAS och kvicksilver.	- Servera fet fisk minst 2 gånger per 4 veckor.	
Rött kött och charkprodukter	Protein, biotillgängligt järn och zink, vitamin B12 och flera andra mineraler och vitaminer, mättat fett och transfett i varierande grad. Charkprodukter innehåller mycket salt och mättat fett.	En hög konsumtion av rött kött, särskilt av chark, bidrar till ökad risk för tjock- och ändtarmscancer. Chark innehåller även salt och mättat fett och ökar därför risken för hjärt- och kärlsjukdom.	- Servera rött kött max 1–2 gånger per vecka varav chark max 1–2 gånger per månad.	Intaget av rött kött bör begränsas till högst 350 gram per vecka (tillagad vikt). Konsumtionen av chark rekommenderas vara så låg som möjligt.
Vitt kött från fågel	Protein, selen, tiamin, riboflavin, niacin, B6, B12. Bidrar även med biotillgängligt järn men i mindre mängd än rött kött. Vitt kött innehåller lägre andel mättat fett och högre andel omättat fett än rött kött.	Matfågel är ett näringsrikt livsmedel. Fågelkött bedöms varken ha positiv eller negativ påverkan på risken för kostrelaterad ohälsa. Däremot ökar charkprodukter från fågelkött risken för tjock- och ändtarmscancer.	- Servera inte fågel oftare jämfört med idag. - Begränsa mängden charkprodukter av fågelkött.	Konsumtionen av charkprodukter av vitt kött bör vara så låg som möjligt. Det finns ingen hälsobaserad rekommendation om obearbetat vitt kött.
Mjölk, fil och yoghurt	Protein, kalcium, jod, A-vitamin, riboflavin och vitamin D och B12. Magra mejeriprodukter innehåller mindre mängd mättat fett men samma innehåll av näringsämnen.	Mejeriprodukter med lågt fettinnehåll och/eller som är fermenterade (som yoghurt, fil och ost) minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom, typ 2-diabetes och tjock- och ändtarmscancer.	- Vatten som måltidsdryck i första hand. Mager mjölk eller berikade vegetabiliska alternativ är också bra alternativ. - 3,5–5 dl magra mejeriprodukter per dag rekommenderas, vilket inkluderar mejeriprodukter i maten, till frukost och mellanmål och	350–500 ml mager mjölk och mejeriprodukter per dag är en tillräcklig mängd.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Viktig källa till:	Påverkan på hälsa:	Rekommendationer för måltider i skolan:	Rekommendation i NNR:
			eventuell måltidsdryck. - Frukost och mellanmål: servera osötade mejeriprodukter, gärna fermenterade som fil och yoghurt.	
Mejeriprodukter i matlagningen (grädde, crème fraiche, ost och mjölk i matlagningen)	Se ovan	Se ovan	- Begränsa mängden mejeriprodukter med fetthalt över 30 %.	Se ovan.
Vegetabiliska alternativ till kött (exempelvis quorn, tofu och sojaprodukter)	Protein och fibrer. Järninnehållet kan vara både högre eller lägre än i kött, men järnet är i form av icke-hemjärn som har lägre biotillgänglighet och är svårare för kroppen att absorbera än hemjärn.	Att ersätta en del animaliskt protein med vegetabiliskt protein kan minska risken för hjärt- och kärlsjukdom samt typ-2 diabetes.	- Vegetabiliska köttersättningsprodukter kan vara ett sätt att servera mer baljväxter och annan mat från växtriket och mindre av animaliska livsmedel.	Det finns ingen särskild rekommendation om dessa produkter.
Ägg	Protein, mineraler som jod, järn, kalcium, zink och selen och alla vitaminer förutom vitamin C.	Ägg bidrar med näring och kan ingå i en varierad kost. Att ersätta en del rött kött och chark med ägg kan vara positivt hur hälsosynpunkt.	- Ägg är ett näringsrikt livsmedel och har sin givna plats på menyn, särskilt i en lakto-ovo-vegetarisk kost.	Ett måttligt intag av ägg kan vara del av en hälsosam kost.
Nötter och frön	Enkel- och fleromättade fetter, protein, magnesium, zink, koppar, kalium, fosfor, järn, E-vitamin, tiamin, vitamin B6, folat och niacin.	Minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom och cancerdödlighet. Evidensen för hälsofördelar finns för nötter medan fröer inte är lika välstuderade. Linfrön kan innehålla cyanogena glykosider/vätecyanid.	- Servera inte nötter som mandel, hasselnöt, valnöt, cashewnöt, pekannöt, paranöt, pistaschmandel, macadamianöt samt jordnöt och sesamfrö i maten.	20–30 gram nötter om dagen. Fröer kan också gärna ingå i kosten.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Viktig källa till:	Påverkan på hälsa:	Rekommendationer för måltider i skolan:	Rekommendation i NNR:
Matfetter (oljor, matfettsblandningar, smör och margarin	Omättade fetter (de flesta vegetabiliska oljor). Särskilt rapsolja är en bra källa till omega-3-fett. Palm-, kokos-, sheafetter och smör innehåller mycket mättade fetter. Matfetter bidrar med vitamin A, D och E.	Vegetabiliska oljor och matfetter med hög andel omättat fett minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom, typ 2-diabetes, cancer och obesitas.	- Använd rapsolja eller andra Nyckelhålsmärkta matfetter istället för smör, i matlagning och till smörgås.	En konsumtion på 25 gram vegetabilisk olja per dag eller motsvarande mängd omättade fettsyror från råvaror rekommenderas.
Salt	Natrium. Joderat salt är en viktig källa till jod.	Ett högt intag höjer blodtrycket, vilket ökar risken för hjärtinfarkt, hjärtsvikt, stroke och njurskador.	- Använd sparsamt med salt och saltinnehållande kryddor som buljong, soja och örtsalt. - Använd joderat salt.	Högst 6 gram salt om dagen. Välj joderat salt.
Energitäta, näringsfattiga livsmedel	Energi och tillsatt socker men lite eller ingen näring.	Socker ökar risken för karies. Sockersötade drycker som läsk ökar risken för övervikt, typ 2-diabetes, förhöjt blodtryck och hjärt- och kärlsjukdom.	- Undvik sockerrika livsmedel som saft, läsk, godis, glass och fikabröd - Undvik drycker sötade med socker eller sötningsmedel, till exempel måltidsdryck, nektar, saft eller läsk bör serveras.	Begränsad konsumtion av sötsaker och andra sockerrika livsmedel.

REMISS

Livsmedelsverket

REMISS

Avdelningen för råd och reglering
Enheten för hållbar livsmedelskonsumtion
Emelie Elin

2025-05-12 Dnr 2023/04634

Öppen konsultation

Förslag till uppdaterade Nationella riktlinjer för måltider i skolan

Livsmedelsverket har tagit fram förslag till uppdaterade Nationella riktlinjer för måltider i skolan.

Livsmedelsverket vill nu ge berörda myndigheter, kommuner och enskilda huvudmän, branschföreträdare och andra aktörer möjlighet att ge synpunkter på förslaget till uppdaterade riktlinjer.

Mer information om bakgrunden till de föreslagna riktlinjerna och hur de har tagits fram finns i bifogad hanteringsrapport.

Efter remissperioden kommer vi att ta om hand de synpunkter som har kommit in. Därefter vidtar arbetet med att utforma layout och färdigställa riktlinjerna i digital och tryckt form. De färdiga riktlinjerna planeras att presenteras under hösten 2025. Samtliga remissvar diarieförs och är därmed en allmän handling. Remissvaren kan även komma att publiceras på Livsmedelsverkets webbplats.

Vid frågor om remissen, vänligen kontakta:
Emelie Elin, projektledare, emelie.elin@slv.se

Livsmedelsverket önskar synpunkter på de föreslagna riktlinjerna **senast den 19 juni 2025**.

Remissvaren bör lämnas i bearbetningsbar form (t.ex. Wordformat) per e-post till livsmedelsverket@slv.se. Vänligen ange diarienummer **2023/04634** och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet och i dokumentnamnet på yttrandet.

Avdelningen för råd och reglering
Enheten för hållbar livsmedelskonsumtion
Emelie Elin

2025-05-12 Dnr 2023/04634

Britta Ekman
Enhetschef, Enheten för
hållbar livsmedelskonsumtion

Emelie Elin
Projektledare

Bilagor

1. Nationella riktlinjer för måltider i skolan
2. Nationella riktlinjer för måltider i skolan - Hanteringsrapport

From: Emelie.Elin@slv.se
Sent: Tue, 13 May 2025 14:20:39 +0000
To: Undisclosed recipients:
Subject: Extern remiss - Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider i skolan

> **Varsam:** Detta är ett meddelande från en extern avsändare. Öppna inte länkar eller bilagor om du är osäker på avsändaren eller innehållet.

Hej,

Livsmedelsverket har tagit fram förslag till uppdaterade Nationella riktlinjer för måltider i skolan. Nu går riktlinjerna ut på extern remiss för att ge berörda myndigheter, kommuner och enskilda huvudmän, branschföreträdare och andra aktörer möjlighet att ge synpunkter på förslaget till uppdaterade riktlinjer.

Livsmedelsverket önskar synpunkter på de föreslagna riktlinjerna **senast den 19 juni 2025**.

Remissvaren bör lämnas i bearbetningsbar form (t.ex. Wordformat) per e-post till livsmedelsverket@slv.se. Vänligen ange diarienummer **2023/04634** och namnet på er organisation i ämnesraden på e-postmeddelandet och i dokumentnamnet på yttrandet.

Bilagor
1. Missiv - PDF
2. Nationella riktlinjer för måltider i skolan - PDF
3. Nationella riktlinjer för måltider i skolan – Hanteringsrapport - PDF

Läs mer på vår webbplats: Remiss - Nationella riktlinjer för måltider i skolan

Vänligen,
Emelie Elin
Projektledare

Emelie Elin | Handläggare
Livsmedelsverket | Enheten för hållbar livsmedelskonsumtion
Box 622 | 751 26 Uppsala
Tel: 018 17 43 02
Mobil: 072 143 95 94
emelie.elin@slv.se | www.livsmedelsverket.se
Alla ska må bra av maten – nu och i framtiden
Behandling av personuppgifter på Livsmedelsverket

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Fredrik Skreberg

2025-06-11

Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 (Dnr KS2025/1037-2)

Sammanfattning

Kungälvs kommun har mottagit en remiss rörande departementspromemoria nordisk verkställighet i brottmål. Förslaget handlar bland annat om språkliga och redaktionella ändringar vad gäller regelverket om överförande av straffverkställighet till och från de nordiska länderna.

Påverkan på kommunens verksamhet bedöms som liten och förvaltningen föreslår därför att kommunen tagit del av remissen utan att lämna några synpunkter.

Juridisk bedömning

I remissen anges: ”Enligt förslaget ska socialnämnden på begäran av Kriminalvården lämna upplysningar till myndigheten om barn i Sverige till fängelsedömda vars verkställighet kan komma att överföras till eller från Sverige. Förslaget innebär en utvidgning av den skyldighet som redan åligger kommuner enligt annan lagstiftning, och utgör därmed en högst begränsad inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Kommuners möjligheter att styra eller följa upp sin verksamhet i egen regi bedöms inte komma att påverkas nämnvärt och inskränkningen får således anses vara proportionerlig.”

Förvaltningens bedömning

Kungälvs kommun har mottagit en remiss rörande departementspromemoria nordisk verkställighet i brottmål. Remissen inkom till kommunen den 2 maj 2025 och Justitiedepartementet önskar svar senast den 27 augusti 2025.

I promemorian lämnas förslag till en ny lagstiftning om nordisk verkställighet i brottmål som ska ersätta lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. Förslaget innebär bl.a. följande:

- Regelverket om överförande av straffverkställighet till och från de nordiska länderna ses över språkligt och redaktionellt.
- Regleringens tillämpningsområde utökas till att omfatta frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst.
- Flera ändringar görs för att effektivisera tillämpningen av regelverket och öka antalet överföranden, bl.a. att ett skyndsamhetskrav ska gälla vid Kriminalvårdens och domstolars handläggning av ärenden om överförande av verkställigheten av fängelsestraff enligt lagen, att ett beslut om överförande av verkställigheten av ett fängelsestraff ska få laga kraft direkt om den dömde samtyckt till att verkställigheten överförs och att den dömde ska kunna lämna en förklaring om att han eller hon avstår från att överklaga ett sådant beslut eller fullfölja överklagandet (nöjdförklaring).
- Överklaganden ska prövas i allmän domstol.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Berörda verksamheter har getts möjlighet att lämna synpunkter på förslaget. Eftersom konsekvenserna för kommunen bedöms som små har dock inga synpunkter inkommit. Förvaltningen föreslår därför att kommunstyrelsen beslutar att Kungälvs kommun har tagit del av remissen, departementspromemoria nordisk verkställighet i brottmål, utan att lämna synpunkter på förslaget.

Ärendenivåer – bedömning utifrån kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål

Ärendet har ingen tydlig koppling till något av kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål.

Bedömning utifrån miljö, hållbarhet och mål i Agenda 2030

Ärendet har viss koppling till delmål 16.3 om att främja rättssäkerheten på nationell och internationell nivå samt säkerställa lika tillgång till rättvisa för alla under mål 16 om fredliga och inkluderande samhällen.

Bedömning utifrån politiska styrdokument

Ärendet har ingen direkt koppling till något av kommunens styrdokument.

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

I remissen anges ”Eftersom förslagen förväntas skapa förutsättningar för en snabbare hantering och ett ökat antal överförda verkställigheter till de dömdas hemländer, borde de leda till positiva effekter för den enskilde.”

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Kommunens medarbetare bedöms inte påverkas av förslaget.

Ekonomisk bedömning

Förslaget till beslut medför inga kostnader för kommunen.

Förslag till kommunstyrelsen

Kungälvs kommun har tagit del av remissen, departementspromemoria nordisk verkställighet i brottmål, och lämnar inga synpunkter på förslaget.

Linda Nygren
Kommundirektör

Lena Arnfelt
Sektorchef

Expedieras till: ju.remissvar@regeringskansliet.se med kopia till ju.birs@regeringskansliet.se (Ange dnr Ju2025/00995)

För kännedom till: Maria Balaban

From: Petter Berglund on behalf of "JU Birs" <ju.birs@regeringskansliet.se>
Sent: Wed, 30 Apr 2025 12:21:29 +0000
To: info@amnesty.se; info@aneby.se; kommunen@boden.se; registrator; info@crd.org; kommun@dalsed.se; domstolsverket@dom.se; huvudregistrator; brita.norrman.prytz@kronofogden.se; Kristina.alexis@kronofogden.se; forvaltningsrattenilinkoping; forvaltningsrattenistockholm; forvaltningsrattenigoteborg; post@gallivare.se; kommunen@haparanda.se; haparanda tingsratt; kontaktcenter@helsingborg.se; kommunen@hjo.se; hovratten skaneblekinge; imy; registrator; kammarratten goteborg; kammarrattenistockholm; karlstadskommun@karlstad.se; kommun@kiruna.se; konsumentverket; konkurrensverket; hk; kronofogdemyndigheten@kronofogden.se; Kommun; kommun@ljusdal.se; info@ludvika.se; malmo tingsratt; kommun@malung-salen.se; registrator; nacka tingsratt; norrkoping.kommun@norrkoping.se; registrator kansli; stadshuset@ronneby.se; justitieombudsmannen@jo.se; info@rikskris.se; kommun.info@sala.se; kanslihuset@sjobo.se; registrator; sollentuna.kommun@sollentuna.se; kommunstyrelsen@stockholm.se; stockholms tingsratt; kommun@stromstad.se; svea hovratt; info@advokatsamfundet.se; info@domareforbundet.se; info@skr.se; sakerhetspolisen@sakerhetspolisen.se; torsby.kommun@torsby.se; tullverket; uddevalla tingsratt; umea.kommun@umea.se; juridik@jus.umu.se; Kommunledningskontoret@uppsala.se; vellinge.kommun@vellinge.se; vannas.kommun@vannas.se; kontaktcenter@varnamo.se; registrator; kundtjanst@are.se; kommun@alvdalen.se; registrator; kundcenter@ostersund.se; ostersunds tingsratt; frivardenmalmo.vo@kriminalvarden.se; F.stockholmstad@kriminalvarden.se
Cc: betankande@elanders.com
Subject: Remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) - svar senast 27/8 2025
Attachments: Remiss av promemorian Nordisk verkställighet i brottmål Ds 2025_12.pdf
Categories: Maria

Varsam: Detta är ett meddelande från en extern avsändare. Öppna inte länkar eller bilagor om du är osäker på avsändaren eller innehållet.

Departementspromemoria 2025:12 **Nordisk verkställighet i brottmål - Regeringen.se**

Remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12)

Remissinstanser

1. Amnesty International
2. Aneby kommun
3. Bodens kommun
4. Brottsoffermyndigheten
5. Civil Rights Defenders
6. Dals-Eds kommun
7. Domstolsverket
8. Ekobrottsmyndigheten
9. Föreningen Sveriges Kronofogdar
10. Förvaltningsrätten i Linköping

11. Förvaltningsrätten i Stockholm
12. Förvaltningsrätten i Göteborg
13. Gällivare kommun
14. Haparanda kommun
15. Haparanda tingsrätt
16. Helsingborgs kommun
17. Hjos kommun
18. Hovrätten över Skåne och Blekinge
19. Integritetsskyddsmyndigheten
20. Justitiekanslern
21. Kammarrätten i Göteborg
22. Kammarrätten i Stockholm
23. Karlstads kommun
24. Kiruna kommun
25. Konsumentverket
26. Konkurrensverket
27. Kriminalvården
28. Kronofogdemyndigheten
29. Kungälvs kommun
30. Ljusdals kommun
31. Ludvika kommun
32. Malmö tingsrätt
33. Malun-Sälens kommun
34. Migrationsverket
35. Nacka tingsrätt
36. Norrköpings kommun
37. Polismyndigheten
38. Ronneby kommun
39. Riksdagens ombudsmän
40. Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället
41. Sala kommun
42. Sjöbo kommun
43. Skatteverket
44. Sollentuna kommun
45. Stockholms kommun
46. Stockholms tingsrätt
47. Strömstads kommun
48. Svea hovrätt
49. Sveriges advokatsamfund
50. Sveriges Domareförbund
51. Sveriges Kommuner och Regioner
52. Säkerhetspolisen
53. Torsby kommun
54. Tullverket
55. Uddevalla tingsrätt
56. Umeå kommun
57. Umeå universitet (Juridiska fakulteten)
58. Uppsala kommun
59. Vellinge kommun
60. Vännäs kommun
61. Värnamo kommun

62. Åklagarmyndigheten
63. Åre kommun
64. Älvdalens kommun
65. Örebro universitet (Juridiska institutionen)
66. Östersunds kommun
67. Östersunds tingsrätt
68. Övervakningsnämnden i Malmö
69. Övervakningsnämnden i Stockholm

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 27 augusti 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.birs@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2025/00995 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Om remissen är begränsad till en viss del av promemorian, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av promemorian via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Caroline Nisell
Kanslirå̊d

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Regeringskansliet

Remiss

2025-04-30
Ju2025/00995

Justitiedepartementet
Enheten för brottmålsärenden och internationellt rättsligt samarbete

Remittering av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12)

Remissinstanser

1. Amnesty International
2. Aneby kommun
3. Bodens kommun
4. Brottsoffermyndigheten
5. Civil Rights Defenders
6. Dals-Eds kommun
7. Domstolsverket
8. Ekobrottsmyndigheten
9. Föreningen Sveriges Kronofogdar
10. Förvaltningsrätten i Linköping
11. Förvaltningsrätten i Stockholm
12. Förvaltningsrätten i Göteborg
13. Gällivare kommun
14. Haparanda kommun
15. Haparanda tingsrätt
16. Helsingborgs kommun
17. Hjos kommun
18. Hovrätten över Skåne och Blekinge
19. Integritetsskyddsmyndigheten

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-24 46 31
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Rosenbad
E-post: ju.registrator@regeringskansliet.se

20. Justitiekanslern
21. Kammarrätten i Göteborg
22. Kammarrätten i Stockholm
23. Karlstads kommun
24. Kiruna kommun
25. Konsumentverket
26. Konkurrensverket
27. Kriminalvården
28. Kronofogdemyndigheten
29. Kungälvs kommun
30. Ljusdals kommun
31. Ludvika kommun
32. Malmö tingsrätt
33. Malun-Sälens kommun
34. Migrationsverket
35. Nacka tingsrätt
36. Norrköpings kommun
37. Polismyndigheten
38. Ronneby kommun
39. Riksdagens ombudsmän
40. Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället
41. Sala kommun
42. Sjöbo kommun
43. Skatteverket
44. Sollentuna kommun
45. Stockholms kommun
46. Stockholms tingsrätt
47. Strömstads kommun
48. Svea hovrätt
49. Sveriges advokatsamfund

50. Sveriges Domareförbund
51. Sveriges Kommuner och Regioner
52. Säkerhetspolisen
53. Torsby kommun
54. Tullverket
55. Uddevalla tingsrätt
56. Umeå kommun
57. Umeå universitet (Juridiska fakulteten)
58. Uppsala kommun
59. Vellinge kommun
60. Vännäs kommun
61. Värnamo kommun
62. Åklagarmyndigheten
63. Åre kommun
64. Älvdalens kommun
65. Örebro universitet (Juridiska institutionen)
66. Östersunds kommun
67. Östersunds tingsrätt
68. Övervakningsnämnden i Malmö
69. Övervakningsnämnden i Stockholm

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 27 augusti 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.birs@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2025/00995 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Om remissen är begränsad till en viss del av promemorian, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av promemorian via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Caroline Nisell
Kansliråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Nordisk verkställighet i brottmål

Ds 2025:12

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Omslag: Regeringskansliets standard
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1251-7 (tryck)
ISBN 978-91-525-1252-4 (pdf)
ISSN 0284-6012

Innehåll

Promemorians huvudsakliga innehåll 7

1 Promemorians författningsförslag 9

1.1 Förslag till lag (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål 9

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.....27

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom 30

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt m.m. 31

1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet 32

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister 33

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall.....35

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder 38

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen 40

1.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen 42

1.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete 43

1.12 Förslag till förordning (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål 45

1.13 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m. 65

1.14 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m. 66

1.15 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1134) om belastningsregister 67

1.16 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2005:501) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall 68

2 Bakgrund 71

2.1 Inledning 71

2.2 Det nordiska samarbetet 72
2.2.1 En tillbakablick 72
2.2.2 Vissa utgångspunkter i 1963 års lag 73

2.3 Den nuvarande lagstiftningen 75
2.3.1 Böter och förverkande 75
2.3.2 Fängelsestraff 76
2.3.3 Frivårdspåföljder 78
2.3.4 Övervakning efter villkorlig frigivning 79
2.3.5 Beslutsordning och kommunikation 81

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

2.3.6 Åtalsförbud, preskription, nåd och transitering 82

2.4 Samarbetet med icke-nordiska stater 82
2.4.1 Samarbetet med EU:s medlemsstater 82
2.4.2 Samarbetet med stater utanför Norden och EU 85

2.5 Annan relevant lagstiftning 86

2.6 Bestämmelser om samhällstjänst i de nordiska länderna 87
2.6.1 Sverige 87
2.6.2 Danmark 92
2.6.3 Finland 93
2.6.4 Island 94
2.6.5 Norge 94

2.7 Vissa statistikuppgifter 95
2.7.1 Statistik från Kronofogdemyndigheten 95
2.7.2 Statistik från Kriminalvården 98

3 En ny nordisk verkställighetslag 103

3.1 En mer effektiv och överskådlig reglering 103

3.2 En ny lag om nordisk verkställighet i brottmål 106

3.3 Promemorians upplägg 108

4 Lagens tillämpningsområde och beslutsordning ... 109

4.1 Vilka avgöranden som ska omfattas av den nya lagen och beslutsordning 109

4.2 Den nya lagens förhållande till annan lagstiftning 115

5 Överförande av övervakning och samhällstjänst 117

5.1 Överförande av övervakning 117
5.1.1 Förutsättningarna för överförande av övervakning bör anges i lag 117
5.1.2 Verkställigheten i Sverige 118

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

5.2 Förutsättningar för överförande av samhällstjänst och handläggningen ... 119

5.3 Närmare om överförande av samhällstjänst ... 120
5.3.1 Verkställighet i en annan nordisk stat av en svensk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst ... 120
5.3.2 Verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst ... 121

6 Tvångsmedel, tillgodoräknande av frihetsberövande och förvar ... 125

6.1 Tvångsmedel ... 125
6.1.1 Tvångsmedel i en annan nordisk stat ... 125
6.1.2 Tvångsmedel i Sverige ... 127

6.2 Tillgodoräknande av frihetsberövande ... 128

6.3 Förlängd tidsfrist för förvarstagande ... 128

7 Överklagande av beslut ... 131

7.1 Vilka beslut som får överklagas och hur ett överklagande går till ... 131

7.2 Behörig domstol och dess prövning ... 136

7.3 Slopade bestämmelser om myndigheternas omprövning och överklagande av övervakningsnämndens beslut ... 140

8 En snabbare och tydligare process ... 143

8.1 Skyndsam handläggning ... 143

8.2 Inhämtande av den dömdes eller frigivnes inställning ... 149

9 Några övriga frågor ... 153

9.1 Offentligt biträde ... 153

9.2 Specialitetsprincipen ... 155

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

9.3 En möjlighet för övervakningsnämnden att överlämna en fråga om åtgärd till en annan nordisk stat 156

9.4 Rättens möjlighet att undanröja en nordisk frivårdspåföljd 157

9.5 Statens talan i ärenden om verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite 157

9.6 Fördelning av egendom 158

9.7 Dataskydd 159

10 Förordningsändringar 163

10.1 En ny nordisk verkställighetsförordning 163

10.2 Frivårdspåföljder som bestämts till följd av bötesförvandling 166

10.3 Underrättelseskyldighet gentemot den dömde 167

10.4 Personutredning och yttrande från myndigheter 168

11 Följdändringar 171

12 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 177

13 Konsekvenser av förslagen 179

14 Författningskommentar 183

14.1 Förslaget till lag (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål 183

14.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar 220

14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom 223

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

14.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt m.m. 223

14.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet 224

14.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister 224

14.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall 225

14.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder 226

14.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen 227

14.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen 228

14.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete 229

Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian lämnas förslag till en ny lagstiftning om nordisk verkställighet i brottmål som ska ersätta lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. Förslaget innebär bl.a. följande:

- Regelverket om överförande av straffverkställighet till och från de nordiska länderna ses över språkligt och redaktionellt.
- Regleringens tillämpningsområde utökas till att omfatta frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst.
- Flera ändringar görs för att effektivisera tillämpningen av regelverket och öka antalet överföranden, bl.a. att ett skyndsamhetskrav ska gälla vid Kriminalvårdens och domstolars handläggning av ärenden om överförande av verkställigheten av fängelsestraff enligt lagen, att ett beslut om överförande av verkställigheten av ett fängelsestraff ska få laga kraft direkt om den dömde samtyckt till att verkställigheten överförs och att den dömde ska kunna lämna en förklaring om att han eller hon avstår från att överklaga ett sådant beslut eller fullfölja överklagandet (nöjdförklaring).
- Överklaganden ska prövas i allmän domstol.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

1 Promemorians författningsförslag

1.1 Förslag till lag (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Allmänna bestämmelser

Lagens innehåll och tillämplighet

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge om verkställighet av

– bötesstraff,

– beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite,

– fängelsestraff, och

– frivårdspåföljder som innefattar övervakning eller samhällstjänst.

Bestämmelserna avser följande:

– Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt bötesstraff eller av ett svenskt beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite (2 kap.),

– Verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller av ett nordiskt beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite (3 kap.),

– Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt fängelsestraff (4 kap.),

– Verkställighet i Sverige av ett nordiskt fängelsestraff (5 kap.),

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

– Verkställighet i en annan nordisk stat av en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst (6 kap.),

– Verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst (7 kap.),

– Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige (8 kap.),

– Verkställighet i Sverige av ett nordiskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i en annan nordisk stat (9 kap.), och

– Övriga frågor (10 kap.).

2 § Det som i denna lag sägs om en dom gäller även ett beslut eller föreläggande, som enligt lagstiftningen i den stat där beslutet eller föreläggandet meddelats har samma verkan som en dom.

Uttryck i lagen

3 § Med dom på fängelse avses i denna lag faengsel i Danmark, fängelse i Finland, fangelsi i Island och fengsel i Norge.

Särskilda bestämmelser i andra lagar

4 § I lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål finns bestämmelser om användning av kvarstad på begäran av myndigheter i en annan nordisk stat.

5 § I lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av bötesstraff i vissa fall.

Bestämmelser om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall finns i

– lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall,

– Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande, och

– lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

6 § I lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom finns bestämmelser om verkställighet av rättspsykiatrisk vård i vissa fall.

I lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård i vissa fall.

I lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av villkorlig dom i vissa fall.

Rätt att meddela föreskrifter

7 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet för kommuner att lämna uppgifter till Kriminalvården som behövs i ärenden om överförande av verkställighet av en i Sverige eller i en annan nordisk stat meddelad dom på fängelse enligt denna lag.

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om tillämpningen av denna lag.

2 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt bötesstraff eller av ett svenskt beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite

Överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat

1 § Kronofogdemyndigheten prövar om verkställighet ska begäras i en annan nordisk stat av en i Sverige meddelad dom som avser

1. böter,
2. förverkande av egendom,
3. ersättning för rättegångskostnad i brottmål,
4. kvarstad av egendom som tillhör någon som är misstänkt för brott eller som en utredning om förverkande rör och som meddelats för att säkra anspråk på det som anges i 1–3,

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

5. vite som har förelagts en part eller någon annan till fullgörande av en skyldighet i en rättegång, eller

6. vite som i Sverige har förelagts av Konsumentombudsmannen, Konkurrensverket eller en domstol i ett mål eller ärende som avses i 1 kap. 4 § 3 lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

3 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller av ett nordiskt beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite

Överförande av verkställigheten till Sverige

1 § På begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat får en i den staten meddelad och verkställbar dom verkställas i Sverige om domen avser

1. böter,
2. förverkande av egendom,
3. ersättning för rättegångskostnad i brottmål, eller
4. kvarstad av egendom som tillhör någon som är misstänkt för brott eller som en utredning om förverkande rör och som meddelats för att säkra anspråk på det som anges i 1–3,
5. vite som har förelagts en part eller någon annan till fullgörande av en skyldighet i en rättegång, eller
6. tvangsmulkt som i Norge har förelagts av Forbrukertilsynet.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till Kronofogdemyndigheten som prövar om domen ska verkställas i Sverige.

Verkställigheten i Sverige

2 § Om inte något annat följer av denna lag ska verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Frågor om hinder mot verkställighet på grund av preskription prövas enligt lagen i den andra nordiska staten.

Ett bötesstraff som verkställs enligt denna lag får inte förvandlas till fängelse.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Fördelning av egendom

3 § Efter avdrag för kostnaderna för verkställigheten tillfaller egendom eller dess värde som influtit vid verkställighet enligt 1 § den andra nordiska staten.

4 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt fängelsestraff

Överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat

1 § En i Sverige meddelad dom på fängelse får verkställas i en annan nordisk stat, om den dömde när verkställigheten ska ske

1. är medborgare eller bosatt i den staten, eller
2. uppehåller sig i den staten och det är lämpligast att domen verkställs där.

Kriminalvården prövar om verkställighet ska begäras i en annan nordisk stat enligt första stycket. En begäran om verkställighet ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

Tvångsmedel

2 § Om den dömde befinner sig i den andra nordiska staten får Kriminalvården, i avvaktan på den statens beslut om att den svenska domen på fängelse får verkställas där, begära att den staten anhåller den dömde eller vidtar någon annan åtgärd för att säkerställa att han eller hon stannar kvar på dess territorium.

Överförande och transport av den dömde

3 § Om en svensk dom på fängelse ska verkställas i en annan nordisk stat ska Kriminalvården vid behov se till att den dömde överförs till den staten.

Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):

– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,
– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

Om det är nödvändigt för att en transport ska kunna genomföras, får den dömde hållas i förvar av Polismyndigheten, dock längst under 96 timmar.

4 § Om den dömde som ska verkställa en svensk dom på fängelse i en annan nordisk stat påträffas i Sverige, får Polismyndigheten på begäran av en myndighet i den staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning, föra över honom eller henne till den staten för verkställighet av straffet.

Om det är nödvändigt för att en transport ska kunna genomföras, får den dömde hållas i förvar av Polismyndigheten, dock längst under 96 timmar.

Specialitetsprincipen

5 § I en begäran om verkställighet enligt 1 § ska det ställas upp villkor om att den dömde i den andra nordiska staten inte utan tillstånd enligt 6 § får

1. åtalas eller straffas för något annat brott som begåtts före överförandet, eller
2. vidareöverlämnas eller vidareutlämnas till en stat utanför Norden.

I begäran ska det upplysas om att den dömde får åtalas, straffas, vidareöverlämnas eller vidareutlämnas trots villkoren enligt första stycket, om den dömde

1. har samtyckt till åtgärden,
2. efter det att han eller hon blivit slutligt frigiven haft möjlighet att lämna den andra nordiska staten, men inte gjort det inom 45 dagar, eller
3. har återvänt till den andra nordiska staten efter att ha lämnat den.

6 § På begäran av en behörig myndighet i den andra nordiska staten kan tillstånd lämnas till undantag från villkoren enligt 5 § första stycket.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Om begäran avser åtal eller straff för något annat brott som begåtts före överförandet, ska frågan prövas enligt 5 kap. 7 § lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Prövningen ska även omfatta om ett överlämnande för gärningen hade kunnat beviljas enligt 2 kap. 5 § 1–3 samma lag.

Om begäran gäller vidareöverlämnande eller vidareutlämning till en stat utanför Norden, ska frågan prövas enligt 6 kap. 8 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder eller 24 § lagen (1957:668) om utlämning för brott. Stockholms tingsrätt är behörig tingsrätt vid prövning enligt lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

5 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt fängelsestraff

Överförande av verkställigheten till Sverige

1 § På begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat får en i den staten meddelad och verkställbar dom på fängelse verkställas i Sverige om den dömde när verkställigheten ska ske

1. är svensk medborgare eller bosatt i Sverige,
2. avser bosätta sig i Sverige, eller
3. uppehåller sig i Sverige och det är lämpligast att domen verkställs här.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till Kriminalvården som prövar om domen ska verkställas i Sverige.

Tvångsmedel

2 § En dömd person som befinner sig i Sverige får på begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat häktas om det finns risk för att han eller hon avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställighet i Sverige av en dom på fängelse enligt denna lag.

Den som inte har fyllt femton år får inte häktas. Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Om det finns skäl för att häkta någon enligt första stycket får han eller hon anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan. Om det är tillräckligt att den dömde meddelas reseförbud eller

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

föreläggs anmälningsskyldighet, ska en sådan åtgärd beslutas i stället för anhållande eller häktning. I fall som avses i 24 kap. 4 § rättegångsbalken ska övervakning ersätta ett anhållande.

3 § När den dömde har gripits, anhållits, häktats, meddelats reseförbud eller förelagts anmälningsskyldighet tillämpas de regler som gäller vid motsvarande åtgärd enligt rättegångsbalken, om inte något annat följer av denna lag. Det som sägs om offentlig försvarare i rättegångsbalken ska tillämpas i fråga om offentligt biträde, om inte något annat följer av 10 kap. 5 §. Det som sägs om tid för väckande av åtal i rättegångsbalken ska inte tillämpas.

4 § Ett beslut om tvångsmedel enligt 2 § får meddelas såväl före som efter det att en begäran enligt 1 § första stycket har lämnats eller efter Kriminalvårdens beslut enligt 1 § andra stycket.

Ett beslut om tvångsmedel enligt 2 § gäller till dess domen på fängelse har börjat verkställas i Sverige, om inte beslutet upphävs dessförinnan.

5 § En åklagare eller rätten ska upphäva ett beslut om tvångsmedel enligt 2 § om

1. en begäran enligt 1 § inte lämnas inom 40 dagar från det att den dömde med stöd av 2 § frihetsberövades, meddelades reseförbud eller förelades anmälningsskyldighet, eller
2. det finns skäl att anta att den sammanlagda tid som den dömde har varit berövad friheten i Sverige med stöd av 2 § och i den andra nordiska staten uppgår till den tid som den dömde skulle ha varit berövad friheten om verkställighet av påföljden hade skett enbart i den andra staten.

Transport av den dömde

6 § Kriminalvården ska ansvara för transport av den dömde i Sverige. Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):

– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,
– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

Verkställigheten i Sverige

7 § Om inte något annat följer av denna lag ska verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Frågor om hinder mot verkställighet på grund av preskription prövas enligt lagen i den andra nordiska staten.

Fängelse som förvandlingsstraff för böter får inte verkställas om böterna betalas. Om böterna delvis betalas ska förvandlingsstraffet sättas ned med så många hela dagar som motsvarar betalningens andel av bötesbeloppet.

Specialitetsprincipen

8 § Om den andra nordiska staten har ställt upp villkor för den dömdes överförande ska de gälla i Sverige.

6 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst

Överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat

1 § En i Sverige utdömd frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst får verkställas i en annan nordisk stat om den dömde när verkställigheten ska ske

1. är bosatt i den staten,
2. avser bosätta sig i den staten, eller
3. uppehåller sig i den staten och det är lämpligast att domen verkställs där.

Kriminalvården prövar om verkställighet ska begäras i en annan nordisk stat enligt första stycket. En begäran om verkställighet ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Ändringar i verkställigheten

2 § Ett beslut i den andra nordiska staten gäller i Sverige, om beslutet

1. ändrar verkställigheten av den överförda påföljden, eller
2. innebär undanröjande av påföljden.

3 § En åtgärd som avser den överförda påföljden får beslutas i Sverige, om den dömde här döms för ett annat brott eller om en behörig myndighet i den andra nordiska staten överlämnar ett ärende om en sådan åtgärd till Kriminalvården.

Ett sådant överlämnat ärende tas upp av Kriminalvården och handläggs enligt de svenska regler som gäller för åtgärden.

7 kap. Verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst

Överförande av verkställigheten till Sverige

1 § På begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat får en i den staten utdömd frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst verkställas i Sverige.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till Kriminalvården som prövar om domen ska verkställas i Sverige.

2 § Verkställighet enligt 1 § får ske om domen är verkställbar i den andra nordiska staten och den dömde när verkställigheten ska ske är

1. bosatt i Sverige,
2. avser bosätta sig i Sverige, eller
3. uppehåller sig i Sverige och det är lämpligast att domen verkställs här.

Verkställigheten i Sverige

3 § Kriminalvården ska ha hand om övervakningen, förordna övervakare för den dömde och anordna samhällstjänsten.

4 § Om inte något annat följer av denna lag ska verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Det som i den andra nordiska

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

staten bestämts om prövotid, övervakningstid och samhällstjänstens omfattning ska gälla vid verkställigheten. Detsamma gäller andra villkor eller föreskrifter om den dömdes skyldigheter.

Kriminalvården får ändra eller anpassa villkor och föreskrifter som den dömde är skyldig att följa. Villkoren och föreskrifterna får dock inte ändras så att skyldigheten blir strängare än den ursprungliga skyldigheten.

Ändringar i verkställigheten

5 § Ett beslut i en annan nordisk stat gäller i Sverige, om beslutet

1. ändrar verkställigheten av den överförda påföljden, eller
2. innebär undanröjande av påföljden.

6 § Om det finns anledning att vidta en åtgärd mot den dömde, får rätten eller Kriminalvården överlämna frågan till en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om det är lämpligare att frågan prövas där.

8 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige

Överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat

1 § Övervakning av den som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i Sverige får verkställas i en annan nordisk stat om någon av förutsättningarna i 6 kap. 1 § första stycket är uppfyllda.

Kriminalvården prövar om verkställighet ska begäras i en annan nordisk stat enligt första stycket. En begäran om verkställighet ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

Ändringar i verkställigheten

2 § Ett beslut i den andra nordiska staten gäller i Sverige, om beslutet

1. ändrar verkställigheten av den överförda övervakningen, eller
2. innebär förverkande av den villkorligt medgivna friheten.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

3 § En åtgärd som avser den överförda övervakningen får beslutas i Sverige, om den frigivne här döms för ett annat brott eller om en behörig myndighet i den andra nordiska staten överlämnar ett ärende om en sådan åtgärd till en svensk myndighet.

Ett sådant överlämnat ärende tas upp av Kriminalvården och handläggs enligt de svenska regler som gäller för åtgärden. Kriminalvården ska överlämna ett ärende som myndigheten inte är behörig att besluta i till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde övervakningen bedrevs eller kunde ha bedrivits vid tiden för beslutet om verkställighet.

9 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i en annan nordisk stat

Överförande av verkställigheten till Sverige

1 § På begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat får övervakning av den som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i den staten verkställas i Sverige om någon av förutsättningarna i 7 kap. 2 § är uppfyllda.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till Kriminalvården som prövar om övervakning ska verkställas i Sverige.

Verkställigheten i Sverige

2 § Om inte något annat följer av denna lag ska verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Det som i den andra nordiska staten bestämts om prövotid och övervakningstid ska gälla vid verkställigheten. Detsamma gäller andra villkor eller föreskrifter om den frigivnes skyldigheter.

Kriminalvården får ändra eller anpassa villkor och föreskrifter som den frigivne är skyldig att följa. Villkoren och föreskrifterna får dock inte ändras så att skyldigheten blir strängare än den ursprungliga skyldigheten.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Ändringar i verkställigheten

3 § Om den villkorligt medgivna friheten helt eller delvis förklaras förverkad i Sverige ska den förverkade tiden verkställas här.

4 § Ett beslut i en annan nordisk stat gäller i Sverige, om beslutet
1. ändrar verkställigheten av den överförda övervakningen, eller
2. innebär förverkande av den villkorligt medgivna friheten.

5 § Om det finns anledning att vidta en åtgärd mot den frigivne, får Kriminalvården, övervakningsnämnden eller, när den frigivne döms för ett annat brott, rätten, överlämna frågan till en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om det är lämpligare att frågan prövas där.

10 kap. Övriga frågor

Beslut

1 § Ett beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

Den dömdes eller frigivnes inställning

2 § Innan beslut fattas enligt 4 kap. 1 §, 6 kap. 1 § eller 8 kap. 1 § ska Kriminalvården tillfråga den dömde eller frigivne om hans eller hennes inställning till att verkställigheten överförs till den andra nordiska staten.

Om den dömde eller frigivne befinner sig i en annan stat gäller i stället att han eller hon om möjligt ska tillfrågas om sin inställning till att verkställigheten överförs.

Den dömde ska upplysas om innebörden av ett samtycke till ett överförande enligt 4 kap. 1 §.

Skyndsam handläggning

3 § Ett ärende enligt denna lag ska handläggas skyndsamt hos Kriminalvården.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Kostnader för verkställigheten

4 § Kostnader för verkställighet och åtgärder i övrigt enligt denna lag betalas av staten, om inte något annat följer av 3 kap. 3 §.

Offentligt biträde

5 § Offentligt biträde ska i ett ärende enligt 4 eller 5 kap. förordnas för den dömde, om det inte kan antas att behov av biträde saknas.

Bestämmelser om överklagande av beslut om offentligt biträde finns i lagen (1996:1620) om offentligt biträde.

Överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut

6 § Kronofogdemyndighetens beslut om att verkställighet ska ske i Sverige enligt 3 kap. 1 § får överklagas till tingsrätten. Andra beslut som fattas av Kronofogdemyndigheten med stöd av denna lag får inte överklagas.

Behörig tingsrätt är den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § utsökningsbalken ska pröva ett överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut. Vid handläggningen i domstol tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte något annat följer av denna lag.

Om rätten upphäver ett beslut om verkställighet, ska de verkställighetsåtgärder som har gjorts återgå så långt det är möjligt.

Överklagande av Kriminalvårdens beslut

7 § Kriminalvårdens beslut får överklagas om myndigheten

1. prövat om verkställighet av ett svenskt avgörande ska begäras i en annan nordisk stat enligt 4 kap. 1 §, 6 kap. 1 § eller 8 kap. 1 §, om inte något annat framgår av andra stycket,

2. prövat om ett nordiskt avgörande ska verkställas i Sverige enligt 5 kap. 1 §, 7 kap. 1 § eller 9 kap. 1 §.

Kriminalvårdens beslut enligt 4 kap. 1 § får inte överklagas om den dömde har samtyckt till att avgörandet verkställs i den andra nordiska staten.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Andra beslut som fattas av Kriminalvården med stöd av denna lag får inte överklagas.

8 § Ett beslut enligt 4 kap. 1 § eller 5 kap. 1 § ska överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt eller det häkte finns där den dömde var inskriven när det överklagade beslutet fattades.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt första stycket, ska ett överklagande göras till den tingsrätt inom vars domkrets den dömde är folkbokförd.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt första eller andra stycket, ska ett överklagande göras till Stockholms tingsrätt.

9 § Ett beslut enligt 6 kap. 1 § eller 8 kap. 1 § ska överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor ligger där den dömde eller frigivne är inskriven.

Ett beslut enligt 7 kap. 1 § eller 9 kap. 1 § ska överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets den dömde eller frigivne är folkbokförd.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt första eller andra stycket, ska ett överklagande göras till Stockholms tingsrätt.

10 § Den dömde får förklara att han eller hon avstår från att överklaga Kriminalvårdens beslut enligt 4 kap. 1 § eller fullfölja ett överklagande av ett sådant beslut. I fråga om en sådan förklaring tillämpas 11 § andra stycket, 12 och 13 §§ strafftidslagen (2018:1251).

11 § Vid handläggningen i domstol tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte något annat följer av denna lag. Ärenden enligt 4–9 kap. ska handläggas skyndsamt.

Överklagande av övervakningsnämndens beslut

12 § Övervakningsnämndens beslut enligt 9 kap. 5 § får inte överklagas.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Ny påföljdsbestämning

13 § Vid ny påföljdsbestämning efter en tidigare dom ska påföljd som har meddelats genom dom i en annan nordisk stat och som verkställs i Sverige med stöd av denna lag jämställas med en dom meddelad i Sverige.

Om någon i en annan nordisk stat har ålagts ett förvandlingsstraff för böter och det i Sverige uppkommer en fråga om förvandling av andra böter som personen ålagts, ska bestämmelserna i 19 § bötesverkställighetslagen (1979:189) inte tillämpas.

Nåd

14 § När verkställighet av en nordisk dom sker i Sverige med stöd av denna lag får svenska regler om nåd tillämpas. Om den andra nordiska staten meddelar den dömde, den frigivne eller den som beslutet gäller nåd, ska det gälla i Sverige.

Undanröjande av en svensk frivårdspåföljd i en annan nordisk stat

15 § Ett beslut i en annan nordisk stat om undanröjande av en svensk frivårdspåföljd ska gälla i Sverige.

Undanröjande av en nordisk frivårdspåföljd i Sverige

16 § Om en person, som dömts till en frivårdspåföljd i en annan nordisk stat, under prövotiden eller före dess början döms för ett annat brott i Sverige, får rätten undanröja påföljden och döma till en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten. Det gäller även om övervakning eller samhällstjänst med anledning av den nordiska domen inte har anordnats i Sverige.

Vid tillämpning av första stycket ska den nordiska domen anses vara en dom på skyddstillsyn.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Nordiska beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet efter ett fängelsestraff som verkställts i Sverige

17 § Ett beslut i en annan nordisk stat om förverkande av villkorligt medgiven frihet som avser en person som villkorligt frigetts i Sverige ska gälla här.

Svenska beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet efter ett fängelsestraff som verkställts i en annan nordisk stat

18 § Om en person, som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i en annan nordisk stat, döms för ett annat brott i Sverige, får rätten förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad även om den frigivne inte har ställts under övervakning i Sverige.

Den förverkade tiden ska verkställas i Sverige.

Åtalsförbud

19 § Om en påföljd som meddelats i en annan nordisk stat ska verkställas i Sverige enligt denna lag, eller om det här har beslutats om undanröjande av en frivårdspåföljd enligt 16 § eller förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 18 §, får åtal för den gärning som påföljden avser inte väckas här.

Transport genom Sverige

20 § Den som i en nordisk stat dömts till ett fängelsestraff får utan tillstånd transporteras genom Sverige till en annan nordisk stat för verkställighet av straffet.

Om det är nödvändigt för att transporten ska kunna genomföras, får Polismyndigheten hålla den som överförs i förvar, dock längst under 48 timmar.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Genom lagen upphävs lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

3. Den upphävda lagen, med undantag för 5 a–5 c §§, gäller fortfarande för ärenden om överförande av verkställighet som har inletts före ikraftträdandet.

4. Bestämmelserna i 5 kap. 2–5 §§ tillämpas dock även på ärenden som inletts före ikraftträdandet.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

18 §[2]

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,

2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,

3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och

4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,

2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård	3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård

[1] Lagen omtryckt 1981:1323.
[2] Senaste lydelse 2025:41.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål

av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251) *och*

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

enligt fängelselagen (2010:610) *och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.*,	mål enligt fängelselagen (2010:610),

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt,

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post,

9. mål enligt lagen (2024:954) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om digitala tjänster som avser en

a) inspektion,

b) prövning av om en handling skyddas av advokatsekretess enligt 3 kap. 14 § samma lag, eller

c) tillfällig begränsning av mottagarnas tillgång till en tjänst eller ett onlinegränssnitt, och

10. mål om betalningssäkring enligt socialförsäkringsbalken eller lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Ärenden som har inletts hos Kronofogdemyndigheten och Kriminalvården före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 42 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet i brottmål av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
42 §[1]	
Denna lag gäller inte i fråga om verkställighet eller annan åtgärd som regleras genom *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.* eller *genom* lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.	Denna lag gäller inte i fråga om verkställighet eller annan åtgärd som regleras genom lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen eller *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[1] Senaste lydelse 2015:98.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt m.m.

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 §[1]	
Beslut, varigenom domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge för utevaro eller annan försummelse dömt den som avses i 9 § till böter eller utdömt honom förelagt vite eller ålagt honom ersätta rättegångskostnad, skall på begäran verkställas här i landet.	Beslut från en domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge ska på begäran verkställas här i landet, om beslutet gäller en person som avses i 9 § och som för utevaro eller annan försummelse har dömts till böter, dömts att betala förelagt vite eller ålagts att ersätta rättegångskostnad.
Böter och vite *verkställes* enligt *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.*	Böter och vite *verkställs* enligt *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål.*
Lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område *äger tillämpning* vid verkställighet av beslut att ersätta rättegångskostnad.	Lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område *är tillämplig* vid verkställighet av beslut att ersätta rättegångskostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[1] Senaste lydelse 1977:599.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet

Härigenom föreskrivs att 30 § lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
30 §[1]	
Denna lag gäller inte i fråga om verkställighet eller annan åtgärd som regleras genom *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.* eller *genom* lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen.	Denna lag gäller inte i fråga om verkställighet eller annan åtgärd som regleras genom lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen eller *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[1] Senaste lydelse 2015:651.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 14 § lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 §[1]	
Uppgifter om den som *avses med* ett beslut om överflyttning *skall* lämnas till den stat *från eller till vilken överflyttning har skett*	Uppgifter om den som ett beslut om överflyttning *gäller ska* lämnas till den stat *som överflyttning har skett från eller till*
1. om verkställighet av annan påföljd än böter har *förts hit* från Danmark, Finland, Island eller Norge eller till någon av dessa stater *härifrån*,	1. om verkställighet av *en* annan påföljd än böter har *överförts* från Danmark, Finland, Island eller Norge eller till någon av dessa stater *från Sverige*,
2. *i fråga* om anteckning *som* gjorts *rörande* tillämpningen av *14 eller 21 § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.* och	2. om *en* anteckning *har* gjorts *som avser* tillämpningen av *10 kap. 16 eller 18 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*, och
3. om verkställighet av påföljd har *förts hit* från en annan stat eller till någon annan stat härifrån enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom eller lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.	3. om verkställighet av påföljd har *överförts till Sverige* från en annan stat eller till någon annan stat härifrån enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom eller lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.

[1] Senaste lydelse 1998:620.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 5 § och 3 kap. 19 § lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
5 §[2]	
I *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.*, *i* lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och *i* lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall finns bestämmelser om förfarandet vid verkställighet utomlands av förverkandebeslut, som avser egendom som omfattas av ett frysningsbeslut som har översänts enligt 2 §.	I lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall och *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* finns bestämmelser om förfarandet vid verkställighet utomlands av förverkandebeslut, som avser egendom som omfattas av ett frysningsbeslut som har översänts enligt 2 §.
3 kap.	
19 §[3]	
En verkställighet i Sverige av ett beslut om förverkande av egendom som är föremål för verkställighet enligt denna lag handläggs och prövas enligt	En verkställighet i Sverige av ett beslut om förverkande av egendom som är föremål för verkställighet enligt denna lag handläggs och prövas enligt

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 2020:971.
[2] Senaste lydelse 2020:971.
[3] Senaste lydelse 2020:971.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m., *enligt* lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom eller *enligt* lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall. Något beslut om beslag eller kvarstad ska inte meddelas i ett sådant ärende.

lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall eller *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*. Något beslut om beslag eller kvarstad ska inte meddelas i ett sådant ärende.

En ansökan eller ett beslut om förverkande enligt första stycket får skickas till den åklagare som har handlagt ärendet enligt denna lag. Åklagaren ska

1. vidarebefordra beslutet om förverkande till Kronofogdemyndigheten, om beslutet har sänts över av en myndighet i en annan medlemsstat enligt lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall,

2. vidarebefordra ansökan till Kronofogdemyndigheten, om ansökan har gjorts av en myndighet i Danmark eller Finland enligt *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.*, och

2. vidarebefordra ansökan till Kronofogdemyndigheten, om ansökan har gjorts av en myndighet i Danmark eller Finland enligt *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*, och

3. vidarebefordra ansökan till *Justitiedepartementet*, om ansökan har gjorts enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

3. vidarebefordra ansökan till *Regeringskansliet (Justitiedepartementet)*, om ansökan har gjorts enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Om rätten i ett ärende enligt andra stycket 3 beslutar att egendom ska förklaras förverkad, ska rätten samtidigt pröva om

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

verkställigheten av frysningsbeslutet ska bestå till dess att beslutet om förverkande vinner laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 2 och 3 §§ lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 kap.	
2 §[1]	
Om den påföljd som ska verkställas i Sverige omfattas av 5 § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. tillämpas 5 a–5 c, 6, 7, 22, 23, 27, 29, 31, 34 och 35 §§ den lagen. Vid tillämpning av 5 a § den lagen krävs inte någon begäran från behörig myndighet i den andra staten för att tvångsmedel ska få användas.	Om den påföljd som ska verkställas i Sverige omfattas av 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål tillämpas 1 kap. 3 §, 5 kap. 2–5 och 7 §§, 8 kap. 1–3 §§ och 10 kap. 13–14 och 19 §§ den lagen. Vid tillämpning av 5 kap. 2 § den lagen krävs inte någon begäran från behörig myndighet i den andra staten för att tvångsmedel ska få användas.
3 §[2]	
Om den påföljd som ska verkställas i Sverige inte omfattas av *5 § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.* tillämpas 3 och 4 kap. lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Euro-	Om den påföljd som ska verkställas i Sverige inte omfattas av *5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* tillämpas 3 och 4 kap. lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen, med undantag för 3 kap. 1–11 och

[1] Senaste lydelse 2015:103.
[2] Senaste lydelse 2024:44.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

peiska unionen, med undantag för 3 kap. 1–11 och 23 §§ samt 4 kap. 6 §. Vid tillämpning av 3 kap. 15 § den lagen krävs inte någon begäran från behörig myndighet i den andra staten för att tvångsmedel ska få användas.

23 §§ samt 4 kap. 6 §. Vid tillämpning av 3 kap. 15 § den lagen krävs inte någon begäran från *en* behörig myndighet i den andra staten för att tvångsmedel ska få användas.

En fråga om häktning enligt 3 kap. 15 och 16 §§ lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen får tas upp på yrkande av åklagaren utan ett föregående beslut om anhållande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § och 2 kap. 14 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §[1]	
Denna lag gäller inte i förhållande till Danmark och Finland om lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. är tillämplig.	Denna lag gäller inte i förhållande till Danmark och Finland om *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* är tillämplig.
2 kap.	
14 §[2]	
Bestämmelserna i 6 och 9–12 §§ ska tillämpas om en person har överlämnats till Sverige för lagföring enligt rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna, och överlämnandet har ägt rum på villkor att den som överlämnas återförs till den andra medlemsstaten för att där verkställa en frihetsberövande påföljd som har dömts ut i Sverige med anledning av överlämnandet.	
Om en ansökan om överlämnande till Sverige för verkställighet av en frihetsberövande påföljd enligt rådets rambeslut 2002/584/RIF har avslagits på den grunden att den andra medlemsstaten övertar verkställigheten av påföljden, tillämpas 6 och 9 §§ samt 10 § tredje stycket.	

[1] Senaste lydelse 2015:96.
[2] Senaste lydelse 2024:46.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller även i förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge när konventionen av den 15 december 2005 om överlämnande mellan de nordiska staterna på grund av brott ska tillämpas och om

– överlämnandet har ägt rum på villkor att den som överlämnas återförs till den andra staten för att där verkställa en frihetsberövande påföljd som har dömts ut i Sverige med anledning av överlämnandet, eller om överlämnandet har avslagits på den grunden att den andra staten övertar verkställigheten av påföljden, och

– den påföljd som avses inte omfattas av *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.*

– den påföljd som avses inte omfattas av *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §[1]	
Denna lag gäller inte i förhållande till Danmark och Finland om lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. är tillämplig.	Denna lag gäller inte i förhållande till Danmark och Finland om *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* är tillämplig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[1] Senaste lydelse 2015:650.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 10 § lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
10 §[1]	
En person som har omhändertagits enligt 8 § får tas i förvar av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen under högst sex timmar, tiden mellan klockan 24 och 9 oräknad. Därefter ska personen omedelbart friges, om det inte har kommit in en begäran om en åtgärd som avses i	
1. 23 § lagen (1957:668) om utlämning för brott,	
2. 1 kap. 2 § lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,	
3. 25 c eller 25 d § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,	
4. 5 a eller 5 b § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,	4. *5 kap. 2 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*,
5. 8 § lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, om framställningen kommer från en dansk myndighet,	
6. 6 § lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,	
7. 6 § lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,	
8. 1 kap. 3 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder, eller	
9. 3 kap. 15 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.	

[1] Senaste lydelse 2017:496.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

En svensk polisman får, i avvaktan på en framställning om en sådan åtgärd som avses i 4 kap. 19 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, ta i beslag föremål som har omhändertagits enligt 9 § första stycket 2, enligt de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.12 Förslag till förordning (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser som kompletterar lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål.

2 § De ord och uttryck som används i denna förordning har samma betydelse som i lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål.

2 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite

Upplysningar

1 § Kronofogdemyndigheten får, vid prövningen av om en dom som omfattas av 2 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska begäras verkställd i en annan nordisk stat, hämta in upplysningar från en behörig myndighet i den andra staten, Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten eller andra svenska myndigheter.

Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska på Kronofogdemyndighetens begäran lämna de uppgifter som behövs för Kronofogdemyndighetens prövning.

Begäran om verkställighet

2 § En begäran om verkställighet enligt 2 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska innehålla en kopia av domen.

I stället för domen får det till begäran bifogas uppgifter

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

– som är föreskrivna för ansökan om indrivning enligt indrivningsförordningen (1993:1229),
– om tid och plats för den brottsliga gärningen,
– om de övriga omständigheter som behövs för att kännetecknа gärningen, och
– om det eller de lagrum som tillämpats.

Underrättelser

3 § Kronofogdemyndigheten ska genast underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om
– den betalningsskyldige helt eller delvis har betalat beloppet i domen,
– domen helt eller delvis har verkställts i Sverige eller i en annan stat,
– det finns en risk att det sammanlagda värdet av det som verkställs kan komma att överstiga det belopp som anges i domen,
– överskott uppkommer vid omräkning till svensk valuta, eller
– verkställighet inte längre får ske på grund av att preskription inträtt enligt svenska regler eller nåd har meddelats i Sverige.

Återkallelse

4 § Om verkställighet inte längre kan eller bör ske i den andra nordiska staten, ska Kronofogdemyndigheten återkalla begäran om verkställighet.

3 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite

Upplysningar

1 § Kronofogdemyndigheten får, vid prövningen av om en dom som omfattas av 3 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska verkställas i Sverige, hämta in upplysningar från en behörig myndighet i den andra nordiska staten,

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten eller andra svenska myndigheter.

Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska på Kronofogdemyndighetens begäran lämna de uppgifter som behövs för Kronofogdemyndighetens prövning.

Omräkning till svensk valuta

2 § Belopp i utländsk valuta ska omräknas till svensk valuta. Vid omräkning ska den växelkurs tillämpas som gällde dagen före den dag då begäran om verkställighet i Sverige bifölls.

Underrättelser

3 § Kronofogdemyndigheten ska genast underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om

– ett beslut enligt 3 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål har meddelats,

– domen är helt eller delvis verkställd,

– det finns en risk att det sammanlagda värdet av det som verkställs kan komma att överstiga det belopp som anges i domen, eller

– verkställighet inte längre får ske på grund av att nåd meddelats i Sverige.

4 § Om verkställighet enligt 3 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål inte kan ske ska Kronofogdemyndigheten underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten om vilka åtgärder som vidtagits och skälet till att verkställighet inte kunnat ske.

5 § Om begäran om verkställighet enligt 3 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål avser förverkande av egendom som har säkrats i Sverige enligt bestämmelser i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, ska Kronofogdemyndigheten underrätta den åklagare eller domstol som beslutat om åtgärden.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Förvandlingsstraff för böter

6 § När en behörig myndighet i en annan nordisk stat har begärt verkställighet av ett bötesstraff eller beslut om vite som omfattas av 3 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet och i samband med det begärt verkställighet av ett förvandlingsstraff som bestämts för det fall betalning uteblir, ska Kronofogdemyndigheten försöka få bötes- eller vitesbeloppet betalt.

Är det inte möjligt att få bötes- eller vitesbeloppet betalt ska Kronofogdemyndigheten överlämna ärendet till Kriminalvården för prövning av frågan om verkställighet av förvandlingsstraffet.

Kriminalvården får begära att Kronofogdemyndigheten vidtar ytterligare åtgärder för indrivning innan verkställighetsfrågan avgörs.

4 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt fängelsestraff

Skyldighet att pröva om överförande av verkställighet kan ske

1 § Kriminalvården ska så snart det är möjligt pröva om verkställigheten av en dom på fängelse enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål kan bli aktuell att föra över till en annan nordisk stat.

Underrättelseskyldighet gentemot den dömde

2 § Om det finns förutsättningar att begära att verkställigheten av en dom på fängelse enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till en annan nordisk stat, ska Kriminalvården underrätta den dömde om detta om han eller hon befinner sig i Sverige. Den dömde ska även upplysas om innebörden av att domen verkställs i den andra staten och av att ett samtycke lämnas till att verkställigheten förs över.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Begäran om att en dom på fängelse ska föras över

3 § Den dömde får hos Kriminalvården begära att en dom på fängelse enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska verkställas i en annan nordisk stat.

Den dömdes inställning

4 § Om den dömde samtycker till att verkställigheten av en dom på fängelse enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till en annan nordisk stat, ska den som tar emot samtycket förvissa sig om att den dömde har lämnat samtycket med full vetskap om dess innebörd.

En återkallelse av ett samtycke lämnas till Kriminalvården.

5 § Kriminalvården ska dokumentera den dömdes inställning till att verkställigheten av en dom på fängelse enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till en annan nordisk stat.

Samråd och upplysningar

6 § Kriminalvården får, vid prövningen av om en dom på fängelse enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska begäras verkställd i en annan nordisk stat, hämta in upplysningar från en behörig myndighet i den andra nordiska staten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten eller andra svenska myndigheter.

Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska på Kriminalvårdens begäran lämna de uppgifter som behövs för Kriminalvårdens prövning.

7 § Om det vid en prövning enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål behövs upplysningar om den dömdes barn i Sverige får Kriminalvården hämta in ett yttrande från socialnämnden.

Socialnämnden ska på Kriminalvårdens begäran lämna upplysningar om barnets tidigare kontakt med den dömde, barnets

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

fortsatta behov av kontakt och hur kontakten skulle påverkas av att fängelsestraffet verkställs i Sverige eller i en annan nordisk stat.

8 § Kriminalvården ska samråda med en behörig myndighet i den andra nordiska staten i frågor som rör överförande och transport av den dömde.

Tvångsmedel

9 § Om en begäran om tvångsmedel enligt 4 kap. 2 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål görs innan en begäran om verkställighet enligt 4 kap. 1 § samma lag sänds över till en annan nordisk stat, bör en begäran om tvångsmedel innehålla uppgifter om
– skälen för åtgärden,
– den dömdes födelsedatum, födelseort och adress,
– brottets beskaffenhet, och
– påföljdens art och längd.

Begäran om verkställighet

10 § En begäran om verkställighet enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska innehålla
– skälen för begäran,
– en kopia av domen,
– uppgift om att domen får verkställas i Sverige,
– uppgift huruvida fängelsestraffet till någon del har verkställts, och
– den tidpunkt då verkställighet senast får ske.

En begäran ska också innehålla
– ett yttrande från Kriminalvården enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.,
– ett läkarintyg enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m., eller
– ett utlåtande över en rättspsykiatrisk undersökning.

Om någon särskild personutredning eller läkarundersökning inte har ägt rum, ska i stället en kopia av tillgängliga handlingar om den dömdes personliga förhållanden bifogas.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Om möjligt ska en begäran också innehålla ett yttrande från den dömde eller ett bevis på att han eller hon har fått tillfälle att yttra sig.

Om den dömde med anledning av domen har fått vård i anstalt eller stått under övervakning, ska det dessutom bifogas en redogörelse av behandlingsjournalen och andra tillgängliga uppgifter om den dömde för tiden efter det att domen meddelades.

11 § En begäran om verkställighet enligt 4 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål får inte göras innan domen har fått laga kraft, om inte den dömde har samtyckt till att verkställigheten förs över eller det finns särskilda skäl.

Underrättelser

12 § Kriminalvården ska genast underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om verkställighet inte längre får ske på grund av att nåd har meddelats i Sverige.

Återkallelse

13 § Om verkställighet inte längre kan eller bör ske i den andra nordiska staten, ska Kriminalvården återkalla begäran om verkställighet eller begäran om tvångsmedel.

5 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt fängelsestraff

Underrättelseskyldighet gentemot den dömde

1 § Om en annan nordisk stat begär att verkställigheten av en dom på fängelse enligt 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till Sverige, ska Kriminalvården underrätta den dömde om detta om han eller hon befinner sig i Sverige.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Den dömdes inställning

2 § Om den dömde befinner sig i Sverige när Kriminalvården tar emot en begäran om att här verkställa en dom på fängelse enligt 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål, får Kriminalvården bistå den andra nordiska staten med att hämta in den dömdes inställning till att domen verkställs i Sverige.

Samråd och upplysningar

3 § Kriminalvården får, vid prövningen av om en dom på fängelse enligt 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska verkställas i Sverige, hämta in upplysningar från en behörig myndighet i den andra nordiska staten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten eller andra svenska myndigheter.

Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska på Kriminalvårdens begäran lämna de uppgifter som behövs för Kriminalvårdens prövning.

4 § Om det vid en prövning enligt 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål behövs upplysningar om den dömdes barn i Sverige får Kriminalvården hämta in ett yttrande från socialnämnden.

Socialnämnden ska på Kriminalvårdens begäran lämna upplysningar om barnets tidigare kontakt med den dömde, barnets fortsatta behov av kontakt och hur kontakten skulle påverkas av att fängelsestraffet verkställs i Sverige eller i en annan nordisk stat.

5 § Kriminalvården ska samråda med en behörig myndighet i den andra nordiska staten i frågor som rör överförande och transport av den dömde.

Underrättelser

6 § Kriminalvården ska genast underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

– ett beslut enligt 5 kap. 1 § lagen (2065:000) om nordisk verkställighet i brottmål har meddelats,
– fängelsestraffet är helt verkställt,
– den dömde har avvikit från verkställigheten,
– den dömde har blivit frigiven från fängelsestraffet, eller
– verkställighet inte längre får ske på grund av att nåd har meddelats i Sverige.

Tvångsmedel

7 § En begäran om tvångsmedel från en annan nordisk stat enligt 5 kap. 2 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål som kommer in till Kriminalvården ska genast överlämnas till Åklagarmyndigheten. Om den dömdes folkbokföringsadress är känd ska begäran överlämnas till den åklagare inom vars område den dömde är bosatt. Om folkbokföringsadressen är okänd ska begäran överlämnas till Riksåklagaren.

8 § Åklagarmyndigheten ska underrätta Kriminalvården om de åtgärder som vidtas i fråga om tvångsmedel. Kriminalvården ska i sin tur underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten om åtgärderna och om att ett beslut om tvångsmedel hävs om inte den nordiska domen eller begäran om verkställighet enligt 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål har tagits emot inom fyrtio dagar från det att beslutet meddelades.

Kriminalvården ska genast underrätta Åklagarmyndigheten och domstolen när domen eller begäran om verkställighet har tagits emot.

Förvandlingsstraff för böter

9 § När en behörig myndighet i en annan nordisk stat har begärt verkställighet av ett förvandlingsstraff som omfattas av 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet utan att samtidigt begära verkställighet av betalningsskyldigheten, eller sedan en begäran om verkställighet av ett förvandlingsstraff bifallits i Sverige, får Kriminalvården begära att Kronofogdemyndigheten vidtar

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

ytterligare åtgärder för indrivning innan verkställighetsfrågan avgörs.

10 § I ett beslut om att verkställa ett förvandlingsstraff som omfattas av 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska det obetalda belopp som förvandlingsstraffet avser anges.

Ifall betalning av det obetalda beloppet erbjuds efter att ett beslut har fattats enligt första stycket, ska Kriminalvården omedelbart lämna besked om hur betalningen ska göras och redovisas samt om verkställigheten av förvandlingsstraffet helt eller delvis ska avbrytas.

Begäran om undantag från specialitetsprincipen

11 § En begäran om undantag från villkor som ställts upp vid överförande av en dömd person till Sverige för verkställighet enligt 5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål görs hos en behörig myndighet i den nordiska stat från vilken den dömde överförts till Sverige.

Om Kriminalvården får kännedom om att det finns skäl för undantag enligt första stycket, bör Kriminalvården inte meddela slutligt beslut i verkställighetsfrågan förrän frågan om undantag blivit avgjord.

6 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst

Skyldighet att pröva om överförande av verkställighet kan ske

1 § Kriminalvården ska så snart det är möjligt pröva om verkställigheten av en påföljd som omfattas av 6 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål kan bli aktuell att föra över till en annan nordisk stat.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Underrättelseskyldighet gentemot den dömde

2 § Om det finns förutsättningar att begära att verkställigheten av en påföljd som omfattas av 6 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till en annan nordisk stat, ska Kriminalvården underrätta den dömde om detta om han eller hon befinner sig i Sverige. Den dömde ska även upplysas om innebörden av att påföljden verkställs i den andra staten.

Begäran om att en dom på frivårdspåföljd ska föras över

3 § Den dömde får hos Kriminalvården begära att en påföljd som omfattas av 6 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska verkställas i en annan nordisk stat.

Den dömdes inställning

4 § Kriminalvården ska dokumentera den dömdes inställning till att verkställigheten av en påföljd som omfattas av 6 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till en annan nordisk stat.

Upplysningar

5 § Kriminalvården får, vid prövningen av om en påföljd som omfattas av 6 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska begäras verkställd i en annan nordisk stat, hämta in upplysningar från en behörig myndighet i den andra nordiska staten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten eller andra svenska myndigheter.

Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska på Kriminalvårdens begäran lämna de uppgifter som behövs för Kriminalvårdens prövning.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Begäran om verkställighet

6 § En begäran om verkställighet enligt 6 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska innehålla

– skälen för begäran,
– en kopia av domen,
– uppgift om att domen får verkställas i Sverige,
– uppgift huruvida påföljden till någon del har verkställts, och
– den tidpunkt då verkställighet senast får ske.

En begäran ska också innehålla

– ett yttrande från Kriminalvården enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.,
– ett läkarintyg enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m., eller
– ett utlåtande över en rättspsykiatrisk undersökning.

Om någon särskild personutredning eller läkarundersökning inte har ägt rum, ska i stället en kopia av tillgängliga handlingar om den dömdes personliga förhållanden bifogas.

Om möjligt ska begäran också innehålla ett yttrande från den dömde eller ett bevis på att han eller hon har fått tillfälle att yttra sig.

Om den dömde med anledning av domen har stått under övervakning eller genomfört samhällstjänst, ska det dessutom bifogas en redogörelse av behandlingsjournalen och andra tillgängliga uppgifter om den dömde för tiden efter det att domen meddelades.

Entledigande av övervakare

7 § Om en övervakare har förordnats för den dömde, ska Kriminalvården entlediga övervakaren när den andra nordiska staten har bifallit begäran om att verkställa påföljden där.

Underrättelser

8 § En domstol ska skicka en kopia av en dom eller ett beslut till en behörig myndighet i en annan nordisk stat när domen eller beslutet fått laga kraft, om domen eller beslutet avser en person som

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

– i Sverige dömts till en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst, och
– verkställer frivårdspåföljden i den andra nordiska staten.

9 § Kriminalvården ska genast underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om verkställighet inte längre får ske på grund av att nåd har meddelats i Sverige.

Återkallelse

10 § Om verkställighet inte längre kan eller bör ske i den andra nordiska staten, ska Kriminalvården återkalla begäran om verkställighet.

7 kap. Verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst

Underrättelseskyldighet gentemot den dömde

1 § Om en annan nordisk stat begär att verkställigheten av en påföljd som omfattas av 7 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till Sverige, ska Kriminalvården underrätta den dömde om detta om han eller hon befinner sig i Sverige.

Den dömdes inställning

2 § Om den dömde befinner sig i Sverige när Kriminalvården tar emot en begäran om att här verkställa en påföljd som omfattas av 7 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål, får Kriminalvården bistå den andra nordiska staten med att hämta in den dömdes inställning till att påföljden verkställs i Sverige.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Upplysningar

3 § Kriminalvården får, vid prövningen av om en påföljd som omfattas av 7 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska verkställas i Sverige, hämta in upplysningar från en behörig myndighet i den andra nordiska staten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten eller andra svenska myndigheter.

Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska på Kriminalvårdens begäran lämna de uppgifter som behövs för Kriminalvårdens prövning.

Underrättelser

4 § Kriminalvården ska genast underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om

– ett beslut enligt 7 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål har meddelats,

– påföljden är helt verkställd, eller

– verkställighet inte längre får ske på grund av att nåd har meddelats i Sverige.

5 § Om en fråga om en åtgärd mot den dömde har överlämnats till en annan nordisk stat med stöd av 7 kap. 6 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål, ska Kriminalvården underrätta justitiedepartementet i den staten om överlämnandet.

Frivårdspåföljder som bestämts till följd av bötesförvandling

6 § När en behörig myndighet i en annan nordisk stat har begärt verkställighet av en frivårdspåföljd som omfattas av 7 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål och som bestämts till följd av bötesförvandling utan att samtidigt begära verkställighet av betalningsskyldigheten, eller sedan en begäran om verkställighet av en frivårdspåföljd bifallits i Sverige, får Kriminalvården begära att Kronofogdemyndigheten vidtar ytterligare åtgärder för indrivning innan verkställighetsfrågan avgörs.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

7 § I ett beslut om att verkställa en frivårdspåföljd som omfattas av 7 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål och som bestämts till följd av bötesförvandling ska det obetalda belopp som frivårdspåföljden avser anges.

Ifall betalning av det obetalda beloppet erbjuds efter att ett beslut har fattats enligt första stycket, ska Kriminalvården omedelbart lämna besked om hur betalningen ska göras och redovisas samt om verkställigheten av frivårdspåföljden helt eller delvis ska avbrytas.

8 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige

Skyldighet att pröva om överförande av verkställigheten kan ske

1 § Kriminalvården ska så snart det är möjligt pröva om verkställigheten av övervakning som omfattas av 8 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål kan bli aktuell att föra över till en annan nordisk stat.

Underrättelseskyldighet gentemot den dömde eller frigivne

2 § Om det finns förutsättningar att begära att verkställigheten av övervakning som omfattas av 8 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till en annan nordisk stat, ska Kriminalvården underrätta den dömde eller frigivne om detta om han eller hon befinner sig i Sverige. Den dömde eller frigivne ska även upplysas om innebörden av att övervakningen verkställs i den andra staten.

Begäran om att övervakning efter villkorlig frigivning ska föras över

3 § Den dömde eller frigivne får hos Kriminalvården begära att övervakning som omfattas av 8 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska verkställas i en annan nordisk stat.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Den dömdes eller frigivnes inställning

4 § Kriminalvården ska dokumentera den dömdes eller frigivnes inställning till att verkställigheten av övervakning som omfattas av 8 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till en annan nordisk stat.

Upplysningar

5 § Kriminalvården får, vid prövningen av om övervakning som omfattas av 8 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska begäras verkställd i en annan nordisk stat, hämta in upplysningar från en behörig myndighet i den andra nordiska staten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten eller andra svenska myndigheter.

Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska på Kriminalvårdens begäran lämna de uppgifter som behövs för Kriminalvårdens prövning.

Begäran om verkställighet

6 § En begäran om verkställighet enligt 8 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska innehålla

– skälen för begäran,

– en kopia av domen,

– uppgift om att domen får verkställas i Sverige,

– uppgift huruvida övervakningen till någon del har verkställts, och

– den tidpunkt då verkställighet senast får ske.

En begäran ska också innehålla

– ett yttrande från Kriminalvården enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.,

– ett läkarintyg enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m., eller

– ett utlåtande över en rättspsykiatrisk undersökning.

Om någon särskild personutredning eller läkarundersökning inte har ägt rum, ska i stället en kopia av tillgängliga handlingar om den dömdes eller frigivnes personliga förhållanden bifogas.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Om möjligt ska begäran också innehålla ett yttrande från den dömde eller frigivne eller ett bevis på att han eller hon har fått tillfälle att yttra sig.

Om den dömde eller frigivne med anledning av domen har fått vård i anstalt eller stått under övervakning, ska det dessutom bifogas en redogörelse av behandlingsjournalen och andra tillgängliga uppgifter om den dömde eller frigivne för tiden efter det att domen meddelades.

Entledigande av övervakare

7 § Om en övervakare har förordnats för den frigivne, ska Kriminalvården entlediga övervakaren när den andra nordiska staten har bifallit begäran om att verkställa övervakningen där.

Underrättelser

8 § En domstol ska skicka en kopia av en dom eller ett beslut till en behörig myndighet i en annan nordisk stat när domen eller beslutet fått laga kraft, om domen eller beslutet avser en person som

– i Sverige villkorligt frigetts från ett fängelsestraff, och
– står under övervakning i den andra nordiska staten.

9 § Kriminalvården ska genast underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om verkställighet inte längre får ske på grund av att nåd har meddelats i Sverige.

Återkallelse

10 § Om verkställighet inte längre kan eller bör ske i den andra nordiska staten, ska Kriminalvården återkalla begäran om verkställighet.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

9 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i en annan nordisk stat

Underrättelseskyldighet gentemot den frigivne

1 § Om en annan nordisk stat begär att verkställigheten av övervakning som omfattas av 9 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål förs över till Sverige, ska Kriminalvården underrätta den frigivne om detta om han eller hon befinner sig i Sverige.

Den frigivnes inställning

2 § Om den frigivne befinner sig i Sverige när Kriminalvården tar emot en begäran om att här verkställa övervakning som omfattas av 9 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål, får Kriminalvården bistå den andra nordiska staten med att hämta in den frigivnes inställning till att övervakningen verkställs i Sverige.

Upplysningar

3 § Kriminalvården får, vid prövningen av om övervakning som omfattas av 9 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål ska verkställas i Sverige, hämta in upplysningar från en behörig myndighet i den andra nordiska staten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten eller andra svenska myndigheter.

Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska på Kriminalvårdens begäran lämna de uppgifter som behövs för Kriminalvårdens prövning.

Underrättelser

4 § Kriminalvården ska genast underrätta en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om

– ett beslut enligt 9 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål har meddelats,

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

– övervakningen är helt verkställd, eller
– verkställighet inte längre får ske på grund av att nåd har meddelats i Sverige.

5 § Om en fråga om en åtgärd mot den frigivne har överlämnats till en annan nordisk stat med stöd av 9 kap. 5 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål, ska den myndighet som överlämnat frågan underrätta justitiedepartementet i den staten om överlämnandet.

10 kap. Övriga bestämmelser

Begäran om komplettering

1 § Om en begäran till Kriminalvården eller Kronofogdemyndigheten görs av en myndighet i en annan nordisk stat och begäran inte innehåller tillräckliga uppgifter för prövningen av frågan, ska en komplettering begäras hos den myndighet som gjort begäran.

Upplysningar inför beslut om åtgärd enligt lagen om nordisk verkställighet i brottmål

2 § När en fråga uppkommer i Sverige om en åtgärd enligt lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål mot en person som i en annan nordisk stat dömts till en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff, bör ett yttrande hämtas in från den eller de myndigheter som har haft hand om den dömde eller frigivne med anledning av domen eller frigivningen.

Underrättelser

3 § Om en person, som i en annan nordisk stat dömts till en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst, begår en gärning under prövotiden och svensk domstol till följd av det meddelar en dom eller beslutar om en åtgärd, ska domstolen

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

skicka en kopia av domen eller beslutet till en behörig myndighet i den andra nordiska staten när domen eller beslutet fått laga kraft.

4 § Om en person, som i en annan nordisk stat villkorligt frigetts från ett fängelsestraff, begår en gärning under prövotiden och svensk domstol till följd av det meddelar en dom eller beslutar om en åtgärd, ska domstolen skicka en kopia av domen eller beslutet till en behörig myndighet i den andra nordiska staten när domen eller beslutet fått laga kraft.

Upplysningar på begäran av en annan nordisk stat

5 § Om en annan nordisk stat begär ett yttrande av en svensk myndighet som avser någon som i Sverige dömts till en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst, eller någon som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff, ska myndigheten hämta in upplysningar från de myndigheter som ansvarat för övervakningen eller anordnat samhällstjänsten, innan den lämnar sitt yttrande.

6 § Kronofogdemyndigheten och Kriminalvården får för sina verksamhetsområden meddela ytterligare föreskrifter om tillämpningen av lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Genom förordningen upphävs förordningen (1963:194) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

3. Den upphävda förordningen, med undantag för 5 a–5 b §§, gäller fortfarande för ärenden om överförande av verkställighet som har inletts före ikraftträdandet.

4. Bestämmelserna i 5 kap. 6–7 §§ tillämpas dock även på ärenden som inletts före ikraftträdandet.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.13 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m.

Regeringen föreskriver att 7 d § förordningen (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m.[1] ska upphöra att gälla.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Ärenden som har inletts hos Kronofogdemyndigheten och Kriminalvården före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.

[1] Senaste lydelse av förordningens rubrik 1995:126.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.14 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

Regeringen föreskriver att det i förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m. ska införas en ny paragraf, 6 b §, av följande lydelse.

6 b § Om Kriminalvården under personutredningen anser att det finns förutsättningar enligt lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål att föra över en svensk påföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst till en annan nordisk stat, ska Kriminalvården redogöra för det i sitt yttrande.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.15 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1134) om belastningsregister

Regeringen föreskriver att 9 § förordningen (1999:1134) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §[1]	
Belastningsregistret *skall* också innehålla uppgifter om	Belastningsregistret *ska* också innehålla uppgifter om
1. beslut av en myndighet i Danmark, Finland, Island eller Norge om överflyttning till den staten av verkställighet av fängelse *eller* övervakning av den som villkorligt *frigivits* eller dömts till skyddstillsyn,	1. beslut av en myndighet i Danmark, Finland, Island eller Norge om överflyttning till den staten av verkställighet av *a)* fängelse, *b)* övervakning av den som villkorligt *frigetts* eller dömts till skyddstillsyn, eller *c) samhällstjänst som har dömts ut tillsammans med skyddstillsyn eller villkorlig dom*,
2. annat beslut av en myndighet i en annan stat om verkställighet av en påföljd som dömts ut här i landet,	
3. beslut av en svensk domstol eller en myndighet enligt *5, 10, 14, 17 eller 21 § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.*, samt	3. beslut av en svensk domstol eller en myndighet enligt 5 *kap. 1 §, 7 kap. 1 §, 9 kap. 1 § samt 10 kap. 16 och 18 §§ lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*, *och*
4. beslut av en svensk myndighet enligt 10 § lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.	

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

[1] Senaste lydelse 1999:1134.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1.16 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2005:501) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall

Regeringen föreskriver att 2 kap. 4 § förordningen (2005:501) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
4 §[2]	
En ansökan enligt lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål om överlämnande till Sverige av egendom som omfattas av ett frysningsbeslut eller en ansökan enligt *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.* eller lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom om verkställighet utomlands av förverkandebeslut som avser egendom som omfattas av ett frysningsbeslut ska göras i anslutning till eller så snart som möjligt efter det att ett frysningsbeslut har översänts.	En ansökan enligt någon av följande lagar ska göras i anslutning till eller så snart som möjligt efter det att ett frysningsbeslut har översänts: *– lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, om ansökan gäller överlämnande till Sverige av egendom som omfattas av ett frysningsbeslut, eller* *– lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål eller lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, om ansökan gäller verkställighet utomlands av förverkandebeslut som avser egendom som omfattas av ett frysningsbeslut.*
Detsamma gäller ett beslut om förverkande *som* ska sändas över till en annan medlemsstat inom Europeiska unionen för verkställighet enligt lagen	*Även när* ett beslut om förverkande ska sändas över till en annan medlemsstat inom Europeiska unionen för verkställighet enligt lagen

[1] Senaste lydelse av förordningens rubrik 2020:977.
[2] Senaste lydelse 2020:977.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

(2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall.	(2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall, *ska det göras i anslutning till eller så snart som möjligt efter det att ett frysningsbeslut har översänts.*

En ansökan enligt första stycket ska innehålla uppgifter om frysningsbeslutet och om vilken myndighet frysningsbeslutet har översänts till.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

2 Bakgrund

2.1 Inledning

Överförande av verkställighet i brottmål är sedan lång tid en del av det internationella straffrättsliga samarbetet. Det grundläggande syftet med samarbetet vad gäller frihetsberövande påföljder och frivårdspåföljder är att underlätta den dömdes sociala återanpassning genom att möjliggöra att påföljden verkställs där den dömde är medborgare eller har sin bosättning. När det gäller verkställighet av bötestraff och beslut om förverkande syftar samarbetet främst till att åstadkomma en så effektiv brottsbekämpning som möjligt.

Det finns ett flertal lagar som reglerar överförande av verkställighet i brottmål till och från Sverige. Dessa lagar grundar sig i sin tur på olika internationella överenskommelser och EU-rättsakter. Samarbetet mellan de nordiska länderna på området bygger på lagharmonisering genom liknande regelverk i de nordiska länderna.

Nedan redogörs närmare för det nordiska samarbetet på området (avsnitt 2.2) och den svenska lagstiftningen (avsnitt 2.3). Vidare redogörs kort för samarbetet med stater utanför Norden (avsnitt 2.4) och annan relevant lagstiftning (avsnitt 2.5). I nästföljande del framgår hur samhällstjänst tillämpas i de nordiska staternas påföljdssystem (avsnitt 2.6). Kapitlet avslutas med vissa statistikuppgifter (avsnitt 2.7)

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

2.2 Det nordiska samarbetet

2.2.1 En tillbakablick

Det nordiska samarbetet om överförande av verkställighet går tillbaka till 1930-talet. Genom en konvention 1932 gavs avgöranden som innefattade förpliktelser att betala skadestånd och som meddelats i ett nordiskt land bindande verkan i andra nordiska länder.

Den 8 mars 1948 antogs en ny kompletterande konvention, dock endast mellan Danmark, Norge och Sverige, om erkännande och verkställighet av domar i brottmål. Överenskommelsen omfattade verkställighet av böter, förverkande och ersättning för rättegångskostnader samt vissa processuella tvångsmedel. Under de förhandlingar som föregick 1948 års konvention övervägdes möjligheten att också kunna överföra verkställighet av fängelsestraff mellan de nordiska länderna men tiden ansågs ännu inte mogen för en sådan reform. Konventionen genomfördes i svensk rätt genom lagen (1948:758) om erkännande och verkställighet i vissa fall av dom, som i brottmål meddelats i Danmark eller Norge.

Frågan om att utvidga det nordiska samarbetet till att omfatta verkställighet av frihetsberövande straff och övervakning av villkorligt dömda och frigivna diskuterades på nytt på 1950-talet. Det framhölls att de goda förbindelserna mellan de nordiska länderna gjorde det önskvärt att utveckla samarbetet samt att det även skulle omfatta Finland och Island. Enighet nåddes om att inte låta samarbetet regleras av en konvention utan av varandra motsvarande lagar, som utfärdas i de olika länderna. Det betonades att en förutsättning för utvecklingen av samarbetet var den tillit som fanns till samtliga nordiska ländernas rättssystem, även med beaktande av de skillnader som förelåg. I mars 1962 antog Nordiska rådet en rekommendation, i vilken rådet begärde att respektive nordiskt land antog en lagstiftning i enlighet med de principer för samarbetet som länderna var överens om.

För svensk del infördes lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (1963 års lag) med tillhörande verkställighetsföreskrifter i förordningen (1963:194) om samarbete med Danmark, Finland,

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (1963 års förordning). Regelverket trädde i kraft den 1 juli 1963.

2.2.2 Vissa utgångspunkter i 1963 års lag

1963 års lag möjliggör överförande mellan Sverige och de andra nordiska staterna av fängelsestraff, bötesstraff samt beslut om förverkande, rättegångskostnad som dömts ut i brottmål, kvarstad, beslag, penningbeslag och vite. Därutöver kan även övervakning av villkorligt dömda (vilket för svensk del avser dem som dömts till skyddstillsyn) och frigivna överföras. När lagen är tillämplig gäller den före lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen (europeiska verkställighetslagen), lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen (lagen om verkställighet av frivårdspåföljder) och lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (1972 års internationella verkställighetslag). Detsamma kommer gälla i förhållande till den nya lagen om internationell verkställighet i brottmål, som föreslås ersätta den sistnämnda lagen (se propositionen Internationell verkställighet i brottmål, prop. 2024/25:104).

Regleringen av överförande av påföljder till de andra nordiska länderna är i viss mån splittrad. Överlämnande till rättspsykiatrisk vård och ungdomspåföljder omfattas inte av 1963 års lag. Under de nordiska överläggningarna om samarbetets omfattning beslutade man att sådana påföljder inte skulle omfattas, eftersom skillnaderna mellan de olika länderna var alltför stora (se propositionen Förslag till lag om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m., prop. 1962:203 s. 21). I förhållande till Danmark och Finland tillämpas numera i stället den europeiska verkställighetslagen om överförandet avser överlämnande till rättspsykiatrisk vård eller sluten ungdomsvård (se 1 kap. 2 § och propositionen Erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen, prop. 2014/15:29, s. 171–172). När det gäller Island och Norge tillämpas 1972 års internationella verkställighetslag beträffande överlämnande till rättspsykiatrisk vård (se 2 kap. 1 §). Med stöd av lagen om

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

verkställighet av frivårdspåföljder är det möjligt att föra över även en villkorlig dom, som kan förenas med en föreskrift om samhällstjänst, till Danmark och Finland.

Den nordiska lagstiftningen bygger på direktkontakter mellan behöriga myndigheter i respektive stat och på att prövningen av frågan om överförande görs av de myndigheterna. Någon skyldighet att godta en begäran om överförande av verkställighet från en annan stat finns inte. Samarbetet bygger dock på att en framställning som har gjorts i enlighet med lagstiftningen ska godtas, om det inte finns några särskilda hinder mot det. Ett skäl mot att föreslå en tvingande reglering var att det skulle bli onödigt betungande och i viss mån äventyra samarbetet (se prop. 1962:203 s. 12–13). Någon ny påföljd med utgångspunkt i nationella regler ska inte bestämmas när ett frihetsberövande straff överförs. I stället sker en schematisk omvandling till ett i verkställighetslandet tillämpligt straff med motsvarande längd. I förarbetena konstaterades att olikheterna i de nordiska ländernas regelverk kan leda till en viss skärpning eller mildring i jämförelse med en verkställighet i domslandet, men att dessa skillnader inte ska överdrivas och att det inte fanns några större betänkligheter mot det förordade systemet (se prop. 1962:203 s. 22).

Vid införandet av 1963 års lag angavs vidare att en utvidgning av samarbetet motiverades av såväl kriminalpolitiska som humanitära skäl. Det framhölls att en ändamålsenlig behandling underlättas om den utförs av anstaltspersonal som talar samma språk som den intagne, även om det är fråga om närbesläktade språk som danska, norska och svenska. Vidare uttalades att den dömdes återanpassning till samhället främjas om han eller hon vid frigivning från anstalt placeras i den miljö där han eller hon kommer att vistas i fortsättningen, eftersom det då finns bättre förutsättningar att förbereda frigivningen. Därutöver kan risken för återfall förmodas bli mindre om den dömde anpassas till en omgivning där han eller hon ska vistas efter frigivning. Beträffade de humanitära aspekterna lyftes särskilt fram att den dömde under anstaltstiden har större möjligheter att ha kontakt med anhöriga och andra närstående i sitt hemland. De kriminalpolitiska skälen till ett utvidgat samarbete lyftes även fram beträffande kriminalvård i frihet. Om den dömde ställs under övervakning är det angeläget att han eller hon inte undandrar sig övervakningen genom att återvända till hemlandet. Vidare kan domstolarna tänkas vara mer benägna att använda sig av

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

frivårdspåföljder om tillfredsställande övervakning kan anordnas i hemlandet (se prop. 1962:203 s. 20).

2.3 Den nuvarande lagstiftningen

2.3.1 Böter och förverkande

1963 års lag inleds med bestämmelser om överförande av verkställighet av bötesstraff, beslut om förverkande och beslut om ersättning för rättegångskostnad i brottmål. Bötesstraff och förverkandebeslut som bestämts genom strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot omfattas också (jfr 34 § och prop. 1962:203 s. 71–72). Även beslut om kvarstad, beslag och penningbeslag av egendom som tillhör någon som är misstänkt för brott eller som en utredning om förverkande rör och som meddelats för att trygga anspråk på böter, förverkande av egendom, skadestånd eller ersättning för rättegångskostnad omfattas av regleringen (1 § första och andra styckena, 3 och 4 §§ 1963 års lag). Vidare kan beslut om vite som förelagts part av vissa angivna myndigheter och domstolar eller till fullgörande av skyldighet i rättegång överföras med stöd av lagen (se 4 §). 1963 års lag omfattar däremot inte beslut om företagsbot eller avgift till brottsofferfond. Gentemot Danmark och Finland kan dock sådana beslut verkställas med stöd av lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen (1 kap. 2 §).

Verkställighet i Sverige sker enligt svensk lag (3 §). Det innebär bl.a. att bestämmelserna om uppbörd och indrivning i bötesverkställighetslagen (1979:189) och bötesverkställighetsförordningen (1979:197) ska tillämpas. Belopp i utländsk valuta ska räknas om till svenska kronor enligt den kurs som gällde dagen före ansökan om verkställighet bifölls (6 § 1963 års förordning). Ett till Sverige överfört bötesstraff får inte förvandlas till fängelse (3 § 1963 års lag). Indrivna medel förs över direkt från Kronofogdemyndigheten till den sökande myndigheten. Eventuella kostnader för verkställigheten som inte täcks av verkställighetsåtgärden betalas av det verkställande landet (35 §). Skatteverket för statens talan om

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

verkställighet i Sverige leder till talan inför domstol (33 § andra stycket).

2.3.2 Fängelsestraff

Förutsättningar och verkställighet

Överförande av verkställighet av fängelsestraff till och från Sverige regleras i 5–9 §§ 1963 års lag. Som förutsättningar för ett överförande gäller att den dömde är medborgare eller har hemvist i verkställighetsstaten, eller att han eller hon uppehåller sig i den staten och det med hänsyn till omständigheterna är lämpligast att straffet verkställs där (5 och 8 §§). Det krävs inte att den dömde samtycker till att verkställigheten förs över. I lagen anges vissa andra frihetsberövande påföljder än fängelse som kan överföras till Sverige, exempelvis haefte (Danmark) eller tukthus (Finland). Dessa påföljder har numera avskaffats i respektive land.

Om Sverige tar över verkställigheten ska det utländska straffet omvandlas till ett svenskt fängelsestraff på lika lång tid (6 §). Det omvandlade straffet är verkställbart i Sverige som om det hade dömts ut här (7 § första stycket). Strafftiden ska i förekommande fall räknas från verkställighetens början i den andra nordiska staten (7 § andra stycket).

Som framgår av avsnitt 2.3.1 är det inte möjligt att förvandla ett bötesstraff som verkställs i Sverige med stöd av 1963 års lag till ett fängelsestraff. Däremot kan ett förvandlingsstraff för böter som dömts ut i ett annat nordiskt land verkställas här. Om böterna betalas får förvandlingsstraffet inte verkställas (7 § tredje stycket). Till skillnad från vad som gäller för svenska förvandlingsstraff finns i Danmark, Island och Norge en möjlighet att delvis betala sina böter och på så sätt få förvandlingsstraffet nedkortat i motsvarande mån. I en sådan situation ska förvandlingsstraff som verkställs i Sverige sättas ned på samma sätt (7 § tredje stycket).

Om den andra nordiska staten bifaller framställningen om överförande ska Kriminalvården vid behov ombesörja att den dömde transporteras dit (8 § första stycket). Polismyndigheten kan hålla den dömde i förvar i upp till 48 timmar om det krävs för att transporten ska kunna genomföras (8 § fjärde stycket). Detsamma

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

gäller om den som överförts påträffas i Sverige före frigivningen i den andra staten och den staten begär att han eller hon överförs (8 § tredje och fjärde stycket). Den tid som den dömde för transporten är omhändertagen i Sverige räknas som strafftid (8 § femte stycket). Om ett utländskt fängelsestraff ska verkställas i Sverige ska Kriminalvården ansvara för transporten inom Sverige (8 a §).

Tvångsmedel och specialitetsprincipen

Om den dömde flytt till Sverige för att undvika verkställighet av ett fängelsestraff i en annan nordisk stat och det kan föranleda en framställning om överförande hit, får den dömde häktas på begäran av behörig myndighet i den andra staten. För häktning krävs att det finns en risk för att den dömde avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställighet av påföljden. Beslut om häktning får meddelas även efter att en framställning om överförande har gjorts (5 a § första stycket). Om det finns skäl att anhålla eller häkta den dömde men syftet kan uppnås med reseförbud eller anmälningsskyldighet får sådant tvångsmedel beslutas i stället (5 b § första stycket). I fråga om häktning, anhållande, reseförbud och anmälningsskyldighet gäller i övrigt det som anges i vissa utpekade bestämmelser i rättegångsbalken (5 a § andra stycket och 5 b § andra stycket). Beslut om tvångsmedel gäller längst till dess påföljden har börjat verkställas i Sverige (5 c § första stycket). Om en framställning om överförande av verkställighet inte görs inom 40 dagar från beslutet om tvångsmedel ska beslutet hävas (5 a § andra stycket). Åklagaren eller rätten ska också häva ett beslut om anhållande eller häktning senast när det finns skäl att anta att den sammanlagda tid som den dömde har varit berövad friheten i Sverige och i den andra staten uppgår till den tid som den dömde skulle ha varit berövad friheten om verkställighet av påföljden hade skett i den andra staten (5 c § tredje stycket).

Om den dömde förs över till ett annat nordiskt land för verkställighet av ett svenskt fängelsestraff gäller den s.k. specialitetsprincipen, vilken innebär att den dömde varken får åtalas eller straffas för en annan gärning än den domen avser och som begåtts före överförandet eller vidareöverlämnas eller vidareutlämnas till en stat utanför Norden. Skyddet enligt specialitets-

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

principen gäller inte om den dömde har samtyckt till åtgärden, haft möjlighet att lämna den andra staten men inte gjort det inom 45 dagar efter frigivningen eller återvänt dit efter att ha lämnat landet (9 § första stycket). Efter framställning av den mottagande staten kan avsteg från villkoren beviljas. En sådan framställning handläggs, beroende på vad avsteget gäller, enligt lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder (nordiska arresteringsorderlagen), lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder (europeiska arresteringsorderlagen) eller lagen (1957:668) om utlämning för brott (utlämningslagen), (9 § andra stycket). Skyddet enligt specialitetsprincipen gäller inte om den dömde ska utvisas från Sverige till den andra staten (9 § tredje stycket). Har det ställts upp villkor för den dömdes överförande till Sverige gäller de villkoren här (28 §).

2.3.3 Frivårdspåföljder

I 10–16 §§ 1963 års lag finns bestämmelser om överflyttning av övervakning av villkorligt dömda. Övervakning av den som i en annan nordisk stat blivit villkorligt dömd med föreskrift om övervakning får på begäran av den staten anordnas i Sverige (10 §). När det gäller överförande från Sverige får övervakning av den som i Sverige dömts till skyddstillsyn överflyttas till en annan nordisk stat (15 §). I förarbetena uttalas att ett överförande förutsätter att den dömde har en anknytning till verkställighetslandet samt att han eller hon avser att bege sig till det land där övervakningen ska ske (se prop. 1962:203 s. 40).

Vid överförande av övervakning till Sverige ska det som är bestämt om prövotid och övervakningstid i den andra staten gälla här. Detsamma gäller föreskrifter som meddelats angående den dömdes skyldigheter, om inte Kriminalvården beslutar något annat (12 § första stycket). I förarbetena uttalas därvid att den andra statens dom ska vara bestämmande för utformningen av övervakningen i Sverige, men att ändringar kan göras i den mån det behövs för en anpassning till svenska förhållanden och den dömdes situation i Sverige. Anpassningen ska dock inte få karaktären av en ny påföljdsbestämning (se prop. 1962:203 s. 44). Kriminalvården ska ha hand om övervakningen och förordna övervakare för den dömde

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

(11 §). I övrigt ska vad som gäller enligt svensk lag om skyddstillsyn tillämpas, vilket bl.a. innebär att Kriminalvården efter att verkställigheten påbörjats i Sverige enligt bestämmelserna i 28 kap. 7 och 8 §§ brottsbalken har möjlighet att ändra föreskrifter, besluta om elektronisk övervakning, meddela den dömde en varning eller begära att åklagare för talan vid domstol om undanröjande av påföljden (jfr prop. 1962:203 s. 44–45). Beslutas det i det andra nordiska landet om ändrade bestämmelser angående den till Sverige överförda domen, eller om förverkande av anstånd att avtjäna ett villkorligt fängelsestraff eller att få fängelsestraffet bestämt, ska dock det beslutet gälla här (12 § andra stycket). Kriminalvården eller en domstol kan också hänskjuta en fråga om åtgärd mot den dömde till en behörig myndighet i den stat där domen meddelades, om det bedöms lämpligare att frågan prövas där (13 §). Så kan t.ex. vara fallet om domen avser en gärning som inte är kriminaliserad i Sverige, om gärningen är preskriberad enligt svensk rätt, om det är en avsevärd skillnad i straffskala mellan ländernas lagar eller om frågan om förverkande av påföljden aktualiserats på grund av någon annan misskötsamhet än brott (se prop. 1962:203 s. 45–48).

När det gäller svenska domar på skyddstillsyn som har överförts till en annan nordisk stat ska vad som i den staten beslutas avseende domen gälla även i Sverige (15 § andra stycket). Även om övervakningen flyttats över till den andra staten får vidare åtgärd i fråga om skyddstillsynen beslutas i Sverige om den dömde här döms för ett annat brott eller om en behörig myndighet i den andra staten hänskjuter ett ärende om en sådan åtgärd till Sverige. Ett sådant ärende tas upp av Kriminalvården (15 § tredje stycket).

I 1963 års lag finns också bestämmelser som ger möjlighet att undanröja en frivårdspåföljd som dömts ut i en annan nordisk stat, inklusive sådana fall där verkställigheten av en sådan påföljd inte överförts (14 och 16 §§).

2.3.4 Övervakning efter villkorlig frigivning

Med stöd av 17–23 §§ 1963 års lag kan övervakning av villkorligt frigivna personer ske i ett annat nordiskt land än det land där fängelsestraffet avtjänades. Övervakning av den som i ett annat nordiskt land blivit villkorligt frigiven efter avtjänande av ett

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

fängelsestraff får således på begäran anordnas i Sverige (17 §). På samma sätt får övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige anordnas i ett annat nordiskt land (22 § första stycket).

I likhet med överförande av villkorligt dömda med föreskrift om övervakning förutsätts att den frigivne har en anknytning till verkställighetslandet samt att han eller hon avser att bege sig till det land där övervakningen ska ske (se prop. 1962:203 s. 40 och 51–52). Även i övrigt gäller i huvudsak samma regler om verkställighet och anpassning som när det är fråga om överflyttning av övervakning inom ramen för en frivårdspåföljd (18 §, 19 § första och tredje styckena, 20 och 22 §§). Som utgångspunkt ska innehållet i den nordiska domen vara styrande för övervakningen i Sverige. Att svenska regler som huvudregel i övrigt ska gälla för verkställigheten innebär bl.a. att Kriminalvården får meddela föreskrifter och varningar enligt 26 kap. 16 § och 19 § första stycket brottsbalken med anledning av den frigivnes misskötsamhet, medan övervakningsnämnden får fatta beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. 19 § andra stycket brottsbalken. Prövotiden får dock inte förlängas (19 § första stycket). Förklaras villkorligt medgiven frihet förverkad i Sverige ska verkställigheten ske här, omvandlat till fängelse på lika lång tid (19 § andra stycket). Kriminalvården eller en domstol kan också, på samma sätt som för frivårdspåföljder (jfr 13 § och avsnitt 2.3.3), hänskjuta en fråga om åtgärd mot den dömde till en behörig myndighet i den stat där domen meddelades, om det bedöms lämpligare att frågan prövas där (20 §). Skälen för att välja att överlämna en fråga är desamma som för frivårdspåföljder (se prop. 1962:203 s. 51–51 och avsnitt 2.3.3). När det gäller övervakning som överflyttas från Sverige till en annan nordisk stat ska beslut som fattas i den andra staten om ändrade bestämmelser avseende den villkorliga frigivningen gälla även i Sverige (22 § andra stycket). Även om övervakningen flyttats över får åtgärd i fråga om den villkorliga frigivningen beslutas i Sverige om den frigivne här ska dömas för annat brott eller om en behörig myndighet i en annan nordisk stat hänskjuter ett ärende om en sådan åtgärd till Sverige. Ett sådant hänskjutet ärende tas upp av Kriminalvården, som ska överlämna det till övervakningsnämnden om åtgärden avser förverkande av villkorligt medgiven frihet (22 § tredje stycket, jfr 26 kap. 19 § andra stycket brottsbalken).

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

I 1963 års lag finns också bestämmelser som ger möjlighet att förverka villkorligt medgiven frihet som hänför sig till en dom meddelad i en annan nordisk stat, inklusive sådana fall där övervakningen av den frigivne inte överförts (21 och 23 §§).

2.3.5 Beslutsordning och kommunikation

Det är Kronofogdemyndigheten som är behörig myndighet när det gäller att begära verkställighet i andra nordiska stater av svenska bötesstraff samt beslut om förverkande, ersättning för rättegångskostnad i brottmål, kvarstad, beslag, penningsbeslag och vite. Det är också Kronofogdemyndigheten som ska pröva framställningar från de andra nordiska staterna om verkställighet i Sverige av motsvarande nordiska avgöranden (24 och 25 §§ 1963 års lag och 4 a § 1963 års förordning).

Det är Kriminalvården som begär verkställighet i ett annat nordiskt land av ett svenskt fängelsestraff, beslut om övervakning och övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige. Det är också Kriminalvården som prövar framställningar från de andra nordiska staterna om verkställighet av sådana straff och om anordnande av sådan övervakning i Sverige (24 och 25 §§ 1963 års lag).

En framställning om verkställighet i Sverige görs av en behörig myndighet i den andra nordiska staten (24 § första stycket). Framställningen får inte bifallas om avgörandet inte är verkställbart i den andra staten (24 § andra stycket). Vad framställningarna ska innehålla regleras i 1963 års förordning.

Kronofogdemyndighetens och Kriminalvårdens beslut enligt lagen gäller omedelbart och får, efter ett obligatoriskt omprövningsförfarande (26 a–26 d §§ 1963 års lag och 4 a § 1963 års förordning), som huvudregel överklagas till allmän förvaltningsdomstol (26 § 1963 års lag och 4 a § 1963 års förordning). Även rättens beslut i ett överklagat ärende gäller omedelbart. Lagen innehåller också vissa särskilda överklaganderegler avseende övervakningsnämndens beslut (27 § 1963 års lag).

I ärenden som avser verkställighet av fängelsestraff i en annan nordisk stat ska offentligt biträde förordnas, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Detsamma gäller i mål och ärenden om

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

användning av tvångsmedel mot en dömd person som flytt hit, när tvångsmedelsanvändningen begärs av en annan nordisk stat (36 §).

2.3.6 Åtalsförbud, preskription, nåd och transitering

Om ett nordiskt bötesstraff eller fängelsestraff ska verkställas i Sverige får inte åtal väckas för den gärning som påföljden avser. Detsamma gäller om övervakning flyttas till Sverige, om en påföljd som dömts ut i en annan nordisk stat undanröjs eller om villkorligt medgiven frihet med anledning av en dom som meddelats i en annan nordisk stat förverkas här (29 §). Det finns också regler som innebär att svensk domstol ska ta hänsyn till domar som meddelats i andra nordiska stater när den tillämpar reglerna i 34 kap. brottsbalken om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom. Detsamma gäller dock inte förvandlingsstraff för böter som meddelats i en annan nordisk stat om ett annat sådant förvandlingsstraff ska dömas ut i Sverige (29 §).

Uppkommer efter att framställningen om verkställighet bifallits fråga om hinder mot verkställighet på grund av preskription ska den frågan prövas enligt lagen i den andra nordiska staten (31 § första stycket). Beslut om nåd angående ett överfört avgörande kan meddelas både av Sverige och den andra nordiska staten. Om nåd meddelats av den andra nordiska staten ska verkställigheten i Sverige upphöra (31 § andra och tredje styckena).

En dömd person som ska överföras mellan två andra nordiska stater för att verkställa ett fängelsestraff får utan särskilt tillstånd föras genom Sverige. Polismyndigheten får hålla den som överförs i förvar i upp till 48 timmar om det behövs för att en transport ska kunna genomföras (32 §).

2.4 Samarbetet med icke-nordiska stater

2.4.1 Samarbetet med EU:s medlemsstater

Samarbetet mellan EU:s medlemsstater om överförande av frihetsberövande påföljder regleras av rådets rambeslut 2008/909/RIF av den 27 november 2008 om tillämpning av principen om ömsesidigt

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

erkännande på brottmålsdomar avseende fängelse eller andra frihetsberövande åtgärder i syfte att verkställa dessa inom Europeiska unionen (fängelserambeslutet). Fängelserambeslutet bygger på principen om ömsesidigt erkännande och har genomförts i Sverige genom europeiska verkställighetslagen och förordningen (2015:109) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen (europeiska verkställighets-förordningen). Enligt europeiska verkställighetslagen ska Kriminalvården pröva om en utländsk dom på frihetsberövande påföljd ska erkännas och verkställas i Sverige samt om en sådan svensk dom ska skickas till en annan medlemsstat för att verkställas där. De svenska påföljder som kan överföras är fängelse, överlämnande till rättspsykiatrisk vård och sluten ungdomsvård. Vissa av Kriminalvårdens beslut enligt lagen kan överklagas till allmän domstol.

Samarbetet mellan EU:s medlemsstater om överförande av frivårdspåföljder regleras av rådets rambeslut 2008/947/RIF av den 27 november 2008 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på domar och övervakningsbeslut i syfte att övervaka alternativa påföljder och övervakningsåtgärder (rambeslutet om frivårdspåföljder). Rambeslutet om frivårdspåföljder bygger på principen om ömsesidigt erkännande och har genomförts i Sverige genom lagen om verkställighet av frivårdspåföljder och förordningen (2015:652) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen (förordningen om verkställighet av frivårdspåföljder). Enligt lagen om verkställighet av frivårdspåföljder ska Kriminalvården pröva om en utländsk dom på frivårdspåföljd ska erkännas och verkställas i Sverige samt om en sådan svensk dom ska skickas till en annan medlemsstat för att verkställas där. De svenska påföljder som kan överföras är övervakning efter det att den dömde villkorligt frigetts, villkorlig dom och skyddstillsyn. Det är också möjligt att föra över en samhällstjänst när en villkorlig dom eller skyddstillsyn förenats med en sådan föreskrift. Vissa av Kriminalvårdens beslut enligt lagen kan överklagas till allmän domstol.

Samarbetet mellan EU:s medlemsstater om överförande av bötesstraff regleras av rådets rambeslut 2005/214/RIF av den 24 februari 2005 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på bötesstraff. Även det rambeslutet baseras på

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

principen om ömsesidigt erkännande och har genomförts i Sverige genom lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen och förordningen (2009:1428) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen. På området för förverkande har sedan tidigare antagits rådets rambeslut 2006/783/RIF av den 6 oktober 2006 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på beslut om förverkande (rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande). Rambeslutet har genomförts i Sverige genom lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall samt förordningen (2011:578) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall. Enligt nämnda lagar ska Kronofogdemyndigheten pröva om ett utländskt bötesstraff eller beslut om förverkande ska erkännas och verkställas i Sverige samt om ett sådant svenskt avgörande ska skickas till en annan medlemsstat för att verkställas där. Vissa av Kronofogdemyndighetens beslut kan överklagas till allmän domstol.

För att öka effektiviteten i samarbetet om förverkande ersattes bl.a. rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande (EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande). Förordningen har tillämpats sedan den 19 december 2020 och ersätter bl.a. lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall i förhållande till alla EU:s medlemsstater utom Danmark och Irland. Förordningen är direkt tillämplig i Sverige och kompletteras av bestämmelser i lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkade. Förordningen och kompletteringslagen är tillämpliga såväl när svenska beslut sänds över till en annan medlemsstat för erkännande och verkställighet där som när utländska beslut översänds till Sverige för erkännande och verkställighet här. Även här bygger samarbetet på direktkontakter mellan behöriga myndigheter i medlemsstaterna och Kronofogdemyndigheterna är behörig myndighet när beslut om förverkande sänds från och till Sverige.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

2.4.2 Samarbetet med stater utanför Norden och EU

Internationella verkställighetslagen

1972 års internationella verkställighetslag

1972 års internationella verkställighetslag möjliggör överförande av frihetsberövande påföljder, bötesstraff och beslut om förverkande till och från stater utanför Norden och EU. Lagen innehåller bestämmelser för genomförande av bl.a. Europarådets konvention från 1970 om brottmålsdoms internationella rättsverkningar (brottmålsdomskonventionen) och Europarådets konvention från 1983 om överförande av dömda personer (överförandekonventionen) jämte 1997 års tilläggsprotokoll. Bestämmelserna i lagen tillämpas inte generellt utan förutsätter som huvudregel att det finns en överenskommelse mellan Sverige och den andra staten om samarbete i fråga om bistånd med verkställighet. Lagen medger dock överförande av verkställighet av frihetsberövande påföljder utan en överenskommelse med den andra staten om det föreligger synnerliga skäl för ett överförande. Vanligtvis förutsätter ett överförande av en frihetsberövande påföljd att den dömde personen samtycker till överförandet. Samarbetet enligt överförandekonventionen är inte tvingande för de inblandade staterna och bygger på kontakter mellan staternas centralmyndigheter. Det är som huvudregel regeringen som beslutar om verkställighet av ett utländskt avgörande i Sverige.

Förslaget till ny internationell verkställighetslag

1972 års internationella verkställighetslag är föremål för en fullständig genomsyn och förslag om en ny internationell verkställighetslag har presenterats (se prop. 2024/25:104).

Även den nya internationella verkställighetslagen föreslås innehålla bestämmelser för genomförande av bl.a. ovan nämnda konventioner. Lagen ska dock kunna tillämpas även utan att det finns en internationell överenskommelse om samarbete mellan Sverige och den andra staten. Lagen föreslås innehålla bestämmelser om att Kriminalvården och Kronofogdemyndigheten som

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

huvudregel beslutar i ärenden enligt lagen. Regeringen föreslås dock ha möjlighet att i vissa fall besluta om avslag på framställningar om att ett utländskt avgörande ska verkställas i Sverige. Överklagande av beslut föreslås ske till allmän domstol. Vidare föreslås att lagens reglering av tvångsmedel uppdateras och att tidsfristen för Polismyndighetens möjlighet att ta dömda personer i förvar i samband med transporter till andra stater förlängs.

Liksom i europeiska verkställighetslagen föreslås det införas regler om överklagandeförbud när den dömde samtycker till att en frihetsberövande påföljd förs över till en annan stat. Vidare ska den dömde kunna förklara att han eller hon avstår från att överklaga Kriminalvårdens beslut att sända över en dom för verkställighet till en annan stat, eller fullfölja ett sådant överklagande (nöjdförklaring). Dessutom föreslås att Kriminalvården och domstolarna åläggs ett skyndsamhetskrav vid handläggningen.

2.5 Annan relevant lagstiftning

Bestämmelserna om överförande av verkställighet av fängelsestraff bör ses i ljuset av de regler som finns om överlämnade eller utlämning för brott, som också kan användas för att straff ska kunna verkställas i en annan stat än där den dömde befinner i sig. Inom EU, med undantag för nordiska ärenden, används den europeiska arresteringsordern som grundar sig i rådets rambeslut av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (2002/584/RIF, arresteringsorderrambeslutet). I Sverige har rambeslutet genomförts genom europeiska arresteringsorderlagen samt förordningen (2003:1179) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och förordningen (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder. En arresteringsorder innebär en möjlighet att begära att en person som eftersöks för lagföring eller verkställighet av en dom i en annan medlemsstat frihetsberövas och överlämnas till den utfärdande staten. När den eftersökte fysiskt har överlämnats är ärendet avslutat i den verkställande staten.

Med arresteringsorderrambeslutet som förebild ingick de nordiska staterna konventionen om överlämnande mellan de nordiska staterna på grund av brott (konventionen om en nordisk

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

arresteringsorder). I svensk rätt har konventionen genomförts i nordiska arresteringsorderlagen samt förordningen (2012:565) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder och förordningen (2012:566) om överlämnande till Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Till skillnad från regelverket om den europeiska arresteringsordern uppställs bl.a. inte krav på dubbel straffbarhet för ett överlämnande.

Utöver regelverken om överlämnande enligt en europeisk eller en nordisk arresteringsorder finns bestämmelser om utlämning från Sverige i utlämningslagen. Bestämmelser om utlämning till Sverige för bl.a. straffverkställighet finns i förordningen (1982:306) om utlämning för brott.

2.6 Bestämmelser om samhällstjänst i de nordiska länderna

Nordiska ministerrådet enades 2012 om att påföljder som innefattar samhällstjänst ska inkluderas i det nordiska samarbetet om överförande av verkställighet. I Danmark, Finland och Norge har nödvändiga lagändringar gjorts för att möjliggöra ett sådant samarbete. I avsnitt 4 föreslås också att den svenska regleringen kompletteras på motsvarande sätt. Nedan lämnas en redogörelse för bestämmelserna om samhällstjänst i Sverige och de andra nordiska länderna.

2.6.1 Sverige

Inledning

Samhällstjänst har utgjort ett inslag i det svenska påföljdssystemet sedan 1990-talet. Efter en reform av påföljdssystemet permanentades och utvidgades systemet med samhällstjänst den 1 januari 1999 och bestämmelser infördes i 27 och 28 kap. brottsbalken (se propositionen Vissa reformer av påföljdssystemet, prop. 1997/98:96).

Samhällstjänst är en föreskrift som kan meddelas vid villkorlig dom eller skyddstillsyn (27 kap. 2 a § och 28 kap. 2 a § brottsbalken).

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

En föreskrift om samhällstjänst omfattar en skyldighet att utföra oavlönat arbete under viss tid, lägst 40 och högst 240 timmar.

En förutsättning för samhällstjänst är att den dömde samtycker till en sådan föreskrift. Kravet på samtycke motiveras bl.a. med att det behövs samarbetsvilja från den dömdes sida för att samhällstjänsten ska kunna genomföras. Som ett ytterligare skäl för detta krav anges i förarbetena att det är oklart huruvida samhällstjänst omfattas av det i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (artikel 4) intagna förbudet mot att utsätta andra straffade personer än dem som är intagna i kriminalvårdsanstalt eller villkorligt frigivna för påtvingat arbete (se prop. 1997/98:96 s. 92).

Föreskriften om samhällstjänst ska också bedömas som lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter (30 kap. 7 och 9 §§ brottsbalken). Om rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst ska i domslutet anges hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut om fängelse i stället hade valts som påföljd (27 kap. 2 a § och 28 kap. 2 a §). Kriminalvården får ändra eller upphäva en föreskrift om samhällstjänst, när det finns skäl till det. Det kan exempelvis handla om att det inte går att fortsätta samhällstjänsten hos en viss arbetsgivare och det endast återstår några enstaka timmars arbete. Det bör då vara möjligt att sätta ned antalet timmar i stället för att anordna en ny placering. Det bör även vara möjligt att justera eller helt ta bort föreskriften om samhällstjänst om den dömde efter domen drabbas av allvarlig sjukdom eller skada som gör att han eller hon är förhindrad att fullgöra samhällstjänsten före prövotidens utgång (se prop. 1997/98:96 s. 102–103).

Villkorlig dom med samhällstjänst

Allmänna bestämmelser om villkorlig dom finns i 27 kap. brottsbalken. Villkorlig dom innebär att den dömde under en prövotid om två år ska visa skötsamhet samt efter förmåga försöka försörja sig och betala eventuellt skadestånd i anledning av brottet (27 kap. 3–5 §§). Den dömde är emellertid inte föremål för övervakning eller annan kontroll eller behandling.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Som redogörs för ovan kan den villkorliga domen förenas med en föreskrift om samhällstjänst (27 kap. 2 a § brottsbalken). Genom att förena en villkorlig dom med en föreskrift om samhällstjänst skärps påföljden och kan på ett trovärdigt sätt ersätta ett fängelsestraff, också i vissa fall där en villkorlig dom i kombination med böter inte anses medföra tillräcklig grad av ingripande (se prop. 1997/98:96 s. 85). I praxis tillämpas riktlinjer som innebär att vid ett alternativstraff på en månad bestäms tiden för samhällstjänst till 50 timmar, som därefter ökas med 25 timmar för varje månad upp till ett alternativstraff på tre månader. För varje månads alternativstraff utöver det läggs ytterligare 20 timmars samhällstjänst till.

Om den dömde missköter de skyldigheter som kommer med den villkorliga domen, kan åklagaren väcka talan vid domstol. Domstolen kan, beroende på omständigheterna, besluta om åtgärder i form av en varning eller en ny eller ändrad föreskrift enligt 27 kap. 5 § brottsbalken, eller om att den villkorliga domen undanröjs och ersätts av en annan påföljd. Åklagaren måste väcka talan före prövotidens utgång. Om Kriminalvården anser att det finns skäl för sådana åtgärder ska myndigheten skyndsamt anmäla det till åklagaren (1 kap. 3 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder).

I förarbetena anges att det, för att samhällstjänst ska vara ett trovärdigt alternativ till fängelse, krävs att misskötsamhet normalt ska leda till att talan förs om undanröjande av påföljden (se prop. 1997/98:96 s. 103–104). Vid undanröjande av en villkorlig dom med samhällstjänst är det i första hand aktuellt att döma till fängelse. Någon gång kan tänkas att skyddstillsyn i stället kommer i fråga, särskilt om den dömde har missbruksproblem och det kan bli aktuellt med kontraktsvård (se prop. 1997/98:96 s. 189). Om den villkorliga domen undanröjs ska rätten, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde undergått till följd av föreskriften om samhällstjänst.

Om fängelse väljs som ny påföljd tas det alternativa fängelsestraffet som är angivet i domen som utgångspunkt vid bestämmande av fängelsestraffets längd. Detta bör sedan sättas ned om den dömde redan hunnit fullgöra någon del av samhällstjänsten och denna del inte är helt obetydlig. I förarbetena anges att det inte är möjligt att ange någon formel för denna nedsättning utan en bedömning måste göras i varje enskilt fall, med beaktande av

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

samtliga omständigheter (se prop. 1997/98:96 s. 189). I litteraturen har det framförts att en rimlig modell är att räkna om antalet timmar samhällstjänst enligt den tumregel som tillämpas när samhällstjänsten beslutas. Har exempelvis den dömde verkställt 20 timmars samhällstjänst bör straffet sätts ned med en månad (se Borgeke och Forsgren, Att bestämma påföljd för brott, 4 uppl. 2021, s. 132).

Om den som dömts till villkorlig dom ska dömas för andra brott som begåtts före domen eller efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört tillämpas reglerna om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom i 34 kap. brottsbalken (27 kap. 7 §).

Skyddstillsyn med samhällstjänst

Allmänna bestämmelser om skyddstillsyn finns i 28 kap. brottsbalken. Den som döms till skyddstillsyn blir underkastad en prövotid om tre år. Under den tiden ska den dömde följa de krav och skyldigheter som skyddstillsynen innefattar (28 kap. 4 § brottsbalken).

Den dömde ska stå under övervakning från dagen för domen. Kriminalvården förordnar – om inte domstolen har gjort det – övervakare och får förordna en eller flera personer att biträda vid övervakningen (26 kap. 13 § och 28 kap. 6 § brottsbalken). Övervakningen pågår som utgångspunkt till prövotidens utgång men Kriminalvården kan besluta att den ska upphöra tidigare. Övervakningstiden får dock inte understiga ett år (28 kap. 5 § brottsbalken). I 26 kap. 16 § jämförd med 28 kap. 6 § brottsbalken finns regler om vilka särskilda föreskrifter som kan beslutas under prövotiden. Det kan exempelvis handla om deltagande i återfallsförebyggande eller missbruksrelaterad programverksamhet, missbruksvård, psykiatrisk vård eller annan behandling. Om det behövs för att kontrollera att en särskild föreskrift följs får Kriminalvården besluta om elektronisk övervakning (26 kap. 17 § och 28 kap. 6 § brottsbalken).

Som redogörs för ovan kan innehållet i en skyddstillsyn enligt 28 kap. 2 a § brottsbalken skärpas genom att den förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Eftersom skyddstillsyn är en mer ingripande påföljd än villkorlig dom föreskrivs normalt ett lägre

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

antal timmar samhällstjänst vid skyddstillsyn än vid villkorlig dom. I praxis tillämpas riktlinjer som innebär att vid ett alternativstraff på en månad bestäms tiden för samhällstjänst till 40 timmar, som därefter ökas med 20 timmar för varje ytterligare månads alternativstraff.

Om den dömde på ett allvarligt sätt bryter mot vad som gäller för honom eller henne och det kan antas att han eller hon inte kommer att rätta sig genom någon sådan åtgärd som Kriminalvården kan vidta, ska myndigheten begära att åklagare vid domstol för talan om att skyddstillsynen ska undanröjas (28 kap. 8 § brottsbalken). Som regelverket tillämpas kommer ett undanröjande i fråga enbart i fall av grov misskötsamhet och först när frivårdens resurser kan anses uttömda (NJA 2011 s. 511 p. 6 med hänvisningar). Om det är en samhällstjänst som har misskötts så är det normalt fråga om en sådan grov misskötsamhet som kan ligga till grund för ett undanröjande av skyddstillsynen (se propositionen Om försöksverksamhet med samhällstjänst, prop. 1989/90:7, s. 28 och NJA 2015 s. 155). Vid undanröjande av en skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst ska domstolen ta det angivna alternativa fängelsestraffet som utgångspunkt vid bestämmande av fängelsestraffets längd. Även i de fallen ska det emellertid göras en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, och hänsyn ska också tas till vad den dömde har undergått till följd av domen på skyddstillsyn.

Verkställighet av samhällstjänst

Kriminalvården ansvarar för att samhällstjänsten anordnas och upprättar en arbetsplan som den dömde ska följa. Verkställighet av samhällstjänst regleras i 3 kap. förordningen om verkställighet av frivårdspåföljder. Detta gäller oavsett om det är en villkorlig dom eller skyddstillsyn som har förenats med samhällstjänst.

Samhällstjänsten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen blivit verkställbar mot den dömde. Normalt bör den påbörjas inom åtta veckor enligt 3 och 4 §§ Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om verkställighet av frivårdspåföljder (KVFS 2011:5). Kriminalvården upprättar en arbetsplan för verkställigheten av samhällstjänsten. Arbetsplanen ska innehålla information om var arbetet ska utföras, vilka arbetstider som gäller, det minsta och

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

högsta antalet timmar som den dömde får tillgodogöra sig per vecka eller månad och övriga föreskrifter som är nödvändiga för verkställigheten. Kriminalvården ansvarar också för kontroller av att arbetsplanen fullföljs.

Avvecklingstiden, dvs. den tid inom vilken samhällstjänsten ska fullgöras, ska normalt sett vara proportionell till det alternativa fängelsestraff som angetts i domen. Om påföljden exempelvis är villkorlig dom med samhällstjänst i 120 timmar med ett alternativstraff på fängelse i fyra månader, ska samhällstjänsten fullgöras under ca fyra månaders tid. Enligt föreskrifterna ska ett arbetspass normalt motsvara fyra timmar. Om det finns särskilda skäl kan perioden inom vilken samhällstjänsten utförs och arbetspassets längd förkortas eller förlängas (8 § KVFS 2011:5).

2.6.2 Danmark

I Danmark beslutar domstolen om samhällstjänst som villkor för utdömande av en betinget dom (en form av frivårdspåföljd). Bestämmelserna om samhällstjänst (samfundstjeneste) regleras i den danska straffelovens 8 kap. 62–67 §§. Det är således ingen självständig påföljd utan kan endast beslutas i kombination med en betinget dom. Den danska lagen innehåller inga uttryckliga bestämmelser om samtycke från den tilltalade. Av praxis och förarbeten följer dock att det inte är aktuellt att döma ut samhällstjänst om den dömde inte gett sitt samtycke. Därutöver uppställer lagen krav på en lämplighetsprövning. Bedömningen görs med stöd av en personutredning som utförs av kriminalvården.

Det finns ingen absolut övre gräns för hur långa straff som kan göras villkorliga med krav om samhällstjänst. Det är upp till domstolen att avgöra. Praxis visar dock att en alternativ fängelsepåföljd inte ska överstiga två år. Den alternativa ovillkorliga fängelsepåföljden framgår direkt av domen. Samhällstjänsten kan uppgå till minst 30 och högst 300 timmar. Det är rätten som fastställer genomförandetiden. Om samhällstjänsten är fastställd till 60 timmar eller mer gäller en övre gräns på 24 timmar per vecka. Om samhällstjänsten understiger 60 timmar gäller i stället maximalt tolv timmar per vecka. Den danska straffuldbyrdelseloven (101 §) och

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

tilsynsbekendtgørelsen (9–11 §§) innehåller bestämmelser om innehållet i samhällstjänsten.

I straffeloven finns också bestämmelser om att misskötsamhet först ska mötas med administrativa åtgärder såsom en varning. Både vid allvarlig misskötsamhet och ny brottslighet har åklagare eller kriminalvården en möjlighet att ta saken inför rätten. I ett sådant fall har rätten redan ett fastställt villkorligt fängelsestraff att förhålla sig till. Vid misskötsamhet kan rätten, efter närmare angivna villkor, bestämma att fängelsestraffet ska avtjänas. Om rätten fattar ett sådant beslut ska hänsyn tas till det antal timmar samhällstjänst som eventuellt redan genomförts.

Vid ny brottslighet kan en ny påföljd bestämmas utan att samhällstjänsten påverkas, eller så kan en ny påföljd utdömas för både den gamla och nya brottsligheten. Det kan också beslutas att den villkorliga domen med samhällstjänst ska omfatta även de nya brottsliga gärningarna.

2.6.3 Finland

I Finland är samhällstjänst en egen påföljd som regleras i 6 kap. i den finska strafflagen. Samhällstjänst används som alternativ till ovillkorligt fängelse på längst åtta månader (11 §) eller i kombination med villkorligt fängelse som överstiger åtta månader (10 §). I domen ska det alternativa fängelsestraffet anges. Utöver oavlönat arbete kan en del av samhällstjänststraffet utföras genom deltagande i åtgärdsprogram för återfallsförbrytare eller personer med missbruksproblem.

För att den tilltalade ska kunna dömas till samhällstjänst krävs att han eller hon har samtyckt till att påföljden döms ut och kan antas klara av den. Samhällstjänsten kan uppgå till lägst 14 och högst 240 timmar. Det är kriminalvården som beslutar om genomförandetiden. Den finska lagen om verkställighet av samhällspåföljder innehåller bestämmelser om samhällstjänstens innebörd, den dömdes skyldigheter och påföljder vid brott mot skyldigheterna. Om domstolen konstaterar att den dömde har brutit mot sina skyldigheter kan domstolen förvandla den icke avtjänade delen av samhällstjänsten till ett övervakningsstraff eller ett ovillkorligt fängelsestraff.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

2.6.4 Island

Island har ett system som skiljer sig från sina motsvarigheter i övriga nordiska länder. På Island kan kriminalvården omvandla ett av domstol utdömt ovillkorligt fängelsestraff på upp till ett år till samhällstjänst. Detsamma gäller om delar av fängelsestraffet är villkorligt men det sammanlagda straffet inte överstiger ett års fängelse. Det alternativa fängelsestraffet framgår av domen. Regleringen finns i 37–41 §§ i den isländska lög um fullnustu refsinga. Den isländska lagstiftningen innehåller inga bestämmelser om samtycke från den dömde för att omvandla fängelsestraffet till samhällstjänst. Omvandling sker dock efter en ansökan från den dömde och en lämplighetsprövning ska göras med utgångspunkt i en genomförd personutredning. Även fängelse som förvandlingsstraff för böter kan efter ansökan till kriminalvården avtjänas som samhällstjänst (88–90 §§ i ovan nämnda lag).

Samhällstjänsten kan uppgå till minst 40 och högst 480 timmar. Kriminalvården kan bestämma att en del av samhällstjänsten ska bestå av samtalsterapi eller deltagande i kurser som dock inte får överstiga en femtedel av samhällstjänsten. Det finns i isländsk lagstiftning inga bestämmelser om vad det oavlönade arbetet ska bestå av. Kriminalvården har dock ingått avtal med berörda arbetsgivare och samarbetar med dessa. En kontaktperson kontrollerar att den dömde utför arbete i enlighet med en utarbetad plan.

I den isländska lagstiftningen finns också bestämmelser om att kriminalvården kan fatta beslut om ändrade villkor, förlängning av tiden för samhällstjänsten eller avtjänande i fängelse vid misskötsamhet av den dömde. Innan beslut fattas om avtjänande av fängelsestraff ska en varning utdelas. Om kriminalvården fattar ett beslut om avtjänande i fängelse ska hänsyn tas till de antal timmar samhällstjänst som genomförts.

2.6.5 Norge

Samhällsstraff i Norge (samfunnsstraff) är en självständig påföljd som utöver samhällsstraffet också kan omfatta program och andra åtgärder. Reglerna om samhällsstraffet återfinns i den norska straffeloven (8 kap. 48–52 §§). Till skillnad från övriga nordiska

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

länder uppställer den norska lagen ett krav på att den dömde har bostad i Norge, Danmark, Finland, Island eller Sverige för att påföljden ska kunna utdömas. Vidare uppställer den norska lagen ett krav på att den tilltalade samtycker.

I Norge används samhällsstraff som alternativ till fängelsestraff på som huvudregel maximalt ett år, eller i kombination med ovillkorligt fängelse på maximalt 60 dagar. Samhällsstraff kan användas såvida inte syftet med straffet talar emot det. Däremot innehåller lagen inte några krav på en lämplighetsprövning, även om en personutredning som regel genomförs när en sådan kan ha betydelse för valet av påföljd. Av domen framgår det alternativa fängelsestraffet och genomförandetiden för samhällsstraffet. Samhällsstraffet kan uppgå till minst 30 och högst 420 timmar.

I den norska straffegjennomføringsloven (53–60 §§) finns bestämmelser om vad samhällsstraffet ska innehålla. Kriminalvården ombesörjer att en arbetsplats anordnas. En verksamhets- och arbetsplan upprättas och kontroller görs för att se att planen efterlevs. I tillägg till arbetsplikten kan en individanpassad plan eller ett individuellt åtgärdsprogram för den dömde upprättas.

I lagen finns också bestämmelser om att misskötsamhet först ska mötas med administrativa åtgärder såsom en varning. Både vid allvarlig misskötsamhet och nya brottsliga gärningar har åklagare eller kriminalvård en möjlighet att ta saken inför rätten. Rätten kan bestämma att det alternativa fängelsestraffet ska avtjänas. Om rätten fattar ett sådant beslut ska hänsyn tas till de antal timmar av samhällsstraffet som eventuellt redan genomförts.

Vid ny brottslighet kan en ny påföljd bestämmas utan att samhällsstraffet påverkas, eller så kan en ny påföljd utdömas för både den gamla och nya brottsligheten. Det kan också beslutas att domen ska omfatta även den nya brottsligheten.

2.7 Vissa statistikuppgifter

2.7.1 Statistik från Kronofogdemyndigheten

1963 års lag används i förhållandevis hög utsträckning i ärenden om överförande av verkställighet av svenska och nordiska bötesstraff.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Antalet verkställigheter av beslut om förverkande och vite som begärs överförda är betydligt lägre. Det saknas uppgifter om i vilken utsträckning vidtagna verkställighetsåtgärder gett resultat.

Siffrorna i tabell 1 avser inkomna ärenden om verkställighet av nordiska beslut om förverkande i Sverige år 2019–2024, fördelat på nordisk stat. Siffrorna i tabell 2 avser motsvarande utgående ärenden.

Tabell 1 Inkomna ärenden om verkställighet av beslut om förverkande enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	0	0	0	0	0	0
Finland	0	3	0	0	0	0
Island	0	0	0	0	0	0
Norge	0	3	3	0	1	1

Tabell 2 Utgående ärenden om verkställighet av beslut om förverkande enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	0	0	0	0	0	0
Finland	0	3	0	0	0	0
Island	0	0	0	0	0	0
Norge	0	0	0	0	0	0

Siffrorna i tabell 3 avser inkomna ärenden om verkställighet av nordiska bötesstraff i Sverige år 2019–2024, fördelat på nordisk stat samt Färöarna och Grönland. Siffrorna i tabell 4 avser motsvarande utgående ärenden.

Tabell 3 Inkomna ärenden om verkställighet av bötesstraff enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	0	0	0	0	0	0
Finland	484	326	274	254	15	174
Island	56	14	0	17	0	7
Norge	592	770	395	454	44	451

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Färöarna	0	0	0	0	0	0
Grönland	0	0	0	0	0	0

Tabell 4 Utgående ärenden om verkställighet av bötesstraff enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	302	294	302	202	375	258
Finland	46	131	137	122	118	148
Island	3	8	2	5	2	9
Norge	178	271	224	236	310	310
Färöarna	0	0	0	1	1	0
Grönland	0	1	0	0	1	0

Sifforna i tabell 5 avser inkomna ärenden om verkställighet av nordiska beslut om vite i Sverige år 2019–2024, fördelat på nordisk stat. Siffrorna i tabell 6 avser motsvarande utgående ärenden.

Tabell 5 Inkomna ärenden om verkställighet av beslut om vite enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	0	0	0	0	0	0
Finland	0	3	0	0	0	0
Island	0	0	0	0	0	0
Norge	0	0	0	0	0	0

Tabell 6 Utgående ärenden om verkställighet av beslut om vite enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	0	0	0	0	0	0
Finland	0	3	0	0	0	0
Island	0	0	0	0	0	0
Norge	0	3	3	0	1	1

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

2.7.2 Statistik från Kriminalvården

En betydande del av de personer som verkställer frihetsberövande påföljder i Sverige är medborgare i ett annat land. Vad gäller fängelsestraff uppgick den 1 juni 2024 antalet pågående straffverkställigheter i svenska anstalter till knappt 7 800. Av dessa avtjänades ca 1 700 av personer som saknar svenskt medborgarskap.

Under år 2020 påbörjade ca 2 800 icke-svenska medborgare en verkställighet av ett fängelsestraff i Sverige. Sedan dess har antalet legat på ungefär samma nivå, med undantag för 2022 då siffran tillfälligt ökade till knappt 3 000. Av dessa är drygt hälften medborgare i ett land utanför EU och Norden.

Under perioden 2019–2024 har mellan 207 och 231 personer med medborgarskap i en annan nordisk stat per år påbörjat verkställighet av ett fängelsestraff i Sverige, vilket framgår av tabell 7. Tabellen omfattar dock inte personer med dubbelt medborgarskap, vilket är förhållandevis vanligt i Norden. Det saknas även statistik som visar om de som verkställer fängelsestraff i Sverige har sin hemvist i en annan stat.

Tabell 7 Påbörjade fängelsestraff i Sverige av nordiska medborgare

År	Antal
2019	220
2020	207
2021	221
2022	231
2023	221
2024	219

Från och med 2019 till och med 2024 har 1 762 ärenden om överförande av fängelsestraff enligt 1963 års lag inletts hos Kriminalvården, varav 712 gäller överföranden från Sverige och 1 050 gäller överföranden till Sverige. För utgående och inkomna ärenden framgår fördelningen mellan de nordiska staterna av tabell 8–9. Under samma period har betydligt färre faktiska överföranden skett med stöd av lagen. Skälet till skillnaden framgår inte av statistiken. För faktiska överföranden framgår fördelningen mellan de nordiska staterna i tabell 10–11.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Tabell 8 Utgående ärenden om verkställighet av fängelsestraff enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	29	23	27	20	21	35
Finland	61	48	43	49	58	67
Norge	56	50	32	38	55	85
Island	1	5	3	0	0	1
Totalt	147	126	10	107	134	188

Tabell 9 Inkomna ärenden om verkställighet av fängelsestraff enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	61	63	50	52	46	73
Finland	14	10	10	10	8	8
Norge	183	119	113	97	49	79
Island	4	0	0	1	0	0
Totalt	262	192	173	160	103	160

Tabell 10 Faktiska överföranden av fängelsestraff från Sverige enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	12	14	12	13	14	15
Finland	38	28	25	32	22	22
Norge	36	29	23	24	37	38
Island	1	0	0	0	0	0
Totalt	87	71	60	69	73	75

Tabell 11 Faktiska överföranden av fängelsestraff till Sverige enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	24	42	25	24	23	18
Finland	6	5	3	2	6	1
Norge	68	72	66	37	34	31

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Island	0	3	0	0	0	0
Totalt	98	122	94	63	63	50

Under samma period (2019–2024) har 212 ärenden om överförande av frivårdspåföljder enligt 1963 års lag inletts hos Kriminalvården, varav 176 gäller överföranden från Sverige och 36 gäller överföranden till Sverige. För utgående och inkomna ärenden framgår fördelningen mellan de nordiska staterna av tabell 12–13. Det bör dock noteras att Kriminalvården först den 1 juli 2020 blev behörig myndighet att besluta om överförande av övervakning och frivårdspåföljder enligt 1963 års lag. Tidigare var det övervakningsnämnden som fattade besluten. Antalet faktiska överföranden framgår av tabell 14.

Tabell 12 Utgående ärenden om verkställighet av frivårdspåföljder enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	0	0	4	3	7	6
Finland	0	1	10	18	19	25
Norge	0	1	13	17	26	24
Island	0	0	0	1	0	1
Totalt	0	2	27	39	52	56

Tabell 13 Inkomna ärenden om verkställighet av frivårdspåföljder enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Danmark	3	4	1	1	1	0
Finland	3	3	1	1	7	1
Norge	0	3	3	2	0	2
Island	0	0	0	0	0	0
Totalt	6	10	5	4	8	3

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Tabell 14 Faktiska överföranden av frivårdspåföljder från och till Sverige enligt 1963 års lag

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Från Sverige	22	22	17	21	28	15
Till Sverige	4	5	5	1	6	5

Anm: Överförande av frivårdspåföljder exklusive villkorlig dom med samhällstjänst

3 En ny nordisk verkställighetslag

3.1 En mer effektiv och överskådlig reglering

Bedömning: Det finns behov av en mer effektiv och överskådlig reglering när det gäller överförande av verkställighet av bl.a. fängelsestraff, bötesstraff och beslut om förverkande till och från de andra nordiska länderna.

Skälen för bedömningen: Som redogörs för i avsnitt 2.1 har det straffrättsliga samarbetet mellan stater, inklusive de nordiska, en lång tradition. En ökad rörlighet över gränserna och förändring av den internationella brottsligheten har med tiden inneburit ökade krav på ett effektivt samarbete. Överförande av verkställighet av påföljder och beslut om förverkande är en viktig del i detta samarbete.

Som uttalats i tidigare lagstiftningsärenden bör utgångspunkten när det gäller utdömda fängelsestraff vara att de så långt som det är möjligt och lämpligt ska avtjänas i den stat till vilken den dömde har starkast anknytning (se prop. 2024/25:104 s. 61, propositionen En effektivare hantering av ärenden om överförande av straffverkställighet, prop. 2019/20:89, s. 11 och propositionen Förbättrad hantering av ärenden om överförande av straffverkställighet, prop. 2021/22:273, s. 12). Om en utlänning gör sig skyldig till brott måste det finns goda förutsättningar att om möjligt låta ett utdömt straff verkställas i utlänningens hemland, något som också kan antas bidra till den dömdes sociala återanpassning. En tydlig hållning från Sverige om att dömda personer utan anknytning hit ska verkställa sina straff i sina hemländer kan dessutom i viss utsträckning minska incitamentet att begå brott här. När en verkställighet av ett fängelsestraff förs över till en annan stat frigörs också en plats för

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

någon annan som ska verkställa sitt fängelsestraff på anstalt i Sverige. Fler överföranden kan således bidra till en minskad belastning på svenska anstalter och därigenom bidra till effektivitet och gott resursutnyttjande inom Kriminalvården. Det sagda gäller i tillämpliga delar även överförande av frivårdspåföljder, såsom skyddstillsyn. Vidare är förverkande av brottsvinster ett effektivt sätt att bekämpa grov brottslighet. Eftersom brottsligheten många gånger är gränsöverskridande är ett välfungerande internationellt samarbete bl.a. när det gäller bistånd med verkställighet av beslut om förverkande också betydelsefullt.

Som redovisas i avsnitt 2.4.1 har det under de senaste decennierna skett en betydande utveckling inom EU när det gäller ordningen för överförande av verkställighet av frihetsberövande påföljder, bötesstraff och beslut om förverkande. Fängelserambeslutet och europeiska verkställighetslagen har avsevärt förbättrat effektiviteten när det gäller ärenden om överförande av frihetsberövande påföljder. Det finns inom EU också ett väl harmoniserat regelverk när det gäller överförande av bötesstraff och beslut om förverkande. För att effektivisera handläggningen och öka antalet överföranden av frihetsberövande påföljder inom ramen för EU-samarbetet har det efter att lagstiftningen trätt i kraft införts krav på skyndsam handläggning hos Kriminalvården och de allmänna domstolarna. Kravet på att det ska finnas särskilda skäl för ett översändande av en dom om det återstår mindre än sex månader av straffet vid tidpunkten för översändandet har också tagits bort. Även andra regler har införts som syftar till att påskynda processen efter det att ett beslut har meddelats om att en svensk dom ska verkställas i en annan medlemsstat (se prop. 2019/20:89 och prop. 2021/22:273).

När det gäller samarbetet med länder utanför Norden och EU har det vidare lämnats ett förslag till ny lagstiftning som syftar till att säkerställa att regelverket om överförande av frihetsberövande påföljder, bötesstraff och beslut om förverkande till och från sådana länder är effektivt och anpassat till Sveriges internationella åtaganden (se avsnitt 2.4.2). I det ingår bl.a. förslag om ett krav på skyndsam handläggning hos Kriminalvården och domstolarna i frågor om överförande av frihetsberövande påföljder.

Ovanstående åtgärder kan succesivt antas medföra förbättringar i hanteringen av överförande av verkställigheter till länder inom och utanför EU. Samarbetet med de andra nordiska länderna inom

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

ramen för 1963 års lag fungerar också i huvudsak väl. Fördelarna med 1963 års lag är bl.a. den flexibla beslutsprocessen och de korta och täta kontaktvägarna med behöriga myndigheter i de andra nordiska länderna. Beslut som fattas gäller som regel omedelbart och dömda som samtycker till ett överförande kan därför direkt påbörja verkställigheten i det andra landet. Det är även möjligt att föra över kortare straff med stöd av lagen. Lagen ställer inte heller upp några krav på dubbel straffbarhet eller samtycke från den dömde.

Med det sagt har lagen inte varit föremål för en översyn sedan den trädde i kraft i början av 1960-talet. Det bör finnas utrymme för att genom förändringar i lagstiftningen öka antalet överförda verkställigheter och påskynda processen. Således kan 1963 års lags i många delar ålderdomliga utformning leda till effektivitetsbrister och behöva ses över för att underlätta för tillämpande myndigheter. Exempelvis kan de kriterier som enligt motiven gäller för överförande av frivårdspåföljder och övervakning efter villkorlig frigivning införas i lagen. Regler kan också behöva införas som ytterligare snabbar på processen om överförande, något som är angeläget eftersom ett betydande antal dömda överförs till ett annat nordiskt land. Det bör också övervägas att, i enlighet med den överenskommelse som träffades inom ramen för det nordiska samarbetet (se avsnitt 2.6), utvidga det uttryckliga tillämpningsområdet för lagstiftningen till att gälla överförande av samhällstjänst. Även den nuvarande ordningen med obligatorisk omprövning och frågan om behörig domstol bör ses över.

Sammantaget står det klart att det finns behov av ändringar av 1963 års lag för att åstadkomma en mer effektiv och överskådlig reglering på området för överförande av verkställighet av bl.a. fängelsestraff, bötesstraff och beslut om förverkande till och från de andra nordiska länderna. Eftersom samarbetet med de andra nordiska länderna vilar på lagharmonisering bör översynen göras på ett sätt som i allt väsentligt bibehåller det materiella innehållet i det nuvarande regelverket i de delar det överensstämmer med lagstiftningen i övriga nordiska länder.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

3.2 En ny lag om nordisk verkställighet i brottmål

Förslag: En ny lag ska ersätta 1963 års lag. Det ska göras en språklig och redaktionell modernisering även av de bestämmelser som i sak förs över oförändrade till den nya lagen.

Lagen ska innehålla ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om kommuners skyldighet att lämna uppgifter till Kriminalvården i ärenden om överförande av fängelsestraff enligt lagen.

Det ska även införas en upplysningsbestämmelse om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om tillämpning av lagen.

Skälen för förslaget

Det bör införas en ny lag om nordisk verkställighet i brottmål

Som framgår av följande avsnitt bör det göras flera materiella ändringar av den nuvarande lagstiftningen, bl.a. i fråga om möjligheterna att föra över samhällstjänst, handläggningen hos myndigheterna och behörig domstol. Det föreslås vidare språkliga ändringar i nästan samtliga paragrafer samt, enligt vad som utvecklas nedan, en förändring av bestämmelsernas formella uppställning och indelning. Vissa bestämmelser bör också tas bort och andra bör flyttas från förordning till lag. Den nya lagstiftningen kommer sammanfattningsvis att få ett förändrat utseende och framstå som omarbetad. Ändringarna bör därför resultera i en ny lag som ersätter 1963 års lag, trots att flera av bestämmelserna inte granskats materiellt. En sådan fullständig översyn skulle kräva ett gemensamt nordiskt lagstiftningsarbete.

Den nya lagens rubrik bör vara lagen om nordisk verkställighet i brottmål, vilken ger en mer heltäckande och rättvisande bild av lagens innehåll än den nuvarande lagens rubrik.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Utformningen av den nya lagen

Vad gäller lagens uppbyggnad är bestämmelsernas formella uppställning och indelning av betydelse för möjligheterna att lätt skaffa sig en överblick över och förståelse för lagens uppbyggnad och innehåll. 1963 års lag är, som flera andra äldre lagar, inte indelad i kapitel. I modernare lagstiftning är det inte ovanligt att lagar delas in i olika avdelningar genom kapitel och mellanrubriker samt genom att också enskilda paragrafer får rubriker som hjälper läsaren att orientera sig i lagtexten. Även om den nuvarande lagstiftningen bör ändras med försiktighet har metoden så stora fördelar att den bör användas i den nya lagen.

Förslaget innebär att dispositionen i den nya lagen i huvudsak följer uppdelningen i 1963 års lag. Lagen kan dock lämpligtvis delas upp i olika kapitel utifrån om det handlar om verkställighet i ett annat nordiskt land av ett svenskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite, ett fängelsestraff, en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller övervakning av den som villkorligt frigetts, respektive verkställighet i Sverige av motsvarande nordiska avgöranden. I de kapitlen bör samlas bestämmelser om vilka avgöranden som kan överföras och när, handläggande myndighet och verkställigheten. Att det är Kronofogdemyndigheten som ansvarar för frågor om överförande av bl.a. bötesstraff och förverkandebeslut bör anges i lag i stället för som nu i förordning.

Vidare kan vissa bestämmelser om lagstiftningens innehåll och tillämplighet samt betydelsen av vissa ord och uttryck i lagen med fördel samlas i ett inledande kapitel med allmänna bestämmelser, i stället för att som nu återfinnas på olika ställen i lagen. Det inledande kapitlet bör även innehålla en upplysning om vissa lagar och EU-rättsakter med tillämplighet på det nordiska samarbetet om överförande av verkställighet av domar och beslut i brottmål. Lagen bör även innehålla ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om kommuners skyldighet att lämna uppgifter till Kriminalvården i ärenden om överförande av fängelsestraff enligt lagen. Det möjliggör för regeringen att reglera frågor om upplysningsskyldighet till Kriminalvården i förordning, i likhet med ordningen i annan lagstiftning om överförande av straffverkställighet. Vidare bör en

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

upplysningsbestämmelse om regeringens rätt att med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om lagens tillämpning finnas i lagen. Det bör också finnas ett avslutande kapitel som reglerar övriga frågor, t.ex. om överklagande, åtalsförbud och nåd. För att göra lagstiftningen mer lättillgänglig bör bestämmelser om behörig myndighet för att pröva frågan om överförande samt skicka och ta emot en begäran om verkställighet föras in i respektive kapitel. Detsamma gäller t.ex. bestämmelser om preskription.

Det görs även en samlad översyn av 1963 års förordning, med avsikt att ersätta den med en ny förordning, se avsnitt 10.1. Föreskrifter om t.ex. formkrav, samråd och underrättelser kan ges i förordning eller som myndighetsföreskrifter.

3.3 Promemorians upplägg

Det materiella innehållet i den nya lagen överensstämmer i stora delar med 1963 års lag. Äldre förarbeten och praxis är därför fortsatt av betydelse för tillämpningen av den nya lagens bestämmelser. I de följande avsnitten redovisas endast överväganden i delar det görs förändringar i sak i förhållande till 1963 års lag. Det innebär alltså att ändringar som enbart består av språklig och redaktionell modernisering inte redovisas särskilt.

4 Lagens tillämpningsområde och beslutsordning

4.1 Vilka avgöranden som ska omfattas av den nya lagen och beslutsordning

Förslag: Lagstiftningen ska inte omfatta frihetsberövande påföljder som inte längre används i de nordiska staterna. Nordiska fängelsestraff ska därmed inte omvandlas till svenska fängelsestraff.

Lagstiftningen ska inte längre omfatta överförande av beslag, penningbeslag eller viten som dömts ut av finska Marknadsdomstolen, men utvidgas till att omfatta överförande av frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst. Den norska vitesformen tvangsgebyr har ersatts av tvangsmulkt och lagstiftningen ska anpassas därefter.

Kriminalvården ska handlägga och besluta i ärenden om överförande till en annan nordisk stat av frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst som dömts ut i Sverige samt i ärenden om överförande till Sverige av frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst som dömts ut i en annan nordisk stat. En begäran om verkställighet i Sverige ska göras av en behörig myndighet i en annan nordisk stat och lämnas till Kriminalvården.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Skälen för förslaget

Inledande överväganden

Den nya lagen ska ersätta 1963 års lag och i enlighet med hittillsvarande ordning innehålla bestämmelser om överförande av verkställighet av bötesstraff, beslut om förverkande, ersättning för rättegångskostnader i brottmål och vite, fängelsestraff samt frivårdspåföljder som innefattar övervakning och övervakning av villkorligt frigivna. Det kommer alltså även fortsättningsvis finnas en möjlighet att föra över dels hela verkställigheten av ett fängelsestraff, vilket även innefattar verkställigheten efter villkorlig frigivning, dels enbart den del av verkställigheten av fängelsestraffet som består av övervakning efter villkorlig frigivning.

Som gäller enligt nuvarande regler bör frågor om överförande av verkställighet av bötesstraff samt beslut om förverkande, rättegångskostnader i brottmål och vite prövas av Kronofogdemyndigheten och frågor om överförande av verkställighet av fängelsestraff, frivårdspåföljder som innefattar övervakning och övervakning av villkorligt frigivna av Kriminalvården.

Sådana frihetsberövande påföljder som inte längre används i de andra nordiska staterna bör utmönstras ur lagstiftningen. Den danska påföljden haefte, den finska påföljden tukthus, den isländska påföljden vardhald och den norska påföljden hefte har tagits bort i respektive land. Den nya lagen ska därför inte omfatta överföranden av dessa påföljder. Det innebär i sin tur att de hittillsvarande bestämmelserna om att ett till Sverige överfört frihetsstraff som dömts ut i en annan nordisk stat ska omvandlas till fängelse inte behöver överföras till den nya lagen (6 § och 19 § andra stycket 1963 års lag).

Den nya lagen bör inte omfatta överförande av beslag, penningsbeslag eller viten som dömts ut av finska Marknadsdomstolen

När det gäller frågan om den nordiska verkställighetsregleringen fortsatt ska omfatta säkerhetsåtgärder som kvarstad, beslag och penningsbeslag kan konstateras att den nuvarande ordningen i förhållande till Danmark, Island och Norge innebär en överlappning

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

med de möjligheter som finns att säkra verkställigheten av förverkandebeslut enligt bestämmelserna i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål och, när det gäller Danmark, även lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall. Detsamma gäller i förhållande till Finland vad gäller reglerna i EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande och den tillhörande kompletteringslagen. När det gäller behörig svensk myndighet avviker också ordningen i 1963 års lag från vad som gäller enligt annan lagstiftning som rör internationellt straffrättsligt samarbete, enligt vilken åklagare och domstol prövar frågor om svenska säkerhetsåtgärder som kvarstad, beslag och penningbeslag ska begäras verkställda i en annan stat och om sådana utländska säkerhetsåtgärder ska verkställas i Sverige. Vid en jämförelse med regleringen i de andra nordiska länderna kan konstateras att exempelvis de danska och norska nordiska verkställighetslagarna medger överförande av beslagsbeslut som avser förverkad egendom, medan så inte är fallet i finsk lagstiftning. Någon fullständig nordisk harmoniering på området finns alltså inte.

Eftersom beslut om kvarstad i brottmål verkställs av Kronofogdemyndigheten enligt bestämmelser i utsökningsbalken finns inte tillräckliga skäl att i den nya lagen utmönstra reglerna om överförande av kvarstadsbeslut mellan Sverige och de andra nordiska staterna. I enlighet med hittillsvarande ordning ska den nya lagen alltså omfatta verkställighet av beslut om kvarstad. Som gäller enligt nuvarande regler bör frågor om överförande av sådana beslut prövas av Kronofogdemyndigheten.

När det gäller beslag och penningbeslag är emellertid situationen annorlunda eftersom det de facto inte finns några möjligheter för Kronofogdemyndigheten att enligt bestämmelserna i 27 kap rättegångsbalken besluta om beslag eller penningbeslag och följaktligen inte heller verkställa sådana utländska beslut i Sverige. I enlighet med de överväganden som gjorts i samband med genomförandet av rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande (se propositionen Erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen, prop. 2010/11:43, s. 108–109) och EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande (se propositionen Kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande, prop. 2019/20:198, s. 89–90) finns det inte skäl att ge Kronofogdemyndigheten sådana befogenheter, som för att vara effektiva skulle behöva kompletteras med en rätt att besluta om andra tvångsmedel, som exempelvis husrannsakan. Det framstår inte heller som en lämplig ordning att Kronofogdemyndigheten, till skillnad från vad som gäller enligt annan lagstiftning som rör det internationella straffrättsliga samarbetet, prövar frågor om svenska beslut om beslag eller penningbeslag ska begäras verkställda i en annan stat.

Av det sagda följer att bestämmelserna om verkställighet av beslut om beslag och penningbeslag i 1963 års lag inte bör överföras till den nya lagen. Som redogörs för ovan finns det dock goda möjligheter för Sverige och övriga nordiska stater att i enlighet med bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (i förhållande till Island och Norge), lagen om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall (i förhållande till Danmark) eller EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande (i förhållande till Finland) säkra egendom som kan antas vara förverkad.

Det ska också uppmärksammas att Kronofogdemyndigheten med anledning av en begäran om verkställighet av ett beslut om kvarstad enligt den nordiska lagstiftningen inte har möjlighet att, till dess beslutet verkställts, ta egendom i förvar enligt reglerna i 26 kap. rättegångsbalken. I sådana brådskande fall får den andra nordiska staten begära bistånd enligt annan lagstiftning och beslut om förvar vid behov fattas av åklagare (jfr 2 kap. 10 § och 4 kap. 15 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, 3 kap. 11 § lagen om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall och 4 kap. 6 § lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande).

I den finska motsvarigheten till nordiska verkställighetslagen saknas möjlighet att föra över verkställighet av viten som dömts ut av finska Marknadsdomstolen till andra nordiska stater. Det finns således inte behov av att kunna verkställa sådana beslut i Sverige. Regleringen om verkställighet av viten som dömts ut av finska Marknadsdomstolen i 1963 års lag (4 § första stycket 3) bör därför inte överföras till den nya lagen.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Den nya lagen bör omfatta tvangsmulkt som har förelagts av det norska Forbrukertilsynet

1963 års lag ger möjlighet att i Sverige verkställa s.k. tvangsgebyr, vilket i äldre norsk lagstiftning var en form av vite som det norska Forbrukerombudet (numera Forbrukertilsynet) ålade näringsidkare att betala vid överträdelser av den numera upphävda norska marknadsföringslagen från 1972 (se prop. 1997/98:188 s. 22–23). I den nya norska loven om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv. (markedsføringsloven) används i stället instrumentet tvangsmulkt. Tvangsmulkt beslutas av Forbrukertilsynet och innebär en skyldighet att betala ett belopp vid överträdelse av markedsføringsloven, och fyller därmed samma funktion som tvangsgebyr tidigare gjorde. Beslut om tvangsmulkt kan överklagas till Markedsrådet, vars beslut i sin tur kan överprövas av domstol. Det krävs dock inte, som gällde för tvangsgebyr, att näringsidkaren godkänner beslutet om tvangsmulkt eller att en domstol fastställer det för att det ska kunna verkställas. I den nya lagen bör det således framgå att tvangsmulkt som förelagts av Forbrukertilsynet kan verkställas i Sverige.

Den nya lagen bör omfatta överförande av samhällstjänst och Kriminalvården bör vara behörig myndighet

Sedan 1963 års lags tillkomst har användningen av frivårdspåföljder ökat. För svensk del har systemet med samhällstjänst som alternativ till fängelse funnits sedan 1999. Även i de andra nordiska staterna är samhällstjänst en integrerad del av påföljdssystemet. År 2012 enades de nordiska justitieministrarna om att utvidga det nordiska samarbetet om verkställighet i brottmål till att även omfatta samhällstjänst. Sedan dess har Danmark, Finland och Norge genomfört nödvändiga nationella lagändringar. På Island har sådant arbete ännu inte inletts. Det saknas bestämmelser i 1963 års lag som närmare reglerar hur en frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst ska kunna föras över med stöd av lagen. I praktisk tillämpning har Kriminalvården bedömt att verkställigheten av en skyddstillsyn som förenats med en föreskrift om samhällstjänst kan föras över till en annan nordisk stat samt att en motsvarande nordisk påföljd som innefattar samhällstjänst kan verkställas här. En villkorlig dom enligt

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

27 kap. brottsbalken kan dock inte verkställas i ett annat nordiskt land eftersom den inte innehåller övervakningsmoment. Det gäller även villkorlig dom i förening med samhällstjänst.

Även Sverige bör kunna samarbeta med övriga nordiska länder i så stor utsträckning som möjligt när det gäller verkställighet i brottmål. Som redogörs för i avsnitt 2.6 är också förutsättningarna för att döma ut eller besluta om samhällstjänst liknande i de nordiska länderna. Detsamma gäller reglerna om åtgärder vid misskötsamhet eller ny brottslighet. Genom att skapa möjligheter att överföra påföljder som innehåller inslag av samhällstjänst kan den dömdes sociala återanpassning också underlättas i fler fall än tidigare. Som redovisas i avsnitt 2.4.1 finns också möjligheter att inom det regelverk som gäller för EU-samarbetet föra över frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst.

Sammantaget görs bedömningen att samhällstjänst bör omfattas av den nya lagens tillämpningsområde. Som redogörs för i avsnitt 2.6.1 kan för svenskt vidkommande påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Oavsett påföljd bör samhällstjänsten kunna överflyttas till en annan nordisk stat. De skillnader som finns i fråga om verkställighetsinnehåll mellan de övriga nordiska länderna och Sverige kan lösas genom anpassningar i det enskilda fallet, se avsnitt 5.3.2.

Kriminalvården bör vara behörig myndighet att handlägga och besluta i ärenden om överförande av verkställighet av frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst till en annan nordisk stat och i ärenden om verkställighet i Sverige av frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst som dömts ut i en sådan stat. Begäran om verkställighet i Sverige bör göras av en behörig myndighet i en annan nordisk stat och lämnas till Kriminalvården.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

4.2 Den nya lagens förhållande till annan lagstiftning

Förslag: Det bör i den nya lagen upplysas om att det finns bestämmelser om överförande av verkställighet av frihetsberövande påföljder och frivårdspåföljder i annan lagstiftning som kan tillämpas i förhållande till de andra nordiska staterna när den nya lagen inte är tillämplig.

Skälen för förslaget: I enlighet med nuvarande ordning ska den nya lagen vara tillämplig framför annan lagstiftning om överförande av verkställighet i brottmål inom sitt tillämpningsområde. Annan lagstiftning kan dock behöva tillämpas i vissa fall. 1963 års lag innehåller upplysningar om lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen, lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall och EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande och den till förordningen tillhörande lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande (1 §). Motsvarande upplysningsbestämmelser bör finnas i den nya lagen.

I samband med antagandet av rambeslutet om frivårdspåföljder lämnade Sverige, Danmark och Finland var sin förklaring om att de nordiska verkställighetslagarna, i den mån de överlappar rambeslutets tillämpningsområde, ska fortsätta att tillämpas länderna emellan. Det nordiska samarbetet ansågs utgöra ett sådant fördjupat samarbete som får fortsätta att tillämpas vid sidan av rambeslutet (se artikel 23.2 i rambeslutet, propositionen Sveriges antagande av rambeslut om erkännande och övervakning av vissa icke frihetsberövande påföljder, prop. 2008/09:19, s. 70–71 och propositionen Erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen, prop. 2014/15:138, s. 32–33). Lagen om verkställighet av frivårdspåföljder är alltså subsidiär i förhållande till 1963 års lag (se 1 kap. 2 § i förstnämnda lag). Framöver kommer således Sveriges samarbete med Finland och Danmark i frågor som rör överförande av samhällstjänst ske enligt den nya lagen, något som framstår som ändamålsenligt. Med stöd av lagen om verk-

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

ställighet av frivårdspåföljder är det emellertid möjligt att också överföra verkställighet av en villkorlig dom eller villkorlig frigivning efter ett fängelsestraff, även om verkställigheten enbart består av ett allmänt skötsamhetskrav (se prop. 2014/15:138 s. 37–38). Detta är inte möjligt i det nordiska samarbetet. Det bör därför i den nya lagen finnas en upplysning om det regelverket.

Det nordiska samarbetet omfattar inte heller överförande av sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård och europeiska verkställighetslagen blir således tillämplig i förhållande till Danmark och Finland vid överförande av verkställighet av de påföljderna. Den nya lagen bör därför innehålla en upplysning även om det regelverket. Slutligen finns möjlighet att med stöd av 1972 års internationella verkställighetslag föra över rättspsykiatrisk vård till Island och Norge. En upplysning om den lagstiftningen bör också finnas i den nya lagen.

5 Överförande av övervakning och samhällstjänst

5.1 Överförande av övervakning

5.1.1 Förutsättningarna för överförande av övervakning bör anges i lag

Förslag: Det ska i den nya lagen införas lagreglerade förutsättningar för när frivårdspåföljder som innefattar övervakning och övervakning av villkorligt frigivna får föras över till Sverige eller en annan nordisk stat. Verkställigheten ska få överföras om den dömde eller frigivne när verkställighet ska ske är bosatt i eller avser bosätta sig i den stat dit verkställigheten överförs eller uppehåller sig i den staten och det är lämpligare att verkställigheten sker där.

Skälen för förslaget: Vid införandet av 1963 års lag bedömdes det inte vara möjligt att – utöver det generella kravet på att domen ska vara verkställbar i den stat där den meddelats (24 § andra stycket 1963 års lag) – införa uttryckliga villkor för när övervakning av den dömde eller villkorligt frigivne skulle kunna föras över med stöd av lagen. I stället ansågs det tillräckligt att i förarbetena konstatera att om den dömde finns i det land där övervakning kan anordnas eller tänkt återvända dit eller slå sig ner där, kan övervakning föras över (se prop. 1962:203 s. 40, 48 och 51–52). Det finns nu anledning av att ompröva det ställningstagandet. Av rättssäkerhets- och legalitetsskäl bör förutsättningarna för när verkställighet av frivårdspåföljder som innefattar övervakning eller övervakning av villkorligt frigivna får överföras anges i lag och motsvara dem som

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

anges i motiven till 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 40, 48 och 51–52). Att förutsättningarna för ett överförande anges i lagen innebär alltså inte någon ändring i sak.

Av det anförda följer att det i den nya lagen bör anges att en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller övervakning av en villkorligt frigiven får föras över om den dömde eller frigivne när verkställighet ska ske är bosatt i eller avser bosätta sig i den stat dit verkställigheten överförs, eller uppehåller sig i den staten och det är lämpligare att verkställigheten sker där.

5.1.2 Verkställigheten i Sverige

Förslag: I den nya lagen ska det anges att Kriminalvården vid ändring eller anpassning av frivårdspåföljden eller övervakningen efter villkorlig frigivning inte får skärpa de villkor eller föreskrifter som åligger den dömde eller frigivne.

Bedömning: Bestämmelsen om att Kriminalvården ska anordna övervakare för villkorligt frigivna i 18 § 1963 års lag ska inte föras över till den nya lagen.

Skälen för förslaget och bedömningen: Utgångspunkten vid verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning, eller övervakning efter villkorlig frigivning som skett i en annan nordisk stat, är liksom i 1963 års lag att det som i den andra nordiska staten beslutats om prövotid, övervakningstid och innehållet i övervakningen ska gälla här, om inte Kriminalvården ändrar eller anpassar de villkor och föreskrifter som åligger den dömde. I övrigt ska svenska regler gälla för verkställigheten (jfr avsnitt 2.3.3–2.3.4). Att en viss anpassning av den utländska övervakningen görs för att verkställigheten ska kunna ske inom ramen för svenska regler är oundvikligt. Ordningen bör dock kompletteras med en bestämmelse som anger att Kriminalvården inte får skärpa de villkor eller föreskrifter som åligger den dömde eller frigivne, något som torde gälla redan idag även om en uttrycklig reglering om det saknas (jfr propositionen Internationellt samarbete om verkställighet av straff anpassas till nya regler i brottsbalken, prop. 2019/20:119, s. 22 och propositionen Regler om inter-

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

nationellt samarbete anpassas till nya regler om skyddstillsyn och tillträdesförbud till butik, prop. 2020/21:142, s. 18–19).

Att svenska regler gäller för verkställigheten innebär bl.a. att Kriminalvården ska anordna övervakningen och förordna övervakare för villkorligt frigivna (se 26 kap. 13 § brottsbalken). Bestämmelsen om detta i 18 § 1963 års lag behöver därför inte föras över till den nya lagen. När det gäller en frivårdspåföljd som innefattar övervakning behöver dock 11 § 1963 års lag, som anger att Kriminalvården ska ha hand om övervakningen och förordna övervakare för den dömde, föras över till den nya lagen eftersom såväl rätten som Kriminalvården kan förordna övervakare enligt svensk rätt (se 28 kap. 6 § brottsbalken). I fråga om samhällstjänst, se avsnitt 5.3.2.

5.2 Förutsättningar för överförande av samhällstjänst och handläggningen

Förslag: Samma lagreglerade förutsättningar som införs för överförande av frivårdspåföljder som innefattar övervakning eller övervakning av villkorligt frigivna ska gälla för när frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst får föras över med stöd av den nya lagen.

Skälen för förslaget: Som framgår av avsnitt 2.6 är samhällstjänst i Finland, Island och Norge självständiga påföljder, medan det i Danmark och Sverige är fråga om en påföljd som döms ut tillsammans med en villkorlig dom eller skyddstillsyn. I alla nordiska stater rör det sig om olika former av frivårdspåföljder. I princip förutsätter en samhällstjänst att den enskilde samtycker till att utföra den. Utförandet av samhällstjänsten underlättas, på samma sätt som allmänt gäller för övervakning vid frivårdspåföljder, av att den dömde kan verkställa påföljden i det område där han eller hon bor eller inte helt tillfälligt vistas. Det finns därför goda skäl för att de villkor som föreslås gälla för överförande av frivårdspåföljder som innefattar övervakning, dvs. att den dömde är bosatt i eller avser bosätta sig i den stat där verkställigheten ska ske, eller uppehåller sig i den staten och det är lämpligare att verkställigheten sker där, ska tillämpas även för frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Att prövningen utgår från samma villkor förenklar och underlättar även den praktiska tillämpningen.

Påföljden måste också, på samma sätt som gäller vid överförande av en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller övervakning av en villkorligt frigiven person, vara verkställbar i den dömande staten, något som bör regleras i lag. Eftersom en svensk dom på skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst får verkställas från dagen för domen kan påföljden begäras överförd omedelbart, om inte rätten beslutat att övervakning ska påbörjas först när domen fått laga kraft (28 kap. 5 § brottsbalken). En svensk villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst kan däremot inte verkställas förrän domen fått laga kraft.

För Kriminalvårdens handläggning gäller bestämmelserna i förvaltningslagen (2017:900), förutom i de delar något annat föreslås. Av den lagen följer bl.a. att ett ärende som huvudregel inte får avgöras utan att den dömde tagit del av allt material av betydelse för beslutet och fått tillfälle att yttra sig över det (25 §), att beslutet ska innehålla de skäl som har bestämt utgången (32 §) och att Kriminalvården ska underrätta den dömde om sitt beslut och möjligheten att överklaga beslutet (33 §).

5.3 Närmare om överförande av samhällstjänst

5.3.1 Verkställighet i en annan nordisk stat av en svensk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst

Förslag: Om verkställighet av en frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst överförts till en annan nordisk stat ska beslut i den staten som ändrar verkställigheten av den överförda påföljden eller som innebär undanröjande av påföljden gälla i Sverige.

En åtgärd avseende en överförd frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst ska få beslutas i Sverige om den dömde här döms för nya brott eller om en behörig myndighet i den andra nordiska staten överlämnar ett ärende om en sådan åtgärd hit. Kriminalvården ska ta emot ett sådant överlämnat ärende och handlägga det enligt svenska regler.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Skälen för förslaget: När verkställigheten av en svensk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst flyttats över till en annan nordisk stat sker verkställigheten enligt den statens regler. I enlighet med vad som enligt nuvarande ordning gäller beträffande övervakning som överförts (jfr 15 och 16 §§ 1963 års lag) bör beslut i den andra staten om ändringar eller undanröjande av den överflyttade påföljden gälla i Sverige. Det bör dock vara möjligt för den andra staten att överlämna ett ärende om åtgärder mot den dömde till Kriminalvården, jfr motsvarande regler i 15 § tredje stycket 1963 års lag när det gäller övervakning som överförts. Kriminalvården får då handlägga ärendet enligt vad som gäller för åtgärder vid misskötsamhet enligt svenska regler. Det innebär exempelvis att om Kriminalvården anser att den överförda påföljden bör undanröjas ska det anmälas till svensk åklagare, se 27 kap. 6 § och 28 kap. 8 § brottsbalken samt 1 kap. 3 § förordningen om verkställighet av frivårdspåföljder.

Vidare bör, trots att verkställigheten av påföljden har flyttats över, en åtgärd avseende den överförda påföljden kunna beslutas i Sverige om den dömde lagförs för annat brott här, jfr motsvarande regler i 15 § tredje stycket 1963 års lag när det gäller övervakning som överförts. Det bör alltså vara möjligt för svenska domstolar att använda bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom trots att den samhällstjänst som dömts ut verkställs i en annan nordisk stat.

5.3.2 Verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst

Förslag: Verkställigheten i Sverige av en överförd frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst ska ske enligt svenska regler. Kriminalvården ska ha hand om övervakningen, förordna övervakare för den dömde och anordna samhällstjänsten. Det som har beslutats om prövotid, övervakningstid och samhällstjänstens omfattning i den andra nordiska staten ska gälla här. Detsamma ska gälla andra villkor eller föreskrifter om den dömdes skyldigheter. Kriminalvården ska få ändra eller anpassa villkor och föreskrifter som åligger den dömde. Ändringen eller

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

anpassningen ska dock inte innebära en skärpning av den ursprungliga skyldigheten.

Om det finns anledning att vidta en åtgärd mot den dömde, ska Kriminalvården eller rätten få överlämna frågan till en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om det är lämpligare att frågan prövas där.

Ett beslut som fattas i en annan nordisk stat som ändrar verkställigheten av den överförda frivårdspåföljden eller som innebär ett undanröjande av frivårdspåföljden ska gälla i Sverige.

Skälen för förslaget

Verkställigheten i Sverige

Utgångspunkten bör vara att en till Sverige överförd frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst ska verkställas i enlighet med vad som har fastställts i den andra nordiska staten, utan hinder av att exempelvis antalet arbetstimmar underskrider eller överskrider vad som kan dömas ut enligt svensk rätt. Vad som har beslutats om prövotid, övervakningstid och samhällstjänstens omfattning bör alltså gälla vid verkställigheten här. Detsamma bör gälla andra föreskrifter om den dömdes skyldigheter, även om det bör finnas en möjlighet för Kriminalvården att i de avseendena besluta om en anpassning, se vidare nedan. Ett beslut från en annan nordisk stat som ändrar verkställigheten av den överförda frivårdspåföljden eller som innebär ett undanröjande av påföljden bör också gälla här, vilket motsvarar ordningen i 1963 års lag vad gäller frivårdspåföljder som innefattar övervakning.

Regelverket för samhällstjänst kommer alltså att överensstämma med vad som enligt hittillsvarande ordning gäller för övervakning som flyttats hit (se 11–12 §§ 1963 års lag och prop. 1962:203 s. 44–46). En särskild bestämmelse om att Kriminalvården ska ha hand om övervakningen, utse övervakare och anordna samhällstjänsten behöver införas i den nya lagen. Det följer av att Kriminalvårdens ansvar i dessa hänseenden för nordiska domar och beslut som verkställs här inte går att utläsa av svenska regler (jfr 28 kap. 6 § brottsbalken och 3 kap. 1 § förordningen om verkställighet av frivårdspåföljder). Detta till skillnad från vad som gäller vid anordnande av övervakning av villkorligt frigivna (se avsnitt 5.1.2).

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Vad gäller verkställigheten av en överflyttad samhällstjänst bör i övrigt svenska regler om villkorlig dom eller skyddstillsyn tillämpas. Det kommer dock inte komma i fråga att tillämpa regelverken parallellt.

Eftersom samhällstjänst i Finland, Island och Norge kan verkställas som en självständig påföljd kan en sådan frivårdspåföljd föras över till Sverige utan att den innehåller övervakningsmoment. Om den dömde således bara är ålagd att utföra oavlönat arbete, eller om den skyldigheten endast är förenad med ett allmänt skötsamhetskrav, ligger det närmast tillhands att jämställa påföljden med en svensk villkorlig dom (se avsnitt 2.6.1). Det är därför lämpligast att påföljden i så fall verkställs i enlighet med vad som gäller för en svensk villkorlig dom enligt 27 kap. brottsbalken. I fall där den dömde utöver arbetsplikten är ställd under övervakning får i stället de regler som gäller för skyddstillsyn i 28 kap. brottsbalken tillämpas. Det ger ökade möjligheter att tillgodose att innehållet i verkställigheten i så hög grad som möjligt motsvarar den påföljd som den dömde skulle ha verkställt i domslandet.

Om den överförda samhällstjänsten innehåller skyldigheter som inte har någon motsvarighet i svensk rätt, kan den delen av påföljden behöva anpassas till övervakning med visst lämpligt innehåll. Kriminalvården bör således, i enlighet med vad som gäller vid överförande av övervakning med anledning av en frivårdspåföljd eller efter villkorlig frigivning, ha möjlighet att ändra eller anpassa villkor och föreskrifter som åligger den dömde. Att en viss anpassning av den utländska samhällstjänsten görs för att verkställighet ska kunna ske inom ramen för svenska regler är oundvikligt. Ordningen bör dock kompletteras med en bestämmelse som anger att Kriminalvården inte får skärpa de villkor eller föreskrifter som åligger den dömde, något som torde gälla redan idag avseende överförande av övervakning, även om en uttrycklig reglering om det saknas (se avsnitt 5.1.2).

Åtgärder mot den dömde vid misskötsamhet eller annan brottslighet

Även när det gäller åtgärder vid misskötsamhet ska svenska regler gälla, något som bl.a. innebär att om Kriminalvården anser att en överförd frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst bör

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

undanröjas ska det anmälas till åklagare, se 27 kap. 6 § och 28 kap. 8 § brottsbalken samt 1 kap. 3 § förordningen om verkställighet av frivårdspåföljder. Vad gäller misskötsamhet när den dömde är ställd under övervakning har Kriminalvården även möjlighet att ändra föreskrifter eller meddela den dömde en varning. Att svenska regler är tillämpliga innebär även att svenska överklaganderegler gäller (se avsnitt 7.1).

Vidare bör, på samma sätt som enligt 1963 års lag gäller vid verkställighet av övervakning som överförts (se avsnitt 2.3.3 och 2.3.4), det finnas en möjlighet för rätten eller Kriminalvården att överlämna en fråga om åtgärd mot den dömde till en behörig myndighet i den andra nordiska staten om det bedöms lämpligare att frågan prövas där. Enligt vad som uttalas i förarbetena till 1963 års lag kan ett sådant överlämnande exempelvis komma i fråga om domen avser en gärning som inte är straffbar i Sverige, om gärningen är preskriberad enligt svensk rätt eller om det råder en avsevärd skillnad mellan länderna i fråga om straffskalorna för brottet (se prop. 1962:203 s. 45–46). I likhet med vad som gäller för beslut att hänskjuta frågor om åtgärder vid misskötsamhet till domslandet enligt 1963 års lag (26 § första stycket), bör ett sådant beslut inte kunna överklagas.

6 Tvångsmedel, tillgodoräknande av frihetsberövande och förvar

6.1 Tvångsmedel

6.1.1 Tvångsmedel i en annan nordisk stat

Förslag: I den nya lagen ska det införas regler om att i de fall den dömde befinner sig i en annan nordisk stat ska Kriminalvården, i avvaktan på den statens beslut om att ett svenskt fängelsestraff ska få verkställas där, få begära att den staten anhåller den dömde eller vidtar någon annan åtgärd för att säkerställa att han eller hon stannar kvar på dess territorium.

Bedömning: Det krävs inte någon särskild bestämmelse om proportionalitet.

Skälen för förslaget och bedömningen: I 1963 års lag saknas möjligheter för Kriminalvården att i samband med ett ärende om överförande av ett fängelsestraff till en annan nordisk stat begära att den staten använder tvångsmedel mot den dömde i de fall han eller hon befinner sig där. Som redogörs för i avsnitt 2.3.2 finns däremot bestämmelser om att Sverige ska lämna sådant bistånd till en annan nordisk stat. Det är således följdriktigt att även Sverige vid behov ska kunna begära att den andra nordiska staten använder tvångsmedel gentemot den dömde tills frågan om överförande är beslutad. Möjligheter för Kriminalvården att göra en sådan begäran finns också enligt europeiska verkställighetslagen och föreslås införas i den nya lagen om internationell verkställighet i brottmål (se prop. 2024/25:104 s. 106–107.).

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Således bör det, om den dömde befinner sig i den andra staten, finnas möjligheter för Kriminalvården att begära att den andra staten vidtar tvångsåtgärder mot den dömde för att säkerställa att han eller hon stannar kvar på dess territorium i avvaktan på att verkställigheten av det svenska fängelsestraffet kan överföras dit. De möjligheterna bör emellertid inte begränsas till de fall då den dömde flytt till den andra nordiska staten för att undandra sig straff, något som är en förutsättning för användning av tvångsmedel i Sverige enligt 5 a § 1963 års lag men som utvecklas nedan föreslås slopas som krav i den nya lagen (se avsnitt 6.1.2). Även i andra fall än då den dömde försökt undandra sig verkställigheten av fängelsestraffet kan det finnas behov att från svensk sida begära att den andra staten tillgriper tvångsmedel.

Regleringen om detta i den nya lagen kan lämpligtvis utformas utifrån motsvarande bestämmelser i 2 kap. 7 § europeiska verkställighetslagen. Det bör således i lagen anges att om den dömde befinner sig i en annan nordisk stat ska Kriminalvården få begära att den staten anhåller den dömde eller vidtar någon annan åtgärd för att säkerställa att han eller hon stannar kvar på dess territorium. Vilken åtgärd som sedan vidtas bestäms av den andra nordiska staten. Ytterst är det också den statens lagstiftning som blir avgörande för om den dömde kommer att underkastas tvångsmedel (jfr prop. 2014/15:29 s. 82).

En uttrycklig reglering om proportionalitet behöver inte införas i den nya lagen. I det avseendet gör sig samma överväganden gällande som vid införandet av den europeiska verkställighetslagen (se prop. 2014/15:29 s. 82). Vid beslut om tvångsmedel gäller således, även utan en särskild reglering, en proportionalitetsprincip. Det innebär att åtgärdens beslutande ska föregås av en intresseavvägning där olägenheten för den enskilde ställs mot vad som förväntas uppnås med åtgärden. En begäran från Kriminalvården om användning av tvångsmedel ska således endast ske när det finns skäl att begära verkställighet av det svenska fängelsestraffet i den andra nordiska staten och Kriminalvården ser behov av att säkerställa den dömdes närvaro i den staten till dess ett beslut om överförande av verkställigheten fattas.

Närmare regler om vad som ska ingå i Kriminalvårdens begäran om tvångsmedel kan regleras i förordning.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

6.1.2 Tvångsmedel i Sverige

Förslag: Regleringen i 1963 års lag om användning av tvångsmedel i Sverige på begäran av en annan nordisk stat ska i huvudsak överföras till den nya lagen. Det ska dock inte längre krävas att den dömde flytt till Sverige för att undandra sig verkställighet av fängelsestraffet i den andra staten för att häktning ska kunna beslutas. Den nuvarande regleringen ska även förenklas genom att den omfattande hänvisningen till bestämmelser i rättegångsbalken ersätts med en allmän hänvisning till rättegångsbalkens regler. I den nya lagen ska det också anges att den som inte har fyllt 15 år inte får häktas och att den som inte har fyllt 18 år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Skälen för förslaget: Den nuvarande regleringen om tvångsmedel i Sverige på begäran av en annan nordisk stat i 5 a–5 c §§ 1963 års lag infördes samtidigt som motsvarande reglering tillskapades i 1972 års internationella verkställighetslag. Regelverket bör i huvudsak överföras till den nya lagen och alltså göra det möjligt att efter begäran från en annan nordisk stat besluta om häktning av den dömde om det finns en risk för att han eller hon avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av ett nordiskt fängelsestraff som ska överföras till Sverige. Det bör dock inte längre ställas något kvalificerande krav på att den dömde flytt till Sverige för att undkomma verkställighet för att häktning ska kunna beslutas. Något sådant krav ställs inte upp i europeiska verkställighetslagen eller i förslaget till ny lag om internationell verkställighet i brottmål. För att uppnå en större enhetlighet mellan regelverken bör även i övrigt anpassningar göras till bestämmelserna om tvångsmedel i förstnämnda regelverk. Således bör den nuvarande ordningen med en omfångsrik uppräkning i lagtext av vilka bestämmelser i rättegångsbalken som ska tillämpas vid användning av olika tvångsmedel slopas och – med förebild i den europeiska verkställighetslagen – ersättas med en generell hänvisning till rättegångsbalkens reglering. En sådan utformning av bestämmelserna är tillräckligt tydlig samtidigt som den är mer flexibel. Det bör av den nya lagen även framgå att den som inte har fyllt 15 år inte får häktas och att den som inte har fyllt 18 år får häktas endast om det finns

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

synnerliga skäl (jfr 23 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

6.2 Tillgodoräknande av frihetsberövande

Bedömning: Det behöver inte införas några särskilda regler om tillgodoräknande av strafftid i den nya lagen.

Skälen för bedömningen: Av 2 § lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande framgår att den sammanhängande tid om minst 24 timmar som den dömde varit frihetsberövad med anledning av de brott som påföljden avser tillgodoräknas honom eller henne som verkställighet av påföljden. Bestämmelsen omfattar situationer då frihetsberövandet skett i anslutning till ett överförande av straffverkställighet, oavsett om det ägt rum i Sverige eller utomlands (se propositionen En ny strafftidslag, prop. 2017/18:250, s. 137 och 190–192). Några särskilda regler behöver alltså inte införas i den nya lagen för att den dömde ska kunna tillgodoräkna sig ett frihetsberövande i en annan nordisk stat för det fall han eller hon inte verkställer straffet där utan förs till Sverige för verkställighet här. Det behövs inte heller någon regel om tillgodoräknande av frihetsberövanden i Sverige för dömda vars svenska fängelsestraff verkställs i en annan nordisk stat.

6.3 Förlängd tidsfrist för förvarstagande

Förslag: Tidsfristen för förvarstagande av den som ska överföras till en annan nordisk stat ska förlängas från 48 timmar till 96 timmar.

Skälen för förslaget: Som redogörs för i avsnitt 2.3.2 ska Kriminalvården vid behov ombesörja att den dömde transporteras till den nordiska stat dit verkställigheten av ett svenskt fängelsestraff ska överföras. Polismyndigheten kan hålla den dömde i förvar i upp till 48 timmar om det krävs för att transporten ska kunna

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

genomföras. Detsamma gäller om den dömde påträffas i Sverige före frigivningen i den andra staten och den staten begär att han eller hon återförs.

I enlighet med regleringen i 1963 års lag bör Polismyndigheten även enligt den nya lagen få hålla den dömde i förvar om det är nödvändigt för att transporten ska kunna genomföras. Mot bakgrund av den ändring av tidsfristen för förvarstagande från 48 till 96 timmar som nyligen gjorts i europeiska arresteringsorderlagen och nordiska arresteringsorderlagen samt utlämningslagen (se propositionen Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder, prop. 2023/24:37, s. 78–80) bör tidsfristen för förvarstagande enligt den nya lagen också vara 96 timmar. Som redogjorts för i det lagstiftningsärendet kan det vara svårt att verkställa ett överförande inom hitintills gällande 48 timmar. Inom denna tidsfrist ska den andra staten kontaktas och en tidpunkt för överförandet beslutas och det ska upprättas en resplan. En frist på 96 timmar framstår därför som mest ändamålsenlig när det gäller transport från Sverige.

7 Överklagande av beslut

7.1 Vilka beslut som får överklagas och hur ett överklagande går till

Förslag: Rätten att överklaga Kronofogdemyndighetens beslut ska inskränkas på så sätt att enbart beslut som innebär att ett nordiskt avgörande ska verkställas i Sverige ska få överklagas.

Rätten att överklaga Kriminalvårdens beslut ska inskränkas på så sätt att enbart beslut Kriminalvården fattar i fråga om verkställighet av ett svenskt avgörande i en annan nordisk stat och om verkställighet av ett nordiskt avgörande i Sverige ska få överklagas. Andra beslut som fattas av Kriminalvården med stöd av den nya lagen ska inte få överklagas.

En ny reglering ska införas med innebörd att den dömde inte får överklaga Kriminalvårdens beslut om överförande av verkställighet av ett svenskt fängelsestraff i en annan nordisk stat om han eller hon samtyckt till att straffet överförs till den staten. Den dömde ska också kunna lämna en förklaring om att om att han eller hon avstår från att överklaga ett sådant beslut eller fullfölja överklagandet (nöjdförklaring).

Skälen för förslaget

Rätten att överklaga Kronofogdemyndighetens och Kriminalvårdens beslut till domstol

Förvaltningslagen är tillämplig på Kriminalvårdens handläggning och vid Kronofogdemyndighetens prövning av frågan om överförande av verkställighet till eller från Sverige. Om inte annat

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

föreskrivs i den nya lagen kommer således den lagens överklagandebestämmelser bli tillämpliga. Av dessa framgår bl.a. att en myndighets beslut får överklagas om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt (40 och 41 §§) och det har gått honom eller henne emot (42 §). I förvaltningslagen finns vidare bestämmelser om hur beslut överklagas och om beslutsmyndighetens handläggning av ett överklagande (43–46 §§). Ett överklagande ska ha kommit in till beslutsmyndigheten inom tre veckor från den dag då den som överklagar fick del av beslutet (44 §). Om det har kommit in för sent ska myndigheten besluta att överklagandet ska avvisas (45 §). Om överklagandet inte avvisas ska beslutsmyndigheten skyndsamt överlämna överklagandet och övriga handlingar i ärendet till överinstansen (46 §).

Det är inte nödvändigt att i den nya lagen införa en med förvaltningslagen i princip överstämmande reglering om hur beslut överklagas och om Kronofogdemyndighets och Kriminalvårdens handläggning av ett överklagande. I stället bör förvaltningslagens bestämmelser gälla i dessa avseenden, om inte något annat följer av den nya lagen (jfr prop. 2019/20:198 s. 93).

Överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut

När det gäller Kronofogdemyndighetens beslut bör endast beslut om att verkställa ett nordiskt avgörande i Sverige få överklagas. Andra beslut som fattas av Kronofogdemyndigheten med stöd av den nya lagen, t.ex. beslut om att vägra verkställighet här eller att begära att ett svenskt avgörande ska verkställas i en annan nordisk stat bör, till skillnad från enligt hittillsvarande ordning, inte kunna överklagas. En sådan reglering överensstämmer med reglerna om överklagbara beslut i lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen, lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall och lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande. Det finns inte skäl att som hitintills ha en formellt mer vidsträckt rätt till överklagande enligt den nordiska lagstiftningen. Av lagen bör det uttryckligen framgå att andra beslut, utöver att överta verkställigheten av ett nordiskt avgörande, inte kan överklagas. En

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

annan sak är att det i 18 kap. utsökningsbalken finns regler om överklagande av Kronofogdemyndighetens verkställighetsåtgärder som beslutas enligt utsökningsbalken. Som redogjorts för i samband med införandet av lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande är en bestämmelse som upplyser om de reglerna inte nödvändig (se prop. 2019/20:198 s. 92).

Överklagande av Kriminalvårdens beslut

När det gäller rätten att överklaga Kriminalvårdens beslut bör den möjligheten begränsas så att enbart ett beslut Kriminalvården fattar i fråga om att begära verkställighet av ett svenskt avgörande i en annan nordisk stat och om att ett nordiskt avgörande ska verkställas här ska få överklagas. I övrigt bör Kriminalvårdens beslut inte få överklagas.

Liksom vad gäller överklagande av Kronofogdemyndighetens verkställighetsåtgärder är det en annan sak att det finns möjlighet att överklaga Kriminalvårdens beslut enligt brottsbalken enligt de regler som gäller för den aktuella åtgärden. En sådan ordning gäller också enligt lagen om verkställighet av frivårdspåföljder (se prop. 2014/15:138 s. 100). Följdbeslut som meddelas i Sverige bör således kunna överklagas enligt gängse regler. Det gäller oavsett om följdbeslutet meddelas med anledning av att en annan nordisk stat har överlämnat en fråga om åtgärd vid misskötsamhet till Sverige eller avser en dom meddelad i en annan nordisk stat angående övervakning eller samhällstjänst som verkställs i Sverige med stöd av lagen.

Överklagandeförbud om den dömde samtycker till ett överförande av ett svenskt fängelsestraff

I jämförelse med samarbetet med andra länder är processen avseende överförande av fängelsestraff till och från de nordiska länderna effektiv. Som redogörs för i avsnitt 8 bör det dock inte hindra ändringar i lagstiftningen som syftar till att åstadkomma en ännu snabbare hantering. Att den dömde så snabbt som möjligt påbörjar verkställigheten av ett fängelsestraff i den nordiska stat där han eller

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

hon efter villkorlig frigivning har de bästa förutsättningarna att anpassa sig till ett laglydigt liv är viktigt. En annan positiv aspekt av detta är att en anstaltsplats frigörs för någon som ska verkställa sitt straff här. Frågor att överväga i sammanhanget är möjligheterna att dels påskynda det faktiska överförandet av den dömde efter att ett beslut om att föra över verkställigheten har fattats, dels förkorta tiden fram till dess ett sådant beslut fattas.

När det gäller att påskynda det faktiska överförandet av den dömde efter att ett beslut fattats av Kriminalvården infördes den 1 juli 2020 regler i europeiska verkställighetslagen om att Kriminalvårdens beslut om att sända över en svensk dom på frihetsberövande påföljd till en annan EU-stat inte ska få överklagas om den dömde har samtyckt till att domen sänds över (se prop. 2019/20:89 s. 25–28). En motsvarande reglering bör införas i den här föreslagna nya lagen när det gäller överförande av fängelsestraff till andra nordiska länder. Som redogjorts för i samband med ändringen i europeiska verkställighetslagen är rätten till överklagande av denna typ av beslut inte ovillkorlig (se prop. 2019/20:89 s. 27). Motsvarande bestämmelser finns också i regelverken om en europeisk och nordisk arresteringsorder. Ett överlämnande med stöd av en europeisk eller nordisk arresteringsorder kan avse straffverkställighet i en annan stat och i de fallen innebär ett samtycke till ett överlämnande att ett överklagande inte är möjligt, se 5 kap. 9 § europeiska arresteringsorderlagen och 3 kap. 5 § och 4 kap. 9 § nordiska arresteringsorderlagen. Enbart regler om nöjdförklaring (se nedan) kan inte anses påskynda hanteringen i tillräcklig utsträckning.

Eftersom Kriminalvårdens beslut enligt den nordiska verkställighetsregleringen, till skillnad från vad som gäller enligt europeiska verkställighetslagen, gäller omedelbart får ett förbud mot överklagande i de fall den dömde samtyckt visserligen inte samma effekt beträffande hur snabbt ett överförande kan ske. Ett överklagandeförbud vid samtycke kan dock bidra till resurseffektivitet och kortare handläggningstider. Enligt praxis avvaktar nämligen Kriminalvården med att föra över verkställigheten till en annan nordisk stat till dess beslutet om överförande av verkställigheten fått laga kraft, om den dömde motsätter sig ett överförande. En konsekvens av att Kriminalvårdens beslut inte får överklagas om den dömde samtycker till ett överförande blir därför

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

att en återkallelse av samtycket som görs efter det att myndigheten fattat beslut om att överföra domen i fortsättningen inte ska beaktas, vilket får till följd att överförandet kan ske omedelbart. Detta behöver dock inte regleras uttryckligen i lag (jfr prop. 2019/20:89 s. 28). I motsatt fall, dvs. om en återkallelse av ett samtycke görs innan Kriminalvården beslutar om ett översändande, ska återkallelsen beaktas och den dömde kunna överklaga myndighetens beslut.

I avsnitt 8.2 föreslås att Kriminalvården ska inhämta den dömdes inställning till att fängelsestraffet verkställs i en annan nordisk stat. Den dömde kommer då att upplysas om att samtycket medför att Kriminalvårdens beslut inte kan överklagas. Bestämmelser om hur detta ska gå till, t.ex. hur det ska säkerställas att den dömde förstår innebörden av ett lämnat samtycke, kan tas in i förordning.

En möjlighet till nöjdförklaring

Som ett led i att skynda på det faktiska överförandet bör i den nya lagen även införas en möjlighet för den dömde att förklara att han eller hon avstår från att överklaga Kriminalvårdens beslut om verkställighet av fängelsestraffet i en annan stat (nöjdförklaring). Om den dömde lämnar en sådan förklaring kommer Kriminalvårdens beslut få laga kraft vid tidpunkten för förklaringen. I de fall förklaringen lämnas efter att domen eller beslutet överklagats av den dömde finns inte längre något överklagande att pröva och Kriminalvårdens beslut får då laga kraft (jfr prop. 2017/18:250 s. 177). Som nämns ovan avvaktar Kriminalvården med att föra över verkställigheten till en annan nordisk stat till dess beslutet om överförande av verkställigheten fått laga kraft, om den dömde inte samtycker till överförandet, även om beslutet gäller omedelbart En nöjdförklaring ger alltså den dömde en möjlighet att påverka sin situation och påskynda processen även efter Kriminalvårdens beslut (jfr prop. 2019/20:89 s. 30). Överförandet kan i sådana fall inledas omedelbart.

Bestämmelserna om nöjdförklaring bör utformas på samma sätt som i 4 kap. 2 b § europeiska verkställighetslagen, dvs. i fråga om en sådan förklaring ska 11 § andra stycket, 12 och 13 §§ strafftidslagen (2018:1251) tillämpas. Av 11 § andra stycket strafftidslagen framgår

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

till vem den dömde kan lämna en nöjdförklaring, vilket är beroende av om den dömde är frihetsberövad eller på fri fot vid tidpunkten för förklaringen. I 12 § föreskrivs ett flertal formkrav för att nöjdförklaringen ska bli gällande, t.ex. gällande betänketid och samråd med rättsligt biträde. Av 13 § följer att en förklaring inte får återtas och att den innebär att domen eller beslutet får laga kraft mot den dömde.

7.2 Behörig domstol och dess prövning

Förslag: Den nuvarande ordningen för överklagande av Kronofogdemyndighetens och Kriminalvårdens beslut ska ändras. Kronofogdemyndighetens och Kriminalvårdens beslut ska överklagas till allmän domstol i stället för som hitintills allmän förvaltningsdomstol. Vid handläggningen i domstol ska lagen (1996:242) om domstolsärenden tillämpas.

När Kronofogdemyndighetens beslut överklagas ska behörig tingsrätt vara den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § utsökningsbalken prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut. Om rätten upphäver Kronofogdemyndighetens beslut om verkställighet ska de verkställighetsåtgärder som har gjorts återgå så långt det är möjligt.

Vid överklagande av Kriminalvårdens beslut som rör verkställighet av fängelsestraff och den dömde är berövad friheten i Sverige när myndighetens beslut överklagas, ska behörig tingsrätt vara den tingsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt eller det häkte är belägen där den dömde var inskriven när det första beslutet fattades i ett ärende. I annat fall ska myndighetens beslut överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets den dömde är folkbokförd. Saknas behörig domstol ska ett överklagande prövas av Stockholms tingsrätt.

Vid överklagande av Kriminalvårdens beslut som rör verkställighet i en annan nordisk stat av en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst, eller övervakning efter villkorlig frigivning, ska ett överklagande göras till den tingsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor ligger där den dömde eller frigivne är inskriven. Är det fråga om beslut om verkställighet i Sverige av en frivårdspåföljd som innefattar över-

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

vakning eller samhällstjänst, eller övervakning efter villkorlig frigivning, ska ett överklagande göras till den tingsrätt inom vars område den dömde eller frigivne är folkbokförd. Saknas behörig domstol ska ett överklagande prövas av Stockholms tingsrätt.

Skälen för förslaget

Allmän domstol eller förvaltningsdomstol

Av 40 § förvaltningslagen framgår att ett myndighetsbeslut ska överklagas till allmän förvaltningsdomstol, något som stämmer överens med hur saken är reglerad i 1963 års lag. Som redogjorts för i andra lagstiftningsärenden finns det emellertid tungt vägande skäl för att myndigheternas beslut på området för internationellt straffrättsligt samarbete bör överklagas till allmän domstol (se prop. 2014/15:29 s. 157–158). Ett sådant skäl är att prövningen emellanåt kan innefatta straffrättsliga frågor. Vidare finns det ett värde i att straffrättsliga frågor som regelbundet kommer upp i det internationella straffrättsliga samarbetet så långt som möjligt inte splittras upp mellan domstolsslagen, utan hanteras av allmän domstol. Även i förslaget om en ny lag om internationell verkställighet i brottmål föreslås att allmän domstol som huvudregel ska överpröva Kriminalvårdens beslut enligt den lagstiftningen.

Ovanstående överväganden är giltiga även i det nu aktuella lagstiftningsärendet. Inom ramen för det nordiska samarbetet uppkommer visserligen mer sällan samma typ av komplicerade straffrättsliga frågor som kan uppkomma inom ramen för annat internationellt samarbete. I grunden handlar lagstiftningen emellertid om överförande av domar och beslut som, med något undantag, meddelas av allmänna domstolar. Frågor om tvångsmedel inom ramen för 1963 års lag hanteras också av allmän domstol. Enhetliga regler om överklagande av myndigheternas beslut inom det internationella samarbetet om verkställighet i brottmål kan därtill antas bidra till en mer effektiv och rättssäker hantering.

Sammanfattningsvis talar övervägande skäl för att allmän domstol ska överpröva Kronofogdemyndighetens och Kriminalvårdens beslut enligt den nya lagen.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Behörig tingsrätt

Kronofogdemyndighetens beslut bör överklagas till den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § utsökningsbalken prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut. En sådan forumregel överensstämmer med hur frågan regleras i lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen, lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall samt lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande.

Om domstolen kommer fram till att förutsättningar saknas för att verkställa det utländska avgörandet bör de verkställighetsåtgärder som har gjorts återgå så långt det är möjligt. Detta bör, på motsvarande sätt som i 5 kap. 5 § fjärde stycket lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande och 3 kap. 14 § tredje stycket lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen, framgå av lagen. Ordningen motsvarar den som gäller när en exekutionstitel upphävs enligt 3 kap. 22 § utsökningsbalken.

Som redogjorts för i samband med införandet av europeiska verkställighetslagen (se prop. 2014/15:29 s. 158–159) bör överklaganden av Kriminalvårdens beslut inte destineras till en viss tingsrätt. I stället bör i huvudsak samma forumregler gälla som vid överklaganden enligt de europeiska verkställighetslagarna. Det innebär att när det gäller Kriminalvårdens beslut om överförande av verkställigheten av ett fängelsestraff bör ett överklagande göras till den tingsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt eller det häkte finns där den dömde var inskriven när det överklagade beslutet fattades. I annat fall bör myndighetens beslut överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets den dömde är folkbokförd. Saknas behörig domstol bör ett överklagande prövas av Stockholms tingsrätt.

När det gäller Kriminalvårdens beslut om överförande av verkställigheten av en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst, eller övervakning efter villkorlig frigivning, till en annan nordisk stat bör ett överklagande göras till den tingsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor ligger där den dömde eller

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

frigivne är inskriven. Om överklagandet avser beslut om överförande av verkställigheten av en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst, eller övervakning efter villkorlig frigivning, till Sverige bör det överklagas till den tingsrätt inom vars område den dömde eller frigivne är folkbokförd. Om behörig tingsrätt saknas för ett överklagande bör det prövas av Stockholms tingsrätt.

Ärendelagen ska gälla vid handläggningen i domstol

Vid domstolens handläggning bör lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen) tillämpas. Ärendelagen är den processordning som har valts för handläggningen av överklaganden av Kronofogdemyndighetens respektive Kriminalvårdens beslut i europeiska verkställighetslagen, lagen om verkställighet av frivårdspåföljder, lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen, lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall och lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande.

Genom att ärendelagen blir tillämplig kommer Kronofogdemyndigheten och Kriminalvården att vara part i domstolen. I ärendelagen finns bestämmelser om möjligheten att hålla sammanträde och rätten till överklagande av tingsrättens beslut. Det föreligger inte skäl att frångå huvudregeln i ärendelagen om att prövningstillstånd ska krävas i hovrätten (jfr prop. 2014/15:29 s. 161).

Bestämmelser om extraordinära rättsmedel finns i 42 § ärendelagen. I paragrafen hänvisas, vad gäller beslut enligt ärendelagen eller beslut som vid överklagande skulle ha prövats enligt ärendelagen, till vissa bestämmelser i rättegångsbalken. Det kommer alltså vara allmän domstol som också prövar frågor om resning, återställande av försutten tid och domvilla oavsett om beslutet kommer från Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten eller domstol.

I enlighet med nuvarande ordning ska rättens beslut som huvudregel gälla omedelbart utan den intresseavvägning och behovsprövning som ska göras enligt 31 § ärendelagen. Om rättens beslut överklagas finns det en möjlighet för högre rätt att besluta om

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

inhibition, dvs. att det överklagade beslutet tills vidare inte får verkställas (26 § ärendelagen).

7.3 Slopade bestämmelser om myndigheternas omprövning och överklagande av övervakningsnämndens beslut

Bedömning: De hittillsvarande bestämmelserna om obligatorisk omprövning hos myndigheterna vid ett överklagande och om överklagande av övervakningsnämndens beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet ska slopas i den nya lagen.

Skälen för bedömningen

Regleringen om obligatorisk omprövning bör slopas

Som redogörs för i avsnitt 2.3.5 finns i 1963 års lag regler som innebär en obligatorisk omprövning av Kronofogdemyndighetens och Kriminalvårdens beslut vid överklagande. Regleringen tillämpas i stället för bestämmelserna om en förvaltningsmyndighets möjlighet att ändra fattade beslut enligt förvaltningslagen.

Bestämmelserna om omprövning infördes 2006 i samband med sammanslagningen av Kriminalvården till en myndighet. Samtidigt infördes motsvarande bestämmelse i 38 kap. 15 § brottsbalken. Regleringen infördes mot bakgrund av erfarenheten att den överprövning som före Kriminalvårdens omorganisation gjorts av Kriminalvårdsstyrelsen lett till bättre utredda ärenden och bättre beslutsunderlag när de skulle prövas av domstol. Det förutsattes att en omprövning av Kriminalvården skulle leda till en snabbare och mer effektiv handläggning och att förvaltningsdomstolarnas resurser skulle kunna koncentreras till svårare mål (se propositionen Kriminalvården – en myndighet, prop. 2004/05:176, s. 63). Sedan dess har emellertid prövningen av ärenden om överförande av straffverkställighet samlats vid en enhet vid Kriminalvårdens rättsavdelning. Några särskilda bestämmelser om omprövning av beslut saknas också i de europeiska verkställighetslagarna, vilka

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

reglerar ärenden som ofta kräver mer omfattande underlag och komplicerade bedömningar än vad som är fallet vid ärenden om överförande till och från de nordiska länderna. Till det anförda kommer att reglerna som styr myndigheternas handläggning av ärenden om överförande av verkställighet så långt möjligt bör vara likartade. Att slopa den obligatoriska omprövningen kan också leda till en snabbare process.

Kronofogdemyndighetens beslut i fråga om verkställighet av ett nordiskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite i Sverige är som regel av mindre komplicerad natur. En obligatorisk omprövning av sådana beslut skulle alltså inte nödvändigtvis leda till bättre underlag för överinstanserna, utan framför allt riskera att fördröja förfarandet.

Sammantaget bör regleringen om obligatorisk omprövning inte överföras till den nya lagen. I stället får regleringen i förvaltningslagen tillämpas i fråga om när ett beslut som har överklagats får ändras av Kronofogdemyndigheten eller Kriminalvården.

Regleringen om överklagande av övervakningsnämndens beslut bör slopas

I 27 § 1963 års lag finns en särskild överklaganderegel som rör beslut från övervakningsnämnden om förverkande av villkorligt medgiven frihet från ett nordiskt fängelsestraff när den frigivnes övervakning anordnas i Sverige. Av regeln följer att nämndens beslut överklagas till tingsrätten i den ort där nämnden ligger, att klagotiden räknas från den dag då den frigivne fick del av beslutet, att ärendelagen är tillämplig vid domstolens handläggning och att nämnden inte ska vara part i domstolen. Det framgår även att övervakningsnämndens beslut gäller omedelbart, om inte annat beslutas.

Eftersom den särskilda överklagandebestämmelsen i dess helhet motsvarar vad som enligt 37 kap. 11 § brottsbalken gäller för överklagande av övervakningsnämndens beslut kan ifrågasättas om den bör överföras till den nya lagen. Sedan den aktuella överklaganderegleringen infördes i 1963 års lag har saken också kommit i ett delvis annat läge eftersom det sedan den 1 juli 2021 är Kriminalvården och inte övervakningsnämnden som begär att övervakning av en skyddstillsynsdömd person ska anordnas i en

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

annan nordisk stat. Tidigare angavs i den särskilda överklaganderegleringen att övervakningsnämndens beslut att göra en sådan begäran kan överklagas, något som nu utmönstrats ur bestämmelsen (se prop. 2020/21:142 s. 18).

Sammanfattningsvis finns det alltså inte anledning att föra över den särskilda regleringen om överklagande av övervakningsnämndens beslut till den nya lagen. I stället bör brottsbalkens regler om överklagande gälla. Att övervakningsnämndens beslut att överlämna en fråga om åtgärd mot den frigivne till en behörig myndighet i den andra nordiska staten inte ska få överklagas beskrivs närmare i avsnitt 9.3.

8 En snabbare och tydligare process

8.1 Skyndsam handläggning

Förslag: Ett krav på skyndsam handläggning ska gälla hos Kriminalvården och i domstolarna i ett ärende om verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt fängelsestraff, en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige samt i ett ärende om överförande av verkställighet till Sverige av ett motsvarande nordiskt avgörande.

Skälen för förslaget

Nuvarande reglering

1963 års lag saknar bestämmelser om skyndsamhet eller tidsfrister när det gäller beslut om överförande av verkställighet av fängelsestraff eller frivårdspåföljder. Det gäller såväl beslut som fattas i domslandet som i den verkställande staten. Handläggningen av ärenden enligt 1963 års lag styrs dock av andra mer generella bestämmelser.

För Kriminalvårdens handläggning tillämpas förvaltningslagen. Enligt 9 § ska ett ärende handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Bestämmelsen ger uttryck för allmänna utgångspunkter för handläggningen där bl.a. snabbhet ska vägas mot berättigade krav på rättssäkerhet (se propositionen En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag, prop. 2016/17:180, s. 74).

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Vid handläggning i domstol av ett överklagande av Kriminalvårdens beslut enligt den nya lagen föreslås i avsnitt 7.2 att ärendelagen ska tillämpas. I 12 § den lagen finns en bestämmelse om materiell processledning som syftar till att materiellt riktiga beslut ska uppnås samt att processen ska vara snabb och billig (se propositionen En ny lag om domstolsärenden, prop. 1995/96:115, s. 113). I instruktionerna för överrätterna finns vidare bestämmelser om att mål och ärenden får handläggas med förtur om målet av någon särskild anledning bör avgöras skyndsamt (20 § förordningen [1996:379] med hovrättsinstruktion och 10 § förordningen [1996:377] med instruktion för Högsta domstolen). Motsvarande reglering saknas i förordningen (1996:381) om tingsrättsinstruktion. Dessa generella bestämmelser kommer emellertid inte innebära att särskild skyndsamhet ska iakttas vid handläggningen av ärenden enligt den här föreslagna nya lagen, utan den ärendehanteringen ska ställas mot alla andra typer av mål och ärenden som handläggs i de allmänna domstolarna.

Handläggningstid

Ett ärende om överförande av ett svenskt fängelsestraff till en annan nordisk stat handläggs av Kriminalvården. Kriminalvårdens huvudkontor bevakar samtliga domar på fängelse där den dömde har utländskt medborgarskap eller utländsk adress och gör en bedömning av om ett ärende om överförande av verkställigheten ska initieras. Om den dömde är frihetsberövad görs bedömningen i samband med att domen börjar verkställas och i övriga fall i samband med att domen får laga kraft. Det är också möjligt för den dömde att själv initiera ett ärende genom en egen ansökan. Vidare förekommer att ärenden initieras i samband med att den dömde grips eller lokaliseras utomlands.

Ärenden om överförande av en svensk frivårdspåföljd eller ett svenskt beslut om övervakning vid villkorlig frigivning till en annan nordisk stat initieras vanligtvis av det frivårdskontor som ansvarar för verkställigheten eller genom en egen ansökan från den dömde eller frigivne.

Efter det att ett ärende har anmälts till Kriminalvårdens huvudkontor varierar handläggningstiden med hänsyn till

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

omständigheterna i det enskilda fallet. Några riktlinjer för hur lång handläggningstiden bör vara finns inte. Kriminalvården har inte någon samlad statistik över hur lång tid ärenden enligt 1963 års lag tar att handlägga inom myndigheten eller i domstol.

I 2 kap. 1 § europeiska verkställighetsförordningen finns en skyldighet för Kriminalvården att omgående pröva om ett översändande kan ske enligt europeiska verkställighetslagen. En sådan skyldighet finns inte för ärenden som handläggs enligt 1963 års lag eller lagen om verkställighet av frivårdspåföljder.

Det bör införas ett krav på skyndsam handläggning hos Kriminalvården och i domstolarna i ärenden om överförande av fängelsestraff, frivårdspåföljder och övervakning efter villkorlig frigivning

Sedan den 1 juli 2020 finns i europeiska verkställighetslagen ett krav på skyndsam handläggning hos Kriminalvården och i domstolarna när det gäller ärenden om överförande av en svensk dom på frihetsberövande påföljd (2 kap. 4 § andra stycket). Beträffande domstolarna omfattar skyndsamhetskravet även ärenden om överförande av en utländsk dom på frihetsberövande påföljd till Sverige (4 kap. 3 § första stycket). Ett skyndsamhetskrav beträffande handläggningen av ärenden om överförande av frihetsberövande påföljder hos Kriminalvården och i domstolarna föreslås också gälla enligt den nya internationella verkställighetslagen (se prop. 2024/25:104 s. 192–193).

De allmänna utgångspunkterna som gäller för handläggningen enligt europeiska verkställighetslagen är relevanta också i fråga om ärenden om överförande av fängelsestraff mellan de nordiska länderna. När förutsättningar finns för att överföra verkställighet av ett fängelsestraff från eller till Sverige är således den givna utgångspunkten att ett överförande ska komma till stånd så fort som möjligt. Det finns inte några skäl för att den dömde, utöver den tid som krävs för att pröva frågan och fatta nödvändiga beslut för ett överförande, fortsätter att verkställa straffet i domslandet. Ju kortare tid som verkställigheten pågår i domslandet, desto bättre blir möjligheterna att uppnå syftet med samarbetet. Ett snabbt besked oavsett utgång är således av betydelse för den dömde och dennes fortsatta återanpassning (jfr prop. 2019/20:89 s. 19–20).

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Det finns som sagt inget lagstadgat skyndsamhetskrav i 1963 års lag för handläggningen hos Kriminalvården och i domstolarna. Ett ärende om överförande av ett fängelsestraff enligt den lagen behöver därmed inte behandlas med samma krav på skyndsam handläggning som hade varit fallet om europeiska verkställighetslagen tillämpats, något som inte framstår som en ändamålsenlig ordning. Det gäller även om det nordiska samarbetet i frågor om överförande i allmänhet är effektivt.

I lagen om verkställighet av frivårdspåföljder finns ingen motsvarande reglering om skyndsam handläggning som i europeiska verkställighetslagen. Även när det gäller överförande av frivårdspåföljder talar dock starka skäl för ett snabbt överförande. En dom på skyddstillsyn är t.ex. förenad med övervakning redan från dagen för domen, om inte rätten beslutar annat (28 kap. 5 § första stycket brottsbalken). Vid införandet av den regleringen framhölls att risken för återfall är särskilt hög i början av påföljdstiden men också att den dömde är särskilt behandlingsmotiverad i omedelbar anslutning till domstolsförhandlingen och påföljdsvalet. Den försening av övervakningen som orsakas av att den dömde måste vänta på att domen får laga kraft ansågs därför vara till nackdel för domens effektivitet (se propositionen Om ändring i brottsbalken m.m. (villkorlig frigivning och kriminalvård i frihet) m.m., prop. 1982/83:85, s. 98). Även när en skyddstillsyn förenats med en föreskrift om samhällstjänst kan verkställigheten inledas på dagen för domen. När det gäller villkorlig dom inleds verkställigheten av en samhällstjänst först när domen får laga kraft. Frivården kan dock inleda planeringen av samhällstjänsten (se prop. 1997/98:96 s 102). För att samhällstjänst ska kunna dömas ut krävs att den dömde samtycker till det. Det ligger som regel i både den dömdes och samhällets intresse att verkställigheten kan påbörjas så snart som möjligt. Det finns därför sammantaget goda individualpreventiva skäl för en skyndsam hantering även när det gäller villkorlig dom som förenats med en föreskrift om samhällstjänst. På samma sätt kan en villkorligt frigiven person som står under övervakning få bättre hjälp och stöd att återanpassa sig till ett liv i frihet om övervakningen i så hög utsträckning som möjligt är sammanhållen och bedrivs i anslutning till den plats där han eller hon bor eller avser att bosätta sig. Även i de fallen finns således ett behov av att handläggningen bedrivs skyndsamt. När det gäller möjligheterna att

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

föra över frivårdspåföljder som innefattar övervakning eller samhällstjänst till en annan nordisk stat tillkommer också att det i avsnitt 10.4 föreslås att Kriminalvården i sin personutredning ska utreda förutsättningarna för att överföra påföljder som innefattar övervakning eller samhällstjänst med stöd av den nya lagen. Det innebär att det i de aktuella fallen som regel bör finnas goda förutsättningar att snabbt inleda verkställigheten av sådana påföljder i en annan nordisk stat. Det kan i sammanhanget också nämnas att beslut om utlämning för vård enligt lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling ska fattas utan dröjsmål (10 §).

Det bör mot denna bakgrund införas ett krav på skyndsam handläggning hos Kriminalvården och i domstolarna även i den nya lagen. När det gäller domstolarna är en sådan ordning, som redovisats i samband med införandet av motsvarande reglering i europeiska verkställighetslagen (se prop. 2019/20:89), förenlig med de principiella överväganden som görs i Målutredningens betänkande Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol (SOU 2010:44) och som gäller som inriktning för det fortsatta arbetet med att säkerställa att mål och ärenden i domstol avgörs effektivt och med hög kvalitet (se propositionen Budgetpropositionen för år 2012, prop. 2011/12:1 utg. omr. 4.) I budgetpropositionen för 2012 framhålls både vikten av dels ett aktivt återfallsförebyggande arbete och att den dömde medverkar i det arbetet, dels samverkan med andra myndigheter (se prop. 2011/12:1 utg. omr. 4 s. 28).

Som redogjorts för i tidigare lagstiftningsärenden kommer ett skyndsamhetskrav inte att urholka den dömdes möjligheter att utforma sin talan (se prop. 2019/20:89 s. 21). Många olika måltyper har förenats med ett skyndsamhetskrav, trots att de kan innehålla komplicerade moment. När det gäller frågor om överförande av verkställighet i brottmål bör det dessutom ligga i den dömdes intresse att frågan prövas snabbt, oavsett vilken inställning han eller hon har. Den dömde måste naturligtvis, även när ett skyndsamhetskrav gäller, ges rimlig tid att lägga fram de omständigheter som han eller hon vill åberopa. Att omfattande och komplicerade ärenden kräver mer tid är således inget som ett skyndsamhetskrav begränsar. Det kan dock konstateras att ett krav på skyndsam handläggning

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

innebär att även frågan om ett offentligt biträde ska förordnas måste hanteras på sådant sätt att skyndsamhetskravet kan efterlevas.

Ett krav på skyndsam handläggning kan utformas på olika sätt, antingen som ett allmänt utformat krav eller i form av en särskild angiven tidsfrist. I denna del görs inga andra bedömningar än vad som gjordes när skyndsamhetskravet infördes i europeiska verkställighetslagen (se prop. 2019/20:89 s. 22). Som då noterades är ett krav på skyndsam handläggning med närmare bestämda tidsfrister förbehållen lagstiftning där kravet korresponderar med ett särskilt starkt skyddsintresse, något som inte är aktuellt för nu aktuella ärenden. Ett generellt utformat skyndsamhetskrav får anses vara tillräckligt och i linje med den allmänna utgångspunkten för handläggningstiderna.

Skyndsamhetskravet i den nya lagen bör alltså utformas på samma sätt som i europeiska verkställighetslagen, dvs. som ett allmänt utformat krav och inte i form av en särskilt angiven tidsfrist.

Rimlig handläggningstid hos Kriminalvården och i domstolarna

I samband med införandet av skyndsamhetskravet i europeiska verkställighetslagen redogjordes för ett antal omständigheter som bör beaktas för att fastställa en rimlig tid för handläggningen av ett ärende om att sända över en svensk dom på frihetsberövande påföljd till en annan stat (se prop. 2019/20:89 s. 18–19). Vissa av dessa omständigheter är relevanta även när det gäller överförande till en annan nordisk stat. Det borde inte vara svårt att fastställa den dömdes medborgarskap i ett ärende enligt den nya lagen. Detsamma bör ofta gälla den dömdes bosättning. Om den dömde är frihetsberövad borde inhämtade av hans eller hennes inställning inte heller innebära någon tidsutdräkt. Vidare uppställs inga krav på översättning av handlingar till den andra staten. Mot denna bakgrund bör, i normalfallet, handläggningen hos Kriminalvården inte behöva ta längre tid än drygt en månad. Den tid som avses är från det att ett ärende inleds hos Kriminalvården till dess det finns ett slutligt beslut. När det gäller handläggningen av ett ärende om verkställighet i Sverige borde det i normalfallet ta högst två månader från det att ett ärende inleds hos Kriminalvården till dess myndigheten har fattat sitt beslut.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

För domstolarnas del sker handläggningen enligt ärendelagen. Den processuella hanteringen är vanligtvis enkel och muntligt sammanträde är som regel inte nödvändigt. I vissa fall har den dömde ett offentligt biträde, vilket också förenklar hanteringen. I de fall den dömde överklagar till domstol kan i normalfallet en rimlig målsättning för den totala handläggningstiden vara två till tre månader. Detta innefattar tiden från det att ett ärende inleds hos Kriminalvården till dess att det finns ett slutligt beslut, vilket inkluderar överprövning i domstol.

Slutligen är det även angeläget att korta ned tiden från det att ett svenskt fängelsestraff, en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller ett svenskt beslut om övervakning efter villkorlig frigivning meddelas till dess ett ärende om överförande av verkställigheten initieras hos Kriminalvården. Det bör därför på motsvarande sätt som i 2 kap. 1 § europeiska verkställighetsförordningen införas en skyldighet för Kriminalvården att så snart som möjligt efter att ett sådant avgörande meddelats bedöma om det kan bli aktuellt att sända över verkställigheten till en annan nordisk stat. Denna skyldighet kan regleras i förordning.

8.2 Inhämtande av den dömdes eller frigivnes inställning

Förslag: Kriminalvården ska, innan beslut fattas, tillfråga den dömde eller frigivne om hans eller hennes inställning till att verkställigheten överförs till den andra nordiska staten.

Om den dömde eller frigivne befinner sig i en annan stat ska i stället gälla att han eller hon om möjligt ska tillfrågas.

Den dömde ska upplysas om innebörden av att ett samtycke lämnas, om det handlar om överförande av ett fängelsestraff.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Skälen för förslaget

Den dömdes eller frigivnes inställning till ett överförande

För handläggningen hos Kriminalvården enligt den nya lagen gäller förvaltningslagen. Det innebär bl.a. att den lagens bestämmelser om partsinsyn och kommunikation är tillämpliga vid handläggningen. I 25 § förvaltningslagen finns bestämmelser om en myndighets kommunikationsskyldighet.

Bestämmelsen innebär bl.a. att den dömde eller frigivne ska beredas tillfälle att yttra sig över allt material av betydelse för beslutet innan det meddelas, om det inte är uppenbart obehövligt. Undantaget till kommunikationsskyldigheten ska tolkas snävt och är tillämplig enbart i sådana fall där behovet av kommunikation, sett objektivt ur den enskildes perspektiv, är mindre framträdande eller helt saknas.

Enligt 4 § förvaltningslagen kan kommunikationsskyldigheten frångås genom avvikande bestämmelser i annan lag eller förordning. Skyldigheten att kommunicera relevanta handlingar med den berörda personen är en viktig förvaltningsrättslig princip och avsteg bör göras med försiktighet.

Möjligheten att föra över verkställigheten av ett fängelsestraff, en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller övervakning efter villkorlig frigivning till en annan nordisk stat vilar på grundtanken att det är lättare för den dömde eller frigivne att återanpassa sig till samhället om han eller hon avtjänar påföljden eller verkställer övervakning efter villkorlig frigivning i hemlandet, där han eller hon förstår språket och kommer att bo efter verkställigheten och där kontakter med anhöriga och vänner underlättas. En person som självmant har rest till ett annat nordiskt land och uppehåller sig där kan förmodas ha starkare band till det landet och därmed även ett starkare intresse av att verkställigheten sker där. Inom det nordiska samarbetet finns förvisso inget krav på samtycke från den dömde eller frigivne för att en påföljd eller övervakning efter villkorlig frigivning ska kunna överföras. En viktig del för att uppnå den positiva effekten av ett överförande är dock den dömdes eller frigivnes egen vilja att överföra verkställigheten.

Mot denna bakgrund, och i enlighet med myndighetens kommunikationsskyldighet enligt förvaltningslagen, bör det av den

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

nya lagen framgå att Kriminalvården ska tillfråga den dömde eller frigivne om hans eller hennes inställning till att avtjäna påföljden eller verkställa övervakning efter villkorlig frigivning i den andra staten. Ett samtycke från den dömde eller frigivne innebär att processen att föra över verkställigheten av domen eller beslutet inleds direkt av Kriminalvården. När det gäller fängelsestraff föreslås också att den dömde inte ska kunna återkalla sitt samtycke efter att Kriminalvården fattat beslut om överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat (se avsnitt 7.1). Ett samtycke från den dömde föreslås även få konsekvenser när det gäller möjligheten att överklaga Kriminalvårdens beslut om att föra över ett fängelsestraff (se avsnitt 7.1), vilket den dömde bör informeras om. Det bör således anges i lagen att den dömde ska upplysas om innebörden av att ett samtycke lämnas.

Formerna för inhämtande av den dömdes eller frigivnes inställning kan regleras i förordning.

Undantag från kommunikationsskyldigheten

Det kan ofta vara svårare att få tag på en person som befinner sig utomlands, även om denne befinner sig i en annan nordisk stat. I 2 kap. 5 § andra stycket europeiska verkställighetslagen undantas Kriminalvården från skyldigheten att inhämta den dömdes inställning i det fall han eller hon befinner sig i den andra staten och ett samtycke inte krävs för att domen ska få sändas över. I dessa fall ska den dömde i stället, om möjligt, tillfrågas om sin inställning. Detta innebär att Kriminalvården i vart fall ska försöka komma i kontakt med den dömde på uppgiven adress eller genom andra kontaktvägar som han eller hon uppgett (se prop. 2019/20:89 s. 25).

I grunden samma kommunikationsregler bör gälla vid överföranden enligt den nya lagen och europeiska verkställighetslagen. Den dömdes eller frigivnes inställning bör därför inte alltid behöva hämtas in inför ett beslut om överförande av verkställigheten av ett svenskt fängelsestraff, en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige, om han eller hon befinner sig i en annan stat. Det kan t.ex. handla om att den dömde eller frigivne genom att återvända till den andra staten försöker undandra sig verkställighet

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

av påföljden. För dessa situationer bör det alltså införas ett undantag från kommunikationsskyldigheten. Om möjligt bör dock Kriminalvården försöka inhämta den dömdes eller frigivnes inställning eftersom den kan vara av betydelse för prövningen av ärendet. Som anges ovan kan ett samtycke från den dömde få konsekvenser när det gäller möjligheten att överklaga Kriminalvårdens beslut om att föra över ett fängelsestraff (se avsnitt 7.1). Den dömde bör därför även vid inhämtande av samtycke i en sådan situation upplysas om innebörden av samtycket.

9 Några övriga frågor

9.1 Offentligt biträde

Förslag: Offentligt biträde ska förordnas i ett ärende om överförande av verkställighet av ett svenskt eller nordiskt fängelsestraff, om det inte kan antas att behov av biträde saknas.

Skälen för förslaget: Enligt 36 § 1963 års lag ska vid verkställighet utomlands av en frihetsberövande påföljd offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Det finns däremot ingen rätt till offentligt biträde i samband med en begäran om verkställighet i Sverige av ett fängelsestraff som har dömts ut i ett annat land.

En fråga om överförande av verkställighet av ett fängelsestraff till och från Sverige kan vara ingripande för den dömde. Av skäl som redogjorts för i samband med införandet av europeiska verkställighetslagen bör det därför även i den nya lagen införas en generell bestämmelse om att offentligt biträde ska förordnas för den dömde (se prop. 2014/15:29 s. 153–154). Regleringen bör, till skillnad från vad som gäller enligt nuvarande ordning, också omfatta situationen när ett nordiskt fängelsestraff ska verkställas här, även om behovet ofta kan antas vara större när det är fråga om att överföra verkställighet från Sverige. Motsvarande reglering föreslås också i den nya internationella verkställighetslagen (se prop. 2024/25:104 s. 181–182). Regleringen om offentligt biträde vid överförande av fängelsestraff kommer således överensstämma med vad som gäller vid överförande till och från EU-stater och stater utanför Norden och EU, något som framstår som befogat.

Om det kan antas att behov av biträde saknas bör dock förordnande inte ske, vilket inom det nordiska samarbetet borde gälla i de flesta av ärendena (jfr prop. 2014/15:29 s. 153–154). Det

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

kan exempelvis handla om att den dömde har samtyckt till ett överförande eller att det står klart att det inte finns förutsättningar att överföra en verkställighet (jfr prop. 2014/15:29 s. 206). Behov av biträde borde också saknas om den dömde exempelvis är bosatt i den stat där verkställighet ska ske och det därför står klart att det finns förutsättningar för ett överförande. Som närmare utvecklats i propositionen En effektivare hantering av ärenden om överförande av straffverkställighet gäller det sagda trots att det enligt vad som föreslås i avsnitt 7.1 inte bör vara möjligt att vid samtycke överklaga Kriminalvårdens beslut om att överföra verkställigheten av ett fängelsestraff till en annan nordisk stat (se prop. 2019/20:89 s. 28).

Vad gäller ärenden om överförande av frivårdspåföljder som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller övervakning efter villkorlig frigivning finns det inte skäl att införa en rätt till offentligt biträde inom det nordiska samarbetet. Överförande av verkställigheten av en frivårdspåföljd eller övervakning efter villkorlig frigivning är inte lika ingripande som överförande av verkställigheten av ett fängelsestraff. Det är inte fråga om att tvångsvis förflytta den dömde, eller att överföra verkställigheten om den dömde inte redan befinner sig i den verkställande staten eller i vart fall har för avsikt att åka dit. Nästan uteslutande kommer det att vara fråga om fall där den dömde samtycker till att frivårdspåföljden eller övervakningen efter villkorlig frigivning verkställs i en annan stat. Att det undantagsvis kan uppkomma frågor om anpassning av de föreskrifter som den dömde eller frigivne har att följa motiverar inte heller en rätt till offentligt biträde.

Bestämmelser om offentligt biträde finns i lagen (1996:1620) om offentligt biträde och i förordningen (1997:405) om offentligt biträde. Dessa bestämmelser innebär bl.a. att det är den myndighet eller domstol som handlägger ärendet som ska fatta beslut i frågan om biträde och att beslutet överklagas i samma ordning som gäller för överklagande av beslut i det mål eller ärende i vilket biträdet förordnats. Frågan om offentligt biträde borde oftast uppkomma hos Kriminalvården, men kan även förekomma i domstol i samband med handläggningen av ett överklagande av Kriminalvårdens beslut. Rätten kan även ha att besluta i frågan när den tar ställning till användning av tvångsmedel innan en begäran om verkställighet getts in från den andra staten.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Som påpekats i tidigare lagstiftningsärende medför kravet på skyndsam handläggning (se avsnitt 8.1) att frågan om offentligt biträde ska förordnas måste hanteras på ett sådant sätt att skyndsamhetskravet kan uppnås (jfr prop. 2019/20:89 s. 21).

9.2 Specialitetsprincipen

Bedömning: Det undantag som gäller från skyddet enligt specialitetsprincipen när den dömde ska utvisas till den andra nordiska staten ska inte överföras till den nya lagen.

Skälen för bedömningen: Inom det internationella straffrättsliga samarbetet är den s.k. specialitetsprincipen vedertagen. Principen innebär att om en person förs över till en annan stat för att där lagföras eller verkställa ett straff får han eller hon inte utan tillstånd åtalas eller straffas för något annat brott som begåtts före överförandet, eller vidareöverlämnas eller vidareutlämnas till en annan stat för lagföring eller straffverkställighet där. Regleringen av specialitetsprincipen i 9 § 1963 års lag bygger på motsvarande reglering i nordiska arresteringsorderlagen (5 kap. 7–8 §§), men med den skillnaden att skyddet enligt specialitetsprincipen inte gäller om den dömde ska utvisas från Sverige och på den grunden får överföras till den andra staten (9 § tredje stycket). Undantaget från skyddet i utvisningsfallet har i princip varit oförändrat sedan lagens tillkomst (jfr prop. 1962:203 s. 37–38).

Övervägande skäl talar för att i grunden samma regler om skydd enligt specialitetsprincipen bör gälla enligt den här föreslagna nya lagen och nordiska arresteringsorderlagen. Att specialitetsprincipen regleras på samma sätt i alla delar av det nordiska samarbetet gör regelverket mer användarvänligt. Det finns också en gemensam nordisk reglering av specialitetsprincipen i artikel 23 i nordiska arresteringsorderkonventionen som inte innebär något undantag från skyddet enligt specialitetsprincipen i utvisningsfallen. Något sådant undantag finns inte heller i europeiska verkställighetslagen (se 2 kap. 13 §) eller i den föreslagna nya internationella verkställighetslagen (se prop. 2024/25:104 s. 114–115).

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Sammanfattningsvis bör undantaget från skyddet enligt specialitetsprincipen i utvisningsfallen enligt 1963 års lag inte överföras till den nya lagen. Den andra staten kommer alltså även i sådana fall att behöva begära tillstånd till undantag från skyddet för att kunna åtala eller straffa den person som överförs för något annat brott som begåtts före överförandet, eller vidareöverlämna eller vidareutlämna personen till en stat utanför Norden.

9.3 En möjlighet för övervakningsnämnden att överlämna en fråga om åtgärd till en annan nordisk stat

Förslag: Möjligheten att överlämna en fråga om en åtgärd mot en person som efter villkorlig frigivning i en annan nordisk stat har fått sin övervakning överflyttad till Sverige ska utsträckas till att omfatta även övervakningsnämnden.

Ett sådant beslut ska inte kunna överklagas.

Skälen för förslaget: Övervakningsnämnden är behörig myndighet att besluta om undanröjande av villkorligt medgiven frihet när det sker till följd av att den frigivne bryter mot föreskrifter eller anvisningar om vad som i övrigt ska gälla för övervakningen (26 kap. 19 § andra stycket brottsbalken). Det gäller även när övervakningen anordnas i Sverige med stöd av 1963 års lag (jfr avsnitt 2.3.4). Regleringen föreslås gälla även fortsättningsvis.

I 20 § 1963 års lag finns en möjlighet för rätten och Kriminalvården att överlämna en fråga om en åtgärd mot den frigivne till en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om det är lämpligare att frågan prövas där (se avsnitt 2.3.4). Det kan inte uteslutas att det finns skäl även för övervakningsnämnden att överlämna en sådan fråga. Övervakningsnämnden bör därför få samma möjlighet som Kriminalvården och rätten i detta hänseende. Liksom för motsvarande beslut som fattas av Kriminalvården och domstolen, bör ett sådant beslut inte kunna överklagas.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

9.4 Rättens möjlighet att undanröja en nordisk frivårdspåföljd

Förslag: Rätten ska få undanröja en nordisk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst och i stället döma till en ny, gemensam påföljd, om den dömde under prövotiden eller före dess början döms för annan brottslighet i Sverige. Detta ska gälla även om samhällstjänsten inte anordnats här.

Skälen för förslaget: Det nordiska samarbetet omfattar en möjlighet för svenska domstolar att i vissa fall undanröja en frivårdspåföljd som dömts ut i en annan nordisk stat (se 14 § 1963 års lag). Så får ske om den dömde under prövotiden eller före dess början döms för annan brottslighet i Sverige. Möjligheten finns även om övervakning inte verkställts i Sverige med stöd av lagen. Det innebär således att påföljden som undanröjs inte behöver ha varit föremål för ett ärende om överförande av verkställighet enligt lagen.

Eftersom det i den nya lagen föreslås att en nordisk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst ska kunna verkställas i Sverige bör regleringens utformning ändras, så att en möjlighet till undanröjande finns även i de fall en samhällstjänst inte anordnats här. Rätten bör alltså få undanröja en nordisk påföljd som innefattar samhällstjänst och i stället döma till en ny, gemensam påföljd, om den dömde under prövotiden eller före dess början döms för annan brottslighet i Sverige. Detta bör gälla oavsett om samhällstjänsten anordnats här eller inte.

9.5 Statens talan i ärenden om verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite

Bedömning: I den nya lagen behövs inte någon särreglering av behörigheten att föra statens talan i domstol när beslut om verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite överklagats till domstol.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Skälen för bedömningen: Enligt 33 § andra stycket 1963 års lag ska, om verkställighet enligt 1 § leder till talan inför domstol, i fråga om behörighet att ta emot stämning samt tala och svara, samma regler gälla som om det är fråga om svenska statens fordran. I den nya lagen motsvaras detta av en talan i ärenden om verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite. I korthet innebär regleringen att Skatteverket för statens talan om ärendet prövas i domstol.

Liksom i 1963 års lag ska enligt den nya lagen verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Det innebär att verkställighet här av nordiska avgöranden som rör bötesstraff eller beslut om förverkande, ersättning för rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite ska ske enligt svensk lagstiftning på området.

Av 1 kap. 1 och 6 §§ och 2 kap. 30 § utsökningsbalken samt 1 kap. 2 § utsökningsförordningen (1981:981) följer att Skatteverket för statens talan i domstol när Kronofogdemyndighetens beslut om verkställighet i Sverige överklagas. Att verkställigheten enligt den nya lagen ska ske enligt svenska regler innebär alltså att samma ordning kommer att gälla vid verkställighet i Sverige av ett nordiskt avgörande. En regel motsvarande 33 § andra stycket 1963 års lag behöver således inte föras över till den nya lagen.

9.6 Fördelning av egendom

Förslag: Egendom eller dess värde som influtit vid verkställighet av nordiska bötesstraff eller beslut om förverkande, ersättning för rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite ska tillfalla den andra staten, med avdrag för kostnaderna för verkställigheten.

Skälen för förslaget: Det framgår inte uttryckligen av 1963 års lag eller dess förarbeten hur egendom som flyter in i Sverige vid verkställighet av nordiska bötesstraff eller beslut om förverkande, ersättning för rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite ska fördelas mellan länderna. Hittillsvarande ordning är dock att egendom eller dess värde som influtit vid verkställighet av nordiska bötesstraff eller beslut om förverkande, ersättning för rättegångs-

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

kostnad i brottmål, kvarstad eller vite tillfaller den andra nordiska staten efter avdrag för kostnader för verkställigheten (se avsnitt 2.3.1). Den ordningen bör fortsatt gälla och komma till tydligt uttryck i den nya lagen.

9.7 Dataskydd

Bedömning: Den befintliga reglering som finns på personuppgiftsområdet är tillräcklig för den personuppgiftsbehandling som kommer att ske vid tillämpningen av den nya lagen. Någon ytterligare reglering behövs således inte.

Skälen för bedömningen: Enligt 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen är var och en – utöver vad som anges i första stycket i paragrafen – skyddad gentemot det allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Inskränkningar i detta skydd får endast göras genom lag och bara för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen).

I ärenden om överförande av verkställighet i brottmål enligt den nya lagen kommer personuppgifter, liksom tidigare, att behandlas, bl.a. genom överföring mellan Sverige och länder inom EU och EES. För svenska myndigheters behandling av personuppgifter finns ett omfattande regelverk.

Personuppgifter som avser den dömde eller den som ett beslut om förverkande, ersättning om rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite gäller kommer att behandlas av de behöriga myndigheterna. Det handlar då framför allt om uppgifter om straffrättsliga domar och beslut, den dömdes medborgarskap och bosättning samt andra uppgifter som kan vara relevanta för att bedöma den dömdes anknytning till de inblandade staterna. När en myndighet behandlar personuppgifter gäller antingen EU:s dataskyddsförordning, med den tillhörande lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen), eller brottsdatalagen (2018:1177). Brottsdatalagen är tillämplig vid behandling som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder (1 kap. 2 §). Ligger syftet med behandlingen utanför detta är i stället dataskyddsförordningen och dataskyddslagen tillämpliga (jfr artikel 2.2 d dataskyddsförordningen).

Brottsdatalagen är även tillämplig vid behöriga myndigheters internationella samarbete för ovan angivna syften, exempelvis vid överförande av verkställighet i brottmål (jfr propositionen Brottsdatalag, prop. 2017/18:232, s. 431). Det är alltså brottsdatalagen som i huvudsak kommer att tillämpas vid Kriminalvårdens behandling av personuppgifter för att utföra sina åligganden enligt den här föreslagna nya lagen. När det gäller Kronofogdemyndighetens verkställighet av bötesstraff, beslut om förverkande, ersättning för rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite borde personuppgiftsbehandlingen emellertid falla utanför brottsdatalagens tillämpningsområde (jfr samma prop. s. 109–112 och 431 samt betänkandet Brottsdatalag, SOU 2017:29, s. 223–224) och i stället omfattas av regleringen i EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen samt lagen om (2001:184) om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet.

I 2 kap. 1 § brottsdatalagen anges de tillåtna rättsliga grunderna för myndigheternas personuppgiftsbehandling enligt lagen. Av regleringen framgår att myndigheterna får behandla personuppgifter om det är nödvändigt för att de bl.a. ska kunna verkställa straffrättsliga påföljder. I lagen finns också bestämmelser om grundläggande krav på behandlingen när det gäller exempelvis behandlingens ändamål, författningsenlig och korrekt behandling, åtskillnad mellan olika slag av uppgifter och längsta tid för behandlingen (2 kap. 3–10, 17 och 18 §§). Känsliga personuppgifter, dvs. uppgifter som avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening eller som rör hälsa, sexualliv eller sexuell läggning får som huvudregel inte behandlas. Om andra uppgifter om en person behandlas får de dock kompletteras med känsliga uppgifter när det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen (2 kap. 11 §). Känsliga personuppgifter får också alltid behandlas om uppgifterna har lämnats till en behörig myndighet i en ansökan eller liknande och behandlingen är nödvändig för myndighetens handläggning (2 kap. 2 och 13 §§). Bestämmelser om enskildas rättigheter, t.ex. i fråga om rätten till information och rättelse, finns i 4 kap. Kompletterande

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

bestämmelser till brottsdatalagens bestämmelser finns bl.a. i lagen (2018:1699) om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område. Av den lagen framgår att Kriminalvården får behandla personuppgifter bl.a. om det är nödvändigt för att kunna verkställa påföljder och fullgöra förpliktelser som följer av internationella åtaganden (2 kap. 1 §).

När det gäller dataskyddsförordningen innehåller den en mängd bestämmelser till skydd för den vars personuppgifter behandlas med stöd av förordningen. Av de allmänna principerna för behandling av personuppgifter i artikel 5 följer bl.a. att personuppgifter ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare får behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål (ändamålsbegränsning), vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas (uppgiftsminimering) och inte får förvaras i en form som möjliggör identifiering av den registrerade under en längre tid än vad som är nödvändigt för de ändamål för vilka personuppgifterna behandlas (lagringsminimering). För att behandling av personuppgifter ska vara laglig måste vidare minst ett av de villkor som anges i artikel 6.1 a–f vara uppfyllt. Dessa villkor utgör den rättsliga grunden för behandlingen. Av särskilt intresse för myndigheters verksamhet är artikel 6.1 c som handlar om att behandlingen ska vara nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige och artikel 6.1 e som handlar om att behandlingen ska vara nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. De rättsliga grunderna i artikel 6.1 c och e ska vara fastställda i enlighet med unionsrätten eller den nationella rätten för att kunna läggas till grund för personuppgiftsbehandling (artikel 6.3 första stycket). Enligt artikel 9.1 är behandling av känsliga personuppgifter, t.ex. uppgifter som avslöjar etniskt ursprung eller politiska åsikter eller uppgifter om en fysisk persons hälsa eller sexuella läggning, som utgångspunkt förbjuden. Enligt artikel 9.2 g är dock sådan behandling tillåten om den är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse eller på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträvade syftet. För sådan behandling uppställs även krav på lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen. Detsamma gäller enligt

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

artikel 10 vid behandling av personuppgifter som rör bl.a. fällande domar i brottmål. I lagen om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet finns bestämmelser som kompletterar dataskyddsförordningen bl.a. när det gäller indrivning och utsökning. Av lagen framgår att Kronofogdemyndigheten får behandla personuppgifter som behövs bl.a. för verkställighet eller annan åtgärd som särskilt åligger Kronofogdemyndigheten, indrivning av statliga fordringar och fullgörande av ett åliggande som följer av ett för Sverige bindande internationellt åtagande (1 kap. 4 § och 2 kap. 2 §). Känsliga personuppgifter som avses i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen och uppgifter om t.ex. lagöverträdelser som innefattar brott eller domar i brottmål, får behandlas endast om uppgifterna har lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för handläggningen av det (1 kap. 6 §). Bestämmelser om rättelse av personuppgifter finns i 3 kap. 3 a och 4 §§ samma lag.

Av det ovan anförda följer att den behandling av personuppgifter som krävs vid tillämpningen av den här föreslagna nya lagen kommer att ha rättslig grund i den befintliga dataskyddsregleringen. Detta eftersom personuppgiftsbehandlingen kommer att vara nödvändig för att berörda myndigheter ska kunna utföra de uppgifter som åligger dem. Genom den befintliga dataskyddsregleringen kommer det också, som beskrivs ovan, finnas ett starkt skydd för den enskildes grundläggande rättigheter och friheter i samband med personuppgiftsbehandlingen.

Sammanfattningsvis är bedömningen att den personuppgifts-behandling som den nya lagen ger upphov till inte kommer att medföra några större risker ur ett dataskyddsperspektiv och att förslagen är proportionerliga ur integritetshänsyn. I betraktande av personuppgifternas karaktär, ändamålet med behandlingen och den begränsade mängden uppgifter som kommer att behandlas är det inte fråga om ett sådant betydande intrång i den personliga integriteten som avses i 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen. Den befintliga reglering som finns på personuppgiftsområdet får också anses vara tillräcklig för den personuppgiftsbehandling som kommer att ske vid tillämpningen av den föreslagna lagen. Någon ytterligare reglering för denna behandling behövs således inte.

10 Förordningsändringar

10.1 En ny nordisk verkställighetsförordning

Förslag: En ny förordning ska ersätta 1963 års förordning som en konsekvens av förslaget till en ny nordisk verkställighetslag.

Skälen för förslaget

Det bör införas en ny förordning om nordisk verkställighet i brottmål

Förslaget till en ny nordisk verkställighetslag innehåller omfattande språkliga och redaktionella ändringar samt en del materiella ändringar rörande bl.a. vilka påföljder som kan föras över med stöd av lagen, innebörden av ett samtycke och överklagande av beslut. 1963 års lag kompletteras av 1963 års förordning. Förordningen är liksom lagen föråldrad och i behov av en språklig och redaktionell översyn. Till det kommer att de ändringar som görs i den nya lagen medför att nya förordningsbestämmelser behöver tas fram. Vissa förordningsbestämmelser bör också tas bort. Ändringarna bör därför resultera i en ny förordning som ersätter 1963 års förordning. Den nya förordningens rubrik bör vara förordningen om nordisk verkställighet i brottmål.

Närmare om förordningen

Den nya förordningen bör indelas enligt samma principer som lagen, dvs. med kapitel och mellanrubriker. Dispositionen av kapitlen bör

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

också följa lagen, så att varje kapitel i lagen kompletteras med ett motsvarande kapitel i förordningen.

Således bör förordningen inledas med allmänna bestämmelser som hänvisar till den nya lagens begreppsdefinitioner.

Därefter bör följa bestämmelser om verkställighet av ett svenskt bötesstraff eller beslut om förverkande, ersättning för rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite i en annan nordisk stat, bl.a. i fråga om vad en begäran om verkställighet ska innehålla och om en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att underrätta den behöriga myndigheten i den andra nordiska staten i vissa situationer som kan uppstå under verkställigheten.

För det motsatta fallet, när en annan nordisk stat begär verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller beslut om förverkande, ersättning för rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite, föreslås bl.a. att Kronofogdemyndigheten åläggs en underrättelseskyldighet gentemot den behöriga myndigheten i den andra nordiska staten. Om beslutet om förverkande avser egendom som har säkrats i Sverige enligt bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör Kronofogdemyndigheten även underrätta den åklagare eller domstol som har beslutat om åtgärden. Det föreslås också regler om hur Kronofogdemyndigheten ska hantera en begäran om verkställighet av ett förvandlingsstraff för böter, om Kronofogdemyndigheten inte kan få bötesbeloppet betalt. Hur omräkning ska ske till svensk valuta bör motsvara ordningen i 1963 års förordning.

När det gäller frågan om ett svenskt fängelsestraff ska verkställas i en annan nordisk stat föreslås att Kriminalvården alltid så snart som möjligt prövar om det är aktuellt att överföra verkställigheten. Den dömde bör också hos Kriminalvården kunna begära att ett fängelsestraff förs över. Därutöver föreslås bl.a. regler om dokumentation av den dömdes inställning. Denna reglering införs eftersom det i avsnitt 7.1 föreslås en ordning med överklagandeförbud av beslut när den dömde samtycker till ett överförande. Vidare föreslås bestämmelser om samråd och upplysningar, som även omfattar yttrande från socialnämnden för det fall den dömde har barn i Sverige. Till det kommer bestämmelser om tvångsmedel och vad en begäran om verkställighet ska innehålla samt när en sådan begäran kan göras. Det föreslås också en bestämmelse om återkallelse av en begäran om verkställighet.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

När begäran avser verkställighet av ett nordiskt fängelsestraff i Sverige föreslås att Kriminalvården får bistå den andra nordiska staten med att inhämta den dömdes inställning. Det föreslås även bestämmelser om samråd och upplysningar som motsvarar dem som gäller när begäran avser verkställighet av ett svenskt fängelsestraff. Vidare föreslås bestämmelser om Kriminalvårdens underrättelseskyldighet gentemot den andra nordiska staten, tvångsmedel, förvandlingsstraff för böter och begäran om undantag från specialitetsprincipen.

Vad gäller frågan om när verkställighet av en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst kan begäras överförd till en annan nordisk stat föreslås, på samma sätt som för svenska fängelsestraff, att Kriminalvården så snart som möjligt ska pröva om en påföljd kan bli aktuell att verkställa i en annan nordisk stat. Den dömde bör också kunna begära hos Kriminalvården att påföljden ska föras över med stöd av lagen. Vidare föreslås bl.a. bestämmelser om dokumentation av den dömdes inställning till ett överförande och om vad en begäran om verkställighet ska innehålla. Om den andra nordiska staten beslutat att bifalla en begäran om verkställighet bör Kriminalvården entlediga en eventuell övervakare. Kriminalvården bör även återkalla en begäran när verkställighet inte längre kan eller bör ske i den andra staten.

I fråga om verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst föreslås att Kriminalvården får bistå den behöriga myndigheten i den andra staten med att inhämta den dömdes inställning. Vidare föreslås bl.a. bestämmelser om Kriminalvårdens underrättelseskyldighet gentemot den andra nordiska staten och om verkställighet av en frivårdspåföljd som bestämts till följd av bötesförvandling.

När frågan gäller verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt beslut om övervakning av en person som villkorligt frigetts från fängelse i Sverige föreslås att Kriminalvården alltid så snart som möjligt prövar om det är aktuellt att överföra verkställigheten. Den dömde eller frigivne bör också kunna begära hos Kriminalvården att övervakningen ska föras över med stöd av lagen. Vidare föreslås bl.a. bestämmelser om dokumentation av den dömdes eller frigivnes inställning till ett överförande och om vad en begäran om verkställighet ska innehålla. Om den andra nordiska staten beslutat

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

att bifalla en begäran om verkställighet bör Kriminalvården entlediga en eventuell övervakare. Kriminalvården bör även återkalla en begäran när verkställighet inte längre kan eller bör ske i den andra staten.

I den motsatta situationen, när begäran gäller verkställighet i Sverige av ett nordiskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i en annan nordisk stat, föreslås bl.a. bestämmelser om Kriminalvårdens underrättelseskyldighet gentemot den andra nordiska staten.

Avslutningsvis bör övriga frågor regleras, bl.a. gällande begäran om kompletteringar från den andra nordiska staten och inhämtande av upplysningar från myndigheter inför åtgärd mot en person eller då en annan nordisk stat begär upplysningar om en person som dömts här. Här bör även framgå att Kronofogdemyndigheten och Kriminalvården har rätt att meddela de ytterligare föreskrifter om verkställigheten som behövs i ärenden de handlägger.

10.2 Frivårdspåföljder som bestämts till följd av bötesförvandling

Förslag: När en frivårdspåföljd som bestämts till följd av bötesförvandling begärs verkställd i Sverige, ska Kriminalvården få begära att Kronofogdemyndigheten vidtar åtgärder för att driva in bötesbeloppet, även om den andra nordiska staten inte har begärt att bötesstraffet ska verkställas här eller om Kriminalvården redan beslutat att frivårdspåföljden ska verkställas i Sverige.

I ett beslut om att verkställa en frivårdspåföljd som bestämts till följd av bötesförvandling i Sverige ska det obetalda beloppet anges. Om betalning erbjuds ska Kriminalvården omedelbart lämna besked om hur betalningen ska göras och redovisas samt om verkställigheten av frivårdspåföljden helt eller delvis ska avbrytas.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Skälen för förslaget

Det nordiska samarbetet om överförande av straffverkställighet medger att svenska myndigheter som får en begäran om att i Sverige verkställa ett nordiskt fängelsestraff som dömts ut eller beslutats som förvandlingsstraff för böter i stället kan försöka driva in bötesbeloppet (jfr 7 § tredje stycket 1963 års förordning).

På Island förekommer att fängelsestraff som beslutats som förvandlingsstraff för böter i stället kan avtjänas som samhällstjänst (se avsnitt 2.6.4). Eftersom överförande av frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst föreslås omfattas av den nya lagens tillämpningsområde (se avsnitt 4.1) kan det även inkomma en begäran om att verkställa samhällstjänst som dömts ut eller beslutats till följd av bötesförvandling. I den nya förordningen bör det därför införas bestämmelser som medger att Kriminalvården begär att Kronofogdemyndigheten försöker driva in bötesbeloppet innan en frivårdspåföljd som bestämts till följd av bötesförvandling verkställs.

Om betalning erbjuds av ett obetalt bötesbelopp efter att beslut fattats om att verkställa en frivårdspåföljd som bestämts till följd av bötesförvandling, bör Kriminalvården omedelbart lämna besked om hur betalningen ska göras och redovisas samt om verkställigheten av frivårdspåföljden helt eller delvis ska avbrytas, vilket bör framgå av den nya förordningen.

10.3 Underrättelseskyldighet gentemot den dömde

Förslag: Kriminalvården ska underrätta den dömde eller frigivne om att myndigheten anser att det finns förutsättningar att föra över ett fängelsestraff, en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst, eller övervakning efter villkorlig frigivning, till en annan nordisk stat, om den dömde eller frigivne befinner sig i Sverige. Detsamma ska gälla om en nordisk stat begär att verkställigheten av en sådan påföljd eller övervakning efter villkorlig frigivning förs över till Sverige.

Skälen för förslaget: Enligt nuvarande praxis underrättar Kriminalvården den dömde eller frigivne om att myndigheten överväger att föra över verkställigheten av en dom eller ett beslut till

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

ett annat nordiskt land, eller om att det andra landet begärt att Sverige ska ta över verkställigheten av en dom eller ett beslut som meddelats där.

Den nuvarande ordningen bör framgå av förordningen. I de fall den dömde eller frigivne finns i Sverige, och särskilt när verkställigheten av ett fängelsestraff pågår, finns inte några större svårigheter för Kriminalvården att lämna underrättelser. Om personen däremot är på fri fot och reser till ett annat land kan detta vara mer komplicerat. Med beaktande av detta bör en skyldighet för Kriminalvården att underrätta den dömde eller frigivne om att myndigheten bedömer att det finns förutsättningar att begära överförande av verkställigheten av en påföljd eller övervakning efter villkorlig frigivning till en annan nordisk stat aktualiseras endast om den dömde eller frigivne befinner sig i Sverige. Detsamma bör gälla om en annan nordisk stat begär att verkställigheten av en påföljd eller övervakning efter villkorlig frigivning förs över till Sverige.

10.4 Personutredning och yttrande från myndigheter

Förslag: Kriminalvården ska åläggas en skyldighet att vid inhämtande av en personutredning yttra sig särskilt om förutsättningarna för en tilltalad att verkställa en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst i en annan nordisk stat.

Kriminalvården ska vid prövningen av om ett fängelsestraff, en frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst eller övervakning, eller övervakning efter villkorlig frigivning, ska föras över till eller från Sverige få inhämta upplysningar även från Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten. Även Kronofogdemyndigheten ska få inhämta sådana upplysningar. Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten ska vara skyldiga att lämna de uppgifter Kriminalvården och Kronofogdemyndigheten behöver för prövningen av frågan om överförande av verkställighet.

Bedömning: Det ska inte längre ställas krav på att alltid inhämta yttrande från Migrationsverket om begäran om verkställighet av ett nordiskt fängelsestraff i Sverige avser en person som inte är svensk medborgare.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Skälen för förslaget och bedömningen

Personutredning

Som redogjorts för i avsnitt 2.6.1 kan villkorlig dom och skyddstillsyn förenas med en föreskrift om samhällstjänst. En dom på samhällstjänst förutsätter att den dömde samtycker till påföljden, vilket som regel klarläggs redan under Kriminalvårdens personutredning. För att döma till villkorlig dom eller skyddstillsyn i förening med en föreskrift om samhällstjänst krävs att en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter (30 kap. 7 § andra stycket och 9 § andra stycket 4 brottsbalken). Det innebär bl.a. att det ska finnas praktiska förutsättningar att anordna och genomföra samhällstjänsten (se NJA 2008 s. 503).

Med stöd av lagen om verkställighet av frivårdspåföljder kan en person som har hemvist i en annan medlemsstat inom EU under vissa förutsättningar verkställa samhällstjänsten där (se även RH 2018:4). Om det kan bli aktuellt att döma till en påföljd som kan verkställas utomlands, ska Kriminalvården enligt 6 a § förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m. belysa möjligheterna till en överflyttning av verkställigheten redan under personutredningen. Kriminalvården kan då behöva samråda med andra medlemsstater.

För att den svenska domstol som dömer i brottmålet ska ha ett så bra underlag som möjligt framstår det som lämpligt att Kriminalvården i de fall det skulle kunna bli aktuellt med ett överförande av en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst till en annan nordisk stat redan under personutredningen tar kontakt med myndigheterna i den staten för att undersöka möjligheterna att verkställa påföljden där. Samma ordning som gäller i lagen om verkställighet av frivårdspåföljder bör alltså gälla i de nordiska fallen, både när det är fråga om överflyttning av samhällstjänst och av skyddstillsyn. En föreskrift om detta bör tas in i förordningen om särskild personutredning i brottmål.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Yttrande från myndigheter

Enligt nu gällande regelverk ska Kriminalvården alltid inhämta yttrande från Migrationsverket vid en begäran om att en person, som inte är svensk medborgare, ska verkställa ett nordiskt fängelsestraff här med stöd av 1963 års lag (9 § 1963 års förordning).

Det kan uppkomma situationer där det framstår som obehövligt att inhämta ett yttrande från Migrationsverket, t.ex. när överförandet avser en nordisk medborgare som inte behöver uppehållstillstånd i Sverige, se 2 kap. 8 b § utlänningslagen (2005:716). Det bör därför i den nya förordningen inte uppställas krav på att ett sådant yttrande alltid hämtas in. I vissa fall kan i stället information från Polismyndigheten, Skatteverket eller Åklagarmyndigheten vara mer ändamålsenlig, och det gäller även vid överförande av andra påföljder än fängelse samt vid överförande från Sverige. Det kan t.ex. gälla uppgifter om åtal, folkbokföring, bosättningsort eller kända arbetsgivare. Det bör därför i den nya förordningen införas bestämmelser om att Kriminalvården vid prövningen av om ett fängelsestraff, en frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst eller övervakning, eller övervakning efter villkorlig frigivning, ska föras över till eller från Sverige ska få inhämta upplysningar även från Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten. De myndigheterna bör också åläggas en skyldighet att på begäran lämna de uppgifter Kriminalvården behöver för sin prövning.

Idag saknar Kronofogdemyndigheten möjlighet att inhämta upplysningar från andra svenska myndigheter inför prövningen av frågan om överförande av verkställighet. Det kan inte uteslutas att Kronofogdemyndigheten också har behov av motsvarande uppgifter från Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten. Kronofogdemyndigheten bör således ges rätt att inhämta sådana uppgifter, och myndigheterna bör åläggas en skyldighet att på begäran lämna de uppgifter Kronofogdemyndigheten behöver för sin prövning.

11 Följdändringar

Förslag: Följdändringar ska göras i följande lagar och förordningar som hänvisar till 1963 års lag:

- lagen om allmänna förvaltningsdomstolar,
- lagen om internationell verkställighet i brottmål,
- lagen om nordisk vittnesplikt m.m.,
- lagen om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet,
- lagen om belastningsregister,
- lagen om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall,
- lagen om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,
- lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen,
- lagen om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen, och
- lagen om internationellt polisiärt samarbete.
- förordningen om allmänna förvaltningsdomstolars behörig–het m.m.,
- förordningen om belastningsregister, och
- förordningen om erkännande och verkställighet av frysnings beslut i vissa fall.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Skälen för förslaget

Förslaget om en ny lag medför behov av följdändringar i andra lagar och förordningar

Hänvisningar till 1963 års lag finns i flera olika lagar och förordningar. Det är fråga om hänvisningar till såväl lagen som helhet som enskilda paragrafer. Då den nya lagen föreslås få såväl ett annat namn som ett nytt upplägg jämfört med 1963 års lag behöver ändringar göras i de lagar och förordningar som innehåller hänvisningar till den lagen. För det fall hänvisningar görs till enskilda paragrafer, bör dessa ersättas av hänvisningar till motsvarande paragrafer i den nya lagen.

Lagen om allmänna förvaltningsdomstolar

Av 18 § tredje stycket 3 lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att en förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare i mål enligt 1963 års lag. Eftersom överklagande enligt den nya lagen föreslås ske till allmän domstol behöver det inte längre finnas någon hänvisning till 1963 års lag i den lagen.

1972 års internationella verkställighetslag

I 42 § 1972 års internationella verkställighetslag anges att lagen är subsidiär till bl.a. 1963 års lag. Lagen bör vara subsidiär även till den nya lagen. Upplysningen om detta i 1972 års internationella verkställighetslag bör därför ändras.

Lagen om nordisk vittnesplikt m.m.

Böter och vite som dömts ut för utevaro eller annan försummelse av domstol i någon av de nordiska staterna ska enligt 10 § lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt verkställas enligt 1963 års lag. Denna hänvisning bör ersättas av en hänvisning till den nya lagen.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Lagen om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet

I 30 § lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet anges att lagen är subsidiär till bl.a. 1963 års lag. Lagen bör vara subsidiär även till den nya lagen. Upplysningen om detta i lagen om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet bör därför ändras.

Lagen om belastningsregister

Enligt 14 och 21 §§ 1963 års lag kan en svensk domstol undanröja en frivårdspåföljd som dömts ut i en annan nordisk stat respektive förverka villkorligt medgiven frihet efter ett avtjänat fängelsestraff i en annan nordisk stat, även om verkställighet av övervakningen eller den villkorliga frigivningen inte skett i Sverige. En anteckning om detta i belastningsregistret ska enligt 14 § lagen (1998:620) om belastningsregister lämnas till den stat från eller till vilken överflyttning har skett. Hänvisningen i den bestämmelsen till 14 och 21 §§ 1963 års lag bör ersättas med en hänvisning till motsvarande bestämmelser i den nya lagen.

Lagen om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall

I 2 kap. 5 § lagen om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall finns en hänvisning till 1963 års lag såvitt avser förfarandet vid verkställighet utomlands av vissa förverkandebeslut. Den hänvisningen bör ersättas med en hänvisning till den nya lagen.

Därutöver finns i 3 kap. 19 § hänvisningar till 1963 års lag vad gäller handläggningsregler rörande verkställighet av beslut om förverkande av egendom i vissa fall. Även de hänvisningarna bör ersättas med hänvisningar till den nya lagen.

Nordiska arresteringsorderlagen

I 2 kap. 5 § nordiska arresteringsorderlagen finns bestämmelser om att rätten får besluta att den frihetsberövande påföljd som avses med den nordiska arresteringsordern ska verkställas i Sverige. Enligt 6 kap. 1 § ska Kriminalvården efter ett sådant beslut från rätten besluta

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

att verkställigheten av påföljden ska överföras hit. Enligt 6 kap. 2 § ska då de bestämmelser som rör verkställighet av ett fängelsestraff enligt 1963 års lag (5 a–5 c, 6, 7, 22, 23, 27, 29, 31, 34 och 35 §§) tillämpas. Vidare framgår att det inte krävs någon begäran från behörig myndighet i den andra staten för tillämpning av tvångsmedelsbestämmelsen i 5 a § 1963 års lag. Utformningen av tvångsmedelsregleringen ändras i några avseenden i den nya lagen (se avsnitt 6.1.2). Det innebär dock inte att det finns skäl att frångå den nuvarande ordningen. Hänvisningarna i nordiska arresteringsorderlagen till 1963 års lag bör således ersättas med hänvisningar till motsvarande bestämmelser i den nya lagen. Några av de hänvisade bestämmelserna kommer dock att utmönstras genom införandet av den nya lagen. Det gäller regleringen om omvandling av nordiska fängelsestraff i 6 §, se avsnitt 4.1, och om överklagande av övervakningsnämndens beslut i 27 §, se avsnitt 7.3.

I 6 kap. 3 § nordiska arresteringsorderlagen, som gäller fall då påföljden som den nordiska arresteringsordern avser inte omfattas av 1963 års lags tillämpningsområde, bör hänvisningen till 5 § 1963 års lag ersättas med en hänvisning till motsvarande bestämmelse i den nya lagen.

Europeiska verkställighetslagen

Europeiska verkställighetslagen är enligt 1 kap. 2 § subsidiär till 1963 års lag. Lagen bör vara subsidiär även till den nya lagen. Upplysningen om detta i europeiska verkställighetslagen bör därför ändras.

I 2 kap. 14 § europeiska verkställighetslagen, som reglerar vilka bestämmelser som ska tillämpas när en i Sverige utdömd frihetsberövande påföljd ska verkställas i en annan medlemsstat med anledning av en europeisk arresteringsorder, finns i tredje stycket en hänvisning till 1963 års lag. Hänvisningen bör ersättas med en hänvisning till den nya lagen.

Lagen om verkställighet av frivårdspåföljder

Av 1 kap. 2 § lagen om verkställighet av frivårdspåföljder framgår att även den lagen är subsidiär till 1963 års lag. Lagen bör vara subsidiär

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

även till den nya lagen. Upplysningen om detta i lagen om verkställighet av frivårdspåföljder bör därför ändras.

Lagen om internationellt polisiärt samarbete

Enligt 2 kap. 10 § lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete får en person som omhändertagits enligt 8 § tas i förvar av Polismyndigheten under högst sex timmar, tiden mellan klockan 24 och 9 oräknad. Därefter ska personen omedelbart friges om inte begäran om vissa i första stycket 1–9 uppräknade åtgärder inkommit. Av p. 4 framgår att en sådan begäran kan avse en åtgärd enligt 5 a eller 5 b § 1963 års lag. Hänvisningen bör ersättas med en hänvisning till motsvarande bestämmelser i den nya lagen.

Förordningen om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet

I 7 d § förordningen (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet finns en bestämmelse om att Förvaltningsrätten i Linköping är reservforum vid överklaganden av ärenden enligt 1963 års lag. Eftersom överklagande enligt den nya lagen föreslås ske till allmän domstol behöver det inte längre finnas någon hänvisning till 1963 års lag i förordningen.

Förordningen om belastningsregister

Av 9 § 1 förordningen (1999:1134) om belastningsregister framgår att belastningsregistret ska innehålla uppgifter om beslut av en myndighet i någon av de nordiska länderna om överförande till den staten av verkställighet av ett fängelsestraff eller övervakning av den som villkorligt frigetts eller dömts till skyddstillsyn. Med den nya lagen kommer även frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst att kunna föras över. Belastningsregistret bör därför innehålla uppgift om beslut att föra över även sådan verkställighet.

I tredje punkten anges vidare att belastningsregistret ska innehålla uppgift om beslut en svensk domstol eller myndighet fattat enligt 5 (verkställighet av ett nordisk fängelsestraff i Sverige), 10 (verkställighet av en nordisk villkorlig dom med föreskrift om

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

övervakning i Sverige), 14 (undanröjande av en nordisk villkorlig dom i Sverige), 17 (verkställighet i Sverige av övervakning av den som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i en annan nordisk stat) eller 21 (förverkande av villkorligt medgiven frihet av den som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i en annan nordisk stat) § 1963 års lag. Hänvisningarna bör ersättas med hänvisningar till motsvarande bestämmelser i den nya lagen. Eftersom tillämpningsområdet för bestämmelserna i den nya lagen utökas med en möjlighet att i Sverige verkställa en nordisk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst, utökas tillämpningsområdet för 9 § förordningen om belastningsregister i motsvarande mån.

Förordningen om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall

I 2 kap. 4 § första stycket förordningen (2005:501) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall anges att en ansökan enligt 1963 års lag om verkställighet i en annan stat av ett förverkandebeslut som avser egendom som omfattas av ett frysningsbeslut ska göras i anslutning till eller så snart som möjligt efter att ett frysningsbeslut översänts. Hänvisningen bör ersättas med en hänvisning till den nya lagen.

12 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2026. Genom den nya lagen ska 1963 års lag upphävas.

Den upphävda lagen, med undantag för bestämmelserna om tvångsmedel, ska tillämpas på ärenden som har inletts innan den nya nordiska verkställighetslagen trätt i kraft. Bestämmelserna om tvångsmedel i den nya lagen ska dock tillämpas även på ärenden som har inletts före ikraftträdandet.

Äldre föreskrifter i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar ska tillämpas på ärenden som inletts före ikraftträdandet av den nya nordiska verkställighetslagen.

Förordningsändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2026. Genom den nya förordningen ska 1963 års förordning upphävas.

Den upphävda förordningen, med undantag för bestämmelserna om tvångsmedel, ska tillämpas på ärenden som har inletts innan den nya nordiska verkställighetslagen trätt i kraft. Bestämmelserna om tvångsmedel i den nya förordningen ska dock tillämpas även på ärenden som har inletts före ikraftträdandet.

Äldre föreskrifter i förordningen om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet ska tillämpas på ärenden som inletts före ikraftträdandet av den nya nordiska verkställighetslagen.

Skälen för förslaget: Den nya lagstiftningen bör träda i kraft så snart som möjligt. Lagstiftningen innebär att Kriminalvården delvis får nya arbetsuppgifter. Någon längre omställningstid bör dock inte krävas då myndigheten handlägger ärenden om överförande av verkställighet enligt nuvarande lagstiftning. Förändringarna för Kronofogdemyndigheten är inte heller sådana att det bör krävas

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

någon längre omställningstid. Det föreslås att den nya lagstiftningen ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Förslagen innebär i förhållande till gällande rätt att även frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst ska kunna föras över med stöd av den nya lagen, något som ska hanteras av Kriminalvården. Vidare föreslås att Kriminalvården och domstolarna åläggs ett skyndsamhetskrav. De förändringarna kräver dock inga särskilda övergångsregler. Utöver vad som nedan sägs om regleringen om tvångsmedel, bör det inte heller i övrigt uppkomma några olägenheter eller svårlösta konflikter mellan gammal och ny lag. 1963 års lag, med undantag för bestämmelserna om tvångsmedel, bör alltså tillämpas på ärenden som har inletts före ikraftträdandet av den nya lagen. Detsamma bör gälla för lagen om allmänna förvaltningsdomstolar.

När det gäller den föreslagna regleringen om tvångsmedel är utgångspunkten att sådana nya processrättsliga regler ska tillämpas genast efter ikraftträdandet. Det innebär att reglerna ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen trätt i kraft. Detta får till följd att myndigheterna och domstolarna ska tillämpa de nya bestämmelserna om tvångsmedel även i ärenden som inletts innan bestämmelserna trätt i kraft (jfr propositionen Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott, prop. 2013/14:237, s. 172).

Slutligen vad gäller den nya förordningen och följdändringar i andra förordningar bör samma princip gälla som för den nya lagen. Det innebär att 1963 års förordning, med undantag för bestämmelserna om tvångsmedel, bör tillämpas på ärenden som inletts före ikraftträdandet av den nya förordningen. Detsamma bör gälla för förordningen om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet. I övrigt bör det inte krävas några särskilda övergångsbestämmelser.

13 Konsekvenser av förslagen

Bedömning: Förslagen bedöms leda till vissa kostnadsökningar för delar av rättsväsendet och Kriminalvården. Samtidigt bedöms förslagen leda till kostnadsminskningar för andra delar av rättsväsendet och för Kriminalvården i fråga om verkställighet av fängelsestraff och frivårdspåföljder i Sverige. Kostnadsökningarna ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Förslagen bedöms ha ingen eller marginell påverkan på kommunernas kostnader och det krävs ingen ekonomisk kompensation från staten. Förslagen bedöms vidare innebära en proportionerlig inskränkning i den kommunala självstyrelsen.

Förslagen bedöms leda till positiva effekter för den enskilde.

Skälen för förslaget: Den nya lagen syftar till att tillskapa en ändamålsenlig, effektiv och överskådlig reglering som kan ge förutsättningar för en snabbare handläggning och ett ökat antal överförda verkställigheter till de andra nordiska staterna. Förslaget om att utöka vilka påföljder som kan föras över med stöd av lagen innebär att Kriminalvården kommer att handlägga fler ärenden än tidigare. Myndigheten hanterar emellertid redan enligt nuvarande ordning ärenden om överförande av verkställighet till de nordiska staterna, vilket betyder att den har en väl fungerande organisation och den kompetens som krävs för att ta sig an de nya uppgifterna. Några större utbildningsinsatser eller organisatoriska åtgärder borde därför inte krävas. Antalet ärenden bör inte heller öka i så stor utsträckning att Kriminalvården behöver tillföras ytterligare resurser. Detta ska också vägas mot att en snabbare och enklare process samt fler överförda verkställigheter kan förväntas minska kostnaderna för verkställighet av påföljder i Sverige.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Som framgår av avsnitt 7.2 föreslås att överklaganden av ärenden om överförande av verkställighet till och från de andra nordiska länderna ska handläggas av allmän domstol. Ärendena föreslås spridas ut på samtliga domstolar, med Stockholms tingsrätt som reservforum för överklaganden av Kriminalvårdens beslut. Härigenom får domstolarna nya uppgifter vilket kan medföra ett visst behov av utbildningsinsatser. Några nämnvärt ökade kostnader med anledning av förslaget kan dock inte förutses för Sveriges Domstolar då antalet överklagade ärenden kommer att vara begränsat (jfr prop. 2014/15:29 s. 168).

Förslagen kan inte heller antas leda till några kostnadskonsekvenser för Polismyndigheten och inte mer än marginella kostnadsökningar för åklagarväsendet.

Anslaget för rättsliga biträden kan eventuellt komma att påverkas av förslagen, bl.a. eftersom ett offentligt biträde ska kunna förordnas även i ett ärende om verkställighet i Sverige av ett nordiskt fängelsestraff och när den dömde befinner sig i den andra staten. Förordnanden i sådana fall bedöms dock endast vara aktuellt i ytterst få fall och det är inte säkert att förslagen innebär att kostnaderna för rättsliga biträden kommer att öka. Eventuella kostnader för rättsliga biträden bedöms därför inte vara större än att de ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Enligt förslaget ska socialnämnden på begäran av Kriminalvården lämna upplysningar till myndigheten om barn i Sverige till fängelsedömda vars verkställighet kan komma att överföras till eller från Sverige. Förslaget innebär en utvidgning av den skyldighet som redan åligger kommuner enligt annan lagstiftning, och utgör därmed en högst begränsad inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Kommuners möjligheter att styra eller följa upp sin verksamhet i egen regi bedöms inte komma att påverkas nämnvärt och inskränkningen får således anses vara proportionerlig.

Enligt den kommunala finansieringsprincipen ska beslut som innebär nya obligatoriska uppgifter för kommunerna åtföljas av en statlig finansiering. Mot bakgrund av tillgänglig statistik (se avsnitt 2.7.2) och med beaktande av att långt ifrån alla dömda vars verkställighet kan föras över har barn i Sverige, bedöms uppgiftsskyldigheten aktualiseras endast någon enstaka gång per kommun och år. Detta bedöms inte medföra sådana kostnadsökningar för kommunerna att staten ska kompensera dem.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Eftersom förslagen förväntas skapa förutsättningar för en snabbare hantering och ett ökat antal överförda verkställigheter till de dömdas hemländer, borde de leda till positiva effekter för den enskilde.

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål

Den nya lagen om nordisk verkställighet i brottmål ersätter lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (1963 års lag). I lagen regleras verkställighet i en annan nordisk stat av bl.a. svenska bötesstraff, beslut om förverkande, fängelsestraff, frivårdspåföljder som innefattar övervakning eller samhällstjänst och beslut om övervakning efter villkorlig frigivning samt verkställighet i Sverige av motsvarande nordiska avgöranden. Regleringen innehåller också bestämmelser om bl.a. specialitetsprincipen, åtalsförbud och tillstånd till transport genom Sverige.

Den nya lagen har en annan struktur och ett modernare språk. Lagen är t.ex. indelad i kapitel och de flesta bestämmelserna ändras både språkligt och redaktionellt i förhållande till 1963 års lag. Ett stort antal av bestämmelserna överensstämmer i sak med bestämmelserna i 1963 års lag. I dessa fall är författningskommentaren utformad så att det anges vilken eller vilka bestämmelser i 1963 års lag som den aktuella bestämmelsen motsvarar. Vad gäller vissa bestämmelser anges att de delvis motsvarar en bestämmelse i 1963 års lag. Det kan då vara fråga om att den nya bestämmelsen omfattar mer – t.ex. innehåller ändringar i sak – eller att någon del av den hittillsvarande bestämmelsen placerats på ett annat ställe. Det kan också vara fråga om att någon del av bestämmelsen inte förts över till den nya lagen. I de fall den nya bestämmelsen innehåller ändringar i sak, kommenteras detta särskilt. Detsamma gäller när en bestämmelse saknar motsvarighet i 1963 års lag.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Någon bestämmelse som hittills funnits i 1963 års förordning flyttas nu till den nya lagen. Nämnda förordning föreslås ersättas av en ny förordning.

Många bestämmelser i lagen har alltså sin motsvarighet i 1963 års lag. För de bestämmelserna är förarbetena till 1963 års lag och de ändringar som har gjorts i lagen sedan dess tillkomst – liksom den praxis som kan ha utvecklats i anledning av bestämmelserna – alltjämt vägledande. Hänvisningar görs till dessa förarbeten.

De ursprungliga förarbetena till 1963 års lag finns i propositionen Förslag till lag om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m., prop. 1962:203. När det gäller förarbeten till senare ändringar i lagen hänvisas främst till propositionen Förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m, prop. 1964:90, propositionen Förslag till lag om viten m. m., prop. 1984/85:96, propositionen Om beslag och kvarstad i internationella förhållanden, m. m., prop. 1989/90:82, propositionen Överförande av straffverkställighet utan den dömdes samtycke, prop. 1999/00:45, propositionen Överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder, prop. 2010/11:158 och propositionen Internationellt samarbete om verkställighet av straff anpassas till nya regler i brottsbalken, prop. 2019/20:119.

1 kap. Allmänna bestämmelser

Lagens innehåll och tillämplighet

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge om verkställighet av

– bötesstraff,

– beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite,

– fängelsestraff, och

– frivårdspåföljder som innefattar övervakning eller samhällstjänst.

Bestämmelserna avser följande:

– Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt bötesstraff eller av ett svenskt beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite (2 kap.),

– Verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller av ett nordiskt beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite (3 kap.),

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

– Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt fängelsestraff (4 kap.),
– Verkställighet i Sverige av ett nordiskt fängelsestraff (5 kap.),
– Verkställighet i en annan nordisk stat av en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst (6 kap.),
– Verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst (7 kap.),
– Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige (8 kap.),
– Verkställighet i Sverige av ett nordiskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i en annan nordisk stat (9 kap.), och
– Övriga frågor (10 kap.).

Paragrafen innehåller en beskrivning av lagens tillämpningsområde och innehåll. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 4.1.

Lagens tillämpningsområde omfattar fängelsestraff, vilket innefattar dels regler om överförande av hela verkställigheten av ett fängelsestraff, även verkställigheten efter villkorlig frigivning (4 och 5 kap.), dels regler om överförande av enbart den del av verkställigheten av ett fängelsestraff som består av övervakning efter villkorlig frigivning (8 och 9 kap.).

2 § Det som i denna lag sägs om en dom gäller även ett beslut eller föreläggande, som enligt lagstiftningen i den stat där beslutet eller föreläggandet meddelats har samma verkan som en dom.

I paragrafen anges att vad som i lagen sägs om en dom i vissa fall också gäller beslut och förelägganden. Den motsvarar i sak 34 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 71–72). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Uttryck i lagen

3 § Med dom på fängelse avses i denna lag faengsel i Danmark, fängelse i Finland, fangelsi i Island och fengsel i Norge.

Paragrafen innehåller en definition av vad som i lagen avses med dom på fängelse i de andra nordiska staterna. Den motsvarar delvis 5 §

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 26–32). Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

Av paragrafen följer att tillämpningsområdet för lagen när det gäller överförande av frihetsberövande påföljder till Sverige omfattar domar i Danmark på faengsel, i Finland på fängelse, i Island på fangelsi och i Norge på fengsel. Till skillnad från hittillsvarande bestämmelse omfattas inte de numera borttagna påföljderna haefte i Danmark, tukthus i Finland, vardhald i Island och hefte i Norge.

Särskilda bestämmelser i andra lagar

4 § I lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål finns bestämmelser om användning av kvarstad på begäran av myndigheter i en annan nordisk stat.

I paragrafen finns en upplysning om att bestämmelser om användning av kvarstad på begäran av myndigheter i en annan nordisk stat finns i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Paragrafen motsvarar delvis 4 a § 1963 års lag (se prop. 1989/90:82 s. 36, propositionen Internationell rättslig hjälp i brottmål, prop. 1999/2000:61, s. 207 och propositionen En ny förverkandelagstiftning, prop. 2023/24:144, s. 311–312). Skillnaden är att beslag och penningbeslag inte längre nämns eftersom de inte omfattas av den nya lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 4.1 och 4.2.

5 § I lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av bötesstraff i vissa fall.

Bestämmelser om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall finns i:

– lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall,

– Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande, och

– lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Paragrafen innehåller upplysningar om lagens förhållande till annan lagstiftning. Den motsvarar i sak 1 § tredje och fjärde styckena 1963 års lag (se propositionen Lag om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen, prop. 2008/09:218, s. 88, propositionen Erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen, prop. 2010/11:43, s. 147 och propositionen Kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande, prop. 2019/20:198, s. 121). Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

6 § I lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom finns bestämmelser om verkställighet av rättspsykiatrisk vård i vissa fall.

I lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård i vissa fall.

I lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av villkorlig dom i vissa fall.

Paragrafen innehåller upplysningar om lagens förhållande till annan lagstiftning. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Första stycket upplyser om att bestämmelser om verkställighet av rättspsykiatrisk vård i vissa fall finns i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (1972 års internationella verkställighetslag).

Andra stycket upplyser om att bestämmelser om verkställighet av sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård i vissa fall finns i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen (europeiska verkställighetslagen).

Tredje stycket upplyser om att bestämmelser om verkställighet av villkorlig dom i vissa fall finns i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen (lagen om verkställighet av frivårdspåföljder).

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Rätt att meddela föreskrifter

7 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet för kommuner att lämna uppgifter till Kriminalvården som behövs i ärenden om överförande av verkställighet av en i Sverige eller i en annan nordisk stat meddelad dom på fängelse enligt denna lag.

I paragrafen finns en bestämmelse som bemyndigar regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter som innebär en skyldighet för kommuner att lämna uppgifter till Kriminalvården i ärenden om överförande av fängelsestraff enligt den nya lagen. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om tillämpningen av denna lag.

I paragrafen lämnas en upplysning om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela verkställighetsföreskrifter. Det kan exempelvis röra sig om bestämmelser avseende vissa formkrav, samråd och underrättelser. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

2 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt bötesstraff eller av ett svenskt beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite

Överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat

1 § Kronofogdemyndigheten prövar om verkställighet ska begäras i en annan nordisk stat av en i Sverige meddelad dom som avser

1. böter,
2. förverkande av egendom,
3. ersättning för rättegångskostnad i brottmål,
4. kvarstad av egendom som tillhör någon som är misstänkt för brott eller som en utredning om förverkande rör och som meddelats för att säkra anspråk på det som anges i 1–3,
5. vite som har förelagts en part eller någon annan till fullgörande av en skyldighet i en rättegång, eller

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

6. vite som i Sverige har förelagts av Konsumentombudsmannen, Konkurrensverket eller en domstol i ett mål eller ärende som avses i 1 kap. 4 § 3 lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

Paragrafen anger att Kronofogdemyndigheten får begära svenska avgöranden som avser bl.a. böter eller förverkande verkställda i en annan nordisk stat. Den motsvarar i sak delvis 1 § första och andra stycket, 3 och 4 §§ och 25 § andra stycket 1963 års lag samt 1 och 4 a §§ 1963 års förordning (se prop. 1962:203 s. 24–26 och 57–60, prop. 1984/85:96 s. 110, propositionen Vissa ändringar i marknadsföringslagen (1995:450) m.m., prop. 1997/98:188, s. 21–22, propositionen Kriminalvården – en myndighet, prop. 2004/05:176, s. 9, propositionen Ny marknadsföringslag, prop. 2007/08:115, s. 169, prop. 2008/09:218 s. 88, propositionen Patent- och marknadsdomstol, prop. 2015/16:57, s. 317, prop. 2019/20:198 s. 46–47 och 120–121, propositionen Regler om internationellt samarbete anpassas till nya regler om skyddstillsyn och tillträdesförbud till butik, prop. 2020/21:142, s. 30 och prop. 2023/24:144 s. 311–312 och 460–461). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 4.1.

Bestämmelsen skiljer sig i sak från regleringen i 1963 års lag endast på så sätt att möjligheterna att begära verkställighet av beslut om beslag och penningbeslag i en annan nordisk stat med stöd av lagen tas bort. Beslut om beslag och penningbeslag för att säkra egendom som kan antas vara förverkad får i stället hanteras enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (i förhållande till Island och Norge), lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall (i förhållande till Danmark) eller Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande, med den tillhörande lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande (i förhållande till Finland).

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

3 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt bötesstraff eller av ett nordiskt beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite

Överförande av verkställigheten till Sverige

1 § På begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat får en i den staten meddelad och verkställbar dom verkställas i Sverige om domen avser

1. böter,
2. förverkande av egendom,
3. ersättning för rättegångskostnad i brottmål, eller
4. kvarstad av egendom som tillhör någon som är misstänkt för brott eller som en utredning om förverkande rör och som meddelats för att säkra anspråk på det som anges i 1–3,
5. vite som har förelagts en part eller någon annan till fullgörande av en skyldighet i en rättegång, eller
6. tvangsmulkt som i Norge har förelagts av Forbrukertilsynet.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till Kronofogdemyndigheten som prövar om domen ska verkställas i Sverige.

Paragrafen anger att Kronofogdemyndigheten får besluta att ett nordiskt avgörande som avser bl.a. böter eller förverkande ska verkställas i Sverige. Paragrafen motsvarar delvis 1 § första och andra stycket, 4 §, 24 § och delvis 25 § första stycket 1963 års lag samt 4 a § 1963 års förordning (se prop. 1962:203 s. 24–26 och 53–60, prop. 1964:90 s. 88, prop. 1984/85:96 s. 110, prop. 1997/98:188, s. 21–22, prop. 2004/05:176 s. 9, prop. 2008/09:218 s. 88, prop. 2019/20:198 s. 46–47 och 120–121 samt prop. 2023/24:144 s. 311–312 och 460–461). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 4.1.

Bestämmelsen skiljer sig i sak från regleringen i 1963 års lag på tre sätt. För det första tas möjligheterna för en annan nordisk stat att begära verkställighet av beslut om beslag och penningbeslag i Sverige med stöd av lagen bort. Beslut om beslag och penningbeslag för att säkra egendom som kan antas vara förverkad får i stället hanteras enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (i förhållande till Island och Norge), lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall (i förhållande till Danmark) eller EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande med tillhörande kompletteringslag (i förhållande till Finland). För det andra tas

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

möjligheten att här verkställa ett beslut om vite som dömts ut av finska Marknadsdomstolen bort, eftersom verkställighet av sådana vitesbeslut inte kan överföras till Sverige med stöd av den finska motsvarigheten till nordiska verkställighetslagen. För det tredje anges att den norska vitesformen tvangsmulkt som har förelagts av Forbrukettilsynet ska kunna verkställas i Sverige. Detta eftersom den tidigare norska lagstiftningen om tvangsgebyr ersatts av tvangsmulkt och myndigheten Forbrukerombudet bytt namn till Forbrukertilsynet.

Verkställigheten i Sverige

2 § Om inte något annat följer av denna lag ska verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Frågor om hinder mot verkställighet på grund av preskription prövas enligt lagen i den andra nordiska staten.

Ett bötesstraff som verkställs enligt denna lag får inte förvandlas till fängelse.

Paragrafen anger bl.a. att verkställighet i Sverige ska ske enligt svenska regler om inte något annat följer av lagen. Paragrafen motsvarar i sak 2 § och 31 § första stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 24–25 och 68–70). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Fördelning av egendom

3 § Efter avdrag för kostnaderna för verkställigheten tillfaller egendom eller dess värde som influtit vid verkställighet enligt 1 § den andra nordiska staten.

Paragrafen reglerar fördelningen av influtna medel vid verkställighet. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.

Av bestämmelsen framgår att egendom eller dess värde som influtit vid verkställigheten av exempelvis ett nordiskt bötesstraff eller förverkandebeslut ska tillfalla den andra nordiska staten efter att kostnaderna för verkställigheten dragits av. Det innebär inte något nytt i sak i förhållande till vad som tidigare gällt enligt praxis. Regleringen kompletteras av bestämmelserna i 10 kap. 4 §.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

4 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt fängelsestraff

Överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat

1 § En i Sverige meddelad dom på fängelse får verkställas i en annan nordisk stat, om den dömde när verkställigheten ska ske

1. är medborgare eller bosatt i den staten, eller
2. uppehåller sig i den staten och det är lämpligast att domen verkställs där.

Kriminalvården prövar om verkställighet ska begäras i en annan nordisk stat enligt första stycket. En begäran om verkställighet ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

Paragrafen anger när Kriminalvården får begära att ett svenskt fängelsestraff ska verkställas i en annan nordisk stat. Den motsvarar i sak 8 § första stycket och delvis 25 § andra stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 34–36 och 57–60, prop. 1964:90 s. 84 och 88, prop. 2004/05:176 s. 9, propositionen En ny organisation för polisen, prop. 2013/14:110, s. 555, prop. 2019/20:119 s. 32 och prop. 2020/21:142 s. 30). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

I förhållande till 1963 års lag görs i *första stycket* en ändring genom att begreppet hemvist ersätts av begreppet bosatt. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Tvångsmedel

2 § Om den dömde befinner sig i den andra nordiska staten får Kriminalvården, i avvaktan på den statens beslut om att den svenska domen på fängelse får verkställas där, begära att den staten anhåller den dömde eller vidtar någon annan åtgärd för att säkerställa att han eller hon stannar kvar på dess territorium.

Paragrafen ger Kriminalvården möjlighet att begära att en annan nordisk stat vidtar tvångsåtgärder mot den dömde. Paragrafen saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

Med stöd av paragrafen kan Kriminalvården, förutsatt att den dömde befinner sig i den andra nordiska staten, begära att den staten

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

anhåller den dömde eller vidtar någon annan typ av åtgärd för att säkerställa att han eller hon inte lämnar den statens territorium.

Tvångsåtgärderna syftar till att den dömde stannar kvar i den andra staten fram till dess att frågan om överförande prövats. Kriminalvården ska därför endast begära ett anhållande eller någon annan åtgärd om det finns risk för att den dömde avviker från den andra nordiska staten innan beslut fattats. En begäran ska således inte göras enbart på den grunden att den dömde befinner sig i den andra staten. Faktorer som bör beaktas vid prövningen av om det finns anledning att begära att tvångsmedel vidtas är t.ex. i vilken utsträckning den dömde har anknytning även till tredje land och om han eller hon kan anses ha lämnat Sverige i syfte att undandra sig verkställighet. Tvångsmedel får endast begäras om skälen för att vidta åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den dömde eller något annat motstående intresse, dvs. en proportionalitetsprövning ska ske. Då det inte är upp till Kriminalvården att avgöra vilken form av tvångsmedel som ska vidtas får Kriminalvården vid denna prövning fråga sig om det, utifrån tillgänglig information, kan anses för ingripande att vidta någon form av tvångsåtgärd. Vid denna prövning bör också straffets längd beaktas. Kriminalvården har möjlighet att begära tvångsmedel innan, i samband med eller efter en begäran om verkställighet, fram till dess beslut i fråga om överförande fattats av den andra staten. En begäran om tvångsmedel före en begäran om verkställighet bör endast ske om Kriminalvården bedömer att det finns förutsättningar att inom kort göra en sådan begäran.

Överförande och transport av den dömde

3 § Om en svensk dom på fängelse ska verkställas i en annan nordisk stat ska Kriminalvården vid behov se till att den dömde överförs till den staten.

Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):

– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,

– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och

– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Om det är nödvändigt för att en transport ska kunna genomföras, får den dömde hållas i förvar av Polismyndigheten, dock längst under 96 timmar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överförande och transport av den dömde till den andra staten. Den motsvarar delvis 8 § andra och fjärde styckena 1963 års lag (se propositionen Om ändringar i utlämningslagstiftningen och den nordiska verkställighetslagstiftningen, prop. 1982/83:91, s. 8–11, prop. 2004/05:176 s. 9, prop. 2013/14:110 s. 555 och propositionen Transporter av frihetsberövade, prop. 2016/17:57, s. 49–52). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 6.3.

Bestämmelsen ändras i sak endast på så sätt att fristen för Polismyndighetens förvarstagande i *tredje stycket* förlängs till 96 timmar.

4 § Om den dömde som ska verkställa en svensk dom på fängelse i en annan nordisk stat påträffas i Sverige, får Polismyndigheten på begäran av en myndighet i den staten eller med anledning av en där utfärdad efterlysning, föra över honom eller henne till den staten för verkställighet av straffet.

Om det är nödvändigt för att en transport ska kunna genomföras, får den dömde hållas i förvar av Polismyndigheten, dock längst under 96 timmar.

Paragrafen reglerar möjligheterna för Polismyndigheten att föra över en dömd person som ska verkställa ett svenskt fängelsestraff i en annan nordisk stat, när denne påträffas i Sverige. Paragrafen motsvarar delvis 8 § tredje och fjärde styckena 1963 års lag (se prop. 1982/83:91 s. 8–11, prop. 2004/05:176 s. 9, prop. 2013/14:110 s. 555 och prop. 2016/17:57 s. 49–52). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 6.3.

Bestämmelsen ändras i sak endast på så sätt att fristen för Polismyndighetens förvarstagande i *andra stycket* förlängs till 96 timmar.

Specialitetsprincipen

5 § I en begäran om verkställighet enligt 1 § ska det ställas upp villkor om att den dömde i den andra nordiska staten inte utan tillstånd enligt 6 § får

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

1. åtalas eller straffas för något annat brott som begåtts före överförandet, eller

2. vidareöverlämnas eller vidareutlämnas till en stat utanför Norden.

I begäran ska det upplysas om att den dömde får åtalas, straffas, vidareöverlämnas eller vidareutlämnas trots villkoren enligt första stycket, om den dömde

1. har samtyckt till åtgärden,

2. efter det att han eller hon blivit slutligt frigiven haft möjlighet att lämna den andra nordiska staten, men inte gjort det inom 45 dagar, eller

3. har återvänt till den andra nordiska staten efter att ha lämnat den.

Paragrafen reglerar den s.k. specialitetsprincipen. Den motsvarar 9 § första stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 37–38, prop. 1964:90 s. 84, prop. 1982/83:91 s. 2–3 och prop. 2010/11:158 s. 119–120). Övervägandena finns i avsnitt 3.2. och 9.2.

I förhållande till regleringen i 1963 års lag ändras bestämmelsen om skyddet enligt specialitetsprincipen i sak enbart på så sätt att undantaget från skyddet om den dömde ska utvisas från Sverige till den andra nordiska staten i 9 § tredje stycket 1963 års lag tas bort.

6 § På begäran av en behörig myndighet i den andra nordiska staten kan tillstånd lämnas till undantag från villkoren enligt 5 § första stycket.

Om begäran avser åtal eller straff för något annat brott som begåtts före överförandet, ska frågan prövas enligt 5 kap. 7 § lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Prövningen ska även omfatta om ett överlämnande för gärningen hade kunnat beviljas enligt 2 kap. 5 § 1–3 samma lag.

Om begäran gäller vidareöverlämnande eller vidareutlämning till en stat utanför Norden, ska frågan prövas enligt 6 kap. 8 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder eller 24 § lagen (1957:668) om utlämning för brott. Stockholms tingsrätt är behörig tingsrätt vid prövning enligt lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

Paragrafen anger förutsättningarna för tillstånd till undantag från specialitetsprincipen och ordningen för tillståndsprövningen. Den motsvarar i sak 9 § andra stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 37–38, prop. 1964:90 s. 84, prop. 1982/83:91 s. 2–3 och prop. 2010/11:158 s. 119–120). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

5 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt fängelsestraff

Överförande av verkställigheten till Sverige

1 § På begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat får en i den staten meddelad och verkställbar dom på fängelse verkställas i Sverige om den dömde när verkställigheten ska ske

1. är svensk medborgare eller bosatt i Sverige,
2. avser bosätta sig i Sverige, eller
3. uppehåller sig i Sverige och det är lämpligast att domen verkställs här.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till Kriminalvården som prövar om domen ska verkställas i Sverige.

Paragrafen anger när Kriminalvården får besluta att ett nordiskt fängelsestraff ska verkställas i Sverige. Den motsvarar delvis 5 §, 24 § och 25 § första stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 26–32 och 53–60, prop. 1964:90 s. 84 och 88 och prop. 2004/05:176 s. 9). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 4.1.

I förhållande till 1963 års lag görs i *första stycket* en ändring genom att begreppet hemvist ersätts av begreppet bosatt. Någon ändring i sak är inte avsedd. Till skillnad från motsvarande bestämmelse i 1963 års lag omnämns inte överförande av den danska påföljden haefte, den finska påföljden tukthus, den isländska påföljden vardhald eller den norska påföljden hefte, som numera är utmönstrade.

Tvångsmedel

2 § En dömd person som befinner sig i Sverige får på begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat häktas om det finns risk för att han eller hon avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställighet i Sverige av en dom på fängelse enligt denna lag.

Den som inte har fyllt femton år får inte häktas. Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Om det finns skäl för att häkta någon enligt första stycket får han eller hon anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan. Om det är tillräckligt att den dömde meddelas reseförbud eller föreläggs anmälningsskyldighet, ska en sådan åtgärd beslutas i stället för anhållande eller häktning. I fall som avses i 24 kap. 4 § rättegångsbalken ska övervakning ersätta ett anhållande.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Paragrafen reglerar möjligheterna att häkta någon som kan komma att avtjäna ett nordiskt fängelsestraff i Sverige. Den motsvarar i sak delvis 5 a och 5 b § 1963 års lag (se propositionen Överförande av straffverkställighet utan den dömdes samtycke, prop. 1999/2000:45, s. 33–34, propositionen Utvidgad rätt till biträde vid förhör under förundersökning, m.m., prop. 2007/08:47, s. 24–25 och propositionen Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering, prop. 2019/20:129, s. 21–22 och 27–28). Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

I *första stycket* anges de grundläggande förutsättningarna för att besluta om häktning. Till skillnad från hittillsvarande bestämmelser i 1963 års lag krävs inte att den dömde flytt till Sverige för att undandra sig verkställighet av fängelsestraffet i den andra staten för att häktning ska kunna beslutas.

I a*ndra stycket* anges att den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl. Rekvisitet synnerliga skäl har samma innebörd som i 23 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Det anges också att den som inte har fyllt femton år inte får häktas.

3 § När den dömde har gripits, anhållits, häktats, meddelats reseförbud eller förelagts anmälningsskyldighet tillämpas de regler som gäller vid motsvarande åtgärd enligt rättegångsbalken, om inte något annat följer av denna lag. Det som sägs om offentlig försvarare i rättegångsbalken ska tillämpas i fråga om offentligt biträde, om inte något annat följer av 10 kap. 5 §. Det som sägs om tid för väckande av åtal i rättegångsbalken ska inte tillämpas.

Paragrafen anger förfaranderegler för tvångsmedelsanvändningen. Den motsvarar i sak delvis 5 a och 5 b §§ 1963 års lag (prop. 1999/2000:45 s. 33–35, prop. 2007/08:47 s. 24–25 och prop. 2019/20:129 s. 21–22 och 27–28). Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Av paragrafen följer att reglerna i rättegångsbalken blir generellt tillämpliga på ärenden enligt den nya lagen. Det innebär bl.a. att bestämmelsen i 24 kap. 18 § samma balk om att omhäktningsförhandling som huvudregel ska hållas var fjortonde dag ska tillämpas i stället för hittillsvarande särreglering i 1963 års lag. Vidare framgår uttryckligen att reglerna om tid för åtals väckande i rättegångsbalken inte ska tillämpas, något som i hittillsvarande

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

lagstiftning gällt genom att 24 kap. 18 § rättegångsbalken inte varit tillämplig i ärenden enligt 1963 års lag.

4 § Ett beslut om tvångsmedel enligt 2 § får meddelas såväl före som efter det att en begäran enligt 1 § första stycket har lämnats eller efter Kriminalvårdens beslut enligt 1 § andra stycket.

Ett beslut om tvångsmedel enligt 2 § gäller till dess domen på fängelse har börjat verkställas i Sverige, om inte beslutet upphävs dessförinnan.

Paragrafen anger när ett beslut om tvångsmedel enligt 2 § får meddelas och hur länge beslutet gäller. Den motsvarar i sak delvis 5 a § första stycket och 5 c § första stycket 1963 års lag (prop. 1999/2000:45 s. 33–35 och prop. 2007/08:47 s. 7). Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

5 § En åklagare eller rätten ska upphäva ett beslut om tvångsmedel enligt 2 § om

1. en begäran enligt 1 § inte lämnas inom 40 dagar från det att den dömde med stöd av 2 § frihetsberövades, meddelades reseförbud eller förelades anmälningsskyldighet, eller
2. det finns skäl att anta att den sammanlagda tid som den dömde har varit berövad friheten i Sverige med stöd av 2 § och i den andra nordiska staten uppgår till den tid som den dömde skulle ha varit berövad friheten om verkställighet av påföljden hade skett enbart i den andra staten.

Paragrafen reglerar vissa situationer när en åklagare eller rätten ska häva ett beslut om tvångsmedel enligt 2 §. Den motsvarar 5 c § andra och tredje styckena 1963 års lag (se prop. 1999/2000:45 s. 33–34 och propositionen En ny strafftidslag, prop. 2017/18:250, s. 203). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 6.1.2.

Transport av den dömde

6 § Kriminalvården ska ansvara för transport av den dömde i Sverige. Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):

– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,
– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och
– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Paragrafen reglerar transport av den dömde i Sverige. Den motsvarar 8 a § 1963 års lag (se prop. 2016/17:57 s. 51). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Verkställigheten i Sverige

7 § Om inte något annat följer av denna lag ska verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Frågor om hinder mot verkställighet på grund av preskription prövas enligt lagen i den andra nordiska staten.

Fängelse som förvandlingsstraff för böter får inte verkställas om böterna betalas. Om böterna delvis betalas ska förvandlingsstraffet sättas ned med så många hela dagar som motsvarar betalningens andel av bötesbeloppet.

Paragrafen anger att verkställighet i Sverige av ett nordiskt fängelsestraff ska ske enligt svenska regler om inte något annat följer av lagen, och reglerar dels vilken stats lag som gäller för frågan om preskription, dels verkställighet av fängelse som förvandlingsstraff för böter. Den motsvarar delvis 7 § första och tredje styckena samt 31 § första stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 32–34 och 68–70 samt prop. 1964:90 s. 84). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Specialitetsprincipen

8 § Om den andra nordiska staten har ställt upp villkor för den dömdes överförande ska de gälla i Sverige.

Paragrafen reglerar skyddet enligt den s.k. specialitetsprincipen för en person som överförs till Sverige. Den motsvarar 28 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 62 och prop. 2010/11:158 s. 157). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

6 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst

Överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat

1 § En i Sverige utdömd frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst får verkställas i en annan nordisk stat om den dömde när verkställigheten ska ske

1. är bosatt i den staten,
2. avser bosätta sig i den staten, eller
3. uppehåller sig i den staten och det är lämpligast att domen verkställs där.

Kriminalvården prövar om verkställighet ska begäras i en annan nordisk stat enligt första stycket. En begäran om verkställighet ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

Paragrafen anger när Kriminalvården får begära att en svensk frivårdspåföljd ska verkställas i en annan nordisk stat. Paragrafen motsvarar delvis 15 § första stycket och 25 § andra stycket 1963 års lag samt 1 § 1963 års förordning (se prop. 1962:203 s. 40, s. 48–49 och 57–60, prop. 1964:90 s. 86 och 88, propositionen Om ändring i brottsbalken m.m. (villkorlig frigivning och kriminalvård i frihet m.m.), prop. 1982/83:85, s. 157, prop. 2004/05:176 s. 9 och prop. 2020/21:142 s. 17). Övervägandena finns i avsnitt 3.2, 4.1, 5.1.1 och 5.2.

I *första stycket* anges att en i Sverige utdömd frivårdspåföljd som innefattar övervakning på samma sätt som i 1963 års lag får flyttas över till en annan nordisk stat. Nytt i förhållande till hittillsvarande reglering är att även verkställighet av en frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst kan föras över. Till skillnad från 1963 års lag regleras i *punkterna 1–3* också förutsättningarna för när verkställigheten av en frivårdspåföljd får överföras. Någon ändring i sak i förhållande till vad som gäller enligt hittillsvarande ordning (se prop. 1962:203 s. 40) är inte avsedd.

Enligt *andra stycket* ska Kriminalvården pröva om verkställigheten ska begäras överflyttad. Begäran ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Ändringar i verkställigheten

2 § Ett beslut i den andra nordiska staten gäller i Sverige, om beslutet
1. ändrar verkställigheten av den överförda påföljden, eller
2. innebär undanröjande av påföljden.

Paragrafen anger att beslut i den andra nordiska staten som ändrar verkställigheten av den överförda påföljden, eller som innebär undanröjande av påföljden, gäller även i Sverige. Den motsvarar delvis 15 § andra stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 48–49, prop. 1964:90 s. 86 och prop. 2020/21:142 s. 30). Skillnaden är att den numera även omfattar frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst till följd av ändringarna i 1 §. Övervägandena finns i avsnitt 3.2, 4.1 och 5.3.1.

3 § En åtgärd som avser den överförda påföljden får beslutas i Sverige, om den dömde här döms för ett annat brott eller om en behörig myndighet i den andra nordiska staten överlämnar ett ärende om en sådan åtgärd till Kriminalvården.

Ett sådant överlämnat ärende tas upp av Kriminalvården och handläggs enligt de svenska regler som gäller för åtgärden.

Paragrafen anger när svenska myndigheter får fatta ett beslut om en åtgärd som avser en person vars påföljd förts över till en annan nordisk stat med stöd av lagen. Paragrafen motsvarar delvis 15 § tredje stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 48–49, prop. 1964:90 s. 86, prop. 1982/83:85 s. 23 och prop. 2020/21:142 s. 17–18). Skillnaden är att den numera även omfattar frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst till följd av ändringarna i 1 §, Övervägandena finns i avsnitt 3.2, 4.1 och 5.3.1.

Det anges, till skillnad från i 1963 års lag, att Kriminalvården ska handlägga ett överlämnat ärende enligt svenska regler. Det innebär bl.a. att om Kriminalvården i ett sådant ärende anser att en överförd frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst bör undanröjas ska det anmälas till åklagare, se 27 kap. 6 § och 28 kap. 8 § brottsbalken samt 1 kap. 3 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

7 kap. Verkställighet i Sverige av en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst

Överförande av verkställigheten till Sverige

1 § På begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat får en i den staten utdömd frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst verkställas i Sverige.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till Kriminalvården som prövar om domen ska verkställas i Sverige.

Paragrafen anger när Kriminalvården får besluta att en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst ska verkställas i Sverige. Den motsvarar delvis 10 § och 25 § första stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 39–40 och 57–60, prop. 1964:90 s. 84 och 88 samt prop. 2004/05:176 s. 9). Övervägandena finns i avsnitt 3.2. och 4.1.

I *första stycket* anges i enlighet med hittillsvarande reglering att en i en annan nordisk stat utdömd frivårdspåföljd som innefattar övervakning får verkställas i Sverige på begäran av en behörig myndighet i den staten. Nytt i förhållande till 1963 års lag år är att även verkställighet av en frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst som dömts ut i en annan nordisk stat kan föras över till Sverige. Det spelar ingen roll om samhällstjänsten i den andra staten har dömts ut som en tilläggssanktion till en annan påföljd eller som en egen påföljd. I Island kan beslutas att ett fängelsestraff som omvandlingsstraff för böter i stället ska verkställas som samhällstjänst (se avsnitt 2.6.4). Även verkställigheten av en sådan påföljd kan föras över med stöd av bestämmelsen.

2 § Verkställighet enligt 1 § får ske om domen är verkställbar i den andra nordiska staten och den dömde när verkställigheten ska ske är

1. bosatt i Sverige,
2. avser bosätta sig i Sverige, eller
3. uppehåller sig i Sverige och det är lämpligast att domen verkställs här.

Paragrafen anger förutsättningarna för att överföra verkställigheten av en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst till Sverige. Den motsvarar delvis 24 § andra stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 40 och 53–56 samt prop. 1964:90 s. 88). Övervägandena finns i avsnitt 5.1.1 och 5.2.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Till skillnad från 1963 års lag regleras i *punkterna 1–3* förutsättningarna för när verkställigheten får överföras till Sverige. Någon ändring i sak i förhållande till vad som gäller enligt hittillsvarande ordning (se prop. 1962:203 s. 40) är inte avsedd.

Verkställigheten i Sverige

3 § Kriminalvården ska ha hand om övervakningen, förordna övervakare för den dömde och anordna samhällstjänsten.

Paragrafen anger att Kriminalvården är ansvarig myndighet för att anordna verkställigheten. Den motsvarar delvis 11 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 40, prop. 1964:90 s. 85, prop. 1982/83:85 s. 157, propositionen Om ändringar i kriminalvårdslagstiftningen, prop. 1989/90:154, s. 37 och prop. 2004/05:176 s. 9–10). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 5.3.2.

Som tillägg i förhållande till hittillsvarande reglering anges i bestämmelsen att Kriminalvården ska anordna samhällstjänsten.

4 § Om inte något annat följer av denna lag ska verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Det som i den andra nordiska staten bestämts om prövotid, övervakningstid och samhällstjänstens omfattning ska gälla vid verkställigheten. Detsamma gäller andra villkor eller föreskrifter om den dömdes skyldigheter.

Kriminalvården får ändra eller anpassa villkor och föreskrifter som den dömde är skyldig att följa. Villkoren och föreskrifterna får dock inte ändras så att skyldigheten blir strängare än den ursprungliga skyldigheten.

Paragrafen anger vad som gäller i fråga om verkställigheten i Sverige. Den motsvarar delvis 12 § första stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 40–46, prop. 1964:90 s. 85–86, propositionen Om ändring i brottsbalken, m.m., prop. 1978/79:212, s. 22–23, 69 och 75–76 och prop. 2020/21:142 s. 16–19). Övervägandena finns i avsnitt 3.2, 5.1.2 och 5.3.2.

Första stycket, som anger att verkställigheten ska ske enligt svenska regler, innehåller ändringar i förhållande till 1963 års lag, som en konsekvens av att även samhällstjänst kan överföras enligt den nya lagen. Nytt är att verkställighet i Sverige av den nordiska påföljden kan ske enligt svenska regler om villkorlig dom i 27 kap.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

brottsbalken, något som kan aktualiseras om en överflyttad samhällstjänst endast omfattar oavlönat arbete. Det bör gälla även i de fall den dömde har att iaktta ett allmänt skötsamhetskrav eller motsvarande (jfr 27 kap. 4 § första stycket brottsbalken). Om den överflyttade påföljden även innefattar övervakning får i stället svenska regler om skyddstillsyn i 28 kap. brottsbalken tillämpas.

Att påföljden ska verkställas enligt svenska regler innebär även att bestämmelserna i 27 och 28 kap. brottsbalken om ändring av påföljden samt åtgärder vid misskötsamhet ska tillämpas, liksom reglerna om verkställighet i förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder och Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om verkställighet av frivårdspåföljder (KVFS 2011:5).

Vad som i den andra nordiska staten har bestämts om prövotid, övervakningstid och omfattningen av samhällstjänsten ska gälla vid verkställigheten i Sverige, även om exempelvis antalet timmar över- eller underskrider vad som är möjligt att döma ut här enligt 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a brottsbalken. Detsamma gäller andra villkor eller föreskrifter om den dömdes skyldigheter.

Av *andra stycket* följer att Kriminalvården får ändra eller anpassa villkor och föreskrifter som åligger den dömde. Villkoren och föreskrifterna får dock inte ändras så att skyldigheten blir strängare än den ursprungliga skyldigheten. I de fall det är svårt att anpassa en skyldighet till ett åliggande eller en föreskrift med motsvarande innehåll bör det som regel vara möjligt att anpassa skyldigheten till en övervakning eller ålägga den dömde ett allmänt skötsamhetskrav för att undvika att den nya skyldigheten blir strängare än den ursprungliga. Om en samhällstjänst utöver oavlönat arbete består av deltagande i t.ex. återfallsförebyggande programverksamhet, som är möjligt enligt finsk och isländsk rätt (se avsnitt 2.6.3 och 2.6.4), bör Kriminalvården kunna besluta om en anpassning av påföljden och låta den delen verkställas enligt reglerna om särskilda föreskrifter i 28 kap. 6 § jämförd med 26 kap. 16 § brottsbalken i tillämpliga delar. Om den del av samhällstjänsten som utgörs av annan verksamhet än oavlönat arbete inte kan verkställas enligt svenska regler får i stället föreskriften om samhällstjänst anpassas till att enbart avse oavlönat arbete. Detsamma bör gälla om deltagandet i annan verksamhet utgör en mycket liten del av samhällstjänstens totala omfattning.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Ändringar i verkställigheten

5 § Ett beslut i en annan nordisk stat gäller i Sverige, om beslutet
1. ändrar verkställigheten av den överförda påföljden, eller
2. innebär undanröjande av påföljden.

Paragrafen anger att beslut som fattas i en annan nordisk stat som ändrar verkställigheten eller som innebär undanröjande av påföljden, gäller i Sverige. Den motsvarar 12 § andra stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 40–46, prop. 1964:90 s. 85–86 och prop. 2020/21:142 s. 1–17). Skillnaden är att den numera även omfattar frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst till följd av ändringarna i 1 §. Övervägandena finns i avsnitt 3.2. och 5.3.2.

6 § Om det finns anledning att vidta en åtgärd mot den dömde, får rätten eller Kriminalvården överlämna frågan till en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om det är lämpligare att frågan prövas där.

Paragrafen anger att rätten eller Kriminalvården har möjlighet att överlämna en fråga om åtgärd mot en dömd person till den andra nordiska staten. Den motsvarar delvis 13 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 46, prop. 1964:90 s. 86 och prop. 2020/21:142 s. 17). Skillnaden är att den numera även omfattar frivårdspåföljder som innefattar samhällstjänst till följd av ändringarna i 1 §. Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 5.3.2.

8 kap. Verkställighet i en annan nordisk stat av ett svenskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige

Överförande av verkställigheten till en annan nordisk stat

1 § Övervakning av den som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i Sverige får verkställas i en annan nordisk stat om någon av förutsättningarna i 6 kap. 1 § första stycket är uppfyllda.

Kriminalvården prövar om verkställighet ska begäras i en annan nordisk stat enligt första stycket. En begäran om verkställighet ska lämnas till en behörig myndighet i den andra nordiska staten.

Paragrafen anger när Kriminalvården får begära att övervakningen av den som villkorligt frigetts i Sverige ska verkställas i en annan

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

nordisk stat. Den ersätter 22 § första stycket och delvis 25 § andra stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 40, 52 och 57–60, prop. 1964:90 s. 87–88, prop. 2004/05:176 s. 9, prop. 2019/20:119 s. 21 och prop. 2020/21:142 s. 30). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 5.1.1.

Till skillnad från 1963 års lag regleras i *första stycket* genom en hänvisning till 6 kap. 1 § förutsättningarna för när verkställigheten av en övervakning av en person som villkorligt frigetts får föras över till en annan nordisk stat. Någon ändring i sak i förhållande till vad som gäller enligt hittillsvarande ordning är inte avsedd (se kommentaren till 6 kap. 1 §).

Ändringar i verkställigheten

2 § Ett beslut i den andra nordiska staten gäller i Sverige, om beslutet
1. ändrar verkställigheten av den överförda övervakningen, eller
2. innebär förverkande av den villkorligt medgivna friheten.

Paragrafen anger att beslut i den andra nordiska staten som ändrar verkställigheten, eller som innebär förverkande av den villkorligt medgivna friheten, även gäller här. Den motsvarar 22 § andra stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 52 och prop. 2019/20:119 s. 31). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

3 § En åtgärd som avser den överförda övervakningen får beslutas i Sverige, om den frigivne här döms för ett annat brott eller om en behörig myndighet i den andra nordiska staten överlämnar ett ärende om en sådan åtgärd till en svensk myndighet.

Ett sådant överlämnat ärende tas upp av Kriminalvården och handläggs enligt de svenska regler som gäller för åtgärden. Kriminalvården ska överlämna ett ärende som myndigheten inte är behörig att besluta i till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde övervakningen bedrevs eller kunde ha bedrivits vid tiden för beslutet om verkställighet.

Paragrafen anger när svenska myndigheter får fatta ett beslut om åtgärd mot en person vars övervakning förts över från Sverige med stöd av lagen. Den motsvarar i sak 22 § tredje stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 52, prop. 1964:90 s. 87 och prop. 2019/20:119 s. 21). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

9 kap. Verkställighet i Sverige av ett nordiskt beslut om övervakning av den som villkorligt frigetts i en annan nordisk stat

Överförande av verkställigheten till Sverige

1 § På begäran av en behörig myndighet i en annan nordisk stat får övervakning av den som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i den staten verkställas i Sverige om någon av förutsättningarna i 7 kap. 2 § är uppfyllda.

En begäran om verkställighet enligt första stycket ska lämnas till Kriminalvården som prövar om övervakning ska verkställas i Sverige.

Paragrafen anger när Kriminalvården får besluta att övervakningen av den som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i en annan nordisk stat ska verkställas i Sverige. Paragrafen motsvarar delvis 17 § och 25 § första stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 40, 51 och 57–60, prop. 1964:90 s. 87–88 och prop. 2004/05:176 s. 9). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 5.1.1.

Till skillnad från 1963 års lag anges i *första stycket* genom en hänvisning till 7 kap. 2 § förutsättningarna för när verkställigheten av en övervakning av en person som villkorligt frigetts får föras över till en annan nordisk stat. Någon ändring i sak i förhållande till vad som gäller enligt hittillsvarande ordning är inte avsedd (se kommentaren till 7 kap. 2 §).

Verkställigheten i Sverige

2 § Om inte något annat följer av denna lag ska verkställighet i Sverige ske enligt svenska regler. Det som i den andra nordiska staten bestämts om prövotid och övervakningstid ska gälla vid verkställigheten. Detsamma gäller andra villkor eller föreskrifter om den frigivnes skyldigheter.

Kriminalvården får ändra eller anpassa villkor och föreskrifter som den frigivne är skyldig att följa. Villkoren och föreskrifterna får dock inte ändras så att skyldigheten blir strängare än den ursprungliga skyldigheten.

Paragrafen anger vad som gäller i fråga om verkställigheten i Sverige. Den motsvarar delvis 19 § första stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 51, prop. 1964:90 s. 87, propositionen Förslag till lagändringar för att möjliggöra domstolsprövning av vissa frihetsberövanden, prop. 1974:155, s. 13–14 och prop. 2019/20:119 s. 21). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 5.1.2.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Av *andra stycket* följer att Kriminalvården får ändra eller anpassa villkor och föreskrifter som åligger den frigivne. Villkoren och föreskrifterna får dock inte ändras så att skyldigheten blir strängare än den ursprungliga skyldigheten. Beträffande tillämpningen av bestämmelsen hänvisas till kommentaren till 7 kap. 4 § andra stycket.

Ändringar i verkställigheten

3 § Om den villkorligt medgivna friheten helt eller delvis förklaras förverkad i Sverige ska den förverkade tiden verkställas här.

Paragrafen anger att villkorligt medgiven frihet som förverkas här ska verkställas i Sverige. Den motsvarar delvis 19 § andra stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 51, prop. 1964:90 s. 87, prop. 1978/79:212 s. 23, 69 och 81 samt prop. 2019/20:119 s. 21). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 4.1.

I förhållande till hittillsvarande bestämmelse i 1963 års lag anges inte längre att det ska göras en omvandling av vad som förverkats till fängelse på lika lång tid. Någon ändring i sak är inte avsedd (jfr kommentaren till 5 kap. 7 §).

4 § Ett beslut i en annan nordisk stat gäller i Sverige, om beslutet
1. ändrar verkställigheten av den överförda övervakningen, eller
2. innebär förverkande av den villkorligt medgivna friheten.

Paragrafen anger att beslut som fattas i en annan nordisk stat som ändrar verkställigheten, eller som innebär förverkande av den villkorligt medgivna friheten, gäller i Sverige. Den motsvarar i sak 19 § tredje stycket 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 51, prop. 1964:90 s. 87 och prop. 2019/20:119 s. 21). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

5 § Om det finns anledning att vidta en åtgärd mot den frigivne, får Kriminalvården, övervakningsnämnden eller, när den frigivne döms för ett annat brott, rätten, överlämna frågan till en behörig myndighet i den andra nordiska staten, om det är lämpligare att frågan prövas där.

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Paragrafen reglerar möjligheten att överlämna en fråga om åtgärd mot den frigivne till den andra nordiska staten. Den motsvarar delvis 20 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 51–52, prop. 1964:90 s. 25 och prop. 2019/20:119 s. 20). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 9.3.

Nytt i förhållande till 1963 års lag är att även övervakningsnämnden ges en möjlighet att överlämna en fråga om åtgärd till den andra nordiska staten. Det kan aktualiseras när fråga uppkommer om att förverka villkorligt medgiven frihet avseende en person som står under övervakning i Sverige efter att ha blivit villkorligt frigiven i en annan nordisk stat.

10 kap. Övriga frågor

Beslut

1 § Ett beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

Paragrafen anger att beslut som fattas med stöd av lagen gäller omedelbart om inte något annat anges i beslutet. Den motsvarar i sak 26 § första stycket och 27 § andra stycket 1963 års lag samt 4 a § 1963 års förordning (se prop. 1962:203 s. 60–61, prop. 1964:90 s. 88, propositionen Förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m., prop. 1971:30, s. 45, propositionen En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol, prop. 2004/05:131, s. 281–282, prop. 2004/05:176 s. 9 och prop. 2019/20:119 s. 32). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Den dömdes eller frigivnes inställning

2 § Innan beslut fattas enligt 4 kap. 1 §, 6 kap. 1 § eller 8 kap. 1 § ska Kriminalvården tillfråga den dömde eller frigivne om hans eller hennes inställning till att verkställigheten överförs till den andra nordiska staten.

Om den dömde eller frigivne befinner sig i en annan stat gäller i stället att han eller hon om möjligt ska tillfrågas om sin inställning till att verkställigheten överförs.

Den dömde ska upplysas om innebörden av ett samtycke till ett överförande enligt 4 kap. 1 §.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

I paragrafen behandlas frågan om inhämtande av den dömdes eller frigivnes inställning till att verkställigheten överförs till den andra nordiska staten. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

I *första stycket* åläggs Kriminalvården att fråga den dömde eller frigivne om hans eller hennes inställning till att verkställigheten överförs.

Om den dömde eller frigivne befinner sig i en annan stat gäller enligt *andra stycket* att han eller hon inte behöver tillfrågas om inställningen till ett överförande. Undantaget kommer huvudsakligen träffa fall då personen är på fri fot och har återvänt till en annan nordisk stat. Kriminalvården ska dock, om möjligt, försöka att inhämta dennes inställning även i en sådan situation eftersom den kan vara relevant för bedömningen av om verkställigheten bör överföras.

Eftersom ett samtycke innebär att Kriminalvårdens beslut om att överföra ett fängelsestraff inte kan överklagas (se 10 kap. 7 § andra stycket) ska den dömde upplysas om detta förhållande, vilket framgår av *tredje stycket*. Om det behövs ska Kriminalvården anlita en tolk (jfr 13 § förvaltningslagen).

Skyndsam handläggning

3 § Ett ärende enligt denna lag ska handläggas skyndsamt hos Kriminalvården.

Paragrafen anger att Kriminalvården ska handlägga ärenden enligt lagen skyndsamt. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

Bestämmelsen innebär att ärenden om överförande av verkställighet ska hanteras med förtur hos Kriminalvården. En rimlig målsättning för handläggningstiden från det att ett ärende initieras hos Kriminalvården till dess det finns ett beslut i fråga om överförande av verkställigheten till den andra nordiska staten är en månad. När det gäller handläggningen av ärenden om överförande av verkställigheten till Sverige borde det i normalfallet ta högst två månader från det att ett ärende initieras till dess Kriminalvården har fattat sitt beslut.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Av flera orsaker kan handläggningstiden av ett ärende enligt ovan komma att variera. Exempelvis kan omfattande och komplicerade ärenden behöva ta längre tid. Den andra nordiska statens agerande kan också medföra att hanteringen tar längre tid.

Kostnader för verkställigheten

4 § Kostnader för verkställighet och åtgärder i övrigt enligt denna lag betalas av staten, om inte något annat följer av 3 kap. 3 §.

Paragrafen anger att kostnader som uppkommer enligt lagen som huvudregel betalas av svenska staten. Den motsvarar i sak 35 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 72). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Offentligt biträde

5 § Offentligt biträde ska i ett ärende enligt 4 eller 5 kap. förordnas för den dömde, om det inte kan antas att behov av biträde saknas.

Bestämmelser om överklagande av beslut om offentligt biträde finns i lagen (1996:1620) om offentligt biträde.

Paragrafen reglerar rätten till offentligt biträde. Den motsvarar delvis 36 § 1963 års lag (se propositionen Ny rättshjälpslag, prop. 1996/97:9, s. 237 samt prop. 1999/2000:45 s. 32–33 och 35). Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

Nytt i förhållande till 1963 års lag är att det av *första stycket* följer att offentligt biträde som huvudregel ska förordnas också i ett ärende om överförande av ett nordiskt fängelsestraff till Sverige enligt 5 kap. Ett offentligt biträde ska förordnas om det inte kan antas att behov av biträde saknas. Så kan vara fallet om den dömde samtycker till ett överförande och det för Kriminalvården eller rätten framstår som klart att ett överförande kan ske samt att det inte heller i övrigt finns något behov av ett offentligt biträde. Omständigheter som medför att ett offentligt biträde ändå ska förordnas i en sådan situation kan bl.a. vara kopplade till den dömdes person. Ytterligare exempel på när behov kan antas saknas är när det står klart att det inte finns förutsättningar att överföra en verkställighet. Behov kan vidare saknas om den andra staten har förordnat ett biträde för den dömde vid prövningen där eller om den

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

dömde uttryckligen avstår från att ett biträde förordnas för honom eller henne.

Av *andra stycket* framgår att bestämmelser om överklagande av beslut om offentligt biträde finns i lagen (1996:1620) om offentligt biträde.

Överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut

6 § Kronofogdemyndighetens beslut om att verkställighet ska ske i Sverige enligt 3 kap. 1 § får överklagas till tingsrätten. Andra beslut som fattas av Kronofogdemyndigheten med stöd av denna lag får inte överklagas.

Behörig tingsrätt är den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § utsökningsbalken ska pröva ett överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut. Vid handläggningen i domstol tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte något annat följer av denna lag.

Om rätten upphäver ett beslut om verkställighet, ska de verkställighetsåtgärder som har gjorts återgå så långt det är möjligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjligheterna att överklaga Kronofogdemyndighetens beslut och om handläggningen i domstol. Den ersätter delvis 26–26 d §§ 1963 års lag och delvis 4 a § 1963 års förordning. Övervägandena finns i avsnitt 7.1–7.2.

Av *första stycket* följer att Kronofogdemyndighetens beslut om att ett nordiskt bötesstraff eller beslut om förverkande, rättegångskostnad i brottmål, kvarstad eller vite ska verkställas i Sverige får överklagas till tingsrätten. Andra beslut som Kronofogdemyndigheten fattar med stöd av lagen får inte överklagas. Beslut som Kronofogdemyndigheten fattar under verkställigheten med stöd av utsökningsbalken kan dock överklagas enligt 18 kap. i den balken.

Enligt *andra stycket* ska ett överklagande ske till den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § utsökningsbalken prövar ett överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut. Vilken domstol som är behörig i det enskilda fallet framgår av 17 kap. 1 § utsökningsförordningen (1981:981). Vid domstolens handläggning av ett överklagande gäller ärendelagen. Det innebär bl.a. att Kronofogdemyndigheten blir motpart i domstolen (11 §) och att tingsrättens beslut kan överklagas till hovrätten (39 §).

departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

I *tredje stycket* anges att verkställighetsåtgärder som har gjorts ska återgå så långt det är möjligt, om rätten upphäver Kronofogdemyndighetens beslut om verkställighet. I detta avseende gäller samma förfarande som när en svensk exekutionstitel upphävs, se 3 kap. 22 § utsökningsbalken. Om ett beslut om verkställighet upphävs endast till viss del, får verkställighetens återgång anpassas därefter.

Överklagande av Kriminalvårdens beslut

7 § Kriminalvårdens beslut får överklagas om myndigheten

1. prövat om verkställighet av ett svenskt avgörande ska begäras i en annan nordisk stat enligt 4 kap. 1 §, 6 kap. 1 § eller 8 kap. 1 §, om inte något annat framgår av andra stycket,

2. prövat om ett nordiskt avgörande ska verkställas i Sverige enligt 5 kap. 1 §, 7 kap. 1 § eller 9 kap. 1 §.

Kriminalvårdens beslut enligt 4 kap. 1 § får inte överklagas om den dömde har samtyckt till att avgörandet verkställs i den andra nordiska staten.

Andra beslut som fattas av Kriminalvården med stöd av denna lag får inte överklagas.

Paragrafen behandlar möjligheten att överklaga Kriminalvårdens beslut. Den ersätter delvis 26–26 c §§ 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

Av *första stycket* följer att vissa av Kriminalvårdens beslut får överklagas. Beslut i fråga om överförande till en annan nordisk stat av ett svenskt fängelsestraff, en svensk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller övervakning av den som villkorligt frigetts i Sverige (punkt 1) får som huvudregel överklagas. Vidare får Kriminalvårdens beslut om verkställighet här av motsvarande nordiska avgöranden överklagas (punkt 2). I förvaltningslagen finns närmare bestämmelser om hur ett överklagande ska ske och om handläggningen av ett överklagande hos Kriminalvården.

Enligt *andra stycket* får den dömde inte överklaga Kriminalvårdens beslut om överförande av verkställigheten av ett svenskt fängelsestraff, om han eller hon har lämnat sitt samtycke till överförandet. Det innebär att Kriminalvårdens beslut får laga kraft

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

direkt när beslutet fattats. Om den dömde inledningsvis lämnat sitt samtycke, men återkallat det innan Kriminalvården fattat beslut, är den dömde inte förhindrad att överklaga. Om Kriminalvården beslutar att inte överföra verkställigheten, trots att den dömde har samtyckt, kvarstår hans eller hennes rätt att överklaga.

Av *tredje stycket* följer att andra beslut som fattas av Kriminalvården med stöd av lagen inte får överklagas. Beslut som Kriminalvården fattar under verkställigheten till följd av att svenska regler gäller för verkställigheten kan dock överklagas på samma sätt som om det hade gällt en i Sverige utdömd påföljd.

8 § Ett beslut enligt 4 kap. 1 § eller 5 kap. 1 § ska överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt eller det häkte finns där den dömde var inskriven när det överklagade beslutet fattades.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt första stycket, ska överklagande göras till den tingsrätt inom vars domkrets den dömde är folkbokförd.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt första eller andra stycket, ska ett överklagande göras till Stockholms tingsrätt.

Paragrafen innehåller forumregler vid överklagande av ett beslut om överförande av verkställigheten av ett fängelsestraff. Den ersätter delvis26 d § 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Av *första stycket* följer att ett överklagande ska göras till den tingsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt eller det häkte finns där den dömde var inskriven när det överklagade beslutet fattades. Forumregeln kan exempelvis komma att tillämpas när den dömde befinner sig i Sverige och är frihetsberövad, vilket ofta kommer vara fallet när ett svenskt fängelsestraff ska verkställas i en annan stat, men kan också bli aktuellt när den dömde är föremål för tvångsmedel enligt 5 kap. 2 §.

Om det inte finns någon behörig tingsrätt enligt första stycket ska ett överklagande göras till den tingsrätt inom vars domkrets den dömde är folkbokförd, vilket följer av *andra stycket*. Det kan exempelvis bli aktuellt om den dömde befinner sig i den andra staten och verkställighet ska ske i Sverige.

I *tredje stycket* finns en bestämmelse om reservforum, vilket är Stockholms tingsrätt.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

9 § Ett beslut enligt 6 kap. 1 § eller 8 kap. 1 § ska överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor ligger där den dömde eller frigivne är inskriven.

Ett beslut enligt 7 kap. 1 § eller 9 kap. 1 § ska överklagas till den tingsrätt inom vars domkrets den dömde eller frigivne är folkbokförd.

Om det inte finns någon behörig domstol enligt första eller andra stycket, ska ett överklagande göras till Stockholms tingsrätt.

Paragrafen innehåller forumregler vid överklagande av ett beslut om överförande av verkställigheten av en frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst eller övervakning efter villkorlig frigivning. Den ersätter delvis 26 d § 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Av *första stycket* följer att ett överklagande av ett beslut om verkställighet av en svensk frivårdspåföljd eller anordnande av övervakning efter villkorlig frigivning i en annan nordisk stat ska göras till den tingsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor ligger där den dömde eller frigivne är inskriven. Forumregeln kan exempelvis komma att tillämpas när den dömde befinner sig i Sverige.

Enligt *andra stycket* ska ett beslut om verkställighet av en nordisk frivårdspåföljd eller om anordnande av övervakning efter villkorlig frigivning i Sverige överklagas till den tingsrätt inom vars område den dömde eller frigivne är folkbokförd. Det kan exempelvis bli aktuellt om den dömde är bosatt i Sverige men har dömts till en frivårdspåföljd i en annan nordisk stat.

I *tredje stycket* finns en bestämmelse om reservforum, vilket är Stockholms tingsrätt.

10 § Den dömde får förklara att han eller hon avstår från att överklaga Kriminalvårdens beslut enligt 4 kap. 1 § eller fullfölja ett överklagande av ett sådant beslut. I fråga om en sådan förklaring tillämpas 11 § andra stycket, 12 och 13 §§ strafftidslagen (2018:1251).

Paragrafen innehåller bestämmelser om nöjdförklaring. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.1

Bestämmelsen innebär att den dömde kan påskynda verkställigheten av Kriminalvårdens beslut om att ett svenskt fängelsestraff ska verkställas i en annan nordisk stat genom att lämna en förklaring om att han eller hon avstår från att överklaga beslutet eller

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

fullfölja ett sådant överklagande. När det gäller de närmare formerna för förklaringen hänvisas till vissa bestämmelser i strafftidslagen (2018:1251). Av 11 § andra stycket den lagen följer till vem en förklaring ska lämnas, dvs. till Kriminalvården eller Polismyndigheten, och i 12 § anges vissa formkrav för att en förklaring ska vara giltig. Av hänvisningen till 13 § följer att en förklaring inte får återkallas och att den innebär att Kriminalvårdens beslut om att ett svenskt fängelsestraff ska verkställas i en annan stat får laga kraft mot den dömde i och med förklaringen.

11 § Vid handläggningen i domstol tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte något annat följer av denna lag. Ärenden enligt 4–9 kap. ska handläggas skyndsamt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om handläggningen i domstol efter det att Kriminalvårdens beslut har överklagats. Den saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.2 och 8.1.

Av paragrafen följer att ärendelagen gäller för rättens prövning av ett överklagande, om inte något annat följer av den nya lagen. Det innebär bl.a. att Kriminalvården blir motpart i domstolen (11 §) och att tingsrättens beslut kan överklagas till hovrätten (39 §).

Rättens handläggning vid överprövning av beslut inom Kriminalvårdens verksamhetsområde ska ske skyndsamt.

Överklagande av övervakningsnämndens beslut

12 § Övervakningsnämndens beslut enligt 9 kap. 5 § får inte överklagas.

Paragrafen anger att övervakningsnämndens beslut om att överlämna en fråga om åtgärd mot en frigiven person till en annan nordisk stat inte får överklagas. Paragrafen saknar motsvarighet i 1963 års lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.

Ny påföljdsbestämning

13 § Vid ny påföljdsbestämning efter en tidigare dom ska påföljd som har meddelats genom dom i en annan nordisk stat och som verkställs i Sverige med stöd av denna lag jämställas med en dom meddelad i Sverige.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Om någon i en annan nordisk stat har ålagts ett förvandlingsstraff för böter och det i Sverige uppkommer en fråga om förvandling av andra böter som personen ålagts, ska bestämmelserna i 19 § bötesverkställighetslagen (1979:189) inte tillämpas.

Paragrafen reglerar bl.a. att nordiska avgöranden som verkställs i Sverige ska jämställas med svenska avgöranden vid ny påföljdsbestämning efter tidigare dom. Den motsvarar i sak delvis 29 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 62–68, prop. 1964:90 s. 88 och propositionen Om ändring i brottsbalken m.m. (förvandling av böter), prop. 1982/83:93, s. 39. Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

I förhållande till hittillsvarande bestämmelse i 1963 års lag förtydligas i *första stycket* att regleringen hänför sig till bestämmelserna om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom i 34 kap. brottsbalken. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Nåd

14 § När verkställighet av en nordisk dom sker i Sverige med stöd av denna lag får svenska regler om nåd tillämpas. Om den andra nordiska staten meddelar den dömde, den frigivne eller den som beslutet gäller nåd, ska det gälla i Sverige.

Paragrafen innehåller bestämmelser om nåd. Den motsvarar i sak 31 § andra och tredje styckena 1963 års lag (prop. 1962:203 s. 68–70). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Undanröjande av en svensk frivårdspåföljd i en annan nordisk stat

15 § Ett beslut i en annan nordisk stat om undanröjande av en svensk frivårdspåföljd ska gälla i Sverige.

Paragrafen reglerar verkan av ett beslut som meddelats i en annan nordisk stat om undanröjande av en svensk frivårdspåföljd. Den motsvarar i sak 16 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 49–51 och prop. 1964:90 s. 87). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Undanröjande av en nordisk frivårdspåföljd i Sverige

16 § Om en person, som dömts till en frivårdspåföljd i en annan nordisk stat, under prövotiden eller före dess början döms för ett annat brott i Sverige, får rätten undanröja påföljden och döma till en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten. Det gäller även om övervakning eller samhällstjänst med anledning av den nordiska domen inte har anordnats i Sverige.

Vid tillämpning av första stycket ska den nordiska domen anses vara en dom på skyddstillsyn.

Paragrafen reglerar möjligheten för rätten att undanröja en nordisk frivårdspåföljd som innefattar övervakning eller samhällstjänst och bestämma en ny, gemensam påföljd, om den dömde under prövotiden eller före dess början döms för annan brottslighet i Sverige. Den motsvarar delvis 14 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 46–48 och prop. 1964:90 s. 86). Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 9.4.

Av första stycket framgår att rätten får undanröja en nordisk frivårdspåföljd som innefattar samhällstjänst och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten. Nytt i förhållande till 1963 års lag är att ett undanröjande får ske även om en samhällstjänst inte anordnats i Sverige.

Nordiska beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet efter ett fängelsestraff som verkställts i Sverige

17 § Ett beslut i en annan nordisk stat om förverkande av villkorligt medgiven frihet som avser en person som villkorligt frigetts i Sverige ska gälla här.

Paragrafen reglerar verkan av ett beslut som meddelats i en annan nordisk stat om förverkande av villkorligt medgiven frihet som avser en person som villkorligt frigetts i Sverige. Den motsvarar i sak 23 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 52–53). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

Svenska beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet efter ett fängelsestraff som verkställts i en annan nordisk stat

18 § Om en person, som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff i en annan nordisk stat, döms för ett annat brott i Sverige, får rätten förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad även om den frigivne inte har ställts under övervakning i Sverige.

Den förverkade tiden ska verkställas i Sverige.

Paragrafen reglerar möjligheten för rätten att förverka villkorligt medgiven frihet från ett fängelsestraff som verkställts i en annan nordisk stat om den frigivne döms för annan brottslighet i Sverige. Den motsvarar i sak 21 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 52, prop. 1964:90 s. 25–26 och prop. 1978/79:212 s. 23, 69 och 81). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Åtalsförbud

19 § Om en påföljd som meddelats i en annan nordisk stat ska verkställas i Sverige enligt denna lag, eller om det här har beslutats om undanröjande av en frivårdspåföljd enligt 16 § eller förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 18 §, får åtal för den gärning som påföljden avser inte väckas här.

Paragrafen behandlar frågan om åtalsförbud. Den motsvarar i sak delvis 29 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 62–68, prop. 1964:90 s. 88 och prop. 1982/83:93 s. 39). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Transport genom Sverige

20 § Den som i en nordisk stat dömts till ett fängelsestraff får utan tillstånd transporteras genom Sverige till en annan nordisk stat för verkställighet av straffet.

Om det är nödvändigt för att transporten ska kunna genomföras, får Polismyndigheten hålla den som överförs i förvar, dock längst under 48 timmar.

Paragrafen behandlar frågan om transport genom Sverige av en person som ska överföras från en nordisk stat till en annan för verkställighet av ett fängelsestraff, s.k. transitering. Den motsvarar i

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

sak 32 § 1963 års lag (se prop. 1962:203 s. 70–71 och prop. 2016/17:57 s. 49–52). Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Genom lagen upphävs lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.
3. Den upphävda lagen, med undantag för 5 a–5 c §§, gäller fortfarande för ärenden om överförande av verkställighet som har inletts före ikraftträdandet.
4. Bestämmelserna i 5 kap. 2–5 §§ tillämpas dock även på ärenden som inletts före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* träder den nya lagen i kraft den 1 juli 2026.

Andra punkten innebär att 1963 års lag upphävs genom den nya lagen.

I *tredje punkten* regleras att 1963 års lag, med undantag för bestämmelserna om tvångsmedel i Sverige, ska tillämpas på ärenden som inletts före den 1 juli 2026. Ett ärende får anses ha inletts när en begäran om överförande av verkställigheten av ett utländskt avgörande har lämnats in till Sverige, eller när Kriminalvården eller Kronofogdemyndigheten, på eget initiativ eller efter begäran från t.ex. den dömde, har registrerat och börjat handlägga ett ärende om överförande av verkställigheten från Sverige.

Av *fjärde punkten* framgår att bestämmelserna om tvångsmedel i Sverige i den nya lagen ska tillämpas även på ärenden som inletts före den 1 juli 2026.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

14.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

18 § En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,

2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251) *och* mål enligt fängelselagen (2010:610),

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

(2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt,

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post,

9. mål enligt lagen (2024:954) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om digitala tjänster som avser en

a) inspektion,

b) prövning av om en handling skyddas av advokatsekretess enligt 3 kap. 14 § samma lag, eller

c) tillfällig begränsning av mottagarnas tillgång till en tjänst eller ett onlinegränssnitt, och

10. mål om betalningssäkring enligt socialförsäkringsbalken eller lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.

Paragrafen reglerar i vilka mål och ärenden som förvaltningsrätten är domför med en lagfaren domare ensam. Övervägandena finns i avsnitt 7.2 och 11.

I *fjärde stycket 3* tas hänvisningen till 1963 års lag bort eftersom överklagande enligt den nya nordiska verkställighetslagen ska göras till allmän domstol.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Ärenden som har inletts hos Kronofogdemyndigheten och Kriminalvården före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 juli 2026.

Av *andra punkten* framgår att äldre föreskrifter ska tillämpas på ärenden som har inletts före den 1 juli 2026.

Övervägandena finns i avsnitt 11.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

42 § Denna lag gäller inte i fråga om verkställighet eller annan åtgärd som regleras genom lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen eller *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*.

Paragrafen anger att lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom är subsidiär till europeiska verkställighetslagen och den nya nordiska verkställighetslagen. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I paragrafen ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak. Övriga ändringar är språkliga och redaktionella.

14.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt m.m.

10 § Beslut *från en* domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge *ska på begäran verkställas här i landet, om beslutet gäller en person som avses i 9 § och som för utevaro eller annan försummelse har dömts till böter, dömts att betala förelagt vite eller ålagts att ersätta rättegångskostnad.*

Böter och vite *verkställs* enligt *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål.*

Lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område *är tillämplig* vid verkställighet av beslut att ersätta rättegångskostnad.

Paragrafen reglerar verkställighet i Sverige av böter, vite eller ersättning för rättegångskostnad som dömts ut för utevaro eller annan försummelse. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I *andra stycket* ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak.

Övriga ändringar är språkliga.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

14.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet

30 § Denna lag gäller inte i fråga om verkställighet eller annan åtgärd som regleras genom lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen eller *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*.

Paragrafen anger att lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet är subsidiär till lagen om verkställighet av frivårdspåföljder och den nya nordiska verkställighetslagen. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I paragrafen ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen. Övriga ändringar är språkliga och redaktionella.

14.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

14 § Uppgifter om den som ett beslut om överflyttning *gäller ska* lämnas till den stat *som överflyttning har skett från eller till*

1. om verkställighet av *en* annan påföljd än böter har *överförts* från Danmark, Finland, Island eller Norge eller till någon av dessa stater *från Sverige*,

2. om *en* anteckning *har* gjorts *som avser* tillämpningen av *10 kap. 16 eller 18 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*, och

3. om verkställighet av påföljd har *överförts till Sverige* från en annan stat eller till någon annan stat härifrån enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom eller lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utlämnande av uppgifter från belastningsregistret i vissa fall. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I *andra punkten* ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak.

Övriga ändringar är språkliga.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

14.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall

2 kap.

5 § I lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall och *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* finns bestämmelser om förfarandet vid verkställighet utomlands av förverkandebeslut, som avser egendom som omfattas av ett frysningsbeslut som har översänts enligt 2 §.

Paragrafen innehåller en upplysningsbestämmelse. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I paragrafen ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak. Övriga ändringar är språkliga och redaktionella.

3 kap.

19 § En verkställighet i Sverige av ett beslut om förverkande av egendom som är föremål för verkställighet enligt denna lag handläggs och prövas enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall eller *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål.* Något beslut om beslag eller kvarstad ska inte meddelas i ett sådant ärende.

En ansökan eller ett beslut om förverkande enligt första stycket får skickas till den åklagare som har handlagt ärendet enligt denna lag. Åklagaren ska

1. vidarebefordra beslutet om förverkande till Kronofogdemyndigheten, om beslutet har sänts över av en myndighet i en annan medlemsstat enligt lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall,

2. vidarebefordra ansökan till Kronofogdemyndigheten, om ansökan har gjorts av en myndighet i Danmark eller Finland enligt *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*, och

3. vidarebefordra ansökan till *Regeringskansliet (Justitiedepartementet)*, om ansökan har gjorts enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Om rätten i ett ärende enligt andra stycket 3 beslutar att egendom ska förklaras förverkad, ska rätten samtidigt pröva om verkställigheten av

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

frysningsbeslutet ska bestå till dess att beslutet om förverkande vinner laga kraft.

Paragrafen reglerar handläggningen av ett ärende om verkställighet i Sverige av förverkandebeslut som rör egendom som är föremål för verkställighet enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I *första och andra styckena* ändras hänvisningar. Ändringarna görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak. Övriga ändringar är språkliga och redaktionella.

14.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

6 kap.

2 § Om den påföljd som ska verkställas i Sverige omfattas av *5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* tillämpas *1 kap. 3 §*, *5 kap. 2–5 och 7 §§*, *8 kap. 1–3 §§* och *10 kap. 13–14 och 19 §§* den lagen. Vid tillämpning av *5 kap. 2 §* den lagen krävs inte någon begäran från behörig myndighet i den andra staten för att tvångsmedel ska få användas.

Paragrafen reglerar verkställighet i Sverige av en påföljd som omfattas av en nordisk arresteringsorder. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I paragrafen ändras ett antal hänvisningar till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen. Bestämmelserna om omvandling av nordiska fängelsestraff (6 § 1963 års lag) och om överklagande av övervakningsnämndens beslut (27 § 1963 års lag) överförs inte till den nya lagen (se avsnitt 4.1 och 7.3). Hänvisningarna till de bestämmelserna tas därför bort. Eftersom det sker mindre förändringar av tvångsmedelsregleringen i 1963 års lag innebär det att tillämpningen av aktuell bestämmelse ändras i motsvarande mån (se avsnitt 6.1.2). I övrigt ändras inget i sak.

3 § Om den påföljd som ska verkställas i Sverige inte omfattas av *5 kap. 1 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* tillämpas 3 och 4 kap. lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen, med undantag för 3 kap. 1–11 och

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

23 §§ samt 4 kap. 6 §. Vid tillämpning av 3 kap. 15 § den lagen krävs inte någon begäran från *en* behörig myndighet i den andra staten för att tvångsmedel ska få användas.

En fråga om häktning enligt 3 kap. 15 och 16 §§ lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen får tas upp på yrkande av åklagaren utan ett föregående beslut om anhållande.

Paragrafen reglerar verkställighet i Sverige av en påföljd som inte omfattas av nordiska verkställighetslagen. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I *första stycket* ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak.

14.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

1 kap.

2 § Denna lag gäller inte i förhållande till Danmark och Finland om *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* är tillämplig.

Paragrafen anger att europeiska verkställighetslagen är subsidiär till nordiska verkställighetslagen. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I paragrafen ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak.

2 kap.

14 § Bestämmelserna i 6 och 9–12 §§ ska tillämpas om en person har överlämnats till Sverige för lagföring enligt rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna, och överlämnandet har ägt rum på villkor att den som överlämnas återförs till den andra medlemsstaten för att där verkställa en frihetsberövande påföljd som har dömts ut i Sverige med anledning av överlämnandet.

Om en ansökan om överlämnande till Sverige för verkställighet av en frihetsberövande påföljd enligt rådets rambeslut 2002/584/RIF har

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

avslagits på den grunden att den andra medlemsstaten övertar verkställigheten av påföljden, tillämpas 6 och 9 §§ samt 10 § tredje stycket.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller även i förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge när konventionen av den 15 december 2005 om överlämnande mellan de nordiska staterna på grund av brott ska tillämpas och om

– överlämnandet har ägt rum på villkor att den som överlämnas återförs till den andra staten för att där verkställa en frihetsberövande påföljd som har dömts ut i Sverige med anledning av överlämnandet, eller om överlämnandet har avslagits på den grunden att den andra staten övertar verkställigheten av påföljden, och

– den påföljd som avses inte omfattas av *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål.*

Paragrafen reglerar vilka bestämmelser som ska tillämpas när en i Sverige utdömd frihetsberövande påföljd ska verkställas i en annan medlemsstat med anledning av en europeisk arresteringsorder. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I *tredje stycket andra strecksatsen* ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak.

14.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen

1 kap.

2 § Denna lag gäller inte i förhållande till Danmark och Finland om *lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål* är tillämplig.

Paragrafen anger att lagen om verkställighet av frivårdspåföljder är subsidiär till nordiska verkställighetslagen. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I paragrafen ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen och innebär ingen ändring i sak.

tementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 - KS2025/1037-2 Svar på remiss av departementspromemorian Nordisk verkställighet i brottmål (Ds 2025:12) Ju2025/00995 : Nordisk verkställighet i brottmå DS2025-12

14.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete

2 kap.

10 § En person som har omhändertagits enligt 8 § får tas i förvar av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen under högst sex timmar, tiden mellan klockan 24 och 9 oräknad. Därefter ska personen omedelbart friges, om det inte har kommit in en begäran om en åtgärd som avses i

1. 23 § lagen (1957:668) om utlämning för brott,
2. 1 kap. 2 § lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,
3. 25 c eller 25 d § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
4. *5 kap. 2 § lagen (2026:000) om nordisk verkställighet i brottmål*,
5. 8 § lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, om framställningen kommer från en dansk myndighet,
6. 6 § lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
7. 6 § lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
8. 1 kap. 3 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder, eller
9. 3 kap. 15 § lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.

En svensk polisman får, i avvaktan på en framställning om en sådan åtgärd som avses i 4 kap. 19 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, ta i beslag föremål som har omhändertagits enligt 9 § första stycket 2, enligt de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning.

Paragrafen reglerar vissa situationer då Polismyndigheten får ta en person som har omhändertagits med stöd av lagen i förvar. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I *första stycket 4* ändras en hänvisning. Ändringen görs till följd av att 1963 års lag upphävs och ersätts av den nya nordiska verkställighetslagen. Eftersom det sker mindre förändringar av tvångsmedelsregleringen i 1963 års lag innebär det att tillämpningen av aktuell bestämmelse ändras i motsvarande mån (se avsnitt 6.1.2).

Departementsserien 2025

Kronologisk förteckning

1. Hyra anstaltsplatser utomlands. Ju.
2. Moderna – en ny myndighet för modern konst, arkitektur och design. Ku.
3. Sveriges försvarsmaterieldirektör. En ny inriktning. Fö.
4. En ny lag om unga lagöverträdare. Ju.
5. Genomförande av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten. Ju.
6. En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor. Fö.
7. Polisens användning av AI för ansiktsigenkänning i realtid. Ju.
8. Administrativa sanktioner i socialförsäkringen. S.
9. Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. U.
10. En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor – slutredovisning. Fö.
11. En tydlig beslutsordning för deltagande i Natos samlade verksamhet för avskräckning och försvar. Fö.
12. Nordisk verkställighet i brottmål. Ju.

Departementsserien 2025

Systematisk förteckning

Försvarsdepartementet

Sveriges försvarsmaterieldirektör. En ny inriktning. [3]

En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor. [6]

En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor – slutredovisning. [10]

En tydlig beslutsordning för deltagande i Natos samlade verksamhet för avskräckning och försvar. [11]

Justitiedepartementet

Hyra anstaltsplatser utomlands.[1]

En ny lag om unga lagöverträdare. [4]

Genomförande av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten. [5]

Polisens användning av AI för ansiktsigenkänning i realtid. [7]

Nordisk verkställighet i brottmål. [12]

Kulturdepartementet

Moderna – en ny myndighet för modern konst, arkitektur och design. [2]

Socialdepartementet

Administrativa sanktioner i socialförsäkringen. [8]

Utbildningsdepartementet

Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. [9]

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Ivar Bohigas

2025-07-01

Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus (Dnr KS2025/1396–1)

Sammanfattning

Kungälvs kommun har valt att lämna synpunkter på remiss av *SOU 2025:23 - Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus*.

Utredningen har haft i uppdrag att överväga och föreslå åtgärder inom flera områden som rör ersättningar till framför allt brottsoffer. I korthet har det ingått att ta ställning till om

- brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft,
- förutsättningarna för brottsoffer att få skadeståndet betalt från gärningspersonen ska underlättas,
- reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer,
- rätten till kränkningsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap ska stärkas,
- rätten till ersättning för Polismyndighetens anställda vid sakskada och särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska utökas,
- vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott ska skärpas,
- rätten till frihetsberövandeersättning ska begränsas, och
- skyddet för barns tillgångar ska stärkas genom att Kronofogdemyndigheten ska betala ut utmätta medel till ett överförmyndarspärrat konto.

Berörda verksamheter inom förvaltningen har tagit del av remissen. Utöver överförmyndarverksamheten har berörda verksamheter valt att inte yttra sig över remissen. Överförmyndarverksamheten har tagit del av förslaget till förordning och lämnar synpunkter på de delar av förslaget som berör verksamheten, främst avseende förmynderskap, godmanskap och förvaltarskap. Överförmyndarverksamhetens synpunkter bifogas i en separat bilaga till denna tjänsteskrivelse.

Beslutsunderlag

1. Överförmyndarverksamhetens remissyttrande.
2. Överförmyndarnämndens beslut.
3. SOU 2025:23 - Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus.

Förvaltningens bedömning

Kungälvs kommun har valt att lämna synpunkter på remiss av *SOU 2025:23 - Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus*. Remissen publicerades den 24 mars 2025 och Justitiedepartementet önskar svar senast den 17 juni 2025.

Kungälvs kommun har inte fått betänkandet på remiss. Eftersom överförmyndarverksamheten ser att betänkandet innehåller en rad förslag av stor betydelse för såväl överförmyndarverksamheten som andra verksamheter inom kommunen, anser verksamheten att det finns skäl för kommunen att yttra sig över förslaget.

Överförmyndarnämnden beslutade den 17 juni 2025 (Dnr ÖN2025/0011) att föreslå att Kommunstyrelsen antar överförmyndarverksamhetens remissyttrande som sitt eget.

Syftet med utredningen har varit att stärka brottsoffers ställning och minska skadeverkningarna av brott. Det har därför ingått i utredningens uppdrag att se över reglerna om utbetalning av brottsskadeersättning, liksom förutsättningarna för brottsoffer att få ut sin ersättning från gärningspersonen, bland annat genom utökade möjligheter till utmätning men också genom att underlätta frivilliga betalningar av skadestånd. Därutöver har utredningen haft att ta ställning till om polisers och vissa andra yrkesgruppers rätt till ersättning vid kränkning, sakskada och särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska stärkas. För att skärpa föräldraansvaret har uppdraget inkluderat att se över reglerna om vårdnadshavares skadeståndsansvar. Dessutom har utredningen haft att överväga och föreslå ändringar av reglerna om frihetsberövades rätt till ersättning i syfte att åstadkomma en mer rimlig ordning i detta hänseende. Slutligen har det ingått att ta ställning till om vissa åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för barns tillgångar.

Berörda verksamheter inom förvaltningen har tagit del av remissen. Utöver överförmyndarverksamheten har berörda verksamheter valt att inte yttra sig över remissen. Överförmyndarverksamheten har tagit del av förslaget till förordning och lämnar synpunkter på de delar av utredningen som berör verksamheten, främst gällande de förslag till lagändringar i syfte att stärka skyddet för barns tillgångar. Överförmyndarnämndens synpunkter bifogas i en separat bilaga till denna tjänsteskrivelse.

Ärendenivåer – bedömning utifrån kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål

Ärendet har viss koppling till kommunfullmäktiges strategiska mål om att medborgare ska känna ökat förtroende för kommunen och till kommunstyrelsens resultatmål om kortare handläggningstider med bibehållen rättssäkerhet.

Bedömning utifrån miljö, hållbarhet och mål i Agenda 2030

Ärendet har ingen tydlig koppling utifrån perspektiven miljö, hållbarhet och målen i Agenda 2030.

Bedömning utifrån politiska styrdokument

Ärendet har ingen tydlig koppling till något av kommunens politiska styrdokument.

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

Överförmyndarverksamheten bedömer att de föreslagna förändringarna i lagstiftningen som har för avsikt att stärka skyddet för barns tillgångar även kommer att gynna barnens förmyndare, vuxna huvudmän, gode män och förvaltare. Detta framför allt genom att Kronofogdemyndigheten ska betala ut utmätta medel till ett överförmyndarspärrat konto i de fall utbetalningen överstiger ett prisbasbelopp eller tillkommer den omyndige med villkor om särskild överförmyndarkontroll. De föreslagna ändringarna skulle innebära att förmyndare i de flesta fall i stället kommer att behöva

kontakta överförmyndarverksamheten först när de vill använda de spärrade medlen för den omyndiges räkning. Överförmyndarverksamheten anser att en sådan ordning skulle tydliggöra rättsläget gällande hantering av utbetalningar av utmätta medel och uppfattas som mer legitim ur förmyndares synvinkel. Överförmyndarverksamheten delar också utredningens uppfattning att ordningen skulle ge ett starkare skydd för de medel som barnet har rätt till och minska den administrativa belastningen för överförmyndaren.

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Se ekonomisk bedömning nedan.

Ekonomisk bedömning

Utredningen bedömer att förslaget att utbetalningar som överstiger ett prisbasbelopp eller som tillkommer den omyndige med villkor om särskild överförmyndarkontroll ska göras till ett spärrat bankkonto, inte kommer att medföra några tillkommande kostnader för överförmyndarna. Tvärtom antas lagförslaget innebära en viss minskad administrativ belastning jämfört med de rutiner som tillämpas i dag. Detta beror på att överförmyndaren inte skulle behöva fatta några beslut förrän en eventuell ansökan om uttagsmedgivande kommer in (SOU 2025:23, avsnitt 12.8, s. 431). Överförmyndarverksamheten delar utredningens uppfattning i denna del.

Förslag till beslut

Överförmyndarverksamhetens remissyttrande enligt bilaga antas som kommunstyrelsens eget och översänds till Justitiedepartementet.

Madeleine Nilsson
kommunikations- och marknadschef

Linda Nygren
tf. kommunchef

Expedieras till: ju.remissvar@regeringskansliet.se med kopia till ju.L2@regeringskansliet.se (Dnr Ju2025/00641)

Sammanträdesprotokoll

Sammanträdesdatum
Sida

KUNGÄLVS KOMMUN
ÖVERFÖRMYNDARNÄMNDEN
Ank. 2025-06-17
Dnr.....

2025-06-17
16 (19)

§ 75/2025

Remiss - betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus (Dnr ÖN2025/0011)

Motivering av beslut

Kungälvs kommun har valt att lämna synpunkter på remiss av *SOU 2025:23 - Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus.*

Utredningen har haft i uppdrag att överväga och föreslå åtgärder inom flera områden som rör ersättningar till framför allt brottsoffer. I korthet har det ingått att ta ställning till om

- brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft,
- förutsättningarna för brottsoffer att få skadeståndet betalt från gärningspersonen ska underlättas,
- reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer,
- rätten till kränkningsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap ska stärkas,
- rätten till ersättning för Polismyndighetens anställda vid sakskada och särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska utökas,
- vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott ska skärpas,
- rätten till frihetsberövandeersättning ska begränsas, och
- skyddet för barns tillgångar ska stärkas genom att Kronofogdemyndigheten ska betala ut utmätta medel till ett överförmyndarspärrat konto.

Överförmyndarverksamheten har tagit del av utredningen och lämnar synpunkter på de delar av utredningen som berör verksamheten, främst avseende förmynderskap.

Eftersom det är kommunstyrelsen som är behörig instans i kommunen att yttra sig över remisser för kommunens räkning, beslutar överförmyndarnämnden att föreslå att kommunstyrelsen antar remissyttrandet som sitt eget.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse Remiss - betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus
Bilaga ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057
Bilaga Svar på remiss SOU 2025.23

Förslag till beslut i Kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen antar remissyttrandet som sitt eget.

Expedieras till: Madeleine Nilsson,
Överförmyndarverksamheten

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus

Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus

Stockholm 2025

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2025:23

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1165-7 (tryck)
ISBN 978-91-525-1166-4 (pdf)
ISSN 0375-250X

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 22 juni 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över bl.a. reglerna om utbetalning av brottsskadeersättning, frihetsberövades rätt till ersättning och vårdnadshavares skadeståndsansvar (dir. 2023:94).

Till särskild utredare utsågs samma dag justitierådet Johan Danelius.

Som sakkunniga förordnades den 6 september 2023 rättssakkunniga vid Justitiedepartementet Louise Berkelius och kanslirådet vid Justitiedepartementet Jenny von Knorring.

Som experter att biträda utredningen förordnades samma dag f.d. justitierådet Bertil Bengtsson, lagmannen Anders Dereborg, seniora biträdande juristen Anton Freszals, advokaten Anna Hellron Wikström, chefsåklagaren Åsa Jonsson, professorn Mårten Schultz, byråchefen vid Justitiekanslern Anneli Skoglund, enhetschefen vid Kronofogdemyndigheten Christina Sundblad, juristen vid Svensk Försäkring Ronja Wildenstam och enhetschefen vid Brottsoffermyndigheten Magnus Öhrn.

Som sekreterare anställdes den 14 juli 2023 hovrättsrådet Ulrika Tyrén.

Utredningen överlämnar nu betänkandet *Ersättningsregler med brottsoffret i fokus* (SOU 2025:23).

De sakkunniga och experterna har i allt väsentligt ställt sig bakom de bedömningar och förslag som lämnas. Dessa redovisas därför som utredningens gemensamma.

Uppdraget är med detta slutfört.

Stockholm i februari 2025

Johan Danelius

Ulrika Tyrén

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Innehåll

Sammanfattning 13

1 Författningsförslag 25

1.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken 25

1.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken 27

1.3 Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207) 29

1.4 Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410) 30

1.5 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken 31

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder 33

1.7 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104) 35

1.8 Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322) 37

1.9 Alternativt förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322) 40

1.10 Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948) 43

1.11 Förslag till förordning om ändring i utsökningsförordningen (1981:981) 46

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.12 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. ... 47

1.13 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten ... 48

1.14 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten ... 49

1.15 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1379) om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl. ... 50

1.16 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. ... 51

1.17 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. ... 52

1.18 Förslag till förordning om ändring i brottsskadeförordningen (2014:327) ... 53

2 Utredningens uppdrag och arbete ... 55

2.1 Utredningens uppdrag ... 55

2.2 Utredningens arbete ... 55

3 Utbetalning av brottsskadeersättning ... 57

3.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet ... 57

3.2 Utredningens uppdrag ... 58

3.3 Ersättningssystemet för brottsoffer ... 60
3.3.1 Inledning ... 60
3.3.2 Skadestånd ... 60
3.3.3 Försäkringsersättning ... 71
3.3.4 Brottsskadeersättning ... 77

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

3.4 Tidigare utredningar och initiativ 88
3.4.1 Inledning 88
3.4.2 Brottsskadelagsutredningen 89
3.4.3 Riksdagsmotioner och tillkännagivanden 90
3.5 EU-rätt och vad som gäller i andra länder 91
3.5.1 Brottsofferfrågor på EU-nivå 91
3.5.2 Översiktligt om regleringen i våra närmaste grannländer 92
3.6 Överväganden 96
3.6.1 En enklare process för att få brottsskadeersättning utbetald efter dom 96
3.6.2 Avräkning på brottsskadeersättningen 104
3.6.3 Ansökan om brottsskadeersättning 113
3.6.4 Krav på den skadelidande att framställa skadeståndsanspråk i brottmålet 115
3.6.5 Expediering av domar och information till målsägande 118

4 Frivillig betalning av brottsskadestånd 123

4.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet 123
4.2 Utredningens uppdrag 124
4.3 Hur brottsskadestånd kan betalas i dag 124
4.4 Tidigare utredningar och initiativ 130
4.4.1 Utredningen om frivillig betalning av brottsskadestånd 130
4.4.2 Försöksverksamhet hos Kronofogdemyndigheten 132
4.4.3 Kronofogdemyndighetens överväganden efter försöksverksamheten 134
4.5 Överväganden 137
4.5.1 Behovet av att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd 137
4.5.2 Alternativa sätt att förenkla förfarandet 139
4.5.3 Betalning genom nedsättning hos Kronofogdemyndigheten 148

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

4.5.4 Slopad grundavgift vid betalning efter ansökan om verkställighet ... 151

5 Utmätning till förmån för brottsoffer ... 153

5.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet ... 153

5.2 Utredningens uppdrag ... 154

5.3 Utmätning ... 155
5.3.1 Allmänt om utmätning ... 155
5.3.2 Statistik ... 156
5.3.3 Grundläggande förutsättningar för utmätning ... 157

5.4 Undantag från utmätning ... 158
5.4.1 Inledning ... 158
5.4.2 Vissa skadestånd och andra ersättningar ... 159
5.4.3 Övriga utmätningsförbud ... 172

5.5 Tidigare utredningar och initiativ ... 177

5.6 Översiktligt om regleringen i våra närmaste grannländer ... 180

5.7 Överväganden ... 182
5.7.1 Utmätningsförbudet avseende skadestånd bör begränsas för brottsoffers fordringar ... 182
5.7.2 Utmätning av frihetsberövandeersättning – ett steg längre? ... 185
5.7.3 I vilken utsträckning utmätningsförbudet för skadestånd bör begränsas ... 187
5.7.4 Övriga utmätningsförbud ... 193
5.7.5 Underrättelser och information till Kronofogdemyndigheten ... 196

6 Kränkningsersättning till poliser m.fl. ... 199

6.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet ... 199

6.2 Utredningens uppdrag ... 200

6.3 Kränkningsersättning på grund av brott mot poliser och andra med särskild beredskap ... 200
6.3.1 Allmänt om kränkningsersättning ... 200

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

6.3.2 Begreppet allvarlig kränkning 201
6.3.3 Brott mot poliser och andra med särskild beredskap 203

6.4 Rättsläget före 2022 års lagändring 205
6.4.1 Förarbetena 205
6.4.2 Rättspraxis 206
6.4.3 Kartläggningar och analyser av tidigare utredningar 217

6.6 Rättsläget efter 2022 års lagändring 221
6.6.1 Förarbetena 221
6.6.2 Rättspraxis 225

6.7 Överväganden 254
6.7.1 Lagändringen har lett till den eftersträvade förändringen av rättspraxis 254
6.7.2 Bör rätten till kränkningsersättning stärkas ytterligare? 257

7 Ersättning till polisanställda för sakskador och medarbetarskyddsåtgärder 261

7.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet 261

7.2 Utredningens uppdrag 262

7.3 Ersättning för sakskada i anledning av tjänsten 262
7.3.1 Dagens reglering 262
7.3.2 Närmare om problembilden och behovet av författningsändringar 263

7.4 Överväganden 264
7.4.1 Rätten till ersättning för sakskada utökas 264

7.5 Ersättning vid medarbetarskyddsåtgärder 266
7.5.1 Medarbetarskydd 266
7.5.2 Särskilt personsäkerhetsarbete och personsäkerhetsersättning 268
7.5.3 Närmare om problembilden och behovet av författningsändringar 271
7.5.4 Tidigare utredningar 272

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

7.6 Överväganden 275
7.6.1 Möjlighet att få ekonomisk kompensation på grund av medarbetarskyddsåtgärder 275

8 Föräldrars principalansvar 279

8.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet 279

8.2 Utredningens uppdrag 280

8.3 Allmänt om barns och vårdnadshavares skadeståndsansvar 280

8.4 Föräldrars principalansvar 282
8.4.1 Kort historik 282
8.4.2 Motiven bakom regleringen 283
8.4.3 Utformningen och omfattningen av principalansvaret 284
8.4.4 Möjligheterna till jämkning 288
8.4.5 Processuella frågor 293
8.4.6 Tidigare utredningar, Brås utvärdering och inhämtade synpunkter 296
8.4.7 Översiktligt om regleringen i våra närmaste grannländer 308

8.5 Överväganden 308
8.5.1 Ett utökat principalansvar för föräldrar 308
8.5.2 På vilka sätt en skärpning lämpligen kan ske 318
8.5.3 Möjligheterna till jämkning 323
8.5.4 Processuella frågor 326

9 Frihetsberövandeersättning 335

9.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet 335

9.2 Utredningens uppdrag 336

9.3 Allmänt om rätten till ersättning på grund av frihetsberövanden 337
9.3.1 Skyddet mot frihetsberövanden 337
9.3.2 Möjlighet till ersättning enligt två olika regelverk 338

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

9.4 Ersättning enligt frihetsberövandelagen 339
9.4.1 Kort historik 339
9.4.2 Något om handläggningen hos Justitiekanslern 339
9.4.3 Allmänna förutsättningar för ersättning 340
9.4.4 Undantag och jämkning 345
9.4.5 Skador som ersätts och ersättningens storlek 358

9.5 Översiktligt om regleringen i våra närmaste grannländer 366

9.6 Överväganden 370
9.6.1 Översynens inriktning 370
9.6.2 Allmänna förutsättningar för ersättning 370
9.6.3 Jämkning 373
9.6.4 Ersättningens bestämmande 382

10 Stärkt skydd för barns tillgångar 389

10.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet 389

10.2 Utredningens uppdrag 390

10.3 Föräldrars förvaltning av barns tillgångar 390
10.3.1 Fri föräldraförvaltning och överförmyndarkontroll 390
10.3.2 Särskilt om bankmedel 391

10.4 Överväganden 395
10.4.1 Kronofogdemyndighetens utbetalningar av influtna medel till omyndiga 395

11 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 399

11.1 Ikraftträdande 399

11.2 Övergångsbestämmelser 399

12 Konsekvenser 403

12.1 Inledning 403

12.2 Förslagen som gäller utbetalning av brottsskadeersättning 404

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

12.3 Förslagen som gäller frivillig betalning av brottsskadestånd ... 415

12.4 Förslagen som gäller utmätning till förmån för brottsoffer ... 419

12.5 Förslagen som gäller ersättning för sakskada och medarbetarskyddsåtgärder till polisanställda ... 422

12.6 Förslagen som gäller föräldrars principalansvar ... 424

12.7 Förslagen som gäller frihetsberövandeersättning ... 427

12.8 Förslagen som gäller skydd för barns tillgångar ... 430

13 Författningskommentar ... 433

13.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken ... 433

13.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken ... 434

13.3 Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207) ... 436

13.4 Förslaget till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410) ... 437

13.5 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken ... 438

13.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ... 440

13.7 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104) ... 445

13.8 Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322) ... 446

13.9 Det alternativa förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322) ... 452

Särskilda yttranden ... 459

Bilaga

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2023:94 ... 463

Sammanfattning

Utredningens uppdrag

Utredningen har haft i uppdrag att överväga och föreslå åtgärder inom flera områden som rör ersättningar till framför allt brottsoffer. I korthet har det ingått att ta ställning till om

- brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft,
- förutsättningarna för brottsoffer att få skadeståndet betalt från gärningspersonen ska underlättas,
- reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer,
- rätten till kränkningsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap ska stärkas,
- rätten till ersättning för Polismyndighetens anställda vid sakskada och särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska utökas,
- vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott ska skärpas,
- rätten till frihetsberövandeersättning ska begränsas, och
- skyddet för barns tillgångar ska stärkas genom att Kronofogdemyndigheten ska betala ut utmätta medel till ett överförmyndarspärrat konto.

De olika delarna i uppdraget samt utredningens förslag och bedömningar sammanfattas i huvuddrag nedan.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utredningens förslag och bedömningar

En enklare och kortare process för att få brottsskadeersättning

Ett brottsoffer som har drabbats av bl.a. personskada eller kränkning kan ha rätt till statlig brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. Brottsskadeersättning betalas till den del skadorna inte kan täckas från något annat håll. Denna subsidiaritetsprincip innebär bl.a. att möjligheterna att få skadestånd från gärningspersonen ska vara uttömda innan brottsoffret kan få brottsskadeersättning. Om det finns en dom på skadestånd, måste det klarläggas att detta inte kan betalas innan brottsskadeersättning kan beviljas. I regel behöver brottsoffret därför först ansöka om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten för att visa att den skadeståndsskyldige saknar tillgångar som kan utmätas. Dessutom måste brottsoffret ha kontrollerat sitt försäkringsskydd. Många anser att den nuvarande processen är komplicerad, tidskrävande och påfrestande, och att den ställer alltför höga krav på brottsoffret att själv vara aktiv i olika instanser.

Utredningen har haft i uppdrag att se över subsidiaritetsprincipen i brottsskadelagen (2014:322) och ta ställning till om det ska införas en ordning som går ut på att brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft.

Utredningen föreslår att processen för att få brottsskadeersättning förenklas och förkortas. När det finns en dom på skadestånd ska brottsoffret kunna få brottsskadeersättning utan att först behöva vända sig mot gärningspersonen och ansöka om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten. I stället ska Brottsoffermyndigheten i efterhand kräva tillbaka det utbetalade beloppet från den skadeståndsskyldige. Försäkringsfrågan ska dock, enligt vad utredningen i första hand förordar, även i fortsättningen vara utredd innan brottsskadeersättning betalas. I enlighet med direktiven lämnar utredningen emellertid också ett alternativt förslag som innebär att så inte behöver vara fallet. Enligt det förslaget ska Brottsoffermyndigheten ta över brottsoffrets rätt till försäkringsersättning.

Subsidiaritetsprincipen, som den kommer till uttryck i 10 § första stycket brottsskadelagen, föreslås tas bort. När brottsskadeersättning beviljas ska dock även fortsättningsvis eventuella skadeståndsbelopp som brottsoffret redan har fått räknas av. Detsamma

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ska gälla för försäkringsersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Som en följd av den föreslagna förkortade processen för att få brottsskadeersättning föreslår utredningen att domstolarna inte längre ska skicka kopior av domar på skadestånd till Kronofogdemyndigheten, som inte längre ska skicka ut förfrågningar till målsägandena om de vill ha hjälp med att ansöka om verkställighet. I stället föreslås att målsägandena redan i samband med domen på skadestånd ska få information om hur de kan få ut den ersättning de har rätt till. De målsägande som väljer att vända sig till Kronofogdemyndigheten ska, precis som tidigare, inte behöva betala någon grundavgift, men inte heller någon s.k. särskild avgift.

Om förslagen genomförs bedöms det komma in fler ansökningar om brottsskadeersättning till Brottsoffermyndigheten. Även statens kostnad för brottsskadeersättningen förväntas öka, men denna ökning bedöms på sikt i stort sett motsvaras av de högre regressintäkter som förändringarna också bör resultera i.

Utredningens förslag syftar till att brottsoffer lättare och snabbare ska kunna få ut brottsskadeersättning för sina skador när de har fått en dom på skadestånd. Antalet steg och myndighetskontakter som de behöver ta minskar och de slipper den väntetid som i dag uppstår genom Kronofogdemyndighetens handläggning. Ersättningssystemet i sin helhet är emellertid komplext, eftersom det bygger på en samverkan mellan flera olika ersättningsformer. Brottsskadeersättning betalas som huvudregel inte heller för sakskador och rena förmögenhetsskador. Utredningens uppdrag har bara varit att se över vissa delar av ersättningssystemet och det kommer därför fortsatt att finnas alternativa vägar att gå för brottsoffer för att få kompensation för sina olika skador.

Frivilliga betalningar av brottsskadestånd underlättas

Den som har dömts att betala skadestånd på grund av brott (s.k. brottsskadestånd) vet inte alltid hur han eller hon ska göra för att reglera skulden till målsäganden. Något inbetalningskort eller liknande skickas inte ut. I vissa fall kan parterna ta direkt kontakt med varandra för att komma överens om transaktionen, men detta upplevs av många som olustigt. I andra fall kan det vara omöjligt med

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

en sådan kontakt, t.ex. på grund av att målsäganden har skyddade personuppgifter. Den som ska betala skadeståndet kan därför behöva vänta på att målsäganden ska vända sig till Kronofogdemyndigheten. Detta leder till att den skadeståndsskyldige – trots att han eller hon både vill och kan göra rätt för sig – blir aktuell för ett verkställighetsförfarande, vilket i sin tur medför en extra kostnad för grundavgift och en risk att få en betalningsanmärkning. Det gör också att brottsoffret blir den som måste agera för att få ut skadeståndet, och att han eller hon får vänta onödigt länge på sina pengar.

Den som vill och har ekonomisk förmåga att betala ett brottsskadestånd behöver få bättre förutsättningar att också i praktiken kunna reglera sin skuld. På så sätt kan brottsoffret få sina pengar snabbare och enklare.

Utredningen har haft i uppdrag att se över Kronofogdemyndighetens möjligheter att bistå vid frivilliga betalningar av brottsskadestånd.

Enligt utredningen, som har övervägt olika lösningar, bör möjligheterna att använda s.k. nedsättning för att betala brottsskadestånd underlättas. På så sätt kan Kronofogdemyndigheten få en betalningsförmedlande roll. Den skadeståndsskyldige ska kunna betala in skuldbeloppet till Kronofogdemyndigheten, som i sin tur ska betala ut detta till målsäganden. Förfarandet ska kunna användas innan domen har fått laga kraft. Den skadeståndsskyldige behöver få tidig och tydlig information om tillvägagångssättet i en bilaga till domen. Det föreslås också en ny bestämmelse i utsökningsbalken om att nedsatta belopp genast ska betalas ut till motparten, om gäldenären begär det. Förfarandet med nedsättning av belopp som avser skadestånd på grund av brott föreslås vara avgiftsbefriat för parterna.

Utredningen föreslår vidare att om det har lämnats in en ansökan om verkställighet av en dom på brottsskadestånd, ska gäldenären inte påföras någon grundavgift om hela skulden betalas inom den tidsfrist som han eller hon har fått i underrättelsen från Kronofogdemyndigheten.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utökade möjligheter till utmätning till förmån för brottsoffer

Många brottsskadestånd förblir obetalda. Vid slutet av 2023 hade cirka 46 000 gäldenärer skulder på brottsskadestånd hos Kronofogdemyndigheten och det obetalda beloppet uppgick sammanlagt till över 10 miljarder kronor.

Utredningen har haft i uppdrag att bl.a. ta ställning till om reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för framför allt brottsoffer. Oavsett ställningstagande i sak ska utredningen lämna förslag på författningsändringar med den innebörden.

Frågeställningarna i uppdraget aktualiserar svåra avvägningar mellan borgenärens och gäldenärens berättigade intressen. För att brottsoffers rätt att få ut sina skadestånd ska stärkas är det dock rimligt att deras intresse allmänt sett ska ha företräde. Utredningen föreslår att skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § första stycket utsökningsbalken, dvs. ersättningar som gäldenären har fått för personskada, kränkning, frihetsberövande och liknande, ska kunna utmätas för att betala fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Även brottsskadeersättning, trafikskadeersättning samt ersättning från sjuk- eller olycksfallsförsäkringar föreslås kunna utmätas för detta slags fordringar.

Reglerna om polisers rätt till kränkningsersättning ändras inte

Förutsättningarna för poliser och vissa andra yrkesgrupper att få kränkningsersättning för brott som de utsätts för i sitt arbete har uppmärksammats flera gånger. Det har påståtts att kraven för att få ersättning skulle vara för höga. I syfte att utvidga rätten till kränkningsersättning infördes det den 1 juli 2022 en ny bestämmelse i 2 kap. 3 § andra stycket skadeståndslagen (1972:207) som tar sikte på fall när den som utsätts för brott i tjänsten får anses ha en särskild beredskap för angreppet. Enligt bestämmelsen ska det vid bedömningen av om kränkningen då är allvarlig särskilt beaktas om angreppet riktar sig mot den angripnes privata sfär eller är fysiskt. I lagstiftningsärendet ifrågasatte dock vissa remissinstanser om lagändringen skulle leda till den eftersträvade förändringen av praxis.

Utredningen har haft i uppdrag att kartlägga domstolarnas praxis om kränkningsersättning till poliser och andra yrkesgrupper med

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

särskild beredskap såväl från tiden före som efter lagändringen och att ta ställning till om rätten till kränkningsersättning för dessa yrkesgrupper ska stärkas.

Enligt utredningens genomgång av domstolsavgöranden har den nya regleringen lett till att poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap i fler fall än tidigare får kränkningsersättning, i vart fall vid fysiska angrepp som inte är mycket lindriga. Det som eftersträvades med 2022 års lagändring verkar alltså ha uppnåtts. Utredningen bedömer att den nuvarande lagstiftningen är väl avvägd och på det stora hela leder till rimliga bedömningar. Därför har utredningen inte funnit skäl att föreslå lagändringar för att nu ytterligare utöka rätten till kränkningsersättning för de berörda fallen.

Bättre och mer likvärdiga villkor för polisanställda att få ersättning vid sakskada och medarbetarskyddsåtgärder

Det förekommer att poliser och civilanställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen utsätts för skadegörelse på privat egendom i anledning av sin tjänst. Den misstänks ofta ha skett som en hämnd för ett ingripande eller ibland endast med anledning av medarbetarens anställning som sådan. Enligt gällande rätt omfattas poliser – men däremot inte civilanställda – av förordningen (1998:1379) om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl. Enligt utredningens förslag ska civilanställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen ha samma rätt till ersättning som polismän för sakskador enligt ersättningsförordningen. För att få ersättning måste skadan ha uppkommit till följd av tjänsten genom någon annans vållande.

Det är vidare inte ovanligt att polisanställda råkar ut för hot, våld och trakasserier, både i sin yrkesverksamhet och på fritiden. När det finns en hotbild kan de bli föremål för skyddsåtgärder inom ramen för ett medarbetarskyddsärende enligt Polismyndighetens interna riktlinjer. Skyddsåtgärderna kan ibland innebära utgifter för den enskilde. Någon författningsreglerad rätt till ersättning för dessa finns emellertid inte. Utredningen lämnar förslag som innebär att möjligheten att få personsäkerhetsersättning utökas. I dag är rätten till personsäkerhetsersättning beroende av att den enskilde ingår i det särskilda personsäkerhetsprogrammet. Enligt förslaget ska polisanställda och deras närstående kunna få person-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

säkerhetsersättning för utgifter m.m. även till följd av andra säkerhetsåtgärder som Polismyndigheten har beslutat om.

Ett utökat principalansvar för föräldrar

Den grova kriminaliteten har under de senaste åren krupit allt längre ner i åldrarna. Detta har flera förklaringar och orsaker, och kräver att åtgärder vidtas inom en rad olika områden. Som en av många delar i det brottsförebyggande arbetet spelar föräldrarna en viktig roll. Det är angeläget att de tar ansvar för sina barn och gör allt de kan för att påverka dem i en gynnsam riktning.

År 2010 infördes det ett principalansvar för föräldrar som innebär att de kan bli ansvariga för vissa skador som deras barn har orsakat genom brott. Principalansvaret omfattar i dag person- och sakskada, kränkningsersättning samt särskild anhörigersättning och gäller för den förälder som är barnets vårdnadshavare. Beloppsmässigt är ansvaret begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. År 2025 innebär det 11 760 kronor. Det finns vissa möjligheter att jämka, dvs. sätta ned, ersättningen.

Utredningen har haft i uppdrag att ta ställning till om, och i så fall hur, föräldrars principalansvar ska skärpas.

Utredningen gör för egen del bedömningen att någon allmän skärpning av principalansvaret inte bör ske, framför allt mot bakgrund av osäkerheten i om en sådan förändring skulle bidra till att förverkliga det brottspreventiva syfte som ligger bakom ansvaret. Eftersom utredningen, oavsett ställningstagande i sak, har haft i uppdrag att föreslå skärpningar lämnas det dock förslag som innebär att det belopp som föräldrarnas ansvar är begränsat till höjs. Beloppsgränsen föreslås höjas till en tredjedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. År 2025 innebär det 19 600 kronor, dvs. en höjning med 7 840 kronor per skadehändelse.

Oavsett om det bedöms finnas skäl för en sådan allmän skärpning eller inte, föreslår utredningen att principalansvaret i fortsättningen ska omfatta även ren förmögenhetsskada som barnet har orsakat genom brott. Ren förmögenhetsskada kan drabba brottsoffer som utsatts för bl.a. bedrägeri.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utredningen har också sett över möjligheterna till jämkning av skadeståndet men kommit fram till att bestämmelserna i detta hänseende bör lämnas oförändrade.

I uppdraget har det dessutom ingått att i möjligaste mån göra reglerna om hur skadeståndsanspråk mot vårdnadshavare handläggs mer ändamålsenliga, effektiva och lättillämpade. Det som i dag medför utmaningar hos domstolarna är framför allt sent inkomna anspråk och att delgivning av stämning och kallelse behöver ske med kort varsel. Att komma till rätta med dessa problem, utan att i grunden reformera det nuvarande systemet, är emellertid svårt. Enligt utredningens bedömning kommer problemen dock i någon mån att minska till följd av de förändringar som föreslås i fråga om utbetalning av brottsskadeersättning. Utredningen föreslår därutöver att tillgänglighetsdelgivning ska få användas för att delge vårdnadshavarna stämning och andra handlingar i brottmål där skadeståndsanspråk kan komma att framställas mot dem. Och om skadeståndsanspråk framställs mot vårdnadshavare under förundersökningen ska de underrättas om och, om möjligt, ange sin inställning till detta. Vidare föreslås att prövningstillstånd inte ska krävas i hovrätten för vårdnadshavares skadeståndsanspråk, om ett sådant krav inte gäller för det enskilda anspråket mot den unge.

Vissa begränsningar av rätten till frihetsberövandeersättning

En person som har orsakats skada av ett frihetsberövande kan, under vissa förutsättningar, få ersättning av staten enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Anspråk på s.k. frihetsberövandeersättning handläggs av Justitiekanslern, men kan också prövas i allmän domstol. Ersättning kan utgå bl.a. till den som har varit häktad på grund av brottsmisstankar men sedan inte har blivit dömd för brottet, och till den som har avtjänat ett fängelsestraff men som efter överklagande eller resning har frikänts eller fått en mildare påföljd. Under vissa omständigheter kan ersättningen falla bort eller sättas ned, t.ex. om den skadelidandes eget beteende har föranlett frihetsberövandet eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning betalas. De skador som ersätts är utgifter, förlorad arbetsförtjänst och intrång

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

i näringsverksamhet samt lidande. Vid lidandeersättningens bestämmande använder sig Justitiekanslern av vissa riktlinjer och schabloner.

I praktiken kan det förekomma situationer då skälen för rätten till frihetsberövandeersättning inte framstår som lika starka som annars, exempelvis när en frihetsberövad person frikänns samtidigt som det är klarlagt att han eller hon har gjort sig skyldig till handlingar som i sig är straffbara och hade kunnat motivera frihetsberövandet. Det finns också exempel i rättstillämpningen på beslut som har väckt stor uppmärksamhet eftersom den beviljade ersättningen har uppfattats som alltför hög.

För att bevara legitimiteten i regelverket är det nödvändigt att ersättning beviljas när det är befogat och att beviljade belopp då är skäliga.

Utredningen har haft i uppdrag att bl.a. kartlägga praxis från Justitiekanslern och domstolarna gällande frihetsberövandeersättning samt bedöma om rätten till ersättning är rätt avvägd.

Utifrån kartläggningen och syftet med översynen bedömer utredningen att det framför allt är i två hänseenden som regleringen kan behöva anpassas. För det första handlar det om bestämmelserna om jämkning, som i vissa fall har tillämpats väl restriktivt. För det andra gäller det nivåerna på ersättningen, som under särskilda omständigheter har visat sig kunna bli alltför höga. Modellen för hur ersättningen beräknas framstår också i vissa avseenden som alltför komplicerad.

Utredningen föreslår att möjligheterna att vägra eller sätta ned ersättningen vidgas.

Jämkning ska bl.a. kunna ske om den skadelidandes eget handlande eller beteende har inverkat på beslutet om frihetsberövande. Jämfört med tidigare lättas kravet på orsakssamband mellan det egna agerandet och beslutet om frihetsberövande; agerandet ska inte längre behöva ha varit av avgörande betydelse.

Även om det fortfarande är påkallat med en återhållsam tillämpning av jämkningsreglerna, bör de inte vara reserverade för endast klara fall av oskälighet. För att åstadkomma en något mindre restriktiv tillämpning föreslår utredningen att jämkning ska kunna ske när det inte är skäligt att ersättning lämnas. Exempelvis bör en person som har varit häktad som misstänkt för brott som han eller hon inte döms för, kunna få ersättningen jämkad om han eller hon fälls till ansvar för andra brott som hade kunnat motivera häktning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utredningen föreslår också att det införs huvudprinciper i frihetsberövandelagen för hur lidandeersättningen ska bestämmas. Enligt förslaget ska ersättningen bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter. Enligt utredningen ska ersättningen som utgångspunkt vara konstant över tid, dvs. den ska inte beräknas efter allt högre månatliga belopp ju längre frihetsberövandet har varat. Storleken ska enligt utredningen inte heller påverkas av allvarligheten i den misstänkta brottslighet som frihetsberövandet grundat sig på. Om ett frihetsberövande exempelvis har inneburit särskilt stora prövningar för den enskilde, ska hänsyn dock kunna tas till det. Så kan vara fallet om den frihetsberövade var under 18 år eller under längre tid haft omfattande restriktioner. I motsatt riktning ska det kunna beaktas om det kvarstår en fällande dom, framför allt om den frihetsberövade efter resning inte har blivit frikänd utan i stället fått en mildare påföljd.

Starkare skydd för tillgångar som barn får genom utmätning

Den som är under 18 år är omyndig och får som huvudregel inte själv råda över sin egendom. I stället är det en förmyndare som ska sköta barnets ekonomiska angelägenheter. Det vanligaste är att den ena eller båda föräldrarna, som är barnets vårdnadshavare, också är förmyndare.

Huvudregeln är att föräldrar inte behöver samtycke av överförmyndaren för att ta ut barnets bankmedel. Vissa större utbetalningar till omyndiga ska dock göras till överförmyndarspärrade bankkonton. Det gäller bl.a. utbetalningar från försäkringsgivare på grund av försäkringsfall och från Brottsoffermyndigheten på grund av rätt till brottsskadeersättning. Föräldrar som vill ta ut medel från spärrade bankkonton måste redogöra för syftet med användningen. På så sätt skyddas tillgångarna från att slösas bort eller användas för onödiga ändamål.

Utredningen föreslår att skyldigheten att sätta in omyndigas medel på ett spärrat bankkonto ska utsträckas till att omfatta även Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av pengar som har influtit genom utmätning. Detta skulle minska risken för att en förälder

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ska missbruka sådana tillgångar, t.ex. när utmätningen har skett för betalning av ett skadestånd som barnet har tillerkänts.

Ikraftträdande

Utredningen föreslår att författningsändringarna ska träda i kraft den 1 september 2026.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 11 § föräldrabalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

16 kap.

11 §[1]

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde som överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag ska även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. PEPP-sparinstitut vid utbetalning från sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238,

4. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (2014:322),

[1] Senaste lydelse 2022:1747.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

5. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800), *och*	5. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800),
6. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.	6. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten, *och*
	7. Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av influtna medel i mål om utmätning.

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger det belopp som anges i första stycket eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i första–fjärde styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra–fjärde styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som har tagits inom ramen för en rörelse.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandlingar till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att förvalta egendom eller för vilken det har förordnats förvaltare.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 33 kap. 6 b § och 49 kap. 13 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
33 kap.	
6 b §[1]	
Tillgänglighetsdelgivning enligt 52–54 §§ delgivningslagen (2010:1932) får användas för att delge	
1. den misstänkte en underrättelse om slutförd förundersökning enligt 23 kap. 18 a § första stycket,	
2. den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål, *och*	2. den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål,
	3. vårdnadshavare stämning och andra handlingar i ett brottmål där skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) kan komma att framställas, och
3. den dömde handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom enligt 27 kap. 6 § brottsbalken eller av skyddstillsyn enligt 28 kap. 9 § samma balk.	*4*. den dömde handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom enligt 27 kap. 6 § brottsbalken eller av skyddstillsyn enligt 28 kap. 9 § samma balk.
Informationen om tillgänglighetsdelgivning får delges av någon av de tjänstemän som anges i 6 § tredje stycket eller, i fall som avses i första stycket *3*, av en anställd inom Kriminalvården med anledning av myndighetens beslut att anmäla till åklagare, eller begära att åklagare för talan om, att påföljden ska undanröjas.	Informationen om tillgänglighetsdelgivning får delges av någon av de tjänstemän som anges i 6 § tredje stycket eller, i fall som avses i första stycket *4*, av en anställd inom Kriminalvården med anledning av myndighetens beslut att anmäla till åklagare, eller begära att åklagare för talan om, att påföljden ska undanröjas.

[1] Senaste lydelse 2022:1532.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

49 kap.

13 §[2]

För att hovrätten ska pröva tingsrättens dom i brottmål, såvitt avser annat än enskilt anspråk, krävs inte prövningstillstånd i andra fall än då den tilltalade genom domen

1. som enda påföljd dömts till böter, eller

2. frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader.

Har tingsrätten i en dom i brottmål även prövat enskilt anspråk mot den tilltalade krävs inte prövningstillstånd i den delen, om

1. ett överklagande avser frågan om den tilltalade ska dömas för den åtalade gärning som det enskilda anspråket hänför sig till, och

2. prövningstillstånd meddelas i den frågan eller sådant prövningstillstånd inte krävs.

Om prövningstillstånd enligt andra stycket inte krävs för enskilt anspråk mot den tilltalade, krävs inte heller prövningstillstånd för motsvarande skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) mot hans eller hennes vårdnadshavare.

Kravet på prövningstillstånd enligt första stycket gäller inte om domen överklagas av justitiekanslern eller en justitieombudsman.

Det som sägs i första–tredje styckena gäller även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

För att hovrätten i brottmål ska pröva tingsrättens slutliga beslut eller beslut som får överklagas särskilt krävs inte prövningstillstånd.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

---

[2] Senaste lydelse 2008:795.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.3 Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap.	
5 §[1]	
En förälder som har vårdnaden om ett barn ska ersätta	
1. personskada *eller* sakskada som barnet vållar genom brott,	1. personskada, sakskada *eller ren förmögenhetsskada* som barnet vållar genom brott,
2. skada på grund av att barnet kränker någon annan på sätt som anges i 2 kap. 3 §, och	
3. skada som barnet orsakar och som ersätts enligt 2 kap. 3 a §.	
Förälderns ansvar enligt första stycket är för varje skadehändelse begränsat till en *femtedel* av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller för det år då skadehändelsen inträffade. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, gäller begränsningen för dem gemensamt.	Förälderns ansvar enligt första stycket är för varje skadehändelse begränsat till en *tredjedel* av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller för det år då skadehändelsen inträffade. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, gäller begränsningen för dem gemensamt.
Om beloppet som anges i andra stycket inte räcker till full ersättning åt flera som lidit skada till följd av skadehändelsen, ska ersättningen sättas ned med samma kvotdel för var och en av de skadelidande.	

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

---

[1] Senaste lydelse 2022:754.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.4 Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

Härigenom föreskrivs att 32 § trafikskadelagen (1975:1410) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
32 §[1]	
Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får *ej tagas i mät* för den skadelidandes skuld. Utmätning av livräntebelopp kan dock ske enligt vad som *föreskrives* i 7 kap. utsökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut gäller 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.	Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får *inte utmätas* för den skadelidandes skuld, *utom när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.* Utmätning av livräntebelopp kan dock ske enligt vad som *föreskrivs* i 7 kap. utsökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut gäller 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Försäkringsanstalt får kvitta fordran på självriskbelopp enligt 21 § mot försäkringstagarens fordran hos anstalten. Fordran på ersättning som avses i 24 § andra stycket får kvittas mot fordran som innehas av den försäkringspliktige.

Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får ej i vidare mån än som följer av 19 § överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

---

[1] Senaste lydelse 2002:343.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.5 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 6 §, 4 kap. 11 § och 5 kap. 7 § utsökningsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap.	
6 §[1]	
Annan dom varigenom betalningsskyldighet har ålagts än som avses i 5 § får verkställas genast, om inte gäldenären hos Kronofogdemyndigheten	
1. nedsätter pengar till belopp som svarar mot betalningsskyldigheten den dag nedsättningen sker jämte förrättningskostnader eller	
2. som pant ställer ett motsvarande tillgodohavande hos bank eller kreditmarknadsföretag jämte den ränta som belöper på tillgodohavandet för tiden därefter eller	
3. när domen har meddelats av underrätt ställer annan säkerhet för betalningsskyldigheten jämte förrättningskostnader.	
Fullgör gäldenären vad som nu har sagts först sedan åtgärd har vidtagits för verkställighet av domen, *skall* åtgärden återgå, om det kan ske.	Fullgör gäldenären vad som nu har sagts först sedan åtgärd har vidtagits för verkställighet av domen, *ska* åtgärden återgå, om det kan ske.
	Om gäldenären begär det, ska belopp som har nedsatts enligt första stycket 1 genast betalas ut till motparten.
4 kap.	
11 §[2]	
Har två eller flera sökt utmätning mot samma gäldenär, ska utmätning för fordringarna ske samtidigt, om inte utmätning för någon av fordringarna därigenom fördröjs oskäligt.	
Om utmätningen avser *ersättning enligt 2–4 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder, och*	Om utmätningen avser *sådan ersättning som* får utmätas endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller

[1] Senaste lydelse 2006:672.
[2] Senaste lydelse 2022:753.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ersättningen får utmätas endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller första stycket endast för sådana fordringar.

Bestämmelserna i 7 kap. 17 § första stycket om jämkning av underhållsbidrag vid utmätning av lön tillämpas även vid annan utmätning.

5 kap.

7 §[3]

Skadestånd, som tillkommer gäldenären med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant, får inte utmätas medan skadeståndet innestår hos den som ska betala ut det. Om skadeståndet har bestämts att betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning rätten till livräntan.

När skadeståndet har betalats ut får det som hålls avskilt inte utmätas, om skadeståndet ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller, i annat fall, om mindre än två år har gått från utbetalningen.

Om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott, *gäller första och andra styckena inte ersättning enligt 2–4 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder.*

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

[3] Senaste lydelse 2022:753.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

Härigenom föreskrivs att 6 och 7 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §	
Den skadelidande har inte rätt till ersättning enligt 2–5 §§, om den skadelidande själv uppsåtligen har föranlett åtgärden.	*Ersättning enligt 2–5 §§ kan vägras eller sättas ned, om*
	1. den skadelidandes eget handlande eller beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning,
Om den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller *om den skadelidande* vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring, *lämnas ersättning endast när det finns synnerliga skäl.*	2. den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring, *eller*
Ersättning kan vägras eller sättas ned, om den skadelidandes eget beteende har föranlett beslutet om frihetsinskränkning eller om det med hänsyn till övriga omständigheter *är oskäligt* att ersättning lämnas. *Ersättning får dock inte vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.*	*3. det annars* med hänsyn till o*mständigheterna inte är skäligt* att ersättning lämnas.
	Ersättning får inte vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Om tiden för frihetsinskränkning har avräknats eller annars beaktats vid fastställande eller verkställighet av brottspåföljd, kan ersättningen sättas ned efter vad som är skäligt.

7 §

Ersättning enligt 2–5 §§ lämnas för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande.

Ersättning för lidande bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2. De nya bestämmelserna tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men inte har upphört före denna tidpunkt.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.7 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 10 § försäkringsavtalslagen (2005:104) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
15 kap.	
10 §	
Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring *skall* tillfalla den försäkrade, får försäkringen och ersättning som utfaller från den inte utmätas för försäkringstagarens eller den försäkrades skulder. När ersättning betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.	Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring *ska* tillfalla den försäkrade, får försäkringen och ersättning som utfaller från den inte utmätas för försäkringstagarens eller den försäkrades skulder, *utom när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott*. När ersättning betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

Trots det som sägs i första stycket får ett ersättningsbelopp som har tillfallit den försäkrade och som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den försäkrades skulder. När två år har gått sedan beloppet skulle betalas, får också det som hålls avskilt utmätas till den del beloppet inte behövs för den försäkrades försörjning eller för att fullgöra underhållsskyldighet som åvilar honom.

Om ersättning *skall* tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas vad som gäller enligt 3–7 och 9 §§ om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som bara avser dödsfall och av ersättning som utfaller från livförsäkring.	Om ersättning *ska* tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas vad som gäller enligt 3–7 och 9 §§ om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som bara avser dödsfall och av ersättning som utfaller från livförsäkring.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.8 Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Härigenom föreskrivs att 10, 16 och 32 §§ brottsskadelagen (2014:322) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 §[1]	
Brottsskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.	
Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas *skadestånd dock endast till den del skadeståndet har betalats eller bedöms bli betalat. Europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel avräknas endast till den del den utländska ersättningen har betalats.*	Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas *1. skadestånd som har betalats på grund av skadan,* *2. försäkringsersättning som har betalats eller som den skadelidande annars har rätt till på grund av skadan, och* *3. europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel som har betalats på grund av skadan.*

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottsskadeersättningen.

16 §

En ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt

2. den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

[1] Ändringen innebär bl.a. att första stycket tas bort.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Om det har väckts allmänt åtal för brottet, får en ansökan om brottsskadeersättning prövas endast om den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) samt anspråket har prövats i ett avgörande som har fått laga kraft. Det gäller dock inte om den skadelidande haft giltig anledning till att ha avstått från en sådan prövning i domstol.

Om den skadelidande har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte men inte mot dennes vårdnadshavare, får ansökan, trots det som sägs i andra stycket, prövas i den utsträckning som den överstiger vad vårdnadshavarna hade haft att betala.

32 §[2]

Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2. De nya bestämmelserna i 16 § tillämpas inte på ansökningar om brottsskadeersättning, om allmänt åtal för brottet har väckts före

[2] Senaste lydelse 2022:755.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ikraftträdandet. Vid prövning av sådana ansökningar gäller i stället 10 § i sin tidigare lydelse.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.9 Alternativt förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Härigenom föreskrivs att 10, 16, 28 och 32 §§ brottsskadelagen (2014:322) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 §[1]	
Brottsskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.	
Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas skadestånd *dock endast till den del skadeståndet har betalats eller bedöms bli betalat. Europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel avräknas endast till den del den utländska ersättningen har betalats.*	Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas skadestånd, *försäkringsersättning, europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § och annan ersättning av utländska statliga medel som har betalats på grund av skadan. Om det inte finns en dom eller ett godkänt strafföreläggande på skadestånd, avräknas också försäkringsersättning som den skadelidande annars har rätt till på grund av skadan.*

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottsskadeersättningen.

16 §

En ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt

2. den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

[1] Ändringen innebär bl.a. att första stycket tas bort.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Om det har väckts allmänt åtal för brottet, får en ansökan om brottsskadeersättning prövas endast om den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) samt anspråket har prövats i ett avgörande som har fått laga kraft. Det gäller dock inte om den skadelidande haft giltig anledning till att ha avstått från en sådan prövning i domstol.

Om den skadelidande har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte men inte mot dennes vårdnadshavare, får ansökan, trots det som sägs i andra stycket, prövas i den utsträckning som den överstiger vad vårdnadshavarna hade haft att betala.

28 §

Om brottsskadeersättning betalas, inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det betalade beloppet samt på beloppet löpande ränta från betalningsdagen. Brottsoffermyndigheten får helt eller delvis efterge statens regressfordran, om det finns synnerliga skäl.

Staten inträder även i den skadelidandes rätt till annan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes fastän avräkning borde ha gjorts.

Staten inträder även i den skadelidandes rätt till annan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes fastän avräkning borde ha gjorts. *När det gäller försäkringsersättning med anledning av skadan inträder staten i den skadelidandes rätt oavsett om avräkning borde ha gjorts eller inte.*

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

32 §[2]

Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2. De nya bestämmelserna i 16 § tillämpas inte på ansökningar om brottsskadeersättning, om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet. Vid prövning av sådana ansökningar gäller i stället 10 § i sin tidigare lydelse.

[2] Senaste lydelse 2022:755.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.10 Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948)

Härigenom föreskrivs att 20 § förundersökningskungörelsen (1947:948) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

20 §[1]

Av förundersökningsprotokollet ska det framgå vem som är undersökningsledare, vem som har varit förhörsledare och vem som har sammanställt protokollet. Den som sammanställer protokollet ska även ange i protokollet när sammanställningen görs.

I protokollet ska följande antecknas:

– angivelsen eller vad som annars har varit skälet till att förundersökningen inletts,

– tid och plats för åtgärder under förundersökningen,

– iakttagelser vid brottsplatsundersökning,

– berättelser av hörda personer samt nödvändiga upplysningar om dem,

– uppgift om att en anhörig eller någon annan närstående har underrättats om ett frihetsberövande eller att en sådan underrättelse inte har skett eller har skjutits upp,

– uppgift om den misstänkte var påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel vid brottet, och om brottet kan antas ha samband med den misstänktes missbruk av alkohol eller något annat berusningsmedel,

– namn på förhörsvittne och övriga närvarande vid förhör,

– namn på närvarande vid en genomsökning enligt 27 kap. 11 b § rättegångsbalken eller vid en genomsökning på distans enligt 28 kap. 10 e § andra stycket rättegångsbalken,

– beslut om att någon inte har tillåtits att närvara vid en genomsökning eller vid en genomsökning på distans och att det som framkommit då inte får uppenbaras,

– beslut om att någon annan än ett förhörsvittne har tillåtits att närvara vid förhör och att det som har framkommit vid förhör inte får uppenbaras,

[1] Senaste lydelse 2022:794.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

– beslut om att en försvarare har förhindrats att närvara vid förhör och skälen för det,

– framställningar till rätten om vittnesförhör eller annan utredning under förundersökningen, om upptagande av bevisning enligt 23 kap. 15 § rättegångsbalken, och om föreläggande att visa upp ett skriftligt bevis eller tillhandahålla ett föremål för besiktning och beslut om detta,

– sakkunnigyttranden,

– beslut om uppgifter som rör användning av tvångsmedel,

– underrättelse till en misstänkt enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken, samt till en misstänkt och hans eller hennes försvarare enligt 23 kap. 18 a § första stycket rättegångsbalken, med uppgift om de krävt ytterligare utredning eller i övrigt velat anföra något,

– uppgift om att en misstänkt har fått information om möjligheten till strafflindring enligt 29 kap. 5 a § brottsbalken,

– uppgift om vilken information den misstänkte eller försvararen har fått del av enligt 23 kap. 18 c § rättegångsbalken,

– uppmaning enligt 2 § strafföreläggandekungörelsen (1970:60),

– uppgift om målsägande eller den som övertagit målsägandens anspråk avser att föra ersättningstalan i anledning av brottet,

– nödvändiga uppgifter om enskilt anspråk när åklagaren förbereder en sådan talan och, om det är möjligt, den misstänktes yttrande över ett sådant anspråk,

– nödvändiga uppgifter om enskilt anspråk när åklagaren förbereder en sådan talan och, om det är möjligt, den misstänktes yttrande över ett sådant anspråk *samt, om det är möjligt, vårdnadshavares yttrande över skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207),*

– uppgift om uppmaning enligt 5 a §,

– uppgift om det funnits ett barn som har bevittnat brottet och i så fall var barnet har befunnit sig,

– uppgift om att det finns utredningsmaterial som inte har tagits med i protokollet, och

– det som i övrigt är av betydelse att anteckna i protokollet.

Protokollet ska innehålla nödvändiga diarieuppgifter, såsom nummer på inkommen angivelse och aktnummer (dossiernummer) och en kort beteckning av saken.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.11 Förslag till förordning om ändring i utsökningsförordningen (1981:981)

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsförordningen (1981:981)
dels att 2 kap. 3 § ska ha följande lydelse,
dels att ska införas en ny paragraf, 13 kap. 4 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
3 §[1]	
Muntlig ansökan *skall* upptecknas av Kronofogdemyndigheten.	Muntlig ansökan *ska* upptecknas av Kronofogdemyndigheten.
Om en dom har översänts till Kronofogdemyndigheten enligt 25 a § förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m., skall myndigheten kontakta målsäganden för besked om denne vill ansöka om verkställighet och hjälpa målsäganden med en sådan ansökan.	
13 kap.	
4 §[2]	
	Innan influtna medel redovisas till någon som inte har fyllt 18 år, ska Kronofogdemyndigheten underrätta överförmyndaren. Vid periodiska utbetalningar behöver underrättelse lämnas endast när den första utbetalningen görs.

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

[1] Senaste lydelse 2006:879. Ändringen innebär bl.a. att andra stycket tas bort.
[2] Tidigare 13 kap. 4 § upphävd genom 1996:42.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.12 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.

Härigenom föreskrivs att 25 a § förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
25 a §[1]	
Om en dom innehåller förpliktelse för den tilltalade att betala skadestånd till en målsägande som är *en fysisk person,* ska, sedan domen har vunnit laga kraft, en kopia av domen försedd med lagakraftbevis sändas till Kronofogdemyndigheten.	Om en dom innehåller förpliktelse för den tilltalade att betala skadestånd till en målsägande som är *under 18 år och den tilltalade är förmyndare för honom eller henne,* ska, sedan domen har vunnit laga kraft, en kopia av domen försedd med lagakraftbevis sändas till *överförmyndaren*.
Om målsäganden är under arton år och den tilltalade är förmyndare för honom eller henne, ska en kopia av domen försedd med lagakraftbevis också sändas till överförmyndaren.	

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

[1] Senaste lydelse 2008:916.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.13 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten

Härigenom föreskrivs att 15 § förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
15 §[1]	
Sökanden i mål om utmätning för vad som tilldömts någon efter talan om enskilt anspråk på grund av brott *skall* inte betala *grundavgift, förberedelseavgift eller försäljningsavgift.*	Sökanden i mål om utmätning för vad som tilldömts någon efter talan om enskilt anspråk på grund av brott *ska* inte betala *någon avgift. I ett sådant mål ska någon avgift inte tas ut, om gäldenären betalar hela skulden inom den tid som har angetts i underrättelsen enligt 4 kap. 12 § utsökningsbalken. Någon avgift ska inte heller tas ut, om gäldenären nedsätter pengar enligt 3 kap. 6 § första stycket 1 utsökningsbalken och betalningsskyldigheten avser skadestånd på grund av brott.*
Sökanden i ett mål om utmätning eller verkställighet av kvarstad för fordran på underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken, föräldrabalken eller annan författning eller ersättning enligt 8 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453) *skall* inte betala grundavgift.	Sökanden i ett mål om utmätning eller verkställighet av kvarstad för fordran på underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken, föräldrabalken eller annan författning eller ersättning enligt 8 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453) *ska* inte betala grundavgift.

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

[1] Senaste lydelse 2001:950.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.14 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten

Härigenom föreskrivs att 10 a § förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 a §[1]	
Justitiekanslern ska skyndsamt underrätta Kronofogdemyndigheten om ett beslut att bevilja ersättning enligt 2–*4* §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder.	Justitiekanslern ska skyndsamt underrätta Kronofogdemyndigheten om ett beslut att bevilja ersättning enligt 2–*5* §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder.

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

[1] Senaste lydelse 2022:758.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.15 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1379) om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl.

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ förordningen (1998:1379) om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Ersättning av staten för sakskada enligt denna förordning kan lämnas till	
1. polismän,	1. polismän *eller andra anställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen*,
2. arrestantvakter eller stämningsmän vid Polismyndigheten, och	
3. anställda inom Kriminalvården eller väktare som har förordnats att utföra bevakningsuppdrag inom Kriminalvården.	
2 §	
Ersättning lämnas om en sakskada	
1. har vållats av en intagen i polisarrest, häkte eller kriminalvårdsanstalt,	
2. på något annat sätt har vållats av någon annan eller uppkommit av våda under tjänsteutövning av en för tjänsten typiskt riskfylld verksamhet, eller	
3. uppkommit *i anledning* av tjänsten genom någon annans vållande.	3. uppkommit *till följd* av tjänsten genom någon annans vållande.

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

[1] Senaste lydelse 2014:1156.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.16 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m.

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. ska införas en ny paragraf, 13 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	13 a § *Om en dom i ett brottmål innehåller förpliktelse för den tilltalade att betala skadestånd till en målsägande som är en fysisk person, ska upplysningar lämnas till* *1. den tilltalade om hur han eller hon kan betala skadeståndet, och* *2. målsäganden om hur han eller hon kan få skadeståndet betalt eller ansöka om brottsskadeersättning.*

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.17 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m.

Härigenom föreskrivs att 11 och 12 §§ förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 §	
Den som enligt denna förordning är föremål för särskilt personsäkerhetsarbete kan, efter särskilt beslut, få ekonomisk ersättning från staten (personsäkerhetsersättning).	
	Anställda vid Polismyndigheten och deras närstående kan få personsäkerhetsersättning även till följd av andra säkerhetsåtgärder som Polismyndigheten har beslutat om.
Frågor om *sådan ersättning* prövas av *den* personsäkerhetsenhet *som handlägger personsäkerhetsärendet*.	Frågor om *personsäkerhetsersättning* prövas av *en* personsäkerhetsenhet.
12 §	
Personsäkerhetsersättning får lämnas i skälig utsträckning för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och förlust vid avyttring av egendom som orsakats av åtgärder till följd av de villkor som uppställts för personsäkerhetsarbetet.	Personsäkerhetsersättning får lämnas i skälig utsträckning för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och förlust vid avyttring av egendom som orsakats av åtgärder till följd av de villkor som uppställts för personsäkerhetsarbetet *eller, i fråga om fall som avses i 11 § andra stycket, till följd av de säkerhetsåtgärder som Polismyndigheten har beslutat om.*

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

1.18 Förslag till förordning om ändring i brottsskadeförordningen (2014:327)

Härigenom föreskrivs att 5 § brottsskadeförordningen (2014:327) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	5 §
	Brottsoffermyndigheten ska skyndsamt underrätta Kronofogdemyndigheten om ett beslut att bevilja brottsskadeersättning.
Innan brottsskadeersättning betalas ut till någon som inte har fyllt 18 år, ska Brottsoffermyndigheten underrätta överförmyndaren.	Innan brottsskadeersättning betalas ut till någon som inte har fyllt 18 år, ska Brottsoffermyndigheten *även* underrätta överförmyndaren.

Denna förordning träder i kraft den 1 september 2026.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Utredningens uppdrag

Utredningens uppdrag har varit att överväga och föreslå åtgärder i ett flertal olika ersättningsfrågor.

I syfte att stärka brottsoffers ställning och minska skadeverkningarna av brott har det ingått i uppdraget att se över reglerna om utbetalning av brottsskadeersättning, liksom förutsättningarna för brottsoffer att få ut sin ersättning från gärningspersonen, bl.a. genom utökade möjligheter till utmätning men också genom att underlätta frivilliga betalningar av skadestånd. Därutöver har utredningen haft att ta ställning till om polisers och vissa andra yrkesgruppers rätt till ersättning vid kränkning, sakskada och särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska stärkas. För att skärpa föräldraansvaret har uppdraget inkluderat att se över reglerna om vårdnadshavares skadeståndsansvar. Dessutom har utredningen haft att överväga och föreslå ändringar av reglerna om frihetsberövades rätt till ersättning i syfte att åstadkomma en mer rimlig ordning i detta hänseende. Slutligen har det ingått att ta ställning till om vissa åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för barns tillgångar.

Utredningens uppdrag i de olika delarna redovisas närmare i de kapitel där respektive fråga behandlas (kapitel 3–10). En fullständig beskrivning av uppdraget finns i direktiven, se bilaga 1.

2.2 Utredningens arbete

Utredningens arbete har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden med förordnade experter och sakkunniga. Sammanlagt har sju sammanträden ägt rum. Därutöver har det

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

förekommit underhandskontakter och särskilda möten med experterna och även med andra representanter från Brottsoffermyndigheten, Kronofogdemyndigheten och Justitiekanslern.

Utredaren och sekreteraren har vidare haft möten med företrädare för Polismyndigheten och Polisförbundet samt socialtjänsterna i Södertälje och Norrköping. Upplysningar har även inhämtats från socialtjänsterna i Uppsala och Göteborg, från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) samt från Säkerhetspolisen och Kriminalvården. Förfrågningar som gäller tillämpningen av reglerna om vårdnadshavares skadeståndsansvar har skickats ut till Borås tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Kristianstads tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Luleå tingsrätt, Lunds tingsrätt, Skellefteå tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Södertälje tingsrätt, Södertörns tingsrätt, Växjö tingsrätt och Östersunds tingsrätt.

Utredningen har i arbetet inte haft några direkta kontakter med barn för att inhämta deras synpunkter men främst genom kontakterna med ovan nämnda socialtjänster har utredningen fått belyst hur frågan om vårdnadshavares skadeståndsansvar uppfattas från ett barnperspektiv (se vidare avsnitt 8.4.6).

Utredningen har kunnat beakta lagstiftning och andra förhållanden fram till den 28 januari 2025. Den senaste årsstatistiken som funnits tillgänglig i berörda frågor avser 2023.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

3 Utbetalning av brottsskadeersättning

3.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet

Den som utsätts för brott drabbas ofta av skador av något slag. Det kan exempelvis vara personskada och kränkning efter en misshandel, sakskada efter en stöld eller ren förmögenhetsskada efter ett bedrägeri.

Det finns i huvudsak tre olika sätt för brottsoffer att få ersättning för sina skador. Utgångspunkten är att den gärningsperson som har orsakat skadorna – eller den som ansvarar för hans eller hennes skadevållande – ska betala skadestånd. Därutöver kan det finnas försäkringsersättningar som kan falla ut. I sista hand kan den drabbade ha rätt till brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. De olika ersättningsformerna samverkar med varandra, men styrs i grunden av olika regelverk och möjligheten att få skadorna ersatta skiljer sig åt i ett antal avseenden. Exempelvis utgår brottsskadeersättning som huvudregel inte för sakskada och ren förmögenhetsskada.

Brottsskadeersättningen, som är en skattefinansierad statlig ersättning, betalas endast till den del skadorna inte täcks från något annat håll. Den är alltså subsidiär i förhållande till de andra ersättningsformerna och fungerar som ett socialt skyddsnät för brottsoffer som inte kan få kompensation på annat sätt. Denna s.k. subsidiaritetsprincip – som den är utformad i dag – innebär bl.a. att möjligheterna att få skadestånd från gärningspersonen ska vara uttömda innan brottsoffret kan få brottsskadeersättning. När en gärningsperson har dömts att utge skadestånd, måste det klarläggas att han eller hon saknar ekonomisk förmåga att betala detta innan brottsskadeersättning kan komma i fråga. I regel behöver brottsoffret därför först ansöka om verkställighet hos Kronofogdemyndig-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

heten, för att kunna visa att den skadeståndsskyldige inte har tillgångar som kan utmätas.

Det har från flera håll hävdats att den nuvarande ordningen för att få ut brottsskadeersättning är krånglig och tidskrävande, och att den ställer för stora krav på brottsoffret att själv vara aktiv i flera instanser i denna del av processen.

Brottsoffers rätt till ersättning har på flera sätt stärkts under senare tid, inte minst genom att ersättningsnivåerna för kränkning har höjts påtagligt. Men i olika sammanhang har det uttalats att stödet till brottsoffer behöver förbättras ytterligare och att just det sista ledet i ersättningssystemet – utbetalningen av ersättningen – måste fungera på ett mer effektivt sätt. Det har framförts att brottsoffer snabbare och enklare än i dag bör kunna få ut den ersättning som de har rätt till.

Utredningen har mot den bakgrunden i uppdrag att för det första se över subsidiaritetsprincipen i brottsskadelagen (2014:322) och ta ställning till om det bör införas en ordning som går ut på att brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft. Oavsett ställningstagande i sak, ska utredningen lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som skulle krävas för en reform med den innebörden.

I utredningens uppdrag ingår det också, för det andra, att se över andra åtgärder som kan underlätta för brottsoffer att få ut ersättning för sina skador. Det handlar då om att överväga förbättrade möjligheter att få ett utdömt skadestånd betalt från i första hand gärningspersonen – dels genom att utreda om Kronofogdemyndigheten kan ha en förmedlande roll vid frivilliga betalningar, dels genom att ta ställning till om utmätning av gäldenärens egendom ska kunna ske i större omfattning än i dag. Dessa frågor behandlas i kapitel 4 respektive 5.

3.2 Utredningens uppdrag

Utredningen ska, som redan har nämnts, ta ställning till om brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft. Inom ramen för denna frågeställning ska utredningen bedöma i vilken utsträckning en sådan förändring skulle underlätta för brottsoffer att få sin ersättning, analysera hur den

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

skulle påverka det ersättningsrättsliga systemet och försäkringsskyddet för enskilda samt bedöma hur mycket den skulle kosta staten i form av ökad utbetalning av brottsskadeersättning.

Översynen ska alltså ta sikte på utbetalning av brottsskadeersättning i de fall det finns en dom på skadestånd i anledning av brott (s.k. brottsskadestånd). Brottsskadeersättning kan emellertid beviljas även när det inte finns något sådant avgörande, t.ex. på grund av att gärningspersonen är okänd. Eftersom de olika delarna av regelsystemet hänger nära samman, har utredningen funnit skäl att i viss utsträckning inkludera även de fallen i sina överväganden och förslag.

Det kan finnas anledning att klargöra att utredningens uppdrag i den nu aktuella delen handlar om att föreslå förändringar som har med själva utbetalningen av brottsskadeersättningen att göra. Däremot omfattar översynen inte de materiella regler som gäller vilka slags skador som är ersättningsgilla enligt brottsskadelagen eller hur brottsskadeersättningen bestäms. Det är därför inte aktuellt för utredningen att överväga exempelvis om staten i större utsträckning än i dag bör kunna ersätta sakskador och rena förmögenhetsskador. Inte heller ingår det i uppdraget att föreslå ändringar av brottsskadelagens regler om jämkning eller att bedöma om Brottsoffermyndigheten i högre grad än för närvarande ska vara bunden av skadeståndsbelopp som domstolen har dömt ut.

Det ska också för tydlighetens skull tilläggas att den förändring som ska utredas inte heller går ut på att Brottsoffermyndigheten generellt ska betala ut skadestånd som någon har förpliktats att utge till en målsägande i en dom. Det handlar således inte om att staten mer allmänt ska garantera eller förskottera brottsoffrets rätt till den formen av ersättning och sedan driva in den i hans eller hennes ställe. Införande av ett sådant system, som i och för sig skulle medföra stora fördelar för brottsoffer, har ibland efterfrågats i den allmänna debatten. Det är emellertid en betydligt mer genomgripande reform än den som ska övervägas inom ramen för detta uppdrag. I stället är frågan i den här utredningen om Brottsoffermyndigheten i ett tidigare skede än i dag ska betala ut den brottsskadeersättning som ett brottsoffer kan få enligt gällande rätt.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

3.3 Ersättningssystemet för brottsoffer

3.3.1 Inledning

Den fråga som utredningen ska se över är alltså kopplad till den s.k. subsidiaritetsprincipen i brottsskadelagen. För att bedöma om en förändring bör ske i det avseendet måste hänsyn tas till alla delar i ersättningssystemet, eftersom dessa hänger ihop och påverkar varandra. I detta avsnitt ges därför en grundläggande beskrivning av dagens ersättningsordning, som bygger på att brottsoffret i första hand ska kompenseras genom skadestånd eller försäkringsersättning och i sista hand genom brottsskadeersättning.

3.3.2 Skadestånd

Framställa ett skadeståndsanspråk

Processuella regler om hur skadeståndsanspråk ska framställas finns i rättegångsbalken.

Det vanliga är att skadestånd begärs i samband med rättegång i brottmålet, men det förekommer också att det prövas i den ordning som gäller för tvistemål (22 kap. 1 §). Vid mindre allvarliga brott kan ett skadeståndsanspråk även föreläggas den misstänkte till godkännande i ett strafföreläggande (48 kap. 5 a §).

Om det aktuella brottet hör under allmänt åtal, är åklagaren skyldig att förbereda och föra målsägandens skadeståndstalan, under förutsättning att det kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart ogrundat (22 kap. 2 §). I vissa mål kan domstolen förordna ett målsägandebiträde. I så fall är det i regel han eller hon som hjälper målsäganden med att föra talan om skadeståndet (1 § och 3 § andra stycket lagen [1988:609] om målsägandebiträde). Målsäganden ska, redan när ett brott anmäls till polisen, få information om bl.a. de nu nämnda förhållandena (13 a § förundersökningskungörelsen [1947:948]). När målsäganden är ett barn och det är en vårdnadshavare – eller en närstående till denne – som kan misstänkas för brottet ska som huvudregel en särskild företrädare förordnas (2 § lagen [1999:997] om särskild företrädare för barn). I dessa fall är det han eller hon som i förekommande fall för barnets skadeståndstalan.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skadeståndsfrågan är dispositiv

Hur stort skadestånd som kan dömas ut i ett enskilt fall kan bero på hur parterna för sin talan. En domstol får inte döma över annat eller mera än vad som har yrkats, och får inte grunda sitt avgörande på omständigheter som inte har åberopats av någon part (17 kap. 3 § rättegångsbalken). Domstolen får alltså inte döma ut ett högre belopp än det som har begärts. Den är också bunden av eventuella medgivanden av målsägandens talan. Det förekommer inte sällan att en tilltalad vitsordar ett skadeståndsbelopp som skäligt i och för sig, dvs. medger yrkandet för det fall han eller hon fälls till ansvar för den åtalade gärningen. Kommer domstolen i ett sådant fall fram till att den tilltalade ska dömas för brottet, ska det begärda skadeståndet dömas ut utan någon prövning i sak. På det sättet kan målsägande ibland tillerkännas ett högre belopp än vad han eller hon skulle ha fått om domstolen hade gjort en bedömning utifrån tillämplig lag och aktuell rättspraxis. Domstolen får heller inte jämka ett skadestånd om det inte har framförts en invändning om det.

Skador som är ersättningsgilla och hur ersättningen bestäms

Regler om skadestånd, vilka skador som är ersättningsgilla och hur ersättningen bestäms finns i skadeståndslagen (1972:207).

Den principiella utgångspunkten är att den skadelidande ska försättas i samma ekonomiska situation som om skadan inte hade inträffat. Dessutom ersätts ideell skada, t.ex. fysiskt och psykiskt lidande.

En målsägande kan få skadestånd för personskada, sakskada, ren förmögenhetsskada och kränkning. Han eller hon kan också tillerkännas särskild anhörigersättning. (Se 2 kap. 1–3 a §§ skadeståndslagen.)

Det finns rätt till ränta på skadeståndsbeloppet enligt 4 och 6 §§ räntelagen (1975:635) från den dag då skadan uppkom och till dess betalning sker.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Personskada

Som personskada räknas både fysiska skador och psykiska besvär, om dessa är medicinskt påvisbara (prop. 2000/01:68 s. 69). Uppenbara fall då personskada uppstår är vid misshandel och andra våldsbrott. Rätten till skadestånd för personskada omfattar bl.a. sjukvårdskostnader och inkomstförlust. Vidare ersätts fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art (lyte och men) samt särskilda olägenheter till följd av skadan. (Se 5 kap. 1 § skadeståndslagen.) Ersättningen för sveda och värk samt lyte och men bestäms i regel schablonmässigt med ledning av de särskilda hjälptabeller som Trafikskadenämnden har fastställt (se bl.a. ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” NJA 2017 s. 938). Om en personskada har lett till döden kan viss ersättning betalas i anledning av det, bl.a. för begravningskostnad och förlust av underhåll. Vidare kan den som stod den avlidne särskilt nära få ersättning för personskada som han eller hon åsamkats till följd av dödsfallet. (Se 5 kap. 2 §.)

Enligt en särskild bestämmelse ska vissa ersättningar avräknas från det skadestånd som avser inkomstförlust och förlust av underhåll. Det gäller bl.a. ersättningar som utgår enligt socialförsäkringsbalken, t.ex. sjukpenning. (Se 5 kap. 3 §.) Vid sidan av denna bestämmelse kan det följa av en allmän skadeståndsrättslig princip att också andra utbetalda ersättningar, som är avsedda att täcka samma skada, ska räknas av för att den skadelidande inte ska överkompenseras (se t.ex. ”Schablonersättning vid grov vårdslöshet” NJA 2006 s. 738 och NJA 2012 s. 685).

Sakskada

Till sakskada hör skada på fysiska föremål, som kan vara såväl lösa saker som fast egendom med tillbehör. Med skada på fysiskt föremål jämställs förlust av föremålet, även om förlusten bara är tillfällig, och funktionsförsämring. (Se prop. 1972:5 s. 579 f.) Som typexempel på brott som medför sakskada kan nämnas stöld och skadegörelse. Skadestånd med anledning av sakskada omfattar ersättning för sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning, annan kostnad till följd av skadan samt inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet (5 kap. 7 § skadeståndslagen).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ren förmögenhetsskada

Ren förmögenhetsskada är sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada (1 kap. 2 § skadeståndslagen). Det kan exempelvis vara förlust av pengar till följd av brott som bedrägeri, förskingring eller trolöshet mot huvudman.

Kränkning

Rätt till skadestånd för kränkning föreligger om brottsoffret har blivit allvarligt kränkt genom ett brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära (2 kap. 3 § skadeståndslagen). Vanliga sådana brott är misshandel, olaga hot, våldtäkt och rån, men även en lång rad andra. Brottsliga angrepp på egendom ger däremot normalt sett inte rätt till kränkningsersättning, t.ex. enkel stöld och bedrägeri (se bl.a. ”Takläggaren” NJA 2019 s. 607). Om gärningen samtidigt innefattar ett brott som utgör en kränkning av den personliga integriteten kan dock kränkningsersättning betalas, t.ex. vid vissa fall av inbrottsstöld (jfr ”Bostadsinbrott och kränkning” NJA 2011 s. 3).

Skadestånd med anledning av kränkning ska bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet och på ett sätt som även innebär att den kränkte får upprättelse för angreppet. Vid den bedömningen ska vissa omständigheter särskilt beaktas, bl.a. om handlingen haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa eller riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet. (Se 5 kap. 6 §.) Det är en uppgift för rättstillämpningen att bestämma kränkningsersättningens storlek utifrån omständigheterna i varje enskilt fall, men ofta bestäms beloppet med ledning av de schabloner för brottsskadeersättning som tillämpas av Brottsoffermyndigheten efter beslut av Nämnden för brottsskadeersättning vid tiden för prövningen (se bl.a. ”Kränkningen före lagändringen” NJA 2023 s. 362). Nivåerna har höjts påtagligt efter lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2022 (se prop. 2021/22:198 s. 15 f.).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skada som ger rätt till särskild anhörigersättning

Särskild anhörigersättning ska den betala som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet genom brott har orsakat någon annans död. Rätt till ersättningen har den som stod den avlidne särskilt nära. Ersättning ska dock inte betalas om det är uppenbart oskäligt. (Se 2 kap. 3 a § skadeståndslagen.) Rekvisitet uppenbart oskäligt kan vara uppfyllt om den efterlevande på ett straffrättsligt relevant sätt har medverkat till dödsfallet (prop. 2021/22:198 s. 34 och 55).

Särskild anhörigersättning ska bestämmas oberoende av omständigheterna i det enskilda fallet till ett skäligt belopp som är lika stort för var och en av de ersättningsberättigade (5 kap. 6 a §).

Vem eller vilka som ansvarar för skadorna

Skadeståndet ska i första hand betalas av den gärningsperson som har orsakat skadorna. Om det är flera som har medverkat i brottet, har dessa som huvudregel ett solidariskt ansvar (6 kap. 4 § skadeståndslagen). Det innebär bl.a. att brottsoffret kan kräva hela skadeståndet från var och en av dem som gemensamt har orsakat skadan.

Om skadan har orsakats av gärningspersonen genom fel eller försummelse i tjänsten, kan hans eller hennes arbetsgivare ha ett s.k. principalansvar för person- och sakskada, kränkning och särskild anhörigersättning. Som huvudregel ansvarar då i stället arbetsgivaren för arbetstagarens vållande, om det inte föreligger synnerliga skäl. Ett principalansvar kan även gälla för ren förmögenhetsskada som arbetstagaren har vållat i tjänsten genom brott. (Se 3 kap. 1 § och 4 kap. 1 § skadeståndslagen.)

Vidare har föräldrar som är vårdnadshavare ett liknande men solidariskt ansvar för vissa skador som deras barn orsakat genom brott. Detta skadeståndsansvar omfattar i dag person- och sakskada, kränkningsersättning och särskild anhörigersättning, men inte ren förmögenhetsskada. Beloppsmässigt är ansvaret begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. (Se 3 kap. 5 § skadeståndslagen.) I kapitel 8 i detta betänkande lämnar utredningen dock förslag på att föräldraansvaret ska skärpas. Den som har utsatts för brott av en person under 18 år kan alltså i många fall rikta skadeståndskrav mot såväl gärningspersonen som mot hans eller hennes vårdnadshavare.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Jämkning

Skadestånd för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada kan i vissa fall jämkas, dvs. sättas ned, på grund av att den skadelidande har varit medvållande. För att skadestånd med anledning av personskada ska jämkas krävs dock att den skadelidande har medverkat till skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Jämkning ska ske efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt. (Se 6 kap. 1 § skadeståndslagen.) Bestämmelsen om jämkning är inte tillämplig på kränkningsersättning eller särskild anhörigersättning. Däremot kan den skadelidandes eget beteende påverka bedömningen av om det över huvud taget finns rätt till kränkningsersättning och, om så är fallet, ersättningens storlek (prop. 2000/01:68 s. 50 f. och ”Eget uppträdande och kränkningsersättning” NJA 2021 s. 1038 I och II).

Skadestånd kan i undantagsfall också sättas ned på grund av förhållanden på skadevållarens sida, om skyldigheten att betala skadestånd är oskäligt betungande med hänsyn till hans eller hennes ekonomiska förhållanden (6 kap. 2 § skadeståndslagen). Vårdnadshavares skadeståndsansvar kan dessutom jämkas, om det är uppenbart oskäligt att föräldern ska betala skadeståndet med hänsyn till förälderns förhållande till barnet eller de särskilda åtgärder föräldern har vidtagit för att förhindra att barnet begår brott (3 kap. 6 § andra stycket och NJA 2015 s. 482).

Få skadeståndet betalt

Frivillig betalning

Den som har dömts att betala skadestånd ska som utgångspunkt se till att skulden regleras på frivillig väg, så att målsäganden också får ut det som han eller hon har tillerkänts av domstolen. I praktiken kan det dock vara svårt för den skadeståndsskyldige att veta hur han eller hon ska gå till väga, eftersom det kan vara oklart var beloppet ska sättas in. Svårigheterna i detta hänseende och överväganden om möjliga förenklingar behandlas i kapitel 4. Om betalning inte kan erläggas direkt till brottsoffret, kan den skadeståndsskyldige invänta ett krav från Kronofogdemyndigheten. Ett sådant krav förutsätter att målsäganden först har ansökt om verkställighet av domen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Verkställighet genom Kronofogdemyndigheten

Ett skadeståndsanspråk som har fastställts i en dom kan drivas in enligt reglerna i utsökningsbalken. Verkställigheten utförs av Kronofogdemyndigheten. Verkställighet som avser betalningsskyldighet sker genom utmätning. Utmätning innebär att egendom som tillhör, eller anses tillhöra, den betalningsskyldige (gäldenären) tas i anspråk och används för att betala sökandens fordran.

När en brottmålsdom med skadestånd har fått laga kraft, ska domstolen skicka en kopia av domen till Kronofogdemyndigheten (25 a § förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.). Också uppgifter om godkända strafföreläggande med en sådan förpliktelse ska skickas till Kronofogdemyndigheten (12 § strafföreläggandekungörelsen [1970:60]). I båda fallen gäller expedieringsskyldigheten endast när målsäganden är en fysisk person. Kronofogdemyndigheten ska därefter i sin tur kontakta målsäganden och erbjuda hjälp med att ansöka om verkställighet (2 kap. 3 § utsökningsförordningen [1981:981]). Målsäganden behöver alltså inte själv ta initiativ till att frågan om verkställighet tas upp (prop. 1993/94:143 s. 53). Det kan dock dröja ett par eller flera veckor innan en sådan skriftlig förfrågan skickas ut. I november 2024 var den s.k. väntetiden i detta avseende 20 vardagar, men den kan variera. Det är dock naturligtvis möjligt för målsäganden att ansöka om verkställighet innan Kronofogdemyndigheten har tagit kontakt, och även redan före det att domen har fått laga kraft (jfr 3 kap. 6 § utsökningsbalken).

Om målsäganden vill begära verkställighet, måste han eller hon göra en ansökan. En ansökan kan göras muntligen eller skriftligen och kan ges in digitalt (2 kap. 1 § första stycket utsökningsbalken). Normalt sett riskerar den som ansöker om verkställighet att få betala förrättningskostnader, men ett brottsoffer som fått skadestånd är befriat från grundavgift, förberedelseavgift och försäljningsavgift (15 § första stycket förordningen [1992:1094] om avgifter vid Kronofogdemyndigheten). Sökanden kan dock bli ansvarig för särskild avgift om det uppkommer en särskild kostnad för staten för en åtgärd i målet (13 § samma förordning).

Det förs inte statistik över hur många brottsskadestånd som döms ut eller godkänns varje år i domar och strafföreläggande, och Kronofogdemyndigheten registrerar inte hur många sådana

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

avgöranden som kommer in till dem. Det är också oklart i hur stor omfattning utdömda eller förelagda brottsskadestånd betalas direkt till målsägandena, eftersom det inte går att ta fram sådana uppgifter. Däremot finns det statistik på bl.a. antalet nya utsökningsmål hos Kronofogdemyndigheten som avser brottsskadestånd. År 2023 kom det in knappt 17 000 nya ansökningar om verkställighet från målsägande.[1] Samma år lades det upp ungefär 21 000 utsökningsmål, där målsäganden hade ställning som sökande.[2] Om även regresskraven från Brottsoffermyndigheten räknas in, var det totala antalet nya utsökningsmål som avsåg brottsskadestånd cirka 25 000.

Tabell 3.1 Ansökningar och mål om verkställighet m.m.

	Antal nya ansökningar		Antal nya mål		
År	Totalt antal	Varav ansökningar där Brottsoffermyndigheten är borgenär	Totalt antal	Varav mål där Brottsoffermyndigheten är borgenär	Antal berörda gäldenärer
2020	16 978	3 331	21 004	3 657	12 386
2021	16 731	2 852	20 757	3 180	12 848
2022	18 467	3 614	22 663	4 022	13 893
2023	20 393	3 516	25 020	3 916	15 308

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Från det att ansökan har registrerats och till dess att handläggningsåtgärder börjar vidtas hos Kronofogdemyndigheten kan det ofta ta ett antal veckor. I november 2024 var väntetiden i detta avseende dock 4–6 månader.

Den skadeståndsskyldige (gäldenären) är sökandens motpart och ska först underrättas om målet. Någon underrättelse behöver dock inte skickas om det finns risk för att gäldenären skaffar undan eller förstör egendom eller om saken annars är brådskande, och inte heller om gäldenären saknar känt hemvist och det inte har kunnat klarläggas var han eller hon uppehåller sig. (Se 4 kap. 12 § utsökningsbalken.) I underrättelsen informeras gäldenären om att betalning måste ske inom viss tid för att inte verkställighetsåtgärder ska vidtas. Tidsfristen för betalning (den s.k. avitiden eller kravtiden) är

[1] Uppgiften om antalet målsägande innefattar här såväl fysiska som juridiska personer.
[2] Det läggs upp ett utsökningsmål för varje skadeståndsskyldig gäldenär. Eftersom det i en ansökan kan riktas krav mot flera gäldenärer (t.ex. vid solidariskt ansvar) är antalet mål fler än antalet ansökningar. Samma målsägande kan förekomma i flera ansökningar.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

inte författningsreglerad utan bestäms av Kronofogdemyndigheten. Om gäldenären är bosatt i Sverige, sätts den vanligen till 14 dagar efter avsändandet av underrättelsen.

År 2023 gjordes det egna inbetalningar från gäldenärer i drygt 6 100 av de totalt cirka 25 000 nya målen (dvs. i cirka 24 procent av dem) under de tolv första månaderna efter målets ankomst.[3] Det belopp som sammanlagt betalades in uppgick till cirka 88,7 miljoner kronor.[4]

Tabell 3.2 Egen inbetalning av gäldenären

År	Antal nya mål	Varav mål med egen inbetalning	Andel mål med egen inbetalning (procent)	Inbetalda belopp (kronor)
2020	21 004	5 458	26,0	100 600 000
2021	20 757	5 674	27,3	70 800 000
2022	22 663	5 872	25,9	70 500 000
2023	25 020	6 137	24,5	88 700 000

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Om full betalning inte kommer in görs det en tillgångsutredning (om en sådan inte nyligen har gjorts på grund av någons tidigare ansökan). En tillgångsutredning innebär att Kronofogdemyndigheten utreder gäldenärens anställnings- och inkomstförhållanden och undersöker om han eller hon har utmätningsbar egendom. Kronofogdemyndigheten får vidta de utredningsåtgärder som är befogade. (Se 4 kap. 9 § utsökningsbalken.) Gäldenären är skyldig att själv lämna uppgifter till Kronofogdemyndigheten. Därutöver görs det regelmässigt bl.a. sökningar i offentliga register samt förfrågningar till banker, försäkringsbolag, arbetsgivare och andra myndigheter (prop. 2021/22:197 s. 29). Om det finns lön eller egendom som kan tas i anspråk för betalning av skulden beslutar Kronofogdemyndigheten om utmätning. I första hand utmäts sådana tillgångar som kan användas till fordringens betalning med minsta kostnad, förlust eller annan olägenhet för gäldenären (4 kap. 3 §). Kronofogdemyndighetens beslut får överklagas (18 kap. 2 §).

[3] Betalningen kan ha lett till att målet blivit delvis eller fullt betalt.
[4] Betalning kan också erläggas senare än efter tolv månader. Totalt belopp som betalades in under 2023 var 120 miljoner kronor.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

År 2023 beslutades det om utmätning i 9 100 av alla nya mål (dvs. i cirka 36 procent av dem) under de första tolv månaderna efter målets ankomst (se tabell 3.3). Det belopp som sammanlagt drevs in under den tiden uppgick till cirka 75,7 miljoner kronor.[5] Till största delen kom detta belopp från löneutmätning. Detta beror bl.a. på att fordringar som avser skadestånd på grund av brott sedan den 10 september 2022 har företräde framför oprioriterade fordringar vid löneutmätning (7 kap. 14 § första stycket 4 utsökningsbalken).

Av de mål som kom in under 2020–2022 avslutades knappt 30 procent som fullbetalda inom ett år.[6]

Tabell 3.3 Beslut om utmätning

År	Antal nya mål	Antal mål med minst ett utmätningsbeslut	Andel mål med minst ett utmätningsbeslut (procent)	Indrivet belopp (kronor)
2020	21 004	7 591	36,1	44 000 000
2021	20 597	7 985	38,5	136 100 000
2022	22 663	8 916	39,3	44 500 000
2023	25 020	9 100	36,4	75 700 000

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Många gånger saknar gäldenären utmätningsbara tillgångar som räcker till betalning av hela utmätningsfordringen. Om utredningen visar att så är fallet, ska Kronofogdemyndigheten upprätta en utredningsrapport och underrätta såväl sökanden som gäldenären. Om gäldenären redan är utredd på grund av andra skulder, får sökanden i stället en delredovisning som bl.a. återger innehållet i den tidigare utredningen. I underrättelsen till sökanden ska det dessutom lämnas uppgift om vilka utredningsåtgärder som myndigheten planerar att vidta senare under målets handläggning. (Se 4 kap. 9 a § utsökningsbalken.) Utifrån dessa uppgifter kan sökanden bedöma om det är meningsfullt att låta målet ligga kvar hos Kronofogdemyndigheten eller om ansökan ska återkallas.

[5] Totalt belopp som drevs in under 2023, oavsett skuldernas ålder, var närmare 252 miljoner kronor.
[6] Kronofogdemyndigheten, Korta analyser nr 1-2024, Utbetalning av skadestånd till brottsoffer.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

År 2023 fick sökandena en utredningsrapport eller en delredovisning i sammanlagt nästan 16 000 av de nya målen (se tabell 3.4). I dessa mål kan det också ha gjorts en egen inbetalning eller ha beslutats om utmätning, men utan att sökanden fått hela fordringen betald. Det belopp som kvarstod obetalt efter tolv månader uppgick sammanlagt till närmare 1,1 miljarder kronor. Många mål pågår dock längre, ofta i mer än fem år. Den totala skulden på brottsskadestånd uppmättes i slutet av 2023 till över 10 miljarder kronor, och drygt 46 000 personer var skadeståndsskyldiga.[7]

Tabell 3.4 Mål med delredovisning eller utredningsrapport

År	Antal nya mål	Antal delredovisade mål	Antal mål med utredningsrapport	Totalt (delredovisning och utredningsrapport)	Belopp som var obetalt efter 12 månader (kronor)
2020	21 004	7 289	8 129	15 418	550 300 000
2021	20 757	7 054	7 936	14 990	1 265 300 000
2022	22 663	7 841	8 165	16 006	806 600 000
2023	25 020	8 949	6 922	15 871	1 080 400 000

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Kronofogdemyndigheten har som målsättning att vara klar med en tillgångsutredning inom fyra månader. Den verkliga väntetiden kan dock vara betydligt längre; i november 2024 var den 9–12 månader. När det sedan tidigare finns en utredningsrapport kan delredovisning dock ske till sökanden med vändande post.

Medianvärdet för Kronofogdemyndighetens handläggningstider var 84 dagar år 2023. Det avser antalet dagar mellan det datum målet kom in och det datum det första beslutet i målet fattades. Mål i vilka full betalning erläggs, som återkallas av sökanden eller som delredovisas ingår inte.

[7] Av dessa var cirka 87 procent män och 13 procent kvinnor. Cirka 0,5 procent var under 18 år.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Betalning ur förverkade medel

Nya regler om förverkande av egendom började gälla den 8 november 2024. Reglerna innebär bl.a. att en målsägande i vissa fall kan ha rätt till betalning av sitt enskilda anspråk ur medel som förverkas från den skadeståndsskyldige när denne gjort en vinst på brottet (36 kap. 21 och 22 §§ brottsbalken). En förutsättning för att målsäganden ska ha rätt till betalning på detta sätt är att det enskilda anspråket svarar mot det som förverkas. Så kan exempelvis vara fallet om målsäganden utsatts för ett bedrägeri och vilseletts att betala ut pengar. Målsägandens anspråk motsvarar då brottsvinsten, som ska förverkas. När målsäganden har rätt till betalning av sitt enskilda anspråk ur det som staten får in till följd av ett förverkandebeslut behöver han eller hon inte vända sig mot den skadeståndsskyldige för att få ut ersättningen. I stället ska Polismyndigheten kontakta målsäganden och översända pengarna. (Se prop. 2023/24:144 s. 281 f. och 439 f. samt 3 § förordningen [2004:1319] om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.)

3.3.3 Försäkringsersättning

Försäkringsskydd vid brottsskador

Försäkringar ger ett ekonomiskt skydd vid oförutsedda händelser. En rad olika försäkringar kan aktualiseras när någon drabbas av brott. I detta avsnitt ges en översiktlig redogörelse över de vanligaste.

Hemförsäkringar

Cirka 96 procent av befolkningen i Sverige omfattas av en hemförsäkring, som egentligen är ett paket av flera försäkringar. Hemförsäkringen gäller vanligtvis inte bara för den som är försäkringstagare utan även för dennes familjemedlemmar som har samma huvudsakliga bostad.

Vissa bestämmelser om rättsförhållandet mellan försäkringsgivaren och försäkringstagaren finns i försäkringsavtalslagen (2005:104), som i stor utsträckning är tvingande till försäkringstagarens förmån. Men vad som ersätts, under vilka förutsättningar och med vilka belopp regleras annars i försäkringsvillkoren. Dessa skiljer sig

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

åt mellan olika försäkringsbolag. På det stora hela uppvisar de dock många likheter.

I alla hemförsäkringar ingår det som standard ett s.k. *överfallsskydd*. Överfallsskyddet ersätter vanligtvis skador till följd av uppsåtligt fysiskt våld och allvarligare sexualbrott. Vilka brott som ger rätt till överfallsersättning kan variera, men typiskt sett är det misshandel av normalgraden, grov misshandel, våldtäkt och våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn samt sexuellt övergrepp och sexuellt övergrepp mot barn. Vissa försäkringsbolag lämnar också ersättning vid sexuellt ofredande mot barn samt grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Tillämpningsområdet är alltså begränsat och försäkringsersättning betalas inte i många av de fall då det finns rätt till kränkningsersättning enligt skadeståndslagen (eller brottsskadelagen).

När det föreligger ett försäkringsfall betalas ersättning med ett schabloniserat engångsbelopp utifrån vilket brott som den försäkrade har utsatts för. Beloppet inkluderar i regel kränkningsersättning, ersättning för sveda och värk samt kostnader under akuttiden. Vanligen ingår också kristerapi. Även vid dödsfall utgår försäkringsersättning med en fast summa, bl.a. för begravningskostnader.

Försäkringsbolagens ersättningar från överfallsskyddet har generellt sett brukat ligga ungefär i nivå med de belopp som domstolarna och Brottsoffermyndigheten i normalfallen bestämmer för kränkning. De kraftigt höjda ersättningsbeloppen som blev följden av lagändringarna i juli 2022 har dock inte lett till att försäkringsvillkoren har ändrats i detta avseende. Överfallsersättningen är därför numera betydligt lägre än motsvarande kränkningsersättning. I förarbetena till de nyss nämnda lagändringarna gjordes dock bedömningen att också försäkringsbolagen skulle höja sina ersättningsnivåer (prop. 2021/22:198 s. 47).

Det förhållandet att ersättning utgår med ett i förväg bestämt belopp, oavsett hur stor den verkliga förlusten är, innebär att överfallsskyddet är en s.k. summaförsäkring. I dessa fall kan den försäkrade få överfallsersättning även om gärningspersonen eller någon annan skulle ha betalat hela skadeståndet.

Hemförsäkringarna ställer upp vissa aktsamhetskrav eller säkerhetsföreskrifter som, om de inte följs, kan påverka rätten till ersättning eller medföra att den sätts ned. Dessa uttrycks på lite olika sätt i försäkringsbolagens villkor, men innebär att den försäkrade

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

inte får agera på ett sådant sätt att han eller hon utsätter sig för stor risk att skadas, t.ex. genom att själv tillgripa våld eller hot om våld, uppträda provocerande i tal eller handling, eller bege sig in i situationer där bråk uppstått eller hotar att uppstå. Överfallsskyddet gäller inte om skadehändelsen har samband med brottslig handling som den försäkrade har utfört, medverkat till eller främjat.

Det kan också finnas andra begränsningar i försäkringsvillkoren som gäller när eller med hur mycket ersättning lämnas. Det har varit vanligt att ersättning för överfall inte utgår om den försäkrade skadats av någon annan som omfattas av samma försäkring, som vid exempelvis våld i nära relationer. Under senare år har dock ett antal försäkringsbolag tagit bort detta slags undantag, men hos andra finns det ännu kvar.[8]

I hemförsäkringarna ingår det också ett *egendomsskydd* som kan ge ersättning vid brott som t.ex. skadegörelse och stöld, dvs. när den försäkrade har drabbats av sakskada. Vanligtvis görs det i sådana fall avdrag för självrisk. För egendom som hemförsäkringen inte täcker, t.ex. motordrivna fordon och djur, erbjuds det särskilda försäkringar.

Olycksfalls- och sjukförsäkringar

Enskilda kan teckna sjuk- eller olycksfallsförsäkringar som ger ersättning med anledning av personskada till följd av vissa brott. Försäkringsbolagen definierar ett olycksfall som en kroppsskada som den försäkrade drabbas av genom en plötslig yttre händelse, dvs. ett utifrån kommande våld mot kroppen. Vid ett försäkringsfall kan ersättning betalas för t.ex. sjukvårdskostnader, bestående kroppsskada och arbetsoförmåga. Framför allt omfattas många av gruppförsäkringar, t.ex. genom sitt fackförbund, eller av kollektivavtalsgrundade försäkringar, som tecknas av arbetsgivare till förmån för anställda. Nästan 90 procent av de som arbetar är försäkrade genom kollektivavtal och omfattas av Trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA och TFA-KL) eller Avtal om ersättning vid personskada (PSA). Dessa försäkringar gäller vid bl.a. olycksfall i arbetet, eller på väg till eller från arbetet, och ersättning kan utgå exempelvis om den anställde har utsatts för hot, våld eller rån.

[8] Forena (2022). *Våld i nära relationer*, s. 12 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ersättning lämnas då för inkomstförlust, sjukvårdskostnader, sveda och värk samt lyte och men. Däremot utgår inte ersättning för kränkning. I stort sett alla barn som går i förskola eller skola har en olycksfallsförsäkring genom kommunen. Vidare kan de som har skadats i samband med statlig verksamhet ha rätt till ersättning via Kammarkollegiet. Det gäller t.ex. de som är studenter, under militär utbildning eller intagna i kriminalvårdsanstalt m.fl.

Trafikförsäkringen

Om ett brottsoffer har skadats genom ett brott som har begåtts med användande av ett motordrivet fordon kan det finnas rätt till ersättning från trafikförsäkringen (trafikskadeersättning). Bestämmelser om detta finns i trafikskadelagen (1975:1410). Trafikskadeersättning utgår för person- eller sakskada som uppkommer i följd av trafik och betalas från trafikförsäkringen för det eller de inblandade fordonen (8 och 10 §§ trafikskadelagen). Om det saknas trafikförsäkring – trots att en sådan är obligatorisk för nästan alla motorfordon – betalas trafikskadeersättningen från Trafikförsäkringsföreningen (16 och 33 §§). Trafikskadeersättning för person- och sakskada beräknas på samma sätt som skadestånd (9 §). Ren förmögenhetsskada eller kränkning ersätts däremot inte. Inte heller betalas särskild anhörigersättning.

Den offentliga sjukförsäkringen

Ett brottsoffer som inte kan arbeta till följd av sin skada kan få ersättning från det offentligt finansierade sjukförsäkringssystemet. Förmåner som brottsoffret har rätt till enligt socialförsäkringsbalken, t.ex. sjukpenning och sjukersättning, ska avräknas när såväl skadestånd som brottsskadeersättning bestäms. Detsamma gäller pension eller annan periodisk ersättning eller sjuklön, om förmånen betalas av arbetsgivaren eller på grund av en försäkring som är en anställningsförmån. (Se 5 kap. 3 § skadeståndslagen och 4 § andra stycket brottsskadelagen.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ansvarsförsäkringar på skadevållarens sida

Ett brottsoffer kan i vissa fall också få ersättning från en försäkring på skadevållarens sida. I hemförsäkringarna ingår det ett ansvarsskydd som kan aktualiseras när någon kräver att den försäkrade ska betala skadestånd för person- eller sakskada. Vid ett försäkringsfall betalar försäkringsbolaget då det skadestånd – med avdrag för självrisk – som den försäkrade är skyldig att utge. Normalt sett gäller inte ansvarsskyddet om den försäkrade har orsakat skadan uppsåtligen, eller om skadan har uppstått i samband med en uppsåtlig brottslig gärning. Det brukar inte heller gälla föräldrars skadeståndsansvar för skada som deras barn uppsåtligen förorsakat genom brott (3 kap. 5 § skadeståndslagen). Däremot kan försäkringsersättning falla ut om gärningen har begåtts av någon som led av en allvarlig psykisk störning. Enligt försäkringsavtalslagen får ett handlande av en person i ett sådant sinnestillstånd nämligen inte leda till att försäkringsersättningen sätts ned, även om han eller hon skulle ha framkallat försäkringsfallet uppsåtligen. (Se 4 kap. 9 §.)

Skadeanmälan, utbetalning av ersättning och regressrätt

Den som vill få ersättning för en skada från en försäkring behöver göra en skadeanmälan till försäkringsbolaget. När skadan har uppkommit till följd av ett brott krävs det regelmässigt att det har gjorts en polisanmälan.

Skaderegleringen ska ske skyndsamt. Som huvudregel ska försäkringsersättningen vid personförsäkring betalas ut senast en månad efter det att rätten till ersättningen inträtt och sådan utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten och mot vem denna ska fullgöras har lagts fram för försäkringsbolaget. (Se 16 kap. 1 § försäkringsavtalslagen.) I huvudsak detsamma gäller för skadeförsäkringar (7 kap. 1 §). Hur lång tid det tar att reglera en personskada varierar beroende på hur komplicerat ärendet är. För flertalet personskador går det relativt snabbt att fastställa skadans omfattning och vilken ersättning som ska betalas ut. Ersättning från överfallsskyddet kan i många fall lämnas direkt efter det att skadeanmälan har gjorts, utan närmare utredning. Beviskravet för att få ersättning från en försäkring är inte heller lika högt som det är för att en gärningsperson ska dömas att betala brottsskade-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

stånd i domstol (se t.ex. ”Bilrånet” NJA 2017 s. 642). Normalt sett inväntar dock försäkringsbolagen antingen ett beslut om att förundersökning inte ska inledas eller att en sådan har lagts ned, eller en dom. I sakens natur ligger också att det tar längre tid att reglera de fall där det är aktuellt med invaliditetsersättning, eftersom det i allmänhet måste ha gått minst ett år innan det kan bedömas om en skada är bestående eller inte.

Möjligheterna att ta fram statistik över hur mycket det betalas ut i försäkringsersättningar för skador på grund av brott är begränsade. Det finns dock uppgifter om hur stora utbetalningar som har gjorts ur ett visst försäkringsmoment och hur många skadeanmälningar det rör sig om.

År 2023 betalades det ut cirka 78 miljoner kronor från överfallsskyddet i hem- och villahemförsäkringarna, och antalet anmälda skador för rån och överfall uppgick till drygt 4 600 (se tabell 3.5). Över tid har det utbetalade beloppet i detta avseende sjunkit; för tio år sedan lämnades det ersättning med närmare 104 miljoner kronor.

Tabell 3.5 Utbetald försäkringsersättning från hem- och villahemförsäkringar för rån och överfall

År	Antal inträffade skador	Skadebelopp (kronor)
2020	6 645	82 917 000
2021	5 630	70 807 000
2022	5 547	74 269 000
2023	4 654	78 147 609

Källa: Svensk Försäkring.

Det finns inte statistik på i vilken utsträckning försäkringsutbetalningar sker efter t.ex. en fällande dom respektive efter en nedlagd förundersökning. Den typen av information går inte heller att samla in manuellt. En grov uppskattning är emellertid att det i ungefär hälften av fallen finns en fällande dom.

Försäkringsbolagen har små möjligheter att rikta återkrav mot den som har orsakat en skada som har ersatts enligt ett överfallsskydd eller en annan personförsäkring. Det är endast ersättning för sjukvårdskostnader och andra faktiska utgifter och förluster som kan krävas tillbaka. (Se 16 kap. 10 § försäkringsavtalslagen). När försäkringsersättningen inte motsvarar den verkliga skadan, utan

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

som i summaförsäkringar betalas ut enligt en fast tabell, finns det däremot inte någon regressrätt. Det beror på att försäkringsbolaget då kan ha lämnat en mera generös ersättning, och det ska inte leda till att den skadeståndsskyldiges ansvar ökar. (Se prop. 2003/04:150 s. 575 f.)

3.3.4 Brottsskadeersättning

Kort historik

Systemet med statlig brottsskadeersättning, som kan ses som ett uttryck för solidaritet i samhället och en allmän hänsyn till brottsoffer, har byggts ut successivt sedan mitten av 1900-talet. Genom det s.k. rymlingsanslaget 1948 kunde ersättning betalas till den som orsakats person- eller sakskada av bl.a. personer som rymt från kriminalvårdsanstalter och ungdomsvårdsskolor. I början av 1970-talet tillkom det s.k. brottsskadeanslaget för att ge bistånd också åt dem som i andra situationer drabbats av personskada genom brott. Ersättning kunde i sådana fall lämnas efter en behovsprövning.

Ytterligare steg för att stärka brottsoffers rättigheter togs genom införandet av brottsskadelagen 1978. Genom lagen gavs brottsoffer en generell rätt till ersättning för främst personskador, utan behovsprövning, när ersättning inte kunde betalas av skadevållaren eller från en försäkring. (Se prop. 1977/78:126.)

Flera reformer genomfördes under 1990-talet och en bred översyn av brottsskadelagen gjordes i början av 2010-talet. Den nu gällande brottsskadelagen trädde i kraft 2014, samtidigt som 1978 års lag upphörde att gälla. (Se prop. 2013/14:94.)

Ansökan m.m.

Ansökan om brottsskadeersättning görs till Brottsoffermyndigheten på en särskild blankett eller i ett elektroniskt formulär.

Brottsskadeärendena handläggs på Brottsoffermyndighetens brottsskadeenhet och avgörs i de allra flesta fallen av en beslutsfattande jurist. Ärenden som avser större belopp eller innefattar komplexa frågeställningar avgörs av en kvalificerad beslutsfattare, enhetschefen eller generaldirektören. Om huvudfrågan är av prin-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

cipiell karaktär avgörs ärendet av en särskild nämnd, Nämnden för brottsskadeersättning. Brottsoffermyndighetens beslut får inte överklagas (24 § brottsskadelagen). Däremot finns det rätt till omprövning (26 §).

Under 2023 kom det in över 12 200 ansökningar till myndigheten, vilket var en ökning med ungefär 20 procent jämfört med 2022.[9] Det avgjordes närmare 12 000 ärenden och det betalades ut totalt drygt 151 miljoner kronor i brottsskadeersättning. (Se tabell 3.6.) Bidragande orsaker till det ökade antalet ansökningar är sannolikt en mer omfattande informationsspridning om rätten till brottsskadeersättning och de höjda ersättningsbeloppen för kränkning. Av de avgjorda ärendena prövades 11 296 i sak, medan övriga 622 avvisades eller avskrevs på formella grunder. Av de sakprövade ärendena resulterade 5 040 i ett bifallsbeslut, medan övriga 6 256 innebar avslag.[10]

Tabell 3.6 Brottsskadeärenden och utbetald brottsskadeersättning

År	Antal inkomna ärenden	Antal avgjorda ärenden	Utbetald brottsskade-ersättning (kronor)
2020	9 984	10 086	95 842 000
2021	10 041	9 755	105 278 000
2022	10 285	10 383	117 684 000
2023	12 247	11 918	151 387 000

Källa: Brottsoffermyndighetens årsredovisning.

För att få brottsskadeersättning måste den skada som ska ersättas ha uppkommit till följd av brott (1 § brottsskadelagen). En ansökan om brottsskadeersättning får som utgångspunkt prövas endast om brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet. Den skadelidande ska också i skälig utsträckning ha bidragit till att det anmälda brottet kan utredas. (Se 16 §.) Men det krävs inte att det finns en fällande dom. Ersättning kan också beviljas om gärningspersonen är okänd och en förundersökning t.ex. har lagts ned av det skälet. I sådana fall gör Brottsoffermyndigheten en egen bedömning av

[9] I de 12 247 ärenden som kom in 2023 var 10 698 av de skadelidande vuxna (varav 52 procent kvinnor och 48 procent män) och 1 549 var barn (varav 51 procent flickor och 49 procent pojkar).
[10] Brottsoffermyndighetens årsredovisning 2023, s. 12.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

om ett brott har begåtts, med ledning av polisanmälan och övrig utredning.

Under 2023 avgjorde Brottsoffermyndigheten drygt 6 000 ärenden där det åberopades en dom eller ett godkänt strafföreläggande, och ungefär 5 700 ärenden med annat underlag (se tabell 3.7). Drygt 80 procent av brottsskadeersättningen lämnades i ärenden där det fanns en dom.

Tabell 3.7 Antal avgjorda ärenden som bygger på domar med skadestånd, strafföreläggande respektive nedlagd förundersökning

År	Domar med skadestånd	Strafföreläggande med skadestånd	Nedlagda förundersökningar
2020	4 923	30	5 067
2021	4 815	26	4 825
2022	5 207	31	5 027
2023	6 052	21	5 720

Källa: Brottsoffermyndighetens årsredovisning.

Den genomsnittliga handläggningstiden, dvs. den tid det tar för ett ärende att registreras, beredas, avgöras och expedieras, var 69 dagar år 2023. Möjligheterna att kommunicera digitalt med de brottsutsatta har bidragit till att den tid det tar att utreda ett ärende har minskat under de senaste åren. År 2023 skedde dock en viss ökning jämfört med året innan, då den genomsnittliga handläggningstiden var 62 dagar.

Skador som är ersättningsgilla och hur ersättningen bestäms

Brottsskadeersättningen är inte ett skadestånd utan en särskild offentligrättslig ersättning, som bestäms enligt reglerna i brottsskadelagen. Brottsskadelagen hänvisar dock på flera punkter till skadeståndslagens bestämmelser. Förutsättningarna för att få brottsskadeersättning respektive skadestånd skiljer sig dock åt i ett antal hänseenden. En skillnad är att det inte finns rätt att få ränta enligt räntelagen på brottsskadeersättningen, t.ex. från dagen för skadans uppkomst, på det sätt som gäller för skadestånd.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Personskada och kränkning, m.m.

Brottsskadeersättning betalas i första hand för personskada och kränkning.

Begreppet *personskada* har samma innebörd som i skadeståndsrätten, men i brottsskadelagen ersätts som personskada även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället. Däremot betalas inte ersättning för värdeföremål som klockor, smycken och plånböcker (prop. 1977/78:126 s. 40). Brottsskadeersättning för personskada bestäms i övrigt enligt reglerna i skadeståndslagen, dvs. ersättning utgår för bl.a. sjukvårdskostnad, inkomstförlust, sveda och värk samt lyte och men. (Se 4 § brottsskadelagen.) Inte sällan utgår brottsskadeersättning för personskada med ett högre belopp än vad domstolen bestämt i skadestånd, t.ex. på grund av att det efter rättegången har tillkommit ny medicinsk utredning eller den skadelidandes sjukskrivningsperiod har förlängts.

Brottsskadeersättning för *kränkning* betalas för den skada det innebär att någon allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid eller genom grovt förtal (5 § första stycket). Till skillnad från vad som gäller enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen kan brottsskadeersättning alltså inte utgå för andra ärekränkningsbrott än grovt förtal. Ersättning beviljas därför inte för förolämpning eller förtal som inte är grovt brott, och inte heller för t.ex. falskt eller obefogat åtal, falsk eller obefogad angivelse samt falsk eller vårdslös tillvitelse. Som skäl för att ärekränkningsbrotten i princip har undantagits har det uttalats bl.a. att möjligheten till ersättning inte framstår som lika angelägen i alla situationer (prop. 2016/17:222 s. 84 f.).

Brottsskadeersättning betalas också för *skada som ersätts med särskild anhörigersättning* (5 a § första stycket brottsskadelagen).

Brottsskadeersättning för kränkning och särskild anhörigersättning bestäms enligt reglerna i skadeståndslagen. Brottsoffermyndighetens möjligheter att göra självständiga bedömningar i dessa delar är dock i ett avseende begränsade. Så är fallet om en domstol i sak har prövat ett yrkande om skadestånd för kränkning eller särskild anhörigersättning. Då får brottsskadeersättningen i berörda delar inte bestämmas till ett lägre belopp än det domstolen har dömt ut, om inte annat följer av brottsskadelagen. (Se 5 § andra

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

och tredje styckena samt 5 a § andra stycket brottsskadelagen.) Att domstolen har prövat ett yrkande i sak innebär att den har tagit ställning till ett belopp som det råder tvist om och sedan lagt denna sakprövning till grund för sitt avgörande. Skulle domen däremot grundas på att yrkandet har medgetts eller att skadeståndsbeloppet har vitsordats är Brottsoffermyndigheten inte bunden av det utdömda beloppet. Brottsoffermyndigheten är också fri att bestämma ett högre belopp än det som domstolen har beslutat. (Se prop. 2013/14:94 s. 27 f. och 76 f.) Dessutom ska Brottsoffermyndigheten tillämpa de särskilda reglerna om jämkning och beloppsgränser som gäller enligt brottsskadelagen (se nedan).

Av de 12 247 ärenden som kom in till Brottsoffermyndigheten år 2023 gällde 11 228 ersättning för personskada, kränkning och skada som ersätts med särskild anhörigersättning.

Sakskada och ren förmögenhetsskada

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada betalas endast i undantagsfall. Bakgrunden till detta är att skälen för ett ersättningsåtagande från samhällets sida inte har ansetts lika påtagliga som vid t.ex. personskador, och att den skadelidande i stor utsträckning kan och bör försäkra sig mot egendomsskador. Beträffande skador som vållas av vissa s.k. rymlingar m.fl. har det dock ansetts föreligga speciella förhållanden som motiverar förmånligare regler, framför allt hänsynen till dem som bor i närheten av anstalter m.m. (Se prop. 1977/78:126 s. 10 f.) Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada kan därför lämnas om gärningspersonen vid tiden för brottet var intagen i en kriminalvårdsanstalt, i ett s.k. LVM-hem för tvångsvård av missbrukare eller i ett särskilt ungdomshem, eller om han eller hon var häktad. Typiska sådana s.k. rymlingsbrott är tillgrepp av fortskaffningsmedel samt stölder genom inbrott i bensinstationer, kiosker och fritidshus. För att ersättning ska betalas för ren förmögenhetsskada krävs det dock dessutom särskilda skäl. Särskilda skäl kan finnas om brottet har begåtts mot arbetsgivare, fosterföräldrar, övervakare eller andra som står i liknande förhållande till skadevållaren. (Se 6 och 7 §§ brottsskadelagen.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

I s.k. ömmandefall kan ersättning betalas även i andra situationer än de som nu har sagts. Det förutsätts då att den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har försvårats genom skadan eller att ersättningen annars framstår som särskilt angelägen. (Se 8 §.) Det är bara undantagsvis som Brottsoffermyndigheten har lämnat brottsskadeersättning på denna grund.

I de fall det finns rätt till brottsskadeersättning för de nu behandlade typerna av skador bestäms den enligt reglerna i skadeståndslagen.

Av de 12 247 ärenden som kom in år 2023 gällde 1 019 ersättning för sakskada eller ren förmögenhetsskada. Ansökningarna avsåg nästan uteslutande brottsskadeersättning till följd av bedrägeribrott och på grund av de höga krav som ställs lämnades inte ersättning i ett enda fall.

Jämkning och beloppsgränser

Brottsskadeersättningen kan i vissa fall jämkas, och jämkning kan ske i fler situationer än vad som är möjligt enligt skadeståndslagen. Eftersom ersättningen inte bara har en social funktion utan också ska ses i ett kriminalpolitiskt sammanhang, har det ansetts rimligt att den som har deltagit i brottslig eller på annat sätt klandervärd verksamhet får finna sig i en viss reduktion av den ersättning som annars skulle ha utgått. (Se prop. 1977/78:126 s. 25 och prop. 1998/99:41 s. 13 f.)

Enligt brottsskadelagen får jämkning ske om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande genom sitt uppträdande i samband med brottet eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken (12 § första stycket). Typfall för jämkning är när skadan har inträffat vid en uppgörelse i kriminella kretsar eller i samband med narkotikabrottslighet, eller när den skadelidande har uppträtt provocerande (prop. 2013/14:94 s. 80 f.).

Brottsskadeersättning för sakskada eller ren förmögenhetsskada får även jämkas om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken genom att inte vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder (12 § andra stycket).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Till skillnad från vad som gäller enligt skadeståndslagen kan jämkning dock inte ske på grund av förhållanden på skadevållarens sida (jfr 6 kap. 2 § skadeståndslagen).

Brottsoffermyndigheten beaktar jämkningsskäl självmant. Om det finns skäl för nedsättning av brottsskadeersättningen sker jämkning helt eller till hälften, inte till några andra kvotdelar.

Vidare gäller vissa beloppsgränser för brottsskadeersättningen för att undvika att den blir exceptionellt hög. Ersättning för personskada i form av engångsbelopp betalas ut med högst tjugo gånger det vid beslutstillfället gällande prisbasbeloppet enligt socialförsäkringsbalken.[11] För sakskada och ren förmögenhetsskada gäller högst tio gånger prisbasbeloppet. (Se 14 § brottsskadelagen.) För kränkning finns det dock inget takbelopp (prop. 2013/14:94 s. 33 f.).

Förhållandet till annan ersättning – subsidiaritetsprincipen

Som redan har sagts innebär subsidiaritetsprincipen i brottsskadelagen att brottsskadeersättning betalas endast till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan (10 § första stycket). Sådan annan ersättning ska avräknas när brottsskadeersättningen bestäms.

Vad som ska beaktas är inte bara ersättning som faktiskt har betalats, utan avgörande är vad den skadelidande har rätt till. Det kan t.ex. vara ersättning från en *försäkring*. Försäkringsfrågan ska vara utredd innan brottsskadeersättning kan komma i fråga. Om det finns försäkring, behöver sökanden först anmäla skadan till det eller de försäkringsbolag som är aktuella. Sökanden ska i ansökan om brottsskadeersättning fylla i uppgifter om bl.a. vilka försäkringar som fanns vid skadetillfället och vilket belopp som i förekommande fall har betalats ut. I ansökan ges Brottsoffermyndigheten också fullmakt att ta del av vissa uppräknade handlingar. Det är bl.a. uppgifter från försäkringsbolag om sökandens försäkringssituation. Med stöd av fullmakten kan Brottsoffermyndigheten själv hämta in det ytterligare underlag som behövs för prövningen. Det är inte helt ovanligt att den skadelidande omfattas av en försäkring som han eller hon inte är medveten om, eller att han eller hon inte känner till att ersättning kan lämnas enligt överfallsskyd-

[11] År 2025 är prisbasbeloppet 58 800 kronor, vilket innebär att gränsen går vid 1 176 000 kronor.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

det i hemförsäkringen. Brottsoffermyndigheten gör därför rutinmässiga försäkringskontroller genom förfrågningar till de största försäkringsbolagen. Upptäcks det att det finns en försäkring hänvisas sökanden till att göra en skadeanmälan och efter beslut från försäkringsbolaget komplettera sin ansökan. I vissa fall kan det ske en s.k. delreglering, t.ex. genom att brottsskadeersättning för kränkning betalas ut när den försäkring som identifierats är en olycksfallsförsäkring som bara ersätter kostnader, invaliditet och ärr. Brottsoffermyndigheten har inte statistik på hur mycket som avräknas till följd av att sökandena har fått försäkringsersättning. Avräkning sker dock i majoriteten av ärendena och i vissa fall avslås ansökan helt av det skälet att brottsoffret har blivit kompenserad fullt ut genom en försäkring.

När det gäller ett utdömt *skadestånd* ska detta avräknas från brottsskadeersättningen endast till den del det har betalats eller bedöms bli betalat (10 § andra stycket brottsskadelagen). I ansökan om brottsskadeersättning ska sökanden fylla i om han eller hon har fått ersättning från gärningspersonen och i så fall med vilket belopp. För att brottsskadeersättningen inte ska minskas när det finns en dom på skadestånd krävs det normalt att sökanden kan visa att den skadeståndsskyldige inte har ekonomisk förmåga att betala detta. Om flera gärningspersoner – och eventuella vårdnadshavare – är solidariskt skadeståndsskyldiga behöver sökanden visa att inte någon av dem kan betala. Det kan ske exempelvis genom att det läggs fram en utredningsrapport där det framgår att gäldenären eller gäldenärerna saknar utmätningsbara tillgångar. (Se prop. 2013/14:94 s. 79.) Brottsoffermyndigheten kräver att skadeståndet inte kan bedömas bli betalat inom rimlig tid, vilket för närvarande anses vara ett år. I regel krävs det alltså att brottsoffret först har ansökt om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten. Men det kan också framgå av annat underlag att den skadeståndsskyldige exempelvis har omfattande skulder och därför kan bedömas inte kunna betala. Brottsoffermyndigheten har i ärendehandläggningen tillgång till Kronofogdemyndighetens e-tjänst för skuldutdrag och kan därmed se gäldenärens aktuella skuldsaldo i allmänna och enskilda mål, pågående verkställighetsåtgärder m.m. Det finns alltså inte ett absolut krav på att ge in en utredningsrapport.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Återbetalning av utbetald brottsskadeersättning

Under vissa förutsättningar ska Brottsoffermyndigheten kräva tillbaka brottsskadeersättning som har betalats ut. Så ska ske om sökanden har lämnat oriktiga uppgifter eller förtigit förhållanden av betydelse, eller om sökanden efter utbetalningen har fått annan ersättning för skadan, t.ex. från en försäkring. Även i andra fall ska Brottsoffermyndigheten kräva tillbaka brottsskadeersättning som har betalats felaktigt eller med ett för högt belopp, och den som har fått ersättningen har insett eller borde ha insett detta. I samtliga fall gäller att återkrav ska beslutas i den utsträckning det inte är oskäligt. (Se 33 § brottsskadelagen.) Vid bedömningen av om ett återkrav är oskäligt ska det beaktas bl.a. i vilken grad den felaktiga utbetalningen har berott på sökanden, hur lång tid det har gått sedan utbetalningen gjordes och hur pass stort belopp det är fråga om (prop. 2013/14:94 s. 92).

Bakgrunden till bestämmelserna om återbetalning är att brottsskadeersättningen ska uppfattas som rättvis och grundas på ett verkligt behov samt att systemet inte ska inbjuda till missbruk. Om den person som återkravet riktar sig mot inte betalar tillbaka frivilligt, får Brottsoffermyndigheten ansöka om betalningsföreläggande hos Kronofogdemyndigheten eller väcka talan vid allmän domstol. (Se prop. 2013/14:94 s. 62.) Återkrav aktualiseras i praktiken oftast när det i efterhand visar sig att gärningspersonen har betalat hela eller delar av skadeståndet.

Statens regressrätt och kvittning

Den rättsliga regleringen

När brottsskadeersättning har betalats inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det betalade beloppet. Staten övertar även rätten till ränta från den dag brottsskadeersättning betalas. Brottsoffermyndigheten ska rikta återkrav (regress) mot gärningspersonen, om det inte är olämpligt med hänsyn till hans eller hennes personliga förhållanden eller till möjligheterna att få fordran betalad. Om det finns synnerliga skäl, får Brottsoffermyndigheten helt eller delvis efterge regressfordran. (Se 28 § första stycket och 29 § brottsskadelagen.) Det är också möjligt att utöva regress mot annan än

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

den brottsliga skadevållaren, exempelvis en vårdnadshavare som är skadeståndsskyldig enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen.

Om det inte finns någon dom på skadestånd, har Brottsoffermyndigheten rätt att väcka talan mot gärningspersonen eller den som annars är skadeståndsskyldig, i den mån brottsskadeersättning har betalats (prop. 2013/14:94 s. 48 och t.ex. Svea hovrätts dom den 28 februari 2017 i mål FT 8731-16).

En bestämmelse om regress fanns redan i 1978 års brottsskadelag, men reglerna skärptes i samband med 2014 års reform. Gärningspersonens ansvar för brottsskador har ansetts vara en självklar princip och återkraven viktiga både ur ett ekonomiskt perspektiv och av rättviseskäl. I förarbetena uttalas att Brottsoffermyndigheten bör utnyttja regressmöjligheten i betydande utsträckning och vara återhållsam med att befria gärningspersonen från betalningsskyldighet. (Se prop. 2013/14:94 s. 48 f. och 88 f.)

Staten inträder även i den skadelidandes rätt till annan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes, trots att avräkning borde ha gjorts (28 § andra stycket brottsskadelagen). Det kan framför allt röra sig om ersättning från en försäkring som inte var känd när brottsskadeersättning betalades ut. Staten övertar alltså den skadelidandes rätt till försäkringsersättning i förhållande till försäkringsbolaget. Regressrätten syftar till att motverka att den skadelidande får dubbel ersättning och därigenom till att upprätthålla förtroendet för ersättningssystemet. Skulle det vara så att både försäkringsersättning och brottsskadeersättning har betalats ut till den skadelidande, dvs. om brottsoffret har överkompenserats, finns det inte längre någon rätt för staten att träda in i. Då kan i stället bestämmelsen om återkrav i 33 § aktualiseras. (Se prop. 2013/14:94 s. 50 f. och 89.)

Om brottsskadeersättning beviljas någon som har skulder till Brottsoffermyndigheten ska som huvudregel kvittning genomföras (34 § brottsskadelagen). Det innebär att brottsskadeersättningen i första hand används till att betala av på brottsoffrets skuld till staten. Den äldre skulden kan ha uppstått antingen genom att brottsoffret tidigare har varit en gärningsperson som staten har fått en regressfordran mot, eller genom att det finns ett återkrav mot honom eller henne på grund av en felaktigt utbetalad brottsskadeersättning. I den utsträckning det är skäligt får Brottsoffermyndigheten avstå

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

från kvittning, t.ex. när brottsskadeersättningen bedöms vara socialt angelägen. (Se prop. 2013/14:94 s. 55 f. och 93.)

Regresshanteringen hos Brottsoffermyndigheten

De fordringar som uppstår i och med att brottsskadeersättning betalats ut hanteras av Brottsoffermyndighetens regressenhet. När det är utrett att gäldenären saknar betalningsförmåga skickas det direkt en ansökan om verkställighet till Kronofogdemyndigheten. I andra fall sänder Brottsoffermyndigheten ett kravbrev till gäldenären och ger honom eller henne möjlighet att betala inom 30 dagar. En kombination av dessa sätt kan också förekomma.

Eftersom brottsskadeersättning bara lämnas när gärningspersonen, eller den som annars ansvarar för skadorna, inte kan betala skadeståndet är regressverksamheten huvudsakligen inriktad på långsiktig hantering. I många fall ger de enskilda kravärendena inte någon utdelning alls. På grund av det stora antalet regressärenden blir intäkterna ändå sammantaget betydande. I vissa fall kan krav också aktualiseras mot försäkringsbolag. Det sker framför allt när ersättning från en ansvarsförsäkring för gärningspersonen kan falla ut, typiskt sett när han eller hon har begått den aktuella brottsligheten under påverkan av en allvarlig psykisk störning. I övriga fall görs det inte några kontroller av eventuella försäkringar i efterhand, eftersom den frågan är utredd av brottsskadeenheten före utbetalningen.

I slutet av 2023 fanns det 44 666 ärenden registrerade för regress.[12] Regressintäkterna under 2023 uppgick totalt till närmare 59 miljoner kronor. (Se tabell 3.8.) Detta var en ökning med 18 procent jämfört med föregående år. Bakgrunden till ökningen var framför allt den lagändring som trädde i kraft den 10 september 2022 och som innebar att fordringar som avser skadestånd på grund av brott ska ha företräde framför oprioriterade fordringar vid löneutmätning (7 kap. 14 § första stycket utsökningsbalken). Regressintäkterna under 2023 motsvarade knappt 40 procent av den utgift som staten hade för brottsskadeersättningen.

[12] 41 315 av de betalningsansvariga personerna var män och 3 351 var kvinnor, 32 personer var under 18 år (3 flickor och 29 pojkar).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Tabell 3.8 Regressärenden och intäkter genom regress

År	Antal aktiva regressärenden	Inkomna medel (kronor)
2020	43 643	37 618 000
2021	43 985	39 934 000
2022	44 512	49 578 000
2023	44 666	58 592 000

Källa: Brottsoffermyndighetens årsredovisning.

En del av de inkomna medlen avser kvittning, dvs. när beviljad brottsskadeersättning används till att betala av på brottsoffrets tidigare skuld till staten (se även avsnitt 5.4.2 under rubriken Kvittning i vissa fall). Inkomna medel från kvittning uppgick under år 2023 till cirka 892 000 kronor. Antalet ärenden där kvittning aktualiserades var 89.[13]

3.4 Tidigare utredningar och initiativ

3.4.1 Inledning

Frågan om brottsoffers förutsättningar att få ut ersättning för sina skador har tagits upp tidigare i flera sammanhang. Det kan nämnas att Riksrevisionen i en granskning 2011 uppmärksammade att hela processen upplevs som krånglig och utdragen (Riksrevisionens rapport Brottsutsatt – Myndigheternas hantering av ekonomisk kompensation på grund av brott [RiR 2011:18] s. 33 f.). Subsidiaritetsprincipen var föremål för en översyn av Brottsskadelagsutredningen (se avsnitt 3.4.2). Därutöver har den och närliggande frågor senare tagits upp ett flertal gånger i riksdagen (se avsnitt 3.4.3). Även Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer (Ju 2019:16) betonade i sitt betänkande att utbetalningen av brottsoffers ersättningar måste fungera på ett effektivt sätt (SOU 2021:64 s. 303 f.).

[13] Av dessa gällde 76 män och 13 kvinnor.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

3.4.2 Brottsskadelagsutredningen

Att brottsskadeersättningen är underordnad andra ersättningar har gällt sedan tillkomsten av den ursprungliga brottsskadelagen 1978. Frågan om brottsskadeersättning ska betalas ut redan när en dom på skadestånd får laga kraft övervägdes dock – liksom mycket annat – i samband med att brottsskadelagen sågs över i början av 2010-talet.

Brottsskadelagsutredningen (Ju 2010:12) hade i uppdrag att bl.a. ta ställning till om det fanns skäl att lindra de krav som ställs på brottsoffret att på egen hand kräva betalning av den skadeståndsskyldige (dir. 2010:84). Utredningen ansåg dock att brottsskadeersättning inte borde betalas ut direkt efter en lagakraftägande dom. Sammantaget fann utredningen att vinsterna med att ändra systemet på detta sätt framstod som små, samtidigt som det fanns en rad nackdelar. I betänkandet diskuterades vilka verkningar en sådan ändring skulle få i olika hänseenden. Utredningen bedömde bl.a. att försäkringsskyddet skulle påverkas. Vidare skulle Brottsoffermyndighetens arbete förändras och ärendemängden där öka kraftigt. Samspelet mellan försäkringsbolagens skadeprövningsnämnder, domstolarna och Brottsoffermyndigheten skulle rubbas och de statsfinansiella konsekvenserna bli betydande. (Se SOU 2012:26 s. 175 f.)

I den efterföljande propositionen gjorde regeringen i huvudsak samma bedömning som Brottsskadelagsutredningen. Man konstaterade att en ändrad ordning visserligen skulle göra att ett brottsoffer inte behövde lägga ned tid och kraft på att få den ersättning som han eller hon hade rätt till från gärningspersonen eller försäkringsbolaget. Det anfördes dock att en komplikation med att staten i ett tidigare skede betalade brottsskadeersättning gällde överfallsskyddet i de svenska hemförsäkringarna. Om brottsskadeersättning betalades direkt, skulle det saknas incitament för enskilda att teckna överfallsskydd eftersom ersättning skulle utgå ändå. Detta skulle på sikt kunna leda till att överfallsskyddet helt togs bort, något som skulle drabba framför allt de brottsoffer som inte får sin sak prövad av domstol. En sådan förändring skulle också innebära en betydande kostnadsökning för staten. Att Brottsoffermyndigheten skulle behöva handlägga långt fler ärenden riskerade att leda till att handläggningstiderna ökade. Vidare bedömdes det finnas en fara för att skadeståndet förlorade sin funktion och mer skulle komma att likna

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

bidrag respektive böter. Det noterades också att brottsskadeersättningen i de flesta fall inte motsvarade hela det utdömda skadeståndet och att Brottsoffermyndigheten inte är bunden av en dom som grundas på att den tilltalade och målsäganden är överens om vilket belopp som ska betalas. Även om brottsskadeersättning betalades ut direkt efter att en dom fått laga kraft skulle det alltså i flera fall ändå kvarstå ett skadeståndsbelopp för brottsoffret att driva in från gärningspersonen. Man ansåg därför att brottsskadeersättningen även fortsättningsvis skulle vara underordnad andra ersättningsformer som står den skadelidande till buds. Det föreslogs att denna princip tydligare skulle komma till uttryck i lagen. (Se prop. 2013/14:94 s. 18 f.)

Utskottet tillstyrkte regeringens förslag i den berörda delen (bet. 2013/14:JuU38 s. 5 f.).

3.4.3 Riksdagsmotioner och tillkännagivanden

I riksdagen har det vid upprepade tillfällen lagts fram motioner som har handlat om utbetalningen av den ersättning som ett brottsoffer har tillerkänts. Flera av motionerna har gått ut på att staten mer eller mindre automatiskt ska betala ut det skadestånd som domstolen har fastställt till brottsoffret, eller att det ska införas en statlig skadeståndsgaranti. Och efter utbetalningen till brottsoffret ska staten ta över ansvaret och driva in skulden från gärningspersonen. Andra motioner har handlat om att utbetalningen av brottsskadeersättningen ska förenklas och effektiviseras, och betalas ut direkt efter att domen vunnit laga kraft. (Se t.ex. bet. 2016/17:JuU20, bet. 2017/18:JuU17, bet. 2018/19:JuU14 och bet. 2019/20:JuU41.) Justitieutskottet vidhöll under en rad år den tidigare uppfattningen om att brottsskadeersättning även i fortsättningen bör vara underordnad andra ersättningsformer som står den skadelidande till buds.

År 2021 uttalade utskottet att det inte är rimligt att brottsoffret själv tvingas ägna både tid och kraft åt att få sin självklara rätt. Riksdagen tillkännagav för regeringen att en ordning som innebär att ett ersättningsbelopp som fastställts av domstolen betalas ut direkt av Brottsoffermyndigheten, utan att brottsoffret själv måste agera gentemot gärningspersonen, bör utredas. (Se bet. 2020/21:JuU27, rskr. 2020/21:345.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

År 2022 beslutade riksdagen om ett nytt tillkännagivande och uppmanade regeringen att snarast tillsätta en utredning i enlighet med 2021 års tillkännagivande (bet. 2021/22:CU20, rskr. 2021/22:326).

3.5 EU-rätt och vad som gäller i andra länder

3.5.1 Brottsofferfrågor på EU-nivå

EU har vidtagit flera åtgärder och antagit ett antal direktiv för att stärka brottsoffers rättigheter och skydd.

I det s.k. ersättningsdirektivet[14] som antogs 2004 åläggs varje EU-medlemsstat att inrätta en nationell ordning för ersättning till offer för uppsåtliga våldsbrott. Varje medlemsstat får själv bestämma hur respektive ersättningsordning ska utformas så länge den garanterar en rättvis och lämplig brottsskadeersättning. Direktivet genomfördes i svensk rätt genom vissa ändringar i dåvarande brottsskadelagen och brottsskadeförordningen (prop. 2005/06:26).

År 2012 antogs det s.k. brottsofferdirektivet[15] som syftar till att säkerställa att brottsoffer får lämplig information, lämpligt stöd och skydd och kan medverka i straffrättsliga förfaranden. Brottsofferdirektivet genomfördes i svensk rätt framför allt genom vissa ändringar i rättegångsbalkens regler om tolkning och översättning åt målsägande i brottmål samt om målsägandens rätt till information om tidpunkt och plats för sammanträden inför rätten (prop. 2014/15:77).

En EU-strategi för brottsoffers rättigheter 2020–2025 lades fram i juni 2020.[16] I strategin fastställs det fem huvudprioriteringar på området. En av dem är förenklad tillgång till ersättning för brottsoffer.

I juni 2022 presenterades en utvärdering som gjorts av brottsofferdirektivet. Enligt utvärderingen har direktivet i stor utsträckning uppfyllt syftet att stärka brottsoffers rättigheter. Samtidigt påtalades att det kvarstår vissa problem. Ett av problemen är att det är svårt för brottsoffer att få ut ersättning från gärningspersonen på

[14] Rådets direktiv 2004/80/EG om ersättning till brottsoffer.
[15] Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem.
[16] Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén, EU-strategi för brottsoffers rättigheter (2020–2025), COM(2020) 258 final.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

grund av bristen på statligt stöd i den processen. Detta innebär en risk för sekundär viktimisering, dvs. att brottsoffret drabbas ytterligare.

Med utgångspunkt i vad som kom fram av utvärderingen presenterade EU-kommissionen i juli 2023 förslag på ett antal ändringar i brottsofferdirektivet, bl.a. om just förbättrade möjligheter att få ersättning från gärningspersonen.[17] Det fanns bl.a. ett förslag som gick ut på att det skulle bli obligatoriskt för medlemsstaterna att omedelbart efter domen betala ut den ersättning som gärningspersonen är skyldig, och sedan återkräva beloppet från gärningspersonen (artikel 16.2). Det angavs att en sådan ordning förväntas leda till en avsevärd förbättring av brottsoffrens rätt till ersättning från gärningspersonen och i stor utsträckning begränsa de situationer där det begärs statlig ersättning, som i de flesta fall endast beviljas om gärningspersonen inte har betalat.[18] Förhandlingarna av direktivet fortsatte under 2024. Under våren enades Europeiska unionens råd om en gemensam ståndpunkt (en allmän riktlinje) om kommissionens förslag. Där saknas de tidigare föreslagna ändringarna om utbetalning av ersättning från staten.

3.5.2 Översiktligt om regleringen i våra närmaste grannländer

Subsidiaritetsprincipen ingår i nästan alla ersättningssystem i EU:s medlemsstater. Det ställs vanligtvis krav på brottsoffret att först framställa skadeståndsanspråk mot gärningspersonen och att försöka få ut t.ex. försäkringsersättning innan det går att ansöka om eller beviljas statlig ersättning.

I det följande ges en summarisk beskrivning av reglerna om utbetalning av brottsskadeersättning i Danmark, Norge och Finland. Redogörelsen tar endast upp huvuddragen i respektive lands lagstiftning på det aktuella området.

[17] Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF{SEC(2023) 270 final} - {SWD(2023) 246 final} - {SWD(2023) 247 final.

[18] I regeringens faktapromemoria 2022/23:FPM132 anges att förslaget i artikel 16.2, att utdömt skadestånd ska betalas ut direkt till brottsoffret av behöriga myndigheter, är ett förfarande som i nuläget avviker från det svenska ersättningssystemet för brottsoffer, men att regeringen i juni 2023 beslutade om direktiv till en utredning som ska ta ställning till bl.a. om brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det bör tilläggas att det vid en internationell jämförelse av reglerna inte går att bortse från att även andra förhållanden har betydelse för hur ersättningssystemet i stort fungerar. Försäkringsförhållandena i de olika länderna skiljer sig exempelvis åt. Av särskild betydelse i det sammanhanget är att det i princip bara är i Sverige som hemförsäkringarna innehåller ett överfallsskydd och där det således går att få försäkringsersättning som innefattar kompensation för kränkning.

Danmark

I Danmark regleras rätten till statlig ersättning till brottsoffer i lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser (offererstatningsloven).

Beslut om ersättning fattas av en ersättningsnämnd (Erstatningsnævnet). Ersättning kan betalas till den som har lidit personskada till följd av ett brott mot bl.a. strafflagen. Ersättning utgår för personskada och för skada på kläder och personliga tillhörigheter som den skadelidande bar på sig vid brottet. Ersättning utgår också vid dödsfall. Även för rättsstridig kränkning av annans frihet, frid, ära eller person kan ersättning betalas. För sakskada utgår inte ersättning annat än om skadevållaren t.ex. var intagen i kriminalvårdsanstalt, häktad eller placerad på ett särskilt boende för barn och unga.

Statlig ersättning beviljas inte i den utsträckning skadan ersätts av den skadeståndsskyldige eller täcks av försäkringsersättning eller andra förmåner som har karaktär av faktisk skadeförsäkring. Brottsoffret måste först vända sig till sitt försäkringsbolag. Däremot finns det inget krav på att han eller hon har försökt driva in skadeståndet från gärningspersonen. Om gärningspersonen inte har betalat skadeståndet innan betalningsfristen har gått ut, kan brottsoffret ansöka om ersättning hos nämnden.

Om brottsoffret har tillerkänts skadestånd genom dom, ska brottsskadeersättning för ersättningsgilla poster utgå med det belopp som har bestämts i domen. Det gäller under förutsättning bl.a. att skadeståndsyrkandet har prövats i sak av domstolen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

År 2023 betalades det ut drygt 252 miljoner danska kronor i brottsofferersättning i Danmark.[19]

Norge

I Norge trädde en ny lag om statlig ersättning till våldsoffer i kraft den 1 januari 2023, lov om erstatning fra staten til voldsutsatte (voldserstatningsloven). Genom den nya lagen genomfördes flera förändringar, bl.a. för att förenkla och påskynda utbetalningen av ersättningen. Det tidigare regelverket ansågs vara onödigt komplicerat och svårtillgängligt, och därmed även oförutsägbart. Handläggningstiderna hos Kontoret for voldsoffererstatning, som hanterar brottsskadeärendena, hade också blivit långa. År 2020 fick brottsoffer vänta i genomsnitt 420 dagar på ett beslut. (Se prop. 238 L [2020–2021] Lov om erstatning fra staten til voldsutsatte [voldserstatningsloven].)

Enligt den nya lagen kan statlig ersättning betalas till den som utsatts för vissa uppräknade brott, företrädesvis allvarliga våldsoch sexualbrott. Det som betalas är ersättning för personskada, s.k. menersättning, ersättning vid dödsfall och ersättning för kränkning (oppreisning). Sakskador ersätts inte. Det gäller även om dessa uppkommit på egendom som den våldsutsatta bar på sig vid gärningstillfället. Inte heller rena förmögenhetsskador ersätts.

För de brottsoffer som har tillerkänts skadestånd av gärningspersonen i en dom, ska ersättningen betalas ut av Kontoret for voldsoffererstatning efter det att domen har vunnit laga kraft och skadevållarens betalningsfrist har löpt ut. I samband med att domen meddelas ska brottsoffret tillfrågas om han eller hon vill att staten ska betala ersättningen och ta över fordran mot gärningspersonen. Utbetalning ska ske efter en anmälan med krav på betalning, som ska ges in till Kontoret for voldsoffererstatning inom sex månader från det att domen blev verkställbar. Kontoret for voldsoffererstatning ska betala ut samma belopp som domstolen har förpliktat gärningspersonen att betala i skadestånd, om det avser skador som är ersättningsgilla enligt voldserstatningsloven. Detta gäller när skadeståndet har prövats i sak och det inte är fråga om en s.k. utevarodom. (Se a. prop. s. 151.) Det som har betalats av skadevållaren

[19] Erstatningsnævnets årsberetning 2023, bilaga 2.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ska dras av från våldsofferersättningen, men däremot inte annan ersättning som erhållits efter domen. Vissa förmåner ska dras av redan av domstolen när skadeståndet bestäms. Och principen i den nya lagen är att våldsoffer ska få samma belopp från staten som gärningspersonen har dömts att betala till dem. Om Kontoret for voldsoffererstatning i varje ärende skulle pröva eventuella avdrag skulle, enligt förarbetena, risken vara stor att utbetalningarna försenades och ärendehanteringen blev mer resurskrävande. (Se a. prop. s. 62).

Staten tar över brottsoffrets anspråk och ska utöva regress mot skadevållaren. Kontoret for voldsoffererstatning ska se till att regressfordran mot skadevållaren skickas vidare till Statens inkassocentral omedelbart efter det att ersättningen har betalats ut till brottsoffret.

Ärenden som handläggs enligt den nya lagen ska ges särskild prioritet hos Kontoret for voldsoffererstatning. Förväntad handläggningstid är fyra veckor från det att ärendet blev klart för utbetalning.

År 2022, dvs. innan den nya lagen trädde i kraft, betalades det ut cirka 374 miljoner norska kronor i våldsofferersättning i Norge. I förarbetena till den nya lagen gjordes bedömningen att statens samlade utbetalningar till våldsoffer skulle ligga kvar på samma nivå. Den ersättning som betalades ut under 2023, enligt den gamla och den nya lagen, uppgick till sammanlagt närmare 522 miljoner norska kronor.[20]

Finland

Det finska statliga ersättningssystemet regleras i brottsskadelagen (29.12.2005/1204). Brottsskadeersättning kan betalas för bl.a. personskada och för lidande (kränkning) vid allvarliga våldsbrott. Även vid dödsfall utgår ersättning. Sakskada ersätts endast i undantagsfall, t.ex. när den har orsakats av någon som är intagen på anstalt. Ersättningen beviljas och betalas av Statskontoret.

Brottsskadeersättningen är subsidiär i förhållande till annan ersättning som brottsoffret har fått med anledning av samma skada. Innan en ansökan görs till Statskontoret måste sökanden undersöka ersättningsmöjligheterna från t.ex. sitt försäkringsbolag.

[20] Kontoret for voldsoffererstatnings årsrapport 2023, s. 8.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Däremot krävs det inte att gärningspersonen först har krävts på betalning av skadeståndet eller att denne har konstaterats sakna tillgångar. Skadestånd från gärningspersonen dras av från brottsskadeersättningen endast till den del det har betalats.

Staten har regressrätt och sökandens rätt att få ersättning av den skadeståndsskyldige övergår på staten den dag då Statskontoret har beslutat att betala ersättning.

År 2023 betalades det ut knappt 16,3 miljoner euro i brottsskadeersättning i Finland.[21]

3.6 Överväganden

3.6.1 En enklare process för att få brottsskadeersättning utbetald efter dom

Bedömning: Processen för att få ut brottsskadeersättning bör förenklas och förkortas med inriktning mot att utbetalning av brottsskadeersättning oftare än i dag ska kunna ske direkt efter att domen har fått laga kraft. Ett reformerat system för utbetalning av brottsskadeersättning bör utformas på ett sätt som inte i grunden påverkar gärningspersonens ansvar för brottsskadorna eller distinktionen mellan skadestånd och brottsskadeersättning.

Förslag: Den bestämmelse i brottsskadelagen som ger uttryck för den s.k. subsidiaritetsprincipen upphävs.

Skälen för bedömningen och förslaget

Behovet av att underlätta för brottsoffer

Det är en given utgångspunkt att reglerna om brottsskadeersättning så långt som möjligt bör vara utformade så att brottsoffer enkelt och snabbt ska kunna få ersättning för sina skador. Förändringar i den riktningen ligger i linje med strävan att stärka brottsoffers rättigheter och skulle spela en viktig roll för deras upplevelse av upprättelse. Det har ibland sagts att de som har utsatts för brott

[21] https://www.valtiokonttori.fi/sv/statistik-och-rapporter/statistik-om-ersattnings-och-skadetjanster/statistik-ovriga-ersattning/. Hämtat 2024-12-01.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

har fått utstå tillräckligt. När de redan har gått igenom en krävande rättegång och fått ett skadestånd utdömt ska de inte också behöva ta itu med en mödosam process för att få ut sin ersättning.

Ersättningssystemet i sin helhet kan upplevas som komplext, eftersom det bygger på en samverkan mellan flera olika ersättningsformer. Många gånger kan ett brottsoffer ha anledning att söka kompensation från mer än ett håll. Brottsskadeersättning betalas inte ut förrän möjligheterna att bli gottgjord genom skadestånd och försäkringar har utretts och uttömts. Innan brottsoffret kan få statlig ersättning behöver han eller hon därför i regel ha haft kontakt med den skadeståndsskyldige eller Kronofogdemyndigheten och eventuella försäkringsbolag. För vissa kan det vara svårt att veta vilka man ska vända sig till och i vilken ordning. Förfarandet kan kännas krångligt och påfrestande, och det kan dröja innan brottsoffret får de pengar som han eller hon har rätt till och behöver.

Som har framgått finns det redan regler och rutiner som syftar till att underlätta för brottsoffer i detta hänseende. Exempelvis tar Kronofogdemyndigheten regelmässigt kontakt med målsägandena och hjälper dem att utan avgift ansöka om verkställighet för att få ett utdömt skadestånd betalt. Dessutom lämnar flera andra myndigheter och aktörer utförlig information och anvisningar om hur man ska göra.

I Brottsoffermyndighetens uppdrag ingår det särskilt att vara ett informations- och kunskapscentrum för brottsofferfrågor och att aktivt verka för att berörda får kännedom om möjligheterna till brottsskadeersättning (1 och 2 §§ förordningen [2007:1171] med instruktion för Brottsoffermyndigheten). Förutom att Brottsoffermyndigheten ger generella instruktioner om hur man ska gå till väga för att få ersättning erbjuder myndigheten personlig service. År 2021 lanserades det en ersättningsguide för att möta behovet av individualiserad information. Brottsoffermyndigheten kan vägleda den skadelidande med i stort sett allt som gäller ersättningsfrågor.

Det går också att vända sig till en brottsoffer- eller kvinnojour eller liknande organisation för att få råd och stöd.

I vissa fall har brottsoffret haft ett målsägandebiträde under rättegången. Även om det inte ingår i ett målsägandebiträdes uppgifter att hjälpa till med att ansöka om vare sig verkställighet hos Kronofogdemyndigheten, försäkringsersättning hos försäkrings-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

bolaget eller brottsskadeersättning hos Brottsoffermyndigheten, kan den jurist som haft uppdraget ibland bistå med detta i egenskap av ombud eller hänvisa vidare till någon annan (jfr 3 § lagen om målsägandebiträde). Ett uppdrag som särskild företrädare för barn omfattar däremot numera att ta tillvara barnets rätt också vid bl.a. åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning (3 § lagen om särskild företrädare för barn).

Trots de regler och rutiner som finns och möjligheterna till vägledning från flera håll, kan det vara svårt för vissa att gå igenom de moment som krävs för att få brottsskadeersättning. Även om det lämnas mycket information genom olika kanaler, har inte alla förmåga att ta den informationen till sig. Ett brottsoffer kan behöva flera former av stöd, och för den som nyligen har drabbats av brott och genomgått en rättsprocess kan fokus ligga på annat än ersättningsfrågor.[22] Och i en utsatt situation kan det kännas övermäktigt att själv behöva vara aktiv för att skadeståndet ska drivas in. Vissa brottsoffer kan vara särskilt sårbara i det hänseendet, t.ex. de som har utsatts för övergrepp i en nära relation eller för hedersrelaterat våld och förtryck. Även för äldre och personer med funktionsnedsättning kan situationen vara svår att hantera. Och i de fall gärningspersonen är en närstående kan brottsoffret känna skuld över att behöva vara den som gör att den skadeståndsskyldige ”hamnar hos kronofogden”. Andra kan känna oro eller obehag över att ansöka om verkställighet, eftersom de inte vet om det skulle kunna leda till hot eller repressalier från gärningspersonen eller någon i dennes närhet.

Om samhällets stöd upplevs som otillräckligt, kan det skapa en känsla av att situationen förvärras. I förlängningen kan vissa brottsoffer till och med välja att inte fullfölja processen och avstå från att ens försöka få ut den ersättning de har rätt till. Det kan också medföra att förtroendet för rättsväsendet urholkas.

Brottsoffermyndighetens bild är att en hel del av dem som har rätt till brottsskadeersättning inte ansöker om det, även om det saknas siffror på hur många det faktiskt gäller. Orsakerna till att alla inte ansöker kan vara flera. Det kan handla om att man inte

[22] Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Domstolsverket fick i november 2024 i uppdrag att stärka stödet till brottsoffer och vittnen genom att bl.a. att identifiera och redogöra för eventuella brister när det gäller information, stöd och bemötande under rättsprocessen samt att vidta nödvändiga åtgärder (Ju 2024/02472). Uppdraget ska redovisas senast den 30 januari 2026.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

känner till möjligheterna, att man inte orkar gå igenom hela ansökningsförfarandet, eller att man inte tycker att det är värt besväret. En bred uppfattning tycks vara att många brottsoffer upplever det som en börda att själva behöva vara delaktiga i processen att försöka driva in skadeståndet från gärningspersonen, innan det går att få brottsskadeersättning. Kraven på den skadelidande i detta hänseende är också strängare i Sverige än vad det är i våra grannländer.

Det har ibland efterfrågats en ordning som går ut på att Brottsoffermyndigheten ska betala ut det skadestånd som brottsoffret har tillerkänts i en dom och att staten sedan ska driva in fordringen i brottsoffrets ställe. Som tidigare har nämnts är det emellertid inte utredningens uppdrag att föreslå en så långtgående förändring (se avsnitt 3.2).

Det skulle också kunna finnas vissa fördelar med att i huvudsak behålla den nuvarande ordningen men åstadkomma ändringar inom ramen för den. En sådan modell som har förts fram under utredningens arbete går ut på att förenkla eller automatisera förfarandet med ansökningar och viljeförklaringar i olika steg, så att brottsoffret slussas genom systemet och behöver ta färre egna initiativ. Men endast sådana ändringar, som bygger på att den tidigare nämnda subsidiaritetsprincipen upprätthålls, skulle inte innebära att brottsoffret fick rätt till brottsskadeersättning redan när domen på skadestånd får laga kraft, vilket är vad utredningen har i uppdrag att lämna förslag på. I stället skulle det fortsatt förutsättas att gärningspersonen först ska krävas på betalning och skadeståndet försöka drivas in med hjälp av Kronofogdemyndigheten. De förändringar och förbättringar som utredningen i det avseendet har i uppdrag att åstadkomma skulle således inte kunna uppnås på det sättet.

Det som eftersträvas och bör övervägas är i stället en kortare process, där utbetalning av brottsskadeersättning kan ske utan att brottsoffret först har behövt ansöka om verkställighet. En sådan ordning skulle också underlätta betydligt för många, och framför allt bespara dem väntan under i vissa fall flera månaders handläggningstid hos Kronofogdemyndigheten; en väntan som oftast ändå inte leder till att de får ut hela skadeståndet. Om detta steg togs bort, skulle de skadelidande snabbare kunna få ut kompensation som de har rätt till och behöver, och dessutom tidigare kunna lägga brottet och de rättsliga processerna bakom sig.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ett reformerat system bör inte i lika hög grad som i dag bygga på subsidiaritetsprincipen

Att brottsoffer i dag många gånger behöver vidta diverse åtgärder och invänta handläggningen i olika instanser innan de erhåller brottsskadeersättning kan sägas vara en konsekvens av den tidigare nämnda subsidiaritetsprincipen. Principen kommer till uttryck i 10 § första stycket brottsskadelagen, där det anges att brottsskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Med hänsyn till vad som har sagts ovan om behovet av ett förenklat förfarande, där utbetalning av brottsskadeersättning kan ske mer eller mindre direkt efter att domen har fått laga kraft, anser utredningen att det i framtiden bör finnas ett större utrymme för att betala ut brottsskadeersättning trots att brottsoffret kan ha rätt också till annan ersättning. Ett reformerat system bör således inte i lika hög grad som i dag bygga på subsidiaritetsprincipen.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att bestämmelsen i 10 § första stycket brottsskadelagen upphävs. I avsnitt 3.6.2 återkommer utredningen till vilka konkreta förändringar som sedan bör göras när det gäller hur olika ersättningar som den skadelidande har rätt till ska beaktas vid utbetalning av brottsskadeersättning.

Gärningspersonen bör fortfarande ha betalningsansvaret för skadeståndet

Att brottsoffer kan få ut ersättning för sina skador på ett enkelt sätt och utan längre dröjsmål är centralt för att ersättningen ska ge den avsedda upprättelsen för den kränkning som brottet har inneburit. Det kan också hävdas att det är en viktig rättviseaspekt att det är just gärningspersonen som ska betala för den skada som han eller hon har orsakat.[23] Den nuvarande ordningen där det i första hand är den skadeståndsskyldige som brottsoffret ska vända sig mot ligger i linje med detta. För ett brottsoffer kan det dessutom ha en starkare läkande effekt när det är förövaren själv som måste avstå sina tillgångar till förmån för honom eller henne. Mot ett

[23] Karl Dahlstrand & Peter Bergwall (2022). *Kränkning och upprättelse. En replikation av en rättssociologisk enkätstudie.* Research report in Sociology of Law; Vol. 2022, Nr. 1. Department of Sociology of Law, Lund University.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

system där Brottsoffermyndigheten går in i ett tidigare skede och betalar ut en ersättning som finansieras av allmänna medel, kan det således invändas att den läkande effekten blir mindre tydlig.

En reform som innebär att brottsoffret tidigare kan få ut brottsskadeersättning skulle emellertid inte med nödvändighet behöva innebära att gärningspersonen i större utsträckning än i dag skulle undkomma det slutliga betalningsansvaret för skadeståndet. För det första har han eller hon redan genom domen på skadestånd fått ett betalningskrav och getts möjlighet att reglera skulden. Utredningen återkommer till frågan om hur detta led kan förenklas i förhållande till hur det fungerar i dag (se kapitel 4). För det andra, i den utsträckning brottsskadeersättning betalas, övertar Brottsoffermyndigheten skadeståndsfordringen och ska genom sin regressverksamhet kräva in beloppet från gärningspersonen, låt vara att det kravet i sådana fall framställs i ett något senare skede än om den skadelidande först har ansökt om verkställighet. Gärningspersonens ansvar för brottsskadorna anses vara självklart och kommer till uttryck i brottsskadelagen bl.a. genom just reglerna om Brottsoffermyndighetens utövande av regress (prop. 2013/14:94 s. 49). Eventuella återstående belopp, som överstiger brottsskadeersättningen, kommer den skadelidande själv kunna försöka driva in.

Från ett brottsofferperspektiv bör det dessutom trots allt vara viktigast att ersättning faktiskt betalas ut, även om den inte kommer omedelbart från gärningspersonen. Exempelvis har dagens system med utbetalningar från hemförsäkringarnas överfallsskydd ett stort värde för brottsoffer, trots att gärningspersonen i sådana fall inte har bidragit till finansieringen.

Mot denna bakgrund anser utredningen inte att utgångspunkten att gärningspersonen bär det primära ansvaret för de skador som han eller hon har orsakat utgör hinder mot förändringar i den riktning som diskuteras här. Enligt utredningens mening är det emellertid samtidigt angeläget att ett reformerat system för utbetalning av brottsskadeersättning utformas på ett sätt som inte i grunden påverkar gärningspersonens ansvar för brottsskadorna.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skillnaderna mellan skadestånd och brottsskadeersättning kommer att bestå

Som tidigare har konstaterats är utredningens uppdrag begränsat till sådan ersättning som betalas enligt systemet med brottsskadeersättning (se avsnitt 3.2). Det handlar, som också har konstaterats, inte om att staten ska betala ut det skadestånd som brottsoffret har tillerkänts i en dom och att staten sedan ska driva in fordringen i brottsoffrets ställe. I vart fall inom ramen för det uppdrag som denna utredning har bör distinktionen mellan skadestånd och brottsskadeersättning i grunden alltså upprätthållas.

Med denna utgångspunkt, och då inte alla skador är ersättningsgilla enligt brottsskadelagen, kommer inte alla brottsoffer att påverkas av förenklingar i processen för utbetalning av brottsskadeersättning. Framför allt ersätts som huvudregel inte sakskada och ren förmögenhetsskada enligt brottsskadelagen. De som har drabbats av t.ex. tillgreppsbrott, skadegörelse eller bedrägeri kommer därför även fortsättningsvis att behöva försöka få förlusterna ersatta genom skadestånd – i vissa fall genom betalning ur förverkade medel – eller från någon försäkring.

En reform med den aktuella inriktningen garanterar inte heller att alla de målsägande som utsatts för brott som orsakat dem personskada eller som har inneburit en allvarlig kränkning av deras personliga integritet får full kompensation. Det hänger samman med att dessa brottsoffer – så länge som de materiella reglerna om brottsskadeersättning inte ändras – inte alltid kommer att få ut brottsskadeersättning med samma belopp som det skadestånd som gärningspersonen borde ha betalat. Ofta är ersättningarna lika stora, men ibland skiljer de sig åt, eftersom de i vissa fall bestäms utifrån delvis andra kriterier och andra förutsättningar. Om den kränkningsersättning som domstolen har dömt ut grundar sig på ett medgivande av det begärda beloppet, och detta avviker från vad som enligt praxis bestäms i liknande fall, kan brottsskadeersättningen exempelvis bli en annan. Vidare kan det finnas skäl för nedsättning av ersättningen enligt brottsskadelagens särskilda regler om jämkning. För ärekränkningsbrott betalas inte heller brottsskadeersättning för kränkning, förutom vid grovt förtal.

I de fall brottsskadeersättningen bestäms till en lägre summa än det skadestånd som domstolen har dömt ut, kommer det att återstå

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ett belopp för brottsoffret att driva in från gärningspersonen. Det går inte heller att få någon ränta på utbetald brottsskadeersättning. Den som har fått ett skadestånd som löper med ränta från dagen för brottet – vilket är det vanliga – kommer att få kräva räntebeloppet av gärningspersonen. I situationer som dessa kan brottsoffret alltså ändå behöva vända sig till Kronofogdemyndigheten, även om det kan ske senare.

Utredningens uppdrag handlar bara om att se över vissa delar av ersättningssystemet och det kommer fortsatt att finnas alternativa vägar att gå för brottsoffer som vill få kompensation för sina skador. Även med en förenklad process för att få ut brottsskadeersättning kan systemet därför fortfarande komma att upplevas som något svårt att navigera i för en del.

Det nu sagda utgör emellertid inte skäl för att avstå från förändringar som för den stora majoriteten av brottsoffer skulle innebära väsentliga förenklingar. Som redan har konstaterats finns det ofta en god överensstämmelse mellan de skadeståndsbelopp som döms ut i domstolen och brottsskadeersättningen. Och även i de fall den brottsskadeersättning som beviljas inte korresponderar i storlek med det utdömda skadeståndet, skulle en tidigare utbetalning ändå innebära att de flesta brottsoffer som utsatts för t.ex. vålds- och sexualbrott kunde få ut ett betydande belopp enklare och tidigare. Skulle det efter utbetalningen av brottsskadeersättningen återstå en viss summa avseende exempelvis ränta att betala för den skadeståndsskyldige, kan brottsoffret därefter försöka driva in den med hjälp av Kronofogdemyndigheten.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

3.6.2 Avräkning på brottsskadeersättningen

Förslag: Vid utbetalning av brottsskadeersättning ska även fortsättningsvis avräkning göras för skadeståndsbelopp som brottsoffret har erhållit och för utbetald försäkringsersättning. Vidare ska det även fortsättningsvis krävas att rätten till försäkringsersättning är utredd innan brottsskadeersättning betalas.

Skadestånd som bedöms bli betalat ska inte längre avräknas från brottsskadeersättningen. Brottsoffret ska därför inte först behöva ha ansökt om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten för att visa att gärningspersonen saknar betalningsförmåga. Inte heller i de fall då det saknas dom ska brottsoffret behöva visa att ett skadestånd inte kan bli betalat.

Skälen för förslaget

Vid utbetalning av brottsskadeersättning bör även fortsättningsvis avräkning göras för skadeståndsbelopp som brottsoffret erhållit och för utbetald försäkringsersättning

Ambitionen att underlätta för brottsoffer att få ut brottsskadeersättning kan drivas olika långt. Det finns flera aspekter att ta hänsyn till vid bedömningen av hur systemet lämpligen bör utformas. Beroende på vilka vägval som görs kan konsekvenserna också bli mer eller mindre omfattande. Genom att de olika delarna i ersättningssystemet hänger samman får en eventuell reform återverkningar på flera områden. En ändring som skulle underlätta i ett visst hänseende, kan riskera att komplicera i ett annat. De statsfinansiella konsekvenserna av långtgående förändringar av systemet kan också komma att bli avsevärda.

Utgångspunkten bör mot denna bakgrund vara att förfarandet ska förenklas och processen förkortas för brottsoffren, men med en strävan efter att grunderna i den nuvarande regleringen och samspelet mellan ersättningarna ändå i stora drag kan behållas. Som tidigare har konstaterats bör ett reformerat system utformas på ett sätt som inte i grunden påverkar gärningspersonens ansvar för brottsskadorna. Och i vart fall inom ramen för det uppdrag som denna utredning har bör också distinktionen mellan skadestånd och brottsskadeersättning upprätthållas.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det sagda innebär bl.a. att brottsskadelagens karaktär av social skyddslagstiftning bör bestå. Brottsskadeersättning bör följaktligen inte heller i fortsättningen betalas i den utsträckning brottsoffret redan har blivit gottgjord för sina skador från annat håll. En annan ordning skulle i grunden förändra brottsskadeersättningens roll och inge betänkligheter både från principiella och statsfinansiella utgångspunkter.

Den som har mottagit ett skadeståndsbelopp från t.ex. gärningspersonen, eller som har fått en utbetalning från sitt försäkringsbolag, bör alltså inte heller fortsättningsvis kunna erhålla brottsskadeersättning utan avräkning för dessa andra ersättningar. I annat fall skulle vissa brottsoffer bli överkompenserade på statens och – i förlängningen – andra brottsoffers bekostnad. Ett system som utformas på det sättet skulle sannolikt också kunna utnyttjas och missbrukas på olika sätt. Det skulle vidare kunna uppfattas som orättvist och förlora i förtroende. Det allmännas kostnader för brottsskadeersättningen skulle dessutom öka drastiskt.

Mot den bakgrunden bör principen om att avräkning görs för redan erhållen kompensation vid utbetalning av brottsskadeersättning upprätthållas. Fokus för de fortsatta övervägandena bör i stället ligga på om, och i så fall i vilka avseenden, kraven på det enskilda brottsoffret att själv efterforska eller uttömma de andra möjligheterna till kompensation bör tas bort eller mildras, så att han eller hon lättare och fortare ska kunna få brottsskadeersättning.

För att få brottsskadeersättning ska det inte längre behöva vara klarlagt att ett utdömt skadestånd inte kan betalas

Som tidigare har redovisats handlar invändningarna mot dagens system främst om att det är omständligt och krävande för brottsoffer att behöva göra ansökningar i flera olika instanser, och att proceduren för att få ut ersättning sammantaget kan ta lång tid. Framför allt är det vägen via Kronofogdemyndigheten som många upplever som påfrestande, och som också fördröjer utbetalningen av brottsskadeersättningen. Detta gäller även om Kronofogdemyndighetens handläggningstider inte är ovanligt långa. Under vissa perioder kan väntan på att målet ska bli klart där dock bli många månader.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Vid bestämmande av brottsskadeersättning ska det i dag avräknas både skadestånd som har betalats och skadestånd som bedöms bli betalat (10 § andra stycket brottsskadelagen). Som tidigare har konstaterats bör det även fortsättningsvis göras avdrag för skadeståndsbelopp som redan har betalats till brottsoffret. När det gäller skadestånd som inte har betalats men som bedöms bli betalat finns det däremot anledning att överväga förändringar. Det ledet i bestämmelsen medför att brottsoffret för att få brottsskadeersättning behöver visa att gärningspersonen, eller den som annars är ansvarig, saknar ekonomiska förutsättningar att betala skadeståndet, och detta i regel genom att åberopa en utredningsrapport där det framgår att gäldenären inte har utmätningsbara tillgångar till täckande av skadeståndsfordringen. I de fall då det finns en dom på skadeståndsskyldighet behöver brottsoffret i praktiken alltså vanligtvis ha ansökt om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten.

Det framstår som klart att det som i störst utsträckning skulle underlätta för brottsoffer i detta sammanhang är om detta krav helt togs bort. I stället skulle det kunna ligga på Brottsoffermyndigheten att i efterhand rikta återkrav mot den skadeståndsskyldige. En sådan ordning skulle förkorta brottsoffrets process för att få ersättning, minska antalet myndighetskontakter som måste tas och bespara honom eller henne en del besvär. När gärningspersonen inte kan betala och inte har någon egendom alls som kan utmätas är det dessutom ett moment som kan uppfattas som onödigt. Statistiken från Kronofogdemyndigheten visar också att det är vanligt att målsägandena efter en ansökan om verkställighet får besked om att gäldenären helt eller delvis saknar betalningsförmåga. År 2023 fick sökandena en utredningsrapport eller en delredovisning i cirka 60 procent av de nya målen (se tabell 3.4). Goda skäl talar således för att brottsskadeersättning bör kunna betalas ut i de aktuella situationerna, utan att brottsoffret behöver ha utrett och uttömt möjligheterna att få betalt från gärningspersonen, eller den som annars är skadeståndsskyldig. De finansiella och andra konsekvenserna för det allmänna, vilka tas upp i avsnitt 12.2, talar inte heller med någon styrka mot en reform med den innebörden.

Utredningen föreslår därför att bestämmelserna ändras på beskrivet sätt.

Det bör dock tilläggas att det även med en sådan ordning fortfarande kommer att vara möjligt för brottsoffret att vända sig till

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Kronofogdemyndigheten för att i stället försöka få betalt från den skadeståndsskyldige. Om denne har betalningsförmåga och ett utdömt skadestånd överstiger vad som kan erhållas i brottsskadeersättning kan det förstås finnas ekonomiska incitament för brottsoffret att göra så.

Inte heller i de fall då det saknas en dom ska brottsoffret behöva visa att ett skadestånd inte kan bli betalat.

Det är inte ovanligt att brottsskadeersättning betalas ut utan att det finns någon dom. Framför allt blir detta aktuellt när gärningspersonen är okänd. I de fallen krävs av naturliga skäl inte att brottsoffret företer någon särskild utredning som visar att skadeståndet inte kan bli betalat. Något sådant krav bör heller inte uppställas framöver.

Om det bara finns en möjlig gärningsperson, är situationen annorlunda. I de fallen krävs i regel en fällande dom för att brottsskadeersättning ska beviljas. Undantagsvis kan ersättning emellertid ändå lämnas i en sådan situation. Det handlar då typiskt sett om att det av någon anledning inte har funnits förutsättningar för en rättslig prövning av ansvarsfrågan. Så kan vara fallet när gärningspersonen är under 15 år eller när gärningspersonen har lämnat landet eller avlidit innan skuldfrågan har kunnat prövas (jfr SOU 2016:7 s. 532). Enligt gällande rätt ska ett brottsoffer även i dessa situationer visa att ett skadestånd inte kan bli betalat innan brottsskadeersättning kan betalas ut (jfr prop. 2013/14:94 s. 79). Det finns enligt utredningen inte anledning att ställa längre gående krav på brottsoffret i dessa fall än i de fall då det finns en dom på skadestånd. Avräkning bör, liksom i de fall då det finns en dom, bara ske i den utsträckning skadeståndet faktiskt har betalats.

Det bör även i fortsättningen krävas att försäkringsfrågan är utredd innan brottsskadeersättning betalas

Förutom att det i dag är en förutsättning för att beviljas brottsskadeersättning att skadeståndet bedöms inte kunna betalas, krävs det att brottsoffrets möjligheter att få försäkringsersättning med anledning av skadorna har klarlagts. Frågan är om det även i detta hänseende bör göras en förändring.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det ska i detta sammanhang först sägas att för brottsoffret är kontakterna med sitt försäkringsbolag sällan de som är tyngst att ta. Rent allmänt framstår det också som rimligt att den som har en försäkring och har drabbats av ett försäkringsfall ska anmäla sin skada, oavsett om den har uppkommit till följd av ett brott eller av en annan händelse. I dessa fall är det inte fråga om att den skadelidande direkt eller indirekt ska rikta ett krav mot t.ex. en gärningsperson, utan i stället mot en part som brottsoffret har ett avtalsförhållande med. Normalt sett bör det inte vara förenat med något känslomässigt obehag att vända sig till sitt försäkringsbolag.

En skadeanmälan görs också vanligtvis i nära anslutning till att skadefallet har inträffat, inte sällan precis efter det att brottet har polisanmälts. Skaderegleringen ska ske skyndsamt och är ofta klar innan det finns en eventuell dom. Är det fråga om överfallsersättning utgår den med ett schablonbelopp och betalas i normalfallet mycket snart efter det att skadeanmälan har gjorts. Inte heller personskador som ersätts från en olycksfallsförsäkring tar i de flesta fall någon längre tid att utreda.

Enligt Brottsoffermyndigheten och försäkringsbranschen är det visserligen inte helt ovanligt att skadelidande inte känner till att de omfattas av en försäkring eller att ersättning kan lämnas enligt överfallsskyddet i hemförsäkringen. Om en försäkring upptäcks vid de kontroller som Brottsoffermyndigheten regelmässigt gör under handläggningen, får brottsoffret tillfälle att göra en skadeanmälan till försäkringsbolaget och därefter komplettera sin ansökan med ett beslut i försäkringsfrågan. Brottsoffermyndigheten har väl fungerande rutiner för detta och de tillkommande åtgärderna medför i allmänhet inte någon längre tidsutdräkt. Och skulle skaderegleringen för exempelvis en personskada dra ut på tiden har Brottsoffermyndigheten möjlighet att betala ut ett eventuellt delbelopp som avser kränkning.

Mot den här bakgrunden framstår skälen för att ändra den nu tillämpade ordningen inte som särskilt starka.

Till detta kommer att en annan utformning av regelverket kan förväntas medföra en del komplikationer och icke önskvärda följder. Enligt den utgångspunkt som tidigare har redovisats bör försäkringsersättning som redan har betalats ut avräknas från brottsskadeersättningen. Statlig ersättning bör alltså inte kunna användas till att överkompensera brottsoffer. Systemet bör då inte heller på

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ett orättvist sätt gynna dem vars skadereglering ännu inte är klar. En utestående rätt till försäkringsersättning måste därför hanteras på något sätt.

Redan i dag kan det förekomma att det i efterhand upptäcks en försäkring som t.ex. inte var känd när brottsskadeersättning betalades och det därför inte har gjorts någon avräkning av denna förmån. Staten övertar då den skadelidandes rätt till försäkringsersättningen (28 § andra stycket brottsskadelagen). I praktiken tillämpas denna bestämmelse nästan uteslutande i de fall då gärningspersonen omfattas av en ansvarsförsäkring som kan tas i anspråk. Skulle försäkringsfrågan inte behöva vara utredd innan utbetalning av brottsskadeersättning sker kan den dock komma att aktualiseras i betydligt fler fall, t.ex. när det finns en outnyttjad hemförsäkring på brottsoffrets sida. Brottsoffermyndigheten skulle då inte endast behöva rikta regresskrav mot gärningspersonen för den övertagna skadeståndsfordran, utan parallellt och i större skala också mot brottsoffrets försäkringsbolag.

I sammanhanget har det betydelse att gärningspersonens betalningsansvar inte påverkas av om det finns t.ex. en överfallsersättning som faller ut. Särskilt i en situation där Brottsoffermyndigheten genom regress lyckas få hela den utbetalda summan betald från gärningspersonen – något som kan inträffa med den förändring som har föreslagits i föregående avsnitt – inställer sig frågan vem den utestående försäkringsersättningen egentligen bör tillfalla. Det kan möjligen förefalla väl förmånligt för staten om den i ett sådant läge ska behålla ersättningen och således gå med vinst på grund av skadefallet. Men det framstår inte heller som rimligt att Brottsoffermyndigheten ska ha i uppgift att efterforska, administrera och förmedla försäkringsersättning för brottsoffrets räkning. Förutom att lämpligheten i detta starkt kan ifrågasättas, skulle det bli praktiskt svårhanterligt i verksamheten. Det kan också konstateras att det i majoriteten av ärendena finns någon form av försäkring och att det under alla förhållanden skulle innebära ett betydande merarbete för Brottsoffermyndighetens regressenhet om ersättningen från de olika försäkringsbolagen i stor utsträckning skulle behöva krävas in i efterhand.

Utöver det som nu har sagts finns det en annan aspekt som kan vägas in i bedömningen. När förändringar av subsidiaritetsprincipen i brottsskadelagen tidigare har övervägts har det uttryckts far-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

hågor för vad konsekvenserna skulle bli om försäkringsbolagen ska betala försäkringsersättningen till Brottsoffermyndigheten i stället för till de enskilda försäkringstagarna. Det har sagts att försäkringsbolagens relation till kunderna då skulle tunnas ut och att incitamentet för försäkringsbolagen att erbjuda överfallsskydd därmed skulle minska. Det har också bedömts att om brottsskadeersättning betalades ut direkt efter att domen fått laga kraft så skulle incitamentet för enskilda att teckna överfallsskydd minska, eftersom ett sådant skydd inte skulle tillföra något mervärde. I båda fallen har det ansetts finnas en stor risk för att överfallsskyddet i hemförsäkringarna togs bort. Och om så blev fallet skulle samspelet mellan de olika delarna i ersättningssystemet förändras och en betydande kostnadsökning uppkomma för staten. Vid den aktuella tiden betalade försäkringsbolagen årligen ut över 100 miljoner kronor i ersättning till brottsoffer, vilket då översteg vad som betalades i brottsskadeersättning under en lika lång tidsperiod. (Se SOU 2012:26 s. 176 och prop. 2013/14:94 s. 21.)

Frågan om, och i så fall hur, försäkringsskyddet skulle påverkas av en förändring som innebär att brottsskadeersättning betalas ut i ett tidigare skede än i dag finns det inte något givet svar på. Det kan dock först sägas att för de enskilda kunderna ingår överfallsskyddet i dag som en obligatorisk del i hemförsäkringarna. Det är således inte ett tillägg som kan väljas bort. Det utgör inte heller den primära anledningen till att kunderna tecknar hemförsäkring, utan det är andra delar i den som är mer väsentliga. Men även med en ändrad ordning för utbetalning av brottsskadeersättning skulle överfallsskyddet ha en viktig funktion att fylla för den som drabbats av brott. Trots en kortare process för att få statlig ersättning efter en dom kan det förväntas att försäkringsersättning normalt sett ändå skulle betalas ut ännu snabbare.

Ytterst kommer det att vara upp till varje försäkringsbolag att avgöra om det är värt att fortsätta att erbjuda överfallsskydd eller inte. Man kan dock konstatera att försäkringsbolagen över alla år har behållit det, trots att motsvarande ersättning redan i dagens system kan fås från Brottsoffermyndigheten. Det som försäkringsbolagen betalar ut för den aktuella skadetypen utgör också en mycket begränsad del av det som totalt sett ersätts ur hemförsäkringarna. Sett till helheten innebär det alltså inte någon kostnad av

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

större betydelse. Att låta överfallsskyddet vara kvar skulle dessutom kunna vara en konkurrensfördel.

Om brottsoffer även med en framtida reglering behöver undersöka sin försäkringssituation innan brottsskadeersättning betalas, skulle motiven för försäkringsbolagen att erbjuda överfallsskydd inte försvagas. Om det i stället skulle vara staten genom Brottsoffermyndigheten som i stor utsträckning skulle ta emot försäkringsersättningen, kan dock saken eventuellt ställa sig annorlunda. Förutsättningarna skulle då förändras på ett sätt som möjligtvis skulle kunna leda till en ändrad inställning från försäkringsbolagens sida. Eftersom försäkringar för närvarande betalar en stor del av brottsoffrens skador, och skaderegleringen i regel sker snabbt, är det ur ett brottsofferperspektiv angeläget att detta försäkringsskydd finns kvar. Om överfallsskyddet togs bort, skulle dessutom statens kostnader för brottsskadeersättningen öka väsentligt, uppskattningsvis med uppåt 80 miljoner kronor årligen.

Sammantaget talar övervägande skäl för att försäkringsfrågan även i fortsättningen bör vara utredd innan brottsskadeersättning betalas. Det bör gälla oavsett om det finns en dom på skadestånd eller om en sådan saknas, t.ex. på grund av att gärningspersonen är okänd. Utredningen föreslår alltså att den nu gällande ordningen i detta avseende består.

På samma sätt som i dag bör det ligga på den enskilde att göra skadeanmälan till sitt försäkringsbolag. Det bör således inte vara ett moment som Brottsoffermyndigheten ska ta över. Även med en sådan ordning – där försäkringsfrågan alltså ska vara utredd i förväg – kommer brottsskadeersättning i allmänhet att kunna betalas i princip direkt efter det att domen på brottsskadestånd fått laga kraft, eftersom skaderegleringen i de flesta fall kommer att kunna vara klar vid det laget. I en del situationer är det dessutom så att det inte finns någon försäkring som kan tas i anspråk, bl.a. eftersom överfallsskyddet endast gäller vid vissa typer av brott. Och då kommer försäkringsfrågan inte heller att påverka processen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ett alternativt förslag

Det som har föreslagits i det föregående innebär att ett brottsoffer efter en dom på skadestånd kan komma att behöva vända sig till sitt försäkringsbolag innan han eller hon kan få ut brottsskadeersättning. Det kan leda till att brottsskadeersättning i vissa fall inte kommer att kunna betalas ut förrän en tid efter att domen har fått laga kraft. Utredningen har emellertid i uppdrag att, oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som krävs för att brottsoffer ska få rätt till brottsskadeersättning redan när domen på skadestånd får laga kraft. Mot den bakgrunden har utredningen tagit fram ett alternativt lagförslag, som innebär att försäkringsfrågan inte ska behöva vara utredd innan Brottsoffermyndigheten betalar ut brottsskadeersättning.

Med en sådan ordning bör det inte heller ingå i handläggningen av brottsskadeärendena att i förväg kontrollera sökandens försäkringsförhållanden. Fortfarande bör dock de skadelidande som redan har fått ut försäkringsersättning vara skyldiga att ange detta vid ansökan så att det aktuella beloppet i förekommande fall kan räknas av innan utbetalning av brottsskadeersättning sker. Om sökanden däremot i ansökan har uppgett att någon försäkringsersättning inte har mottagits – oavsett vad orsaken till detta är – får frågan i stället hanteras av Brottsoffermyndighetens regressenhet efter utbetalningen av brottsskadeersättningen. Staten bör då, på motsvarande sätt som gäller i dag, inträda i den skadelidandes eventuella rätt till försäkringsersättning (28 § andra stycket brottsskadelagen).

I det nyss nämnda stycket bör dock ett mindre tillägg göras, eftersom bestämmelsen nu föreskriver att staten inträder i rätten till sådan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes ”fastän avräkning borde ha gjorts”. Med det alternativa förslaget blir det inte aktuellt med någon avräkning av försäkringsersättning som inte har betalats när brottsskadeersättningen bestäms.

Det som nu har föreslagits om utredning av den skadelidandes försäkringsskydd skulle, i enlighet med hur utredningens direktiv är formulerade, gälla i vart fall när det finns en lagakraftvunnen dom på skadestånd. Det kan övervägas om försäkringsfrågan borde hanteras på samma sätt när det inte finns ett sådant avgörande. Det skulle kunna finnas ett värde i att de båda situationerna behandlas

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

lika. Enligt utredningens mening talar emellertid övervägande skäl för att den skadelidandes försäkringsskydd bör vara utrett innan brottsskadeersättning betalas i vart fall i de situationer då det inte finns en dom. Från brottsoffrets perspektiv kan en sådan ordning inte anses innebära någon särskild ansträngning, i synnerhet eftersom han eller hon då normalt inte har gått igenom någon påfrestande rättegång. Det är, som tidigare sagts, inte heller dessa fall som utredningens uppdrag tar sikte på. I ungefär hälften av de ärenden som Brottsoffermyndigheten får in varje år saknas det en dom eller ett godkänt strafföreläggande som underlag för bedömningen. Det skulle krävas betydande resurser om regressenheten även då skulle ta över och kräva in eventuell utestående försäkringsersättning. En ordning med denna innebörd skulle också i högre grad riskera att i förlängningen påverka villkoren för överfallsskyddet, av de skäl som tidigare har redovisats.

Om det alternativa förslaget genomförs, bör det således enligt utredningens bedömning endast gälla i de fall det finns en lagakraftvunnen dom eller ett godkänt strafföreläggande på skadestånd.

3.6.3 Ansökan om brottsskadeersättning

Bedömning: Den som vill ha brottsskadeersättning bör även fortsättningsvis behöva ansöka om det.

Skälen för bedömningen

De förslag som har lämnats i det föregående skulle i många fall innebära betydande förenklingar och lättnader för den som har rätt till brottsskadeersättning. Utredningen har övervägt om ytterligare förbättringar kan åstadkommas genom förändringar när det gäller hur ett ärende om brottsskadeersättning anhängiggörs hos Brottsoffermyndigheten.

För dem som har fått ett skadestånd utdömt skulle det givetvis vara allra enklast om brottsskadeersättning betalades ut mer eller mindre automatiskt efter det att domen fått laga kraft. Det skulle också leda till att de som i dag av olika anledningar inte ansöker om brottsskadeersättning, trots att de skulle haft rätt till sådan, fick kompensation. För dem som har svårast att ta till sig information

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

eller att ha kontakt med myndigheter skulle en sådan lösning ge de största fördelarna.

Enligt utredningen bör emellertid en grundförutsättning för utbetalning av brottsskadeersättning vara att brottsoffret på något sätt ansöker om det. Ersättningssystemets i grunden komplexa uppbyggnad, där långt ifrån alla brottsoffer har rätt till brottsskadeersättning, gör att mer automatiserade processer är mycket svåra att åstadkomma. Från både principiella och statsfinansiella utgångspunkter framstår det heller inte som lämpligt att brottsskadeersättningen ges karaktären av ett obligatoriskt offentligt bidrag. Det allmänna bör endast utge ersättning för brottsskador i de situationer då brottsoffret önskar sådan ersättning, vilket inte kan förutsättas vara fallet i alla situationer. Den förändring som nu övervägs handlar ju inte om att staten ska betala ut det skadestånd som t.ex. gärningspersonen är skyldig, utan om att Brottsoffermyndigheten ska betala ersättning ur ett skattefinansierat ersättningssystem. Det bör då ligga på den enskilde att ta ställning till om han eller hon önskar ta detta ersättningssystem i anspråk eller inte. Vissa initiativ kommer han eller hon därför att behöva ta.

Ett annat skäl – av mer praktisk karaktär – för att kräva aktivitet från brottsoffrets sida är att Brottsoffermyndigheten för att kunna ombesörja utbetalning har behov av att få in vissa uppgifter och underskrifter från brottsoffret. Bland annat behöver Brottsoffermyndigheten en fullmakt för att hämta in kompletterande underlag och en sanningsförsäkran. Detta hanteras enklast genom att brottsoffret förser myndigheten med erforderliga uppgifter i en ansökan.

Till saken hör också att utredningen föreslår att brottsskadeersättning inte heller i fortsättningen ska betalas till den del skadan redan har ersatts från annat håll (se avsnitt 3.6.2). Om gärningspersonen, eller någon annan, har betalat hela skadeståndet, eller om försäkringsersättning som täcker hela skadan har fallit ut, ska någon statlig ersättning inte betalas. Dessa fall bör då överhuvudtaget inte komma under Brottsoffermyndighetens prövning. Och det kan enklast åstadkommas genom att någon ansökan helt enkelt inte ges in.

Utredningen har därför stannat för att det även i fortsättningen bör krävas en ansökan för att brottsskadeersättning ska betalas ut. Givetvis är det angeläget att reglerna och rutinerna kring detta är sådana att de innebär minsta möjliga belastning för brottsoffret.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det bör vara enkelt att göra en ansökan. Och den som har tillerkänts skadestånd i en dom bör också få tydlig information om rätten till brottsskadeersättning och om vad han eller hon behöver göra för att ansöka om sådan ersättning. Informationsfrågorna behandlas närmare i avsnitt 3.6.5.

3.6.4 Krav på den skadelidande att framställa skadeståndsanspråk i brottmålet

Förslag: Som en förutsättning för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas införs krav på att den skadelidande, i de fall då det har väckts allmänt åtal för brottet, i brottmålet ska ha framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, vårdnadshavare som har principalansvar. Anspråket ska ha prövats i ett avgörande som har fått laga kraft. Kravet ska dock inte gälla om den skadelidande haft giltig anledning till att ha avstått från en sådan prövning i domstol.

Skälen för förslaget

Som utgångspunkt gäller att en ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet (se 16 § brottsskadelagen). Det finns däremot inte något generellt krav på att brottsoffret i en eventuell brottmålsprocess ska ha fört talan om skadestånd mot den skadeståndsskyldige (jfr prop. 2013/14:94 s. 79 och prop. 1977/78:126 s. 46). En konsekvens av de förslag som har lämnats i det föregående skulle kunna vara att den som har drabbats av brott i större utsträckning än hittills avstår från att föra en sådan talan. För att få ut brottsskadeersättning kommer den skadelidande inte längre behöva först ha vänt sig till Kronofogdemyndigheten för att få brottmålsdomen verkställd i skadeståndsdelen. Den skadelidandes incitament att verka för att gärningspersonen i brottmålsdomen åläggs att betala skadestånd minskar därmed.

En utveckling där skadeståndsfrågan i mindre utsträckning blir föremål för prövning i brottmålet skulle av flera skäl inte vara önskvärd. Från processekonomiska utgångspunkter finns det betydande fördelar med att det enskilda anspråket och åtalet utreds och prövas

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

i ett sammanhang. I annat fall skulle skadeståndsfrågan behöva bli föremål för en separat rättegång i ett senare skede. En sådan ordning skulle innebära såväl stora effektivitetsförluster som olägenheter för parterna. Det finns också ett mer allmänt intresse av att gärningspersoners ekonomiska ansvar för de brottsskador som de har orsakat prövas och i förekommande fall fastställs i en dom i brottmålet. Det kan även tilläggas att konsekvenserna för Brottsoffermyndigheten sannolikt skulle bli betydande om brottsoffer i större utsträckning skulle välja att inte föra någon skadeståndstalan i samband med åtalet genom sitt målsägandebiträde, sin särskilda företrädare eller åklagaren. Ett omfattande utrednings- och regressarbete skulle då i stället behöva utföras av Brottsoffermyndigheten och där kräva stora resurser. Troligen skulle Brottsoffermyndighetens utredningsarbete också förutsätta målsägandens medverkan, vilket måste anses innebära en betydande nackdel för honom eller henne.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att det som en förutsättning för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas införs ett krav på att den skadelidande, i de fall då det har väckts allmänt åtal för brottet, ska ha framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte i brottmålet och ha fått detta prövat i ett avgörande som har fått laga kraft. I de fall då den misstänkte var under 18 år vid brottet bör det på motsvarande sätt krävas att skadeståndsanspråk ska ha riktats mot dennes vårdnadshavare i enlighet med bestämmelserna i 3 kap. 5 § skadeståndslagen.

Ett liknande krav på att föra talan även mot t.ex. den misstänktes eventuella arbetsgivare bör däremot inte ställas upp för det fall dennes principalansvar enligt 3 kap. 1 § skadeståndslagen i undantagsfall skulle aktualiseras. En sådan talan förs vanligtvis inte i brottmålet. Skulle den misstänkte i ett sådant fall dömas för brottet men befrias från skadeståndsskyldighet med hänvisning till reglerna om principalansvar bör detta således inte hindra att en ansökan om brottsskadeersättning prövas, även om den skadelidande inte själv har försökt att få skadestånd från arbetsgivaren.

Huvudregeln bör alltså vara att om ett skadeståndsanspråk inte har prövats i domstol, ska Brottsoffermyndigheten inte pröva ansökan om brottsskadeersättning med anledning av skadan. Att detta gäller bör ingå i det som målsäganden ska underrättas om enligt 13 a § första stycket förundersökningskungörelsen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det föreslagna kravet på en föregående prövning av skadeståndsanspråket bör dock inte vara helt undantagslöst. Det kan finnas vissa särskilda situationer då den skadelidande bör kunna få brottsskadeersättning trots att han eller hon valt att antingen inte framställa något skadeståndsanspråk i brottmålet eller senare återkalla ett sådant yrkande. För att fånga upp sådana situationer föreslår utredningen att kravet på att skadeståndsanspråket ska ha prövats i domstol inte ska gälla om den skadelidande har haft giltig anledning till att avstå från en sådan prövning. En undantagsregel av detta slag måste dock tillämpas med betydande restriktivitet. I annat fall skulle risken för dubbla processer öka och möjligheterna att få skadorna ersatta vara oklara för brottsoffret.

Undantagsregeln bör främst kunna aktualiseras om det står klart att den misstänkte eller, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare inte kommer att kunna betala ett skadestånd. När förhållandena är sådana förekommer det i dag att Brottsoffermyndigheten betalar ut brottsskadeersättning även utan att brottmålsdomen innehåller något förordnande om skadestånd. Det finns inte anledning att ändra på detta.

Ett annat exempel då brottsskadeersättning bör kunna beviljas trots att en skadeståndstalan inte har prövats är när målsäganden i ett brottmål mot en misstänkt gärningsperson under 18 år har valt att, på grund av delgivningsproblem eller liknande praktiska svårigheter, återkalla en sådan talan mot dennes vårdnadshavare som har principalansvar.

Det kan finnas ytterligare speciella situationer då en ansökan om brottsskadeersättning bör kunna prövas även i avsaknad av ett beslut om skadestånd i domen. Det bör lämpligen överlåtas till rättstillämpningen att närmare precisera i vilka fall det är motiverat med sådana undantag från huvudregeln.

Den föreslagna bestämmelsen innebär alltså bl.a. att om den misstänkte är under 18 år ska en skadeståndstalan som huvudregel riktas mot såväl den unge som dennes vårdnadshavare som har principalansvar. Om så inte har skett, och det saknas giltig anledning till detta, får ansökan om brottsskadeersättning inte prövas. En särskild fråga som inställer sig är vad som bör gälla om den skadelidande har riktat sin skadeståndstalan endast mot den misstänkte och förbisett eller, utan giltig anledning, valt att inte stämma dennes föräldrar. Enligt utredningen bör en sådan underlåtenhet inte få så långt-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

gående konsekvenser att den skadelidandes ansökan om brottsskadeersättning över huvud taget inte får tas upp till prövning. Det skulle innebära en icke önskvärd försämring av brottsoffrets rätt i förhållande till vad som gäller i dag och i enskilda fall kunna leda till orimliga konsekvenser. Om den unge döms för brott och förpliktas att betala ett skadestånd som överstiger vad vårdnadshavarnas ansvar är begränsat till – enligt dagens regler en femtedel av prisbasbeloppet eller 11 760 kronor per skadehändelse – skulle det vara närmast oskäligt om brottsoffret inte hade möjlighet att få brottsskadeersättning med det överskjutande beloppet.

Utredningen föreslår därför att en ansökan om brottsskadeersättning i sådana fall får prövas, trots att det saknats giltig anledning till att den skadelidande avstått från att föra skadeståndstalan mot vårdnadshavarna. Ansökan bör då få prövas i den utsträckning som den motsvarar den ersättningsgilla skadan med avdrag för vad vårdnadshavarna hade haft att betala. I praktiken innebär det att brottsoffret i dessa fall – på motsvarande sätt som i dag – kan få brottsskadeersättning med det belopp som går utöver vad vårdnadshavarnas solidariska skadeståndsansvar uppgår till enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen.

Det kan tilläggas att bedömningen av om det funnits giltig anledning att inte föra en skadeståndstalan kommer att göras först efter att det finns ett lagakraftvunnet avgörande i skuldfrågan. Innan dess prövar Brottsoffermyndigheten inte om det finns rätt till brottsskadeersättning, som förutsätter att brott har begåtts (1 § brottsskadelagen).

3.6.5 Expediering av domar och information till målsägande

Förslag: Domstolarna ska inte längre expediera kopior av domar på skadestånd till Kronofogdemyndigheten, som inte längre ska skicka ut förfrågningar till målsägandena om de vill ha hjälp med att ansöka om verkställighet. Målsägandena ska i stället – lämpligen i en bilaga till domen – informeras om möjligheterna att ansöka om brottsskadeersättning och att vid behov vända sig till Kronofogdemyndigheten för att ansöka om verkställighet. De målsägande som vänder sig till Kronofogdemyndigheten ska inte behöva betala någon avgift, inte heller en s.k. särskild avgift.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skälen för förslaget

Som tidigare har redovisats ska brottmålsdomar som innehåller en förpliktelse att betala skadestånd i dag skickas av domstolarna till Kronofogdemyndigheten, när målsäganden är en fysisk person. Detta ska ske när avgörandena har fått laga kraft. Därefter ska Kronofogdemyndigheten kontakta målsäganden och erbjuda hjälp med att ansöka om verkställighet.

Frågan är om någon ändring i dessa avseenden bör göras med anledning av den föreslagna enklare ordningen för utbetalning av brottsskadeersättning, som innebär att brottsoffret inte först ska behöva ha krävt den skadeståndsskyldige på betalning.

Alla målsägande kommer även i fortsättningen att ha kvar rätten att begära verkställighet hos Kronofogdemyndigheten, och de som inte kan få brottsskadeersättning eller försäkringsersättning kommer att behöva använda sig av den möjligheten när skadeståndet inte har betalats frivilligt eller erhållits ur förverkade medel. Detta talar i viss mån för att låta de nuvarande rutinerna i huvudsak bestå. För de målsägande som måste eller önskar vända sig till Kronofogdemyndigheten skulle det sannolikt ligga ett värde i detta. Men för ett stort antal andra målsägande, som enligt utredningens förslag framöver kommer att kunna vända sig direkt till Brottsoffermyndigheten, skulle det däremot knappast underlätta om de fick ett brev från Kronofogdemyndigheten, som de helst inte alls ska behöva ha någon kontakt med. Tvärtom skulle en förfrågan därifrån kunna framstå som svårförståelig och onödig. Till i vart fall dessa brottsoffer bör det därför inte göras något utskick från Kronofogdemyndigheten.

Det är knappast lämpligt eller genomförbart att man på domstolarna beträffande varje enskild målsägande ska göra en preliminär bedömning av om personen i fråga kan ha rätt till brottsskadeersättning eller inte och anpassa en eventuell expediering av domen till Kronofogdemyndigheten efter det. I stället behöver samma förfarande kunna tillämpas beträffande alla fysiska personer som har tillerkänts brottsskadestånd.

Det kan möjligen övervägas om samtliga sådana domar i stället borde skickas till Brottsoffermyndigheten, som i sin tur skulle kontakta målsägandena för att erbjuda hjälp. Men med en sådan ordning skulle Brottsoffermyndigheten behöva hantera ett mycket

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

stort antal avgöranden där den skadelidande som huvudregel inte har rätt till brottsskadeersättning, som när skadeståndet avser sakskada eller ren förmögenhetsskada. Det framstår inte som effektivt att sådana domar ska ta vägen via Brottsoffermyndigheten för någon form av åtgärd, t.ex. ett utskick av information till de berörda om att de kan vända sig till Kronofogdemyndigheten. Förutom att det skulle bli en onödig tidsutdräkt för många målsägande, som skulle bollas mellan olika instanser, skulle det medföra ett betydande merarbete för Brottsoffermyndigheten.

Utredningen har stannat för att föreslå att domstolarnas skyldighet att expediera domar till Kronofogdemyndigheten tas bort, liksom Kronofogdemyndighetens skyldighet att skicka ut förfrågningar till de berörda målsägandena. I stället förordas att det från domstolarnas sida, redan i samband med att domen expedieras till parterna, lämnas generell information till alla fysiska personer som har tillerkänts brottsskadestånd om såväl möjligheten att ansöka om brottsskadeersättning som möjligheten att ansöka om verkställighet. Självklart behöver dessa upplysningar vara så tydliga och enkla som möjligt och eventuellt innehålla exempelvis en hänvisning till myndigheternas e-tjänster för ansökan och anvisningar om var ytterligare vägledning kan fås. Med en sådan ordning bör förutsättningarna för målsägandena att få ut sin ersättning vara i stort sett lika goda som om de fick ett särskilt brev med motsvarande information från Kronofogdemyndigheten eller Brottsoffermyndigheten en tid efter att domen fått laga kraft.

Redan i dag bifogar domstolarna ett informationsblad till den som genom domen har fått rätt till skadestånd på grund av brott. Sådana upplysningar får det anses ligga inom ramen för serviceskyldigheten att lämna. Den information som utredningen förordar ska lämnas bör dock framgå med större tydlighet. En särskild bestämmelse föreslås därför tas in i förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m.

Den beskrivna ordningen skulle ligga väl i linje med de tankar som kommer till uttryck i utredningens direktiv om ett slopande av subsidiaritetsprincipen. De flesta av de brottsoffer som i en dom tillerkänns skadestånd för skador som omfattas av systemet för brottsskadeersättning skulle på detta sätt över huvud taget inte behöva ha några kontakter med gärningspersonen eller Kronofogdemyndigheten. I stället blir ansökan till Brottsoffermyndigheten den

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

primära – och i många fall enda – myndighetskontakten som målsäganden behöver ha för att få ut sin kompensation.

De målsägande som väljer att vända sig till Kronofogdemyndigheten bör erbjudas stöd och hjälp i den processen på motsvarande sätt och i samma utsträckning som i dag och inte behöva betala någon grundavgift, förberedelseavgift eller försäljningsavgift. Dessutom föreslår utredningen – på samma sätt som Utsökningsutredningen gjorde i sitt betänkande – att personer som har utsatts för brott inte heller ska behöva betala en särskild avgift, dvs. en avgift för en särskild kostnad för staten för en åtgärd i målet (jfr SOU 2016:81 s. 624 f.). Detta föranleder en ändring i 15 § första stycket förordningen om avgifter vid Kronofogdemyndigheten.

Det kan i sammanhanget tilläggas att den information som målsägandena förordas få tillsammans med domen givetvis inte ska vara den enda som finns att tillgå. Det förutsätts att upplysningar om förfarandet för att få ersättning även kommer att finnas tillgängliga genom andra kanaler, på motsvarande sätt som i dag (jfr avsnitt 3.6.1 under rubriken Behovet av att underlätta för brottsoffer).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

4 Frivillig betalning av brottsskadestånd

4.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet

Utredningen har i uppdrag att i två avseenden överväga förändringar som ska förbättra förutsättningarna för brottsoffer att få ett utdömt brottsskadestånd betalt från den skadeståndsskyldige, vilket oftast är gärningspersonen. I kapitel 5 överväger och lämnar utredningen förslag på utökade möjligheter till utmätning av den skadeståndsskyldiges egendom. Därutöver ska utredningen se över om frivilliga betalningar av brottsskadestånd kan underlättas. Denna sistnämnda fråga behandlas i detta kapitel.

Den ordning som tillämpas i dag för betalning av brottsskadestånd är inte optimal, vare sig för brottsoffer eller för gärningspersoner. Enligt både Brottsoffermyndigheten och Kronofogdemyndigheten är det vanligt att personer hör av sig till dem och frågar hur de ska göra för att betala ett utdömt skadestånd till målsäganden. I vissa fall kan parterna ta direkt kontakt med varandra för att komma överens om transaktionen. Detta kan dock upplevas som olustigt, särskilt för målsäganden. I andra fall kan det vara omöjligt med en sådan kontakt, t.ex. på grund av att målsäganden har skyddade personuppgifter. Den som ska betala skadeståndet kan därför behöva förhålla sig passiv och vänta på att målsäganden ska vända sig till Kronofogdemyndigheten. Detta leder till att den skadeståndsskyldige – trots att han eller hon kan ha såväl vilja som ekonomisk förmåga att göra rätt för sig – blir aktuell för ett verkställighetsförfarande, vilket i sin tur medför extra kostnader och en risk att få en betalningsanmärkning. Det gör också att brottsoffret behöver agera aktivt för att få ut skadeståndet och får vänta onödigt länge på sina pengar.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

4.2 Utredningens uppdrag

Det finns, enligt utredningens direktiv, skäl att undersöka om regelverket eller tillgänglig information behöver anpassas för att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd. Enligt direktiven är det tydligt att frivilliga betalningar skulle kunna underlättas om i första hand Kronofogdemyndigheten fungerade som betalningsförmedlare. Utredningen har i uppdrag att undersöka vilka rättsliga och praktiska hinder det finns mot att Kronofogdemyndigheten bistår vid frivilliga betalningar, ta ställning till om dessa eventuella hinder ska undanröjas eller begränsas samt föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga.

4.3 Hur brottsskadestånd kan betalas i dag

Betalning av skadeståndet direkt till målsäganden

När en domstol har dömt ut skadestånd på grund av brott anges det i domslutet vilket belopp som ska betalas och vem som ska ha pengarna. I en bilaga till domen får den dömde information om att han eller hon själv måste ta reda på hur betalningen ska ske, och att försvararen eller målsägandebiträdet ibland kan hjälpa till. Målsägandens personnummer eller kontouppgifter lämnas inte ut, och numera framgår vanligen inte heller hans eller hennes adress av domen. Till skillnad från vad som gäller beträffande andra poster som den dömde ibland ska betala i ett brottmål – t.ex. böter, avgift till brottsofferfonden och rättegångskostnader – är det ingen myndighet som skickar ut något inbetalningskort eller någon liknande instruktion för betalning av skadeståndet.

Parterna kan själva söka upp varandra för att komma överens om betalningen. Men många uppfattar inte detta som ett önskvärt eller lämpligt alternativ med hänsyn till den brottslighet som ligger bakom skulden. Och den skadeståndsskyldige kan inte heller alltid få tillgång till målsägandens kontaktuppgifter, eftersom dessa kan vara skyddade av sekretess.

Ibland kan gärningspersonen få hjälp av sin försvarare, som i förekommande fall kan kontakta brottsoffrets målsägandebiträde och på så sätt förmedla relevanta uppgifter eller bistå med själva transaktionen. Överföringen av skadeståndet kan då ske via advokat-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

byråns klientmedelskonto. Det är emellertid inte alltid som sådana lösningar står till buds. Det hänger samman med att en offentlig försvarares uppdrag upphör när domen har fått laga kraft och att ett målsägandebiträdes förordnande som huvudregel gäller endast till dess att tiden för att överklaga domen har gått ut. Till saken hör också att ett brottsoffer inte alltid har rätt till ett målsägandebiträde under rättegången, utan då i stället företräds av åklagaren.

Det kan även nämnas att domstolen i vissa fall kan ha fastställt att målsäganden har rätt till betalning av skadeståndet ur medel som förverkats från den skadeståndsskyldige. I sådana fall sker betalningen via Polismyndigheten. (Se 36 kap. 22 § brottsbalken och 3 § förordningen [2004:1319] om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.)

Nedsättning av pengar hos Kronofogdemyndigheten

Under vissa förutsättningar kan betalningsskyldigheten fullgöras genom en nedsättning (deponering) av pengar hos Kronofogdemyndigheten (3 kap. 6 § första stycket 1 utsökningsbalken). I praktiken används denna möjlighet dock i mycket begränsad utsträckning. Syftet med en nedsättning är att förhindra att det vidtas åtgärder för verkställighet av domen innan den har fått laga kraft, exempelvis när den har överklagats.

Den som vill göra en nedsättning ska skicka in en begäran om det till Kronofogdemyndigheten tillsammans med den aktuella domen. När begäran har tagits emot får gäldenären uppgift om ärendets diarienummer och till vilket bankgiro betalning ska göras. Nedsättning sker genom att gäldenären sätter in det aktuella beloppet på det konto som Kronofogdemyndigheten har anvisat. Det nedsatta beloppet måste täcka hela det utdömda skadeståndet, samt ränta till och med nedsättningsdagen. Beloppet ska också täcka de förrättningskostnader som redan har uppkommit eller kan väntas uppkomma i målet, dvs. i normalfallet grundavgift. Om nedsättning inte är möjlig, avslutas ärendet genom ett avslag på ansökan. Men om förutsättningarna i 3 kap. 6 § utsökningsbalken är uppfyllda beslutar Kronofogdemyndigheten att verkställighet inte får ske av den aktuella domen.[1] Parterna får kännedom om att nedsättning

[1] Kronofogdemyndigheten (2023). *Handbok Utmätning*, s. 57 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

har skett genom att Kronofogdemyndigheten skickar en kopia av beslutet till parterna.

En nedsättning anses innebära en villkorlig betalning. Om domen överklagas och den högre instansen undanröjer betalningsskyldigheten, ska den som har nedsatt medlen få tillbaka dem. Om betalningsskyldigheten däremot står fast och den högre instansens dom får laga kraft, ska medlen jämte ränta övergå till borgenären. (Se prop. 1980/81:8 s. 298.)

Kronofogdemyndigheten beslutar om utbetalning, efter begäran från parterna, när domen har fått laga kraft.[2] Utbetalning anses också kunna ske innan domen fått laga kraft om båda parterna begär det, eller om gäldenären begär att utbetalning ska ske till motparten.[3] Kronofogdemyndighetens beslut om utbetalning kan överklagas.

Om gäldenären enligt domen ska betala dröjsmålsränta, vilket är det vanliga, fortsätter den att löpa till och med den dag då Kronofogdemyndigheten beslutar om utbetalning (prop. 1980/81:8 s. 680 och NJA 2013 s. 1084). Dröjsmålsräntan på skadeståndsbeloppet beräknas enligt en räntefot som motsvarar referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter (4 och 6 §§ räntelagen [1975:635]). Det nedsatta beloppet ska sättas in på ett räntebärande konto (5 kap. 1 § utsökningsförordningen [1981:981]). Men om räntan enligt domen är högre än vad den är på det räntebärande kontot – vilket i dagens läge är fallet – kan det ändå uppstå en ränteskuld. Borgenären har i så fall möjlighet att rikta krav mot gäldenären för att få ut mellanskillnaden.[4]

Nedsättning kan bara göras så länge domen inte har fått laga kraft. Det är dock möjligt att sätta ned pengar såväl före som efter det att en ansökan om verkställighet har kommit in till Kronofogdemyndigheten. Om nedsättningen sker efter det att verkställighetsansökan har gjorts, bör dock gäldenären ange att det är fråga om just en nedsättning. Annars kan inbetalningen uppfattas som en villkorslös betalning och medlen anses omedelbart utmätta (4 kap. 28 § utsökningsbalken).[5]

[2] Gösta Walin m.fl. *Utsökningsbalken* (2023, Version 6, JUNO), kommentaren till 3 kap. 6 §).
[3] Kronofogdemyndigheten (2023). *Handbok Utmätning*, s. 60.
[4] Torkel Gregow. *Utsökningsrätt* (2020, Version 5, JUNO), s. 84.
[5] Gösta Walin m.fl. *Utsökningsbalken* (2023, Version 6, JUNO), kommentaren till 3 kap. 6 §).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Invänta krav från Kronofogdemyndigheten

Om varken betalning direkt till målsäganden eller nedsättning är möjlig kan den skadeståndsskyldige invänta ett krav från Kronofogdemyndigheten. Ett sådant krav kommer dock först efter att målsäganden har ansökt om verkställighet av domen.

Som har redovisats i avsnitt 3.3.2 (under rubriken Få skadeståndet betalt) ska domstolarna enligt nu gällande bestämmelser skicka en kopia av domen till Kronofogdemyndigheten när den dömde har förpliktats att betala skadestånd till ett brottsoffer som är en fysisk person. En sådan kopia ska översändas när domen har fått laga kraft. (Se 25 a § förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.) Motsvarande gäller för godkända strafföreläggande (12 § strafföreläggandekungörelsen [1970:60]). Kronofogdemyndigheten ska sedan kontakta målsäganden och erbjuda hjälp med att ansöka om verkställighet (2 kap. 3 § andra stycket utsökningsförordningen). Om målsäganden gör en sådan ansökan, ska gäldenären i ett första steg som huvudregel underrättas om målet och få en viss tid på sig – oftast 14 dagar – att betala (4 kap. 12 § utsökningsbalken). Medel som betalas in i ett anhängigt mål anses som huvudregel omedelbart utmätta i målet, vilket innebär att de inte kan tas i anspråk av någon annan borgenär (4 kap. 28 § utsökningsbalken). Sker inte betalning inom den angivna tiden fortsätter handläggningen med åtgärder för eventuell utmätning i gäldenärens lön eller egendom (4 kap. 9 § utsökningsbalken). Detta gäller alltså under förutsättning att gäldenären inte har gjort en nedsättning eller ställt pant eller säkerhet för betalningsskyldigheten (3 kap. 6 § utsökningsbalken).

Genom hanteringen hos Kronofogdemyndigheten uppkommer det en grundavgift på 600 kronor som den skadeståndsskyldige kommer att behöva stå för.[6] När den nu gällande ordningen – om att målsäganden ska erbjudas hjälp med att ansöka om verkställighet – infördes bedömdes den eventuellt kunna bidra till att de dömda blev mer villiga att betala frivilligt, eftersom en utebliven betalning sannolikt skulle komma att leda till ett ärende hos Kronofogdemyndigheten och en extra kostnad (prop. 1993/94:143 s. 53).

[6] Sökanden är i utsökningsmål av det nu aktuella slaget befriad från att betala bl.a. grundavgift (15 § förordningen [1992:1094] om avgifter vid Kronofogdemyndigheten).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

En ansökan om verkställighet kan också vara till nackdel för den skadeståndsskyldige om det tas kreditupplysningar på honom eller henne. Kreditupplysningsföretagen har tillgång till offentliga uppgifter i Kronofogdemyndighetens utsöknings- och indrivningsdatabas och där framgår bl.a. gäldenärens skuldsaldo i pågående mål. Beroende på gäldenärens historik kan en ansökan om verkställighet också leda till en betalningsanmärkning, dvs. en uppgift i kreditupplysningsföretagens register om en betalningsförsummelse. Om gäldenären har varit föremål för ansökningar om verkställighet vid flera tillfällen under en period om två år, blir uppgiften om förpliktelsen nämligen offentlig och därmed synlig i kreditupplysningar. Om däremot målsägandens ansökan om utmätning är den enda mot gäldenären, och han eller hon betalar inom den förelagda tiden, kommer uppgiften om kravet att bli sekretessbelagd hos Kronofogdemyndigheten när utsökningsmålet har avslutats. Den ska i och med det också gallras i kreditupplysningsföretagens register. (Se 34 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400] samt 7 § och 8 § fjärde stycket kreditupplysningslagen (1973:1173].)

Nedsättning av pengar hos länsstyrelsen

I vissa fall kan nedsättning av pengar hos länsstyrelsen användas som ersättning för en faktisk betalning. Förutsättningarna framgår av lagen (1927:56) om nedsättning av pengar hos myndighet. Gäldenären kan nedsätta beloppet bl.a. om borgenären vägrar att ta emot erbjuden betalning, eller om betalning inte kan verkställas på grund av t.ex. borgenärens bortovaro eller sjukdom (1 § första stycket). Den som vill göra en nedsättning ska ge in en ansökan till länsstyrelsen och betala in skuldbeloppet på ett anvisat bankgiro. I ansökan kan gäldenären förbehålla sig rätten att vid ett senare tillfälle återta det nedsatta beloppet (4 §). Om länsstyrelsen beslutar om nedsättning är gäldenären skyldig att själv underrätta borgenären, om det kan ske (3 §). Genom en behörig nedsättning anses gäldenären ha betalat sin skuld. Det innebär bl.a. att eventuell ränta på kapitalbeloppet slutar att löpa vid nedsättningen. Borgenären kan sedan ansöka om utbetalning av de nedsatta pengarna. Om beloppet fortfarande är innestående tio år efter nedsättningen får gäldenären själv lyfta beloppet, även om det inte har gjorts något förbehåll om

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

återtagande. Har det inte kommit in någon ansökan om att ta ut pengarna inom elva år från beslutet om nedsättning tillfaller pengarna staten. (Se 7 §.)

Länsstyrelsen ska placera de nedsatta medlen på ett räntebärande konto. Upplupen ränta på beloppet betalas ut till den som får lyfta pengarna. (Se 8 §.)

Genomförda och uteblivna frivilliga betalningar

Som har nämnts i avsnitt 3.3.2 (under rubriken Få skadeståndet betalt) förs det inte statistik över hur många brottsskadestånd som döms ut eller godkänns varje år i domar och strafföreläggande.[7] Det är inte heller möjligt att få fram uppgifter på hur vanligt det är att brottsskadestånd betalas på frivillig väg genom överenskommelser mellan parterna, eller med hjälp av deras respektive juridiska ombud. År 2023 kom det dock in knappt 17 000 nya ansökningar om verkställighet av utdömda brottsskadestånd från målsägande (såväl fysiska som juridiska personer) till Kronofogdemyndigheten, och därutöver cirka 3 500 sådana från Brottsoffermyndigheten. I cirka 24 procent av de nya målen gjordes det egna inbetalningar från gäldenärer under de tolv första månaderna efter målets ankomst. Det sammanlagda beloppet uppgick till 88,7 miljoner kronor. Även om dessa inbetalningar inte alltid avser hela skadeståndet och sker under en längre period, tyder statistiken på att frivilliga betalningar utanför verkställighetsförfarandet hade kunnat förekomma i större utsträckning. Utifrån de nämnda uppgifterna kan det grovt uppskattas att så hade kunnat ske i några tusen fall. Kronofogdemyndigheten och Brottsoffermyndigheten har också vittnat om en frustration hos skadeståndsskyldiga som hör av sig och uppger sig sakna möjlighet att reglera sin skuld innan de har fått ett krav skickat till sig. Svårigheter att frivilligt betala brottsskadestånd uppfattas därför som ett reellt problem, men den närmare omfattningen av detta är svår att kvantifiera.

[7] Utredningen om frivillig betalning av brottsskadestånd uppskattade antalet till omkring 35 000 under år 2008. Det poängterades dock att siffran var osäker. (Se SOU 2010:1 s. 65.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

4.4 Tidigare utredningar och initiativ

4.4.1 Utredningen om frivillig betalning av brottsskadestånd

Utredningen om frivillig betalning av brottsskadestånd (Ju 2008:16) hade i uppdrag att överväga förutsättningarna för att skapa ett särskilt system för frivillig betalning av skadestånd som döms ut på grund av brott (dir. 2008:138).

I betänkandet *Lätt att göra rätt – om förmedling av brottsskadestånd* (SOU 2010:1) föreslog utredningen att den som enligt en dom eller ett strafföreläggande hade förpliktats att betala ett brottsskadestånd skulle ha möjlighet att under en begränsad tid göra detta till ett betalningsförmedlande organ. Enligt förslaget skulle information om förfarandet och ett inbetalningskort skickas ut till den skadeståndsskyldige tillsammans med domen eller strafföreläggandet. Betalningsförmedlingen skulle utgöra en service som den skadeståndsskyldige frivilligt kunde använda sig av.

Utredningen föreslog att Brottsoffermyndigheten skulle ha det betalningsförmedlande uppdraget. Utredningen övervägde dock även flera andra alternativ, bl.a. Kronofogdemyndigheten. Det konstaterades emellertid att Kronofogdemyndigheten främst bedrev verksamhet av exekutiv karaktär som till övervägande delen handlade om tvångsåtgärder. En förmedling av frivilliga betalningar skulle därför kunna betecknas som verksamhetsfrämmande. Även andra skäl anfördes, bl.a. att lagändringar sannolikt skulle krävas i ett antal registerförfattningar och att det skulle behövas nya tekniska lösningar. Något som behövde beaktas i sammanhanget ansågs också vara att de flesta vill undvika kontakt med Kronofogdemyndigheten och är rädda för att drabbas av verkställighetsåtgärder och att få betalningsanmärkningar. Om Kronofogdemyndigheten skulle ha den förmedlande funktionen, kunde det finnas en risk för att systemet inte skulle uppfattas som frivilligt och möjligen också att vissa skadeståndsskyldiga skulle avstå från att betala, t.ex. på grund av att de förekom i andra ärenden och inte ville ge sken av att ha betalningsförmåga.

Utredningen lämnade förslag på hur betalningssystemet närmare skulle vara utformat och hur olika tänkbara problem som kunde uppkomma borde hanteras. Det föreslogs att systemet skulle omfatta alla brottsskadestånd, oavsett om målsäganden var en fysisk eller en juridisk person. Den skadeståndsskyldige skulle få informa-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

tion om vilket belopp som han eller hon skulle betala, och det beloppet skulle beräknas inklusive eventuell upplupen ränta fram till en angiven sista dag för betalning. Beloppet skulle framgå av det inbetalningskort som domstolarna skulle tillhandahålla. Den sista betalningsdagen föreslog utredningen skulle vara den dag som infaller en vecka efter dagen då domen eller beslutet skulle vinna laga kraft om något överklagande inte gjordes. Endast betalningar som hade kommit in inom två veckor efter den sista betalningsdagen skulle förmedlas. Senare betalningar skulle återbetalas till den skadeståndsskyldige. Det skulle, enligt utredningens förslag, vara möjligt att förmedla delbelopp, om inte hela skadeståndet hade betalats in. Det skulle däremot inte förmedlas ett större belopp till målsäganden än vad som motsvarade full betalning per den dag då betalningen kom in. Om det uppkom restposter till följd av ränteskillnader skulle detta belopp återbetalas till den skadeståndsskyldige, om det översteg 50 kronor. Det som inte återbetalades skulle tillfalla brottsofferfonden.

Om målsäganden inte gick att få tag på eller vägrade ta emot betalningen, skulle det förmedlande organet låta nedsätta pengarna hos länsstyrelsen – om förutsättningarna för detta i övrigt förelåg – enligt lagen om nedsättning av pengar hos myndighet.

En betalning skulle, förutsatt att betalningen kom in i tid, ha befriande verkan gentemot målsäganden upp till det belopp som hade betalats in. Tanken med det föreslagna systemet var att det skulle användas när den skadeståndsskyldige godtog betalningsansvaret, men däremot inte om det fanns en avsikt att överklaga domen i skadeståndsdelen. Enligt utredningen borde den skadeståndsskyldige informeras om att någon inbetalning i sådana fall inte borde ske. Det ansågs inte vara lämpligt att ge honom eller henne en möjlighet att göra en villkorad betalning till det betalningsförmedlande organet, som enligt utredningen inte borde ges någon deponeringsliknande funktion.

Det föreslogs att kostnaderna för det betalningsförmedlande organets verksamhet skulle finansieras genom att avgiften enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond gjordes om till en brottsofferavgift och att avgiftsbeloppet höjdes.

Utredningen redovisade ett förslag på en ny lag om förmedling av betalning av skadestånd på grund av brott. Det föreslogs också att det skulle införas bl.a. en bestämmelse som ålade domstolarna

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

och Åklagarmyndigheten en uppgiftsskyldighet gentemot det betalningsförmedlande organet samt en sekretessbestämmelse som var tillämplig i dess verksamhet.

Betänkandet remitterades och remissutfallet var blandat i fråga om den modell som hade lagts fram. Invändningar framfördes från vissa håll exempelvis mot förslaget om att inbetalningskort skulle skickas ut från domstolarna. Förutom att det bedömdes som tveksamt att domstolarna skulle ha till uppgift att räkna ut vilket belopp som skulle betalas in, ansågs det bl.a. kunna få till följd att den skadeståndsskyldige fick en felaktig uppfattning dels om att skadeståndsfrågan var slutligt avgjord, dels om att domstolarna hade en verkställande roll.

Utredningens förslag har inte lett till några författningsändringar.

4.4.2 Försöksverksamhet hos Kronofogdemyndigheten

Beslut om att pröva ett nytt arbetssätt

I januari 2020 beslutade Kronofogdemyndigheten att i samverkan med Helsingborgs tingsrätt och Domstolsverket pröva ett nytt arbetssätt för betalning av skadestånd på grund av brott, inom ramen för det befintliga regelverket. Bakgrunden till beslutet var att det ofta förekom frågor från skadeståndsskyldiga om varför det saknades möjlighet att betala på frivillig basis. Kronofogdemyndigheten bedömde att det fanns ett behov av ett system som möjliggjorde betalning innan det blev aktuellt för brottsoffret att ansöka om verkställighet. Försöksverksamheten, som skulle bedrivas i liten skala, syftade till att identifiera vilka författningsändringar, digitala lösningar och nya arbetssätt som skulle krävas för att Kronofogdemyndigheten ska kunna erbjuda en permanent lösning.[8]

[8] Kronofogdemyndigheten (2020). *Beslut att tillsammans med Helsingborgs tingsrätt prova nya arbetssätt avseende betalning av skadestånd på grund av brott* och *Beslut om hantering av grundavgift vid nedsättning av skadestånd på grund av brott*, 2020-01-20, dnr 1757-2020.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Vad arbetssättet innebar

Det nya arbetssättet innebar i korthet att den som hade dömts av Helsingborgs tingsrätt att betala skadestånd på grund av brott erbjöds möjlighet att göra en förtida betalning genom nedsättning enligt 3 kap. 6 § första stycket 1 utsökningsbalken. Den dömde fick information om pilotverksamheten i en särskilt framtagen bilaga till domen. Den som önskade betala skadeståndet uppmanades att omgående ta kontakt med Kronofogdemyndigheten, som då lämnade närmare upplysningar om förfarandet och hjälpte till med att beräkna vilket belopp som skulle betalas in. Detta belopp motsvarade skadeståndet jämte ränta fram till den förväntade utbetalningsdagen. Den som fullgjorde betalningsskyldigheten på detta sätt befriades från att betala grundavgiften på 600 kronor. När full betalning hade kommit in fattades ett beslut om att domen inte fick verkställas. I samband med beslutet informerades målsäganden om att skadeståndet hade betalats in och att beloppet – om domen inte ändrades efter ett överklagande – skulle betalas ut efter att domen hade fått laga kraft. Målsäganden uppmanades att komma in med uppgift om på vilket konto pengarna kunde sättas in. När så hade skett och domen hade fått laga kraft fattade Kronofogdemyndigheten ett beslut om utbetalning, utan att målsäganden behövde göra en särskild ansökan om detta.

Det nya arbetssättet innebar att vissa rutiner inom Kronofogdemyndigheten behövde förändras, och att nya mallar och informationsmaterial behövde tas fram.

Resultat och slutsatser

Resultaten och slutsatserna av försöksverksamheten har redovisats i den slutrapport som Kronofogdemyndigheten sammanställt.[9] Sammanfattningsvis antecknas i huvudsak följande.

Projektet pågick under perioden 1 april–30 oktober 2020. Antalet betalningar som gjordes genom nedsättning uppgick till 13. De brott som de skadeståndsskyldiga hade döms för var misshandel, olaga hot, sexuellt ofredande, stöld, skadegörelse och våld mot tjänsteman. Att det inte blev fler nedsättningar bedömdes hänga samman med den då pågående covid-19-pandemin och att projektet till stor

[9] Kronofogdemyndigheten (2020). Slutrapport. *Pilotverksamhet Betala skadestånd*, 2020-12-16.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

del genomfördes under sommarmånaderna. Det sattes därför ut färre mål än vanligt i tingsrätten. Man uppfattade ändå att det fanns ett behov av att på ett enkelt sätt kunna betala skadeståndet frivilligt. Före projekttiden hade det endast förekommit enstaka nedsättningar under den senaste tioårsperioden. Marknadsföringen av nedsättningsmöjligheten ledde således till en avsevärd ökning av detta slags ärenden.

Det testade arbetssättet bedömdes ha fungerat och samtliga nedsättningar var lyckade. För Kronofogdemyndigheten innebar hanteringen dock mer arbete i form av ökad administrativ handläggning och manuell bevakning.

En slutsats som dras utifrån erfarenheterna av projektet är att det är fullt möjligt att använda nedsättningsbestämmelsen, men att den inte är helt ändamålsenlig i sammanhanget. Syftet med bestämmelsen är att hindra verkställighet. Det beslut som fattas vid nedsättning går inte i första hand ut på att gäldenären har betalat sitt skadestånd, även om det också framgår att så skett. Projektet visade att det finns ett behov för gäldenärer att kunna betala frivilligt även efter det att överklagandetiden har gått ut och att kunna erlägga en del av skadeståndet efter förmåga. Vid nedsättning är inget av detta möjligt. Eftersom utbetalning inte kan ske förrän domen har fått laga kraft, behöver gäldenären dessutom betala ränta fram till detta datum för att undvika en restskuld.

4.4.3 Kronofogdemyndighetens överväganden efter försöksverksamheten

Förutsättningarna för Kronofogdemyndigheten att fungera som betalningsförmedlare

Efter att försöksverksamheten avslutats tog Kronofogdemyndigheten fram ett förslag på hur myndigheten skulle kunna fungera som förmedlare vid frivilliga betalningar av skadestånd på grund av brott. Förslaget och de bakomliggande resonemangen har redovisats i en promemoria.[10]

Till att börja med konstateras i promemorian bl.a. att Kronofogdemyndigheten under senare år har fått ett allt tydligare uppdrag att stödja parterna att själva lösa sina mellanhavanden på frivillig väg.

[10] Kronofogdemyndigheten (2021). *Frivilliga betalningar av brottsskadestånd – ett tankepapper.*

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Myndigheten har getts en utökad roll där även betalningsförmedling ingår, bl.a. genom ändringar i skuldsaneringslagen (2016:675) och lagen (2016:676) om skuldsanering för företagare. Även Kronofogdemyndighetens förutsättningar för digital informationsförsörjning har förändrats och möjliggör att befintliga system kan anpassas för att kunna hantera förmedling av brottsskadestånd utan att nya tekniska lösningar behöver tas fram.

Utgångspunkter vid utformningen av ett förmedlingssystem enligt Kronofogdemyndighetens promemoria

När det gäller utformningen av en möjlig betalningsförmedling redovisas det i promemorian några övergripande utgångspunkter.

Den första är att betalningsförmedlingen bör vara frikopplad från det mer generella utsökningsrättsliga regelverket. Som skäl för detta anges för det första att det annars kan uppstå oönskade situationer och gränsdragningsfrågor där medel tvångsvis tas i anspråk för den dömdes andra skulder och således aldrig når brottsoffret. För det andra noteras att ett betalningsförmedlingssystem endast skulle omfatta en mycket liten del av de fordringar som kan vara föremål för indrivning. I promemorian görs bedömningen att en betalningsförmedling kan utgå från samma huvudprinciper som gäller i skuldsaneringsprocessen, i vilken Kronofogdemyndigheten förmedlar betalningar från gäldenären till borgenärerna.

Den andra utgångspunkten är, enligt promemorian, att betalningsförmedlingen bör omfatta endast skadestånd som har dömts ut i brottmål och förelagts i godkända strafföreläggande, men inte sådana som har dömts ut i tvistemål. Detta grundas på bedömningen att det inom ramen för tvistemålsprocessen finns större möjligheter att få till stånd frivilliga betalningar och att förfarandet i regel involverar ombud som även efter domen kan bidra till att skapa bättre förutsättningar för sådana.

Den tredje utgångspunkten är att hanteringen så långt som möjligt bör vara digital. Detta anges vara en förutsättning för att lösningen ska vara kostnadseffektiv och ändamålsenlig. Digital hantering bedöms också vara nödvändig för ett modernt bemötande som ger möjlighet till kommunikation och service via e-tjänster.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Hur processen skulle kunna se ut enligt promemorian

I promemorian lämnas det en beskrivning av hur betalningssystemet skulle kunna fungera i praktiken. Sammanfattningsvis anförs i huvudsak följande.

I ett första steg skulle Kronofogdemyndigheten, för att förfarandet ska bli effektivt, behöva få en kopia av domen så snart den är tillgänglig för parterna. När betalningsskyldigheten har fastställts bör den dömde samtidigt upplysas om möjligheten till frivillig betalning, lämpligen genom informationsmaterial som Domstolsverket tillhandahåller. Vidare kan den dömde få information från Kronofogdemyndigheten.

Den som dömts att betala skadestånd bör via e-legitimation och funktionen Mina sidor kunna logga in och använda en digital självbetjäningstjänst där det lämnas en betalningsanvisning och en räntеberäkning på det utdömda skadeståndsbeloppet. Den som vill bör kunna betala omedelbart, men en lämplig tidsfrist för betalning kan vara t.ex. 14 dagar från när domen meddelades eller avkunnades. Det bör inte finnas några hinder för den dömde att betala en del av skadeståndet efter förmåga eller en del av ett solidariskt skadestånd. Möjligheten till frivillig betalning bör kvarstå till dess att målsäganden har ansökt om verkställighet.

Om den dömde följer betalningsinstruktionen, bör denne förlora rådighet över medlen. Kronofogdemyndigheten ska inte förmedla ett större belopp än vad som motsvarar full betalning av skadeståndet per den dag betalningen kom in till myndigheten. Om det kommer in flera betalningar avseende en och samma skadeståndsskyldighet, bör de förmedlas till målsäganden i den ordning som de har kommit in och överskjutande medel återbetalas. Samma princip bör gälla om den dömde betalar in ett högre belopp än vad som följer av betalningsinstruktionen. Om återbetalning inte är möjlig, bör beloppet tillfalla staten eller brottsofferfonden efter viss tid.

När Kronofogdemyndigheten har tagit emot medel för förmedling bör de placeras på ett räntebärande konto. En frivillig betalning bör utgöra hinder mot verkställighet när pengarna väl har bokförts, och det inkomna beloppet bör vara skyddat mot utmätning för den dömdes övriga skulder. Ett hinder mot ansökan om verkställighet förhindrar en missvisande registrering av den dömde i utsöknings- och indrivningsdatabasen när denne har gjort rätt för sig. På så sätt

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

riskerar inte den dömde orättvisa betalningsanmärkningar och slipper de kostnader som uppkommer i samband med en obefogad ansökan.

Målsäganden bör som huvudregel anmodas att lämna kontouppgifter för att förenkla förmedling av skadeståndet. Men om det föreligger särskilda skäl bör utbetalning även kunna ske på andra sätt, exempelvis genom en betalningsavisering. Kronofogdemyndigheten ska förmedla en betalning oavsett om domen har fått laga kraft eller inte. När utbetalning har gjorts ska ärendet avslutas.

Det bör även införas en bestämmelse om sekretess vid förmedling av brottsskadestånd.

Enligt promemorian bör många delar av förslaget kunna utformas med skuldsaneringsregelverket som förebild och i övriga delar kompletteras med förvaltningslagens bestämmelser vad gäller ärendehandläggning. En väsentlig skillnad är dock att äganderätten till inbetalda medel inte per automatik övergår till målsäganden eftersom de, till skillnad från borgenärerna i ett skuldsaneringsärende, inte är anslutna till Kronofogdemyndighetens betalningsförmedling.

4.5 Överväganden

4.5.1 Behovet av att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd

Bedömning: Den som vill och har ekonomisk förmåga att betala ett brottsskadestånd bör få bättre förutsättningar för att också i praktiken kunna reglera sin skuld, så att brottsoffret kan få sin ersättning snabbare och enklare.

Skälen för bedömningen

För att brottsoffer ska kunna få ut det skadestånd som de har tillerkänts är det givetvis grundläggande att det är möjligt och okomplicerat för den skadeståndsskyldige att genomföra själva betalningen. Såväl Kronofogdemyndigheten och Brottsoffermyndigheten som domstolarna får återkommande frågor från gärningspersoner och andra om hur de praktiskt ska gå till väga för att betala ett brottsskadestånd. Den som vill och kan betala måste i dag på eget initiativ

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

hitta ett lämpligt sätt att reglera skulden till målsäganden, men det kan vara svårt och i vissa fall omöjligt att få fram nödvändig information. Adressuppgifter till målsäganden är ibland skyddade av sekretess. Och det uppfattas inte sällan som mindre lämpligt att en gärningsperson tar direkt kontakt med ett brottsoffer, även om syftet är att få en betalningsanvisning. Målsäganden bör helst inte mot sin vilja behöva utsättas för en sådan kontakt.

Innan domen har fått laga kraft kan förvisso en nedsättning göras hos Kronofogdemyndigheten. Men det förfarandet är okänt för de allra flesta och det lämnas inte upplysningar om möjligheten i den information som den skadeståndsskyldige får med domen.

Många gånger har både den skadeståndsskyldige och målsäganden haft jurister som företrätt dem under rättegången och som eventuellt kan hjälpa till med att ta fram uppgifter om hur betalningen ska erläggas eller bistå med att förmedla den. Men i andra fall kan den skadeståndsskyldige behöva vänta på att det kommer ett krav från Kronofogdemyndigheten. Och det förutsätter att målsäganden först har varit aktiv och ansökt om verkställighet av domen.

De nuvarande förhållandena medför därför att en målsägande kan behöva vänta onödigt länge på att få skadeståndet. Genom hanteringen hos Kronofogdemyndigheten uppkommer det dessutom en grundavgift på 600 kronor som den skadeståndsskyldige kommer att behöva stå för.

Skulder hos Kronofogdemyndigheten syns vid en kreditupplysning och i vissa fall kan ett utsökningsmål medföra en betalningsanmärkning för gäldenären. Tillkommande kostnader och en betalningsanmärkning är givetvis ogynnsamt för den enskilde, särskilt om det är fråga om en ung person. En betalningsanmärkning kan exempelvis leda till att han eller hon inte får låna pengar, köpa varor på avbetalning, hyra bostad eller teckna telefonabonnemang. Utöver att personen har begått brott och förekommer i belastningsregistret, kan skulder hos Kronofogdemyndigheten bidra till att försvåra hans eller hennes återanpassning.

Att brottsskadestånd inte betalas kan givetvis bero på att den skadeståndsskyldige inte har tillräckligt med pengar. Men för den som vill och kan betala bör inte praktiska svårigheter hindra att skulden regleras i tid. Den som har vilja och förmåga att betala bör kunna göra det utan att behöva ha direktkontakt med målsäganden

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

och utan att behöva invänta ett krav från Kronofogdemyndigheten i ett utsökningsmål. Bättre förutsättningar för att enkelt och snabbt fullgöra skadeståndsskyldigheten skulle gynna såväl brottsoffret som gärningspersonen. Båda parterna kan därigenom också lägga de rättsliga processerna bakom sig tidigare.

I kapitel 3 har utredningen lämnat förslag som underlättar för brottsoffer att få ut brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. Till skillnad från i dag ska målsäganden då inte först behöva försöka få skadeståndet betalt från gärningspersonen. Om det förslaget genomförs, kan det antas att betydligt färre målsägande kommer att vända sig till Kronofogdemyndigheten. I stället kommer Brottsoffermyndigheten att efter utbetalning av brottsskadeersättning rikta statens regresskrav mot den skadeståndsskyldige. Med en sådan förändring kan det möjligen framstå som något mindre angeläget med förbättrade möjligheter för gärningspersonen att betala skadeståndet till målsäganden. Fortfarande skulle det dock vara en fördel för båda parter om skadeståndet betalades mer eller mindre direkt efter domen. Brottsoffret skulle då över huvud taget inte behöva göra någon ansökan till Brottsoffermyndigheten, och den skadeståndsskyldige skulle inte få ett regresskrav. Dessutom är det inte alla brottsoffer som har rätt till brottsskadeersättning och sådan ersättning täcker inte heller alla typer av skador som gärningspersonen kan vara ersättningsskyldig för. Även med den nämnda föreslagna förändringen finns det alltså ett behov av att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd.

4.5.2 Alternativa sätt att förenkla förfarandet

Bedömning: Förenklingar av frivilliga betalningar bör åstadkommas inom ramen för det befintliga institutet med nedsättning av pengar hos Kronofogdemyndigheten.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skälen för bedömningen

Inledande anmärkningar

Behovet av att underlätta betalningar av brottsskadestånd finns i de fall den skadeståndsskyldige har såväl vilja som tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna betala med tillgängliga medel. Det kan därför antas att de skadeståndsbelopp det handlar om vanligtvis inte är särskilt höga, och att de som vill och kan betala därmed i regel inte heller har begått de allvarligaste brotten.

Det som gör att de skadeståndsskyldiga i dag har svårt att reglera sin skuld – trots att de har finansiella förutsättningar – är främst bristen på information om hur betalningen ska gå till, dvs. var pengarna ska sättas in eller vart de ska skickas. Problemet uppkommer framför allt när brottsoffret är en fysisk person. Om målsäganden är en juridisk person, t.ex. ett aktiebolag eller annat företag, är det normalt relativt enkelt att själv ta fram nödvändiga uppgifter. Det är heller inte förenat med samma känslomässiga obehag med en kontakt mellan parterna.

Enligt utredningens direktiv skulle frivilliga betalningar kunna underlättas om i första hand Kronofogdemyndigheten kunde agera betalningsförmedlare. Utredningen instämmer i uppfattningen att en sådan funktion skulle kunna innebära förenklingar i vissa avseenden. Som framgår av de tidigare överväganden som har gjorts i andra sammanhang (se avsnitt 4.4.1 och 4.4.3), kräver inrättandet av en särskild betalningsförmedling dock att en rad frågor löses och regleras, bl.a. vad gäller hanteringen av enskildas medel. Införandet av en ny ordning för betalningar av brottsskadestånd skulle dessutom innebära att det tillkom ytterligare en beståndsdel i ett redan komplext ersättningssystem. En betalningsförmedling måste också finansieras och det är inte orimligt att en sådan service skulle vara avgiftsbelagd för användarna. Som framgått kom det förslag som Utredningen om frivillig betalning av brottsskadestånd lämnade om att Brottsoffermyndigheten skulle ha ett betalningsförmedlande uppdrag aldrig att genomföras.

Frågan är därför om inrättande av en betalningsförmedling är det lämpligaste sättet att underlätta frivilliga betalningar utifrån det behov som finns, eller om det finns andra alternativ. Målsättningen bör vara att hitta en enkel och praktisk lösning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

I det följande diskuterar utredningen de alternativ som ligger närmast till hands för att åstadkomma förenklingar i systemet för frivilliga betalningar av brottsskadestånd. Utöver inrättandet av ett särskilt förmedlingssystem diskuteras alternativen att underlätta betalningar direkt från den skadeståndsskyldige och att åstadkomma förbättringar inom ramen för det befintliga systemet med nedsättning av pengar hos Kronofogdemyndigheten.

Skapa ett särskilt förmedlingssystem för betalning av brottsskadestånd

Som redan har framgått har det tidigare lagts fram förslag på att inrätta en särskild ordning för förmedling av brottsskadestånd (se avsnitt 4.4.1 och 4.4.3). En sådan lösning skulle naturligtvis ha fördelar. Den skadeståndsskyldige skulle då kunna göra en insättning på ett anvisat konto hos en oberoende tredje aktör, som därefter hade att se till att medlen nådde rätt mottagare. På det sättet skulle betalningsinformationen vara lättillgänglig för den skadeståndsskyldige och det skulle inte behöva förekomma någon direktkontakt mellan honom eller henne och målsäganden. Målsäganden skulle inte heller behöva lämna ut några uppgifter om exempelvis kontonummer till gäldenären, utan endast till den som ska förmedla betalningen.

En annan fördel med betalningar som sker genom en myndighet som mellanhand – och det gäller oavsett om det inrättas en ny modell för förmedling eller om det befintliga nedsättningsinstitutet tillämpas – är att medlen blir mer synliga jämfört med överföringar som görs direkt mellan parterna. De förslag som utredningen lämnar i kapitel 5, som innebär att bl.a. brottsskadestånd i vissa fall ska kunna utmätas, skulle därmed kunna få ett större genomslag (se avsnitt 5.7.5).

Det finns flera myndigheter som är tänkbara som betalningsförmedlare (jfr SOU 2010:1 s. 101 f.). Utredningens direktiv utgår dock från att det i första hand är Kronofogdemyndigheten som ska bistå vid frivilliga betalningar av brottsskadestånd. Det framstår också som lämpligt av flera skäl, bl.a. med hänsyn till myndighetens erfarenhet av fördelning av medel till borgenärer. Betalningsförmedling ingår numera också i viss utsträckning i Kronofogdemyndig-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

hetens uppdrag, eftersom en sådan infördes i skuldsaneringsförfarandet år 2016.

Det kan dock nämnas att införandet av en betalningsförmedling i skuldsaneringsförfarandet hade en särskild bakgrund. Det hade kommit fram att de betalningsplaner som bestäms vid skuldsaneringar var svåra att följa för gäldenärerna. Det berodde framför allt på att gäldenärerna ofta hade ett stort antal skulder som dessutom var fördelade på en mängd småbelopp. Informationen från borgenärerna om hur betalning skulle ske var också av varierande kvalitet och uppgifter kunde ändras under betalningsplanens gång. Det ansågs inte rimligt att gäldenärerna skulle behöva lägga ned betydande möda på att ta reda på de uppgifter som krävdes för att kunna följa betalningsplanen. Inrättandet av en oberoende betalningsförmedling ansågs vara den mest verksamma åtgärden för att förenkla betalningshanteringen. Med en sådan lösning skulle gäldenären enbart behöva betala ett belopp per månad och det skulle väsentligt förbättra förutsättningarna för honom eller henne att genomföra skuldsaneringen. Att Kronofogdemyndigheten skulle vara ansvarig huvudman ansågs vara det mest ändamålsenliga, bl.a. mot bakgrund av att myndigheten redan hade stor kunskap om gäldenärerna och skuldsaneringsinstitutet. (Se prop. 2015/16:125 s. 72 f.)

Införande av en betalningsförmedling avseende brottsskadestånd skulle således ske utifrån en helt annan problembild samt med andra grundförutsättningar, eftersom Kronofogdemyndigheten – till skillnad från vad som är fallet vid skuldsaneringar – inte tidigare har handlagt ett mål med gäldenären och borgenären som parter. Kronofogdemyndigheten skulle därför behöva få eller skaffa sig tillgång till nödvändiga uppgifter för att kunna genomföra utbetalningen till målsäganden. Det kan innebära att den kommer att behöva dröja en viss tid. En förmedling för frivilliga betalningar av brottsskadestånd skulle – som Kronofogdemyndigheten har lyft fram i sin utvärdering av sitt pilotprojekt – lämpligen inte heller ske inom ramen för det befintliga verkställighetsförfarandet, utan vara frikopplad från den exekutiva verksamheten. En särskild funktion skulle därför behöva inrättas för ändamålet.

Oavsett vilken aktör som skulle ges ett betalningsförmedlande uppdrag kan det uppstå komplikationer med att införa ett nytt system av det slaget. Genom att en mellanhand involveras i förfarandet aktualiseras flera frågor av såväl praktisk som juridisk natur.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det behöver bl.a. övervägas vilken betalningsfrist den dömde bör ges, hur sena inbetalningar ska hanteras, om systemet även ska omfatta borgenärer som är juridiska personer, om delbelopp ska kunna erläggas och förmedlas, och till vilken dag eventuell ränta ska beräknas. Det måste också tas ställning till vilken verkan en betalning till förmedlingen ska ha gentemot målsäganden, vilka processrättsliga konsekvenser en betalning av ett tvistigt belopp ska få om den görs innan rättegången är avslutad och om inbetalade medel ska vara skyddade från utmätning. Det behöver vidare bedömas vad som ska gälla t.ex. om målsäganden inte går att nå eller vägrar ta emot betalningen, och vilka följderna ska bli om denne ger in en ansökan om verkställighet i något skede av förfarandet.

Med hänsyn till att möjligheten till nedsättning redan finns är frågan i vilka avseenden betalning genom ett särskilt förmedlingssystem borde skilja sig från vad som gäller för detta institut.

Nedsättning enligt utsökningsbalken måste ske innan domen har fått laga kraft och måste också avse hela skuldbeloppet. Det kan övervägas om frivilliga betalningar inte borde kunna ske med större flexibilitet, så att den skadeståndsskyldige dels skulle ha en något längre tidsfrist på sig, dels skulle kunna erlägga delbelopp för vidareförmedling. Som tidigare har sagts är det emellertid i situationer då gäldenären både vill och kan göra rätt för sig som frivilliga betalningar över huvud taget bör vara aktuella och skulle vara till någon egentlig fördel för parterna.

På motsvarande sätt som vid nedsättning skulle det inbetalade beloppet dessutom behöva vara skyddat från utmätning medan det är innestående hos Kronofogdemyndigheten, dvs. hos den som agerar betalningsförmedlare. I annat fall skulle eventuella andra borgenärer få tillgång till pengar som är avsedda för att betala skadeståndet till brottsoffret, och syftet med systemet därmed riskera att gå förlorat.

En närliggande fråga är vad som bör gälla om målsäganden ansöker om verkställighet. Rätten att begära utmätning bör rimligen inte begränsas redan genom det förhållandet att det inrättas en betalningsförmedling. Målsäganden kan nämligen ha goda skäl att ge in en verkställighetsansökan till Kronofogdemyndigheten för att förhindra att den skadeståndsskyldige undanhåller egendom. Skulle emellertid hela beloppet ha betalats in är det rimligt att, på samma

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

sätt som vid nedsättning, detta åtminstone hindrar att det vidtas åtgärder för verkställighet.

Av det som nu har sagts följer att mycket av det som gäller för nedsättning också borde gälla för betalningar som görs i ett särskilt förmedlingssystem. Mot den bakgrunden framstår det som tveksamt om det skulle vara ändamålsenligt att inrätta en ny funktion för frivilliga betalningar. Det skulle leda till att två mycket likartade och alternativa möjligheter att betala in till Kronofogdemyndigheten skulle gälla parallellt. Det kan skapa otydlighet, inte minst för den skadeståndsskyldige, om vilket sätt som lämpligen bör väljas.

I vissa fall skulle nedsättning innebära en större trygghet för honom eller henne, eftersom medlen då inte betalas ut till borgenären innan domen har fått laga kraft. Det institutet kan därmed användas även när domen har överklagats. I ett förmedlingssystem skulle någon betalning i en sådan situation däremot lämpligen inte ske, eftersom det skulle kunna vara till nackdel för framför allt gäldenären. Om betalningsskyldigheten upphävs i den högre instansen, skulle medlen nämligen i så fall behöva återkrävas från målsäganden, och det kan inte alltid ske (jfr bl.a. ”AQ Enclosure Systems” NJA 2010 s. 448).

Sammanfattningsvis finns det betydande nackdelar med det nu diskuterade alternativet.

Underlätta betalningar direkt till målsäganden

Även om utredningens uppdrag tar sikte på Kronofogdemyndighetens roll vid frivilliga betalningar finns det anledning att överväga om andra åtgärder skulle kunna underlätta för parterna så att skadeståndsskyldigheten kan fullgöras.

När parterna har juridiska ombud under rättegången framstår det som en enkel och lämplig ordning att betalningen av skadeståndet förmedlas med deras hjälp. Uppenbarligen är detta dock inte alltid möjligt.

Om den skadeståndsskyldige då i stället kan betala direkt till målsäganden, har det flera fördelar. Målsäganden får då tillgång till beloppet utan någon fördröjning och transaktionen kan genomföras utan att någon agerar mellanhand. Därmed uppkommer inte frågor om hur exempelvis inbetalda medel ska hanteras hos den

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

betalningsförmedlande aktören innan en utbetalning kan ske. Det är också ett alternativ som inte är förenat med kostnader eller omfattande administration. För parterna bör det många gånger inte heller spela någon avgörande roll om beloppet erläggs på detta sätt eller genom en förmedling. Det viktigaste bör vara dels att den skadeståndsskyldige får veta hur han eller hon ska göra för att betala, dels att brottsoffret inte behöver kommunicera direkt med gärningspersonen för att lämna anvisningar om saken.

För att en betalning ska kunna ske direkt till målsäganden krävs det dock att den skadeståndsskyldige får tillgång till nödvändiga uppgifter om hur eller vart betalningen ska ske. Vilken information som behöver lämnas ut beror på vilket betalningssätt som kan användas. Det bör i första hand vara ett kontonummer, men kan också vara exempelvis ett mobiltelefonnummer.

Det är inte orimligt att den som begär skadestånd i en rättslig process också ger besked om hur han eller hon vill att en eventuell betalningsskyldighet för motparten senare ska fullgöras. I ett brottmålsförfarande är förhållandena visserligen speciella. Det finns situationer där målsäganden känner befogat obehag över att lämna ut uppgifter av det slaget. Det är emellertid inte alltid som så är fallet, t.ex. när det är fråga om mindre allvarlig brottslighet och gärningspersonen kan förväntas ha förutsättningar att göra rätt för sig. Man kan därför överväga om målsäganden bör anmodas att ange önskat betalningssätt exempelvis i något skede av förundersökningen, när yrkandet ges in till domstolen, eller vid något annat tillfälle senare under rättegången. Målsäganden skulle samtidigt kunna ange om han eller hon samtycker till att uppgifterna på begäran lämnas ut till den som har förpliktats att betala skadeståndet. I övrigt skulle det rimligen gälla sekretess för dessa. Den som ska betala skulle då efter domen kunna vända sig till exempelvis domstolen – eller en annan instans – för att få del av betalningsanvisningarna. I en bilaga till domen skulle den dömde lämpligen upplysas om detta. På det nu skisserade sättet skulle den skadeståndsskyldige – med målsägandens samtycke – alltså kunna få tillgång till nödvändiga uppgifter och genomföra betalningen utan att de båda behöver ha någon kontakt med varandra.

En risk med ett sådant frivilligt uppgiftslämnande är att många målsägande säkert inte vill att en gärningsperson eller annan skadeståndsskyldig ska få del av den typen av information som denne

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

skulle behöva. På fråga från exempelvis polis skulle målsäganden kunna känna sig pressad att ändå lämna ut sådana uppgifter. Det förekommer också att målsägande har skyddade personuppgifter och ett förfarande av det här slaget därför inte skulle vara aktuellt. I en hel del fall kan uppgifterna också vara onödiga att lämna ut, eftersom det på förhand kan bedömas som uteslutet att den som döms kommer att ha förmåga att betala. Ett förslag med den nu diskuterade innebörden skulle inte heller garantera att alla de som behöver skulle få del av målsägandens kontonummer eller motsvarande uppgifter. För dem finns det dock fortfarande möjlighet att t.ex. göra en nedsättning av pengar hos Kronofogdemyndigheten. Ett frivilligt uppgiftslämnande skulle möjligen kunna utgöra ett komplement som i enklare fall kunde underlätta betalning av skadeståndet. Någon tillfredsställande lösning på problemet skulle emellertid inte uppnås. Dessutom skulle domstolarna – om den skadeståndsskyldige skulle vända sig dit för att få del av informationen – få hantera ytterligare ett moment, som skulle innebära visst merarbete och kräva bedömningar i sekretessfrågor.

Sammanfattningsvis finns det betydande nackdelar också med det nu diskuterade alternativet.

Använda möjligheten till nedsättning enligt utsökningsbalken

I den försöksverksamhet som Kronofogdemyndigheten bedrev i samverkan med Helsingborgs tingsrätt och Domstolsverket tillämpades bestämmelserna om nedsättning för att möjliggöra betalningar av skadestånd, utan att parterna behövde ha någon kontakt med varandra. Försöksverksamheten har beskrivits i avsnitt 4.4.2.

En sådan lösning för att åstadkomma en form av betalningsförmedlande funktion för Kronofogdemyndigheten – inom ramen för det exekutionsrättsliga regelverket – har betydande fördelar, framför allt eftersom nedsättning är ett etablerat institut och det i praktiken kan tillämpas som ett sätt att fullgöra en betalningsskyldighet gentemot motparten via myndigheten. Regelverket är således redan på plats och rättsföljderna vid olika scenarier skulle i stor utsträckning följa av gällande rätt.

Den nämnda försöksverksamheten föll också väl ut, även om den krävde att vissa anpassningar gjordes och medförde en del

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

merarbete i form av manuell handläggning och bevakningsrutiner inom Kronofogdemyndigheten. Det arbetssätt som testades fungerade bra för användarna och samtliga nedsättningar lyckades. Det gjorde att de skadeståndsskyldiga kunde betala på ett enklare sätt och att målsägandena fick sina pengar snabbare.

Mot den här bakgrunden framstår det som en tänkbart lämplig modell att låta de befintliga bestämmelserna om nedsättning vara utgångspunkten för att underlätta frivilliga betalningar. Därutöver kan kompletterande åtgärder behöva vidtas för att nedsättning ska komma till användning i större skala för det angivna ändamålet och på ett mer effektivt sätt. Framför allt skulle de skadeståndsskyldiga behöva få tidig och tydlig information om möjligheterna och tillvägagångssättet. Och under nedsättningsförfarandet kan parterna behöva viss vägledning för att utbetalning av pengarna ska komma till stånd utan en ansökningsprocedur som kan upplevas som omständlig.

Det kan visserligen hävdas att en tillämpning av 3 kap. 6 § utsökningsbalken inte i alla delar är helt ändamålsenlig för att förmedla betalningar.

En aspekt av detta är att avsikten med en nedsättning i grunden är att förhindra att Kronofogdemyndigheten vidtar verkställighetsåtgärder innan domen har fått laga kraft. Principiellt kan det därför invändas mot att nedsättning ska användas för ett i huvudsak annat syfte, som den inte heller är helt anpassad för. När förutsättningarna för nedsättning är uppfyllda ska Kronofogdemyndigheten således fatta ett beslut som går ut på att domen inte får verkställas, och det kan i sammanhanget uppfattas som ett mindre lättbegripligt besked till parterna. Samtidigt skulle det givetvis också framgå av beslutet eller av bifogad information att betalning av skadeståndet har tagits emot. Det bör därför vara möjligt att ge tydliga upplysningar om innebörden av beslutet till dem som berörs av det.

Nackdelar av mer praktisk karaktär är att en nedsättning måste göras innan domen har fått laga kraft och att Kronofogdemyndigheten inte beslutar om utbetalning förrän därefter. Under mellantiden fortsätter i förekommande fall ränta enligt domen att löpa på skadeståndsbeloppet. Dessa förhållanden leder dels till att målsäganden kan få vänta viss tid på utbetalningen, dels till att det kan uppstå en mindre ränteskuld för gäldenären. Under Kronofogdemyndig-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

hetens försöksverksamhet kunde detta dock hanteras utan att det medförde några nämnvärda komplikationer.

Den skadeståndsskyldige har visserligen också en begränsad tid på sig att göra nedsättningen och dessutom måste han eller hon betala in ett belopp som motsvarar hela skulden. De nämnda förhållandena är enligt utredningen dock mindre problematiska, eftersom det är just tidiga och fullständiga betalningar som det finns ett behov av att underlätta. Med det förslag som lämnas i kapitel 3 – som innebär att brottsskadeersättning ska kunna betalas ut i det närmaste direkt efter det att domen har fått laga kraft – kan det också vara mindre lämpligt att möjligheten till frivillig betalning ska stå öppen under någon längre tid. Det skulle nämligen ställa större krav på samordning av betalningen av de olika ersättningarna och riskera att brottsoffer blev tvungna att betala tillbaka den statliga ersättning som de redan hunnit få.

Sammantaget framstår alternativet att utgå från nedsättningsinstitutet som det lämpligaste av de alternativ som står till buds för att förenkla förfarandet för frivilliga betalningar. I det sammanhanget kan det anmärkas att även om det skulle införas en särskild modell för frivilliga betalningar – som reglerades utanför utsökningsbalken – så kommer nedsättning fortsatt att kunna användas av den skadeståndsskyldige för att undvika utmätning och i förlängningen fullgöra sin betalningsskyldighet gentemot målsäganden.

4.5.3 Betalning genom nedsättning hos Kronofogdemyndigheten

Förslag: Möjligheterna att använda nedsättning som ett sätt att betala brottsskadestånd frivilligt ska förbättras. Den dömde ska få tidig och tydlig information om tillvägagångssättet i en bilaga till domen. Det införs en ny bestämmelse i utsökningsbalken om att nedsatta belopp genast ska betalas ut till motparten, om gäldenären begär det. Nedsättning av belopp som avser skadestånd på grund av brott ska vara fri från avgift.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skälen för förslaget

Av de olika sätt att förenkla förfarandet för frivilliga betalningar som har diskuterats i avsnitt 4.5.2 har utredningen bedömt att det lämpligaste är att underlätta nedsättning hos Kronofogdemyndigheten.

Som har redovisats i det nämnda avsnittet har en sådan lösning för att åstadkomma en form av betalningsförmedlande funktion för Kronofogdemyndigheten flera fördelar. Framför allt är nedsättning etablerat och regelverket redan på plats. Det har också använts för frivilliga betalningar av brottsskadestånd i en försöksverksamhet som föll väl ut.

Förfarandet med nedsättning har visserligen vissa begränsningar. En sådan är att betalning behöver ske innan domen har fått laga kraft. Detta ligger i det grundläggande syftet med en nedsättning, dvs. att förhindra att utmätning sker innan domen har fått laga kraft. Men den skadeståndsskyldige kommer ändå att ha tre veckor på sig att genomföra betalningen i de fall domen inte överklagas i skadeståndsdelen. Möjligen kan det invändas att en del skadeståndsskyldiga kan känna ett motstånd mot att betala direkt, särskilt om de har motsatt sig anspråket. Men den som är missnöjd med domen har givetvis möjlighet att överklaga den, och någon inbetalning behöver då inte göras förrän betalningsskyldigheten eventuellt har slagits fast i nästa instans. Dessutom är, som tidigare har sagts, möjligheten till frivillig betalning framför allt avsedd för dem som både önskar och har förmåga att betala när domen kommer. Och försöksverksamheten bekräftade att sådana personer finns. Från målsägandens perspektiv är det också angeläget att skulden regleras så snart som möjligt efter att den har blivit fastställd. Det finns även ett värde i att betalningen har gjorts innan målsäganden har ansökt om och erhållit eventuell brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten, annars kan han eller hon behöva betala tillbaka den. Det förhållandet att nedsättning måste göras innan domen har fått laga kraft innebär därför inte någon sådan nackdel att systemet av det skälet inte lämpligen bör användas. Reglerna kan knappast heller anpassas i detta avseende så att det i dessa fall medges en slags förlängd betalningsfrist. Inbetalningen av beloppet skulle under sådana förhållanden inte kunna fungera som ett sätt att hindra att

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

verkställighetsåtgärder vidtas, vilket alltså är kännetecknande för en nedsättning.

För att nedsättning ska användas i större utsträckning för fullgörelse av en betalningsskyldighet finns det dock behov av vissa åtgärder och anpassningar. För det första är det helt nödvändigt att den skadeståndsskyldige får tidig och tydlig information om att möjligheten existerar, eftersom tillvägagångssättet i dag sannolikt är okänt för de allra flesta. Upplysningar av detta slag bör med fördel kunna lämnas till den dömde i en bilaga till domen.

Som tidigare har nämnts bifogas det med domen redan i dag information till den dömde om hur skadeståndet kan betalas. Att sådana upplysningar ska lämnas bör dock framgå av en särskild bestämmelse. Det föreslås att en sådan tas in i förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. Den information som lämnas i dag behöver med utredningens förslag givetvis uppdateras. Även under nedsättningsförfarandet kan parterna behöva viss anpassad information. Detta kräver inte någon särskild författningsreglering utan förutsätts ske som ett led i serviceskyldigheten. Den närmare utformningen av informationen bör lämpligen Domstolsverket och Kronofogdemyndigheten stå för.

Ett förhållande som medför vissa praktiska svårigheter är att skadestånd vanligen löper med ränta från dagen då skadan uppkom och till dess betalning sker till borgenären. Fordringen respektive skulden ökar därmed för varje dag som går. Belopp som har nedsatts hos Kronofogdemyndigheten efter att domen har meddelats betalas i dag inte ut till borgenären förrän domen har fått laga kraft. Förutom att detta innebär att borgenären får vänta en tid på pengarna, kan det uppstå en mindre ränteskuld för gäldenären under denna period. För att minska denna problematik bör Kronofogdemyndigheten kunna betala ut det nedsatta beloppet så snart som möjligt och således utan att invänta laga kraft. En förutsättning bör dock vara att gäldenären begär att detta ska ske, eftersom han eller hon kan riskera rättsförluster genom ett sådant förfarande om domen ändras efter överklagande.

Utredningen föreslår att en särskild bestämmelse med den beskrivna innebörden tas in i utsökningsbalken. Dess tillämpningsområde bör inte vara begränsat till domar med betalningsskyldighet avseende brottsskadestånd, utan gälla oavsett vad betalningsskyldigheten gäller. I fråga om bestämmelsens placering kan det över-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

vägas om den lämpligen bör vara i 13 kap., som reglerar redovisning av influtna medel. Det blir dock enligt utredningen tydligare om det i stället införs ett nytt stycke i den befintliga bestämmelsen om nedsättning i 3 kap. 6 §.

För att ytterligare förbättra villkoren för frivilliga betalningar av brottsskadestånd genom nedsättning bör förfarandet vara befriat från avgift. Någon grundavgift ska således inte tas ut i dessa fall. Utredningen föreslår att en bestämmelse om detta tas in i 15 § första stycket förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten.

4.5.4 Slopad grundavgift vid betalning efter ansökan om verkställighet

Förslag: I ett mål om utmätning avseende brottsskadestånd ska svaranden vara befriad från att betala grundavgift, om hela skulden betalas inom tidsfristen i underrättelsen enligt 4 kap. 12 § utsökningsbalken.

Skälen för förslaget

Utöver det förslag som har lämnats i avsnitt 4.5.3 bör ytterligare en åtgärd övervägas för att underlätta för den som ska betala ett brottsskadestånd.

Även om förutsättningarna för att göra nedsättning förbättras, kommer det att finnas situationer då gäldenären inte har kunnat, velat eller hunnit betala innan målsäganden har ansökt om verkställighet av domen, vilket oftast sker efter att den har fått laga kraft. Om utredningens förslag i kapitel 3 genomförs, kan målsäganden också ha valt att i stället vända sig till Brottsoffermyndigheten, som i sin tur kan ha ansökt om verkställighet för att driva in regresskravet. När en ansökan om verkställighet har kommit in till Kronofogdemyndigheten underrättas gäldenären som huvudregel om målet och informeras om att betalning måste ske inom en viss tid – vanligen 14 dagar – för att inte verkställighetsåtgärder ska vidtas.

Sökanden är i utsökningsmål av det nu aktuella slaget befriad från att betala bl.a. grundavgift. Kostnaden tas i stället ut av svaran-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

den. En ansökan om verkställighet skulle emellertid drabba den skadeståndsskyldige mindre hårt, om inte heller han eller hon behövde belastas med denna avgift. Om den skadeståndsskyldige befriades från avgiften i de fall då skulden betalas inom den förelagda tiden, skulle det också skapas tydligare incitament för en snabbare betalning i utsökningsmålet. På så sätt skulle ett slopande av avgiften även medföra positiva konsekvenser för brottsoffret.

Utredningen föreslår därför att också svaranden bör vara befriad från avgift, under förutsättning att hela skulden betalas inom den förelagda s.k. avitiden eller kravtiden. Detta bör gälla oavsett om det är målsäganden eller Brottsoffermyndigheten som är sökande. En bestämmelse med denna innebörd föreslås tas in i 15 § första stycket förordningen om avgifter vid Kronofogdemyndigheten.

5 Utmätning till förmån för brottsoffer

5.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet

I utredningens uppdrag ingår det att överväga flera åtgärder som kan underlätta för brottsoffer att få ut ersättning för sina skador. I kapitel 3 har reglerna om utbetalning av brottsskadeersättning behandlats. De förslag som har lämnats där syftar till att göra det enklare för brottsoffer att få sådan statlig ersättning utbetald. Utredningen ska emellertid också se över vissa bestämmelser som gäller möjligheterna att få ett utdömt skadestånd betalt från gärningspersonen, eller den som annars är skadeståndsskyldig. Till dessa hör reglerna om utmätning och vilken egendom som är undantagen från utmätning.

Utmätning innebär att egendom som tillhör en gäldenär tas i anspråk av Kronofogdemyndigheten och används för betalning av hans eller hennes skulder. Som utgångspunkt får all slags egendom utmätas, men det finns flera undantag från den huvudregeln.

Ett av utmätningsundantagen gäller vissa skadestånd och anspråk på sådana skadestånd (5 kap. 7 § utsökningsbalken). Detta undantag innebär att om skadeståndet avser ersättning med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant, får det inte utmätas innan det har betalats ut. Och om det har betalats ut, får det inte utmätas om beloppet hålls avskilt och det antingen ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller det har gått mindre än två år sedan utbetalningen. Det betyder att Kronofogdemyndigheten under nämnda förutsättningar inte får utmäta t.ex. kränkningsersättning som en skuldsatt person har tillerkänts. Regleringen har motiverats med att de aktuella skadeståndena har en starkt personlig prägel och därför inte bör få tas i anspråk av borgenärerna.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Den 1 juli 2022 trädde lagändringar i kraft som begränsar det nämnda utmätningsförbudet i ett avseende. Begränsningen innebär att viss s.k. frihetsberövandeersättning får utmätas, när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. I dessa situationer har alltså brottsoffers intresse av att få sin fordran betald ansetts väga tyngre än gäldenärens intresse av att få behålla sin frihetsberövandeersättning.

Enligt utredningens direktiv var den nyligen genomförda begränsningen av utmätningsförbudet ett viktigt steg på vägen mot att sätta brottsoffren och deras intressen i första rummet. Det kan emellertid, enligt direktiven, ifrågasättas om den intresseavvägning som ligger bakom utmätningsförbudet ens i något fall bör utfalla till gäldenärens fördel när borgenärens fordran avser skadestånd på grund av brott. Det uttalas att sådana skadestånd i många fall är minst lika starkt personligt präglade som den egendom som skyddas av förbudet.

Att underlätta för brottsoffer att få ut sina skadestånd anses vara av stor betydelse för att minska skadeverkningarna av brott. Bland annat av den anledningen är det enligt direktiven angeläget att överväga om utmätningsförbudet över huvud taget bör gälla i förhållande till brottsoffer.

5.2 Utredningens uppdrag

Utredningen har i uppdrag att ta ställning till om reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för framför allt brottsoffer. Oavsett ställningstagande i sak, ska utredningen lämna förslag på författningsändringar som innebär att utmätningsförbudet inte gäller om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

Enligt utredningens direktiv bör översynen i första hand vara inriktad på utmätningsförbudet i förhållande till brottsoffer. Översynen bör emellertid också, enligt direktiven, inkludera förbudet mot utmätning av skadestånd med anledning av ett frihetsberövande i förhållande till andra borgenärer än brottsoffer, och får även inkludera såväl förbudet mot utmätning av andra utbetalda skadestånd i förhållande till sådana borgenärer som övriga regler om undantag från utmätning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Uppdraget är således brett utformat och kan inbegripa en översyn av samtliga bestämmelser om vad som får utmätas, även om fokus ska ligga på brottsoffers fordringar och det utmätningsförbud som avses med 5 kap. 7 § utsökningsbalken. Som en bakgrund till utredningens överväganden ges i följande avsnitt en grundläggande beskrivning över de gällande reglerna om utmätning och utmätningsförbud.

5.3 Utmätning

5.3.1 Allmänt om utmätning

Om den som har ålagts en betalningsskyldighet i en dom eller ett beslut inte fullgör den förpliktelsen frivilligt, kan borgenären ansöka om verkställighet av exekutionstiteln hos Kronofogdemyndigheten.

Bestämmelser om verkställighet finns i framför allt utsökningsbalken. Verkställighet som avser betalningsskyldighet sker genom utmätning. Utmätning innebär att egendom som tillhör eller anses tillhöra gäldenären tas i anspråk och används för betalning av hans eller hennes skuld.

Mål om verkställighet (utsökningsmål) handläggs som allmänna mål eller enskilda mål. Allmänna mål gäller offentligrättsliga fordringar och kan avse exempelvis uttagande av böter, skatt, avgifter och andra medel som staten har rätt till. Mål som inte är allmänna mål är enskilda mål. De kan avse skulder till privatpersoner och företag. (Se 1 kap. 6 § utsökningsbalken och 1 kap. 2 § utsökningsförordningen [1981:981].)

När en ansökan om utmätning har kommit in till Kronofogdemyndigheten ska myndigheten som huvudregel först underrätta gäldenären om målet innan verkställigheten påbörjas (4 kap. 12 § första stycket utsökningsbalken). I underrättelsen informeras gäldenären om att betalning måste ske inom viss tid för att utmätning ska undvikas. Gäldenären kan också invända mot verkställigheten, t.ex. att fordringen redan är betald eller att den har preskriberats (3 kap. 21 §).

Kommer det inte in någon betalning eller invändning ska Kronofogdemyndigheten göra en tillgångsutredning, dvs. utreda gäldenärens anställnings- och inkomstförhållanden och undersöka om

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

det finns utmätningsbar egendom. Kronofogdemyndigheten får vidta de utredningsåtgärder som är befogade. (Se 4 kap. 9 § utsökningsbalken.) Det innefattar bl.a. inhämtande av uppgifter ur olika register, upplysningar från gäldenären och förfrågningar till arbetsgivare, banker och försäkringsbolag m.fl. (4 kap. 14 och 15 §§).

Utmätning kan ske av såväl lös egendom som fast egendom. En särskild verkställighetsform är utmätning av lön, som innebär att en viss del av gäldenärens lön hålls inne och redovisas direkt till Kronofogdemyndigheten. Löneutmätning kan ske även i de flesta andra slags ersättningar och förmåner, t.ex. pension, livränta, sjukpenning och arbetslöshetsersättning (7 kap. 1 § utsökningsbalken). Ett annat betydelsefullt utmätningsobjekt är överskott på skattekontot.

5.3.2 Statistik

Under 2023 drev Kronofogdemyndigheten in sammanlagt cirka 14,9 miljarder kronor. Av det beloppet avsåg hälften skulder till staten och offentlig sektor. Vid utgången av 2023 fanns det totalt cirka 417 000 privatpersoner som hade skulder registrerade hos Kronofogdemyndigheten. Det totala skuldbeloppet för privatpersoner var då cirka 119 miljarder kronor.[1]

Antalet gäldenärer som hade skulder på brottsskadestånd var vid utgången av 2023 ungefär 46 000 (se tabell 5.1). För betalning av detta slags skulder drevs det samma år in sammanlagt cirka 370 miljoner kronor (inklusive egna inbetalningar i utsökningsmål). Flera reformer under senare år har lett till att det indrivna beloppet har ökat. Det handlar dels om att viss frihetsberövandeersättning numera kan utmätas, dels om att fordringar som avser brottsskadestånd har fått företräde framför oprioriterade fordringar vid löneutmätning och dels om utökade möjligheter till distansutmätning. Det totala belopp som i slutet av 2023 kvarstod obetalt för brottsskadestånd uppgick dock till drygt 10 miljarder kronor.[2]

[1] Kronofogdemyndighetens årsredovisning 2023, s. 25 f.
[2] Kronofogdemyndighetens årsredovisning 2023, s. 27 och 42.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Tabell 5.1 Utmätning för betalning av brottsskadestånd

År	Antal unika gäldenärer med skulder på brotts-skadestånd	Antal mål totalt	Belopp i egna inbetalningar (kronor)	Belopp genom utmätning (inkl. utmät-ning av lön och över-skjutande skatt, kronor)	Återstående skuldbelopp (kronor)
2020	44 728	139 602	125 500 000	139 100 000	8 276 300 000
2021	45 683	144 415	109 600 000	234 400 000	8 990 000 000
2022	45 599	147 999	119 900 000	189 000 000	9 952 300 000
2023	46 012	152 059	120 000 000	251 600 000	10 760 800 000

Källa: Kronofogdemyndigheten.

5.3.3 Grundläggande förutsättningar för utmätning

För att egendom ska få utmätas måste vissa grundläggande förutsättningar vara uppfyllda. Till dessa hör att gäldenären är eller anses vara ägare till egendomen, att egendomen kan överlåtas och att den har ett förmögenhetsvärde. Ett generellt krav är dessutom att utmätningen – efter avdrag för kostnaderna – kan beräknas ge ett överskott som gör åtgärden försvarlig. Om gäldenären har flera olika slags tillgångar, finns det bestämmelser om den utmätningsordning som ska följas. Som utgångspunkt gäller att det i första hand bör tas i anspråk sådan utmätningsbar egendom som kan användas till fordringens betalning med minsta kostnad, förlust eller annan olägenhet för gäldenären. (Se 4 kap. 3 § utsökningsbalken.) I bedömningen ska borgenärens intresse av att få betalt utan onödigt dröjsmål vägas in, liksom gäldenärens intresse av att slippa onödig värdeförstöring eller annan olägenhet av utmätningsbeslutet. Det betyder normalt sett att det som först tas i anspråk är kontanta medel, banktillgodohavanden och andra likvida tillgångar, därefter lön eller andra ersättningar och förmåner, sedan fondandelar och aktier och övrig lös egendom. Fast egendom bör som regel väljas sist, särskilt om denna utgör bostad. (Se bl.a. prop. 1980/81:8 s. 358 f. och ”Barnens bostad” NJA 2021 s. 1065.)

Inför varje utmätning måste Kronofogdemyndigheten också göra en proportionalitetsbedömning, dvs. väga det intrång som åtgärden innebär mot de skäl som finns för den (NJA 2013 s. 1241).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Om de allmänna förutsättningarna är uppfyllda, får egendomen utmätas, om den inte är undantagen på grund av en bestämmelse i utsökningsbalken eller en särskild föreskrift (4 kap. 2 § utsökningsbalken).

5.4 Undantag från utmätning

5.4.1 Inledning

Även om utgångspunkten är att all slags egendom som tillhör eller anses tillhöra gäldenären i och för sig får utmätas finns det ett antal undantag från den huvudregeln. Gemensamt för reglerna om utmätningsförbud är att de är resultatet av en intresseavvägning mellan å ena sidan borgenärernas intresse av att få betalt för sina fordringar och å andra sidan gäldenärens eller tredje mans intresse av att egendomen inte tas i anspråk.

I utsökningsbalken finns det flera bestämmelser om utmätningsförbud. Viss egendom är skyddad för att gäldenären ska kunna fortsätta att försörja sig och sin familj, s.k. beneficieegendom (5 kap. 1–4 §§). Och vid utmätning av lön gäller särskilda regler som bl.a. innebär att det bara är den del av inkomsten som gäldenären inte behöver för sitt och familjens underhåll som får tas i anspråk (7 kap. 4 och 5 §§).

Annan egendom är undantagen från utmätning på grund av sin särskilda beskaffenhet eller därför att särskilda villkor är kopplade till den (5 kap. 5–12 §§). Även i andra författningar än utsökningsbalken finns det föreskrifter som skyddar viss egendom från utmätning (jfr 5 kap. 10 § utsökningsbalken).

I följande avsnitt ges en översiktlig redovisning av undantagsreglerna. Betoningen kommer dock att ligga på det utmätningsförbud avseende skadestånd som utredningen har att se över i första hand. Redogörelsen inleds därför med de utmätningsförbud som gäller vissa skadestånd och andra likartade ersättningar (avsnitt 5.4.2), medan övriga utmätningsförbud tas upp därefter (avsnitt 5.4.3).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

5.4.2 Vissa skadestånd och andra ersättningar

Förutsättningar för att utmätningsförbudet ska gälla

Som redan har sagts är vissa skadestånd undantagna från utmätning (5 kap. 7 § utsökningsbalken). Om skadeståndet har bestämts att betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning rätten till livräntan. Utfallande belopp kan däremot utmätas. Skyddet omfattar sådana skadestånd som gäldenären har rätt till med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant. Med ”annat sådant” menas främst brott mot person som är jämförligt med någon av de särskilt uppräknade kränkningarna (se SOU 1964:57 s. 246 och prop. 1968:130 s. 149 f.). Se vidare nedan om vilka skadestånd som omfattas.

Skadeståndet får inte mätas ut medan det innestår hos den som ska betala ut det. Som tidigast får utmätning ske dagen efter utbetalningen (5 kap. 12 § utsökningsbalken). Men skadeståndet är under vissa förutsättningar skyddat mot utmätning även under en längre tid efter att det har betalats ut. För det första måste medlen då hållas avskilda. För det andra krävs att det som hålls avskilt ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller, i annat fall, att det har gått mindre än två år sedan utbetalningen. (Se 5 kap. 7 § andra stycket.)

Vid bedömningen av om medel har hållits avskilda bör enligt förarbetena vägledning hämtas i lagen (1944:181) om redovisningsmedel (prop. 1980/81:8 s. 503). Det innebär att medlen inte får sammanblandas med andra tillgångar och exempelvis inte placeras på ett transaktionskonto som används för vardagliga insättningar och uttag (jfr prop. 1944:81 s. 32). Under en kortare tid efter att medlen har betalats ut kan de dock, trots sammanblandning, vara skyddade. Om medlen finns omedelbart tillgängliga för att kunna avskiljas, anses de inte heller kunna utmätas, under förutsättning att det inte föreligger dröjsmål med avskiljandet. Vad som är ett dröjsmål med avskiljandet beror på omständigheterna i det enskilda fallet. I rättspraxis har två veckor ansetts vara dröjsmål i fråga om utbetald ersättning från en olycksfallsförsäkring och en trafikskadeförsäkring. (Se NJA 2017 s. 1123.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Bakgrunden till utmätningsförbudet

Utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § utsökningsbalken har sin grund i själva syftet med de skadestånd som omfattas av regleringen och skadeståndets starkt personliga prägel i dessa fall. Det har ansetts viktigt att den skadelidande får möjlighet att använda sig av ett sådant skadestånd för sitt avsedda syfte och att det därför inte bör få tas i anspråk av borgenärerna. När utmätningsförbudet först infördes 1968 avsåg det endast tiden fram till dagen efter utbetalningen av skadeståndet. Men i samband med att utsökningsbalken trädde i kraft 1982 utvidgades det till att under angivna förutsättningar även gälla en längre tid efter att det betalats ut. Denna utvidgning ansågs i första hand vara motiverad i fråga om skadestånd som ska tillgodose ett försörjningsbehov, t.ex. engångsersättning för nedsatt arbetsförmåga. Men även beträffande andra skadestånd bedömdes ett bättre skydd vara befogat, t.ex. när det gällde ersättning för sveda och värk eller annat ideellt skadestånd. (Se prop. 1968:130 s. 149 f. och prop. 1980/81:8 s. 502 f.)

Vilka skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken

Sedan 1968 har det alltså funnits en generell bestämmelse om att skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant inte får utmätas. Skadestånd som avser sakskada eller ren förmögenhetsskada träffas däremot inte av utmätningsförbudet.

Inför införandet av utsökningsbalken framförde Lagrådet att utformningen av bestämmelserna gav utrymme för viss tvekan om utmätningsfrihetens omfattning. Bland annat uttalades att innebörden av uttrycket ”annat sådant” var något oklar, och att motiven till 1968 års lagstiftning inte gav besked om vad som menades med detta i vidare mån än att det där talades om ”brott mot person som är jämförligt med någon av de särskilt uppräknade kränkningarna”. (Se prop. 1980/81:8 s. 1125.) Departementschefen anförde dock att det inte var påkallat med någon översyn av reglerna i det aktuella hänseendet. Det uttalades att bestämmelserna verkade tillgodose det behov som föranledde dem och att de såvitt känt inte hade orsakat tillämpningssvårigheter. (Se a. prop. s. 1217.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

För det första får alltså skadestånd med anledning av personskada inte utmätas, vilket innebär att bl.a. ersättningsposter som avser sjukvårdskostnad, inkomstförlust samt fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur eller av bestående art är skyddade (5 kap. 1 och 2 §§ skadeståndslagen [1972:207]). Vidare undantas kränkningsersättning som gäldenären har tillerkänts på grund av att han eller hon har varit utsatt för brott. Det är dock inget krav för utmätningsfrihet att den skadeståndsgrundande handlingen är kriminaliserad.[3] Särskild anhörigersättning anses också vara ett sådant skadestånd som inte kan tas i anspråk av borgenärerna (jfr prop. 2021/22:198 s. 36).

Det står vidare klart att utmätningsförbudet omfattar ersättning med anledning av frihetsberövande som betalas av staten enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen). Enligt frihetsberövandelagen betalas ersättning bl.a. till den som har varit anhållen eller häktad på grund av misstanke om brott men utan att han eller hon sedan blir dömd för gärningen. Som tidigare har nämnts har utmätningsförbudet för viss frihetsberövandeersättning dock nyligen begränsats så att det inte längre gäller om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott (5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken). Vad utmätningsförbudet närmare omfattar när det gäller frihetsberövandeersättning behandlas vidare nedan.

Vilka skadestånd som i övrigt undantas från utmätning har i några fall prövats i rättspraxis.

Högsta domstolen har uttalat att en utbetalning enligt lagen (2012:663) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall bör jämställas med skadestånd för personskada och därför har skydd mot utmätning enligt de förutsättningar som anges i 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken (se ”Upprättelseersättningen” NJA 2018 s. 49). Enligt den nämnda lagen hade den som någon gång under perioden 1920–1980 varit omhändertagen för samhällsvård rätt till ersättning av staten med 250 000 kronor, om det kunde antas att han eller hon utsattes för övergrepp eller försummelser av allvarlig art i samband med vården. Ansökan om ersättning kunde göras fram till och med den 31 december 2014 och prövades av en särskild nämnd.

[3] Gösta Walin m.fl. *Utsökningsbalken* (7 dec. 2017, Version 5, JUNO), kommentaren till 5 kap. 7 §.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Hovrätten över Skåne och Blekinge fann i beslut 13 oktober 2000 (mål ÖÄ 647-00) att ersättning enligt lagen (1999:332) om ersättning till steriliserade i vissa fall omfattades av utmätningsförbudet.

Däremot har Högsta domstolen ansett att ett sådant allmänt skadestånd som en arbetsgivare kan få betala enligt 38 § lagen (1982:80) om anställningsskydd, t.ex. på grund av en uppsägning eller ett avskedande i strid med lag, kan utmätas (NJA 2001 s. 823). Detta har motiverats med att många av de allmänna skadeståndena enligt den nämnda paragrafen saknar den starkt personliga karaktär som är en förutsättning för att de ska omfattas av utmätningsförbudet. Det har därför ansetts inte komma i fråga att generellt undanta dem från utmätning. Och att göra en prövning i varje enskilt fall av om gäldenären utsatts för obehag eller lidande av samma art som vid ärekränkning eller liknande brott bedömdes som olämpligt. En sådan ordning skulle också, enligt Högsta domstolen, vara särskilt svårtillämpad i de fall då skadeståndet utgår på grund av frivilliga överenskommelser. Mot den bakgrunden gjordes alltså bedömningen att skadestånd enligt 38 § lagen om anställningsskydd föll utanför utmätningsfriheten.

Utöver de skadestånd som nu har nämnts finns det flera andra ideella ersättningar som skulle kunna anses ha en sådan personlig prägel att de omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken. Uttalanden om vilka dessa är saknas dock i förarbeten och vägledande rättspraxis.

Lagstadgade utmätningsförbud för likartade ersättningar

Utmätningsförbud gäller enligt särskilda föreskrifter i andra lagar även för vissa ersättningar som är närbesläktade med dem som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken. Också i dessa fall är bakgrunden sociala hänsynstaganden. Det handlar om ersättningar som är starkt personligt präglade och som kan ha stor betydelse för den ersättningsberättigade. Det anses därför att han eller hon bör ges möjlighet att använda medlen för sitt avsedda syfte. Så är fallet beträffande bl.a. brottsskadeersättning för personskada, kränkning och särskild anhörigersättning (32 § brottsskadelagen [2014:322]) samt trafikskadeersättning för personskada (32 § trafikskadelagen

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

[1975:1410]). Det har alltså ansetts viktigt att det finns utrymme för att skydda sådan personlig ersättning från utmätning för eventuella tidigare skulder (prop. 2013/14:94 s. 47).

Liknande förbud gäller också enligt bl.a. lagen (2016:417) om statlig ersättning till personer som insjuknat i narkolepsi efter pandemivaccinering och lagen (2021:1070) om statlig ersättning för personskada orsakad av vaccin mot sjukdomen covid-19. Även dessa ersättningar har en personlig och social karaktär och är avsedda för den skadelidande och ingen annan (prop. 2015/16:137 s. 54 f. och prop. 2020/21:221 s. 53 f.).

Undantag från vad som får utmätas uppställs vidare i försäkringsavtalslagen (2005:104). Sålunda får utbetald ersättning från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring inte utmätas, i den mån beloppet hålls avskilt, om beloppet ska tillgodose gäldenärens försörjningsbehov eller fullgörande av underhållsskyldighet eller om det har gått mindre än två år sedan utbetalningen (15 kap. 10 § försäkringsavtalslagen). Försäkringar av det nämnda slaget har ansetts ha en speciell social betydelse som motiverar ett långtgående skydd mot borgenärerna (se prop. 2003/04:150 s. 565 f.). Om ersättning betalas ut som livränta, är dock bara rätten till livräntan skyddad, medan utfallande belopp kan utmätas. Motsvarande gäller beträffande ersättning för personskada som en anställd tillerkänns på grund av en kollektivavtalsgrundad ansvars- eller personförsäkring (se 18 kap. 16 § och 20 kap. 14 § försäkringsavtalslagen). Inte heller ersättning enligt lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. har ansetts kunna utmätas (se ”Anstaltsolyckan” NJA 2020 s. 367). Den sistnämnda lagen gäller för bl.a. dem som är totalförsvarspliktiga eller intagna i kriminalvårdsanstalt.

Som tidigare har framgått kan en skadeersättning vara utmätningsbefriad trots att det i lag saknas en uttrycklig hänvisning till ett utmätningsförbud. Så ansågs t.ex. fallet vara med utbetalningar enligt lagen om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall (se ”Upprättelseersättningen” NJA 2018 s. 49).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utmätningsförbud beträffande det som köpts för skadeståndet

Också egendom som gäldenären har köpt för den ersättning som inte får utmätas kan omfattas av utmätningsförbudet. I förarbetena till utsökningsbalken uttalas att medlen kan vara skyddade t.ex. om de har satts in på en bank eller använts till att köpa obligationer. Det ansågs emellertid vara tveksamt hur långt en sådan surrogationsprincip sträcker sig. (Se prop. 1980/81:8 s. 503.)

I rättsfallet ”Suzukin” NJA 2018 s. 966 var frågan i Högsta domstolen om en motorcykel som hade köpts för medel som erhållits i brottsskadeersättning omfattades av utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken. Högsta domstolen konstaterade att förarbetena inte gav någon närmare ledning i frågan om skyddet mot utmätning även gäller egendom som trätt i stället för de utbetalda medlen. Enligt domstolen framstod det emellertid som naturligt att detta fick avgöras mot bakgrund av framför allt ändamålet med ersättningen och syftet med utmätningsförbudet. Vidare borde, enligt domstolen, en avvägning göras mot det allmänna borgenärsintresset. Högsta domstolen konstaterade att bakgrunden till utmätningsförbudet var att ersättningen har en starkt personlig prägel och att förbudet hindrar att ersättningen tas i anspråk av hans eller hennes borgenärer, så länge den inte sammanblandas med den skadelidandes övriga egendom. Syftet var således att under vissa förutsättningar och med viss begränsning ge den skadelidande möjlighet att fritt använda ersättningen. Ändamålet med ersättningar av det aktuella slaget och det syfte som ligger till grund för utmätningsförbudet medförde, enligt domstolen, att starka skäl talade för att förbudet borde gälla även sådan egendom som en skadelidande köpt för ersättningen. De allmänna borgenärsintressena talade inte med någon styrka i annan riktning. Eftersom den skadelidande i det aktuella fallet hade kunnat visa att motorcykeln hade inköpts för medel som i sin helhet härrörde från den brottsskadeersättning som han hade tillerkänts, omfattades den av utmätningsförbudet.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Något om tillämpningen av utmätningsförbudet

Invändningar om att vissa medel ska undantas från utmätning med stöd av 5 kap. 7 § utsökningsbalken är inte vanligt förekommande i utsökningsmålen.

Kronofogdemyndigheten får i regel inte i förväg kännedom om att ett skadestånd ska betalas ut till en gäldenär, såvida det inte är fråga om sådan frihetsberövandeersättning som Justitiekanslern lämnar underrättelse om (se nedan). Det händer dock i undantagsfall att privatpersoner informerar eller tipsar myndigheten om att en viss gäldenär inväntar eller har fått en utbetalning av något slag, t.ex. av försäkringsersättning.

Om ett skadestånd har betalats ut till en gäldenär och beloppet finns tillgängligt på hans eller hennes bankkonto kommer medlen i regel att tas i anspråk (eventuellt med avdrag för beneficium). Genom den tekniska plattformen Mekanismen, som är ett konto- och värdefackssystem som Skatteverket tillhandahåller, får Kronofogdemyndigheten information om gäldenärens konton hos banker och finansinstitut. Kronofogdemyndigheten skickar sedan en förfrågan till dem där gäldenären är kund och får då uppgift om behållningen på kontona. Det framgår inte vad medlen avser eller varifrån de kommer. Gäldenären får göra en invändning om att det är fråga om pengar som inte får utmätas. I de fall det framförs en invändning av det slaget är det dock oftast så att eventuella skadeståndsbelopp inte har hållits avskilda utan i stället har sammanblandats med andra tillgångar och därför inte är skyddade från utmätning. För att ett utbetalt skadestånd ska undantas krävs det således i praktiken att gäldenären har viss kännedom om reglerna. I förarbetena övervägdes om det borde finnas en skyldighet för den som betalar ut ett skadestånd att underrätta den ersättningsberättigade om utmätningsförbudet och eventuellt även att sätta in medlen på ett särskilt konto som uppfyller kravet på avskiljande. Det ansågs emellertid inte lämpligt att införa en sådan föreskrift. (Se prop. 1980/81:8 s. 503 f.)

Det finns inte någon statistik som visar hur vanligt det är att de som tillerkänns den typen av skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken har skulder hos Kronofogdemyndigheten, och i vilken utsträckning dessa skulder i så fall avser brottsskadestånd.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Detsamma gäller de andra liknande ersättningarna som är skyddade från utmätning.

Kvittning i vissa fall

I princip kan fordringar som inte får utmätas inte heller utan medgivande kvittas bort, dvs. avräknas mot en skuld, eftersom kvittning kan betecknas som en form av privat exekution. I rättsfallet NJA 1987 s. 746 var en skadelidande berättigad till ersättning för bl.a. psykiskt lidande och personskada på grund av ofredande. Motparten gjorde kvittningsvis gällande ett ersättningskrav mot den skadelidande på grund av en sakskada. Högsta domstolen fann dock, med hänsyn till karaktären av huvudfordringen, att den skulle vara skyddad mot kvittning.

En särskild bestämmelse om kvittning finns i brottsskadelagen (34 §). Enligt den är huvudregeln att Brottsoffermyndigheten helt eller delvis ska kvitta en fordran på brottsskadeersättning mot en skuld som den skadelidande har på grund av tidigare betalad brottsskadeersättning. När Brottsoffermyndigheten har en regressfordran mot sökanden i dennes egenskap av tidigare gärningsperson ska hans eller hennes skuld som utgångspunkt således avräknas mot den ersättning som han eller hon själv sedan har beviljats.

Kvittningsrätten för staten innebär att brottsoffer med skulder till Brottsoffermyndigheten får en lägre ersättning. I samband med att bestämmelsen infördes 2014 togs det upp att det visserligen gäller ett utmätningsförbud för vissa anspråk på brottsskadeersättning och att syftet med detta förbud är att freda sådan ersättning som är av personlig art (32 § brottsskadelagen). Det anfördes dock att om gärningspersonens skuld till staten minskar genom kvittning, så är detta ur rehabiliteringssynpunkt något i grunden positivt. Kvittning kunde även innebära andra fördelar, eftersom den utgör en enkel avräkning och inte kräver särskild administration. Även för gärningspersonen kunde en kvittningsrätt för staten innebära en förenkling, t.ex. om regresskulden var mindre än den brottsskadeersättning som ska betalas. I en sådan situation skulle gärningspersonen bli fri från sin skuld och få resterande del av brottsskadeersättningen utan att behöva ha fortsatt kontakt med Brottsoffermyndigheten eller Kronofogdemyndigheten.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

För att undvika oönskade resultat finns det dock en möjlighet att i en kvittningssituation ändå betala ut brottsskadeersättning i den utsträckning det är skäligt. Som exempel på när kvittning bör undvikas nämns i förarbetena fall där sociala skäl talar för att personen bör få ut en kontant ersättning, t.ex. när den avser nödvändig vård. (Se prop. 2013/14:94 s. 55 f. och 93.)

År 2023 genomförde Brottsoffermyndigheten kvittning i 89 ärenden. Inkomna medel genom kvittning uppgick detta år till cirka 892 000 kronor. (Se tabell 5.2.)

Tabell 5.2 Brottsoffermyndighetens intäkter genom regress och kvittning

År	Antal aktiva regressärenden	Inkomna medel (kronor)	Antal ärenden där kvittning skett	Del av inkomna medel som avser kvittning (kronor)
2020	43 643	37 618 000	138	1 380 000
2021	43 985	39 934 000	127	1 204 000
2022	44 512	49 578 000	103	1 174 000
2023	44 666	58 592 000	89	892 000

Källa: Brottsoffermyndighetens årsredovisning.

Det är mycket sällan som undantagsregeln, som ger möjlighet att avstå från kvittning, tillämpas i praktiken. Det har inte förekommit vid något tillfälle under de senaste åren. När bestämmelsen i enstaka fall har aktualiserats har det handlat om att ersättning har betalats ut för att bekosta tandvårdsbehandling som behövts på grund av det aktuella brottet. Ersättningen har då gått direkt till den klinik som utfört behandlingen.

Särskilt om skadestånd med anledning av frihetsberövande

Bakgrund

Som redan har framgått omfattar utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § utsökningsbalken bl.a. skadestånd som gäldenären har fått med anledning av ett frihetsberövande, med det undantag som gäller för viss frihetsberövandeersättning när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ersättning från staten för ett frihetsberövande kan lämnas dels enligt frihetsberövandelagen, dels enligt skadeståndslagen. Justitiekanslern prövar anspråk på ersättning enligt båda regelverken inom ramen för s.k. frivillig skadereglering. Den enskilde har även rätt att väcka talan vid allmän domstol.

Att den som har varit felaktigt frihetsberövad ska kompenseras ekonomiskt utgör en grundläggande rättsstatsprincip. Vid frihetsberövanden som strider mot lag finns det också en uttrycklig rätt till skadestånd enligt Europakonventionen (artikel 5.5). Det är också sedan länge en allmänt erkänd grundsats att den som inte har kunnat överbevisas om brott ska betraktas som oskyldig. Som ett utflöde av denna princip är den som har frikänts efter ett frihetsberövande berättigad till ersättning enligt särskilda regler. (Se prop. 1997/98:105 s. 25 f.)

Rätt till ersättning enligt frihetsberövandelagen har för det första den som har varit häktad på grund av misstanke om brott men det sedan t.ex. meddelas en frikännande dom, åtalet avvisas eller avskrivs eller förundersökningen avslutas utan att åtal väcks. Motsvarande gäller för bl.a. den som varit anhållen eller underkastad reseförbud eller anmälningsskyldighet under minst 24 timmar i sträck. (Se 2 §.) Vidare har den som avtjänat bl.a. ett fängelsestraff rätt till ersättning, om det efter ett överklagande eller anlitande av ett särskilt rättsmedel (t.ex. resning) meddelas en frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd, eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs (4 §).

Ersättning enligt frihetsberövandelagen kan för det andra betalas till den som har varit berövad friheten till följd av beslut vid myndighetsutövning, om det står klart att beslutet vilade på felaktiga grunder och därför var oriktigt (5 §). Bestämmelsen är avsedd för helt klara fall där grunden för åtgärden på ett iögonfallande sätt framstår som felaktig (prop. 1997/98:105 s. 53). Regleringen tar sikte på många skilda typer av frihetsberövanden där de flesta inte grundas på brott eller misstanke om brott utan framför allt handlar om olika former av administrativa frihetsberövanden enligt lagar om tvångsvård (se NJA 2014 s. 399).

Ersättning enligt 2–5 §§ frihetsberövandelagen omfattar utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande (7 §). Ersättningen ska kompensera de följder som uppkommer genom frihetsberövandet i sig. Lagen ger ingen närmare vägledning

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

för hur ersättning för lidandet ska beräknas, men syftet med ersättningen är att kompensera för obehagliga känslor som rädsla, förnedring, skam och liknande reaktioner som har orsakats av frihetsberövandet (NJA 2012 s. 464). Person- och sakskada ersätts inte enligt de nämnda bestämmelserna. Detta har motiverats dels med att sådana skador kan vara ersättningsgilla enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen, dels att det är ovanligt att frihetsinskränkningar orsakar person- eller sakskador (prop. 1997/98:105 s. 22).

Frihetsberövandelagens ersättningsregler behandlas närmare i kapitel 9 i detta betänkande.

Rätt till ersättning enligt skadeståndslagen med anledning av ett frihetsberövande förutsätter antingen fel eller försummelse vid myndighetsutövning, eller en överträdelse av grundläggande fri-och rättigheter enligt 2 kap. regeringsformen eller Europakonventionen (3 kap. 2 och 4 §§ skadeståndslagen). Ersättningen kan omfatta personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, skada på grund av att någon annan kränks på sätt som anges i 2 kap. 3 § eller skada som ersätts enligt 2 kap. 3 a § (dvs. särskild anhörigersättning). Vid överträdelse av 2 kap. regeringsformen eller Europakonventionen kan ersättning betalas även för annan ideell skada.

År 2023 avgjorde Justitiekanslern 2 622 ärenden om ersättning enligt frihetsberövandelagen. Ersättning beviljades helt eller delvis i 87 procent av fallen. Totalt betalade Justitiekanslern detta år ut drygt 100 miljoner kronor, inklusive ombudskostnader och ränta. (Se tabell 5.3.)

Tabell 5.3 Ärenden om frihetsberövandeersättning och utbetalda belopp

År	Antal avgjorda ärenden	Antal ärenden där ersättning betalats ut	Utbetalt belopp (kronor)	Varav ombudskostnader (kronor)
2020	2 122	1 879	72 818 000	2 049 000
2021	2 080	1 811	73 002 000	2 032 000
2022	2 493	2 246	97 158 000	2 473 000
2023	2 622	2 273	100 322 000	2 317 000

Källa: Justitiekanslerns årsredovisning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer lät med hjälp av Kronofogdemyndigheten göra en undersökning av hur vanligt det var att personer som fick ersättning enligt frihetsberövandelagen samtidigt hade skulder som avsåg skadestånd på grund av brott. Undersökningen omfattade uppgifter från samtliga ärenden som hade kommit in till Justitiekanslern under 2018 och 2019 och i vilka ersättning hade beviljats per den 5 maj 2020. Gällande den övergripande skuldbilden kom det fram att 1 425 av de 3 253 personer som ingick i urvalet (drygt 43 procent) hade skulder registrerade hos Kronofogdemyndigheten, och att cirka hälften av dem (721 personer) hade skulder som avsåg skadestånd på grund av brott före tidpunkten för Justitiekanslerns beslut. Det totala skuldbeloppet uppgick till cirka 231 miljoner kronor. Av detta belopp avsåg cirka 87 miljoner kronor (knappt 38 procent) skadestånd på grund av brott. (Se SOU 2021:64 s. 278.)

Begränsning av utmätningsförbudet i förhållande till brottsoffer

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2022 begränsades utmätningsförbudet i fråga om sådan ersättning som gäldenären har tillerkänts med stöd av 2–4 §§ frihetsberövandelagen. Utmätningsförbudet gäller då inte om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. (Se 5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken.)

Med ”skadestånd på grund av brott” avses alla typer av skadestånd – och på skadeståndet löpande ränta – som någon har förpliktats att betala på grund av att han eller hon har gjort sig skyldig till brott. Det krävs inte att någon har dömts för brott utan det avgörande är att grunden för skadeståndet är en brottslig gärning. Att den som har gjort sig skyldig till brottet inte är straffmyndig eller att brottet är preskriberat hindrar därför inte att en fordran avser skadestånd på grund av brott. Även en skadeståndsfordran som grundar sig på att någon annan har gjort sig skyldig till brott, t.ex. en förälders skadeståndsansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen, avser skadestånd på grund av brott i bestämmelsens mening. Bestämmelsen är tillämplig oavsett om brottsoffret, dvs. den som har tillerkänts skadeståndet, är en fysisk eller en juridisk person, och oavsett om det är brottsoffret självt som ansöker om utmätning eller om detta görs av Brottsoffermyndigheten eller ett försäkringsbolag

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

som utövar sin rätt till återkrav efter att brottsskadeersättning respektive försäkringsersättning har betalats ut. (Se prop. 2021/22:198 s. 50 f.)

Trots begränsningen av utmätningsförbudet har gäldenären kvar ett grundläggande skydd mot utmätning i beneficiereglerna (5 kap. 1 § 7 och 2 § utsökningsbalken samt avsnitt 5.4.3 nedan).

De skäl som anfördes för lagändringen återges i avsnitt 5.5. Sammanfattningsvis gjordes bedömningen att reformen kunde förväntas inbringa betydande medel till förmån för brottsoffer och därför vara till stor nytta för dem. Det var också sådana fall där ersättning enligt de aktuella reglerna hade varit skyddade från utmätning som hade väckt mest anstöt hos allmänheten. Vidare anfördes att dessa regler bygger på ett strikt ansvar för staten och att rätten till ersättning alltså inte förutsätter att den skadelidande vållats en skada eller att staten överträtt någons rättigheter enligt Europakonventionen. (Se prop. 2021/22:198 s. 39.)

I förarbetena konstaterades vidare att begränsningen av utmätningsförbudet var förenlig med Europakonventionen. Det uttalades att i de fall konventionen ställer krav på ekonomisk kompensation till någon som har frihetsberövats så uppfylls det kravet även om ersättningen utmäts, eftersom ersättningen då bidrar till att minska gäldenärens skuldbörda. Begränsningen berövar alltså inte någon själva rätten till ersättning, utan endast möjligheten att välja fritt vad ersättningen ska användas till. (Se a. prop. s. 41.)

När Justitiekanslern beviljar ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen ska Kronofogdemyndigheten skyndsamt underrättas om beslutet (10 a § förordningen [1995:1301] om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten). I de fall Kronofogdemyndigheten beslutar om utmätning sker utbetalning till ett av Kronofogdemyndigheten anvisat konto. Redan under 2022 utmätte Kronofogdemyndigheten sådan frihetsberövandeersättning i 180 ärenden till ett sammanlagt belopp om drygt 4 miljoner kronor. År 2023 utmättes fordringar för närmare 6,1 miljoner kronor i drygt 300 ärenden.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

5.4.3 Övriga utmätningsförbud

Inledning

Förutom de undantag från utmätning som gäller för vissa skadestånd och närbesläktade ersättningar som har behandlats i avsnitt 5.4.2. finns det i utsökningsbalken och andra lagar utmätningsförbud för viss annan egendom. I detta avsnitt ges en sammanfattning över de viktigaste.

Beneficieegendom

Reglerna om beneficium innebär att en del av gäldenärens egendom undantas från utmätning för att han eller hon ska kunna försörja sig. Reglerna ger också ett visst skydd för bl.a. personliga tillgångar. (Se 5 kap. 1–4 §§ utsökningsbalken.) När gäldenären har familj, ska skälig hänsyn tas även till vad familjen använder eller behöver. Om gäldenären eller någon i familjen lider av funktionsnedsättning eller en allvarlig sjukdom, ska det också beaktas. (Se 5 kap. 2 §.) Beneficiereglerna hindrar dock inte att egendom utmäts för en fordran som är förenad med pant- eller retentionsrätt i egendomen (5 kap. 13 § första stycket).

En uppräkning av vad som kan undantas enligt beneficiereglerna finns i 5 kap. 1 § 1–7. Det handlar om kläder och föremål för personligt bruk till skäligt värde (p. 1), möbler och husgeråd m.m. som är nödvändiga för ett hem och dess skötsel (p. 2), arbetsredskap och annan utrustning som behövs för gäldenärens förvärvsverksamhet eller yrkesutbildning samt djur, foder och sådant som i övrigt behövs för gäldenärens försörjning, allt till skäligt värde (p. 3). Vidare undantas föremål med ett så övervägande personligt värde för gäldenären att det måste anses uppenbart obilligt att ta egendomen i anspråk (p. 4). Hyresrätt till en lägenhet som är gäldenärens stadigvarande bostad eller som behövs för hans eller hennes förvärvsverksamhet får inte heller utmätas (p. 5). Detsamma gäller en bostadsrätt till en lägenhet, under förutsättning att den är gäldenärens stadigvarande bostad och det inte framstår som oskäligt att bostadsrätten undantas från utmätning (p. 6).

Slutligen undantas bl.a. pengar, banktillgodohavanden, andra fordringar och förnödenheter under kortare tid, om medlen behövs

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

för gäldenärens underhåll (p. 7). Även andelar i en värdepappersfond har i rättspraxis ansetts kunna undantas, men däremot inte marknadsnoterade aktier (NJA 2012 s. 35 och NJA 2015 s. 839). Med underhåll menas det som behövs till mat, hyra, kläder och andra utgifter som är nödvändiga för livsuppehället. Även mera speciella utgifter får beaktas, exempelvis för särskild vård eller för nödvändiga resor. Skälig hänsyn ska alltid tas till omständigheterna i det enskilda fallet.[4] Normalt ska det inte undantas mer än vad som behövs tills nästa inkomst och inte för längre tid än en månad. Om det finns synnerliga skäl, går det dock att undanta medel för en längre period.[5] En situation där så kan vara aktuellt är när gäldenären har lagt undan pengar för att kunna betala en större utgift, t.ex. för en tandläkarbehandling (jfr även ”Beneficiet för årsarvodet” NJA 2022 s. 409).

Egendom som inte får överlåtas

Som redan har nämnts får egendom som inte får överlåtas som huvudregel inte heller utmätas (5 kap. 5 § första stycket utsökningsbalken). Det hänger samman med att den aktuella egendomen måste kunna omsättas till pengar som kan betalas ut till borgenären. Ett överlåtelseförbud kan gälla till följd av egendomens beskaffenhet, enligt en föreskrift vid gåva eller i testamente, eller på annan grund.

Egendom som inte får överlåtas på grund av sin beskaffenhet är exempelvis rätt till familjerättsliga underhållsbidrag som inte är förfallna till betalning, testamentariska nyttjanderätter och rättigheter som är bundna till en viss person, t.ex. personlig rätt till jakt och fiske eller till mat och bostad.[6]

I vissa fall är det uttryckligen föreskrivet i lag att egendom av visst slag inte får överlåtas, och ofta anges det att utmätning då inte heller får ske. Ett överlåtelseförbud finns bl.a. beträffande anspråk på brottsskadeersättning (se 31 § första stycket brottsskadelagen). Detta förbud syftar till att förhindra att ersättningen i fråga blir

[4] Gösta Walin m.fl. *Utsökningsbalken* (7 dec. 2017, Version 5, JUNO), kommentaren till 5 kap. 1 §.
[5] Utsökningsutredningen föreslog i sitt betänkande Ett modernare utsökningsförfarande (SOU 2016:81) att rekvisitet synnerliga skäl skulle ändras till särskilda skäl. Det skulle innebära en ökad möjlighet att ta hänsyn till den enskildes ekonomiska situation och att undanta pengar m.m. från utmätning för längre tid (se SOU 2016:81, del 1, s. 392 f.).
[6] Gösta Walin m.fl. *Utsökningsbalken* (7 dec. 2017, Version 5, JUNO), kommentaren till 5 kap. 5 §.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

föremål för spekulation, t.ex. genom att organiserade aktörer erbjuder skuldsatta brottsoffer snabb betalning mot att få ta över deras rätt till brottsskadeersättning till underpris. Brottsoffrets rätt skulle på så sätt urholkas till följd av värdeminskningen, och dessutom skulle ersättningens syfte och funktion motverkas. (Se prop. 2013/14:94 s. 45 f.) I rättspraxis har inte heller en fordran på kränkningsersättning enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen ansetts kunna överlåtas innan den har fastställts. Skälet bakom denna slutsats var ersättningens starkt personliga karaktär. (Se NJA 2017 s. 343.) Av 9 § frihetsberövandelagen framgår vidare att anspråk på ersättning enligt den lagen inte får överlåtas innan ersättningen har blivit slutligt bestämd.

Ett överlåtelseförbud beträffande viss egendom kan också ha ställts upp vid gåva eller testamente. En sådan föreskrift förhindrar normalt sett utmätning av den bortskänkta egendomen.

Utmätning kan vara tillåten trots överlåtelseförbud, om det framgår av särskilda föreskrifter. Så är fallet med t.ex. utmätning av lön (7 kap. utsökningsbalken) och överskjutande skatt (71 kap. 3 § skatteförfarandelagen [2011:1244]).

Medel som är avsedda för ett särskilt ändamål

Vissa medel som gäldenären har fått från det allmänna eller vissa enskilda inrättningar för ett särskilt angivet ändamål får inte utmätas (5 kap. 6 § utsökningsbalken). Motiven bakom denna reglering är att utmätning av sådana belopp, som alltså har anvisats för ett specifikt syfte, skulle verka stötande (prop. 1968:130 s. 148 f. och SOU 1964:57 s. 244).

Utmätning får således inte ske av pengar som en gäldenär har fått från staten, en kommun, en församling, en stiftelse, en förening eller någon liknande sammanslutning med allmännyttigt syfte. Detsamma gäller medel som har samlats in bland allmänheten. Utmätningsförbudet gäller under förutsättning att gäldenären har fått medlen för ett särskilt angivet ändamål och utmätningen skulle strida mot detta ändamål. Ändamålet kan t.ex. avse bekostande av en studieresa, anskaffande av arbetsredskap, eller särskild vård eller behandling. Det förutsätts att bidraget inte är beroende av någon motprestation och att det inte är fråga om en försträckning eller

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ett vederlag. (Se SOU 1964:57 s. 245 f. och NJA 2016 s. 635.) Efter utbetalning gäller förbudet mot utmätning så länge medlen hålls avskilda.

Ett motsvarande utmätningsförbud gäller också för begravningshjälp som gäldenären har fått från en försäkring eller en arbetsgivare. Utmätningsfriheten är i dessa fall begränsad till vad som motsvarar ett prisbasbelopp. (Se 5 kap. 6 § tredje stycket.)

Rätt till pension eller livränta m.m.

Rätt till pension eller livränta som betalas ut som något annat än skadestånd får som huvudregel inte utmätas om gäldenären är beroende av rättigheten för sin försörjning eller för att fullgöra sin underhållsskyldighet (5 kap. 8 § utsökningsbalken). Utfallande belopp kan däremot tas i anspråk genom löneutmätning.

Begränsningar i möjligheten att utmäta livförsäkringar och pensionsförsäkringar framgår också av bestämmelser i bl.a. 15 kap. försäkringsavtalslagen och 5 kap. lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande. Även sparande i en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt) är i vissa fall skyddat från spararens borgenärer (7 kap. 3 och 4 §§ lagen [2022:1746] med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt [PEPP-produkt]).

Upphovsrätt m.m.

Särskilda regler gäller för utmätning av immateriella tillgångar. Rätten till litterära och konstnärliga verk får inte utmätas hos upphovsmannen själv eller dennes arvingar. Detsamma gäller ett manuskript eller ett konstverk som inte blivit utställt, utbjudet till salu eller godkänts för offentliggörande på något annat sätt. (Se 3 kap. 42 § lagen [1960:729] om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.) När rätten till ett verk inte får utmätas får inte heller rätten till ersättning för utnyttjande av rättigheten utmätas. Det gäller innan rättigheten har utnyttjats och ersättningen kan beräknas. (Se 5 kap. 9 § utsökningsbalken.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Vissa särskilda undantag

Utöver de utmätningsförbud som redan har nämnts finns det en rad andra sådana förbud av särskilda slag i olika lagar. Det saknas anledning att här göra en uttömmande uppräkning, men några ska nämnas i korthet.

Egendom som har sålts på kredit med förbehåll om återtagande-rätt får inte utmätas för fordran på grund av köpet, dvs. för säljarens eller annan kreditgivarens fordran (46 § konsumentkreditlagen [2010:1846] och 19 § lagen [1978:599] om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.). Bestämmelserna syftar till att reglerna om återtagandeförbehåll inte ska kunna omintetgöras genom att säljaren eller kreditgivaren i stället väljer att ansöka om utmätning för att tillgodogöra sig värdet av egendomen (se bl.a. prop. 1991/92:83 s. 94 f.).

Begravningsplatser och gravanordningar m.m. får inte utmätas och inte heller belastas med panträtt (bl.a. 2 kap. 11 § och 7 kap. 29 § begravningslagen [1990:1144]). Inte heller ett företagsnamn får utmätas (4 kap. 2 § lagen [2018:1653] om företagsnamn). Det hänger samman med att ett företagsnamn inte får överlåtas annat än tillsammans med näringsverksamheten (prop. 1974:4 s. 219).

Vissa ersättningar kan inte bli föremål för löneutmätning. Det gäller bl.a. utbetalningar som syftar till att kompensera för särskilt angivna kostnader (7 kap. 1 § första stycket 5 utsökningsbalken). Ersättning som en intagen har rätt till från Kriminalvården när han eller hon har utfört eller deltagit i anvisad sysselsättning får inte heller tas i anspråk genom utmätning (3 kap. 3 och 6 §§ fängelselagen [2010:610]). Denna reglering har motiverats med att en annan ordning skulle kunna motverka syftet med de andra regler som tar sikte på att öka de intagnas delaktighet i sysselsättning och engagemang i sin egen verkställighet (SOU 2005:54 s. 407).

Anspråk på ersättning som utgör en del av säkerhetsarbete enligt 2 a § polislagen (1984:387) och som kan betalas ut till bl.a. vittnen och andra hotade personer, s.k. personsäkerhetsersättning, får inte utmätas. Sedan ersättningen har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken. Detta framgår av 1 § lagen (2006:516) om förbud mot utmätning av viss ersättning till vittnen och andra hotade personer. Personsäkerhetsersättning får lämnas i skälig utsträckning för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

i näringsverksamhet och förlust vid avyttring av egendom som orsakats av åtgärder till följd av de villkor som uppställts för personsäkerhetsarbetet (12 § förordningen [2006:519] om särskilt personsäkerhetsarbete m.m.). Skälen bakom utmätningsförbudet är dels att ersättningen har ansetts vara relaterad till den enskildes säkerhet och alltså av personlig natur, dels att en ordning som innebar att utmätning ska ske skulle innebära praktiska handläggningssvårigheter (prop. 2005/06:138 s. 28 f.).

5.5 Tidigare utredningar och initiativ

Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer

I det uppdrag som Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer (Ju 2019:16) hade ingick det att se över utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § utsökningsbalken (dir. 2019:104). Inom ramen för översynen skulle utredningen överväga hur reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd med anledning av ett frihetsberövande borde ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer. Översynen fick avse även annan ersättning som omfattas av utmätningsförbudet, om bedömningen gjordes att det var nödvändigt eller lämpligt för att åstadkomma en konsekvent och ändamålsenlig reglering.

Utredningen föreslog att utmätningsförbudet skulle begränsas endast för viss frihetsberövandeersättning, nämligen den som omfattas av 2–4 §§ frihetsberövandelagen. När det gällde skadestånd på grund av brott konstaterade utredningen att det kan dömas ut i många olika situationer, beträffande olika skador och till olika typer av brottsoffer. Att ändra omfattningen av utmätningsförbudet gällande sådana skadestånd skulle enligt utredningen – beroende på hur förändringen genomfördes – i enskilda fall kunna leda till stötande resultat. Konsekvenserna skulle också vara svåra att överblicka. Om förändringar skulle göras av utmätningsförbudet för vissa former av skadestånd på grund av brott, borde det, enligt utredningens mening, ske efter en mer allmän översyn av bestämmelserna om undantag från utmätning. (Se SOU 2021:64 s. 275.)

Utredningen bedömde vidare att det inte fanns skäl att helt upphäva förbudet mot utmätning av skadestånd med anledning av ett frihetsberövande. Man konstaterade att det är viktiga rättssäkerhets-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

principer som i vissa fall ligger till grund för rätten till skadestånd i dessa situationer. Det allmänna borgenärsintresset – alltså oavsett vem det är som vill ha betalt och vad skulden avser – kunde enligt utredningens mening inte anses väga tyngre än en persons intresse att få tillgodogöra sig ett sådant skadestånd. (Se SOU 2021:64 s. 276.)

I den efterföljande propositionen anförde regeringen följande (prop. 2021/22:198 s. 39 f.).

> Regleringen avseende utmätningsförbudet har under senare år kommit att kritiseras. Kritiken har framför allt avsett brottsoffers begränsade möjligheter att få utmätning av skadestånd som någon har fått från staten med anledning av ett frihetsberövande. Det har i den allmänna debatten gjorts gällande att det vore rimligt om sådan ersättning kan utmätas för betalning av skulder till brottsoffer. Som skäl för detta har det framförts att när borgenären är ett brottsoffer så väger borgenärens intresse av att få ut sitt skadestånd från gäldenären (skadevållaren) tyngre än gäldenärens intresse av att få tillgodogöra sig frihetsberövandeersättningen. Dessa aspekter av utmätningsförbudet diskuterades inte när förbudet infördes eller när det utvidgades.
>
> Enligt regeringen kan det på goda grunder ifrågasättas om den intresseavvägning som ligger bakom förbudet utan undantag bör utfalla till gäldenärens fördel. Detta gäller särskilt i de fall då borgenärens fordran avser skadestånd som grundas på brott. Sådana skadestånd är i många fall lika starkt personligt präglade som den egendom som skyddas av förbudet. Sedan förbudet infördes har brottsoffers intressen dessutom hamnat alltmer i fokus i samhällsdebatten och lagstiftaren har successivt stärkt deras ställning i olika avseenden. Samhällets stöd till brottsoffer handlar till stor del om att minska skadeverkningarna av brott och ett viktigt led i detta är att underlätta för brottsoffer att få ut sina skadestånd. I takt med denna förändring har förbudet allt oftare kommit att kritiseras för att vara för generöst mot de gäldenärer som har begått brott, på bekostnad av deras brottsoffer. Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns anledning att begränsa förbudet till förmån för brottsoffer.
>
> Utredningen föreslår att utmätningsförbudet ska begränsas när det gäller viss frihetsberövandeersättning. När det gäller andra former av skadestånd som omfattas av utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § utsökningsbalken anser utredningen att eventuella förändringar bör föregås av en mer allmän översyn av bestämmelserna om undantag från utmätning. Utredningens förslag innebär att ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen undantas från utmätningsförbudet, i de fall då utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. En sådan lösning är tilltalande av flera skäl. Till att börja med kan en sådan begränsning av förbudet förväntas inbringa betydande medel till förmån för brottsoffer

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

och skulle därmed göra stor nytta för dem. Den ersättning som betalas ut enligt dessa regler uppgår nämligen till relativt stora belopp samtidigt som en stor andel av dem som får sådan ersättning har skulder som avser skadestånd på grund av brott. Det är dessutom sådana fall där ersättning enligt de aktuella reglerna varit skyddade från utmätning som väckt mest anstöt hos allmänheten. Utmätningsförbudet upplevs alltså som mest problematiskt i fråga om sådan ersättning. Vidare bygger dessa regler på ett strikt ansvar för staten. Rätten till ersättning förutsätter alltså inte att den skadelidande vållats en skada eller att staten överträtt någons rättigheter enligt den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Genom att begränsa undantaget till ersättning som betalas ut på strikt grund undviks orimliga resultat. Ett tydligt avgränsat undantag från förbudet är dessutom lättare att tillämpa och därmed mer lämpligt än att man i varje enskilt fall ska behöva göra en avvägning mellan gäldenärens och borgenärens motstående intressen (jfr rättsfallet NJA 2001 s. 823). Regeringen delar, till skillnad från *Hovrätten för Västra Sverige*, utredningens bedömning att det är svårt att överblicka konsekvenserna av att ta bort utmätningsförbudet när det gäller ersättning enligt 5 § frihetsberövandelagen, och att det med en sådan ändring finns risk för stötande resultat. Det är inte självklart att ett brottsoffers intresse av att få sitt skadestånd betalt alltid väger tyngre än gäldenärens intresse av att få behålla ersättning enligt just den regeln, som aktualiseras endast om beslutet om frihetsberövande vilat på felaktiga grunder. Som utredningen påpekar finns det i grunden goda skäl för förbudet mot utmätning av ersättning med anledning av ett frihetsberövande, och viktiga rättssäkerhetsaspekter kan ligga till grund för rätten till sådan ersättning. Dessutom är den sammanlagda ersättning som betalas ut med stöd av 5 § frihetsberövandelagen storleksmässigt mycket begränsad. Nyttan för brottsoffer av ett undantag som omfattar även sådan ersättning är därför inte särskilt stor. Även om man ur ett strikt brottsofferperspektiv kan ha förståelse för viljan att gå längre för att stärka brottsoffers rätt att få ut sina skadestånd anser regeringen mot denna bakgrund att en begränsning med den innebörd som utredningen föreslår är väl avvägd. I detta ligger att det, i motsats till vad *Lunds universitet* förordar, bör sakna betydelse vilken typ av skada brottsoffrets skadestånd avser och att det inte heller bör göras skillnad mellan olika typer av brottsoffer eller mellan brottsoffrets egen fordran och Brottsoffermyndighetens eller ett försäkringsbolags regressfordran, som ju också grundar sig på brott.

Riksdagsmotioner och tillkännagivanden

I riksdagen har det lagts fram flera motioner som har handlat om utmätningsförbudet i förhållande till brottsoffer (se bl.a. bet. 2017/18:CU17 och bet. 2020/21:CU10). Det har också före-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

kommit yrkanden om att förbudet mot utmätning av skadestånd ska inskränkas även i förhållande till andra fordringsägare.

I februari 2022 tillkännagav riksdagen för regeringen att den bör låta se över utmätningsförbudet när det gäller andra slags skadestånd än frihetsberövandeersättning. Civilutskottet uttalade att det är angeläget att brottsoffer får större möjligheter till utmätning av gärningspersoners tillgångar i form av skadestånd. Utskottet konstaterade att Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer hade lämnat ett förslag på en begränsning av utmätningsförbudet såvitt gäller ersättning enligt frihetsberövandelagen, men att utredningen inte hade tittat närmare på frågan om utmätningsförbudet borde inskränkas i förhållande till brottsoffer även när det gäller andra former av skadestånd. Utskottet ansåg att regeringen borde ta initiativ till en sådan översyn. Däremot fann utskottet inte skäl att föreslå något initiativ med anledning av motionsförslaget om utmätningsförbudet i förhållande till övriga borgenärer. (Se bet. 2020/21:CU7, rskr. 2020/21:158.)

5.6 Översiktligt om regleringen i våra närmaste grannländer

Danmark

I Danmark finns bestämmelser om utmätning (udlæg) i lov om rettens pleje (retsplejeloven). I den lagen regleras bl.a. vilka tillgångar som kan utmätas och vilka undantag som gäller. För det första skyddas beneficieegendom från utmätning, dvs. tillgångar som är nödvändiga för att upprätthålla en skälig levnadsstandard för gäldenären och dennes hushåll. Vidare undantas tillgångar till ett värde av högst 3 000 danska kronor som är nödvändiga för gäldenärens eller dennes familjs affärsverksamhet eller utbildning. (Se § 509.) Dessutom finns det begränsningar i möjligheten att utmäta anspråk på underhåll, vissa pensioner samt förmåner eller bidrag från t.ex. myndigheter, stiftelser eller välgörenhetsinstitutioner (§ 512).

Viss personskadeersättning undantas från utmätning. Utmätning får således inte ske av ersättning för invaliditet eller förlust av familjeförsörjare, om beloppet ska betalas till den skadelidande eller till den person som har förlorat familjeförsörjaren. Om beloppet har

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

betalats ut, krävs det att medlen hålls avskilda för att de ska vara skyddade. När det gäller ersättning för ideell skada i annat fall får utmätning inte ske innan beloppet har betalats ut. Efter utbetalning är sådana medel inte längre skyddade. Anspråk på ersättning för förlorad inkomst får inte utmätas, om det inte har gått sju dagar från det att beloppet kunde krävas. (Se § 513.)

Norge

I Norge finns bestämmelser om utsökningsförfarandet i lov om tvangsfullbyrdelse, men vad som får utmätas regleras framför allt i lov om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven). Från utmätning undantas beneficieegendom (§ 2-3 dekningsloven). Därutöver undantas – under vissa förutsättningar – stipendier eller liknande bidrag som ska främja kulturella, vetenskapliga eller humanitära ändamål samt bidrag som ett offentligt organ eller en offentlig institution har lämnat till gäldenären för att främja ett särskilt ändamål (§ 2-4). Utmätning får inte heller ske av gäldenärens pengar, banktillgodohavanden och andra fordringar, i den mån de är nödvändiga för gäldenärens uppehälle till dess att lön eller annan inkomst förfaller till betalning, dock högst två månader, om det inte finns särskilda skäl (§ 2-5).

Reglerna i § 2-3 till § 2-5 kan frångås när det är skäligt, om utmätningsfordringen avser ersättning för skada som gäldenären har orsakat uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, eller om den avser regresskrav till följd av sådan skada. Detsamma gäller om utmätningsfordringen grundar sig på en lagstadgad underhållsskyldighet eller avser skatt eller offentlig avgift. (Se § 2-6.) Det går att ansöka hos Stiftelsetilsynet om att viss ersättning, bl.a. ersättning för personskador eller för förlust av försörjare, ska vara utmätningsfri (§ 3-9 och § 2-7).

Finland

De finska reglerna om utmätning finns i bl.a. utsökningsbalken (15.6.2007/705). Från utmätning undantas för det första beneficieegendom (4 kap. 21 § utsökningsbalken.) För det andra finns det utmätningsförbud beträffande vissa andra tillgångar. Det gäller bl.a.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ersättning för sveda och värk eller annat tillfälligt men, ersättning för bestående men eller lidande (kränkning) samt ersättning för sjukvårdskostnader, begravningskostnader eller andra kostnader på grund av personskada. Vidare gäller förbud mot utmätning av ersättning som staten har betalat för lidande eller kostnader till följd av frihetsberövande. Detsamma gäller sådan gottgörelse för annan än ekonomisk skada eller sådan kostnadsersättning som staten har betalat på grund av dröjsmål vid rättegång eller en kränkning som konstaterats av ett övervakningsorgan för de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Utmätningsförbud gäller vidare för medel som bl.a. ett offentligt eller allmännyttigt samfund har beviljat en fysisk person för anskaffning av beneficieegendom eller för att täcka kostnader på grund av studier, forskning eller annan jämförbar verksamhet. (Se 4 kap. 19 §.)

Utmätningsförbuden gäller i två år efter det att gäldenären har fått medlen i sin besittning, med undantag för ersättning för bestående men, för vilka utmätningsförbudet är permanent. En förutsättning för förbudens giltighet är att gäldenären har hållit medlen avskilda eller kan uppvisa bokföring eller motsvarande utredning över dem. (4 kap. 20 §.)

5.7 Överväganden

5.7.1 Utmätningsförbudet avseende skadestånd bör begränsas för brottsoffers fordringar

Bedömning: Möjligheterna att utmäta skadestånd bör utökas för att brottsoffer i större utsträckning ska få betalt för sina fordringar och för att skärpa gärningspersoners ansvar för de brottsskador de har orsakat.

Skälen för bedömningen

Många skadestånd på grund av brott kvarstår obetalda. Enligt Kronofogdemyndighetens statistik fanns det i slutet av 2023 ungefär 46 000 gäldenärer med skulder på brottsskadestånd, och det totala skuldbeloppet uppgick till över 10 miljarder kronor. Det är angeläget att brottsoffer i så stor utsträckning som möjligt kan få betalt

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

för sina fordringar och att gärningspersoner, eller de som annars ansvarar för brottsskadeståndet, gör rätt för sig. De nya reglerna om förverkande som trädde i kraft i november 2024 bör ha förbättrat utsikterna för bl.a. bedrägeriutsatta att få sina anspråk på skadestånd betalda (36 kap 8, 21 och 22 §§ brottsbalken). Utökade möjligheter till utmätning är ett annat sätt att åstadkomma en generell förändring i samma riktning.

Frågan är om förbudet mot utmätning i 5 kap. 7 § utsökningsbalken bör begränsas. De skadestånd som omfattas av det nämnda utmätningsförbudet har det gemensamt att de har en stark personlig anknytning. Det är fråga om ersättningar som gäldenären har tillerkänts på grund av att han eller hon har drabbats av en personskada, varit frihetsberövad eller utsatts för kränkningar av olika slag. De gäldenärer som berörs är alltså inte sällan själva brottsoffer. Det har under lång tid ansetts viktigt att sådana skadestånd – under vissa förutsättningar och med vissa begränsningar – ska kunna användas fritt av den skadelidande och därför inte tvångsvis tas i anspråk av dennes borgenärer genom utmätning. Enligt utredningens mening är det i grunden ett ställningstagande som fortfarande har goda skäl för sig. Motsvarande utmätningsskydd finns också för flera andra ersättningar av liknande slag, bl.a. brottsskadeersättning och trafikskadeersättning. De brottsoffer och andra skadelidande som har fått den typen av kompensation bör därför som utgångspunkt även i fortsättningen ha rätt att använda den för egen del. En annan ordning skulle riskera att urholka brottsoffrens och de andra skadelidande gäldenärernas upplevelse av upprättelse för det som de har blivit utsatta för eller drabbade av och motverka syftet med ersättningen. Deras intresse av att få behålla skadeståndet bör således generellt sett väga tyngre än det i och för sig angelägna allmänna borgenärsintresset att fordringar ska bli betalda. Utmätningsförbudet bör därför inte helt tas bort.

Det är emellertid inte självklart att den intresseavvägning som ligger bakom utmätningsförbudet undantagslöst bör falla ut till gäldenärens fördel. Under vissa förhållanden kan det finnas anledning att i stället prioritera borgenärens intresse av att få sin fordran betald. En särskild situation där så kan vara fallet är när fordran avser skadestånd på grund av brott. Som anges i utredningens direktiv kan ett sådant skadestånd i många fall vara minst lika starkt personligt präglat som den egendom som skyddas av utmätningsför-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

budet. Dessutom är det viktigt att underlätta för brottsoffer att få ut sina skadestånd för att minska skadeverkningarna av brott.

Att balansera de motstående intressena blir betydligt svårare när alltså såväl gäldenären som borgenären är brottsoffer. På båda sidor finns i de situationerna parter som på något sätt är skadedrabbade. Till saken hör också att brottsoffer är en långtifrån homogen grupp. Fordringar på brottsskadestånd kan grunda sig på många olika typer av gärningar som kan skilja sig mycket åt i allvarlighetsgrad.

En speciell omständighet att ta hänsyn till i avvägningen är att gäldenären i dessa fall inte endast är ett brottsoffer, eller på annat sätt skadedrabbad, utan också en gärningsperson, eller någon som av annat skäl betalningsskyldig för brottsskador. Och en särskild aspekt att ta med i bedömningen är det ekonomiska ansvaret för de skador som han eller hon har orsakat eller annars ska stå för på grund av brottslighet. Brott sanktioneras inte bara genom det straffrättsliga påföljdssystemet utan också genom att gärningspersonerna har att ersätta dem som har drabbats av brottsligheten (jfr t.ex. ”Skuldsanering efter mordbrand?” NJA 2017 s. 741). Detta ansvar består, även om gärningspersonen själv i ett annat sammanhang har varit ett brottsoffer eller på något annat sätt har blivit skadad eller kränkt. Om utmätningsförbudet inte skulle gälla när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott, skulle detta ansvar ytterligare understrykas.

Kvittningsbestämmelsen i 34 § brottsskadelagen bygger på ett liknande synsätt (se avsnitt 5.4.2 under rubriken Kvittning i vissa fall). Ett brottsoffer får till följd av den regleringen vidkännas att hans eller hennes brottsskadeersättning sätts ned eller uteblir, om staten har en regressfordran mot honom eller henne. När brottsoffret således tidigare har varit en gärningsperson som har ådragit sig skulder till följd av att brottsskadeersättning har betalats till hans eller hennes brottsoffer, avräknas dessa skulder som huvudregel mot den ersättning som han eller hon själv har rätt till. Som ett skäl för denna kvittningsrätt framfördes i förarbetena att det rent av kunde uppfattas som stötande om en skadevållare riskfritt kunde få brottsskadeersättning samtidigt som han eller hon hade en stor skuld till staten på grund av tidigare allvarlig brottslighet. Det ansågs också ur rehabiliteringssynpunkt vara något i grunden positivt för gärningspersonen att hans eller hennes skuld till staten minskade genom kvittningen. (Se prop. 2013/14:94 s. 55.) Motsva-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

rande skäl kan anföras för att utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § utsökningsbalken inte ska gälla, om gäldenären har skulder på brottsskadestånd.

Det är inte möjligt att närmare ange i hur stor omfattning det förekommer att gäldenärer med skulder på brottsskadestånd för egen del tillerkänns brottsskadestånd eller andra ersättningar av liknande slag för personskada och kränkning. Det är dock inte helt ovanligt att de som har begått brott mot andra också själva utsätts för brott. Det kan också konstateras att kvittning inte sällan aktualiseras hos Brottsoffermyndigheten; under 2020–2023 har kvittning skett i mellan 89 och 138 ärenden varje år. Utökade möjligheter att utmäta den typen av skadestånd som i dag är skyddade kan därför förväntas leda till att brottsoffer i större utsträckning får betalt för sina fordringar på brottsskadestånd. Det skulle också innebära en skärpning och en markering av gärningspersoners ekonomiska ansvar för de brottsskador de har orsakat. Det finns därför skäl att föreslå att utmätningsförbudet inskränks.

Utredningen har i uppdrag att, oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag på författningsändringar som innebär att utmätningsförbudet inte gäller om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. Frågan om i vilken utsträckning utmätningsförbudet bör begränsas kräver dock vissa närmare överväganden, eftersom den inrymmer svåra avvägningar mellan flera angelägna intressen. Utredningen återkommer till dessa i avsnitt 5.7.3.

5.7.2 Utmätning av frihetsberövandeersättning – ett steg längre?

Bedömning: Förbudet mot utmätning av ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen bör inte ytterligare begränsas eller helt upphävas.

Skälen för bedömningen

När det gäller ersättning som lämnas enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen får den redan i dag tas i anspråk för utmätningsfordringar som avser skadestånd på grund av brott. En fråga som utredningen

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

har att överväga är om sådan ersättning bör kunna utmätas till förmån för även andra borgenärer än brottsoffer. Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer ansåg att det inte var motiverat att på så sätt helt upphäva utmätningsförbudet (SOU 2021:64 s. 276 f.).

Vilket ställningstagande man kommer fram till i denna fråga beror på vilket intresse man anser bör väga tyngst, och det hänger i mångt och mycket ihop med vilka prioriteringar man vill göra utifrån ett ideologiskt eller rättspolitiskt perspektiv. Å ena sidan finns det allmänna borgenärsintresset av att fordringar som är fastställda ska bli betalda. Att berättigade krav kan drivas in på ett effektivt sätt är viktigt för ett väl fungerade kreditsamhälle och anses bidra till betalningsmoralen. För gäldenären kan det dessutom ha en rehabiliterande effekt att hans eller hennes skulder minskar eller helt försvinner. Å andra sidan finns gäldenärens eget behov av ersättningen och dess särskilda syfte. Ett frihetsberövande är en mycket integritetskränkande åtgärd och principen om att den som frikänns i en rättegång ska betraktas som oskyldig är grundläggande i en rättsstat. Ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen ges för dels vissa ekonomiska skador, dels ideell skada i form av lidande. Syftet med ersättningen för lidande är att kompensera för obehagliga känslor som rädsla, förnedring, skam och liknande reaktioner som har orsakats av frihetsberövandet i sig och som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det är fråga om en personskada (NJA 2012 s. 464).

År 2023 betalade Justitiekanslern ut sammanlagt drygt 100 miljoner kronor (inklusive ombudskostnader och ränta) i frihetsberövandeersättning. Den undersökning som Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer lät göra tyder på att många av dem som tillerkänns frihetsberövandeersättning har skulder hos Kronofogdemyndigheten, och att dessa skulder avser inte endast brottsskador. Beloppsmässigt stod brottsskador för knappt 38 procent av det totala skuldbeloppet. (Se avsnitt 5.4.2 och SOU 2021:64 s. 278.)

En ytterligare begränsning av utmätningsförbudet avseende frihetsberövandeersättning skulle därför kunna förväntas leda till att de berörda gäldenärernas fordringsägare fick betalt i betydligt större utsträckning. Samtidigt skulle det finnas en risk för att de skulder som avser skadestånd på grund av brott därmed skulle bli ersatta

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

i mindre mån, eftersom de utmätta medlen skulle fördelas på flera borgenärer när gäldenären har många olika slags skulder. En ändring med den nu diskuterade inriktningen skulle alltså kunna få negativa konsekvenser för brottsoffer och andra med fordringar med anledning av brottsskador. Och det vore inte en önskvärd följd.

Sammantaget talar övervägande skäl för att frihetsberövandeersättningen bör ha kvar dagens skydd mot att med tvång kunna tas i anspråk till förmån för andra borgenärer än de som har fordringar på skadestånd på grund av brott.

5.7.3 I vilken utsträckning utmätningsförbudet för skadestånd bör begränsas

Förslag: Alla skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § första stycket utsökningsbalken ska kunna utmätas för fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Även brottsskadeersättning, trafikskadeersättning samt ersättning från sjuk- eller olycksfallsförsäkring ska kunna utmätas för detta slags fordringar.

Skälen för förslaget

Utgångspunkter

Ett viktigt led i arbetet med att minska skadeverkningarna av brott handlar om att underlätta för brottsoffer att få ut de skadestånd som de har tillerkänts. Det är också en självklar grundprincip att gärningspersoner ska bära det ekonomiska ansvaret för sina handlingar. Förbudet mot utmätning bör därför inte vara så generöst mot de gäldenärer som har begått brott att det går ut över dem som de har skadat (jfr prop. 2021/22:198 s. 39).

Med dessa principiella utgångspunkter bör huvudregeln vara att betalning av brottsoffers fordringar ska ges företräde framför gärningspersoners intresse av att för egen räkning tillgodogöra sig ett skadestånd som de själva har tillerkänts. Det som sägs om gärningspersoner bör gälla även för andra som kan åläggas skadeståndsskyldighet för brottsskador, t.ex. gärningspersonens föräldrar (se avsnitt 8.4). Det finns inte anledning att i utmätningshänseende

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

göra skillnad mellan dem som enligt skadeståndsrättsliga regler svarar för skador som har vållats genom brott.

Det är samtidigt viktigt att en ändring av regleringen inte leder till resultat som kan uppfattas som uppenbart oskäliga eller att bestämmelserna blir svåra att tillämpa på grund av otydliga avgränsningar. Frågor som behöver övervägas är bl.a. vilka skadestånd som bör kunna utmätas och om utmätning bör kunna ske för alla slags fordringar på brottsskadestånd.

Vilka skadestånd som bör kunna utmätas …

De skadestånd som i dag undantas från utmätning i 5 kap. 7 § utsökningsbalken är de som avser personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning och annat sådant. Det är i samtliga fall fråga om ersättningar som i och för sig är angelägna för den skadelidande att få behålla för egen del, eftersom de har en stark personlig anknytning. Som tidigare har redovisats får numera dock viss frihetsberövandeersättning utmätas för brottsoffers fordringar. Utifrån bedömningen att brottsskadestånd i större utsträckning ska kunna bli betalda av gärningspersoner och andra som ansvarar för skadorna, bör utmätning kunna ske av fler slags skadestånd. Frågan är vilka.

Med ett mer omfattande undantag från utmätningsförbudet blir konsekvenserna svårare att överblicka. De skadestånd som skyddas av den aktuella bestämmelsen är av flera olika slag och de skador och kränkningar som ersätts kan variera stort i allvarlighetsgrad. Det kan bl.a. vara fråga om skadestånd som gäldenären har tillerkänts i egenskap av brottsoffer, eller har fått på grund av att han eller hon drabbats av en personskada eller en kränkning i ett helt annat sammanhang. Det kan också handla om att gäldenären har beviljats ersättning med anledning av ett frihetsberövande som har vilat på felaktiga grunder och därför varit oriktigt, eller därför att det annars har förekommit fel eller försummelse vid myndighetsutövning eller skett en överträdelse av Europakonventionen (5 § frihetsberövandelagen respektive 3 kap. 2 och 4 §§ skadeståndslagen).

Genom lagändringen i juli 2022 medgavs att en form av frihetsberövandeersättning tas i anspråk av Kronofogdemyndigheten. När

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

utredningen nu har att överväga och föreslå en utvidgning av möjligheterna till utmätning framstår det som naturligt att ta ett bredare grepp så att alla skadestånd ska kunna utmätas, och inte endast vissa ytterligare. Enligt utredningens bedömning är det också svårt att peka ut något eller några av de berörda ersättningstyperna eller skadeposterna som generellt mer eller mindre skyddsvärda i detta sammanhang.

Det kan dock givetvis hävdas att ett brottsoffers intresse av att få sitt skadestånd betalt inte alltid väger tyngre än gäldenärens intresse av att få behålla sin ersättning, bl.a. beroende på vad den avser att kompensera. Gäldenären kan exempelvis vara en person som har blivit utsatt för ett allvarligt våldsbrott och därför har tillerkänts ersättning för personskada och kränkning. Eller så kan han eller hon ha rätt till särskild anhörigersättning på grund av att en närstående har blivit dödad. Samtidigt kan utmätningsfordringen avse ett brottsskadestånd för en i jämförelse lindrigare gärning, t.ex. en stöld eller skadegörelse, och där målsäganden exempelvis kan vara ett större företag. Brottsoffers skadeståndsanspråk har alltså inte alltid en stark personlig prägel, även om så ofta kan vara fallet.

När frågan tidigare har övervägts har det uttalats att det finns risk för stötande resultat om utmätningsförbudet togs bort beträffande ersättning enligt 5 § frihetsberövandelagen (se prop. 2021/22:198 s. 40 och SOU 2021:64 s. 282 f.). För att brottsoffers rätt att få ut sina skadestånd ska stärkas är det dock rimligt att deras intresse allmänt sett ska ha företräde. Det kan visserligen inte uteslutas att en intresseavvägning i ett enskilt fall skulle kunna utfalla på ett annat sätt. Risken för att det skulle anses vara uppenbart oskäligt att en gäldenär ska betala sina skulder på brottsskadestånd måste dock bedömas som liten.

… och till förmån för vilka slags fordringar

De fordringar som brottsoffer har kan hänföra sig till flera olika slags skador. Förutom personskada, kränkning och särskild anhörigersättning kan de avse sakskada och ren förmögenhetsskada. En fråga är om utmätningsförbudet bör upphävas generellt, oavsett vad

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

brottsskadeståndet gäller, eller om endast vissa skadeståndsfordringar bör ha företräde.

Den möjlighet som i dag finns att utmäta ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen gäller när utmätningsfordringen avser alla slags skadestånd på grund av brott. När bestämmelsen infördes ansåg man att det borde sakna betydelse vilken typ av skada som brottsoffrets skadestånd gällde och att det inte heller borde göras skillnad mellan olika kategorier av brottsoffer (prop. 2021/22:198 s. 40 och SOU 2021:64 s. 285). Det nu nämnda och gällande undantaget från utmätningsförbudet är emellertid mycket begränsat och omfattar således bara en mindre del av de skadestånd som har en starkt personlig prägel. Om betydligt fler former av ersättningar ska kunna utmätas, inställer sig frågan om endast vissa skadestånd på grund av brott bör vara prioriterade för att inte förändringen ska bli alltför långtgående. Det som ligger närmast till hands att överväga är i så fall att endast sådana brottsskadestånd som avser personskada, kränkning och särskild anhörigersättning ska ha företräde, eftersom de har en motsvarande personlig anknytning som de skadestånd som i dag är skyddade. Det skulle betyda att brottsoffers intresse av att få sina skadestånd för sakskada och ren förmögenhetsskada betalda fick stå tillbaka till förmån för gäldenärens intresse av att behålla ett skadestånd som han eller hon själv erhållit för personskada, vissa frihetsberövanden och olika kränkningar.

Å ena sidan skulle en sådan avvägning kunna anses i högre grad balansera gäldenärens och borgenärens motstående intressen och minimera riskerna för resultat som skulle kunna uppfattas som stötande eller oskäliga. Å andra sidan kan det hävdas att även de som drabbas av ekonomiska förluster, exempelvis till följd av bedrägerier, bör ges utökade möjligheter att få dessa kompenserade. Detta gäller särskilt eftersom det endast i mycket sällsynta undantagsfall går att få brottsskadeersättning för ren förmögenhetsskada, som i regel inte heller täcks av någon försäkring. En begränsning av utmätningsförbudet så att endast vissa skadestånd på grund av brott ska ha företräde riskerar också att leda till gränsdragnings- och tillämpningsproblem.

På samma sätt som ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen kan utmätas för alla skadestånd på grund av brott bör därför utmätning också kunna ske beträffande övriga ersättningar som

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

faller in under 5 kap. 7 § utsökningsbalken. Därmed blir regleringen också mera konsekvent.

Av motsvarande skäl bör det inte heller göras någon skillnad mellan de fall där det är brottsoffret själv som ansöker om verkställighet och de fall då det är Brottsoffermyndigheten eller ett försäkringsbolag som utövar sin regressrätt. En sådan ordning betonar också i högre grad gärningspersonens ansvar för brottsskadorna.

Bör det ges möjlighet att undanta skadestånd från utmätning vid speciella omständigheter?

Om utmätningsförbudet, på det sätt som nu har diskuterats, tas bort generellt när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott kan frågan ställas om det bör finnas en möjlighet att undanta de annars skyddade ersättningarna från att tas i anspråk när det föreligger särskilda förhållanden av något slag. Det finns i dag inte någon sådan ventil som gör att ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen kan fredas åt gäldenären. Beneficiereglerna i utsökningsbalken är emellertid tillämpliga på den aktuella typen av ersättningar under de förutsättningar som anges i 5 kap. 1 § 7. Det betyder att om medlen skulle behövas för att trygga försörjningsbehovet för gäldenären och hans eller hennes familj har de ett visst skydd mot utmätning av det skälet.

En skillnad mellan frihetsberövandeersättningen och många andra skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken är att personskada inte ersätts enligt frihetsberövandelagen, och att sådan i regel inte heller uppkommer i anledning av ett frihetsberövande. Det kan dock övervägas om det, exempelvis vid personskador, finns behov av en särskild bestämmelse som ger möjlighet för gäldenären att behålla ersättningen för egen del när detta i en specifik situation framstår som särskilt angeläget. Så skulle exempelvis kunna vara fallet om gäldenären behöver medel för att bekosta någon form av behandling som inte täcks av den offentligt finansierade hälso- och sjukvården.

Även här handlar det om att balansera olika i och för sig berättigade intressen mot varandra. Det finns goda skäl för båda lösningarna. En undantagslös begränsning av utmätningsförbudet är å ena sidan enklare att tillämpa och av den anledningen mer lämplig (jfr NJA 2001 s. 823). Å andra sidan är det angeläget att enskilda

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

gäldenärer inte drabbas orimligt hårt av att ett skadestånd tvångsmässigt tas i anspråk.

I brottsskadelagen finns det möjlighet för Brottsoffermyndigheten att avstå från kvittning och i stället betala ut brottsskadeersättning i den utsträckning det är skäligt (se avsnitt 5.4.2. under rubriken Kvittning i vissa fall). Kvittning bör enligt förarbetena undvikas när sociala skäl talar för att personen – trots sina skulder – bör få ut en kontant brottsskadeersättning, t.ex. när den avser nödvändig vård (prop. 2013/14:94 s. 55 f. och 93). Motsvarande skäl skulle kunna anföras för att det bör vara möjligt att i utmätningssituationer låta ett visst skadeståndsbelopp förbehållas gäldenären när det föreligger särskilt ömmande omständigheter. Det kan emellertid konstateras att i den praktiska tillämpningen är det endast i mycket sällsynta undantagsfall som Brottsoffermyndigheten har underlåtit att genomföra kvittning med hänvisning till att det skulle vara oskäligt. Behovet av en undantagsmöjlighet framstår också som ytterst begränsat. De befintliga beneficiereglerna ger dessutom utrymme för att ta hänsyn till individuella förhållanden hos gäldenären. Om han eller hon lider av en funktionsnedsättning (lyte) eller en allvarlig sjukdom, ska det beaktas (5 kap. 2 § andra stycket utsökningsbalken). Vidare gäller att Kronofogdemyndigheten i varje enskilt utsökningsmål ska göra en försvarlighets- och proportionalitetsbedömning. Detta ger ett starkt generellt skydd mot utfall som kan uppfattas som stötande.

Sammantaget bedömer utredningen att det inte behövs en särskild reglering för att undvika oskäliga resultat, och att en sådan också skulle kunna leda till tillämpningssvårigheter.

Även utmätningsförbuden i brottsskadelagen, trafikskadelagen och försäkringsavtalslagen bör begränsas till förmån för brottsoffer

Utöver skadestånd som avses i 5 kap. 7 § utsökningsbalken gäller förbud mot utmätning även för vissa andra ersättningar som är av liknande karaktär. Frågan är om även sådana ersättningar bör kunna utmätas för skulder som avser skadestånd på grund av brott.

Den ersättning som ligger närmast till hands att också kunna utmäta är brottsskadeersättning. Från principiella utgångspunkter finns det knappast skäl att i detta avseende göra skillnad mellan ersättning som gäldenären erhåller direkt från gärningspersonen

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

respektive från staten. Den intresseavvägning som ska göras i förhållande till den som han eller hon har utsatt för brott bör utfalla på samma sätt i båda situationerna. I de fall då en skadelidande har tillerkänts brottsskadeersättning bör den således kunna tas i anspråk, om han eller hon har skulder till ett annat brottsoffer som har vänt sig till Kronofogdemyndigheten för verkställighet av sin dom på skadestånd. Man kan exempelvis tänka sig det fallet att den skadelidande tidigare har gjort sig skyldig till bedrägerier som han eller hon har skulder med anledning av, och sedan själv beviljas brottsskadeersättning för personskada och kränkning på grund av en misshandel som han eller hon har utsatts för. Brottsskadeersättningen bör då alltså principiellt kunna utmätas för betalning av skadeståndet till den bedrägeridrabbade.

Också utmätningsförbuden beträffande andra ersättningar som regleras i trafikskadelagen och försäkringsavtalslagen bör begränsas på samma sätt. Dessa ersättningar kan generellt sett inte anses vara mer skyddsvärda än de skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken, eller brottsskadelagen. En förändring som även omfattar dessa ersättningar vore därför konsekvent. En annan ordning skulle innebära en omotiverad skillnad mellan de olika ersättningstyperna.

5.7.4 Övriga utmätningsförbud

Bedömning: Övriga undantag från utmätning bör vara kvar.

Skälen för bedömningen

Bland de övriga undantagen från utmätning är det ett som det enligt utredningen kan finnas skäl att överväga en förändring av (se avsnitt 5.4.3). Det gäller förbudet mot utmätning av ersättning som en intagen har rätt till från Kriminalvården när han eller hon har utfört eller deltagit i anvisad sysselsättning (3 kap. 6 § fängelselagen). Denna sysselsättning kan vara arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet. (Se 3 kap. 1–3 §§ fängelselagen.) En intagen har också rätt till ersättning om någon sysselsättning inte kan anvisas under normal arbetstid och det inte beror på den intagne, eller om den intag-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

nes arbetsförmåga är helt eller delvis nedsatt på grund av sjukdom. Ersättning lämnas dock inte om han eller hon uppbär allmän ålderspension, sjukersättning eller aktivitetsersättning. (Se 13 § fängelseförordningen [2010:2010].) Under 2023 var det totalt nästan 13 500 klienter på anstalt som tillbringade ungefär 6,8 miljoner timmar i sysselsättning.[7]

Den aktuella typen av sysselsättningsersättning kan liknas vid lön och jämförbara ersättningar, vilka som huvudregel får utmätas (7 kap. 1 § utsökningsbalken). Den som är intagen i kriminalvårdsanstalt och utför sysselsättning kan anses ha en sådan ställning som är jämförlig med en arbetstagares (se NJA 1993 s. 160). Löneutmätning anses emellertid inte kunna ske på grund av utmätningsförbudet i 3 kap. 6 § fängelselagen.[8]

Från principiella utgångspunkter kan det framstå som angeläget att den ersättning som intagna får från Kriminalvården ska kunna tas i anspråk genom utmätning, särskilt om deras skulder avser brottsskador. Om inte annat så skulle det ligga ett signalvärde i att utmätning då kan ske. Det kan också ha en rehabiliterande funktion för gärningspersonen att betala av på sina skulder. Det skulle således kunna ingå som en del i hans eller hennes återanpassningsprocess.

Men det finns också skäl som talar mot att utmätningsförbudet i fängelselagen tas bort. De belopp som de enskilda klienterna får är begränsade. En intagen har normalt rätt till 13 kronor per timme. Ersättningen kan sänkas till 8 kronor per timme om den intagne presterar väsentligt lägre än vad som kan förväntas när han eller hon utför arbete. Högre ersättning kan lämnas om arbete utförs t.ex. på kvällar och helger. Ersättning enligt 13 § fängelseförordningen lämnas med 6 kronor och 50 öre för varje timme som sysselsättning inte kan anvisas eller utföras. (Se 2–8 §§ Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse [KVFS 2011:1, FARK Fängelse].) Med hänsyn till de relativt låga ersättningsnivåerna kan det inte bli fråga om annat än mycket begränsade belopp som skulle kunna tas i anspråk genom utmätning. Den verkliga nyttan av en sådan åtgärd för brottsoffer och andra borgenärer kan därför ifrågasättas.

[7] Kriminalvården, Kriminalvård och statistik 2023, s. 18, och Kriminalvårdens årsredovisning 2023, s. 126.
[8] Kronofogdemyndigheten (2023). *Handbok Utmätning*, s. 224.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Trots ersättningens storlek är den ett viktigt incitament för de intagna att delta i sysselsättning, särskilt mot bakgrund av att de inte får ta in pengar utifrån (5 kap. 5 § FARK Fängelse). Och deltagande i sysselsättning är betydelsefullt för att minska risken för bl.a. återfall i brott och för att kunna upprätthålla ordningen och säkerheten i anstalt. Visserligen finns det även andra drivkrafter för att medverka i anvisad verksamhet, inte minst det förhållandet att deltagande är en skyldighet för flertalet av dem som är intagna (3 kap. 2 § fängelselagen) och att åsidosättande av den skyldigheten kan leda till sanktioner (se 12 kap. 1 § fängelselagen). Men även med beaktande av detta kan det antas att motivationen att delta i verksamhet skulle minska för många, om de fick behålla en ännu mindre del av ersättningen för egen del. Ur ett återfallsförebyggande perspektiv vore en sådan utveckling inte önskvärd.

Det finns även andra risker med att ta bort utmätningsförbudet. Ersättningen är som sagt redan låg, och de intagna får inte heller disponera över andra medel. Om ersättningen fick utmätas, kan möjligheterna för de intagna att köpa t.ex. telefonkort eller porto minska, och därmed försvåra deras kontakter med anhöriga. Kriminalvården har under hand gett uttryck för att det redan i dag finns en frustration bland intagna gällande den låga ersättningsnivån i förhållande till kioskpriserna och att det kan befaras att denna frustration skulle öka och ge upphov till ordningsstörningar för det fall ersättningen utmättes. Det har också framförts farhågor om en ökning av hot, våld och otillbörlig påverkan gentemot såväl andra intagna som Kriminalvårdens medarbetare för att på så sätt tillskansa sig pengar. Det skulle också kunna finnas en risk för att intagna skuldsätter sig hos andra för att kunna köpa kioskvaror.

Vidare gäller att om en intagen uppsåtligen har skadat egendom som tillhör eller har upplåtits till Kriminalvården, får Kriminalvården av ersättningen ta ut ett belopp som motsvarar kostnaderna för att ersätta eller på annat sätt återställa egendomen (3 kap. 5 § fängelselagen). En sådan åtgärd är känbar för de intagna och utgör ett användbart verktyg för Kriminalvården att motverka vandalisering. Om sysselsättningsersättningen ska utmätas, minskar förutsättningarna för Kriminalvården att använda sig av denna reglering. Detta skulle i sin tur medföra en risk för ökad skadegörelse, och därmed en utveckling som skulle få såväl ekonomiska som säkerhetsmässiga konsekvenser.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Enligt utredningens mening bör de nackdelar och risker som har förts fram inte underskattas. Mot bakgrund av de högst begränsade fördelar det skulle innebära för brottsoffer och andra borgenärer om utmätningsförbudet avskaffades – och det merarbete en sådan reform skulle medföra för bl.a. Kronofogdemyndigheten – talar övervägande skäl för att den nuvarande ordningen inte bör ändras. Utredningen föreslår därför inte att utmätningsförbudet i fängelselagen tas bort.

5.7.5 Underrättelser och information till Kronofogdemyndigheten

Förslag: Justitiekanslerns underrättelseskyldighet gentemot Kronofogdemyndigheten ska omfatta även beslut om ersättning enligt 5 § frihetsberövandelagen. Vidare ska Brottsoffermyndigheten underrätta Kronofogdemyndigheten innan brottsskadeersättning betalas ut.

Bedömning: Någon motsvarande underrättelseskyldighet för andra myndigheter, kommuner och regioner, försäkringsbolag eller enskilda bör inte införas.

Skälen för förslaget och bedömningen

För att Kronofogdemyndigheten i realiteten ska kunna utmäta skadestånd och andra ersättningar krävs det att myndigheten kan identifiera tillgången och att myndigheten får information om att den innestår eller har betalats ut. När Justitiekanslern i dag beviljar ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen finns det en underrättelseskyldighet gentemot Kronofogdemyndigheten. Underrättelseskyldigheten innebär att Justitiekanslern skyndsamt ska informera Kronofogdemyndigheten när ett beslut om ersättning har meddelats. Denna underrättelseskyldighet bör nu utvidgas till att omfatta även ersättningar som betalas ut med stöd av 5 § samma lag, som med utredningens förslag också kommer att kunna utmätas för brottsoffers fordringar.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Underrättelseskyldigheten avseende frihetsberövandeersättning innebär att den kan utmätas på ett effektivt sätt. Det är också en förhållandevis stor andel av dem som beviljas ersättning enligt frihetsberövandelagen som har skulder på brottsskadestånd. En motsvarande underrättelseskyldighet bör nu införas för Brottsoffermyndigheten. Visserligen kan det få till följd att utbetalningen av brottsskadeersättningen kan komma att ske något senare till de skadelidande. Någon längre fördröjning bör det emellertid inte bli fråga om. Det framstår också som angeläget att just denna form av ersättning inte ska betalas ut utan avräkning till den som själv har skulder på brottsskadestånd. Här gör sig samma skäl gällande som skälen för att kvittning ska ske när staten har en regressfordran på utbetald brottsskadeersättning.

Att införa en liknande underrättelseskyldighet beträffande alla de andra ersättningar och skadestånd som också ska kunna utmätas låter sig dock knappast göras. Utbetalningar av detta slag kan komma från ett mycket stort antal myndigheter, kommuner, regioner, försäkringsbolag och andra. I många fall skulle en underrättelseskyldighet före varje utbetalning kunna innebära en relativt omfattande administration som också skulle försena utbetalningarna till alla berörda, trots att de allra flesta inte har några skulder på brottsskadestånd. Någon underrättelseskyldighet finns inte heller i dag för de många olika slags ersättningar och skadestånd som redan enligt gällande rätt kan utmätas, t.ex. de som avser sakskada. Någon sådan bör inte heller införas nu.

När det gäller skadestånd på grund av brott, som enligt utredningens förslag också ska kunna utmätas för brottsoffers fordringar, utges det av enskilda personer som inte kan åläggas någon informationsplikt av det slag som nu diskuteras. Om emellertid Kronofogdemyndigheten genom nedsättning förmedlar betalningar av brottsskadestånd, på det sätt som föreslås i kapitel 4 i detta betänkande, kommer dessa att bli synliggjorda. I stället för att betala ut ett nedsatt belopp till en borgenär kan det då utmätas, om han eller hon sedan tidigare har skulder hos Kronofogdemyndigheten på brottsskadestånd.

6 Kränkningsersättning till poliser m.fl.

6.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet

För att ett brottsoffer ska ha rätt till kränkningsersättning krävs det att kränkningen är allvarlig (2 kap. 3 § första stycket skadeståndslagen [1972:207]). Bedömningen av om så är fallet ska göras utifrån samtliga omständigheter i det enskilda fallet. När det gäller poliser och vissa andra yrkesgrupper som anses ha en särskild beredskap för att mötas av angrepp, har det sedan lång tid i vissa fall krävts mer för att angreppet ska anses utgöra en allvarlig kränkning än om ett motsvarande angrepp hade riktats mot en privatperson.

Förutsättningarna för framför allt poliser att få kränkningsersättning för brott som de utsätts för i sitt arbete har genom åren uppmärksammats i olika sammanhang. Det har framförts kritik som gått ut på att kraven för att få ersättning skulle vara för högt ställda. I syfte att utvidga rätten till kränkningsersättning infördes den 1 juli 2022 en ny bestämmelse med särskilda riktlinjer för allvarlighetsbedömningen när den som utsätts för brott i tjänsten får anses ha en särskild beredskap för angreppet. Riktlinjerna innebär att vid bedömningen av om kränkningen i ett sådant fall är allvarlig, ska det särskilt beaktas om angreppet riktar sig mot den angripnes privata sfär eller är fysiskt. (Se 2 kap. 3 § andra stycket skadeståndslagen.)

I lagstiftningsärendet ifrågasatte vissa remissinstanser om lagändringen skulle leda till den eftersträvade förändringen av praxis. Enligt utredningens direktiv finns det anledning att se över regleringen i syfte att säkerställa att poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap som utsatts för brott får den kränkningsersättning som de bör ha rätt till.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

6.2 Utredningens uppdrag

Utredningen har i uppdrag att kartlägga domstolarnas praxis om kränkningsersättning till poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap såväl från tiden före som efter lagändringen den 1 juli 2022, att ta ställning till om rätten till kränkningsersättning för dessa yrkesgrupper ska stärkas, samt att föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga.

6.3 Kränkningsersättning på grund av brott mot poliser och andra med särskild beredskap

6.3.1 Allmänt om kränkningsersättning

Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ska ersätta den skada som kränkningen innebär (2 kap. 3 § första stycket skadeståndslagen). Förutom att kränkningen ska vara allvarlig, ska brottet alltså höra till någon av de nämnda kategorierna. Kännetecknande för de brott som kan grunda rätt till kränkningsersättning är att de innefattar ett angrepp på den skadelidandes personliga integritet, dvs. närmast dennes privatliv och människovärde.

Kränkningsersättningen ska kompensera känslor som angreppet har framkallat, såsom rädsla, förnedring, skam och liknande. Ersättningen ska också bidra till att den drabbade får upprättelse för den förnedrande och kränkande handlingen, och därmed återställa hans eller hennes självrespekt och självkänsla. Det som ska ersättas är den momentana upplevelse som den angripne typiskt sett har drabbats av vid skadetillfället, och inte efterföljande lidande eller andra verkningar av det brottsliga angreppet. Bedömningen görs i stor utsträckning efter objektiva faktorer. (Se bl.a. prop. 2000/01:68 s. 19 och 48 f.)

Storleken på kränkningsersättningen ska bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet och på ett sätt som även innebär att den kränkte får upprättelse för angreppet. Vid bedömningen är det ett antal omständigheter som särskilt ska beaktas, bl.a. om handlingen haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

personliga integritet, utförts av flera personer tillsammans mot den skadelidande, eller innefattat hot som påtagligt har förstärkts genom anspelning på ett våldskapital. (Se 5 kap. 6 § skadeståndslagen.)

I praktiken bestäms ersättningen ofta med ledning av de schabloner för brottsskadeersättning som tillämpas av Brottsoffermyndigheten efter beslut av Nämnden för brottsskadeersättning, eller belopp som har slagits fast av Högsta domstolen (se bl.a. prop. 2021/22:198 s. 17 och ”Chicken-racet” NJA 2021 s. 746). Efter lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2022 har ersättningsnivåerna höjts påtagligt för skadehändelser som har inträffat efter nämnda datum (se a. prop. s. 15 f. och ”Kränkningen före lagändringen” NJA 2023 s. 362).

6.3.2 Begreppet allvarlig kränkning

Generella utgångspunkter

Varje kränkning ger inte rätt till ersättning, utan det krävs att den är allvarlig. Vid bedömningen av om en kränkning är allvarlig i rättslig mening ska hänsyn tas till samtliga relevanta omständigheter kring handlingen. Viss vägledning kan hämtas i uppräkningen av vad som särskilt ska beaktas vid skadeståndets bestämmande i 5 kap. 6 § skadeståndslagen. En del brottstyper anses vara av sådan art att de regelmässigt innebär en allvarlig kränkning, exempelvis de flesta uppsåtliga våldsbrott. Däremot bör, enligt förarbetena, inte bagatellartade kränkningar ge rätt till skadestånd. Vanligt är att t.ex. ett ofredande genom en knuff eller en ringa misshandel i form av en örfil som endast ger upphov till kortvarig och lindrig smärta inte anses innebära en allvarlig kränkning. Bedömningen kan emellertid bli en annan om gärningen t.ex. har skett under uppmärksammade former eller på något annat sätt har ärekränkande inslag. (Se bl.a. prop. 2000/01:68 s. 65 och ”Örfilen på skolgården” NJA 2024 s. 229.)

Enligt Brottsoffermyndighetens praxis kan en allvarlig kränkning inte uppskattas till ett lägre belopp än 8 000 kronor, eller 5 000 kronor om skadehändelsen inträffat före den 1 juli 2022. Det är riktmärken som tillämpas också i domstolarna. Lägre belopp kan dock dömas ut, om målsäganden skulle ha framställt ett sådant yrkande.

Vid bedömningen av om den skadelidande har utsatts för en allvarlig kränkning kan hans eller hennes eget uppträdande vid

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

gärningen också spela in. Om den skadelidande har provocerat fram den skadegörande handlingen och därigenom själv riskerat att mötas med våld, kan han eller hon anses delvis ha gett upp kravet på respekt för den personliga integriteten. Det kan påverka såväl rätten till kränkningsersättning som ersättningens storlek. (Se prop. 2000/01:68 s. 65 f. och ”Eget uppträdande och kränkningsersättning” NJA 2021 s. 1038 I-II.)

Allvarlig kränkning för yrkesgrupper med särskild beredskap

När det gäller personer i vissa yrkeskategorier följer det av förarbeten och rättspraxis att det i vissa situationer krävs mer för att ett angrepp ska anses utgöra en allvarlig kränkning när de utsätts för brott i tjänsten. Gemensamt för dessa personer är att det ingår i deras arbetsuppgifter att ingripa mot individer som kan vara besvärliga och våldsamma samt att de har befogenheter att använda tvång eller våld i sin yrkesutövning. Till de berörda yrkeskategorierna hör främst poliser, ordningsvakter och vissa anställda inom Kriminalvården, Tullverket och Kustbevakningen, men även vissa anställda i den psykiatriska vården och på behandlingshem. (Se prop. 2000/01:68 s. 50 och 66 samt prop. 2021/22:198 s. 28 och 53.)

Efter 2022 års lagändring framgår det av 2 kap. 3 § andra stycket skadeståndslagen att om den som utsätts för brott i tjänsten får anses ha en särskild beredskap för angreppet, ska det vid bedömningen av om kränkningen är allvarlig särskilt beaktas om angreppet riktar sig mot den angripnes privata sfär eller är fysiskt. Frågan ska dock fortfarande avgöras utifrån en samlad bedömning av förhållandena i varje enskilt fall. Den närmare innebörden av lagändringen behandlas i avsnitt 6.5.

Om man vid bedömningen kommer fram till att den som utsatts för brott i tjänsten har blivit allvarligt kränkt och har rätt till kränkningsersättning, ska ersättningsbeloppet vara detsamma som för andra skadelidande. När gränsen för en allvarlig kränkning har passerats, anses det alltså inte finnas skäl att generellt döma ut lägre ersättning till exempelvis en polisman än till ett annat brottsoffer (NJA 1994 s. 395).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

6.3.3 Brott mot poliser och andra med särskild beredskap

Enligt flera undersökningar är det relativt vanligt att poliser och vissa andra utsatta yrkesgrupper drabbas av våld, hot och trakasserier i tjänsten. Det gäller särskilt dem som arbetar med ingripandeverksamhet. Många upplever att utsattheten har ökat samt att angreppen har blivit fler och att de alltmer har kommit att rikta sig mot den privata sfären.[1]

Poliser och andra som utövar allmän verksamhet skyddas mot brottsliga angrepp genom straffbestämmelser i framför allt 17 kap. brottsbalken. Bestämmelserna syftar till att förhindra obehöriga påtryckningar på utövarna så att verksamheten kan fortgå ostörd (NJA II 1975 s. 645). Flera av bestämmelserna ger ett förstärkt straffrättsligt skydd mot gärningar som utgör brott även enligt andra bestämmelser i brottsbalken, t.ex. misshandel och olaga hot. Det hänger samman med att brotten har både enskilda och allmänna skyddsintressen.

Till de vanligare brotten hör våld eller hot mot tjänsteman, förgripelse mot tjänsteman och våldsamt motstånd. Även ofredande, förolämpning och förtal förekommer.

För *våld eller hot mot tjänsteman* döms den som med våld eller hot om våld förgriper sig på en tjänsteman i hans eller hennes myndighetsutövning eller för att tvinga tjänstemannen till eller hindra honom eller henne från en åtgärd i myndighetsutövningen eller för att hämnas för en sådan åtgärd. Detsamma gäller om någon på detta sätt förgriper sig mot en tjänsteman som tidigare har utövat myndighet för vad han eller hon har gjort eller underlåtit att göra i myndighetsutövningen. (Se 17 kap. 1 § brottsbalken.) Den brottsliga gärningen består alltså i våld eller hot om våld på person. Med våld menas misshandel eller ett allvarligt betvingande av personens rörelsefrihet (se t.ex. NJA 2015 s. 668). Ett hot om våld måste rikta sig mot den hotade själv, och inte mot t.ex. dennes närstående. Det krävs inte att hotet har varit ägnat att framkalla allvarlig rädsla hos den utsatte, däremot måste det framstå som allvarligt menat (jfr t.ex. ”Raplåten” NJA 2021 s. 215).

För *förgripelse mot tjänsteman* döms den som, på något annat sätt än som anges i bestämmelsen om våld eller hot mot tjänste-

[1] Se bl.a. Brottsförebyggande rådet (2020). *Polisanställdas utsatthet relaterad till tjänsten. Förekomst och följder av otillåten påverkan* (Kortanalys 6/2020) och Polisförbundet (2021). *”Polisman i tjänst ska tåla...” – en rapport om hot och våld mot poliser.*

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

man, otillbörligen utför en gärning som syftar till att tvinga eller hindra en tjänsteman i hans eller hennes myndighetsutövning eller att hämnas för en åtgärd i myndighetsutövningen och som för tjänstemannen medför lidande, skada eller annan olägenhet, eller hotar med en sådan gärning (17 kap. 2 § brottsbalken). Straffbestämmelsen omfattar gärningar av flera skilda slag. Det kan t.ex. vara skadegörelse på tjänstemannens egendom, hot om annat än våld, eller hot som riktar sig mot tjänstemannens anhöriga. Det brukar ofta bedömas som förgripelse mot tjänsteman att t.ex. spotta en polis i ansiktet, om ett sådant handlande inte rubriceras som ofredande (jfr NJA 2005 s. 738). Däremot anses förolämpningar inte utgöra förgripelse mot tjänsteman, utan sådana kan straffas som just förolämpning enligt 5 kap. 3 § brottsbalken (se bl.a. rättsfallet RH 2013:61). Bedömningen av om ett visst yttrande utgör förolämpning eller inte ska göras utifrån den enskilda situationen och med hänsyn till vem uttalandet riktar sig till (prop. 2016/17:222 s. 101). Skällsord till poliser i en ingripandesituation anses därför inte alltid utgöra förolämpning (se t.ex. NJA 2004 s. 331).[2]

Även försök, förberedelse eller stämpling till våld eller hot mot tjänsteman, grovt våld eller hot mot tjänsteman och grov förgripelse mot tjänsteman är straffbart (17 kap. 16 § brottsbalken).

En annan vanligt förekommande gärning i samband med ingripanden är *våldsamt motstånd*. För det brottet döms den som – på annat sätt än genom våld, hot eller förgripelse mot tjänsteman – sätter sig till motvärn eller annars med våld söker hindra någon i hans eller hennes myndighetsutövning. (Se 17 kap. 4 § brottsbalken.)

Samtliga de nu nämnda brotten är av den karaktären att de kan ge rätt till kränkningsersättning, om kränkningen bedöms som allvarlig. När det gäller våldsamt motstånd sägs det i förarbetena att det endast i vissa undantagsfall bör innebära en allvarlig kränkning (prop. 2000/01:68 s. 65). I praktiken förekommer det knappast att det ens begärs skadestånd i anledning av detta brott. När någon sätter sig till motvärn är handlandet normalt sett av mindre allvarlig beskaffenhet, och dessutom anses våldsamt motstånd främst rikta

[2] I betänkandet *Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier* (SOU 2024:1) föreslås bl.a. att det straffbara området för hot mot tjänsteman utvidgas, att förgripelsebrottet moderniseras och rubriceras som angrepp mot tjänsteman samt att det införs ett nytt brott, förolämpning mot tjänsteman, i 17 kap. 3 § brottsbalken.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

sig mot den allmänna verksamheten och inte mot tjänstemannen personligen.[3]

Vid brott mot straffbestämmelser som i första hand skyddar allmänna intressen utgår det vanligtvis inte någon kränkningsersättning. Det gäller t.ex. *sabotage mot blåljusverksamhet.* För det brottet döms den som bl.a. angriper eller på annat sätt stör t.ex. polisverksamhet genom att använda våld eller hot om våld mot verksamhetens personal eller mot personer som bistår verksamheten, om gärningen är ägnad att allvarligt försvåra eller hindra utryckningsverksamhet eller brottsbekämpande verksamhet (13 kap. 5 c § brottsbalken). I vissa fall kan dock brotten framstå som riktade mot en eller flera bestämda personer som är företrädare för den aktuella verksamheten så att det kan finnas anledning att göra undantag från den nämnda huvudregeln. (Se ”Påskuppploppet i Örebro” NJA 2023 s. 114.)

6.4 Rättsläget före 2022 års lagändring

6.4.1 Förarbetena

Möjligheterna för s.k. särskilt utsatta yrkesgrupper att få kränkningsersättning för brott som de utsätts för i tjänsten togs upp i förarbetena till de ändringar som genomfördes i skadeståndslagen år 2002. Dessa ändringar innebar bl.a. att det infördes en tydligare regel om kränkningsersättning och att det i lagen angavs vad som särskilt ska beaktas när ersättningens storlek bestäms. I motiven till bestämmelserna förespråkades en något förstärkt rätt till kränkningsersättning för de yrkesgrupper som har beredskap för vissa kränkningar, bl.a. poliser. (Se prop. 2000/01:68.)

I förarbetena togs det upp att Rikspolisstyrelsen i en skrivelse till regeringen hade framhållit behovet av att poliser i större utsträckning fick rätt till ersättning för kränkning på grund av brott. Skrivelsen hade aktualiserats av att Högsta domstolen i ett avgörande år 1999 hade kommit fram till att en polisman inte hade rätt till kränkningsersättning till följd av att en person i samband med ett omhändertagande hade spottat honom rakt i ansiktet (NJA 1999 s. 725).

Regeringen anförde att den brottsliga handlingen borde vara av väsentlig betydelse för frågan om det förelåg en ersättningsbar

[3] Lars Heuman (1973). *Målsägande*, s. 461 f. och Lars Holmgård. *Bevisning i brottmål* (2019, Version 1, JUNO), s. 352 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

kränkning eller inte. En annan sak var, enligt regeringen, att personer i vissa yrkesgrupper i praktiken har anledning att räkna med att mötas med angrepp i arbetet och också har en bättre beredskap för detta. Det angavs att det låg i sakens natur att det då krävs något mer än normalt för att en allvarlig kränkning ska kunna konstateras. Enligt regeringens mening fick detta synsätt dock inte dras så långt att den personliga kränkningen hamnade i bakgrunden. Det uttalades att även om det ingår i en persons normala arbetsuppgifter att hantera våldsamma och stökiga personer, borde ersättning ofta kunna ges om han eller hon i tjänsten utsätts för en brottslig kränkning som är skymflig och direkt angriper den privata sfären, t.ex. ett renodlat kränkande angrepp som att bli spottad rakt i ansiktet. (Se prop. 2000/01:68 s. 50 och 66.)

I förarbetena anfördes vidare att lagändringarna i de aktuella hänseendena i huvudsak var förtydliganden av vad som redan gällde, men att de dock borde kunna möjliggöra en generösare bedömning gentemot brottsoffret i vissa fall, t.ex. för den som i ett utsatt yrke blir föremål för ett särskilt förnedrande och kränkande angrepp (a. prop. s. 1 och 53).

6.4.2 Rättspraxis

Avgöranden från Högsta domstolen

NJA 2005 s. 738

Ofredande; bespottning – 5 000 kronor

Efter lagändringarna år 2002 tog Högsta domstolen upp ytterligare ett mål där en polisman hade blivit spottad rakt i ansiktet i samband med ett omhändertagande (NJA 2005 s. 738). Målet avgjordes av Högsta domstolen i dess helhet (plenum) och majoriteten fann att polismannen hade rätt till kränkningsersättning.

Enligt Högsta domstolen var en utgångspunkt vid prövningen av rätten till kränkningsersättning – i enlighet med vad som hade uttalats i de tidigare rättsfallen NJA 1994 s. 395 och NJA 1999 s. 725 – att en polisman i tjänsten måste vara beredd på att mötas med vissa angrepp och antas ha en större mental beredskap inför detta än andra. Sådan ersättning kunde därför inte utgå vid varje våldshandling, ofredande eller liknande brott mot person. Med

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

hänvisning till det som hade anförts i förarbetena till den nya bestämmelsen om kränkningsersättning var det emellertid, enligt Högsta domstolen, naturligt att den nya lagstiftningen medförde en viss förskjutning av praxis, så att vissa angrepp som tidigare kunde sägas ha legat strax under gränsen för kränkningsersättning numera kunde berättiga till sådan ersättning.

Högsta domstolen konstaterade att när en fråga om kränkningsersättning prövas måste, liksom tidigare, samtliga omständigheter vid den påstådda kränkningen vägas in och en samlad bedömning ske. Om det var fråga om en påstådd kränkning som skett i anslutning till ett polisingripande där en polisman tillgripit våld, måste det krävas mer än annars för att kränkningsersättning ska betalas. Det gällde, enligt Högsta domstolen, i synnerhet om polismannen genom sitt agerande provocerat till eller på annat sätt framkallat den påstådda kränkningen.

I det aktuella fallet hade bespottningen haft ett omedelbart samband med att polismannen skulle föra in den tilltalade i polisarresten. Det hade inte visats att polismannen hade fullgjort detta tjänsteåliggande på ett olämpligt sätt eller att han annars genom sitt agerande hade framkallat ofredandet. Bespottningen fick därför bedömas som en i hög grad förnedrande och skymflig handling. Handlingen fick, även med beaktande av polismannens utsatta yrke och den beredskap han måste ha mot angrepp av olika slag, anses innebära en kränkning av ett så allvarligt slag att den gav rätt till ersättning. Polismannen tillerkändes 5 000 kronor.

NJA 2012 s. 711

Våld och hot mot tjänsteman; slag och rivning i ansiktet samt verbala hot – ingen ersättning

I ett senare avgörande, NJA 2012 s. 711, fann Högsta domstolen att en ordningsvakt inte hade rätt till kränkningsersättning. Ordningsvakten hade blivit slagen och riven i ansiktet samt hotats att dödas. Detta hade skett i samband med att ordningsvakten fysiskt ingrep mot den tilltalade i en situation då denne på grund av sitt störande uppträdande skulle avlägsnas från en restauranglokal.

Högsta domstolen uttalade att en ordningsvakt under ett sådant ingripande får antas ha en mental beredskap att mötas av ett visst

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

verbalt och fysiskt motstånd mot åtgärden. Den tilltalades angrepp hade enligt Högsta domstolen inte varit så grovt att det av den anledningen kunde anses ha utgjort en allvarlig kränkning av ordningsvaktens personliga integritet. Angreppet hade inte heller varit skymfligt eller förnedrande. Ordningsvakten hade därför inte utsatts för en kränkning som gav rätt till ersättning.

Hovrättsavgöranden före 2022 års lagändring

Det finns en rikhaltig rättspraxis från underrätterna från tiden före 2022 års lagändring. I detta avsnitt redovisas kortreferat av hovrättsavgöranden som meddelats under 2021 i urval. Sammanställningen syftar till att ge en bild av i vilka fall det har ansetts föreligga en allvarlig kränkning och när så har ansetts inte vara fallet.

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 5 000 kronor

En polispatrull blev beordrad till en restaurang med anledning av ett bråk. En man togs med från platsen för provtagning efter misstankar om narkotikapåverkan. Under transporten uttalade mannen till den kvinnliga polisen bl.a. att ”det kommer att bli problem för dig” och ”det kommer att bli problem för dina barn” eller liknande uttryck med samma innebörd. Mannen dömdes för bl.a. hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann att polisen hade utsatts för en allvarlig kränkning och tillerkände henne ersättning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. Eftersom hotet riktades mot polisens privata sfär ansåg hovrätten att hon var berättigad till ersättning för kränkning på det sätt tingsrätten funnit. (Göta hovrätts dom den 7 januari 2021 i mål B 3228-20)

Våld mot tjänsteman; slag i huvudet och skallning i ansiktet – 5 000 kronor respektive 7 000 kronor

En man angrep två kriminalvårdare när de skulle förflytta honom på anstalten. Den ena kriminalvårdaren slog han i huvudet så att det gjorde ont i ett par dagar, den andre skallade han i ansiktet så att det uppstod bl.a. näsblod och smärta som kändes i cirka två veckor. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten tillerkände kriminalvårdarna ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor respektive 7 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 14 januari 2021 i mål B 13730-20)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld mot tjänsteman; knytnävsslag i ansiktet – 5 000 kronor

En man utdelade ett knytnävsslag i ansiktet på en polisman i samband med att denne ingrep mot andra personer i anledning av ett bråk. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. I fråga om ersättning för kränkning anförde tingsrätten i huvudsak följande. En polisman i tjänsten måste vara beredd på att mötas av visst våld, hot och ofredande samt ha en bättre mental beredskap inför detta än andra. Utifrån vad polismannen berättat om hur händelsen påverkat honom och omständigheterna i övrigt fann tingsrätten inte att han blivit utsatt för en allvarlig kränkning. Skadeståndsyrkandet avslogs.

Hovrätten konstaterade att den tilltalade inte själv hade varit föremål för polisens ingripande och att angreppet hade skett bakifrån med begränsade möjligheter för målsäganden att försvara sig. Hovrätten bedömde att kränkningen därmed hade varit så allvarlig att den gav rätt till ersättning och tillerkände polisen yrkade 5 000 kronor. (Göta hovrätts dom den 20 januari 2021 i mål B 2987-20)

Våld mot tjänsteman; flera slag i huvudet m.m. – ingen ersättning

En man slog en ordningsvakt flera gånger i ansiktet och huvudet samt drog denne i håret. Det hände i samband med att mannen skulle avvisas från en restaurang på grund av olämpligt uppträdande. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten fann att brottet hade inneburit en allvarlig kränkning. Ordningsvakten tillerkändes ersättning med 5 000 kronor.

Hovrätten bedömde att ordningsvakten i den aktuella situationen måste ha haft en höjd mental beredskap inför att mötas av ett fysiskt angrepp. Även om hovrätten såg allvarligt på gärningen ansågs ordningsvakten inte ha blivit utsatt för en så allvarlig kränkning att han hade rätt till ersättning. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 25 januari 2021 i mål B 1249-18)

Våld mot tjänsteman; spark på benet – ingen ersättning

En kvinna angrep en ordningsvakt när denne avvisade henne från en akutmottagning. Hon sparkade ordningsvakten på benet så att det uppstod smärta och blåmärke. Kvinnan dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten konstaterade att våldet hade utdelats i samband med ett ingripande och att ordningsvakten fick antas ha mental beredskap att möta visst fysiskt motstånd. Det angrepp som ordningsvakten hade utsatts för hade enligt tingsrätten inte varit så grovt att det kunde sägas ha utgjort en allvarlig kränkning. Skadeståndsyrkandet avslogs.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 12 februari 2021 i mål B 3453-20)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet – ingen ersättning

En 17-årig flicka försökte stoppa polisens omhändertagande av en annan person. Sedan hon blivit tillrättavisad av en polisman slog hon denne i ansiktet. Det var ett slag med öppen hand som orsakade viss smärta och en övergående rodnad. Flickan dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten bedömde att polismannen inte hade att räkna med att bli angripen av en annan person i samband med omhändertagandet. Han tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten bedömde, mot bakgrund av redovisad praxis, att polisen, under ett sådant ingripande som var aktuellt, fick antas ha haft en mental beredskap att mötas av visst våld. Angreppet hade enligt hovrätten inte varit så allvarligt att våldet i sig utgjorde en allvarlig kränkning. Det hade inte heller framkommit att angreppet hade varit skymfligt eller förnedrande. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 22 februari 2021 i mål T 973-20)

Förgripelse mot tjänsteman; bespottning – 5 000 kronor

En kvinna spottade en kriminalvårdare i ansiktet när han skulle transportera henne från ett sjukhus till ett behandlingshem. Kvinnan dömdes för förgripelse mot tjänsteman. Tingsrätten fann att kriminalvårdaren utsatts för en allvarlig kränkning. Han tillerkändes ersättning med 5 000 kronor.

Hovrätten (majoriteten) fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 23 februari 2021 i mål B 6595-20)

Grovt hot mot tjänsteman; hot med vapenattrapp – 7 500 kronor

En man hotade en polisassistent genom att på kort avstånd rikta en soft air gun mot denne samt uttala att han skulle skjuta. Polisen hade inte fått någon information om att mannen kunde ha vapen och hade ingen mental beredskap för detta vid tillfället. Mannen dömdes för grovt hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann att polisen utsatts för en allvarlig kränkning och tillerkände honom ersättning med 7 500 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 2 mars 2021 i mål B 1909-20)

Våld och hot mot tjänsteman; slag, sparkar och verbala hot – ingen ersättning

En 17-årig pojke angrep två kvinnliga poliser i samband med att de gjorde ett ingripande mot en annan person. Den ena polisen slog han mot bröstet och axeln upprepade gånger, den andra sparkade han i

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ansiktet. Målsägandena drabbades av smärta. Pojken gjorde också uttalanden med innebörd att han skulle misshandla eller döda poliserna. Pojken dömdes för våld mot tjänsteman och hot mot tjänsteman. Tingsrätten ansåg att det våld och hot som poliserna fått utstå utgjorde allvarliga kränkningar och tillerkände var och en av dem ersättning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten anförde att poliserna måste ha haft viss beredskap för att situationen skulle kunna bli våldsam, att det våld som utövats mot dem inte hade varit av allvarligare slag samt att de hot som uttalats inte på något tydligt sätt hade riktats mot målsägandenas privata sfär. Kränkningen av poliserna hade därför enligt hovrätten inte varit så allvarlig att de hade rätt till ersättning. Skadeståndsyrkandena avslogs. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 18 mars 2021 i mål B 3967-20)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet m.m. – 5 000 kronor

En man angrep en kvinnlig polis när hon höll på att gripa en annan person. Mannen utdelade ett slag med öppen hand i polisens ansikte samt tog tag i hennes huvud och försökte trycka det nedåt. Tingsrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman. Tingsrätten fann att brottet inneburit en allvarlig kränkning och tillerkände polisen ersättning med 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 23 mars 2021 i mål B 9723-19)

Våld mot tjänsteman; knuff på läktare – 5 000 kronor

En 17-årig pojke knuffade en polisman så att denne föll två bänkrader ner på en läktare. Polisen fick ont i benet och ryggen i ett par dagar samt skrapsår på en arm. Tingsrätten dömde pojken för våld mot tjänsteman. Tingsrätten bedömde att knuffen hade varit mer än vad det kunde begäras att en polisman i tjänst ska stå ut med och att han skulle anses ha blivit allvarligt kränkt. Polisen tillerkändes ersättning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 9 mars 2021 i mål B 13072-20)

Våld och hot mot tjänsteman; bett och skallning samt verbala hot – 5 000 kronor

Under en transport till polisstationen bet en 17-årig pojke en kvinnlig polis två gånger i handleden samt skallade henne mot ansiktet/hakan. Han uttalade också hot om att skada eller döda henne och hennes familj. Tingsrätten dömde pojken för våld mot tjänsteman och hot

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

mot tjänsteman. Tingsrätten fann att polisen inte utsatts för en sådan allvarlig kränkning som ger rätt till ersättning. Skadeståndsyrkandet avslogs.

Hovrätten anförde bl.a. att polisen hade utsatts för upprepat våld och flera hotfulla uttalanden som framställts under en inte obetydlig tidsperiod. När våldet och hoten vägdes samman ansåg hovrätten att det hade förekommit en allvarlig kränkning. Polisen tillerkändes ersättning med 5 000 kronor. (Göta hovrätts dom den 16 april 2021 i mål T 2225-20)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet – 5 000 kronor

En man hade ringt till polisen eftersom han var rädd att någon befann sig i hans lägenhet, vilket det dock inte gjorde. När polisen meddelade mannen att han inte fick följa med dem till polisstationen för att sova utdelade han ett slag i ansiktet med öppen hand på den kvinnliga polisen. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten bedömde att slaget var så pass oväntat att det utgjorde en kränkning av allvarligt slag. Polisen tillerkändes ersättning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 31 maj 2021 i mål B 3580-21)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet – ingen ersättning

I samband med ett ingripande slog en man en polisman två gånger i ansiktet. Slagen orsakade smärta. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Med hänsyn till rådande praxis ansåg tingsrätten att angreppet mot polisen inte hade utgjort en allvarlig kränkning. Skadeståndsyrkandet avslogs.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 4 juni 2021 i mål B 1705-21)

Våld mot tjänsteman; spark på benet och knytnävsslag i ansiktet – 5 000 kronor

En man angrep en polisman genom att dels sparka denne på låret, dels utdela ett knytnävsslag i dennes ansikte. Det hände i samband med ett ingripande mot mannen. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten fann att angreppet inte var så grovt att det av den anledningen kunde anses ha utgjort en allvarlig kränkning, och att det inte heller var skymfligt eller förnedrande. Skadeståndsyrkandet avslogs.

Hovrätten anförde bl.a. att mannens agerande hade skett innan polisen hade ingripit mot honom samt att målsäganden orsakats skador av inte

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

snabbt övergående natur. Gärningen hade därmed, enligt hovrätten, utgjort en allvarlig kränkning. Polismannen tillerkändes ersättning med 5 000 kronor. (Göta hovrätts dom den 17 juni 2021 i mål B 1046-21)

Våld mot tjänsteman; spark på benet – ingen ersättning

En man sparkade en polis på benet. Det hände under en pågående insats mot mannen, som hade rapporterats som hotfull och belagts med handfängsel. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten ansåg att den handling som polisen fått utstå – en oprovocerad spark som utdelats efter att situationen lugnat ned sig – utgjorde ett klart angrepp på hans privata sfär. Polisen tillerkändes ersättning för kränkning med 5 000 kronor.

Hovrätten bedömde att polisen fick anses ha haft en mental beredskap att mötas av visst fysiskt motstånd. Hovrätten ansåg att det våld han utsatts för inte hade varit så grovt att det av den anledningen kunde anses utgöra en allvarlig kränkning samt att gärningen inte heller hade skymfliga eller förnedrande inslag. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Svea hovrätts dom den 9 september 2021 i mål B 9384-21)

Våld mot tjänsteman; knytnävsslag i ansiktet – ingen ersättning

Polisen hade beslutat att omhänderta en man på grund av berusning. Mannen utdelade i samband med ingripandet ett knytnävsslag i ansiktet på den kvinnliga polisen. Hon upplevde smärta i en halv vecka. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten konstaterade att knytnävsslaget hade kommit överraskande, träffat mitt i ansiktet och att våldet hade utövats i direkt anslutning till en krogkö där flera personer torde ha sett vad som hände. Tingsrätten fann att målsäganden hade utsatts för en allvarlig kränkning. Polisen tillerkändes ersättning med 5 000 kronor.

Hovrätten anförde bl.a. att våldet hade utövats i direkt anslutning till ett ingripande och att det därför inte kunde ha kommit som en fullständig överraskning för polisen. Vidare fann hovrätten att våldet inte var alltför allvarligt och att det inte hade gett upphov till någon mer långvarig smärta. Det hade inte heller inneburit ett klart angrepp på målsägandens privata sfär. Vid dessa förhållanden ansåg hovrätten att kränkningen inte var så allvarlig att polisen hade rätt till ersättning. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 4 oktober 2021 i mål B 1377-21)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld mot tjänsteman; knytnävsslag i ansiktet – 5 000 kronor

I samband med ett ingripande utdelade en man två knytnävsslag i ansiktet på en ordningsvakt. Det uppstod smärta och blodvite. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten fann att brottet inneburit en allvarlig kränkning. Ordningsvakten tillerkändes ersättning med 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 16 november 2021 i mål B 2400-21)

Beslut från Brottsoffermyndigheten före 2022 års lagändring

Brottsoffermyndigheten ger regelbundet ut en referatsamling i syfte att belysa praxis om brottsskadeersättning för kränkning vid olika typer av brott. Referaten, som bygger på avgjorda brottsskadeärenden, är tänkta att fungera som en vägledning. Domstolarna använder sig ofta av besluten för detta syfte när kränkningsersättning ska bestämmas. Avgörandena illustrerar – enligt utredningens bedömning – väl det rättsläge som förelåg före 2022 års lagändringar. Bland de beslut som avser ersättning med anledning av våld och hot mot tjänsteman återges följande urval.

Hot mot tjänsteman; verbala hot – ingen ersättning

En polis ingrep tillsammans med en kollega mot en ung kvinna. I samband med ingripandet och under den efterföljande färden till polisstationen uttalade kvinnan hot om att döda polisen. Tingsrätten dömde kvinnan för hot mot tjänsteman men ogillade polisens skadeståndsyrkande. Tingsrätten ansåg att de hotelser som kvinnan i sitt upprörda tillstånd uttalat inte varit så pass allvarliga att det gått utöver det som en polis har anledning att räkna med i tjänsten. Brottsoffermyndigheten gjorde ingen annan bedömning. (Ärende 6199/2017)

Hot mot tjänsteman; hot med kniv – ingen ersättning

En polis och hennes kollega fick ett larm om en kvinna som försökte ta sitt liv. Efter att de anlänt till aktuell adress fick de veta att kvinnan befann sig i trapphuset och att hon hade en kniv. När de kom in i trapphuset riktade kvinnan kniven mot poliserna och kastade därefter kniven mot dem så att den landade vid deras fötter. Tingsrätten dömde kvinnan för hot mot tjänsteman men ogillade polisens skadeståndsyrkande. Tingsrätten anförde att det hot som poliserna utsatts för hade ägt rum i en ingripandesituation samt att poliserna före konfrontationen hade

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

fått information om att hon var beväpnad med kniv. De fick därmed anses ha varit mentalt förberedda på att de kunde komma att mötas av hot. Tingsrätten ansåg därför att angreppet inte inneburit en så allvarlig kränkning att de var berättigade till kränkningsersättning. Brottsoffermyndigheten instämde i tingsrättens bedömning. (Ärende 9273/2017)

Grovt hot mot tjänsteman; hot med pistolliknande föremål – ingen ersättning

En polis ingick i en insatsstyrka som kallats till en plats med anledning av att en man hotade att ta sitt eget liv och riktade en vapenattrapp mot en polispatrull som redan befann sig på platsen. Under ingripandet riktade mannen vapenattrappen mot polisen och uttalade dödshot. Hovrätten dömde mannen för grovt hot mot tjänsteman men ogillade polisens skadeståndsyrkande avseende kränkning. Hovrätten anförde att en polis i tjänst måste vara beredd på att mötas med vissa angrepp och antas ha större mental beredskap inför detta än andra. Vidare anfördes att insatsstyrkan kom till platsen med information om att en person var beväpnad och dessa poliser hade därmed en mental beredskap för detta. Hovrätten fann därför att gärningen objektivt sett inte inneburit en sådan allvarlig kränkning av den personliga integriteten att ersättning kunde lämnas. Brottsoffermyndigheten gjorde samma bedömning. (Ärende 11578/2019)

Våld och hot mot tjänsteman; sparkar och verbala hot – ingen ersättning

En polis skulle omhänderta en man när denne gjorde motstånd och sparkade polisen på bröstet och på tummen vilket medförde smärta. Mannen uttalade också hot om att döda polisen. Tingsrätten dömde mannen för våld och hot mot tjänsteman men ogillade polisens yrkande om skadestånd för kränkning. Enligt domstolen var det våld och de verbala hot som polisen utsatts för inte av sådan karaktär att han var berättigad till kränkningsersättning. Brottsoffermyndigheten gjorde ingen annan bedömning. (Ärende 9685/2019)

Våld mot tjänsteman; flera slag mot huvudet – ingen ersättning

En polis skulle tillsammans med två kollegor transportera en man till arresten. Mannen gjorde motstånd och i samband med ingripandet tilldelade han polisen tre slag mot huvudet. Hovrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman men ogillade polisens yrkande om skadestånd för kränkning. Hovrätten hänvisade till Högsta domstolens praxis på området och fann att angreppet mot polisen inte varit sådant att det utgjorde en allvarlig kränkning av den personliga integriteten. Brottsoffermyndigheten gjorde samma bedömning. (Ärende 9329/2019)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 5 000 kronor

En polis och hans kollegor hade, efter att en man släppts från arresten, fört mannen till en vårdinrättning. Under tiden de väntade på läkare uttalade mannen vid upprepade tillfällen hot om att skjuta poliserna, deras familjer och deras barn. Händelsen pågick under ett par timmar. Tingsrätten dömde mannen för bl.a. hot mot tjänsteman och förpliktade honom att betala skadestånd med 5 000 kronor för kränkning. Tingsrätten anförde att poliserna i den aktuella situationen inte haft anledning till lika stor mental beredskap som i en ren ingripandesituation. Vidare beaktades att hoten riktats inte bara mot poliserna utan även mot deras familjer och barn. Brottsskadeersättning lämnades med det utdömda beloppet. (Ärende 906/2020)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet – ingen ersättning

En kriminalvårdare på ett häkte deltog i ett ingripande mot en intagen man och fick i samband med detta ta emot slag i ansiktet. Tingsrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman men ogillade kriminalvårdarens yrkande om skadestånd för kränkning med motiveringen att hon i sin yrkesroll fick anses ha en större mental beredskap än andra på att mötas av vissa angrepp. Domstolen ansåg därmed inte att hon varit utsatt för en sådan kränkning som ger rätt till ersättning. Brottsoffermyndigheten gjorde ingen annan bedömning. (Ärende 531/2020)

Våld och hot mot tjänsteman; knytnävsslag på överkroppen och verbala hot – ingen ersättning

En ordningsvakt skulle avvisa en man från en restaurang när denne uttalade hot om att döda honom. Mannen utdelade även ett knytnävsslag som träffade ordningsvakten på överkroppen. Tingsrätten dömde mannen för hot och våld mot tjänsteman men ogillade ordningsvaktens yrkande om ersättning för kränkning. Tingsrätten anförde att slaget utdelats i en situation då mannen skulle avvisas från restaurangen och då visst tumult uppstått, samt att detsamma gällde de hotelser som uttalats. Sammantaget ansåg tingsrätten att kränkningen i situationen inte kunde anses vara så allvarlig att skadestånd skulle utgå. Brottsoffermyndigheten gjorde ingen annan bedömning. (Ärende 4426/2018)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

6.4.3 Kartläggningar och analyser av tidigare utredningar

Blåljusutredningen

Bakgrund

I april 2017 tillkännagav riksdagen för regeringen att det borde utredas hur polisers rätt till ersättning vid allvarlig kränkning skulle kunna utökas (bet. 2016/17:JuU18, rskr. 2016/17:223). Mot den bakgrunden beslutade regeringen i december 2017 att ge Blåljusutredningen i uppdrag att kartlägga och analysera domstolsavgöranden som gäller polismäns rätt till ersättning vid allvarlig kränkning samt att överväga och föreslå de åtgärder som behövdes för att säkerställa deras rätt till ersättning (dir. 2017:131). Uppdraget redovisades hösten 2018 i slutbetänkandet *Vissa polisfrågor – säkerhet vid förhör samt kränkningsersättning* (SOU 2018:75).

Blåljusutredningens kartläggning och analys

Blåljusutredningen kartlade och analyserade ett stort antal domstolsavgöranden som gällde polismäns och andra s.k. särskilt utsatta yrkesgruppers rätt till ersättning vid allvarlig kränkning (se SOU 2018:75 s. 91 f. och 147 f.). Genomgången utmynnade i bedömningen att rättstillämpningen i allt väsentligt var enhetlig och i överensstämmelse med lagstiftarens intentioner. I det genomgångna materialet kunde utredningen inte se något som talade för att praxis i någon större utsträckning hade förändrats sedan 2005 års avgörande från Högsta domstolen (NJA 2005 s. 738).

Enligt Blåljusutredningen fanns det i praxis förhållandevis tydliga kriterier för hur frågan om kränkningsersättning skulle bedömas. Man konstaterade att domstolarna beaktade olika faktorer vid bedömningen av om ett brottsligt angrepp mot en sådan person i dennes tjänsteutövning skulle anses innebära en allvarlig kränkning. Enligt Blåljusutredningen framträdde följande fem kriterier.

För det första beaktades om den skadelidande haft särskild anledning att förvänta sig att bli angripen. Således tog man hänsyn till om det varit fråga om en ingripandesituation eller annan direkt tjänsteåtgärd. I de fall det inte hade varit fråga om en direkt tjänsteåtgärd talade mycket för att den angripne utsatts för en allvarlig kränkning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

För det andra beaktades om den angripne haft skäl för en ökad mental beredskap för att bli angripen. Det kunde vara fråga om att exempelvis en polisman fått information om att ingripandet avsåg en psykiskt instabil person eller att personen tidigare varit aggressiv eller hotfull. I vissa situationer kunde det även förekomma att polismannen räknade med att kunna mötas av en beväpnad person. Så länge det aktuella angreppet inte avvek alltför mycket från vad som kunde förväntas, ansågs en polisman inte ha blivit utsatt för en allvarlig kränkning.

För det tredje beaktades om angrepp i form av exempelvis förolämpningar hade uttalats mer i allmänhet mot yrkeskåren eller om det varit fråga om tillmälen som riktats mot den privata sfären. I de fall angreppet hade riktat sig mot yrkesrollen ansågs det ofta inte ha varit en allvarlig kränkning.

För det fjärde beaktades om det förelegat risk för smitta av allvarlig sjukdom, exempelvis hepatit, och den angripnes utsatthet, bl.a. om denne varit ensam eller i sällskap av kollegor.

För det femte beaktades om den angripne själv provocerat fram angreppet. Kränkningsersättning kunde falla bort om befattningshavaren framkallat angreppet eller på annat sätt agerat olämpligt. I många avgöranden utgjorde frånvaron av ett olämpligt beteende från den angripnes sida ett av skälen för att kränkningsersättning skulle betalas.

Blåljusutredningens förslag

Blåljusutredningen ansåg sig inte ha tillräckligt faktaunderlag för att specifikt kunna peka ut i vilka hänseenden praxis innefattade några brister i sakligt hänseende. Utifrån ett kriminalpolitiskt perspektiv och från brottsoffersynpunkt gjorde utredningen dock bedömningen att det fanns skäl för att i utvidgande riktning se över rättsläget när det gällde bl.a. polisers rätt till kränkningsersättning. Polismän och andra särskilt utsatta yrkesgrupper borde dock enligt utredningen även i fortsättningen särbehandlas i förhållande till andra brottsoffer. Utredningen föreslog att en myndighet skulle få i uppdrag att ta fram ett fördjupat faktaunderlag som allsidigt belyste polismäns utsatthet för brott i tjänsteutövningen och hur sådan

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

brottslighet påverkade de enskilda polismän som hade drabbats. (Se SOU 2018:74 s. 149 f. och 165 f.)

Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer

Bakgrund

I april och november 2019 tillkännagav riksdagen att regeringen snarast borde genomföra åtgärder för att modernisera lagstiftningen så att kränkningsersättning utgår i fler fall när poliser är brottsoffer (bet. 2018/19:JuU10, rskr. 2018/19:191 och bet. 2019/20:JuU8, rskr. 2019/20:43). Det anfördes bl.a. att poliser anses ha bättre förutsättningar än andra att tåla angrepp, men att de krävande uppgifter som följer med uppdraget samtidigt inte innebär att den enskilda polisen ska behöva tåla vad som helst. Mot denna bakgrund beslutade regeringen i december 2019 att ge Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer i uppdrag att inhämta det faktaunderlag som bedömdes nödvändigt om hur poliser och andra särskilt utsatta yrkesgrupper typiskt sett kan antas reagera vid och påverkas av olika brottsliga angrepp i sin yrkesutövning, jämfört med när motsvarande angrepp drabbar en privatperson. Vidare skulle utredningen – med beaktande av Blåljusutredningens kartläggning och annat inhämtat faktaunderlag – överväga och ta ställning till i vilken utsträckning polisers och andra särskilt utsatta yrkesgruppers rätt till kränkningsersättning borde utvidgas och hur detta borde åstadkommas (dir. 2019:104). Enligt direktiven fanns det anledning att se över hur polisers rätt till kränkningsersättning för brott som de utsätts för i tjänsten kunde utvidgas. Det anfördes att poliser har en arbetssituation som innebär en hög grad av utsatthet, men att de samtidigt har utbildning, metoder och utrustning för att hantera våldsamma och hotfulla personer. De har också rätt att göra ingripanden och att använda våld i samband med det. Enligt direktiven borde utgångspunkten därför fortsatt vara att bibehålla en viss särbehandling av poliser vid bedömningen av om det rör sig om en allvarlig kränkning, eftersom de, åtminstone i vissa situationer, måste antas ha en högre tröskel för att drabbas av sådana känslor som rädsla, förnedring, skam eller liknande än en privatperson. Det behövde dock, enligt direktiven, säkerställas att denna särbehandling inte sträckte sig längre än vad som var motiverat utifrån sakliga skillnader när

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

det gäller hur ett brottsligt angrepp typiskt sett drabbar en polis i tjänsten jämfört med en privatperson. Inte minst beträffande denna yrkesgrupp angavs det vara viktigt att regleringen om kränkningsersättning tillämpades på ett sätt som innebar en rimlig avgränsning och att avgränsningen upplevdes som tydlig och rättvis.

Utredningens genomgång av rättspraxis

Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer konstaterade att det redan enligt gällande rätt normalt fanns rätt till kränkningsersättning när det varit fråga om en brottslig handling som direkt angripit den privata sfären. Utredningen ansåg att detta skulle gälla även fortsättningsvis och borde tydliggöras, så att det inte rådde någon tveksamhet. Denna typ av angrepp verkade också enligt utredningen ha blivit vanligare, t.ex. hot som var inriktade på den angripnes familj eller andra närstående.

Utredningen ansåg därutöver att det fanns anledning att se mer allvarligt än tidigare på situationer då poliser och personer inom andra yrkesgrupper med särskild beredskap i tjänsten utsattes för någon form av fysiskt och samtidigt brottsligt angrepp. Utredningen noterade att det fanns många exempel i rättspraxis på när sådana personer hade utsatts för fysiskt våld men inte hade ansetts ha blivit allvarligt kränkta. Förutom rättsfallet NJA 2012 s. 711 nämnde utredningen ett antal hovrätts- och tingsrättsavgöranden där ersättning inte hade utgått i fall där det bl.a. hade varit fråga om angrepp i form av knytnävsslag mot ansiktet, bett mot skulderbladet, skallningar mot ansiktet/huvudet, drag i håret, samt sparkar mot huvudet och skrevet. (Se SOU 2021:64 s. 212 f.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

6.6 Rättsläget efter 2022 års lagändring

6.6.1 Förarbetena

Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer gjorde bedömningen att det fanns goda skäl att utvidga rätten till kränkningsersättning för poliser och personer inom andra yrkesgrupper med särskild beredskap så att fler fall ansågs innebära en allvarlig kränkning och alltså gav rätt till ersättning. För att säkerställa en sådan utveckling krävdes det enligt utredningen en ny bestämmelse i lag. I den efterföljande propositionen instämde regeringen i denna bedömning (prop. 2021/22:198 s. 27 f.).

Regeringen anförde att det närmast är en självklarhet att hänsyn behöver tas till vem som blir utsatt för ett brott och under vilka omständigheter det sker när man bedömer om den angripnes personliga integritet har blivit allvarligt kränkt. Detta gällde, enligt regeringen, oavsett vem den angripne är. Att det kan krävas något mer för att en allvarlig kränkning ska kunna konstateras när ett angrepp riktas mot någon som tillhör en viss yrkesgrupp och har en särskild beredskap för angreppet var därmed enligt regeringen rimligt och borde gälla även fortsättningsvis. Regeringen delade därför inte uppfattningen hos en remissinstans att den angripnes eventuella beredskap för angreppet inte borde ha någon betydelse för allvarlighetsbedömningen. Av samma skäl kunde regeringen inte heller ställa sig bakom uppfattningen hos en annan remissinstans att beredskap för angrepp endast i yttersta undantagsfall borde kunna påverka rätten till kränkningsersättning.

Regeringen ansåg, i likhet med utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer, att det mest ändamålsenliga sättet att åstadkomma den förändring som eftersträvades var att i skadeståndslagen införa riktlinjer för allvarlighetsbedömningen till vägledning för rättstillämparna. Riktlinjerna borde gälla de fall då någon utsätts för brott i tjänsten och får anses ha en särskild beredskap för angreppet. Riktlinjerna borde enligt regeringen vidare ange vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid allvarlighetsbedömningen. Regeringen föreslog, i enlighet med utredningens förslag, att det särskilt ska beaktas om angreppet riktar sig mot den privata sfären eller är fysiskt.

Regeringen anförde att det visserligen redan enligt gällande rätt normalt fanns rätt till kränkningsersättning när det var fråga

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

om en brottslig handling som direkt angrep den privata sfären (prop. 2000/01:68 s. 50 och 66). Detta borde enligt regeringen gälla även fortsättningsvis och tydliggöras. Det är, enligt vad regeringen vidare uttalade, en sak att bli angripen i egenskap av yrkesperson och en annan sak att bli utsatt för ett angrepp av mer personlig karaktär. Sådana angrepp går många gånger ”igenom uniformen”. När det gällde fysiska angrepp visade utredningens praxisgenomgång att domstolarna ställde förhållandevis höga krav på ett fysiskt angrepp för att det skulle anses innebära en allvarlig kränkning. Regeringen delade utredningens bedömning att det fanns anledning att se mer allvarligt på situationer där poliser och personer inom andra yrkesgrupper med särskild beredskap utsattes för brottsliga angrepp i tjänsten som innefattade någon form av fysiskt angrepp av inte alltför lindrigt slag. Skyddet för den kroppsliga integriteten borde därför stärkas genom att det i lag angavs att det vid allvarlighetsbedömningen särskilt ska beaktas om ett angrepp är fysiskt. Enligt regeringen bedömdes de föreslagna riktlinjerna leda till att kränkningsersättning tillerkänns i fler fall.

I författningskommentaren utvecklade regeringen följande om tillämpningen av den nya bestämmelsen (a. prop. s. 52 f.).

> För rätt till kränkningsersättning krävs enligt den grundläggande regeln i första stycket att den skadelidande utsatts för en allvarlig kränkning genom brottet. Vad som utgör en allvarlig kränkning ska bedömas utifrån samtliga omständigheter i varje enskilt fall (prop. 2000/01:68 s. 50 och 65). Huruvida kravet på allvarlig kränkning är uppfyllt kan därför påverkas av bl.a. vem som utsätts för det brottsliga angreppet och i vilket sammanhang det sker. Det betyder t.ex. att allvarlighetsbedömningen vid vissa angrepp kan falla olika ut beroende på om angreppet riktas mot en privatperson eller mot någon i tjänsten som tillhör en yrkesgrupp med särskild beredskap (se prop. 2000/01:68 s. 50 och 66).
>
> Genom bestämmelserna i andra stycket tydliggörs i vilka situationer det bör krävas något mer än normalt för att en allvarlig kränkning ska kunna konstateras – den angripne ska ha utsatts för ett brott i tjänsten och han eller hon ska anses ha haft en särskild beredskap för angreppet. Båda dessa förutsättningar behöver vara uppfyllda för att bestämmelserna ska vara tillämpliga. Vidare anges två omständigheter som i så fall ska beaktas särskilt vid bedömningen av om kränkningen har varit allvarlig. Det handlar om att angreppet ska ha riktat sig mot den angripnes privata sfär eller varit fysiskt.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Förutsättningen att den angripne ska ha utsatts för brott i tjänsten innebär att det endast är när han eller hon utsätts under eller i samband med sin tjänsteutövning som yrkesrollen kan ha betydelse för bedömningen av om han eller hon utsatts för en allvarlig kränkning. Bestämmelserna i andra stycket är alltså inte tillämpliga om någon utsätts för brott på sin fritid, oavsett vilken yrkesgrupp personen tillhör.

Huruvida den som utsatts för brott i tjänsten får anses ha en särskild beredskap för angreppet beror främst på vilken yrkesgrupp personen tillhör. De yrkesgrupper som får anses ha sådan beredskap är sådana för vilka det ingår i deras normala arbetsuppgifter att på olika sätt hantera våldsamma, hotfulla eller stökiga personer. De har många gånger också såväl en skyldighet att göra ingripanden som befogenhet att använda våld eller tvång i samband med det. Dessutom har de i regel en utbildning som är avsedd att ge dem förutsättningar att hantera våldsamma, hotfulla eller stökiga personer. Många gånger har de också ett förstärkt straffrättsligt skydd mot hot och våld. Det handlar alltså främst om poliser, ordningsvakter och vissa anställda vid Kriminalvården, Tullverket och Kustbevakningen, men även vissa anställda i den psykiatriska vården och på behandlingshem (jfr prop. 2000/01:68 s. 50 och 66 och rättsfallet RH 1995:151). Detta innebär att t.ex. lärare, socialsekreterare, parkeringsvakter, kronofogdar, delgivningsmän samt en stor del av personalen inom vård och omsorg inte kan anses ha någon särskild beredskap i aktuellt avseende.

Bedömningen av om den som utsatts för brott i tjänsten får anses ha en särskild beredskap för angreppet påverkas inte enbart av vilken yrkesgrupp personen tillhör, utan också av vilken typ av angrepp det är fråga om, i vilken situation angreppet sker och i vilken utsträckning den angripne har skäl för ökad beredskap för angreppet. Därvid kan det t.ex. ha betydelse om angreppet sker i en ingripandesituation, vilken information den angripne har inför ingripandet och vilken utrustning den angripne har tillgång till. Till exempel får en polis i den nationella insatsstyrkan som ska genomföra ett planerat gripande av en omvittnat farlig person anses ha beredskap för allvarligare angrepp än en polis som ska omhänderta en berusad person. På motsvarande sätt får en polis som ska omhänderta en berusad person anses ha beredskap för allvarligare angrepp än en polis som stoppar ett fordon i en rutinmässig trafikkontroll. Bedömningen behöver alltså vara nyanserad.

Vidare ska bedömningen av om den som har utsatts för brott i tjänsten får anses ha en särskild beredskap för angreppet göras utifrån objektiva kriterier. Huruvida den angripne faktiskt är mentalt förberedd för angreppet saknar därför betydelse för bedömningen.

Om den som utsätts för brott i tjänsten får anses ha en särskild beredskap för angreppet, ska det vid bedömningen av om kränkningen är

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

allvarlig särskilt beaktas om angreppet riktar sig mot den skadelidandes privata sfär eller är fysiskt.

Med angrepp som riktar sig mot den privata sfären avses angrepp som är av mer personlig karaktär och inte riktar sig mot den angripne i dennes egenskap av yrkesperson. Som exempel kan nämnas rasistiska, sexistiska eller liknande tillmälen och hot som anspelar på den angripnes familj och andra närstående.

Med fysiska angrepp avses t.ex. slag, sparkar, bett, rivningar och bespottning. Det krävs inte att ett brott är fullbordat i straffrättslig mening för att det ska betraktas som ett fysiskt angrepp. Även försöksbrott kan alltså vara att hänföra till de fysiska angreppen.

Angrepp som riktar sig mot den angripnes privata sfär eller fysiska angrepp bör som utgångspunkt anses innebära att kravet på allvarlig kränkning är uppfyllt. Samtidigt ska allvarlighetsbedömningen – som alltid – göras utifrån en samlad bedömning av samtliga relevanta omständigheter där viss ledning kan hämtas från uppräkningen i 5 kap. 6 § av faktorer som påverkar kränkningsersättningens storlek (se prop. 2000/01:68 s. 65). Det förhållandet att angreppet riktat sig mot den privata sfären eller varit fysiskt är omständigheter som särskilt ska beaktas vid den bedömningen, men är inte de enda omständigheter som kan beaktas. Av detta följer t.ex. att även verbala angrepp som inte riktar sig mot den angripnes privata sfär kan anses innebära en allvarlig kränkning, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Vidare kan det även vid allvarlighetsbedömningen ha betydelse vilken situation angreppet sker i och i vilken utsträckning den angripne har skäl för ökad beredskap. Det är inte ovanligt att situationen är sådan att den eller de som genomför ett ingripande eller annan tjänsteåtgärd har anledning att förvänta sig ett visst verbalt och fysiskt motstånd. Lindrigare fysiska angrepp som utgör rena försök att undkomma eller försvåra ingripandet bör lika lite som hittills normalt anses utgöra allvarliga kränkningar i skadeståndsrättslig mening. Uppsåtliga fysiska angrepp i form av t.ex. knytnävsslag i ansiktet, sparkar mot känsliga delar av kroppen, bett på oskyddade kroppsdelar, klös i ansiktet eller på andra oskyddade delar av kroppen och liknande bör däremot normalt leda till att angreppet bedöms utgöra en allvarlig kränkning. Detsamma gäller angrepp med någon form av vapen eller annat tillhygge och andra typer av fysiska angrepp som t.ex. bespottning eller andra angrepp som leder till att den angripne får någon form av kroppsvätska på huden. Även om det för personer som angrips i tjänsten i vissa fall krävs något mer än normalt för att ett angrepp ska anses utgöra en allvarlig kränkning, bör kraven inte ställas så högt att den personliga kränkningen hamnar i bakgrunden (se prop. 2000/01:68 s. 66).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Under riksdagsbehandlingen väcktes ett par motioner med anledning av förslaget. Bland annat såg motionärerna en risk för att den nya regleringen inte skulle få eftersträvad effekt. I likhet med regeringen och justitieutskottet bedömde civilutskottet dock att de nya riktlinjerna skulle leda till att kränkningsersättning tillerkändes i fler fall. (Se bet. 2021/22:CU20 s. 11 f.)

6.6.2 Rättspraxis

Den nya bestämmelsen tillämpas på skadefall som har inträffat efter den 1 juli 2022. Även om regleringen ännu inte har varit i kraft någon längre tid finns det ett betydande antal avgöranden från underrätterna, dock än så länge inte något från Högsta domstolen.

Hovrättsavgöranden efter 2022 års lagändring

I detta avsnitt redovisas kortreferat av de hovrättsavgöranden i vilka frågan om kränkningsersättning till poliser och vissa andra yrkesgrupper med särskild beredskap har prövats under de två första åren, dvs. under tiden den 1 juli 2022–1 juli 2024. Om inte annat anges, har hovrätten instämt i tingsrättens skäl när hovrätten har fastställt tingsrättens dom i de aktuella och överklagade skadeståndsfrågorna. Sammanställningen syftar till att visa i vilka fall det har ansetts föreligga en allvarlig kränkning och när så har ansetts inte vara fallet. När det däremot gäller nivån på den kränkningsersättning som i förekommande fall har dömts ut kan den antas i flera avgöranden ha styrts av vilka belopp som har begärts. Processuella skäl kan alltså förklara varför ersättningsbeloppen i vissa fall kan uppfattas som relativt låga.

Hot mot tjänsteman; hot med kniv – ingen ersättning

> En man hotade en ordningsvakt genom att gå mot denne med en kniv i handen och uttala att han skulle döda denne. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten tillerkände ordningsvakten kränkningsersättning med yrkade 8 000 kronor.
>
> Hovrätten avslog skadeståndsyrkandet och anförde i huvudsak följande. I egenskap av ordningsvakt tillhör målsäganden en yrkesgrupp som anses bära på en särskild beredskap att möta vissa angrepp i tjänsten.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ordningsvakten hade utsatts för angreppet i en ingripandesituation och den tilltalade hade riktat flera dödshot mot honom. Även om gärningen uppfattades som obehaglig innehöll den inte några hot av personlig karaktär eller några fysiska inslag. Kränkningen var därför inte så allvarlig att ersättning skulle utgå. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 24 november 2022 i mål B 1056-22)

Grovt hot mot tjänsteman; hot med kniv – ingen ersättning

En man hotade två polismän när de skulle ingripa mot honom med anledning av brottsmisstankar. Mannen höjde en kniv, riktade den mot polismännen och gick mot dem. En av poliserna drog sitt tjänstevapen när mannen befann sig någon enstaka meter från dem. Mannen dömdes för grovt hot mot tjänsteman. I tingsrätten tillerkändes var och en av polismännen kränkningsersättning med 10 000 kronor.

Hovrätten avslog skadeståndsyrkandena och anförde i huvudsak följande. Polismännen hade inför ingripandet fått information om att den tilltalade var beväpnad med kniv och bl.a. hade rånat en butik. De hade också uppfattat att hans agerande eskalerade. När de kom till platsen måste de ha varit beredda på att mötas av en våldsam situation och haft en förhöjd beredskap inför ingripandet. Mot den bakgrunden bedömde hovrätten, även om det varit fråga om hot av allvarligt slag, att de inte var berättigade till kränkningsersättning. (Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 25 november 2022 i mål B 1385-22)

Hot mot tjänsteman; hot med kniv – ingen ersättning

En man höjde en kniv mot två poliser och rörde sig mot dem i samband med ett ingripande. I ett något senare skede hotade han tre andra poliser, bl.a. riktade han en kniv mot dem och uttalade att han ville att de skulle skjuta honom. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten avslog skadeståndsyrkandena och anförde i huvudsak följande. Det hade inte varit fråga om angrepp som riktat sig mot polisernas privata sfär eller som varit fysiskt. Det hade varit ett allvarligt hot med en kniv, men poliserna hade inför sitt ingripande fått särskild information om att mannen tidigare hade varit aggressiv eller utåtagerande och att mannens mor hade försökt få in honom på behandlingshem under en längre tid. Poliserna ansågs ha haft beredskap för att mötas av hot och våld. Detta gällde särskilt i det senare skedet, eftersom information då också hade erhållits om att den tilltalade hade agerat aggressivt med kniv mot kollegorna.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 5 december 2022 i mål B 6207-22)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld och hot mot tjänsteman; sparkar och slag samt verbala hot – 7 000 kronor.

En kvinna angrep en polisman i samband med ett ingripande. Hon slog honom två gånger på bröstet, sparkade honom två gånger på låret samt slog honom en gång i ansiktet så att det uppstod sårskada, blåmärke och smärta. Dessutom gjorde hon uttalanden om att hon skulle döda polisen. Kvinnan dömdes i tingsrätten för våld mot tjänsteman (inte hot mot tjänsteman). Tingsrätten fann att det hade varit fråga om förhållandevis kraftigt och oprovocerat våld som knappast kunde anses endast ha utgjort ett försök att undkomma ett ingripande. Polismannen tillerkändes kränkningsersättning med 5 000 kronor.

I hovrätten dömdes kvinnan även för hot mot tjänsteman. Hovrätten fann att polismannen utsatts för en allvarlig kränkning av sin personliga integritet och att den samlade ersättningen för våldet och hotet skulle bestämmas till 7 000 kronor. (Svea hovrätts dom den 20 december 2022 i mål B 13002-22)

Grovt hot mot tjänsteman; hot med vapenattrapp – ingen ersättning respektive 15 000 kronor

En man hotade fyra poliser i samband med att de efter ett larm hade genomfört ett ingripande mot honom. Mannen riktade en vapenattrapp mot polispatrullen. Mot en av polismännen siktade han även med den och tryckte på avtryckaren upprepade gånger. Mannen dömdes för grovt hot mot tjänsteman. I tingsrätten tillerkändes alla fyra poliserna kränkningsersättning.

Hovrätten avslog skadeståndsyrkandena från tre av poliserna och anförde i huvudsak följande. De fyra poliserna hade fått information om att de skulle komma att ingripa mot en omvittnat våldsam person som kunde vara beväpnad. En polis i tjänst måste vara beredd på att mötas med vissa angrepp och antas ha större mental beredskap inför detta än andra. Enligt rättspraxis, såväl före som efter lagändringen, har som huvudregel en gärning objektivt sett inte inneburit en i lagens mening allvarlig kränkning av den personliga integriteten i de fall en polisman har utsatts för ett angrepp i en i förväg planerad ingripandesituation där polismannen i fråga fått information om att personen kunde vara beväpnad. För tre av de fyra polismännen ansåg hovrätten att den huvudregeln borde tillämpas även i detta fall, eftersom de måste ha varit beredda på att mötas av en våldsam situation och att de hade en förhöjd beredskap inför ingripandet. Beträffande den fjärde polismannen gjorde hovrätten en annan bedömning. Även han hade i förväg fått information om att den tilltalade kunde vara beväpnad. Likväl hade det framgått att polismannen hade överraskats av att den tilltalade riktat en pistol rakt mot honom från ett intilliggande garagetak i direkt anslutning till att han klev ut från polisbilen. Det förhållandet att den tilltalade

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

därtill hade ”tomklickat” med vapnet hade ytterligare förstärkt hotet och fick anses ha varit ägnat att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa. Hotet hade varit både överraskande och direkt överhängande vilket påtagligt skilde sig från vad de övriga polismännen hade utsatts för vid ingripandet. Vid dessa förhållanden samt med beaktande av att syftet med lagändringen varit att utvidga rätten till kränkningsersättning för bl.a. poliser ansåg hovrätten att kränkningen var att betrakta som allvarlig i lagens mening. Polismannen tillerkändes yrkade 15 000 kronor. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 13 januari 2023 i mål B 1242-22)

Förgripelse och våld mot tjänsteman samt förolämpning; bespottning, knytnävsslag i ansiktet och okvädningsord – 10 000 kronor, 10 000 kronor respektive ingen ersättning

I samband med en räddningsinsats vid en lägenhetsbrand hade det uppstått tumult. Polis kom till platsen för att bl.a. spärra av området. Flera personer i folkmassan blev aggressiva. En 16-årig pojke gick fram mot en av polismännen och spottade denne i ansiktet. Pojken började därefter springa från platsen, men en annan polisman kom ifatt. När pojken fallit till marken utdelade han ett knytnävsslag i ansiktet på den andre polismannen. Pojken greps och en tredje polisman transporterade honom till polisstationen. Under transporten kallade han polismannen för gris och uttalade andra okvädningsord om polismannen och dennes mamma, syster och fru. Pojken dömdes för förgripelse mot tjänsteman, våld mot tjänsteman och förolämpning. Tingsrätten tillerkände var och en av polismännen ersättning för kränkning.

Hovrätten fann i skadeståndsfrågan att var och en av den första och den andra polismannen hade rätt till kränkningsersättning med 10 000 kronor. Beträffande den tredje polismannen, som utsatts för förolämpning, avslogs skadeståndsyrkandet. Hovrätten anförde att det hade varit fråga om relativt allmänt hållna okvädningsord, även om polismannens närstående omnämnts, och att de hade uttalats av en helt ung person i en situation där denne blivit omhändertagen av polisen och varit upprörd. Vid en sammantagen bedömning av omständigheterna ansåg hovrätten att gärningen inte hade utgjort en så allvarlig kränkning att ersättning skulle utgå. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 20 januari 2023 i mål B 6917-22)

Grovt hot mot tjänsteman; hot med vapen – ingen ersättning

En man hotade fyra poliser när de skulle ingripa mot honom med anledning av brottsmisstankar. Han riktade ett vapen mot dem och avfyrade eller blindavfyrade det. Det var ett luftgevär som dock vid gärningstillfället framstod som ett skarpladdat vapen. Mannen dömdes

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

för grovt hot mot tjänsteman. I tingsrätten tillerkändes var och en av poliserna kränkningsersättning med yrkade 15 000 kronor.

Hovrätten avslog skadeståndsyrkandena. Hovrätten anförde att polismännen, som var insatspoliser, hade fått information om att de skulle komma att ingripa mot en person som bar vapen. Hovrätten hänvisade till rättspraxis, bl.a. Hovrätten för Övre Norrlands dom den 13 januari 2023 i mål B 1242-22 (se ovan), och fann att de fyra poliserna måste ha varit beredda på att mötas av en våldsam situation och haft en förhöjd beredskap inför ingripandet. Den gärning som de utsatts för hade därför inte inneburit en sådan allvarlig kränkning av deras personliga integritet att de var berättigade till ersättning. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 22 februari 2023 i mål B 27-23)

Grovt hot mot tjänsteman; hot med kniv – ingen ersättning

En man hotade fyra poliser när de skulle ingripa vid ett misstänkt butiksrån. Mannen gick mot polismännen med en kniv som han hade höjt som för att hugga mot dem. Mannen dömdes för grovt hot mot tjänsteman. Tingsrätten tillerkände två av poliserna kränkningsersättning med 20 000 kronor.

Hovrätten avslog skadeståndsyrkandena och anförde att polismännen hade fått information om att de skulle komma att ingripa mot en person som kunde vara beväpnad och som dessutom hade för avsikt att konfrontera dem med våld. Hovrätten hänvisade till rättspraxis, bl.a. Hovrätten för Övre Norrlands domar den 13 januari 2023 i mål B 1242-22 och den 22 februari 2023 i mål B 27-23 (se ovan), och fann att polismännen måste ha varit beredda på att mötas av en våldsam situation och att de hade en förhöjd beredskap inför ingripandet. Den gärning som de hade utsatts för hade därför inte inneburit en sådan allvarlig kränkning av deras personliga integritet att de var berättigade till ersättning. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 6 mars 2023 i mål B 58-23)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – ingen ersättning

En man greps av polis i sin bostad på grund av brottsmisstankar. Under transporten till polisstationen satt en kvinnlig polis i baksätet tillsammans med mannen. Till en början var mannen något labil och uttalade generella hot. Vid ett tillfälle blev han dock helt lugn, tittade henne i ögonen och uttalade ”ser jag dig ute i morgon så dödar jag dig”. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann att angreppet hade riktat sig mot polisens privata sfär och att det hade varit fråga om en allvarlig kränkning. Hon tillerkändes ersättning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten bedömde att det hot som mannen uttalat inte hade riktat sig mot polisens privata sfär. Övriga omständigheter vid gärningen

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

gjorde inte heller att den kränkning som han hade utsatt henne för kunde anses som så allvarlig att hon hade rätt till ersättning. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Göta hovrätts dom den 28 april 2023 i mål B 1102-23)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 8 000 kronor

En man hotade två poliser när de skulle transportera honom till polisstationen efter ett gripande med anledning av brottsmisstankar. Mannen uttalade att han skulle förstöra deras liv, att de skulle få se senare när de är lediga, eller liknande. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann vid en sammantagen bedömning att det förelåg rätt till kränkningsersättning. Var och en av poliserna tillerkändes yrkade 8 000 kronor

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. Enligt hovrätten skedde angreppet i en ingripandesituation. Eftersom det stod klart att poliserna kände till bakgrunden till gripandet och mannens sinnesstämning fick de anses ha haft en särskild beredskap för ett angrepp vid tillfället. Enligt hovrätten riktade sig hoten mot målsägandena i egenskap av poliser men även tydligt mot dem personligen. Kränkningen nådde därför upp till en sådan nivå att den berättigade till ersättning. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 12 maj 2023 i mål B 2602-23)

Hot mot tjänsteman; hot med kniv – ingen ersättning

En man hotade fyra poliser när de skulle genomföra en husrannsakan och ett gripande. Mannen stod på en trappavsats och höll upp en kniv samt skrek att de skulle skjuta honom, ”suicide by cop”, eller annat med liknande innebörd. Poliserna befann sig på sex till sju meters avstånd. Efter att en polis hade avväpnat mannen genom att skjuta honom i benet med sitt tjänstevapen hotade mannen att hämnas och att skjuta poliserna. Mannen frikändes i tingsrätten.

Hovrätten dömde mannen för hot mot tjänsteman. I skadeståndsfrågan uttalade hovrätten bl.a. att en polis i allmänhet får anses ha en särskild beredskap för angrepp. Hovrätten ansåg inte att omständigheterna vid gärningstillfället hade varit sådana att polisen (endast en av dem begärde skadestånd i hovrätten) hade varit utsatt för ett sådant angrepp som gav rätt till ersättning för kränkning. Vid den bedömningen beaktades bl.a. att det varit fråga om ett snabbt händelseförlopp och att polisen inte hade befunnit sig i den tilltalades omedelbara närhet när denne hotat med kniv. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Göta hovrätts dom den 24 maj 2023 i mål B 1358-23)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Grovt hot mot tjänsteman och hot mot tjänsteman; hot med vapen m.m. – ingen ersättning

En man hotade fem poliser i samband med att de skulle gripa honom. Han uttalade att han skulle skjuta dem och döda dem. Han hade samtidigt ett vapen (ett hagelgevär) som han vid flera tillfällen riktade mot tre av poliserna. Mannen dömdes för grovt hot mot tjänsteman (i tre fall) och hot mot tjänsteman. I skadeståndsdelen anförde tingsrätten i huvudsak följande. De tre poliser som hade fått vapnet riktat mot sig tillhörde alla ordningsgruppen och hade kommit till platsen som förstärkning med anledning av att den tilltalade hade uttalat hot och riktat vapen mot ambulanspersonal. Ordningsgruppen är lite bättre utrustad och lite bättre utbildad och kallas ofta in när vapen är involverade. Alla tre hade burit skyddsutrustning i form av hjälmar och skottsäkra västar. Den som gick först hade även haft en sköld. De hade därför varit förberedda på att den tilltalade var beväpnad redan innan de kom till platsen. De hade också berättat att de hade hög beredskap och två av dem bar förstärkningsvapen som de hade framme. De var på plats just för att den tilltalade var beväpnad. Tingsrätten ansåg att gärningen inte hade inneburit en så allvarlig kränkning att ersättning kunde lämnas. Enligt tingsrättens bedömning hade det angrepp som poliserna utsatts för varken varit riktat mot deras privata sfär eller varit fysiskt. Skadeståndsyrkandena avslogs. Även de två andra polismännen, som inte hade fått vapnet riktat mot sig, visste om att den tilltalade var beväpnad. Också deras skadeståndsyrkanden avslogs. I ett senare skede hotade mannen en annan polisman under en transport. Den tilltalade fällde uttalanden av innebörd att han skulle leta upp honom, ”prygla skiten ur honom”, bita honom och liknande. Mannen dömdes i denna del för hot mot tjänsteman. Tingsrätten ansåg vid en sammantagen bedömning att angreppet inte varit av sådan karaktär att kränkningsersättning skulle utgå. Skadeståndsyrkandet avslogs.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 26 juni 2023 i mål B 1847-23)

Våld mot tjänsteman; grepp om armen m.m. – 5 000 kronor

I samband med ett ingripande i anledning av en misstänkt misshandel låste en man fast armen på en polisman och tryckte så att smärta uppstod i dennes arm, hand och axel samt revben. Polismannen hade ont i ett par månader efteråt. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten konstaterade att polismannen hade ingripit mot den tilltalade och fick anses ha en särskild beredskap för angrepp. Gärningen bedömdes dock ha inneburit en allvarlig kränkning med hänsyn till

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

våldet och den smärta och skada som uppstått. Polismannen tillerkändes yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 10 juli 2023 i mål B 948-23)

Våld mot tjänsteman; slag i bakhuvudet – 5 000 kronor

En kvinna omhändertogs på grund av berusning efter ett bråk på en restaurang. När hon hade placerats i polisbussen utdelade hon ett slag i bakhuvudet på en polisaspirant som satt framför henne. Kvinnan hade kommit ur fängslet som hängde löst på den arm som hon slog med. Slaget orsakade smärta som polisen kände av i ett par timmar. Kvinnan dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten konstaterade att målsäganden hade utsatts för brott när han arbetade som ingripandepolis. Han fick därför anses ha haft en särskild beredskap för att mötas av visst våld. Det hade dock i det aktuella fallet varit fråga om ett slag mot huvudet bakifrån. Det fick enligt tingsrätten anses vara ett sådant fysiskt angrepp som berättigade till ersättning för kränkning. Polismannen tillerkändes yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 17 juli 2023 i mål B 4139-23)

Försök till våld mot tjänsteman; stenkastning – 5 000 kronor

I samband med att två poliser arbetade med en husrannsakan kastade två eller flera ungdomar stenar mot dem. Ingen sten träffade. En av ungdomarna dömdes för försök till våld mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att även med beaktande av den särskilda beredskap som poliserna borde ha haft för att utsättas för angrepp i tjänsten, hade de utsatts för en så allvarlig kränkning att de var berättigade till ersättning. Var och en av poliserna tillerkändes yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 28 juli 2023 i mål B 9033-23)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 8 000 kronor

En man uttalade hot mot två ordningsvakter i samband med ett ingripande. Uttalandena var av innebörden att de skulle ångra sig, att han skulle hitta dem, att de inte kunde gå säkra, och liknande. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att ordningsvakter typiskt sett anses ha en särskild beredskap för angrepp i tjänsten, men att de hot som den tilltalade uttalat hade riktat sig mot deras privata sfär på ett sådant sätt att det utgjorde en allvarlig kränkning

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

som gav rätt till ersättning. Var och en av ordningsvakterna tillerkändes yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 29 augusti 2023 i mål B 4793-23)

Våld mot tjänsteman och försök till våld mot tjänsteman; bett – 7 000 kronor

Två poliser hade i uppdrag att bistå socialtjänsten vid avslutandet av ett umgänge mellan en kvinna och hennes två döttrar, som var placerade utanför hemmet. Den ena dottern gjorde motstånd och de fick ta ett ledgrepp på henne. Kvinnan började då dra och slita i poliserna. När de motade bort henne bet hon dem i deras händer. De hade handskar på sig och bara den ena polismannen upplevde direkt smärta. Kvinnan dömdes för våld mot tjänsteman och försök till våld mot tjänsteman. Tingsrätten konstaterade att kvinnan hade utsatt poliserna för fysiska angrepp och ansåg att det hade varit fråga om så pass allvarliga kränkningar att de hade rätt till ersättning. Var och en av polismännen tillerkändes yrkade 7 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 4 oktober 2023 i mål B 4734-23)

Våld mot tjänsteman; spark/knä i skrevet – 8 000 kronor

En kvinna befann sig på polisstationen för förhör angående brottsmisstankar. När kvinnan enligt beslut skulle lämna över sin mobiltelefon gjorde hon motstånd och blev högljudd. Hon knäade en av polismännen i skrevet så att kraftig smärta uppstod. Kvinnan dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att en polis får anses ha en särskild beredskap för att hantera våldsamma, hotfulla och stökiga personer. Gärningen hade emellertid varit ett uppsåtligt fysiskt angrepp av inte helt lindrig art. Polismannen ansågs ha utsatts för en allvarlig kränkning och tillerkändes yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 5 oktober 2023 i mål B 4958-23)

Försök till våld mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman; bett och bespottning – 10 000, 8 000 respektive 5 000 kronor

En kvinna satt tillsammans med en vän och drack alkohol på en busshållplats. Eftersom de störde den allmänna ordningen fick de en tillsägelse av två ordningsvakter. Kort därefter blev situationen tumultartad. Ordningsvakterna ingrep i syfte att avlägsna kvinnan från platsen. Förutom att hon gjorde fysiskt motstånd spottade hon på en av ordnings-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

vakterna så att saliv träffade denne i ansiktet. Efter en stund tillkallades förstärkning. Ytterligare ordningsvakter samt polis anlände. När poliserna skulle sätta en spotthuva på kvinnan försökte hon bita den ena polismannen i handen. Under transporten mot polisstationen upprepade hon sådana försök flera gånger. Vid ett tillfälle lyckades hon få ett tag om utsidan av hans hand. Innan poliserna hade fått kvinnan att sätta sig i polisbilen spottade hon på en polis så att saliv träffade över hela bröstet och på hakan. Kvinnan dömdes för försök till våld mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman. Tingsrätten bedömde att såväl ordningsvakten som den polis som blivit bespottad hade utsatts för en allvarlig kränkning. Ordningsvakten tillerkändes yrkade 5 000 kronor och polisen 8 000 kronor. Tingsrätten fann vidare att de upprepade angrepp som den andra polisen hade utsatts för utgjorde mer än ett sedvanligt försök att undkomma ett ingripande och att det därför inte var något han måste vara beredd att möta i sin tjänst. Han ansågs ha utsatts för en allvarlig kränkning och tillerkändes yrkade 10 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 9 oktober 2023 i mål B 4384-23)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 8 000 kronor

I samband med ett ingripande i anledning av en misstänkt stöld riktade en man ett stort antal hotfulla yttranden mot två poliser. Han uttalade bl.a. att han skulle bränna ner deras lägenheter, slå dem i ansiktet, söka upp dem efter arbetstid samt skada deras familjer. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att målsägandena tillhörde en kategori tjänstepersoner som förutsätts ha särskild beredskap för att mötas av angrepp i tjänsten. Hotelserna hade dock framförts ihärdigt, under en längre tidsperiod och riktat sig mot polisernas privata sfär. Var och en av poliserna ansågs ha utsatts för en allvarlig kränkning och tillerkändes ersättning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 17 oktober 2023 i mål B 883-23)

Våld mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman; angrepp med glödande cigarett och bespottning – 10 000 kronor

I samband med en handräckning då en 16-årig flicka skulle förflyttas till psykiatrisk intensivvård tryckte hon en glödande cigarett i ansiktet (under läppen) på en polisman. Vid samma tillfälle spottade hon polismannen och en kollega till honom i ansiktet. Flickan dömdes för våld mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman. Tingsrätten fann att båda poliserna fick anses ha haft särskild beredskap för att de i den aktuella situationen skulle komma att utsättas för någon typ av fysiskt angrepp. Angreppet med cigaretten bedömdes inte vara av särskilt lindrigt slag och ansågs också ha riktats mot polismannens privata sfär,

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

på ett annat sätt än mera vanliga typer av fysiskt våld såsom slag eller sparkar. När det gällde avsiktligt spottande i någons ansikte anförde tingsrätten att detta var ett typfall av angrepp som riktar sig mot någons privata sfär. Var och en av poliserna tillerkändes ersättning med yrkade 10 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 19 oktober 2023 i mål B 11661-23)

Våld mot tjänsteman; grepp m.m. om fingrar – 8 000 kronor

En polispatrull beordrades till en plats i anledning av ett bråk. Där mötte de en man som skrek mot en grupp personer och var kraftigt berusad. Efter att mannen hade avlägsnats från platsen och uppmanats att sätta sig tog han tag i den ena polismannens fingrar och böjde dem bakåt. Mannen släppte greppet efter att ha pepparsprejats. Polismannen upplevde kraftig smärta och besökte akutmottagningen. Han hade besvär under flera månader. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten fann att polismannen hade utsatts för en allvarlig kränkning och tillerkände honom ersättning med 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 25 oktober 2023 i mål B 2850-23)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 5 000 kronor

En man hotade två poliser i samband med ett ingripande genom att uttala bl.a. att de inte kunde skydda sina familjer, att de skulle vänta och se, och liknande uttryck. När mannen senare visiterades på polisstationen upptäcktes en kniv i hans jackficka. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten bedömde att den tilltalade hade angripit polisernas privata sfär genom sina uttalanden och att kränkningen i någon mån hade förstärkts av polisernas insikt om att den tilltalade hade en kniv nära till hands. Var och en av poliserna tillerkändes yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 15 december 2023 i mål B 4458-23)

Försök till våld mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman; bett och bespottning – 10 000 kronor

En man angrep en polisman genom att dels försöka bita denne, dels spotta på denne. Detta hände i en polisbil under en transport. Mannen dömdes för försök till våld mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman. Tingsrätten fann att det var fråga om fysiska angrepp som gick

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

utöver vad en polis har att tåla i sin tjänsteutövning. Polismannen tillerkändes yrkade 10 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 15 december 2023 i mål B 6678-23)

Försök till våld mot tjänsteman och hot mot tjänsteman; spark som inte träffade och verbala hot – ingen ersättning

En man hade satts i baksätet på en polisbil. Han utdelade en spark mot en kvinnlig polis, som stod utanför bilen och klev åt sidan. Mannen uttalade senare ”hade jag varit loss hade jag slagit sönder dig” samtidigt som han krängde med kroppen. Mannen dömdes i tingsrätten för försök till våld mot tjänsteman och hot mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att brotten hade begåtts i samband med ett ingripande där mannen tidigare hade gjort ett aktivt motstånd, att polisen måste haft en hög mental beredskap, att sparken hade utdelats då den tilltalade var handfängslad och att den hade riktat sig mot ett område där polisen hade skyddsutrustning. Tingsrätten anförde vidare att även hotet hade uttalats då den tilltalade hade handfängsel på sig och att det inte hade riktat sig mot polisens personliga sfär. Tingsrätten fann att polisen därmed inte hade utsatts för en allvarlig kränkning. Skadeståndsyrkandet avslogs.

I hovrätten dömdes den tilltalade för ytterligare ett fall av försök till våld mot tjänsteman bestående i att han hade försökt att angripa även en manlig polis genom att rikta en spark (som inte träffade) mot denne. I fråga om skadestånd till den kvinnliga polisen gjorde hovrätten samma bedömning som tingsrätten. Hovrätten fann att inte heller gärningen mot den manliga polisen hade inneburit en sådan allvarlig kränkning att ersättning skulle utgå. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 15 december 2023 i mål B 4006-23)

Förgripelse mot tjänsteman; hot på internet – 8 000 kronor

En man hade tidigare omhändertagits av polis. Efter ingripandet hotade mannen den polis som hade tjänstgjort vid tillfället genom att publicera en Youtubefilm där han namngav polisen och uttalade ”I’m gonna ruin your life” och liknande. Mannen dömdes för förgripelse mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att polismän får anses ha en särskild beredskap för angrepp som sker med anledning av deras tjänst. I detta fall hade gärningen inte skett i samband med ett ingripande vilket gjorde att det framstod som genomtänkt. Det hade även publicerats öppet på internet och kunnat ses av många. Tingsrätten fann att kränkningen då var av ett sådant slag att polisen inte skulle anses ha en särskild beredskap för detta. Polisen tillerkändes ersättning för kränkning med 8 000 kronor.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 10 januari 2024 i mål B 1248-23)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 5 000 kronor

En man hotade en arrestantvakt när denne utövade tillsyn över honom på polishuset. Mannen var upprörd och uttalade, förutom okvädningsord, att han skulle hitta arrestantvaktens adress och döda denne. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann att angreppet hade anspelat på arrestantvaktens privata sfär och att det därför var en allvarlig kränkning. Han tillerkändes yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 12 januari 2024 i mål B 15352-23)

Hot mot tjänsteman; hot med yxa – ingen ersättning

En man, som var narkotikapåverkad, hade hotat en annan person med bl.a. en yxa och slagit sönder en ruta på dennes bil. Tre polismän anlände till platsen och den tilltalade höjde vid flera tillfällen yxan mot dem. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. I frågan om kränkningsersättning anförde tingsrätten i huvudsak följande. De angrepp som polismännen utsatts för hade varken riktat sig mot deras privata sfär eller varit fysiskt. Poliserna tillhörde insatsstyrkan och det var fråga om en ingripandesituation. De hade förstått att det var ett brådskande och allvarligt ärende och de visste att det rörde sig om en man med yxa. De var alla utbildade för liknande situationer och de var beväpnade, även om de inte hade med sig den skyddsutrustning som de annars brukade ha. Det stod därmed klart att poliserna, när de gick fram till den tilltalade, hade skäl för ökad beredskap för angreppet. Även om det inte ifrågasattes att poliserna hade upplevt händelsen som både skrämmande och obehaglig, bedömde tingsrätten att hoten inte hade inneburit en sådan allvarlig kränkning av deras personliga integritet att ersättning skulle utgå. Skadeståndsyrkandena avslogs.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 15 januari 2024 i mål B 4755-23)

Våld mot tjänsteman; sparkar och slag – 8 000 kronor

En 15-årig flicka angrep dels två väktare i samband med en biljettkontroll på en buss, dels en polisman vid ett efterföljande ingripande mot henne. Den manliga väktaren sparkade hon på benet, i skrevet och på handen, och den kvinnliga väktaren slog hon på bröstet och sparkade två gånger på benet. Polismannen sparkade hon i skrevet. Målsägandena orsakades smärta. Flickan dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att alla målsägandena som en följd av sina yrken haft en särskild beredskap att mötas med våld. Mot bakgrund av den nya lagstift-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ningen och att det varit fråga om relativt allvarligt våld ansåg tingsrätten dock att de alla tre hade utsatts för en allvarlig kränkning. Var och en av dem tillerkändes ersättning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 19 januari 2024 i mål B 4970-23)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet – 7 000 kronor

I samband med att en kvinna skulle omhändertas på grund av berusning slog hon en polisman hårt i ansiktet så att det uppstod smärta. Kvinnan dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att det hade varit en ingripandesituation och att polismannen fick anses ha haft en viss ökad beredskap, men att han hade fått ett plötsligt slag med kraft mot ansiktet. Sammantaget ansåg tingsrätten att han hade utsatts för en allvarlig kränkning. Polismannen tillerkändes ersättning med 7 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 22 januari 2024 i mål B 14129-23)

Våld mot tjänsteman; bett – 10 000 kronor

En man hade avvisats från en nattklubb. När han låg på mage med händerna i handfängsel på ryggen bet han en ordningsvakt i handen så att det uppstod smärta och sårskada. Mannen frikändes i tingsrätten.

Hovrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman. Hovrätten anförde att målsäganden i egenskap av ordningsvakt hade anledning att räkna med att mötas av visst våld när han ingrep mot den tilltalade. Genom att bita ordningsvakten i handen med sådan kraft att det orsakade sårskador ansåg hovrätten dock att den tilltalade hade utsatt denne för en så allvarlig kränkning att ersättning skulle utgå. Ordningsvakten tillerkändes yrkade 10 000 kronor. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 22 januari 2024 i mål B 4207-23)

Våld mot tjänsteman; spark i ansiktet – 8 000 kronor

En man angrep en ordningsvakt genom att sparka denne i ansiktet i samband med ett ingripande. Det uppstod rodnad och sårskada. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten anförde att en ordningsvakt måste vara beredd på att mötas av visst våld och hot och ha en större mental beredskap inför detta än andra. I det aktuella fallet rörde det sig dock om våld som tingsrätten ansåg gick utöver vad man som ordnings-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

vakt kan behöva tåla. Tingsrätten fann att det var en allvarlig kränkning. Ordningsvakten tillerkändes ersättning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 30 januari 2024 i mål B 12493-23)

Våld mot tjänsteman; spark på benet – 5 000 kronor

I samband med ett ingripande sparkade en man en ordningsvakt på benet så att denne föll till marken. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Ordningsvakten tillerkändes yrkade 5 000 kronor för kränkning.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 31 januari 2024 i mål B 670-23)

Våld mot tjänsteman; knytnävsslag i bröstet – ingen ersättning

I samband med att en kvinna skulle avvisas från en restaurang utdelade hon ett slag med knuten hand i bröstet på en ordningsvakt så att det uppstod kvardröjande smärta. Kvinnan frikändes i tingsrätten.

Hovrätten dömde kvinnan för våld mot tjänsteman. Det våld som ordningsvakten hade mötts av när han gjorde sitt ingripande bedömde hovrätten dock inte som så allvarligt att det berättigade till kränkningsersättning. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 2 februari 2024 i mål B 60-24)

Våld mot tjänsteman; spark – 5 000 kronor

Under en skyddsvisitation sparkade en man en polis så att denne föll omkull och skadade underarmen. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten ansåg att mannen skulle betala kränkningsersättning. Polisen tillerkändes yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 2 februari 2024 i mål B 1901-23)

Hot mot tjänsteman; hot med kniv – 7 000 kronor

En man hade stulit matvaror i en butik och anträffades på bar gärning. När två ordningsvakter skulle ta tillbaka varorna satte sig mannen till motvärn genom att rikta en kniv mot dem. Tingsrätten dömde mannen för hot mot tjänsteman. Var och en av ordningsvakterna tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 7 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 7 februari 2024 i mål B 7132-22)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld och hot mot tjänsteman; sparkar på benet samt verbala hot – ingen ersättning

En kvinna greps på grund av misstankar om stöld i butik vid två tillfällen. Vid det ena tillfället hotade hon en ordningsvakt genom att uttala ”du ska få se vad dödshot är”. Vid det andra tillfället utdelade hon sparkar som träffade två ordningsvakters ben så att det gjorde ont samt uttalade ett flertal dödshot mot dem och ytterligare en ordningsvakt. Tingsrätten dömde kvinnan för våld mot tjänsteman och hot mot tjänsteman. Tingsrätten ansåg att kvinnans agerande hade inneburit en allvarlig kränkning av var och en av ordningsvakterna. De tillerkändes ersättning med 8 000 kronor respektive 10 000 kronor.

Hovrätten fann i fråga om de hot som kvinnan uttalat att det hade varit enstaka dödshot som inte hade riktat sig mot någon av ordningsvakternas privata sfär. När det gällde sparkarna bedömde hovrätten att de hade utdelats i syfte att undkomma eller försvåra ingripandet och att de, såvitt framkommit, inte hade orsakat annat än övergående smärta. Varken hoten eller de fysiska angreppen ansågs ha utgjort en allvarlig kränkning. Skadeståndsyrkandena avslogs. (Hovrätten för Övre Norrlands dom den 8 februari 2024 i mål B 1052-23)

Hot mot tjänsteman; hot med kniv – 5 000 kronor

En man misstänktes för ett butikstillgrepp. När en väktare ingrep mot mannen gjorde han våldsamt motstånd samt visade under tumultet en kniv och riktade den mot väktarens huvud. Kniven var inplastad och försedd med skydd för eggen. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten ansåg att mannens agerande gick utöver vad väktaren borde ha haft beredskap för vid ingripandet. Väktaren tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 12 februari 2024 i mål B 104-24)

Hot mot tjänsteman och försök till våld mot tjänsteman; hot med kniv och slag med batong som inte träffade – ingen ersättning

En narkotikapåverkad man i ett psykosliknande tillstånd hotade fyra poliser när de skulle omhänderta honom. Mannen höll i en kniv som han trots uppmaningar vägrade att släppa. Han viftade också med en batong. Tingsrätten dömde mannen för grovt hot mot tjänsteman och tillerkände en av poliserna ersättning för kränkning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten, som fann det styrkt att mannen hade försökt att slå bl.a. den aktuella polismannen med batongen, dömde honom för hot mot tjänsteman och försök till våld mot tjänsteman. Hovrätten anförde i

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

skadeståndsdelen att polisen hade utsatts för den aktuella brottsligheten i tjänsten och fick anses ha haft särskild beredskap för angreppet. Det fanns enligt hovrätten skäl att se allvarligt på hotet, och angreppet var också fysiskt såvitt avsåg försöket att slå med batongen. Dessa omständigheter talade för att kränkningen skulle bedömas som allvarlig. Andra omständigheter talade dock enligt hovrätten i motsatt riktning. Hovrätten beaktade i detta avseende att polisen, när han gick in i lägenheten, var medveten om mannens psykiska tillstånd och att denne sannolikt var beväpnad. Polisen hade också förklarat att han insåg att situationen kunde bli väldigt farlig. Han hade alltså skäl till ökad beredskap för att möta visst fysiskt motstånd. Detta förhållande och den omständigheten att det fysiska angreppet inte var alltför allvarligt ledde hovrätten till slutsatsen att polisen inte hade rätt till kränkningsersättning. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 15 februari 2024 i mål B 2001-23)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – ingen ersättning

En man hotade tre poliser i anslutning till att de grep och transporterade honom. Mannen gjorde ett flertal hotfulla yttranden i stil med: ”din lilla horunge du ska få, jag ska spräcka näsbenet på dig”, ”ni åtta horungar som kommer få stryk av mig, tror ni att ni vinner i dag, då tror ni fel”, ”du kommer få se hur fort det kommer att smälla” och ”vänta tills ni är på min bakgård, där är det jag som är Tarzan och där kommer du få hänga i ett rep.” Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten bedömde uttalandena som så allvarliga att de skäligen inte skulle ingå i vad en polis ska behöva acceptera i sin tjänsteutövning. Tingsrätten lade särskild vikt vid att hoten hade upprepats och pågått under närmare 45 minuter samt att mannen hade varit utåtagerande, aggressiv och påverkad under hela perioden. Var och en av poliserna tillerkändes kränkningsersättning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten avslog skadeståndsyrkandena och anförde i huvudsak följande. Hotelserna hade varit av relativt allvarligt slag. Det hade dock rört sig om en situation där polis hade ingripit mot mannen på grund av brottsmisstankar. Polismännen måste ha haft beredskap för att mannen, när denne skulle föras till sjukhus för blodprovstagning och därefter till arresten, skulle vara kraftigt utagerande. De hot som mannen gjort sig skyldig till hade inte varit av sådant slag att de kunde anses ha riktat sig mot någon av polismännens privata sfär på sätt som avses i 2 kap. 3 § andra stycket skadeståndslagen. Även om det hade rört sig om ett relativt långvarigt förlopp var omständigheterna sammantagna inte sådana att det hade varit fråga om en sådan kränkning som borde ge rätt till ersättning. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 9 februari 2024 i mål B 1042-24)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld mot tjänsteman; skallning i ansiktet – 8 000 kronor

En man misstänktes för att ha stulit ett köttpaket från en butik. När väktare ingrep blev mannen aggressiv och utdelade en skallning som träffade väktaren på kinden. Det uppstod smärta och ett blåmärke. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten tillerkände väktaren ersättning för kränkning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 22 februari 2024 i mål B 1152-24)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet – ingen ersättning

Två väktare skulle kontrollera innehållet i en 17-årig pojkes väska på ett festivalområde. När pojken försökte fly från platsen grep en av väktarna tag i väskan. Pojken svingade då sin högerarm bakåt så att väktaren träffades i ansiktet. Väktaren drabbades av momentan smärta och en smärre rodnad vid ena örat. Pojken frikändes i tingsrätten.

Hovrätten dömde pojken för våld mot tjänsteman. I skadeståndsfrågan anförde hovrätten bl.a. att det inte hade rört sig om ett angrepp mot väktarens privata sfär men väl om ett fysiskt angrepp. Det skulle emellertid vägas in att det hade handlat om ett förhållandevis ringa våld som hade utövats i syfte att undkomma ett ingripande. Mot den bakgrunden ansåg hovrätten att angreppet inte hade inneburit en så allvarlig kränkning att den berättigade till ersättning. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 22 februari 2024 i mål B 353-24)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet m.m. – 5 000 kronor

I samband med att en man skulle avvisas från en restaurang utdelade han slag som träffade hakan och halsen på den ingripande ordningsvakten. Det uppstod åtminstone viss momentan smärta. Tingsrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman och tillerkände ordningsvakten ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten (majoriteten) fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 23 februari 2024 i mål B 409-24)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 5 000 kronor

En man avlägsnades av ordningsvakt från en buss eftersom han saknade giltig biljett. Mannen gjorde motstånd och uttalade bl.a. att han visste var ordningsvakten bodde och att han inte kommer att visa någon hänsyn. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann att hoten, genom att de hänvisat till ordningsvaktens bostad, hade riktat

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

sig mot dennes privata sfär. Ordningsvakten tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 5 mars 2024 i mål B 4798-23)

Grovt hot mot tjänsteman; hot med slagträ och knivar – 15 000 kronor

Polis hade beordrats till en adress efter att grannar larmat om att en man försökte slå sig in i en lägenhet. På platsen uttryckte en kvinna oro över att mannen försökte skada sig själv och att han hade kniv. Två polismän tog sig in i trapphuset. Mannen gick mot poliserna med ett metallslagträ höjt över axeln i den ena handen och två knivar riktade mot poliserna i den andra handen. Han hörsammade inte polisens uppmaningar att släppa föremålen. När han tagit ytterligare några steg mot dem avvärjde den ena polismannen hotet genom att avlossa sitt tjänstevapen. Tingsrätten dömde mannen för grovt hot mot tjänsteman. Var och en av poliserna tillerkändes ersättning för kränkning med 15 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. I skadeståndsfrågan anförde hovrätten sammanfattningsvis att den gärning som poliserna hade utsatts för, med hänsyn både till deras yrkesroll som ingripande poliser och till vad de hade känt till om situationen inför ingripandet, gick utöver vad de utifrån en objektiv bedömning fick anses ha haft beredskap för. (Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 28 februari 2024 i mål B 64-24)

Våld mot tjänsteman; spark mot höften och grepp m.m. om armen – 10 000 kronor

En man uppträdde hotfullt på en restaurang och avvisades av ordningsvakt. Mannen gjorde motstånd och vred om ordningsvaktens arm och knäade eller sparkade henne i sidan vid höften. Ordningsvakten fick en muskelskada i axeln samt blåmärken och smärta. Tingsrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman och tillerkände ordningsvakten ersättning för kränkning med yrkade 10 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 4 mars 2024 i mål B 5000-23)

Försök till grovt våld mot tjänsteman; angrepp med brinnande föremål – ingen ersättning

Två poliser biträdde som förhandlare en insatsstyrka som skulle gripa en man som hade förskansat sig i en lägenhet. Mannen kastade ett brinnande föremål mot dem när de befann sig i trapphuset. En person hann

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

stänga dörren när föremålet kastades. Tingsrätten dömde mannen för försök till grovt våld mot tjänsteman och tillerkände var och en av poliserna ersättning för kränkning med yrkade 10 000 kronor.

Hovrätten avslog skadeståndsyrkandena och anförde i huvudsak följande. Det våld som riktades mot poliserna, genom att personen kastade ett brinnande föremål som orsakade en kraftigt uppflammande eld, i och för sig var farligt och överrumplande. De hade dock på förhand fått information om att personen tidigare hade uppträtt aggressivt samt att han var beväpnad med ett svärd och ett spjut. Deras kollegor var utrustade med bl.a. en sköld, och en stegbil från brandkåren stod i beredskap ute på gatan. Våldet riktades mot dem efter att de under en ganska lång tid hade försökt att få till stånd en dialog. Enligt hovrättens mening hade omständigheterna därmed varit sådana att de haft en särskild beredskap för att utsättas för ett fysiskt angrepp som kom att ske. Av betydelse var vidare att även om försöksbrottet hade varit fysiskt i den mening som avses i skadeståndslagen, hade det tack vare tillfälliga omständigheter inte fullbordats och därmed inte orsakat några skador. Inte heller hade det varit fråga om ett angrepp mot polisernas privata sfär. Mot denna bakgrund gjorde hovrätten sammantaget bedömningen att poliserna inte hade utsatts för ett sådant brottsligt angrepp i tjänsten som gav dem rätt till kränkningsersättning. (Svea hovrätts dom den 7 mars 2024 i mål B 379-24)

Grovt hot mot tjänsteman; verbala hot och utfall med glasskärvor – 20 000 kronor

Två poliser fick i uppdrag att bistå ambulans i ett ärende som rörde psykisk ohälsa på ett akutboende. När de anlände fick de veta att en man ”gick bärsärk” på fjärde våningen. När de försökte få mannen att komma ut, uttalade han dödshot och gjorde aggressiva utfall mot dem. Mannen, som var påverkad av narkotika och alkohol, tog därefter upp glasskärvor från golvet och gjorde ytterligare utfall mot poliserna på fem till sex meters avstånd. Tingsrätten dömde mannen för grovt hot mot tjänsteman. Var och en av poliserna tillerkändes ersättning för kränkning med 20 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. I skadeståndsfrågan anförde hovrätten bl.a. att poliserna i det aktuella fallet hade fått i uppdrag att utföra ett rutinärende. Även om de hade fått information om att mannen var utåtagerande och hade betett sig ”galet” eller ”gått bärsärk” innebar inte detta att de haft anledning att förvänta sig den typ av angrepp som de sedan blev utsatta för. Dessa förhållanden i förening med själva angreppet medförde att poliserna var berättigade till kränkningsersättning med yrkade belopp. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 8 mars 2024 i mål B 342-24)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Hot mot tjänsteman; hot med yxa – ingen ersättning

Polis beordrades till en adress med anledning av att en man uppträtt aggressivt. När de anlände höll mannen en yxa och gick mot dem. Mannen slog sig på bröstet och skrek vid upprepade tillfällen ”skjut mig”. Tingsrätten dömde mannen för grovt hot mot tjänsteman och tillerkände var och en av poliserna ersättning för kränkning med 20 000 kronor.

Hovrätten bedömde gärningen som hot mot tjänsteman av normalgraden. I fråga om skadestånd anförde hovrätten bl.a. att det fanns anledning att se allvarligt på hoten, men att angreppet inte hade riktat sig mot polisernas privata sfär eller varit fysiskt. Hovrätten konstaterade att det hade varit fråga om en ingripandesituation och att båda poliserna redan innan de kom till platsen hade fått information om att de skulle leta efter en man som var beväpnad med yxa och som betett sig aggressivt och hotat människor. De var utbildade för liknande situationer, de samlades i närheten och anlände sedan till platsen med förstärkningsvapen och skyddsutrustning. Enligt hovrätten stod det klart att poliserna var väl förberedda och hade haft beredskap för att mannen var beväpnad och att de kunde mötas av motstånd. Även om det inte ifrågasattes att poliserna upplevt händelsen som skrämmande och obehaglig ansåg hovrätten att gärningen objektivt sett inte inneburit en sådan allvarlig kränkning av deras personliga integritet att ersättning skulle utgå. Skadeståndsyrkandena avslogs. (Svea hovrätts dom den 20 mars 2024 i mål B 1538-24)

Våld mot tjänsteman; påbackning med personbil – 30 000 kronor

I samband med ett ingripande försökte en man med en personbil flera gånger backa in i en polisbil som två polismän färdades i. Till följd av kollisionerna upplevde poliserna smärta och ömhet i nacken. Tingsrätten dömde mannen för försök till grov misshandel och tillerkände var och en av poliserna ersättning för kränkning med 40 000 kronor.

Hovrätten bedömde gärningen som våld mot tjänsteman och ansåg att skälig ersättning för kränkning till var och en poliserna uppgick till 30 000 kronor. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 21 mars 2024 i mål B 1601-24)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld mot tjänsteman; skallning i ansiktet – 5 000 kronor

I samband med att en man skulle beläggas med handfängsel skallade han den ingripande polisen i ansiktet så att det uppstod smärta och ömhet. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten tillerkände polisen ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 24 mars 2024 i mål B 4914-23)

Grovt våld mot tjänsteman; angrepp med personbil – 10 000 kronor

En polisman genomförde ett fordonsstopp och kontroll av person. I samband med att polismannen lutade sig in i en personbil förde föraren bilen framåt så att polismannen drogs med i färden, med halva kroppen utanför personbilen. Efter ett femtiotal meter föll han och orsakades ett brutet finger, blödning i ett finger och smärta. Föraren dömdes för grovt våld mot tjänsteman. Polismannen tillerkändes ersättning för kränkning med 10 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 27 mars 2024 i mål B 9196-23)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 8 000 kronor

En 16-årig pojke omhändertogs av polis. Under transporten till polisstationen uttalade han upprepade gånger hotelser med innebörd att han skulle döda de båda polismännen och deras familjer. Pojken dömdes för hot mot tjänsteman. Var och en av poliserna tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 3 april 2024 i mål B 688-24)

Grovt hot mot tjänsteman; hot med kniv – 10 000 kronor

Två poliser skulle delge en man ett beslut om kontaktförbud i mannens bostad. De väntade sig inte något problem med detta och hade inte någon särskild säkerhetsutrustning. På platsen hotade mannen dem genom att ta fram en morakniv som han riktade mot dem från cirka två meters håll när de befann sig i ett trängt läge. Tingsrätten dömde mannen för grovt hot mot tjänsteman. Var och en av poliserna tillerkändes ersättning för kränkning med 10 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 3 april 2024 i mål B 4031-23)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Förgripelse mot tjänsteman; kränkande tillmälen m.m. – 5 000 kronor

En man, som vid tidigare tillfällen hade varit föremål för ingripanden, kallade en polisman bl.a. ”jävla råtta” eller liknande. Han bröstade även upp sig och ställde sig alldeles framför polisen samt uttalade bl.a. att denne var en feg polis som gömde sig bakom pistol och bricka. Mannen frikändes i tingsrätten.

Hovrätten dömde mannen för förgripelse mot tjänsteman och tillerkände polisen ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 8 april 2024 i mål B 1415-24)

Våld mot tjänsteman; spark på benet – 5 000 kronor

Två ordningsvakter skulle avvisa en man från en nattklubb. I samband med ingripandet sparkade mannen en av ordningsvakterna på benet så att det uppstod smärta. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten fann att angreppet gick utöver den förhöjda beredskap som ordningsvakten kunde förväntas ha inför ingripandet och tillerkände honom yrkade 5 000 kronor för kränkning.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 11 april 2024 i mål B 14815-23)

Hot mot tjänsteman; verbalt hot – ingen ersättning

En man skulle avvisas från en nattklubb på grund av påstådda trakasserier mot en bartender. I samband med ingripandet hotade han en ordningsvakt att skada eller döda denne. Mannen frikändes i tingsrätten.

Hovrätten dömde mannen för hot mot tjänsteman. I fråga om ersättning för kränkning anförde hovrätten bl.a. att det visserligen hade varit fråga om dödshot, vilket var allvarligt, men att hotet dock inte hade riktat sig mot ordningsvaktens privata sfär eller klart förstärkts på något sätt. Hovrätten bedömde därför att hotet inte hade varit av sådant slag att det utgjort en allvarlig kränkning av ordningsvaktens personliga integritet. Skadeståndsyrkandet avslogs. (Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 22 april 2024 i mål B 1204-23)

Våld och hot mot tjänsteman; verbalt hot och spark – 5 000 kronor

Polis tillkallades till en plats med anledning av en misstänkt skadegörelse. En man, som var berusad, anträffades och omhändertogs. I samband med ingripandet utdelade mannen en spark som träffade polisens hand samt uttalade hot om att skjuta polisen i huvudet. Tingsrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman och hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann att angreppet, främst hotet, hade varit sådant att det utgjort en

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

allvarlig kränkning som gått utöver vad polisen måste vara beredd på att utstå i tjänsten. Polisen tillerkändes ersättning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 22 april 2024 i mål B 14764-23)

Hot mot tjänsteman; hot med kniv – 20 000 kronor

En man angrep en ordningsvakt när denne skulle avvisa honom från en galleria på grund av alkoholförtäring på allmän plats. Det uppstod tumult. Mannen höll i en kniv, gick mot ordningsvakten och gjorde utfall samt uttalade att han skulle döda denne. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten tillerkände ordningsvakten ersättning för kränkning med 30 000 kronor.

Hovrätten fann att skälig ersättning för den kränkning som ordningsvakten utsatts för motsvarade 20 000 kronor. (Svea hovrätts dom den 25 april 2024 i mål B 3518-24)

Våld mot tjänsteman; knuffar m.m. – 5 000 kronor

Med anledning av ett bråk trädde en ledig polisman i tjänst och ingrep mot en man. Mannen knuffade polisen ett flertal gånger. Han satt sedan över denne när denne låg på marken och tryckte sina händer i dennes ansikte. Det uppstod smärta och rivsår. Mannen frikändes i tingsrätten.

Hovrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman. Polisen tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 3 maj 2024 i mål B 989-24)

Våld mot tjänsteman; slag i huvudet – 5 000 kronor

I samband med att en man skulle avvisas från en nattklubb på grund av berusning utdelade han ett slag som träffade den ingripande ordningsvakten i huvudet. Slaget orsakade smärta. Tingsrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman. Ordningsvakten tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 3 maj 2024 i mål B 2598-24)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld mot tjänsteman; bakåtböjning av finger – 5 000 kronor

En man tog tag i en polismans pekfinger och böjde det bakåt i samband med ett omhändertagande. Detta orsakade smärta. Tingsrätten dömde mannen för våld mot tjänsteman och tillerkände polisen ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 6 maj 2024 i mål B 2921-24)

Våld respektive hot mot tjänsteman och försök till våld mot tjänsteman; slag i ansiktet, verbala hot och försök till bett – 8 000 kronor respektive ingen ersättning

Tre ordningsvakter omhändertog en 16-årig flicka på grund av berusning och hon fördes till ett s.k. avräkningsrum. Enligt åtalet hotade hon den ena ordningsvakten genom att uttala att hon skulle döda dennas pappa, vidare försökte hon bita den andra ordningsvakten i handen och dessutom slog hon den tredje ordningsvakten i ansiktet. Flickan frikändes i tingsrätten.

Hovrätten fann att åtalet var styrkt och dömde flickan för hot mot tjänsteman, försök till våld mot tjänsteman och våld mot tjänsteman. Hovrätten ansåg inte att den kränkning som de två första ordningsvakterna hade utsatts för (genom hot och försök till bett) hade varit så allvarliga att de hade rätt till ersättning. Deras skadeståndsyrkanden avslogs. Den tredje ordningsvakten, som hade blivit utsatt för ett uppsåtligt fysiskt angrepp, bedömdes däremot ha utsatts för en allvarlig kränkning. Han tillerkändes yrkade 8 000 kronor. (Svea hovrätts dom den 8 maj 2024 i mål B 3461-24)

Hot mot tjänsteman; hot via e-post – 10 000 kronor

En man hotade via e-post en polis efter att denne hade deltagit i en husrannsakan. Innebörden av meddelandena var att mannen tillsammans med andra personer skulle ta sig in hos polisen och dennes familj i hemmet och att polisen där skulle utsättas för misshandel och skadegörelse. Tingsrätten dömde mannen för hot mot tjänsteman och tillerkände polisen ersättning för kränkning med yrkade 10 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 8 maj 2024 i mål B 4138-24)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 5 000 kronor

En man hotade vakthavande befäl vid häktet när denne försökte förklara reglerna om kontakt med omvärlden vid restriktioner. Mannen skrek åt befälet och uttalade att han skulle döda denne och dennes husdjur. Tingsrätten dömde mannen för hot mot tjänsteman och tillerkände målsäganden ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 13 maj 2024 i mål B 1390-24)

Grovt våld mot tjänsteman; sparkar i huvudet – 20 000 kronor

Två poliser omhändertog en man på grund av berusning. Under transporten till polisstationen utdelade mannen två sparkar som träffade den ena polismannen i huvudet. Tingsrätten dömde mannen för grovt våld mot tjänsteman och tillerkände polismannen yrkade 20 000 kronor för kränkning.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 13 maj 2024 i mål B 1956-24)

Grovt våld mot tjänsteman; kastande av kokhett vatten – 20 000 respektive 40 000 kronor

Två poliser skulle omhänderta en man som enligt uppgift var våldsbenägen. Mannen, som befann sig i sin lägenhet, kastade kokhett vatten på dem. Båda poliserna fick smärta och brännskador/rodnader i ansiktet och på huvudet. Den ena fick även blåsbildning och hudavlossning i bl.a. ansiktet. Mannen dömdes för grovt våld mot tjänsteman. Poliserna tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 20 000 kronor respektive 40 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 16 maj 2024 i mål B 3356-24)

Våld mot tjänsteman; slag i huvudet – 5 000 kronor

I samband med att en man skulle avvisas från en tågstation slog han en ordningsvakt i huvudet, vid tinningen, så att det uppstod rodnad och smärta. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Ordningsvakten tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 27 maj 2024 i mål B 1455-24)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 8 000 kronor

Medan en man var frihetsberövad hotade han en kriminalvårdare efter att hon motsatt sig hans begäran om att få ringa till sin försvarare. Mannen uttalade bl.a. ”jiddrar man med mig, har man dött för mindre”, ”vänta tills jag muckar, du är den första som kommer bli drabbad, de som jiddrar med mig kommer våldtas”, ”jag sitter inte för alltid, när jag kommer ut kommer jag döda din familj, jag kommer döda dina barn”, eller liknande. Vid ett annat tillfälle hotade han en annan kriminalvårdare efter att hon motsatt sig hans begäran om att få sina inköpta varor från häktets kiosk. Mannen formade händerna som ett vapen, namngav målsäganden upprepade gånger och uttalade flera hotelser, bl.a. ”vet du vem jag är”, ”jag kommer ut om tre månader och då ska jag stå utanför häktet och vänta på dig”, ”utav hela Sverige jag kommer satsa på dig, vet du vem jag är” eller liknande. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann att hoten haft en sådan personlig karaktär och utgjort ett sådant klart angrepp på målsägandenas privata integritet, att det gick utöver vad de ska tåla i sin yrkesroll. Var och en av kriminalvårdarna tillerkändes ersättning för kränkning med 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 30 maj 2024 i mål B 1716-24)

Förgripelse mot tjänsteman; bespottning – 10 000 kronor

I samband med en kroppsbesiktning spottade en kvinna en polis i ansiktet. Kvinnan dömdes för förgripelse mot tjänsteman. Tingsrätten tillerkände polisen ersättning för kränkning med yrkade 10 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Svea hovrätts dom den 4 juni 2024 i mål B 2740-24)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet – 5 000 kronor

En kvinna angrep en ordningsvakt när denne skulle avlägsna henne från en restaurang. Kvinnan svingade ett slag som träffade ordningsvakten i ansiktet så att det uppstod smärta. Kvinnan dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten fann att ordningsvakten utsatts för en allvarlig kränkning och tillerkände honom yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 5 juni 2024 i mål B 1940-24)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – ingen ersättning

En man angrep en polis med hot om våld när denne i samband med en sjukhustransport tog tag i mannens arm. Mannen sade till polisen att denne ”skulle få se” om denne inte släppte armen och ”du vet inte vad

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

jag är kapabel till", eller liknande. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. I skadeståndsfrågan anförde tingsrätten i huvudsak följande. Angreppet skedde plötsligt i en situation där polisen efter en transport – under vilken mannen förhållit sig lugn och det därför inte ansetts nödvändigt att belägga honom med handfängsel – skulle föra in mannen till akutmottagningen för blodprovstagning. Situationen hade inte varit sådan att polisen kunde anses ha haft särskild beredskap för att utsättas för upprepade verbala hot på det sätt som skedde. Bedömningen av om kränkningen varit allvarlig skulle därför göras på sedvanligt sätt. Enligt tingsrättens mening måste mannens handlande anses innebära en kränkning av så allvarligt slag som avses i 2 kap. 3 § skadeståndslagen. Polisen tillerkändes ersättning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten avslog skadeståndsyrkandet och anförde följande. Det hot som polisen utsatts för hade uppenbarligen kommit oväntat för honom, eftersom han beskrivit att stämningen i bilen under transporten dessförinnan var god. Trots att hotet varit straffbart och upplevts som obehagligt nådde det inte upp till den nivå som krävs för att ett hot mot en polisman i tjänst ska vara en skadeståndsgrundande kränkning. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 5 juni 2024 i mål B 1112-24)

Hot mot tjänsteman; hot med trasig glasflaska – ingen ersättning

En man slog och högg en person med en kniv och en trasig glasflaska. När tre poliser skulle avbryta mannen riktade han den trasiga glasflaskan mot dem. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. I skadeståndsfrågan anförde tingsrätten att det hot som poliserna utsatts för inte hade varit så allvarligt att det gått utöver vad en polis har att räkna med i en ingripandesituation. Skadeståndsyrkandena avslogs.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 5 juni 2024 i mål B 1621-24)

Våld mot tjänsteman; sparkar och rivningar m.m. – ingen ersättning

Två poliser skulle i anledning av ett beslut om omhändertagande transportera en man till psykiatriska kliniken. När de närmade sig behövde mannen få frisk luft. Utan förvarning kastade han sig ut ur bilen och försökte ta den ena polisens tjänstevapen genom att rycka och slita i hölstret. Till slut fick polisen ner mannen på marken. Den andra polisen ingrep då och satte sig över mannens ben. Mannen fortsatte att sparka och riva och slita i de båda poliserna. De orsakades smärta, blåmärken och rivmärken. Det visade sig senare att mannen led av en psykos. Mannen dömdes för bl.a. våld mot tjänsteman. Tingsrätten

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

fann att båda poliserna utsatts för en allvarlig kränkning och tillerkände var och en av dem ersättning med vitsordade 15 000 kronor.

Hovrätten avslog skadeståndsyrkandena och anförde att med beaktande av den uppgift som poliserna hade att utföra måste de vid en objektiv bedömning anses ha haft en särskild beredskap för att utsättas för angrepp. Hovrätten anförde vidare att en av poliserna också hade beskrivit att han fick en känsla av att allt inte stod rätt till med mannen när de stannade polisbilen. Vid en helhetsbedömning ansåg hovrätten, till skillnad från tingsrätten, att det våld som poliserna utsatts för inte kunde anses ha gått utöver vad de hade haft att ha beredskap inför. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 5 juni 2024 i mål B 1881-24)

Hot mot tjänsteman; verbala hot – 8 000 kronor

En man som var intagen på häktet hotade vid två skilda tillfällen en kriminalvårdare. Vid det ena tillfället sade mannen att han skulle ”spränga din bostad och din bostadsdörr, boom boom boom”. Vid det andra tillfället uttalade han ”fattar du inte att jag kommer att klippa dig när jag får tillfälle”. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Kriminalvårdaren tillerkändes ersättning för kränkning med 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten för Västra Sveriges dom den 18 juni 2024 i mål B 3562-24)

Våld mot tjänsteman; slag i ansiktet – 8 000 kronor

Två poliser ingrep mot en berusad man som gick utmed en riksväg. Mannen utdelade två hårda slag i ansiktet på den ena polisen. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Polisen tillerkändes ersättning för kränkning med 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 19 juni 2024 i mål B 2354-24)

Hot mot tjänsteman; verbalt hot – 8 000 kronor

En man hotade en arrestantvakt genom att uttala ”jag ska döda dig, din jävla hora” eller liknande. Mannen dömdes för hot mot tjänsteman. Tingsrätten fann att mannens hot även innefattade att han skulle leta upp arrestantvaktens bostad och att angreppet således hade riktat sig mot den privata sfären. Arrestantvakten tillerkändes ersättning för kränkning med yrkade 8 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 24 juni 2024 i mål B 1667-24)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Våld mot tjänsteman; strupgrepp – 5 000 kronor

I samband med ett ingripande tog en man ett s.k. nacklås och tryckte med armen mot struphuvudet på en ordningsvakt. Det uppstod smärta, ömhet och andningssvårigheter. Mannen dömdes för våld mot tjänsteman. Tingsrätten tillerkände ordningsvakten ersättning för kränkning med yrkade 5 000 kronor.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom. (Göta hovrätts dom den 24 juni 2024 i mål B 1502-24)

6.7 Överväganden

6.7.1 Lagändringen har lett till den eftersträvade förändringen av rättspraxis

Bedömning: Lagändringen 2022 har lett till att poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap i fler fall än tidigare får kränkningsersättning, i vart fall när de har utsatts för fysiska angrepp som inte är av alltför lindrigt slag. Det som eftersträvades med lagändringen förefaller alltså ha uppnåtts.

Skälen för bedömningen

Det har ännu inte gått någon längre tid sedan 2022 års lagändring. Utvärderingen görs således i ett förhållandevis tidigt skede och det tillgängliga underlaget är därför något begränsat. Med detta sagt kan det konstateras att den nya bestämmelsen ändå har hunnit att tillämpas i såväl tingsrätt som hovrätt i så pass många mål att det går att se relativt tydliga tendenser på vad lagändringen har lett till i rättspraxis.

När det gäller brottsliga angrepp som riktar sig mot den privata sfären medförde sådana även tidigare vanligen rätt till kränkningsersättning. Lagändringen syftade härvidlag närmast till att tydliggöra vad som redan gällde, och som även fortsättningsvis skulle gälla. (Se prop. 2021/22:198 s. 28.) Hot och andra verbala angrepp som har en personlig karaktär, exempelvis sådana som är kopplade till den angripne som privatperson utanför arbetssituationen, eller som anspelar på dennes familj eller andra närstående leder också i

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

rättstillämpningen generellt sett till att kränkningen bedöms som allvarlig. Andra mera allmänt hållna hotfulla uttalanden om att döda eller skada kan däremot fortfarande anses ligga under gränsen för vad som berättigar till ersättning. Det kan gälla även om det är fråga om upprepade och grova yttranden. Det förekommer emellertid att även detta slags angrepp bedöms utgöra allvarliga kränkningar beroende på omständigheterna. På samma sätt som tidigare spelar den angripnes beredskap i det enskilda fallet stor roll, och i enlighet med den intention som uttrycks i förarbetena är bedömningarna också över lag nyanserade. Även efter lagändringen anses det som utgångspunkt inte ha inneburit en allvarlig kränkning i de fall en polis har utsatts för hot i en ingripandesituation där den berörda polismannen i förväg har fått information om de aktuella förhållandena och är utrustad för att möta den specifika typen av angrepp som han eller hon måste ha varit inställd på. Det gäller även om det är fråga om hot med kniv eller andra tillhyggen och vapen. De bedömningar som görs i rättspraxis av sådana situationer ligger på det stora hela väl i linje med uttalandena i förarbetena, som bl.a. ger som exempel på att en polis i den nationella insatsstyrkan som ska genomföra ett planerat ingripande av en omvittnat farlig person får anses ha beredskap för allvarligare angrepp än andra (prop. 2021/22:198 s. 53). När angreppet ligger utanför vad tjänstemannen haft anledning att vara förberedd på anses det däremot finnas rätt till kränkningsersättning.

Lagändringen syftade framför allt till att poliser och andra med särskild beredskap skulle få kränkningsersättning i fler fall när de utsattes för fysiska angrepp som inte var av lindrigare slag. Enligt förarbetena ställde domstolarna i tidigare praxis förhållandevis höga krav på ett fysiskt angrepp för att det skulle anses innebära en allvarlig kränkning. (Se a. prop. s. 28.) Uppsåtligt våld i form av t.ex. knytnävsslag i ansiktet, sparkar mot känsliga delar av kroppen, bett på oskyddade kroppsdelar, klös i ansiktet eller på andra oskyddade delar av kroppen och liknande borde, enligt förarbetena, normalt leda till att angreppet bedömdes utgöra en allvarlig kränkning. Och detsamma borde gälla angrepp med någon form av vapen eller annat tillhygge liksom t.ex. bespottning. Däremot borde, enligt förarbetena, lindrigare fysiska angrepp som utgjorde rena försök att undkomma eller försvåra ingripandet lika lite som tidigare normalt

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

anses utgöra allvarliga kränkningar i skadeståndsrättslig mening. (Se a. prop. s. 54.)

Den praxis som hittills har utvecklats i hovrätterna tyder på att man i rättstillämpningen väl följer dessa förarbetsuttalanden och att det knappast förekommer att exempelvis knytnävsslag mot ansiktet, bett, skallningar eller sparkar mot huvudet inte ger rätt till kränkningsersättning. Också försök till sådana angrepp har i flera fall ansetts innebära en allvarlig kränkning. Före lagändringen var det däremot mer vanligt att exempelvis slag och rivningar i ansiktet ansågs ligga inom ramen för den beredskap som en polis eller ordningsvakt får antas ha vid ett ingripande (jfr NJA 2012 s. 711). På samma sätt som tidigare anses också bespottning regelmässigt ge rätt till ersättning för kränkning.

Om det däremot har varit fråga om fysiska angrepp av mer bagatellartat slag, som inte orsakat annat än relativt snabbt övergående smärta, kan bedömningen i praxis bli att kränkningen inte anses som allvarlig, i vart fall när gärningen är ett led i ett försök att undkomma det aktuella ingripandet. Det kan röra sig om exempelvis sparkar mot benet eller slag mot bröstet. Också detta ligger i linje med lagstiftningens motiv.

Lagändringen förefaller alltså ha lett till den eftersträvade förändringen av praxis.

En annan sak är att de belopp som döms ut i många fall ligger kvar på de lägre nivåer som gällde före 2022 års reform. I det stora flertalet fall tycks detta bero på att högre belopp inte har begärts och därför av processuella skäl inte heller har kunnat dömas ut. För att de förbättringar och höjningar som har genomförts ska få fullt genomslag är det nödvändigt att de också uppmärksammas och tas i anspråk av dem som är berörda, och att poliser och andra målsägande alltså inte yrkar ersättning med belopp som är för låga i förhållande till vad de har rätt till.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

6.7.2 Bör rätten till kränkningsersättning stärkas ytterligare?

Bedömning: Den nuvarande regleringen får anses vara väl avvägd och på det stora hela leda till rimliga bedömningar. Det finns därför inte skäl att nu föreslå lagändringar för att ytterligare utöka rätten till kränkningsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap.

Skälen för bedömningen

Syftet med 2022 års lagändring var, som sagt, att utöka möjligheterna för poliser och vissa andra yrkesgrupper att få kränkningsersättning för brottsliga angrepp som de utsatts för i tjänsten. Genomgången av domstolsavgöranden visar att det som eftersträvades förefaller ha förverkligats. Reformen har lett till att de drabbade får ersättning i större utsträckning än tidigare.

Frågan är om det trots detta finns anledning att föreslå ytterligare ändringar så att ännu fler fall ska ge rätt till skadestånd. Vad det i så fall skulle handla om är att sänka tröskeln för att kränkningsersättning ska utgå så att ingen eller i vart fall mindre vikt läggs vid den angripnes beredskap för angreppet.

Enligt utredningens direktiv är syftet med översynen att säkerställa att bl.a. poliser som har utsatts för brott får den ersättning ”som de bör ha rätt till”. Men vilken ersättning som de bör ha rätt till kan det naturligtvis finnas olika uppfattningar om.

En given utgångspunkt är att poliser och personer i andra utsatta yrkesgrupper som har blivit allvarligt kränkta ska ges ersättning i samma omfattning som andra. Det finns inte generellt sett en ökad motståndskraft mot allvarliga kränkningar hos vissa tjänstepersoner, utan tvärtom kan de som ofta får ta emot grova angrepp uppleva detta starkare och mer nedbrytande för varje gång det händer.

Det råder heller ingen tvekan om att inte minst poliser riskerar att i sin yrkesroll utsättas för kränkningar av olika slag i betydligt högre grad än de flesta. Som redan har konstaterats upplever många att utsattheten har ökat samt att angreppen har blivit fler och att de alltmer har kommit att rikta sig mot den privata sfären. Det ligger nära till hands att anta att detta i vart fall delvis hänger samman med de senaste decenniernas samhällsutveckling med bl.a. ökad

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

förekomst av vissa typer av allvarlig brottslighet, ett hårdare klimat i olika miljöer och kriminella grupperingars växande inflytande.

Att poliser möts av våld, trakasserier och andra angrepp i tjänsten är i grunden förstås oacceptabelt. Förekomsten av sådana angrepp är ett allvarligt problem inte bara för de enskilda polismännen utan också för samhället i stort. Det är av största vikt att sådana företeelser motarbetas och att poliser ges så goda förutsättningar som möjligt att utföra sitt samhällsviktiga uppdrag.

Det sagda utgör dock inte skäl för att överge den grundläggande utgångspunkten att det vid bedömningen av om en kränkning är allvarlig eller inte ska tas hänsyn till vem som har blivit angripen och under vilka omständigheter detta har skett. Att sådana förhållanden bör ges betydelse vid allvarlighetsbedömningen har sedan lång tid tillbaka ansetts vara närmast en självklarhet. Ytterst hänger det samman med själva kränkningsbegreppet och tanken att kränkningsersättningen ska kompensera känslor som den kränkande handlingen har framkallat, såsom rädsla, förnedring, skam och liknande. Om allvarlighetsbedömningen helt frikopplades från vem som har blivit angripen och under vilka omständigheter detta har skett, skulle det innebära en grundläggande förändring av kränkningsersättningens karaktär.

Det finns alltså goda skäl för att allvarlighetsbedömningen ska kunna falla olika ut beroende på förhållanden på den angripnes sida. Att bestämmelserna ska tillämpas så framgår också direkt av hur de är utformade. Exempelvis ska det särskilt tas hänsyn till om den kränkande handlingen har riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet (5 kap. 6 § andra stycket 3 skadeståndslagen). Det är rimligt att det på motsvarande sätt även fortsättningsvis ska kunna fästas avseende vid om den angripne i stället är en yrkesperson som har utbildning, metoder och utrustning för att hantera våldsamma och hotfulla personer och som har rätt att göra ingripanden och använda våld i samband med det.

Enligt utredningens mening bör det således inte införas en ordning som innebär att man helt ska bortse från den angripnes beredskap. En sådan förändring efterfrågas inte heller i utredningens direktiv. När ett angrepp riktas mot någon med särskild beredskap är det således rimligt att det krävs något mer än annars för att en allvarlig kränkning ska anses föreligga. Så länge denna distinktion

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

upprätthålls, kommer det att finnas situationer då t.ex. poliser inte får ersättning, medan andra brottsoffer skulle ha fått det.

Det kan ändå övervägas om personer med särskild beredskap borde få ersättning i något fler fall än i dag. Frågan kan ställas om det förekommer typiska situationer som enligt gällande rätt inte brukar motivera kränkningsersättning, men där så rimligen borde vara fallet.

En typ av angrepp som även efter lagändringen ofta inte anses utgöra en allvarlig kränkning i samband med ingripanden är hot som inte riktar sig mot den privata sfären. Det kan handla om opreciserade men i och för sig allvarliga uttalanden om att skada eller döda, men där några personliga förhållanden inte blandas in. I stället kan hoten sägas vara kopplade till yrkesrollen eller tjänsteutövningen. I praktiken är dock omständigheterna i dessa fall genomgående sådana att den som utfört ingripandet har haft anledning att förvänta sig ett verbalt motstånd. Om den angripne har haft särskilt hög beredskap, anses som utgångspunkt inte heller hot med exempelvis kniv innebära en allvarlig kränkning, om hotet ligger inom gränserna för det som yrkespersonen haft skäl att vara förberedd på. Så långt det går att bedöma framstår bedömningarna i rättspraxis generellt sett som rimliga och nyanserade, där hänsyn tas till de relevanta omständigheterna i de enskilda fallen. Det kan möjligen hävdas att det borde ha getts kränkningsersättning i något eller några av de avgöranden där sådan har nekats. Enligt utredningens uppfattning kan det emellertid inte ses ett mönster av alltför njugga bedömningar i domstolarna.

Handgripligheter av bagatellartat slag berättigar i normalfallet inte heller till kränkningsersättning. Så är dock som utgångspunkt fallet även för personer som inte har särskild beredskap. Det är rimligt att denna utgångspunkt gäller också i en situation då den angripne gör ett ingripande i tjänsten. De lindriga fysiska angreppen ligger då dessutom ofta mycket nära ett våldsamt motstånd, där syftet är att undkomma eller försvåra ett ingripande. Även om sådant agerande förstås inte heller är acceptabelt får det godtas att gärningar av detta slag i normalfallet inte bedöms utgöra allvarliga kränkningar av tjänstemannens personliga integritet.

Sammantaget får den nuvarande bestämmelsen, vars intentioner alltså tycks följas i rättstillämpningen, anses vara väl avvägd och över lag ge godtagbara resultat. Det finns mot den bakgrunden inte

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

skäl att nu lämna författningsförslag för att ytterligare stärka rätten till kränkningsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap. Det sagda utesluter inte att det kan finnas anledning att framöver återkomma till frågan, när det tillkommit ytterligare underlag för att bedöma effekterna av lagändringen.

Avslutningsvis förtjänar det att tilläggas att ersättning för kränkning, enligt vad Högsta domstolen har uttalat, bestäms utifrån den värdering av gärningen som sker vid bedömningstillfället samt att ersättningen är kopplad till de etiska och sociala värderingar och de förhållanden som gäller vid tidpunkten för fastställandet av ersättningen (se ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” NJA 2017 s. 938 och ”Kränkningen före lagändringen” NJA 2023 s. 362). Detta får antas gälla inte bara i fråga om ersättningens storlek utan också när det gäller bedömningen av om en viss gärning över huvud taget ska berättiga till kränkningsersättning eller inte. Av detta följer att det finns utrymme för att, även utan lagändringar, låta rättsbildningen på detta område utvecklas i harmoni med rådande samhällsvärderingar. Den nu gällande lagbestämmelsen, vars ordalydelse i sig lämnar utrymme för olika tillämpningar, utesluter således inte en fortsatt rättsutveckling när det gäller förutsättningarna för poliser att få kränkningsersättning för det fall förändrade samhällsvärderingar skulle motivera det.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

7 Ersättning till polisanställda för sakskador och medarbetarskyddsåtgärder

7.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet

Utredningen har i uppdrag att se över två frågor som gäller möjligheten för anställda vid Polismyndigheten att få ersättning för vissa skador och utgifter m.m. som de kan drabbas av till följd av sin yrkesutövning.

Den första frågan gäller sakskador. Under vissa förutsättningar kan en polis få ersättning av staten för sakskador som han eller hon har orsakats under tjänsteutövningen eller annars i anledning av tjänsten. Detta framgår av förordningen (1998:1379) om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl. Rätten till ersättning gäller för poliser, men däremot inte för civilanställda inom Polismyndigheten. Enligt utredningens direktiv kan det ifrågasättas om den nuvarande ordningen i alla lägen är rimlig eller om rätten till ersättning enligt förordningen är för begränsad.

Den andra frågan gäller ersättning vid särskilda medarbetarskyddsåtgärder. Om en anställd vid Polismyndigheten påtagligt riskerar att utsättas för allvarlig brottslighet, kan den anställde under vissa förutsättningar bli föremål för s.k. särskilt personsäkerhetsarbete. Han eller hon kan då få ekonomisk ersättning från staten för bl.a. utgifter, s.k. personsäkerhetsersättning. Detta framgår av förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. Även polisanställda som inte kvalificerar sig för särskilt personsäkerhetsarbete kan emellertid drabbas ekonomiskt till följd av åtgärder som de har behövt vidta inom ramen för ett medarbetarskyddsärende. Enligt utredningens direktiv finns det anledning att överväga om det även i dessa fall bör finnas en viss rätt till ersättning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

7.2 Utredningens uppdrag

Utredningen ska ta ställning till dels om rätten för bl.a. anställda vid Polismyndigheten att få ersättning för sakskada ska utvidgas, dels om rätten till ersättning för polisanställda och deras anhöriga vid särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska stärkas. Utredningen ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga.

7.3 Ersättning för sakskada i anledning av tjänsten

7.3.1 Dagens reglering

I Polismyndighetens uppdrag ingår det att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp. Uppdraget innefattar en rad olika uppgifter. Bland annat ska Polismyndigheten förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet, ingripa när störningar har inträffat samt utreda och beivra brott. (Se bl.a. 1 och 2 §§ polislagen [1984:387].)

Särskilt i ingripandeverksamheten finns det i vissa fall betydande risker för att de anställda drabbas av skador under tjänsteutövningen. Mot den bakgrunden har poliser sedan länge haft en särskild rätt till ersättning av staten för sakskador på personliga tillhörigheter. Det kan exempelvis vara på privata kläder, glasögon eller armbandsur, men även på annan lös egendom. (Se prop. 1965:4 s. 9 f.) Rätten till ersättning för sakskada regleras i förordningen om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl. (ersättningsförordningen).

De som kan få ersättning enligt förordningen är dels polismän, dels arrestantvakter eller stämningsmän vid Polismyndigheten, och dels anställda inom Kriminalvården eller väktare som har förordnats att utföra bevakningsuppdrag inom Kriminalvården (1 §).

Av 2 § framgår att en sakskada ersätts om den

1. har vållats av en intagen i polisarrest, häkte eller kriminalvårdsanstalt,
2. på något annat sätt har vållats av någon annan eller uppkommit av våda under tjänsteutövning av en för tjänsten typiskt riskfylld verksamhet, eller

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

3. uppkommit i anledning av tjänsten genom någon annans vållande.

En särskild bestämmelse finns för skador på den anställdes motorfordon som uppkommit under tjänsteutövningen. Ersättning för en sådan skada lämnas bara om den har uppkommit när den anställde har medgetts att använda fordonet i tjänsten eller om det finns särskilda skäl. (Se 3 §.)

Ersättningen bestäms enligt allmänna skadeståndsrättsliga grunder. Om det finns särskilda skäl, får ersättningen bestämmas till ett lägre belopp. Om skadan ersätts genom en försäkring, statens personskadeavtal eller enligt trafikskadelagen (1975:1410), ska den ersättningen räknas av. (Se 4 §.) Genom att ersättning lämnas tar staten över den skadelidandes rätt att få skadestånd av den skadeståndsskyldige intill det utbetalade beloppet (9 §).

I fråga om polismän prövas en ansökan om ersättning av anställningsmyndigheten och i övriga fall av den myndighet där sökanden arbetade vid skadetillfället (6 §). Ett beslut som har gått den enskilde emot får omprövas och därefter överklagas till allmän förvaltningsdomstol (7 och 7 a §§).

Ersättningsförordningen tillämpas också av bl.a. Tullverket och Kronofogdemyndigheten vid ersättning till anställda vid dessa myndigheter när deras egendom har skadats i tjänsten. Detta framgår av 19 § förordningen (2016:1332) med instruktion för Tullverket respektive 19 § förordningen (2016:1333) med instruktion för Kronofogdemyndigheten.

7.3.2 Närmare om problembilden och behovet av författningsändringar

År 2023 gjordes det totalt 72 ansökningar om ersättning för sakskada enligt ersättningsförordningen till Polismyndigheten. Ersättning beviljades i 44 fall. Sammantaget betalades det ut cirka 90 000 kronor.

Polismyndigheten har i en skrivelse till Justitiedepartementet i juni 2021 begärt en författningsöversyn av bl.a. ersättningsförordningen (Ju2021/02378). I sin hemställan har Polismyndigheten anfört i huvudsak följande.

Det är i dag vanligt att civilanställda inom Polismyndigheten arbetar i den brottsbekämpande verksamheten. De håller t.ex. för-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

hör med misstänkta under förundersökningar. Det finns enligt Polismyndigheten inte någon anledning att i förordningen göra skillnad på rätten till ersättning baserat på vilken anställningsform t.ex. en förhörsledare har. Det avgörande bör vara när, hur och varför skadan har uppkommit. Många anställda har vittnat om att deras privata fordon under arbetstid har blivit utsatta för skadegörelse, t.ex. blivit repade eller fått däcken sönderskurna. Angreppen sker ofta i anslutning till den anställdes arbetsplats eller bostad. Skadegörelsen misstänks ofta ha skett som en hämnd för ett ingripande eller ibland endast med anledning av medarbetarens anställning vid Polismyndigheten. Det är enligt Polismyndigheten inte rimligt att en medarbetare ska behöva stå för kostnaden för skador på privat egendom, när dessa är en direkt följd av anställningen. Polismyndigheten har ansett att förordningen bör ändras så att samtliga anställda ska ha rätt att få ersättning för sakskada enligt bestämmelserna i förordningen.

Säkerhetspolisen har upplyst att civilanställda där har samma behov som civilanställda vid Polismyndigheten.

En annan synpunkt som Polismyndigheten särskilt har fört fram till utredningen är att kravet i 2 § 3 ersättningsförordningen, att skadan ska ha ”uppkommit i anledning av tjänsten”, tillämpas alltför strängt. För att ersättning ska lämnas krävs det i praxis att skadegörelsen har utförts som en hämnd för en specifik tjänsteåtgärd. Detta är ett förhållande som är mycket svårt att bevisa. Enligt Polismyndigheten borde det vara tillräckligt att skadegörelsen har utförts på grund av att egendomen tillhör en polisanställd.

7.4 Överväganden

7.4.1 Rätten till ersättning för sakskada utökas

Förslag: Civilanställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen ska ha samma rätt till ersättning som polismän för sakskador enligt ersättningsförordningen. För att ersättning ska lämnas ska skadan ha uppkommit till följd av tjänsten genom någon annans vållande.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skälen för förslagen

Vid utgången av 2023 hade Polismyndigheten cirka 37 300 anställda. Ungefär 23 000 av dem var poliser och runt 14 300 var civilanställda. De civilanställda är sysselsatta inom en rad olika områden, men många är verksamma som utredare eller specialister i det brottsbekämpande arbetet.

Den rätt till ersättning för sakskada som kan ges till polismän har i förarbetena motiverats med de betydande risker som finns i verksamheten (prop. 1965:4 s. 9). Sakskador kan uppkomma i ingripandesituationer, men privat egendom kan också bli vandaliserad i andra sammanhang, exempelvis som en repressalie för någon åtgärd som polismannen har vidtagit i sin tjänsteutövning. Ett särskilt problem är att det förekommer skadegörelse av polisanställdas fordon som misstänks ha samband med yrkesrollen. Det kan exempelvis handla om att det efter ett arbetspass upptäcks att däcken på anställdas privata bilar har skurits sönder eller att rutorna har krossats. I mer sällsynta fall kan den egna bostaden ha blivit utsatt för skadegörelse genom exempelvis klotter på dörrar eller fasader.

Enligt den gällande förordningen finns det möjlighet för polismän att få ersättning för den nämnda typen av skador, om dessa har vållats av någon annan och har uppkommit i anledning av tjänsten (2 § 3 ersättningsförordningen). Polismyndigheten har hänvisat till att rekvisitet ”i anledning av tjänsten” i den praktiska tillämpningen har ansetts kräva att det är bevisat att egendomen har utsatts för skadegörelsen som en hämnd för en tjänsteåtgärd (se Kammarrätten i Göteborgs dom den 25 juni 2007 i mål 6682-06). Det finns dock exempel på senare underrättsavgöranden där en sådan koppling till en specifik åtgärd inte har uttalats som en förutsättning för att få ersättning. Däremot har endast den omständigheten att fordonet har varit parkerat utanför arbetsplatsen när skadegörelsen inträffade inte ansetts vara tillräckligt för att bevisa att skadorna har uppkommit i anledning av tjänsten. (Se Förvaltningsrätten i Linköpings dom den 13 februari 2017 i mål 4394-16 och Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 24 februari 2015 i mål 27288-14.)

Det är självklart att det måste krävas någon form av samband mellan skadegörelsen och tjänsten för att den skadelidande ska kunna få statlig ersättning enligt förordningen. Vilka omständigheter som i det enskilda fallet behöver föreligga för att ett tillräckligt

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

samband ska vara bevisat är i första hand en fråga för rättstillämpningen. Utgångspunkten bör vara att ersättning ska kunna lämnas, om det finns konkret stöd för att skadegörelsen är kopplad till den skadelidandes yrkesroll eller anställning. Det avgörande bör vara att skadan inte skulle ha uppstått, om den skadelidande inte hade haft den anställning och yrkesroll som han eller hon har. Det bör däremot inte krävas att gärningen kan förklaras av en specifik åtgärd som den skadelidande har utfört. Att förstörelsen har varit ett uttryck för en fientlig inställning till poliser i allmänhet eller till polisväsendet i stort bör vara tillräckligt.

Mot bakgrund av den restriktiva tillämpning som den nuvarande lydelsen enligt Polismyndigheten har kommit att få finns det skäl att föreslå en annan formulering av kravet på samband mellan skadan och tjänsten. Flera alternativ kan övervägas för att ersätta ”i anledning av tjänsten”, exempelvis ”på grund av tjänsten”, ”till följd av tjänsten”, ”genom tjänsten” eller ”i samband med tjänsten”. Enligt utredningens mening skulle ett krav på att skadan ska ha uppkommit ”till följd av tjänsten” genom någon annans vållande på ett lämpligt sätt ge uttryck för det synsätt som har redovisats i det föregående.

Att privat egendom blir förstörd till följd av tjänsten kan drabba inte endast polismän utan även civilanställda vid myndigheten. Det är därför rimligt och mer rättvist att de ska ha samma rätt till ersättning när någon annan har vållat dem en sakskada i dessa fall. Någon skillnad mellan olika personalkategorier görs inte heller i fråga om Tullverkets eller Kronofogdemyndighetens anställda, som ersättningsförordningen också är tillämplig på. Utredningen föreslår därför att ersättning enligt ersättningsförordningen ska kunna lämnas inte endast till polismän och vissa andra utpekade befattningshavare vid Polismyndigheten utan till alla anställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen.

7.5 Ersättning vid medarbetarskyddsåtgärder

7.5.1 Medarbetarskydd

Det är inte ovanligt att poliser råkar ut för hot, våld och trakasserier, både i sin yrkesverksamhet och på fritiden. Det förekommer också att hot riktas mot polisanställdas anhöriga (se bl.a. prop. 2023/24:102 s. 13 f.) Enligt en medlemsundersökning som Polisförbundet lät

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

göra under 2023 svarade nästan fyra av tio poliser att de hade blivit utsatta för hot, våld och trakasserier kopplat till sitt arbete under det senaste året. Problemet finns också vid andra statliga myndigheter, även om karaktären och omfattningen av angreppen skiljer sig åt. Frågan om offentliganställdas utsatthet har uppmärksammats alltmer de senare åren och aktualiserat behovet av ett stärkt skydd.[1] Om angrepp leder till att en tjänsteman agerar på ett sätt som kan innebära att grundläggande principer om objektivitet, legalitet och likabehandling sätts åt sidan, hotas rättssäkerheten, liksom effektiviteten i den offentliga verksamheten. Dessutom är det mycket allvarligt om hot, våld och trakasserier normaliseras och leder till ett minskat intresse för att söka sig till eller stanna kvar i samhällsviktiga yrken.

Flera lagstiftningsåtgärder har vidtagits för att minska bl.a. polisanställdas exponering. Som exempel kan nämnas att ett ordinarie tjänstekort inte längre behöver förses med fullständigt namn och personnummer. Polismyndigheten har vidare möjlighet att utfärda särskilda tjänstekort till anställda som har arbetsuppgifter som medför en påtaglig risk för att han eller hon eller någon närstående utsätts för hot eller våld. På särskilda tjänstekort får namn, uppgift om tjänst eller uppdrag samt namnteckning ersättas med ett tjänstgöringsnummer. (Se 4 § förordningen [1958:272] om tjänstekort.) Anställda vid Polismyndigheten som arbetar mot den organiserade brottsligheten kan i vissa fall också använda en annan uppgift än namn i beslut och andra handlingar som dokumenterar åtgärder (28 a § polislagen). Uppgifter som kan bidra till upplysning om identiteten på den anställde omfattas av sekretess (18 kap. 7 a § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400]).[2] Andra lagstiftningsåtgärder handlar bl.a. om ett starkare straffrättsligt skydd för tjänstemän.

De statliga myndigheterna har i egenskap av arbetsgivare huvudansvaret för att organisera arbetet och skapa förutsättningar för en god arbetsmiljö på arbetsplatsen. I det ansvaret ingår att förebygga och hantera hot, våld och trakasserier mot personalen. Ansvaret

[1] Se t.ex. *Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier* (SOU 2024:1) s. 55 f. och Riksrevisionen (2022). *Trakasserier, hot och våld – förebyggande insatser och hantering vid statliga myndigheter* (RiR 2022:26).
[2] Denna möjlighet att använda en annan uppgift än namn gäller under en tidsbegränsad period om fem år (den 30 april 2024–30 april 2029).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

styrs av arbetsmiljölagen (1977:1160), som kompletteras av föreskrifter och allmänna råd från Arbetsmiljöverket.

Polismyndigheten bedriver ett aktivt medarbetarskyddsarbete och vidtar en rad åtgärder för att säkerställa att polisverksamheten kan utföras på ett korrekt sätt och öka tryggheten för de anställda. Det finns interna riktlinjer som syftar till att bidra till att medarbetarskyddet fungerar på ett effektivt och enhetligt sätt när det gäller ärendeprocess, ansvarsfördelning och samverkan (PM 2021:8). Enligt riktlinjerna ska ett medarbetarskyddsärende inledas om det finns anledning att anta att en medarbetare, eller en närstående till denne, har utsatts för – eller med övervägande sannolikhet kommer att utsättas för – otillåten påverkan, otillbörlig påverkan, självcensur, trakasseri eller kartläggning. Med otillåten eller otillbörlig påverkan avses att någon försöker påverka någon i dennes tjänsteutövning. Med självcensur menas att den anställde på grund av oro att utsättas för t.ex. hot eller våld undviker att utföra sina arbetsuppgifter eller utför dem felaktigt. När ett medarbetarskyddsärende har inletts ska det tas fram underlag för ett beslut om en eventuell åtgärdsplan och hur skyddsåtgärderna ska verkställas. Om det behövs, ska en strukturerad eller fördjupad riskbedömning genomföras. Skyddsåtgärderna kan vara olika långtgående. Det kan bl.a. handla om att den som berörs skaffar sig skyddade personuppgifter eller att det sätts upp kameror för bevakning i eller vid dennes bostad. När hoten är mer påtagliga kan den anställde t.ex. behöva byta tjänstgöringsort.

7.5.2 Särskilt personsäkerhetsarbete och personsäkerhetsersättning

Särskilt personsäkerhetsarbete

När andra säkerhetsåtgärder bedöms vara otillräckliga får Polismyndigheten bedriva särskilt personsäkerhetsarbete (2 a § polislagen).[3] Med särskilt personsäkerhetsarbete menas de samlade åtgärder som kan behöva vidtas för personer som utsätts för ytterst allvarliga hot och där ett kontinuerligt och omfattande säkerhetsarbete behöver bedrivas genom en särskild organisation. Arbetet syftar till att skydda i första hand personer som lämnar uppgifter i samband med utred-

[3] Även Kriminalvården får i viss omfattning bedriva särskilt personsäkerhetsarbete (se 1 § tredje stycket förordningen [2006:519] om särskilt personsäkerhetsarbete m.m.).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ningar eller rättegångar om grov eller organiserad brottslighet, men det kan också omfatta anställda inom rättsväsendet och deras närstående. Det kan således bli aktuellt i fråga om bl.a. anställda vid Polismyndigheten.

Mer detaljerade bestämmelser finns i förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. (personsäkerhetsförordningen). För att en person ska bli föremål för särskilt personsäkerhetsarbete ska det finnas en påtaglig risk för att allvarlig brottslighet riktas mot hans eller hennes eller en närståendes liv, hälsa, frihet eller frid (3 §). När det gäller anställda inom rättsväsendet krävs det bl.a. att det finns ett samband mellan risken för brott och den tjänst som den anställde innehar eller har innehaft. En allmän förutsättning är, som nämnts, att andra säkerhetsåtgärder bedömts vara otillräckliga. (Se 4 §.)

Den skyddade ska få hjälp med de säkerhetsåtgärder som är möjliga och nödvändiga att genomföra (1 § andra stycket). Vilka åtgärder som ingår i arbetet varierar från fall till fall, beroende på bl.a. hotbilden och den skyddades personliga förhållanden. Det kan exempelvis handla om flyttning till ett skyddat boende och installerande av larm, men även hantering av praktiska situationer, t.ex. hjälp med olika myndighetskontakter. (Se prop. 2005/06:138 s. 35.)

Polismyndigheten har utfärdat föreskrifter och allmänna råd om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. (PMFS 2016:11, FAP 480-1). Författningen innehåller bl.a. bestämmelser om hur det särskilda personsäkerhetsarbetet ska organiseras och bedrivas.

Personsäkerhetsersättning

Den som är föremål för särskilt personsäkerhetsarbete kan, efter särskilt beslut, få ekonomisk ersättning från staten, benämnd personsäkerhetsersättning. Frågor om sådan ersättning prövas av den personsäkerhetsenhet som handlägger personsäkerhetsärendet. (Se 11 § personsäkerhetsförordningen.) Ersättningen syftar till att till viss del täcka de kostnader som uppstått till följd av de behövliga skyddsåtgärderna (prop. 2005/06:138 s. 28 f.). Personsäkerhetsersättning får lämnas i skälig utsträckning för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och förlust vid avyttring av egendom som orsakats av åtgärder till följd av de villkor

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

som uppställts för personsäkerhetsarbetet (12 § personsäkerhetsförordningen). Personsäkerhetsersättningen ska, om det inte finns särskilda skäl, bestämmas till ett engångsbelopp. Om det inte finns synnerliga skäl, får ersättningen motsvara högst tio prisbasbelopp. (Se 13 §.) Ett prisbasbelopp uppgår år 2025 till 58 800 kronor.

I Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd (PMFS 2016:11, FAP 480-1) anges mer ingående hur personsäkerhetsersättningen ska bestämmas. Det framgår att ersättningen ska avse en övergångsperiod och att den i viss mån kan ersätta den ekonomiska skada som de vidtagna säkerhetsåtgärderna har förorsakat den som är föremål för det särskilda personsäkerhetsarbetet. Utgifter som inte har ett direkt orsakssamband med de villkor som har uppställts ska däremot inte ersättas och den ersättningsberättigade ska inte komma i ett bättre ekonomiskt läge än tidigare. (Se 10 §.) Personsäkerhetsersättning betalas endast i den utsträckning som skadan inte täcks av annan ersättning som den ersättningsberättigade har rätt till (11 §). Särskilda skäl att inte bestämma ersättningen till ett engångsbelopp enligt huvudregeln kan anses föreligga t.ex. om den ersättningsberättigade kan förväntas göra inkomstförluster som kommer att pågå i flera år (12 §). Synnerliga skäl att bestämma ersättningen till ett högre belopp än tio prisbasbelopp kan föreligga exempelvis om skyddspersonen och dennes familj tvingas sälja sin bostad, flytta till en annan ort, byta arbete eller blir arbetslös. Om det finns synnerliga skäl, kan det ändå finnas skäl att sätta ned ersättningen för ren förmögenhetsskada. Det bör i dessa fall göras en samlad helhetsbedömning där ersättningen ska framstå som både rimlig och skälig. Vid en sådan bedömning bör det enligt föreskrifterna även beaktas att de åtgärder som har orsakat kostnader ska stå i rimlig proportion till det faktiska skyddsbehovet. (Se 13 §.)

Hur stora belopp som betalas ut i personsäkerhetsersättning kan variera stort. Under 2023 lämnades inte någon personsäkerhetsersättning över huvud taget. Det är mycket ovanligt att poliser omfattas av programmet. Under de senaste tio åren har det förekommit vid två tillfällen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

7.5.3 Närmare om problembilden och behovet av författningsändringar

I den tidigare nämnda skrivelsen till Justitiedepartementet (Ju2021/02378) har Polismyndigheten begärt en översyn av möjligheterna till ersättning vid särskilda medarbetarskyddsåtgärder. Polismyndigheten har anfört i huvudsak följande.

Rätten till personsäkerhetsersättning är beroende av att den enskilde ingår i det särskilda personsäkerhetsprogrammet. Det finns således inte någon möjlighet att betala ut personsäkerhetsersättning till en medarbetare eller en anhörig i andra fall. Detta gäller även om medarbetaren och dennes anhöriga är föremål för skyddsåtgärder inom ramen för ett medarbetarskyddsärende enligt Polismyndighetens riktlinjer. I medarbetarskyddsärenden kan det handla om situationer där Polismyndigheten har beslutat om ingripande skyddsåtgärder som t.ex. har medfört byte av tjänstgöringsort med följd att en hastig och ofrivillig försäljning av den gemensamma bostaden har tvingats fram och den anhöriga har förlorat sitt arbete. Sådana ingripande skyddsåtgärder kan behöva vidtas när det finns en överhängande risk för allvarliga angrepp mot den anställdes eller dennes anhörigas liv och hälsa, utan att särskilt personsäkerhetsarbete behöver inledas. Särskilt personsäkerhetsarbete får inledas bara om andra säkerhetsåtgärder bedöms vara otillräckliga. Det innebär att om det räcker med namnbyte, skyddad folkbokföring, byte av tjänstgöringsort och bostad, får särskilt personsäkerhetsarbete inte inledas. De åtgärder som kan vara nödvändiga enligt åtgärdsplanen i ett medarbetarskyddsärende kan dock vara lika ingripande som de som vidtas inom ramen för ett särskilt personsäkerhetsarbete. Tröskeln för att en polisanställd och dennes anhöriga ska kvalificera sig för personsäkerhetsersättning är alltför hög. Polisanställda som utsätts för hot som bedöms vara så allvarliga att de tvingas byta arbetsort, sälja sin bostad och köpa en ny borde kunna få personsäkerhetsersättning eller motsvarande ersättning för uppkommen skada. Samma rätt borde tillkomma anhöriga som tvingas flytta med och därigenom orsakas kostnader t.ex. på grund av förlorad anställning. Det finns därför skäl att överväga om den nuvarande regleringen bör ändras på så sätt att polisanställda och deras anhöriga kan få ersättning även om de inte är föremål för särskilt personsäkerhetsarbete.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Polismyndigheten har uppskattat att kostnaderna till följd av en sådan förändring som efterfrågas på sin höjd skulle uppgå till en miljon kronor per år.

7.5.4 Tidigare utredningar

Frågor som rör möjligheten att få ekonomisk ersättning på grund av utgifter m.m. som uppkommer till följd av ett skyddsbehov har tagits upp flera gånger tidigare i andra sammanhang. Det har då handlat om hotade personer i ett bredare perspektiv, och inte endast om polisanställda.

Utredningen om vissa folkbokföringsfrågor behandlade i sitt betänkande *Några folkbokföringsfrågor* (SOU 1996:68) ett förslag från Rikspolisstyrelsen om att personer med fingerade personuppgifter skulle kunna få ersättning för kostnader i samband med detta, exempelvis till följd av byte av bostadsort och försäljning av fastighet eller bostadsrätt. Utredningen konstaterade bl.a. att frågan hade betydelse för en stor grupp av personer som riskerade att utsättas för brott. Enligt utredningen borde frågan om en särskild kostnadsersättning dock behandlas i ett större sammanhang. (Se SOU 1996:68 s. 168 f.) I den efterföljande propositionen gjorde regeringen samma bedömning (prop. 1997/98:9 s. 68).

Några år senare föreslog Brottsofferutredningen i betänkandet *Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras?* (SOU 1998:40) att de personer som medges att använda fingerade personuppgifter skulle kunna tillerkännas ersättning i skälig omfattning för de kostnader som kan uppkomma i samband med identitetsbytet. Ersättningen skulle utgå i den mån de uppkomna kostnaderna inte kunde ersättas på annat sätt, t.ex. genom socialtjänsten. (Se SOU 1998:40 s. 324 f.) I den efterföljande propositionen anförde regeringen att det kan vara rimligt att samhället i några fall ger ekonomisk hjälp till den som på grund av förföljelse eller risk för allvarlig brottslighet tvingas hemlighålla sitt namn och adress och därigenom drabbas av extraordinära kostnader. Regeringen hade dock gett i uppdrag till Rikspolisstyrelsen att i samråd med andra myndigheter utarbeta ett förslag på ett nationellt handlingsprogram för skydd av vittnen, målsägande och andra bevispersoner. Detta uppdrag hade nyligen redovisats och enligt regeringens mening var det viktigt att frågan

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

om ersättning till dem som är i behov av skydd behandlades uttömmande och i ett sammanhang. Detta gjordes enligt regeringen lämpligen under den fortsatta beredningen av förslaget om det nationella handlingsprogrammet. (Se prop. 2000/01:79 s. 55 f.)

I slutet av 2001 fick Personsäkerhetsutredningen i uppdrag att, med utgångspunkt i Rikspolisstyrelsens rapport, utforma ramen för ett program till skydd för bevispersoner m.fl. I uppdraget ingick det att analysera frågan om ersättning till bevispersoner samt att överväga möjligheten att lämna skälig ersättning till andra personer som var i behov av skydd. (Se dir. 2001:107.) I slutbetänkandet *Ett nationellt program om personsäkerhet* (SOU 2004:1) föreslog utredningen att den som hade beviljats inträde i det föreslagna personsäkerhetsprogrammet skulle ha rätt till personsäkerhetsersättning. Vidare föreslog utredningen att det i speciella undantagsfall borde kunna utgå ersättning även till personer utanför programmet, om de riskerade att utsättas för brottslighet som riktade sig mot liv, hälsa, frihet eller frid. Utredningen bedömde att det kunde förekomma situationer då programmet av någon anledning inte var tillämpligt men där hotbilden krävde lika långtgående säkerhetsåtgärder med höjda levnadskostnader som följd, t.ex. i mycket allvarliga fall av våld i nära relationer. Utredningen föreslog därför att ersättning skulle kunna lämnas om det fanns synnerliga skäl. Enligt utredningen skulle det avgörande vara om situationen vid en samlad bedömning framstod som lika allvarlig som ett fall i programmet. (Se SOU 2004:1 s. 179.) Utredningens förslag ledde till att det infördes en möjlighet till personsäkerhetsersättning till den som var föremål för särskilt personsäkerhetsarbete. När det däremot gällde frågan om ersättning skulle kunna utgå även till andra hotade personer bereddes den vidare inom Regeringskansliet. (Se prop. 2005/06:138 s. 15.)

År 2006 fick Stalkningsutredningen i uppdrag att överväga om det fanns ett behov av ett kompletterande ekonomiskt stöd i vissa fall då personer utsätts för upprepade, allvarliga hot eller annan allvarlig brottslighet i sådan omfattning att deras livssituation påtagligt påverkades (dir. 2006:84). Utredningen lämnade i betänkandet *Stalkning – ett allvarligt brott* (SOU 2008:81) dock inga förslag i denna del. Utredningen övervägde bl.a. möjligheten att utöka den krets som kan få personsäkerhetsersättning till att omfatta fler brottsoffer. En sådan åtgärd bedömdes dock vid tillfället som olämplig.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Detta ställningstagande grundade sig främst på att ett beslut om ersättning borde föregås bl.a. av en strukturerad hot- och riskbedömning och rekommendationer om eller hjälp med skyddsåtgärder, och detta arbete hade vid den aktuella tiden inte kommit tillräckligt långt. Utredningen framförde att det möjligen borde utredas om det skulle införas en utökad skadeståndsskyldighet för gärningspersoner för de kostnader som uppkommer när brottsoffret skyddar sig mot ytterligare brottslighet, och att det i det sammanhanget också borde övervägas om samhället skulle kunna ge viss ersättning för skyddsåtgärder. Den frågan låg emellertid utanför Stalkningsutredningens uppdrag. (Se SOU 2008:81 s. 292 f.)

Under 2014 fick Trygghetsutredningen i uppdrag att bl.a. lämna förslag på hur personer som lever under hot eller förföljelse eller som i övrigt har behov av skydd kan få ett starkare skydd för sina personuppgifter i folkbokföringsregistret (dir. 2014:98). I betänkandet *Ökad trygghet för hotade och förföljda personer* (SOU 2015:69) uttalade utredningen att den som är utsatt för eller riskerar att bli utsatt för personförföljelse ska kunna räkna med att samhället ställer effektiva skyddsåtgärder till förfogande. Utredningen föreslog bl.a. att frågan om ersättning till personer med skyddsbehov för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och förlust vid avyttring av egendom som orsakats av nödvändiga åtgärder för att upprätthålla skyddet skulle utredas på nytt. (Se SOU 2015:69 s. 299 f.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

7.6 Överväganden

7.6.1 Möjlighet att få ekonomisk kompensation på grund av medarbetarskyddsåtgärder

Förslag: Polisanställda som drabbas av ekonomisk skada till följd av att särskilda medarbetarskyddsåtgärder har behövt vidtas bör kunna få skälig ersättning. Om frågan inte kan hanteras av arbetsgivaren eller arbetsmarknadens parter eller på annat sätt, bör möjligheten att få personsäkerhetsersättning utökas. Personsäkerhetsersättning bör kunna lämnas till polisanställda och deras närstående för utgifter m.m. som har orsakats även av andra säkerhetsåtgärder än särskilt personsäkerhetsarbete och som Polismyndigheten har beslutat om.

Skälen för förslaget

Utredningens uppdrag tar sikte på behovet av ökade möjligheter att få personsäkerhetsersättning – eller motsvarande – för anställda vid Polismyndigheten och deras anhöriga när särskilda medarbetarskyddsåtgärder behöver vidtas på grund av en hotbild mot dem. Dessa skyddsåtgärder kan i vissa fall vara ingripande och exempelvis innebära byte av tjänstgöringsort så att den anställde måste sälja sin egen bostad med kort varsel och att dennes närstående under en period förlorar inkomst till följd av flytten. I ekonomiskt hänseende kan den anställde och dennes anhöriga påverkas lika mycket som om åtgärderna hade genomförts inom ramen för ett särskilt personsäkerhetsarbete. I det senare fallet finns det dock rätt till personsäkerhetsersättning för att i viss mån kompensera för den ekonomiska skada som de vidtagna säkerhetsåtgärderna har orsakat.

Det är ytterst allvarligt att våld, hot och trakasserier riktas mot personer inom rättsväsendet och andra samhällsnyttiga funktioner. Det är därför av största vikt att skyddet för medarbetarna fortsätter att prioriteras och utvecklas. När åtgärder måste vidtas för att förhindra att en polisanställd, eller dennes närstående, utsätts för angrepp som en direkt följd av yrkesrollen, framstår det inte som rimligt att han eller hon själv kan behöva stå för alla kostnader och förluster som dessa åtgärder förorsakar. Polisanställda och deras

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

närstående som drabbas av ekonomisk skada till följd av att skyddsåtgärder har behövt vidtas bör därför kunna få skälig ersättning. Frågan är hur en rätt till kompensation i sådana fall lämpligen bör åstadkommas.

Eftersom det som nu efterfrågas handlar om utgifter m.m. som polisanställda drabbas av med anledning av åtgärder som Polismyndigheten i egenskap av arbetsgivare har beslutat om inom ramen för myndighetens interna riktlinjer om medarbetarskydd, ligger det nära till hands att det också bör vara arbetsgivaren eller arbetsmarknadens parter som hanterar frågan om ersättning. Såvitt utredningen kan överblicka finns inga legala eller principiella hinder mot att frågan regleras exempelvis i kollektivavtal för polisanställda. Liksom när det gäller andra frågor om villkor kopplade till anställningen finns det fördelar med att saken tas om hand i ett sådant sammanhang. Parterna kan då, efter diskussioner och förhandlingar, lägga fast de närmare förutsättningarna för att ersättning ska utgå och bestämma lämpliga ersättningsnivåer. Ett annat alternativ kan vara att det tas fram en försäkringslösning genom Kammarkollegiets försorg. Utredningen har emellertid inget inflytande över en sådan eventuell avtals- eller försäkringsreglering och har därför övervägt andra alternativ.

Det alternativ som då ligger närmast till hands är att möjligheten att få statlig personsäkerhetsersättning utökas, eftersom den ersättningen syftar till att kompensera för samma slags utgifter och förluster som kan uppkomma genom åtgärder som beslutas i medarbetarskyddsärenden. En tänkbar lösning är därför att personsäkerhetsersättning ska kunna lämnas även till följd av andra skyddsåtgärder än sådana som har vidtagits inom ramen för det särskilda personsäkerhetsprogrammet.

Det kan möjligen ifrågasättas om en utvidgning med den diskuterade inriktningen endast borde gälla för Polismyndighetens anställda och inte också omfatta exempelvis tjänstemän vid andra myndigheter där motsvarande problem kan uppkomma. Bland annat har Kronofogdemyndigheten erfarenhet av att medarbetare i något enstaka fall har blivit rekommenderade att flytta av säkerhetsskäl.[4] Den tillgångsinriktade brottsbekämpningen gör att medarbetarna där kan riskera att drabbas av hot i större utsträckning.

[4] Se Sofia Boo (2023). Kronofogdens hem besköts – fick kämpa för att få ersättning. *Göteborgs-Posten*, 18 november, s. 8–12.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Men flera andra myndigheter kan också ha behov som liknar dem som Polismyndigheten har fört fram. Det ligger emellertid utanför utredningens uppdrag att ta ett bredare grepp och överväga större möjligheter till ekonomisk kompensation för fler inom den offentliga sektorn eller för personer med skyddsbehov generellt. Och även om problem med hot, våld och trakasserier också finns i andra verksamheter har de uppmärksammats i särskilt hög grad i förhållande till brottsbekämpningen och Polismyndighetens personal. Det är i dessa fall dessutom relativt vanligt att gärningspersonerna kan kopplas till organiserad brottslighet. Med detta perspektiv kan det finnas skäl att särreglera polisanställdas rätt till ersättning på det sätt som lyfts fram i direktiven. Det kan emellertid finnas anledning att i ett annat sammanhang se över behovet och möjligheten för anställda vid andra myndigheter att bli kompenserade på liknande sätt.

Utredningen lämnar mot denna bakgrund ett förslag som innebär att personsäkerhetsersättning ska kunna lämnas till Polismyndighetens anställda och deras närstående även i andra fall än när de är föremål för särskilt personsäkerhetsarbete. Personsäkerhetsersättning bör kunna ges när andra säkerhetsåtgärder som Polismyndigheten har beslutat om har orsakat motsvarande utgifter m.m. som kan uppkomma vid särskilt personsäkerhetsarbete. En ansökan om personsäkerhetsersättning bör även i dessa fall prövas av en personsäkerhetsenhet. Hur personsäkerhetsersättningen närmare ska bestämmas får Polismyndigheten meddela närmare föreskrifter om (16 § personsäkerhetsförordningen).

8 Föräldrars principalansvar

8.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet

År 2010 infördes ett särskilt skadeståndsansvar för föräldrar för skador som deras barn har orsakat genom brott (3 kap. 5 § skadeståndslagen [1972:207]). Skadeståndsansvaret omfattar person- och sakskador, kränkningsersättning samt särskild anhörigersättning och gäller för föräldrar som är barnets vårdnadshavare. Beloppsmässigt är ansvaret begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna, gäller begränsningen för dem gemensamt. Undantagsvis går det att jämka, dvs. sätta ned, ersättningen (3 kap. 6 § andra stycket och 6 kap. 2 § skadeståndslagen).

Enligt utredningens direktiv är denna skadeståndsskyldighet ett viktigt sätt att från samhällets sida markera att föräldrar har ett ansvar för sina barn. Förutom regelns signalverkan kan, enligt direktiven, risken för skadeståndsskyldighet utgöra ett incitament för föräldrar att engagera sig mer i sina barns liv genom att bl.a. skapa sig en större insyn i deras förehavanden och vidta åtgärder om ett barn befinner sig i riskzonen för eller har hamnat i kriminalitet. Dessutom innebär regeln att det ekonomiska ansvaret för skador som barnet har orsakat till viss del bärs av barnets föräldrar, i stället för av t.ex. staten eller ett försäkringsbolag.

I direktiven konstateras att den allvarliga brottsligheten de senaste åren har krupit allt längre ned i åldrarna och att ungdomsbrottslighetens förändrade karaktär utgör ett växande samhällsproblem. Det är därför angeläget att vidta åtgärder för att se till att föräldrar i större utsträckning faktiskt tar ansvar för sina barn och försöker påverka dem i en gynnsam riktning. Enligt direktiven skulle en sådan åtgärd kunna vara att skärpa föräldrars skyldighet att ersätta skador som deras barn har orsakat genom brott. I samband med en

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ändring som innebär att en vårdnadshavare ska betala en större del av skadeståndet är det, enligt direktiven, också lämpligt att göra en översyn av tillämpningen av den särskilda jämkningsregeln i 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen och föreslå eventuella förändringar.

Enligt direktiven är det vidare lämpligt att i sammanhanget göra reglerna om hur skadeståndsanspråk mot vårdnadshavare handläggs mer ändamålsenliga, effektiva och lättillämpade. Det anges att Brottsförebyggande rådet (Brå) i en utvärdering av 2010 års reform har pekat på en rad tillämpningsproblem och negativa effekter, bl.a. att skadeståndsansvaret särskilt har drabbat ensamstående föräldrar och ekonomiskt utsatta familjer. I utredningens översyn bör det därför även ingå att i möjligaste mån försöka komma till rätta med dessa problem.

8.2 Utredningens uppdrag

Utredningen har i uppdrag att ta ställning till om, och i så fall hur, vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn har orsakat genom brott ska skärpas. Vidare ska utredningen ta ställning till på vilka sätt regelverket kan anpassas för att det ska vara så effektivt, ändamålsenligt och lättillämpat som möjligt. Utredningen ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga. Oavsett ställningstagande i sak, ska utredningen lämna förslag på de författningsändringar som krävs för att skärpa vårdnadshavares skadeståndsansvar.

8.3 Allmänt om barns och vårdnadshavares skadeståndsansvar

Något om barns eget skadeståndsansvar

Bortsett från de allra yngsta barnen – som inte har en sådan mognad eller sådana insikter att de överhuvudtaget kan anses som vållande – har underåriga själva ett långtgående skadeståndsrättsligt ansvar för skador som de orsakar uppsåtligen, av vårdslöshet eller genom brott. Det finns emellertid utrymme för särskilda hänsynstaganden när ersättningens storlek ska bestämmas. Enligt 2 kap. 4 § skadestånds-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

lagen ska den som har vållat en skada innan han eller hon har fyllt 18 år ersätta skadan i den utsträckning det är skäligt med hänsyn till hans eller hennes ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter. Vid skälighetsbedömningen spelar det stor roll om skadan kan ersättas ur en försäkring eller inte. För barn som är under 12 år täcks kostnaderna i de flesta fallen av ansvarsskyddet i föräldrarnas hemförsäkring, även när skadorna har vållats uppsåtligen (jfr 4 kap. 9 § första stycket 2 försäkringsavtalslagen [2005:104]). För barn som är över 12 år undantas dock vanligtvis uppsåtligt vållade skador från ansvarsförsäkringens tillämpningsområde. Om det saknas försäkringsskydd, är det möjligt att anpassa skadeståndet efter bl.a. barnets intellektuella utveckling och mognad. Med stigande ålder ställs dock kraven allt högre. Barn som är över 15 år anses som utgångspunkt ha fullt skadeståndsansvar. Bedömningen ska i de fallen göras på samma sätt som för vuxna, och nedsättning av ersättningen göras endast i undantagsfall. I dessa fall är det framför allt de ekonomiska följderna av ett fullt skadeståndsansvar som ska beaktas vid skälighetsbedömningen. (Se prop. 1972:5 s. 461 f.) Om skadan har uppkommit till följd av ett uppsåtligt brott, är dock huvudregeln att någon jämkning inte ska ske (se bl.a. NJA 1993 s. 727).

Vårdnadshavares skadeståndsansvar

Barnets vårdnadshavare kan under vissa förutsättningar också bli ansvariga för skador som barnet har vållat.

För det första kan ett sådant ansvar grunda sig på den allmänna culparegeln i 2 kap. 1 § skadeståndslagen, om vårdnadshavaren uppsåtligen eller av oaktsamhet har brustit i sitt tillsynsansvar (prop. 1993/94:57 s. 24 f.). Tillsynsansvaret regleras i 6 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken, där det bl.a. framgår att vårdnadshavare ansvarar för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas i syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan. I tillsynsansvaret ligger att vårdnadshavaren, inom ramen för vad som är möjligt, ska vidta de åtgärder som behövs för att barnet inte ska orsaka skada. Vilka åtgärder som krävs beror på barnets ålder och mognad och vad barnet sysselsätter sig med. För äldre

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

barn och ungdomar kan vårdnadshavaren t.ex. behöva ge förhållningsorder, förmaningar och instruktioner. (Se prop. 1993/94:57 s. 25 f.) Tillsynsansvaret innebär inte att vårdnadshavaren ansvarar för barnets vållande, utan i stället är det en handlingsregel som – om den åsidosätts – kan leda till skadeståndsansvar grundat på eget vållande (jfr t.ex. ”Landskronabranden” NJA 2013 s. 145).

I vissa fall är en försummelse att fullgöra tillsynsplikten straffsanktionerad. Enligt 23 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken kan föräldrar och andra uppfostrare eller förmyndare straffas, om de underlåter att hindra den som står under deras vård eller lydnad att begå brott. Det är dock i praktiken mycket ovanligt att ett skadeståndsanspråk eller en talan om straffansvar riktas mot föräldrar på de nu nämnda grunderna.

För det andra har föräldrar som är vårdnadshavare, utöver tillsynsansvaret, sedan år 2010 en form av principalansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen för vissa typer av skador som barnet har orsakat genom brott. Med principalansvar menas här att vårdnadshavaren ansvarar för barnets vållande, oavsett om vårdnadshavaren själv har varit oaktsam eller inte. Det är detta skadeståndsansvar som omfattas av utredningens översyn och som behandlas närmare i det följande och benämns föräldrars principalansvar.

8.4 Föräldrars principalansvar

8.4.1 Kort historik

Frågan om vårdnadshavare ska ansvara för barnens skador, oberoende av eget vållande, hade tagits upp flera gånger innan 2010 års reform genomfördes.

I 1972 års förarbeten till skadeståndslagen berördes tanken på ett s.k. objektivt föräldraansvar. Någon skärpning av de då gällande reglerna ansågs emellertid vid den tiden inte motiverad. (Se prop. 1975:5 s. 170 f.)

År 1987 tillsattes en arbetsgrupp som hade i uppgift att undersöka möjligheterna att utvidga föräldrars ansvar för sina barns brottsliga handlingar. I rapporten *Barnens brott och föräldrarnas ansvar* (Brå-PM 1990-1) konstaterade arbetsgruppen att ungdomsbrottsligheten var omfattande och utgjorde ett allvarligt samhällsproblem. Arbetsgruppen bedömde att föräldrarnas huvudansvar

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

borde markeras ytterligare och föreslog bl.a. att det skulle införas ett principalansvar för vårdnadshavare avseende skador som deras barn hade vållat uppsåtligen eller av oaktsamhet. Förslaget behandlades i promemorian *Vårdnadshavares skadeståndsansvar* (Ds 1993:11). I promemorian, liksom i den efterföljande propositionen, avvisades dock förslaget. Regeringen anförde att det kunde ifrågasättas om ett principalansvar skulle ha någon större brottspreventiv effekt. Ett objektivt skadeståndsansvar skulle också stå i strid med huvudregeln inom svensk skadeståndsrätt att det krävs uppsåt eller vårdslöshet för att någon ska anses vara skadeståndsskyldig. I stället gjordes ett tillägg i tillsynsbestämmelsen i 6 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken, så att den fick den nuvarande lydelsen. (Se prop. 1993/94:57 s. 13 f.)

År 2009 övervägdes på nytt skadeståndsrättsliga åtgärder som syftade till att motverka ungdomskriminalitet, särskilt sådan som riskerade att leda till en vanekriminell livsstil. I promemorian *Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare* (Ds 2009:42) lämnades förslag om ett principalansvar som i huvudsak överensstämde med de som lades fram i den efterföljande propositionen, och som alltså kom att genomföras (prop. 2009/10:142).

8.4.2 Motiven bakom regleringen

Syftet med att införa principalansvaret var att tydliggöra för föräldrar att de bär huvudansvaret för sina barn och ungdomar. Tanken var att ett skärpt skadeståndsansvar – vid sidan av flera andra insatser – kunde bidra till att på sikt motverka ungdomsbrottslighet, bl.a. genom att medföra tydligare föräldrareaktioner vid brottsliga beteenden och öka engagemanget för barnens förehavanden. I propositionen uttalas att barns och ungdomars familjesituation och föräldrarnas reaktioner – eller avsaknad av reaktioner – i förhållande till deras barns och ungdomars beteenden påverkar risken för ungdomsbrottslighet. En reform som gav föräldrar tydligare incitament till att skapa ökad insyn i deras barns och ungdomars liv och att reagera på antisociala beteendemönster borde därför kunna bidra till att minska risken för ungdomsbrottslighet. (Se prop. 2009/10:142 s. 22 f. och 26.) Regeringen konstaterade att det var mer omdiskuterat om ett skärpt skadeståndsansvar kunde påverka föräldrarnas

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

agerande och att det uppenbarligen var möjligt att argumentera både för och emot att det fanns en sådan handlingsdirigerande effekt, som sannolikt inte gick att fastställa med någon större grad av exakthet. Mot den bakgrunden återstod, enligt regeringen, att falla tillbaka på politiska och mer allmänna överväganden att ett skärpt skadeståndsansvar bör kunna bidra till tydligare föräldrareaktioner vid stölder och liknande beteenden samt öka föräldrarnas engagemang i t.ex. vilka deras barn och ungdomar umgås med och vad de gör på kvällar och helger. (Se a. prop. s. 25.)

Vid sidan av de brottspreventiva skälen ansågs det även på ett mer allmänt plan finnas starka skäl att skärpa föräldrarnas skadeståndsansvar. De skador som uppkommer genom barns skadevållande handlingar måste nämligen, oavsett lagstiftningens utformning, bäras av någon. Kostnaderna kan bäras av den skadelidande, barnet, staten, kommunerna, försäkringsbolagen eller någon annan. I valet mellan olika möjliga bärare av dessa kostnader framstod det, enligt regeringens uppfattning, som rimligt att även föräldrarna hade någon form av ekonomiskt ansvar för skador som deras barn och ungdomar orsakat. Det konstaterades att det skulle komma att finnas vissa föräldrar som inte hade ekonomisk förmåga att faktiskt betala ett skadestånd. I det sammanhanget måste det dock, enligt regeringen, beaktas att ett skärpt skadeståndsansvar för föräldrar inte innebär att ekonomiskt svaga familjer åläggs ytterligare krav, utan i stället att även föräldrarna är skyldiga att bidra till att täcka de kostnader som har uppkommit. (Se a. prop. s. 25.)

8.4.3 Utformningen och omfattningen av principalansvaret

Principalansvaret gäller för föräldrar som är vårdnadshavare

Principalansvaret gäller, som nämnts, för föräldrar som har vårdnaden om ett barn. Däremot omfattar det inte särskilt förordnade vårdnadshavare eller tillfälliga vårdnadshavare, och inte heller föräldrar som inte har del i vårdnaden. Ett barn står som huvudregel under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem. Vårdnaden består till dess att barnet fyller 18 år. (Se 6 kap. 2 § första stycket föräldrabalken.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skadorna ska ha orsakats genom brott …

Föräldrars principalansvar omfattar skador som barnet har vållat genom brott. Straffmyndighetsåldern i Sverige är 15 år (1 kap. 6 § brottsbalken). Också barn som är yngre än så kan dock i juridisk mening göra sig skyldiga till brott, även om de inte får dömas till någon påföljd. Brott som misstänks har begåtts av ett barn under 15 år kan under vissa förutsättningar utredas av polis och åklagare, bl.a. för att ge socialtjänsten ett bättre underlag för bedömningen av vilka stödjande insatser som behöver sättas in (31 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Om det är fråga om mycket allvarlig brottslighet, kan skuldfrågan i vissa fall prövas i domstol efter en s.k. bevistalan (38 § samma lag). Men det är i praktiken framför allt när barnet är 15–17 år som principalansvaret för föräldrar aktualiseras, eftersom det i dessa fall kan bli aktuellt med åtal. Eftersom det anses vara åldern vid tidpunkten för brottet som är utgångspunkten för principalansvaret, kan en skadeståndstalan mot föräldrarna bli aktuell också om den unge efter gärningstillfället har hunnit fylla 18 år.

Det bör tilläggas att Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare (Ju 2023:13) har haft i uppdrag att överväga och – om lämpligt – lämna förslag på en sänkning av straffmyndighetsåldern (dir. 2023:112). Den nämnda utredningen gör bedömningen att det inte är lämpligt att sänka straffbarhetsåldern generellt, men lämnar förslag på en tidsbegränsad särskild reglering med en straffbarhetsålder på 14 år för brott med ett minimistraff på fängelse i fyra år eller mer, samt för försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott (se SOU 2025:11).

… och avse personskada, sakskada, kränkning eller särskild anhörigersättning

De skadetyper som principalansvaret omfattar är personskada, sakskada och kränkning samt – sedan den 1 juli 2022 – skada som ersätts med särskild anhörigersättning. Däremot gäller ansvaret inte ren förmögenhetsskada. I förarbetena motiverades denna begränsning främst med att de brott som normalt leder till rena förmögenhetsskador, bl.a. ekonomisk brottslighet, i normalfallet inte bedömdes ha något starkare samband med den vanliga ungdomskriminaliteten

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

och risken för en fortsatt kriminell karriär (prop. 2009/10:142 s. 30).

Principalansvaret omfattar inte heller sådana trafikskador som kan ersättas med trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410). Detta följer av den generella regleringen av skadeståndsansvar för annans vållande i 3 kap. 8 § skadeståndslagen. Enligt förarbetena skulle en bestämmelse som avvek från denna huvudregel få mycket liten praktisk funktion och därmed inte heller någon preventiv effekt (a. prop. s. 31).

Beloppsbegränsning per skadehändelse

Principalansvaret är beloppsmässigt begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. År 2025 innebär det 11 760 kronor. Beloppsbegränsningen gäller inte krav som den skadelidande därutöver kan ha på exempelvis ränta eller ersättning för rättegångskostnader. När det finns två föräldrar som båda är vårdnadshavare gäller maxbeloppet för dem gemensamt. (Se 3 kap. 5 § andra stycket skadeståndslagen.)

Beloppsbegränsningen är alltså knuten till begreppet skadehändelse, som tar sikte på den skadevållande handlingen eller underlåtenheten och inte på de effekter som uppstår i form av skador. I förarbetena övervägdes andra begrepp att koppla begränsningen till. En begränsning som i stället var relaterad till varje enskild skada ansågs dock vara mer oförutsägbar och bedömdes kunna leda till mycket stora skadeståndsbelopp redan till följd av en enstaka händelse. Och de preventiva skäl som låg bakom lagändringarna motiverade inte en sådan ordning. I huvudsak samma argument anfördes mot att i stället knyta begränsningen till det straffprocessuella begreppet gärning. (Se prop. 2008/10:142 s. 34 f.)

Enligt förarbetena får frågan om flera skador har vållats genom en eller flera skadehändelser bedömas i rättstillämpningen, med utgångspunkt främst i om det rör sig om väsentligen samma händelseförlopp. I propositionen ges följande exempel. Om ett barn gör sig skyldigt till ett brott genom att t.ex. anlägga en brand och därigenom skadar två bilar, som tillhör olika personer, har skadorna orsakats genom en skadehändelse. Om barnet däremot först anlägger en brand och därigenom orsakar skador och sedan i ett efter-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

följande skede anlägger en ny brand, som orsakar ytterligare skador, är det normalt fråga om två skadehändelser. Även misshandelsfall tas upp som exempel. Om ett barn orsakar skada genom att på samma plats och vid samma tid misshandla flera personer, är det normalt fråga om en skadehändelse per misshandel, dvs. de skadelidande bör var för sig kunna få ersättning upp till beloppsbegränsningen. (Se a. prop. s. 35 och 47.)

Om en skadehändelse har orsakat skada för flera skadelidande räcker maxbeloppet i många fall inte för att täcka de samlade skadorna. I dessa fall ska ersättningen sättas ned proportionellt med samma kvotdel för var och en av de skadelidande. (Se 3 kap. 5 § tredje stycket skadeståndslagen.)

Solidariskt ansvar och regressrätt

Regleringen innebär att både barnet och föräldrarna var för sig är skadeståndsansvariga. Av 6 kap. 4 § skadeståndslagen följer att ansvaret mellan barnet och föräldrarna är solidariskt. Det betyder att den skadelidande kan välja att kräva vem som helst av de skadeståndsansvariga på beloppet, upp till den begränsning som kan gälla för någon av dem.

Den som har betalat skadestånd till en skadelidande har rätt att i sin tur kräva ersättning av de andra solidariskt ansvariga. Den inbördes fördelningen mellan flera solidariskt skadeståndsskyldiga bedöms enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. Enligt förarbetena bör detta innebära att en vårdnadshavare, som svarar på grund av principalansvaret, har full regressrätt mot barnet, som svarar på grund av brott. Däremot kan inte barnet, om han eller hon har betalat skadeståndet, på motsvarande sätt kräva vårdnadshavarna regressvis. Om båda vårdnadshavarna svarar på grund av principalansvaret, ska den inbördes fördelningen mellan dem ske efter vad som är skäligt. Om inte omständigheterna i det enskilda fallet talar för annat, bör fördelningen ske med hälften vardera. (Se prop. 2009/10:142 s. 31 f. och 46.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Försäkringsskydd

I hemförsäkringar ingår det regelmässigt en ansvarsförsäkring, som innebär att försäkringsbolaget vid ett försäkringsfall betalar det skadestånd – med avdrag för självrisk – som den försäkrade är skyldig att utge. När principalansvaret för föräldrar infördes var det oklart om försäkringsbolagen skulle komma att erbjuda ansvarsförsäkringar som täckte detta, något som i så fall skulle kunna minska den brottspreventiva effekten. (Se prop. 2009/10:142 s. 33.) Nu i efterhand kan det konstateras att föräldrars principalansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen generellt undantas från ansvarsskyddet i dagens hemförsäkringar. Det går alltså inte att skydda sig mot detta genom en hemförsäkring.

8.4.4 Möjligheterna till jämkning

Förarbetena

Föräldrars skadeståndsskyldighet enligt principalansvaret kan sättas ned, helt eller delvis, under vissa förutsättningar. Jämkning kan ske med stöd av två olika bestämmelser.

En allmän jämkningsregel finns i 6 kap. 2 § skadeståndslagen. Enligt denna bestämmelse kan ett skadestånd som är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden sättas ned efter vad som är skäligt. Vid bedömningen ska även den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter beaktas. Jämkningsregeln har en begränsad räckvidd och syftet är att den ska användas bara för att hindra resultat som skulle vara klart oskäliga mot den skadeståndsskyldige (prop. 1975:12 s. 138). När principalansvaret för föräldrar infördes gjordes dock bedömningen att det i många fall borde finnas utrymme för jämkning enligt den nämnda bestämmelsen, exempelvis om en vårdnadshavare under en kortare tid ställdes inför omfattande skadeståndskrav på grund av att barnet hade begått en serie brott. Om det var fråga om en vårdnadshavare med mycket låga inkomster, t.ex. i form av ekonomiskt bistånd, eller en ensamstående vårdnadshavare med låg förvärvsinkomst, borde skadeståndet enligt förarbetena också kunna jämkas, även när det inte var fråga om omfattande skadeståndskrav. (Se prop. 2009/10:142 s. 36 f.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

En särskild jämkningsregel som specifikt gäller för föräldrars principalansvar finns i 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen. Förutsättningen för jämkning enligt denna bestämmelse är att det skulle vara uppenbart oskäligt att föräldern ska betala skadeståndet med hänsyn till antingen förälderns förhållande till barnet eller de särskilda åtgärder som föräldern vidtagit för att förhindra att barnet begår brott. I förarbetena betonas att jämkningsregeln ska tillämpas restriktivt (prop. 2009/10:142 s. 38 och 48).

Den särskilda jämkningsregeln tar alltså till en början sikte på förälderns förhållande till barnet (det s.k. relationsfallet). En omständighet som kan ges betydelse är om vårdnadshavaren och barnet inte har någon kontakt alls och vårdnadshavaren därmed helt saknat möjlighet att följa barnets liv. Att barnet har mer kontakt med den ena föräldern, t.ex. genom att huvudsakligen bo tillsammans med denne, ska däremot inte befria den andra föräldern från principalansvaret. En annan situation som kan leda till jämkning är om barnet är omhändertaget med stöd av socialrättslig tvångslagstiftning. Som ett tredje exempel på skäl för jämkning nämns i förarbetena det fallet att ett barn har vållat skada i syfte att föräldrarna ska tvingas att betala skadestånd. (Se a. prop. s. 37 och 48.)

Den särskilda jämkningsregeln är därutöver tillämplig när vårdnadshavaren har vidtagit särskilda åtgärder för att förhindra att barnet begår brott (det s.k. åtgärdsfallet). Avsikten är att jämkning på denna grund ska bli aktuell endast i speciella undantagsfall. Det ska krävas att de åtgärder som har vidtagits går längre än vad som följer av det grundläggande tillsynsansvaret. Jämkning kan exempelvis komma i fråga om barnet har ägnat sig åt upprepad brottslighet och det står klart att vårdnadshavaren gjort allt som rimligen stått i hans eller hennes makt för att förhindra att barnet fortsätter att begå brott, t.ex. genom ett nära samarbete med sociala myndigheter och skola. Enligt förarbetena bör det krävas att vårdnadshavarens ansträngningar kan bedömas som särskilt långtgående. (Se a. prop. s. 37 f. och 48.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Tillämpningen i rättspraxis

För att frågan om jämkning överhuvudtaget ska komma under domstolens prövning krävs det att vårdnadshavaren gör en invändning om det. Därutöver behöver han eller hon lägga fram någon form av utredning som visar att det finns skäl för jämkning.

Högsta domstolen

Frågan om jämkning av föräldrars principalansvar har prövats av Högsta domstolen i NJA 2015 s. 482.

I detta fall hade en 15-årig flicka gjort sig skyldig till grovt förtal av ett flertal målsägande på Instagram. Modern var ensam vårdnadshavare. Frågan i målet var om det fanns skäl för jämkning av hennes skadeståndsskyldighet om 8 800 kronor till var och en av 15 målsägande, dvs. ett belopp om sammanlagt 132 000 kronor. De grova förtalsbrotten hade begåtts under tiden den 16–18 december 2012.

Flickan hade till största delen bott hos modern, men i november 2012 hade hon bestämt sig för att flytta till fadern. Det hade då förekommit konflikter mellan modern och dottern, som bl.a. tyckte att modern satte upp för många regler för henne. Natten mellan den 23 och 24 november 2012 sökte modern upp dottern i faderns bostad för att få henne att komma tillbaka. Vid besöket uppstod bråk. I samband med bråket tillkallade modern polis, som under natten kontaktade socialjouren. Den akuta situationen löstes genom att flickan skulle få bo hos en annan familj. Senare på natten återvände hon dock till faderns bostad. Den 24 november 2012 var modern i kontakt med socialtjänsten angående möjligheten till hjälp med att få hem flickan. Socialtjänsten ansåg emellertid att det inte fanns grund för något tvångsomhändertagande. Flickan kom att bo hos fadern fram till januari 2013.

Högsta domstolen fann till att börja med att det inte fanns tillräckliga skäl för jämkning på grund av moderns förhållande till dottern. Möjligheten att jämka skadeståndet på denna grund fick, enligt domstolen, antas ta sikte på fall där föräldern under en längre tid hade saknat möjlighet att vara delaktig i barnets liv och därmed i fostran av barnet. Vidare hade, konstaterade Högsta domstolen, de åtgärder som modern vidtagit legat inom den ram som tillsynsplikten enligt föräldrabalken innebär. Det hade därmed inte varit fråga

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

om sådana särskilt långtgående åtgärder för att förhindra brott som avses i jämkningsbestämmelsen. Det fanns således inte förutsättningar för jämkning enligt 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen.

Inte heller jämkning med tillämpning av den allmänna jämkningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen kunde ske, enligt Högsta domstolen. Genom att skadeståndet avsåg 15 skadehändelser blev det sammanlagda beloppet avsevärt, men det fanns inte någon närmare utredning om moderns ekonomiska förhållanden. Det beaktades även att de skadelidande fick anses ha ett påtagligt intresse av skadeståndet.

Hovrätterna och tingsrätterna

Det är sällsynt att domstolarna finner skäl för jämkning av skadestånd som grundar sig på föräldrars principalansvar. De situationer då ersättningen sätts ned är framför allt när föräldern inte har haft del i den faktiska omsorgen om barnet vid tiden för brottet på grund av att barnet har varit omhändertaget med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och dessutom varit placerat utanför hemmet (jfr rättsfallet RH 2014:59). I de flesta fallen anses också en frivillig placering enligt socialtjänstlagen (2001:453) motivera jämkning av samma skäl. Det förekommer endast i speciella undantagssituationer att jämkning sker på grund av att föräldern har vidtagit särskilt långtgående åtgärder för att förhindra att barnet begår brott.

En genomgång av tingsrätts- och hovrättsavgöranden som meddelades under 2021–2023 visar att ersättningen jämkades i sammanlagt 46 mål (dvs. i snitt i drygt 15 mål per år).[1] I 36 av dessa 46 mål har jämkning skett på grund av att brotten begåtts medan barnen varit placerade på s.k. HVB-hem (hem för vård och boende), familjehem eller jourhem och vårdnadshavarna därför inte haft del i den faktiska omsorgen. Jämkning har däremot inte skett t.ex. om barnet visserligen har varit föremål för olika beslut om omhändertaganden men dessa beslut inte har verkställts, om barnet har avvikit från sin placering efter kort tid, eller om barnet haft fortsatta och omfat-

[1] Uppgiften om antalet är något osäker eftersom genomgången har gjorts manuellt. Det saknas information om i hur många fall jämkning inte har skett, men dessa är betydligt fler.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

tande kontakter med vårdnadshavaren via telefon flera gånger per dag eller permissioner i hemmet i princip varje helg.[2] I sju av målen jämkades skadeståndet på grund av att barnet under lång tid hade varit föremål för insatser samt att föräldrarna hade varit aktiva i att söka och försöka förmå barnet att delta i dessa. Domskälen är generellt summariska i de aktuella delarna, men tingsrätterna bedömde i de genomgångna avgörandena att föräldrarna i dessa fall hade vidtagit åtgärder som gick utöver deras ordinära tillsynsplikt och att det vore uppenbart oskäligt att ålägga dem skadeståndsskyldighet.[3] I andra avgöranden, där jämkning inte skett, hade föräldrarna visserligen haft kontakter med socialtjänsten och bl.a. genomgått samtalsbehandling med barnet, men detta ansågs vara åtgärder som låg inom ramen för vad ett normalt föräldraansvar innebär.[4] I samtliga nu nämnda fall där jämkning förekom, utom tre, sattes skadeståndet ned till noll.[5]

Att jämkning sker med hänsyn till vårdnadshavarens ekonomiska förhållanden med stöd av 6 kap. 2 § skadeståndslagen är mycket ovanligt. Det förekom dock, enligt den genomgång som gjorts, i två tingsrättsmål som avgjordes under 2021–2023. I det ena fallet hade barnet begått brott som föranledde skadeståndsskyldighet med anledning av tre olika skadehändelser. Tingsrätten fann att det förelåg skäl för jämkning då modern uppbar ekonomiskt bistånd och ensam var försörjningsskyldig för fem barn. Hennes skadeståndsskyldighet jämkades till hälften och hon ålades därmed att betala sammanlagt 5 830 kronor.[6] I det andra fallet hade barnet begått ett brott som föranledde skadeståndsskyldighet med 5 000 kronor. Modern var ensam vårdnadshavare. Vid en sammantagen bedömning av det som kommit fram om hennes ekonomiska förhål-

[2] Se t.ex. Svea hovrätts dom den 7 juli 2023 i mål B 6520-23 och Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 2 september 2021 i mål B 2438-21.
[3] Se bl.a. Borås tingsrätts dom den 24 april 2023 i mål B 3803-22, Alingsås tingsrätts dom den 12 juli 2023 i mål B 2281-22 och Halmstads tingsrätts dom den 29 mars 2022 i mål B 330-22.
[4] Se bl.a. Varbergs tingsrätts dom den 15 augusti 2023 i mål B 2255-22.
[5] Föräldrarnas skadeståndsskyldighet sattes ned delvis i ytterligare ett av de genomgångna avgörandena, där förhållandena dock var mer särpräglade. Den unge dömdes för flera sexualbrott mot barn via chattkonversationer. Tingsrätten anförde som skäl för jämkning bl.a. att det inte hade funnits någon som helst indikation på att den unge skulle ägna sig åt brottslig verksamhet, missbruk eller annat skadligt eller utagerande beteende och att det, enligt tingsrättens mening, inte kunde krävas att vårdnadshavaren exempelvis övervakade vilka kontakter och vilket material en person i åldern 15–17 år hade sparat i sin telefon (Varbergs tingsrätts dom den 11 september 2023 i mål B 2617-22).
[6] Varbergs tingsrätts dom den 22 februari 2021 i mål B 1246-20 och B 69-21.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

landen ansåg tingsrätten att skadeståndet skulle jämkas till noll.[7] I andra fall har däremot skäl för jämkning på grund av ekonomiska förhållanden inte ansetts föreligga. Exempelvis har en ensamstående kvinna med fyra barn och en uppgiven inkomst på 20 000 kronor per månad inte fått en skadeståndsskyldighet på 28 380 kronor nedsatt.[8]

8.4.5 Processuella frågor

Handläggning av skadeståndet i samband med åtal för brottet

Skadeståndsanspråk mot såväl den tilltalade som dennes vårdnadshavare handläggs som huvudregel i brottmålsprocessen mot den unge (22 kap. 1 § rättegångsbalken).

Åklagaren är skyldig att förbereda och utföra målsägandens skadeståndstalan, under förutsättning att det kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart obefogat (22 kap. 2 § rättegångsbalken). Skyldigheten omfattar även en talan som är baserad på principalansvaret (3 kap. 11 § skadeståndslagen). Ett godtagbart skäl för åklagaren att inte föra talan kan vara att vårdnadshavaren framställer en grundad invändning om jämkning (prop. 2009/10:142 s. 41 f. och 49). Om ett målsägandebiträde har förordnats – vilket inte sällan är fallet i mål med unga – förs talan i stället av honom eller henne (3 § andra stycket lagen [1988:609] om målsägandebiträde).

Skadeståndstalan mot vårdnadshavarna måste väckas genom stämning (jfr 45 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken). Om åklagaren för målsägandens talan, är utgångspunkten att det enskilda anspråket tas upp i samband med att åtalet väcks. I andra fall, som när det finns ett målsägandebiträde, framställs anspråket i en särskild stämningsansökan därefter.

Vårdnadshavarna ska delges stämningen och ges skäligt rådrum att svara. Eftersom de genom talan mot dem blir parter i målet, ska de också kallas till huvudförhandlingen. När den tilltalade är under 18 år gäller dock att domstolen – oavsett eventuella skadeståndsanspråk – som huvudregel ska underrätta vårdnadshavarna om åtalet och om tidpunkten för huvudförhandlingen eller, om den

[7] Örebro tingsrätts dom den 6 juli 2022 i mål B 2522-22.
[8] Göta hovrätts dom den 8 december 2021 i mål B 3587-21.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

unge är åtalad för brott som kan medföra fängelse, kalla dem till förhandlingen för att höras (26 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.)

För att delge stämning och kallelse är vanlig delgivning det delgivningssätt som normalt kan användas. Handlingen skickas eller lämnas då till delgivningsmottagaren, och delgivning anses ha skett när det är klarlagt att denne har tagit emot handlingen, t.ex. genom att ha lämnat en skriftlig eller muntlig bekräftelse. (Se 16 och 18 §§ delgivningslagen [2010:1932].)

Hur lång tid ett skäligt rådrum är för att svara på en stämning och inställa sig till en huvudförhandling kan variera, bl.a. beroende på hur brådskande och invecklad saken är. Vid bedömningen av vad som är skäligt rådrum när principalansvaret aktualiseras kan hänsyn behöva tas till de särskilda regler som gäller för rättegången i ungdomsmål, t.ex. när det gäller tidsfrister. Mål mot den som inte har fyllt 21 år ska alltid behandlas skyndsamt. Ungdomsmål som gäller brott med mer än sex månaders fängelse i straffskalan ska handläggas inom samma tidsfrister som när den tilltalade är häktad. (Se 29 § första och andra styckena lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.) Det innebär bl.a. att huvudförhandling ska påbörjas snarast och som huvudregel senast inom två veckor från den dag då åtalet väcktes. Under vissa speciella omständigheter är det möjligt med längre uppskov. (Se 45 kap. 14 § rättegångsbalken.) Det förekommer i rättstillämpningen att vårdnadshavare anses ha fått skäligt rådrum när de har blivit delgivna skadeståndsanspråket först vid eller mycket nära inpå huvudförhandlingen.[9] Särskilda förhållanden i det enskilda fallet kan ha betydelse för den bedömningen, t.ex. att vårdnadshavaren inte begär att få mer tid för att ta ställning till kravet, att huvudförhandlingen ska pågå i flera dagar, eller att vårdnadshavaren företräds av ombud.

Om vårdnadshavarna inte kan delges stämningsansökningen med skadeståndsanspråket i förväg, de inte heller närvarar vid huvudförhandlingen eller anses inte ha fått skäligt rådrum, får talan om skadeståndet – om den inte återkallas – avskiljas från brottmålet och handläggas enligt tvistemålsreglerna (22 kap. 5 § rättegångsbalken). Så kan också ske om en fortsatt gemensam handläggning

[9] Se t.ex. Svea hovrätts dom den 8 september 2023 i mål T 1696-23, där vårdnadshavaren delgavs skadeståndsanspråken cirka 30 minuter innan huvudförhandlingen påbörjades i tingsrätten, samt Värmlands tingsrätts dom den 22 december 2023 i mål B 2482-23 och B 3758-23, där vårdnadshavaren delgavs anspråket vid huvudförhandlingen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

av något skäl skulle medföra väsentliga olägenheter, t.ex. att avgörandet av målet i dess helhet skulle fördröjas avsevärt (prop. 1987/88:1 s. 17).

Handläggning av skadeståndet enligt tvistemålsreglerna

Om skadeståndstalan inte förs i samband med åtalet, ska det enskilda anspråket handläggas som ett tvistemål (22 kap. 1 och 5 §§ rättegångsbalken). I sådana fall är åklagaren inte behörig att föra målsägandens talan. Eftersom principalansvaret är begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet per skadehändelse kommer handläggningen vanligen att ske enligt reglerna om s.k. förenklade tvistemål. Dessa regler tillämpas om värdet av det som yrkas uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet (1 kap. 3 d § rättegångsbalken). Målsäganden kan då inte företrädas av ett målsägandebiträde, utan får föra sin talan själv eller anlita ett ombud. Om anspråket har avskilts från brottmålet och målet handläggs som ett ordinärt tvistemål, kvarstår dock målsägandebiträdets uppgifter (3 § andra stycket lagen om målsägandebiträde). Så är alltså fallet om värdet av det som yrkats uppgår till mer än hälften av prisbasbeloppet, vilket innebär 29 400 kronor år 2025.

I ett mål som handläggs som ett ordinärt tvistemål är rättegångsbalkens allmänna regler om rättegångskostnader tillämpliga. Huvudregeln är då att den som förlorar målet får stå sin egen rättegångskostnad och även betala motpartens (18 kap. 1 § rättegångsbalken). Om målsäganden vinner målet, kan vårdnadshavaren därför bli skyldig att betala kostnaden för ett eventuellt målsägandebiträde till staten. På motsvarande sätt riskerar målsäganden, om han eller hon förlorar målet, att behöva ersätta vårdnadshavarnas rättegångskostnad. När målet handläggs som ett förenklat tvistemål är rätten för den vinnande parten att få ersättning för sin rättegångskostnad begränsad, framför allt i fråga om kostnad för ombud och annan rättslig rådgivning (18 kap. 8 a § rättegångsbalken).

Det ska här nämnas att Utredningen om rättsliga biträden och rättegångskostnader (Ju 2024:06) har i uppdrag att bl.a. ta ställning till om målsägandens processuella rättigheter vid talan om enskilda anspråk på grund av brott bör stärkas, så att den som har utsatts för brott ges goda möjligheter att få sin rätt till skadestånd prövad på

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ett effektivt sätt (dir. 2024:39). Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 1 augusti 2025.

Prövning i hovrätten

För att hovrätten ska pröva ett skadeståndsansvar som tingsrätten har ålagt en vårdnadshavare, krävs det att denne själv har överklagat och således är part i hovrätten (se bl.a. NJA 2012 N 38). Det är alltså inte tillräckligt att den unge har överklagat. Om endast den unge har överklagat och i hovrätten befrias från sin skadeståndsskyldighet, kan skadeståndsskyldigheten därför fortfarande kvarstå för vårdnadshavaren.[10]

I hovrätten omfattas enskilda anspråk mot vårdnadshavare av det generella kravet på prövningstillstånd (49 kap. 12 § rättegångsbalken). För anspråket mot den unge gäller dock inte ett sådant krav, om domen även har överklagats beträffande den skuldfråga som det enskilda anspråket hänför sig till och prövningstillstånd meddelas i den frågan eller sådant prövningstillstånd inte krävs (49 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken).

8.4.6 Tidigare utredningar, Brås utvärdering och inhämtade synpunkter

Tidigare utredningar

Vissa frågor som handlar om regleringen av föräldrars principalansvar har tidigare uppmärksammats av andra utredningar, i samtliga fall när lagstiftningen var ny. Framför allt är det processuella aspekter som har tagits upp, och detta i anslutning till att andra frågor har setts över.

Brottsskadelagsutredningen

Brottsskadelagsutredningen fick i september 2010 i uppdrag att göra en bred översyn av brottsskadelagen (dir. 2010:84). En fråga som utredningen övervägde var om principalansvaret i 3 kap. 5 §

[10] Se t.ex. Göta hovrätts dom den 29 november 2016 i mål T 1667-15.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

skadeståndslagen motiverade en särskild reglering för att underlätta för målsäganden att få ut brottsskadeersättning. Brottsskadeersättning betalas endast till den del skadorna inte täcks från något annat håll, och möjligheterna att få skadestånd ska därför vara uttömda innan målsäganden kan få sådan statlig ersättning. Det som Brottsskadelagsutredningen tog upp var om målsäganden skulle behöva ha uttömt möjligheten att få ut skadestånd från vårdnadshavarna. I betänkandet *En ny brottsskadelag* (SOU 2012:26) konstaterade utredningen att om målsäganden inte lyckades visa att vårdnadshavarna saknade betalningsförmåga, kunde de gällande reglerna medföra att ett belopp (upp till en femtedels prisbasbelopp) avräknades från brottsskadeersättningen. Genom att målsäganden behövde ansöka om verkställighet av domen mot flera personer fann utredningen att principalansvaret också medförde ett administrativt merarbete för honom eller henne. Utredningen fann dock att frågan om en utvärdering av reglerna vid den aktuella tiden var för tidigt väckt, men anförde att det fanns anledning att senare göra en uppföljning. (Se SOU 2012:26 s. 182 f.)

EMR-utredningen

I september 2011 fick EMR-utredningen i uppdrag att utvärdera reformen En modernare rättegång (EMR). Bland annat ingick det att analysera systemet med prövningstillstånd i hovrätt (dir. 2011:79). I betänkandet *En modernare rättegång II – en uppföljning* (SOU 2012:93) uttalade utredningen att man i lämpligt sammanhang borde se över om prövningstillstånd skulle krävas för sådant enskilt anspråk som vårdnadshavare kan åläggas enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen och som tingsrätten prövat i en dom i brottmål. Utredningen uppmärksammade att det inte krävs prövningstillstånd för det enskilda anspråket mot den tilltalade när – något förenklat – han eller hon har överklagat tingsrättens dom även i skuldfrågan (49 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken). Däremot krävs det alltså prövningstillstånd för vårdnadshavarnas del av skadeståndet. Detta innebär, konstaterade EMR-utredningen, att skadeståndet kan komma att stå kvar för vårdnadshavarna, om prövningstillstånd inte beviljas i skadeståndsdelen, trots att åtalet ogillas i hovrätten. Det hade även framkommit att vårdnadshavare sällan överklagade tingsrättens

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

dom, vilket enligt EMR-utredningen kunde leda till motsvarande oönskade konsekvenser om hovrätten ändrade domen i ansvarsdelen. Utredningen ansåg dock sammanfattningsvis att tillämpningsproblem endast hade förekommit i mindre avseenden och i ett inledande skede efter reformen. Något behov av att förtydliga eller förändra regleringen bedömde man inte att det fanns. Däremot ansåg utredningen att frågan om huruvida prövningstillstånd ska krävas för enskilt anspråk som avser vårdnadshavares skadeståndsansvar och som tingsrätten prövat i en dom i brottmål borde ses över i ett annat sammanhang. (Se SOU 2012 s. 219 och 225 f.)

Straffprocessutredningen

Straffprocessutredningen fick i juli 2010 i uppdrag att göra en översyn av brottmålsprocessen i syfte att skapa ett mer ändamålsenligt förfarande (dir 2010:78). Uppdraget var mycket brett och omfattade brottmålsprocessen i dess helhet. Av betänkandet *Brottmålsprocessen* (SOU 2013:17) framgår att lagstiftningen om vårdnadshavares skadeståndsansvar hade kommit upp vid flera diskussionsmöten som utredningen hållit med domare, åklagare och brottmålsadvokater. Förutom att det hade framförts principiella synpunkter på reformen så hade det påtalats praktiska problem vid tillämpningen av reglerna. De praktiska problemen handlade framför allt om att det kunde vara svårt att hinna delge vårdnadshavarna stämning beträffande det enskilda anspråket och att det fanns osäkerhet i vad mån en skadeståndstalan mot vårdnadshavarna kunde avgöras i deras utevaro. En annan synpunkt som kom fram var att de vårdnadshavare som engagerade sig i den unges sak och kom till huvudförhandlingen hamnade i ett sämre läge än de som inte lät sig delges eller uteblev. (Se SOU 2013:17 s. 748.)

Straffprocessutredningen lämnade flera förslag som gällde hanteringen av enskilda anspråk generellt. Bland annat föreslogs att åklagaren i samband med att åtalet väcktes skulle skicka ett exemplar av stämningsansökningen till den tilltalade. Om det hade framställts ett enskilt anspråk mot en vårdnadshavare skulle åklagaren samtidigt skicka ett exemplar av anspråket till denne. Efter att åtal hade väckts skulle en skadeståndstalan också, enligt Straffprocessutredningens förslag, kunna väckas formlöst mot vårdnadshavaren,

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

på samma sätt som kan ske mot den tilltalade (45 kap. 5 § andra stycket och 6 § rättegångsbalken). Det skulle alltså inte krävas en skriftlig stämningsansökan. Enligt Straffprocessutredningen skulle huvudregeln dock vara att en talan om enskilt anspråk som hade väckts efter åtalet inte skulle handläggas inom ramen för brottmålet. Ett sådant sent framställt enskilt anspråk skulle bara tas upp till gemensam handläggning med åtalet, om det stod klart att det kunde ske utan olägenheter eller det annars fanns särskilda skäl. Om vårdnadshavaren kunde få del av anspråket före eller vid huvudförhandlingen, borde det emellertid, enligt Straffprocessutredningen, sällan innebära några olägenheter att handlägga det gemensamt med brottmålet. Målsäganden skulle under förundersökningen informeras om att huvudregeln var att enskilda anspråk som framställdes efter åtalet inte skulle behandlas tillsammans med brottmålet. På det sättet bedömdes målsäganden få ett starkt incitament att tidigt anmäla skadeståndsanspråk även mot en vårdnadshavare. Problemet med att denna typ av anspråk kom in i ett sent skede av processen borde därmed, enligt Straffprocessutredningens bedömning, minska. (Se SOU 2013:17 s. 751 f. och 930 f.)

När vårdnadshavaren fått del av ett skadeståndsanspråk borde det, enligt Straffprocessutredningen, endast i sällsynta undantagsfall finnas skäl som talade mot att anspråket avgjordes i vårdnadshavarens utevaro. Utredningen konstaterade emellertid att det var ett grundläggande rättssäkerhetskrav att en part inte borde riskera utevarohandläggning utan att i förväg ha informerats om denna möjlighet. Enligt utredningen borde det uttryckligen framgå av 45 kap. 15 § rättegångsbalken att även en annan svarande än en tilltalad skulle kallas till huvudförhandlingen och erinras om att målet kunde komma att avgöras i hans eller hennes utevaro. (Se SOU 2013:17 s. 754 och 892.)

Straffprocessutredningens förslag har inte lett till lagstiftning i de nämnda delarna.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Brås utvärdering

Bakgrund

Redan i samband med att principalansvaret för föräldrar infördes förutskickades att det med tiden borde göras en uppföljning av reformen. Enligt förarbetena borde utvärderingen främst ta sikte på effekterna för de berörda barnen och för vårdnadshavarna, men även på frågan om ansvaret hade påverkat föräldrarnas medverkan i straffprocessen för unga lagöverträdare. (Se prop. 2009/10:142 s. 40.)

År 2016 fick Brå i uppdrag av regeringen att göra utvärderingen (Ju2013/06695 och Ju2015/01403). I uppdraget ingick det att belysa ett antal frågor. De handlade bl.a. om vilka konsekvenser skadeståndsansvaret hade fått för familjerna och om det hade haft någon inverkan på brottsoffrens möjligheter att få skadestånd eller brottsskadeersättning samt i vilken utsträckning föräldrarnas och de ungas vilja att medverka i brottmålsprocessen hade påverkats. Vidare ingick det att undersöka om skadeståndsansvaret i något hänseende inte hade lett till avsedda effekter eller om det hade fått oönskade konsekvenser samt om reformen hade haft någon påverkan på ungdomsbrottsligheten.

Brå besvarade frågorna med hjälp av både kvantitativa och kvalitativa metoder. Data samlades in genom bl.a. intervjuer med domare, åklagare, advokater (sex personer från varje yrkeskategori), fem poliser, fem socialsekreterare och fyra anställda på Brottsoffermyndigheten samt med fyra föräldrar som hade dömts att betala skadestånd på grund av brott som deras barn hade begått. Domare och åklagare som arbetade med ungdomsmål fick också besvara en enkät. Därutöver gick Brå igenom statistik från Domstolsverket, Kronofogdemyndigheten och Brottsoffermyndigheten samt tog del av forskning och utredningar på området.

Resultatet av Brås granskning redovisades i december 2017 i rapporten *Föräldrars skadeståndsansvar för barnens brott – En utvärdering av 2010 års reform* (Rapport 2017:14). Utvärderingen är fokuserad på 15–17-åringar, dvs. den grupp barn som är straffmyndiga.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Sammanfattning av utvärderingen

Enligt Brå hade man stora svårigheter att besvara frågorna om hur reglerna kring föräldrars skadeståndsskyldighet fungerar, eftersom myndigheterna inte registrerar de uppgifter som krävs, bl.a. hur många 15–17-åringar som döms att betala skadestånd varje år och i hur många av dessa fall föräldrar också blir solidariskt ansvariga. För att få en bild av tillämpningen av bestämmelserna gjorde Brå en egen undersökning av 144 ungdomsmål som avgjordes under en treveckorsperiod. Denna undersökning visade att reformen hade fått genomslag, men att det var långt ifrån alla skadeståndsanspråk mot 15–17-åringar som riktades även mot föräldrarna. Underlaget var mycket begränsat, men i det material som samlades in blev föräldrarna solidariskt ansvariga i drygt hälften av de fall där barnet hade dömts att betala skadestånd. När ingen av föräldrarna blev skadeståndsskyldig, berodde det i de allra flesta fallen på att målsäganden hade framställt skadeståndsanspråket endast mot barnet.

I studien fann Brå att de korta tidsfristerna som gäller för rättsväsendets handläggning av ungdomsmål ledde till en mer omständlig delgivningsprocess när skadeståndsanspråk riktades även mot föräldrarna, eftersom det därmed blev fler personer som måste hinna delges. Enligt enkätsvaren ansåg de flesta domarna (närmare 75 procent) att ett skadeståndsanspråk bör komma in till tingsrätten minst tre arbetsdagar före huvudförhandlingen för att delgivning ska kunna ske i sådan tid att den som krävs på skadestånd får skäligt rådrum. Flera intervjuade domare ifrågasatte om det kunde anses vara skäligt rådrum att bli delgiven stämningsansökningen först vid huvudförhandlingen eller endast en kort tid dessförinnan, medan andra inte såg detta som ett problem. I den undersökning av ungdomsmål som Brå genomförde bekräftades bilden av att anspråken ibland framställdes sent. I cirka 13 procent av fallen gjordes detta en eller två dagar före huvudförhandlingen. I allmänhet (64 procent av fallen) kom stämningsansökningen dock in minst en vecka före förhandlingen, och i övrigt mellan tre och sex dagar före. Svaren i såväl enkäten som intervjuerna tydde på att det inte fanns någon enhetlig praxis vad gällde domstolarnas hantering av sent inkomna skadeståndsanspråk. Antingen kunde föräldrarna delges stämningsansökningen vid huvudförhandlingen (om de var närvarande), eller så kunde målsäganden förmås att återkalla sitt yrkande,

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

eller så avskildes skadeståndsdelen från brottmålet. Om skadeståndet avskildes, uppgav flera av de som intervjuades att målsäganden i regel inte orkade gå vidare med sitt krav.

Brås studie pekade på att det ur föräldrarnas perspektiv fanns vissa rättssäkerhetsproblem. Problemen gällde för det första bristen på information, eftersom föräldrarna i stor utsträckning inte förstod vad principalansvaret innebar och mycket sällan kände till möjligheterna att begära jämkning. Ett annat problem var att föräldrarna ibland blev delgivna skadeståndskravet sent och att det då kunde diskuteras om de fick skäligt rådrum för att t.ex. sätta sig in i jämkningsreglerna. En tredje rättssäkerhetsaspekt handlade om att olika domare tycktes hantera sena skadeståndsanspråk på olika sätt.

Majoriteten av respondenterna i enkätmaterialet ansåg att skadeståndsansvaret varken hade haft positiv eller negativ påverkan på viljan hos föräldrarna att medverka i brottmålsprocessen eller närvara vid huvudförhandlingen. Enligt det som kom fram i intervjuerna slog reformen dock i praktiken hårdare mot mödrarna än mot fäderna. Uppfattningen var att i de fall det fanns två föräldrar som var vårdnadshavare, men endast en av dem kom till huvudförhandlingen, så återkallades skadeståndskravet ofta mot den som inte närvarade, och det var oftare fadern. Eftersom maxbeloppet per skadehändelse inte heller tar hänsyn till om det är en eller två föräldrar som har vårdnaden, blev den ekonomiska bördan också större för den som var ensamstående.

Brå undersökte även hur reformen hade fungerat utifrån ett brottsofferperspektiv och vilka konsekvenser den hade fått för berörda familjer. Brå fann inte stöd för att lagändringarna hade haft en positiv effekt på målsägandens möjlighet att få skadeståndet betalt. Enligt Kronofogdemyndighetens statistik betalade föräldrar i stor utsträckning även sina barns skadestånd, och utifrån intervjuer med professionella aktörer fanns det fog att anta att detta hade varit fallet även innan principalansvaret infördes. Cirka 85 procent av de föräldrar som hade ålagts ett skadeståndsansvar betalade såväl sin som barnets del av skadeståndet. I 15 procent av ärendena förblev dock skadeståndet obetalt även efter indrivningsförsök, och i 96 procent av dessa fall hade föräldrarna skulder hos Kronofogdemyndigheten sedan tidigare. Av de föräldrar som inte betalade sin skuld var 64 procent mödrar och 36 procent fäder. Mödrar saknade

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

således oftare än fäder det ekonomiska utrymme som behövdes för att betala skadeståndet.

Brå fann inte att reformen hade haft en negativ inverkan på målsägandens möjlighet att få brottsskadeersättning. Enligt Brottsoffermyndighetens statistik var antalet totala och delvisa avslag på grund av att föräldrarna inte hade krävts på skadestånd förhållandevis lågt; år 2016 var det 41 totala och 8 delvisa avslag.

Intervjuerna med socialsekreterare tydde inte på att föräldrarna skulle ha blivit mer engagerade i sina barns liv till följd av principalansvaret. Tvärtom upplevde flera av socialsekreterarna att skadeståndet snarare kunde försämra relationen mellan föräldrar och barn samt försvåra möjligheterna till konstruktiva samtal som påverkade barnet i positiv riktning. Detta gällde särskilt i familjer där relationen redan var ansträngd. För ensamstående föräldrar och ekonomiskt utsatta familjer kunde den ytterligare ekonomiska börda som skadeståndet innebar dessutom få negativa konsekvenser för familjens övriga barn.

Brå kunde inte hitta stöd för att reformen haft någon påverkan på ungdomsbrottsligheten. Det saknades förutsättningar att undersöka detta på ett empiriskt sätt. Brå konstaterade emellertid att en brottsförebyggande effekt kräver att föräldrarna – och gärna även barnen – känner till hur skadeståndsreglerna är utformade. Och enligt en studie som Brå tidigare hade genomfört visste många föräldrar inte vilka regler som gällde. De flesta trodde att de var fullt ansvariga för barnets skadestånd, dvs. att de hade ett mer långtgående ansvar än vad som i själva verket var fallet. Föräldrarnas brist på kunskap om skadeståndsreglerna, som också kom fram under flera intervjuer inom ramen för utvärderingen, talade enligt Brå mot att reformen skulle haft en preventiv effekt på den breda allmänheten. De intervjuer som Brå genomförde med socialsekreterare och föräldrar gav heller inget stöd för en sådan inverkan på ungdomar som begår brott eller som befinner sig i riskzonen för att begå brott. Snarare kom det fram att föräldrars skadeståndsansvar riskerade att vara en negativ faktor för socialt utsatta föräldrar när det gällde deras möjligheter att fostra sina barn på ett bra sätt. Ungdomsbrottslighetens utveckling tydde enligt Brå inte heller på att reformen haft någon generell betydelse i detta hänseende.

Brå gjorde bedömningen att principalansvaret i första hand borde tas bort, eller i andra hand förbättras främst på så sätt att risken för

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

negativa konsekvenser för ekonomiskt utsatta familjer minskade och föräldrarnas rättssäkerhet ökade.

Inhämtade synpunkter

Socialtjänsten m.fl.

Någon specialstudie av den omfattning som Brå genomförde har inte varit möjlig att utföra inom ramen för utredningens arbete. Men för att få en uppdaterad bild över hur principalansvaret påverkar framför allt föräldrar som är vårdnadshavare till barn som begår brott, eller som befinner sig i riskzonen för att göra det, har utredningen haft kontakt med socialtjänsten på ett antal platser i landet och fått del av erfarenhetsbaserade kommentarer från handläggare där. På det sättet har utredningen även fått belyst hur vårdnadshavares skadeståndsansvar uppfattas från ett barnperspektiv. Utredningen har också hämtat in synpunkter från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF).

Från socialtjänsterna uttrycks det över lag en skepsis till den gällande ordningen för föräldrars skadeståndsansvar och en eventuell skärpning av den. Det ifrågasätts att risken för att behöva betala skadestånd leder till att föräldrar blir mer motiverade att engagera sig. Uppfattningen är att föräldrar generellt inte vill att deras barn ska begå brott, och att det är av den anledningen som de försöker påverka dem i gynnsam riktning och är mottagliga för stöd från socialtjänsten. Intrycket är att föräldrar oftast gör sitt bästa för att vägleda och uppfostra sina barn till ett bra liv, utifrån sin förmåga. Det är ovanligt att föräldrar inte bryr sig om sina barns situation. Det finns inga erfarenheter av att föräldrar har blivit mer aktiva som en följd av risken för skadeståndsskyldighet. Själva skadeståndsansvaret har, såvitt de kan bedöma, ingen påverkan på engagemanget. Från något håll uttalas uppfattningen att det i slutändan nästan alltid är föräldrarna som betalar hela summan, oavsett ekonomi och även när de egentligen har ett begränsat ansvar.

Många av de föräldrar som socialtjänsten träffar har det svårt ekonomiskt och är inte sällan ensamstående. De uppges ofta kämpa hårt, både med ekonomin och i sin föräldraroll, och kan vara väldigt engagerade. Det finns också mer bemedlade föräldrar, som utan större problem betalar hela skadeståndet, men som inte alltid visar

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

intresse för sitt barn och hur det ska lyckas med den påföljd som har dömts ut.

Föräldrarnas relation till barnet kan ibland vara ansträngd, och några uttrycker en farhåga för att det kan uppstå mer konflikter när föräldrarna ska betala skadestånd för något som barnet har gjort. Det förekommer också att ungdomar blir ledsna över att föräldrarna får ansvara för deras beteende, även om många unga inte alls reflekterar över den saken. Flera på socialtjänsten bedömer att det finns en risk för att familjerna skulle drabbas av skuldsättning och hamna i utanförskap av ett skärpt skadeståndsansvar. Många föräldrar uppges känna oro över att deras barn eller de själva ska få betalningsanmärkningar och problem med Kronofogdemyndigheten. En uppfattning som flera lyfter fram är att höga skadestånd som inte kan betalas skulle innebära en försämring för ekonomiskt svaga familjer. Det framförs flera tankar om vad konsekvenserna skulle kunna bli. Bland annat har det sagts att många föräldrar redan har flera olika arbeten för att få ekonomin att gå ihop. På grund av sina jobb har dessa föräldrar ont om tid för att ta emot stöd, trots att de vill. En sträng skadeståndsskyldighet kan befaras leda till att föräldrarna skulle behöva arbeta ännu fler pass för att klara sig, och därmed få ännu mindre tid för barnen. Andra föräldrar uppbär försörjningsstöd och kan inte via eget arbete eller egen ansträngning öka sina inkomster. Någon framför att det i värsta fall kan leda till att den unge tvingas hitta andra kreativa sätt för att få tag på pengar för att inte belasta föräldrarna eller familjen. Och för många unga är det lättare att få ett uppdrag i en kriminell kontext än att få ett legalt arbete. Dessa unga är dessutom särskilt utsatta för att bli kontaktade av personer som känner till att de är i stort behov av pengar.

MFoF har framfört bl.a. att det finns begränsat med stöd för att ett skärpt skadeståndsansvar skulle få den avsedda positiva effekten. Myndigheten har inte uppmärksammat någon forskning som pekar i den riktningen. Enligt MFoF:s erfarenhet är det mycket tveksamt att en risk att behöva betala skadestånd skulle driva fler föräldrar till ökat engagemang i sina barns liv och utveckling. En del i denna ståndpunkt vilar på att myndigheten upplever att forskningen tyder på att föräldrar som utgångspunkt är motiverade att sörja för sina barns välmående och utveckling. Föräldrars försummelser eller ansvarslöshet gentemot barn beror enligt MFoF regelmässigt på

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

andra faktorer än ointresse eller ovilja. Snarare handlar det om begränsad förmåga, och att föräldrarna är i behov av utvecklande och kompenserande stöd. Därtill tycks det vara centralt med diverse psykosociala och kontextuella skydds- och riskfaktorer. Det saknas vetenskaplig grund för uppfattningen att skadestånd skulle lösa dessa problem. Det finns inte heller stöd för att enbart ekonomiska sanktioner är effektivt för att förbättra föräldrars beteende. I stället för skadestånd kan, enligt MFoF, långsiktiga insatser som ger stöd, utbildning och resurser till föräldrar vara mer effektiva. Enligt MFoF:s uppfattning finns också en risk för negativa konsekvenser av ett skadeståndsansvar för resurssvaga familjer, inklusive föräldrar med kognitiva svårigheter.

Tingsrätter

Som nämnts ingår det i utredningens uppdrag att ta ställning till på vilka sätt regelverket kan anpassas för att det ska vara så effektivt, ändamålsenligt och lättillämpat som möjligt. För att inventera vilka eventuella problem som rättsväsendet möter till följd av principalansvaret har – utöver att utredningens experter har bidragit – förfrågningar gjorts till domare vid ett urval av landets tingsrätter. Tingsrätterna har också fått möjlighet att framföra synpunkter på hur sådana eventuella problem skulle kunna lösas.

En gemensam uppfattning är att svårigheterna ligger i att hinna delge vårdnadshavarna skadeståndsanspråket när detta framställs sent, ibland endast en eller ett par dagar före huvudförhandlingen. Om vårdnadshavarna kommer till förhandlingen blir de delgivna där och då, men fråga kan uppkomma om de i så fall får skäligt rådrum och om det är lämpligt att pröva anspråket inom ramen för brottmålsprocessen. Det uppges dock att det inte är alltid som vårdnadshavarna kommer, och att det inte sällan är endast en av dem som närvarar. Anspråken som riktas mot de vårdnadshavare som inte närvarar återkallas ofta. I annat fall får det anspråket avskiljas och handläggas i ett särskilt tvistemål.

Flera tingsrätter har beskrivit omfattningen av problemet med sent inkomna skadeståndsanspråk och delgivningssvårigheter som marginellt, medan andra har bedömt det som mer vanligt. Det finns tingsrätter där den allmänna uppfattningen är att den nuvarande

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

utformningen av principalansvaret är enkel att tillämpa och att det sällan uppstår problem i den praktiska hanteringen. Från andra håll har det sagts att yrkanden om solidarisk betalningsskyldighet kan föranleda relativt betydande och tidskrävande handläggningsåtgärder från domstolens sida i förhållande till brottmålet som helhet och de huvudsakliga frågorna om den tilltalades straffrättsliga och skadeståndsrättsliga ansvar.

Vissa tingsrätter har gett uttryck för att vårdnadshavare vid huvudförhandlingen ofta förefaller ha svårt att förstå innebörden av sin närvaro och vilken deras processuella ställning är i målet. Det förekommer att försvararen till den unge avger vårdnadshavarnas inställning till skadeståndsyrkandet och agerar som ett informellt ombud för dem. Det är dock inte alltid som försvararen hjälper vårdnadshavarna, eftersom det inte ingår i dennes uppdrag och det kan uppstå intressekonflikter. Ett par tingsrätter har tagit upp att det inte är ovanligt att vårdnadshavare gör invändningar av sådant slag att jämkningsregeln i 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen aktualiseras men att – när så sker – vårdnadshavaren kan hamna i ett slags motpartsförhållande till sitt barn.

Några tingsrätter har framfört tankar om hur man skulle kunna underlätta hanteringen. Ett förslag är att det skulle kunna införas en frist inom vilken ett enskilt anspråk måste framställas för att det ska få prövas inom ramen för brottmålet, eller att generellt öka medvetenheten hos målsägandebiträdena om vikten av att ge in skadeståndsanspråk i ett så tidigt skede som möjligt. Som ett sätt att komma till rätta med delgivningssvårigheter har ett par tingsrätter nämnt att det skulle kunna införas en möjlighet att delge vårdnadshavare stämningsansökningen genom tillgänglighetsdelgivning. En annan idé som har förts fram är att fristen för att sätta ut ungdomsmål kan förlängas, antingen beroende på målets omfattning eller generellt i mål med målsägande. Det har också nämnts att de enskilda anspråken i brottmål i högre utsträckning borde kunna behandlas som dispositiva tvistemål med möjlighet att kalla vårdnadshavare vid äventyr av tredskodom till huvudförhandlingen. Från något håll har det föreslagits en tydligare reglering av hur vårdnadshavarna ska behandlas.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

8.4.7 Översiktligt om regleringen i våra närmaste grannländer

I både Norge och Danmark finns ett skadeståndsansvar för föräldrar som i stora drag liknar det principalansvar som vi har i Sverige.

I Norge ansvarar föräldern, oberoende av egen skuld, för skada som barnet har orsakat uppsåtligen eller av oaktsamhet. Ansvaret kan bara göras gällande om föräldern har vårdnaden om barnet och barnet bor hos denne. Beloppsmässigt är ansvaret begränsat till 5 000 norska kronor per skadehändelse. (Se § 1-2 lov om skadeserstatning.) När bestämmelserna infördes år 1969 var beloppsbegränsningen 500 norska kronor. Gränsen höjdes år 1976 till 1 000 norska kronor och år 1995 till nu gällande 5 000 norska kronor.

I Danmark ska den som har vårdnaden om ett hemmaboende barn ersätta skador som barnet är skadeståndsskyldigt för upp till ett maxbelopp om 7 500 danska kronor för varje skadegörande handling eller underlåtenhet. Detta gäller även om föräldern inte kan klandras för att ha orsakat skadan. Om två föräldrar har gemensam vårdnad, är ansvaret solidariskt mellan dem. (Se § 1 lov om hæftelse for børns erstatningsansvar og om skærpet erstatningsansvar for anstiftere og ledere af opløb.)

I såväl Norge som Danmark kan föräldrarnas skadeståndsansvar täckas av en ansvarsförsäkring, i vart fall hos flera försäkringsbolag. Bestämmelserna tillämpas därför inte i samma omfattning som i Sverige.

8.5 Överväganden

8.5.1 Ett utökat principalansvar för föräldrar

Bedömning: Det bör inte göras någon allmän skärpning av principalansvaret för föräldrar.

Skälen för bedömningen

Utgångspunkter

Det har från flera håll riktats kritik mot reglerna om föräldrars principalansvar. Det har förts fram såväl principiella invändningar som synpunkter på utformningen av själva modellen och den process-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ordning som följer med den. I utredningens uppdrag ligger dock inte att i grunden reformera det nuvarande systemet, eller att avskaffa det och ersätta det med något annat, utan utgångspunkten är att principalansvaret som sådant ska finnas kvar. De överväganden som utredningen gör bygger på den förutsättningen.

Utredningen har till att börja med att ta ställning till om, och i så fall hur, vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn har orsakat genom brott ska skärpas.

Det huvudsakliga syftet bakom principalansvaret ligger i det angelägna att förebygga att barn och ungdomar begår brott. En viktig fråga är därför om ett strängare skadeståndsansvar för föräldrar kan förväntas leda till positiva effekter i detta hänseende. Vid sidan av detta finns det andra aspekter som bör vägas in i bedömningen av om en förändring i skärpande riktning bör ske.

Ungdomsbrottsligheten och dess utveckling

Ungdomsbrottsligheten har återkommande och under lång tid varit en uppmärksammad och viktig samhällsfråga. Att barn och ungdomar begår brott är således inte något nytt fenomen. Under senare år har dock särskilt fokus legat på att unga involveras i kriminella nätverk.

Vilken omfattning den faktiska brottsligheten har är svårt att bedöma fullt ut. Kriminalstatistiken är en viktig informationskälla, men den återger bara de gärningar som upptäcks och anmäls. Och flera studier har visat att mörkertalet är stort för många typer av brott.[11] I statistiken ingår inte heller personer som var under 15 år vid brottstillfället, eftersom de inte är straffmyndiga. Vid sidan av kriminalstatistiken används inom kriminologin därför flera andra källor som indikatorer över brottsutvecklingen. Till dessa hör bl.a. Brås nationella trygghetsundersökningar och skolundersökningar om brott. I trygghetsundersökningarna studeras människors utsatthet för brott samt deras upplevelse av oro och otrygghet, och i skolundersökningarna undersöks utsatthet och delaktighet i brott bland elever i årskurs nio.

Studier visar konsekvent att på gruppnivå är delaktighet i brott vanligast under ungdomsåren och en bit in i vuxenlivet.[12] Generellt

[11] Se t.ex. Brå (2019). *Nationella trygghetsundersökningen 2019* (Rapport 2019:11).
[12] Brå (2024). *Forskning om ålder och brott samt dess betydelse för brottsprevention.* (Rapport 2024:1), s. 17 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

sett är unga personer också överrepresenterade i brottsstatistiken i jämförelse med deras andel i befolkningen. Detta är dock givetvis inte detsamma som att de flesta som misstänks och lagförs för brott är ungdomar. År 2023 misstänktes 194 503 personer för brott i Sverige. Av dessa var 18 852 personer i åldersgruppen 15–17 år.[13] Samma år fattades det 113 737 lagföringsbeslut (domar i tingsrätten, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelser). Antalet lagföringsbeslut i åldersgruppen 15–17 år var 9 843.[14] Av dessa var 7 191 mot pojkar och 2 652 mot flickor.[15]

Brottstyper med hög andel unga gärningspersoner är t.ex. stöld, narkotikabrott och misshandel.[16] Sedan finns det vissa brott – s.k. strategiska brott – som anses vara mer förknippade med fortsatta lagöverträdelser hos gärningspersonen än andra. Vilka brott som är strategiska kan förändras över tid. Enligt Brås senaste studie, som avser 2010-talet, var de mest strategiska brotten bland pojkar rån, grov stöld, våld eller hot mot tjänsteman samt övergrepp i rättssak. Bland flickor var det våld eller hot mot tjänsteman och narkotikabrott.[17]

Enligt forskningen har ungdomsbrottsligheten på det stora hela minskat något under de senaste decennierna.[18] Som förklaringar till detta har framförts bl.a. förändrade beteendemönster där mindre tid ägnas åt ostrukturerade aktiviteter utanför hemmet och att alkoholkonsumtionen hos unga har gått ned. Därutöver kan brottsförebyggande åtgärder ha bidragit, liksom värderingsmässiga förändringar.[19] Samtidigt som den generella ungdomsbrottsligheten har minskat finns det emellertid en växande grupp barn och ungdomar som begår allt grövre brott. De senaste åren har också antalet lagföringsbeslut ökat, och den procentuella ökningen är störst i ålders-

[13] Se Brås statistik över personer misstänkta för brott efter brottstyp och ålder, 2023 (tabell 220).
[14] Se Brås statistik över lagföringsbeslut efter huvudbrott och den lagförda personens ålder, 2023 (tabell 450).
[15] Se Brås statistik över lagföringsbeslut mot män respektive kvinnor efter huvudbrott och den lagförda mannens respektive kvinnans ålder, 2023 (tabell 452 respektive tabell 451).
[16] Felipe Estrada (2022). *Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur*. I Felipe Estrada, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.), Den svenska ungdomsbrottsligheten. Studentlitteratur AB, Lund, s. 48 f.
[17] Brå (2021). S*trategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv* (Rapport 2021:5).
[18] Se bl.a. Felipe Estrada (2022). *Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur*. I Felipe Estrada, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.). Den svenska ungdomsbrottsligheten. Studentlitteratur AB, Lund, s. 69 f. samt Brå (2024). *Forskning om ålder och brott samt dess betydelse för brottsprevention* (Rapport 2024:1), s. 21.
[19] Brå (2024). *Misshandel bland ungdomar 15–17 år* (Kortanalys 3/2024), s. 33.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

gruppen 15–17 år.[20] Det har identifierats som ett tilltagande problem att barn och unga – framför allt pojkar – involveras i de kriminella nätverkens verksamhet. Polismyndigheten har genom underrättelse- och statistikinhämtning bedömt att cirka 1 000 barn och unga ansluter sig till lokala kriminella miljöer varje år.[21] I riskzonen för att rekryteras eller socialiseras in i gäng finns barn som redan begår mindre allvarliga brott, som är synliga utomhus i utsatta områden eller som har vänner och anhöriga inom nätverken. De som rekryterar barn är ofta själva unga. De yngsta barnen används i första hand för att förvara, transportera och sälja narkotika. Därefter kan de också få andra uppdrag, exempelvis att transportera vapen, utföra våldsbrott och hjälpa till med bedrägerier.[22] Uppgifter visar att brottsmisstankar avseende just vapenbrott, narkotikaöverlåtelser, utpressning och bedrägerier har ökat avsevärt under senare år för personer som inte är straffmyndiga, liksom för straffmyndiga som är under 18 år. Även om det är osäkert att utgå från att antalet brottsmisstankar speglar brottsutvecklingen, har statistiken dock ansetts ligga i linje med den bild som i övrigt har kommit fram om att ungas delaktighet i brott inom nätverk har ökat.[23]

Föräldrars engagemang har betydelse

Det finns flera teorier och förklaringsmodeller som behandlar varför vissa barn och ungdomar begår brott, och uppfattningen om vilka risk- och skyddsfaktorer som har störst betydelse i sammanhanget kan skilja sig något åt.[24] En mängd förhållanden kan i olika kombinationer vara förknippade med risk för brottsligt beteende. Dessa förhållanden kan vara kopplade till sociala sammanhang som familjen, skolan, närmiljön och kamratkretsen, men också till per-

[20] Brå (2023). Personer lagförda för brott. Slutlig statistik, s. 13 f.
[21] Polismyndigheten (2023). *Bob – barn och unga i organiserad brottslighet*. Myndighetsgemensam rapport, september 2023, s. 7.
[22] Sedan den 1 juli 2023 är det straffbart att involvera någon som inte har fyllt 18 år i brott eller brottslig verksamhet (se 16 kap. 5 a § brottsbalken samt prop. 2022/23:53 s. 80 f. och 144 f.).
[23] Brå (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde* (Rapport 2023:13), s. 44 f.
[24] Se bl.a., Brå (2023). *Socioekonomisk bakgrund och brott. En kunskapsöversikt*. (Rapport 2023:3), Socialstyrelsen (2020). *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende*. Kunskapsstöd för socialtjänsten, s. 25 f. och 38 f. samt Per-Olof H. Wikström (2023). *Rapport: När brott blir ett acceptabelt handlingsalternativ. En analys av brottslighetens orsaker och dess implikationer för inriktningen av det brottsförebyggande arbetet*, s. 24 f. och 42 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

sonliga egenskaper eller faktorer hos individen själv.[25] När det gäller familjen finns det tydligt forskningsstöd för att barn och ungdomar är mindre benägna att begå brott om de har föräldrar som aktivt utövar kontroll, som har god kännedom om var och med vilka barnet befinner sig och som utövar inflytande på vilka barnet umgås med och under vilka omständigheter.[26] Föräldrarna spelar alltså en viktig roll för att förebygga brottslighet hos sina barn och för att avbryta en eventuell ogynnsam utveckling. Det gäller särskilt när barnen är i de yngre åldrarna, under 12 år.[27] Även om en rad olika och samverkande faktorer har betydelse för förekomsten och utvecklingen av ungdomsbrottsligheten, framstår det därför som angeläget att föräldrar är aktiva och delaktiga för att motverka normbrytande tendenser hos sina barn, och att de använder sig av de stödinsatser från samhällets sida som de kan behöva i detta avseende.

Ett skärpt principalansvar som incitament för ökat engagemang eller markering av föräldrars ansvar

Det är uppenbart att arbetet mot ungdomsbrottslighet, och inte minst barns involvering i gängkriminalitet, kräver en rad av insatser från många olika aktörer i samhället, exempelvis de brottsbekämpande myndigheterna, socialtjänsten och skolan. En del i ett sådant brottsförebyggande arbete handlar om föräldraansvar och stöd till föräldrar genom bl.a. insatser, aktiviteter och verksamheter som stärker föräldraförmågan och relationen mellan förälder och barn. Det råder ingen tvekan om att föräldrar utgör en av de viktigaste resurserna för att förebygga att barn dras in i kriminalitet, och det krävs därför en långsiktig och kontinuerlig delaktighet i det arbetet från deras sida. När allvarlig brottslighet numera också begås av allt yngre personer har föräldrarna en särskilt betydelsefull funktion att fylla. Ju yngre barnen är, desto större inflytande har föräldrarna

[25] Se bl.a. Brå (2009). Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling. En kunskapsinventering, s. 8 f. och 32 f. samt SOU 2021:85 s. 99 f.
[26] Se t.ex. Brå (2023). *Skolfaktorers betydelse för om ungdomar begår våldsbrott – En statistisk analys utifrån Skolundersökningen om brott.* (Kortanalys 4/2023), bilaga 2 med hänvisningar samt Per-Olof H. Wikström (2023). *Rapport: När brott blir ett acceptabelt handlingsalternativ. En analys av brottslighetens orsaker och dess implikationer för inriktningen av det brottsförebyggande arbetet*, s. 85 f.
[27] Socialstyrelsen (2020). *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende*. Kunskapsstöd för socialtjänsten, s. 38 f., 44 f. och 58.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

generellt sett över dem. Det är, kan det hävdas, följdriktigt och rimligt att reglerna också är utformade så att föräldrar har starka motiv för att vidta åtgärder som kan leda till att deras barn avhåller sig från brottslighet. En skärpt skadeståndsskyldighet för skador som deras barn har orsakat genom straffbelagda gärningar skulle utgöra en tydlig markering från samhällets sida om föräldrarnas ansvar i detta hänseende.

Det kan också argumenteras för att en risk för skadeståndsskyldighet generellt sett kan ha en handlingsstyrande effekt och moralbildande funktion. Ett skärpt skadeståndsansvar skulle innebära en ännu starkare påtryckning på föräldrarna att vidta åtgärder och göra långtgående ansträngningar, om barnet begår eller riskerar att begå brott. Och när föräldrarna brister i detta ansvar skulle det få större konsekvenser.

Det har på senare tid tagits flera andra steg för att stärka föräldraansvaret. Som exempel kan nämnas att möjligheterna att säga upp hyresgäster som har begått brott har utökats genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2024. Bestämmelserna innebär bl.a. att en hyresgäst som är förälder har ett ansvar att se till att barn som bor eller vistas i lägenheten inte begår brott som skapar otrygghet för andra som bor i området. I förarbetena uttalas bl.a. att olika former av ekonomiska och sociala konsekvenser, enligt regeringens bedömning, kan ha en påverkan på hur föräldrar utövar sitt föräldraansvar över barn som riskerar att hamna i kriminalitet. (Se prop. 2023/24:112 s. 53 f. och 98.)

För att föräldrar ska ges bättre förutsättningar att ta sitt ansvar har åtgärder också vidtagits för att öka stödet till dem. Det har bl.a. beslutats om medel till kommuner och regioner som ska bidra till en ökad och jämlik tillgång till ett målgruppsanpassat föräldraskapsstöd i hela landet, samt bidra till att förebygga kriminalitet bland barn och unga. Länsstyrelser med områden som Polismyndigheten bedömt vara utsatta, riskområden eller särskilt utsatta har också fått i uppdrag att erbjuda stöd till kommuner, regioner och andra relevanta aktörer för att utveckla ett kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd i föräldraskapet till föräldrar med barn upp till 18 år.[28]

[28] Se regeringens skrivelse *Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet*, skr. 2023/24:68, s. 21 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det har även lagts fram förslag som ger socialnämnden möjlighet att under vissa förutsättningar besluta om öppna insatser till vårdnadshavare utan deras samtycke och att kunna förena sådana beslut med vite (Ds 2024:30).

Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare skulle kunna sägas ligga i linje med sådana övriga åtgärder som nu har nämnts.

Förutom det brottspreventiva syftet med skadeståndsansvaret kan det också hävdas att det är rimligt att föräldrar bär en större del av den ekonomiska bördan för skador som deras barn har orsakat, i stället för att staten, försäkringsbolag eller brottsoffren själva får göra det. Föräldrarna har i större utsträckning än barnen ekonomiska förutsättningar att betala ett skadestånd. Att föräldrarna bidrar till betalningen kan också minska risken för att deras barn i ung ålder ska få skulder hos Kronofogdemyndigheten.

Men det finns också skäl som talar mot att skärpa skadeståndsansvaret. Framför allt handlar det då om osäkerhet kring om en sådan förändring i praktiken skulle bidra till att de syften som ligger bakom principalansvaret förverkligades.

En grundtanke bakom införandet av ansvaret var att det skulle kunna förmå föräldrar att vara mer aktiva och delaktiga för att motverka att barnet begår brottsliga och skadegörande handlingar. På så sätt skulle det medverka till att på sikt minska ungdomskriminaliteten. Redan under beredningen av lagförslaget var det emellertid flera remissinstanser som tvivlade på att reformen skulle ha en brottsförebyggande verkan. Det råder också generellt skilda uppfattningar om vilken preventiv funktion olika slags skadestånd har.[29] I förarbetena konstaterades det öppet att det var en omdiskuterad fråga om ett skärpt skadeståndsansvar skulle påverka föräldrarnas agerande och således vara handlingsdirigerande. Regeringens bedömning utifrån politiska och mer allmänna överväganden var emellertid att ett sådant skadeståndsansvar borde kunna bidra till tydligare föräldrareaktioner och öka föräldrarnas engagemang. (Se prop. 2009/10:142 s. 24 f.)

Också i efterhand har det ifrågasatts om principalansvaret i realiteten är brottsförebyggande. Brå fann i sin utvärdering 2017 inget stöd för att reformen haft en sådan effekt, eller att den hade ökat föräldrarnas engagemang. Enligt Brå skulle det krävas att föräldrarna kände till vad som gällde i fråga om skadestånd och dess-

[29] Se t.ex. Jan Hellner & Marcus Radetzki. *Skadeståndsrätt* (2023, version 12, JUNO), s. 38 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

utom aktivt förhöll sig till det. Föräldrarna måste alltså för det första ha kunskap om reglerna, men för det andra också utifrån den kunskapen agera och ha förmåga att påverka sina barn så att de inte begår brott. Brås sammantagna bedömning var att det inte var mer än en begränsad grupp föräldrar som kände till skadeståndsbestämmelserna och som till följd av dem hade ändrat sitt sätt att uppfostra och utöva tillsyn över sina barn. Dessutom visade Brås undersökning att föräldrar i de flesta fall betalade även barnets eventuella överskjutande del av skadeståndet. Orsaken till detta var ibland att de inte förstod att det fanns en beloppsbegränsning, men framför allt att föräldrarna kände ett ansvar för barnet som gick utöver deras juridiska skyldigheter.[30] Uppfattningen att det i slutändan – oavsett hur summorna regleras i domen – nästan alltid är föräldrarna och inte barnet som betalar skadeståndet har också förts fram till utredningen i kontakter med socialtjänsten. De nu nämnda förhållandena tyder på att ett skärpt skadeståndsansvar för föräldrarna knappast skulle ha någon självständig betydelse för deras sätt att agera.

Det är inte möjligt att empiriskt slå fast att principalansvaret faktiskt har påverkat ungdomskriminaliteten eller att det har haft någon inverkan på föräldrarnas handlande och kontroll. Någon evidens på att det har fungerat på det avsedda sättet finns inte. Det går visserligen inte heller att konstatera att principalansvaret helt har saknat betydelse i detta hänseende. En utgångspunkt för utredningen har emellertid varit att inte förorda ändringar i regelverket med mindre än att det finns positivt stöd för att sådana kan antas vara verkningsfulla. Utredningen har inte sett det som sin uppgift att föreslå förändringar baserat uteslutande på rättspolitiska värderingar.

Frågan är då om det, även i avsaknad av empiriskt stöd, finns skäl att anta att en skärpning av principalansvaret skulle få önskad effekt. Enligt utredningen är en rimlig utgångspunkt därvid att de flesta föräldrar, utifrån sina förutsättningar, försöker uppfostra och vägleda sina barn till ett så bra liv som möjligt. Det är också den bild som förmedlats av de företrädare för socialtjänsten som utredningen har varit i kontakt med. Med den utgångspunkten finns det anledning att förutsätta att de allra flesta föräldrar gör vad de kan

[30] Brå (2017). *Föräldrars skadeståndsansvar för barnens brott. En utvärdering av 2010 års reform* (Rapport 2017:14), s. 41 f. och 71 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

för att förhindra att deras barn begår brott, oavsett om de riskerar att drabbas av ett direkt skadeståndsansvar eller inte. Drivkrafterna för att försöka motverka att barnet utför olagliga handlingar och dras in i kriminella sammanhang kan i de flesta fall antas vara andra än ekonomiska.

Om ett barn har utvecklat ett riskbeteende, kan det dock även för en engagerad och rättrådig förälder vara mycket svårt att komma till rätta med en sådan problematik. Såväl föräldrar som barn har också olika personliga förutsättningar och resurser som inverkar på möjligheterna i detta hänseende. En risk för ekonomiska konsekvenser förändrar inte föräldrarnas kapacitet och kan inte förväntas underlätta situationen för familjer som i olika avseenden är utsatta.

Sammantaget måste det bedömas som högst tveksamt om ett skärpt principalansvar skulle öka föräldrars incitament och förmåga att mer aktivt försöka förebygga att barnet begår skadegörande brottsliga gärningar, och därmed också om det skulle vara en verkningsfull åtgärd för att minska ungdomskriminaliteten.

Till detta kommer att ekonomiskt sårbara vårdnadshavare drabbas särskilt hårt av att dömas till ett solidariskt skadeståndsansvar. Såväl Brå som de företrädare för socialtjänsten som utredningen har varit i kontakt med lyfter fram detta som ett problem och något som snarast motverkar de syften som ligger bakom principalansvaret. Särskilt problematiskt är det om barnet har begått många brott och därmed orsakat flera skador, eller om det har dömts upprepade gånger och återkommande har ålagts skadeståndsskyldighet. Och familjer med brottsaktiva ungdomar har det i många fall svårt ekonomiskt. Studier visar att andelen personer som registreras för brott är större bland dem som har växt upp i familjer med låg inkomst eller med lågutbildade föräldrar än bland dem som har växt upp i mer välbärgade hem.[31] För familjer med små marginaler kan också syskon till det barn som begått brott påverkas av att föräldrarnas ekonomi blir ännu mer ansträngd.[32] Om vårdnadshavaren inte klarar av att betala sin skadeståndsskuld, kan det leda till betalningsanmärkningar vilket i sin tur medför att det blir svårare att exempelvis få hyra bostad, ta lån och teckna olika abonnemang. Ett skärpt

[31] Brå (2023). *Socioekonomisk bakgrund och brott. En kunskapsöversikt* (Rapport 2023:3), s. 15 f.
[32] Brå (2017). *Föräldrars skadeståndsansvar för barnens brott. En utvärdering av 2010 års reform* (Rapport 2017:14), s. 57 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

principalansvar riskerar således att leda till att finansiellt svaga föräldrar och familjer drabbas ännu hårdare, och att det i sig kan få ytterligare negativa konsekvenser. Och risken för sådana negativa konsekvenser skulle inte på ett fullgott och tillräckligt effektivt sätt kunna hindras genom exempelvis utökade möjligheter till jämkning (jfr avsnitt 8.5.3).

I detta sammanhang finns det anledning att också nämna att det ur ett brottsofferperspektiv kan finnas en negativ sida av principalansvaret. Visserligen kan chanserna att få skadeståndet betalt öka när gärningspersonens föräldrar har dömts att betala en del av detta, men samtidigt ökar det kraven på målsäganden att föra talan även mot dem. Om så inte har skett, och föräldrarna inte saknar betalningsförmåga, kan nämligen målsäganden med dagens regler bli utan brottsskadeersättning eller få den reducerad med det belopp som han eller hon har rätt till från vårdnadshavarna. Enligt Brottsoffermyndigheten förekommer det i cirka 20 fall varje år att ansökan avslås på grund av att någon talan inte har förts mot gärningspersonens vårdnadshavare. I hur många ärenden det blir en avräkning av samma skäl saknas det uppgifter på, men Brottsoffermyndighetens bedömning är att detta sker i ännu fler fall. Med ett skärpt skadeståndsansvar skulle fler avslag eller ett större avdrag kunna komma att bli följden i de fall det inte finns en dom på betalningsskyldighet för föräldrarna, och det inte heller framgår att de saknar betalningsförmåga. Även om de förslag på ändringar i brottsskadelagen som utredningen har lämnat i kapitel 3 – och som innebär att brottsskadeersättning ska kunna betalas ut om det funnits giltig anledning till att talan inte har förts mot gärningspersonens vårdnadshavare (se avsnitt 3.6.4) – bör minska risken för sådana effekter kan det inte bortses från denna aspekt.

Mot den nu beskrivna bakgrunden har utredningen stannat för att inte förorda någon allmän skärpning av vårdnadshavares skadeståndsansvar.[33] Ett ställningstagande som innebär att sådan skärpning ändå bör ske kan förvisso också motiveras, men då – som utredningen ser det – framför allt utifrån mer renodlat rättspolitiska resonemang. Som nämnts ovan ser utredningen det inte som sin uppgift att lägga sådana resonemang till grund för sina förslag.

[33] När det specifikt gäller frågan om huruvida ren förmögenhetsskada bör omfattas av ansvaret, se avsnitt 8.5.2.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

8.5.2 På vilka sätt en skärpning lämpligen kan ske

Förslag: Om det bedöms motiverat med en allmän skärpning av principalansvaret, ska det ske genom att det belopp som föräldrarnas ansvar är begränsat till höjs. Beloppsgränsen ska i så fall höjas till en tredjedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse.

Oavsett om det bedöms finnas skäl för en allmän skärpning eller inte, ska principalansvaret för föräldrar i fortsättningen omfatta även ren förmögenhetsskada som barnet har orsakat genom brott.

Skälen för förslagen

Oavsett ställningstagande i sak, ska utredningen lämna förslag på de författningsändringar som krävs för att skärpa vårdnadshavares skadeståndsansvar. I detta avsnitt övervägs på vilket eller vilka sätt en sådan eventuell skärpning bör ske.

Beloppsgränsen bör höjas till en tredjedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse

Ett uppenbart sätt att skärpa principalansvaret är att höja – eller till och med ta bort – den beloppsgräns som nu gäller. En sådan förändring skulle innebära en tydligare markering av föräldrarnas ansvar för sina barn. Man kan också hävda att det skulle sätta en ytterligare press på dem att göra allt som står i deras makt för att motverka att deras barn orsakar andra personer skada genom brottsliga handlingar.

På grund av att beloppsgränsen är knuten till prisbasbeloppet har den successivt höjts sedan principalansvaret infördes; från 8 480 kronor år 2010 till 11 760 kronor år 2025. Under de senaste åren har emellertid också skadeståndsbeloppen i vissa avseenden blivit betydligt högre, genom att nivåerna för kränkningsersättning mer eller mindre har fördubblats (prop. 2021/22:198 s. 24). Om principalansvaret ska göras strängare, är det rimligt att ansvaret i större utsträckning än nu följer med i utvecklingen av ersättningsnivåerna. I annat fall skulle man kunna säga att det i realiteten knappast blir någon skärpning. Genom en höjning av maxbeloppet kom-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

mer en större del av det ekonomiska ansvaret för skador som barnet har orsakat att bäras av föräldrarna, i stället för av t.ex. staten, ett försäkringsbolag eller brottsoffret själv.

Vid bedömningen av hur stor höjningen bör vara är det flera aspekter som kan vägas in. Å ena sidan behöver en skärpning vara av viss dignitet för att innebära en tillräckligt tydlig och mer kraftfull markering av föräldraansvaret. Det kan tala för att beloppsgränsen borde höjas ganska rejält. Å andra sidan får inte principalansvaret medföra att föräldrarna drabbas av en oskäligt stor ekonomisk belastning i de fall en skadeståndsskyldighet slås fast i en dom. För att principalansvaret ska vara förhållandevis begränsat talar dels det förhållandet att föräldrarna inte behöver ha brustit i sin tillsyn för att skadeståndsskyldighet ska föreligga, dels att även ett relativt lågt belopp kan vara betungande för familjer med små ekonomiska marginaler. Maxbeloppet i Sverige är också redan i dag högre än, eller i nivå med, vad det är i Norge och Danmark, där det gäller en fast beloppsbegränsning på 5 000 norska kronor respektive 7 500 danska kronor.[34]

Utvärderingen som Brå gjorde visade visserligen att en stor del av föräldrarna redan i dag betalar en större del av skadeståndet än vad de själva svarar för. För den gruppen vårdnadshavare skulle inte ett mer långtgående juridiskt skadeståndsansvar innebära någon större skillnad. Samtidigt finns det många föräldrar som har mycket begränsade inkomster och tillgångar. För dem kan även ett ganska litet belopp vara påfrestande att behöva betala. Detta gäller särskilt för dem som inte sedan tidigare har skulder hos Kronofogdemyndigheten och därmed ändå får behålla ett lika stort förbehållsbelopp. I vissa fall kan ett skadeståndskrav mot de föräldrar som inte har något överskott påverka ekonomin i större eller mindre utsträckning för hela familjen med eventuella syskon till det barn som har begått brott. Det finns visserligen möjligheter att under vissa omständigheter jämka skadeståndet om det är oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige. Men jämkning är avsett att ske i undantagsfall och reglerna bör inte vara utformade så att förutsättningar för jämkning föreligger mer eller mindre regelmässigt.

Sammantaget talar det sagda för att en eventuell höjning av maxbeloppet bör vara relativt måttlig. För att i högre utsträckning följa

[34] För närvarande motsvarar 7 500 danska kronor cirka 11 500 svenska kronor.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

utvecklingen av skadeståndsnivåerna för kränkning bör den dock närma sig en fördubbling. Utredningen bedömer inte att det finns anledning att frångå kopplingen till prisbasbeloppet. Om en allmän skärpning av principalansvaret bedöms motiverad, föreslår utredningen mot denna bakgrund att maxbeloppet sätts till en tredjedel av prisbasbeloppet, i stället för en femtedel. År 2025 skulle det innebära 19 600 kronor per skadehändelse, en höjning med 7 840 kronor jämfört med i dag.

Det har enligt utredningen inte kommit fram tillräckliga skäl för att beloppsbegränsningen hellre bör vara knuten till något annat begrepp än det som hittills har gällt, dvs. skadehändelse. Detta är visserligen ett begrepp som endast aktualiseras när en skadeståndstalan riktas mot vårdnadshavare och som i enstaka fall kan ge upphov till komplicerade bedömningsfrågor. Det finns dock inget som tyder på att det har vållat problem av någon större omfattning i rättstillämpningen. Och bedömningssvårigheter skulle kunna uppkomma även med de alternativ som ligger närmast till hands, t.ex. det straffrättsliga gärnings- eller brottsbegreppet. Till detta kommer att de skäl som i förarbetena fördes fram för att inte i stället koppla beloppsbegränsningen till varje enskild skada eller till varje gärning eller brott fortfarande är relevanta, dvs. att detta skulle kunna leda till mycket stora skadeståndsbelopp redan till följd av en enda händelse (prop. 2009/10:142 s. 35). Utredningen föreslår därför inte någon ändring i detta hänseende.

Bör beloppsgränsen gälla för var och en av föräldrarna?

Ett ytterligare sätt att skärpa skadeståndsansvaret skulle kunna vara att göra ansvaret för föräldrarna individuellt. Reglerna är i dag utformade på ett sätt som innebär att om ett barn står under vårdnad av två föräldrar så gäller maxbeloppet för dem gemensamt. Om i stället var och en av föräldrarna skulle vara skyldig att stå för var sitt maxbelopp, skulle de tillsammans svara för dubbelt så mycket. Förutom att det skulle innebära en tydlig skärpning av ansvaret, kan framför allt rättviseskäl tala för en sådan ordning. Det kan hävdas att två vårdnadshavare inte bör drabbas relativt sett lindrigare än en ensam vårdnadshavare, som måste stå för hela kostnaden själv. Och om det är så att en av två vårdnadshavare inte låter sig delges anspråket

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

och inte inställer sig till huvudförhandlingen, återkallar målsäganden ofta talan mot denne (se avsnitt 8.4.6). Om den närvarande vårdnadshavaren har betalningsförmåga har målsäganden inget att förlora på en sådan åtgärd, men det gemensamma ansvaret kan på det sättet leda till att den frånvarande vårdnadshavaren undgår skadeståndsskyldighet.

När bestämmelserna infördes gjordes emellertid bedömningen att det var mest rimligt att knyta beloppsbegränsningen till skadehändelsen, dvs. till det som ska motverkas, och inte till vårdnadshavarna. Det ansågs vidare att det från den skadelidandes perspektiv annars skulle vara slumpmässigt om ersättning skulle utgå med ett eller två maxbelopp beroende på vårdnadsförhållandena på skadevållarens sida. (Se prop. 2009/10:142 s. 35.)

Trots de rättviseargument som kan anföras mot den gällande ordningen, bedömer utredningen sammantaget att det inte finns tillräckliga skäl att nu utforma ansvaret på ett annat sätt. Framför allt är det från ett brottsofferperspektiv rimligt att beloppet inte är avhängigt om det finns en eller två föräldrar. Och om den ena av två vårdnadshavare inte kan delges anspråket bör det inte leda till att målsäganden hamnar i ett sämre läge. Det kan också tilläggas att även om ett individuellt ansvar skulle medföra att ensamma föräldrar inte drabbades hårdare än de som delar på ansvaret, skulle en sådan utformning inte innebära någon reell lättnad för dem; de skulle fortfarande behöva betala det maxbelopp som gäller.

Även ren förmögenhetsskada som barnet har orsakat genom brott bör omfattas av principalansvaret

Som tidigare har redovisats omfattar föräldrars principalansvar i dag inte alla skadetyper. När principalansvaret infördes uttalades att de vanligaste ungdomsbrotten – t.ex. stölder, personrån och misshandel – typiskt sett orsakar sak- och personskador och att de kan leda till krav på kränkningsersättning. Mot den bakgrunden ansågs det klart att skadeståndsansvaret i vart fall måste omfatta dessa skador. (Se prop. 2009/10:142 s. 30.)

År 2022 infördes det en ny form av ideell ersättning, s.k. särskild anhörigersättning. Sådan ersättning ska den betala som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet genom brott orsakar någon annans död (2 kap. 3 a § skadeståndslagen). Som en följd av den nya ersätt-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ningsformen utvidgades, utan särskild motivering, föräldrars principalansvar till att gälla även för särskild anhörigersättning som deras barn förpliktats att betala (prop. 2021/22:198 s. 36 och 57).

Principalansvaret omfattar däremot inte ren förmögenhetsskada. I förarbetena anfördes bl.a. att det bakom detta begrepp döljer sig allehanda ekonomiska skador som kan drabba skadelidande. De brott som normalt leder till rena förmögenhetsskador – ekonomisk brottslighet, brott mot varumärkes- och upphovsrättslagstiftningen etc. – hade, sades det, rimligen i normalfallet inte något starkare samband med den vanliga ungdomskriminaliteten och risken för en fortsatt kriminell karriär. Mot den bakgrunden, och med hänsyn till den försiktighet som var påkallad vid införandet av en helt ny ansvarsgrund, bedömdes det alltså inte finnas tillräckliga skäl att låta principalansvaret för föräldrarna omfatta ren förmögenhetsskada. (Se prop. 2009/10:142 s. 30.)

Enligt utredningens mening bör det emellertid inte längre göras någon skillnad mellan ren förmögenhetsskada och de andra skadetyperna. Ren förmögenhetsskada drabbar ofta brottsoffer som utsatts för exempelvis bedrägerier. Bedrägerier och efterföljande penningtvättsbrott är brottstyper som har blivit vanligare bland barn och unga gärningspersoner under det senaste decenniet. Enligt studier finns det indikationer på att storskalig bedrägeribrottslighet har blivit en viktig del av de kriminella nätverkens verksamhet och att barn och ungdomar involveras i delar av den. Ofta är det telefonbedrägerier, s.k. vishing, som utförs. Som ett led i brottsligheten förekommer det exempelvis att unga används och utnyttjas som s.k. målvakter för penningtvättsbrott. Det kan gå till på det sättet att den unge lockas, luras eller tvingas att ta emot pengar som härrör från brott eller brottslig verksamhet på sitt bankkonto via Swish eller en banköverföring, och sedan uppmanas att ta ut pengarna eller föra dem vidare.[35] Även om kriminalstatistiken inte ger en helt rättvisande bild av hur omfattande den faktiska brottsligheten är, kan det ändå noteras att det år 2022 var 776 personer i åldern 15–17 år som misstänktes för bedrägeri. Motsvarande siffra för år 2012 var 363 personer.[36] Det tyder på en markant ökning under den angivna tioårsperioden.

[35] Brå (2023). *Bedrägerier mot privatpersoner. De förebyggande åtgärdernas träffsäkerhet* (Rapport 2023:11), s. 26.
[36] Brå (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde* (Rapport 2023:13), s. 53 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

De argument som har anförts för föräldrars principalansvar för andra brottsskadestånd gör sig – enligt utredningens mening – i lika hög grad gällande för skadestånd som avser ren förmögenhetsskada på grund av brott. Principalansvaret bör därför omfatta även denna skadetyp. En sådan mer enhetlig reglering kan i vissa fall också underlätta domstolarnas hantering, eftersom ställning då inte behöver tas i eventuella gränsdragningsfrågor mellan sakskada och ren förmöghetsskada när föräldrars principalansvar aktualiseras.

Skälen för en sådan förändring som nu har förordats gör sig enligt utredningen gällande oavsett vilket övergripande ställningstagande som görs i frågan om principalansvaret bör utökas eller inte. Även om det inte bedöms finnas skäl för en sådan allmän skärpning bör bestämmelserna således ändras på så sätt att ren förmögenhetsskada i fortsättningen likställs med andra skadetyper.

8.5.3 Möjligheterna till jämkning

Bedömning: Bestämmelserna om jämkning bör inte ändras.

Skälen för bedömningen

Den särskilda jämkningsbestämmelsen

I samband med en ändring som innebär att vårdnadshavare ska betala en större del av skadeståndet är det – enligt utredningens direktiv – lämpligt att se över och överväga förändringar av den särskilda jämkningsregeln i 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen. Utredningen uppfattar att sådana eventuella förändringar kan gå i endera riktningen, dvs. att det kan finnas skäl såväl att begränsa som att utöka möjligheterna till jämkning. Ännu mer begränsade eller helt slopade möjligheter till jämkning skulle kunna vara ett sätt att ytterligare skärpa principalansvaret. Utökade möjligheter till jämkning skulle å andra sidan kunna anses vara motiverat t.ex. för att balansera upp ett sådant strängare ansvar som det har lämnats förslag på i föregående avsnitt.

Som tidigare har redovisats kan ett skadestånd grundat på principalansvaret i dag sättas ned om det är uppenbart oskäligt att föräldern ska betala skadeståndet, antingen med hänsyn till förälderns

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

förhållande till barnet eller de särskilda åtgärder föräldern har vidtagit för att förhindra att barnet begår brott. En jämkning enligt 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen kan däremot inte grunda sig på en bedömning av vårdnadshavarens ekonomiska förhållanden. En nedsättning av skadeståndet utifrån sådana hänsyn kan i stället göras med stöd av den allmänna jämkningsbestämmelsen i 6 kap. 2 § skadeståndslagen.

Jämkningsbestämmelsen i 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen ska enligt förarbetena tillämpas restriktivt. Detta kommer till uttryck i lagtexten genom att det där anges att oskäligheten ska vara uppenbar. Att utrymmet för jämkning är litet avspeglas också i rättspraxis. Det är således ovanligt att jämkning sker. När skäl för jämkning finns är det i de allra flesta fallen på grund av att den unge begått brottet medan han eller hon varit omhändertagen med stöd av socialrättslig lagstiftning och placerad utanför hemmet så att föräldrarna inte har stått för den faktiska omsorgen. Jämkning med hänvisning till att föräldrarna har vidtagit särskilda åtgärder för att förhindra att barnet begår brott förekommer ännu mer sällan och förutsätter att vårdnadshavaren har gjort mycket långtgående ansträngningar i detta syfte, men ändå inte lyckats.

Enligt utredningens mening skulle det kunna framstå som orimligt om ersättningen inte gick att jämka, när förhållandena är sådana som avses i 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen. I enstaka fall kan jämkningsregeln visserligen leda till att det måste göras inte helt okomplicerade bedömningar i domstolen, men den restriktiva tillämpningen gör att processekonomiska skäl inte med någon särskild styrka talar för att regelns räckvidd bör begränsas, exempelvis genom att möjligheten till jämkning i det s.k. åtgärdsfallet tas bort. Jämkningsmöjligheterna bör därför inte avskaffas eller inskränkas.

För att uppnå den handlingsdirigerande effekt som eftersträvas med principalansvaret behöver jämkningsregeln även i fortsättningen tillämpas med betydande återhållsamhet. Exempelvis bör det inte komma i fråga att sätta ned skadeståndsskyldigheten när föräldern inte ens har gjort allt vad som krävs av honom eller henne inom ramen för tillsynsansvaret enligt 6 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken. Att öppna upp för en mer generös tillämpning skulle stå i strid med det brottsförebyggande syftet med regleringen. Det finns dessutom en risk för att jämkningsfrågan i sådana fall skulle komma att ta större utrymme på huvudförhandlingarna,

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ställa högre krav på rättens materiella processledning gentemot vårdnadshavarna och ta fokus från huvudfrågorna i målet som handlar om den unges ansvar. Den höjning av maxbeloppet per skadehändelse som utredningen har lämnat förslag på motiverar inte i sig någon förändring av förutsättningarna för jämkning enligt 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen. Inte heller förslaget om att utvidga ansvaret till att omfatta även ren förmögenhetsskada ger skäl för större möjligheter att sätta ned skadeståndet. Tillämpningen av bestämmelsen är i dag inte heller så sträng att det, oavsett de föreslagna skärpningarna, finns anledning att mjuka upp jämkningsförutsättningarna.

Den allmänna jämkningsbestämmelsen

Eftersom de skärpningar som har föreslagits framför allt handlar om att föräldrarna ska få stå för ett högre belopp, kan frågan ställas om ekonomiska förhållanden i något större utsträckning bör kunna föranleda jämkning, i vart fall när det är fråga om flera skadehändelser. Redan när principalansvaret infördes konstaterades att vårdnadshavare – trots beloppsbegränsningen – kunde komma att drabbas av höga skadeståndskrav till följd av att barnet begått många brott. Man gjorde dock bedömningen att den allmänna jämkningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen kunde fungera som en säkerhetsventil mot alltför betungande betalningsskyldigheter. Om det exempelvis var fråga om en vårdnadshavare som under en kortare tid ställdes inför omfattande skadeståndskrav på grund av att barnet begått en serie brott borde det, enligt förarbetena, i många fall finnas utrymme för jämkning. Vidare uttalades att om en vårdnadshavare hade mycket låga inkomster borde jämkning kunna ske även när skadeståndskravet inte var omfattande. (Se prop. 2009/10:142 s. 36 f.) Den allmänna jämkningsregeln bör således kunna användas för att undvika att en vårdnadshavare drabbas alltför hårt av stora skadeståndskrav. Bland de övriga omständigheter som kan beaktas vid dess tillämpning hör graden av den skadeståndsskyldiges skuld (prop. 1975:12 s. 177). Det förhållandet att vårdnadshavaren inte själv har varit vårdslös, utan svarar för annans vållande, skulle därför också i viss mån kunna motivera en något mindre restriktiv tillämpning av den allmänna jämkningsregeln. Mot denna bakgrund

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

bedömer utredningen att det inte finns ett behov av att föreslå någon ändring för att förhindra oskäliga resultat av principalansvaret, t.ex. för ensamstående föräldrar med svag ekonomi. Ett utrymme för att undvika detta i sådana särskilda fall finns redan. Med ett höjt maxbelopp kan det tänkas att en tillämpning av jämkningsregeln – såsom den ser ut redan i dag – aktualiseras i flera fall än tidigare men det är i så fall något som får tas om hand i rättstillämpningen och inget som kräver några lagändringar.

Som tidigare har sagts måste generellt också gälla att jämkning fortfarande är något som ska tillgripas i undantagsfall. Förutom att brottsofferperspektivet och processekonomiska hänsyn talar mot en mer långtgående jämkningsmöjlighet, skulle en sådan också kunna leda till osäkerhet om rättsläget och därmed också tillämpningsproblem.

8.5.4 Processuella frågor

Förslag: Tillgänglighetsdelgivning ska få användas för att delge vårdnadshavare stämning och andra handlingar i brottmål där skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen kan komma att framställas.

Vårdnadshavare ska underrättas om och, om möjligt, ange sin inställning till skadeståndsanspråk mot dem som framställs under förundersökningen.

Prövningstillstånd ska inte krävas i hovrätten för skadeståndsanspråk mot vårdnadshavarna, om ett sådant krav inte gäller för motsvarande anspråk mot den unge.

Bedömning: De processuella bestämmelser som i övrigt gäller för hantering av skadeståndsanspråk mot vårdnadshavare bör inte ändras.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skälen för förslagen och bedömningen

Handläggningsproblem som dagens ordning medför

I utredningens uppdrag ingår att i möjligaste mån försöka göra reglerna om hur skadeståndsanspråk mot vårdnadshavare handläggs mer ändamålsenliga, effektiva och lättillämpade.

Som tidigare har redovisats har utredningen hämtat in upplysningar och synpunkter från tingsrätter för att få en bild av vilka problem som den nuvarande regleringen eventuellt medför i den praktiska hanteringen. I den utvärdering som Brå gjorde 2017 ansågs det största problemet vara att skadeståndsyrkandena framställdes sent och att det var svårt att få vårdnadshavarna delgivna i sådan tid före huvudförhandlingen att de fick skäligt rådrum att ta ställning till kravet och förbereda sig. Enligt svaren på de förfrågningar som utredningen har gjort är det fortfarande sent inkomna enskilda anspråk och delgivning med kort varsel som medför praktiska svårigheter hos domstolarna. Hur omfattande dessa problem anses vara varierar dock. (Se avsnitt 8.4.6 under rubriken Inhämtade synpunkter.)

Skadeståndsanspråken bör även fortsättningsvis hanteras i brottmålet mot den unge

Trots att det innebär vissa administrativa utmaningar att skadeståndsanspråk mot vårdnadshavarna handläggs i brottmålet mot den unge, finns det övervägande fördelar med denna ordning. Inte minst från ett brottsofferperspektiv är en sådan hantering enklast och effektivast, särskilt eftersom målsäganden då i allmänhet företräds av åklagaren eller ett målsägandebiträde. Alternativet är att målsäganden, som ofta är ung person, på egen hand måste väcka en särskild talan i domstol. Utredningen om rättsliga biträden och rättegångskostnader (Ju 2024:06) ser för närvarande över om målsägandens processuella rättigheter vid talan om enskilda anspråk bör stärkas. Men i vart fall med dagens regler har en gemensam handläggning av skadeståndstalan i brottmålet tydliga fördelar. En sådan hantering håller också nere rättegångskostnaderna för båda parterna och har processekonomiska och statsfinansiella fördelar. Utredningen föreslår därför inte någon ändring som innebär att skadeståndsanspråk

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

mot föräldrarna ska prövas i ett separat förfarande skilt från brottmålet.

Tidsfristerna och skyndsamhetskraven bör inte ändras

Problemen med att hinna delge vårdnadshavarna stämning och kallelse till huvudförhandling har sin grund i dels att skadeståndsyrkandena framställs sent, dels att tidsfristerna i de aktuella ungdomsmålen är korta. Huvudförhandling ska som huvudregel påbörjas senast inom två veckor från den dag då åtalet väcktes.

Att föreslå författningsändringar som tar sikte på något av dessa förhållanden ser utredningen svårigheter med. Det skulle möjligen kunna övervägas om det borde gälla en tidsgräns inom vilken enskilda anspråk senast ska framställas för att de ska få prövas i brottmålet, eller om fristen för att påbörja huvudförhandling i ungdomsmål under vissa omständigheter borde vara längre. Utredningen bedömer dock att detta är frågor som i så fall skulle behöva ses över från ett mycket bredare perspektiv än vad det ryms inom detta uppdrag att göra. Eventuella förändringar i de nämnda avseendena skulle rimligen behöva omfatta inte endast situationer då enskilda anspråk framställs mot vårdnadshavare, utan enskilda anspråk och frister i ungdomsmål generellt.

Det kan ändå sägas att en tidsgräns för att framställa enskilda anspråk skulle kunna drabba målsäganden på ett negativt sätt, eftersom han eller hon skulle riskera att inte kunna få sin talan prövad i brottmålsrättegången. Och en handläggning av skadeståndsfrågan i ett separat tvistemål är, som tidigare har nämnts, allmänt sett inte till fördel vare sig för parterna eller från ett processekonomiskt perspektiv. En tidsgräns av det angivna slaget skulle visserligen kunna sätta en tydlig press på den som företräder målsäganden att ge in anspråket i god tid före huvudförhandlingen. Redan i dag kan det dock vara relativt kort tid som står till hans eller hennes förfogande, särskilt om målet sätts ut till huvudförhandling i nära anslutning till att åtalet har väckts. Givetvis är det emellertid viktigt att det finns en medvetenhet hos biträdena om vikten av att skadeståndsanspråken ges in så tidigt som möjligt.

När det gäller fristen för att påbörja huvudförhandling i ungdomsmål kan det sägas att det generellt sett finns ett särskilt starkt

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

intresse av att lagföringen av unga lagöverträdare sker snabbt (se t.ex. prop. 2013/14:170 s. 29). Det anses viktigt att samhället reagerar tidigt och tydligt mot barn som riskerar att hamna på en kriminell bana; det signalerar också att brottsligheten tas på allvar och att den får konsekvenser. De problem som hanteringen av enskilda anspråk mot vårdnadshavare kan ge upphov till är mot den bakgrunden inte ensamt ett tillräckligt skäl för att föreslå en förändring av de skyndsamhetskrav som nu gäller i domstol.

Delgivning

När det gäller delgivningsproblematiken finns det anledning att inledningsvis erinra om de förslag på ändringar i brottsskadelagen (2014:322) som utredningen har lämnat i kapitel 3. Dessa förslag kan väntas få viss betydelse i detta hänseende. Förslagen innebär bl.a. att det, för att brottsskadeersättning ska kunna ges, som huvudregel ska krävas att skadeståndsfrågan har prövats i domstol men att detta krav inte ska gälla i de fall då det finns giltig anledning till att målsäganden har avstått från en sådan prövning. En giltig anledning för att avstå från en prövning av vårdnadshavarnas principalansvar kan, enligt vad utredningen föreslår, vara att vårdnadshavarna inte har kunnat delges det framställda skadeståndsanspråket i brottmålet (se avsnitt 3.6.4). Med en sådan ordning kan de praktiska konsekvenserna av delgivningsproblemen förväntas bli mindre – i vart fall ur ett målsägandeperspektiv – än vad de är i dag.

Men även med denna förändring finns det skäl att överväga om delgivningsbestämmelserna borde ändras på något sätt för att förbättra förutsättningarna för en effektivare delgivning i mål där vårdnadshavares principalansvar aktualiseras. Det framstår emellertid som mindre lämpligt att införa en särreglering t.ex. i form av en ny eller särskilt anpassad delgivningsform för just de målen. Däremot finns det skäl att närmare överväga det förslag som har förts fram till utredningen om att utvidga tillämpningsområdet för tillgänglighetsdelgivning.

Tillgänglighetsdelgivning introducerades 2018 som en del i en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål, men gäller sedan 2023 som en permanent delgivningsform (prop. 2017/18:67 s. 6 f. och prop. 2021/22:279 s. 38 f.). Tillgänglighetsdelgivning får

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

användas i tre olika fall; dels för att delge den misstänkte en underrättelse om slutförd förundersökning, dels för att delge den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål, och dels för att delge den dömde handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom eller skyddstillsyn (33 kap. 6 b § rättegångsbalken). Tillgänglighetsdelgivning sker genom att den aktuella handlingen hålls tillgänglig hos en myndighet, antingen omedelbart eller från och med en i förväg bestämd tidpunkt. Mottagaren ska dessförinnan – vid ett personligt sammanträffande eller genom ljud- och bildöverföring – ha delgetts information om att tillgänglighetsdelgivning kan komma att användas samt information om från vilken tidpunkt och på vilken plats handlingen kommer att hållas tillgänglig. Mottagaren anses delgiven när handlingen har gjorts tillgänglig vid den tidpunkt och på den plats som delgivningsmottagaren har delgetts information om eller, vid omedelbar tillgänglighetsdelgivning, den tredje arbetsdagen efter det att delgivningsmottagaren har delgetts information om att tillgänglighetsdelgivning kan komma att användas. (Se 52–54 §§ delgivningslagen.) Som en serviceåtgärd ska den handling som hålls tillgänglig senast samma dag också sändas till delgivningsmottagaren, om det är möjligt och inte bedöms obehövligt. Handlingen ska då om möjligt sändas på elektronisk väg eller annars med post. (Se 20 c § delgivningsförordningen [2011:154].) Tillgänglighetsdelgivning får inte användas om det är olämpligt med hänsyn till omständigheterna, exempelvis om mottagaren på grund av språkförbistring eller andra skäl inte kan förväntas ta till sig innebörden av den information som lämnas om delgivningssättet (prop. 2021/22:279 s. 98).

Frågan är alltså om denna delgivningsform borde kunna användas för att delge vårdnadshavarna t.ex. stämning och kallelse till huvudförhandlingen. När en person under 18 år är skäligen misstänkt för brott ska vårdnadshavarna som huvudregel kallas till det förhör som då ska hållas med den unge (5 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). I anslutning till detta förhör kan förhörsledaren ta upp frågan om eventuella enskilda anspråk som kan komma att framställas mot den unge och mot vårdnadshavarna (prop. 2009/10:142 s. 49). I samband med förhöret skulle det också kunna vara lämpligt att – när detta är möjligt – delge vårdnadshavarna information om att tillgänglighetsdelgivning kan komma att användas. Något som kan begränsa möjligheten till sådan delgivning är

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

visserligen att det i detta läge ofta är oklart från och med vilken tidpunkt som ett enskilt anspråk kan komma att framställas, särskilt om målsäganden företräds av ett målsägandebiträde. I sådana fall kan det alltså förväntas vara problematiskt att förutse och lämna korrekt information om den kommande delgivningstidpunkten i tingsrätten. Men det kan finnas situationer när åklagaren företräder målsäganden och det på förhand går att bedöma när åtal kommer att väckas och därmed också när ett enskilt anspråk som utgångspunkt kommer att ges in. Även om dessa förutsättningar i praktiken kan antas vara uppfyllda i förhållandevis få fall, finns det enligt utredningen anledning att föreslå att tillämpningsområdet för tillgänglighetsdelgivning utvidgas så att delgivningssättet ska få användas även för att delge vårdnadshavare stämning och andra handlingar i brottmål i vilka skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen kan komma att framställas. När ett sådant delgivningssätt kan användas skulle vårdnadshavarna därmed också i ett tidigt skede bli mer uppmärksammade på och medvetna om att det kan bli aktuellt med skadeståndskrav mot dem.

Vårdnadshavarnas roll vid huvudförhandlingen och tidig information till dem

Ett förhållande av annat slag som har uppmärksammats är att vårdnadshavarnas roll vid huvudförhandlingen kan upplevas otydlig. Det kan handla om att det är oklart vad som förväntas av dem och vem som ska avge deras inställning. I vissa fall åtar sig den unges offentlige försvarare att agera ombud för dem, men i andra fall inte. Ibland kan det uppstå intressekonflikter, om försvararen ska företräda såväl barnet som vårdnadshavarna. Det är givetvis viktigt att vårdnadshavarna då på annat sätt ges nödvändiga upplysningar så att de kan ta tillvara sin rätt. Detta bör och brukar dock kunna hanteras genom domstolens processledning.

Som tidigare har nämnts kan förhörsledaren i anslutning till ett förhör med den unge, vilket vårdnadshavarna närvarar vid, ta upp frågan om enskilda anspråk som kan komma att framställas mot dem. Den föreslagna möjligheten till tillgänglighetsdelgivning kan förväntas leda till att informationen till dem i förekommande fall blir tydligare. Sådan tidig information bör kunna bidra till en större insikt om reglernas innebörd och ge bättre förutsättningar till för-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

beredelser för vårdnadshavarna. Det finns ändå skäl att i samma syfte lämna ännu ett förslag. När det under förundersökningen kommer in ett enskilt anspråk grundat på principalansvaret finns det inte något formellt krav på att detta ska delges eller på annat sätt meddelas vårdnadshavarna. Vanligen underrättas de ändå om skadeståndskravet och ges tillfälle att lämna sin inställning till det.[37] Detta framstår som en lämplig rutin. För att inskärpa vikten av den föreslår utredningen att den författningsregleras. Utredningen föreslår således ett tillägg i 20 § förundersökningskungörelsen (1947:948) som innebär att vårdnadshavares yttrande över skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen ska antecknas i förundersökningsprotokollet, om det är möjligt.

Slopat krav på prövningstillstånd i hovrätten

Ytterligare en sak – som bl.a. EMR-utredningen ansåg borde ses över – är kravet på prövningstillstånd för att vårdnadshavarnas skadeståndsansvar ska tas upp i hovrätten. Detta gäller även när något prövningstillstånd inte behövs för det enskilda anspråket mot den unge, dvs. när tingsrättens dom har överklagats och ska prövas även i skuldfrågan (49 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken).

Den nuvarande ordningen ligger visserligen i linje med lagens huvudregel om att prövningstillstånd krävs (49 kap. 12 § rättegångsbalken). När ett enskilt anspråk mot den unge ska tas upp, är det dock rimligt att även ett sammanhängande överklagat skadeståndskrav mot vårdnadshavarna prövas. I praktiken meddelas det också regelmässigt prövningstillstånd i sådana situationer. Om kravet på prövningstillstånd slopades, skulle det därför underlätta hanteringen och innebära vissa effektivitetsvinster. Detta gäller även om prövningstillstånd i hovrätten i dessa fall oftast kan beviljas av en ensam domare under beredningen (2 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken). För den målsägande eller vårdnadshavare som har överklagat skulle en sådan ordning också innebära en förenkling. Utredningen föreslår därför att kravet på prövningstillstånd för

[37] Åklagarmyndigheten (2021). *Vårdnadshavares skadeståndsskyldighet – 3 kap. 5 § skadeståndslagen,* Rättslig vägledning 2021:7, s. 12.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

vårdnadshavarnas skadeståndsansvar tas bort, i de fall ett sådant krav inte gäller för motsvarande anspråk mot den unge.

Ett annorlunda konstruerat principalansvar

Avslutningsvis kan det konstateras att flera av de nackdelar med den gällande ordningen som har berörts i det föregående skulle kunna undvikas om vårdnadshavarnas skadeståndsansvar knöts ännu mera direkt till den unges eget ansvar. Det skulle kunna handla om att ansvaret konstruerades som en integrerad del av vårdnadens materiella innehåll snarare än, som i dag, en särskild skadeståndsrättslig regel. Vårdnadshavarna skulle då generellt och automatiskt svara för den unges förpliktelser att utge skadestånd på grund av brott – upp till den nivå som bestäms i lagstiftningen – och någon särskild prövning av principalansvaret i det enskilda fallet skulle, i vart fall som utgångspunkt, inte behöva ske. Med en sådan ordning skulle vårdnadshavarnas skadeståndsansvar också automatiskt upphöra om den unges ansvar bortfaller, t.ex. efter ett överklagande.

En lösning av det beskrivna slaget skulle emellertid innebära ett ännu mer renodlat strikt ansvar än det som gäller i dag och skulle till sin konstruktion vara främmande i det svenska systemet. Vidare skulle den innebära att vårdnadshavarna blev bundna av den unges processuella dispositioner, vilket skulle kunna inge betänkligheter utifrån allmänna processrättsliga principer och i förhållande till kravet på en rättvis rättegång. Till detta kommer att den skulle vara svår att förena med jämkningsmekanismen i det nuvarande systemet.

Under alla förhållanden skulle en förändring av detta slag innebära en mer grundläggande förändring av principalansvarets karaktär och konstruktion än vad som ligger inom ramen för denna utredningsuppdrag att överväga. Som tidigare har konstaterats ligger det inte i utredningens uppdrag att i grunden reformera det nuvarande systemet, eller att avskaffa det och ersätta det med något annat. Utredningen lämnar därför inte några förslag av den innebörden.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

9 Frihetsberövandeersättning

9.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet

Den som exempelvis har varit häktad på grund av brottsmisstankar men sedan inte döms för brottet, har som huvudregel rätt till ersättning från staten. Detsamma gäller bl.a. den som har avtjänat ett fängelsestraff men därefter frikänns från ansvar efter resning. Rätten till ersättning regleras i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen). Anspråk på s.k. frihetsberövandeersättning handläggs av Justitiekanslern, men talan kan också föras i allmän domstol.

Statens ansvar enligt lagen är i huvudsak strikt, dvs. det gäller även om beslutet om frihetsberövande i sig har varit riktigt. Under vissa omständigheter kan ersättningen dock falla bort eller sättas ned. Så är fallet bl.a. om den enskildes eget beteende har föranlett frihetsberövandet, eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning betalas. Ersättningen får dock aldrig jämkas endast på den grunden att en misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.

Rätten till ersättning omfattar utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande. Storleken på lidandeersättningen ska enligt förarbetena bestämmas utifrån en objektiv och skönsmässig bedömning. För att åstadkomma en enhetlig praxis har Justitiekanslern vid sin prövning utvecklat riktlinjer för ersättningens bestämmande. Dessa utgår från frihetsberövandets längd, men även faktorer som frihetsberövandets art och det misstänkta brottets karaktär vägs in.

I utredningens direktiv konstateras att brottsligheten i Sverige har förändrats i flera avseenden sedan frihetsberövandelagen infördes. Detta kan motivera en översyn. En tillämpning av lagen leder ibland till resultat som kan uppfattas som otillfredsställande utifrån

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

grunderna för rätten till frihetsberövandeersättning. Det förekommer t.ex. att en frihetsberövad person frikänns, samtidigt som det är klarlagt att han eller hon har gjort sig skyldig till handlingar som i sig är straffbara och hade kunnat motivera frihetsberövandet. I vissa situationer är, enligt direktiven, skälen för rätten till frihetsberövandeersättning inte lika starka som annars. Enligt direktiven finns det också andra fall där det kan finnas invändningar mot ersättningen eller dess storlek. Bland annat ledde ett uppmärksammat beslut av Justitiekanslern under 2021 till kritik från flera håll. I detta beslut tillerkändes en man ersättning för lidande med 840 000 kronor på grund av att han efter resning hade fått sitt fängelsestraff förkortat med 14 månader. Enligt direktiven kan även andra fall som uppfattas som problematiska tänkas uppstå i den praktiska tillämpningen. Det kan också finnas fall där problemet snarare är det omvända, dvs. att det saknas förutsättningar att bevilja ersättning, trots att en rätt till ersättning framstår som motiverad.

För att bevara legitimiteten i regelverket är det nödvändigt att ersättning beviljas i de fall det är befogat och att beviljade belopp då är skäliga. Enligt direktiven är det motiverat med en översyn av regelverket för att åstadkomma en mer rimlig ordning för ersättning till frihetsberövade.

9.2 Utredningens uppdrag

Utredningen ska kartlägga praxis från Justitiekanslern och domstolarna om frihetsberövandeersättning samt utifrån kartläggningen och mot bakgrund av syftet med översynen bedöma om rätten till frihetsberövandeersättning är rätt avvägd. Utredningen ska ta ställning till om rätten till frihetsberövandeersättning ska justeras samt föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga. Oavsett ställningstagande i sak, ska utredningen lämna förslag på de författningsändringar som krävs för att begränsa rätten till frihetsberövandeersättning i de fall då fällande dom kvarstår eller andra omständigheter finns som gör sådan ersättning oskälig.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

9.3 Allmänt om rätten till ersättning på grund av frihetsberövanden

9.3.1 Skyddet mot frihetsberövanden

Rätten till personlig frihet är en mänsklig rättighet som garanteras i såväl grundlagen som internationella konventioner.

Enligt 2 kap. 8 § regeringsformen är var och en skyddad mot frihetsberövanden från det allmänna. Detta skydd får dock begränsas genom lag, men endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och aldrig på ett sätt som går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett begränsningen (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen). Skyddet mot frihetsberövanden har på flera sätt begränsats i lag, bl.a. genom bestämmelserna om anhållande, häktning och fängelsestraff.

Också i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) skyddas rätten till personlig frihet. Enligt artikel 5 måste varje frihetsberövande ha stöd i lag och falla inom någon av de kategorier som räknas upp i artikeln. Bland kategorierna finns bl.a. det fallet att någon är lagligen berövad friheten efter en fällande dom av en behörig domstol, och att någon lagligen är berövad friheten för att ställas inför behörig rättslig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha begått ett brott. Den som har berövats friheten ska enligt artikel 5 också tillförsäkras vissa rättssäkerhetsgarantier. Till dessa hör en rätt till skadestånd, om frihetsberövandet har skett i strid med konventionen.

Europakonventionen föreskriver i fråga om ersättning också att den som har dömts för brott ska gottgöras i enlighet med den berörda statens lag eller praxis, om domen senare upphävs på grund av en ny eller nyuppdagad omständighet som styrkt att domen var felaktig. Detta gäller dock inte om det visas att det helt eller delvis berott på den frihetsberövade själv att den tidigare inte kända omständigheten inte blivit uppdagad i tid. (Se artikel 3 i sjunde tilläggsprotokollet.)

I Europakonventionen kommer också oskuldspresumtionen till uttryck (artikel 6.2). Den är en grundläggande rättsstatsprincip som innebär att var och en som har blivit anklagad för brott har rätt att betraktas som oskyldig så länge det inte finns en fällande

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

dom mot honom eller henne. I oskuldspresumtionen ligger också att en tilltalad ska betraktas som oskyldig efter en friande dom (se bl.a. NJA 2012 s. 940). I svensk rätt har det därmed ansetts, som utgångspunkt, följa en rätt till ersättning för den som har frihetsberövats men senare frikänts (prop. 1997/98:105 s. 25 f.).

Europakonventionen tillförsäkrar således rätt till ersättning för den som har frihetsberövats i strid med konventionen (artikel 5) och – under vissa begränsade förutsättningar – för den som felaktigt har dömts och avtjänat ett straff (artikel 3 i sjunde tilläggsprotokollet). Däremot garanterar Europakonventionen inte någon kompensation för den som har varit lagligen och konventionsenligt frihetsberövad men senare frikänts. Det är emellertid oförenligt med oskuldspresumtionen att i ett sådant fall vägra eventuell ersättning med hänvisning till att den frikände ändå är, eller misstänks vara, skyldig till brott.[1] Med denna begränsning uppställer oskuldspresumtionen alltså inget hinder att vägra ersättning med hänvisning till att de brottsmisstankar som förelåg vid tidpunkten för frihetsberövandet var rimliga givet omständigheterna.[2]

9.3.2 Möjlighet till ersättning enligt två olika regelverk

Enligt svensk rätt lämnas alltså ersättning från staten för ett frihetsberövande, som i efterhand visat sig inte borde ha skett, i första hand enligt frihetsberövandelagen. Det är bestämmelserna i den lagen som utredningen har att se över och som behandlas närmare i avsnitt 9.4. Det ska dock nämnas att ersättning under vissa förutsättningar också kan ges med stöd av skadeståndslagen (1972:207), som gäller parallellt.

Rätt till ersättning enligt skadeståndslagen med anledning av ett frihetsberövande förutsätter att det antingen har förekommit fel eller försummelse vid myndighetsutövning, eller att det har skett en överträdelse av grundläggande fri- och rättigheter enligt 2 kap. regeringsformen eller enligt Europakonventionen. Ersättningen kan i dessa fall omfatta personskada, sakskada, ren förmögenhetsskada, kränkning och särskild anhörigersättning. Vid en överträd-

[1] Se bl.a. Karol Nowak. *Oskyldighetspresumtionen*, Stockholm 2003, s. 270 f. och Hans Danelius m.fl. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* (2023, Version 6, JUNO), s. 392 f.
[2] Jfr Europadomstolens avgöranden Lorenzetti mot Italien den 10 april 2012 och Hibbert mot Nederländerna den 26 januari 1999.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

else av 2 kap. regeringsformen eller av Europakonventionen kan ersättning också betalas för annan ideell skada. (Se 3 kap. 2 och 4 §§ skadeståndslagen.) Rätt till ersättning i de nämnda fallen förutsätter alltså att beslutet om frihetsberövande har varit felaktigt. Det kan exempelvis handla om ett beslut om häktning som saknat lagstöd, t.ex. därför att misstanken avsett ett brott som inte är häktningsgrundande.

9.4 Ersättning enligt frihetsberövandelagen

9.4.1 Kort historik

De första reglerna om ersättning i anledning av frihetsberövanden infördes i lag år 1886. Denna lag ersattes senare av lagen (1945:118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m.fl., vilken i sin tur ersattes av lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning. Flertalet av bestämmelserna i 1974 års lag fördes över till den nu gällande frihetsberövandelagen, som trädde i kraft den 1 januari 1999. Samtidigt gjordes det dock vissa ändringar av reglerna om jämkning, genom att det infördes en uttrycklig möjlighet att vägra eller sätta ned ersättningen om den skadelidandes eget beteende föranlett beslutet om frihetsinskränkning (se avsnitt 9.4.4). En ny bestämmelse om rätt till kompensation infördes också för skador orsakade av att Polismyndigheten eller vissa andra myndigheter använt lagligt våld mot person eller egendom.

9.4.2 Något om handläggningen hos Justitiekanslern

Justitiekanslern prövar ersättningsanspråk enligt såväl frihetsberövandelagen som skadeståndslagen inom ramen för statens frivilliga skadereglering. Justitiekanslerns beslut får inte överklagas, men den enskilde har rätt att också väcka talan mot staten vid allmän domstol. Staten företräds i sådana fall av Justitiekanslern. (Se 3, 6 och 15 §§ förordningen [1995:1301] om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten.)

Justitiekanslern avgör årligen cirka 2 500 ärenden om ersättning enligt frihetsberövandelagen. Ärendena bereds av fyra yngre jurister. När en ansökan om ersättning har kommit in, begärs det in ett

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

yttrande från den åklagarkammare som brottmålsärendet har handlagts vid. Finns det en lagakraftvunnen fällande dom hämtas den alltid in. Om sökanden har blivit frikänd, hämtas den frikännande domen in när ersättningsanspråket överstiger ett visst belopp (för närvarande 20 000 kronor) eller när åklagaren motsätter sig ersättningsyrkandet. Beslut i ersättningsfrågan fattas av en byråchef eller av justitiekanslern (chefen för myndigheten). I de enklaste fallen beslutar dock en föredragande. I normalfallet är handläggningstiden cirka fyra månader. År 2023 betalades det ut totalt cirka 100 miljoner kronor i ersättning enligt frihetsberövandelagen.

9.4.3 Allmänna förutsättningar för ersättning

Frihetsberövandelagen reglerar rätten till ersättning från staten för skador som orsakas av frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (1 §). Med ”frihetsberövanden” avses ingrepp som innebär att någon genom inspärrning eller övervakning är faktiskt hindrad att förflytta sig utanför ett rum eller ett annat relativt starkt begränsat område. I ”andra tvångsåtgärder” innefattas bl.a. frihetsinskränkningar som innebär mindre ingrepp i rörelsefriheten, såsom reseförbud och anmälningsskyldighet, men också visst lagligt myndighetsvåld. (Se prop. 1997/98:105 s. 12.)

De allmänna förutsättningarna för ersättning för frihetsinskränkningar enligt frihetsberövandelagen framgår av 2–5 §§ och utvecklas nedan.

Ersättning på grund av straffprocessuella frihetsinskränkningar

Den som har varit häktad på grund av misstanke om brott har rätt till ersättning i de fall som anges i 2 §.

En sådan rätt finns för det första, om det meddelas en frikännande dom, åtalet avvisas eller avskrivs eller förundersökningen avslutas utan att åtal väcks (punkt 1). Anledningen till den frikännande domen, avvisnings- eller avskrivningsbeslutet eller beslutet att lägga ned förundersökningen saknar betydelse (prop. 1997/98:105 s. 48).

Vidare finns det rätt till ersättning i vissa fall, trots att den som varit häktad har dömts för del av den brottslighet som frihetsberö-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

vandet avsåg (punkterna 2 och 3) och i vissa andra särskilda fall (punkterna 4 och 5).

Rätt till ersättning finns således, om det för en del av brottsligheten meddelas frikännande dom, åtalet avvisas eller avskrivs eller om förundersökningen avslutas utan att åtal väcks, och det är uppenbart att häktningen inte skulle ha beslutats endast för den övriga brottsligheten (punkt 2). Regeln kan bli tillämplig om en person har varit häktad som på sannolika skäl misstänkt för dels ett allvarligt brott, dels ett lindrigt brott, och han eller hon sedan fälls till ansvar endast för det lindriga brottet. I ett sådant fall kan det nämligen vara uppenbart att enbart misstankarna avseende det lindriga brottet inte skulle ha medfört häktning. Vid prövningen av ersättningsfrågan måste det alltså göras en bedömning av hur den domstol som beslutade om häktning skulle ha ställt sig, om den brottslighet som senare fallit bort över huvud taget inte hade varit med i bilden när beslutet fattades. (Se prop. 1979/80:121 s. 7 f. och prop. 1997/98:105 s. 48 f.)

Ersättning kan vidare lämnas om något brott i domen hänförs till en mildare straffbestämmelse och det är uppenbart att det inte skulle ha beslutats om häktning vid en sådan bedömning (punkt 3). Enligt förarbetena kan bestämmelsen aktualiseras, om en person exempelvis har varit häktad som på sannolika skäl misstänkt för mord men sedan döms för vållande till annans död. I ett sådant fall kan det, enligt förarbetena, vara uppenbart att häktningen inte skulle ha beslutats, om domstolen från början bedömt gärningen som vållande till annans död. Ett annat exempel är att någon har varit häktad på grund av misstanke om misshandel men senare döms endast för misshandel som är att anse som ringa. I vissa fall kan det enligt förarbetena bli aktuellt att tillämpa andra och tredje punkterna i kombination. Som exempel nämns att frihetsinskränkningen har avsett flera brott och att frikännande dom har meddelats för något av dem, medan brottsligheten i övrigt har bedömts enligt en mildare straffbestämmelse. (Se prop. 1979/80:121 s. 14 och prop. 1997/98:105 s. 49.)

En person som har varit häktad är också ersättningsberättigad, om häktningsbeslutet upphävs efter överklagande eller överprövning, eller ersätts av en mindre ingripande åtgärd (punkt 4). Den vanligaste situationen är att tingsrätten har beslutat att häkta en

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

person men hovrätten försätter honom eller henne på fri fot (prop. 1997/98:105 s. 50).

Slutligen finns det rätt till ersättning, om frihetsberövandet undanröjs utan att det beslutas om ny handläggning (punkt 5). Denna bestämmelse är tillämplig när det har förekommit ett rättegångsfel vid häktningsbeslutet (a. prop. s. 50).

Av andra och tredje styckena framgår att inte endast den som har varit häktad har rätt till ersättning enligt 2 §, utan också den som under minst 24 timmar i sträck har varit anhållen eller underkastad reseförbud eller anmälningsskyldighet, intagen för rättspsykiatrisk undersökning eller tagen i förvar av befälhavare på fartyg eller luftfartyg. Den som har varit anhållen har också rätt till ersättning, om anhållningsbeslutet upphävs efter avslag på en häktningsframställning.

Enligt 3 § ska bestämmelserna i 2 § tillämpas också då någon har varit utsatt för ett motsvarande frihetsberövande utomlands, om frihetsberövandet grundar sig på en svensk myndighets efterlysning för brott eller begäran om anhållande, överlämnande eller utlämning för brott.

Av avgöranden från Högsta domstolen följer att 2 § dessutom ska tillämpas analogt på frihetsberövanden enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott (NJA 2014 s. 399), men däremot inte på frihetsberövanden enligt lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder (NJA 2015 s. 1053).

Häktningstiden överstiger fängelsestraffets längd

Bestämmelserna i 2 § ger enligt sin ordalydelse inte rätt till ersättning till den som har dömts för den brottslighet som han eller hon har varit häktad för, men påföljden bestäms till en icke frihetsberövande sådan eller till ett frihetsberövande straff som är kortare än häktningstiden. Den som döms för de brottsmisstankar som frihetsberövandet avsett, och enligt samma rubricering, har därför ingen rätt till ersättning oavsett hur mycket längre frihetsberövandet har pågått jämfört med det slutliga straffet. I förarbetena uttalas att det förhållandet att häktningstiden av utredningsskäl eller andra liknande orsaker undantagsvis kan bli längre än det fängelsestraff som den misstänkte senare döms till, och alltså inte i sin helhet kan

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

avräknas på fängelsestraffet, inte ensamt bör kunna motivera ersättning. (Se prop. 1979/80:121 s. 8 f.)

Enligt Justitiekanslerns praxis anses det dock följa av 2 § första stycket 2 och 3 att ersättning kan betalas för en del av frihetsberövandet, om den skadelidande döms för endast del av den brottslighet som frihetsberövandet avsåg. Det krävs då att det är uppenbart att frihetsberövandet har pågått under väsentligt längre tid än vad som skulle ha varit fallet om man från början hade bedömt brottsligheten på det sätt som slutligen skedde. Ersättning utgår i så fall för den del av häktningstiden som bedöms ha varit uppenbart för lång. Vad som anses vara uppenbart för lång tid har varierat, men enligt nuvarande praxis förutsätter det som huvudregel en mellanskillnad på sex månader.[3] Om en person exempelvis har varit häktad i nio månader och döms till fängelse i två månader, kan han eller hon således få ersättning för den sista månaden av häktningstiden.

Ersättning efter bl.a. resning

I 4 § regleras rätten till ersättning för den som har avtjänat en straffrättslig påföljd av visst slag, men denna senare upphävs eller ändras. De påföljder som omfattas är fängelsestraff, sluten ungdomsvård, förvandlingsstraff för böter och intagning för rättspsykiatrisk vård. Ersättning lämnas dock inte om verkställighet har skett genom exempelvis intensivövervakning med elektronisk kontroll, s.k. fotboja. Rätt till ersättning finns i de uppräknade fallen, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel (t.ex. resning) meddelas en frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd, t.ex. att ett fängelsestraff ersätts med en villkorlig dom eller att fängelsestraffet kortas. Samma rätt till ersättning finns, om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan att det beslutas om ny handläggning.

[3] Tidigare ansågs mellanskillnaden behöva vara tre månader, jfr bl.a. Svea hovrätts dom den 7 maj 2015 i mål T 489-15 och Stockholms tingsrätts dom den 21 september 2021 i mål T 8865-21.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ersättning på grund av vissa oriktiga frihetsberövanden

Enligt 5 § finns det under särskilda förutsättningar rätt till ersättning vid frihetsberövanden som inte kompenseras enligt 2–4 §§. Ersättning enligt 5 § kan betalas till den som har varit frihetsberövad till följd av ett beslut vid myndighetsutövning, om det står klart att beslutet vilade på felaktiga grunder och därför var oriktigt. Så är fallet om en efterhandskontroll klart visar att beslutet med hänsyn till de omständigheter som då blivit kända inte borde ha fattats. Det behöver dock inte ha begåtts något fel när beslutet togs. Bestämmelsen är avsedd för helt klara fall där grunden för åtgärden på ett iögonfallande sätt framstår som felaktig. För att beslutet ska anses ha ”vilat på felaktiga grunder” krävs att felet gäller någon omständighet som var av avgörande betydelse för frihetsberövandet. (Se prop. 1997/98:105 s. 53.)

Regleringen i 5 § tar sikte på många skilda typer av frihetsberövanden där de flesta inte grundas på brott eller misstanke om brott utan framför allt handlar om olika former av administrativa frihetsberövanden enligt lagar om tvångsvård, bl.a. lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Men även t.ex. gripanden enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken och anhållanden som pågått i mindre än 24 timmar omfattas av 5 §. (Se prop. 1997/98:105 s. 52 och NJA 2014 s. 399.) Däremot har Justitiekanslern i sin praxis exempelvis inte ansett att den som tagits med av polis för provtagning och därefter släppts har varit föremål för ett frihetsberövande (dnr 2024/2701).

Preskription

Frihetsberövandelagen innehåller inte några särskilda bestämmelser om preskription. Det innebär att den allmänna tioåriga preskriptionstiden enligt preskriptionslagen (1981:130) gäller. (Se prop. 1997/98:105 s. 27.) Högsta domstolen har slagit fast att preskriptionstiden för anspråk enligt frihetsberövandelagen börjar löpa successivt, dag för dag, under den tid som frihetsberövandet eller tvångsåtgärden har pågått (NJA 2018 s. 793). Av samma avgörande framgår att det emellertid inte kan uteslutas att särskilda hänsyn i preskriptionshänseende kan göra sig gällande i speciella

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

situationer, t.ex. när frikännande dom meddelas sedan en lagakraftvunnen och fällande dom ändras efter ett extraordinärt förfarande.

9.4.4 Undantag och jämkning

Statens ansvar enligt frihetsberövandelagen är visserligen i huvudsak strikt, men det gäller inte undantagslöst. I vissa fall kan ersättningsskyldigheten enligt 2–5 §§ falla bort eller sättas ned. Förutsättningarna för detta anges i 6 § och utvecklas nedan. Det är staten som har bevisbördan för de omständigheter som görs gällande för att jämkning ska ske. I förarbetena framhålls att jämkning endast bör ske i klara fall av oskälighet och att 6 § ska tillämpas restriktivt (prop. 1997/98:105 s. 25 f. och 55).

Den skadelidande har själv föranlett frihetsberövandet

Av 6 § första stycket framgår att den skadelidande inte har rätt till ersättning enligt 2–5 §§, om han eller hon *själv uppsåtligen har föranlett åtgärden*. Jämkning ska alltså i dessa fall ske till noll. Det exempel som ges i förarbetena på när bestämmelsen kan bli tillämplig är om någon felaktigt har angett sig själv som skyldig till ett brott (prop. 1974:97 s. 64 och prop. 1997/98:105 s. 54). I att den frihetsberövade ”själv” ska ha föranlett åtgärden ligger att han eller hon inte ska ha tvingats till sitt erkännande genom våld eller allvarligt hot.

I ”Det oriktiga erkännandet” NJA 2022 s. 609 hade en man efter resning frikänts från mord. Han ansökte om ersättning för lidande med anledning av det frihetsberövande som han hade varit föremål för. Högsta domstolen konstaterade att mannen själv hade larmat polisen och angett sig som gärningsman, trots att han visste att detta var oriktigt. Han hade också vidtagit åtgärder på brottsplatsen för att rikta brottsmisstankarna mot sig. Det stod klart att uppgifterna till polisen, liksom de åtgärder han vidtagit på brottsplatsen, hade föranlett det initiala frihetsberövandet. Därefter hade han erkänt brottet. Erkännandet hade tillagts betydelse vid bevisprövningen, och han hade därför föranlett även det frihetsberövande som skett i enlighet med den lagakraftvunna domen. Utredningen gav inte tillräckligt stöd för att mannen hade tvingats till sitt hand-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

lande genom våld eller allvarligt hot. Högsta domstolen fann därför att mannen inte hade rätt till ersättning.

Ett erkännande kan vara en av två eller flera omständigheter som ligger till grund för ett beslut om t.ex. häktning. Det kan då vara svårt att avgöra om det är just erkännandet som har föranlett frihetsberövandet på det sätt som krävs. I Justitiekanslerns praxis finns det exempel på att jämkning inte har kunnat ske om det inte har kunnat uteslutas att personen skulle ha frihetsberövats även utan sitt erkännande (JK:s beslut dnr 2024/678).

Den skadelidande har försökt försvåra sakens utredning m.m.

Enligt 6 § andra stycket ska ersättning som huvudregel inte betalas, om den skadelidande har *försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning*, eller om han eller hon vid misstanke om brott har *försökt undandra sig förundersökning eller lagföring*. Enligt förarbetena ska det vara fråga om fall där den skadelidande själv genom någon form av obstruktion har föranlett att det vidtagits frihetsinskränkande åtgärder mot honom eller henne. I motiven uttrycks det alltså ett krav på orsakssamband mellan obstruktionen och frihetsberövandet, även om ett sådant inte framgår av bestämmelsens ordalydelse. Det sägs också att det visserligen inte kan krävas av en misstänkt att han eller hon ska vara positivt verksam för att underlätta en utredning, men att passivitet i vissa fall kan framstå som likvärdig med en sanningslös bekännelse eller undanröjande av bevis. (Se prop. 1974:97 s. 64 och prop. 1997/98:105 s. 54 f.)

För att frångå huvudregeln om jämkning i det s.k. obstruktionsfallet krävs det synnerliga skäl. Som exempel på synnerliga skäl nämns i förarbetena det fallet att en person, som är oskyldig till brott, under en tid har hållit sig undan för att undgå att frihetsberövas. Om personen sedan häktats just på grund av att han eller hon har hållit sig undan, anges att det skulle kunna vara stötande om det hade saknats varje möjlighet till ersättning. (Se prop. 1997/98:105 s. 54 f.)

I Justitiekanslerns praxis har begäran om ersättning avslagits bl.a. när det har varit klarlagt att sökanden genom att avvika försökt undandra sig lagföring avseende det brott som misstanken avsett

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

och därigenom själv orsakat ett frihetsberövande som annars inte skulle ha ägt rum (bl.a. JK:s beslut dnr 2023/6070). Begäran om ersättning har exempelvis också avslagits när sökanden, efter att målsäganden blivit svårt stickskadad, tagit med sig en kniv från platsen och rengjort den (bl.a. dnr 2023/5438), liksom när sökanden raderat applikationer och konversationer omkring brottsdatumet från sin telefon (t.ex. dnr 2023/8457). I de senare avgörandena har jämkning skett, utan något uttalat ställningstagande till om sökandenas åtgärder hade föranlett frihetsberövandena eller inte.

Det förekommer knappast i praktiken att det anses föreligga synnerliga skäl för att ändå bevilja ersättning i det s.k. obstruktionsfallet.

Det görs ibland gällande att ersättningen bör jämkas eftersom sökanden har vägrat att uttala sig under förundersökningen. I Justitiekanslerns praxis medför dock en sådan omständighet generellt sett inte någon nedsättning. Detsamma gäller om sökanden i viss utsträckning har lämnat felaktiga uppgifter för att freda sig. Skälet bakom detta är den grundläggande rättigheten för den som är misstänkt för brott att inte behöva bidra till utredningen. Han eller hon har rätt att vara tyst och är inte skyldig att på något sätt underlätta åklagarens arbete. Detta är en komponent i rätten till en rättvis rättegång och följer av Europakonventionen (artikel 6.1). Däremot har det ansetts klart oskäligt att utge ersättning till en person som har vägrat att besvara frågor om exempelvis namn och hemvist eller vistelseort och som därigenom föranlett att han eller hon blivit anhållen eller häktad (prop. 1974:97 s. 64 och JK:s beslut dnr 2024/5184).

Den skadelidandes eget beteende eller omständigheterna i övrigt

Förarbetena

Av 6 § tredje stycket frihetsberövandelagen framgår att ersättning kan vägras eller sättas ned, om den skadelidandes eget beteende har föranlett beslutet om frihetsinskränkning eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning lämnas. Ersättning får dock inte vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Enligt förarbetena kan anledning till jämkning på grund av *den skadelidandes eget beteende* finnas, om personen har handlat på ett sådant sätt att han eller hon har dragit misstankarna till sig. Som framgår av bestämmelsen gäller ett krav på kausalitet mellan det egna beteendet och beslutet om frihetsinskränkning. Avgörande för om jämkning ska kunna ske är omständigheterna när ingreppet skedde. Om den skadelidandes eget beteende i den situationen föranledde ingreppet, bör jämkning kunna komma i fråga. (Se prop. 1997/98:105 s. 26.) Som exempel nämns att ett skyltfönster har krossats av någon i ett större stökigt gäng och polisen griper flera misstänkta på platsen. Även den som till sist inte kan bindas vid skadegörelsebrott bör då kunna vägras ersättning eller få sin ersättning jämkad, om han eller hon genom aktivt deltagande i gängets förehavanden har gett anledning till misstankar. Vidare nämns som exempel den situation som förelåg i det s.k. Lindome-fallet (RH 1991:51). I detta fall hade en äldre man mördats i samband med att två personer hade gjort inbrott hos honom, men det kunde inte med tillräcklig grad av säkerhet utredas vem av dem som var skyldig till mordet. Ersättningen borde då kunna jämkas för den som varit huvudmisstänkt, och som alltså hade varit på platsen och där gjort sig skyldig till brott, men där det inte ansågs styrkt att denne begått mordet som misstankarna avsåg. Som ett ytterligare exempel på när jämkning kan ske nämns att en företagare berövas friheten som misstänkt för skattebedrägeri, om misstanken har sin grund i att företagaren uppenbart har misskött sin bokföringsplikt. (Se a. prop. s. 55.)

Syftet med bestämmelsen är enligt förarbetena att ersättning ska vägras i situationer där den frihetsberövade till följd av sitt eget handlande har stått i ett sådant förhållande till brottet att ingripandet har varit klart motiverat. Den som ofrivilligt har betett sig på ett sådant sätt att ett ingripande har skett ska däremot inte behöva drabbas av regeln. Om en person av en tillfällighet råkar befinna sig på en brottsplats, ska jämkning alltså normalt inte ske på grund av hans eller hennes närvaro. (Se a. prop. s. 26 och 55.)

Anledning att jämka ersättningen på grund av *övriga omständigheter* kan enligt förarbetena finnas när det är klarlagt att en frihetsberövad person har begått ett visst brott men åtal inte väcks på grund av att brottet har hunnit bli preskriberat eller åtalsunderlåtelse har meddelats. Detsamma kan gälla om ett visst frihetsberö-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

vande har förlängts till följd av att den frihetsberövade personen varit så påverkad av alkohol, narkotika eller liknande att han eller hon inte kunnat svara för sig. (Se prop. 1997/98:105 s. 55 f.) Grund för jämkning på grund av omständigheterna i övrigt kan, enligt de tidigare förarbetena, också finnas när en person frikänns från ansvar för den gärning som har åberopats som grund för häktning, samtidigt som han eller hon fälls till ansvar för andra brott som också i och för sig hade kunnat ligga till grund för häktningsyrkandet (prop. 1974:97 s. 66 och 85).

Innan bestämmelsen om jämkning på grund av den skadelidandes eget beteende infördes brukade Justitiekanslern i sin praxis i stället jämka sådana fall med stöd av regeln om jämkning på grund av omständigheterna i övrigt. I sitt remissyttrande över den föreslagna nya lagen anförde därför Justitiekanslern att det redan med den befintliga jämkningsbestämmelsen borde gå att sätta ned ersättningen på det sätt som föreslogs, en ståndpunkt som regeringen ansåg hade fog för sig. Av tydlighetsskäl ansåg emellertid regeringen att den nya formuleringen borde införas. (Se prop. 1997/98:105 s. 26.) På så sätt kan bestämmelsen om jämkning på grund av den skadelidandes eget beteende beskrivas som ett specialfall till den mer allmänt hållna regeln om jämkning på grund av omständigheterna i övrigt.

Som har nämnts framgår av tredje stycket att ersättning dock inte får vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd. Detta är ett uttryck för att oskuldspresumtionen inte får åsidosättas. Ersättningen kan alltså aldrig jämkas av den anledningen att det finns kvarstående brottsmisstankar mot den som varit frihetsberövad. Enligt förarbetena kan emellertid personens eget beteende då ofta ha varit sådant att jämkning i stället kan och bör ske på den grunden. Men eventuell kvarstående misstanke får då inte vägas in som ett skäl för jämkning. (Se prop. 1997/98:105 s. 56.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Praxis

I rättstillämpningen har räckvidden av jämkningsbestämmelsen i 6 § tredje stycket ansetts som oklar i vissa fall. Även utrymmet för att vägra eller sätta ned ersättningen med hänsyn till övriga omständigheter kan uppfattas som något otydligt.

Högsta domstolen

Frågan om jämkning på grund av eget beteende eller övriga omständigheter prövades av Högsta domstolen i NJA 2013 s. 1003. Bakgrunden var att en man hade rest till Spanien med sin dotter, som han och barnets mor hade gemensam vårdnad om. När umgängesperioden löpte ut återlämnade han inte dottern till modern som han skulle. Mannen anhölls och häktades, misstänkt för egenmäktighet med barn, grovt brott. Han frikändes senare, eftersom hans agerande vid den aktuella tiden inte utgjorde ett sådant egenmäktigt bortförande som omfattades av straffbestämmelsen i 7 kap. 4 § brottsbalken.

Frågan var om frihetsberövandeersättningen skulle vägras eller sättas ned med tillämpning av 6 § tredje stycket frihetsberövandelagen. Högsta domstolen konstaterade att det var svårt att närmare precisera innebörden av den aktuella undantagsbestämmelsen, men att det var klart att dess tillämpningsområde är begränsat. Enligt Högsta domstolen var en utgångspunkt för ersättningsfrågan att det saknade betydelse att det kvarstod misstanke om brott. Det förhållandet fick då heller inte ligga till grund för att jämka ersättningen. En annan utgångspunkt var att anledningen till den frikännande domen saknade betydelse för rätten till ersättning. Det innebar enligt Högsta domstolen bl.a. att ersättningen inte kunde vägras eller sättas ned på den grunden att den som frihetsberövats hade handlat på det sätt som hade påstått, men frikänts på grund av bristande uppsåt. Enligt Högsta domstolen stod det klart att med ”eget beteende” måste avses något annat än det handlande som legat till grund för frihetsinskränkningen (brottspåståendet).

Högsta domstolen fann att det inte hade lagts mannen några andra omständigheter till last som grund för att vägra ersättning än de faktiska omständigheter som hade föranlett häktningsbeslutet och sedermera åtalet mot honom, dvs. att han inte hade återlämnat dottern på avtalad tid utan i stället hållit henne kvar utomlands. För

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

detta handlande hade han frikänts. Högsta domstolen konstaterade att ett handlande som påstått utgöra själva brottet inte utgjorde något sådant eget beteende som avses i 6 § tredje stycket frihetsberövandelagen. På grund av det, och eftersom anledningen till att mannen frikänts saknade betydelse, fanns det enligt Högsta domstolen inte skäl för att vägra eller sätta ned ersättningen.

Hovrätt och tingsrätt

Frågan om jämkning på grund av eget beteende eller övriga omständigheter har prövats av hovrätt och tingsrätt i ett begränsat antal domar under senare år. Några av dem redovisas här i korthet.

- En man hade varit frihetsberövad på grund av misstanke om mord, men förundersökningen hade lagts ned utan att åtal väckts. Jämkning av ersättningen ansågs inte kunna ske när det inte var visat annat än att mannen passivt hade färdats i en bil till och från brottsplatsen tillsammans med en annan person som också hade frikänts från ansvar. Detta handlande ansågs alltså inte tillräckligt för att han genom sitt eget beteende skulle anses ha föranlett beslutet om frihetsberövande. (Svea hovrätts dom den 4 februari 2019 i mål T 2764-18)
- En man hade varit frihetsberövad på grund av misstanke om medhjälp till mord, men frikändes. Hovrätten konstaterade att den omständigheten att mannen hade lämnat brottsplatsen tillsammans med gärningspersonen i omedelbar anslutning till brottet hade varit en del av det brottspåstående som legat till grund för frihetsinskränkningen och därför inte kunde utgöra skäl för att vägra eller sätta ned ersättningen. Mannen hade även genom en vän införskaffat flygbiljetter åt sig själv och gärningspersonen samt dagen efter gärningen lämnat landet tillsammans med denne. Beträffande dessa omständigheter konstaterade hovrätten att 6 § tredje stycket frihetsberövandelagen tar sikte på fall när den enskildes beteende eller handlande varit avgörande för beslutet att ingripa, genom att personen i fråga handlat så att han riktat misstankarna mot sig själv. Enligt hovrätten framgick det att vittnen till händelsen hade lämnat uppgifter som innebar att mannen identifierats som en av dem som hade bråkat med brottsoffret. Dessutom hade en av de medtilltalade uppgett att mannen hade varit på brottsplatsen vid tidpunkten för gärningen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Mot den bakgrunden kunde det enligt hovrätten ifrågasättas om mannen, genom att införskaffa flygbiljetter och lämna landet dagen efter händelsen, hade riktat misstankarna mot sig själv på ett sätt som varit avgörande för beslutet att frihetsberöva honom. Hovrätten konstaterade att det vidare framgick att en annan misstänkt, som också åtalades för medhjälp till mord men som inte hade lämnat landet, hade frihetsberövats i direkt anslutning till brottet. Sammantaget ansåg hovrätten inte att åtgärden att lämna landet – även om den kunde ha stärkt brottsmisstankarna – varit avgörande för beslutet att frihetsberöva mannen. Det fanns därför inte förutsättningar att vägra eller sätta ned ersättningen. (Svea hovrätts dom den 12 november 2020 i mål T 13628-19)

- En man hade varit frihetsberövad på grund av misstanke om narkotikabrott, men frikändes. Det var klarlagt att en narkotikaöverlåtelse hade ägt rum i tvättstugan i mannens bostad, men det var inte visat att han befunnit sig där vid tillfället eller att han kände till att den genomfördes. Tingsrätten fann det inte visat att mannen hade dragit misstankarna till sig på ett sådant sätt att hans eget beteende kunde anses ha orsakat frihetsberövandet. Mannen hade även gömt sin mobiltelefon, men detta blev känt först vid huvudförhandlingen och kunde således inte ha föranlett att han blev frihetsberövad. Agerandet var inte heller, enligt tingsrättens bedömning, av sådan allvarlig art att det med beaktande av jämkningsreglernas karaktär av undantagsregler ensamt kunde motivera att ersättningen sattes ned. (Stockholms tingsrätts dom den 14 juni 2019 i mål T 6031-19)
- En man hade varit frihetsberövad på grund av misstanke om grovt narkotikabrott och grovt vapenbrott, vilka brott han frikändes från. Mannen hade vistats i den lokal där både narkotika och vapen hade påträffats vid husrannsakan. Tingsrätten fann att det dock inte var visat att mannen kände till att stora mängder narkotika och vapen förvarades på platsen eller att narkotikaförsäljning ägde rum där. Att han hade vistats i lokalen, utan närmare vetskap om den brottsliga verksamhet som pågick, kunde enligt tingsrättens bedömning inte medföra att hans beteende föranlett beslutet om frihetsberövande. Denna bedömning påverkades inte av att mannen varit med i den Facebook-grupp där narkotikaförsäljning skett eller att han själv använde narkotika. Det sak-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

nades därför skäl för jämkning. (Stockholms tingsrätts dom den 11 september 2019 i mål T 8575-19)

- En man hade varit frihetsberövad på grund av misstanke om bl.a. narkotikabrott. Han frikändes från de gärningar som frihetsberövandet hade avsett, men dömdes till dagsböter för andra brott. Det var ostridigt att han inte skulle ha frihetsberövats endast för de brott han dömdes för och att han därmed i princip hade rätt till ersättning. Tingsrätten konstaterade dock att det var klarlagt att mannen vid polisingripandet hade befunnit sig i den lägenhet där narkotika hade påträffats. Tingsrätten fann också att han hade insikt om att narkotika förvarades och hanterades i lägenheten. Hans närvaro i lägenheten och insikt om narkotikan var omständigheter som låg utanför brottspåståendet. Ersättningen jämkades till noll på grund av hans eget beteende. (Stockholms tingsrätts dom den 16 oktober 2020 i mål T 11671-20)
- En man hade varit frihetsberövad på grund av misstanke om försök till mord, som han frikändes från. Hans två bröder dömdes dock för brottet. Mannen hade efter gärningen (skottlossningen) åkt från brottsplatsen tillsammans med sina bröder. Vidare hade han cirka två minuter efter händelsen dels ringt till en person och sagt ”plocka undan, plocka undan, han där blev träffad, skynda på”, dels ringt till en av sina bröder och sagt att de skulle stänga av sina telefoner, då han befarade att misstankar skulle riktas mot dem som befann sig i bilen vid skjutningen. Tingsrätten fann att mannens eget beteende föranlett beslutet om frihetsberövande och konstaterade att ingen av de nämnda omständigheterna omfattades av gärningspåståendet i åtalet för försök till mord. Ersättningen jämkades till noll. (Stockholms tingsrätts dom den 19 augusti 2022 i mål T 2360-22)
- En man hade gripits i en lägenhet där det hade påträffats nästan 16 kg amfetamin. Vid polisens tillslag var han påverkad av bl.a. amfetamin och tingsrätten fann att det var visat att han hade kännedom om att stora mängder narkotika förvarades på platsen. Tingsrätten fann det också visat att mannen några dagar före tillslaget hade besökt lägenheten och då fått vetskap om att det fanns narkotika där, dock i mindre mängder än vad som påträffades vid tillslaget. Genom att mannen – trots att han kände till narkotikan – kommit tillbaka till lägenheten och stannat kvar

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

där i flera timmar ansågs han ha agerat på ett sådant sätt att han riktat misstankar mot sig själv och medvetet försatt sig i en situation där han löpt en överhängande risk att bli misstänkt för brott. Enligt tingsrätten hade hans eget beteende därmed föranlett beslutet att frihetsberöva honom. Dessa omständigheter utgjorde enligt tingsrätten något annat än det handlande som låg till grund för häktningsbeslutet och sedermera åtalet mot honom, dvs. något annat än själva brottspåståendet. I brottmålet fanns det ett alternativt brottspåstående om medhjälp till grovt narkotikabrott. Som ett led i den gärningsbeskrivningen ingick det – vid sidan av det handlande som utgjorde det påstådda främjandet – att mannen hade besökt och befunnit i lägenheten. Detta medförde dock enligt tingsrätten inte någon annan bedömning. Ersättningen jämkades till noll. (Stockholms tingsrätts dom den 2 juli 2024 i mål T 10287-22)

- En man hade varit frihetsberövad på grund av misstankar om grovt vapenbrott och vållande till kroppsskada, grovt brott. Han åtalades även för grov misshandel, men frikändes från samtliga brottsmisstankar. Tingsrätten fann att det var utrett att mannen anlänt till brottsplatsen i en bil med i vart fall tre andra personer, att hans sällskap sökt upp en person från en annan gruppering och att han i det skedet måste ha förstått att risken för våld var överhängande. Tingsrätten fann det även styrkt att mannen varit närvarande när tre personer, däribland två av de han anlänt med, utövade våld mot personen från den andra grupperingen liksom när ett vådaskott som skadade två utomstående avlossades av en tredje oidentifierad person. Det ansågs vidare styrkt att mannen efter händelsen lämnat platsen med två av de personer han hade anlänt med. Däremot bedömde tingsrätten att det inte var utrett att frihetsberövandet föranletts av mannens eget beteende. På närmare angivna skäl tydde allting i stället på, enligt tingsrätten, att mannen frihetsberövats eftersom han misstänktes vara skytten. Sammanfattningsvis fann tingsrätten att det saknades skäl att jämka ersättningen enligt den s.k. beteenderegeln. Enligt tingsrätten var det vidare tydligt att oskälighetsregeln inte var avsedd att användas som en generellt tillämplig jämkningsregel att falla tillbaka på när beteenderegeln inte ledde till att ersättning vägrades eller sattes ned. Tingsrätten bedömde att mannens eget beteende inte utgjorde sådana omständigheter som kunde läggas till

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

grund för jämkning enligt oskälighetsregeln. Under alla förhållanden ansåg tingsrätten att det inte var oskäligt att tillerkänna honom ersättning på grund av hans beteende. (Stockholms tingsrätts dom den 19 november 2024 i mål T 1688-24)

Justitiekanslern

Under 2023 beslutade Justitiekanslern om jämkning enligt 6 § tredje stycket frihetsberövandelagen i cirka 70 ärenden, vilket var en markant ökning jämfört med tidigare år. Ökningen har sin grund i att brottslighetens karaktär har förändrats samt att åklagarna oftare anför skäl för jämkning i sina yttranden och dessutom åberopar utredning till stöd för det. Men ökningen beror också på att Justitiekanslern har lagt om sin praxis och jämkar i fler fall än tidigare, såväl med hänvisning till den skadelidandes eget beteende som till omständigheterna i övrigt. Besluten från Justitiekanslern är inte vägledande, och om en domstol skulle ha bedömt motsvarande situationer på samma sätt går givetvis inte att uttala sig om med någon säkerhet.

Jämkning på grund av *eget beteende* sker vanligen när sökanden genom sitt eget handlande medvetet har försatt sig i en situation där han eller hon löpt en överhängande risk att bli misstänkt för allvarlig brottslighet. Sökandens eget beteende anses då i väsentlig omfattning ha legat till grund för beslutet om frihetsberövande och ingripandet ha varit klart motiverat. Så har bedömts vara fallet exempelvis när sökanden stannat kvar i en lägenhet där han eller hon visste att det fanns narkotika (se t.ex. JK:s beslut dnr 2022/904 och 2023/5549). Samma bedömning har gjorts om sökanden exempelvis befunnit sig och stannat kvar på en plats där en misshandel eller något annat våldsbrott ägt rum, och han eller hon haft insikt om vad som utspelat sig (se t.ex. dnr 2023/131 och 2023/789). I de fall som nu har nämnts har det kunnat konstateras att det handlande som jämkningen grundat sig på inte utgjort en del av brottspåståendet.

Som tidigare har redovisats måste med uttrycket eget beteende, enligt Högsta domstolen, avses något annat än det handlande som låg till grund för frihetsinskränkningen (brottspåståendet). Detta har tolkats som att det egna beteendet inte får vara detsamma som det agerande som åklagaren har angett i gärningsbeskrivningen. I senare praxis har Justitiekanslern dock ansett att det kan ifråga-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

sättas om 2013 års rättsfall ska förstås så att ett agerande som omfattas av brottspåståendet aldrig kan läggas till grund för jämkning. Om det i samtliga sådana situationer skulle saknas utrymme att vägra ersättning skulle det, enligt Justitiekanslern, leda till uppenbart oskäliga resultat. Justitiekanslern har därför tolkat 2013 års avgörande på det sättet att en nedsättning av ersättningen förutsätter att sökandens eget beteende har varit av sådan karaktär att det typiskt sett ger upphov till misstankar om häktningsgrundande brottslighet. I sådana fall anses jämkning således kunna ske, trots att det agerande som föranleder nedsättning helt eller delvis överensstämmer med brottspåståendet. Bland annat har jämkning därför skett när det egna beteendet i objektiv mening har utgjort ett brottsligt handlande men sökanden har frikänts på grund av bristande uppsåt till något gärningsmoment. Sökanden kan exempelvis ha transporterat eller förvarat narkotika, men ansetts ha saknat uppsåt till att det var narkotika. Jämkning har då skett om omständigheterna varit sådana att sökanden agerat grovt oaktsamt, t.ex. om denne utfört gärningen mot betalning och efter instruktioner av en okänd person med fingerad identitet på en krypterad kommunikationstjänst. (Se bl.a. dnr 2023/7473 och 2024/1626.) Jämkning har också skett bl.a. när sökanden lånat ut sin bil för att den skulle användas i samband med en överlåtelse av narkotika, men där detta inte ansetts vara en straffbar medverkan (dnr 2023/9488). I flera fall har ersättning också vägrats när sökanden deltagit i konversationer om t.ex. mordplaner via krypterade kommunikationstjänster, men frikännande dom har meddelats. Deltagande i sådana konversationer, som till sin natur är sådana att de väcker misstanke om grov brottslighet, har ansetts utgöra ett sådant beteende som typiskt sett ska föranleda att ersättningen sätts ned till noll. (Se bl.a. dnr 2023/4226 och 2023/4482.)

Justitiekanslern har också i flera fall vägrat eller satt ned ersättningen på grund av *övriga omständigheter*. Exempelvis har så skett när sökanden haft uppsåt att begå den gärning som frihetsberövandet avsett och vidtagit alla åtgärder enligt brottsplanen, men han eller hon har frikänts eftersom gärningen ansetts vara ett s.k. otjänligt försök som inte är straffbart. Typfallet är när Polismyndigheten eller Tullverket bytt ut ett vapen som sökanden avsett att hantera mot en attrapp, eller ersatt narkotika som sökanden avsett att befatta sig med mot annat material, innan brottsplanen har tagit form, dvs.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

innan uppsåtet att fullborda brottet formats hos gärningspersonen. (Se ”Vapenattrappen” NJA 2023 s. 393.) Justitiekanslern har bedömt att det vore klart oskäligt att i sådana fall utge ersättning till den som frikänts på grund av omständigheter som legat helt utanför hans eller hennes kontroll. (Se bl.a. dnr 2023/4924 och 2023/5821.) Samma bedömning har gjorts när sökanden åtalats för medhjälp till en gärning som ansetts utgöra ett otjänligt försök (dnr 2024/3175). Jämkning har skett också i andra fall när sökanden haft för avsikt att genomföra brottsplanen men frikänts på grund av omständigheter som legat helt utanför hans eller hennes kontroll. Exempelvis har så skett när en man frikänts från stämpling till grov våldtäkt mot barn, trots att det var utrett att han i chattar med en kvinna hade diskuterat och planerat en grov våldtäkt mot hennes minderåriga dotter. (Se dnr 2024/2120.) Ersättningen har även jämkats när det varit utrett att den skadelidande agerat på ett sätt som i och för sig var brottsligt, men frikänts på grund av hur åklagaren hade utformat sin gärningsbeskrivning (dnr 2024/3210).

Jämkning på grund av övriga omständigheter har också förekommit när sökanden – som frikänts från de brottsmisstankar som han eller hon varit frihetsberövad för – avvikit från verkställigheten av ett senare utdömt fängelsestraff. Ett förfarande av det slaget har ansetts innebära en sådan obstruktion mot rättsordningen att det skulle vara stötande om staten lämnade ersättning som möjliggjorde för personen att fortsätta att undandra sig straffet. (Se dnr 2023/4298.)

Nedsättning av ersättningen har i regel även skett, när den som varit anhållen eller häktad ändå skulle ha varit frihetsberövad på annan grund, exempelvis tagen i förvar med stöd av utlänningslagen (2005:716) eller omhändertagen enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (bl.a. dnr 3128-11-41 och 2021/6634).

Skäl för jämkning på grund av övriga omständigheter kan vidare finnas i situationer där sökanden har frikänts från de brottsmisstankar som föranlett frihetsberövandet, men han eller hon samtidigt har dömts för annan brottslighet som är häktningsgrundande och som var känd vid tiden för häktningen (bl.a. dnr 2022/6759 och 2022/7369). För att nedsättning ska vara möjlig i sådana fall anses det emellertid, enligt Justitiekanslerns praxis, krävas att de aktuella brottsmisstankarna delar samma faktiska omständigheter eller har

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ett annat nära samband. Enbart det förhållandet att sökanden i ett senare skede misstänkts och dömts för brott som begåtts i tidsmässig anslutning till den brottsmisstanke som låg till grund för frihetsberövandet anses exempelvis inte vara tillräckligt för att brottsmisstankarna ska sägas ha ett sådant nära samband. (Se t.ex. dnr 2024/1361.)

Frihetsinskränkningen har beaktats vid fastställande eller verkställighet av påföljd

Av 6 § fjärde stycket frihetsberövandelagen framgår att om tiden för frihetsinskränkning har avräknats eller annars beaktats vid fastställande eller verkställighet av brottspåföljd, kan ersättningen sättas ned efter vad som är skäligt. Bestämmelsen omfattar bl.a. det vanliga fallet att tid som personen varit frihetsberövad har tillgodoräknats honom eller henne vid beräkningen av strafftiden (jfr 2 § första stycket lagen [2018:1250] om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande). Om en person exempelvis har frikänts från det brott som han eller hon har varit häktad för, men i samma mål har dömts till fängelse för annan brottslighet, kan ersättningen alltså jämkas till noll, om hela häktningstiden har tillgodoräknats honom eller henne vid verkställigheten av fängelsestraffet (t.ex. JK:s beslut dnr 6836-09-41).

9.4.5 Skador som ersätts och ersättningens storlek

Inledning

När det finns rätt till ersättning enligt frihetsberövandelagen, lämnas kompensation dels för ekonomiska skador i form av utgifter, förlorad arbetsförtjänst och intrång i näringsverksamhet, dels för ideell skada i form av lidande (7 §). Ersättningen ska kompensera de följder som uppkommer som en konsekvens av frihetsberövandet som sådant. Rätten till ersättning omfattar således inte skador som beror på själva brottsmisstanken eller brottsutredningen. Person- och sakskada ersätts inte heller. Detta har motiverats dels med att det är ovanligt att frihetsinskränkningar orsakar detta slags

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

skador, dels att de kan vara ersättningsgilla enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen (prop. 1997/98:105 s. 21 f.).

Utgifter, förlorad arbetsförtjänst och intrång i näringsverksamhet

För att utgifter ska ersättas krävs att de har varit en nödvändig följd av själva frihetsberövandet. Det kan exempelvis vara kostnader för resa till och från häktet eller anstalten. (Se prop. 1997/98:105 s. 22 och ”Paketresan och flygbiljetten” NJA 2019 s. 855.) Ersättning för förlorad arbetsförtjänst och intrång i näringsverksamhet utgår i princip endast för de dagar som frihetsberövandet har pågått (prop. 1974:97 s. 90 f.). Det är den som begär skadestånd som har att visa att skada har uppkommit och hur stor den är.

Lidande

Förarbetena m.m.

I lagen ges det inte några riktlinjer för hur ersättningen för lidande ska bestämmas. Enligt förarbetena är dock syftet med ersättningen att kompensera för obehagliga känslor som rädsla, förnedring, skam och liknande reaktioner, som har orsakats av frihetsberövandet i sig och som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det är fråga om en personskada. För att bedöma ersättningens storlek är det i huvudsak fråga om att göra en skönsmässig uppskattning av graden av lidande i varje enskilt fall, men i första hand ska bedömningen ske utifrån rådande etiska och sociala värderingar, dvs. med utgångspunkt i mera generella och objektiva kriterier. En omständighet som har särskild betydelse vid lidandeersättningens bestämmande är frihetsberövandets varaktighet. Men enligt förarbetena kan även grunden för frihetsberövandet och den uppmärksamhet som det har väckt få betydelse. (Se prop. 1974:97 s. 70 och 72 f. samt prop. 1997/98:105 s. 55 f.) Speciella omständigheter kring själva frihetsberövandet eller den skadelidandes personliga läggning och levnadsförhållanden kan också föranleda förhöjd ersättning. Enligt Högsta domstolen ska det då emellertid röra sig om förhållanden som inte bara typiskt sett utan också med en viss tydlighet är ägnade

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

att förvärra lidandet. Att den skadelidande tidigare har varit frihetsberövad ska däremot i princip sakna betydelse för beräkningen av ersättningen. Ersättningen ska alltså inte reduceras till följd av det. (Se NJA 2012 s. 464.)

Praxis

För att åstadkomma en enhetlig praxis använder sig Justitiekanslern vid sin prövning av vissa riktlinjer för ersättningens bestämmande. I uttalanden i såväl förarbetena som avgöranden från Högsta domstolen har det också godtagits att Justitiekanslern tillämpar sådana allmänna bedömningsgrunder (bl.a. prop. 1997/98:105 s. 56 och NJA 1990 s. 808). Utgångspunkten enligt dessa riktlinjer är frihetsberövandets längd. Därefter vägs eventuella andra faktorer in, bl.a. det påstådda brottets allvar. Vissa omständigheter, exempelvis viss publicitet i media, anses dock vara kompenserade genom schablonbeloppen.

Kortare frihetsberövanden som har varat i upp till 12 timmar ersätts med 1 000 kronor. Har frihetsberövandet pågått i 12–24 timmar betalas 2 000 kronor. För 24–36 timmars frihetsberövande utgår 3 000 kronor, och för 36–48 timmar lämnas ersättning med 4 000 kronor. Därefter stiger ersättningen med som huvudregel 1 000 kronor för varje dag den första månaden.

För frihetsberövanden som har pågått i en månad utgår 30 000 kronor. Sedan betalas 20 000 kronor för varje ytterligare månad, till och med den sjätte månaden. Därefter ökar ersättningen exponentiellt. Från och med den sjunde månaden och till och med den tolfte månaden utgår 30 000 kronor per månad. Den månatliga ersättningen fortsätter sedan att öka successivt ju längre frihetsberövandet har varat. (Se tabell 9.1.)

Anledningen till att ersättningen är något högre den första månaden är att kompensera för den initiala chock som infinner sig under frihetsberövandets första tid. Att ersättningen stiger från och med den sjunde månaden har motiverats med att lidandet typiskt sett anses öka ju längre ett frihetsberövande pågår, bl.a. på grund av den psykiska påverkan som en långvarig frihetsinskränkning har som sådan, och den avsevärda avskärmningen från omgivningen som den innebär.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Normalbeloppen enligt riktlinjerna har med åren höjts och justerats på andra sätt. Före år 2020 utgick ersättning för lidande – på samma sätt som i dag – med 30 000 kronor för den första månadens frihetsberövande, och sedan med 20 000 kronor per månad till och med den sjätte månaden. Därefter sjönk emellertid den månatliga ersättningen till 15 000 kronor, i stället för att öka som nu.

Tabell 9.1 Normalersättning för lidande utifrån frihetsberövandets längd

Tid för frihetsberövande	Normalersättning per månad (kronor)
Månad 1	30 000
Månad 2–6	20 000
Månad 7–12	30 000
Månad 13–18	35 000
Månad 19–24	40 000
År 3	45 000
År 4	50 000
År 5	55 000
År 6	60 000
År 7	70 000
År 8	80 000
År 9	90 000
År 10	100 000

Källa: Justitiekanslern.

Som har nämnts kan vissa omständigheter medföra förhöjd ersättning. Det gäller främst om misstankarna har avsett särskilt allvarlig brottslighet. Om brottets straffminimum är fängelse tio år – vilket är fallet för bl.a. mord – har ersättningen höjts med 60 procent. Om straffminimum i stället är fängelse fyra år eller mer, har – enligt Justitiekanslerns riktlinjer – ersättningen som utgångspunkt höjts med 40 procent. Rätt till förhöjd ersättning kan också finnas när det gäller osjälvständiga brottsformer (bl.a. försök, förberedelse och stämpling till brott), om det står klart att en fällande dom skulle ha inneburit minst fyra års fängelse. Exempel på brott med minimistraff på minst fyra års fängelse är dråp, synnerligen grov misshandel, människorov, grov våldtäkt, grov våldtäkt mot barn, grovt rån, grov mordbrand, grov allmänfarlig ödeläggelse, terroristbrott, grovt och synnerligen grovt vapenbrott, synnerligen grovt narkotikabrott och

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

synnerligen grov narkotikasmuggling. På senare tid har Justitiekanslern vid tillämpningen dock låtit förhöjningen vid särskilt allvarlig brottslighet avta gradvis, så att det numera i stället ges 40 procents förhöjning under de sex första månaderna, men det sedan för den sjunde månaden bara ges 38 procents höjning och den åttonde månaden 36 procents höjning, osv. På samma sätt ges vid synnerligen allvarlig brottslighet 60 procents förhöjning under de första sex månaderna, 58 procents förhöjning för den sjunde månaden, osv.

Den högre ersättningen vid dessa särskilt allvarliga brott är i huvudsak tänkt att kompensera för rädslan inför ett längre fängelsestraff, omgivningens missaktning, ökad publicitet samt ökade frihetsbegränsningar i form av restriktioner och ordningsregler på häkten och anstalter.

Förhöjd ersättning betalas enligt praxis också till ungdomar på så sätt att det läggs på 60 procent för personer som var 15–16 år när frihetsberövandet pågick och 40 procent för dem som då var 17–18 år. Skulle det vara en person under 19 år som varit misstänkt för särskilt allvarlig brottslighet görs den förhöjning av ersättningen som är mest gynnsam för den unge. Liksom vid allvarlig brottslighet avtar ungdomspåslaget stegvis efter sex månader, i takt med att den unge blir äldre.

Om frihetsberövandet i ett specifikt fall har varit särskilt påfrestande, och detta inte redan har beaktats, kan ersättningen enligt Justitiekanslerns riktlinjer höjas med ytterligare 20 procent av schablonbeloppet.

Vid andra mindre ingripande frihetsinskränkningar än frihetsberövanden, t.ex. reseförbud, brukar Justitiekanslern bestämma ersättningen till ett belopp som står i viss proportion till vad som utges när någon varit t.ex. anhållen eller häktad under en motsvarande tidsperiod. Vanligen utgår ersättning med en tiondel av schablonbeloppet. Om t.ex. ett reseförbud har varit förenat med omfattande anmälningsskyldighet – kanske flera gånger per vecka – kan ersättningen dock bli högre.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det uppmärksammade s.k. 840 000-kronorsbeslutet

Ett beslut som fick stor uppmärksamhet, och som särskilt nämns i utredningens direktiv, var det s.k. 840 000-kronorsbeslutet (JK:s beslut dnr 2021/958). Det som kritiken handlade om var framför allt ersättningens storlek.

I det aktuella fallet hade sökanden varit frihetsberövad under tiden den 29 april 2017–8 januari 2020, dvs. i cirka 32 månader. Personen hade dömts i hovrätten för bl.a. människorov och grov våldtäkt i två fall till fängelse i fyra år och sex månader, och han hade påbörjat verkställigheten av straffet. Han beviljades emellertid senare resning och vid den nya prövningen fann hovrätten, utifrån den utredning som då hade åberopats, att det var mest sannolikt att den dömde hade varit 15 respektive 16 år vid tiden för gärningarna (och inte 18 år eller äldre, som tidigare hade bedömts vara fallet). Hovrätten bedömde att straffmätningsvärdet, efter att hänsyn tagits till ungdom och s.k. utvisningsmen, motsvarade fängelse i två år och tre månader. Straffet sattes vidare ned med ytterligare tre månader eftersom den tid som personen varit frihetsberövad översteg det utmätta fängelsestraffet. Påföljden bestämdes alltså slutligen till fängelse i två år. Personen hade dock redan avtjänat en längre tid än så. Han ansökte om ersättning för bl.a. lidande med skäligt belopp. Justitiekanslern anförde i sitt beslut följande.

> Av 4 § frihetsberövandelagen följer att den som har avtjänat fängelsestraff har rätt till ersättning om det efter beslut om resning döms ut en mindre ingripande påföljd. Ersättning bör då beräknas efter den överskjutande tiden, dvs. den tid som den enskilde har verkställt ett fängelsestraff trots att han eller hon inte skulle ha gjort det. Vid beräkningen av den tiden ska även den hypotetiska villkorliga frigivningen beaktas.
>
> I sökandens fall bestämdes påföljden slutligen till två års fängelse. Den tid han skulle ha avtjänat – utifrån att villkorlig frigivning normalt sker efter två tredjedelar av strafftiden – uppgår till 16 månader. I det här sammanhanget bör dock beräkningen göras med utgångspunkt i en påföljd om två år och tre månader – och därmed en avtjänandetid om 18 månader – eftersom hovrätten gav sökanden tre månaders strafflindring med hänsyn just till att frihetsberövandet översteg det utmätta fängelsestraffet. Vid tidpunkten för Högsta domstolens inhibitionsbeslut i januari 2020 hade sökanden suttit frihetsberövad under drygt två år och åtta månader. Den överskjutande tid som ska läggas till grund för beräkningen av ersättningen motsvarar därmed ungefär 14 månader.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Bland de omständigheter som är av särskild betydelse vid bestämmandet av lidandeersättningen är frihetsberövandets längd (se prop. 1997/98:105 s. 57 och NJA 2012 s. 464). Ju längre tid ett frihetsberövande varat desto större är typiskt sett lidandet. Då ersättningen efter det första året som frihetsberövad utgår med successivt högre månadsbelopp motsvarar den överskjutande tiden om 14 månader ett högre belopp än de första 18 månaderna av frihetsberövandet – dvs. de 18 månader för vilka någon ersättning inte ska utgå.

Justitiekanslern finner att en skälig ersättning för den överskjutande tiden kan bestämmas till 840 000 kr. Vid bestämmandet av beloppet har beaktats att frihetsberövandet och domen avsett särskilt allvarlig brottslighet.

Att frihetsberövandet varit förenat med restriktioner har beaktats vid bestämmande av denna ersättningsnivå. Det som har framkommit i det nu aktuella ärendet avseende restriktioner ger inte anledning att ytterligare höja ersättningen.

Ungdomar brukar få en förhöjd ersättning i Justitiekanslerns praxis, eftersom deras lidande i allmänhet får antas vara större än vuxnas. Med hänsyn till att sökandens ungdom dock beaktats vid straffmätningen – vilket får till följd att den ersättningsgrundande överskjutande tiden blir längre än den annars hade blivit – skulle han dock bli överkompenserad om samma omständighet beaktades även nu, särskilt som förhöjd ersättning redan utgår med anledning av brottslighetens allvar.

Om ett frihetsberövande har varit särskilt påfrestande kan det föranleda rätt till ytterligare en höjning av ersättningen. Det krävs dock att sökanden – genom läkarintyg eller annan utredning – gör sannolikt att hans eller hennes lidande har varit avsevärt större än normalt. Sökanden har i det här fallet inte gett in någon sådan utredning. Det finns därför inte skäl att höja hans ersättning ytterligare.

Framförda synpunkter på 840 000-kronorsbeslutet

Beslutet att bevilja sökanden 840 000 kronor i det nämnda fallet blev som sagt föremål för kritik från flera håll. Som redan har nämnts handlade kritiken framför allt om att ersättningen ansågs vara alltför hög. Det ifrågasattes också om det inte funnits utrymme att besluta på annat sätt.[4]

[4] Se bl.a. Marcus Radetzki, Några frågor om Justitiekanslerns beslutsutrymme vid beräkning av ersättning enligt frihetsberövandelagen, JT nr 4 2021-22, s. 1008–1018.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Det har bl.a. hävdats att Justitiekanslern hade kunnat välja att inte tillämpa de förhöjda normalbeloppen för månad 19–32, utan i stället använda de normalbelopp som enligt riktlinjerna utgår för månad 1–14. På det viset skulle hänsyn ha tagits till att sökanden varit korrekt frihetsberövad under de första månaderna.

Det har också framförts att rätten till förhöjd ersättning vid särskilt allvarlig brottslighet endast borde gälla när den som varit oriktigt frihetsberövad sedermera blir frikänd. Som har nämnts är den förhöjda ersättningen i huvudsak tänkt att kompensera för rädslan inför ett längre fängelsestraff, omgivningens missaktning, ökad publicitet samt ökade frihetsbegränsningar i form av restriktioner och ordningsregler på häkten och anstalter. När sökanden fortfarande blivit dömd för ett särskilt allvarligt brott, har det invänts att det inte finns skäl att lämna särskild kompensation för de nämnda förhållandena.

Statistik över utbetalda belopp

År 2023 avgjorde Justitiekanslern 2 622 ärenden om ersättning enligt frihetsberövandelagen. Ersättning beviljades helt eller delvis i 87 procent av fallen. Det totala belopp som betalades ut var drygt 100 miljoner kronor. Detta belopp är inklusive ombudskostnader, som ersätts vid bifall till ansökan, och ränta. (Se tabell 9.2.) Utbetalningar av belopp överstigande 100 000 kronor gjordes i 149 ärenden under 2023. I 45 av dessa översteg den totala ersättningen 200 000 kronor. De tre högsta beloppen som beslutades Ui ett ärende var cirka 950 000 kronor, 676 000 kronor respektive 560 000 kronor.

Tabell 9.2 Ärenden om frihetsberövandeersättning och utbetalda belopp

År	Antal avgjorda ärenden	Antal ärenden där ersättning betalats ut	Utbetalt belopp (kronor)	Varav ombudskostnader (kronor)
2020	2 122	1 879	72 818 000	2 049 000
2021	2 080	1 811	73 002 000	2 032 000
2022	2 493	2 246	97 158 000	2 473 000
2023	2 622	2 273	100 322 000	2 317 000

Källa: Justitiekanslerns årsredovisning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

9.5 Översiktligt om regleringen i våra närmaste grannländer

Danmark

I Danmark regleras rätten till ersättning i anledning av straffrättsliga förfaranden i kapitel 93 a i retsplejeloven.

Enligt § 1018 a retsplejeloven har en person som har anhållits eller häktats rätt till ersättning för den skada som orsakats av detta, om åtalet läggs ned eller han eller hon frikänns. Undantag gäller om beslutet att inte väcka åtal eller frikännandet grundar sig på att personen var otillräknelig. Även i andra fall kan ersättning utgå, om frihetsberövandet inte står i rimlig proportion till det utdömda straffet eller det av andra särskilda skäl är rimligt. Detta tar bl.a. sikte på situationer där det utdömda straffet är kortare än den tid som frihetsberövandet har varat. Som utgångspunkt utgår ersättning i sådana fall om skillnaden är mer än 15 procent.[5] Ersättning kan vägras eller sättas ned, om den tilltalade själv har gett anledning till frihetsinskränkningen.

Också den som har avtjänat ett fängelsestraff eller varit underkastad andra straffrättsliga påföljder har rätt till ersättning, om straffet upphävs eller påföljden mildras efter överklagande eller en förnyad prövning. Även i dessa fall kan ersättningen vägras eller sättas ned, om den dömde har gett anledning till den fällande domen. (Se § 1018 d.)

För att vägra eller sätta ned ersättningen på grund av att den tilltalade eller dömde själv har gett anledning till frihetsinskränkningen eller den fällande domen (”egen skyld”) ska han eller hennes beteende enligt förarbetena kunna betraktas som vårdslöst (culpöst) och frihetsberövandet ha framstått som en förutsebar följd av detta beteende. Det betonas emellertid att inte varje culpöst beteende som gett anledning till straffprocessuella åtgärder bör leda till att ersättningen vägras eller sätts ned, t.ex. bör så inte ske om det har berott på rädsla, förvirring eller ett oskyldigt missförstånd.[6]

Ersättning lämnas för både ekonomisk skada och ideell skada, bl.a. lidande. Ersättning för ideell skada beviljas i enlighet med de

[5] Rigsadvokatmeddelelsen, Erstatning i henhold til retsplejelovens kapitel 93 a, version 6, mars 2024, avsnitt 4.4.2.
[6] Anklagemyndighedens årsberetning 1998–1999, Erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning, s. 32 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

taxor som fastställs i riksåklagarens årliga meddelanden, om inte särskilda omständigheter motiverar undantag från dessa. Enligt taxorna för 2024 utgår ersättning för frihetsberövanden som varat i mer än ett dygn med 7 700 danska kronor det första dygnet, och därefter med 950 danska kronor för varje påbörjat dygn eller, om personen varit isolerad, med 1 200 danska kronor. Om misstanken gäller grova sedlighetsbrott höjs ersättningen med 50 procent, och om misstanken gäller mord, försök till mord eller mordbrand höjs den med 100 procent. Även frihetsberövanden som är kortare än ett dygn ger rätt till ersättning. Ersättning lämnas då med mellan 1 000 och 7 700 danska kronor, beroende på hur länge frihetsberövandet har varat.

Anspråk på ersättning prövas i första hand av statsåklagare eller riksåklagaren (§ 1018 e). Om ersättningsanspråket inte bifalls, kan sökanden inom två månader begära att saken prövas i domstol (§ 1018 f).

Norge

I Norge kan den som har varit föremål för polisutredning eller åtal ha rätt till ersättning från staten (§§ 444–447 lov om rettergangsmåten i straffesaker [straffeprosessloven].) Det gäller bl.a. om personen frikänns, om åtalet läggs ned, eller om personen har frihetsberövats i strid med artikel 5 i Europakonventionen eller artikel 9 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Om det är skäligt, kan ersättning utgå även i andra fall, exempelvis om ett straffprocessuellt frihetsberövande har varit klart oproportionerligt i förhållande till den utdömda påföljden.[7]

Om en tilltalad har varit anhållen eller häktad har han eller hon rätt till ersättning för bl.a. ekonomisk skada och kränkning. Ersättningen för kränkning bestäms enligt fastställda taxor som framgår av förordning (forskrift om standardsatser for oppreisning etter uberettiget strafforfølgning). Enligt dessa taxor utgår 1 500 norska kronor för den första dagen av frihetsberövande (om det har varat i mer än fyra timmar), och 1 500 norska kronor för den andra dagen, räknat från tidpunkten för anhållandet. Därefter betalas 400 norska

[7] Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (erstatning etter strafforfølgning), s. 113.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

kronor i ersättning för varje påbörjad dag eller, om personen hålls i polisarrest, även fortsättningsvis 1 500 norska kronor. (Se § 2.) Om personen har varit föremål för fullständig isolering höjs ersättningen med 25 procent (§ 3). Ersättningen kan också höjas, om synnerliga omständigheter gör att den annars skulle vara uppenbart otillräcklig som kompensation. Under sådana förhållanden kan ersättning även beviljas för frihetsberövanden som varat i upp till fyra timmar med som mest 1 000 norska kronor. (Se § 4.)

Också den som frikänns efter att ha avtjänat ett frihetsstraff har rätt till ersättning. Ersättningens storlek bestäms då med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. (Se § 447 straffeprosessloven.)

Ersättningen kan sättas ned eller falla bort om den misstänkte utan skälig anledning a) har utövat sin rätt att vägra att förklara sig eller har försvårat sakens utredning, b) har föranlett utredningsåtgärder eller en fällande dom, eller c) har underlåtit att efter förmåga begränsa den skada som orsakats av åtalet eller domen. Ersättningen får inte sättas ned eller vägras på grund av misstanke om att den tilltalade är skyldig till brott. (Se § 446 straffeprosessloven.) Bedömningen av om jämkning ska ske ska alltså göras utifrån om den tilltalade hade skälig anledning att agera som han eller hon gjorde. Oskyldiga eller vardagliga handlingar, missförstånd eller liknande ska inte leda till nekad eller nedsatt ersättning. Jämkningsbestämmelsen träffar bl.a. beteenden som normalt skulle innebära en risk för ingripanden, t.ex. vistelse i en lokal där droger säljs öppet, eller aktivt deltagande i ett gäng som begår brott och som polisen ingriper mot. Jämkning kan också ske om den tilltalade har handlat på gränsen till det brottsliga, eller om han eller hon har agerat på ett sätt som är straffbelagt, men frikännande dom har meddelats t.ex. på grund av bristande uppsåt.[8]

Ersättningsanspråk prövas av Statens sivilrettsforvaltning. Den som är missnöjd med Sivilrettsforvaltningens beslut kan väcka talan mot staten genom Justis- og beredskapsdepartementet i domstol.

[8] Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (erstatning etter strafforfølgning), s. 144 f.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Finland

I Finland kan ersättning lämnas enligt lagen om ersättning av statens medel som till följd av frihetsberövande ska betalas till oskyldigt häktad eller dömd (31.5.1974/422).

Rätt till ersättning har bl.a. den som har varit anhållen eller häktad för ett brott om 1) förundersökningen avslutas utan att åtal väcks, 2) åtalet läggs ned eller ogillas, 3) det konstateras att personen har begått ett brott, men det är uppenbart att han eller hon inte på grund av detta hade kunnat anhållas eller häktas, eller 4) lagliga förutsättningar för anhållande eller häktning inte har funnits. Rätten till ersättning gäller endast om frihetsberövandet har varat längre än ett dygn. (Se 1 §.)

Av 2 § framgår att rätten till ersättning faller bort, om den misstänkte har försökt rymma, på annat sätt undandra sig förundersökning eller rättegång, förstöra bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning. Detta gäller dock inte om beteendet med hänsyn till den frihetsberövades uppskakade sinnestillstånd, misstag eller annan liknande orsak kan anses vara ursäktligt. Ersättning utgår inte heller, om den misstänkte genom falsk bekännelse eller annars uppsåtligen har gett anledning till att han eller hon hållits häktad eller anhållen. Vidare betalas inte ersättning i annat fall, när omständigheterna är sådana att detta inte skulle anses vara skäligt.

Om någon helt eller delvis har avtjänat ett utdömt frihetsstraff trots att domen ännu inte vunnit laga kraft, och åtalet ogillas helt eller delvis efter överklagande och den dömde i motsvarande mån befrias från straffet, har han eller hon också rätt till ersättning. Samma rätt har den som har avtjänat ett frihetsstraff, och straffdomen efter klagan blir undanröjd och, när målet behandlas på nytt, åtalet ogillas eller det döms ut ett mildare straff. Ersättning utgår dock inte, om den dömde genom falsk bekännelse eller på annat sätt uppsåtligen har medverkat till straffdomen eller om det med hänsyn till omständigheterna i övrigt inte skulle vara skäligt att ersättning betalades. (Se 3 §.)

Enligt 4 § utgår ersättning för utgifter, förlust av inkomst eller underhåll och lidande. Enligt praxis är den grundläggande ersättningen för lidande 120 euro per dygn. Omständigheterna i det enskilda fallet kan dock påverka bedömningen och motivera förhöjd ersättning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Ersättningsanspråk prövas av finska Statskontoret. Den som är missnöjd med Statskontorets beslut kan väcka talan mot staten i domstol.

9.6 Överväganden

9.6.1 Översynens inriktning

Översynen av bestämmelserna i frihetsberövandelagen ska enligt direktiven syfta till att åstadkomma en mer rimlig ordning för ersättning till frihetsberövade. Målsättningen ska vara att reglerna ska möjliggöra att ersättning beviljas i de fall det är befogat och då med rimliga belopp.

Utifrån kartläggningen av praxis och syftet med översynen bedömer utredningen att det framför allt är i två hänseenden som det kan finnas anledning att anpassa regleringen. För det första handlar det om bestämmelserna om undantag och jämkning, som är komplicerade och som i vissa fall har kommit att tillämpas väl restriktivt. För det andra gäller det nivåerna på ersättningen, som under särskilda omständigheter har visat sig kunna bli alltför höga. Utredningen har även övervägt om de regler som anger de allmänna förutsättningarna för ersättning bör ändras. Detta särskilt mot bakgrund av att det ligger i uppdraget att överväga såväl om rätten till ersättning bör begränsas som om den i något fall bör utökas.

9.6.2 Allmänna förutsättningar för ersättning

Bedömning: De regler som anger förutsättningarna för att få frihetsberövandeersättning bör inte ändras.

Skälen för bedömningen

Att den som har varit felaktigt frihetsberövad ska ha rätt till ersättning följer av grundläggande rättsstatsprinciper och garanteras också av Europakonventionen. Vidare ligger det i den allmänt erkända oskuldspresumtionen att en tilltalad ska betraktas som oskyldig efter en friande dom. Som en följd av detta bör det i normalfallet

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

följa en rätt till ersättning för den som har frihetsberövats men som i slutändan inte döms för brott.

Däremot är det inte lika självklart att – eller i vilka fall – även den som faktiskt har fällts till ansvar ska kompenseras för en frihetsinskränkning. I dag finns det rätt till ersättning när en person har dömts för vissa av de brott som han eller hon t.ex. har varit häktad för, om det är uppenbart att häktning inte skulle ha skett för endast dessa. Ersättning kan även lämnas om personen har dömts enligt en mildare straffbestämmelse, om det är uppenbart att han eller hon inte skulle ha häktats om brottet redan från början hade bedömts på detta sätt. Också om ett häktningsbeslut upphävs efter överklagande finns det rätt till ersättning, liksom om det undanröjs utan att det beslutas om ny handläggning. (Se 2 § första stycket 2–5 frihetsberövandelagen.) Dessutom finns det rätt till ersättning när en person har avtjänat ett frihetsstraff, men sedan efter exempelvis resning har dömts till en mindre ingripande påföljd (4 § frihetsberövandelagen). Om den dömde fortfarande fälls till ansvar, men t.ex. har fått ett tidigare utdömt fängelsestraff förkortat, har han eller hon alltså rätt till gottgörelse för den överskjutande tid som han eller hon redan har avtjänat.

Det kan övervägas om det i fall som dessa överhuvudtaget bör finnas en rätt till kompensation. Det kan konstateras att artikel 5 i Europakonventionen och artikel 3 i det sjunde tilläggsprotokollet till konventionen inte ställer några krav på att den enskilde ska ersättas när förhållandena är av det nämnda slaget. Enligt utredningens mening har det emellertid inte kommit fram tillräckliga skäl som motiverar att någon av de nu gällande bestämmelserna slopas eller ändras. Det är exempelvis rimligt att den som har avtjänat ett fängelsestraff, som i efterhand fastslagits vara för långt eller annars för strängt, kan få viss upprättelse. Hur stor ersättningen bör vara är en annan fråga. Motsvarande gäller i de andra situationer där ersättning i dag kan beviljas. Dessutom är kraven på att få ersättning i dessa fall högt ställda, särskilt genom det uppenbarhetsrekvisit som ska vara uppfyllt. Det bör alltså finnas kvar en principiell rätt till kompensation exempelvis för den som varit häktad som misstänkt för grovt narkotikabrott men som sedan döms endast för ringa narkotikabrott, som det är uppenbart att han eller hon inte skulle ha varit häktad för (2 § första stycket 3 frihets-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

berövandelagen). En annan sak är att det kan finnas skäl för jämkning i ett sådant fall (se avsnitt 9.6.3).

Frågan kan också ställas, om det snarare är i någon ytterligare situation som ersättning rimligen bör kunna lämnas. En sådan situation skulle kunna vara när den tilltalade helt eller delvis har fällts till ansvar för den brottslighet som han eller hon varit häktad för, men det döms ut antingen ett fängelsestraff som understiger häktningstiden, eller en mindre ingripande påföljd än fängelse. I sådana fall ger frihetsberövandelagen i dag inte någon uttrycklig rätt till gottgörelse. Frågan har dock behandlats i tidigare förarbeten. Det uttalades då att endast det förhållandet att häktningstiden av utredningsskäl eller andra liknande orsaker undantagsvis har blivit längre än det fängelsestraff som den misstänkte senare har dömts till, och som alltså inte i sin helhet kan avräknas på fängelsestraffet, inte bör motivera ersättning. Det framhölls också att om en ersättningsmöjlighet infördes i ett sådant fall, borde man för konsekvensens skull också ge ersättning när personen har dömts till någon annan påföljd än fängelse, t.ex. skyddstillsyn eller böter. Och detta ansåg man inte borde komma i fråga, bl.a. med hänsyn till att påföljden i sådana fall kunde ha påverkats av att personen hade utsatts för en frihetsinskränkning. (Se prop. 1979/80:121 s. 8 f.)

Enligt utredningens mening är resonemangen i de tidigare förarbetena fortfarande relevanta. Den som har fällts till ansvar för brott som han eller hon varit underkastad en frihetsinskränkning för, bör därför inte vara berättigad till ersättning av det skälet att frihetsinskränkningen har pågått längre eller varit mer ingripande än den påföljd som sedan har dömts ut. Detta gäller särskilt när det inte är någon större avvikelse mellan exempelvis häktningstiden och det utdömda fängelsestraffet. Det finns också tidsbegränsningar och proportionalitetskrav som motverkar att häktningstiderna generellt blir alltför långa (24 kap. 1 § tredje stycket och 4 a § rättegångsbalken samt 23 a § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). I undantagsfall kan det visserligen inträffa att häktningstiden blivit mycket längre eller betydligt mer ingripande än den utdömda påföljden, t.ex. om misstankarna har avsett allvarlig och svårutredd brottslighet, men den frihetsberövade i slutändan bara döms för en mindre del av misstankarna. Om ersättning kunde utgå när det är uppenbart att frihetsberövandet

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

har pågått väsentligt längre än vad som skulle ha varit fallet om man från början hade bedömt brottsligheten på det sätt som slutligen skedde, skulle det i och för sig inte framstå som orimligt. Det kan tala för att införa en lagreglering som tar sikte på dessa fall. Samtidigt kan det konstateras att detta skulle ge upphov till svåra gränsdragningar, främst när det gäller bedömningen av vad som ska anses vara uppenbart för lång tid (jfr avsnitt 9.4.3 under rubriken Häktningstiden överstiger fängelsestraffets längd). Saken kompliceras ytterligare av att det i situationer av detta slag inte sällan föreligger den typ av omständigheter som kan motivera jämkning.

Sammantaget har utredningen stannat för att det inte finns tillräckliga skäl för att frångå den bedömning som lagstiftaren tidigare har gjort. Den som har dömts för brott bör alltså inte nu ges en utvidgad möjlighet till kompensation i frihetsberövandelagen. Utredningen föreslår således inte att det införs en särskild rätt till ersättning för dessa fall.

9.6.3 Jämkning

Förslag: Bestämmelserna om möjligheterna att vägra eller sätta ned ersättningen förenklas och vidgas. Ersättningen ska kunna jämkas, om

1. den skadelidandes eget handlande eller beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning,
2. den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring, eller
3. det annars med hänsyn till omständigheterna inte är skäligt att ersättning lämnas.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skälen för förslaget

Utgångspunkter

Som tidigare har sagts är det viktigt av rättssäkerhetsskäl att det i normalfallet följer en rätt till ersättning för den som har varit frihetsberövad men som slutligen inte döms för brott. Det gäller alltså även om frihetsinskränkningen som sådan inte var oriktig eller obefogad när den beslutades.

Samtidigt finns det vissa situationer då det inte framstår som rimligt att det betalas statliga medel till en person som t.ex. har varit häktad, trots att han eller hon senare har frikänts från den aktuella brottsmisstanken. Som tidigare har sagts är det viktigt för legitimiteten att regleringen medger att ersättning bara beviljas i de fall då det framstår som berättigat. Bestämmelserna måste därför ge möjlighet att vägra eller sätta ned ersättningen när det finns goda skäl för det. I utredningens direktiv betonas att tillämpningen av reglerna om jämkning framstår som alltför restriktiv, inte minst när det gäller utrymmet för att låta den enskildes eget beteende före, under och även efter frihetsberövandet kunna begränsa rätten till ersättning.

Förutsättningarna för att vägra eller sätta ned ersättningen behöver vara tydligare

I den nuvarande lagstiftningen ges det ett inte obetydligt utrymme att neka eller sätta ned den ersättning som den som varit frihetsberövad principiellt har rätt till. Som tidigare har redovisats regleras förutsättningarna för jämkning i 6 § frihetsberövandelagen (se avsnitt 9.4.4).

Enligt första stycket ska ersättning inte utgå, om den enskilde själv uppsåtligen har föranlett åtgärden. Detta tar främst sikte på situationer då personen sanningslöst har erkänt ett brott.

Vidare ska, enligt andra stycket, ersättning som huvudregel inte lämnas, om den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning. Detsamma gäller om han eller hon vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring. Så kan bl.a. vara fallet om personen har avvikit under förundersökningen eller rättegången och därför har häktats

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

på grund av flyktfara. För att frångå huvudregeln krävs synnerliga skäl.

Dessutom finns det möjlighet att enligt tredje stycket vägra eller sätta ned ersättningen, om den skadelidandes eget beteende har föranlett beslutet om frihetsinskränkning eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning lämnas. Ersättning får dock inte vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.

Slutligen kan ersättningen, enligt fjärde stycket, sättas ned efter vad som är skäligt, om tiden för frihetsinskränkning har avräknats eller beaktats på annat sätt vid fastställandet eller verkställigheten av en brottspåföljd.

I praktiken begränsas möjligheterna till jämkning enligt första–tredje styckena bl.a. genom att det anses gälla ett förhållandevis strängt krav på orsakssamband mellan den enskildes handlande eller beteende och frihetsinskränkningen. Därutöver har framför allt utrymmet för att vägra eller sätta ned ersättningen med hänvisning till den skadelidandes eget beteende enligt tredje stycket kommit att få ett relativt snävt tillämpningsområde till följd av Högsta domstolens avgörande i NJA 2013 s. 1003. Genom detta avgörande har det slagits fast att det egna beteendet inte får vara detsamma som brottspåståendet. Samtidigt har det ansetts oklart vilken räckvidd prejudikatet har, och om det exempelvis finns hinder mot att grunda en jämkning på vissa omständigheter som ingår i en gärningsbeskrivning (se bl.a. JK:s beslut dnr 590-17-4.1).

Sedan något år tillbaka gör Justitiekanslern en mer extensiv tolkning av vilka möjligheteter till nedsättning som finns enligt gällande rätt, i syfte att undvika resultat som skulle kunna uppfattas som oskäliga eller stötande för det allmänna rättsmedvetandet (se dnr 2023/4226 m.fl.). Om rättsläget skulle bedömas på samma sätt i domstol är inte givet. I skrivande stund har endast ett fall där avslag skett på senare tid avgjorts i tingsrätt, och i det fallet ansågs jämkning inte kunna ske.[9] Under alla förhållanden kan det hävdas att förutsättningarna för jämkning bör tydliggöras.

[9] Stockholms tingsrätts dom den 19 november 2024 i mål T 1688-24, se avsnitt 9.4.4.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Den enskildes eget beteende bör i fler fall kunna leda till jämkning

Under de senare åren har brottsligheten i Sverige förändrats på flera sätt. Inte minst har olika former av allvarlig brottslighet inom den kriminella miljön vuxit till ett stort problem. Ett utmärkande drag när det gäller brott i kriminella nätverk är att flera är delaktiga, även om inte alla medverkar på samma sätt eller i samma utsträckning. Det råder i dessa miljöer också en utbredd tystnadskultur.

Det är inte helt ovanligt – i dessa sammanhang och andra – att det framgår av utredningen att en person har medverkat i den gärning som han eller hon varit misstänkt för på ett sätt som är nära gränsen för det brottsliga, men där det inte bedömts finnas förutsättningar för en fällande dom. I dessa fall kan ofta det beteende som motiverade frihetsberövandet helt eller delvis överensstämma med det agerande som åklagaren angett i gärningsbeskrivningen och alltså ha ingått som ett led i det påstådda brottet. Så kan exempelvis vara fallet när den som varit frihetsberövad aktivt har deltagit i konversationer på krypterade kommunikationstjänster som visar på planering av allvarlig brottslighet, men där personen i fråga frikänns från brott på grund av att det brister i någon av förutsättningarna för straffansvar. Det skulle bl.a. kunna bero på att personen inte anses ha befattat sig med ett hjälpmedel på det sätt som krävs för att det ska vara fråga om förberedelse till brott, eller att ett försök att anstifta någon annan att begå ett brott har saknat tillräcklig konkretion för att det ska anses utgöra stämpling (jfr 23 kap. 2 § brottsbalken).[10] Även om den tilltalade i sådana fall är att anse som oskyldig, kan hans eller hennes eget beteende göra att det skulle framstå som oskäligt om statlig ersättning utgick.

Förhållandena kan också vara sådana att personens handlande rent objektivt har varit brottsligt, men det inte har gått att slå fast att han eller hon haft det uppsåt som krävs för att dömas till straffansvar. Exempelvis kan detta förekomma om personen i fråga har hanterat narkotika, men det av något skäl inte anses bevisat utom rimligt tvivel att det funnits uppsåt till att det var just narkotika som han eller hon befattade sig med. Personen kan dock ha varit i betydande grad oaktsam i sina förehavanden. Den omvända situationen kan också förekomma, dvs. att personen i fråga har hanterat

[10] Utredningen om en översyn av de osjälvständiga brottsformerna (Ju 2023:06) har i SOU 2024:55 lämnat förslag på författningsändringar i 23 kap. brottsbalken, bl.a. när det gäller bestämmelserna om förberedelse och stämpling till brott.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

vad han eller hon själv tror är narkotika men som vid en senare analys visar sig vara annat material (jfr JK:s beslut dnr 2021/2167). I båda fallen kan omständigheterna vara sådana att det skulle framstå som oskäligt om statlig ersättning betalades.

I sådana fall som nu har sagts får frihetsberövandet anses ha varit klart motiverat, och den enskilde också ha insett eller borde ha insett att hans eller hennes beteende skulle väcka brottsmisstankar.

Jämkning på grund av den enskildes eget beteende bör alltså kunna ske i något större utsträckning, dvs. även när detta till någon del består av det handlande som åklagaren har angett i sin gärningsbeskrivning. En annan sak är att det inte får förekomma att ersättning vägras eller sätts ned med hänvisning till att personen i fråga har, eller misstänks ha, begått brott. Sådana skäl skulle göra att det kan ifrågasättas om t.ex. en frikännande dom är korrekt och således vara ett åsidosättande av oskuldspresumtionen. Oskuldspresumtionen hindrar dock inte att det läggs vikt vid de faktiska förhållanden som har gett anledning till frihetsberövandet, så länge det inte utifrån dessa förhållanden uttrycks att brottsmisstankar kvarstår eller att den bedömning som gjorts i skuldfrågan ifrågasätts.

Orsakssambandet

Enligt 6 § första och tredje styckena frihetsberövandelagen kan ersättning vägras eller sättas ned, om den skadelidande själv eller genom sitt eget beteende har föranlett beslutet om frihetsinskränkning. I regel har det därmed i praxis krävts ett orsakssamband som innebär att den skadelidandes eget handlande eller beteende varit avgörande för beslutet att ingripa. Detta är också i linje med uttalanden i förarbetena (bl.a. prop. 1997/98:105 s. 26 och SOU 1993:55 s. 216). I vart fall på senare tid har jämkning många gånger även skett när det egna beteendet i väsentlig omfattning har legat till grund för beslutet att frihetsberöva personen i fråga (se bl.a. JK:s beslut dnr 2023/3234). I ”Det oriktiga erkännandet” NJA 2022 s. 609 uttalade Högsta domstolen att den skadelidandes agerande måste ha haft betydelse för beslutet om frihetsberövandet, annars kan det inte anses ha föranlett åtgärden. I det aktuella fallet hade den skadelidandes erkännande tillagts betydelse vid bevisprövningen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Han hade därför kommit att föranleda frihetsberövandet enligt domen. (Se p. 16 och 18.) Men i avgöranden från Justitiekanslern har jämkning exempelvis inte ansetts kunna ske, om det inte kunnat uteslutas att personen skulle ha frihetsberövats även utan sitt erkännande (JK:s beslut dnr 2024/678). Och i domstolsavgöranden har det inte ansetts tillräckligt för jämkning att den enskildes eget beteende endast stärkt misstankarna mot honom eller henne (Svea hovrätts dom den 12 november 2020 i mål T 13628-19).

I praktiken är det inte ovanligt att flera förhållanden samverkar och tillsammans motiverar ett frihetsberövande. Förutom den enskildes erkännande eller eget beteende kan andra omständigheter spela in. Exempelvis kan personens närvaro på brottsplatsen i kombination med något som framkommit genom den tekniska utredningen ligga till grund för beslutet. I efterhand kan det vara problematiskt att göra en hypotetisk bedömning av vilken betydelse det egna beteendet då har haft i sammanhanget, och om det kan sägas ha varit avgörande. Enligt utredningens mening bör ersättningen emellertid kunna jämkas, även om den enskildes eget handlande eller beteende inte varit den enda eller starkaste orsaken till frihetsinskränkningen. I stället bör det vara tillräckligt att det har haft betydelse eller, annorlunda uttryckt, varit en bidragande orsak. För att markera denna förändring föreslår utredningen att orsakssambandet i stället ska uttryckas på så sätt att den skadelidandes eget handlande eller beteende ska ha inverkat på beslutet om frihetsinskränkning.

När det gäller det s.k. obstruktionsfallet i 6 § andra stycket frihetsberövandelagen framgår det inte av bestämmelsen något krav på orsakssamband mellan frihetsberövandet och den enskildes försök att exempelvis undanröja bevis eller undandra sig förundersökningen. Ett sådant krav kommer emellertid till uttryck i förarbetena, där det bl.a. sägs att personen själv genom någon form av obstruktion ska ha föranlett att frihetsinskränkande åtgärder vidtas (prop. 1974:97 s. 64 och prop. 1997/98:105 s. 54). I rättstillämpningen har det ansetts något oklart vad som gäller, och på senare tid har något kausalitetskrav i det nu nämnda avseendet inte upprätthållits i Justitiekanslerns praxis.

Det förekommer inte helt sällan att en person som har varit anhållen och häktad försätts på fri fot under förundersökningen och då flyr utomlands. Detta kan leda till att förundersökningen

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

läggs ned och inget åtal väcks. I ett sådant fall kan personens försök att undandra sig lagföring inte anses ha föranlett frihetsberövandet. En person som har varit anhållen och häktad kan också ha undanröjt bevisning så att åtalet inte kan styrkas. Inte heller då kan det hävdas att obstruktionen har föranlett frihetsberövandet. Ibland upptäcks inte obstruktionen förrän efter det att frihetsberövandet har upphört. I samtliga dessa fall – liksom i andra liknande situationer – framstår det emellertid som rimligt att den ersättning som personen principiellt har rätt till bör kunna jämkas. Något krav på att obstruktionen ska ha varit orsaken till beslutet om frihetsinskränkningen bör därför inte gälla.

Övriga omständigheter som kan göra att det inte är skäligt att ersättning lämnas

Redan i dag medger regleringen jämkning, om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning lämnas. Enligt förarbetena kan så vara fallet när det är klarlagt att personen har begått ett visst brott, men åtal inte väcks på grund av att brottet har blivit preskriberat eller åtalsunderlåtelse har meddelats. Detsamma kan gälla om ett frihetsberövande har förlängts till följd av att personen varit så påverkad av alkohol, narkotika eller liknande att han eller hon inte har kunnat svara för sig. (Se prop. 1997/98:105 s. 55.) I de äldre förarbetena nämns ytterligare ett exempel. Åklagaren kan vid omfattande brottslighet ha grundat sin häktningsframställning på endast ett eller ett par av brotten, men under den fortsatta förundersökningen kan det komma fram bevisning om ytterligare brott, som också skulle ha kunnat åberopas till stöd för häktningsyrkandet. Om åtalet ogillas för det eller de brott för vilka häktning har skett och den misstänkte i stället fälls till ansvar för de senare utredda brotten, skulle det enligt förarbetena vara orimligt om ersättning alltid skulle utgå. (Se prop. 1974:97 s. 66 och 85.)

Det finns dock fler fall när det skulle kunna framstå som oskäligt att bevilja ersättning. Vilket utrymme som gällande rätt ger kan dock uppfattas som något oklart. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt. I praktiken förekommer jämkning på grund av övriga omständigheter relativt sällan, även om det under senare tid har skett något oftare i Justitiekanslerns praxis när förhållandena har ansetts motivera det. Exempelvis har, som tidigare nämnts, ersätt-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

ning nekats när en person – som frikänts från de brottsmisstankar som frihetsberövandet avsåg – hade avvikit från verkställigheten av ett senare utdömt fängelsestraff. Som anfördes i beslutet skulle det vara stötande om staten lämnade ersättning som möjliggjorde att personen i fråga kunde fortsätta att hålla sig undan verkställigheten. (Se JK:s beslut dnr 2023/4298.) Det är också rimligt att nedsättning görs, bl.a. när den som varit frihetsberövad ändå skulle ha varit omhändertagen på annan grund, exempelvis enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (jfr t.ex. dnr 2021/6634).

En inte helt sällsynt situation – i gängkriminella sammanhang och andra – är att en person frikänns från det brott som har föranlett anhållande och häktning, samtidigt som det är klarlagt att han eller hon har gjort sig skyldig till andra straffbara handlingar som också hade kunnat motivera frihetsberövandet. Det är alltså fråga om fall som liknar det exempel som nämns i de äldre förarbetena. I Justitiekanslerns praxis förekommer det också att ersättning i sådana fall vägras eller sätts ned med stöd av 6 § tredje stycket frihetsberövandelagen. Emellertid anses så kunna ske endast under vissa begränsade förutsättningar. Det har ansetts krävas dels att misstankarna kring den andra brottsligheten var kända vid tiden för häktningen, dels att dessa har ett nära samband med de misstankar som föranledde frihetsberövandet. En person kan exempelvis vara häktad som misstänkt för grov misshandel, och under förundersökningen uppkommer det misstanke även om narkotikabrott, som han eller hon dock inte begärs frihetsberövad för. Om personen senare frikänns från ansvar för grov misshandel, men döms för narkotikabrott anses jämkning inte kunna ske. Dels förelåg inte misstankarna avseende narkotikabrottet vid tiden för häktningen, dels är de misstänkta gärningarna väsensskilda och saknar ett nära samband.

Enligt utredningens mening framstår det i denna typ av situationer som rimligt med en något strängare syn än den som kommer till uttryck i praxis. En person som har varit frihetsberövad som misstänkt för brott som han eller hon inte döms för, bör således kunna få ersättningen jämkad om han eller hon samtidigt fälls till ansvar för andra brott, som också hade kunnat motivera häktning. Det bör inte vara en förutsättning att det finns ett nära samband mellan de gärningar som brottsmisstankarna avsett. Det bör inte heller krävas att omständigheterna kring de andra brottsmisstankarna var kända vid tiden för frihetsberövandet. Det kan också

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

inträffa att personen i fråga faktiskt varit häktad för den brottslighet som han eller hon döms för, men under en kortare tid än vad som hade varit möjligt. Också i det fallet bör nedsättning av ersättningen kunna ske. En sådan ordning skulle också ligga i linje med uppfattningen att ersättningen ska begränsas när det finns en fällande dom.

Även om det fortfarande är påkallat med en återhållsam tillämpning av jämkningsreglerna, bör de inte vara reserverade för endast klara fall av oskälighet (jfr prop. 1997/98:105 s. 25 f. och 55). Utgångspunkten bör i stället vara att den enskilde ska kompenseras när det är skäligt. För att åstadkomma en sådan något mindre restriktiv tillämpning föreslår utredningen att jämkning ska kunna ske, när det inte är skäligt att ersättning lämnas. I vilka situationer det inte är skäligt att lämna ersättning får närmare utvecklas i rättstillämpningen. Det måste dock fortfarande exempelvis gälla att endast ett sådant förhållande som att den skadelidande tillhör en kriminell gruppering inte i sig kan motivera jämkning.

Författningsregleringen

De i vissa avseenden utvidgade möjligheterna till jämkning som utredningen föreslår föranleder ändringar i 6 § frihetsberövandelagen. I grunden bör regleringen behållas, men med anledning av de föreslagna ändringarna finns det skäl att också göra vissa andra justeringar i paragrafen av i huvudsak redaktionell karaktär. Bestämmelsen i det nuvarande första stycket, som behandlar det fallet att den skadelidande själv uppsåtligen har föranlett åtgärden, bör lämpligen slås samman med bestämmelsen i det nuvarande tredje stycket, som bl.a. omfattar situationen då den skadelidandes eget beteende har föranlett beslutet om frihetsinskränkning. Samma krav på kausalitet och möjlighet att jämka helt eller delvis bör gälla i båda situationerna. Ersättning bör således kunna vägras eller sättas ned om den skadelidandes eget handlande eller beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning. Bestämmelsen i det nuvarande andra stycket bör konstrueras på liknande sätt, dvs. inte längre som en huvudregel med möjlighet till undantag vid synnerliga skäl.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

9.6.4 Ersättningens bestämmande

Förslag: Det införs huvudprinciper i 7 § frihetsberövandelagen för hur lidandeersättningen ska bestämmas. Ersättningen ska bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter.

Skälen för förslaget

Dagens ersättningsnivåer

Ideella skador, såsom lidande eller kränkning, kännetecknas av att de inte låter sig mätas i pengar på samma sätt som ekonomiska skador. Vilket belopp som ersättningen ska bestämmas till är därför beroende av normativa ställningstaganden. Av förarbetena till frihetsberövandelagen framgår att det i första hand är rådande etiska och sociala värderingar som bör läggas till grund för bedömningen av lidandeersättningens storlek (prop. 1997/98:105 s. 56). Vilken nivå som det anses skäligt att ersättningen ligger på är därmed något som kan variera över tid och i takt med samhällets förändrade synsätt.

Utvecklingen under senare år inom skadeståndsrättens område kännetecknas bl.a. av att ersättningarna för ideella skador har höjts. Särskilt gäller detta kränkning på grund av brott, där nivåerna närmast har fördubblats efter lagändringar 2022. Före dessa ändringar var kränkningsersättningarna dock låga i förhållande till andra ideella skadestånd. Den skärpta synen på brott som riktas mot den kroppsliga integriteten ansågs tidigare inte återspeglas på ett rimligt sätt i ersättningsnivåerna. Det uppfattades som tydligt att dessa behövde höjas påtagligt för att stå i samklang med samhällsvärderingarna och för att utgöra en adekvat kompensation och upprättelse för den kränkning som brottsoffer utsatts för. (Se prop. 2021/22:198 s. 18 f.)

De olika ideella ersättningarna som kan utgå inom olika rättsområden kan emellertid inte enkelt jämföras med varandra eftersom de delvis har skilda syften (jfr NJA 1990 s. 808). De högre ersättningarna för kränkning på grund av brott motiveras bl.a. av det starka brottsofferintresset och den skärpta synen på vissa typer av brott. För andra ideella ersättningar, bl.a. inom arbetsrätten och i diskrimineringslagstiftningen, är tanken att de inte endast ska

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

kompensera för den kränkning som överträdelsen har inneburit utan att de också ska ha en preventiv funktion.

Ett oberättigat frihetsberövande måste ses som en av de mer integritetskränkande åtgärder som någon kan utsättas för. Det utgör ett stort ingrepp som för en tid begränsar möjligheterna för den enskilde att själv bestämma över sitt liv och som typiskt sett innebär en betydande påfrestning. Mot den bakgrunden framstår det som rimligt att den som blivit föremål för en sådan åtgärd tillerkänns en förhållandevis frikostig ersättning som kompensation.

Samtidigt står det emellertid klart att med de riktlinjer som tillämpas i praxis i dag kan beloppen vid längre frihetsberövanden bli höga, i vart fall när personen i fråga har varit misstänkt för särskilt allvarlig brottslighet. Det tidigare nämnda avgörandet från 2021, där en person som suttit 14 månader för länge i fängelse fick ersättning med 840 000 kronor, väckte som sagt stor uppmärksamhet och starka reaktioner. Två förhållanden gjorde att ersättningen i detta fall blev särskilt hög. Det ena var att den beräknades på förhöjda månadsbelopp om 40 000 kronor och 45 000 kronor, som utgår efter att ett frihetsberövande har pågått i mer än 18 månader. Det andra förhållandet var att det gjordes ett påslag med 40 procent med hänsyn till allvaret i de brott som låg till grund för frihetsberövandet.

För de mer vanliga fallen och där tiden för frihetsberövandet inte är anmärkningsvärt lång får ersättningsnivåerna enligt nuvarande praxis i huvudsak anses vara rimliga. Systemet har emellertid kommit att bli relativt komplicerat med olika variabler som påverkar ersättningens storlek i det enskilda fallet. För systemets förutsebarhet och legitimitet vore det önskvärt med förenklingar.

Att ersättningen ska bestämmas till ett högre belopp, totalt sett, ju längre frihetsberövandet har varat framstår som en självklarhet. En frihetsinskränkning som pågått under en längre tidsrymd måste typiskt sett anses innebära ett större lidande än ett kortvarigt. Däremot är det inte helt givet att månadsbeloppet successivt ska öka efter de första sex månaderna, på det sätt som det gör i dag. Det är heller inte givet att ersättningen just den första månaden ska vara högre än vad den är för de därpå närmast följande månaderna. Hur en person upplever ett frihetsberövande i olika faser av frihetsberövandet är i hög grad beroende av individuella faktorer och omständig-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

heter i det enskilda fallet. Att fånga upp detta i generella normer låter sig knappast göras med någon precision och rättvisa.

Goda skäl talar därför för att ersättningsnivån i stället, i vart fall som utgångspunkt, borde vara konstant över tid. Ur ett tillämparperspektiv och för att systemet ska vara begripligt för utomstående finns det också, som utredningen redan har varit inne på, klara fördelar med ett så enkelt system som möjligt, där antalet variabler i beräkningarna hålls till ett minimum.

Att det görs ett påslag på normalersättningen i de fall frihetsberövandet grundar sig på misstankar om särskilt allvarlig brottslighet kan enligt utredningens mening också diskuteras. Som tidigare har redovisats är den förhöjda ersättningen i dessa fall i huvudsak tänkt att kompensera den frihetsberövade för rädslan inför ett längre fängelsestraff, omgivningens missaktning, ökad publicitet samt ökade frihetsbegränsningar i form av restriktioner och ordningsregler på häkten och anstalter.

I tidigare förarbeten har det understrukits att lidandet enligt 7 § frihetsberövandelagen ska härröra från frihetsberövandet som sådant för att vara ersättningsgillt (prop. 1974:97 s. 91 och prop. 1997/98:105 s. 21). En skada som är en konsekvens av själva brottsmisstanken i sig eller andra moment i det straffrättsliga förfarandet ersätts alltså inte.

Det är en sak att ett frihetsberövande som under en längre tid är förenat med exempelvis beslut om stränga restriktioner som medför isolering kan innebära större prövningar för den enskilde. Detsamma gäller i allmänhet om han eller hon under en längre tid är placerad i polisarrest i stället för i häkte eller anstalt. Sådana beslut och placeringar förekommer emellertid inte endast när misstankarna avser särskilt allvarlig brottslighet, utan även i andra fall. När det gäller omständigheter som omgivningens missaktning och ökad publicitet är de betydligt svårare att generellt sett knyta till själva frihetsberövandet. Sådana effekter kan i minst lika hög utsträckning bero på brottsmisstanken i sig eller brottsutredningen i övrigt (jfr NJA 1979 s. 297), liksom på förhållanden hänförliga till den misstänktes personliga situation. Det är därför tveksamt om följder av det slaget över huvud taget bör föranleda ersättning enligt frihetsberövandelagen. Det kan i vart fall anses mindre självklart att förhöjd ersättning ska utgå schablonmässigt av det skälet att frihetsberövandet har grundat sig på misstankar om särskilt allvarlig

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

brottslighet. Såsom har konstaterats ovan är också ett system med minimalt antal variabler i beräkningarna både enklare att tillämpa och lättare att förstå för utomstående.

Reglering av ersättningsnivåerna

På samma sätt som för andra ideella skador är det i dag en uppgift för rättstillämpningen att bestämma ersättningens storlek utifrån förhållandena i varje enskilt fall. I förarbetena har det emellertid förutsatts att det används generella bedömningsgrunder för ersättningens bestämmande, och i praktiken avgörs ersättningens storlek schabloniserat efter riktlinjer som Justitiekanslern tar fram och tillämpar. I de relativt få fall som ersättningsfrågan prövas i domstol är det mycket sällan som det blir en sakprövning fullt ut av den ersättning som eventuellt ska dömas ut. I regel vitsordar Justitiekanslern, som företräder staten, de belopp som följer av riktlinjerna och som också är praxis.

Frågan kan ställas om det i stället bör framgå av en förordning vilka standardbelopp som lidande ska ersättas med vid vissa frihetsinskränkningar eller frihetsberövanden. En sådan ordning, där beloppen framgick av en författning, skulle ge en något större tydlighet och förutsägbarhet. Samtidigt skulle dock ersättningsbeloppen inte lika enkelt kunna anpassas efter utvecklingen när det kommer fram ett behov av det. Det skulle knappast heller vara möjligt eller lämpligt att standardisera annat än vissa grundläggande belopp, och systemet skulle riskera att bli trubbigt. I slutändan bör det också fortfarande vara en skälighetsbedömning som ska göras, och den skulle kunna hamna i skymundan om beloppen var fastlagda i en förordning. Att lidandeersättningens storlek avgörs i rättstillämpningen ligger också i linje med hur andra ideella ersättningar bestäms. Framför allt framstår en författningsreglering av detta slag inte heller som nödvändig. Enligt utredningens mening ligger dagens normalersättningar generellt på rimliga nivåer, i vart fall för de vanliga fallen med förhållandevis kortvariga frihetsberövanden.

Någon form av vägledning för ersättningens bestämmande bör emellertid ges. För detta syfte framstår det som mest ändamålsenligt att vissa huvudprinciper tas in i 7 § frihetsberövandelagen.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Faktorer som bör inverka på ersättningens storlek

Utgångspunkten när ersättningens storlek ska bestämmas bör även fortsättningsvis vara en skönsmässig bedömning som grundas på de rådande etiska och sociala värderingarna. I första hand bör man se till vilket lidande som typiskt sett kan anses ha drabbat den enskilde genom frihetsberövandet och basera bedömningen på objektiva faktorer. I särskilda fall bör dock hänsyn kunna tas också till påfrestningar utöver det vanliga som åtgärden kan ha fört med sig, antingen på grund av speciella omständigheter kring själva frihetsberövandet eller den enskildes personliga förhållanden. Även i fortsättningen är det emellertid nödvändigt att ersättningen i praktiken bestäms på ett schabloniserat sätt. Precis som hittills framstår det som naturligt att Justitiekanslern tar fram och använder riktlinjer för bedömningen för att uppnå en enhetlig praxis och för att möjliggöra en förhållandevis enkel hantering.

I enlighet med vad som gäller sedan tidigare bör frihetsinskränkningens art och varaktighet ges särskild betydelse. Det är uppenbart att ett frihetsberövande som verkställs på häkte eller anstalt innebär en betydligt större påfrestning än en frihetsinskränkning i form av exempelvis ett reseförbud. Det är också självklart att den tid som frihetsberövandet pågår ska påverka ersättningens storlek. Däremot bör, i linje med det som anförts tidigare, den månatliga eller årliga ersättningen, som utgångspunkt, vara konstant och således inte påverkas av hur länge frihetsberövandet har pågått.

Om ett frihetsberövande har inneburit särskilt stora prövningar för den enskilde, bör hänsyn tas till det. Det bör då, liksom hittills, vara fråga om förhållanden som inte bara typiskt sett, utan också mera påtagligt har förvärrat lidandet under frihetsberövandet. Det skulle framför allt kunna handla om att den enskilde har varit häktad under en längre tid med restriktioner som medfört isolering (jfr ”Häktningsrestriktionerna” NJA 2015 s. 769 och ”Lönnfacken I” NJA 2018 s. 150).

Det kan därutöver finnas andra omständigheter som bör beaktas. En sådan omständighet bör vara om den frihetsberövade var ung och därför i högre grad kan drabbas av negativa konsekvenser på den psykiska hälsan till följd av t.ex. en häktning. Ett annat förhållande som bör kunna beaktas i detta sammanhang, men i motsatt riktning, är om det kvarstår en fällande dom mot den enskilde,

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

framför allt om han eller hon efter resning inte har blivit frikänd utan i stället fått en lindrigare påföljd (jfr det tidigare berörda s.k. 840 000-kronorsbeslutet). Den som ändå skulle ha avtjänat en viss påföljd kan ofta anses ha drabbats mindre hårt av frihetsinskränkningen än den som är oskyldig till brott. Det kan då finnas anledning att värdera lidandet som lindrigare.

Som utgångspunkt bör ersättningens storlek däremot inte påverkas av allvarligheten i den misstänkta brottslighet som frihetsberövandet grundat sig på (jfr ovan under rubriken Dagens ersättningsnivåer). Inte heller bör det, som utgångspunkt, göras skillnad mellan individer beroende på om de tidigare har dömts för brott eller inte.

Som en grundläggande förutsättning måste givetvis gälla att ersättningen i det enskilda fallet ska vara skälig. Om exempelvis flera försvårande faktorer spelar in vid prövningen kan dessa därför behöva vägas samman i en helhetsbedömning av lidandet så att slutresultatet totalt sett blir rimligt.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

10 Stärkt skydd för barns tillgångar

10.1 Bakgrund och problembeskrivning i korthet

Barn får som huvudregel inte själva råda över sin egendom, utan i stället förvaltas deras tillgångar vanligtvis av deras vårdnadshavare, som också är förmyndare. Detta är i de allra flesta fall oproblematiskt. I vissa fall kan det dock finnas en risk för att barnets pengar används på ett otillbörligt sätt, om vårdnadshavarna är fria att disponera över dem. För att minska den risken måste vissa utbetalningar av större penningbelopp göras till spärrade konton. Pengar som har betalats till ett sådant konto får inte tas ut utan överförmyndarens samtycke. Denna ordning gäller för bl.a. brottsskadeersättning. Däremot gäller den inte för utbetalningar som Kronofogdemyndigheten gör till ett barn efter att utmätning har skett hos någon som är skyldig barnet pengar, t.ex. ett skadestånd. Sådana utbetalningar kan därför göras till barnets vårdnadshavare.

Enligt utredningens direktiv kan det ifrågasättas om utbetalningar till vårdnadshavare är förenliga med regeln om att vårdnadshavarna ska se till att barnets tillgångar inte sammanblandas med andra tillgångar som de förvaltar (12 kap. 6 § föräldrabalken). I de fall det är barnets vårdnadshavare som är gäldenär framstår dessutom, enligt direktiven, risken för missbruk av de utbetalade pengarna som uppenbar. I syfte att skydda utmätta pengar från att missbrukas och garantera att pengarna kommer barnet till godo är det enligt direktiven angeläget att överväga om ordningen med utbetalning till ett spärrat konto bör utvidgas till att gälla även utbetalningar av utmätta medel.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

10.2 Utredningens uppdrag

Utredningen ska ta ställning till om Kronofogdemyndigheten ska vara skyldig att betala ut utmätta medel som tillkommer ett barn till ett spärrat konto, samt föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga.

10.3 Föräldrars förvaltning av barns tillgångar

10.3.1 Fri föräldraförvaltning och överförmyndarkontroll

Den som är under 18 år är omyndig och får som huvudregel inte själv råda över sin egendom eller åta sig förbindelser (9 kap. 1 § föräldrabalken). I stället är det en förmyndare som ska sköta barnets ekonomiska angelägenheter (12 kap. 1 § samma lag). Det vanligaste är att den ena eller båda föräldrarna, som är barnets vårdnadshavare, också är förmyndare (10 kap. 2 §).

För alla förmyndare gäller att de omsorgsfullt ska fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde (12 kap. 3 §). Den enskildes medel ska i skälig omfattning användas för hans eller hennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. De medel som inte används för sådana ändamål ska placeras så att det finns tillräcklig trygghet för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning (12 kap. 4 §). Förmyndare ska också se till att pengar och värdepapper som tillhör den enskilde inte sammanblandas med andra tillgångar som förmyndaren förvaltar (12 kap. 6 §). Förmyndarnas verksamhet står under tillsyn av överförmyndaren (12 kap. 9 §). Överförmyndare, eller en överförmyndarnämnd, ska finnas i varje kommun (19 kap. 2 §).

När det gäller föräldrars förmyndarförvaltning finns det särskilda bestämmelser i 13 kap. föräldrabalken. Grundtanken bakom dessa bestämmelser – som tillkom genom 1995 års förmynderskapsreform – är att föräldrar handlar med sina barns bästa för ögonen och att det i de allra flesta fallen inte behövs någon samhällskontroll för att säkerställa att barnets egendom kommer barnet till godo och att den inte slösas bort (prop. 1993/94:251 s. 106). I princip gäller därför att föräldrarna själva bestämmer över hur deras barns tillgångar ska användas och placeras (13 kap. 1 §). Förutom de allmänna skyldigheterna som gäller för alla förmyndare och som framgår av

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

främst de nämnda bestämmelserna i 12 kap. finns det dock även för föräldrar ett antal generella begränsningar av vad de får göra vid förvaltningen av barnets egendom. Dessa begränsningar gäller i huvudsak möjligheten att förvärva eller avyttra fast egendom, att ge bort den omyndiges egendom och att ta upp lån eller ingå andra skuldförbindelser. För sådana åtgärder krävs det som huvudregel att föräldrarna inhämtar överförmyndarens samtycke. (Se 13 kap. 10–12 §§ föräldrabalken.)

Under vissa förutsättningar gäller också skärpta regler om överförmyndarkontroll. Så är för det första fallet om värdet på den omyndiges tillgångar har kommit att överstiga åtta gånger prisbasbeloppet (13 kap. 2 § första stycket). År 2025 är prisbasbeloppet 58 800 kronor, vilket innebär att beloppsgränsen går vid 470 400 kronor. I dessa fall tillämpas s.k. kontrollerad föräldraförvaltning. För det andra gäller sådana skärpta regler beträffande egendom som den omyndige har fått med villkor om att förvaltningen av den ska stå under s.k. särskild överförmyndarkontroll. Villkor om särskild överförmyndarkontroll kan ställas upp i samband med arv eller testamente, gåva eller förmånstagarförordnande vid försäkring med anledning av dödsfall (Se 13 kap. 2 § andra stycket.) I de situationer som nu har sagts ska föräldrarna ge in en förteckning över den omyndiges egendom till överförmyndaren (13 kap. 3 §). Därefter ska de varje år ge in en årsräkning (13 kap. 14 §). Det finns dessutom mer detaljerade regler om hur den omyndiges tillgångar ska placeras (13 kap. 4–7 §§).

Överförmyndaren har möjlighet att besluta att strängare tillsyn ska tillämpas också i andra enskilda fall. Förutsättningen för ett sådant beslut är att det av någon särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen. (Se 13 kap. 19 § föräldrabalken.)

10.3.2 Särskilt om bankmedel

Spärrade konton

Huvudregeln är att föräldrar inte behöver samtycke av överförmyndaren för att ta ut pengar från barnets bankkonton. Det gäller även om barnet har tillgångar som överstiger åtta prisbasbelopp. I vissa fall kan kontot dock ha en s.k. överförmyndarspärr. Föräldrar som vill ta ut medel från ett sådant konto måste vända sig till överförmyn-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

daren för att få ett tillstånd till uttaget (13 kap. 8 § föräldrabalken). Så länge föräldrarna inte begär att få röra barnets pengar, behöver dock överförmyndaren inte fatta några beslut med anledning av insättningen. I stället är det först när det kommer in en begäran om uttagsmedgivande som överförmyndaren prövar uttagsspärren, bl.a. utifrån vilket syfte som har angivits med uttaget. På det sättet uppnås ett starkt skydd för barnets tillgångar utan någon omfattande administration. (Se prop. 2007/08:150 s. 33 och 35 f.)

Det finns tre olika situationer när ett bankkonto kan ha en överförmyndarspärr.

För det första finns det ett krav på att vissa utbetalningar ska göras till ett spärrat konto (16 kap. 11 § föräldrabalken). Så är fallet om värdet är större än ett prisbasbelopp och utbetalningen sker från

- dödsbo på grund av arv eller testamente,
- försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,
- pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,
- PEPP-sparinstitut vid utbetalning från sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238,
- Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (2014:322),
- huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800), och
- myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

Bakgrunden till denna skyldighet att i vissa fall göra s.k. direktinsättningar på spärrat konto är att det anses uppkomma en väsentligt ökad risk för att föräldrarna missbrukar barnets tillgångar när barnet får ett större tillskott av egendom. Barnet kan också befinna sig i en särskilt behövande situation när de aktuella typerna av medel betalas ut. (Se prop. 1993/94:251 s. 129 och prop. 2007/08:150 s. 33.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

För det andra ska pengar, oavsett beloppets storlek, sättas in på ett spärrat konto om de på grund av ett villkor vid arv eller testamente, en gåva eller i ett förmånstagarförordnande ska stå under särskild överförmyndarkontroll (16 kap. 11 § föräldrabalken).

För det tredje kan överförmyndaren föreskriva spärr på konton, om det av någon särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen av den omyndiges egendom (13 kap. 19 § första stycket 2 föräldrabalken). Bestämmelsen kan tillämpas bl.a. om överförmyndaren har funnit att användningen av den omyndiges egendom inte står i rimlig proportion till dennes behov. Överförmyndaren kan exempelvis besluta att ett ospärrat konto ska förses med spärr eller att uttagsrätten ska begränsas till visst belopp.[1]

Föräldrars betalningar av skadestånd till barn

Det har tidigare övervägts om även en förälder som ska betala skadestånd till ett barn som han eller hon är förmyndare för alltid borde vara skyldig att sätta in skadeståndet på ett spärrat konto. Detta har dock inte ansetts vara en lämplig lösning, bl.a. med hänsyn till de begränsade möjligheterna att övervaka att en sådan regel följs och att ingripa vid överträdelser. I stället finns det en skyldighet för domstolen att underrätta överförmyndaren när en förmyndare har dömts att betala skadestånd till den omyndige (25 a § andra stycket förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.). Genom en sådan underrättelse får överförmyndaren möjlighet att ta ställning till om föräldern bör åläggas att sätta in skadeståndet på ett spärrat bankkonto eller om det behöver vidtas andra åtgärder för att skydda barnets egendom. (Se prop. 2007/08:150 s. 34 och 45 f.)

Överenskommelse mellan Kronofogdemyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner

Som motsatsvis följer av 16 kap. 11 § föräldrabalken är det alltså inte alla utbetalningar av större belopp till omyndiga som ska ske till spärrade bankkonton. Exempelvis omfattas inte redovisning av

[1] Gösta Walin m.fl. *Föräldrabalken* (2 juni 2023, Version 22, JUNO), kommentaren till 13 kap. 19 §.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

influtna medel från utmätning av de nämnda bestämmelserna. I syfte att skydda sådana medel som betalas ut efter utmätning hos barnets gäldenär träffade Kronofogdemyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner i mars 2022 en överenskommelse.[2] Överenskommelsen innehåller en rekommendation om hanteringen av sådana utbetalningar för att åstadkomma en likartad handläggning hos överförmyndarna.

Enligt den förordade rutinen är utgångspunkten att Kronofogdemyndigheten alltid ska betala ut pengarna till ett spärrat konto i barnets namn, om överförmyndaren inte meddelar annat. Rutinen tillämpas oavsett storleken på det belopp som ska betalas ut.

När Kronofogdemyndigheten således avser att göra en utbetalning till ett barn ska överförmyndaren underrättas om detta genom en skrivelse. Överförmyndaren ges möjlighet att inom 14 dagar ta ställning till om beloppet ska sättas in på spärrat konto eller inte. Överförmyndaren har då att kontrollera om det finns risk för att föräldrarna kommer att använda pengarna på något annat sätt än för barnets räkning. Om så bedöms vara fallet, kan överförmyndaren fatta ett beslut om att spärra det konto på vilket ersättningen ska sättas in (13 kap. 19 § första stycket 2 föräldrabalken). Överförmyndaren behöver bara besvara Kronofogdemyndighetens förfrågan i de fall utbetalningen inte ska göras till ett spärrat konto.

Kronofogdemyndigheten ska kontakta den som företräder barnet i ansökan och be om kontobevis med spärr i barnets namn. Om något bankkonto inte har öppnats av förmyndarna, önskar Kronofogdemyndigheten att överförmyndaren förordnar en god man enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken med uppdrag att för barnets räkning öppna ett sådant konto.

[2] Överenskommelse mellan Kronofogden och Sveriges Kommuner och Regioner – utbetalning från Kronofogden till ett barn, 2022-03-28 (KFM 6102-2022, SKR 22/00339).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

10.4 Överväganden

10.4.1 Kronofogdemyndighetens utbetalningar av influtna medel till omyndiga

Förslag: Den skyldighet som bl.a. dödsbon, försäkringsgivare och Brottsoffermyndigheten har att sätta in medel som tillfaller en omyndig person på ett spärrat bankkonto ska utsträckas till att omfatta även Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av medel som har influtit genom utmätning.

Kronofogdemyndigheten ska underrätta överförmyndaren innan utbetalning sker till någon som är under 18 år.

Skälen för förslaget

Kronofogdemyndighetens större utbetalningar till omyndiga ska ske till spärrat konto

Enligt de regler som gäller i dag ska alltså vissa större utbetalningar till omyndiga göras till spärrade bankkonton. Reglerna syftar till att skydda pengarna från missbruk från föräldrarnas sida, eftersom risken för detta generellt sett anses vara väsentligt förhöjd när barnet har fått ett större tillskott av egendom. Pengar som har betalats till ett spärrat konto får inte tas ut utan överförmyndarens samtycke (13 kap. 8 § och 16 kap. 11 § föräldrabalken). Föräldrar som vill komma åt medlen måste redogöra för syftet med användningen. På så sätt garanteras att tillgångarna inte slösas bort eller används för onödiga ändamål. (Se prop. 2007/08:150 s. 33.)

Som tidigare har redovisats gäller ordningen med direktinsättning på spärrade konton för utbetalningar från bl.a. dödsbon på grund av arv eller testamente, från försäkringsgivare på grund av försäkringsfall och från Brottsoffermyndigheten på grund av rätt till brottsskadeersättning. Däremot omfattas inte utbetalningar som Kronofogdemyndigheten gör till barn av pengar som har influtit från utmätning hos en gäldenär. Det finns emellertid skäl som talar för att direktinsättning på spärrat konto bör tillämpas även i dessa fall. Risken för att en förälder ska missbruka sådana medel måste nämligen antas vara minst lika stor som när en större summa betalas från exempelvis Brottsoffermyndigheten. Särskilt betydande

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

kan den risken vara när utmätningen har skett för betalning av ett skadestånd som föräldern själv har ålagts att betala till sitt barn. Det är givetvis angeläget att den typen av skadestånd, liksom andra utbetalningar som barnet har rätt till, kommer barnet till godo.

Under 2022 träffades en överenskommelse mellan Kronofogdemyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner som har lett till att det i praktiken tillämpas en rutin som innebär att utbetalningar av influtna medel som huvudregel sker till ett spärrat konto när borgenären är ett barn. Denna rutin förutsätter emellertid att det sker en prövning hos överförmyndaren av om det av någon särskild anledning behövs en uttagsspärr för att trygga förvaltningen (13 kap. 19 § första stycket 2 föräldrabalken). Med en direktinsättning på ett spärrat konto skulle några beslut däremot inte behöva fattas förrän en eventuell ansökan om uttagsmedgivande kommer in. En sådan ordning skulle således både ge ett starkare skydd för de medel som barnet har rätt till och minska den administrativa belastningen för överförmyndaren. Det skulle alltså inte vara nödvändigt att i förväg identifiera någon särskild anledning för att begränsa möjligheten att ta ut pengarna. Dessutom skulle någon risk för sammanblandning med andra tillgångar som vårdnadshavaren förvaltar då inte heller finnas (12 kap. 6 § föräldrabalken).

Av dessa skäl föreslår utredningen att skyldigheten i 16 kap. 11 § föräldrabalken att sätta in medel som tillfaller en omyndig person på ett spärrat bankkonto ska omfatta även Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av medel som har influtit genom utmätning.

Underrättelser till överförmyndaren

Med en sådan lösning som har förordats i det föregående ska utbetalning av utmätta medel således alltid ske till ett spärrat konto i barnets namn när beloppet överstiger ett prisbasbelopp. Det följer av befintliga bestämmelser att den som ombesörjer utbetalningen i sådana fall genast ska göra en anmälan till förmyndaren och överförmyndaren när utbetalningen görs (16 kap. 11 § fjärde stycket föräldrabalken). Det kan emellertid även i andra situationer, när beloppet är lägre än ett prisbasbelopp, finnas behov av att skydda pengarna för barnets räkning. Också i sådana situationer kan det

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

finnas en risk för en otillbörlig användning av medlen som orsakar kännbar skada för barnet.

När det gäller brottsskadeersättning ska Brottsoffermyndigheten alltid underrätta överförmyndaren innan en utbetalning görs till någon som inte har fyllt 18 år (5 § brottsskadeförordningen [2014:327]). Syftet med den bestämmelsen är att överförmyndaren då kan vidta åtgärder för att säkra barnets rätt, i de fall det finns ett behov av det (prop. 2005/06:166 s. 29). Redan i dag tillämpas ett motsvarande informationsutbyte av Kronofogdemyndigheten i enlighet med den nämnda frivilliga överenskommelsen. På samma sätt som gäller för Brottsoffermyndigheten bör underrättelseskyldigheten dock vara författningsreglerad. Utredningen föreslår därför att det införs en bestämmelse med den innebörden i en ny paragraf, 13 kap. 4 §, i utsökningsförordningen (1981:981).

Förordnade ställföreträdares förvaltning

Bestämmelserna om direktinsättning på spärrat konto gäller också vid utbetalningar till någon som har en förordnad förmyndare, en god man med uppgift att förvalta egendom eller en förvaltare (16 kap. 11 § sista stycket föräldrabalken). De fyller dock inte en lika stor funktion i dessa fall, eftersom huvudregeln för sådana ställföreträdare är att pengar som har satts in på bank inte får tas ut utan överförmyndarens samtycke (14 kap. 8 § föräldrabalken). På samma sätt som gäller i dag för övriga utbetalare bör dock också Kronofogdemyndighetens utbetalningar även i dessa fall omfattas av ett krav på direktinsättning på spärrat konto.

11 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

11.1 Ikraftträdande

Förslag: De föreslagna författningsändringarna ska träda i kraft den 1 september 2026.

Skälen för förslaget

De föreslagna författningsändringarna bör genomföras så snart som möjligt. Samtidigt måste det finnas tid för vissa förberedelser hos de myndigheter som berörs av förslagen, liksom för remissförfarande, beredning i Regeringskansliet och riksdagsbehandling. Utredningen bedömer mot den bakgrunden att de nya bestämmelserna kan träda i kraft den 1 september 2026.

11.2 Övergångsbestämmelser

Förslag: De nya bestämmelserna i 16 § brottsskadelagen, som ställer krav på den skadelidande att framställa skadeståndsanspråk i brottmålet, ska inte gälla om åtal har väckts före ikraftträdandet. I stället ska i sådana fall 10 § i den äldre lydelsen tillämpas vid prövningen av ansökan om brottsskadeersättning.

De nya bestämmelserna i frihetsberövandelagen ska tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men inte har upphört före denna tidpunkt.

Bedömning: I övrigt behövs det inte några särskilda övergångsbestämmelser.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skälen för förslagen och bedömningen

När det gäller processuella bestämmelser är huvudregeln att nya regler blir tillämpliga omedelbart. Det innebär att de ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. Enligt utredningens bedömning saknas det – förutom i det avseende som anges nedan – skäl att göra undantag från denna huvudregel beträffande de förslag som läggs fram i detta betänkande. De ändrade förfaranderegler som föreslås kommer därmed att börja gälla genast efter ikraftträdandet.

Ändringarna i 10 § brottsskadelagen (2014:322) innebär förbättringar för brottsoffer och de bör därför som utgångspunkt tillämpas även på ansökningar som har kommit in före den 1 september 2026. Den föreslagna bestämmelsen i 16 § andra stycket ställer dock formellt sett upp ett nytt processuellt krav på den skadelidande att som huvudregel föra talan om skadestånd i domstol, om det har väckts allmänt åtal för brottet. Ett krav av det slaget bör inte tillämpas retroaktivt. Om allmänt åtal har väckts före ikraftträdandet, bör en ansökan om brottsskadeersättning därför få tas upp till prövning även om den skadelidande inte har framställt skadeståndsanspråk i brottmålet. Men vid Brottsoffermyndighetens prövning av en sådan ansökan bör då även 10 § brottsskadelagen tillämpas i sin tidigare lydelse, dvs. brottsskadeersättning ska inte betalas till den del skadeståndet har betalats eller bedöms bli betalat. Utredningen föreslår en särskild övergångsbestämmelse med denna innebörd.

I fråga om ändringar som gäller överklagande och krav på prövningstillstånd brukar det ofta föreskrivas att äldre bestämmelser ska tillämpas, om det aktuella avgörandet har meddelats före ikraftträdandet (se bl.a. prop. 1996/97:131 s. 98 och prop. 2004/05:131 s. 219). Den ändring som utredningen föreslår i detta avseende i 49 kap. 13 § rättegångsbalken innebär emellertid ett slopande av ett krav på prövningstillstånd för enskilda anspråk mot vårdnadshavare i vissa fall. Den nya regleringen är således till fördel för klaganden. I ett sådant fall bör de nya bestämmelserna gälla även om avgörandet har meddelats före ikraftträdandet.

Utöver det undantag som har nämnts bedömer utredningen att det inte behövs några särskilda övergångsbestämmelser till författningsförslagen i brottsskadelagen och rättegångsbalken. Detsamma

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

gäller ändringarna i föräldrabalken och utsökningsbalken m.fl. lagar och förordningar (jfr bl.a. prop. 2021/22:198 s. 44).

Nya skadeståndsregler tillämpas som huvudregel endast på skadefall som har inträffat efter ikraftträdandet, medan äldre bestämmelser tillämpas på skadefall som har inträffat dessförinnan (se bl.a. prop. 1972:5 s. 593). Denna huvudregel bör gälla bl.a. i fråga om de skärpta reglerna om principalansvar för föräldrar i skadeståndslagen (1972:207). Några övergångsbestämmelser behövs därför inte.

För att ändringarna i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder inte ska ge upphov till komplicerade bedömningar beträffande sådana frihetsinskränkningar som pågår när lagen träder i kraft finns det dock behov av en övergångsreglering. Utredningen föreslår att den utformas på samma sätt som när bestämmelserna om bl.a. jämkning senast ändrades (se prop. 1997/98:105 s. 30 och 59). Det innebär att de nya bestämmelserna ska tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men inte har upphört före denna tidpunkt. Om ett frihetsberövande har beslutats före ikraftträdandet och fortfarande pågår den 1 september 2026 ska alltså de nya reglerna gälla.

För övriga författningsförslag i betänkandet är några övergångsbestämmelser inte nödvändiga.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

12 Konsekvenser

12.1 Inledning

Enligt kommittéförordningen (1998:1474) ska en utredning redovisa vilka konsekvenser som förslagen i ett betänkande kan få i olika avseenden. Nya bestämmelser trädde i kraft den 6 maj 2024, men eftersom denna utredning tillsattes före nämnda datum gäller – enligt övergångsregleringen – i stället motsvarande bestämmelser i dess äldre lydelse.

Av dessa framgår bl.a. att om förslagen påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, regioner, företag eller andra enskilda, ska en beräkning av dessa konsekvenser redovisas. Och om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. När det gäller kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner, ska utredningen föreslå en finansiering. Vidare ska eventuella konsekvenser för den kommunala självstyrelsen anges. Detsamma gäller eventuella konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Om ett betänkande innehåller förslag till nya eller ändrade regler, ska förslagens kostnadsmässiga och andra konsekvenser anges. Detta ska ske på ett sätt som motsvarar de krav som finns i 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Enligt 6 § i denna förordning ska en konsekvensutredning innehålla

- en beskrivning av problemet och vad man vill uppnå,
- en beskrivning av vilka alternativa lösningar som finns för det man vill uppnå och vilka effekterna blir om någon reglering inte kommer till stånd,
- uppgifter om vilka som berörs av regleringen,
- uppgifter om vilka kostnadsmässiga och andra konsekvenser regleringen medför och en jämförelse av konsekvenserna för de övervägda regleringsalternativen,
- en bedömning av om regleringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen, och
- en bedömning av om särskilda hänsyn behöver tas när det gäller tidpunkten för ikraftträdande och om det finns behov av speciella informationsinsatser.

Om regleringen kan få effekter av betydelse för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt ska konsekvensutredningen även beskriva dessa så långt det är möjligt i enlighet med vad som närmare anges i 7 § i samma förordning.

I utredningens direktiv anges att även förslagens konsekvenser ur ett barnrättsperspektiv ska redovisas.

12.2 Förslagen som gäller utbetalning av brottsskadeersättning

Bedömning: De föreslagna ändringarna i brottsskadelagen underlättar för brottsoffer att få ut den brottsskadeersättning de har rätt till.

Brottsoffermyndigheten bedöms få in fler ansökningar om brottsskadeersättning och behöva bedriva ett ännu mer aktivt regressarbete. Förslagen kan förväntas medföra ett ökat resursbehov för Brottsoffermyndigheten med uppskattningsvis i vart

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

fall 5 miljoner kronor årligen. Finansiering bör i första hand ske genom besparingar på andra anslag.

Den förväntat större ärendevolymen hos Brottsoffermyndigheten kommer också att leda till ökad utbetalning av brottsskadeersättning. Den därmed ökade kostnaden för brottsskadeersättningen bedöms dock till avgörande delar på sikt motsvaras av ökade regressintäkter, som också förväntas bli en följd av förslagen.

Skälen för bedömningen

Problemet och vad som eftersträvas

Ett brottsoffer som har tillerkänts skadestånd har i vissa fall rätt till brottsskadeersättning. Enligt gällande rätt krävs det dock att han eller hon dessförinnan har uttömt möjligheterna att få skadeståndet betalt från gärningspersonen, eller den som annars är ansvarig för skadorna. I regel behöver brottsoffret därför först ha ansökt om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten för att kunna visa att den skadeståndsskyldige inte har tillgångar som kan utmätas. Därutöver behöver han eller hon ha kontrollerat sitt försäkringsskydd. Många uppfattar den nuvarande ordningen som krånglig och tidskrävande, och att den ställer för stora krav på brottsoffret att själv vara aktiv. Utredningens förslag syftar till att förenkla och förkorta processen för att erhålla brottsskadeersättning, så att brottsoffer lättare och snabbare kan få ut det belopp de har rätt till. Problemet och behovet av förändringar behandlas i avsnitt 3.1 och 3.6.1.

Förslagen och alternativa lösningar

Med utredningens förslag ska det, för att få brottsskadeersättning, inte längre krävas att ett skadestånd kan bedömas inte bli betalat. Om det har väckts allmänt åtal för brottet, ska det dock som huvudregel ha förts en skadeståndstalan i domstol. Förslagen innebär att brottsoffret inte först behöver ha vänt sig mot gärningspersonen, eller den som annars är skadeståndsskyldig, och ha ansökt om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten. Försäkringsfrågan ska dock, enligt utredningens förslag, även i fortsättningen

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

vara utredd innan brottsskadeersättning betalas. Utredningen har emellertid, i enlighet med vad som anges i direktiven, lämnat ett alternativt förslag som innebär att utbetalning av brottsskadeersättning ska ske utan avräkning även av eventuell rätt till försäkringsersättning som inte redan har betalats ut. Detta ska gälla i de fall det finns en dom eller ett godkänt strafföreläggande på skadestånd. Övervägandena redovisas i avsnitt 3.6.2–3.6.4.

Som en följd av den ändrade ordningen föreslår utredningen att domstolarna inte längre ska expediera kopior av domar på skadestånd till Kronofogdemyndigheten, som inte längre ska skicka ut förfrågningar till målsägandena om de vill ha hjälp med att ansöka om verkställighet. Målsägandena ska i stället – i en bilaga eller på annat sätt i anslutning till domen – informeras om möjligheterna att ansöka om brottsskadeersättning, eller att vända sig till Kronofogdemyndigheten. De målsägande som vänder sig till Kronofogdemyndigheten ska inte behöva betala någon avgift, inte heller en s.k. särskild avgift. Skälen för dessa förslag, och alternativa lösningar, framgår av avsnitt 3.6.5.

Konsekvenser för enskilda

Förslagen berör i första hand målsägande som har tillerkänts skadestånd i en dom eller ett godkänt strafföreläggande och som är berättigade till brottsskadeersättning. År 2023 avgjorde Brottsoffermyndigheten drygt 6 000 ärenden där det fanns en dom eller ett godkänt strafföreläggande som underlag. Särskilt dessa brottsoffer kommer, på det sätt som beskrivits, att kunna få ut brottsskadeersättning enklare och snabbare. Antalet steg och myndighetskontakter som de behöver ta minskar. Genom att inte behöva gå via Kronofogdemyndigheten slipper de att först ansöka om verkställighet – vilket kan upplevas som påfrestande – och sedan invänta en utredningsrapport, en process som tar flera månader. I november 2024 var tiden från det att en ansökan registrerades hos Kronofogdemyndigheten och till dess att sökanden fick en utredningsrapport 9–12 månader. Om någon ny tillgångsutredning inte behöver göras kan målet dock delredovisas snabbare.

Den föreslagna bestämmelsen om att det som huvudregel ska ha förts en skadeståndstalan i brottmålet för att en ansökan om brotts-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

skadeersättning ska prövas innebär inte att det ställs högre krav på målsäganden än vad som i praktiken har gällt sedan tidigare.

För dem som har ålagts att betala skadestånd men inte har reglerat sin skuld kan den föreslagna enklare processen för att få ut brottsskadeersättning antas leda till att de oftare kommer att få ett regresskrav från Brottsoffermyndigheten i stället för en underrättelse från Kronofogdemyndigheten om att målsäganden har ansökt om verkställighet. Om de kan betala regresskravet minskar det risken för att de hamnar i Kronofogdemyndighetens register.

Det alternativa förslaget kan inverka på försäkringsbolagens verksamhet, på det sättet att Brottsoffermyndigheten i större utsträckning kommer att överta den skadelidandes rätt till försäkringsersättning. Eventuella konsekvenser för enskildas försäkringsskydd i anledning av detta behandlas nedan (under rubriken Kostnaden för brottsskadeersättningen m.m.).

Konsekvenser för det allmänna

Kronofogdemyndigheten

En fråga är om antalet utsökningsmål hos Kronofogdemyndigheten kommer att påverkas. Den föreslagna ordningen för utbetalning av brottsskadeersättning innebär alltså att det inte längre kommer att vara nödvändigt att målsäganden dessförinnan har krävt den skadeståndsskyldige på betalning genom att ansöka om verkställighet. De som har tillerkänts skadestånd för sakskada och ren förmögenhetsskada kommer dock i de allra flesta fallen att fortfarande behöva använda sig av detta tillvägagångssätt, om betalning inte har skett på frivillig väg eller, i förekommande fall, ur förverkade medel. De bedöms också göra så i samma utsträckning som tidigare, även med den förändring av rutinerna för underrättelser och information som föreslås (avsnitt 3.6.5). Och övriga målsägande, som i och för sig har rätt till brottsskadeersättning, kommer även i fortsättningen att ha kvar möjligheten att ansöka om verkställighet. Det kan dock förväntas att det stora flertalet av de sistnämnda i stället kommer att välja att direkt vända sig till Brottsoffermyndigheten. Antalet utsökningsmål som gäller brottsskadestånd med enskilda målsägande som sökande kan därför antas minska hos Kronofogdemyndigheten. I stället kommer dock Brottsoffermyndigheten sannolikt att ansöka

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

om verkställighet i fler fall, efter att ha tagit över de skadelidandes fordringar på skadestånd när brottsskadeersättning har betalats ut. Det kan dock antas att regresskraven inte sällan kan komma att bli betalda innan sådana ansökningar behöver göras. I de fall skadeståndet har bestämts till ett högre belopp än brottsskadeersättningen, liksom när skadeståndet löper med ränta, kommer det att finnas en kvarstående fordran för brottsoffret att driva in, men i ett senare skede av processen. Det är mycket svårt att förutsäga om en del av dessa målsägande kommer att avstå från att gå vidare med sådana krav, särskilt om det rör sig om små belopp. En sammantagen bedömning – som dock är osäker – är att antalet utsökningsmål inte kommer att påverkas på något avgörande sätt till följd av utredningens förslag, men sannolikt minska något.

De föreslagna förändringarna av rutinerna för underrättelser och information innebär för Kronofogdemyndighetens del att hanteringen med att ta emot domar från domstolarna efter laga kraft upphör, liksom skyldigheten att därefter kontakta målsägandena och erbjuda dem hjälp med att ansöka om verkställighet. Detta medför en minskad administrativ belastning för myndigheten. Visst merarbete kan dock eventuellt uppkomma genom att fler kompletteringsföreläggande kan behöva skickas ut, eftersom målsägandena i fortsättningen ska bifoga domen till sin ansökan om verkställighet. Den nya ordningen medför också ett behov av uppdateringar av informationsmaterial m.m. och förändringar av rutiner i berörda delar.

Det förslag som innebär att särskild avgift inte ska tas ut i utsökningsmål som gäller brottsskadestånd innebär att staten i större utsträckning får stå för det slutliga kostnadsansvaret i detta avseende. Hur stora dessa kostnader är kan givetvis variera, men det står klart att de i sammanhanget är försumbara för statens vidkommande.

Sammantaget bedöms de föreslagna ändringarna inte medföra ökade kostnader för Kronofogdemyndigheten.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Sveriges Domstolar

För de allmänna domstolarna innebär den föreslagna förändringen av expedieringsskyldigheten att de inte längre ska skicka kopior av lagakraftvunna brottmålsdomar till Kronofogdemyndigheten på grund av att det har dömts ut skadestånd till en fysisk person. Det blir således ett moment mindre att utföra. Information ska dock sändas till målsägandena i samband med att domen expedieras till parterna, men upplysningar av det slaget lämnas redan i dag. Blanketter eller motsvarande med anpassad information behöver dock tas fram. Detta kan lämpligen göras av Domstolsverket eller av Brottsoffermyndigheten, som tillhandahåller det informationsblad som används i dag, eventuellt i samråd med Kronofogdemyndigheten. Åtgärderna bör dock inte innebära något mer omfattande arbete.

De föreslagna ändringarna bedöms inte medföra ökade kostnader för de allmänna domstolarna eller Domstolsverket.

Brottsoffermyndigheten

För Brottsoffermyndigheten kan de föreslagna förändringarna förväntas få konsekvenser på flera sätt.

En första fråga är om den förenklade processen för att få brottsskadeersättning i sig kommer att leda till fler ansökningar från enskilda. Bedömningen i detta avseende är förenad med stor osäkerhet. Det får dock antas att det stora flertalet målsägande som har en fordran på skadestånd redan i dag vänder sig till de instanser som systemet förutsätter och att kravet på att gå via Kronofogdemyndigheten inte ensamt är en avhållande faktor för särskilt många. Det enklare förfarandet, och möjligen den tidigare informationen till målsägandena, kan dock medföra att antalet ansökningar ökar något, men inte i någon mera påtaglig omfattning.

Däremot kan förslaget antas leda till fler ansökningar eftersom en del av de skadelidande som i dag får skadeståndet fullt betalt med Kronofogdemyndighetens hjälp i stället kommer att vända sig till Brottsoffermyndigheten. De som inte får skadeståndet fullt betalt och som har rätt till brottsskadeersättning får antas redan i dag i normalfallet ansöka om det. Av de utsökningsmål som avsåg brottsskadestånd och som kom in till Kronofogdemyndigheten under 2020–2022 var det knappt 30 procent, dvs. ungefär 6 000 mål

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

årligen, som avslutades som fullbetalda inom ett år.[1] Därmed är inte sagt att antalet ansökningar hos Brottsoffermyndigheten kommer att öka med lika många. Utredningens förslag i kapitel 4, som förbättrar förutsättningarna för frivillig betalning av brottsskadestånd, kan förväntas leda till att en del av de gäldenärer som nu betalar hela skadeståndet i ett utsökningsmål i stället kommer att reglera sin skuld ännu tidigare genom nedsättning. Och i sådana fall kommer någon ansökan om brottsskadeersättning självklart inte att behöva göras. En annan omständighet som måste beaktas är att inte alla de målsägande som fått sina brottsskadestånd betalda med Kronofogdemyndighetens hjälp har rätt till brottsskadeersättning, t.ex. på grund av att skadeståndet avser sådan sakskada eller ren förmögenhetsskada som inte ersätts. Det saknas dock uppgifter om hur stor andel av de fullt betalda skadestånden som gäller dessa typer av skador. Vidare kan vissa av de personer som i och för sig skulle haft rätt till brottsskadeersättning ändå komma att välja att driva in skadeståndet från gärningspersonen. Flera osäkra faktorer komplicerar alltså bedömningen, men mot den redovisade bakgrunden är en grov uppskattning att Brottsoffermyndigheten skulle få in i vart fall ytterligare några tusen ansökningar per år som ett resultat av utredningens förslag. Givetvis kan andra förhållanden också påverka inflödet av ansökningar.

En större mängd ansökningar och ärenden än i dag kommer således sannolikt att behöva hanteras och handläggas av myndighetens brottsskadeenhet. I viss mindre utsträckning förenklas handläggningen där genom att kravet på att gärningspersonens betalningsförmåga ska vara utredd tas bort. Detsamma gäller om inte heller försäkringsfrågan behöver vara klarlagd, enligt det alternativa förslaget. Det kommer dock att krävas fungerande kontrollrutiner gentemot Kronofogdemyndigheten för att säkerställa att avräkning sker för belopp som redan har betalats.

I större utsträckning kommer Brottsoffermyndighetens regressenhet att påverkas. Förutom att ärendemängden ökar, kommer det i flertalet fall inte längre att finnas någon utredning om den skadeståndsskyldiges betalningsförmåga. I stället för att som i dag omedelbart skicka ansökningar om verkställighet till Kronofogdemyndigheten, skulle Brottsoffermyndigheten – utifrån de rutiner som nu

[1] Kronofogdemyndigheten, Korta analyser nr 1-2024, Utbetalning av skadestånd till brottsoffer.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

tillämpas – först tillställa den skadeståndsskyldige ett kravbrev och ge honom eller henne möjlighet att betala inom viss tid. Och detta är en betydligt mer arbetskrävande och tungrodd process. De ändringar som innebär att den skadelidande i speciella undantagsfall inte behöver ha en dom på skadestånd för att kunna ansöka om och få brottsskadeersättning bedöms dock inte leda till någon nämnvärd ökning av antalet regresskrav som Brottsoffermyndigheten kommer att driva.

Förslagen medför därutöver ett behov av informationsinsatser riktade mot brottsoffer för att de nya reglerna ska få effektivt genomslag. Eftersom förslagen ger brottsoffer större möjlighet att välja mellan att direkt ansöka om brottsskadeersättning eller att först ansöka om verkställighet av domen på skadestånd, kan antalet samtal till Brottsoffermyndighetens servicetelefon komma att öka något.

Sammantaget kommer förslagen att medföra en större belastning på Brottsoffermyndigheten, främst med anledning av en förväntad ökning i ärendevolym och en mer omfattande och aktiv regresshantering. Det tillkommande resursbehovet är dock mycket svårt att uppskatta. Som har redovisats i avsnitt 3.3.4 har antalet ansökningar till Brottsoffermyndigheten ökat av andra skäl under de senaste åren. Under 2023 kom det in nästan 20 procent fler brottsskadeärenden än vad det gjorde året innan (12 247 jämfört med 10 285). Uppgången förklaras bl.a. av Brottsoffermyndighetens arbete med att sprida information om brottsoffers rättigheter. Antalet avgjorda ärenden ökade med cirka 15 procent mellan 2022 och 2023 (från 10 383 till 11 918). Den genomsnittliga förvaltningskostnaden per brottsskadeärende var 2 530 kronor år 2023.[2] Brottsoffermyndigheten har för år 2025 fått förvaltningsanslaget höjt med 4 miljoner kronor för att kunna omhänderta den redan i dag ökade ärendemängden och för att motverka längre handläggningstider.[3] För år 2026 beräknas anslaget öka med 5 miljoner kronor och från och med år 2027 med 6 miljoner kronor. (Se prop. 2024/25:1 Utgiftsområde 4, avsnitt 2.9.9.) De nämnda anslagshöjningarna bedöms dock inte vara tillräckliga för att tillgodose det behov som kan antas följa med de ändringar som utredningen före-

[2] Brottsoffermyndighetens årsredovisning 2023, s. 10 f.
[3] Förvaltningsanslaget för 2025 uppgår därmed till 62,7 miljoner kronor.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

slår, om hanteringen av ärendena ska kunna vara fortsatt effektiv och skyndsam.

En mycket grov uppskattning är att en ytterligare anslagshöjning behövs med i vart fall 5 miljoner kronor per år, i första hand för personal som behöver anställas. Storleken på det tillkommande personalbehovet är dock i hög grad beroende av hur stor ärendevolymen kommer att bli, men också av vilka arbetsinsatser som kommer att krävas, t.ex. för att hantera återkraven. Särskilt osäker är bedömningen för regressenhetens del. I ett scenario där antalet regressärenden ökar mycket kraftigt kan personalstyrkan där – enligt Brottsoffermyndighetens egna uppskattningar – behöva mer än fördubblas från dagens cirka 10 anställda. Utredningens mer försiktiga antagande om ökningen i ärendevolym bör dock leda till ett mer begränsat behov av ytterligare personal. Med hänsyn till de många och svårbedömda faktorerna finns det dock särskild anledning att bevaka Brottsoffermyndighetens framtida behov av resurser.

Utöver de högre personalkostnaderna tillkommer kostnader för att utveckla it-stöd och uppdatera programvara för att effektivisera verksamheten. Engångskostnaden för detta uppskattas initialt till cirka en halv miljon kronor, och därefter årliga driftskostnader på ungefär samma belopp.

Det nu sagda innebär således att ytterligare medel behöver tillföras Brottsoffermyndigheten. Finansiering bör i första hand ske genom besparingar på annat håll inom utgiftsområde 4. Utredningens förslag på ändringar i fråga om frihetsberövandeersättning innebär en uppskattad nettobesparing på anslaget 1:12 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m. på drygt 7 miljoner kronor (se avsnitt 12.7 under rubriken Konsekvenser för det allmänna). Ett eventuellt större resursbehov för Brottsoffermyndigheten får förslagsvis finansieras genom reformutrymmet på statsbudgeten.

Det som hittills har sagts om konsekvenser gäller även om det alternativa förslaget genomförs, dvs. det som innebär att försäkringsfrågan inte behöver vara utredd innan brottsskadeersättning betalas ut. En sådan förändring skulle dock påverka Brottsoffermyndighetens regressenhet i ännu högre grad, eftersom det sannolikt i betydligt större utsträckning än i dag skulle behöva riktas återkrav mot den skadelidandes försäkringsbolag. Det beror på att staten inträder i hans eller hennes rätt till försäkringsersättning som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Parallella processer skulle behöva föras mot skadeståndsskyldiga och försäkringsbolag, vilket skulle kräva en större ökning av personalstyrkan.

Kostnaden för brottsskadeersättningen m.m.

En förväntad ökning i ärendevolym hos Brottsoffermyndigheten kommer att medföra fler utbetalningar av brottsskadeersättning, som belastar anslaget 1:10 Ersättning för skador på grund av brott. Hur mycket högre belopp som det kommer att handla om är dock mycket svårt att prognostisera eftersom flera osäkerhetsfaktorer spelar in. Dessa gäller bl.a. hur många ansökningar som kommer att tillkomma, hur många av dessa som resulterar i bifallsbeslut och storleken på den brottsskadeersättning som i så fall beviljas. Under 2023 uppgick den ersättning som i genomsnitt lämnades per bifallsärende till drygt 30 000 kronor.[4] Det är dock troligt att detta är en något hög siffra för att representera de ärenden som annars fullt ut betalas av den skadeståndsskyldige. Och som tidigare har sagts kan det antas att det framför allt är sådana ärenden, som i dag stannar hos Kronofogdemyndigheten, som kommer att tillkomma hos Brottsoffermyndigheten. Men om den nämnda siffran godtas och antalet bifallsärenden skulle öka med cirka 2 000 – vilket är en mycket grov uppskattning – skulle det innebära att kostnaden för brottsskadeersättningen steg med omkring 60 miljoner kronor. Som framgått är detta dock en beräkning som är förenad med betydande osäkerhet och måste bedömas med hänsyn till det.

Eftersom den förväntade ökningen i ärendevolym alltså till allra största delen antas bestå av fall där den skadeståndsskyldige har utmätningsbara tillgångar som fullt ut täcker skadeståndsfordringen, bör den ökade kostnaden för brottsskadeersättningen ligga i ungefärlig nivå med de större regressintäkter som på viss sikt kan förväntas bli följden av de föreslagna förändringarna. Den kostnadsökning som eventuellt inte motsvaras av regressintäkter till staten bedöms det finnas utrymme för inom det befintliga anslaget avseende ersättning för skador på grund av brott (prop. 2024/25:1 Utgiftsområde 4, avsnitt 2.9.10).[5]

[4] Brottsoffermyndighetens årsredovisning 2023, s. 13.
[5] År 2023 betalades cirka 151,4 miljoner kronor i brottsskadeersättning. Anslaget 1:10 Ersättning för skador på grund av brott uppgår år 2025 till knappt 222 miljoner kronor.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Vilka konsekvenser det alternativa förslaget i förlängningen skulle kunna få på försäkringsskyddet för enskilda och därmed även för kostnaden för brottsskadeersättningen har diskuterats i avsnitt 3.6.2. Motivet för försäkringsbolagen att fortsätta att erbjuda överfallsskydd skulle i viss mån kunna försvagas. Deras relation till kunderna skulle kunna tunnas ut, när försäkringsutbetalningarna i stället ska gå till staten. Överfallsskyddet aktualiseras emellertid också när det inte finns en fällande dom. I dessa fall skulle ersättningsfrågan – med det alternativa förslag som utredningen har lagt fram – även fortsättningsvis hanteras på vanligt sätt mellan försäkringsbolaget och kunden. Sammantaget är det svårt att förutse om försäkringsbolagen skulle välja att ändra sina villkor eller inte. Skulle överfallsskyddet tas bort, kan statens kostnad för brottsskadeersättningen dock förväntas öka med i storleksordningen 80 miljoner kronor per år. Detta bygger på att i det närmaste hela kostnaden i stället skulle bäras av staten. (Jfr prop. 2013/14:94 s. 21.) Om överfallsskyddet togs bort, skulle emellertid även brottsoffren drabbas, bl.a. de som annars skulle ha fått ut såväl försäkringsersättning som skadestånd. Utredningens bedömning är dock att försäkringsskyddet i vart fall inte på kort sikt skulle förändras på detta sätt. Om det alternativa förslaget genomförs, kan det dock finnas skäl för en uppföljning i detta hänseende när den nya lagstiftningen varit i kraft en tid.

Övriga konsekvenser

Av de vuxna som år 2023 ansökte om brottsskadeersättning var 52 procent kvinnor och 48 procent män. Könsfördelningen var således jämn. De förslag som lämnas är könsneutrala och bedöms inte påverka jämställdheten. Det kan dock sägas att en förenklad process för att få ut brottsskadeersättning, där brottsoffret inte behöver vända sig mot gärningspersonen eller Kronofogdemyndigheten först, i högre grad kan underlätta för vissa särskilt sårbara grupper, bl.a. kvinnor som utsatts för övergrepp och våld i en nära relation.

I drygt 12 procent av ansökningarna om brottsskadeersättning var de skadelidande barn. Att barn kan få den brottsskadeersättning de har rätt till snabbare är positivt ur ett barnrättsperspektiv. För-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

slagen bedöms vara förenliga med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och således vara till barnets bästa (artikel 3).

Förslagen förväntas inte påverka brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Att de som har drabbats av brott enklare och tidigare kan få den ersättning de har rätt till är emellertid viktigt för deras upplevelse av upprättelse.

Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser i övrigt av det slag som anges i kommittéförordningen eller förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning. De är förenliga med Sveriges åtaganden gentemot EU (se avsnitt 3.5.1).

12.3 Förslagen som gäller frivillig betalning av brottsskadestånd

Bedömning: De föreslagna ändringarna underlättar frivilliga betalningar av brottsskadestånd, vilket är till fördel både för den skadelidande och den skadeståndsskyldige.

Förslagen medför vissa ökade kostnader för Kronofogdemyndigheten och en viss intäktsminskning för staten till följd av att parterna befrias från att betala avgift i förfarandet. Kostnaderna och intäktsminskningen bedöms kunna hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Den föreslagna befrielsen från grundavgift i vissa utsökningsmål kommer emellertid att kräva utveckling av befintliga it-system till en kostnad om 1–1,5 miljoner kronor. Finansiering bör ske genom besparingar på andra anslag.

Skälen för bedömningen

Problemet och vad som eftersträvas

Den som har dömts att betala ett brottsskadestånd vet ofta inte hur han eller hon ska göra för att reglera skulden till målsäganden. I vissa fall kan parterna ta direkt kontakt med varandra för att komma överens om transaktionen, men många kan uppleva detta som olustigt. I andra fall kan det vara omöjligt med en sådan kontakt,

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

t.ex. på grund av att målsäganden har skyddade personuppgifter. Den som ska betala skadeståndet kan därför behöva vänta på att målsäganden ska vända sig till Kronofogdemyndigheten. Detta leder till att den skadeståndsskyldige – trots att han eller hon både vill och kan göra rätt för sig – blir aktuell för ett verkställighetsförfarande, vilket i sin tur medför en extra kostnad och en risk att få en betalningsanmärkning. Det gör också att brottsoffret behöver agera aktivt för att få ut skadeståndet och får vänta onödigt länge på sina pengar.

Den som vill och har ekonomisk förmåga att betala ett brottsskadestånd behöver få bättre förutsättningar för att i praktiken kunna reglera sin skuld, så att brottsoffret kan få sin ersättning snabbare och enklare. Problemet och behovet av förändringar behandlas i bl.a. avsnitt 4.1 och 4.5.1.

Förslagen och alternativa lösningar

Enligt utredningens förslag ska möjligheterna att använda nedsättning som ett sätt att betala brottsskadestånd underlättas. Den dömde förordas få tidig och tydlig information om tillvägagångssättet i en bilaga till domen. Det föreslås en ny bestämmelse i utsökningsbalken om att nedsatta belopp genast ska betalas ut till motparten, om gäldenären begär det. Nedsättning av belopp som avser skadestånd på grund av brott ska vara fri från avgift.

Utredningen föreslår också att – om en ansökan om verkställighet ändå har gjorts – svaranden ska vara befriad från att betala grundavgift, om hela skulden betalas inom tidsfristen i underrättelsen från Kronofogdemyndigheten enligt 4 kap. 12 § utsökningsbalken.

Skälen för förslagen och de alternativa lösningar som har övervägts redovisas i avsnitt 4.5.2–4.5.4.

Konsekvenser för enskilda

Förslagen berör dem som ska betala ett brottsskadestånd, och dem som ska få ett utdömt skadestånd betalt. Det förs inte statistik över hur många brottsskadestånd som döms ut varje år. År 2023 kom det dock in 17 000 nya ansökningar om verkställighet av domar och strafföreläggande till Kronofogdemyndigheten från målsägande

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

(och därutöver cirka 3 500 från Brottsoffermyndigheten). I cirka 24 procent av de nya målen hos Kronofogdemyndigheten gjordes det egna inbetalningar från gäldenärer under de tolv första månaderna efter målets ankomst.

Genom förslagen ökar förutsättningarna för betalning av brottsskadestånd utan att parterna behöver ha kontakt med varandra. Detta är till fördel för båda. Den skadeståndsskyldige slipper söka efter betalningsinformation till målsäganden och kan i stället på eget initiativ vända sig till Kronofogdemyndigheten. Han eller hon behöver inte vänta på att målsäganden eventuellt t.ex. ansöker om verkställighet. För den skadeståndsskyldige minskar därmed risken att få en betalningsanmärkning. Målsäganden kan få sina pengar snabbare och behöver inte vara drivande i processen.

Om ett utsökningsmål inleds slipper gäldenären enligt förslaget en extra kostnad i form av en grundavgift för att fullgöra sin betalningsskyldighet till målsäganden, under förutsättning att han eller hon reglerar skulden inom förelagd tid. Detta ökar i viss mån betalningsutrymmet för gäldenärens del.

Konsekvenser för det allmänna

Förslaget om att underlätta möjligheterna till frivillig betalning av skadeståndet genom nedsättning kan förväntas öka antalet sådana ärenden hos Kronofogdemyndigheten med uppskattningsvis några tusen. Bedömningen av utfallet i detta hänseende är emellertid mycket osäker, bl.a. eftersom det saknas statistik över hur många skadestånd som i dag betalas frivilligt genom direkt reglering mellan parterna. En hållpunkt för uppskattningen är antalet egna inbetalningar i utsökningsmålen, som visar på betalningsförmåga hos gäldenären. Som redan nämnts gjordes det år 2023 egna inbetalningar i cirka 24 procent av de ungefär 17 000 nya målen (bortsett från de mål i vilka Brottsoffermyndigheten var sökande) under de tolv första månaderna efter målets ankomst. Eftersom statistiken över de egna inbetalningarna inte endast visar i vilka fall skulden regleras fullt ut och inom den s.k. avitiden eller kravtiden bör dock även dessa siffror bedömas mycket försiktigt i sammanhanhanget.

En ökad volym nedsättningsärenden innebär att mer resurser måste avdelas för att handlägga dessa. Kostnaden för hanteringen

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

av nedsättningsärenden har beräknats till 2 746 kronor per avslagsärende och 5 492 kronor per bifallsärende. Som har konstaterats är det dock svårt att uppskatta hur stor ökningen av nedsättningsärenden kan komma att bli. För en effektiv hantering kan också rutiner och system behöva tas fram eller anpassas. En sammantagen bedömning är dock att de tillkommande uppgifterna och ökade kostnaderna inte kommer att vara av sådan omfattning att de inte kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Förslaget om att även svaranden ska vara befriad från att betala grundavgift i ett utsökningsmål, om hela skulden regleras inom angiven tidsfrist, innebär att staten får stå för det slutliga kostnadsansvaret i dessa fall. Uppskattningsvis kan det innebära en minskad intäkt från avgifter med i storleksordningen 1,5 miljoner kronor. Eftersom antalet ärenden är mycket svårt att bedöma i förväg är även denna siffra osäker. Till följd av bättre möjligheter att betala genom nedsättning kan antalet utsökningsmål där gäldenären erlägger hela beloppet sannolikt komma att minska. Den uppskattade intäktsminskningen för staten bedöms inte bli större än att den kan belasta Kronofogdemyndighetens anslag.

Befrielsen från grundavgift i de nämnda utsökningsmålen kommer emellertid även att kräva utveckling av befintliga it-system, med efterföljande tester och driftsättning. Engångskostnaden för detta kan enligt Kronofogdemyndigheten preliminärt beräknas till 1–1,5 miljoner kronor. Kronofogdemyndighetens uppfattning är att denna kostnad inte kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar. För att finansiera kostnaden behöver i så fall en omfördelning av resurser ske. Utredningen föreslår då i första hand att en mindre del av den besparing som förväntas ske på anslaget 1:12 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m. med anledning av förslagen som gäller frihetsberövandeersättning används för detta ändamål (se avsnitt 12.7 under rubriken Konsekvenser för det allmänna).

Den information som ska bifogas domarna behöver uppdateras med tydliga upplysningar om möjligheten att göra en nedsättning, m.m. Detta bör ankomma på Domstolsverket, eventuellt i samråd med bl.a. Kronofogdemyndigheten. Sådana uppdateringar och anpassningar medför inte särskilda kostnader.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Övriga konsekvenser

Förslagen är könsneutrala och bedöms inte påverka jämställdheten. Betydligt fler män än kvinnor har dock skulder på brottsskadestånd; närmare 90 procent av de skadeståndsskyldiga är män.

Förslagen bedöms inte påverka brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Att skulder på grund av brott kan regleras enklare och tidigare är emellertid till fördel för båda parter, som snabbare kan lägga händelsen bakom sig.

Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser i övrigt av det slag som anges i kommittéförordningen eller förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning. De är förenliga med EU-rätten och barnkonventionen.

12.4 Förslagen som gäller utmätning till förmån för brottsoffer

Bedömning: Förslagen om utökade möjligheter till utmätning kan antas leda till att fordringar på brottsskadestånd i högre utsträckning blir betalda. Brottsoffermyndighetens regressintäkter bedöms öka något.

Den föreslagna underrättelseskyldigheten medför vissa ökade kostnader för bl.a. Kronofogdemyndigheten. De kan hanteras inom befintliga anslag.

Skälen för bedömningen

Problemet och vad som eftersträvas

Många brottsskadestånd förblir obetalda. Antalet gäldenärer som hade skulder på brottsskadestånd var vid utgången av år 2023 ungefär 46 000. år 2023 drevs det in sammanlagt cirka 370 miljoner kronor, men det totala belopp som kvarstod obetalt uppgick till över 10 miljarder kronor. Utredningen har övervägt åtgärder som innebär att fler brottsskadestånd kan bli betalda. Bakgrunden till förslagen behandlas i avsnitt 5.7.1.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Förslagen och alternativa lösningar

Utredningen föreslår att vissa förbud mot utmätning ska begränsas till förmån för brottsoffers fordringar. Förslagen innebär att sådana skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § första stycket utsökningsbalken ska kunna utmätas för fordringar som avser skadestånd på grund av brott. De skadestånd som ska kunna utmätas för betalning av detta slags fordringar avser således personskada, kränkning, frihetsberövande och liknande. Även brottsskadeersättning, trafikskadeersättning samt ersättning från sjuk- eller olycksfallsförsäkring ska kunna utmätas för fordringar på brottsskadestånd. Förslagen och alternativa lösningar redovisas i avsnitt 5.7.3.

Konsekvenser för enskilda

Förslagen förväntas leda till att brottsoffers fordringar på skadestånd i något högre utsträckning kan bli betalda. Samtidigt kommer de som har skulder på brottsskadestånd att kunna få vissa av sina egna ersättningar ianspråktagna för detta ändamål. Även om detta kan upplevas som ogynnsamt för dem i vissa avseenden, t.ex. för deras upplevelse av upprättelse för det som de själva har blivit utsatta för eller drabbade av, minskar deras skuldbörda vilket kan ha en rehabiliterande effekt.

Konsekvenser för det allmänna

De föreslagna begränsningarna av utmätningsförbuden i framför allt utsökningsbalken och brottsskadelagen bedöms leda till att Brottsoffermyndighetens regressintäkter kommer att öka. I vilken utsträckning detta kommer att ske är dock knappast möjligt att närmare ange eftersom flera osäkra faktorer som varierar över tid spelar in. Storleken på intäkterna beror bl.a. på hur många av dem som staten har regressfordringar på själva kommer att erhålla skadestånd eller annan ersättning på grund av egen utsatthet för brott eller skada. Som en jämförelse kan dock noteras att Brottsoffermyndighetens intäkter från kvittning de senaste tre åren har uppgått till igenomsnitt drygt en miljon kronor per år. En försiktig bedömning är att de ökade regressintäkterna kan komma att ligga i nivå med detta.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Underrättelseskyldigheten för Brottsoffermyndigheten gentemot Kronofogdemyndigheten kommer att innebära viss ytterligare administration för båda myndigheterna. Det är svårt att beräkna hur stor påverkan kommer att bli. För Kronofogdemyndighetens del kommer det i vart fall inledningsvis att bli fråga om manuell hantering som kräver att resurser avdelas för uppgiften. Om underlaget är komplett från början kan Kronofogdemyndighetens kostnad per ärende beräknas till 264 kronor. Utifrån antalet bifallsbeslut från Brottsoffermyndigheten år 2023 kan antalet ärenden grovt uppskattas till 5 000. Kostnaden för Kronofogdemyndigheten skulle då uppgå till ungefär 1,5 miljoner kronor. Sammantaget bedöms det ökade resursbehovet inte bli större än att det kan hanteras inom befintliga anslag. Samma bedömning görs för Brottsoffermyndighetens och Justitiekanslerns del.

Om informationsutbytet skulle digitaliseras har Kronofogdemyndigheten preliminärt beräknat kostnaden för it-utveckling till 1–1,5 miljoner kronor. För detta krävs enligt Kronofogdemyndigheten ett tillskott av medel. I vart fall till viss del bör i så fall finansiering kunna ske genom den nettobesparing som förväntas ske på anslaget 1:12 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m. (se avsnitt 12.7 under rubriken Konsekvenser för det allmänna).

Övriga konsekvenser

Underrättelseskyldigheten för Brottsoffermyndigheten och Justitiekanslern gentemot Kronofogdemyndigheten innebär att personuppgifter behöver överföras. Ändamålet med behandlingen är att skulder på brottsskadestånd ska bli betalda av den som är skadeståndsskyldig. Personuppgiftsbehandlingen får anses vara proportionerlig i förhållande till behovet av underrättelseskyldigheten och det som eftersträvas med den. Genom den föreslagna regleringen finns det rättslig grund för behandlingen (jfr artikel 6.1 c och e samt artikel 6.3 dataskyddsförordningen).

Begränsningen av utmätningsförbudet är förenlig med Europakonventionen. I de fall konventionen ställer krav på ekonomisk kompensation till någon som har frihetsberövats uppfylls det kravet även om ersättningen utmäts, eftersom ersättningen då bidrar till att minska gäldenärens skuldbörda. Begränsningen berövar alltså

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

inte den skadelidande rätten till ersättning, utan endast möjligheten för honom eller henne att välja fritt vad ersättningen ska användas till. (Se prop. 2021/22:198 s. 41.)

Förslagen är könsneutrala och bedöms inte inverka på jämställdheten. Som tidigare har nämnts är det dock i huvudsak män (närmare 90 procent) som har skulder på brottsskadestånd. Brottsoffermyndighetens statistik visar också att över 80 procent av fallen där kvittning sker gäller män. Endast cirka 0,5 procent av dem som har skulder på brottsskadestånd är under 18 år. Förslagen kan därför inte förväntas påverka barn i någon nämnvärd utsträckning.

Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser i övrigt av det slag som anges i kommittéförordningen eller förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning. De är förenliga med EU-rätten och barnkonventionen.

12.5 Förslagen som gäller ersättning för sakskada och medarbetarskyddsåtgärder till polisanställda

Bedömning: Genom förslagen förbättras villkoren för polisanställda att få ersättning för sakskador och utgifter för säkerhetsåtgärder som de drabbas av till följd av sin tjänst.

Förslagen medför vissa ökade kostnader för Polismyndigheten och Säkerhetspolisen. Kostnaderna kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Skälen för bedömningen

Problemen och vad som eftersträvas

Det förekommer att poliser och civilanställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen utsätts för skadegörelse på privat egendom i anledning av sin tjänst. Skadegörelsen misstänks ofta ha skett som en hämnd för ett ingripande eller ibland endast på grund av medarbetarens anställning. Enligt gällande rätt omfattas poliser, men inte civilanställda, av förordningen (1998:1379) om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Civilanställda bör dock ha samma rätt till ersättning enligt förordningen som poliser. Frågan behandlas i avsnitt 7.3.2 och 7.4.1.

När en hotbild riktas mot polisanställda kan de bli föremål för skyddsåtgärder inom ramen för ett medarbetarskyddsärende enligt Polismyndighetens riktlinjer. Åtgärderna kan ibland medföra utgifter för den enskilde. Någon författningsreglerad rätt till ersättning för dessa finns emellertid inte. Problemet och behovet av förändringar behandlas i avsnitt 7.5.3 och 7.6.1.

Förslagen och alternativa lösningar

Enligt utredningens förslag ska civilanställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen ha samma rätt till ersättning som polismän för sakskador enligt ersättningsförordningen. För att ersättning ska lämnas ska skadan ha uppkommit till följd av tjänsten genom någon annans vållande.

Vidare föreslår utredningen att möjligheten att få personsäkerhetsersättning utökas. Personsäkerhetsersättning ska kunna lämnas till polisanställda och deras närstående för utgifter m.m. som har orsakats av säkerhetsåtgärder som Polismyndigheten har beslutat om.

Förslagen och, i förekommande fall, alternativa lösningar redovisas i avsnitt 7.4.1 respektive 7.6.1.

Konsekvenser för enskilda

Genom förslagen förbättras villkoren och möjligheterna för polisanställda att få ersättning för sakskador och utgifter för säkerhetsåtgärder som de drabbas av till följd av sin tjänst. Förutsättningarna för ersättning blir också mer likvärdiga för de anställda.

Konsekvenser för det allmänna

År 2023 gjordes det totalt 72 ansökningar om ersättning för sakskada enligt ersättningsförordningen till Polismyndigheten. Ersättning beviljades i 44 fall. Sammantaget betalades det ut cirka 90 000 kronor. Den utvidgade möjligheten att få ersättning så att den omfattar även civilanställda kan förväntas medföra en något ökad kost-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

nad. Denna får dock antas bli begränsad och bedöms därför rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

Bedömningen av hur stora kostnaderna för särskilda medarbetarskyddsåtgärder kan komma att bli är mycket osäker. Dessa kan variera stort från ett år till ett annat beroende på antalet fall och vilken typ av åtgärder som aktualiseras. Polismyndigheten har dock uppskattat att kostnaderna till följd av den efterfrågade förändringen skulle uppgå till högst en miljon kronor per år. Utredningen saknar skäl att göra en annan bedömning. Kostnaden är inte högre än att den bör rymmas inom befintliga anslag.

Övriga konsekvenser

Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser i övrigt av det slag som ska redovisas särskilt. De är förenliga med EU-rätten.

12.6 Förslagen som gäller föräldrars principalansvar

Bedömning: Förslagen om ett utökat ansvar för vårdnadshavare för skador som deras barn vållat genom brott markerar föräldraansvaret och kan möjligen ha en viss brottsförebyggande effekt. Skadeståndsansvaret slår hårdare mot den förälder som är ensam vårdnadshavare, vilket oftare är en kvinna. Förslagen kan därför ha viss negativ inverkan på jämställdheten.

Skälen för bedömningen

Problemet och vad som eftersträvas

Under de senare åren har den grova brottsligheten ökat även bland allt yngre personer. Att barn och unga förekommer i kriminella sammanhang har flera orsaker, och det krävs åtgärder inom en rad olika områden för att komma till rätta med problemet. I det förebyggande arbetet mot ungdomsbrottsligheten spelar föräldrarna en viktig roll. Det är angeläget att de tar ansvar för sina barn och gör allt de kan för att påverka dem i en positiv riktning. En skärpning av föräldrars skadeståndsskyldighet markerar detta ansvar och syf-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

tar i förlängningen till att bidra till att minska risken för att barn ska begå brott. Problemet och vad som eftersträvas behandlas i avsnitt 8.5.1.

Förslagen och alternativa lösningar

Utredningen lämnar förslag som innebär att det belopp som föräldrarnas principalansvar är begränsat till höjs. Beloppsgränsen föreslås höjas från en femtedel till en tredjedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. år 2025 innebär det en höjning från 11 760 kronor till 19 600 kronor, dvs. med 7 840 kronor per skadehändelse. Vidare föreslår utredningen att principalansvaret för föräldrar ska omfatta även ren förmögenhetsskada som barnet har orsakat genom brott. Övervägandena och alternativa lösningar redovisas i avsnitt 8.5.1–8.5.3.

I processuellt hänseende föreslår utredningen att tillgänglighetsdelgivning ska få användas för att delge vårdnadshavarna stämning och andra handlingar i brottmål där skadeståndsanspråk kan komma att framställas mot dem. Om skadeståndsanspråk framställs mot vårdnadshavare under förundersökningen ska de underrättas om och, om möjligt, ange sin inställning till detta. Vidare föreslås att prövningstillstånd inte ska krävas i hovrätten för vårdnadshavares skadeståndsanspråk, om ett sådant krav inte gäller för det enskilda anspråket mot den unge. Övervägandena och alternativa lösningar redovisas i avsnitt 8.5.4.

Konsekvenser för enskilda och för jämställdheten

Förslagen berör främst barn som begår brott och deras föräldrar som är vårdnadshavare. I grunden är förslaget avsett att ha en positiv effekt genom att långsiktigt förebygga att barn utför brottsliga och skadegörande handlingar. En starkare betoning av föräldraansvaret så att barn ska utvecklas i en gynnsam riktning får anses vara barnets bästa (jfr artiklarna 3 och 18 barnkonventionen). Om barnet ändå begår brott, kommer föräldrarna i större utsträckning än tidigare att kunna hållas ansvariga för barnets skadeståndsskyldighet i anledning av detta.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Förslagen påverkar också de brottsoffer som skadas av de brott som de berörda barnen har begått. Eftersom vårdnadshavarna oftare än barnet själv har en realistisk möjlighet att betala ett skadestånd som fastställts i en dom, kan förslagen i någon mån förbättra förutsättningarna för brottsoffer att få ut sin ersättning.

Förslagen är könsneutrala i den meningen att bestämmelserna gäller lika oavsett om vårdnadshavaren är kvinna eller man. I praktiken slår dock principalansvaret hårdare mot de föräldrar som är ensamma vårdnadshavare, och det är oftare en kvinna. Förslagen kan därför ha viss negativ inverkan på jämställdheten.

Ett realiserat skadeståndsansvar för vårdnadshavare kan innebära en mer ansträngd ekonomisk situation för hela familjen. Det riskerar därmed att till en viss grad även påverka eventuella syskon till det barn som har begått brott och därigenom orsakat skada. Det barn som är skadeståndsskyldigt får dock i större utsträckning dela ansvaret med sina föräldrar, vilket kan minska risken för att detta barn hamnar i skuldsättning i ung ålder.

Förslaget om att möjliggöra tillgänglighetsdelgivning när skadeståndsansvaret kan aktualiseras innebär, när förfarandet används, ett visst ökat ansvar på vårdnadshavarna att bevaka målets fortsatta handläggning. Det medför samtidigt att de i förekommande fall lämnas tidig och tydligare information om skadeståndsansvaret, vilket ger bättre förutsättningar till förberedelser och att ta till vara sin rätt. Om kravet på prövningstillstånd i hovrätten slopas, innebär det en viss förenkling av processen för den målsägande eller den vårdnadshavare som har överklagat tingsrättens avgörande.

Konsekvenser för det allmänna

Förslagen om att möjliggöra tillgänglighetsdelgivning och att vårdnadshavare ska underrättas om skadeståndsanspråk som framställs under förundersökningen får viss betydelse för arbetet för polis och åklagare. De bedöms dock inte leda till några ökade kostnader.

I den utsträckning möjligheten att använda tillgänglighetsdelgivning kan utnyttjas bedöms det vara resursbesparande för domstolarna. Förslaget ökar förutsättningarna för att i vissa fall kunna delge vårdnadshavarna skadeståndsanspråk i tid och minskar därmed risken för att detta måste avskiljas från brottmålet eller hanteras på annat

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

sätt. Det kan dock förväntas att förutsättningarna för att tillämpa delgivningssättet kommer att vara uppfyllda i ett förhållandevis begränsat antal fall.

Ett slopat krav på prövningstillstånd i hovrätten bedöms i någon mån underlätta hanteringen där och innebära vissa effektivitetsvinster, eftersom prövningstillstånd i dag regelmässigt beviljas i de aktuella fallen.

Övriga konsekvenser

En markering och utökning av föräldrarnas ansvar kan möjligen i någon grad bidra till att de i större utsträckning försöker motverka att deras barn begår brottsliga och skadegörande handlingar. Förslagen kan därmed på sikt potentiellt ha en viss brottsförebyggande effekt. Denna effekt är emellertid omdiskuterad och således osäker (se avsnitt 8.5.1).

Förslagen bedöms inte medföra konsekvenser i övrigt av det slag som anges i kommittéförordningen eller förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning. De är förenliga med EU-rätten och barnkonventionen.

12.7 Förslagen som gäller frihetsberövandeersättning

Bedömning: Förslagen som gäller frihetsberövandeersättning förväntas leda till att ersättningen för lidande kommer att jämkas i uppskattningsvis dubbelt så många fall samt att ersättningsnivåerna i viss mån dämpas. Förslagen bedöms medföra besparingar om minst 10 miljoner kronor på anslaget 1:12 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m. Samtidigt kan kostnaderna på anslaget 6:2 Justitiekanslern beräknas öka med cirka 3 miljoner kronor.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skälen för bedömningen

Problemen och vad som eftersträvas

Det har uppmärksammats att rätten att få ersättning i anledning av ett frihetsberövande, t.ex. för den som har varit häktad men sedan frikänts från brott, ibland kan ge resultat som framstår som oskäliga. Det har bl.a. förekommit fall där den beviljade ersättningen har uppfattats som alltför hög. För legitimiteten är det nödvändigt att ersättning bara beviljas i de fall det framstår som befogat och att beloppen då är rimliga. Bakgrunden och syftet med översynen redovisas i avsnitt 9.1 och 9.6.

Förslagen och alternativa lösningar

Förslagen innebär att bestämmelserna om möjligheterna att vägra eller sätta ned frihetsberövandeersättningen förenklas och vidgas samt att det införs huvudprinciper för hur ersättningen för lidande ska bestämmas. Förslagen och alternativa lösningar behandlas i avsnitt 9.6.3 och 9.6.4.

Konsekvenser för enskilda

År 2023 beviljade Justitiekanslern ersättning till personer som varit föremål för frihetsinskränkningar i knappt 2 300 ärenden. Förslagen möjliggör att jämkning av ersättningen för lidande kan ske i större utsträckning än tidigare och att ersättningsnivåerna vid framför allt längre frihetsberövanden och särskilt allvarlig brottslighet dämpas. Om lägre belopp betalas ut, kommer utmätning av ersättningen till förmån för eventuella brottsoffer också att kunna ske i något mindre utsträckning. Förslagens effekter i detta avseende bedöms dock vara begränsade.

Konsekvenser för det allmänna

Förslagen som nu lämnas innebär att ersättningen för lidande kan jämkas i uppskattningsvis dubbelt så många fall. Justitiekanslern har bedömt att åtminstone ytterligare en beredningsjurist och en

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

notarie behöver anställas för att bereda de tillkommande jämkningarna. Vidare behöver ytterligare en föredragande anställas för att hantera de rättegångar de tillkommande jämkningarna kan antas leda till. Justitiekanslern har uppskattat att kostnaderna för den utökade bemanningen kommer att uppgå till åtminstone omkring 3 miljoner kronor årligen i 2026 års löneläge, vilket kommer att belasta anslaget 6:2 Justitiekanslern. Utredningen godtar dessa beräkningar och bedömer att ytterligare medel behöver tillskjutas.

År 2023 betalade Justitiekanslern ersättningar om sammanlagt 100 miljoner kronor (inklusive ombudskostnader och ränta), vilket belastade anslaget 1:12 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m. Under samma år jämkades ersättningen för lidande med omkring 10 miljoner kronor. Med hänsyn till att jämkning alltså kommer att kunna ske i uppskattningsvis dubbelt så många fall som tidigare kan kostnaderna på anslaget Kostnader för vissa skaderegleringar m.m. beräknas minska med 10 miljoner kronor. De ökade kostnaderna på anslaget Justitiekanslern kan alltså finansieras helt genom besparingar på anslaget Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.

Övriga konsekvenser

Förslagen är könsneutrala, eftersom bestämmelserna gäller lika för kvinnor och män. I praktiken är det emellertid i betydligt större utsträckning män än kvinnor som frihetsberövas med anledning av brottsmisstankar. Förslagen kan dock inte anses ha någon nämnvärd påverkan på jämställdheten.

Om den skadelidande är yngre än 18 år kan, enligt förslaget, vid ersättningens bestämmande hänsyn tas till att barn är särskilt känsliga för de konsekvenser som ett frihetsberövande kan medföra. De föreslagna begränsningarna i rätten till ersättning strider inte mot barnkonventionen och är förenliga med Europakonventionen (se avsnitt 9.3.1).

Genom att jämkning möjliggörs i fler fall kan ersättning på grund av en frihetsinskränkning i större utsträckning nekas eller sättas ned när det finns kopplingar till brottslighet. Risken minskar därmed för att statliga medel ska användas i kriminella sammanhang. Förslagen kan på det sättet ha en viss positiv effekt på brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Förslagen bedöms inte medföra konsekvenser i övrigt av det slag som anges i kommittéförordningen eller förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning. De är förenliga med EU-rätten.

12.8 Förslagen som gäller skydd för barns tillgångar

Bedömning: Förslaget om att utbetalningar från Kronofogdemyndigheten till omyndiga ska göras till spärrat konto skyddar barns tillgångar från otillbörlig användning från vårdnadshavarna sida. Detta är positivt ur ett barnrättsperspektiv. Förslaget bedöms inte medföra ökade kostnader för det allmänna.

Skälen för bedömningen

Problemet och vad som eftersträvas

Vissa större utbetalningar till omyndiga ska göras till spärrade bankkonton, så att uttag från föräldrarnas sida kräver överförmyndarens samtycke. Detta gäller bl.a. utbetalningar från försäkringsgivare på grund av försäkringsfall och från Brottsoffermyndigheten på grund av rätt till brottsskadeersättning. Däremot finns inget sådant krav för utbetalningar som Kronofogdemyndigheten gör av medel som har influtit från utmätning hos en gäldenär. Det finns därför en risk för att föräldrarna ska missbruka sådana tillgångar, t.ex. när utmätningen har skett för betalning av ett skadestånd som barnet har tillerkänts. Utredningens förslag syftar till att skydda sådana tillgångar från att slösas bort eller användas för onödiga ändamål. Frågan behandlas i avsnitt 10.4.1.

Förslaget och alternativa lösningar

Utredningen föreslår att den skyldighet som bl.a. försäkringsgivare och Brottsoffermyndigheten har att sätta in medel som tillfaller en omyndig person på ett spärrat bankkonto ska utsträckas till att omfatta även Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av medel som har influtit genom utmätning. Kronofogdemyndigheten ska

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

underrätta överförmyndaren innan utbetalning sker till någon som är under 18 år. Förslaget och alternativa lösningar redovisas i avsnitt 10.4.1.

Konsekvenser för enskilda

De föreslagna ändringarna syftar till att motverka att omyndigas tillgångar används på ett sätt som inte är till deras fördel. De förhindrar också att medel från utmätning sammanblandas med andra tillgångar som vårdnadshavarna förvaltar. Förslagen bedöms vara till barnets bästa och således förenliga med barnkonventionen (artiklarna 3 och 36).

Konsekvenser för det allmänna

För Kronofogdemyndigheten innebär förslaget att utbetalningar som överstiger ett prisbasbelopp, eller som tillkommer den omyndige med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska göras till ett spärrat bankkonto. När utbetalningen görs ska en anmälan genast ske till förmyndaren och överförmyndaren. Enligt utredningens förslag ska Kronofogdemyndigheten skicka en underrättelse till överförmyndaren även vid utbetalningar av lägre belopp. De föreslagna ändringarna avviker inte från de rutiner som i dag tillämpas enligt en frivillig överenskommelse (se avsnitt 10.3.2 och 10.4.1). Några tillkommande kostnader bedöms därför inte uppkomma för Kronofogdemyndigheten eller överförmyndarna.

Med en direktinsättning på ett spärrat konto behöver överförmyndaren inte fatta några beslut förrän en eventuell ansökan om uttagsmedgivande kommer in. En sådan ordning kan således antas innebära en viss minskad administrativ belastning jämfört med de rutiner som tillämpas i dag (se avsnitt 10.3.2 och 10.4.1).

Övriga konsekvenser

Underrättelseskyldigheten gentemot överförmyndaren innebär att personuppgifter behöver överföras. Personuppgiftsbehandlingen innebär dock inte några beaktansvärda integritetsrisker. Ändamålet

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

med behandlingen är att skydda omyndigas tillgångar från otillbörlig användning. Personuppgiftsbehandlingen är proportionerlig i förhållande till behovet av underrättelseskyldigheten och det som eftersträvas med förslaget. Genom den föreslagna regleringen finns det rättslig grund för behandlingen (jfr artikel 6.1 c och e samt artikel 6.3 dataskyddsförordningen).

Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser i övrigt av det slag som anges i kommittéförordningen eller förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning. Förslagens påverkan på det kommunala självstyret är högst marginell. Förslagen är förenliga med EU-rätten.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

16 kap. Tillsyn över förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet

11 §

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde som överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag ska även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. PEPP-sparinstitut vid utbetalning från sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238,

4. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (2014:322),

5. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800),

6. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten, *och*

7. Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av influtna medel i mål om utmätning.

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

det belopp som anges i första stycket eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i första–fjärde styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra–fjärde styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som har tagits inom ramen för en rörelse.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandlingar till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att förvalta egendom eller för vilken det har förordnats förvaltare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när medel som tillfaller en omyndig person, eller en person för vilken det utsetts god man eller förvaltare, ska sättas in på bankkonto med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Enligt *andra stycket sjunde punkten*, som är ny, omfattas utbetalningar från Kronofogdemyndigheten av influtna medel i mål om utmätning av den angivna skyldigheten. Skyldigheten att betala till ett spärrat konto gäller belopp som överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller som omfattas av villkor om särskild överförmyndarkontroll.

Övervägandena finns i avsnitt 10.4.1.

13.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

33 kap. Om inlaga i rättegång och om delgivning

6 b §

Tillgänglighetsdelgivning enligt 52–54 §§ delgivningslagen (2010:1932) får användas för att delge

1. den misstänkte en underrättelse om slutförd förundersökning enligt 23 kap. 18 a § första stycket,

2. den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål,

3. vårdnadshavare stämning och andra handlingar i ett brottmål där skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) kan komma att framställas, och

4. den dömde handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom enligt 27 kap. 6 § brottsbalken eller av skyddstillsyn enligt 28 kap. 9 § samma balk.

Informationen om tillgänglighetsdelgivning får delges av någon av de tjänstemän som anges i 6 § tredje stycket eller, i fall som avses i första stycket *4*, av en anställd inom Kriminalvården med anledning av myndig-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

hetens beslut att anmäla till åklagare, eller begära att åklagare för talan om, att påföljden ska undanröjas.

I paragrafen anges i vilka fall tillgänglighetsdelgivning får användas.

I *första stycket tredje punkten*, som är ny, har det införts en möjlighet att använda tillgänglighetsdelgivning för att delge vårdnadshavare stämning och andra handlingar i ett brottmål där skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) kan komma att framställas.

I *andra stycket* har, som en följdändring, hänvisningen till den tredje punkten bytts ut mot en hänvisning till fjärde punkten.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.4.

49 kap. Om rätten att överklaga en tingsrätts domar och beslut och om prövningstillstånd

13 §

För att hovrätten ska pröva tingsrättens dom i brottmål, såvitt avser annat än enskilt anspråk, krävs inte prövningstillstånd i andra fall än då den tilltalade genom domen

1. som enda påföljd dömts till böter, eller
2. frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader.

Har tingsrätten i en dom i brottmål även prövat enskilt anspråk mot den tilltalade krävs inte prövningstillstånd i den delen, om

1. ett överklagande avser frågan om den tilltalade ska dömas för den åtalade gärning som det enskilda anspråket hänför sig till, och
2. prövningstillstånd meddelas i den frågan eller sådant prövningstillstånd inte krävs.

Om prövningstillstånd enligt andra stycket inte krävs för enskilt anspråk mot den tilltalade, krävs inte heller prövningstillstånd för motsvarande skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) mot hans eller hennes vårdnadshavare.

Kravet på prövningstillstånd enligt första stycket gäller inte om domen överklagas av justitiekanslern eller en justitieombudsman.

Det som sägs i första–tredje styckena gäller även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

För att hovrätten i brottmål ska pröva tingsrättens slutliga beslut eller beslut som får överklagas särskilt krävs inte prövningstillstånd.

I paragrafen anges när det krävs prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva tingsrättens domar och beslut i brottmål.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Enligt andra stycket krävs det inte prövningstillstånd för det enskilda anspråket, om överklagandet avser frågan om den tilltalade ska dömas för den gärning som det enskilda anspråket hänför sig till, och prövningstillstånd meddelas i den frågan eller sådant prövningstillstånd inte krävs.

Tredje stycket är nytt. Av detta framgår att om det inte krävs prövningstillstånd enligt andra stycket för det enskilda anspråket mot den tilltalade, krävs det inte heller prövningstillstånd för motsvarande enskilda anspråk mot dennes vårdnadshavare. Bestämmelsen är tillämplig på sådana anspråk som framställs med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207). Om det enskilda anspråket således ska prövas mot den tilltalade, krävs det inte prövningstillstånd för att pröva det även mot vårdnadshavaren. Detta gäller oavsett om det är vårdnadshavaren eller målsäganden som har överklagat.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.4.

13.3 Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

3 kap. Skadeståndsansvar för annans vållande och för det allmänna

5 §

En förälder som har vårdnaden om ett barn ska ersätta

1. personskada, sakskada *eller ren förmögenhetsskada* som barnet vållar genom brott,
2. skada på grund av att barnet kränker någon annan på sätt som anges i 2 kap. 3 §, och
3. skada som barnet orsakar och som ersätts enligt 2 kap. 3 a §.

Förälderns ansvar enligt första stycket är för varje skadehändelse begränsat till en *tredjedel* av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller för det år då skadehändelsen inträffade. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, gäller begränsningen för dem gemensamt.

Om beloppet som anges i andra stycket inte räcker till full ersättning åt flera som lidit skada till följd av skadehändelsen, ska ersättningen sättas ned med samma kvotdel för var och en av de skadelidande.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vårdnadshavares ansvar för skador som deras barn orsakar genom brott.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

I *första stycket första punkten* har det lagts till att en vårdnadshavares skadeståndsansvar även omfattar ren förmögenhetsskada som barnet vållar genom brott.

Beloppsbegränsningen per skadehändelse i *andra stycket* har höjts till en tredjedel av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.2.

13.4 Förslaget till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

Övriga bestämmelser

32 §

Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får *inte utmätas* för den skadelidandes skuld, *utom när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.* Utmätning av livräntebelopp kan dock ske enligt vad som *föreskrivs* i 7 kap. utsökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut gäller 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Försäkringsanstalt får kvitta fordran på självriskbelopp enligt 21 § mot försäkringstagarens fordran hos anstalten. Fordran på ersättning som avses i 24 § andra stycket får kvittas mot fordran som innehas av den försäkringspliktige.

Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får ej i vidare mån än som följer av 19 § överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. utmätningsförbud för fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada.

I *första stycket* har utmätningsförbudet begränsats på så sätt att det inte gäller om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. I sådana fall får utmätning alltså ske, trots att trafikskadeersättningen gäller personskada. Med ”skadestånd på grund av brott” avses detsamma som i 5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken (se prop. 2021/22:198 s. 50 f.).

Paragrafen har vidare ändrats språkligt.

Övervägandena finns i avsnitt 5.7.3.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

13.5 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

3 kap. Exekutionstitlar

6 §

Annan dom varigenom betalningsskyldighet har ålagts än som avses i 5 § får verkställas genast, om inte gäldenären hos Kronofogdemyndigheten

1. nedsätter pengar till belopp som svarar mot betalningsskyldigheten den dag nedsättningen sker jämte förrättningskostnader eller
2. som pant ställer ett motsvarande tillgodohavande hos bank eller kreditmarknadsföretag jämte den ränta som belöper på tillgodohavandet för tiden därefter eller
3. när domen har meddelats av underrätt ställer annan säkerhet för betalningsskyldigheten jämte förrättningskostnader.

Fullgör gäldenären vad som nu har sagts först sedan åtgärd har vidtagits för verkställighet av domen, *ska* åtgärden återgå, om det kan ske.

Om gäldenären begär det, ska belopp som har nedsatts enligt första stycket 1 genast betalas ut till motparten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om verkställighet av betalningsdomar som inte har fått laga kraft.

Av första stycket framgår att domen får verkställas genast, om inte gäldenären nedsätter pengar eller ställer säkerhet enligt punkterna 1–3.

Enligt *tredje stycket*, som är nytt, ska pengar som har nedsatts enligt första stycket 1, genast betalas ut till motparten, om gäldenären begär det. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas i de fall gäldenären, genom förmedling av Kronofogdemyndigheten, snabbt önskar reglera sin skuld till motparten, innan domen har fått laga kraft. Ändringen tar främst sikte på betalning av brottsskadestånd men har getts ett generellt tillämpningsområde.

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.2 och 4.5.3.

4 kap. Utmätning

11 §

Har två eller flera sökt utmätning mot samma gäldenär, ska utmätning för fordringarna ske samtidigt, om inte utmätning för någon av fordringarna därigenom fördröjs oskäligt.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Om utmätningen avser *sådan ersättning som* får utmätas endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller första stycket endast för sådana fordringar.

Bestämmelserna i 7 kap. 17 § första stycket om jämkning av underhållsbidrag vid utmätning av lön tillämpas även vid annan utmätning.

I paragrafen finns bestämmelser om förfarandet när flera borgenärer har ansökt om utmätning mot samma gäldenär.

Andra stycket har ändrats som en följd av att fler ersättningar än tidigare får utmätas, om fordringen avser skadestånd på grund av brott. Av bestämmelsen följer att endast sökande med fordringar som avser skadestånd på grund av brott i sådana fall har rätt till samtidig utmätning av sådan ersättning, förutsatt att utmätning för någon av fordringarna inte därigenom fördröjs oskäligt (jfr prop. 2021/22:198 s. 49).

5 kap. Undantag från utmätning

7 §

Skadestånd, som tillkommer gäldenären med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant, får inte utmätas medan skadeståndet innestår hos den som ska betala ut det. Om skadeståndet har bestämts att betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning rätten till livräntan.

När skadeståndet har betalats ut får det som hålls avskilt inte utmätas, om skadeståndet ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller, i annat fall, om mindre än två år har gått från utbetalningen.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förbud mot utmätning av vissa skadestånd.

I *tredje stycket* har undantaget från utmätningsförbudet enligt första och andra styckena utvidgats till att omfatta samtliga skadestånd som avses med paragrafen. På samma sätt som hittills gäller undantaget från utmätningsförbudet dock endast i förhållande till utmätningsfordringar som avser skadestånd på grund av brott (se prop. 2021/22:198 s. 50 f.).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Även om utmätningsförbudet enligt första och andra styckena inte gäller har dock gäldenären kvar ett grundläggande skydd mot utmätning genom beneficiereglerna i 1 och 2 §§.

Övervägandena finns i avsnitt 5.7.3.

13.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

6 §

Ersättning enligt 2–5 §§ *kan vägras eller sättas ned*, om

1. den skadelidandes eget handlande eller beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning,

2. den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring, eller

3. det annars med hänsyn till *omständigheterna inte är skäligt* att ersättning lämnas.

Ersättning får inte vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.

Om tiden för frihetsinskränkning har avräknats eller annars beaktats vid fastställande eller verkställighet av brottspåföljd, kan ersättningen sättas ned efter vad som är skäligt.

Av paragrafen framgår att statens ersättningsskyldighet kan falla bort eller sättas ned i vissa fall när det inte är skäligt att ersättning lämnas. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.3.

Enligt *första stycket första punkten* kan ersättningen jämkas, om den skadelidandes eget handlande eller beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning. Punkten motsvarar delvis de hittillsvarande första och tredje styckena, men utrymmet för jämkning har i vissa avseenden utökats.

Bestämmelsen kan bli tillämplig t.ex. om någon har lämnat ett oriktigt erkännande och felaktigt har angett sig själv som skyldig till brott. Enligt den nya lydelsen måste jämkning i dessa fall inte ske till noll. Utgångspunkten bör dock vara att den som genom egna åtgärder har orsakat ett ingripande som annars inte skulle ha ägt rum inte ska tillerkännas någon ersättning alls. (Jfr prop. 1997/98:105 s. 54.)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Skäl för jämkning kan vidare finnas när en person genom sitt eget handlande eller beteende har dragit misstankarna till sig, och han eller hon också insåg eller borde ha insett detta. Utöver de exempel som nämns i tidigare förarbeten (se a. prop. s. 54 f.) kan så vara fallet bl.a. när personen har medverkat i en gärning på ett sätt som är nära gränsen för det brottsliga, utan att förfarandet har varit straffbart. Det kan vara fråga om situationer då personen bevisligen har deltagit i brottsförberedelser eller har befunnit sig på platsen för en gärning tillsammans med personer som utfört den. Andra exempel kan vara att personen har kommunicerat via krypterade chattar, haft bilder i sin telefon där han eller hon poserar med exempelvis vapen eller narkotika, att personen har burit skyddsväst vid gripandet eller då har färdats i en bil tillsammans med andra som han eller hon vet – eller borde ha insett – är gängkriminella. Den skadelidande kan exempelvis också ha befattat sig med vad han eller hon borde ha förstått var vapen eller narkotika. Även den situationen att personen har befattat sig med vad han eller hon trott var vapen eller narkotika kan aktualisera en tillämpning av bestämmelsen.

Ersättning ska, i enlighet med vad som anges i äldre förarbeten, kunna vägras eller sättas ned i situationer där den skadelidande till följd av sitt eget handlande eller beteende har stått i ett sådant förhållande till det misstänkta brottet att ingripandet mot honom eller henne har varit klart motiverat (se a. prop. s. 26). Personens eget handlande eller beteende ska ha innefattat ett medvetet risktagande, och beslutet om frihetsinskränkning ska ha framstått som en förutsebar följd av handlandet eller beteendet. Precis som hittills ska inte den som ofrivilligt har uppträtt på ett sådant sätt att ett ingripande har skett drabbas av jämkningsregeln (se a. prop. s. 55). Det får i det enskilda fallet göras en bedömning av om det föreligger en sådan grad av eget vållande på den skadelidandes sida att det är skäligt att ersättningen jämkas.

Den s.k. oskuldspresumtionen utgör hinder mot att ersättning vägras eller sätts ned med hänvisning till att personen i fråga har, eller misstänks ha, gjort sig skyldig till brott (jfr andra stycket).

Det sagda utesluter inte att det beteende som läggs till grund för jämkning i vissa fall helt eller delvis kan överensstämma med det agerande som åklagaren har angett i gärningsbeskrivningen.

Så kan vara fallet när det egna beteendet i objektiv mening har utgjort ett brottsligt handlande men personen inte har dömts på

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

grund av bristande uppsåt till något gärningsmoment. Det kan till exempel handla om att personen har transporterat eller förvarat narkotika, men saknat uppsåt till att det var narkotika. Jämkning kan då ske om omständigheterna varit sådana att personen har agerat grovt oaktsamt, till exempel om denne utfört gärningen mot betalning eller efter instruktioner av en okänd person.

Ett annat exempel på när jämkning kan grundas på ett beteende som helt eller delvis överensstämmer med det agerande som åklagaren angett i gärningsbeskrivningen är när den som varit frihetsberövad aktivt har deltagit i planering av allvarlig brottslighet, men där personen i fråga frikänts på grund av att det brister i någon av förutsättningarna för straffansvar. Det kan exempelvis bero på att personen inte anses ha befattat sig med ett hjälpmedel på det sätt som krävs för att det ska vara fråga om förberedelse till brott, eller att ett försök att anstifta någon annan att begå ett brott har saknat tillräcklig konkretion för att det ska anses utgöra stämpling (jfr 23 kap. 2 § brottsbalken). Även om den tilltalade i sådana fall är att anse som oskyldig, kan hans eller hennes eget beteende göra att det skulle framstå som oskäligt om statlig ersättning utgick.

Det hittillsvarande kravet på orsakssamband har ändrats på så sätt att ”föranlett” har ersatts med ”inverkat på”. Det krävs inte att den skadelidandes eget handlande eller beteende har varit avgörande för beslutet om frihetsinskränkning, utan det är tillräckligt att det har haft betydelse vid den prövningen. Det kan alltså ha utgjort en av flera omständigheter som tillsammans har legat till grund för frihetsinskränkningen.

Första stycket andra punkten motsvarar i huvudsak det hittillsvarande andra stycket. Kravet på synnerliga skäl för att underlåta jämkning har dock tagits bort. I stället gäller att ersättning kan vägras eller sättas ned, om den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring. På samma sätt som hittills ska det vara fråga om att den skadelidande har gjort sig skyldig till någon form av obstruktion. Det finns dock inte något krav att denna obstruktion ska ha varit orsak till att de frihetsinskränkande åtgärderna har vidtagits.

Av *första stycket tredje punkten* framgår att ersättningen också kan vägras eller sättas ned, om det annars med hänsyn till omständigheterna inte är skäligt att ersättning lämnas. Till skillnad från vad

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

som gällt hittills förutsätts inte att jämkning sker endast i klara fall av oskälighet, men bestämmelsen är fortfarande avsedd att tillämpas med restriktivitet. Således kan till exempel det förhållandet att den skadelidande tillhör en kriminell gruppering inte ensamt motivera jämkning.

På samma sätt som hittills kan anledning till jämkning finnas när det är klarlagt att en frihetsberövad person har begått ett visst brott men åtal inte väcks på grund av att preskription senare har inträtt eller att åtalsunderlåtelse har meddelats (se prop. 1997/98:105 s. 55 och NJA 2013 s. 1003 p. 13). Ytterligare ett exempel på när bestämmelsen kan aktualiseras är när en person har frikänts från de brottsmisstankar som har föranlett ett beslut om häktning, men han eller hon samtidigt har dömts för annan brottslighet som är häktningsgrundande (jfr prop. 1974:97 s. 66 och 85). Nedsättning av ersättningen i skälig omfattning bör då kunna ske, oavsett om misstankarna kring denna andra brottslighet var kända vid tiden för den aktuella häktningen, och oberoende av om dessa har ett nära samband med de misstankar som utgjorde grund för frihetsberövandet. Jämkning bör i en sådan situation också kunna ske, om personen i fråga faktiskt varit häktad för den brottslighet som han eller hon döms för, men under en kortare period än som varit möjligt.

Eftersom omständigheterna kan variera i hög grad går det inte att förutse alla typer av situationer då bestämmelsen kan aktualiseras. Den närmare avgränsningen av tillämpningsområdet får utvecklas i rättstillämpningen.

Av *andra stycket*, som motsvarar andra meningen i det hittillsvarande tredje stycket, framgår att ersättning inte får vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd (se prop. 1997/98:105 s. 55).

Tredje stycket motsvarar det hittillsvarande fjärde stycket.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

7 §

Ersättning enligt 2–5 §§ lämnas för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande.

Ersättning för lidande bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter.

I paragrafen anges vilka skador som är ersättningsgilla när lagens ansvarsbestämmelser i 2–5 §§ är tillämpliga. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.4.

I *andra stycket*, som är nytt, anges vissa generella riktlinjer för hur ersättning för lidande enligt första stycket ska bestämmas. I huvudsak ska ersättningen bestämmas efter en objektiv bedömning. Omständigheter i det enskilda fallet som påverkar graden av lidande kan dock motivera ett högre eller lägre belopp. Av bestämmelsen framgår att ersättning för lidande ska bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet. Att frihetsinskränkningens art ska beaktas betyder att ersättningens storlek kan variera beroende på vilken typ av rörelsebegränsning som det har varit fråga om. Ett reseförbud är exempelvis betydligt mindre påfrestande än ett frihetsberövande som har verkställts på häkte eller anstalt. Vidare ska frihetsinskränkningens varaktighet påverka bedömningen. Ju längre en frihetsinskränkning har pågått, desto större är typiskt sett lidandet. En längre tids frihetsinskränkning bör därför ge högre ersättning än ett mera kortvarigt. Däremot bör, som utgångspunkt, den månatliga eller årliga ersättningen vara konstant och således inte påverkas av frihetsberövandets längd.

Vid sidan av frihetsinskränkningens art och varaktighet kan andra omständigheter beaktas. Det kan då vara fråga om förhållanden som mera påtagligt har förvärrat lidandet under frihetsberövandet och medfört att den enskilde utsatts för särskilt stora påfrestningar. Det kan exempelvis handla om att den frihetsberövade var ung – yngre än 18 år – och därför särskilt känslig för de konsekvenser som t.ex. en häktning kan medföra. Det kan också ha varit så att den enskilde har varit häktad under en längre tid med omfattande restriktioner eller att han eller hon under en längre tid har fått kvarbli i arresten trots att han eller hon häktats. Ett annat förhållande som kan beaktas i detta sammanhang, men i motsatt riktning, är om det kvarstår en fällande dom mot den enskilde, framför allt

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

i ett fall då han eller hon efter resning inte har blivit frikänd utan i stället fått en lindrigare påföljd. Det kan då finnas anledning att ge en lägre ersättning än annars.

Som utgångspunkt bör däremot allvarligheten i den misstänkta brottslighet som frihetsberövandet grundat sig på inte påverka ersättningens storlek. Det bör normalt heller inte göras skillnad mellan olika individer beroende på om de tidigare har dömts för brott eller med hänsyn till deras levnadssätt.

Som en grundläggande förutsättning gäller att ersättningen i det enskilda fallet ska vara skälig. Om exempelvis flera försvårande faktorer spelar in vid prövningen kan dessa behöva vägas samman i en helhetsbedömning av lidandet så att slutresultatet blir rimligt.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.
2. De nya bestämmelserna tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men inte har upphört före denna tidpunkt.

Enligt *första punkten* träder lagändringarna i kraft den 1 september 2026.

Av *andra punkten* följer att de nya bestämmelserna ska tillämpas på frihetsinskränkningar som har beslutats före ikraftträdandet och som fortfarande pågår vid ikraftträdandet. Om frihetsinskränkningen däremot har upphört före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

Övervägandena finns i avsnitt 11.1 och 11.2.

13.7 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

15 kap. Förhållandet till borgenärerna

10 §

Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring *ska* tillfalla den försäkrade, får försäkringen och ersättning som utfaller från den inte utmätas för försäkringstagarens eller den försäkrades skulder, *utom när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott*. När ersättning betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Trots det som sägs i första stycket får ett ersättningsbelopp som har tillfallit den försäkrade och som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den försäkrades skulder. När två år har gått sedan beloppet skulle betalas, får också det som hålls avskilt utmätas till den del beloppet inte behövs för den försäkrades försörjning eller för att fullgöra underhållsskyldighet som åvilar honom.

Om ersättning *ska* tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas vad som gäller enligt 3–7 och 9 §§ om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som bara avser dödsfall och av ersättning som utfaller från livförsäkring.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utmätningsförbud i vissa fall för sjuk- och olycksfallsförsäkring och ersättning från sådan försäkring.

Första stycket har ändrats på så sätt att utmätningsförbudet inte gäller om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. I sådana fall får utmätning alltså ske. Med ”skadestånd på grund av brott” avses detsamma som i 5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken (se prop. 2021/22:198 s. 50 f.).

Paragrafen har vidare justerats språkligt.

Övervägandena finns i avsnitt 5.7.3.

13.8 Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Förhållandet till annan ersättning

10 §

Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas

1. skadestånd som har betalats på grund av skadan,

2. försäkringsersättning som har betalats eller som den skadelidande annars har rätt till på grund av skadan, och

3. europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel som har betalats på grund av skadan.

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottsskadeersättningen.

Paragrafen anger brottsskadeersättningens förhållande till annan ersättning.

Det hittillsvarande första stycket har tagits bort. Det innehöll en bestämmelse om att brottsskadeersättning betalas endast till den

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Bestämmelsen gav uttryck för den s.k. subsidiaritetsprincipen. I paragrafens nya lydelse har bestämmelsen tagits bort och räckvidden av principen inskränkts.

Det nya *första stycket* motsvarar delvis det hittillsvarande andra stycket.

Av *första punkten* framgår att skadestånd som har betalats på grund av skadan, liksom hittills, ska avräknas när brottsskadeersättningen bestäms. Det spelar ingen roll om det är den skadeståndsskyldige själv eller någon annan som har erlagt betalning. Om den skadelidande har fått betalning ur förverkade medel ska även belopp som erhållits från Polismyndigheten avräknas.

Till skillnad från vad som gällt hittills ska någon avräkning däremot inte göras för skadestånd som den skadelidande bedöms kunna få betalat i framtiden. I de fall då det finns en dom på skadestånd behöver brottsoffret alltså inte längre ha ansökt om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten för att visa att gärningspersonen saknar betalningsförmåga. Och i de fall då det saknas en dom, t.ex. på grund av att gärningspersonen inte har kunnat identifieras eller lokaliseras, behöver brottsoffret inte på annat sätt visa att skadeståndet inte kan förväntas bli betalat. Om allmänt åtal har väckts eller kan förväntas komma att väckas, kommer frågan om brottsskadeersättning emellertid normalt inte att prövas förrän det finns ett lagakraftvunnet avgörande i skuldfrågan (jfr 1 §).

Inte heller när det gäller t.ex. skadestånd som vårdnadshavare kan vara skyldiga att betala enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) finns det något krav på att brottsoffret ska visa bristande betalningsförmåga för att brottsskadeersättning ska kunna betalas ut. Att brottsoffret kan ha rätt och möjlighet till betalning av hela eller delar av skadeståndet från gärningspersonens vårdnadshavare påverkar alltså inte rätten till brottsskadeersättning så länge som någon betalning inte har erlagts.

Av 16 § följer dock att en ansökan om brottsskadeersättning, som utgångspunkt, får prövas endast om den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare samt fått anspråket prövat. I de fall då allmänt åtal har väckts måste alltså den skadelidande i normalfallet i brottmålet framställa ett skadeståndsanspråk

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

för att brottsskadeersättning sedan ska kunna betalas ut efter domen. Se vidare kommentaren till den paragrafen.

Enligt *andra punkten* ska försäkringsersättning avräknas från brottsskadeersättningen. Avräkning ska, precis som hittills, göras inte bara för försäkringsersättning som faktiskt har betalats ut, utan även för sådan som ännu inte har betalats men som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Försäkringsfrågan behöver således vara utredd innan brottsskadeersättning kan komma i fråga.

Tredje punkten motsvarar andra meningen i det hittillsvarande andra stycket.

Andra stycket motsvarar det hittillsvarande tredje stycket.

Övervägandena finns i avsnitt 3.6.2.

Förutsättningar för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning

16 §

En ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt
2. den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

Om det har väckts allmänt åtal för brottet, får en ansökan om brottsskadeersättning prövas endast om den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) samt anspråket har prövats i ett avgörande som har fått laga kraft. Det gäller dock inte om den skadelidande haft giltig anledning till att ha avstått från en sådan prövning i domstol.

Om den skadelidande har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte men inte mot dennes vårdnadshavare, får ansökan, trots det som sägs i andra stycket, prövas i den utsträckning som den överstiger vad vårdnadshavarna hade haft att betala.

Paragrafen uppställer vissa krav för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas.

Enligt *första stycket*, som är oförändrat, krävs för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas bl.a. att brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet.

Det *andra stycket*, som är nytt, gäller den situationen att brottsanmälan har lett till att det har väckts allmänt åtal mot den miss-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

tänkta gärningspersonen. I sådana fall krävs för att ansökan om brottsskadeersättning ska få prövas att den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk med anledning av brottet. Ett sådant anspråk riktas i första hand mot den misstänkta gärningspersonen. Om den misstänkte var under 18 år vid brottet, och det i övrigt föreligger förutsättningar för principalansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207), ska den skadelidande också begära skadestånd från vårdnadshavarna.

Något motsvarande krav på att talan ska ha förts även mot t.ex. den misstänktes eventuella arbetsgivare som kan ha principalansvar enligt 3 kap. 1 § skadeståndslagen gäller däremot inte.

Om det har förordnats ett målsägandebiträde för den skadelidande, är det målsägandebiträdets uppgift att hjälpa till med skadeståndstalan. I annat fall ankommer det normalt på åklagaren att föra målsägandens talan i den delen.

För att en ansökan om brottsskadeersättning ska få prövas räcker det inte med att skadeståndsanspråket har framställts utan detta ska också ha prövats av domstolen. Anspråket ska således inte ha återkallats under rättegången. Däremot behöver det inte ha prövats i sak, dvs. det kan ha bifallits av det skälet att yrkandet har medgetts.

Normalt sker prövningen i det brottmål där anspråket har framställts. Det kan emellertid förekomma att skadeståndsfrågan avskils från brottmålet och prövas i särskild ordning. I de fallen får ansökan om brottsskadeersättning prövas när skadeståndsfrågan har avgjorts i tvistemålet.

Kravet på att målsäganden ska ha fört talan om skadestånd gäller inte om han eller hon har haft giltig anledning till att avstå från en sådan prövning. Han eller hon kan ha avstått från en prövning genom att antingen inte framställa ett skadeståndsyrkande eller att senare återkalla det. Frågan om det funnits giltig anledning kan bedömas först efter att det finns ett lagakraftvunnet avgörande i skuldfrågan. Undantagsbestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt.

Giltig anledning kan framför allt finnas om det står klart att den som är skadeståndsskyldig saknar ekonomisk förmåga att betala ett skadestånd. Det kan vara gärningspersonen men också eventuella vårdnadshavare med principalansvar. Om Brottsoffermyndigheten kan konstatera att den skadeståndsskyldige inte skulle kunna betala ett skadestånd på grund av stora skulder och inga betalningsmöjlig-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

heter, bör avsaknaden av en dom på skadestånd således inte hindra en prövning av ansökan.

Ett annat exempel då rätt till brottsskadeersättning kan föreligga trots att det saknas en dom på skadestånd mot en skadeståndsskyldig är när målsäganden i ett brottmål med en misstänkt gärningsperson under 18 år har valt att återkalla ett yrkande mot dennes vårdnadshavare som har principalansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen. Giltig anledning till en sådan återkallelse kan finnas om vårdnadshavarna inte har kunnat delges anspråket och det därför inte har funnits förutsättningar för att pröva det i brottmålet. Att målsäganden inte har fört talan exempelvis på grund av bristande kännedom om reglerna om vårdnadshavares skadeståndsansvar kan däremot inte godtas som giltig anledning.

I mycket speciella fall kan det tänkas finnas andra giltiga skäl för att ett skadeståndsanspråk inte har framställts och prövats. Vilka dessa är får närmare utvecklas i rättstillämpningen.

Om den skadelidande beviljas brottsskadeersättning, kan Brottsoffermyndigheten regressvis rikta betalningskrav mot de ansvariga med anledning av de belopp som har betalats ut i brottsskadeersättning. Avsaknaden av en dom om skadeståndsskyldighet utgör inte hinder mot detta.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att en ansökan om brottsskadeersättning i en speciell situation får prövas, trots att det saknats giltig anledning till att den skadelidande avstått från en prövning av ett skadeståndsanspråk i domstol. Så är fallet om skadeståndstalan förts mot den misstänkte men inte mot dennes vårdnadshavare som har principalansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen. Ansökan får då prövas i den utsträckning som motsvarar den ersättningsgilla skadan med avdrag för vad vårdnadshavarna hade haft att betala. Prövningen av ansökan ska således endast omfatta den del som går utöver vad vårdnadshavarnas solidariska skadeståndsansvar uppgår till enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen.

Övervägandena finns i avsnitt 3.6.4.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Undantag från utmätning

32 §

Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för utmätning av brottsskadeersättning.

Av det nya *tredje stycket* följer att förbudet mot utmätning av brottsskadeersättning inte gäller om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. I sådana fall får utmätning alltså ske. Med ”skadestånd på grund av brott” avses detsamma som i 5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken (se prop. 2021/22:198 s. 50 f.).

Övervägandena finns i avsnitt 5.7.3.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2. De nya bestämmelserna i 16 § tillämpas inte på ansökningar om brottsskadeersättning, om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet. Vid prövning av sådana ansökningar gäller i stället 10 § i sin tidigare lydelse.

Enligt *första punkten* träder lagändringarna i kraft den 1 september 2026.

Av *andra punkten* framgår att de nya bestämmelserna i 16 § inte ska tillämpas om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet. Det innebär att om allmänt åtal har väckts före den 1 september 2026 får en ansökan om brottsskadeersättning prövas utan hinder av att skadeståndstalan inte har förts och prövats i domstol. Vid Brottsoffermyndighetens prövning av en sådan ansökan ska dock 10 § i dess lydelse före den 1 september 2026 tillämpas. Det betyder bl.a. att det från brottsskadeersättningen ska avräknas skadestånd som har betalats eller som bedöms bli betalat (prop. 2013/14:94 s. 79). I praktiken innebär det senare ledet att det också i dessa fall

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

regelmässigt kommer krävas att skadeståndsanspråk har framställts för att brottsskadeersättning ska kunna betalas ut. För att Brottsoffermyndigheten ska göra bedömningen att skadestånd inte kommer att bli betalt krävs nämligen oftast att brottsoffret kan åberopa en utredningsrapport från Kronofogdemyndigheten där det framgår att gäldenären vid verkställighet av en dom på skadestånd inte har haft utmätningsbara tillgångar till täckande av skadeståndsfordringen.

Övervägandena finns i avsnitt 11.1 och 11.2.

13.9 Det alternativa förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Förhållandet till annan ersättning

10 §

Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas skadestånd, *försäkringsersättning, europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § och annan ersättning av utländska statliga medel som har betalats på grund av skadan. Om det inte finns en dom eller ett godkänt strafföreläggande på skadestånd, avräknas också försäkringsersättning som den skadelidande annars har rätt till på grund av skadan.*

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottsskadeersättningen.

Paragrafen anger brottsskadeersättningens förhållande till annan ersättning.

Det hittillsvarande första stycket har tagits bort. Det innehöll en bestämmelse om att brottsskadeersättning betalas endast till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Bestämmelsen gav uttryck för den s.k. subsidiaritetsprincipen. I paragrafens nya lydelse har bestämmelsen tagits bort och räckvidden av principen inskränkts.

Det nya *första stycket* motsvarar delvis det hittillsvarande andra stycket. Av stycket framgår att skadestånd som har betalats på grund av skadan, liksom hittills, ska avräknas när brottsskadeersättningen bestäms. Det spelar ingen roll om det är den skadeståndsskyldige själv eller någon annan som har erlagt betalning. Om den skadelidande har fått betalning ur förverkade medel ska även belopp som erhållits från Polismyndigheten avräknas.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Till skillnad från vad som gällt hittills ska någon avräkning däremot inte göras för skadestånd som den skadelidande bedöms kunna få betalat i framtiden. I de fall då det finns en dom på skadestånd behöver brottsoffret alltså inte längre ha ansökt om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten för att visa att gärningspersonen saknar betalningsförmåga. Och i de fall då det saknas en dom, t.ex. på grund av att gärningspersonen inte har kunnat identifieras eller lokaliseras, behöver brottsoffret inte på annat sätt visa att skadeståndet inte kan förväntas bli betalat. Om allmänt åtal har väckts eller kan förväntas komma att väckas, kommer frågan om brottsskadeersättning dock normalt inte att prövas förrän det finns ett lagakraftvunnet avgörande i skuldfrågan (jfr 1 §).

Inte heller när det t.ex. gäller skadestånd som vårdnadshavare kan vara skyldiga att betala enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) finns det något krav på att brottsoffret ska visa bristande betalningsförmåga för att brottsskadeersättning ska kunna betalas ut. Att brottsoffret kan ha rätt och möjlighet till betalning av hela eller delar av skadeståndet från gärningspersonens vårdnadshavare påverkar alltså inte rätten till brottsskadeersättning så länge som någon betalning inte har erlagts.

Av 16 § följer dock att en ansökan om brottsskadeersättning, som utgångspunkt, får prövas endast om den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare samt fått anspråket prövat. I de fall då allmänt åtal har väckts måste alltså den skadelidande i normalfallet i brottmålet framställa ett skadeståndsanspråk för att brottsskadeersättning sedan ska kunna betalas ut efter domen. Se vidare kommentaren till den paragrafen.

Avräkning ska också, liksom hittills, göras för försäkringsersättning som brottsoffret har erhållit. Till skillnad från vad som gällt hittills ska avräkning däremot inte göras för försäkringsersättning som den skadelidande har rätt till men inte fått utbetald. Det sistnämnda gäller emellertid endast om det finns en dom eller ett godkänt strafföreläggande på skadestånd. Om ett sådant avgörande saknas, ska försäkringsfrågan på samma sätt som hittills vara utredd innan brottsskadeersättning kan betalas.

Andra stycket motsvarar det hittillsvarande tredje stycket.

Övervägandena finns i avsnitt 3.6.2.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Förutsättningar för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning

16 §

En ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt
2. den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

Om det har väckts allmänt åtal för brottet, får en ansökan om brottsskadeersättning prövas endast om den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) samt anspråket har prövats i ett avgörande som har fått laga kraft. Det gäller dock inte om den skadelidande haft giltig anledning till att ha avstått från en sådan prövning i domstol.

Om den skadelidande har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte men inte mot dennes vårdnadshavare, får ansökan, trots det som sägs i andra stycket, prövas i den utsträckning som den överstiger vad vårdnadshavarna hade haft att betala.

Paragrafen uppställer vissa krav för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas.

Enligt *första stycket*, som är oförändrat, krävs för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas bl.a. att brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet.

Det *andra stycket*, som är nytt, gäller den situationen att brottsanmälan har lett till att det har väckts allmänt åtal mot den misstänkta gärningspersonen. I sådana fall krävs för att ansökan om brottsskadeersättning ska få prövas att den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk med anledning av brottet. Ett sådant anspråk riktas i första hand mot den misstänkta gärningspersonen. Om den misstänkte var under 18 år vid brottet, och det i övrigt föreligger förutsättningar för principalansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207), ska den skadelidande också begära skadestånd från vårdnadshavarna.

Något motsvarande krav på att talan ska ha förts även mot t.ex. den misstänktes eventuella arbetsgivare som kan ha principalansvar enligt 3 kap. 1 § skadeståndslagen gäller däremot inte. Om det har förordnats ett målsägandebiträde för den skadelidande, är det målsägandebiträdets uppgift att hjälpa till med skadeståndstalan. I annat

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

fall ankommer det normalt på åklagaren att föra målsägandens talan i den delen.

För att en ansökan om brottsskadeersättning ska få prövas räcker det inte med att skadeståndsanspråket har framställts utan detta ska också ha prövats av domstolen. Anspråket ska således inte ha återkallats under rättegången. Däremot behöver det inte ha prövats i sak, dvs. det kan ha bifallits av det skälet att yrkandet har medgetts.

Normalt sker prövningen i det brottmål där anspråket har framställts. Det kan emellertid förekomma att skadeståndsfrågan avskils från brottmålet och prövas i särskild ordning. I de fallen får ansökan om brottsskadeersättning prövas när skadeståndsfrågan har avgjorts i tvistemålet.

Kravet på att målsäganden ska ha fört talan om skadestånd gäller inte om han eller hon har haft giltig anledning till att avstå från en sådan prövning. Han eller hon kan ha avstått från en prövning genom att antingen inte framställa ett skadeståndsyrkande eller att senare återkalla det. Frågan om det funnits giltig anledning kan bedömas först efter att det finns ett lagakraftvunnet avgörande i skuldfrågan. Undantagsbestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt.

Giltig anledning kan framför allt finnas om det står klart att den som är skadeståndsskyldig saknar ekonomisk förmåga att betala ett skadestånd. Det kan vara gärningspersonen men också eventuella vårdnadshavare med principalansvar. Om Brottsoffermyndigheten kan konstatera att den skadeståndsskyldige inte skulle kunna betala ett skadestånd på grund av stora skulder och inga betalningsmöjligheter, bör avsaknaden av en dom på skadestånd således inte hindra en prövning av ansökan.

Ett annat exempel då rätt till brottsskadeersättning kan föreligga trots att det saknas en dom på skadestånd mot en skadeståndsskyldig är när målsäganden i ett brottmål med en misstänkt gärningsperson under 18 år har valt att återkalla ett yrkande mot dennes vårdnadshavare som har principalansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen. Giltig anledning till en sådan återkallelse kan finnas om vårdnadshavarna inte har kunnat delges anspråket och det därför inte har funnits förutsättningar för att pröva det i brottmålet. Att målsäganden inte har fört talan exempelvis på grund av bristande kännedom om reglerna om vårdnadshavares skadeståndsansvar kan däremot inte godtas som giltig anledning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

I mycket speciella fall kan det tänkas finnas andra giltiga skäl för att ett skadeståndsanspråk inte har framställts och prövats. Vilka dessa är får närmare utvecklas i rättstillämpningen.

Om den skadelidande beviljas brottsskadeersättning, kan Brottsoffermyndigheten regressvis rikta betalningskrav mot de ansvariga med anledning av de belopp som har betalats ut i brottsskadeersättning. Avsaknaden av en dom om skadeståndsskyldighet utgör inte hinder mot detta.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att en ansökan om brottsskadeersättning i en speciell situation får prövas, trots att det saknats giltig anledning till att den skadelidande avstått från en prövning av ett skadeståndsanspråk i domstol. Så är fallet om skadeståndstalan förts mot den misstänkte men inte mot dennes vårdnadshavare som har principalansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen. Ansökan får då prövas i den utsträckning som motsvarar den ersättningsgilla skadan med avdrag för vad vårdnadshavarna hade haft att betala. Prövningen av ansökan ska således endast omfatta den del som går utöver vad vårdnadshavarnas solidariska skadeståndsansvar uppgår till enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen.

Övervägandena finns i avsnitt 3.6.4.

Regress

28 §

Om brottsskadeersättning betalas, inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det betalade beloppet samt på beloppet löpande ränta från betalningsdagen. Brottsoffermyndigheten får helt eller delvis efterge statens regressfordran, om det finns synnerliga skäl.

Staten inträder även i den skadelidandes rätt till annan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes fastän avräkning borde ha gjorts. *När det gäller försäkringsersättning med anledning av skadan inträder staten i den skadelidandes rätt oavsett om avräkning borde ha gjorts eller inte*.

Paragrafen reglerar statens regressrätt.

I *andra stycket* har en följdändring gjorts med anledning av att försäkringsersättning, som den skadelidande har rätt till men som inte har betalats när brottsskadeersättningen bestäms inte alltid ska avräknas enligt 10 §.

Övervägandena finns i avsnitt 3.6.2.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Undantag från utmätning

32 §

Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för utmätning av brottsskadeersättning.

Av det nya *tredje stycket* följer att förbudet mot utmätning av brottsskadeersättning inte gäller om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. I sådana fall får utmätning alltså ske. Med ”skadestånd på grund av brott” avses detsamma som i 5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken (se prop. 2021/22:198 s. 50 f.).

Övervägandena finns i avsnitt 5.7.3.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2. De nya bestämmelserna i 16 § tillämpas inte på ansökningar om brottsskadeersättning, om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet. Vid prövning av sådana ansökningar gäller i stället 10 § i sin tidigare lydelse.

Enligt *första punkten* träder lagändringarna i kraft den 1 september 2026.

Av *andra punkten* framgår att de nya bestämmelserna i 16 § inte ska tillämpas om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet. Det innebär att om allmänt åtal har väckts före den 1 september 2026 får en ansökan om brottsskadeersättning prövas utan hinder av att skadeståndstalan inte har förts och prövats i domstol. Vid Brottsoffermyndighetens prövning av en sådan ansökan ska dock 10 § i dess lydelse före den 1 september 2026 tillämpas. Det betyder bl.a. att det från brottsskadeersättningen ska avräknas skadestånd som har betalats eller som bedöms bli betalat (prop. 2013/14:94 s. 79). I praktiken innebär det senare ledet att det också i dessa fall

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

regelmässigt kommer krävas att skadeståndsanspråk har framställts för att brottsskadeersättning ska kunna betalas ut. För att Brottsoffermyndigheten ska göra bedömningen att skadestånd inte kommer att bli betalt krävs nämligen oftast att brottsoffret kan åberopa en utredningsrapport från Kronofogdemyndigheten där det framgår att gäldenären vid verkställighet av en dom på skadestånd inte har haft utmätningsbara tillgångar till täckande av skadeståndsfordringen.

Övervägandena finns i avsnitt 11.1 och 11.2.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av experten Mårten Schultz

Jag instämmer med utredningens förslag och de avvägningar som ligger bakom det men vill framföra en allmän synpunkt med anledning av utredningens ställningstagande i den del av uppdraget som rör vårdnadshavares ansvar.

Direktiven gav inte utredaren i uppdrag att göra en övergripande utvärdering av vårdnadshavaransvaret i 3 kap. 5 § skadeståndslagen och det fanns därför inget utrymme för att föreslå att regeln borde avskaffas, om nu utredaren hade landat i en sådan slutsats. (Jag utgår från premissen att utredningsuppdrag av detta slag ska bedrivas utifrån en lojal tolkning av direktiven och uppdraget.)

Enligt min mening talar starka skäl för en större utvärdering av regelverket kring skadeståndsansvar för skador orsakade genom barns och ungas brottslighet och vilka effekter dessa får och kan antas få i framtiden. Framför allt finns det anledning att se närmare på regeln om barns ansvar i 2 kap. 4 §, vårdnadshavarens ansvar enligt 3 kap. 5 § och den ekonomiska jämkningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen. (Däremot finns det som jag bedömer det inte något större behov av att granska vårdnadshavares tillsynsansvar.)

En utgångspunkt för åtskilliga lagstiftningsinitiativ under senare år har varit den förändrade brottsligheten och de samhällsproblem den medför. Till denna problembeskrivning hör dödligt våld med skjutvapen, sprängningar och att brottsligheten kryper längre ned i åldrarna. Under senare år har flera fall av allvarliga, emellanåt extrema, brott utförts av barn. Detta har föranlett lagstiftningsinitiativ på straffrättens område, bl.a. i syfte att ge domstolarna möjligheter att döma unga lagöverträdare till strängare straff.

En bieffekt av det straffrättsliga reformarbetet är att vissa skadestånd påverkas. Skadestånd för kränkning (2 kap. 3 § skadestånds-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

lagen) utgår vid brott. Den straffrättsliga synen på brottslighetens straffvärde påverkar nivån på ersättningen. Under senare år har vidare skadeståndsrättsliga reformer medfört att domstolarna (och Brottsoffermyndigheten) landar i helt andra belopp än för några år sedan.[1] Kränkningsschablonerna har i princip fördubblats.[2] Särskild anhörigersättning, en ny form av rent ideellt skadestånd som framför allt tar sikte på efterlevande till mordoffer, har tillkommit (2 kap. 3 a § skadeståndslagen).

Kombinationen av att fler unga begår allt allvarligare brott, att straffrätten förändrats när det gäller unga lagöverträdare och att brottsoffers rätt till skadestånd har stärkts medför en risk för att unga som begått brott går in i vuxenlivet med skulder som de kanske aldrig kan betala. Det kan påverka deras återanpassning i samhället.[3]

Det innebär också, särskilt när det gäller barn som ingår i kriminella nätverk och återkommande begår brott, att vårdnadshavare kan riskera att hamna i skuldfällor till följd av skadeståndsskulder.

Det här ska inte betraktas som rättspolitiska invändningar mot de straffrättsliga och skadeståndsrättsliga reformer som nuvarande och förutvarande regering genomfört. Tvärtom är jag överlag positivt inställd till dessa förändringar av rättsläget, inte minst när det gäller skadeståndsrätten. Det framstår icke desto mindre som att det finns behov av att undersöka vilka samhälleliga effekter dessa utvecklingslinjer får eller kan få för återanpassningen av unga som begår brott och för deras vårdnadshavare (och familjer i stort).

[1] Se för ett exempel, Mårten Schultz, Brottsofferersättningarnas utveckling, SvJT 2022, s. 753 ff.
[2] Jfr SOU 2021:64, s. 179 och prop. 2021/22:198, s. 24.
[3] Jfr Högsta domstolens resonemang om återanpassning och skadeståndsskyldighet för unga som begått brott i NJA 1993 s. 727.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Särskilt yttrande av experten Bertil Bengtsson

Jag instämmer med Mårten Schultz särskilda yttrande.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Kommittédirektiv 2023:94

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus

Beslut vid regeringssammanträde den 22 juni 2023

Sammanfattning

I syfte att stärka brottsoffers ställning och minska skadeverkningarna av brott ska en särskild utredare se över reglerna om brottsskadeersättning. Utredaren ska också se över reglerna om frihetsberövades rätt till ersättning i syfte att åstadkomma en mer rimlig ordning för ersättning till frihetsberövade. För att stärka föräldraansvaret ska utredaren även se över reglerna om vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott.

Utredaren ska bl.a. ta ställning till om

- brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft,
- reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer,
- rätten till kränkningsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap ska stärkas,
- vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott ska skärpas, och
- rätten till frihetsberövandeersättning ska begränsas.

Utredaren ska föreslå de författningsändringar som behövs.

Uppdraget ska redovisas senast den 24 februari 2025.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Uppdraget att se över reglerna om utbetalning av brottsskadeersättning

Den som har utsatts för brott har i regel rätt till skadestånd. Denna rätt kan omfatta olika typer av skador. Det kan handla om sakskador (t.ex. förstörd, skadad eller förlorad egendom), personskador (t.ex. smärta, sårskador eller frakturer) och rena förmögenhetsskador (t.ex. förlust av pengar på grund av ett bedrägeri). Ett brottsoffer kan också ha rätt till ersättning för kränkning av den personliga integriteten. Sedan den 1 juli 2022 finns det dessutom en ny form av skadestånd för närstående till den som har dödats genom ett uppsåtligt eller grovt oaktsamt brott (särskild anhörigersättning).

Det finns i huvudsak tre olika sätt för brottsoffret att få ersättning för sina skador. I första hand ska personen begära skadestånd av den som har begått brottet. Brottsoffret kan också ha rätt till ersättning via en försäkring och till brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. Brottsskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan (10 § brottsskadelagen [2014:322]). Brottsskadeersättningen är alltså subsidiär i förhållande till andra ersättningsformer. Detta baseras på uppfattningen att det i första hand är gärningspersonen som ska ersätta skador på grund av brott.

Ersättningssystemet för brottsoffer grundar sig sammanfattningsvis på en samverkan mellan skadestånd från gärningspersonen, ersättning från ett försäkringsbolag och statlig brottsskadeersättning, där brottsskadeersättningen utgör ett slags socialt skyddsnät som säkerställer att ett brottsoffer som inte på något annat sätt får kompensation för sina skador ändå får ersättning (prop. 2013/14:94 s. 19).

Reglerna om utbetalning av brottsskadeersättning behöver ses över

Ersättningssystemets legitimitet förutsätter att brottsoffer inte bara har rätt till ersättning för sina skador utan också ges goda möjligheter att faktiskt få ut sin ersättning. I flera avseenden är regelsystemet redan utformat för att underlätta för brottsoffer att få sin ersättning. Till exempel är åklagaren normalt skyldig att hjälpa brottsoffret att driva en skadeståndstalan i brottmålsrättegången och många gånger får brottsoffret hjälp av ett målsägandebiträde att föra en sådan talan.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

När en dom på brottsskadestånd får laga kraft ska domstolen skicka den till Kronofogdemyndigheten, som i sin tur alltid ska erbjuda brottsoffret hjälp med att driva in skadeståndet (25 a § förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. och 2 kap. 3 § utsökningsförordningen [1981:981]). Om brottsoffret vill ha hjälp skickar Kronofogdemyndigheten först ett kravbrev till gärningspersonen med information om hur skulden kan betalas. Om den dömde inte betalar skadeståndet frivilligt görs en tillgångsutredning och om personen har utmätningsbara tillgångar beslutar myndigheten om utmätning så att brottsoffret får sin ersättning. Ett brottsoffer som söker verkställighet på detta sätt är befriad från de avgifter som annars gäller (se 15 § förordningen [1992:1094] om avgifter vid Kronofogdemyndigheten).

Även de informationsinsatser som Brottsoffermyndigheten genomför underlättar för brottsoffren. Myndigheten lanserade under 2021 en ersättningsguide i syfte att tillgodose brottsoffers behov av individualiserad information om möjligheterna till ersättning. Numera kan man dessutom ansöka om brottsskadeersättning elektroniskt på ett av myndigheten framtaget formulär.

Även om regler och rutiner alltså finns på plats som syftar till att underlätta för brottsoffer att få sin ersättning finns det utrymme för förbättringar. Målsättningen bör vara att göra det så snabbt och enkelt som möjligt för ett brottsoffer att få kompensation för sina skador. I detta avseende är det naturligt att se över subsidiaritetsprincipen. Den innebär oundvikligen att det tar tid och krävs vissa aktiva åtgärder från brottsoffrets sida innan han eller hon får ut sin ersättning. Att ändra på denna ordning skulle kunna innebära ett mer effektivt system ur brottsoffrens synvinkel.

Subsidiaritetsprincipen har diskuterats vid flera tillfällen genom åren. Redan den ursprungliga brottsskadelagen från 1978 byggde på principen att brottsskadeersättning är underordnad annan ersättning som brottsoffret har rätt till. När brottsskadelagen sågs över för drygt ett decennium sedan övervägde Brottsskadelagsutredningen en ordning där brottsskadeersättning betalas ut direkt när domen har fått laga kraft, men kom fram till att en sådan ordning hade en rad nackdelar samtidigt som vinsterna med att ändra systemet framstod som små (se SOU 2012:26 s. 175–181).

Den dåvarande regeringen instämde i utredningens bedömning och föreslog att subsidiaritetsprincipen skulle behållas. Flera skäl

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

angavs för detta (se prop. 2013/14:94 s. 18–21). Bland annat gjordes bedömningen att en ändrad ordning skulle minska incitamenten för enskilda att teckna överfallsskydd och att detta i sin tur skulle kunna leda till att det skyddet togs bort ur hemförsäkringarna, till nackdel för de brottsoffer som inte får sin sak prövad av domstol. Att en ändrad ordning skulle innebära en betydande kostnadsökning för staten lyftes också fram. Därutöver framhölls att en förändring skulle leda till en ökad ärendemängd hos Brottsoffermyndigheten och längre handläggningstider där.

Frågan om brottsoffers rätt till ersättning har under senare år uppmärksammats av riksdagen vid flera tillfällen. År 2021 uttalade justitieutskottet att det inte är en rimlig ordning att brottsoffer själva tvingas ägna tid och kraft åt att få sin självklara rätt. Mot den bakgrunden tillkännagav riksdagen för regeringen att den bör utreda en ordning enligt vilken ett ersättningsbelopp som har fastställts av domstolen betalas ut direkt av Brottsoffermyndigheten i samband med att domen får laga kraft, utan att brottsoffret självt måste agera gentemot gärningspersonen (bet. 2020/21:JuU27, rskr. 2020/21:345).

År 2022 uttalade sedan civilutskottet att det krävs att samtliga led i ersättningssystemet fungerar för att brottsoffers ställning ska stärkas reellt. Även det sista ledet i detta system – utbetalningen av ersättningen – måste alltså fungera på ett effektivt sätt. Riksdagen beslutade om ett nytt tillkännagivande och uppmanade regeringen att snarast tillsätta en utredning i enlighet med 2021 års (bet. 2021/22:CU20, rskr. 2021/22:326). Genom det uppdrag som nu ges anser regeringen att 2021 och 2022 års tillkännagivanden är slutbehandlade.

Under senare år har brottsoffers intressen hamnat alltmer i fokus och deras ställning har på många sätt stärkts. Det finns skäl att ta ytterligare steg i den riktningen. Det är angeläget att brottsoffer får kompensation för sina skador snabbt och enkelt. Dagens ordning där brottsskadeersättningen är underordnad andra ersättningsformer kan uppfattas som krånglig och tidsödande. Det finns därför anledning att se över reglerna i syfte att Brottsoffermyndigheten ska betala ut ersättningen till brottsoffret redan i samband med att domen får laga kraft. En sådan ny ordning bör belysas ur alla aspekter, bl.a. när det gäller statsfinansiella konsekvenser, praktiska konsekvenser såsom påverkade handläggningstider och konsekvenser för brottsofferkollektivet i stort.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utredaren ska därför

- inhämta det faktaunderlag om det ersättningsrättsliga systemet som behövs, däribland uppgifter om hur mycket Kronofogdemyndigheten driver in i form av brottsskadestånd, hur mycket försäkringsbolagen betalar ut i ersättning för skador på grund av brott och hur mycket Brottsoffermyndigheten betalar ut i brottsskadeersättning,
- bedöma i vilken utsträckning ett slopande av subsidiaritetsprincipen, till förmån för ett system där brottsoffret får ut sin ersättning i ett tidigare skede än i dag, skulle underlätta för brottsoffer att få sin ersättning,
- analysera hur en sådan förändring skulle påverka det ersättningsrättsliga systemet som bygger på en samverkan mellan skadestånd, försäkringsersättning och brottsskadeersättning,
- bedöma om, och i så fall hur, en sådan förändring skulle påverka försäkringsskyddet för enskilda,
- bedöma hur mycket en sådan förändring skulle kosta staten i form av ökad utbetalning av brottsskadeersättning,
- ta ställning till om en ordning ska införas som går ut på att brottsoffer har rätt till brottsskadeersättning redan när domen på skadestånd får laga kraft och i så fall hur en sådan ordning ska utformas, och
- oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som krävs för att brottsoffer ska få rätt till brottsskadeersättning redan när domen på skadestånd får laga kraft.

Uppdraget att se över möjligheterna för brottsoffer att få ut sin ersättning från gärningspersonen

Som redogörs för ovan är det av väsentlig betydelse att ett brottsoffer inte bara har rätt till ersättning för sina skador, utan också ges goda möjligheter att faktiskt få ut sin ersättning. Översynen av subsidiaritetsprincipen är den enskilt viktigaste frågan när det gäller att underlätta för brottsoffer att få sin ersättning. Det finns emellertid

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

även andra angelägna åtgärder som skulle kunna vidtas för att förbättra deras möjligheter.

Utmätningsförbudets omfattning bör ses över

Utmätning innebär att Kronofogdemyndigheten tar en gäldenärs egendom i anspråk för betalning av dennes skuld. Egendom får utmätas i den mån den inte är undantagen från utmätning på grund av en bestämmelse i utsökningsbalken eller en särskild föreskrift om det (se 4 kap. 2 § första stycket utsökningsbalken). I 5 kap. utsökningsbalken finns det flera sådana undantag som hindrar utmätning bl.a. med hänsyn till gäldenärens och dennes familjs behov (s.k. beneficium) och på grund av egendomens beskaffenhet.

Ett av utmätningsförbuden gäller för skadestånd och anspråk på skadestånd (se 5 kap. 7 § utsökningsbalken). Detta förbud innebär för det första att ett anspråk på skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant inte får utmätas. För det andra får ett sådant skadestånd inte heller utmätas efter det att det har betalats ut, om det hålls avskilt och ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller, i annat fall, om det har gått mindre än två år sedan det betalades ut. Förbudet omfattar bl.a. kränkningsersättning på grund av brott och ersättning enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen). I praktiken innebär förbudet att Kronofogdemyndigheten inte får utmäta t.ex. kränkningsersättning som en gäldenär har fått på grund av att han eller hon har blivit utsatt för ett brott.

Förbudet motiveras av att de skadestånd som omfattas av det har en starkt personlig prägel och syftar till att den ersättningsberättigade ska få använda skadeståndet fritt, under vissa förutsättningar (se rättsfallet NJA 2018 s. 966 med hänvisningar). Förbudet är alltså resultatet av en intresseavvägning där gäldenärens intresse av att egendomen inte ska få tas i anspråk av dennes borgenärer har ansetts väga tyngre än det allmänna borgenärsintresset.

Den 1 juli 2022 begränsades utmätningsförbudet för frihetsberövandeersättning till förmån för brottsoffer. Begränsningen gäller när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott. I sådana fall väger alltså borgenärens (i regel ett brottsoffer eller Brotts-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

offermyndigheten) intresse av att få betalt tyngre än gäldenärens (den som ska betala skadestånd på grund av brott) intresse av att få behålla egendomen.

Den begränsning av utmätningsförbudet som nyligen gjordes är ett viktigt steg på vägen mot att sätta brottsoffren och deras intressen i första rummet. Det kan emellertid ifrågasättas om den intresseavvägning som ligger bakom utmätningsförbudet ens i något fall bör utfalla till gäldenärens fördel när borgenärens fordran avser skadestånd på grund av brott. Sådana skadestånd är i många fall minst lika starkt personligt präglade som den egendom som skyddas av förbudet.

Att underlätta för brottsoffer att få ut sina skadestånd är av stor betydelse för att minska skadeverkningarna av brott. Bland annat av den anledningen är det därför angeläget att överväga om utmätningsförbudet över huvud taget bör gälla i förhållande till brottsoffer. Även riksdagen har i ett tillkännagivande till regeringen efterfrågat en sådan översyn (se bet. 2021/22:CU7, rskr. 2021/22:158). Genom det uppdrag som nu ges anser regeringen att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Översynen bör i första hand vara inriktad på utmätningsförbudet i förhållande till brottsoffer. Översynen bör emellertid också inkludera förbudet mot utmätning av skadestånd med anledning av ett frihetsberövande i förhållande till andra borgenärer än brottsoffer, och får även inkludera såväl förbudet mot utmätning av andra utbetalda skadestånd i förhållande till sådana borgenärer som övriga regler om undantag från utmätning.

Utredaren ska därför

- inhämta de upplysningar som behövs när det gäller Brottsoffermyndighetens regressverksamhet och Kronofogdemyndighetens utmätningsverksamhet,
- ta ställning till om reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för framför allt brottsoffer,
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga, och
- oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag till författningsändringar som innebär att utmätningsförbudet inte gäller om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Kronofogdemyndighetens roll vid frivilliga betalningar av brottsskadestånd bör ses över

Ett brottsskadestånd utgör en penningfordran. Som utgångspunkt är det en sak mellan borgenären (brottsoffret) och gäldenären (gärningspersonen) att se till att skulden regleras på frivillig väg. När det gäller just brottsskadestånd finns det emellertid, som redovisas ovan, en ordning som syftar till att underlätta denna process, bl.a. genom att Kronofogdemyndigheten kontaktar brottsoffret och erbjuder hjälp med att driva in skadeståndet och därefter förmedlar betalningsinformation till gäldenären.

Även om det alltså inte finns något som tvingar brottsoffer och gärningspersoner att ha direktkontakt med varandra för att ordna med betalning av ett brottsskadestånd upplever många att de måste ha det. Det inträffar därför att den ena parten tar kontakt med den andra i det syftet. Detta kan upplevas som obehagligt eller obekvämt, inte minst för brottsoffret. I vissa fall kan det i stället vara praktiskt taget omöjligt för en part som vill se till att brottsskadeståndet betalas att få kontakt med den andra parten, t.ex. på grund av att han eller hon har skyddade personuppgifter.

Både Kronofogdemyndigheten och Brottsoffermyndigheten har påtalat att det är vanligt att gärningspersoner hör av sig och frågar hur de ska gå till väga för att göra rätt för sig.

Att det är enkelt att betala ett skadestånd gynnar både brottsoffret och gärningspersonen. En snabb och frivillig betalning gör det lättare för dem båda att gå vidare med sina liv och lägga brottet och de rättsliga förfarandena bakom sig. Att slippa ett verkställighetsförfarande besparar dem dessutom det obehag som ett sådant förfarande kan innebära och gör att gärningspersonerna inte behöver stå för avgifter eller förrättningskostnader och dessutom slipper betalningsanmärkning hos kreditupplysningsföretag, vilket underlättar deras återanpassning i samhället.

Frågan om frivillig betalning av brottsskadestånd har utretts tidigare (se SOU 2010:1). Ett förslag lämnades då om att utse ett organ för förmedling av betalda brottsskadestånd. Utredningens förslag har emellertid inte resulterat i någon lagstiftning. Under 2020 bedrev Kronofogdemyndigheten en försöksverksamhet för frivilliga betalningar av brottsskadestånd i samarbete med Helsingborgs tingsrätt och Domstolsverket. Det är tydligt att frivilliga betalningar skulle

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

kunna underlättas om i första hand Kronofogdemyndigheten kunde fungera som betalningsförmedlare.

Mot den angivna bakgrunden finns det skäl att undersöka om regelverket eller tillgänglig information behöver anpassas för att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd. Undersökningen bör involvera berörda myndigheter, t.ex. Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kronofogdemyndigheten och Brottsoffermyndigheten.

Utredningen bör i denna del ta sikte på bl.a. de regler som handlar om underrättelseskyldighet gentemot Kronofogdemyndigheten beträffande enskilda anspråk och indrivning av sådana anspråk samt relevanta sekretess- och personuppgiftsregler. En ny ordning för frivillig betalning av brottsskadestånd kan också aktualisera fordrings- och processrättsliga frågor.

Utredaren kan t.ex. behöva överväga vad som ska gälla om Kronofogdemyndigheten ska agera betalningsförmedlare och gäldenären betalar för mycket eller om borgenären inte tar emot betalningen, liksom vad en frivillig betalning får för processrättsliga konsekvenser i en pågående domstolsprocess där skadeståndsanspråket är helt eller delvis tvistigt.

Utredaren ska därför

- undersöka vilka rättsliga och praktiska hinder det finns mot att Kronofogdemyndigheten bistår vid frivilliga betalningar av brottsskadestånd,
- ta ställning till om dessa eventuella hinder ska undanröjas eller begränsas i syfte att underlätta frivilliga betalningar, och
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga.

Uppdraget att se över polisers och vissa andra yrkesgruppers rätt till ersättning

Rätten till kränkningsersättning

Den som allvarligt kränker någon annan genom vissa integritetskränkande brott ska ersätta den skada som kränkningen innebär (2 kap. 3 § första stycket skadeståndslagen [1972:207]). Rätten till kränkningsersättning förutsätter alltså att den angripne har blivit all-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

varligt kränkt. När det gäller vissa yrkesgrupper som får anses ha en särskild beredskap för ett angrepp, som t.ex. poliser, har det sedan länge ibland krävts mer för att angreppet ska anses utgöra en allvarlig kränkning.

I syfte att ersättning ska dömas ut i fler fall när brottsoffret tillhör en sådan yrkesgrupp ändrades regeln om kränkningsersättning den 1 juli 2022. Ändringen innebar att det i skadeståndslagen infördes riktlinjer för allvarlighetsbedömningen för de fall då någon utsätts för ett brottsligt angrepp i tjänsten och får anses ha en särskild beredskap för angreppet. I sådana fall ska det vid bedömningen av om kränkningen är allvarlig särskilt beaktas om angreppet riktar sig mot den privata sfären eller är fysiskt (se prop. 2021/22:198 s. 25–29).

Lagändringen, som föreslogs av den förra regeringen, kritiserades av flera remissinstanser. Exempelvis ifrågasatte Hovrätten för Västra Sverige, Åklagarmyndigheten och Uppsala universitet om lagändringen skulle leda till den eftersträvade förändringen av praxis. Det finns därför anledning att se över regleringen i syfte att säkerställa att poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap som utsatts för brott får den kränkningsersättning som de bör ha rätt till.

Utredaren ska därför

- kartlägga domstolarnas praxis om kränkningsersättning till poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap såväl från tiden före som efter lagändringen den 1 juli 2022,
- ta ställning till om rätten till kränkningsersättning för dessa yrkesgrupper ska stärkas, och
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga.

Rätten till ersättning för sakskada för Polismyndighetens anställda

En polisman kan under vissa förutsättningar få ersättning av staten för sakskador som har orsakats under tjänsteutövning eller annars i anledning av tjänsten (se 1 och 2 §§ förordningen [1998:1379] om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl.). Skada som under tjänsteutövning uppkommit på en anställds motorfordon ersätts bara om skadan har uppkommit när

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

den anställde har medgetts att använda fordonet i tjänsten eller om det finns särskilda skäl (3 §).

Rätten till ersättning gäller för polismän, men inte för civilanställda vid Polismyndigheten. De civilanställda får alltså själva stå för kostnaderna om deras privata egendom skadas, även om skadorna är en direkt följd av deras anställning. Det kan t.ex. handla om att fordon som ägs av den anställde utsätts för skadegörelse på grund av åtgärder som han eller hon har vidtagit i sitt arbete. Det kan ifrågasättas om nuvarande ordning i alla lägen är rimlig eller om rätten till ersättning för sakskador enligt förordningen är för begränsad.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om rätten för bl.a. anställda vid Polismyndigheten att få ersättning för sakskada ska utvidgas, och
- föreslå de författningsändringar som behövs.

Rätten till ersättning för Polismyndighetens anställda vid särskilda medarbetarskyddsåtgärder

Om en anställd vid Polismyndigheten eller hans eller hennes närstående påtagligt riskerar att utsättas för allvarlig brottslighet kan den anställde under vissa förutsättningar bli föremål för s.k. särskilt personsäkerhetsarbete (2–4 §§ förordningen [2006:519] om särskilt personsäkerhetsarbete m.m.). Den som är föremål för sådant arbete kan få ekonomisk ersättning från staten för bl.a. utgifter, s.k. personsäkerhetsersättning (11 §).

Även polisanställda som inte kvalificerar sig för särskilt personsäkerhetsarbete kan drabbas ekonomiskt till följd av åtgärder som de har behövt vidta inom ramen för ett medarbetarskyddsärende enligt Polismyndighetens riktlinjer för medarbetarskydd (PM 2021:8). Det finns anledning att överväga om det även i dessa fall bör finnas en viss rätt till ersättning.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om rätten till ersättning för polisanställda och deras anhöriga vid särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska stärkas, och
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Uppdraget att se över vårdnadshavares skadeståndsansvar

Barn har själva ett skadeståndsrättsligt ansvar för skador som de orsakar. Vårdnadshavare har emellertid en tillsynsplikt för sina barn och kan bli ansvariga för skador som deras barn har orsakat, om vårdnadshavaren inte har uppfyllt sin plikt och därigenom har orsakat skadan av oaktsamhet (2 kap. 1 § skadeståndslagen). År 2010 infördes dessutom ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare för skador som deras barn har orsakat genom brott. Då infördes en regel om solidarisk skadeståndsskyldighet (3 kap. 5 § skadeståndslagen). Detta ansvar är ett slags principalansvar och är strikt, vilket innebär att det gäller oavsett om vårdnadshavaren har varit oaktsam eller inte. Syftet med regeln är att tydliggöra för föräldrar att de bär huvudansvaret för sina barn. Det solidariska skadeståndsansvaret för föräldrar kan bidra till att på sikt motverka ungdomsbrottslighet, bl.a. genom att medföra tydligare föräldrareaktioner vid brottsliga beteenden och öka engagemanget för barnens förehavanden (jfr prop. 2009/10:142 s. 26 och rättsfallet NJA 2015 s. 482).

Detta skadeståndsansvar omfattar person- och sakskador, kränkningsersättning och särskild anhörigersättning och gäller för den förälder som är barnets vårdnadshavare. Ansvaret omfattar alltså inte ren förmögenhetsskada och gäller varken för föräldrar som inte har vårdnaden om barnet eller för särskilt förordnade vårdnadshavare. Beloppsmässigt är ansvaret begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna gäller begränsningen för dem gemensamt. Det finns vissa möjligheter att jämka, dvs. sätta ned, ersättningen (se 3 kap. 6 § andra stycket och 6 kap. 2 § skadeståndslagen).

Vårdnadshavares skadeståndsansvar behöver ses över

Det är en självklarhet att föräldrar har ett ansvar för sina barn och regeln om solidarisk skadeståndsskyldighet är ett viktigt sätt att från samhällets sida markera detta ansvar. Förutom regelns signalverkan kan risken för skadeståndsskyldighet utgöra ett incitament för föräldrar att engagera sig mer i sina barns liv genom att bl.a. skapa sig en större insyn i deras förehavanden och vidta åtgärder om ett barn befinner sig i riskzonen för eller har hamnat i kriminalitet. Dessutom innebär regeln att det ekonomiska ansvaret för skador som barnet

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

har orsakat till viss del bärs av barnets föräldrar, i stället för av t.ex. staten eller ett försäkringsbolag.

Under de senaste åren har den allvarliga brottsligheten krupit allt längre ned i åldrarna. Numera förekommer det att barn och unga är inblandade i såväl skjutvapenvåld som sprängningar. Ungdomsbrottslighetens förändrade karaktär utgör därmed ett växande samhällsproblem. Det är därför angeläget att vidta åtgärder för att se till att föräldrar i större utsträckning faktiskt tar ansvar för sina barn och försöker påverka dem i en gynnsam riktning. En sådan åtgärd skulle kunna vara att skärpa föräldrars skyldighet att ersätta skador som deras barn har orsakat genom brott. En förändring i den beloppsbegränsning som finns i regeln om solidarisk skadeståndsskyldighet skulle innebära en ytterligare press på föräldrarna att ta sitt föräldraansvar fullt ut. En skärpning av regeln skulle också medföra att ansvaret för att ersätta uppkomna skador i större utsträckning läggs på dem som har haft faktisk möjlighet att påverka barnets beteende och därigenom minska risken för att barnet begår brott. En översyn av regeln är därför påkallad.

I samband med en ändring som innebär att en vårdnadshavare ska betala en större del av skadeståndet är det lämpligt att göra en översyn av tillämpningen av den särskilda jämkningsregeln i 3 kap. 6 § skadeståndslagen och föreslå eventuella förändringar. I sammanhanget är det också lämpligt att göra reglerna om hur skadeståndsanspråk mot vårdnadshavare handläggs mer ändamålsenliga, effektiva och lättillämpade. Bland annat har Brottsförebyggande rådet (Brå) i en utvärdering av 2010 års reform pekat på en rad tillämpningsproblem och negativa effekter, bl.a. att reformen särskilt drabbat ensamstående föräldrar och redan ekonomiskt utsatta familjer (se rapporten Föräldrars skadeståndsansvar för barnens brott – En utvärdering av 2010 års reform [Brå 2017:14]). I en översyn av regeln i syfte att skärpa föräldrars skadeståndsansvar bör därför även ingå att i möjligaste mån försöka komma till rätta med dessa problem. En uppföljning av reformen aviserades för övrigt redan vid införandet av den (se prop. 2009/10:142 s. 40).

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utredaren ska därför

- ta ställning till om, och i så fall hur, vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott ska skärpas,
- ta ställning till på vilka sätt regelverket kan anpassas för att det ska vara så effektivt, ändamålsenligt och lättillämpat som möjligt,
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga, och
- oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag på de författningsändringar som krävs för att skärpa vårdnadshavares skadeståndsansvar.

Uppdraget att se över rätten till frihetsberövandeersättning

Den som har orsakats skada av ett frihetsberövande kan under vissa förutsättningar få ersättning av staten enligt framför allt frihetsberövandelagen. Justitiekanslern handlägger anspråk på ersättning enligt lagen (3 § förordningen [1995:1301] om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten). Den som är missnöjd med Justitiekanslerns beslut kan väcka en skadeståndstalan mot staten i allmän domstol.

Rätt till ersättning enligt frihetsberövandelagen finns bl.a. för den som har varit frihetsberövad som anhållen i minst 24 timmar i sträck eller häktad, utan att sedan bli dömd för brott (2 § första stycket 1 och andra stycket). Anledningen till att personen inte blev dömd saknar i detta avseende betydelse. Rätt till ersättning finns också bl.a. för den som har avtjänat ett fängelsestraff men som efter ett överklagande eller ett beslut om resning har frikänts eller dömts till en mindre ingripande påföljd, t.ex. till ett kortare fängelsestraff eller till villkorlig dom i stället för fängelse (4 §). Eftersom ansvaret enligt lagen är strikt finns det rätt till ersättning även om beslutet om frihetsberövande i sig var korrekt.

Under vissa omständigheter kan frihetsberövandeersättning falla bort eller sättas ned (6 §). Den skadelidande har inte rätt till ersättning om han eller hon själv uppsåtligen har orsakat frihetsberövandet, t.ex. genom ett falskt erkännande. Om den skadelidande har orsakat frihetsberövandet genom någon form av obstruktion, t.ex. genom att förstöra bevis, betalas ersättning endast om det finns synnerliga skäl. Slutligen kan ersättningen jämkas om den skadelidandes

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

eget beteende har orsakat beslutet om frihetsberövande eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning betalas.

Regeln om jämkning på grund av den skadelidandes eget beteende tar sikte på fall då personen i fråga har handlat på ett sådant sätt att han eller hon har dragit misstankarna till sig, medan regeln om jämkning på grund av omständigheterna i övrigt kan tillämpas t.ex. om det är klarlagt att en frihetsberövad person har begått ett visst brott men personen ändå inte åtalas, eftersom brottet är preskriberat eller åtalsunderlåtelse meddelas. Dessa jämkningsgrunder ska enligt Högsta domstolen tillämpas restriktivt och endast i klara fall av oskälighet. Ersättningen får aldrig jämkas endast på den grunden att en misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd. Det egna beteende som har orsakat beslutet om frihetsberövande kan alltså inte bestå i det påstådda brott som låg till grund för frihetsberövandet (se 6 § tredje stycket andra meningen, prop. 1997/98:105 s. 54–56 och rättsfallet NJA 2013 s. 1003).

Enligt lagen ersätts ekonomiska skador i form av utgifter, förlorad arbetsförtjänst och intrång i näringsverksamhet samt ideell (dvs. icke-ekonomisk) skada i form av lidande (7 §). Det finns inga riktlinjer i lagen för hur ersättningen för lidande ska bestämmas. Lidandeersättningen syftar till att kompensera för känslor av rädsla, förnedring, skam och liknande, som har orsakats av frihetsberövandet i sig och som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det är fråga om en personskada (se bl.a. rättsfallet NJA 2012 s. 464).

Lidandeersättningens storlek ska bestämmas utifrån en objektiv och skönsmässig bedömning baserad på förhärskande etiska och sociala värderingar (se prop. 1997/98:105 s. 56 och 2012 års rättsfall, jfr även prop. 2021/22:198 s. 17). Ersättningen ska bestämmas med utgångspunkt i frihetsberövandets längd, eftersom lidandet typiskt sett är större ju längre frihetsberövandet pågår. Vissa andra omständigheter kan vägas in i bedömningen och leda till förhöjd ersättning, t.ex. att frihetsberövandet har avsett ett särskilt allvarligt brott eller att den frihetsberövade är ett barn.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Rätten till frihetsberövandeersättning behöver ses över

Såväl regeringsformen som den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) tillförsäkrar människor skydd mot frihetsberövanden, ett skydd som bara får inskränkas under vissa förutsättningar (2 kap. 8 och 20–25 §§ regeringsformen och artikel 5 i Europakonventionen).

Av den allmänt erkända rättsgrundsatsen att man har rätt att betraktas som oskyldig tills ens skuld lagligen har fastställts (oskuldspresumtionen) anses följa en rätt till ersättning för den som har frihetsberövats men sedermera frikänts (jfr prop. 1997/98:105 s. 25). Vidare ålägger Europakonventionen Sverige att under vissa förutsättningar ge ekonomisk gottgörelse till den som varit konventionsstridigt frihetsberövad eller undergått straff till följd av en felaktig dom (se artikel 5.5 i Europakonventionen och artikel 3 i konventionens sjunde tilläggsprotokoll). Att den som har varit felaktigt frihetsberövad, eller frihetsberövad utan att i slutändan dömas för brott, ska kompenseras ekonomiskt utgör alltså en grundläggande rättsstatsprincip (jfr prop. 1997/98:105 s. 56).

Sedan frihetsberövandelagen infördes har brottsligheten i Sverige förändrats i flera avseenden. Det har blivit vanligare med stora och komplicerade brottsutredningar, inte minst när det gäller brott som begås i den gängkriminella miljön där det råder en utbredd tystnadskultur. I sådana utredningar förekommer det att en frihetsberövad person frikänns samtidigt som det är klarlagt att han eller hon har gjort sig skyldig till handlingar som i sig är straffbara och hade kunnat motivera frihetsberövandet (t.ex. straffbar hantering av ett skjutvapen som har använts vid det brott som personen åtalats för men frikänts från). I sådana och liknande situationer framstår inte skälen för rätten till frihetsberövandeersättning som lika starka som annars.

Det finns också andra fall där det kan finnas invändningar mot ersättningen eller dess storlek. På senare tid har ett uppmärksammat beslut av Justitiekanslern om frihetsberövandeersättning lett till kritik från flera håll (JK:s beslut den 11 augusti 2021, diarienummer 2021/958). En man, som hade avtjänat ett fängelsestraff för bl.a. människorov och två fall av grov våldtäkt, hade beviljats resning och sedermera fått sitt fängelsestraff förkortat, vilket innebar att frihetsberövandet hade pågått 14 månader för länge. Justitiekanslern bevil-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

jade mannen ersättning för lidande med 840 000 kronor. Den kritik som riktades mot beslutet handlade framför allt om ersättningens storlek. En ersättning på den nivån kan uppfattas som alltför hög, särskilt i jämförelse med de skadestånd som den dömde mannen hade förpliktats att betala till sina offer. Mannen fick dessutom förhöjd ersättning med hänsyn till allvaret i de brott som låg till grund för frihetsberövandet och om han fortfarande var dömd för, vilket man kan diskutera rimligheten i.

Även andra fall som uppfattas som problematiska kan tänkas uppstå i den praktiska tillämpningen. Det kan också finnas fall där problemet snarare är det omvända, dvs. att det saknas förutsättningar att bevilja ersättning, trots att en rätt till ersättning framstår som motiverad.

För att bevara legitimiteten i regelverket är det nödvändigt att ersättning beviljas i de fall då det framstår som befogat. Av samma anledning måste beviljade belopp vara skäliga. För att åstadkomma en mer rimlig ordning för ersättning till frihetsberövade är det motiverat med en översyn av regelverket.

Översynen bör inte bara ta sikte på fall som liknar de nu nämnda, utan bör sträva efter att skapa generella regler som möjliggör att ersättning beviljas när det är befogat och då med rimliga belopp. Översynen skulle kunna rikta in sig på olika regler. Ett alternativ skulle kunna vara att ändra i de regler som anger förutsättningarna för ersättning. Ett annat alternativ skulle kunna vara att i regeln om vilka skador som ersätts (7 § frihetsberövandelagen) ange riktlinjer för hur lidandeersättningen ska bestämmas, i syfte att åstadkomma mer nyanserade ersättningsnivåer (jfr 5 kap. 6 § skadeståndslagen). Man skulle också kunna tänka sig att ändra jämkningsreglerna i 6 § frihetsberövandelagen för att komma åt de problematiska fall som i dag inte träffas av dessa regler. Det kan i så fall finnas anledning att hämta inspiration från jämkningsregeln i 12 § brottsskadelagen. För att så långt som möjligt undvika att oskäliga resultat uppkommer finns det anledning att ha ett brett perspektiv och vid behov anpassa reglerna efter dagens verklighet. Det gäller särskilt reglerna om jämkning, som är komplicerade och vars tillämpning framstår som alltför restriktiv, inte minst när det gäller utrymmet för att låta den enskildes eget beteende före, under och även efter frihetsberövandet kunna begränsa rätten till ersättning.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Översynen ska göras med beaktande av att Europakonventionen ställer krav på Sverige att under vissa förutsättningar ge ersättning till enskilda som har varit frihetsberövade. Översynen ska också beakta att rätten till ekonomisk kompensation för frihetsberövanden, som med facit i hand inte borde ha ägt rum, är viktig ur rättssäkerhetssynpunkt.

Utredaren ska därför

- kartlägga praxis från Justitiekanslern och domstolarna om frihetsberövandeersättning,
- utifrån kartläggningen och mot bakgrund av syftet med översynen bedöma om rätten till frihetsberövandeersättning är rätt avvägd,
- ta ställning till om rätten till frihetsberövandeersättning ska justeras,
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga, och
- oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag på de författningsändringar som krävs för att begränsa rätten till frihetsberövandeersättning i de fall då fällande dom kvarstår eller andra omständigheter finns som gör sådan ersättning oskälig.

Uppdraget att se över skyddet för barns tillgångar

Barn får i regel inte själva råda över sin egendom (9 kap. 1 § föräldrabalken). Som huvudregel förvaltas ett barns tillgångar i stället av barnets vårdnadshavare (förmyndare), se 10 kap. 2 § och 12 kap. 1 § föräldrabalken. Detta medför oftast inte några problem. I vissa fall kan det dock finnas en risk för att barnets pengar missbrukas av vårdnadshavarna om de ges frihet att disponera över dem. Detta gäller särskilt om ett barn får rätt till en större summa pengar, t.ex. ett arv, en försäkringsersättning eller ett skadestånd.

För att skydda barnets pengar från att missbrukas måste vissa utbetalningar av större penningbelopp göras till spärrade konton, och pengar som har betalats till ett sådant konto får inte tas ut utan överförmyndarens samtycke (13 kap. 8 § och 16 kap. 11 § föräldrabalken). Denna ordning gäller för bl.a. statliga skadeersättningar, som t.ex. brottsskadeersättning, men däremot inte för pengar som Kronofogde-

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

myndigheten betalar ut till ett barn efter att ha utmätt pengarna från barnets gäldenär. Sådana medel betalas ofta ut till barnets vårdnadshavare. För närvarande pågår en försöksverksamhet hos Kronofogdemyndigheten tillsammans med Sveriges Kommuner och Regioner som innebär att utbetalningar till barn som huvudregel görs till spärrade konton i barnets namn.

Det kan ifrågasättas om utbetalningar till vårdnadshavare är förenliga med regeln om att vårdnadshavarna ska se till att barnets tillgångar inte sammanblandas med andra tillgångar som de förvaltar (se 12 kap. 6 § föräldrabalken). I de fall det är barnets vårdnadshavare som är gäldenär framstår dessutom risken för missbruk som uppenbar. Så kan vara fallet när det som utmätts är ett brottsskadestånd som vårdnadshavaren ska betala till sitt barn. I syfte att skydda utmätta pengar från att missbrukas och garantera att pengarna kommer barnet till godo är det angeläget att överväga om ordningen med utbetalning till ett spärrat konto bör utvidgas till att gälla även utbetalningar av utmätta medel.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om Kronofogdemyndigheten ska vara skyldig att betala ut utmätta medel som tillkommer ett barn till ett spärrat konto, och
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska bedöma och redogöra för förslagens ekonomiska konsekvenser och konsekvenser i övrigt för enskilda och det allmänna. Det gäller bl.a. de ekonomiska konsekvenser som ett slopande av subsidiaritetsprincipen i brottsskadelagen skulle kunna få för det allmänna i form av ökade kostnader för brottsskadeersättning. De offentligfinansiella effekterna av utredarens förslag och påverkan på statens inkomster och utgifter ska beräknas. Förslag till finansiering ska lämnas för förslag som innebär offentligfinansiella kostnader. Vidare ska förslagens betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet redovisas. Utredaren ska även redovisa vilka konsekvenser som de förslag som lämnas har ur ett barnrättsperspektiv.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Utredaren ska genomgående ha ett jämställdhetsperspektiv. Vidare ska all statistik som utredaren redovisar om möjligt vara köns- och åldersuppdelad. Om förslagen inte bedöms ha någon betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män, ska detta motiveras. Även i övrigt ska förslagens konsekvenser redovisas enligt kommittéförordningen (1998:1474).

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska, i den utsträckning som det bedöms lämpligt, undersöka och beskriva hur frågor som omfattas av uppdraget regleras i några länder som är jämförbara med Sverige, främst de nordiska länderna. Utöver vad som särskilt anges i uppdraget ska utredaren även inhämta synpunkter och upplysningar från berörda myndigheter och organisationer.

Utredaren bör sträva efter att uppnå en sammanhållen och systematisk reglering. Liksom vid all lagstiftning bör dessutom enkelhet, överskådlighet och konsekvens eftersträvas. Utredaren får ta upp närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas.

Vidare ska utredaren säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med Europakonventionen och FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). I den utsträckning förslagen berör andra internationella åtaganden ska även detta uppmärksammas och beaktas.

Utredaren ska hålla sig informerad om och vid behov beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet.

Uppdraget ska redovisas senast den 24 februari 2025.

(Justitiedepartementet)

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Statens offentliga utredningar 2025

Kronologisk förteckning

1. Skärpta krav för svenskt medborgarskap. Ju.
2. Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. Ju.
3. Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. Fi.
4. Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. Fi.
5. Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. LI.
6. Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. Fö.
7. Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. KN.
8. Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. U.
9. På språklig grund. U.
10. En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. S.
11. Straffbarhetsåldern. Ju.
12. AI-kommissionens Färdplan för Sverige. Fi.
13. En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. Fi.
14. En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. KN.
15. Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare. Volym 1 och 2. S.
16. Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. Ju.
17. Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. LI.
18. Ett likvärdigt betygssystem. Volym 1 och 2. U.
19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. U.
20. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Fi.
21. Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). KN.
22. Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. KN.
23. Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. Ju.

s av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus - KS2025/1396-1 Remiss av Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus : ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057

Statens offentliga utredningar 2025

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskatte-reglerna. [3]

Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. [4]

AI-kommissionens Färdplan för Sverige. [12]

En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. [13]

Kommunal anslutning till Utbetalnings-myndighetens verksamhet. [20]

Försvarsdepartementet

Plikten kallar! En modern personal-försörjning av det civila försvaret. [6]

Justitiedepartementet

Skärpta krav för svenskt medborgarskap. [1]

Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. [2]

Straffbarhetsåldern. [11]

Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. [16]

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. [23]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. [7]

En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. [14]

Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändnings-sektorn (LULUCF). [21]

Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet [22]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. [5]

Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. [17]

Socialdepartementet

En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. [10]

Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare Volym 1 och 2. [15]

Utbildningsdepartementet

Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. [8]

På språklig grund. [9]

Ett likvärdigt betygssystem Volym 1 och 2. [18]

Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. [19]

KUNGÄLVS KOMMUN

Remissyttrande
2025-06-24

Remissyttrande över SOU 2025:23 – Stärkt skydd för barns tillgångar

Överförmyndarverksamheten i Kungälvs kommun har tagit del av förslaget till betänkandet *SOU 2025:23 - Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus*.

Justitiedepartementet har skickat förslaget till förordningen på remiss till ett antal myndigheter, som ska lämna sina synpunkter senast den 19 juni 2025. Kungälvs kommun har inte fått betänkandet på remiss. Eftersom överförmyndarverksamheten ser att betänkandet innehåller en rad förslag av stor betydelse för såväl omyndiga och deras förmyndare som för överförmyndarnämnden och överförmyndarverksamheten, anser verksamheten att det finns skäl för kommunen att yttra sig över förslaget. Överförmyndarverksamheten har därför tagit fram ett förslag till yttrande att lämna till regeringen gällande förslaget till lagändringar.

Överförmyndarverksamheten noterar att de flesta av förändringarna som föreslås i utredningen avser ställföreträdarskap för omyndiga, bortsett från att utbetalningar från Kronofogden till vuxna personer med ställföreträdare också ska omfattas av ett krav på direktinsättning på spärrat konto (avsnitt 10.4.1, s. 397).

Överförmyndarverksamheten anser dock fortfarande att det är angeläget att genomföra förslagen till lagändringar som tidigare getts i Ställföreträdarutredningen[1], för att modernisera lagstiftningen för ställföreträdare för vuxna, se till att lagstiftningen ger ett adekvat skydd för både omyndiga och vuxna som har ställföreträdare och se till att begreppen och terminologin avseende ställföreträdarskap för både vuxna och barn överensstämmer.

10.4.1 Kronofogdemyndighetens utbetalningar av influtna medel till omyndiga

Överförmyndarverksamheten tillstyrker förslaget att Kronofogdemyndigheten ska betala ut utmätta medel till ett överförmyndarspärrat konto i samtliga fall där borgenären är omyndig. Utredningen hänvisar till överenskommelsen som träffades mellan Kronofogden och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) i mars 2022[2] i syfte att skydda sådana medel som betalas ut efter utmätning hos barnets gäldenär (avsnitt 10.3.2, s. 393 f.). Överförmyndarverksamheten anser att det är tveksamt om utgångspunkten i överenskommelsen, dvs. att Kronofogdemyndigheten alltid ska betala ut pengarna till ett spärrat konto i barnets namn om överförmyndaren inte meddelar annat, har rättsligt stöd. Detta beror på att den situationen inte omfattas av de fallen i 16 kap. 11 § föräldrabalken (FB) när ett barns medel ska sättas in på ett överförmyndarspärrat konto.

Enligt överenskommelsen ska, när Kronofogdemyndigheten avser att göra en utbetalning till ett barn, överförmyndaren underrättas om detta genom en skrivelse. Överförmyndaren ges möjlighet att inom 14 dagar ta ställning till om beloppet ska sättas in på spärrat konto eller inte.

Överförmyndarverksamhetens erfarenhet är inte att verksamheten endast skulle behöva besvara Kronofogdens förfrågan i de fall utbetalningen inte ska göras till ett spärrat konto, utan att Kronofogden kräver att verksamheten yttrar sig i samtliga fall som utmätta medel ska betalas ut till en omyndig. I begäran brukar Kronofogden hänvisa till en ändring i överenskommelsen mellan Kronofogden och SKR, som gjort att de uppdaterat sin rutin. Kronofogden brukar även begära, i de fall överförmyndaren bedömer att utbetalning ska göras till ett konto med överförmyndarspärr eller annat konto än enligt ansökan, att överförmyndaren behöver ge in kontouppgifter för den omyndige till Kronofogden.

Överförmyndarverksamheten anser att det är tvivelaktigt om Kronofogden har rättsligt stöd för att begära detta, eftersom en bank enligt 16 kap. 10 a § FB är skyldig att på begäran lämna

[1] SOU 2021:36. Gode män och förvaltare – en översyn. Betänkande av Ställföreträdarutredningen.
[2] Överenskommelse mellan Kronofogden och Sveriges Kommuner och Regioner – utbetalning från Kronofogden till ett barn, 2022-03-28 (KFM 6102–2022, SKR 22/00339).

Postadress: Kungälvs kommun, Överförmyndarverksamheten, 442 81 Kungälv.
Telefon: 0303–23 90 59 (helgfri måndag, onsdag, fredag kl. 9-11)
E-post: overformyndarnamnden@kungalv.se

www.kungalv.se

överförmyndaren de uppgifter som behövs för överförmyndarens tillsynsverksamhet men att Kronofogden enligt samma lagrum inte har rätt att begära att överförmyndaren begär in den omyndiges bankuppgifter.

Den utredning Överförmyndarverksamheten i Kungälvs kommun brukar göra av förmyndarna är att begära utdrag från Polisens belastningsregister avseende förmyndarna, kontrollera om förmyndarna förekommer i utredning hos socialtjänsten och om de har skulder hos Kronofogden alternativt göra en kreditupplysning gällande förmyndarna. Av erfarenhet är det omöjligt för Överförmyndarverksamheten att slutföra utredningen och därefter besvara Kronofogdens förfrågan inom 14 dagar.

Överförmyndarverksamheten erfar också att förmyndarna bemött verksamheten med misstänksamhet i de fall när det gjorts en utredning av om de utmätta medlen ska betalas ut till ett överförmyndarspärrat konto enligt 13 kap. 19 § första stycket andra punkten FB. Detta beror ofta på att förmyndarna i de flesta fall inte haft kontakt med överförmyndarverksamheten dessförinnan. De föreslagna ändringarna skulle innebära att förmyndarna i de flesta fall i stället kommer att behöva kontakta överförmyndarverksamheten först när de vill använda de spärrade medlen för den omyndiges räkning. Verksamheten anser att en sådan ordning skulle tydliggöra rättsläget gällande hantering av utbetalningar av utmätta medel och uppfattas som mer legitim ur förmyndares synvinkel. Verksamheten delar också utredningens uppfattning att ordningen skulle ge ett starkare skydd för de medel som barnet har rätt till och minska den administrativa belastningen för överförmyndaren.

KUNGÄLVS KOMMUN

Remissyttrande

2025-06-24

Sammanträdesprotokoll

§ 75/2025

Remiss - betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus (Dnr ÖN2025/0011)

Motivering av beslut

Kungälvs kommun har valt att lämna synpunkter på remiss av ***SOU 2025:23 - Betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus***.

Utredningen har haft i uppdrag att överväga och föreslå åtgärder inom flera områden som rör ersättningar till framför allt brottsoffer. I korthet har det ingått att ta ställning till om

- brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft,
- förutsättningarna för brottsoffer att få skadeståndet betalt från gärningspersonen ska underlättas,
- reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer,
- rätten till kränkningsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap ska stärkas,
- rätten till ersättning för Polismyndighetens anställda vid sakskada och särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska utökas,
- vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott ska skärpas,
- rätten till frihetsberövandeersättning ska begränsas, och
- skyddet för barns tillgångar ska stärkas genom att Kronofogdemyndigheten ska betala ut utmätta medel till ett överförmyndarspärrat konto.

Överförmyndarverksamheten har tagit del av utredningen och lämnar synpunkter på de delar av utredningen som berör verksamheten, främst avseende förmynderskap.

Eftersom det är kommunstyrelsen som är behörig instans i kommunen att yttra sig över remisser för kommunens räkning, beslutar överförmyndarnämnden att föreslå att kommunstyrelsen antar remissyttrandet som sitt eget.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse Remiss - betänkande av Utredningen om ersättningsregler med brottsoffret i fokus
Bilaga ersattningsregler-med-brottsoffret-i-fokus-sou-202_250331_103057
Bilaga Svar på remiss SOU 2025.23

Förslag till beslut i Kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen antar remissyttrandet som sitt eget.

Expedieras till: Madeleine Nilsson,
Överförmyndarverksamheten

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Henrik Johannessen

2025-07-22

Remissvar - SOU 2025:29 Ökad kvalitet hos Samhall och flera vägar till skyddat arbete (Dnr KS2025/1017-2)

Sammanfattning

Kungälvs kommun ser positivt på utredningen som vill förbättra kvaliteten inom Samhalls verksamhet och säkerställa att verksamheten når de kvalitativa målen. Vi delar flera av utredningens analyser, gällande de utmaningar som finns i Samhalls nuvarande uppdrag. Vi stödjer även förslagen om vidareutveckling av samverkansmodeller men vi saknar ett tydliggörande om kommunens roll och hur finansieringen för kommunen ska ombesörjas.

Vi ser också att det är positivt med en förändring av OSA (offentlig skyddat arbete), en av flera lönebidragsformer, där målgruppen vidgas men där också ersättningsnivåer och i kombination med handledarbidrag bör möjliggöras. Detta är nödvändigt för att kommunerna ska kunna ha ekonomi för att ta emot fler med OSA.

Det finns en målkonflikt där Samhall ska ha bättre kvalitativa platser och därmed på totalen får en minskad volym samtidigt som behovet av platser växer i takt med att allt fler enklare arbeten försvinner. Av den anledning är det viktigt att övergångar till näringslivet fungerar och blir fler för att möjliggöra att nya deltagare ges tillträde till Samhalls platser. Kungälvs kommun är också kritisk till utredningens förslag om att finansiera platserna med att sänka lönenivån genom en förlängd introduktionsperiod.

Sammanfattningsvis ställer vi oss i stort positiva till utredningens förslag med tillägget att kommunperspektivet behöver lyftas in tydligare. Kungälvs kommun har idag 9 personer med beslut från arbetsförmedlingen på Samhall.

Juridisk bedömning

Juridisk bedömning är inte gjord i detta fall. Utredningens förslag bedöms inte påverka Kungälvs Kommun i någon mån direkt. Förslaget om det antas påverkar i första hand Arbetsförmedlingen och Kungälvs Kommuns samarbete med Arbetsförmedlingen utgår från vårt samverkansavtal som revideras årligen.

Förvaltningens bedömning

Bakgrund
Kungälvs kommun är tillfrågad om att inkomma med remissvar. Då frågan gäller arbetsmarknad och specifikt personer med funktionsvariation och deras etablering på arbetsmarknad har remissvaret hanterats av Kompetenscentrum Kungälvs kommun.

Ärendenivåer – bedömning utifrån kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål

Minskat bidragsberoende och utanförskap

Samhall erbjuder anpassat arbete för personer med funktionsvariation. Vi ser ett växande behov av fler platser för personer som står långt från arbetsmarknaden och Samhall är en möjlig arbetsgivare för personer i den målgruppen. Med de föreslagna förändringarna så är en negativ effekt att den totala volymen som Samhall kommer kunna anställa minskar med 5 % dock kommer platserna vara högre kvalité något som brustit tidigare. Utredning pekar också på ökat behov av övergångar från Samhall till näringslivet vilket i så fall öppnar för nya anställningar och som också bidrar till kompetensförsörjningen i näringslivet i stort. För Kungälvs del har antalet Samhallanställningar en liten effekt men eventuella förändringar i offentligt skyddat arbete som föreslås i utredningen skulle kunna bidra till fler anställningar inom Förvaltningens verksamheter. Här påpekar vi behovet av att kommunernas ersättning blir tillräcklig, dvs att även det stöd som ges till offentlig arbetsgivare även inkluderar ersättning för handledning. Luckas Samhall få bättre kvalité på sina anställningar och ökade övergångar samtidigt som målgruppen och ersättning för offentligt skyddat arbete reformeras så bidrar det till en positiv effekt på resultatmålet Minskat bidragsberoende och utanförskap.

Bedömning utifrån miljö, hållbarhet och mål i Agenda 2030

Ingen bedömning gjord.

Bedömning utifrån politiska styrdokument

Social översiktsplan

Arbete och sysselsättning

För att bidra till vår gemensamma välfärd ska alla som kan och behöver, arbeta. Fokus är ökad sysselsättning och lägre generell arbetslöshet i hela kommunen med särskild inriktning på områden med socioekonomiska utmaningar samt bland gruppen nyanlända.

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

Medborgarnyttan; beskriv åtgärden utifrån ett skattebetalarperspektiv, näringslivsperspektiv och ett demokratiperspektiv utifrån delaktighet och påverkan. Särskilt att beakta: barnperspektivet

- Vilka grupper i samhället berörs av ärendet – och på vilket sätt?
De som berörs av utredningens förslag är personer med svag ställning på arbetsmarknaden. För att komma ifråga för en anställning på Samhall är en förutsättning att man har en eller flera dokumenterade funktionsvariationer. Kritik har tidigare lyfts mot Samhall, vilket också tas upp i utredningen, att platser erbjudit personer som inte uppfyller kriterierna. Samhall har gått för långt i att marknadsanpassa sig vilket gjort det svårt för personer med uttalade svårigheter och funktionsvariationer att fungera inom de arbetena. Utredningen ser behov av att kvalitén på platserna ökar, att Samhall fortsättningsvis erbjuder platser som möjliggör för rätt målgrupp att komma ut i arbete.

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Beslut om anställning på Samhall fattas av Arbetsförmedlingen och påverkar inte kommunens medarbetare.

Ekonomisk bedömning

Utredningens förslag påverkar inte direkt kommunernas ekonomi. En konsekvens som lyfts är om förändringar görs om förlängd introduktionstid, dvs tiden med lägre ersättning, kan innebära att

personens ekonomi är i behov av annat stöd tex försörjningsstöd. Vi är därför kritiska till förlängd introduktion i vårt remissvar.

Förslag till beslut

Vi ser positivt på utredningens förslag om ökad kvalitet i Samhallanställningar men är kritiska till att utredningen inte i tillräcklig omfattning tar hänsyn till kommunperspektivet. Av särskild vikt är det att kommunerna ekonomiskt kompenseras för förändringar eller nya möjligheter som ges med förändringar inom offentligt skyddade anställningar OSA. Kommunerna är viktiga i arbetet mot långtidsarbetslöshet och utanförskap och staten behöver därför se till att ersättningar vid lönebidragsanställning följer kostnadsutvecklingen. Arbetsförmedlingen lyfter detta i sitt remissvar.

Tony Övringe
Tf. Kommundirektör

Expedieras till: a.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till per-anderssunesson@regeringskansliet.se

För kännedom till:

KUNGÄLVS KOMMUN

Yttrande till Arbetsmarknadsdepartementet
Diarienummer:

Kungälvs Kommun/Kompetenscentrum
Enheten Vägledning, Introduktion och Arbete
Verksamhetsutvecklare Tove Wilund
Enhetschefer Eleonor Abrahamsson och Henrik Johannessen

Kungälv Kommuns remissvar: Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete, SOU 2025:29

Kungälvs kommun ser positivt på utredningen som vill förbättra kvaliteten inom Samhalls verksamhet och säkerställa att verksamheten når de kvalitativa målen. Vi delar flera av utredningens analyser, gällande de utmaningar som finns i Samhalls nuvarande uppdrag. Vi stödjer även förslagen om vidareutveckling av samverkansmodeller men vi saknar ett tydliggörande om kommunens roll och hur finansieringen för kommunen ska ombesörjas. Mindre kommuner får generellt sett ta ett större ansvar för målgruppen genom de egna arbetsmarknadsinsatserna. Det kan medföra ett ökat tryck på kommunens resurser, både organisatoriskt och ekonomiskt, särskilt när det gäller att tillhandahålla anpassade arbetsplatser. Det finns ett stort och växande behov av arbetsplatser med enklare arbetsuppgifter. Samhall har i vissa fall svårt att möta behoven, vilket gör det än viktigare att kommunen och lokala näringslivet får stöd att utveckla lösningar tillsammans med Arbetsförmedlingen och andra myndigheter. Minskade möjligheter till arbete inom Samhall riskerar att leda till ökad arbetslöshet bland personer med funktionsnedsättning. Det kan leda till högre kostnader för försörjningsstöd och ytterligare behov av kommunens insatser. Det kan även påverka folkhälsan negativt där fler står utan möjlighet till arbete för en redan utsatt grupp.

9.1 Utredningens samlade nulägesbedömning

Kungälvs kommun håller med om utredningens nulägesanalys till viss del. Kommunen anser att den kommunala arbetsmarknadspolitikens roll däremot inte har beaktats tillräckligt, vilket vi ser kan leda till ökade kostnader för kommunerna utan kompensation.
Kungälvs kommun är positiv till att stärkt introduktionsperiod hos Samhall, men motsätter sig att den inte ska vara lönegrundande. Vi ser att det kan bli missvisande att ha ett stöd under enbart en del av anställningen då stödet kan komma att behövas under hela anställningstiden även när en progression sker för individen. Detta skulle särskilt drabba de individer som har störst behov av stöd under en längre tid och öka ojämlikheten för en redan utsatt målgrupp. Kungälvs kommun betonar vikten av individanpassade utvecklingsinsatser och efterfrågar ett bredare stöd under hela anställningstiden, inte bara i början av anställningen. Förslaget om kvalitetshöjande språkinsatser är otillräckliga, eftersom det enligt utredningen endast gäller nyanställda och utesluter redan anställda som behöver språkutveckling.

9.2.1 Samhall behövs även i fortsättningen, men kvaliteten behöver öka och bestå över tid

Kungälvs kommun instämmer med att kvaliteten hos Samhall behöver öka och bestå över tid som ett komplement till kommunala arbetsmarknadsinsatser. Utredning pekar på att statens styrning av Samhall behöver skifta från att ”generera tillräckliga intäkter till att också skapa tillräcklig kvalitet för de anställda”. Det är fördelaktigt om fokus sätts på att skapa kvalitativa anställningar för personer med en synnerligen svag ställning på arbetsmarknaden.

9.4 Omprioritering av medel för ökad kvalitet

Kungälvs kommun är kritisk till att en höjd kvalitet ska finansieras med ett lägre inflöde och sänkt lön med 25 procent för nyanställda inom Samhall. Utifrån att utredningen påvisar ett större behov av anställningar inom Samhall står i motsats till att minska anställningar av 5 procent. Samhalls process och samverkan med kommunen behöver förtydligas och förenklas för att underlätta kommunens samverkan med Arbetsförmedlingen.

KUNGÄLVS KOMMUN

Yttrande till Arbetsmarknadsdepartementet
Diarienummer:

Kungälvs Kommun/Kompetenscentrum
Enheten Vägledning, Introduktion och Arbete
Verksamhetsutvecklare Tove Wilund
Enhetschefer Eleonor Abrahamsson och Henrik Johannessen

9.5 En förstärkt introduktionsperiod
Utredningens behov av förstärkt introduktion anser Kungälvs kommun gynnar målgruppen men motsätter sig att introduktionsperioden inte ska ses som arbetstid och genom det inte vara lönegrundande. Introduktionsperioden ska kunna stärka möjligheterna och ska vara individanpassad utifrån individens behov.

9.9 Språknivån hos de anställda
Det framgår inte i utredningen om hur stödet till individer som har svårt med svenska språket ska se ut för de som är anställda inom Samhall. Det ges förslag i utredningen om att erbjuda språkträning inom introduktionen för nyanställda men kommunen ser att det inte hur det kan komma till gagn för de som redan är anställda inom Samhall för att kunna förbättra sina språkkunskaper.
I reguljär arbetsmarknad är det viktigt att individer har en viss nivå på språkkunskap, utifrån det bör det erbjudas språkutvecklande kurser för alla inom Samhall som har behov för att underlätta inträdet till den reguljära arbetsmarknaden.

9.10.2 Arbetsförmedlingen bör utveckla och följa upp avvisningsprocesserna
Kungälvs Kommun instämmer med utredningens bedömning att det är av stor vikt att anvisning till Samhall gör på rätt grunder och att personer som anvisas Samhall uppfyller de kriterier som ställs. Med en minskning av total volym är det av extra stor vikt att rätt personer anvisas rättssäkert och att den situation som utredningen beskriver där Samhall väljer ut individer som bedöms lämpliga för att nå effektivitetskrav på grund av att de är mer högpresterande tas bort. En förbättrad anvisningsprocess är därför viktig.

9.12 Tillgång till fler former av skyddat arbete
Kungälvs Kommun delar utredningens bedömning om att behovet av skyddat arbete är växande och större än vad Samhall har kapacitet för. Som utredningen pekar på är OSA en gammal konstruktion och som har relativt låg ersättning då det inte kan kombineras med utvecklingsbidrag eller stöd till personligt biträde så som övriga lönebidrag. Som konstaterats så växer målgruppen och Kungälvs Kommun ser också att allt fler klienter har flera diagnoser och en ökad komplexitet i de orsaker som håller individen från arbetsmarkanden. Mot den bakgrunden är det positivt att se över OSA och vidga målgruppen som är aktuell för insatsen. För kommunernas del är det också viktigt att ersättningsnivåerna speglar den komplexitet som finns hos målgruppen. Det räcker inte att kompensera för individens produktivitetsbortfall utan ersättning behöver också ges för handledning och utveckling av individen.

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Johanna Axerud

Klicka eller tryck här för att ange datum.

Tjänsteutlåtande - Riktlinje för kamerabevakning (Dnr KS2025/1289-2)

Sammanfattning

Kungälvs kommun har som övergripande mål att skapa en trygg och säker miljö för alla som bor, vistas eller är verksamma inom kommunens geografiska område. Inom ramen för detta trygghetsskapande arbete kan kamerabevakning, när så är motiverat, utgöra ett komplementärt verktyg för att förebygga, upptäcka och hantera brottslighet, ordningsstörningar och andra säkerhetshotande situationer. Kamerabevakning kan därutöver bidra till att minska förekomsten av skadegörelse samt reducera ekonomiska förluster för kommunen.

Syftet med denna riktlinje är att utgöra ett samlat styrdokument för hur Kungälvs kommun ska bedriva kamerabevakning på ett rättssäkert, proportionerligt, kunskapsbaserat, kostnadseffektivt och samordnat sätt. Riktlinjen fastställer övergripande principer, ansvarsfördelning och processer som ska tillämpas före, under och efter driftsättning av kamerabevakning. Genom riktlinjens tillämpning säkerställs att kamerabevakningen inom kommunens verksamheter sker i enlighet med gällande lagstiftning,

Mot denna bakgrund föreslås att Riktlinje för kamerabevakning i Kungälvs kommun antas och implementeras som ett styrande dokument för kommunens samlade arbete med kamerabevakning.

Juridisk bedömning

Möjligheten att bedriva kamerabevakning inom kommunal verksamhet regleras huvudsakligen genom två rättsakter: kamerabevakningslagen (2018:1200) samt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter (dataskyddsförordningen, även benämnd GDPR).

Denna riktlinje har som syfte att tydliggöra hur kommunen ska tolka och tillämpa ovanstående lagstiftning i praktiken, för att säkerställa att all kamerabevakning sker i enlighet med gällande rättsliga krav. En rättssäker och lagenlig hantering av kamerabevakning förutsätter att verksamheten kan uppvisa att bevakningen sker för berättigade ändamål, samt att denna utformas och genomförs på ett sätt som skyddar enskilda mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten.

Både kamerabevakningslagen och dataskyddsförordningen ställer höga krav på transparens, proportionalitet, behovsprövning och dokumentation. Kommunen åläggs därmed att införa arbetsmetoder och processer som säkerställer efterlevnad av dessa krav inom samtliga verksamheter där kamerabevakning bedrivs eller planeras.

Förvaltningens bedömning

Kungälvs kommun har under en längre tid tillämpat kamerabevakning på ett flertal platser inom kommunen, med varierande syften och ändamål. Denna tillämpning har emellertid inte skett på ett enhetligt eller systematiskt sätt inom förvaltningens olika verksamhetsområden. Avsaknaden av en gemensam struktur har medfört betydande variationer i såväl arbetsmetodik som i de rättsliga och praktiska grunderna för kamerabevakningen.

Under våren 2025 har en förändring i kamerabevakningslagen trätt i kraft, vilken bland annat innefattar nya bestämmelser avseende tillståndsplikt för kamerabevakning på vissa platser. Därtill

åläggs kommunen ett tydligare ansvar för att genomföra rättssäkra intresseavvägningar, fullständiga konsekvensbedömningar samt upprätta registerförteckningar för all kamerabevakning som bedrivs inom ramen för kommunens verksamhet.

Mot bakgrund av ovanstående förändringar föreligger ett tydligt behov av att upprätta en gemensam riktlinje för kommunens kamerabevakning. Denna riktlinje syftar till att säkerställa att all kamerabevakning inom kommunens ansvarsområde bedrivs på ett rättssäkert, proportionerligt, kunskapsbaserat, kostnadseffektivt samt samordnat sätt. Riktlinjen har även till uppgift att tydliggöra och fördela ansvar, roller och arbetsprocesser avseende kamerabevakningens planering, genomförande och uppföljning. Ett ytterligare syfte är att säkerställa efterlevnad av tillämplig lagstiftning på området.

Ärendenivåer – bedömning utifrån kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål

Riktlinjen berör till kommunfullmäktiges strategiskt mål:
- *Trygg uppväxt ger ett tryggare samhälle*

Riktlinjen berör kommunstyrelsens resultatmål:
- *Alla barn och elever vistas i en trygg och säker pedagogisk miljö*

Bedömning utifrån miljö, hållbarhet och mål i Agenda 2030

Riktlinjen anknyter sig till följande mål i Agenda 2030:

Mål 11 – Hållbara städer och samhällen
- 11.7 Skapa säkra och inkluderande grönområden för alla

Mål 16 – Fredliga och inkluderande samhällen
- 16.1 Minska våldet i världen

Bedömning utifrån politiska styrdokument

Riktlinjen korrelerar flera av kommunens styrdokument som; Säkerhets- och trygghetspolicy (KS2023/1664), Anvisning för behandling av personuppgifter (KS2023/1797) och Riktlinjen för informationssäkerhet (KS2023/1938).

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

Ett av riktlinjens syften är att tydliggöra ansvarsfördelning samt beskriva processer kopplade till kamerabevakning på allmänna platser. I vissa fall kan kamerabevakning förekomma på platser där kommunens medborgare och brukare vistas regelbundet. Under förutsättning att bevakningen genomförs i enlighet med gällande lagstiftning, kan den utgöra ett verkningsfullt verktyg för att öka säkerheten inom kommunen.

Riktlinjen ska även tjäna som ett styrdokument för hur kommunens samlade kamerabevakningsverksamhet ska planeras, beslutas, genomföras och följas upp. Detta syftar till att säkerställa att all kamerabevakning sker på ett rättssäkert och rättsenligt sätt samt att en rimlig balans upprätthålls mellan behovet av trygghet och skyddet för den personliga integriteten. Riktlinjen utgör därmed ett viktigt verktyg för att förhindra otillbörliga intrång i enskildas integritet och bidra till ett ansvarsfullt och medborgarorienterat genomförande av kamerabevakning inom kommunens ansvarsområde.

.

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Riktlinjen syftar till att tydliggöra ansvarsfördelningen inom kommunens förvaltningar avseende kamerabevakning. Genom att definiera ansvar före, under och efter driftsättning av kameror skapas

förutsättningar för en enhetlig och rättssäker hantering av kamerarelaterade frågor. Detta bidrar till ökad tydlighet för samtliga berörda medarbetare i organisationen.

Eftersom kamerabevakning redan tillämpas inom flera verksamhetsområden i Kungälvs kommun, bedöms riktlinjens införande inte medföra någon påtaglig förändring i den operativa arbetsbelastningen. Istället utgör riktlinjen ett stödjande och normerande dokument som syftar till att förtydliga rutiner och ansvarsområden i hanteringen av kamerabevakning.
Det är endast säkerhetsenheten som, inom ramen för riktlinjen, tilldelas ett utökat ansvar. Detta innefattar ett särskilt ansvar för upprättande och förvaltning av registerförteckningar över pågående kamerabevakning, samt att fungera som stödresurs för övriga verksamheter vid frågor kopplade till tillämpningen av kamerabevakningsregelverket.

Vidare klargör riktlinjen hur förvaltningen ska förhålla sig till kamerabevakning av områden där kommunens medarbetare kan komma att omfattas av bevakningen i sin yrkesutövning. Syftet är att säkerställa att sådan bevakning sker i enlighet med gällande rätt och med beaktande av arbetsmiljömässiga och integritetsrelaterade aspekter.

Ekonomisk bedömning

Införandet av denna riktlinje bedöms inte i sig generera några omedelbara merkostnader för kommunens verksamheter. Riktlinjen har dock som syfte att tydliggöra ansvarsfördelningen avseende kostnader relaterade till kamerabevakning, såväl för redan etablerade som för planerade bevakningslösningar inom respektive verksamhetsområde.

Vidare specificerar riktlinjen de rättsliga krav som kommunen har att förhålla sig till för att bedriva kamerabevakning i enlighet med gällande lagstiftning. Den nyligen genomförda förändringen i kamerabevakningslagen har inneburit ett ökat ansvar för kommuner att självständigt säkerställa efterlevnad av samtliga tillämpliga regelverk, vilket medför ett utökat administrativt arbete för berörda centrala stödfunktioner, i synnerhet säkerhetsenheten. Denna arbetsökning bedöms dock få en marginell påverkan på den dagliga verksamheten inom övriga delar av organisationen.

I de fall där kamerabevakning tillämpas som en förebyggande åtgärd för att minska exempelvis brottslighet, skadegörelse eller andra ordningsstörningar inom kommunens verksamheter, kan bevakningen även betraktas som en långsiktig investering. Den potentiella effekten av minskade incidentrelaterade kostnader kan därmed på sikt bidra till ett mer kostnadseffektivt resursutnyttjande inom kommunen.

Förslag till beslut

1. Att kommunstyrelsen antar den nya riktlinjen för kamerabevakning.

Linda Nygren
Kommundirektör

Tony Övringe
Säkerhetschef

Expedieras till:

För kännedom till:

KUNGÄLVS KOMMUN

Riktlinje för kamerabevakning

Riktlinje

Diarie-/dokumentnummer: KS2025/1289
Beslut: <Datum-…Instans §…/År>
Beredande politiskt organ: Kommunstyrelsen
Giltighetstid: 2027-12-31
Dokumentansvarig: Säkerhetschef
Senast uppdaterad av: Säkerhetssamordnare

KUNGÄLVS KOMMUN

Innehållsförteckning

1. Inledning ... 3
2. Relation till andra styrdokument ... 3
3. Mål och syfte ... 3
4. Lagrum ... 3
   4.1 Kamerabevakningslagen (KBL) ... 3
   4.2 Dataskyddsförordningen (GDPR) ... 3
   4.3 Offentlighets- och sekretesslagen (OSL) ... 4
5. När kameror övervägs ... 4
   5.1 Kartläggning ... 4
   5.2 Andra förebyggande åtgärder ... 4
   5.3 Förhandling med fackliga organisationer ... 5
   5.4 Samverkan med andra aktörer ... 5
6. Roller och ansvar för kamerabevakning ... 5
   6.1 Ansvarig nämnd ... 5
   6.2 Sektorer ... 5
   6.3 Ansvar för informationssäkerhetsarbetet ... 5
7. Information om kamerabevakning ... 6
8. Hantering av inspelat material ... 6
9. Levandegöra ... 6
10. Uppföljning ... 6

KUNGÄLVS KOMMUN

1. Inledning

Kungälvs kommun har högt ställda mål om att det ska vara tryggt och säkert för de som bor, besöker och verkar i kommunen. Kommunen kan vid behov använda kamerabevakning för att förebygga, upptäcka och hantera eventuella eller redan inträffade brott, ordningsstörningar och övriga situationer som påverkar säkerheten och tryggheten negativt samt för att minska skadegörelse och minimera ekonomiska förluster.

2. Relation till andra styrdokument

Riktlinjen är kopplad till

- Säkerhets- och trygghetspolicy (KS2023/1664)
- Anvisning för behandling av personuppgifter (KS2023/1797)
- Riktlinje för Informationssäkerhetshet (KS2023/1938)

3. Mål och syfte

Mål och syftet med detta dokument är att;

- Tillgodose behovet av kamerabevakning för berättigade ändamål och att skydda fysiska personer mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid sådan bevakning.
- Tillse att kommunens kamerabevakning bedrivs genom ett centraliserat, proportionerligt, kunskapsbaserat, kostnadseffektivt och samordnat arbetssätt för att motverka brottslighetens utveckling.
- Tillskriva, beskriva och förtydliga ansvar, roller och processer.
- Säkerställa att kommunens kamerabevakning sker i enlighet med gällande lagstiftning.

4. Lagrum

Möjligheten att bedriva kamerabevakning styrs primärt av två lagar: kamerabevakningslagen (2018:1200) och EU:s dataskyddsförordningen. Utöver dessa två styrande lagar finns även lagar som har viss påverkan på hanteringen av kamerabevakning, såsom exempelvis offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

4.1 Kamerabevakningslagen (KBL)

KBLs syfte är att tillgodose behovet av kamerabevakning för berättigade ändamål och att skydda fysiska personer mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid sådan bevakning. Som ett allmänt krav för kamerabevakning av alla typer av platser gäller att övervakningen ska bedrivas lagligt och med hänsyn till enskildas personliga integritet. Om kamerabevakningen är varaktig, regelbunden eller upprepad personbevakning och kameran inte manövreras från platsen omfattas den av KBL. KBL gäller oavsett om allmänheten har tillträde till platsen eller inte.

4.2 Dataskyddsförordningen (GDPR)

Verksamheter som kamerabevakar behöver följa reglerna i GDPR. Den personuppgiftsansvariga ansvarar för att reglerna följs och att kamerabevakningen är tillåten.

KUNGÄLVS KOMMUN

Personuppgifter är information som direkt eller indirekt kan hänföras till fysisk person som är i livet, exempelvis bilder från en övervakningskamera. Utgångspunkten när det gäller kamerabevakning är att bildmaterial som inhämtas genom sådan övervakning anses vara integritetskänslig till sin natur. Det innebär att kraven på skydds- och säkerhetsåtgärder är höga redan i utgångsläget. GDPR gäller i hela EU och har bland annat till syfte att skapa en enhetlig och likvärdig nivå för skyddet av personuppgifter.

Enligt GDPR får personuppgifter bara samlas in för särskilda, uttryckligen angivna och berättigade ändamål och får inte användas för något annat syfte. Detta innebär att avsikten med kamerabevakningen måste bestämmas innan övervakningen påbörjas.

För all bevakning i kommunen som omfattar personuppgifter grundar sig behandlingen på den rättsliga grunden uppgift av allmänt intresse enligt artikel 6.1 e) i förordningen.

Uppgifter av allmänt intresse ska ha stöd i

- lag eller annan författning
- kollektivavtal eller beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning.

4.3 Offentlighets- och sekretesslagen (OSL)

Vid kamerabevakning tillämpas OSL som innehåller bestämmelser om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet och om förbud att lämna ut allmänna handlingar.

5. När kameror övervägs

När kameror övervägs ska verksamheten som önskar kamerabevakning se över och kartlägga om det finns en verksamhetsspecifik anvisning/rutin eller regler som verksamheten måste ta hänsyn till.

5.1 Kartläggning

Kamerabevakning av personer innebär ett ingrepp i enskilds personliga integritet. Därför är det viktigt att platsen för övervakning kartläggs, att man identifierar en tydlig problembild av området och att andra brottsförebyggande åtgärder övervägs och prövas.

Kamerabevakning får inte bygga på spekulationer utan det krävs att det finns ett klart och tydligt definierat intresse (berättigat intresse) utifrån en faktisk problembild. Det kan alltså handla om att förebygga skadegörelse, upptäcka brott eller säkerställa säkerhet och ordning i och omkring en verksamhetslokal eller en annan byggnad. Det är viktigt att dokumentera en faktisk och pågående problembild, exempelvis brottsligheten på platsen, eftersom godtycklig kamerabevakning inte är tillåtet.

5.2 Andra förebyggande åtgärder

Kamerabevakning ska endast bedrivas då intresset av sådan övervakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad. Installation av bevakningssystem med kamera ska därför ses som en kompletterande skyddsåtgärd då andra insatser visat sig vara otillräckliga. Det är alltså av betydelse att veta vilka alternativa och kompletterande åtgärder som finns. Innan kamerabevakning påbörjas ska andra brottsförebyggande åtgärder

KUNGÄLVS KOMMUN

inventeras och prövas. Om tänkbara andra åtgärder är enklare att använda, billigare, mer effektiva eller mindre integritetskänsliga ska kamerabevakning inte ske.

5.3 Förhandling med fackliga organisationer

Vid de fall som den kamerabevakade platsen även inkluderar områden där anställda i sitt yrke kan bli bevakade (som till exempel skolor eller andra lokaler som används av förvaltningen) kan det finnas en skyldighet för arbetsgivaren att förhandla med arbetstagarorganisationen i enlighet med lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL) i samband med att man överväger att börja kamerabevaka.

5.4 Samverkan med andra aktörer

Arbetet ska i de fall det är lämpligt genomföras i nära samarbete med andra berörda aktörer i samhället, såsom exempelvis kommunens bolag, andra fastighetsägare och näringsliv. Kommunen ska även samverka med Polismyndigheten och andra brottsbekämpande myndigheter. Material från kamerabevakning får och ska i förkommande fall lämnas ut till en brottsbekämpande myndighet i enlighet med gällande lag. Vid utlämning till brottsbekämpande myndighet bör samråd med säkerhetsenheten ske.

6. Roller och ansvar för kamerabevakning

6.1 Ansvarig nämnd

Kommunstyrelsen ansvarar för de övergripande trygghetsfrågorna i kommunen samt för kommunens fastighetsinnehav. Det åligger således kommunstyrelsen att fatta beslut om kameraövervakning avseende kommunens fastigheter, både fastigheter med byggnader och fastigheter som utgör allmän plats i kommunens utemiljö. Kommunstyrelsen bestämmer ändamål och syfte med kamerabevakningen, och är därmed personuppgiftsansvarig för personuppgiftsbehandlingen.

6.2 Sektorer

Sektorerna uppmärksammar behovet av kamerabevakning och genomför samt uppdaterar utredningarna för kamerabevakning. I detta ingår bland annat kartläggning, intresseavvägning, eventuell konsekvensbedömning samt att bevakningen registreras i registret för kamerabevakning.

Sektorerna ska minst årligen pröva behovet av kamerabevakning samt kontrollera att eventuella villkor och förutsättningar som anges i lagar, styrdokument med flera efterlevs.

Sektorerna står för finansieringen av såväl förarbete som inköp, bevakning och drift. Sektorerna ansvarar vidare för genomförandet av inköp och driftsättning, underhåll och service, samt dagliga driften av kamerabevakningen. Arbetet ska genomföras i samråd med säkerhetsenheten.

6.3 Ansvar för informationssäkerhetsarbetet

Kommunstyrelsen ansvarar ytterst för informationssäkerhetsarbetet men övriga nämnder inom kommunen har övergripande ansvar för att informationssäkerhetsarbetet bedrivs inom sektorernas verksamhetsområde. Systemägare har ansvar för säkerheten i

KUNGÄLVS KOMMUN

informationstillgångar, klassning av informationstillgångar samt för genomförande av riskåtgärder.

6.4 Säkerhetsenheten

Säkerhetsenheten har motsvarande ansvar som sektorerna för de kamerorna som inte ligger inom respektive sektorers ansvarsområde, exempelvis vid gator och torg.

Kommunens säkerhetsenhet ansvarar för förteckningen över pågående bevakning, i enlighet med 10 § i KBL.

Säkerhetsenheten ska vara behjälplig avseende kamerabevakning.

Säkerhetsenheten ansvarar på en övergripande nivå att utvärdera effekterna av de uppsatta bevakningskamerorna. Detta kan även bidra till en bredare förståelse till kamerabevakningens effekter på vissa platser och på en viss typ av brottslighet. Denna kunskap kan sedan användas som beslutsunderlag för både beslutstagandet om kamerabevakning ska fortsättas på den specifika platsen där utvärderingen genomfördes, och som beslutsunderlag till andra platser där kamerabevakning är tänkt att genomföras i framtiden.

7. Information om kamerabevakning

Vid bevakning av ett område med hjälp av kameror måste kommunen sätta upp skyltar samt informera om bevakningen på något annat sätt. Upplysningsplikten gäller även i de fall då övervakningen avser en plats dit allmänheten inte har tillträde.

Upplysningsplikten inträder när övervakningsutrustningen sätts upp fram till dess att utrustningen plockas ned och omfattar alla typer av övervakning. Information om att kamerabevakning sker ska vara tydlig och anpassad från fall till fall.

Det är olagligt att sätta upp dolda bevakningskameror utan att informera den som bevakas. Utöver GDPRs regler kan till exempel även brottsbalkens bestämmelse om kränkande fotografering bli tillämplig.

8. Hantering av inspelat material

Upprepad personbevakning som tas upp i samband med kamerabevakning betraktas som personuppgifter och ska skyddas med lämpliga säkerhetsåtgärder. Inspelat material är att anse som känsligt material till vilket endast ett fåtal personer har tillgång till.

De inspelade bilderna får inte sparas längre än nödvändigt för att uppnå syftet med bevakningen och inte längre än senast vid utgången av den tillåtna bevarandetiden i enlighet med dokumenthanteringsplanen.

9. Levandegöra

Riktlinjen ska kommuniceras ut till samtliga via hemsidan och intranätet.

10. Uppföljning

Styrdokumentet följs upp och uppdateras vid eventuella lagändringar eller när styrdokumentets giltighetstid löper ut.

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Johanna Axerud

Klicka eller tryck här för att ange datum.

Tjänsteutlåtande - Riktlinje för hat, hot och våld mot förtroendevalda (Dnr KS2025/1268-2)

Sammanfattning

Som förtroendevald politiker försvarar man i varje stund yttrandefrihet och demokrati. Hat, hot och våld mot förtroendevalda är därför ett allvarligt hot för vårt demokratiska system. Hat, hot eller våld kan vara föranlett av förestående beslut eller redan fattade beslut där medierapportering eller diskussioner på sociala medier har skett i en viss fråga som föranleder personer att rikta sitt hat, sin besvikelse och ilska mot förtroendevalda som delaktiga.

Kungälvs kommun accepterar överhuvudtaget inte några former av hot eller våld mot elever, anställda eller förtroendevalda. Riktlinjerna i styrdokumentet är utformade för att definiera ansvar och arbetssätt innan, under och efter hot och våldssituationer riktade mot förtroendevalda i Kungälvs kommun.

Förvaltningens förslag till beslut är att reviderad riktlinje för hot, hat och våld mot förtroendevalda antas.

Juridisk bedömning

Förtroendevalda omfattas formellt inte av arbetsmiljölagen. Enligt Kommunfullmäktiges beslut har 1:e vice ordförande i Kommunfullmäktige och Kommunstyrelsen ”…ett särskilt ansvar för arbetsmiljöfrågor för förtroendevalda...” Detta ansvar tydliggörs i styrdokumentet ” Policy för politiskt förtroendevaldas förutsättningar och villkor” och kompletteras med ytterligare information i ”Riktlinjer för hat, hot och våld mot förtroendevalda”.

Förvaltningens bedömning

Säkerhetsenheten har i den reviderade riktlinjen infogat information avseende tillägget i kommunallagen (2017:725), 4 kap. 18 a §, om skydd mot hot och våld, vilket trädde i kraft den 1 juli 2025. Denna lagändring innebär bland annat att kommuner är skyldiga att vidta samtliga nödvändiga åtgärder för att förebygga att förtroendevalda, enligt definitionen i 2 § första stycket, drabbas av ohälsa eller olycksfall till följd av hot och våld.

Riktlinjen har vidare klargjort att det förebyggande ansvaret i enlighet med lagändringen ligger på förvaltningen, närmare bestämt på säkerhetsenheten. Säkerhetsenheten ges därmed ett utökat ansvar att erbjuda exempelvis utbildningstillfällen och samtalsstöd i syfte att öka medvetenheten kring förtroendevaldas säkerhet.

Ärendenivåer – bedömning utifrån kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål

Hot, hat och våld riktade mot förtroendevalda utgör ett hot mot det demokratiska systemet samt kan påverka medborgarnas förtroende för kommunen negativt. Mot denna bakgrund är styrdokumentet

kopplat till Kommunfullmäktiges strategiska mål, särskilt målet att medborgare och näringsliv ska uppleva ett ökat förtroende för kommunen.

Bedömning utifrån miljö, hållbarhet och mål i Agenda 2030

Riktlinjen har indirekt koppling till följande mål i Agenda 2030:

- 3. Hälsa och välbefinnande
- 8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- 8.8 (Skydda arbetstagares rättigheter och…) främja trygg och säker arbetsmiljö för alla

Bedömning utifrån politiska styrdokument

I enlighet med "Policy för politiskt förtroendevaldas förutsättningar och villkor" (KS2023/1873) ska politiker omfattas av ett systematiskt arbete för att förbättra deras förutsättningar och villkor. Policyn betonar vikten av att kommunen har en beredskap för att förebygga och hantera hot, våld, trakasserier och kränkande särbehandling riktade mot förtroendevalda. Riktlinjen för hat, hot och våld mot förtroendevalda specificerar i detalj hur dessa insatser ska genomföras samt klargör ansvarsfördelningen.

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

Medborgare och brukare kan indirekt påverkas av förtroendevaldas säkerhet och trygghet, vilket påverkar deras förtroende för det demokratiska systemet och kommunens förmåga att fungera effektiv.

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Medarbetare kan likaledes påverkas indirekt av den säkerhet och trygghet som förtroendevalda erhåller. Säkerhetsenheten arbetar redan idag som stödresurs i frågor relaterade till förtroendevaldas säkerhet. De reviderade riktlinjerna bedöms inte medföra någon ökad arbetsbelastning för säkerhetsenheten.

Ekonomisk bedömning

Riktlinjen bedöms inte medföra några tillkommande kostnader för kommunen.

Förslag till beslut

1. Upprättat förslag till reviderad riktlinje för hat, hot och våld mot förtroendevalda antas.

Linda Nygren
Kommundirektör

Tony Övringe
Säkerhetschef

Expedieras till:

För kännedom till:

KUNGÄLVS KOMMUN

Riktlinjer för hat, hot och våld mot förtroendevalda

Riktlinjer

Diarie-/dokumentnummer: KS2025/1268
Beslut: 2023-10-18, KS §269/2024
Beredande politiskt organ: Kommunstyrelsen
Ersätter tidigare beslut 2019-12-11 Kommunstyrelsen § 449/2019
Giltighetstid: 2027-12-31
Dokumentansvarig: Säkerhetschef
Senast uppdaterad av: Säkerhetssamordnare

KUNGÄLVS KOMMUN

Innehållsförteckning

1. Inledning 3
2. Relation till andra styrdokument 3
3. Syfte 3
4. Mål och viljeinriktning 3
5. Definition av hot, våld och otillåten påverkan 3
6. Ansvarsfördelning 4
6.1. Den enskilde politikern 4
6.2. Partiet 4
6.3. Kommunstyrelsen 5
6.4. Förvaltningen 5
6.5. Polisen 5
7. Samtalstonen i politiken 5
8. Riskanalys och medvetna val i vardagen 5
8.1. Sociala Medier 6
9. Hantering av händelse 7
10. Vid akuta situationer av hot, våld eller trakasserier 7
11. Åtgärder efter en hot och våldssituation 8
11.1. Polisanmäl alla hat-, hot- eller våldssituationer 8
11.2. Personsäkerhetsåtgärder 9
11.3. Partiets åtgärder 9
11.4. Egna åtgärder för förtroendevalda 9
12. Stöd vid rättsprocessen 10
13. Säkerhet vid offentliga sammanträden i kommunen 10
14. Levandegöra 10
15. Uppföljning 10

KUNGÄLVS KOMMUN

1. Inledning

Som förtroendevald politiker försvarar man i varje stund yttrandefrihet och demokrati. Hat, hot och våld mot förtroendevalda är därför ett allvarligt hot för vårt demokratiska system. Hat, hot eller våld kan vara föranlett av förestående beslut eller redan fattade beslut där medierapportering eller diskussioner på sociala medier har skett i en viss fråga som föranleder personer att rikta sitt hat, sin besvikelse och ilska mot förtroendevalda som delaktiga.

Samtidigt omfattas de förtroendevalda inte av arbetsmiljölagen (1977:1160) liksom Arbetsmiljöverkets föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön och därmed är dessa inte tillämpliga. För att undvika en normförskjutning inom demokrati och yttrandefrihet ska förtroendevalda ha en trygg och en strukturerad ordning för att kunna utöva sitt politiska uppdrag oavsett parti. Partiets storlek eller resurser ska inte vara avgörande för i vilken grad en förtroendevald får det stöd eller den hjälp som behövs i den uppkomna situationen för att utöva sitt politiska förtroendeuppdrag.

Kungälvs kommun accepterar överhuvudtaget inte några former av hot eller våld. Dessa riktlinjer är utformade för att definiera ansvar och arbetssätt innan, under och efter hot och våldssituationer riktade mot förtroendevalda i Kungälvs kommun.

2. Relation till andra styrdokument

Styrdokumenten Policy för politiskt förtroendevaldas förutsättningar och villkor och dessa antagna riktlinjer är ett komplement till Anvisning vid kränkande särbehandling och trakasserier där kommunens ansvar och gränsdragning framgår.

3. Syfte

Riktlinjerna ska utgöra ett stöd och en vägledning för Kungälvs kommuns förtroendevalda i syfte att öka tryggheten vid utförande av offentliga förtroendeuppdrag för Kungälvs kommun. Syftet är att skapa en tydlighet och fastställa ett gemensamt förhållningssätt för att på så sätt förebygga och hantera hat, hot och våld mot förtroendevalda.

4. Mål och viljeinriktning

Målsättningen är att genom en tydlig struktur för hantering av hot och våld även bidra till en tydligare styrning av kommunens verksamhet.

5. Definition av hot, våld och otillåten påverkan

Vad som upplevs som våld eller hot kan variera från person till person. Kungälvs kommun anser att alla former av hot och våld är oacceptabla och skall polisanmälas.

5.1. Våld

Världshälsoorganisationen (WHO) definierar våld som att uppsåtligt bruka eller hota att bruka makt eller fysisk styrka mot sin egen person, mot en annan människa, en grupp människor, en gemenskap eller ett samhälle, med följd eller tämligen sannolik följd att någon dör eller att det uppstår kroppsskada, psykisk skada, skador i den känslomässiga utvecklingen eller funktionshinder.

5.2. Olaga hot

Olaga hot innebär att någon hotar att skada dig eller din egendom. Hotet som riktas mot dig kan omfatta andra personer, djur eller föremål som har stor betydelse för dig. Hotet kan ske via telefon, sms, mail, sociala medier, direkt tilltal eller med hjälp av vapen. För att hotet ska vara brottsligt måste du uppfatta hotet som allvarligt.

5.3. Näthat eller hot på nätet

Näthat är ingen juridisk term utan ett samlingsbegrepp på kränkande eller hatiska kommentarer på nätet, ofta på sociala medier. Det är viktigt att vara uppmärksam på och ha en förhöjd beredskap om hot eller hets mot enskilda medarbetare förekommer på sociala medier.

Näthat rubriceras ofta som olaga hot, ofredande, förolämpning och förtal. Men det kan också vara kränkande fotografering, hets mot folkgrupp, brott mot Dataskyddsförordningen (GDPR) och sexuellt ofredande.

KUNGÄLVS KOMMUN

5.4. Stalkning – att bli förföljd

Att tvångsmässigt smyga på och förfölja en annan person. Det kan även röra sig om att kontakta en person i sådan omfattning via telefon, brev eller e-post att det uppfattas som trakasseri. Stalkning och förföljelser ska polisanmälas.

5.5. Otillåten påverkan

Med otillåten påverkan avses allvarliga trakasserier och hot samt våldssituationer mot person och egendom som riskerar att påverka den enskildes beslut i vilket förlängningen kan utgöra ett hot mot demokratin. Hotet som riktas kan även omfatta personer, djur eller föremål som har stor betydelse för den som hotas.

Otillåten påverkan kan handla om påtryckningar som:

- Trakasserier som exempelvis kränkning, ofredanden eller subtila ”hot”.
- Hot som exempelvis utpressning eller uttryck som medför att den hotade personen fruktar för sin egen eller annans säkerhet eller egendom.
- Korruption i form av otillbörliga erbjudanden av olika slag.

6. Ansvarsfördelning

Förtroendevalda är inte formellt anställda, därmed är inte hot och våld mot dem en arbetsmiljöfråga i juridisk mening och arbetsmiljölagen (1977:1160) liksom att Arbetsmiljöverkets föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön är därför inte tillämpliga.

Kommunen ska vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att en sådan förtroendevald som anges i kommunallagen 4 kap, 2 § första stycket, utsätts för ohälsa eller olycksfall till följd av hot och våld. En utgångspunkt ska vara att allt sådant som kan leda till ohälsa eller olycksfall ska ändras eller ersättas så att risken för ohälsa eller olycksfall undanröjs.

Kommunen ska förvissa sig om att en sådan förtroendevald har den utbildning som behövs och vet vad han eller hon behöver göra för att undgå riskerna för hot och våld.

Nedan presenteras hur ansvaret är fördelat mellan den enskilde politikern, partiet, kommunstyrelsen och förvaltningen.

6.1. Den enskilde politikern

Samtliga förtroendevalda ansvarar för att ta del av den dokumentation och den utbildning som kommunen erbjuder för att förebygga och hantera hot och våld. Den enskilde har alltid det primära ansvaret för sin säkerhet och svarar därför själv för att planera för att minska risken för hotfulla situationer, samt ha kunskap i hur man skall agera om man utsätt för hot eller våld. Den förtroendevalda har också ansvar att anmäla situationer som upplevts som hotfulla eller våldsamma till partiet samt kommunens säkerhetsenhet. Förtroendevalda uppmanas att polisanmäla alla former av hot eller våldssituationer till polisen.

6.2. Partiet

Partierna och gruppledarna i Kungälvs kommun har en central roll vid hot, våld och trakasserier mot förtroendevalda. Samtliga partier skall utse en säkerhetsansvarig funktion inom partiorganisationerna (normalt gruppledarna) som i icke akuta situationer ska vara första funktion att informeras om en oönskad händelse.

De politiska partierna bör skapa interna rutiner för att hantera inträffade händelser och tillbud. Anmälda tillbud går för kännedom till berört partis gruppledare och ordförande. Rutinerna bör vara av både förebyggande och uppföljande karaktär.

Partiets säkerhetsansvariga gör en första samlad bedömning kring en uppkommen oönskad händelse i samråd med kommunens säkerhetsenhet. De partier som har en säkerhetsorganisation på nationell nivå kan även söka stöd av denna funktion.

KUNGÄLVS KOMMUN

6.3. Kommunstyrelsen

Det ankommer på kommunstyrelsen och partierna att ta fram gemensamma riktlinjer om samverkan och ansvarsfördelning för att förebygga våld, hot och trakasserier mot förtroendevalda och om samordning av åtgärder vid sådana situationer.

6.4. Förvaltningen

Kommunens säkerhetsenhet har som ansvar att stötta, bistå, vara rådgivande, vägledande och vara behjälplig för alla verksamheter. Detta inkluderar även den politiska organisationen i deras kontinuerliga säkerhetsarbete.

Kommunens säkerhetsenhet ska erbjuda de förebyggande åtgärderna som anses vara nödvändiga i enlighet med kommunallagen 4 kap § 18a för förtroendevalda som anges i 2 § första stycket i samma lag. Förebyggande åtgärder kan bland annat innebära att erbjuda utbildningstillfällen, samtal för att öka medvetandet kring förtroendevaldas säkerhet eller dylikt.

Kommunens säkerhetsenhet tillser att trygghetsskapande/säkerhetshöjande åtgärder vidtas vid hot mot förtroendevalda förutsatt att behov föreligger. Kommunstyrelsens presidium, kommundirektören och förvaltningsledningen informeras om vidtagna åtgärder. Vid behov informeras även presidiet för berört utskott och sektorchefen för ifrågavarande sektor.

6.5. Polisen

Den lokala polisen har huvudansvaret för personskydd av förtroendevalda i kommuner och regioner vilket innebär att den polisiära handläggningen av ärenden om hot och våld mot förtroendevalda främst är en uppgift för polismyndigheten.

Alla former av hot och våld ska polisanmälas. Endera kan den som utsatts själv göra detta direkt till polisen eller så kan man vända sig till sin gruppledarna som kan kontakta kommunens säkerhetsenhet för att tillsammans göra en första bedömning.

7. Samtalstonen i politiken

Förtroendevalda ska ha ett gott bemötande gentemot kommunens medarbetare och har ett ansvar enligt beslutad ”Anvisning vid kränkande särbehandling, trakasserier, sexuella trakasserier och repressalier”. Enligt definitionen i AFS 2015:4 är kränkande särbehandling: ”Handlingar som riktas mot en eller flera arbetstagare på ett kränkande sätt och som kan leda till ohälsa eller att dessa ställs utanför arbetsplatsens gemenskap”. Kränkande särbehandling ska inte sammanblandas med meningsskiljaktigheter eller konflikter i sakfrågor som hör hemma såväl bland politiker som tjänstemän.

8. Riskanalys och medvetna val i vardagen

Inför och under varje mandatperiod ska förtroendevalda utbildas i frågor som rör hat, hot och våld som riktas mot förtroendevalda. Upprättade riktlinjer med tillhörande dokument ska göras kända.

I ett förebyggande syfte är det också angeläget att förtroendevalda är medvetna om att händelser, kroppsspråk och uttalanden i det offentliga rummet kan bidra till negativa, oönskade händelser. Respektive ordförande ansvarar för att samtalstonen håller en god nivå och bör inför varje sammanträde tillsammans med gruppledare särskilt granska dagordningens punkter ur ett säkerhetsperspektiv.

Genom att själv som förtroendevald inventera din arbetssituation och vara uppmärksam på vilka politiska frågor som är aktuella kan du förebygga händelser. I och med ditt politiska engagemang bör du och dina närmaste kollegor regelbundet reflektera och analysera om ni är utsatta för risker. Försök att bedöma eventuella konsekvenser och reaktioner på saker ni gör eller har gjort, till exempel beslut som ska fattas eller uttalanden som ska göras. Genom att förbereda dig, medvetet kunskapshöja dig, samverka och göra aktiva val är du med och bygger din säkerhet.

Riskanalys bör göras av de förtroendevalda inom partiet för presumtiva situationer, både vad avser särskilt känsliga frågor och vad gäller särskilt utsatta uppdrag, där hot och våld kan uppstå mot de förtroendevalda eller mot deras anhöriga. Samråd kan ske med kommunens säkerhetsenhet. I en

KUNGÄLVS KOMMUN

samverkan mellan partiet, kommunen och den förtroendevalda bedöms vilka förebyggande åtgärder som är lämpliga. Partiet bör även ha uppsikt över vad som skrivs i till exempel sociala medier om politiken och de förtroendevalda.

Nedanstående punkter är en handledning i det förebyggande arbetet

- Tänk igenom din aktuella arbetssituation och fundera över på vilket sätt ditt offentliga uppdrag kan medföra hot och risker.
- Använd anpassade besöksrum på plan 2, Kundcenter, när du tar emot externa besök.
- Vid möten med upprörda, uppretade individer, tänk på att ha en reträttväg. Sätt dig närmast dörren, se till att det inte finns några tillhyggen tillgängliga och att du har möjlighet att begära hjälp om något skulle inträffa. Om du vet att det är ett känsligt möte, be någon att vara med.
- Undvik att skapa vardagliga rutiner genom att till exempel variera restider liksom resvägar och butik du handlar, i den mån det är möjligt.
- I den mån det går att planera, ta bara diskussion med en orolig/irriterad person när det finns flera personer i närheten och helst när alla är förberedda och överens om hur konflikten bör hanteras.

I stadshuset har förvaltningen ansvar för att säkerställa att alla medarbetare kan arbeta tryggt och säkert. Det är inte ovanligt att det föreligger hot mot både tjänstemän och förtroendevalda i kommunen och därför finns det ett passagesystem som begränsar tillträde till arbetsytorna för utomstående. Det är viktigt att även förtroendevalda är uppmärksamma och inte släpper in okända personer i stadshuset och endast ha möten med medborgare i anpassade lokaler på entréplan. Om man som förtroendevald upplever osäkerhet om en person arbetar i huset skall man alltid fråga efter kommunens ID-bricka.

Förtroendevalda rekommenderas att ta del av Säkerhetspolisens (SÄPO) handbok ”Personlig säkerhet”. Den ger omfattande råd avseende förebyggande åtgärder i hemmet, på arbetsplatsen, vid resor, för anhöriga och för den personliga integriteten. I handboken finns även råd för hur man kan hantera olika typer av hot. Där finns även bland annat checklistor för akuta åtgärder vid hot och våldssituationer, bombhot och misstänkta försändelser. Handboken ger en mer fullständig vägledning för dig som förtroendevald.

8.1. Sociala Medier

Sociala medier är en viktig arena för politiker. Den bevakas även av massmedia och det finns ett stort intresse för politikers digitala närvaro. Det som publiceras får snabbt spridning, oavsett om informationen är sann, falsk, vilseledande eller populistisk.

Spridningen kan i sin tur leda till starka reaktioner och än starkare motreaktioner oavsett om informationen publicerats av dig eller någon annan. Tänk igenom innan hur ni ska hantera snabb ryktesspridning i sociala medier så att ni snabbt kan nyansera eller dementera uppgifter som cirkulerar.

Några viktiga punkter att tänka på:

- Var personlig men inte privat i dina inlägg. Definiera vad personligt betyder för dig och vilka dina gränser är. Skapa en genomtänkt hållning för hur, vad och när du kommunicerar i sociala medier utifrån din egen säkerhet.
- Skapa separata konton för dig som offentlig person i sociala medier som du håller avskild från ditt privata konto. Använd en stängd profil för ditt privata liv, det vill säga att din profil endast är synlig för de personer du vill ska se den.
- Undvik att i förväg eller under ett pågående möte, berätta var du befinner dig. Använd inte incheckningsfunktioner som avslöjar din geografiska position.
- Berätta om saker du har gjort – och inte om vad du ska göra. Detta för att undvika kartläggning eller att personer söker upp dig.
- Undvik att exponera eller ge en inblick i dina vanor som kan underlätta kartläggning av dig, såsom tränings- eller shoppingrutiner eller platser du regelbundet besöker.

KUNGÄLVS KOMMUN

- Var noga med att alltid fråga om godkännande för publicering från de personer som medverkar i dina inlägg och på dina bilder.
- Var noga med att även i privata sammanhang berätta vad som gäller för din medverkan i sociala medier. Be även vänner och familj undvika angivelse av geografisk plats om du medverkar på bild. Detta även för tjänster du inte själv använder.
- Betrakta så kallade ”direktmeddelanden” på sociala medier som offentliga arenor. Allt som sägs där ska teoretiskt sett hålla för att granskas av såväl massmedia som av meningsmotståndare.
- Vid direkt hot ska du skärmdumpa inläggen och användarprofilen samt vända dig till kommunens säkerhetsenhet, gruppledare och polis.

9. Hantering av händelse

Det är viktigt att ha bra rutiner och kunskap för att arbeta systematiskt och ta hand om den drabbade och att följa upp händelser för att kunna förhindra att det händer igen. Hantering av händelser sker enligt nedan:

10. Vid akuta situationer av hot, våld eller trakasserier

Det är vanligt med osäkerhet när man själv ställs inför situationer med hot eller våld. Det är bra att lära känna tillit till sin egen förmåga att hantera en hotfull eller våldsam situation om den skulle uppstå, oavsett om situationen skulle uppstå i samband med ett offentligt framträdande, på nätet, på arbetsplatsen eller i anslutning till din bostad. Larma vid behov andra personer på lämpligt sätt. Genom att bemöta aggressioner på ett sansat sätt minskas risken för våld och hot. Försök behålla lugnet och bemöt personen med respekt.

Följande riktlinjer bör följas:

- Avbryt inte den som hotar - låt dom tala till punkt.
- Tala lugnt och sansat och undvik att komma med motargument vilket kan provocera.
- Tala om att polisanmälan kommer att göras om den aggressive fortsätter med sitt hotfulla beteende.

KUNGÄLVS KOMMUN

- Erbjud att återuppta mötet vid ett senare tillfälle.
- Vid hot via telefon är det viktigt att lyssna uppmärksamt. Notera tid, bakgrundsljud, kön, ålder, dialekt och liknande.
- Är det nära till våld, avbryt mötet direkt och fly ut genom närmaste dörr.
- När du sitter i säkerhet, larma polis 112. Uppge vem du är, platsen, skador, hot, omfattning och numret du ringer från.
- Vid fysisk skada - uppsök alltid akutmottagning för omhändertagande och dokumentation.

11. Åtgärder efter en hot och våldssituation

11.1. Polisanmäl alla hat-, hot- eller våldssituationer

- Våld, hot och allvarliga trakasserier ska alltid polisanmälas. Det är en markering att du inte accepterar det du blivit utsatt för. Vid pågående brott ring polisen på 112. Vid akut situation var beredd att tala om vem du är, var du befinner dig och vad som hänt. En polisanmälan kan även upprättas genom att besöka närmaste polisstation eller ringa polisen på 114 14.
- En rädsla för att bli utsatt för repressalier kan vara en orsak att personen inte själv vill göra anmälan. Av det skälet kan partiet eller kommunen stå som anmälare. Den drabbade bör dock vara medveten om att den hotande personen (förövaren) i allmänhet inte har några svårigheter att förstå vem som ytterst ligger bakom att hen har blivit polisanmäld.
- Du kan begära att få polisanmälan åtkomstskyddad. Åtkomstskyddet innebär att sekretessen kring ärendet ökar och på så sätt avgränsas vilka som kan ta del av anmälan. Det är förundersökningsledaren som i slutänden avgör om åtkomstskyddet beviljas.
- I samband med polisanmälan får du information om lämpligt brottsofferstöd och vad du själv kan göra för att skydda dig och dina närmaste
- Det är viktigt att påtala att man är utsatt i sin funktion som förtroendevald. Polisen gör efter polisanmälan som avser förtroendevalda en riskanalys och rekommenderar, om det behövs, åtgärder för att höja personsäkerheten. Om du har en hotbild mot dig gör polisen en skyddsplan och planerar eventuella skyddsåtgärder i dialog med dig, gruppledare samt kommunens säkerhetsenhet.
- Hot, våld och allvarliga trakasserier ska även rapporteras till kommunens säkerhetsenhet.

KUNGÄLVS KOMMUN

11.2. Personsäkerhetsåtgärder

- Polisen gör efter polisanmälan som avser förtroendevalda en riskanalys och rekommenderar, om det behövs, åtgärder för att höja personsäkerheten. Om hotbilden bedöms hög kan förtroendevalda som hotas komma att omfattas av Polisens personsäkerhetsarbete och få möjlighet till mer långtgående skyddsåtgärder.
- Kontakta partiets ordförande för att de ska kunna utföra sina åtgärder. Skyddsåtgärder är inte generella utan avgörs utifrån de specifika förutsättningarna i de enskilda fallet. De bör grundas på Polisens riskanalys och en samverkan bör ske mellan partiet, Polisen och kommunens säkerhetsenhet för att klargöra rollerna. Av det skälet finns heller inga generella råd kring skyddsåtgärder i denna checklista.
- Informera närmaste partikollegorna och din gruppledare om situationen för att öka förståelsen och skärpa uppmärksamheten. Även grannar och personal vid skola/förskola kan behöva informeras. Bedöm hur mycket de måste känna till, och ta hjälp av din kontakt hos Polisen om du är osäker.
- Diskutera aldrig frågor som rör det egna skyddet offentligt eller i media.

11.3. Partiets åtgärder

- Partiet gör tillsammans med den utsatte en bedömning av situationen och planerar eventuella åtgärder utifrån Polisens rekommendationer tillsammans med kommunen och Polisen.
- Rådgör med kommunens säkerhetsenhet om behovet av eventuella åtgärder i kommunens lokaler.
- I samband med att förtroendevalda utsätts för hot, allvarliga trakasserier eller våld kan det finnas behov av krishantering, till exempel samtal med psykolog eller liknande, för den enskilde. Partiet bör då i samråd med Kungälvs Kommun utforma stöd till den förtroendevalda och förmedla lämpliga kontakter samt erbjuda professionell hjälp till den som utsatts, om så önskas.
- Ger den information till berörda i partiet som de bedömer lämpligt i anslutning till det inträffade.
- Ansvarar för kontakt med media kring den uppkomna händelsen. Tänk på att aldrig diskutera frågor som rör skyddet offentligt.
- Partierna bör ha en organisation för bedömning av hur händelsen påverkar frågan som utgör grunden för hotet eller den förtroendevaldas uppdrag som utgör bakgrunden till hotet och hur det ska hanteras.

11.4. Egna åtgärder för förtroendevalda

- Spara all information och dokumentation kopplat till varje tillfälle/aktivitet/situation rörande hot och våld, trakasserier och kränkande särbehandling som förtroendevald utsätts för brevledes, i dator, mobiltelefon eller annan plattform som kan användas som bevismaterial, även om informationen skrivits på papper. Anmäl händelse till gruppledare samt ordförande inom respektive parti.
- Ta en skärmdump på det upplevda hotet/kränkningen i det fall att någon återkallar ett mejl eller på något sätt raderar meddelandet. Spara länken till bloggen/hemsidan. Notera datum och klockslag när du mottog/upptäckte meddelandet.
- Kontakta snarast partiets gruppledare/ säkerhetsansvariga för samråd och stöd avseende bedömning av åtgärder, eventuellt hot, behov av lämpliga akuta skyddsåtgärder med mera. Mer långsiktiga skyddsåtgärder ska planeras i samråd med Polisen.
- Följ de råd som du får av partiet, kommunens säkerhetsenhet eller Polisen. Kom ihåg att den enskilde alltid har det primära ansvaret för sin säkerhet. Genom att öka säkerhetsmedvetandet kan riskerna att utsättas för brott minska.
- Vid trakasserier och stalkning undvik all kontakt med gärningspersonen om du är förföljd Undvik även att ha korrespondens eller besvara e-post från personen.

KUNGÄLVS KOMMUN

12. Stöd vid rättsprocessen

Den som drabbas av hot, våld eller allvarliga trakasserier har i de allra flesta fall rätt att ta med en stödperson vid besök hos Polisen. Den drabbade bestämmer själv vem som ska vara stödperson. Det kan exempelvis vara en vän, en partikollega eller någon från en brottsofferjour. Den som drabbats kan även få ett målsägandebiträde, ett så kallat juridiskt biträde. Om det beviljas är det kostnadsfritt. Målsägandebiträdet ger stöd genom hela den juridiska processen. Eventuellt önskemål om målsägandebiträde ska framföras till polis eller åklagare i tidigt skede, helst vid anmälan.

13. Säkerhet vid offentliga sammanträden i kommunen

Det är fullmäktiges, kommunstyrelsens eller nämndernas ordförandes roll att ansvara för ordningen under sammanträdet. Ordföranden har rätt att visa ut den som uppträder störande och inte rättar sig efter tillsägelse. Ordförande får inte utvisa någon utan att först ha gett en tillsägelse.

Bestämmelse om ordförandes rätt att utvisa störande personer gäller såväl åhörare som ledamöter och ersättare. Om det under sammanträdet uppstår oordning så att sammanträdet inte på ett meningsfullt sätt kan fortsätta så får ordföranden bestämma att sammanträdet ska ajourneras eller som en sista väg upplösas.

Ordföranden ska alltid informera kommunens säkerhetsenhet om det inför ett möte framkommit säkerhetsrelaterad information. Var och en som får kännedom om säkerhetsrelaterad information har en skyldighet att agera utifrån sitt eget bästa omdöme. Finns det information som rör säkerheten vid ett möte, direkt eller indirekt, ska ordföranden i samråd med säkerhetsenheten besluta om åtgärder för att höja säkerheten. Inför möten bör ordföranden bedöma om mötet kan dra till sig ett intresse från grupper eller individer som utgör en särskild risk för hat, hot eller våld eller som på annat sätt kan vara ute efter att störa mötet.

Enligt lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner får kommuner anordna säkerhetskontroll vid sina offentliga sammanträden om det finns anledning att misstänka brott som medför fara för någons liv, hälsa, frihet eller omfattande skadegörelse på egendom i samband med sammanträdet.

Beslut om säkerhetskontroll fattas av den som är eller ska vara ordförande vid sammanträdet. Enligt lagen ska samråd med Polisen och hotbildsbedömning göras innan ordföranden beslutar om säkerhetskontroll.

Vid säkerhetskontrollen eftersöks vapen och andra föremål i väskor, paket och dylikt som kan vara ägnade att komma till användning vid brott. Besökare som inte underkastar sig beslutad säkerhetskontroll får vägras tillträde till sammanträdet och avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

14. Levandegöra

Riktlinjen skall kommuniceras till samtliga förtroendevalda politiker. Inför och under varje mandatperiod ska förtroendevalda utbildas i frågor som rör hat, hot och våld som riktas mot förtroendevalda. Upprättade riktlinjer med tillhörande dokument ska göras kända i samband med utbildningen.

15. Uppföljning

Händelser kopplat till hat-, hot och våld mot förtroendevalda skall utvärderas årligen av demokratiberedningen för uppföljning av de demokratiskt valdas säkerhet- och trygghet.

Styrdokumentet följs upp och revideras vid behov i samband med att styrdokumentets giltighetstid löper ut.

KUNGÄLVS KOMMUN

Riktlinjer för hat, hot och våld mot förtroendevalda

Riktlinjer

Diarie-/dokumentnummer: KS2025/1268
Beslut:
Beredande politiskt organ: Kommunstyrelsen
Ersätter tidigare beslut 2023-10-18, KS §269/2024
Giltighetstid: 2027-12-31
Dokumentansvarig: Säkerhetschef
Senast uppdaterad av: Säkerhetssamordnare

KUNGÄLVS KOMMUN

Innehållsförteckning

1. Inledning 3
2. Relation till andra styrdokument 3
3. Syfte 3
4. Mål och viljeinriktning 3
5. Definition av hot, våld och otillåten påverkan 3
6. Ansvarsfördelning 4
6.1. Den enskilde politikern 4
6.2. Partiet 4
6.3. Kommunstyrelsen 5
6.4. Förvaltningen 5
6.5. Polisen 5
7. Samtalstonen i politiken 5
8. Riskanalys och medvetna val i vardagen 5
8.1. Sociala Medier 6
9. Hantering av händelse 7
10. Vid akuta situationer av hot, våld eller trakasserier 7
11. Åtgärder efter en hot och våldssituation 8
11.1. Polisanmäl alla hat-, hot- eller våldssituationer 8
11.2. Personsäkerhetsåtgärder 9
11.3. Partiets åtgärder 9
11.4. Egna åtgärder för förtroendevalda 9
12. Stöd vid rättsprocessen 10
13. Säkerhet vid offentliga sammanträden i kommunen 10
14. Levandegöra 10
15. Uppföljning 10

KUNGÄLVS KOMMUN

1. Inledning

Som förtroendevald politiker försvarar man i varje stund yttrandefrihet och demokrati. Hat, hot och våld mot förtroendevalda är därför ett allvarligt hot för vårt demokratiska system. Hat, hot eller våld kan vara föranlett av förestående beslut eller redan fattade beslut där medierapportering eller diskussioner på sociala medier har skett i en viss fråga som föranleder personer att rikta sitt hat, sin besvikelse och ilska mot förtroendevalda som delaktiga.

Samtidigt omfattas de förtroendevalda inte av arbetsmiljölagen (1977:1160) liksom Arbetsmiljöverkets föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön och därmed är dessa inte tillämpliga. För att undvika en normförskjutning inom demokrati och yttrandefrihet ska förtroendevalda ha en trygg och en strukturerad ordning för att kunna utöva sitt politiska uppdrag oavsett parti. Partiets storlek eller resurser ska inte vara avgörande för i vilken grad en förtroendevald får det stöd eller den hjälp som behövs i den uppkomna situationen för att utöva sitt politiska förtroendeuppdrag.

Kungälvs kommun accepterar överhuvudtaget inte några former av hot eller våld. Dessa riktlinjer är utformade för att definiera ansvar och arbetssätt innan, under och efter hot och våldssituationer riktade mot förtroendevalda i Kungälvs kommun.

2. Relation till andra styrdokument

Styrdokumenten Policy för politiskt förtroendevaldas förutsättningar och villkor och dessa antagna riktlinjer är ett komplement till Anvisning vid kränkande särbehandling och trakasserier där kommunens ansvar och gränsdragning framgår.

3. Syfte

Riktlinjerna ska utgöra ett stöd och en vägledning för Kungälvs kommuns förtroendevalda i syfte att öka tryggheten vid utförande av offentliga förtroendeuppdrag för Kungälvs kommun. Syftet är att skapa en tydlighet och fastställa ett gemensamt förhållningssätt för att på så sätt förebygga och hantera hat, hot och våld mot förtroendevalda.

4. Mål och viljeinriktning

Målsättningen är att genom en tydlig struktur för hantering av hot och våld även bidra till en tydligare styrning av kommunens verksamhet.

5. Definition av hot, våld och otillåten påverkan

Vad som upplevs som våld eller hot kan variera från person till person. Kungälvs kommun anser att alla former av hot och våld är oacceptabla och skall polisanmälas.

5.1. Våld

Världshälsoorganisationen (WHO) definierar våld som att uppsåtligt bruka eller hota att bruka makt eller fysisk styrka mot sin egen person, mot en annan människa, en grupp människor, en gemenskap eller ett samhälle, med följd eller tämligen sannolik följd att någon dör eller att det uppstår kroppsskada, psykisk skada, skador i den känslomässiga utvecklingen eller funktionshinder.

5.2. Olaga hot

Olaga hot innebär att någon hotar att skada dig eller din egendom. Hotet som riktas mot dig kan omfatta andra personer, djur eller föremål som har stor betydelse för dig. Hotet kan ske via telefon, sms, mail, sociala medier, direkt tilltal eller med hjälp av vapen. För att hotet ska vara brottsligt måste du uppfatta hotet som allvarligt.

5.3. Näthat eller hot på nätet

Näthat är ingen juridisk term utan ett samlingsbegrepp på kränkande eller hatiska kommentarer på nätet, ofta på sociala medier. Det är viktigt att vara uppmärksam på och ha en förhöjd beredskap om hot eller hets mot enskilda medarbetare förekommer på sociala medier.

Näthat rubriceras ofta som olaga hot, ofredande, förolämpning och förtal. Men det kan också vara kränkande fotografering, hets mot folkgrupp, brott mot Dataskyddsförordningen (GDPR) och sexuellt ofredande.

KUNGÄLVS KOMMUN

5.4. Stalkning – att bli förföljd

Att tvångsmässigt smyga på och förfölja en annan person. Det kan även röra sig om att kontakta en person i sådan omfattning via telefon, brev eller e-post att det uppfattas som trakasseri. Stalkning och förföljelser ska polisanmälas.

5.5. Otillåten påverkan

Med otillåten påverkan avses allvarliga trakasserier och hot samt våldssituationer mot person och egendom som riskerar att påverka den enskildes beslut i vilket förlängningen kan utgöra ett hot mot demokratin. Hotet som riktas kan även omfatta personer, djur eller föremål som har stor betydelse för den som hotas.

Otillåten påverkan kan handla om påtryckningar som:

- Trakasserier som exempelvis kränkning, ofredanden eller subtila ”hot”.
- Hot som exempelvis utpressning eller uttryck som medför att den hotade personen fruktar för sin egen eller annans säkerhet eller egendom.
- Korruption i form av otillbörliga erbjudanden av olika slag.

6. Ansvarsfördelning

Förtroendevalda är inte formellt anställda, därmed är inte hot och våld mot dem en arbetsmiljöfråga i juridisk mening och arbetsmiljölagen (1977:1160) liksom att Arbetsmiljöverkets föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön är därför inte tillämpliga.

Kommunen ska vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att en sådan förtroendevald som anges i kommunallagen 4 kap, 2 § första stycket, utsätts för ohälsa eller olycksfall till följd av hot och våld. En utgångspunkt ska vara att allt sådant som kan leda till ohälsa eller olycksfall ska ändras eller ersättas så att risken för ohälsa eller olycksfall undanröjs.

Kommunen ska förvissa sig om att en sådan förtroendevald har den utbildning som behövs och vet vad han eller hon behöver göra för att undgå riskerna för hot och våld.

Nedan presenteras hur ansvaret är fördelat mellan den enskilde politikern, partiet, kommunstyrelsen och förvaltningen.

6.1. Den enskilde politikern

Samtliga förtroendevalda ansvarar för att ta del av den dokumentation och den utbildning som kommunen erbjuder för att förebygga och hantera hot och våld. Den enskilde har alltid det primära ansvaret för sin säkerhet och svarar därför själv för att planera för att minska risken för hotfulla situationer, samt ha kunskap i hur man skall agera om man utsätt för hot eller våld. Den förtroendevalda har också ansvar att anmäla situationer som upplevts som hotfulla eller våldsamma till partiet samt kommunens säkerhetsenhet. Förtroendevalda uppmanas att polisanmäla alla former av hot eller våldssituationer till polisen.

6.2. Partiet

Partierna och gruppledarna i Kungälvs kommun har en central roll vid hot, våld och trakasserier mot förtroendevalda. Samtliga partier skall utse en säkerhetsansvarig funktion inom partiorganisationerna (normalt gruppledarna) som i icke akuta situationer ska vara första funktion att informeras om en oönskad händelse.

De politiska partierna bör skapa interna rutiner för att hantera inträffade händelser och tillbud. Anmälda tillbud går för kännedom till berört partis gruppledare och ordförande. Rutinerna bör vara av både förebyggande och uppföljande karaktär.

Partiets säkerhetsansvariga gör en första samlad bedömning kring en uppkommen oönskad händelse i samråd med kommunens säkerhetsenhet. De partier som har en säkerhetsorganisation på nationell nivå kan även söka stöd av denna funktion.

KUNGÄLVS KOMMUN

6.3. Kommunstyrelsen

Det ankommer på kommunstyrelsen och partierna att ta fram gemensamma riktlinjer om samverkan och ansvarsfördelning för att förebygga våld, hot och trakasserier mot förtroendevalda och om samordning av åtgärder vid sådana situationer.

6.4. Förvaltningen

Kommunens säkerhetsenhet har som ansvar att stötta, bistå, vara rådgivande, vägledande och vara behjälplig för alla verksamheter. Detta inkluderar även den politiska organisationen i deras kontinuerliga säkerhetsarbete.

Kommunens säkerhetsenhet ska erbjuda de förebyggande åtgärderna som anses vara nödvändiga i enlighet med kommunallagen 4 kap § 18a för förtroendevalda som anges i 2 § första stycket i samma lag. Förebyggande åtgärder kan bland annat innebära att erbjuda utbildningstillfällen, samtal för att öka medvetandet kring förtroendevaldas säkerhet eller dylikt.

Kommunens säkerhetsenhet tillser att trygghetsskapande/säkerhetshöjande åtgärder vidtas vid hot mot förtroendevalda förutsatt att behov föreligger. Kommunstyrelsens presidium, kommundirektören och förvaltningsledningen informeras om vidtagna åtgärder. Vid behov informeras även presidiet för berört utskott och sektorchefen för ifrågavarande sektor.

6.5. Polisen

Den lokala polisen har huvudansvaret för personskydd av förtroendevalda i kommuner och regioner vilket innebär att den polisiära handläggningen av ärenden om hot och våld mot förtroendevalda främst är en uppgift för polismyndigheten.

Alla former av hot och våld ska polisanmälas. Endera kan den som utsatts själv göra detta direkt till polisen eller så kan man vända sig till sin gruppledarna som kan kontakta kommunens säkerhetsenhet för att tillsammans göra en första bedömning.

7. Samtalstonen i politiken

Förtroendevalda ska ha ett gott bemötande gentemot kommunens medarbetare och har ett ansvar enligt beslutad ”Anvisning vid kränkande särbehandling, trakasserier, sexuella trakasserier och repressalier”. Enligt definitionen i AFS 2015:4 är kränkande särbehandling: ”Handlingar som riktas mot en eller flera arbetstagare på ett kränkande sätt och som kan leda till ohälsa eller att dessa ställs utanför arbetsplatsens gemenskap”. Kränkande särbehandling ska inte sammanblandas med meningsskiljaktigheter eller konflikter i sakfrågor som hör hemma såväl bland politiker som tjänstemän.

8. Riskanalys och medvetna val i vardagen

Inför och under varje mandatperiod ska förtroendevalda utbildas i frågor som rör hat, hot och våld som riktas mot förtroendevalda. Upprättade riktlinjer med tillhörande dokument ska göras kända.

I ett förebyggande syfte är det också angeläget att förtroendevalda är medvetna om att händelser, kroppsspråk och uttalanden i det offentliga rummet kan bidra till negativa, oönskade händelser. Respektive ordförande ansvarar för att samtalstonen håller en god nivå och bör inför varje sammanträde tillsammans med gruppledare särskilt granska dagordningens punkter ur ett säkerhetsperspektiv.

Genom att själv som förtroendevald inventera din arbetssituation och vara uppmärksam på vilka politiska frågor som är aktuella kan du förebygga händelser. I och med ditt politiska engagemang bör du och dina närmaste kollegor regelbundet reflektera och analysera om ni är utsatta för risker. Försök att bedöma eventuella konsekvenser och reaktioner på saker ni gör eller har gjort, till exempel beslut som ska fattas eller uttalanden som ska göras. Genom att förbereda dig, medvetet kunskapshöja dig, samverka och göra aktiva val är du med och bygger din säkerhet.

Riskanalys bör göras av de förtroendevalda inom partiet för presumtiva situationer, både vad avser särskilt känsliga frågor och vad gäller särskilt utsatta uppdrag, där hot och våld kan uppstå mot de förtroendevalda eller mot deras anhöriga. Samråd kan ske med kommunens säkerhetsenhet. I en

KUNGÄLVS KOMMUN

samverkan mellan partiet, kommunen och den förtroendevalda bedöms vilka förebyggande åtgärder som är lämpliga. Partiet bör även ha uppsikt över vad som skrivs i till exempel sociala medier om politiken och de förtroendevalda.

Nedanstående punkter är en handledning i det förebyggande arbetet

- Tänk igenom din aktuella arbetssituation och fundera över på vilket sätt ditt offentliga uppdrag kan medföra hot och risker.
- Använd anpassade besöksrum på plan 2, Kundcenter, när du tar emot externa besök.
- Vid möten med upprörda, uppretade individer, tänk på att ha en reträttväg. Sätt dig närmast dörren, se till att det inte finns några tillhyggen tillgängliga och att du har möjlighet att begära hjälp om något skulle inträffa. Om du vet att det är ett känsligt möte, be någon att vara med.
- Undvik att skapa vardagliga rutiner genom att till exempel variera restider liksom resvägar och butik du handlar, i den mån det är möjligt.
- I den mån det går att planera, ta bara diskussion med en orolig/irriterad person när det finns flera personer i närheten och helst när alla är förberedda och överens om hur konflikten bör hanteras.

I stadshuset har förvaltningen ansvar för att säkerställa att alla medarbetare kan arbeta tryggt och säkert. Det är inte ovanligt att det föreligger hot mot både tjänstemän och förtroendevalda i kommunen och därför finns det ett passagesystem som begränsar tillträde till arbetsytorna för utomstående. Det är viktigt att även förtroendevalda är uppmärksamma och inte släpper in okända personer i stadshuset och endast ha möten med medborgare i anpassade lokaler på entréplan. Om man som förtroendevald upplever osäkerhet om en person arbetar i huset skall man alltid fråga efter kommunens ID-bricka.

Förtroendevalda rekommenderas att ta del av Säkerhetspolisens (SÄPO) handbok ”Personlig säkerhet”. Den ger omfattande råd avseende förebyggande åtgärder i hemmet, på arbetsplatsen, vid resor, för anhöriga och för den personliga integriteten. I handboken finns även råd för hur man kan hantera olika typer av hot. Där finns även bland annat checklistor för akuta åtgärder vid hot och våldssituationer, bombhot och misstänkta försändelser. Handboken ger en mer fullständig vägledning för dig som förtroendevald.

8.1. Sociala Medier

Sociala medier är en viktig arena för politiker. Den bevakas även av massmedia och det finns ett stort intresse för politikers digitala närvaro. Det som publiceras får snabbt spridning, oavsett om informationen är sann, falsk, vilseledande eller populistisk.

Spridningen kan i sin tur leda till starka reaktioner och än starkare motreaktioner oavsett om informationen publicerats av dig eller någon annan. Tänk igenom innan hur ni ska hantera snabb ryktesspridning i sociala medier så att ni snabbt kan nyansera eller dementera uppgifter som cirkulerar.

Några viktiga punkter att tänka på:

- Var personlig men inte privat i dina inlägg. Definiera vad personligt betyder för dig och vilka dina gränser är. Skapa en genomtänkt hållning för hur, vad och när du kommunicerar i sociala medier utifrån din egen säkerhet.
- Skapa separata konton för dig som offentlig person i sociala medier som du håller avskild från ditt privata konto. Använd en stängd profil för ditt privata liv, det vill säga att din profil endast är synlig för de personer du vill ska se den.
- Undvik att i förväg eller under ett pågående möte, berätta var du befinner dig. Använd inte incheckningsfunktioner som avslöjar din geografiska position.
- Berätta om saker du har gjort – och inte om vad du ska göra. Detta för att undvika kartläggning eller att personer söker upp dig.
- Undvik att exponera eller ge en inblick i dina vanor som kan underlätta kartläggning av dig, såsom tränings- eller shoppingrutiner eller platser du regelbundet besöker.

KUNGÄLVS KOMMUN

- Var noga med att alltid fråga om godkännande för publicering från de personer som medverkar i dina inlägg och på dina bilder.
- Var noga med att även i privata sammanhang berätta vad som gäller för din medverkan i sociala medier. Be även vänner och familj undvika angivelse av geografisk plats om du medverkar på bild. Detta även för tjänster du inte själv använder.
- Betrakta så kallade ”direktmeddelanden” på sociala medier som offentliga arenor. Allt som sägs där ska teoretiskt sett hålla för att granskas av såväl massmedia som av meningsmotståndare.
- Vid direkt hot ska du skärmdumpa inläggen och användarprofilen samt vända dig till kommunens säkerhetsenhet, gruppledare och polis.

9. Hantering av händelse

Det är viktigt att ha bra rutiner och kunskap för att arbeta systematiskt och ta hand om den drabbade och att följa upp händelser för att kunna förhindra att det händer igen. Hantering av händelser sker enligt nedan:

10. Vid akuta situationer av hot, våld eller trakasserier

Det är vanligt med osäkerhet när man själv ställs inför situationer med hot eller våld. Det är bra att lära känna tillit till sin egen förmåga att hantera en hotfull eller våldsam situation om den skulle uppstå, oavsett om situationen skulle uppstå i samband med ett offentligt framträdande, på nätet, på arbetsplatsen eller i anslutning till din bostad. Larma vid behov andra personer på lämpligt sätt. Genom att bemöta aggressioner på ett sansat sätt minskas risken för våld och hot. Försök behålla lugnet och bemöt personen med respekt.

Följande riktlinjer bör följas:

- Avbryt inte den som hotar - låt dom tala till punkt.
- Tala lugnt och sansat och undvik att komma med motargument vilket kan provocera.
- Tala om att polisanmälan kommer att göras om den aggressive fortsätter med sitt hotfulla beteende.

KUNGÄLVS KOMMUN

- Erbjud att återuppta mötet vid ett senare tillfälle.
- Vid hot via telefon är det viktigt att lyssna uppmärksamt. Notera tid, bakgrundsljud, kön, ålder, dialekt och liknande.
- Är det nära till våld, avbryt mötet direkt och fly ut genom närmaste dörr.
- När du sitter i säkerhet, larma polis 112. Uppge vem du är, platsen, skador, hot, omfattning och numret du ringer från.
- Vid fysisk skada - uppsök alltid akutmottagning för omhändertagande och dokumentation.

11. Åtgärder efter en hot och våldssituation

11.1. Polisanmäl alla hat-, hot- eller våldssituationer

- Våld, hot och allvarliga trakasserier ska alltid polisanmälas. Det är en markering att du inte accepterar det du blivit utsatt för. Vid pågående brott ring polisen på 112. Vid akut situation var beredd att tala om vem du är, var du befinner dig och vad som hänt. En polisanmälan kan även upprättas genom att besöka närmaste polisstation eller ringa polisen på 114 14.
- En rädsla för att bli utsatt för repressalier kan vara en orsak att personen inte själv vill göra anmälan. Av det skälet kan partiet eller kommunen stå som anmälare. Den drabbade bör dock vara medveten om att den hotande personen (förövaren) i allmänhet inte har några svårigheter att förstå vem som ytterst ligger bakom att hen har blivit polisanmäld.
- Du kan begära att få polisanmälan åtkomstskyddad. Åtkomstskyddet innebär att sekretessen kring ärendet ökar och på så sätt avgränsas vilka som kan ta del av anmälan. Det är förundersökningsledaren som i slutänden avgör om åtkomstskyddet beviljas.
- I samband med polisanmälan får du information om lämpligt brottsofferstöd och vad du själv kan göra för att skydda dig och dina närmaste
- Det är viktigt att påtala att man är utsatt i sin funktion som förtroendevald. Polisen gör efter polisanmälan som avser förtroendevalda en riskanalys och rekommenderar, om det behövs, åtgärder för att höja personsäkerheten. Om du har en hotbild mot dig gör polisen en skyddsplan och planerar eventuella skyddsåtgärder i dialog med dig, gruppledare samt kommunens säkerhetsenhet.
- Hot, våld och allvarliga trakasserier ska även rapporteras till kommunens säkerhetsenhet.

KUNGÄLVS KOMMUN

11.2. Personsäkerhetsåtgärder

- Polisen gör efter polisanmälan som avser förtroendevalda en riskanalys och rekommenderar, om det behövs, åtgärder för att höja personsäkerheten. Om hotbilden bedöms hög kan förtroendevalda som hotas komma att omfattas av Polisens personsäkerhetsarbete och få möjlighet till mer långtgående skyddsåtgärder.
- Kontakta partiets ordförande för att de ska kunna utföra sina åtgärder. Skyddsåtgärder är inte generella utan avgörs utifrån de specifika förutsättningarna i de enskilda fallet. De bör grundas på Polisens riskanalys och en samverkan bör ske mellan partiet, Polisen och kommunens säkerhetsenhet för att klargöra rollerna. Av det skälet finns heller inga generella råd kring skyddsåtgärder i denna checklista.
- Informera närmaste partikollegorna och din gruppledare om situationen för att öka förståelsen och skärpa uppmärksamheten. Även grannar och personal vid skola/förskola kan behöva informeras. Bedöm hur mycket de måste känna till, och ta hjälp av din kontakt hos Polisen om du är osäker.
- Diskutera aldrig frågor som rör det egna skyddet offentligt eller i media.

11.3. Partiets åtgärder

- Partiet gör tillsammans med den utsatte en bedömning av situationen och planerar eventuella åtgärder utifrån Polisens rekommendationer tillsammans med kommunen och Polisen.
- Rådgör med kommunens säkerhetsenhet om behovet av eventuella åtgärder i kommunens lokaler.
- I samband med att förtroendevalda utsätts för hot, allvarliga trakasserier eller våld kan det finnas behov av krishantering, till exempel samtal med psykolog eller liknande, för den enskilde. Partiet bör då i samråd med Kungälvs Kommun utforma stöd till den förtroendevalda och förmedla lämpliga kontakter samt erbjuda professionell hjälp till den som utsatts, om så önskas.
- Ger den information till berörda i partiet som de bedömer lämpligt i anslutning till det inträffade.
- Ansvarar för kontakt med media kring den uppkomna händelsen. Tänk på att aldrig diskutera frågor som rör skyddet offentligt.
- Partierna bör ha en organisation för bedömning av hur händelsen påverkar frågan som utgör grunden för hotet eller den förtroendevaldas uppdrag som utgör bakgrunden till hotet och hur det ska hanteras.

11.4. Egna åtgärder för förtroendevalda

- Spara all information och dokumentation kopplat till varje tillfälle/aktivitet/situation rörande hot och våld, trakasserier och kränkande särbehandling som förtroendevald utsätts för brevledes, i dator, mobiltelefon eller annan plattform som kan användas som bevismaterial, även om informationen skrivits på papper. Anmäl händelse till gruppledare samt ordförande inom respektive parti.
- Ta en skärmdump på det upplevda hotet/kränkningen i det fall att någon återkallar ett mejl eller på något sätt raderar meddelandet. Spara länken till bloggen/hemsidan. Notera datum och klockslag när du mottog/upptäckte meddelandet.
- Kontakta snarast partiets gruppledare/ säkerhetsansvariga för samråd och stöd avseende bedömning av åtgärder, eventuellt hot, behov av lämpliga akuta skyddsåtgärder med mera. Mer långsiktiga skyddsåtgärder ska planeras i samråd med Polisen.
- Följ de råd som du får av partiet, kommunens säkerhetsenhet eller Polisen. Kom ihåg att den enskilde alltid har det primära ansvaret för sin säkerhet. Genom att öka säkerhetsmedvetandet kan riskerna att utsättas för brott minska.
- Vid trakasserier och stalkning undvik all kontakt med gärningspersonen om du är förföljd Undvik även att ha korrespondens eller besvara e-post från personen.

KUNGÄLVS KOMMUN

12. Stöd vid rättsprocessen

Den som drabbas av hot, våld eller allvarliga trakasserier har i de allra flesta fall rätt att ta med en stödperson vid besök hos Polisen. Den drabbade bestämmer själv vem som ska vara stödperson. Det kan exempelvis vara en vän, en partikollega eller någon från en brottsofferjour. Den som drabbats kan även få ett målsägandebiträde, ett så kallat juridiskt biträde. Om det beviljas är det kostnadsfritt. Målsägandebiträdet ger stöd genom hela den juridiska processen. Eventuellt önskemål om målsägandebiträde ska framföras till polis eller åklagare i tidigt skede, helst vid anmälan.

13. Säkerhet vid offentliga sammanträden i kommunen

Det är fullmäktiges, kommunstyrelsens eller nämndernas ordförandes roll att ansvara för ordningen under sammanträdet. Ordföranden har rätt att visa ut den som uppträder störande och inte rättar sig efter tillsägelse. Ordförande får inte utvisa någon utan att först ha gett en tillsägelse.

Bestämmelse om ordförandes rätt att utvisa störande personer gäller såväl åhörare som ledamöter och ersättare. Om det under sammanträdet uppstår oordning så att sammanträdet inte på ett meningsfullt sätt kan fortsätta så får ordföranden bestämma att sammanträdet ska ajourneras eller som en sista väg upplösas.

Ordföranden ska alltid informera kommunens säkerhetsenhet om det inför ett möte framkommit säkerhetsrelaterad information. Var och en som får kännedom om säkerhetsrelaterad information har en skyldighet att agera utifrån sitt eget bästa omdöme. Finns det information som rör säkerheten vid ett möte, direkt eller indirekt, ska ordföranden i samråd med säkerhetsenheten besluta om åtgärder för att höja säkerheten. Inför möten bör ordföranden bedöma om mötet kan dra till sig ett intresse från grupper eller individer som utgör en särskild risk för hat, hot eller våld eller som på annat sätt kan vara ute efter att störa mötet.

Enligt lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner får kommuner anordna säkerhetskontroll vid sina offentliga sammanträden om det finns anledning att misstänka brott som medför fara för någons liv, hälsa, frihet eller omfattande skadegörelse på egendom i samband med sammanträdet.

Beslut om säkerhetskontroll fattas av den som är eller ska vara ordförande vid sammanträdet. Enligt lagen ska samråd med Polisen och hotbildsbedömning göras innan ordföranden beslutar om säkerhetskontroll.

Vid säkerhetskontrollen eftersöks vapen och andra föremål i väskor, paket och dylikt som kan vara ägnade att komma till användning vid brott. Besökare som inte underkastar sig beslutad säkerhetskontroll får vägras tillträde till sammanträdet och avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

14. Levandegöra

Riktlinjen skall kommuniceras till samtliga förtroendevalda politiker. Inför och under varje mandatperiod ska förtroendevalda utbildas i frågor som rör hat, hot och våld som riktas mot förtroendevalda. Upprättade riktlinjer med tillhörande dokument ska göras kända i samband med utbildningen.

15. Uppföljning

Händelser kopplat till hat-, hot och våld mot förtroendevalda skall utvärderas årligen av demokratiberedningen för uppföljning av de demokratiskt valdas säkerhet- och trygghet.

Styrdokumentet följs upp och revideras vid behov i samband med att styrdokumentets giltighetstid löper ut.

Denna behandling '206/25 Yttrande till förvaltningsrätten i Göteborg efter föreläggande i mål nr 8212–25' har inget tjänsteutlåtande.

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Katarina Vallström

2025-06-10

Medfinansiering Nyföretagarcentrum 2025 (Dnr KS2025/0032-2)

Sammanfattning

Enligt tidigare beslut ska årlig ansökan göras om huruvida Kungälvs kommun fortsatt ska stödja Nyföretagarcentrum Södra Bohuslän.

Nyföretagarcentrum bildades 2003 av medlemmar från näringsliv, offentlig sektor och organisationer i Kungälv. Kungälvs kommun har varit medlem sedan starten och har årligen finansierat föreningen.

Nyföretagarcentrums syfte är att bidra till näringslivets utveckling i Kungälv, Stenungsund och Ale. Nyföretagarcentrum utgör ett viktigt stöd i Kungälvs kommuns arbete med näringslivsfrågor och kan, genom sin kompetens, erbjuda lokal och professionell rådgivning till nya företagare.

Förvaltningen bedömer att Kungälvs kommun bör ge fortsatt stöd till Nyföretagarcentrum för verksamhetsåret 2025.
Stödet har tidigare uppgått till 50 000 kronor per år.
Från och med 2025 föreslås en höjning till 60 000 kronor per år. Motivering till detta framgår längre ner i tjänsteskrivelsen.

Förslag till beslut:

1. Kungälvs kommun stödjer Nyföretagarcentrum med 60 000 kronor för verksamhetsåret 2025.
2. Ansökan och beslut om stöd görs årligen

Juridisk bedömning

Enligt 2 kap 8 § första stycket kommunallagen får kommuner och regioner vidta åtgärder för att främja näringslivet i kommunen.
Denna bedömning har gjorts i samråd med kommunjurist.

Förvaltningens bedömning

Enligt tidigare beslut ska en årlig bedömning göras om kommunen ska fortsätta stödja Nyföretagarcentrum. Ärendet har inte särskild koppling till tidigare beslut om samverkan eller medfinansiering.

Föreningen bildades 2003 och finansieras genom bidrag från samarbetspartners samt genom uppdragsverksamhet. Kungälvs kommun har varit partner och medlem sedan starten och har årligen gett ekonomiskt stöd till föreningen.

Nyföretagarcentrum verkar i Kungälv, Stenungsund och Ale och syftar till att stärka näringslivet genom att stödja nya företagare i att starta och utveckla bärkraftiga företag. Detta sker genom kostnadsfri och konfidentiell rådgivning, uppföljning samt tillgång till ett kvalificerat nätverk av företag. Rådgivning erbjuds både fysiskt och digitalt.
Nyföretagarcentrum erbjuder:

- Affärsplanering

- Budgetstöd
- Rådgivning
- Mentorskap

De anordnar även nätverksträffar för nya företagare.

Exempel på övriga partners är Bokab, Ytterbygg och Stiftelsen Kungälvsbostäder.

Nyföretagarcentrum följer Nyföretagarcentrum Sveriges riktlinjer och är certifierade enligt deras kvalitetskrav.

Under verksamhetsåret har fler än 100 personer deltagit i rådgivning eller aktiviteter, inklusive insatser i samverkan med SFI och kommunens näringslivsutvecklare.
Kungälvs kommun är representerad i föreningens styrelse.

Det privata näringslivet skapar cirka 75 procent av kommunens värde. Det är därför av stor vikt att kommunen aktivt skapar förutsättningar för medborgare som vill starta företag.
Genom att stödja Nyföretagarcentrum skapas förutsättningar för ett ökat nyföretagande och en stärkt tillväxt i kommunen.

Förvaltningen föreslår därför att kommunen ger fortsatt stöd till Nyföretagarcentrum.

Sammanfattning av föreslagen överenskommelse 2025:
Nyföretagarcentrum åtar sig bland annat att:
1. Exponera kommunens namn och logotyp i tryckt och digitalt material.
2. Erbjuda exponering av banner på hemsidan.
3. Tillhandahålla utrymme för kommunens informationsmaterial i föreningens lokaler.
4. Bifoga kommunens informationsmaterial till besökare.
5. Tillhandahålla register över nystartade företag.
6. Ge kommunen rätt att använda Nyföretagarcentrums logotyp.
7. Möjliggöra för kommunen att vara värd för tematräffar.
8. Ge tillgång till partnerträffar.
9. Sprida information om Nyföretagarcentrum.
10. Medverka vid kommunens interna informationsinsatser.
11. Erbjuda en plats i föreningens styrelse.

Ärendenivåer – bedömning utifrån kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål

Nyföretagarcentrums verksamhet bedöms bidra till kommunfullmäktiges mål om ett förbättrat näringslivsklimat, med särskild betoning på tillgänglighet som en förutsättning för ett gott företagsklimat.

Bedömning utifrån miljö, hållbarhet och mål i Agenda 2030

Ärendet bedöms ha koppling till Agenda 2030, mål 8: Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, där entreprenörskap och företagande är viktiga för en inkluderande tillväxt.

Ärendet kopplas även till delmål 8.3: främja politik för nya arbetstillfällen och ökad företagsamhet.

Bedömning utifrån politiska styrdokument

Ärendet bedöms vara i linje med Kungälvs kommuns Näringslivsstrategi 2035 (KS2023/1970), särskilt inom området Företagsklimat som betonar vikten av att det ska vara enkelt att driva företag i kommunen.

Stödet till Nyföretagarcentrum bedöms bidra till målet om 4 200 nya arbetstillfällen i kommunen till 2035.

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

Ärendet berör medborgare i Kungälvs kommun som vill starta företag. Genom att främja nyföretagande ökar möjligheterna till sysselsättning och skatteunderlag, vilket stärker kommunens ekonomi och sociala hållbarhet.

- Fler företag ger fler arbetstillfällen.
- Ökad sysselsättning kan bidra till minskat utanförskap.
- Ett stärkt lokalt näringsliv gynnar hela samhället.

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Eftersom Nyföretagarcentrums personal inte är kommunanställda bedöms ärendet inte ha direkt påverkan på kommunens medarbetare.

Ekonomisk bedömning

Sedan starten har stödet från Kungälvs kommun varit 50 000 kronor per år.
För 2025 har föreningen ansökt om en höjning till 60 000 kronor, med motiveringen att verksamhetskostnaderna har ökat i takt med kommunens tillväxt.

”Sedan starten av NFC i Kungälv, för mer än 25 år sedan, har Kungälvs kommun varit en av våra huvudpartners. Det är av största värde då hela verksamheten bedrivs med medel från partners. Under tiden har Kungälvs kommun gått från 30 000 till fler än 50 000 invånare och våra kostnader för rådgivare, material, lokaler med mera, väsentligt höjts, har ersättningen för partnerskapet legat kvar på samma nivå.
Nu framställer vi en önskan om en höjning med kronor 10 000 från Kungälvs kommun, och hoppas att det ska vara en rimlig begäran som kan vinna ert bifall”.
Motiveringen är underskriven av Lennart Kristiansson, verksamhetsledare.

Stödet ryms inom näringslivsbudgetens ram. Den ekonomiska bedömningen har gjorts i samråd med kommunikations- och marknadschef. Ekonom eller ekonomichef har inte gjort en separat finansiell granskning.

Förslag till beslut

1. Kungälvs kommun stödjer Nyföretagarcentrum med 60 000 kronor för verksamhetsåret 2025.
2. Ansökan och beslut om stöd görs årligen

Madeleine Nilsson
Kommunikations- och marknadschef

Linda Nygren
Kommundirektör

Expedieras till: Katarina Vallström

För kännedom till:

KS2025/0032

NyföretagarCentrum

2025-04-08

Kungälvs kommun

Att. Miguel Odhner

Betr. kostnad för partnerskap mellan Kungälvs kommun och NyföretagarCentrum

Sedan starten av NFC i Kungälv, för mer än 25 år sedan, har kommunen varit en av våra huvudpartners. Det är av största värde då hela verksamheten bedrivs med medel från partners. Under tiden som kommunen gått från 30 till 50 000 innevånare och våra kostnader för rådgivare, lokaler, material mm väsentligt höjts har kostnaden för partnerskapet legat kvar på samma nivå. Nu framställer vi en önskan om en höjning med kr 10 000 från Kungälvs kommun och hoppas det skall vara en rimlig begäran som kan vinna Ert bifall.

Med vänlig hälsning

NyföretagarCentrum Södra Bohuslän, ideéll förening

Lennart Kristiansson /verksamhetsledare/

Nyföretagarcentrum Södra Bohuslän
Företagscenter
Gymnasiegatan 4, 442 34 Kungälv
0706-301573, kungalv@nyforetagarcentrum.se
www.nyforetagarcentrum.se/kungalv org. nr. 802491-6549

NyföretagarCentrum

Mellan NyföretagarCentrum Södra Bohuslän (802491-6549), nedan kallat Företaget, och Kungälvs kommun, nedan kallad Kommunen, har ingåtts nedanstående

Överenskommelse

§ 1 Åtagandet

Företaget åtar sig att till kommunen tillhandahålla följande:

1. Exponering av Kommunens namn och logotype i Företagets lokalt producerade trycksaker, på Företagets hemsida med länk till egen hemsida och i Företagets annonser.

2. Rätt till exponering av banner på Företagets hemsida (första sidan) med länk till egen hemsida.

3. Rätt att i Företagets lokaler exponera informationsmaterial, samt erhålla medverkan av Företagets personal för utdelande av materialet.

4. Rätt att lägga med informationsblad i Företagets informationsmapp som delas ut till alla personer som besöker Företagets månatliga informationsmöten.

5. Rätt att ta del av Företagets register över nystartade företag för egna utskick.

6. Rätt att använda sig av Företagets namn eller logotype i egen profilering.

7. Rätt att svara för värdskapet för tematräff för nyföretagare som planeras och genomföres tillsammans med Företaget.

8. Rätt att delta i partnerträffar med alla Företagets samarbetspartners.

9. Information om NyföretagarCentrum Sverige, i vars nätverk detta lokala NyföretagarCentrum ingår tillsammans med Sveriges övriga centra.

10. Om önskemål finns, medverka med informationsinsatser till Kommunens personal.

11. Erbjudande om plats i styrelsen för Företaget.

§ 2 Ersättning

Kommunen erlägger 60 000 kr (sextiotusen) exkl. moms för åtagandet. Av erlagd summa skall kr 250 utgöra medlemsavgift för verksamhetsåret. Fakturan skall betalas 30 dagar efter mottagandet.

§ 3 Avtalstid

Detta avtal gäller fr.o.m. den 1 januari 2025 t.o.m. den 31 december 2025och upphör därefter utan föregående uppsägning.

§ 4 Ändringar och tillägg

Ändringar och/eller tillägg till detta avtal skall, för att äga giltighet mellan parterna, upprättas skriftligen och vara behörigen undertecknade.

§ 5 Tvist

Tvist angående tolkning eller tillämpning av detta avtal och eventuella tilläggs- överenskommelser eller där ur uppkomna rättsförhållanden skall avgöras av allmän domstol om inte parterna enas om annat

Detta avtal är upprättat i två likalydande exemplar varav parterna tagit var sitt.

Kungälv den /	Kungälv den 8/4 2025
För Kungälvs kommun	För NyföretagarCentrum Södra Bohuslän
.....	.....
Miquel Odhner	Lennart Kristiansson

Nyföretagarcentrum Södra Bohuslän
Företagscenter
Gymnasiegatan 4, 442 34 Kungälv
0706-301573, kungalv@nyforetagarcentrum.se
www.nyforetagarcentrum.se/sodrabohuslan org. nr. 802491-6549

KUNGÄLVS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Handläggarens namn
Oskar Engdahl

2025-08-07

Ansökan om att registrera kommunala kulturskolan som godkänd utförare inom ramen för statliga Fritidskortet (Dnr KS2025/1557-1)

Sammanfattning

Riksdagen har beslutat att införa ett nationellt Fritidskort från och med september 2025. Syftet är att ge alla barn och ungdomar i åldrarna 8 - 16 bättre möjligheter att delta i fritids- och kulturaktiviteter, oavsett familjens ekonomiska situation. Fritidskortet ska bidra till jämlik hälsa, trygghet och meningsfull fritid för barn och unga, och är en del av regeringens arbete för att motverka segregation och ojämlikhet.

Fritidskortet fungerar som ett ekonomiskt stöd där varje barn får tillgång till ett statligt finansierat belopp att använda till godkända aktiviteter, exempelvis inom föreningsidrott, kulturskola eller annan organiserad fritidsverksamhet. Beloppet uppgår till 500 kronor per barn och år, eller 2 000 kr per barn och år om vårdnadshavaren beviljats bostadsbidrag under föregående år. Fritidskortet kommer inte att räknas som en inkomst eller tillgång och kommer inte att påverka rätten till ekonomiskt bistånd. Från och med september 2025 kan vårdnadshavare använda fritidskortet för att betala delar av eller hela avgiften för sitt barns fritidsaktivitet, till exempel Kulturskola. Detta sker via en e-tjänst på fritidskortets webbplats. Utbetalningen sker till föreningen (i detta fall Kulturskolan).

För att kunna ta emot betalning via Fritidskortet krävs att verksamheten är registrerad som **godkänd utförare** hos Försäkringskassan.

Att kommunens kulturskola ansöker om att bli godkänd utförare innebär att fler barn får möjlighet att delta i musik- och kulturundervisning med hjälp av Fritidskortet, vilket även kan bredda deltagandet.

Förslag till kommunstyrelsen:

1. Kulturskolan godkänns att ansöka om att bli godkänd utförare inom ramen för Fritidskortet.
2. Enhetschef Kulturskola och Teater utses att företräda kulturskolan i ansökningsprocessen gentemot Försäkringskassan.

Juridisk bedömning

Fritidskortet har antagits av riksdagen den 17 juni 2025. Den nya lagen träder i kraft den 8 september och de kommunala kulturskolorna har möjlighet att från och med augusti lämna in en ansökan om att ansluta sig.

Förvaltningens bedömning

Många barnfamiljer har svårigheter ekonomiskt och Fritidskortet öppnar upp för att kunna delta i fritids- och kulturaktiviteter. Även med den ökade administrativa merbelastningen som en anslutning till Fritidskortet innebär anser förvaltningen att fördelarna för de barn och ungdomar som ges möjlighet att ta del av kulturskolans aktiviteter i större utsträckning bör uppmuntras genom att ansluta verksamheten, vilket är i linje med kommunstyrelsens resultatmål.

Ärendenivåer – bedömning utifrån kommunfullmäktiges strategiska mål eller kommunstyrelsens resultatmål

Ärendet har koppling till kommunstyrelsens resultatmål *Fler barn, unga och äldre - inklusive personer med funktionsvariation deltar i ett rikt och varierat kultur- och fritidsliv* i och med ansluter sig till fritidskortet vilket möjliggör för fler att delta i kulturlivet.

Bedömning utifrån miljö, hållbarhet och mål i Agenda 2030

Ärendet har koppling till mål 10 i agenda 2030 *Minskad ojämlikhet.* Beslutet innebär att fler ges möjlighet att nyttja kulturskolans konstnärliga och pedagogiska verksamhet.

Bedömning utifrån politiska styrdokument

Ärendet har koppling till kommunens kulturpolitiska policy. I den kulturpolitiska policyn anges att kulturen ska vara åtkomlig för alla.
Även kulturplanen bedöms ha koppling, vilken belyser tillgänglighet och ökad inkludering som viktiga faktorer.

Bedömning utifrån ett medborgar- och brukarperspektiv

Att ansluta kulturskolan till Fritidskortet innebär att barn och unga mellan åldrarna 8 – 16 ges möjlighet att använda fritidskortet som betalmedel för kulturskolan vilket kan ge fler möjlighet att medverka i kulturskolans verksamhet och bidra till en ökad inkludering i samhället.

Bedömning utifrån ett medarbetarperspektiv

Beslutet bedöms inte ha någon större påverkan utifrån medarbetarperspektivet, viss merbelastning administrativt, men att gå med bedöms rymmas inom den nuvarande verksamheten.

Ekonomisk bedömning

Beslutet bedöms inte ha någon större ekonomisk påverkan. Viss administrativ kostnad kan uppkomma för att ta emot Fritidskortet som betalmedel, vilket bedöms rymmas inom ordinarie verksamhet. Utöver det kan intäkterna öka om fler väljer att gå på kulturskolans aktiviteter till följd av införandet av Fritidskortet.

Förslag till kommunstyrelsen

1. Kulturskolan godkänns att ansöka om att bli godkänd utförare inom ramen för Fritidskortet.
2. Enhetschef Kulturskola och Teater utses att företräda kulturskolan i ansökningsprocessen gentemot Försäkringskassan.

Linda Nygren
kommundirektör

Monica Carhult Karlsson
sektorchef bildning och lärande

Kajsa Persson
enhetschef Kulturskola och Teater

Expedieras till:

Kajsa Persson
Mikaela Leetma

För kännedom till:

Minnesanteckningar Vänerrådets möte, Lidköping, 10 juni 2025

Närvarande:
Amanda Fahlgren, Lidköpings kommun
Anders Holmensköld, Kungälvs kommun
Andreas Norum, Visit Värmland
Andreas Widell, Lidköpings kommun
Anna Nordlander, Länsstyrelsen Värmland
Annika Nilsson, Länsstyrelsen Värmland
Björn Hallblad, Vattenfall
Dan Roupe, Vattenfall
Erik Sparrevik, Vattenfall
Erik Wallentin, Länsstyrelsen Västra Götaland
Eva Olsen, Länsstyrelsen Västra Götaland
Gunnar Lagerkvist, Länsstyrelsen Värmland
Henrik Harlitz, Vänesamarbetet
Jonas Sundin, Sjöfartsverket
Kajsa Edbom, LRF Värmland
Laila Gibson, Vänersamarbetet
Magnus Carlson, Vattenfall
Maja Coghlan, MSB
Mathias Arnham, Sporfiskarna
Mette Lindahl-Olsson, MSB
Monica Dahlberg, Göta älvs vattenvårdsförbund
Per Bolin, Statens Geotekniska Institut/Delegationen för Göta älv
Robert Sörling, Sjöfartsverket
Romanas Wolfsborg, Vattenfall
Sara Peilot, Vänerns vattenvårdsförbund
Therese Haglund, MSB
Tim Hansson, Länsstyrelsen Västra Götaland

Se även presentationer från mötet.

1. Välkomna

Annika Nilsson, Länsstyrelsen Värmland, Eva Olsen, Länsstyrelsen Västra Götaland och Henrik Harlitz, Vänersamarbetet hälsar alla välkomna.

Erik Wallentin, Länsstyrelsen Västra Götaland är sammankallande för Vänerrådet och inledde mötet med att påminna om bakgrunden till dagens möte. Vänerrådet är ett samverkansforum med ca 25 deltagande aktörer, som representerar organisationer och samhällsintressen som påverkar eller påverkas av vattennivåerna i Vänern, Göta älvdalen och Göteborg. Forumet samlas minst en gång per år och däremellan sker arbetet via AU. Detta består av Erik Wallentin, Lst VG, Gunnar Lagerkvist, Lst Värmland och Laila Gibson, Vänersamarbetet – representanter från de tre organisationer som instiftade Vänerrådet. AU samlar även vid behov aktörerna i arbetsgrupper. Huvuduppgiften under de första åren 2019-2023 har varit att ta fram en ny tappningsstrategi, utifrån behovet att ersätta den tillfälliga överenskommelsen om tappning sedan 2008, som har hållit Vänern mer konstant låg. Den nya tappningsstrategin som är säkerhetsinriktad och med naturanpassning kunde införas 2023, men enbart till viss del pga arbetet med dammsäkerhetsåtgärder i Lilla Edet. Först när dessa är klara 2027, kan tappningsstrategin implementeras fullt ut.

2. Senaste nytt från Vänerrådets AU

a) Överenskommelse tappningsstrategin

Erik berättar om att överenskommelsen baserad på den nya tappningsstrategin tecknas i december varje år, ett år i taget mellan Länsstyrelsen Västra Götaland och Vattenfall. Den är också undertecknad för 2025.

b) Överenskommelse Vänerrådet 2024-2028

Erik meddelar också att en ny överenskommelse är tecknad mellan Länsstyrelsen Värmland, Länsstyrelsen Västra Götaland och Vänersamarbetet om att fortsätta arbeta inom ramen för Vänerrådet, även under åren 2024-2028, i enlighet med beslut på Vänerrådets möte april 2024.

c) Uppdaterad handlingsplan

Gunnar Lagerkvist, Länsstyrelsen Värmland berättar om den uppdaterade handlingsplanen för Vänerrådet. Se även presentationen som finns bifogat. Huvuduppgiften under de första åren 2019-2023 har varit att ta fram en ny tappningsstrategi. Fokuset under åren 2024-2028 men även åren efter det blir att följa upp och utvärdera tappningsstrategin, fördjupa kunskapen om Vänerns vattensystem samt skapa mer pedagogiska sätt att kommunicera om vattenregleringen och tappningsstrategin. Handlingsplanen är indelad i tre delar:

1) Uppföljningsprogram för tappningsstrategin

Ett uppföljningsprogram behöver skapas, som är tänkt att vara indelat in två delar;
1a) Sammanställning och analys av befintlig data årligen - detta blir en viktig del i Vänerrådets arbete med att skapa kunskap om Vänern i allmänhet och effekterna av tappningsstrategin i synnerhet. Här ingår att hitta ett arbetssätt med verktyg som årshjul eller dylikt som bidrar till att sammanställningen sker på ett metodiskt sätt. En viktig del av arbetet är även att göra prioritering av vilken data som bör tas fram inom respektive samhällsintresse.

1b) Samordna insamling av ny data - det finns även en stort behov av att utöka och komplettera befintlig data med ytterligare kunskaper inom de samhällsintressen som berörs.
dels ett arbete med att successivt komplettera med data som i nuläget saknas eller inte samlas in kontinuerligt i denna kontext.

2) Forskning och fördjupning

Även området forskning och fördjupning är indelat i två delar;
2a) Initiera forskningsprojekt kopplat till uppföljningsprogrammet - detta arbete kan delas in i aktiviteter på kort och lång sikt. Initialt ska Vänerrådet ta initiativ till forskning som en väsentlig resurs i arbetet med uppföljningsprogrammet, både som process/arbetssätt samt att analysera och dra slutsatser från insamlad data och tappningsstrategins effekter. På lång sikt kan Vänerrådet verka för tillkomsten av ett större forskningsprogram kring Vänern och mer hållbar vattenhantering, utifrån olika perspektiv.

2b) Initiera forskningsprojekt kring simulering och visualisering - utöver att följa upp tappningsstrategin årligen, finns även behov av att göra simuleringar av framtida scenarios och initiera forskning kring detta. Här ingår att utveckla och testa interaktiva och pedagogiska visualiseringsverktyg för Vänern och dess vattennivåer och reglering.

3) Kommunikation och information

De två delar som kommunikation och information omfattar är;
3a) Skapa kommunikationsplan för Vänerrådet - det finns ett behov av att ytterligare utveckla kommunikation och information om Vänerns vattenreglering, om Vänerrådet som forum, om uppföljningen av tappningsstrategin och övrig verksamhet. Information till och dialog med olika

målgrupper är en väsentlig del av Vänerrådet, då det finns ett stort allmänintresse av dessa frågor. En kommunikationsplan med aktiviteter och rollfördelning behövs.

3b) Utveckla pedagogisk årsrapportering av uppföljningen - Vänerrådet har ett ansvar för att på ett lättförståeligt sätt kommunicera resultatet av den årliga uppföljningen av tappningsstrategin. Att utveckla formerna för detta blir uppgiften för Vänerrådet under de närmsta åren och en av huvudaktiviteterna i kommunikationsplanen

Arbetet har påbörjats i viss mån, men hittills har det varit svår att få fram resurser till detta arbete med uppföljning. Det är viktigt med ett gemensamt arbete där alla i Vänerrådet bidrar med kunskap och data. Vänerrådets AU har en roll här att samla in och strukturera programmet.

Kommentarer:
Vattenfall frågar om det finns ett färdigt uppföljningsprogram och meddelar att de gärna är med i arbetet med uppföljningen framöver, särskilt inom effekter på naturmiljöer.
Svar: vi har haft workshops och gjort en inventering och identifierat kunskap som bör saknas och bör prioriteras, men ännu inte landat i ett färdigt program. För detta krävs ytterligare avstämning med intressenterna.

d) Status kunskapsbyggande

Laila Gibson, Vänersamarbetet gör en översiktlig sammanfattning av status inom de olika samhällsintressena när det gäller att följa upp tappningsstrategin och dess effekter. Målet är att det ska finnas en systematisk och strukturerad insamling av data och analys av dessa inom alla samhällsintressen. Idag finns det enbart data samt vissa inventeringar och observationer som samlas in och rapporteras när det gäller vattenkraft, naturmiljöer och areella näringar. Övriga samhällsintressen saknar systematisk insamling.

Översikt över det arbete som skett under den senaste tiden för att komma vidare i frågan om uppföljning och forskning (se även presentation):

2024
- Workshopar med aktörer från olika samhällsintressen om vilken kunskap som finns och vad som saknas samt sammanställning och presentation Vänerrådet 2024
- Fortsatta diskussioner med SLU, Karlstads universitet och Örebro universitet.

2025
- Möten mellan Länsstyrelsen Värmland, Vänerns vattenvårdsförbund, Vänersamarbetet och Karlstads universitet.
- Gemensam finansiering från Länsstyrelserna och Vattenfall till fortsatt stråkinventering för 2025
- Ansökan om Omställningslabb Vänern (sep 2025) – finns möjlighet genom Water Wise Societies/Vinnova att söka medel om 3 gånger 3 år för att både arbeta med att utveckla Vänerrådet till ett s k ”omställningslabb” samt skapandet av ett uppföljningsprogram med viss insamling av data och kommunikationsinsatser.
- Ansökan om användning av satellitdata (sep 2025) – finns möjlighet att söka medel från Rymdstyrelsen för att testa användningen av satellitbilder för Vänerns del, t ex i övervakningen av igenväxning.

Mål för 2026
- Strukturerad uppföljning inom alla områden - åtminstone av några prioriterade data
- Pedagogisk kommunikation kring uppföljningen
- Förhoppningsvis något projekt godkänt

- Fler ansökningar

Kommentarer/frågor
- Vattenfall tipsar om Svenskt centrum för hållbar vattenkraft och deras kommade utlysningar. Skulle kanske kunna bidra till kunskapsuppbyggnaden inför kommande revideringar av tappningsstrategin.
- MSB tipsar om EU-direktiv resilient vattenstrategi (MSB och HaV) som kan komma att generera medel samt att det kan finnas intressant data från Räddningstjänsten.
- SGI påpekade att erosionsproblematiken i Göta älv har starka kopplingar till regleringen av Vänern och därför borde inkluderas som en del av problembilden för Vänerrådet.

3. Rapporter uppföljning

a) Vattenfall

Magnus Carlson och Björn Hallblad, Vattenfall, rapporterar om utfallet av 2024 års vattennivåer. Värt att notera att Vattenfall fortfarande använder RH00, inte RH2000. Därför tillkommer 30 cm på Vattenfalls siffror. Vattennivåerna mäts i Sunnanå och Sjötorp och ett medel beräknas.

Vattennivåerna steg från mitten av januari till mitten av april, för att sjunka sedan till v.46 då de planade ut. Under 2024 var det en hög tillrinning till Vänern på våren, så trots att tappningsstrategin inte kunde implementeras fullt ut verkar det ändå ha blivit positiva resultat för naturmiljön. Hittills under 2025 steg vattennivåerna under januari men planade sedan ut. Det blev ingen vårflod i år och därmed sjönk nivåerna under medelvärde i mars och april. Vattenfall ser en stabil trend just nu när det gäller nivåerna.

Tappningsstrategin har enbart kunnat implementeras till viss del då dammsäkerhetsarbeten forftarande pågår i Lilla Edet. Arbetena fick pausas under den högsta tappningen på våren. Vattenfall gjorde en medveten sänkning av ytan under hösten för att ha marginaler till våren 2025. Dammprojektet i Lilla Edet pågår under åren 2021-2027. Arbetet har av olika orsaker blivit försenat men första etappen är nu avslutad i och med att lucka 1 och 2 togs i drift i mars i år. Byggnation av etapp 2 pågår nu.

Kommentarer/frågor
Lidköpings kommun: Räcker det med de två mätpunkterna, behövs det fler? Finns andra data?
Lidköpings kommun har diskuerat att sätta upp sensorer för att mäta vattennivåerna.
Vattenfall: Viktigt att behålla den serien med data som finns från Sjötorp och Sunnanå för jämförbarhetens skull.
Sjöfartsverket: har mätpunkter i Vänersborg och Skoghall, även i Lidköping – för lotsarnas del

b) Uppföljning naturmiljöerna

Gunnar Lagerkvist visar bilder från slutet av april 2024 (exempel naturreservatet Nötön-Åråsviken (RH2000 45,10). Vattennivåerna var då något över det förväntade. Den blå bården som uppstår vid högvatten på våren är värefull för djur- och växtlivet. Den översvämmade strandzonenblir lekområde för yngelkammare för många fisk- och groddjur.

Hammarö, Räggårdsviken aug 2024. Viss vegetation har rensats bort i svämzonen (tallplantor). Ljungögonströst, brunskära mfl inventeras och gynnas av försvunna tallplantor.

Röjning av fågelskär i Millesviks skärgård, sep 2024. Fortfarande igenväxt men tecken på att björk och al i låglänta och vindexponerade lägen håller på att dö, vilket är positivt.

Lurö skärgård, några tecken på albuskar och träd som har påverkats längst ner i strandzonen.

En sammanfattande preliminär bedömning är att högvattnet under 2024 hade en svag-måttlig inverkan på den vedartade igenväxningsvegetationen.

c) Delegationen för Göta älv

Per Bolin, från SGI och Delegationen för Göta älv berättar om senaste nytt från arbetet i älven. Åtgärder för att minska skredrisken längs Göta älv ska genomföras. Ca 160 områden har identifierats som utsatta och prioriteringar har sedan gjorts, flest områden i Lilla Edets kommun.
2025 startar 5 olika åtgärder i 3 olika kommuner. Just nu har 6 projekteringar gjorts, 4 stabilitetsutredningar genomförts och 6 stabilitetsutredningar slutgranskats. Sjömätning har gjorts längs hela Göta älv för att bedöma erosionen. Per kommer att berätta mer om detta resultat på nästa års möte för Vänerrådet. SGI kan också bidra med data kring erosion i uppföljning av tappningen.

Fler arbeten: Uppsala universiet gör mätning med optisk fiber. Planenheten granskar detaljplaner och bygglov, erosionsskydd längs Göta älv har inspekterats med Sjöfartsverket och avläsning av portrycksförändringar har gjorts på 13 platser längs med älven. SGI utvärderar också effekten av naturbaserade erosionsskydd, t ex Älvängens ”ö-landskap”. Kan något göras i Trollhättan i samband med slussarbetet?

Kommentarer/frågor

Hur hanteras områden med föroreningar?
SGI: områden med hög föroreningsskuld tas med i prioritering av skredsäkring, även områden som har mycket skyfall.

d) Nya slussar i Trollhätte kanal - lägesuppdatering

Jonas Sundin, Sjöfartsverket berättar om senaste nytt om slussarna som är planerade att byggas nya i Lilla Edet, Trollhättan och Vänersborg. Ansökan om miljötillstånd är inlämnade eller på gång. Byggstart förhoppningsvis under 2027-2028. Trafikverket har skickat in svar rörande besparingsåtgärder enligt uppdrag från regeringen. Inväntar besked om byggstartsgrupp. Oklart när detta besked kommer dock.

Sjöfarten i Vänern hade under 2024 718 anlöp och omfattade drygt 2 miljoner ton gods. Sjöfartsverket har genomfört en samverkansövning med fokus på dammsäkerhet, tillsammans med andra aktörer. En utredning om behovet av följdninvesteringar har genomförts av Trafikverket och Sjöfartsverket med anledning av byggandet av nya och större slussar. Detta följdes av en avsiktsförklaring mellan Trafikverket och Karlstads, Kristinehamns, Gullspångs och Lidköpings kommuner som alla förbinder sig att göra de investeringar som krävs för att större fartyg ska kunna nyttja slussar, farleder och hamnar. Sjöfartsverket har även renoverat glasscafét vid slussen i Trollhättan.

4. Slutrapport Vänerkarteringen

Maja Coghlan och Therese Haglund, MSB, presenterar arbetet kring Vänerkarteringen. Ett projekt med kopplingar till arbetet i Vänerrådet och som pågått under 2022-2025. Syftet har varit att utreda konsekvenser av olika vattennivåer i Vänern, särskilt vid extrema höga och låga nivåer. En mer omfattande slutredovisning kommer att göras den 19 juni, och alla bjuds in till webbinarium. Länk till anmälan finns i MSBs presentation.

Syfte

- Förstå konsekvenser av höga och låga vattennivåer i Vänern.
- Identifiera tröskelvärden och kritiska brytpunkter

Mål

- Öka riskmedvetenheten
- Minska risker för människor, miljö och egendom

Resultaten är tänkta att användas som underlag till riskanalyser, planering och beredskap och bidra till dialog om klimatanpassning och naturolyckor. Den metod som kallas överlagringsanalys identifierar vad som riskerar att översvämmas, vid vilka nivåer och hur stor geografisk omfattning. Det redovisas både på Väner-nivå och kommunnivå i form av karta med översvämningsutbredning samt tabeller och diagram. Den andra metoden är en konsekvensanalys bestående av inventering (enkäter, intervjuer, workshops), analys av när konsekvenser uppstår och när de blir allvarliga. Resultaten presenterat ur ett objektspecifikt perspektiv och ett samhällsperspektiv, med 16 st olika samhällsfunktioner. Resultaten visar vilken typ av byggnader, infrastruktur, naturtyper osv som påverkas mest vid de högsta nivåerna. Resultaten delas också in direkta och indirekta effekter.

Kommentarer/frågor
Vilka data saknas, har det varit svårt att få in svar?
Svar: det finns behov av att få in fler data från en del kommuner, är inte heltäckande. Kan dock tjäna som underlag och leva vidare och utvecklas efter projektet.

5. Vattennivåernas inverkan på naturmiljöer

Sara Peilot, Vänerns vattenvårdsförbund berättar om hur Vänerns vattensystem påverkar naturmiljöerna. Vänern har en havsliknande karaktär som är beroende av variationen av högt och lågt vatten, vilket är viktigt för Vänerns miljö. Strandbiotopen har påverkats mest, pga igenväxningen. Vattenvårdsförbundet och Länsstyrelserna har långa tidsserier av inventering av igenväxning och gäddyngel. Dock saknas medel till detta för närvarande. På strandängarna finns ansvarsarter som måste inventeras. Vore intressant att se om några kompletterande metoder kunde utvecklas för miljöövervakningen som drönarbilder, satellitdata osv.

Stråkinventering har pågått sedan år 2000, en kartering som är anpassad till Vänern av ris, buskar, småträd och träd i ca 30-35 områden med ungefär 90 stråk. Strandzonen är unik pga vattenståndsvariationerna och därför särskilt viktigt att inventera. För 2025 har Vattenfall och Länsstyrelsena gått in med finansiering till en fullskalig inventering som behövs då det var 6 år sedan sist. Helst behövs detta göras var tredje år framöver. Igenväxning har gått in i en ny fas, sågs vid inventeringen 2019. Behövs förmodligen både lång tid av högt vatten, isläggning och manuell röjning.

Gäddyngelinventering har pågått i olika omgångar sedan 2017, men enbart med projektmedel. Fiskreproduktionen är också beroende av den ”blå bården” av högre vårvatten. Svårt att se trender pga av sporadisk data, men det finns samband mellan yngeltätheten och vattenståndet (data från Hagelviken). Ny period av inventering 2025-2027 genomförs, inventering av 8 lokaler tack vare Leader-projekt. Samverkar med Länsstyrelsen förvaltningsplan för gädda och gös.
Övervakning av kolonihäckande fåglar på fågelskär i Vänern har skett årligen sedan 1994. Det har varit en nedåtgående trend sedan 2008 och fågelskären växer igen, men röjningsinsatser gör skillnad. Dvärgmåsen har ökat, skarven har minskat.

Vattenvårdsförbundet tar fram informationsmaterial kring vad alla vid Vänern kan göra för att hjälpa till med igenväxninen, som ökat strandbete, röjning av stränder osv. Finns behov av att uppdatera broschyren om checklista vid röjning av Vänerns stränder och skär och sprida den till fler.

Kommentarer/frågor
Vattenfall: finns det ett program för miljöövervakning av igenväxningen i Vänern?
Svar: finns mest lokalt, inget omfattande program dessvärre.
LRF: det finns behov av att kunna använda virtuella stängsel för effektivare betesdrift i strand- och naturbetesmarker och det behövs snabbare process kring tillstånd för detta.

6. Vattennivåernas inverkan på turism & friluftsliv

Laila Gibson, Vänersamarbetet berättar om turism & friluftsliv vid Vänern och hur vattennivåerna påverkar detta samhällsintresse. Vänerns naturmiljöer är väldigt attraktiva att nyttja för boende, deltidsboende med fritidshus och tillfälliga besökare. Det finns ett utbredd friluftsliv och en besöksnäring med många bidrag till lokal ekonomi.

Effekterna av konstant låga nivåer över tid och särskilt under vår- och sommar är ett problem för både naturmiljön och turism & friluftsliv. Det handlar om igenväxningen av stränder och öar som minskar rekreationsytor. Lågt vatten försämrar tillgängligheten för friluftsliv och naturbaserad turism och båtlivet då bryggor, kajer, båtramper mm inte går att använda. Säkerheten försämras då risken för grundstötning ökar och starkströmskablar och annat som båtmotorer kan fastna ligger grundare. Men även möjligheten till att uppleva djurliv (både fågelskådning och fiske) och flora minskar om naturvärdena försämras.

Friluftsliv och turism kan dock också påverkas om vattenståndet blir alltför högt. Då kan boenden i vattennära lägen (campingar, ställplatser, rastplatser, privatstugor mm) påverkas, liksom infrastruktur som spänger, broar, bryggor, leder och annan vattennära infrastruktur och även här minskar strandzoner och liknande rekreationsmiljöer.

Laila berättar också om riksintressen som gäller geografiska områden som har utpekats därför att de innehåller nationellt viktiga värden och kvaliteter. Vänern med öar och strandområden är enligt miljöbalkens fjärde kapitel i sin helhet av riksintresse med hänsyn till de natur- och kulturmiljövärden som finns i området. Inom området ska turismen och det rörliga friluftslivets intressen särskilt beaktas vi förändring av mark-och vattenområden. En översyn görs nu av Länsstyrelserna Värmland och Västra Götaland och förslag till en uppdaterad beskrivning är ute på samråd. Beskrivningen utgår från olika landskapstyper, med aktiviteter, utvecklingspotential och känslighet. Vänerregionens geografi består av många olika landskapstyper med stor variation i möjlighet till friluftsliv och turism. Stora delar av Vänerns geografi berörs av vattennivåerna och den turism & friluftsliv som utövas. Detta gäller framförallt skärgårdarna, men även näs och uddar, vikar och fjärdar, större öar och ögrupper, slättlandskap och strandängar.

Vänersamarbetet och övriga aktörer som jobbar med frågan kring Vänern har som mål att förvalta och utveckla hållbar turism och friluftsliv vid Vänern. Viktiga verktyg i arbetet är:

- Informationsmaterial (paddelkartor, cykelkartor, gästhamnsbeskrivningar, riktlinjer för hållbart sportfiske, webbplattformer mm) – finns och uppdateras
- Tappningsstrategin – finns, viktigt med implementeringen
- Beskrivning riksintresse för rörligt friluftsliv – nytt förslag färdigt i höst
- Plan för besöksförvaltning – saknas, men diskussioner påbörjade
- Datainsamling och uppföljning – behöver påbörjas

Kommentarer/frågor

Visit Värmland: ser behovet av besöksförvaltning och kanske kan det bli bra erfarenheter av det arbete som har påbörjats i det s k DANO-området, Västra Dalsland och Värmland.

7. Avslutande diskussion

Erik Wallentin leder den avslutande diskussionen med att fråga Vänersamarbetet och Länsstyrelsernas ledningar över vad de tar med sig från dagen.

Henrik Harlitz: att vi förmedlar budskapet till varandra, hur beroende vi är av varandra, många beröringspunkter, nyttan av att vi träffas. Intresset för Vänerfrågor ökar bland lokalpolitiker och det är bra att visa vad vi gör, att visa resultat. Synen på Vänern har också förändrats över åren från att ses främst som en risk eller begränsning, till att ses som en tillgång.

Eva Olsen: att vi har olika perspektiv på Vänern och dess vatten och det är viktigt med en balansgång mellan målkonflikter och göra sammanlagda avvägningar. Viktigt att Länsstyrelsen deltar i detta arbete och diskussioner, att vi träffas och utbyter kunskap.

Annika Nilsson: en väldigt intressant dag, svårt med resurser och uppdrag att jobba med detta område, men det finns många möjligheter till synergier framöver. Dagen visar att vi har mycket att lära av varandra. Vi behöver ge signaler till nationella beslutsfattare om att resurser behövs

MSB: andra uppdrag som kan vara intressanta för Vänerrådet, översvämningsdirektivet och vattendirektivet (både riskkartor, naturmiljöer osv). Riskhanteringskartorna kan utvecklas mer. Finns stort intresse för åtgärder för översvämning osv. MSB och Boverket ska kartlägga särskilt utsatta områden vid havet, pga höjda havsnivåer, kan ge mer kunskap även för Vänern. Även arbetet med Vänerns vattennivåer, koppla till beredskapsfrågor och civilt försvar och resiliensen. Ett tips är att jobba för att få synergier mellan dessa områden.

Fråga: EUs naturrestaureringsförordning – hur påverkar det Vänern?
Svar: det finns ca 40 Natura2000-områden i Vänern, där kommer Länsstyrelsen att kunna använda resurser som förhoppningsvis kommer. Men det krävs egentligen stora medel för att komma åt problemen för Vänern. Vattnet har fundamental betydelse för Vänerns igenväxning och vattnet i grunda vikar, kommer inte åt med maskinell röjning.

Vattenfall: vi föreslår ett uppföljande möte i en mindre arbetsgrupp i augusti för att se över om det går att hitta medel till mer kunskap om Vänerns miljö. Finns liknande problematik i strömmande vattendrag med t ex igenväxning.

Vid pennan,
Laila Gibson

BOHUS
RÄDDNINGSTJÄNSTFÖRBUND

Protokoll
Direktionen för Bohus Räddningstjänstförbund
Sammanträdesdatum: 2025-06-04 **1(17)**

Plats och tid	Brandstationen, Gårda RSG samt digitalt via Teams 2025-06-04 kl. 13:00-16:00
Närvarande ledamöter	Erik Liljeberg (M) vice ordförande Glenn Linhem (L) Gunnar Skaven (S)
Närvarande ersättare	Cathrine Månsson (S)
Frånvarande	Peter Harrysson (M) ordförande Maria-Bianca Andersson (KD) Thomas Loong (L) Monica Samuelsson (S)
Övriga deltagande	Lars Klevensparr, förbundschef David Henningberg, BORF Anette Fredriksson, ekonom (*deltog via Teams*) Frida Engdahl, ekonom *(deltog via Teams)* Kristoffer Ränkedal, RSG Fredrik Johansson, BORF Maria Berger, administratör BORF
Närvarande personalföreträdare	Anders Eriksson, Vision Carl Björkell, Kommunal Mats Hansson, Ledarna *(deltog via Teams)* Fredrik Olsson, BRF *(deltog via Teams)*
Frånvarande personalföreträdare	
Utses att justera	Glenn Linhem (L)
Justeringens plats och tid	Kungälv, digital signatur 2025-06-11

Underskrifter

Sekreterare
Maria Berger
Maria Berger

Ordförande
Erik Liljeberg (Jun 10, 2025 20:02 GMT+2)
Erik Liljeberg (M)

Justerande
Glenn Linhem (Jun 10, 2025 20:17 GMT+2)
Glenn Linhem (L)

ANSLAG/BEVIS

Protokollet är justerat. Justeringen har tillkännagivits genom anslag.

Organ	Direktionen för Bohus Räddningstjänstförbund
Sammanträdesdatum	2025-06-04
Datum för anslags uppsättande	2025-06-11
Datum för anslags nedtagande	2025-06-25
Förvaringsplats för protokollet	Kungälvs stadshus
Underskrift	*Maria Berger* Maria Berger *Sekreterare*

Innehåll

§ 31/2025 Upprop 4

§ 32/2025 Val av justerare 5

§ 33/2025 Tillkommande och utgående ärenden 6

§ 34/2025 Eventuell anmälan om jäv 7

§ 35/2025 Räddningstjänst under höjd beredskap (RUHB) 8

§ 36/2025 Ekonomi och budget, Redovisning T1 9

§ 37/2025 Medlemssamråd 28 maj 10

§ 38/2025 Information medlemsansökan RSG 11

§ 39/2025 Förbundschefen/Räddningschefen informerar 12

§ 40/2025 Redovisning medarbetarenkät 13

§ 41 Inför planeringskonferens 14

§ 42/2025 Redovisning av delegationsbeslut 15

§ 43/2025 Övriga frågor 16

§ 44/2025 Nästa sammanträde 17

§ 31/2025 Upprop

Frånvarande ledamöter, ersättare och förtroendevalda representanter:

Frånvarande ledamöter

- Peter Harrysson

Frånvarande ersättare

- Maria-Bianca Andersson (KD)
- Monica Samuelsson (S)
- Thomas Loong (L)

Frånvarande personalföreträdare

-

§ 32/2025 Val av justerare

Glenn Linhem föreslås justera sammanträdets protokoll.
Protokollet justeras digitalt senast 2025-06-11.

Beslut

Glenn Linhem utses att jämte ordföranden justera sammanträdets protokoll.

___

§ 33/2025 Tillkommande och utgående ärenden

Inga tillkommande ärenden

Beslut

Föredragningslistan fastställs.

___

§ 34/2025 Eventuell anmälan om jäv

Ingen anmälan om jäv.

Beslut

Informationen antecknas till protokollet.

___

§ 35/2025 Räddningstjänst under höjd beredskap (RUHB)

Kristoffer Ränkedal från RSG samt Fredrik Johansson, BORF redogör för arbetet kring Räddningstjänst under höjd beredskap (RUHB) vars syften är att skydda liv, egendom, miljö samt stödja samhället då skärpt eller högsta beredskap gäller för nationen.
Viktigt att vara mentalt förberedd samt öva hur man klarar de krav som ställs på räddningstjänsten.

BORF:s nulägesrapport inom området är att förbundet stärkt säkerhets- och skalskydd på stationen i Kungälv, personal är krigsplacerad och pågående utbildningar inom olika delar av RUHB genomförs. BORF samarbetar i relativt hög grad med RSG i frågor och ärenden som rör området, viss samverkan sker också med Ale och Kungälvs kommun.
I nuläget arbetar en personal till 25% med uppdraget.

RUHB finansieras genom en egen budgetpost i BORF och ett bidrag från MSB som är öronmärkt för materiel och utbildning. I och med den uppbyggnad som behöver genomföras inom området ser förbundet både utmaningar personellt och ekonomiskt.

Beslut
Informationen noteras till protokollet.

___

§ 36/2025 Ekonomi och budget, Redovisning T1

Frida Engdahl och Anette Fredriksson går igenom resultat och delårsredovisning T1.

- Visar ett tillfredställande resultat för de första 4 månaderna
- Finansiella mål för 2025, att återställa tidigare underskott och att öka soliditeten, ser båda ut att verkställas
- Besparings- och effektiviseringsåtgärder är genomförda och redovisade till ägarna.

Det tillfälliga extrabidraget var tänkt att utbetalas efter T1 och T2. Då prognosen ser god ut så kommer inte Kungälvs kommuns betala ut något extrabidrag efter T1. En ny bedömning kommer göras efter T2 för att se hur stort extrabidrag förbundet kommer behöva för att få en budget i balans.

Balanskravsresultat redovisas 2025-04-30 är 754 tkr.

Budget 2026 – ett gediget arbete är genomfört där en detaljbudget med samtliga ansvariga i BORF är framtagen.
Den ram förbundet räknat fram är ett behov på 99 238 tkr, vilket ger en ökning på 7,4 %. I uträkningen finns också ett alternativ där ej en nyanställd brandingenjör är medräknad och då blir behovet i stället 6,4 %.

Yrkande

Ordförande yrkar att direktionen beslutar att godkänna delårsrapport T1

Beslutsgång

Ordförande ställer proposition på eget yrkande och finner att direktionen beslutar detsamma.

Beslut
Direktionen fattar beslut enligt yrkandet och detta nedtecknas i protokollet.

§ 37/2025 Medlemssamråd 28 maj

Medlemssamråd genomfördes mellan BORF och ägarkommunerna 28 maj. Information och ärenden som togs upp var Räddningstjänst under höjd beredskap (RUHB), ny lagstiftning LBE och konsekvenser för BORF, budgetunderlag 2026 och status gällande medlemsansökan RSG.

Beslut
Informationen nedtecknas i protokollet.

§ 38/2025 Information medlemsansökan RSG

Ett möte är inplanerat den 11 juni mellan presidierna i BORF och RSG samt ägarkommunerna. Nulägesrapport är att en extern konsult, Vergenta, gör en genomlysning av BORF med hjälp från ekonomerna samt tjänstepersoner för att få fram ett kostnadsunderlag. Ett utkast av rapporten kan förhoppningsvis delges under kommande veckor.
Viktigt att poängtera att det inte är en utredning på nivå för avtal, ersättningar och tjänster då detta kommer i ett senare skede.

Förhoppningen är att ekonomiskt beslut kommer i höst för att senare en ny förbundsordning kan skickas vidare på remiss.

Beslut

Informationen noteras till protokollet.

§ 39/2025 Förbundschefen/Räddningschefen informerar

Lars Klevensparr och David Henningberg redovisar följande;

- BORF uppmärksammar West Pride genom dekaler, pins och flaggor
- Information om brandrobot i RSG
- IVPA – nytt gemensamt avtal behövs mellan räddningstjänster, regioner och sjukvården.
- Drönarförmåga i BORF – god hjälp för att lokalisera en skogsbrand, hot om suicid, räkna in personer. Flertalet bra funktioner bemannas genom RiB Ale 2.
- Information förmåga Marstrand - personal och ledning BORF har samverkat i frågan och kommit överens om ett upplägg som ska fungera väl.
- Ny tjänst på förebyggandeenheten, bereda en tjänsteskrivelse till nästa direktionsmöte.
- Operativ semesterplanering.
- Avtalsrörelsen
- Dispensansökan
- Arbetsmiljö
- Höga siffror på kundindex

Beslut

Informationen noteras till protokollet

§ 40/2025 Redovisning medarbetarenkät

David Henningberg redovisar i Linda Gistedt (HR) ställe resultatet för den medarbetarundersökning som är genomförd. Över lag så ligger resultatet relativt nära förra årets. Respektive enhet kommer arbeta vidare med egna fokusområden.

Beslut

Informationen antecknas till protokollet

§ 41 Inför planeringskonferens

Datum är 1–2 oktober (dagtid) plats ej bokad. Under dagarna kommer både medlemssamråd samt direktionsmöte äga rum, övrig tid strategiarbete för direktionen med tex budgetfrågor.

Beslut

Informationen noteras till protokollet

§ 42/2025 Redovisning av delegationsbeslut

Direktionen har tagit del av föreläggande som tidigare är utskickade

Beslut

Informationen noteras till protokollet

___

§ 43/2025 Övriga frågor

Status på arbetet med ny brandstation i Ale är att ärendet är pågående hos berörd enhet i Ale kommun och mer information kommer när beslut är fattade.

Beslut

Informationen noteras till protokollet

§ 44/2025 Nästa sammanträde

Nästa sammanträde äger rum under strategi och planeringsdagarna 1-2 oktober 2025

Beslut

Informationen noteras till protokollet.

Protokoll direktionssammanträde 250604

Final Audit Report 2025-06-11

Created:	2025-06-10
By:	Maria Berger (maria.berger@borf.se)
Status:	Signed
Transaction ID:	CBJCHBCAABAAgLDQx_iIE28u45Kfv3yIGgnr0z54gOVj

History

Document created by Maria Berger (maria.berger@borf.se)
2025-06-10 - 3:07:36 PM GMT

Document emailed to Erik Liljeberg (erik.liljeberg@ale.se) for signature
2025-06-10 - 3:07:40 PM GMT

Email viewed by Erik Liljeberg (erik.liljeberg@ale.se)
2025-06-10 - 6:01:59 PM GMT

Document e-signed by Erik Liljeberg (erik.liljeberg@ale.se)
Signature Date: 2025-06-10 - 6:02:37 PM GMT - Time Source: server

Document emailed to Glenn Linhem (glenn.linhem@kungalv.se) for signature
2025-06-10 - 6:02:38 PM GMT

Email viewed by Glenn Linhem (glenn.linhem@kungalv.se)
2025-06-10 - 6:15:43 PM GMT

Document e-signed by Glenn Linhem (glenn.linhem@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-10 - 6:17:11 PM GMT - Time Source: server

Document emailed to Maria Berger (maria.berger@borf.se) for signature
2025-06-10 - 6:17:13 PM GMT

Email viewed by Maria Berger (maria.berger@borf.se)
2025-06-11 - 6:36:26 AM GMT

Document e-signed by Maria Berger (maria.berger@borf.se)
Signature Date: 2025-06-11 - 6:36:52 AM GMT - Time Source: server

Agreement completed.
2025-06-11 - 6:36:52 AM GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll fört vid det digitala Ägarrådet för Inera AB (556559-4230) den 28 april 2025

§ 1 Ägarrådet öppnas

Lena Dahl öppnar Ägarrådet.

§ 2 Val av ordförande vid Ägarrådet

Ägarrådet väljer Anders Henriksson till ordförande.

§ 3 Upprättande och godkännande av röstlängd

111 aktieägare var representerade på ägarrådet. 13 aktieägare deltog också via ombud. 187 aktieägare var ej representerade på Ägarrådet.

Totalt 2 215 aktier av 3 150 var representerade vid Ägarrådet, se förteckning nedan.

Ägarrådet beslutar:

att godkänna röstlängden.

§ 4 Val av sekreterare och en eller två justerare

Ägarrådet valde Teresa Hansson till sekreterare. Protokollet justeras av ordförande Anders Henriksson, samt av Jenny Steen, regionstyrelsens ordförande, Region Örebro län och John-Erik Jansson, kommunstyrelsens ordförande, Söderhamns kommun.

§ 5 Prövning av om ägarrådet blivit behörigen sammankallad

Ägarrådet konstaterar att mötet har blivit behörigen sammankallat.

§ 6 Godkännande av förslag till dagordning för ägarrådet

Ägarrådet godkänner dagordningen.

§ 7a Fastställa ägardirektiv för Inera AB

Ägarrådet godkänner det nya ägardirektivet.

§ 7b Fastställa ägaröverenskommelse för Inera AB

Ägarrådet godkänner ägaröverenskommelsen.

§ 8 Val av ledamöter till valberedningen Inera AB

Ägarrådet godkänner att till valberedning utse styrelsen i SKR Företag AB.

Electronically signed / Sähköisesti allekirjoitettu / Elektroniskt signerats / Elektronisk signert / Elektronisk underskrevet
https://sign.visma.net/sv/document-check/7db84d3b-58de-415d-8d64-2437071662ed
visma sign
www.vismasign.com

Anders Henriksson, Kalmar, S (ordförande)
Peter Danielsson, Helsingborg, M (vice ordförande)
Leif Sandberg, Tomelilla, C
Katrin Stjernfeldt Jammeh, Malmö, S
Emil Broberg, Östergötland, V
Bengt Germundsson, Markaryd, KD
Axel Darvik, Göteborg, L

§ 9 Förslag på styrelse, ordförande, revisor samt lekmannarevisor

Ägarrådet godkänner att till styrelsen välja

Andreas Svahn, Region Örebro, S, ordförande (omval)
Lars Holmin, Västra Götalandsregionen, M, vice ordförande (omval)
Nicklas Sandström, Region Västerbotten, M, (omval)
Eva Lindberg, Region Gävleborg, S (omval)
Pär Lundqvist, Västra Götalandsregionen, L (nyval)
Marcus Friberg, Helsingborg, MP (omval)
Malin Lauber, Växjö, S (omval)
Viktoria Jansson, Region Västernorrland, M (omval)
Erik Nilsson, Karlstad, KD (omval)
Gabriel Kroon, Stockholm, SD (omval)
Mattias Claesson, Region Sörmland, C (omval)
Mats Berglund, Västra Götalandsregionen, V (omval)
Jane Ydman, Region Jönköping (omval)
Lars Liljedahl, Härnösand (omval)
Ola Odebäck, SKR (nyval)

att till revisor välja Mikael Sjölander, Ernest & Young AB (omval)

att till lekmannarevisorer välja

Leif Sandberg, Hammarö (omval)
Kenneth Strömberg, Stockholm (omval)

§ 10 Förslag på arvode för styrelse, ordförande, revisor samt lekmannarevisor

Förslaget är oförändrade arvoden jämfört med 2024.

Ägarrådet godkänner att arvoden utgår med

133 000 kr per år för styrelsens ordförande i en fast del + 2 335 kr/möte.
62 000 kr per år för var och en av vice ordförande i en fast del + 2 355 kr/möte.
26 000 kr per år för var och en av ledamöterna i en fast del + 2 335 kr/möte.

Enligt räkning till revisor.

10 300 kr per år för var och en av lekmannarevisorerna i en fast del.

Electronically signed / Sähköisesti allekirjoitettu / Elektroniskt signerats / Elektronisk signert / Elektronisk underskrevet
https://sign.visma.net/sv/document-check/7db84d3b-58de-415d-8d64-2437071662ed
visma sign
www.vismasign.com

§ 11 Eventuella ärenden från någon av aktieägarna

Inga övriga ärenden hade inkommit från aktieägarna.

§ 12 Övriga ärende till ordinarie årsstämma, enligt paragraf 12 bolagsordning

a. Årligt fastställande av verksamhetsinriktning med strategiska mål för de närmaste tre räkenskapsåren

Ägarrådet fastställer den strategiska verksamhetsinriktningen för 2025-2027.

Region Stockholm ställer sig bakom beslutet, men önskade till protokollet få noterat att man inte ställer sig bakom prioriteringen att lyfta kunskapsstyrning som ett av tre fokusområden.

b. Fastställande av rambudget för verksamheten

Ägarrådet fastställer rambudgeten för 2025.

c. Ram för upptagande av krediter
d. Köp och försäljning av fast egendom
e. Bildande av bolag
f. Köp eller försäljning av bolag eller andel i sådant
g. Ställande av säkerhet
h. Beslut i annat ärende av principiell betydelse eller annars av större vikt för bolaget

Punkt c-h var inte aktuella på detta ägarråd.

§ 13 Övriga frågor

Inga övriga frågor.

§ 14 Ägarrådet avslutas

Ordförande förklarade ägarrådet avslutat.

Electronically signed / Sähköisesti allekirjoitettu / Elektroniskt signerats / Elektronisk signert / Elektronisk underskrevet
https://sign.visma.net/sv/document-check/7db84d3b-58de-415d-8d64-2437071662ed
visma sign
www.vismasign.com

Stockholm 2025-04-28

Vid protokollet

_____

Sekreterare
Teresa Hansson
SKR Företag AB

Protokollet godkännes:

_____

Ordförande Inera ägarråd
Anders Henriksson, ordförande SKR & SKR Företag AB

_____	_____
Justerare	*Justerare*
Jenny Steen	*John-Erik Jansson*
Region Örebro län	*Söderhamns kommun*

Electronically signed / Sähköisesti allekirjoitettu / Elektroniskt signerats / Elektronisk signert / Elektronisk underskrevet
https://sign.visma.net/sv/document-check/7db84d3b-58de-415d-8d64-2437071662ed
visma sign
www.vismasign.com

Ägare	Representant	Aktier
Region Dalarna	Fredrik Haglind	5 st
Region Gotland	Antonios Arvanitidis	5 st
Region Gävleborg	Jennie Forsblom	5 st
Region Halland	My Clingston	5 st
Region Jämtland Härjedalen	Katarina Nyberg Finn	5 st
Region Jönköpings län	Thomas Gustafsson	5 st
Region Kalmar län	Mattias Adolfson	5 st
Region Kronoberg	Ida Eriksson	5 st
Region Norrbotten	Stefan Carlsson	5 st
Region Skåne	Johan Olsson Swanstein	5 st
Region Stockholm	Emma Lennartsson	5 st
Region Sörmland	Christoffer Öqvist	5 st
Region Uppsala	Anneli Kjellberg	5 st
Region Värmland	Tobias Eriksson	5 st
Region Västerbotten	Anna-Lena Danielsson	5 st
Region Västernorrland	Sara Nylund	5 st
Region Västmanland	Malin Gabrielsson	5 st
Region Örebro län	Jenny Steen	5 st
Region Östergötland	Marie Morell	5 st
Västra Götalandsregionen	Ann-Marie Schaffrath	5 st
ARBOGA	Mats Öhgren	5 st
BJUV	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
BODEN	Beatrice Öman	5 st
BOLLEBYGD	Ulf Rapp	5 st
BOLLNÄS	Katarina Ahlström	5 st
BORÅS	Susanne Borssen Josefsson	5 st
BOXHOLM	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
BROMÖLLA	Jenny Önnevik	5 st
BURLÖV	Sara Vestering	5 st
BÅSTAD	Jonas Lundqvist	5 st
ENKÖPING	Magnus Nideborn	5 st
ESKILSTUNA	Frederic Rambaud	5 st
FALUN	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
GRUMS	Tomas Nilsson	5 st
HABO	Tomas Brusberg	5 st
HALLSBERG	Magnus Andersson	5 st
HALLSTAHAMMAR	Catarina Pettersson	5 st
HALMSTAD	Lotta Nord	5 st
HELSINGBORG	Pontus Olsson	5 st
HUDDINGE	Christian Stulen	5 st
HULTSFRED	Stefan Lind	5 st
HÄRNÖSAND	Lars Liljedahl	5 st

Electronically signed / Sähköisesti allekirjoitettu / Elektroniskt signerats / Elektronisk signert / Elektronisk underskrevet
https://sign.visma.net/sv/document-check/7db84d3b-58de-415d-8d64-2437071662ed
visma sign
www.vismasign.com

HÄRRYDA	Per Vorberg	5 st
HÄSSLEHOLM	Magnus Åkeborn	5 st
HÖGANÄS	Paulina Pilo	5 st
HÖGSBY	Kerstin Karlström	5 st
JÖNKÖPING	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
KALMAR	Niklas Hörling	5 st
KARLSKRONA	Fredrik Sjölin	5 st
KARLSTAD	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
KNIVSTA	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
KRISTIANSTAD	Martin Ranstorp	5 st
KUNGSBACKA	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
KUNGÄLV	Anders Holmensköld	5 st
KÄVLINGE	Magnus Tegsved	5 st
KÖPING	Per Ågren	5 st
LANDSKRONA	Jonas Florén	5 st
LAXÅ	Ankie Johanzon	5 st
LERUM	Jon Haraldsson	5 st
LESSEBO	Sara Nilsson	5 st
LIDKÖPING	Oskar Liljebäck	5 st
LJUNGBY	Anne Karlsson	5 st
LULEÅ	Evelina Rydeker	5 st
MALMÖ	Henrik Loveby	5 st
MARIESTAD	Janne Jansson	5 st
MARK	Lena Ferm Hansson	5 st
MARKARYD	Maria Asplund	5 st
MJÖLBY	Malin Klaar	5 st
MULLSJÖ	Per Högberg	5 st
MÖLNDAL	Annika Samuelsson	5 st
NORRTÄLJE	Anders Larsson	5 st
NYNÄSHAMN	Sven Elmquist	5 st
OLOFSSTRÖM	Andreas Brovall	5 st
OVANÅKER	Gun-Marie Swessar	5 st
PARTILLE	Jessica Selin	5 st
RÄTTVIK	Ulrica Momqvist	5 st
SANDVIKEN	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
SIGTUNA	Colin Lanflo	5 st
SIMRISHAMN	Peter Nilsson	5 st
SKÖVDE	Carin Fhyr	5 st
SORSELE	Pia Sjöberg	5 st
STOCKHOLM	Maria Mathiasson Laxvik	5 st
SUNDBYBERG	Ulrika Nordqvist	5 st
SVALÖV	Teddy Nilsson	5 st
SVEDALA	Per Mattsson	5 st

Electronically signed / Sähköisesti allekirjoitettu / Elektroniskt signerats / Elektronisk signert / Elektronisk underskrevet
https://sign.visma.net/sv/document-check/7db84d3b-58de-415d-8d64-2437071662ed
visma sign
www.vismasign.com

SVENLJUNGA	Emelie Romland	5 st
SÄVSJÖ	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
SÖDERHAMN	John-Erik Jansson	5 st
SÖDERTÄLJE	Per Holmgren	5 st
TIERP	Sara Sjödal	5 st
TJÖRN	Niclas Jönsson	5 st
TROLLHÄTTAN	Dan Jonasson	5 st
TROSA	Zeth Nyström	5 st
TYRESÖ	Linda Herkommer	5 st
TÄBY	Johannes Söderlund	5 st
UDDEVALLA	Ann-Charlott Gustafsson	5 st
UMEÅ	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
UPPLANDS-BRO	Mattias Rindefors	5 st
UPPSALA	Lisbet Holmberg Stark	5 st
UPPVIDINGE	Hannah Bengtsson	5 st
VADSTENA	Via fullmakt, Malin Klaar (MJÖLBY)	5 st
VALLENTUNA	Ray Idermark	5 st
VANSBRO	Catarina Willman	5 st
VARA	Per Gunnarsson	5 st
VARBERG	Ingrid Halvorsen	5 st
VELLINGE	Ann-Christin Walméus	5 st
VETLANDA	George Grönwald	5 st
VÅRGÅRDA	Bengt Hilmersson	5 st
VÄRMDÖ	Carl Kangas	5 st
VÄRNAMO	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
VÄSTERÅS	Jörgen Sandström	5 st
VÄXJÖ	Julia Berg	5 st
YDRE	Nina Vissing	5 st
YSTAD	Fredrik Nilsson	5 st
ÅMÅL	Leif Aronsson	5 st
ÅTVIDABERG	Via fullmakt, Lena Dahl (SKR)	5 st
ÄNGELHOLM	Liss Böcker	5 st
ÖCKERÖ	Irene Berg	5 st
ÖDESHÖG	Jonas Andersson	5 st
ÖSTERSUND	Pär Fredriksson	5 st
ÖSTERÅKER	Stefan Nyberg	5 st
ÖSTHAMMAR	Simon Coleman	5 st
ÖSTRA GÖINGE	Erling Emsfors	5 st
SKR Företag AB	Lena Dahl	1 600 st

Electronically signed / Sähköisesti allekirjoitettu / Elektroniskt signerats / Elektronisk signert / Elektronisk underskrevet
https://sign.visma.net/sv/document-check/7db84d3b-58de-415d-8d64-2437071662ed
visma sign
www.vismasign.com

SIGNATURES ALLEKIRJOITUKSET UNDERSKRIFTER SIGNATURER UNDERSKRIFTER

This documents contains 7 pages before this page
Tämä asiakirja sisältää 7 sivua ennen tätä sivua
Detta dokument innehåller 7 sidor före denna sida
Dokumentet inneholder 7 sider før denne siden
Dette dokument indeholder 7 sider før denne side

authority to sign	asemavaltuutus	ställningsfullmakt	autoritet til å signere	myndighed til at underskrive
representative	nimenkirjoitusoikeus	firmateckningsrätt	representant	repræsentant
custodial	huoltaja/edunvalvoja	förvaltare	foresatte/verge	frihedsberøvende

Electronically signed / Sähköisesti allekirjoitettu / Elektroniskt signerats / Elektronisk signert / Elektronisk underskrevet
https://sign.visma.net/sv/document-check/7db84d3b-58de-415d-8d64-2437071662ed
visma sign
www.vismasign.com

Mötesanteckningar

Sammanträdesdatum 2025-06-11
Sida 1 (7)

Plats Stadshuset, plan 2, Carlstensrummet
Tid Onsdagen den 11 juni, klockan: 15.00-16.45

Deltagare

Miguel Odhner (S)	Ordförande kommunstyrelsen
Anders Holmensköld (M)	1:e vice ordförande kommunstyrelsen
Gun-Marie Daun (KD)	Oppositionsråd kommunstyrelsen
Lars Windeman (M)	Arvodesnämnden
Bo Carlsson (S)	Överförmyndarnämnden
Jörgen Karlsson (KD)	Överförmyndarnämnden
Mats Frisell (S)	Miljö- och byggnadsnämnden
Charlotta Windeman (M)	Miljö- och byggnadsnämnden
Claes Andersson (L)	Miljö- och byggnadsnämnden
Owe Johansson Winblad (S)	Valnämnden
Rolf Carlsson (SD)	Valnämnden
Mona Haugland (S)	Sociala myndighetsnämnden
Robert Syrén (M)	Sociala myndighetsnämnden
Lena Arnfelt	Sektor trygghet och stöd
Sven-Martin Åkesson	Konsult

Sekreterare

Oskar Engdahl

Ordförande

Miguel Odhner (S)

ADRESS Stadshuset · 442 81 Kungälv
TELEFON 0303-23 80 00 vx
FAX 0303-132 17
E-POST kommun@kungalv.se
HEMSIDA www.kungalv.se

Mötesanteckningar

Sammanträdesdatum 2025-06-11

Innehållsförteckning

Inledning 3
Budget 3
Lägesgenomgång från respektive nämnd 3
Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar) 6

ADRESS Stadshuset · 442 81 Kungälv
TELEFON 0303-23 80 00 vx
FAX 0303-132 17
E-POST kommun@kungalv.se
HEMSIDA www.kungalv.se

Inledning

Miguel Odhner (S), kommunstyrelsens ordförande, inleder mötet och informerar om att föregående mötesanteckningar kommer att skickas ut och presenterar agendan för dagens möte:

- Budget 2026
- Lägesgenomgång från respektive nämnd.
- Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

Budget

Anders Holmensköld (M), 2:e vice ordförande, informerar om Socialdemokraterna och Moderaternas inriktning med budgeten för 2026.
Det som presenteras är:

- Finanspolitiska ramverket
- Utgått från analyser
- Prioritera barn och ungdom!
- Effektivisera genom samordnade strategier för barn och ungdomars uppväxt
- Förbättrad kvalitetsstyrning
- Hemmaplanslösningar
- Krigsberedskap
- Skapa friska arbetsmiljöer med kompetent ledning

Fokus ligger på kvalitét i styrningen – förutsätter, effektivitet och produktivitet

Information ges vidare om kommunens personalfrågor och sjukfrånvaro.

Lägesgenomgång från respektive nämnd

Arvodesnämnden

Lars Windeman (M):
Det är lugnt i mellanvalsår för arvodesnämnden, det blir säkert en puckel nästa år. Det kommer nya riktlinjer för pension som kommer att gå via kommunstyrelsen och upp till Kommunfullmäktige. I stora drag innebär det att heltidsarvoderade kommer kunna fördela den kommunala pensionen på samma sätt som en ITP-pension. Det går att bestämma att tex ta ut på 10 år i stället för livstid.

Det blir ungefär i den privata sektorn att vara anställd.

Miljö- och byggnadsnämnden

Bygg
Charlotta Windeman (M):
På bygglov är det 20 anställda varav 1 föräldraledig. Enheten har även en tf. enhetschef.

Bygglov förväntar sig att budgeten ska hållas 2025, vakanser har de inte tänkt tillsätta då konjunkturen fortfarande viker.

- Det är ett lågt inflytande på ansökningar gällande flerbostadshus.
- Det är mycket nya lagar inom bygg
    - Boverkets nya lagar har börjat gälla.
    - Det kommer nya regler över vad som krävs för att man ska få bygga på sina fastigheter.

ADRESS Stadshuset · 442 81 Kungälv
TELEFON 0303-23 80 00 vx
FAX 0303-132 17
E-POST kommun@kungalv.se
HEMSIDA www.kungalv.se

De nya reglerna kan innebära att det behövs mer tillsyn istället för bygglov.

Mats Frisell (S):
Nämnden kommer att få utbildning under hösten om de nya lagarna, även förvaltningen kommer att få utbildning.

Miljö
Charlotta Windeman (M):
Kraven på de som jobbar med miljöfrågor blir mycket högre i och med att kommunen växer. Chefen har hela organisationen/verksamheten att jobba med, vilket gör att tiden inte finns att hinna med att göra allt som behövs.

Antal anställda: 25 + enhetschef
Områden: Miljöskydd, hälsoskydd, avloppshantering och livsmedelskontroll

Miljöenheten förväntar sig att budgeten kommer att överskridas, men de håller inne på vissa vakanser så den inte ska bli så hög som det ser ut. Det är svårt att få rätt kompetens för de här frågorna då det utbildas få, personalen ska få utökas till nästa år. Enheten jobbar med att vara en attraktiv kommun för att få folk att vilja komma till dem.

Vi tycker att det är oroande att två av verksamheterna tycker att det är oroande att vi växer som kommun och att man kanske inte tar hänsyn till det.

Sociala myndighetsnämnden

Mona Haugland (S) och Robert Syren (M):
Vi jobbar på som vi brukar, vi har nämnder varannan vecka och beredningar varannan vecka.
Vi har fått till nästa vecka ett visst antal ärenden och vi räknar med att vara färdiga till 12. Men så kommer det telefonsamtal om att man måste lägga till ärenden till mötet, vilket är bråttom.

Vi har extranämnden mellan varven, många gånger lägger vi det i samband med beredningen. Vi har de mötena för att förvaltningsrätten inte tillåter att vi tar ordförandebeslut i vissa ärenden.

Det som vi tycker är olyckligt hos oss är att trygghet och stöd har beräkningar på vad saker kostar, vi vill gärna ha koll på vad saker kostar. Vi vill följa med och se, då vi vet att det är sociala myndighetsnämnden som kostar så otroligt mycket, då vill vi vara med och kunna göra vårt.

LVM vården har tyvärr ökat, det räcker att 1 – 2 tillkommer, det kostar pengar.

Vi har även ärenden med familjehem, då kan det kosta uppåt 60 000 i månaden, i egen regi skulle det kanske kunna kosta 25 000. Har vi några barn handlar det om mycket pengar.

Gun-Marie Daun (KD) Märker ni av att man inom förvaltningen arbetar med att få det i egen regi?

Ja, absolut. Det har blivit ett dilemma att de vill ha den ersättning som de haft på andra ställen även hos oss.

Det är mycket diskussioner i nämnden över arvoden och omkostnader, SKR har riktlinjer gällande detta.

Vissa familjehem vill även ha förlorad arbetsförtjänst, i familjehemmen betalar vi ut det i förhand, det har det varit diskussion om.

ADRESS Stadshuset · 442 81 Kungälv
TELEFON 0303-23 80 00 vx
FAX 0303-132 17
E-POST kommun@kungalv.se
HEMSIDA www.kungalv.se

Skolan – vi har rätt mycket med skolan nu, det är viktigt att följa upp vad det är för oro – främst är det högstadiet och mimers.

Vi har även det om sprit och tobakstillstånd – jag känner mig trygg över hur Partille hanterar ärendena.
- Lagstiftningen är hårdare idag.

Anders Holmensköld (M): Jag tror att ni borde ha ett forum när ni pratar om kostnaderna.

Miguel Odhner (S): Det finns ett uppdrag att prioritera kamerabevakning som har en viss effekt.
Vi har även haft en dragning gällande den nya lagstiftningen om att man måste tala om vem som har rätt att vistas i ett skolområde eller inte.

Robert Syrén (M): på Komarken har man full aktivitet för ungdomar under sommaren, där har socialtjänsten fokus.

Överförmyndarnämnden

Bo Carlsson (S), ger information om:
Dagens aktualiteter:
- God man: 180
- Godmanskap: 241
- Förvaltare: 32
- Förvaltarskap: 43
- Förmyndare: 37 varav 30 barn
- Särskilt förordnade förmyndare 17 varav 12 barn

Fördelning av arvode 2025:
- Kommunen 30%
- Huvudmannen 70%

Utredning och beslut om nämndens framtida organisationsform:
- Tre jurister handlägger ärenden
- Hög sårbarhet för oplanerad personalfrånvaro

Jörgen Karlsson (KD): informerar om de två utredningar som gjorts med anledning av överförmyndarorganisationen:

Stenungsunds kommun har genomfört en som visar att vi har möjlighet att ansluta till deras samverkan.

Överförmyndarnämnden har bett förvaltningen att undersöka utifrån Kungälvs perspektiv.

Bedömningen är att riskerna med att göra en samverkan är högre än vinsten. Ekonomiskt ser det ut som att det kan bli en högre kostnad. Åtminstone på kort sikt och även sannolikt på lång sikt. Närheten till myndighet är också en risk, att man inte vill ta sig till Stenungsund för att bedriva ett uppdrag.

Vidare ges information om:
- Länsstyrelsens tillsyn
- Årlig granskning - målet är att 80% ska vara klart innan 30/6.
    - Genomfört nu 89%.

Valnämnden

ADRESS Stadshuset · 442 81 Kungälv
TELEFON 0303-23 80 00 vx
FAX 0303-132 17
E-POST kommun@kungalv.se
HEMSIDA www.kungalv.se

Ove Johansson Winblad (S) och Rolf Carlsson (SD):
Vi har haft uppe ett ärende om att ta fram nya valdistrikt
Vi har även ordnat med delegationen – men vi vet inte vilka som ska hålla i valet
Vi har även skickat en skrivelse till styrelsen gällande valorganisationen

Det kommer antagligen att komma nya instruktioner om säkerhet inför nästa val, men det drar nog igång först under hösten.

Miguel Odhner (S): Skrivelsen har behandlats av styrelsen och är skickad till förvaltningen.

Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

Miguel Odhner (S): öppnar punkten genom att göra en resumé över höstens händelser.

Kommunstyrelsen har arbetat för en trygg och rättvis arbetsmiljö, arbetet går framåt, kommunstyrelsen har börjat att processa fram nya förslag. Utgångspunkten är att alla ska känna sig trygga och vara tydliga i sina roller.

Information ges om:
Implementering av kommunfullmäktiges styrande dokument gällande trygg och rättvis arbetsmiljö

Lena Arnfelt, sektorchef, kompletterar med information om uppstartsmöte i mars med förvaltningen och kommunstyrelsen, om vad och hur vi behöver jobba. När den dagen var slut bokades 11/4 med samma upplägg med dialog, för att jobba mer konkret. Det är inte många i förvaltningen som läst dokumenten i sin helhet och då är det svårt att ta till sig informationen/värdegrunden.

Det är viktigt att man förstår sina roller, det är viktigt att jobba vidare med det för att inte bygga upp skavet mellan förvaltning och politiker. Generellt har det varit för lite dialog mellan förvaltningen och politiken.

Miguel Odhner (S).
Nu jobbar vi på ett annat sätt inte toppstyrt. Bland annat under presidieberedningarna sitter vi inte bara med kommundirektören utan vi sitter med chefer och handläggare. Utskotten får även bollen direkt.

Sven-Martin Åkesson:
Det som går att konstatera är att först nu börjar man jobba enligt den styrmodell som finns, som tagits fram tidigare (MOVE).

Risken är att man alltid sitter i skarpt läge och fattar beslut. Det är viktigt att kunna föra dialog om långsiktiga frågor, och kommer man överens om det i dialogform mellan nämnd och förvaltning blir det också mindre konflikter.

Dokumenten med vision och värdegrund är inte fel, men de är allt för omfattande vilket gör att risken finns att man inte tar till sig informationen.

Miguel Odhner (S): Även dialoger har förts med de fackliga, vilka var de som anmälde om tystnadskulturen.

ADRESS Stadshuset · 442 81 Kungälv
TELEFON 0303-23 80 00 vx
FAX 0303-132 17
E-POST kommun@kungalv.se
HEMSIDA www.kungalv.se

Ledord/Värderingar
Mod
- Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv

Respekt
- Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter

Medskapande
- Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar

Visionens sammanfattning
- Kungälv är en plats där livskvalitet, trygghet och framtidstro går hand i hand. Här formas en hållbar framtid genom demokrati, delaktighet och jämlika möjligheter för alla.

  Vi värnar vårt kulturella arv, stärker utbildning och välfärd, och bygger ett samhälle där människor vill bo – i dag och i generationer framåt.

  Med mod och omtanke skapar vi ett Kungälv som håller – för alla, för alltid.

Gruppen för dialog om ledorden och värderingarna.

Vidare ges information om tidsplanen för arbete med arbetsmiljön i hela organisationen. Den 10 oktober önskar kommunstyrelsen att frågan tas upp igen. Varje nämnds styrelse ombeds ta till sig Kommunfullmäktiges nedbrutna vision och värderingar (se PP) och diskutera detta politiskt i respektive nämnd, relation politik – politik och politik – förvaltning och återkoppla arbetet vid nästkommande uppföljningsmöte den 10 oktober med samtliga nämndpresidier. Om det behövs stöd av Lena Arnfelt och eller externt stöd via Sven-Martin Åkesson erbjuds detta.

Ny utvecklad budgetprocess arbetas fram för att involvera fler utifrån arbetet med trygg och rättvis arbetsmiljö.

Till anteckningarna läggs att det vore bra om nämnderna är bra i den nya budgetprocessen och skickar informationen till förvaltningsledningen.

Vidare ges information om process för rekrytering av ny kommundirektör – politisk enighet kring process och kravprofil.

ADRESS Stadshuset · 442 81 Kungälv
TELEFON 0303-23 80 00 vx
FAX 0303-132 17
E-POST kommun@kungalv.se
HEMSIDA www.kungalv.se

KUNGÄLVS KOMMUN

Info om Överförmyndarnämnden 2025-06-11

KUNGÄLVS KOMMUN

Dagens aktualiteter

1. **Några återkommande faktauppgifter**
2. **Utredning och beslut om nämndens framtida organisationsform**
3. **Länsstyrelsens tillsyn över nämnden våren 2025**
4. **Nämndens egen tillsyn över gode män o förvaltare**

Överförmyndarnämnden

KUNGÄLVS KOMMUN

1. Några faktauppgifter

180 God Man ⟷ Godmanskap 241

32 Förvaltare ⟷ Förvaltarskap 43

Förmyndare (redovisa) 37 (30 barn)

Särskilt förordnad förmyndare 17 (12 barn)

EKB

Överförmyndarnämnden

KUNGÄLVS KOMMUN

1. Några faktauppgifter

Fördelning av arvode mellan kommun och huvudman

År	Kommunen / huvudman
2025	Ej klart
2024	30 / 70
2023	27 / 73
2022	35 / 65

KUNGÄLVS KOMMUN

2. Utredning och beslut om nämndens framtida organisationsform

- Tre jurister handlägger ärenden
- **Hög sårbarhet för oplanerad personafrånvaro**

En jurist slutar:

- 33 %

Två jurister slutar:

- 66 %

Överförmyndarnämnden

KUNGÄLVS KOMMUN

2. Utredning och beslut om nämndens framtida organisationsform

- Fungerande verksamhet
- Risker med samverkan överväger vinsterna
- Beslut i KF behövs
- Kontinuitetsplanering är nästa steg

Överförmyndarnämnden

KUNGÄLVS KOMMUN

3. Länsstyrelsens tillsyn över ÖN våren 2025

Genomförande

- Nationell tillsynsinriktning
- Frågor till nämnd och verksamhet
- Stickprovsvis urval av akter (40-50 st)
- Protokoll för faktakontroll och kommentarer
- Dialogmöte (tillsynsmöte) via Teams om resultatet av inspektionen
- Tillsynsprotokoll

Länsstyrelsen vill ändock framhålla att de brister som Länsstyrelsen noterat är att betrakta som undantag från en i övrigt välskött verksamhet.

Anm

KUNGÄLVS KOMMUN

4. Nämndens egen tillsyn över gode män o förvaltare 2024.

Årlig granskning av årsräkning och årsberättelse

Målet är att 80 % ska vara klart innan 30/6

Nu är 89 % klart.

Bo Carlsson
Ordförande

Överförmyndarnämnden

KUNGÄLVS KOMMUN

11 juni 2025,
KS presidium, möte med nämnder, styrelser

KUNGÄLVS KOMMUN

Agenda styrelser och nämnder 11 juni 25

- Budget 2026
- Lägesgenomgång från respektive nämnd.
- Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

Budgetdirektiv 2026

7:e året med annorlunda förutsättningar och minst lika svårt att förutse.

Vår inriktning

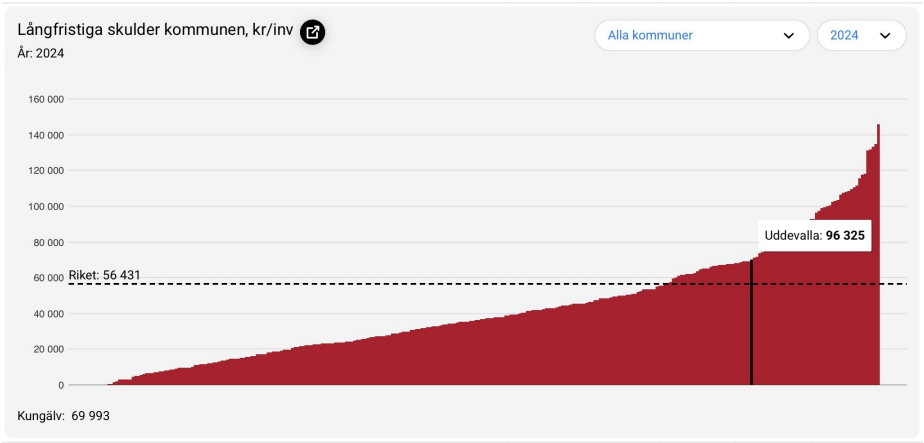

- Finanspolitiskt ramverk – nu behövs ekonomisk handlingskraft
- Utgått från analyser
- Prioritera barn och ungdom!
- Effektivisera genom samordnade strategier för barn och ungdomars uppväxt
- Förbättrad kvalitetsstyrning
- Hemmaplanslösningar
- Krigsberedskap?
- Skapa friska arbetsmiljöer med kompetent ledning

Fokus på kvalité i styrningen förutsätter

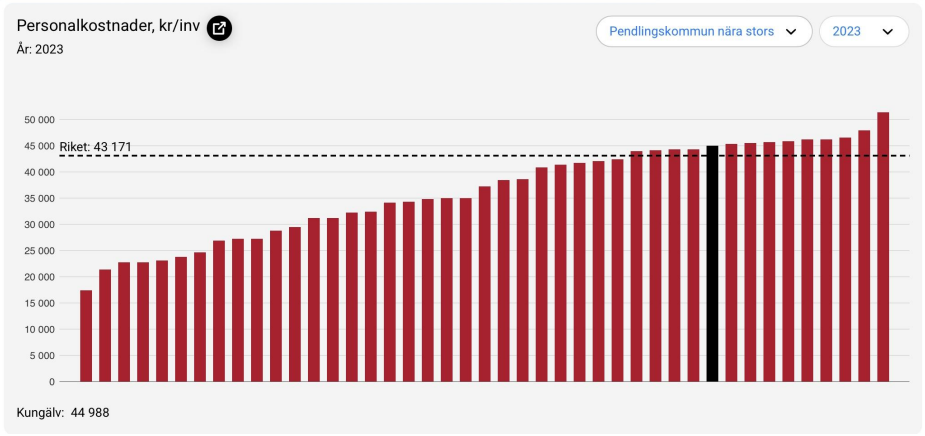
- Kostnadskontroll och ökad medvetenhet om var vi befinner oss, vilka utmaningar vi har och vilken potential vi har
- Tydliga och enhetliga definitioner av begrepp
- Produktivitet
- Effektivitet
- Kvalitet

Skuldsättningen i jämförelse med kommunsverige

Våra personalkostnader per invånare högre än genomsnittet = +90 miljoner

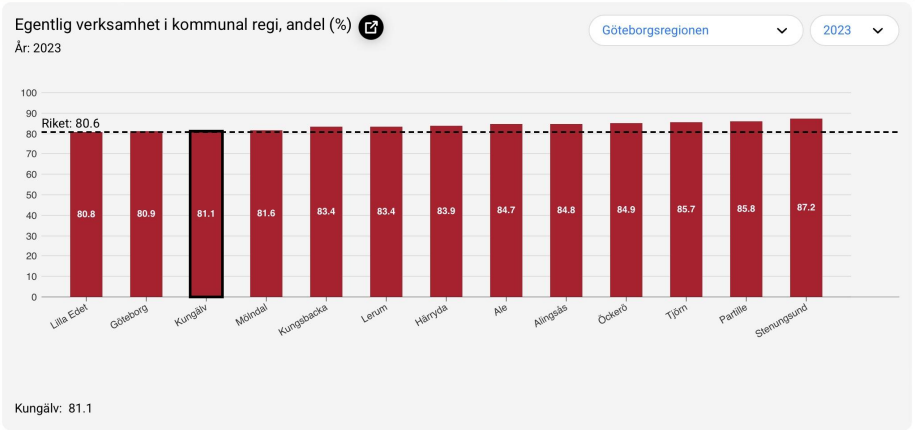
Nyckeltal	Område	2022	2023	2024
Personalkostnader, kr/inv	Kungälv	41 171	44 988	

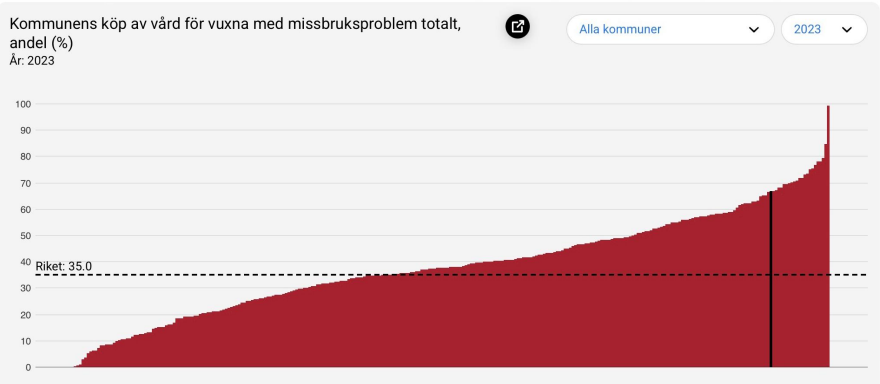
Vi har ovanligt lite i kommunal regi!

Egentlig verksamhet i kommunal regi

Nyckeltal	2019	2020	2021	2022	2023
Egentlig verksamhet i kommunal regi, andel (%)	82.1	82.2	81.1	81.0	81.1

Vi köper en stor del av missbruksv ård för vuxna

KUNGÄLVS

Pedagogisk personal grundskola: Tycker du att skolan utreder behovet av särskilt stöd skyndsamt när extra anpassningar inte är tillräckliga?
Andel som har svarat "Helt och hållet" eller "Till stor del" (%)
År: 2024

Alla kommuner

2024

Kungälv: 38.7

Riket: Data saknas

Data saknas för 64 områden.

KUNGÄLVS

Pedagogisk personal grundskola: Hur tycker du att elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete fungerar? Andel som har svarat "Mycket bra" eller "Ganska bra" (%)

År: 2024

Alla kommuner

2024

Kungälv: 61.3

Riket: Data saknas

Data saknas för 56 områden.

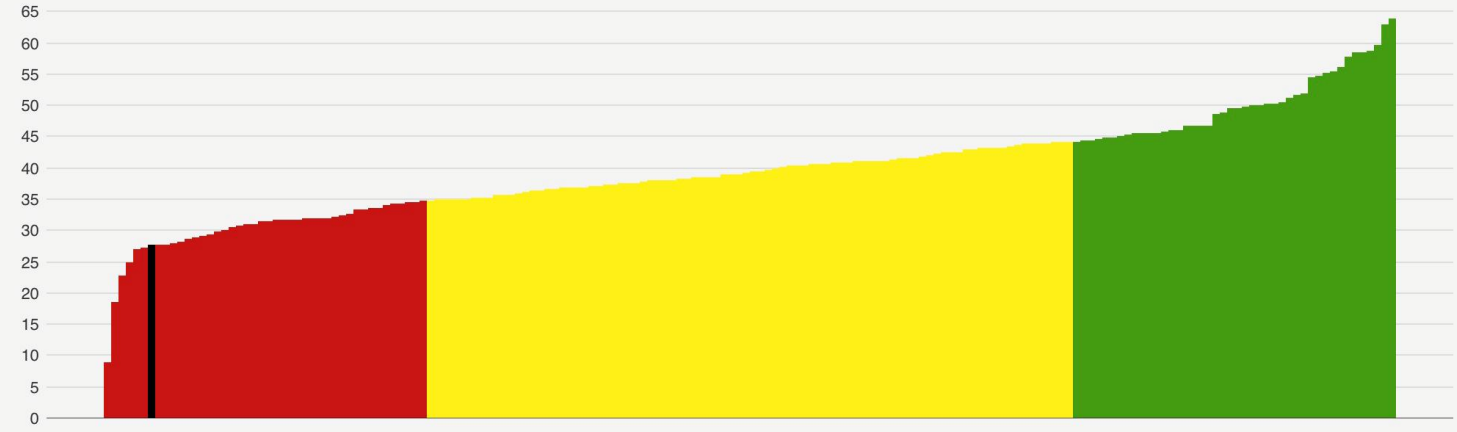
KUNGÄLVS KOMMUN

Elever i åk 8: Hur ofta är det arbetsro på lektionerna? Andel som svarat "Alltid" eller "Ofta", (%)

År: 2024

Alla kommuner

2024

Kungälv: 27.6

Riket: Data saknas

Data saknas för 114 områden.

KUNGÄLVS

Elever i åk 8: Tycker du att de vuxna i skolan har koll på vad som händer på rasterna? Andel som svarat "Alltid" eller "Ofta", (%)

År: 2024

Alla kommuner

2024

Kungälv: 23.4

Riket: Data saknas

Data saknas för 108 områden.

k 8: Hur ofta får du den hjälp du behöver under lektionerna?
m svarat "Alltid" eller "Ofta", (%)

Alla kommuner

2024

4.2

Riket: Data saknas

Data saknas för 35 område

Första budgeten med inspel från hela organisationen!

- Bygger på att över 100 medarbetare gett sin bild av verksamheten och kvalitetsförbättringar
- Dialoger med specifika yrken
- Dialoger med ungdomar
- Medarbetarna äger kvalitetsbegreppet och deras erfarenheter måste omhändertas i utvecklingsarbetet

- Kungälvs ungdomar ska vara mest trygga inom GR 2027.
- Rätt resurser till skolan genom omfördelning eller att nya resurser tillförs
- Fokus på kvalité
- Grundläggande kvalitetssäkring varje HT
- Robusta och generella stödfunktioner
- Kontinuerliga trygghetsmätningar
- Dialoger politiker-elever-lärare-rektorer – etablera gemensamma bilder

Vi behöver förbättra kvalitetsstyrningen från bristfällig till fantastisk

- Utgå från barnen, pedagogerna och rektorerna
- Analyser och åtgärder bl a utifrån elev- och personalenkäter
- Systematiska dialoger utskott-verksamhet nödvändigt – allt kan inte siffersättas
- Grundläggande kvalitetssäkring inför varje läsår – säkerställa att vi inte har de allra vanligaste bristerna.

En helt ny Barn och Ungdomsplan ska tas fram inför 2026

Budget 26

Barn och ungdomsplan

En barn- och ungdomsplans syfte är att det är barnens olika typer av behov som kommer först och hur kommunens olika funktioner, kompetenser och processer bäst främjar goda uppväxtvillkor och förbättrar barn och ungdomars livschanser.

Vår ambition är att en helt ny barn- och ungdomsplan ska processas och antas med stor politisk enighet. Det politiska arbetet skall starta redan hösten 2025.

Barn- och ungdomsplan 1-20 år

- Hela kommunens strategi
- 4,49 barn och ungdomar per anställd
- Hela uppväxten
- Skolans röda tråd
- Satsning på svenska
- Aktiva åtgärder:
- Föräldraskapsstöd
- Skolan
- Psykisk ohälsa

Trygghet och stöd

- På tok för hög sjukfrånvaro
- Delaktighet och inflytande
- Kompetensutveckling
- Kompetensförsörjning
- Problemen kostar stora pengar

Trygghet och stöd

- Kvalitetsförbättringsplan
- Involvera politik, ledning och medarbetare
- Kompetensförsörjningen säkras genom moderna arbetsplatser med delaktighet, ansvarstagande och inflytande
- Hemmaplanslösningar för vuxna
- Hemtagning LSS
- Frånvaron minskas genom ökad grundbemanning på försök
- Fokus på implementering och avimplementering vid nya SOL

Ny socialtjänstlag

- Nya möjligheter
- Förebyggande insatser prioriteras
- Föräldraskap, upptäcka brister och skapa stöd
- Grundskolan, bästa skyddet mot utanförskap och kriminalitet – vi får inte missa möjligheten
- Psykisk ohälsa bland barn – upptäcka och stödja

Infrastruktur

- Förbättrad kollektivtrafik i Rollsbo
- Tillköp av kollektivtrafik Kärna
- Pendelparkeringar
- Överväga generösare gränser för skolkort för gymnasiet.
- Möjligheten med ungdomskort i kollektivtrafiken (zon B) för elever i högstadium och gymnasium

Ronneby kommun frigör personalresurser med AI Chatbot BerIT och 7 andra digitala medarbetare

Ägare IT Software (Solutions Scandinavia AB)
Info IMPLEMENTERAT SVENSKA 27d sedan
Länk https://itsoftware.se/kundcase_ronnebykom
n/

SAMMANFATTNING MÅL LÖSNING RESULTAT

Ronneby kommun har skapat en digital familj som nu
stycken robotar som i dag avlastar olika verksamhe
kommunen. Detta i syfte att frigöra resurser för d
mötena och effektivisera verksamheten. En av
enhetens digitala medarbetare BerIT. En ch
skapa ytterligare en väg in för kommu
kontakt med IT-enheten. Och där
IT-relaterade frågor genom

"Svensk socialtjänst står inför ett kritiskt läge" – tung arbetsbörda och massor med admi-
nistration gör jobbet som socialsekreterare oattraktivt. Hör hur AI kan vara en lösning i klip-
pet. Foto: Minna Korsgren/SVT

AI ska avlasta socialsekreterare –
pelar in känsliga samtal

ERAD IGÅR 05:30

horg kan vara den första kommunen i landet som testar a
-program för att avlasta sina socialsekreterare. Än
rojekt men resultatet visar på stor tidsbes

reterare som testar det nya

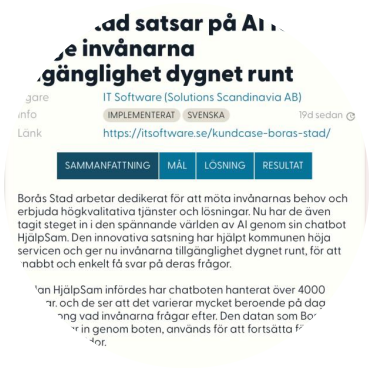
Tänk om all personal inom äldreomsorgen hade en personlig mentor vid sin sida

Mentor för hemtjänsten

Ägare Atea
Info INSPIRATION 59d sedan
Länk https://youtu.be/PVtGrxnHliw?si=RbcXXVa_Kdr4RlhO

ntor för hemtjänst som vi på Atea tillsammans med Micro
r för Lidingö Stad.

personal inom äldreomsorgen hade en
a, som snabbt kunde svara på
En sån mentor el

ad satsar på AI
e invånarna
gänglighet dygnet runt

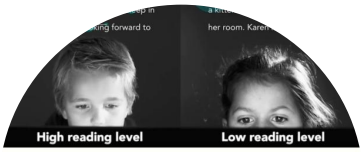
gare IT Software (Solutions Scandinavia AB)
nfo IMPLEMENTERAT SVENSKA 19d sedan
Länk https://itsoftware.se/kundcase-boras-stad/

SAMMANFATTNING MÅL LÖSNING RESULTAT

Borås Stad arbetar dedikerat för att möta invånarnas behov och erbjuda högkvalitativa tjänster och lösningar. Nu har de även tagit steget in i den spännande världen av AI genom sin chatbot HjälpSam. Den innovativa satsning har hjälpt kommunen höja servicen och ger nu invånarna tillgänglighet dygnet runt, för att snabbt och enkelt få svar på deras frågor.

an HjälpSam infördes har chatboten hanterat över 4000
ar, och de ser att det varierar mycket beroende på dag
ng vad invånarna frågar efter. Den datan som Bo
r in genom boten, används för att fortsätta f
or.

Vi ska vässa organisationen med hjälp av AI – det kommer att gå mycket fort!

Systematisk läsutveckling genom ögonrörelser och AI

Ägare Aki Akmaral Andersson
Info IMPLEMENTERAT SVENSKA 1år sedan
Länk https://www.landskrona.se/utbildning-barnomsorg/trygghet-kvalitet-studiero/lexplore/

SAMMANFATTNING MÅL LÖSNING RESULTAT

h ta till sig en text är en ytterst vi
kommer därför att scr

allsensorer testas på Norra Kajens Äldreboende: Markant Minskning av Fallolyckor

Sundsvalls kommun
PILOT/FORSKNING SVENSKA 105d sedan
https://sundsvall.se/nyheter/nyhetsarkiv/2023-07-04-fallolyckorna-minskade-med-over-60-procent-i-test-med-ai-teknik-pa-norra-kajens-aldreboende

SAMMANFATTNING MÅL LÖSNING RESULTAT

low)

ldreboende i Sundsvall testas fallsensorer som
ekt för att minska risken för fall hos de
der har fallen minskat med 64 procent.
ar en betydande förbättring och tror
ldreomsorgen.

Kommunens anställda

Tabell 9

Sjukfrånvaro i procent av ordinarie arbetstid bland månadsanställda i ett urval verksamheter och yrkesgrupper, 2024

	Samtliga månads-anställda	Personal inom Vård & social omsorg	Under-sköterskor	Personal inom Skola & barnomsorg	Barn-skötare	Förskol-lärare	Grundskol-lärare	Gymnasie-lärare	Stöd-assistenter	Social-sekreterare	Chefer
Kungsbacka	7,2	10,4	12,8	6,5	9,4	8,6	4,2	2,6	11,4	6,1	2,3
Alingsås	7,4	9,0	10,2	7,0	10,0	10,5	5,9	2,7	11,1	7,6	3,1
Tjörn	7,4	9,2	11,3	7,3	10,1	7,1	6,5	.[1]	11,1	9,3	3,6
Stenungsund	7,6	10,1	11,7	7,1	10,0	4,0	6,0	4,4	10,5	5,3	4,5
Mölndal	7,8	9,9	12,8	7,7	12,5	9,6	5,4	3,0	11,0	5,9	2,8
Härryda	8,3	9,9	12,3	9,0	11,8	11,8	6,5	2,2	10,3	5,0	3,6
Lerum	8,3	11,2	14,7	8,4	10,4	12,8	4,8	6,4	8,9	9,5	2,4
Göteborg	8,4	10,0	11,4	9,4	12,1	11,7	6,2	4,3	13,2	6,7	2,6
Partille	8,6	10,1	12,7	9,4	11,6	10,9	6,8	5,5	12,4	8,0	2,9
Lilla Edet	9,0	11,7	13,8	8,4	10,3	9,4	4,1	.[1]	14,7	5,7	3,5
Öckerö	9,1	10,7	10,4	10,1	9,2	15,4	9,1	0,2	15,3	4,4	5,6
Kungälv	9,3	12,8	16,1	8,2	12,9	11,0	4,7	2,9	15,0	3,9	2,3
Ale	9,3	11,6	12,3	8,9	12,5	12,5	4,2	3,2	14,8	8,6	2,4
HELA GR	**8,2**	**10,3**	**12,1**	**8,6**	**11,7**	**10,9**	**6,1**	**3,7**	**12,7**	**6,7**	**2,8**

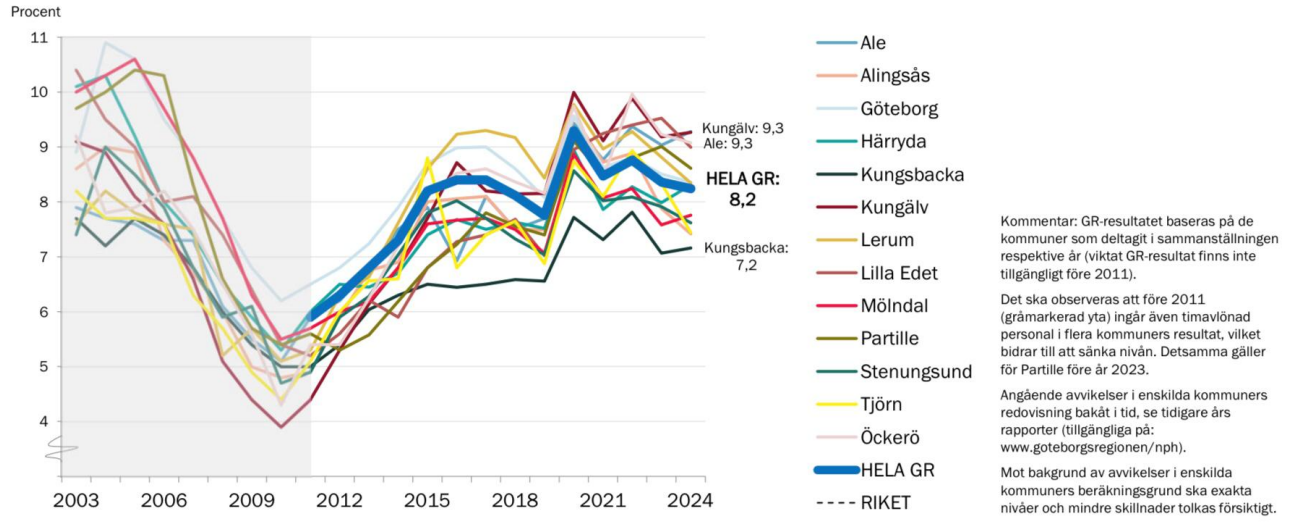
Kommentar: Månadsanställda avser tillsvidareanställda och anställda med tidsbegränsad anställning (dvs. exkluderar timavlönade).

[1]Yrkesgruppen saknas.

Öppna Microsoft 365 (Office)

Diagram 6

Sjukfrånvaro som andel av ordinarie arbetstid, månadsanställda, 2003–2024

Kommentar: GR-resultatet baseras på de kommuner som deltagit i sammanställningen respektive år (viktat GR-resultat finns inte tillgängligt före 2011).

Det ska observeras att före 2011 (gråmarkerad yta) ingår även timavlönad personal i flera kommuners resultat, vilket bidrar till att sänka nivån. Detsamma gäller för Partille före år 2023.

Angående avvikelser i enskilda kommuners redovisning bakåt i tid, se tidigare års rapporter (tillgängliga på: www.goteborgsregionen/nph).

Mot bakgrund av avvikelser i enskilda kommuners beräkningsgrund ska exakta nivåer och mindre skillnader tolkas försiktigt.

GÖTEBORGS

KUNGÄLVS KOMMUN

KUNGÄLVS KOMMUN – BOKSLUT 2024

Personalkostnader	2 508 300 000 kr	62%
Övriga kostnader	1 559 200 000 kr	38%
Summa bruttokostnad	4 067 500 000 kr	100%
BEFOLKNING		
Invånare 31/12		50 313
SKATTESATS		
Total kommunal skatt		32,92
…varav primärkommunal skatt		21,44
PERSONAL 1/11 (Månadsanställda)		
Antal årsarbetare		3 817
Antal anställda		3 925
PERSONAL FÖRDELAT PÅ KÖN		
Kvinnor		81%
Män		19%
PERSONAL FÖRDELAT PÅ ÅLDRAR		
<30 år		10%
30–49 år		47%
50– år		43%
PERSONALENS MEDELÅLDER		46,2
PERSONAL FÖRDELAT PÅ VERKSAMHETSOMRÅDEN		
Vård & Social omsorg		38%
Skola & Barnomsorg		36%
Fritid & Kultur		4%
Teknik		10%
Administration		7%
Chefer		4%
GENOMSNITTLIG TJÄNSTGÖRINGSGRAD		97,2%
PRODUKTIONSTIMMAR		5 998 443

Lerums kommun

LERUMS KOMMUN – BOKSLUT 2024

Personalkostnader	2 115 454 000 kr	56%
Övriga kostnader	1 684 079 000 kr	44%
Summa bruttokostnad	3 799 533 000 kr	100%
BEFOLKNING		
Invånare 31/12		43 570
SKATTESATS		
Total kommunal skatt		32,13
…varav primärkommunal skatt		20,65
PERSONAL 1/11 (Månadsanställda)		
Antal årsarbetare		3 195
Antal anställda		3 326
PERSONAL FÖRDELAT PÅ KÖN		
Kvinnor		78%
Män		22%
PERSONAL FÖRDELAT PÅ ÅLDRAR		
<30 år		9%
30–49 år		51%
50– år		40%
PERSONALENS MEDELÅLDER		45,2
PERSONAL FÖRDELAT PÅ VERKSAMHETSOMRÅDEN		
Vård & Social omsorg		28%
Skola & Barnomsorg		44%
Fritid & Kultur		2%
Teknik		10%
Administration		11%
Chefer		5%
GENOMSNITTLIG TJÄNSTGÖRINGSGRAD		96,1%
PRODUKTIONSTIMMAR		5 952 406

Jämförelse mellan Kungälv 42 & Lerum 13

KUNGÄLV

Personalkostnad 2,508 MDR

Årsanställda 3 817

Befolkning 50 313

Prod.timmar 5 998 443 h

Kostn/prod.timme 418

Prod.timme/inv 119 h

Prod.timmar/ÅA 1 571 h

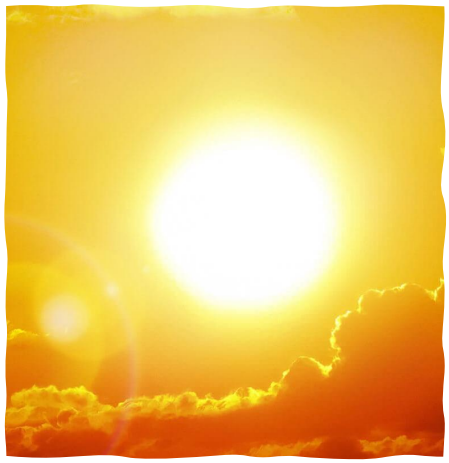
LERUM

- Personalkostnad 2,115 MDR
- Årsanställda 3 195
- Befolkning 43 570
- Prod.timmar 5 952 406 h
- Kostn/prod.timme 355
- Prod.timme/invånare 136 h
- Prod.timmar//ÅA 1 863 h

Grönare och mer hållbar stad

- Solenergi på offentliga tak
- Energilagring för nöddrift
- Minskad sårbarhet i kris
- Grönare offentliga miljöer
- Miljöinspektörer
- Fler pendlingsparkeringar
- Vattenvårdande insatser i Nordre älv
- Temporära återhämtningsområden för det marina livet

Kulturstaden Kungälv

- Lyfta fram det gamla
- Använda kommunens kulturbyggnader besöksnäringsfrämjande
- Kulturhus med bibliotek m m i Västra Tullen
- Steppa upp

Sämsta säkerhetsläget sedan 1940

- Beredskap för att klara ett krigstillstånd
- Civilbefolkningens skydd
- Livsmedelsförsörjning – avtal
- Verksamhet under krig
- Kommunikation
- Utbildning av ungdomar – 500 varje får
- Involvera företag och föreningar

KUNGÄLVS KOMMUN

Agenda styrelser och nämnder 11 juni 25

- Budget 2026
- Lägesgenomgång från respektive nämnd.
- Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

KUNGÄLVS KOMMUN

KS arbete för en trygg och rättvis arbetsmiljö går framåt

Förvaltningen kommer arbeta med implementering av ledord och vision i hela organisationen. Detta kommer att omhändertas i förvaltningens verksamhetsplan 2026. Det ska utgöra en grund och ett stöd för det gemensamma och kontinuerliga mötet mellan chefer, medarbetare, fackliga organisationer och andra samarbetspartners, som en integrerad del av arbetet med kvalitet, utveckling, styrning och ledning samt arbetsmiljö och kommunikation. Alla kommer att kunna ta sig an vision och ledord på det sätt som är ändamålsenligt utifrån uppdrag och sammanhang. En öppen och tillåtande kommunikation i alla delar och på alla nivåer om innebörd och användning av begreppen kan skapa gemensam förståelse och stödja ett förhållningssätt som bygger en hållbar kultur.

I övrigt är tidsplanen för kommunens samlade arbete för en trygg och rättvis arbetsmiljö enligt följande:

- 28 maj, Dialog fackliga företrädare, KS presidium, förvaltningsledning – Trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)
- 11 juni, Samtliga nämndpresidier - Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)
- 18 juni, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)
- 8 oktober, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)
- 10 oktober, Samtliga nämndpresidier - Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)
- 3 december, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

Kommunstyrelsen arbetar med kommunfullmäktiges dokument. Stödjer en ny förvaltningskultur öppenhet, respekt och trygghet.

KS2024/2486	Implementering av kommunfullmäktiges styrande dokument gällande trygg och rättvis arbetsmiljö *Föredragande: Lena Arnfelt*
KS2025/0181	Godkännande av process för rekrytering av kommundirektör *Föredragande: Tanja Tajic*
KS2025/1064	Förslag till reviderad budgetprocess utifrån arbetet med trygg och rättvis arbetsmiljö *Föredragande: Pia Jakobsson*

KUNGÄLVS KOMMUN

Implementering av kommunfullmäktiges styrande dokument gällande trygg och rättvis arbetsmiljö

KUNGÄLVS KOMMUN

Implementering av KF styrande dokument gällande trygg och rättvis arbetsmiljö (Dnr KS2024/2486-5

Hur kom vi fram till förslaget?

- Innehåll från gruppdialogerna på Lökeberg den 11/4 har bearbetats

- Förslaget är en sammanställning utifrån ofta återkommande begrepp och viljeinriktningar

KUNGÄLVS KOMMUN

Ledord/värderingar

Mod

Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv.

Respekt

Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter.

Medskapande

Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar.

KUNGÄLVS
KOMMUN

Vision sammanfattning

Kungälv är en plats där livskvalitet, trygghet och framtidstro går hand i hand. Här formas en hållbar framtid genom demokrati, delaktighet och jämlika möjligheter för alla.

Vi värnar vårt kulturella arv, stärker utbildning och välfärd, och bygger ett samhälle där människor vill bo – i dag och i generationer framåt.

KUNGÄLVS KOMMUN

Vision 2040 och ledord för Kungälvs kommun

”Kungälv är en plats där livskvalitet, trygghet och framtidstro går hand i hand. Här formas en hållbar framtid genom demokrati, delaktighet och jämlika möjligheter för alla.
Vi värnar vårt kulturella arv, stärker utbildning och välfärd, och bygger ett samhälle där människor vill bo – i dag och i generationer framåt.
Med mod och omtanke skapar vi ett Kungälv som håller – för alla, för alltid.”

Mod	Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv.
Respekt	Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter.
Medskapande	Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar.

KUNGÄLVS KOMMUN

Reflektioner?
Hur kan nämnd ta till sig KF Vision och värderingar i nedbrutet format ?

Vision 2040 och ledord för Kungälvs kommun

”Kungälv är en plats där livskvalitet, trygghet och framtidstro går hand i hand. Här formas en hållbar framtid genom demokrati, delaktighet och jämlika möjligheter för alla.
Vi värnar vårt kulturella arv, stärker utbildning och välfärd, och bygger ett samhälle där människor vill bo – i dag och i generationer framåt.
Med mod och omtanke skapar vi ett Kungälv som håller – för alla, för alltid.”

Mod	Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv.
Respekt	Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter.
Medskapande	Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar.

KUNGÄLVS KOMMUN

Politik – politik – förvaltning/medarbetare

KS bestämmer inte allt. Mer respekt i politiken gränser och roller.

Dialogen i politik särskilt viktig då vi har en gemensam förvaltning.

Mod	Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv.
Respekt	Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter.
Medskapande	Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar.

KUNGÄLVS
KOMMUN

Tidsplanering implementering - Trygg och rättvis arbetsmiljö

- KS den 14/5 beslut om ledord utifrån av KF beslutade styrdokument Vision och värdegrund samt kravprofil inför rekrytering kommundirektör.

- 28/5 Dialog fackliga företrädare, KS presidium, förvaltningsledningen, Trygg och rättvis arbetsmiljö, (KF vision och värdegrund)

- 11 juni, Samtliga nämndpresidier **-** Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

- 18 juni, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

- 20 augusti. KS den 20 augusti kl 13.00-14.15 - dialog kring ökad delaktighet budgetprocess och förändringar i ledningsstödssystem. Ekonomiberedning och fackliga representanter inbjuds.

KUNGÄLVS KOMMUN

- 8 oktober, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)
- 10 oktober, Samtliga nämndpresidier **-** Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar) Då följer vi upp frågan och vårt politiska arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö

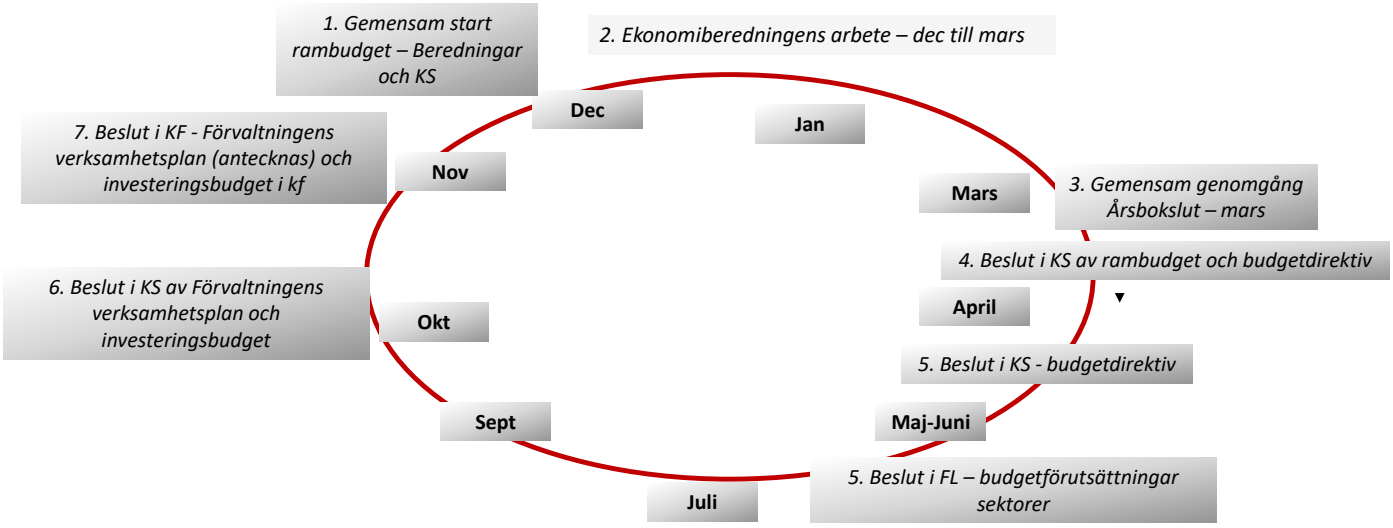
- 3 december, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

- Förvaltningens verksamhetsplan omhändertar och beskriver förvaltningens arbete med ledorden för att göra Vision och Värdegrund både levande och kända i organisation.

KUNGÄLVS KOMMUN

Utvecklad budgetprocess utifrån arbetet med Trygg och Rättvis arbetsmiljö (Dnr KS 2023/1064-2)

Budgetprocessen

KUNGÄLVS KOMMUN

Utvecklad budgetprocess utifrån arbetet med Trygg och Rättvis arbetsmiljö (Dnr KS 2023/1064-2)

November (-1 år)
Utvecklingsdag med dialog om mål, visioner, finansiell analys och förutsättningar.
Deltagare: Ekonomiberedningens presidium, kommunstyrelsens beredning-grupp, presidier och förvaltningsledning, bolagsledning, fackliga representanter.
28 november– inklusive bolagen och dess presidium

Mars-Maj

5/3 **Bokslutsdag**
Deltagare: Utskottspresidium, kommunstyrelsen och förvaltningsledning. Presidier i beredningar.
Nytt - nu även Fackliga representanter

4/3 Kallelse rambudgetbeslut i Ekonomiberedningen skickas
11/3 Rambudgetbeslut i Ekonomiberedningen
19/3 Rambudgetbeslut i kommunstyrelsen
3/4 Kommunfullmäktige beslutar om Rambudget med skattesats, strategiska och finansiella mål samt övriga strategiska förutsättningar.
9/4 Kvittering kommunstyrelsen-kommunfullmäktige.
Kommunstyrelsen beslutar om budgetdirektiv och överlämnar dessa till kommundirektören.

4/6 ***Dialogtillfälle 1 med Kommunstyrelsen***

20/8 KS den 20 augusti kl 13.00-14.15 - dialog kring ökad delaktighet budgetprocess och förändringar i ledningsstödssystem. Ekonomiberedning och fackliga representanter inbjuds.

September

17/9 **Dialogtillfälle 2 Kommunstyrelsen**
Dialog om innehåll och konsekvenser av förvaltningens förslag till förvaltningens verksamhetsplan.

KUNGÄLVS KOMMUN

Utvecklad budgetprocess utifrån arbetet med Trygg och Rättvis arbetsmiljö (Dnr KS 2023/1064-2)

sept Samverkan/Facklig information/MBL – Förvaltningens verksamhetsplan.
Protokollet finns med som bilaga till förvaltningens verksamhetsplan.

Sept Dialogtillfälle 1 Utskott
Fördjupad dialog inför arbetet med sektorplan

Oktober

Okt Dialogtillfälle 2 Utskott
Dialog om innehåll och konsekvenser av sektorplan
6/10 Presidieberedning
15/10 Kommunstyrelsen godkänner om förvaltningens verksamhetsplan med resultatmål, lokalförsörjningsplan, drift- och investeringsplan samt taxor.

November

6/11 Kommunfullmäktige behandlar förvaltningens verksamhetsplan som ett informationsärende men fastställer resultatmål och beslutar om drift- och investeringsprogram och upplåningsram. Beslut om taxor.
nov Facklig MBL för sektorplaner.
Eventuella åtgärder samverkas så nära verksamheten som möjligt när de kan precisera, i vilket samverkansorgan som samverkan sker är beroende på åtgärdens karaktär.

December

Dec Information Sektorplaner
SHB 3/12
BoL 2/12
Tos 3/12
10/12 Kommunstyrelsen antecknar sektorernas verksamhetsplaner till protokollet

Process rekrytering ny kommundirektör
Politisk enighet kring process och kravprofil

- KS nästa vecka
- Möte fackliga innan KF

KUNGÄLVS KOMMUN

Agenda styrelser och nämnder 11 juni 25

. Tack för idag

Protokoll, årsstämma 2025 Aktiebolaget Kongahälla

org.nr 556022-8404

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Plats	Stadshuset plan 2 Carlstensrummet
Tid	Onsdagen den 18 juni 2025, klockan 11:15 – 11:20

Närvarande

Befullmäktigat ombud för Kungälvs kommun	Daniel Tengvall	Antal aktier och röster:	2 000
		Summa:	2 000

Övriga	Miguel Odhner	Ordförande AB Kongahälla
	Anders Holmensköld	1:e vice ordförande AB Kongahälla
	Gun-Marie Daun	2:e vice ordförande AB Kongahälla
	Göran Johansson	Lekmannarevisor AB Kongahälla
	Pia Jakobsson	Ekonomichef AB Kongahälla
	Christina Gunnesby	TF Enhetschef ekonomi och kvalitet

Sekreterare Sara Flytström
Sara Flytström (19 juni 2025 15:16 GMT+2)
Sara Flytström

Paragraf §§ 12 - 23

Ordförande Daniel Tengvall
Daniel Tengvall (18 juni 2025 12:36 GMT+2)
Daniel Tengvall

Justerande
Miguel Odhner (19 juni 2025 14:53 GMT+2)
Miguel Odhner

Protokoll

Årsstämma 2025, Aktiebolaget Kongahälla
org.nr 556022-8404

Sammanträdesdatum 2025-06-18

§12 Öppning av stämman

Miguel Odhner öppnar stämman.

§13 Val av ordförande för stämman

Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.

§14 Upprättande och godkännande av röstlängd.

Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.

§15 Val av justerare

Miguel Odhner utses att jämte ordföranden justera protokollet. Sara Flytström utses till sekreterare.

§16 Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad.

Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig.

Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt. Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.

§17 Godkännande av dagordning

Inga tillkommande eller utgående ärenden.

Dagordningen fastställs.

§18 Framläggande av årsredovisningen, revisionsberättelsen och lekmannarevisorns granskningsrapport

Årsredovisning, koncernredovisning, revisionsberättelse samt lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom.

Stämman antecknar informationen.

§19 Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet

Stämman beslutar att:

1. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen samt koncernredovisningen per 2024-12-31.
2. av årets vinst, 13 525 541 kr, utdelas 13 000 000 kr till aktieägaren. Totalt överföres 91 812 872 kr i ny räkning.

3. i enlighet med revisorns förslag, bevilja ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören för den tid årsredovisningen omfattar.

§20 Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till:

Ordinarie styrelseledamöter:
Miguel Odhner (ordförande)
Anders Holmensköld (1:e vice ordförande)
Gun-Marie Daun (2:e vice ordförande)
Mikael Malm
Thomas Loong
Fredrik Gullbrantz
Pierre Syrén

Lekmannarevisor, ordinarie:
Göran Johansson
Björn Brogren

Lekmannarevisor, suppleant:
Thomas Karlsson
Christina Carlsson

Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

§21 Fastställande av arvoden åt styrelsen, revisorer, revisorssuppleant och lekmannarevisorer med suppleant.

Enligt kommunfullmäktiges beslut gällande arvodesreglementet samt bilaga 1, KS2024/1961 från den 3 oktober 2024, utgår arvoden enligt följande:

1. Ordföranden, vice ordförande, ledamöter samt valda revisorer i Aktiebolaget Kongahälla har rätt till ersättning enligt § 2 i Kungälvs kommuns arvodesreglemente. Ersättning utbetalas i form av: - Månadsarvode - Ersättning vid förlorad arbetsinkomst, pensions- och semesterförmåner - Ersättning vid sammanträden, förrättningar mm - Resekostnadsersättning och traktamente - Särskilda ersättningar. I övrigt har förtroendevalda rätt till ersättning enligt kommunallagens kap 4. § 12–18.
2. Ordföranden, 1:e vice ordförande, 2:e vice ordförande och ledamöter i Aktiebolaget Kongahälla erhåller endast

ersättning per timme med motsvarande förberedelseersättning.

3. Lekmannarevisor i Aktiebolaget Kongahälla erhåller fast arvode om 2%, baserat på riksdagens arvode i likhet med övriga arvoden i kommunen.
4. Aktiebolaget Kongahälla föreslås följa Kungälvs kommuns arvodesreglemente och utarbeta nödvändiga rutiner för att möjliggöra detta.
5. I de fall ordföranden, vice ordförande eller ledamöter i Aktiebolaget Kongahälla är del- eller heltidsarvoderade (40% eller mer) av Kungälvs Kommun skall inga ersättningar eller arvoden utgå.

Stämman fastställer att arvoden utgår enligt ovanstående. Arvode till externa revisorer utgår enligt avtal.

§22 Val av auktoriserad revisor samt suppleant

Stämman beslutade att välja KPMG AB, org.nr. 556043-4465 (”KPMG”).

Förutsatt att den planerade verksamhetsöverlåtelsen mellan KPMG och KPMG Novo Revision, skatt och rådgivning i Sverige AB, org.nr. 559480-5169 (”KPMG Novo”) (”Transaktionen”) sker, beslutar stämman att utse KPMG Novo till ny revisor med Kristoffer Bodin som huvudansvarig revisor, från och med dagen då Transaktionen genomförs. Om Transaktionen inte genomförs ska nuvarande revisor kvarstå.

§23 Mötet avslutas

Samtliga beslut fattades enhälligt.

Årsstämman avslutas.

Protokoll årsstämma AB Kongahälla 2025-06-18

Slutgiltig revideringsrapport 2025-06-19

Skapad:	2025-06-18
Av:	Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
Status:	Signerat
Transaktions-ID:	CBJCHBCAABAAFcIP9JJnkGGApPTCXHvIwlgMXCaCLPN3

”Protokoll årsstämma AB Kongahälla 2025-06-18” – historik

Dokumentet skapades av Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
2025-06-18 - 09:36:19 GMT

Dokumentet skickades med e-post till daniel.tengvall@kungalv.se för signering
2025-06-18 - 09:36:23 GMT

Dokumentet skickades med e-post till miguel.odhner@kungalv.se för signering
2025-06-18 - 09:36:23 GMT

Dokumentet skickades med e-post till Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se) för signering
2025-06-18 - 09:36:23 GMT

E-postmeddelandet har visats av daniel.tengvall@kungalv.se
2025-06-18 - 10:35:31 GMT

Signerare daniel.tengvall@kungalv.se angav namnet Daniel Tengvall vid signering
2025-06-18 - 10:35:58 GMT

Dokumentet har e-signerats av Daniel Tengvall (daniel.tengvall@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-18 - 10:36:00 GMT – Tidskälla: server

E-postmeddelandet har visats av miguel.odhner@kungalv.se
2025-06-19 - 12:52:29 GMT

Signerare miguel.odhner@kungalv.se angav namnet Miguel odhner vid signering
2025-06-19 - 12:53:56 GMT

Dokumentet har e-signerats av Miguel odhner (miguel.odhner@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-19 - 12:53:58 GMT – Tidskälla: server

Dokumentet har e-signerats av Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-19 - 13:16:33 GMT – Tidskälla: server

Adobe Acrobat Sign

Avtal har slutförts.

2025-06-19 - 13:16:33 GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll, årsstämma 2025

Kungälv Arena AB

org.nr 556629-6215

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Plats	Stadshuset plan 2 Carlstensrummet
Tid	Onsdagen den 18 juni 2025, klockan 11.10 – 11:15

Närvarande

Befullmäktigat ombud för Aktiebolaget Kongahälla:	Daniel Tengvall	Antal aktier och röster:	40 000
		Summa:	40 000

Övriga	Miguel Odhner	Ordförande Kungälv Arena AB
	Gun-Marie Daun	Vice ordförande Kungälv Arena AB
	Anders Holmensköld	Ledamot Kungälv Arena AB
	Jonas Andersson	Ledamot Kungälv Arena AB
	Göran Johansson	Lekmannarevisor Kungälv Arena AB
	Pia Jakobsson	Ekonomichef AB Kongahälla
	Åsa Berglie	TF VD Kungälv Arena AB
	Christina Gunnesby	TF Enhetschef ekonomi och kvalitet

Sekreterare Sara Flytström
Sara Flytström (19 juni 2025 10:15 GMT+2)
Sara Flytström

Paragraf §§ 10 - 22

Ordförande Daniel Tengvall
Daniel Tengvall (18 juni 2025 12:55 GMT+2)
Daniel Tengvall

Justerande Miguel Odhner
Miguel Odhner (18 juni 2025 20:16 GMT+2)
Miguel Odhner

Protokoll

Årsstämma 2025, Kungälv Arena AB
org.nr 556629-6215

Sammanträdesdatum: 2025-06-18

§10 Öppning av stämman

Miguel Odhner öppnar stämman.

§11 Val av ordförande för stämman

Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.

§12 Upprättande och godkännande av röstlängd.

Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.

§13 Val av justerare

Miguel Odhner utses att jämte ordföranden justera protokollet. Sara Flytström väljs till sekreterare

§14 Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad.

Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig.

Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt. Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.

§15 Godkännande av dagordning

Inga tillkommande eller utgående ärenden.

Dagordningen fastställs.

§16 Framläggande av årsredovisningen, revisionsberättelsen och lekmannarevisorns granskningsrapport

Årsredovisning, revisionsberättelse samt lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom.

Stämman antecknar informationen.

§17 Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet

Stämman beslutar att:

1. Fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen per 2024-12-31.
2. Det balanserade resultatet 61 053 727 kr, överförs i ny räkning.
3. I enlighet med revisorns förslag, bevilja ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid årsredovisningen omfattar.

Protokoll

Årsstämma 2025, Kungälv Arena AB
org.nr 556629-6215

Sammanträdesdatum

2025-06-18

§18 Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till:

Ordinarie styrelseledamöter:
Miguel Odhner (ordförande)
Gun-Marie Daun (vice ordförande)
Anders Holmensköld
Greger Plannthin
Jonas Andersson

Lekmannarevisor, ordinarie:
Göran Johansson
Björn Brogren

Lekmannarevisor, suppleant:
Christina Carlsson
Thomas Karlsson

Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

§19 Fastställande av arvoden åt styrelsen, revisorer, revisorssuppleant och lekmannarevisorer med suppleant.

Enligt kommunfullmäktiges beslut gällande arvodesreglementet samt bilaga 1, KS2024/1961 från den 3 oktober 2024, utgår arvoden enligt följande:

1. Ordföranden, vice ordförande, ledamöter samt valda revisorer i Kungälv Arena AB har rätt till ersättning enligt § 2 i Kungälvs kommuns arvodesreglemente. Ersättning utbetalas i form av: -Månadsarvode - Ersättning vid förlorad arbetsinkomst, pensions- och semesterförmåner - Ersättning vid sammanträden, förrättningar mm - Resekostnadsersättning och traktamente - Särskilda ersättningar. I övrigt har förtroendevalda rätt till ersättning enligt kommunallagens kap 4. § 12–18.
2. Ordföranden, vice ordförande och ledamöter i Kungälv Arena AB erhåller endast ersättning per timme med motsvarande förberedelseersättning.
3. Lekmannarevisor i Kungälv Arena AB erhåller fast arvode om 2%, baserat på riksdagens arvode i likhet med övriga arvoden i kommunen.

4. Kungälv Arena AB föreslås följa Kungälvs kommuns arvodesreglemente och utarbeta nödvändiga rutiner för att möjliggöra detta.
5. I de fall ordföranden, vice ordförande eller ledamöter i Kungälv Arena AB är del- eller heltidsarvoderade (40% eller mer) av Kungälvs Kommun skall inga ersättningar eller arvoden utgå.

Stämman fastställer att arvoden utgår enligt ovanstående. Arvode till externa revisorer utgår enligt avtal.

§20 Val av auktoriserad revisor samt suppleant

Stämman beslutade att välja KPMG AB, org.nr. 556043-4465 (”KPMG”).

Förutsatt att den planerade verksamhetsöverlåtelsen mellan KPMG och KPMG Novo Revision, skatt och rådgivning i Sverige AB, org.nr. 559480-5169 (”KPMG Novo”) (”Transaktionen”) sker, beslutar stämman att utse KPMG Novo till ny revisor med Kristoffer Bodin som huvudansvarig revisor, från och med dagen då Transaktionen genomförs. Om Transaktionen inte genomförs ska nuvarande revisor kvarstå.

§21 Antagande av styrande dokument

På styrelsemötet den 23 april 2025 beslutade Kungälv Arena AB:s styrelse att anta ett antal styrande dokument från Kungälvs kommun att gälla i tillämpbara delar i bolaget.

Vidare beslutade styrelsen att föreslå bolagsstämman att anta följande styrande dokument från Kungälvs kommun att tillämpas i relevanta delar för bolagets verksamhet:

- Säkerhets- och trygghetspolicy
- Social hållbarhet, ökat innanförskap och program
- Borgenspolicy
- Modell för styrningen i Kungälvs kommun – Från demokrati till effekt och tillbaka

Stämman beslutar att anta följande styrande dokument från Kungälvs kommun att tillämpas i relevanta delar för bolagets verksamhet:

- Säkerhets- och trygghetspolicy
- Social hållbarhet, ökat innanförskap och program
- Borgenspolicy
- Modell för styrningen i Kungälvs kommun – Från demokrati till effekt och tillbaka

Protokoll

Årsstämma 2025, Kungälv Arena AB
org.nr 556629-6215

Sammanträdesdatum
2025-06-18

§22 Mötet avslutas

Samtliga beslut fattades enhälligt.

Årsstämman avslutas.

Protokoll årsstämma Kungälv Arena AB 2025-06-18

Slutgiltig revideringsrapport 2025-06-19

Skapad:	2025-06-18
Av:	Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
Status:	Signerat
Transaktions-ID:	CBJCHBCAABAAXg2z5-GCxuIGKToo6N7LXCF2TIt5i7QT

”Protokoll årsstämma Kungälv Arena AB 2025-06-18” – historik

Dokumentet skapades av Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
2025-06-18 - 09:33:56 GMT

Dokumentet skickades med e-post till miguel.odhner@kungalv.se för signering
2025-06-18 - 09:34:00 GMT

Dokumentet skickades med e-post till daniel.tengvall@kungalv.se för signering
2025-06-18 - 09:34:00 GMT

Dokumentet skickades med e-post till Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se) för signering
2025-06-18 - 09:34:00 GMT

E-postmeddelandet har visats av daniel.tengvall@kungalv.se
2025-06-18 - 10:34:21 GMT

Signerare daniel.tengvall@kungalv.se angav namnet Daniel Tengvall vid signering
2025-06-18 - 10:35:14 GMT

Dokumentet har e-signerats av Daniel Tengvall (daniel.tengvall@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-18 - 10:35:16 GMT – Tidskälla: server

E-postmeddelandet har visats av miguel.odhner@kungalv.se
2025-06-18 - 18:16:11 GMT

Signerare miguel.odhner@kungalv.se angav namnet Miguel Odhner vid signering
2025-06-18 - 18:16:45 GMT

Dokumentet har e-signerats av Miguel Odhner (miguel.odhner@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-18 - 18:16:47 GMT – Tidskälla: server

Adobe Acrobat Sign

Dokumentet har e-signerats av Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)

Signaturdatum: 2025-06-19 - 08:15:12 GMT – Tidskälla: server

Avtal har slutförts.

2025-06-19 - 08:15:12 GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll 4, styrelsemöte Kungälv Arena AB

org.nr 556629-6215

Sammanträdesdatum 2025-05-28

Plats	Stadshuset, Bryggan, plan 3C
Tid	Onsdagen den 28 maj 2025, klockan 08:30-09.50

Beslutande	Miguel Odhner	Ordförande
	Gun-Marie Daun	Vice ordförande
	Anders Holmensköld	Ledamot
	Jonas Andersson	Ledamot
	Greger Plannthin	Ledamot

Sekreterare Sara Flytström
Sara Flytström (16 juni 2025 16:34 GMT+2)
Sara Flytström

Paragraf §§ 30 – 37

Ordförande Miguel Odhner
Miguel Odhner (16 juni 2025 16:26 GMT+2)
Miguel Odhner

Justerande Gun-Marie Daun
Gun-Marie Daun (16 juni 2025 16:33 GMT+2)
Gun-Marie Daun

Övriga deltagare	Åsa Berglie	TF VD Kungälv Arena AB §§ 30-35
	Leif Nilsson	Senior advisor §§ 30-37
	Rickard Holmgren	Delprojektledare Arenaprojekt §§ 30-34
	Frida Engdahl	Redovisningsekonom §§ 30-34
	Pia Jakobsson	TF VD AB Kongahälla §§ 30-34
	Tanja Tajic	Stabschef utveckling och innovation §§ 35-37

Protokoll

Styrelsemöte, Kungälv Arena AB
org.nr 556629-6215

Sammanträdesdatum
2025-05-28

§30 Val av justerare

Gun-Marie Daun utses att jämte ordföranden justera protokollet.

§31 Tillkommande och utgående ärenden

Inga tillkommande eller utgående ärenden.

Dagordningen fastställs.

§32 Föregående mötesprotokoll

Styrelsen antecknar föregående mötesprotokoll och lägger det till handlingarna.

§33 Status/information om arenaprojektet

Åsa Berglie, TF VD presenterar status för arena projektet, bland annat presenteras:

- VA-arbeten i truckgatan påbörjade
- Sprängning av berg påbörjas om två veckor
- Projektering av hallarna går in i intensivare fas
- Planeras återkoppling till föreningarna kring storlek, publikkapacitet och skisser
- Lantmäteriet handlägger markförättning som gör bolaget till ägare av hallarenan

Vidare presenteras uppdaterade skisser på storlek medium, torgytan och dess körvägar. Parallellt fortsätter arbetet med att få ner kvadratmeterna för att sänka kostnaderna.

Informationen har även framförts till Idrottsrådet, hockeyn och konståkningen vilket har varit positiva till alternativ medium.

Närvarande för dialog kring hur man framöver ska kommunicera arbete med bland annat kostnadsutvecklingen.

Styrelsen antecknar informationen.

§34 Inriktningsbeslut för projektering av arenahallarna

Åsa Berglie, TF VD, går tillsammans med styrelsen igenom innehållet i alternativ medium.

Vidare går man igenom ritningar, finansiering, rambudgetprocessen och framtida beslut.

Protokoll

Styrelsemöte, Kungälv Arena AB
org.nr 556629-6215

Sammanträdesdatum
2025-05-28

Närvarande för dialog kring innehållet i inriktningsbeslutet hösten 2021. I beslutet som togs 2021 fastställs att *”Ekonomiberedningen får i uppdrag att budgetera för arenaprojektet i rambudget 2023–2026 med utblick 2030.”*

Vidare för man dialog kring kommande beslut, prognoser och kostnader kring ökade lån och arbetet framåt gällande driftkostnader och intäkter.

Vidare informeras det om att man fortsätter arbeta kring frågan gällande finansiering, kapitalisering av bolaget och intäktsanalyser, vilket kommer att fortsätta informeras om framöver i projektet.

Styrelsen beslutar att projektet får i uppdrag att fortsätta projekteringen med inriktning på förslag medium inklusive tennishall.

§35 Information VD rekrytering

Den 1 januari 2026 kommer en ny VD för Kungälv Arena AB behöva tillträda.

Styrelsen kommer att förlänga Åsa Berglie som TF VD för bolaget fram till årsskiftet 2025–2026.

Styrelsen för en dialog tillsammans med Åsa Berglie kring vad som är viktigt att ta med sig i en rekryteringsprocess.

Vidare för man en dialog tillsammans med Tanja Tajic, Stabschef utveckling och innovation, kring rekryteringsprocessen och dess innehåll.

Närvarande för dialog kring kravprofil, vision, behovsbild och lämplig tidpunkt för att tillsätta en ny VD. Styrelsen kommer att arbeta vidare med att gemensamt definiera bolagets behov och riktning, som grund inför en framtida rekryteringsprocess.

Styrelsen beslutar att undertecknaren får i uppdrag att förlänga Åsa Berglies avtal till årsskiftet.

§36 Övrigt

Inga övriga punkter.

Protokoll

Styrelsemöte, Kungälv Arena AB
org.nr 556629-6215

Sammanträdesdatum
2025-05-28

§37 Mötet avslutas

Ordförande förklarar mötet avslutat.

Protokoll styrelsemöte Kungälv Arena AB 2025-05-28

Slutgiltig revideringsrapport 2025-06-16

Skapad:	2025-06-16
Av:	Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
Status:	Signerat
Transaktions-ID:	CBJCHBCAABAAQ9bNINCSo4ncAJdelL4IVdhWnnX_bfQS

”Protokoll styrelsemöte Kungälv Arena AB 2025-05-28” – historik

Dokumentet skapades av Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
2025-06-16 - 08:25:05 GMT

Dokumentet skickades med e-post till miguel.odhner@kungalv.se för signering
2025-06-16 - 08:25:09 GMT

E-postmeddelandet har visats av miguel.odhner@kungalv.se
2025-06-16 - 14:25:32 GMT

Signerare miguel.odhner@kungalv.se angav namnet Miguel Odhner vid signering
2025-06-16 - 14:26:50 GMT

Dokumentet har e-signerats av Miguel Odhner (miguel.odhner@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-16 - 14:26:52 GMT – Tidskälla: server

Dokumentet skickades med e-post till gun-marie.daun@kungalv.se för signering
2025-06-16 - 14:26:54 GMT

E-postmeddelandet har visats av gun-marie.daun@kungalv.se
2025-06-16 - 14:30:03 GMT

Signerare gun-marie.daun@kungalv.se angav namnet Gun-Marie Daun vid signering
2025-06-16 - 14:33:15 GMT

Dokumentet har e-signerats av Gun-Marie Daun (gun-marie.daun@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-16 - 14:33:17 GMT – Tidskälla: server

Dokumentet skickades med e-post till Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se) för signering
2025-06-16 - 14:33:18 GMT

Adobe Acrobat Sign

Dokumentet har e-signerats av Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)

Signaturdatum: 2025-06-16 - 14:34:34 GMT – Tidskälla: server

Avtal har slutförts.

2025-06-16 - 14:34:34 GMT

Adobe Acrobat Sign

3-2025

§ 17 - § 23

Protokoll fört vid sammanträde med styrelsen för
Bohusläns Kommunala Exploaterings AB
fredagen den 23 maj 2025 - kl. 13.00 – 15.00

Närvarande:	*Styrelseledamöter*	*Mikael Malm* *Olle Björnström* *Cathrine Månsson* *Roger Boström*
Frånvarande:	*Styrelseledamot*	*Thomas Loong*
Övriga närvarande:		*Lars Pettersson, Vd* *Pia-Marie Parkrud, protokollförare*

§ 17 Sammanträdet öppnas
Mötesordförande Mikael Malm öppnade sammanträdet.

§ 18 Val av justerare
Roger Boström utsågs att jämte mötesordföranden justera dagens protokoll.

§ 19 Beslut om närvarorätt
Extern närvaro var inte aktuellt vid sammanträdet.

§ 20 Godkännande av dagordning
Styrelsen godkände den upprättade dagordningen.

§ 21 Föregående protokoll
Styrelsen godkände föregående protokoll som lades till handlingarna.

§ 22 Rapporter
Information från vd (Information kommer om möjligt att sändas ut i samband med kallelsen i kommande möten. Informationen kan presenteras i annan följd än nedan punkter och kan kompletteras till mötet).

a. Verksamhetsmark

- **Övergripande information**
  Se nedan.
- **Rollsbo Västerhöjd**
  Inget nytt att rapportera.
- **Rollsbo 3.0**
  Vd lämnade lägesrapport.
- **Kareby E6 – Ekelövsavfarten – Trafikverket**
  Kostnadsjämförelse av Karebymotet, Bokabs förslag mot Trafikverkets föreslagna dragning, kan innebära minskade intäkter uppåt 300 Mkr och 700 färre arbetstillfällen till Kungälvs kommun.
- **Arntorp ny verksamhetsmark**
  Inget nytt att rapportera.
- **Kärna verksamhetsmark**
  Inget nytt att rapportera.

- **Mark för Kriminalvården**
  Dialogen kring etableringsmark med Kriminalvården fortsätter, möte 27 maj.

- **Nyetablering – Sparråsvägen**
  Intressent har hört av sig om etablering gällande markområdet vid infarten till Sparråsvägen, möjligheterna för en etablering undersöks för närvarande.

b. Villatomter

- **Övergripande information**
  Se nedan.

- **Prioriterade detaljplaner**
  Inget nytt att rapportera.

- **Kareby – villatomter**
  Inget nytt att rapportera.

- **Arntorp – villatomter**
  Arbetet fortgår enligt plan.

- **Dammbergen**
  Samrådsmöte hölls den 20 maj i Stadshuset, vd informerade och svarade på frågor från allmänheten.

- **Kärna – villatomter**
  Arbetet fortgår enligt plan.

- **Kärna utveckling**
  Inget nytt att rapportera.

- **Flögen – villatomter**
  Inget nytt att rapportera.

c. Bostadsmark

- **Åseberget**
  Arkitekt har fått i uppdrag att rita in dragningar för gator m.m. i området. Viktigt att i tidigt skede förankra strukturen över bl.a. gator, bygglogistik m.m. med kommunens trafikavdelning, tidig justering = billigt, sen justering = dyrt. Innovation med inspiration från Tamarinden i Örebro gällande el, fjärrvärme, solceller m.m. Förhoppningsvis byggstart 2028.

- **Norra Kyrkbäcken** (Bovieran)
  Förhandling med Bovieran pågår, därefter ta upp förhandlingen med GBJ.

d. Ekonomi

- Rapport om aktuell likviditet, lånebehov och låneskuld
  Vd redovisade aktuell likviditet, lånebehov och låneskuld.
  - Likviditet: -11 176 tkr
  - Checkkredit: 35 Mkr
  - Nuvarande lån: 100 Mkr
  - Lånebehov 2025: Beroende på eventuellt inköp av mark.

- **Kassaflödesanalys – långsiktig prognos**
  Långsiktig kassaflödesprognos redovisas, ser mycket bra ut. Ekonomisammanställning, önskemål från AB Kongahälla för ABK-koncernen. Detta kräver utökade administrativa rutiner. Vad är nyttan och för vem?

e. Övrigt

- **Bolagen**

  Aktuell koncernstruktur visas, ingen verksamhet bedrivs i Bofab eller dess dotterbolag.

- **Fastigheterna**

  Går bra ekonomiskt.

  - **Båtsmansgärde**
    Kommunen har meddelat personal och boende att äldreboendet skall kvarstå, Bokab har dock inte officiellt fått någon information.
  - **Liljeborg**
    Inget nytt att rapportera.
  - **Bokabhuset**
    Inget nytt att rapportera.
  - **Nedre Fontin**
    Vd informerade om statusen gällande ev. ändring av detaljplan, alternativt enbart bygglov för skolverksamheten på översta planet.

- **Bevakningslista**

  Inga punkter på listan.

- **Info från presidiet gällande ABK**

  Inget nytt att rapportera.

§ 23 Beslut

a. Tertialrapport 2025-04-30 (bilaga 9/25)

Vd rapporterade Bokabs tertialrapport.
Styrelsen beslutade godkänna Tertialrapporten 2025-04-30 som lades till handlingarna. Kopia översänds till Kungälvs kommuns ekonomienhet.

b. Inköp av mark Solbräcke

Vd informerade om inköp av mark i Solbräcke.
Styrelsen beslutade godkänna att vd går vidare med inköp av mark genom 2 stycken paketeringsbolag.

c. Försäljning ”Kareby E6 Tomt 1 AB”

Vd informerade om försäljning av ”Kareby E6 Tomt 1 AB”
Styrelsen beslutade godkänna att vd går vidare med försäljning av Kareby E6 Tomt 1 AB.

Övriga frågor

Rekrytering av Fastighetsutvecklare/Projektledare fortskrider.

Nästa styrelsemöte
TORSDAGEN DEN 25 SEPTEMBER 2025 KL: 15.00

Kungälv dag som ovan

Pia-Marie Parkrud

Pia-Marie Parkrud

Justeras

Mikael Malm
Mikael Malm (4 juni 2025 15:43 GMT+2)

Mikael Malm

Roger Boström (4 juni 2025 18:08 GMT+2)

Roger Boström

1.Protokoll 3-2025

Slutgiltig revideringsrapport 2025-06-04

Skapad:	2025-06-04
Av:	Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Status:	Signerat
Transaktions-ID:	CBJCHBCAABAAUWmWCAZOnh7nrdERcAontv3Vmv4f8WOQ

”1.Protokoll 3-2025” – historik

Dokumentet skapades av Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
2025-06-04 - 11:51:45 GMT

Dokumentet skickades med e-post till Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se) för signering
2025-06-04 - 11:51:49 GMT

Dokumentet skickades med e-post till Mikael Malm (mikael.malm@kungalv.se) för signering
2025-06-04 - 11:51:49 GMT

Dokumentet skickades med e-post till Roger Boström (roger.bostrom@kungalv.se) för signering
2025-06-04 - 11:51:50 GMT

Dokumentet har e-signerats av Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-04 - 11:54:03 GMT – Tidskälla: server

E-postmeddelandet har visats av Mikael Malm (mikael.malm@kungalv.se)
2025-06-04 - 13:42:50 GMT

Dokumentet har e-signerats av Mikael Malm (mikael.malm@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-04 - 13:43:32 GMT – Tidskälla: server

E-postmeddelandet har visats av Roger Boström (roger.bostrom@kungalv.se)
2025-06-04 - 16:05:54 GMT

Dokumentet har e-signerats av Roger Boström (roger.bostrom@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-04 - 16:08:37 GMT – Tidskälla: server

Avtal har slutförts.
2025-06-04 - 16:08:37 GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Bohusläns Kommunala Exploateringsaktiebolag

org.nr. 556069-9539

Plats **Stadshuset, Plan 2, Carlstensrummet Kungälv**
Tid **Onsdag 18 juni, klockan 10.00 – 10.30**

Närvarande

Befullmäktigat ombud för Aktiebolaget Kongahälla: **Daniel Tengvall** — Antal aktier och röster: 20 000

Summa: 20 000

Övriga
Thomas Loong
Miguel Odhner
Lars Pettersson
Pia-Marie Parkrud

Sekreterare Pia-Marie Parkrud — Paragraf §§ 1–12
Pia-Marie Parkrud

Ordförande Daniel Tengvall
Daniel Tengvall (18 juni 2025 12:36 GMT+2)
Daniel Tengvall

Justerare Thomas Loong
Thomas Loong (18 juni 2025 14:06 GMT+2)
Thomas Loong

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Bohusläns Kommunala Exploateringsaktiebolag

org.nr. 556069-9539

---

§ 1 Öppning av stämman

Thomas Loong öppnar stämman.

§ 2 Val av ordförande för stämman

Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.

§ 3 Upprättande och godkännande av röstlängd

Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.

§ 4 Val av justerare och sekreterare

Thomas Loong utses att jämte ordföranden justera protokollet.
Pia-Marie Parkrud utses till sekreterare.

§ 5 Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad

Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig.

Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt.
Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.

§ 6 Godkännande av dagordning

Inga tillkommande eller utgående ärenden.

Dagordningen fastställs.

§ 7 Framläggande av årsredovisningen, revisionsberättelsen och lekmannarevisorns granskningsrapport

Årsredovisning, revisionsberättelse samt lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden
2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom.

Stämman antecknar informationen.

Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet

Stämman beslutar att:

1. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen per 2024-12-31.
2. av årets vinst, **8 567 625 kr**, utdelas **2 187 801 kr** till aktieägaren.
   Totalt överföres **52 366 459 kr** i ny räkning.
3. i enlighet med revisorns förslag, bevilja ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören för den tid årsredovisningen omfattar.

Protokoll, årsstämma 2025
Sammanträdesdatum 2025-06-18

Bohusläns Kommunala Exploateringsaktiebolag
org.nr. 556069-9539

§ 8 Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer

För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till:

Ordinarie styrelseledamöter:
Mikael Malm, ordförande
Thomas Loong, vice ordförande
Kathrine Månsson, ledamot
Roger Boström, ledamot
Olle Björnström, ledamot

Lekmannarevisor, ordinarie:
Christina Carlsson
Thomas Karlsson

Lekmannarevisor, suppleant:
Anita Dentén
Göran Johansson

Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

§ 9 Fastställande av arvoden åt styrelsen, revisorer, revisorssuppleant och lekmannarevisorer med suppleant

Enligt kommunfullmäktiges beslut gällande arvodesreglementet samt bilaga 1, KS2024/1306 från den 13 juni 2024, utgår arvoden enligt följande:

1. Ordföranden, vice ordförande, ledamöter samt valda revisorer har rätt till ersättning enligt § 2 i Kungälvs kommuns arvodesreglemente.
   Ersättning utbetalas i form av:
   - Månadsarvode
   - Ersättning vid förlorad arbetsinkomst, pensions- och semesterförmåner
   - Ersättning vid sammanträden, förrättningar mm
   - Resekostnadsersättning och traktamente
   - Särskilda ersättningar

   I övrigt har förtroendevalda rätt till ersättning enligt kommunallagens kap 4. § 12–18.
2. **Ordförande** - fast arvode om 15 %
   Vice ordförande - fast arvode om 10 %
   Ledamöter - fast arvode om 5 %
   Lekmannarevisor - fast arvode om 5 %
   För aktiebolag som är dotterbolag utgår timarvode till lekmannarevisorer.
3. Bohusläns Kommunala Exploaterings AB föreslås följa Kungälvs kommuns arvodesreglemente och utarbeta nödvändiga rutiner för att möjliggöra detta.

4. I de fall ordföranden, vice ordförande eller ledamöter i Bohusläns Kommunala Exploateringsaktiebolag är del- eller heltidsarvoderade (40% eller mer) av Kungälvs Kommun skall inga ersättningar eller arvoden utgå.

Stämman fastställer att arvoden utgår enligt ovanstående.

Arvode till externa revisorer utgår enligt avtal.

§ 10 Val av auktoriserad revisor samt suppleant

Stämman beslutade att välja KPMG AB, org.nr. 556043-4465 (”KPMG”).

Förutsatt att den planerade verksamhetsöverlåtelsen mellan KPMG och KPMG Novo Revision, skatt och rådgivning i Sverige AB, org.nr. 559480-5169 (”KPMG Novo”) (”Transaktionen”) sker, beslutar stämman att utse KPMG Novo till ny revisor med **Kristoffer Bodin** som huvudansvarig revisor, från och med dagen då Transaktionen genomförs. Om Transaktionen inte genomförs ska nuvarande revisor kvarstå.

§ 11 Övrigt

§ 12 Mötet avslutas

Samtliga beslut fattades enhälligt.

Årsstämman avslutas.

Protokoll - 2025-06-18 - Bokab

Slutgiltig revideringsrapport 2025-06-18

Skapad:	2025-06-18
Av:	Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Status:	Signerat
Transaktions-ID:	CBJCHBCAABAAFvPHxdWZ5s1RGwlOuaD_5iR5ObTbeHBr

”Protokoll - 2025-06-18 - Bokab” – historik

Dokumentet skapades av Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
2025-06-18 - 09:36:49 GMT

Dokumentet skickades med e-post till Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se) för signering
2025-06-18 - 09:36:54 GMT

Dokumentet skickades med e-post till daniel.tengvall@kungalv.se för signering
2025-06-18 - 09:36:54 GMT

Dokumentet skickades med e-post till thomas.loong@kungalv.se för signering
2025-06-18 - 09:36:54 GMT

Dokumentet har e-signerats av Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-18 - 09:40:16 GMT – Tidskälla: server

E-postmeddelandet har visats av daniel.tengvall@kungalv.se
2025-06-18 - 10:36:09 GMT

Signerare daniel.tengvall@kungalv.se angav namnet Daniel Tengvall vid signering
2025-06-18 - 10:36:32 GMT

Dokumentet har e-signerats av Daniel Tengvall (daniel.tengvall@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-18 - 10:36:34 GMT – Tidskälla: server

E-postmeddelandet har visats av thomas.loong@kungalv.se
2025-06-18 - 12:05:20 GMT

Signerare thomas.loong@kungalv.se angav namnet Thomas Loong vid signering
2025-06-18 - 12:06:21 GMT

Dokumentet har e-signerats av Thomas Loong (thomas.loong@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-18 - 12:06:23 GMT – Tidskälla: server

Adobe Acrobat Sign

Avtal har slutförts.

2025-06-18 - 12:06:23 GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Bohusläns Förvaltning AB

org.nr. 559328-2980

Plats	**Stadshuset, Plan 2, Carlstensrummet Kungälv**
Tid	**Onsdag 18 juni, klockan 10.00 – 10.30**

Närvarande

Befullmäktigat ombud för Bohusläns Kommunala Exploaterings-aktiebolag	**Daniel Tengvall**	Antal aktier och röster:	500
		Summa:	500

Övriga

Thomas Loong
Miguel Odhner
Lars Pettersson
Pia-Marie Parkrud

Sekreterare Pia-Marie Parkrud — Paragraf §§ 1–12

Pia-Marie Parkrud

Ordförande Daniel Tengvall

Daniel Tengvall (Jun 18, 2025 12:37 GMT+2)

Daniel Tengvall

Justerare Thomas Loong

Thomas Loong (Jun 18, 2025 14:09 GMT+2)

Thomas Loong

BOHUSLÄNS FÖRVALTNING AB

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Bohusläns Förvaltning AB

org.nr. 559328-2980

---

§ 1 Öppning av stämman

Thomas Loong öppnar stämman.

§ 2 Val av ordförande för stämman

Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.

§ 3 Upprättande och godkännande av röstlängd

Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.

§ 4 Val av justerare och sekreterare

Thomas Loong utses att jämte ordföranden justera protokollet.
Pia-Marie Parkrud utses till sekreterare.

§ 5 Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad

Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig.

Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt.
Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.

§ 6 Godkännande av dagordning

Inga tillkommande eller utgående ärenden.

Dagordningen fastställs.

§ 7 Framläggande av årsredovisningen och lekmannarevisorns granskningsrapport

Årsredovisning och lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom.

Stämman antecknar informationen.

Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet

Stämman beslutar att:

1. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen per 2024-12-31.
2. av årets vinst, **15 290 441 kr**, utdelas **15 000 000 kr** till aktieägaren.
   Totalt överföres **8 282 732 kr** i ny räkning.
3. Bolagsstämman beviljar ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid årsredovisningen omfattar.

BOHUSLÄNS FÖRVALTNING AB

§ 8 Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer

För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till:

Ordinarie styrelseledamot:
Mikael Malm

Styrelsesuppleant:
Thomas Loong

Lekmannarevisor, ordinarie:
Christina Carlsson

Lekmannarevisor, suppleant:
Thomas Karlsson

Val av extern firmatecknare:
Stämman noterar att styrelsens utsett, **Lars Pettersson**, vd Bokab.

Val av kvalificerad revisor:
Det antecknas att bolaget inte har någon kvalificerad revisor.

Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

§ 9 Fastställande av arvoden åt styrelsen och lekmannarevisorer med suppleant

Årsstämman beslutade att inget arvode till styrelse eller lekmannarevisorn skall utgå.

§ 10 Val av auktoriserad revisor samt suppleant

Det antecknades att bolaget inte har någon auktoriserad revisor samt suppleant.

§ 11 Övrigt

§ 12 Mötet avslutas

Samtliga beslut fattades enhälligt.

Årsstämman avslutas.

BOHUSLÄNS FÖRVALTNING AB

Protokoll - 2025-06-18 - Bofab

Final Audit Report 2025-06-18

Created:	2025-06-18
By:	Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Status:	Signed
Transaction ID:	CBJCHBCAABAATQWWVTmEOPhXtOg6z0Jl0cZ_JeebfWcY

"Protokoll - 2025-06-18 - Bofab" History

Document created by Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
2025-06-18 - 9:43:46 AM GMT

Document emailed to Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se) for signature
2025-06-18 - 9:43:50 AM GMT

Document emailed to daniel.tengvall@kungalv.se for signature
2025-06-18 - 9:43:51 AM GMT

Document emailed to thomas.loong@kungalv.se for signature
2025-06-18 - 9:43:51 AM GMT

Document e-signed by Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 9:44:51 AM GMT - Time Source: server

Email viewed by daniel.tengvall@kungalv.se
2025-06-18 - 10:36:53 AM GMT

Signer daniel.tengvall@kungalv.se entered name at signing as Daniel Tengvall
2025-06-18 - 10:37:10 AM GMT

Document e-signed by Daniel Tengvall (daniel.tengvall@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 10:37:12 AM GMT - Time Source: server

Email viewed by thomas.loong@kungalv.se
2025-06-18 - 12:08:20 PM GMT

Signer thomas.loong@kungalv.se entered name at signing as Thomas Loong
2025-06-18 - 12:09:16 PM GMT

Document e-signed by Thomas Loong (thomas.loong@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 12:09:18 PM GMT - Time Source: server

Adobe Acrobat Sign

Agreement completed.

2025-06-18 - 12:09:18 PM GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Rollsbo Västerhöjd Tomt 12A AB

org.nr. 559328-2915

Plats **Stadshuset, Plan 2, Carlstensrummet Kungälv**
Tid **Onsdag 18 juni, klockan 10.00 – 10.30**

Närvarande

Befullmäktigat ombud för Bohusläns Förvaltning AB	**Daniel Tengvall**	Antal aktier och röster:	500
		Summa:	500

Övriga
Thomas Loong
Miguel Odhner
Lars Pettersson
Pia-Marie Parkrud

Sekreterare Pia-Marie Parkrud — Paragraf §§ 1–12
Pia-Marie Parkrud

Ordförande Daniel Tengvall
Daniel Tengvall (Jun 18, 2025 12:37 GMT+2)
Daniel Tengvall

Justerare Thomas Loong
Thomas Loong (Jun 18, 2025 14:10 GMT+2)
Thomas Loong

ROLLSBO VÄSTERHÖJD TOMT 12A AB

Protokoll, årsstämma 2025

Rollsbo Västerhöjd Tomt 12A AB

Sammanträdesdatum 2025-06-18

org.nr. 559328-2915

---

§ 1 Öppning av stämman

Thomas Loong öppnar stämman.

§ 2 Val av ordförande för stämman

Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.

§ 3 Upprättande och godkännande av röstlängd

Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.

§ 4 Val av justerare och sekreterare

Thomas Loong utses att jämte ordföranden justera protokollet.
Pia-Marie Parkrud utses till sekreterare.

§ 5 Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad

Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig.

Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt.
Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.

§ 6 Godkännande av dagordning

Inga tillkommande eller utgående ärenden.

Dagordningen fastställs.

§ 7 Framläggande av årsredovisningen och lekmannarevisorns granskningsrapport

Årsredovisning och lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom.

Stämman antecknar informationen.

Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet

Stämman beslutar att:

1. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen per 2024-12-31.
2. av årets vinst, **5 538 296 kr**, utdelas **5 000 000 kr** till aktieägaren.
   Totalt överföres **528 074 kr** i ny räkning.
3. Bolagsstämman beviljar ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid årsredovisningen omfattar.

ROLLSBO VÄSTERHÖJD TOMT 12A AB

§ 8 Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer

För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till:

Ordinarie styrelseledamot:
Mikael Malm

Styrelsesuppleant:
Thomas Loong

Lekmannarevisor, ordinarie:
Christina Carlsson

Lekmannarevisor, suppleant:
Thomas Karlsson

Val av extern firmatecknare:
Stämman noterar att styrelsens utsett, **Lars Pettersson**, vd Bokab.

Val av kvalificerad revisor:
Det antecknas att bolaget inte har någon kvalificerad revisor.

Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

§ 9 Fastställande av arvoden åt styrelsen och lekmannarevisorer med suppleant

Årsstämman beslutade att inget arvode till styrelse eller lekmannarevisorn skall utgå.

§ 10 Val av auktoriserad revisor samt suppleant

Det antecknades att bolaget inte har någon auktoriserad revisor samt suppleant.

§ 11 Övrigt

§ 12 Mötet avslutas

Samtliga beslut fattades enhälligt.

Årsstämman avslutas.

ROLLSBO VÄSTERHÖJD TOMT 12A AB

Protokoll - 2025-06-18 - Rollsbo Västerhöjd Tomt 12A AB

Final Audit Report 2025-06-18

Created:	2025-06-18
By:	Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Status:	Signed
Transaction ID:	CBJCHBCAABAAGJ8ARBFvN6SCOrDLZ3pabiITIh-54rgF

"Protokoll - 2025-06-18 - Rollsbo Västerhöjd Tomt 12A AB" History

Document created by Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
2025-06-18 - 9:46:35 AM GMT

Document emailed to Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se) for signature
2025-06-18 - 9:46:39 AM GMT

Document emailed to daniel.tengvall@kungalv.se for signature
2025-06-18 - 9:46:39 AM GMT

Document emailed to thomas.loong@kungalv.se for signature
2025-06-18 - 9:46:39 AM GMT

Document e-signed by Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 9:47:14 AM GMT - Time Source: server

Email viewed by daniel.tengvall@kungalv.se
2025-06-18 - 10:37:21 AM GMT

Signer daniel.tengvall@kungalv.se entered name at signing as Daniel Tengvall
2025-06-18 - 10:37:38 AM GMT

Document e-signed by Daniel Tengvall (daniel.tengvall@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 10:37:40 AM GMT - Time Source: server

Email viewed by thomas.loong@kungalv.se
2025-06-18 - 12:09:46 PM GMT

Signer thomas.loong@kungalv.se entered name at signing as Thomas Loong
2025-06-18 - 12:10:17 PM GMT

Adobe Acrobat Sign

Document e-signed by Thomas Loong (thomas.loong@kungalv.se)

Signature Date: 2025-06-18 - 12:10:19 PM GMT - Time Source: server

Agreement completed.

2025-06-18 - 12:10:19 PM GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Solbräcke Kullen AB

org.nr. 559328-2899

Plats **Stadshuset, Plan 2, Carlstensrummet Kungälv**
Tid **Onsdag 18 juni, klockan 10.00 – 10.30**

Närvarande

Befullmäktigat ombud för Bohusläns Förvaltning AB **Daniel Tengvall**

Antal aktier och röster: 500

Summa: 500

Övriga **Thomas Loong**
Miguel Odhner
Lars Pettersson
Pia-Marie Parkrud

Sekreterare Pia-Marie Parkrud
Pia-Marie Parkrud

Paragraf §§ 1–12

Ordförande Daniel Tengvall
Daniel Tengvall (Jun 18, 2025 12:38 GMT+2)
Daniel Tengvall

Justerare Thomas Loong
Thomas Loong (Jun 18, 2025 14:11 GMT+2)
Thomas Loong

SOLBRÄCKE KULLEN AB

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Solbräcke Kullen AB

org.nr. 559328-2899

---

§ 1 Öppning av stämman

Thomas Loong öppnar stämman.

§ 2 Val av ordförande för stämman

Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.

§ 3 Upprättande och godkännande av röstlängd

Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.

§ 4 Val av justerare och sekreterare

Thomas Loong utses att jämte ordföranden justera protokollet.
Pia-Marie Parkrud utses till sekreterare.

§ 5 Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad

Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig.

Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt.
Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.

§ 6 Godkännande av dagordning

Inga tillkommande eller utgående ärenden.

Dagordningen fastställs.

§ 7 Framläggande av årsredovisningen och lekmannarevisorns granskningsrapport

Årsredovisning och lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom.

Stämman antecknar informationen.

Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet

Stämman beslutar att:

1. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen per 2024-12-31.
2. av årets förlust, **-950 kr** och de balanserade vinstmedlen om **7 487 655 kr,** utdelas **5 000 000 kr** till aktieägaren enligt bilaga 1.
   Totalt överföres **2 486 705 kr** i ny räkning.
3. Bolagsstämman beviljar ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid årsredovisningen omfattar.

SOLBRÄCKE KULLEN AB

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Solbräcke Kullen AB

org.nr. 559328-2899

§ 8 Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer

För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till:

Ordinarie styrelseledamot:
Mikael Malm

Styrelsesuppleant:
Thomas Loong

Lekmannarevisor, ordinarie:
Christina Carlsson

Lekmannarevisor, suppleant:
Thomas Karlsson

Val av extern firmatecknare:
Stämman noterar att styrelsens utsett, **Lars Pettersson**, vd Bokab**.**

Val av kvalificerad revisor:
Det antecknas att bolaget inte har någon kvalificerad revisor.

Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

§ 9 Fastställande av arvoden åt styrelsen och lekmannarevisorer med suppleant

Årsstämman beslutade att inget arvode till styrelse eller lekmannarevisorn skall utgå.

§ 10 Val av auktoriserad revisor samt suppleant

Det antecknades att bolaget inte har någon auktoriserad revisor samt suppleant.

§ 11 Övrigt

§ 12 Mötet avslutas

Samtliga beslut fattades enhälligt.

Årsstämman avslutas.

SOLBRÄCKE KULLEN AB

Protokoll - 2025-06-18 - Solbräcke Kullen AB

Final Audit Report 2025-06-18

Created:	2025-06-18
By:	Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Status:	Signed
Transaction ID:	CBJCHBCAABAADolzaAoZI8ALNFfiXaaMA_a2GDe4auv1

"Protokoll - 2025-06-18 - Solbräcke Kullen AB" History

Document created by Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
2025-06-18 - 9:49:31 AM GMT

Document emailed to Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se) for signature
2025-06-18 - 9:49:35 AM GMT

Document emailed to daniel.tengvall@kungalv.se for signature
2025-06-18 - 9:49:36 AM GMT

Document emailed to thomas.loong@kungalv.se for signature
2025-06-18 - 9:49:36 AM GMT

Document e-signed by Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 9:50:11 AM GMT - Time Source: server

Email viewed by daniel.tengvall@kungalv.se
2025-06-18 - 10:37:48 AM GMT

Signer daniel.tengvall@kungalv.se entered name at signing as Daniel Tengvall
2025-06-18 - 10:38:01 AM GMT

Document e-signed by Daniel Tengvall (daniel.tengvall@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 10:38:03 AM GMT - Time Source: server

Email viewed by thomas.loong@kungalv.se
2025-06-18 - 12:10:45 PM GMT

Signer thomas.loong@kungalv.se entered name at signing as Thomas Loong
2025-06-18 - 12:11:15 PM GMT

Document e-signed by Thomas Loong (thomas.loong@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 12:11:17 PM GMT - Time Source: server

Adobe Acrobat Sign

Agreement completed.

2025-06-18 - 12:11:17 PM GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Rollsbo Västerhöjd Tomt 1 AB

org.nr. 559328-2972

Plats **Stadshuset, Plan 2, Carlstensrummet Kungälv**
Tid **Onsdag 18 juni, klockan 10.00 – 10.30**

Närvarande

Befullmäktigat ombud för Bohusläns Förvaltning AB	**Daniel Tengvall**	Antal aktier och röster:	500
		Summa:	500

Övriga
Thomas Loong
Miguel Odhner
Lars Pettersson
Pia-Marie Parkrud

Sekreterare Pia-Marie Parkrud — Paragraf §§ 1–12
Pia-Marie Parkrud

Ordförande Daniel Tengvall
Daniel Tengvall (Jun 18, 2025 12:38 GMT+2)
Daniel Tengvall

Justerare Thomas Loong
Thomas Loong (Jun 18, 2025 14:12 GMT+2)
Thomas Loong

ROLLSBO VÄSTERHÖJD TOMT 1 AB

Protokoll, årsstämma 2025

Rollsbo Västerhöjd Tomt 1 AB

Sammanträdesdatum 2025-06-18

org.nr. 559328-2972

---

§ 1 Öppning av stämman

Lars Pettersson öppnar stämman.

§ 2 Val av ordförande för stämman

Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.

§ 3 Upprättande och godkännande av röstlängd

Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.

§ 4 Val av justerare och sekreterare

Thomas Loong utses att jämte ordföranden justera protokollet.
Pia-Marie Parkrud utses till sekreterare.

§ 5 Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad

Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig.

Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt.
Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.

§ 6 Godkännande av dagordning

Inga tillkommande eller utgående ärenden.

Dagordningen fastställs.

§ 7 Framläggande av årsredovisningen

Årsredovisning för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom.

Stämman antecknar informationen.

Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet

Stämman beslutar att:

1. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen samt koncernredovisningen per 2024-12-31.
2. av årets förlust **-37 238 kr** lämnas ingen utdelning till aktieägaren. Totalt överföres **-24 008 kr** i ny räkning.
3. Bolagsstämman beviljar ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid årsredovisningen omfattar.

ROLLSBO VÄSTERHÖJD TOMT 1 AB

Protokoll, årsstämma 2025

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Rollsbo Västerhöjd Tomt 1 AB

org.nr. 559328-2972

---

§ 8 Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer

För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till:

Ordinarie styrelseledamot:
Lars Pettersson

Styrelsesuppleant:
Claes Hellström

Lekmannarevisor, ordinarie:
Christina Carlsson

Lekmannarevisor, suppleant:
Thomas Karlsson

Val av extern firmatecknare:
Stämman noterar att styrelsens utsett, **Mikael Malm.**

Val av kvalificerad revisor:
Det antecknas att bolaget inte har någon kvalificerad revisor.

Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.

§ 9 Fastställande av arvoden åt styrelsen och lekmannarevisorer med suppleant

Årsstämman beslutade att inget arvode till styrelse eller lekmannarevisorn skall utgå.

§ 10 Val av auktoriserad revisor samt suppleant

Det antecknades att bolaget inte har någon auktoriserad revisor samt suppleant.

§ 11 Övrigt

§ 12 Mötet avslutas

Samtliga beslut fattades enhälligt.

Årsstämman avslutas.

ROLLSBO VÄSTERHÖJD TOMT 1 AB

Protokoll - 2025-06-18 - Rollsbo Västerhöjd Tomt 1 AB

Final Audit Report 2025-06-18

Created:	2025-06-18
By:	Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Status:	Signed
Transaction ID:	CBJCHBCAABAAuyk3k_j1Dl5vSDbCnmQm_WY0XHmVZmdh

"Protokoll - 2025-06-18 - Rollsbo Västerhöjd Tomt 1 AB" History

Document created by Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
2025-06-18 - 9:52:54 AM GMT

Document emailed to Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se) for signature
2025-06-18 - 9:52:58 AM GMT

Document emailed to daniel.tengvall@kungalv.se for signature
2025-06-18 - 9:52:58 AM GMT

Document emailed to thomas.loong@kungalv.se for signature
2025-06-18 - 9:52:58 AM GMT

Document e-signed by Pia-Marie Parkrud (pia-marie.parkrud@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 9:53:44 AM GMT - Time Source: server

Email viewed by daniel.tengvall@kungalv.se
2025-06-18 - 10:38:12 AM GMT

Signer daniel.tengvall@kungalv.se entered name at signing as Daniel Tengvall
2025-06-18 - 10:38:26 AM GMT

Document e-signed by Daniel Tengvall (daniel.tengvall@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-18 - 10:38:28 AM GMT - Time Source: server

Email viewed by thomas.loong@kungalv.se
2025-06-18 - 12:11:44 PM GMT

Signer thomas.loong@kungalv.se entered name at signing as Thomas Loong
2025-06-18 - 12:12:14 PM GMT

Adobe Acrobat Sign

Document e-signed by Thomas Loong (thomas.loong@kungalv.se)

Signature Date: 2025-06-18 - 12:12:16 PM GMT - Time Source: server

Agreement completed.

2025-06-18 - 12:12:16 PM GMT

Adobe Acrobat Sign

BOHUS
RÄDDNINGSTJÄNSTFÖRBUND

Mötesanteckningar medlemssamråd Bohus Räddningstjänstförbund

Datum: 2025-05-28
Tid: 13:00-15:00
Plats: Stadshuset Kungälv, Carlstensrummet
Närvarande:

Miguel Odhner, KSO Kungälv
Anders Holmensköld, förste vice KSO Kungälv
Linda Nygren, tf Kommundirektör Kungälv
Pia Jakobsson, ekonomichef Kungälv
Gun-Marie Daun, andre vice KSO Kungälv
Henrik Fogelklou, KSO Ale
Dennis Ljunggren, förste vice KSO Ale
Maria Kosterlind Reinholdsson, Kommundirektör Ale
Johan Nilsson (medhörare gm Ale kommun)
Ken Gunnesson, ekonomichef Ale
Peter Harrysson, ordförande BORF
Erik Liljeberg, vice ordförande BORF
Glenn Linhem, ledamot BORF
Monica Samuelsson, ledamot/ersättare BORF
Lars Klevensparr, förbundschef BORF
Christian Weberberger, räddningschef BORF
David Henningberg, biträdande BORF
Anette Fredriksson ekonom Kungälv/BORF
Maria Berger, administratör BORF (sekr)

1. Mötet öppnas

Miguel Odhner välkomnar alla och öppnar dagens medlemsamråd mellan BORF och medlemskommunerna Kungälv och Ale i stadshuset i Kungälv. En kort presentationsrunda genomförs och efter det godkänns dagordningen. Punkt 4, redovisning T1, utgår då rapporten enligt förbundsordningen ska delges BORF:s direktion först. (Medlemssamrådet är forum för information och överenskommelser, beslutande organ är respektive kommunstyrelse)

2. Räddningstjänst under höjd beredskap (RUHB)

Fredrik Johansson BORF, redogör för arbetet kring Räddningstjänst under höjd beredskap (RUHB) vars syften är att skydda liv, egendom, miljö samt stödja samhället i tillfälle av större samhällsstörningar i alla olika nivåer.
BORF:s nulägesrapport inom området är att förbundet stärkt säkerhets- och skalskydd på stationen i Kungälv. All operativ personal är krigsplacerad, personal utbildas inom de olika delarna av RUHB. BORF samarbetar i relativt hög grad med RSG i frågor och ärenden som rör området, viss samverkan sker också med båda kommunerna.
RUHB finansieras med en summa pengar direkt från MSB som är öronmärkta för materiel och kompetens. BORF har också avsatt en del i budget för att ha möjlighet att genomföra vissa delar. Utmaning framåt då det endast är 25% av en insatsledartjänst som arbetar med frågorna och framöver blir det ytterligare kostnader och personellt stöd som kommer behövas för att genomföra det som krävs.

BOHUS
RÄDDNINGSTJÄNSTFÖRBUND

3. Ny lagstiftning LBE, behov av ny tjänst

Ida Haglund Friberg, chef Förebyggandeenheten, redogör för en ny lagstiftning gällande LBE (Lagen om brandfarliga och explosiva varor) som kommer träda i kraft redan den 15 juli i år. Detta är på förekommen anledning genom olagliga sprängningar i vårt samhälle. BORF har i samverkan med Ale kommun samt RSG och Räddsam VG svarat på en remiss från Försvarsdepartementet kring hanteringen och den kommande lagstiftningens konsekvenser.
Lagen innebär en hel del större förändringar i både arbetssätt, samverkan och den kommer också kräva fler personalresurser varför förbundet ser ett behov av att anställa ytterligare en brandingenjör till Förebyggande.
Ida redovisar också statistik över bland annat tillståndsansökningar, byggremisser, BKA/HLR-utbildningar som också går genom Förebyggandeenheten.

Frågor som tas upp är om det går att i än större utsträckning öka samarbetet med RSG gällande brandingenjörstjänst, finns det något enheten kan sluta genomföra (tex vissa tillsyner eller utbildningar) eller minska på annat vis.
Fokus behöver läggas på det som är lagstadgat, finns det viteklausuler eller vad sker om vi inte kan rekrytera och genomföra uppdraget, detta behöver kollas upp och redovisas vidare till ägarna.
Politiken kan hjälpa till att stötta i den mån de kan men de kompetenser som finns inom respektive kommun (Bygg-planenheterna)

4. Redovisning T1

Punkten utgår från dagens möte då rapporten för T1 enligt förbundsordningen först ska delges BORF:s direktion.

5. Budgetunderlag 2026

Anette Fredriksson redovisar det budgetunderlag som är framtaget inför 2026 för att ha med i budgetbeslut i respektive kommun. En kort återblick på ekonomi och budget 2023–2025 för att ha med som en jämförelse görs.
Resultatet för 2023 var -544 tkr och för 2024 -6332 tkr trots besparingsåtgärder och åtstramningar. Detta resulterade i att Kungälvs kommun, för att ge förbundet en möjlighet att få en budget i balans 2025, beslutade att tillföra ett tillfälligt tilläggsbidrag under 2025 på maximalt 3 560 tkr under förutsättning att besparingsåtgärder fortsatte (i samband med analys av delårsrapport T1 samt T2). Förbundet har också arbetat mot att gå 1 500 tkr plus.

Budget 2026 – ett gediget arbete är genomfört där en detaljbudget med samtliga ansvariga är framtagen.
Den ram förbundet räknat fram är ett behov på 99 238 tkr, vilket ger en ökning på 7,4 %. I uträkningen finns också ett alternativ där ej en nyanställd brandingenjör är medräknad och då blir behovet istället 6,4 %.

Förbundet anser att alla tillgängliga åtgärder är genomförda, ram 99, 2 MSEK är vad förbundet ser som behov 2026, fördelning genom befolkningsantal 61 respektive 39 %.
Finns behov av ytterligare detaljer kan de skickas.

Då T1 inte är redovisad än kan den inte delges, dock är trenden positiv.

BOHUS
RÄDDNINGSTJÄNSTFÖRBUND

Inriktningen från ägarna är en uppräkning om 3,5 procent. I detta kan och ska inte Kungälvs engångsbelopp för 2025 räknas upp med automatik 2026.

Ett slutligt besked om budget 2026 ska enligt förbundsordningen lämnas från ägarkommunerna innan juni månads utgång.

Efter beslut i fullmäktige i Ale kommun den 16 juni kommer ägarkommunerna prata ihop sig om tilldelningen inför 2026 och meddela förbundet.

Tjänstepersoner i BORF ska ta fram ett tydligare underlag för eventuella ytterligare nedskärningar och besparingsåtgärder.

6. Generell mötesmatta åren 2025–2027

Mötesmattan för 2025 är redan klar och utskickad. Mötesmatta för 2026–2027 kommer redovisas på mötet den 1 oktober.

7. Status medlemsansökan RSG

Den 11 juni är ett möte mellan ägarna och respektive presidie som enbart kommer belysa frågeställningar kring medlemskap
Det har påbörjats ett arbete som av olika anledningar försenats, en extern utredning via Vergenta som ser över budget, avtal etc. de redovisar en rapport till RSG den 3 juni. Förväntningar från ägarna är att RSG kommer med en prislapp under hösten

8. Övriga frågor och ärenden

Nästa ordinarie medlemssamråd genomförs den1 oktober. Då platsen inte är bokad så finns en ”Save the date” kallelse utskickad, den kommer uppdateras.

Miguel tackar alla mötesdeltagare och avslutar mötet.

Maria Berger

Mötesanteckningar; Maria Berger

Henrik Fogelklou (Jun 24, 2025 12:58 GMT+2)

Justerande, Henrik Fogelklou, KSO Ale

Miguel Odhner
Miguel Odhner (Jun 16, 2025 16:28 GMT+2)

Ordförande, Miguel Odhner, KSO Kungälv

Mötesanteckningar medlemssamråd Bohus Räd dningstjänstförbund 28 maj

Final Audit Report 2025-06-27

Created:	2025-06-16
By:	Maria Berger (maria.berger@borf.se)
Status:	Signed
Transaction ID:	CBJCHBCAABAArj3FU9C4_dcrAaV54bUtXMkZ9OAOuy4j

History

Document created by Maria Berger (maria.berger@borf.se)
2025-06-16 - 11:59:11 AM GMT

Document emailed to Miguel Odhner (miguel.odhner@kungalv.se) for signature
2025-06-16 - 11:59:14 AM GMT

Email viewed by Miguel Odhner (miguel.odhner@kungalv.se)
2025-06-16 - 2:28:20 PM GMT

Document e-signed by Miguel Odhner (miguel.odhner@kungalv.se)
Signature Date: 2025-06-16 - 2:28:33 PM GMT - Time Source: server

Document emailed to Henrik Fogelklou (henrik.fogelklou@ale.se) for signature
2025-06-16 - 2:28:34 PM GMT

Email viewed by Henrik Fogelklou (henrik.fogelklou@ale.se)
2025-06-24 - 10:56:47 AM GMT

Document e-signed by Henrik Fogelklou (henrik.fogelklou@ale.se)
Signature Date: 2025-06-24 - 10:58:37 AM GMT - Time Source: server

Document emailed to Maria Berger (maria.berger@borf.se) for signature
2025-06-24 - 10:58:38 AM GMT

Email viewed by Maria Berger (maria.berger@borf.se)
2025-06-27 - 8:23:34 AM GMT

Document e-signed by Maria Berger (maria.berger@borf.se)
Signature Date: 2025-06-27 - 8:24:02 AM GMT - Time Source: server

Adobe Acrobat Sign

Agreement completed.

2025-06-27 - 8:24:02 AM GMT

Adobe Acrobat Sign

Protokoll – Årsstämma Kungälv Energi AB

Datum **Onsdag 18 juni 2025, klockan 11:00-11:10**

Plats **Carlstensrummet plan 2, Stadshuset i Kungälv**

Närvarande

Daniel Tengvall som befullmäktigat ombud för AB Kongahälla

Antal aktier och röster	250 000
Summa	250 000

Övriga deltagare:

Anders Holmensköld
Fredrik Gullbrantz
Gun-Marie Daun
Axel Strandberg
Marie Streifert
Sara Flyström
Göran Johansson
Lars Andersson
Miguel Odhner
Pia Jakobsson

KUNGÄLV energi

§ 1	**Öppning av stämman**	Fredrik Gullbrantz öppnar stämman.
§ 2	**Val av mötesordförande**	Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.
§ 3	**Upprättande och godkännande av röstlängd**	Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.
§ 4	**Val av justerare**	Daniel Tengvall utses att jämte ordförande justera protokollet. Marie Streifert utses till sekreterare.
§ 5	**Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad**	Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig. Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt. Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.
§ 6	**Godkännande av dagordning**	Inga tillkommande eller utgående ärenden. Dagordningen fastställs.
§ 7	**Framläggande av årsredovisningen, revisionsberättelsen och lekmannarevisorernas granskningsrapport**	Årsredovisning, koncernredovisning, revisionsberättelse samt lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom. Stämman antecknar informationen.
§ 8	**Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet**	Stämman beslutar att: a. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen samt koncernredovisningen per 2024-12-31. b. av årets vinst, 11 561 438 kr, utdelas 11 561 438 kr till aktieägaren. Totalt överföres 25 000 000 kr i ny räkning. c. i enlighet med revisorns förslag, bevilja ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören för den tid som årsredovisningen omfattar.
§ 9	**Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer**	För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till: Ordinarie styrelseledamöter: Fredrik Gullbrantz (ordförande) Pierre Syrén (vice ordförande) Lars Eriksson Ulrika Winblad

		Felix Marninger Rune Ohlsson Erik Ekman Lekmannarevisor, ordinarie: Anita Dentén Krister Jildén Suppleanter: Björn Brogren Göran Johansson Noterades att Ledarna och Vision till arbetstagarrepresentanter i styrelsen valt: Ordinarie: Axel Strandberg, Ledarna Jörgen Söderström, Vision Suppleanter: Marcus Fransson, SEKO Jeanette Daun Söderström, Vision Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer
§ 10	**Fastställande av arvoden åt styrelsen, revisorer, revisorssuppleant och lekmannarevisorer med suppleanter**	Enligt kommunfullmäktiges beslut gällande arvodesreglementet samt bilaga 1, KS2024/1961 från den 3 oktober 2024, utgår arvoden enligt följande: Bolagsstämman för Kungälv Energi AB beslutade att arvoden och ersättningar enligt pt. 1–7 nedan ska gälla; 1. De fasta arvodena för ordförande, vice ordförande samt ledamöter i Kungälv Energi AB baseras på riksdagens arvoden i likhet med övriga arvoden i kommunen. 2. Ordförande, vice ordförande samt ledamöter i Kungälv Energi AB har rätt till ersättning enligt § 2 i Kungälvs kommuns arvodesreglemente. Ersättning kan utbetalas i form av: - Månadsarvode - Ersättning vid förlorad arbetsinkomst, pensions- och semesterförmåner - Ersättning vid sammanträden, förrättningar mm - Resekostnadsersättning och traktamente - Särskilda ersättningar. I övrigt har förtroendevalda rätt till ersättning enligt kommunallagens kap 4. § 12–18. 3. Ordförande i Kungälv Energi AB erhåller ett fast arvode om 15%. 4. Vice ordförande i Kungälv Energi AB erhåller ett fast arvode om 10%. 5. Ledamöter i Kungälv Energi AB erhåller ett fast arvode om 5%. 6. Till lekmannarevisor i Kungälv Energi AB utgår fast arvode på 5%. För aktiebolag som är dotterbolag till

KUNGÄLV energi

		Kungälv Energi AB utgår timarvode till styrelseledamöter och lekmannarevisorer. 7. Kungälv Energi AB föreslås följa Kungälvs kommuns arvodesreglemente och utarbeta nödvändiga rutiner för att möjliggöra detta. Stämman fastställer att arvoden utgår enligt ovanstående. Arvode till externa revisorer utgår enligt avtal.
§ 11	**Val av auktoriserad revisor**	Till revisor för perioden 2025 – 2026 är följande vald: Stämman beslutade att välja KPMG AB, org.nr. 556043-4465 (”KPMG”). Förutsatt att den planerade verksamhetsöverlåtelsen mellan KPMG och KPMG Novo Revision, skatt och rådgivning i Sverige AB, org.nr. 559480-5169 (”KPMG Novo”) (”Transaktionen”) sker, beslutar stämman att utse KPMG Novo till ny revisor med Kristoffer Bodin som huvudansvarig revisor, från och med dagen då Transaktionen genomförs. Om Transaktionen inte genomförs ska nuvarande revisor kvarstå. Stämman noterar val av auktoriserad revisor.
§ 12	**Annat ärende**	Daniel Tengvall fastställs som befullmäktigat ombud i Kungälv Närenergi AB, Kungälv Energi Entreprenad och Service AB samt Kungälv Energimarknad AB. Bolagsstämman beslutar i enlighet med styrelsens förslag att fastställa VD och ekonomichefs redovisning enligt Transparenslagen (2005:590) avseende Kungälv Energi AB för år 2024 samt revisors rapport i enlighet med 7 § lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser mm.
§ 13	**Mötet avslutas**	Samtliga beslut fattades enhälligt.
	Vid protokollet:	Ordförande: Justeras:
	Marie Streifert	Daniel Tengvall Fredrik Gullbrantz

Protokoll – Årsstämma Kungälv Energi Entreprenad och Service AB

Datum **Onsdag 18 juni 2025, klockan 10:40-10:50**

Plats **Carlstensrummet plan 2, Stadshuset i Kungälv**

Närvarande

Daniel Tengvall som befullmäktigat ombud för AB Kongahälla

Antal aktier och röster	61 000
Summa	61 000

Övriga deltagare:

Anders Holmensköld
Fredrik Gullbrantz
Gun-Marie Daun
Axel Strandberg
Marie Streifert
Sara Flyström
Göran Johansson
Lars Andersson
Miguel Odhner

§ 1	**Öppning av stämman**	Fredrik Gullbrantz öppnar stämman.
§ 2	**Val av mötesordförande**	Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.
§ 3	**Upprättande och godkännande av röstlängd**	Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.
§ 4	**Val av justerare**	Daniel Tengvall utses att jämte ordförande justera protokollet. Marie Streifert utses till sekreterare.
§ 5	**Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad**	Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig. Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt. Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.
§ 6	**Godkännande av dagordning**	Inga tillkommande eller utgående ärenden. Dagordningen fastställs.
§ 7	**Framläggande av årsredovisningen, revisionsberättelsen och lekmannarevisorernas granskningsrapport**	Årsredovisning, revisionsberättelse samt lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom. Stämman antecknar informationen.
§ 8	**Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet**	Stämman beslutar att: a. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen per 2024-12-31. b. årets vinst är 109 kr. Totalt överföres 3 000 119 kr i ny räkning. c. i enlighet med revisorns förslag, bevilja ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören för den tid som årsredovisningen omfattar.
§ 9	**Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer**	För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till: Ordinarie styrelseledamöter: Fredrik Gullbrantz (ordförande) Pierre Syrén (vice ordförande) Lars Eriksson Ulrika Winblad Felix Marninger Rune Ohlsson

		Erik Ekman Lekmannarevisorer, ordinarie: Anita Dentén Krister Jildén Suppleanter: Björn Brogren Göran Johansson Noterades att Ledarna och Vision till arbetstagarrepresentanter i styrelsen valt: Ordinarie: Axel Strandberg, Ledarna Jörgen Söderström, Vision Suppleanter: Marcus Fransson, SEKO Jeanette Daun Söderström, Vision Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.
§ 10	**Fastställande av arvoden åt styrelsen, revisorer, revisorssuppleant och lekmannarevisorer med suppleanter**	Enligt kommunfullmäktiges beslut gällande arvodesreglementet samt bilaga 1, KS2024/1961 från den 3 oktober 2024, utgår arvoden enligt följande: Bolagsstämman för Kungälv Energi Entreprenad och Service AB beslutade att arvoden och ersättningar enligt nedan ska gälla; Till styrelseledamot samt lekmannarevisor i Kungälv Energi Entreprenad och Service AB utgår timarvode. Inget specifikt arvode utöver timarvode utgår för Kungälv Energi Entreprenad och Service AB. Arvodet till styrelsen från Kungälv Energi AB omfattar både arbetet i Kungälv Energi AB samt Kungälv Energi Entreprenad och Service AB. Stämman fastställer att arvoden utgår enligt ovanstående. Arvode till externa revisorer utgår enligt avtal.
§ 11	**Val av auktoriserad revisor**	Till revisor för perioden 2025 – 2026 är följande vald: Stämman beslutade att välja KPMG AB, org.nr. 556043-4465 (”KPMG”). Förutsatt att den planerade verksamhetsöverlåtelsen mellan KPMG och KPMG Novo Revision, skatt och rådgivning i Sverige AB, org.nr. 559480-5169 (”KPMG Novo”) (”Transaktionen”) sker, beslutar stämman att utse KPMG Novo till ny revisor med Kristoffer Bodin som huvudansvarig revisor, från och med dagen då Transaktionen genomförs. Om Transaktionen inte genomförs ska nuvarande revisor kvarstå. Stämman noterar val av auktoriserad revisor.

KUNGÄLV energi

Årsstämma Kungälv Energi Entreprenad och Service AB, 2025-06-18
Org.nr 559397–5468

§ 12	**Annat ärende**	Inget annat ärende.
§ 13	**Mötet avslutas**	Samtliga beslut fattades enhälligt.
	Vid protokollet:	Ordförande: Justeras:
	Marie Streiffert	Daniel Tengvall Fredrik Gullbrantz

KUNGÄLV energi

Protokoll – Årsstämma Kungälv Energimarknad AB

Datum **Onsdag 18 juni 2025, klockan 10:30-10:40**

Plats **Carlstensrummet plan 2, Stadshuset i Kungälv**

Närvarande

Daniel Tengvall som befullmäktigat ombud för AB Kongahälla

Antal aktier och röster	250
Summa	250

Övriga deltagare:

Anders Holmensköld
Fredrik Gullbrantz
Gun-Marie Daun
Axel Strandberg
Marie Streifert
Sara Flyström
Göran Johansson
Lars Andersson
Miguel Odhner

KUNGÄLV energi

§ 1	**Öppning av stämman**	Fredrik Gullbrantz öppnar stämman.
§ 2	**Val av mötesordförande**	Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.
§ 3	**Upprättande och godkännande av röstlängd**	Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.
§ 4	**Val av justerare**	Daniel Tengvall utses att jämte ordförande justera protokollet. Marie Streifert utses till sekreterare.
§ 5	**Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad**	Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig. Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt. Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.
§ 6	**Godkännande av dagordning**	Inga tillkommande eller utgående ärenden. Dagordningen fastställs.
§ 7	**Framläggande av årsredovisningen, revisionsberättelsen och lekmannarevisorernas granskningsrapport**	Årsredovisning, revisionsberättelse samt lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom. Stämman antecknar informationen.
§ 8	**Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet**	Stämman beslutar att: a. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen per 2024-12-31. b. årets vinst är 0 kr. Totalt överföres 10 kr i ny räkning. c. i enlighet med revisorns förslag, bevilja ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören för den tid som årsredovisningen omfattar.
§ 9	**Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer**	För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till: Ordinarie styrelseledamöter: Fredrik Gullbrantz (ordförande) Pierre Syrén (vice ordförande) Lars Eriksson Ulrika Winblad Felix Marninger Rune Ohlsson Erik Ekman

KUNGÄLV energi

		Lekmannarevisor, ordinarie: Anita Dentén Krister Jildén Suppleanter: Björn Brogren Göran Johansson Noterades att Ledarna och Vision till arbetstagarrepresentanter i styrelsen valt: Ordinarie: Axel Strandberg, Ledarna Jörgen Söderström, Vision Suppleanter: Marcus Fransson, SEKO Jeanette Daun Söderström, Vision Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.
§ 10	**Fastställande av arvoden åt styrelsen, revisorer, revisorssuppleant och lekmannarevisorer med suppleanter**	Enligt kommunfullmäktiges beslut gällande arvodesreglementet samt bilaga 1, KS2024/1961 från den 3 oktober 2024, utgår arvoden enligt följande: Bolagsstämman för Kungälv Energimarknad AB beslutade att arvoden och ersättningar enligt nedan ska gälla; Till styrelseledamot samt lekmannarevisor i Kungälv Energimarknad AB utgår timarvode. Inget specifikt arvode utöver timarvode utgår för Kungälv Energimarknad AB. Arvodet till styrelsen från Kungälv Energi AB omfattar både arbetet i Kungälv Energi AB samt Kungälv Energimarknad AB. Stämman fastställer att arvoden utgår enligt ovanstående. Arvode till externa revisorer utgår enligt avtal.
§ 11	**Val av auktoriserad revisor**	Till revisor för perioden 2025 – 2026 är följande vald: Stämman beslutade att välja KPMG AB, org.nr. 556043-4465 (”KPMG”). Förutsatt att den planerade verksamhetsöverlåtelsen mellan KPMG och KPMG Novo Revision, skatt och rådgivning i Sverige AB, org.nr. 559480-5169 (”KPMG Novo”) (”Transaktionen”) sker, beslutar stämman att utse KPMG Novo till ny revisor med Kristoffer Bodin som huvudansvarig revisor, från och med dagen då Transaktionen genomförs. Om Transaktionen inte genomförs ska nuvarande revisor kvarstå. Stämman noterar val av auktoriserad revisor.

KUNGÄLV energi

§ 12	**Annat ärende**	Inget annat ärende.
§ 13	**Mötet avslutas**	Samtliga beslut fattades enhälligt.
	Vid protokollet:	Ordförande: Justeras:
	Marie Streifert	Daniel Tengvall Fredrik Gullbrantz

KUNGÄLV energi

Protokoll – Årsstämma Kungälv Närenergi AB

Datum **Onsdag 18 juni 2025, klockan 10:50-11:00**

Plats **Carlstensrummet plan 2, Stadshuset i Kungälv**

Närvarande

Daniel Tengvall som befullmäktigat ombud för AB Kongahälla

Antal aktier och röster	200 000
Summa	200 000

Övriga deltagare:

Anders Holmensköld
Fredrik Gullbrantz
Gun-Marie Daun
Axel Strandberg
Marie Streifert
Sara Flyström
Göran Johansson
Lars Andersson
Miguel Odhner
Pia Jakobsson

KUNGÄLV energi

§ 1	**Öppning av stämman**	Fredrik Gullbrantz öppnar stämman.
§ 2	**Val av mötesordförande**	Daniel Tengvall utses till ordförande för stämman.
§ 3	**Upprättande och godkännande av röstlängd**	Ovanstående förteckning över närvarande aktieägare fastställs som röstlängd.
§ 4	**Val av justerare**	Daniel Tengvall utses att jämte ordförande justera protokollet. Marie Streifert utses till sekreterare.
§ 5	**Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad**	Då samtliga aktieägare är representerade förklaras stämman behörig. Stämman konstaterade att kallelse skett i enlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen i övrigt. Årsstämman hålls i juni månad, vilket avviker från bolagsordningens föreskrift om att stämman ska hållas före utgången av maj. Förseningen beror på att kommunfullmäktige återremitterade årsredovisningen, vilket fördröjde möjligheten att hålla stämman. Stämman anses därmed behörigen sammankallad.
§ 6	**Godkännande av dagordning**	Inga tillkommande eller utgående ärenden. Dagordningen fastställs.
§ 7	**Framläggande av årsredovisningen, revisionsberättelsen och lekmannarevisorernas granskningsrapport**	Årsredovisning, revisionsberättelse samt lekmannarevisorernas granskningsrapport för tiden 2024-01-01 – 2024-12-31 gås gemensamt igenom. Stämman antecknar informationen.
§ 8	**Beslut om resultaträkning och balansräkning, disposition och ansvarsfrihet**	Stämman beslutar att: a. fastställa den i årsredovisningen intagna balans- och resultaträkningen per 2024-12-31. b. årets vinst är 383 884 kr. Totalt överföres 4 963 320 kr i ny räkning. c. i enlighet med revisorns förslag, bevilja ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören för den tid som årsredovisningen omfattar.
§ 9	**Notera kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer**	För perioden från och med årsstämma 2025 fram till årsstämma efter val 2026 har kommunfullmäktige i Kungälv valt till: Ordinarie styrelseledamöter: Fredrik Gullbrantz (ordförande) Pierre Syrén (vice ordförande) Lars Eriksson Ulrika Winblad Felix Marninger Rune Ohlsson

		Erik Ekman Lekmannarevisorer, ordinarie: Anita Dentén Krister Jildén Suppleanter: Björn Brogren Göran Johansson Noterades att Ledarna och Vision till arbetstagarrepresentanter i styrelsen valt: Ordinarie: Axel Strandberg, Ledarna Jörgen Söderström, Vision Suppleanter: Marcus Fransson, SEKO Jeanette Daun Söderström, Vision Stämman noterar kommunfullmäktiges val av styrelseledamöter och lekmannarevisorer.
§ 10	**Fastställande av arvoden åt styrelsen, revisorer, revisorssuppleant och lekmannarevisorer med suppleanter**	Enligt kommunfullmäktiges beslut gällande arvodesreglementet samt bilaga 1, KS2024/1961 från den 3 oktober 2024, utgår arvoden enligt följande: Bolagsstämman för Kungälv Närenergi AB beslutade att arvoden och ersättningar enligt nedan ska gälla; Till styrelseledamot samt lekmannarevisor i Kungälv Närenergi AB utgår timarvode. Inget specifikt arvode utöver timarvode utgår för Kungälv Närenergi AB. Arvodet till styrelsen från Kungälv Energi AB omfattar både arbetet i Kungälv Energi AB samt Kungälv Närenergi AB. Stämman fastställer att arvoden utgår enligt ovanstående. Arvode till externa revisorer utgår enligt avtal.
§ 11	**Val av auktoriserad revisor**	Till revisor för perioden 2025 – 2026 är följande vald: Stämman beslutade att välja KPMG AB, org.nr. 556043-4465 (”KPMG”). Förutsatt att den planerade verksamhetsöverlåtelsen mellan KPMG och KPMG Novo Revision, skatt och rådgivning i Sverige AB, org.nr. 559480-5169 (”KPMG Novo”) (”Transaktionen”) sker, beslutar stämman att utse KPMG Novo till ny revisor med Kristoffer Bodin som huvudansvarig revisor, från och med dagen då Transaktionen genomförs. Om Transaktionen inte genomförs ska nuvarande revisor kvarstå. Stämman noterar val av auktoriserad revisor.

KUNGÄLV energi

§ 12	**Annat ärende**	Inget annat ärende.
§ 13	**Mötet avslutas**	Samtliga beslut fattades enhälligt.
	Vid protokollet:	Ordförande: Justeras:
	Marie Streifert	Daniel Tengvall Fredrik Gullbrantz

Sammanfattade rekommendationer efter dataskyddsombudens besök

Dataskyddsombuden har den 16 maj 2025 besökt Kungälvs kommun med representanter för förvaltningarna för kommunstyrelsen, socialnämnden och utbildningsnämnden för att under en heldag föra dialog och granska hur verksamheten i sitt arbete följer EU:s dataskyddsförordning (GDPR) och eventuell annan tillämplig dataskyddslagstiftning.

Dataskyddsombuden har under dagen lämnat muntlig återkoppling med rekommendationer för det som resonerats om. Nedan följer en skriftlig sammanfattning över det som avhandlats samt de viktigaste och mer centrala rekommendationerna. Via de bifogade länkarna finns ytterligare information och vägledning.

Behandlingsregister

Myndigheter har en skyldighet enligt artikel 30 GDPR att föra register över de personuppgiftsbehandlingar som sker. Det är också reglerat vilka uppgifter som ska finnas med i behandlingsregistret. Myndigheter har även en skyldighet att informera de registrerade om behandling av personuppgifter vilket följer av artikel 5 samt artikel 13 och 14 GDPR. På Integritetsskyddsmyndighetens (IMY) hemsida finns närmare information och vägledning om vad dessa skyldigheter innebär.

Anledningen att punkten tas med under denna kontroll är att det finns en korrelation mellan behandlingarna identifierade i registret och konsekvensbedömningsarbetet. Med ett väl dokumenterat behandlingsregister har personuppgiftsansvariga myndigheter goda förutsättningar att få med sig väsentlig information vidare in i konsekvensbedömningsarbetet.

Personuppgifter får behandlas om det finns en tillämplig rättslig grund i GDPR. För myndigheter rör det sig främst om att behandlingen ska vara nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse eller för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller myndighetsutövning. Utöver rättslig grund behöver även de grundläggande principerna i GDPR vara uppfyllda.

Dataskyddsombuden har vid tidigare granskningar påtalat vikten av att upprätta behandlingsregister och ringa in personuppgiftsbehandlingar

utifrån de kommunala uppdragen som ryms inom den kommunala kompetensen. Detta har kommunen tydligt visat är ambitionen. Vi ser dock att det kvarstår en del arbete för att nå dit.

https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/fora-register-over-behandling/

Rekommendationer

- Kommunen rekommenderas att prioritera det vidare arbetet med att uppdatera och arbeta om förvaltningarnas behandlingsregister. Behandlingsregistret är och ska vara kärnan och grunden i dataskyddsarbetet och är därför en väsentlig del i att visa på att myndigheten lever upp till dataskyddsförordnings krav. Utgå från de myndighetsuppdrag som finns inom nämndens ansvarsområde, ringa in de processer som sker inom uppdragen och identifiera den/de personuppgiftsbehandlingar som sker i processerna. Var noggrann och tydlig i beskrivningen av behandlingen. Det som dokumenteras i behandlingsregistret kommer senare att kunna användas när ni exempelvis ska informera de registrerade om behandlingen, när ni upprättar PUB-avtal och genomför konsekvensbedömningar.

- Identifiera korrekt rättslig grund för de olika personuppgiftsbehandlingarna. Ta som utgångspunkt och ringa in behandlingarna på så sätt att varje identifierad behandling endast lutar sig mot en rättslig grund. Stöter ni på processer och behandlingar där delar av behandlingen exempelvis baserar sig på rättslig förpliktelse och resterande baserar sig på allmänt intresse bör i så fall behandlingarna brytas ut i två separata processer och behandlingar i registret.

- För arbetet med behandlingsregistret behöver förvaltningarna avsätta tillräckligt med resurser så att de tjänstepersoner som förväntas utföra arbetet också ges tid och förutsättningar att genomföra och nå i mål med uppdraget. Det är en viktig del för att kommunen ska kunna ta sig vidare och börja arbeta systematiskt med dataskyddsfrågor. Ta fram en projektplan och sätt en tidsplan. Det är också lämpligt att förvaltningens olika verksamheter deltar i arbete med att identifiera sina processer. Det är i verksamheten som kunskapen finns om exempelvis de olika processerna och sektorsspecifik lagstiftning vilket gör att de behöver vara aktivt involverade. De olika verksamheterna får då också en förståelse för

dataskyddsarbetet med behandlingsregistret vilket gör att det även förankras på verksamhetsnivå.

Styrdokument, processer och mallar gällande tröskelanalys och konsekvensbedömning

I artikel 35 och 36 GDPR anges de krav som ställs på en konsekvensbedömning och i arbetet med att genomföra en konsekvensbedömning är det viktigt att alla punkter och steg tas i beaktande och bedöms. För en rättssäker och enhetlig hantering är det därför lämpligt att kommunens förvaltningar arbetar utifrån en kvalitetssäkrad och fastställd metod. Det kan exempelvis vara en framtagen och allmänt vedertagen mall eller ett upphandlat IT-verktyg med olika stödmaterial till hjälp.

Integritetsskyddmyndigheten (IMY) har nyligen tagit fram och publicerat två mallar till stöd för arbetet, en mall för tröskelanalys och en för konsekvensbedömning, som finns tillgängliga på deras hemsida. Där finns också två vägledningar, en praktisk guide och en rättslig vägledning. Dataskyddsombudet rekommenderar att dessa mallar och vägledningar används i kommunens konsekvensbedömningsarbete, i sin helhet eller som förlaga och utgångspunkt. Det behöver särskilt poängteras att vägledningen, den praktiska guiden, både behöver läsas innan arbetet påbörjas och parallellt under arbetets gång, för förståelse i vad som ska göras.

Läs mer om IMY:s mallar med vägledning och rättsligt stöd här.

Vägledning vid konsekvensbedömning enligt GDPR | IMY

Under samtalet visade det sig att kommunen har en del styrande dokument rörande dataskydd. Kommunen har en tämligen tydlig beskrivning över de olika roller och anger var i verksamheten specifikt dataskyddsarbete ska utövas. Detta ses som positivt och är något kommunen kan använda inte minst i det läget där verksamheten nu står med ett gediget uppdrag att utveckla respektive nämnds behandlingsregister. Kommunen har också en inarbetad metod för att ta sig an konskevensbedömningsarbetet, Dock kan det finnas en poäng att nu utvärdera om det är mer fördelaktigt att gå över till IMY:s nya metod detta för att denna metod högst troligt kommer bli bransch standard i framtiden.

Rekommendationer

- Gör en översyn av de styrdokument och mallar som kommunen använder vid tröskelanalyser och konsekvensbedömningar för att säkerställa att de uppfyller GDPRs krav. Använd gärna de mallar och vägledningar som IMY tagit fram eftersom de mest troligt kommer att utgöra en branschstandard för myndigheter framöver. De kan användas i sin helhet eller som förlaga och utgångspunkt. De måste dock anpassas utifrån kommunens specifika förutsättningar och organisation.

- Inför arbetet med en konsekvensbedömning är det mycket viktigt och centralt att de som ska delta i arbetet läser igenom och sätter sig in i vad som ska göras i de olika arbetsstegen. I första hand den praktiska guiden men även det rättsliga stödet. När arbetsgruppen sedan under arbetets gång stöter på specifika frågor som vägledningarna eller instruktionerna i mallarna inte ger svar på, kan dataskyddsombuden kontaktas för rådgivning. För att dataskyddsombuden ska kunna ge konstruktiv återkoppling på kommunernas konsekvensbedömningar behöver de vara väl genomarbetade och hålla en god kvalitet.

Tröskelanalyser och konsekvensbedömningar

Enligt artikel 35 har den som är personuppgiftsansvarig en skyldighet att genomföra en konsekvensbedömning inför sådana personuppgiftsbehandlingar som sannolikt leder till hög risk för registrerads rättigheter och friheter. En väl genomförd konsekvensbedömningen är ett effektivt verktyg för kommunen att identifiera och bedöma de risker som behandlingen innebär för att sedan vidta lämpliga åtgärder för att minimera och helst eliminera riskerna. Den utgör även ett bra underlag för uppföljning och underlag för att visa på hur ansvarig lever upp till dataskyddsförordningens krav, dvs uppfyller ansvarsskyldigheten.

I sammanhanget behöver nämnas att arbetet med att genomföra en konsekvensbedömning utifrån dataskyddsförordningens krav inte ska förväxlas eller sammanblandas med arbetet med en risk-och sårbarhetsanalys inom området för informationssäkerhet. Inom ramen för en konsekvensbedömning är det risker i förhållande till den enskildes personliga integritet som står i fokus och som ska bedömas, främst vad gäller personuppgiftsbehandling. Där risker efter vidtagna åtgärder eliminerats så att behandlingen är möjlig att utföra i enlighet med dataskyddsförordningen. I informationssäkerhetsarbetet är fokus i stället

all information och att reducera risker, minska sårbarhet och förbättrar förmågan att förebygga, motstå och hantera kriser vid extraordinära händelser. I det arbetet finns en viss s.k. riskaptit vilket inte finns inom dataskydd.

Arbetet med att kartlägga vilka personuppgiftsbehandlingar som kräver en konsekvensbedömning kan med fördel genomföras parallellt med arbetet med att identifiera behandlingarna i behandlingsregistret. I sammanhanget bör nämnas att det kan vara en fördel att det finns en framtagen kommungemensam strategi eftersom arbetsprocessen bör vara likartad i hela kommunen.

För vissa personuppgiftsbehandlingar finns en skyldighet att genomföra en konsekvensbedömning. På Integritetsskyddsmyndighetens hemsida finns en förteckning över olika typer av behandlingar och processer som klargör när en konsekvensbedömning måste göras.

För ett effektivt och kvalitativt konsekvensbedömningsarbete är det bra att säkerställa att rätt kompetenser finns med i arbetsprocessen. Dataskyddsombuden rekommenderar att flera olika kompetenser deltar i konsekvensbedömningsarbetet såsom kommunjurist, IT-tekniker, arkivarie, dataskyddssamordnare, informationssäkerhetsansvarig och även verksamhetsnära personal, vilka var för sig kan bidra med sina kompetenser i att bedöma de olika delarna. Den verksamhetsnära personalen är de som kan redogöra för arbetsmetoder och processer samt har förmåga att känna igen och identifiera möjliga risker. Dataskyddsombudet ska också vara delaktig i konsekvensbedömningsarbetet för att löpande ge information och råd i specifika frågor och lämna rekommendationer.

Inför besöket hade verksamheten skickat in ett flertal genomförda konsekvensbedömningar. Dessa tog sikte på it verktyg eller teknik som används i verksamheten. Dataskyddsombuden rekommenderar verksamheten att i framtiden istället ta sikte på verksamhetens processer/uppdrag. Alltså de behandlingar som identifieras i behandlingsregistret. På så vis får man bedömningar satta mer i sitt sammanhang. IT verktyg har i sig inga egna ändamål utan fungerar som hjälpmedel för att kommunen ska klara sina uppdrag. Därför är det viktigt att inte glömma bort ändamålen med personuppgiftsbehandlingarna i konsekvensbedömningarna vilket lätt sker när fokus hamnar på funktionaliteten i it verktygen eller speciell teknik.

Rekommendationer

- I förvaltningens behandlingsregister redovisas de olika personuppgiftsbehandlingarna. Genomför en inventering av de olika personuppgiftsbehandlingarna i behandlingsregistret för att identifiera och få klarlagt vilka av behandlingarna som kräver en konsekvensbedömning. Detta görs genom att tröskelanalyser för att utröna om en konsekvensbedömning behöver genomföras.

- Ta fram en strategi för det väntande konsekvensbedömningsarbetet för att komma vidare i arbetet. Kartlägg även vilka kompetenser förvaltningen anser sig vara i behov av i konskevensbedömningsarbetet.

- Genomför en tröskelanalys kopplad till varje behandling som myndigheten har identifierat i sitt behandlingsregister. En tröskelanalys är en dokumenterad bedömning som klargör om det finns behov av att göra en konsekvensbedömning.

- Identifiera och bedöm vilka behandlingar i behandlingsregistret som kräver en konsekvensbedömning. Använd gärna den förteckning som IMY tagit fram till stöd för bedömningarna och prioritera dessa.

- Ta fram en tidsplan för att genomför konsekvensbedömningar för de personuppgiftsbehandlingar som kräver det och genomför sedan konsekvensbedömningarna.

(I korthet innebär det för myndigheterna att vara förutseende, skydda människors fri- och rättigheter och minimera riskerna vid sådana behandlingar av personuppgifter som innebär en hög risk.

Det handlar också om att myndigheter redan i inköp- och upphandlingsfasen behöver beakta och göra bedömningar utifrån dataskydd för en senare kravställning mot leverantörer.)

Läs mer på IMY:s hemsida om när en konsekvensbedömning behöver genomföras.

https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/konsekvensbedomningar-och-forhandssamrad/

Beslutsbefogenhet, revidering och uppföljning av tröskelanalys och konsekvensbedömning

En konsekvensbedömning med personuppgiftsbehandling är en pågående process och det är därför av central betydelse att se över och kontinuerligt följa upp genomförda konsekvensbedömningar.

En konsekvensbedömning är ett av flera sätt att skapa förståelse för och beakta GDPR med angränsande dataskyddslagstiftning, och då särskilt de grundläggande principerna som framgår av artikel 5 i GDPR. Det är också ett verktyg för att säkerställa och visa på en säker, rimlig och lagenlig hantering av personuppgifter. Läs vidare om de grundläggande principerna här.

https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/grundlaggande-principer/

Under denna punkt förklarade verksamheten att man har för ambition att utvärdera de riktlinjer och arbetssätt som kommunen har kopplade till dataskyddsarbetet. I denna utvärdering ingår även att ta fram en tydlig modell för förankring. Detta ses som positivt.

Rekommendationer

- Förvaltningen bör bygga in i verksamhetens rutiner och olika processer att med jämna mellanrum följa upp tröskelanalyser och konsekvensbedömningar bland annat för att säkerställa att behandlingen är förenlig med de grundläggande principerna och uppfyller de krav som ställs utifrån GDPR. Det kan exempelvis handla om förebyggande åtgärder eller att se över anställdas behörigheter så att endast den/de handläggare som behöver tillgång till uppgifterna för att utföra sitt arbete har tillgång till dem.

- Ta fram rutiner och effektiva metoder för uppföljning och kontroll av konsekvensbedömningar.

- Ta fram en fastställd process för förankring i organisationen. Bedöm och säkerställ att beslutsbefogenhet för de olika delarna i processen för tröskelanalys och konsekvensbedömning sker på lämplig beslutsnivå och att det anges i delegationsordningen.

En stabil dataskyddsorganisation

Kommunen bör också utreda, bedöma och säkerställa så att det finns en tillräcklig lokal dataskyddsorganisation för respektive nämndområde med förmåga och resurser att utföra de uppgifter som åligger nämnden så som personuppgiftsansvarig. I kommunen finns en central dataskyddsorganisation som driver det övergripande och strategiska dataskyddsarbetet. Detta görs exempelvis genom att tillhandahålla specialistkompetenser, olika systemstöd och mallar samt att ta fram gemensamma styrdokument såsom policys och riktlinjer. Därutöver behöver det för varje nämndområde parallellt finnas en lokal dataskyddsorganisation som kan hantera de nämndspecifika dataskyddsfrågorna och dataskyddsarbetet, exempelvis en lokal dataskyddsamordnare och även kontaktpersoner med ett dataskyddsuppdrag ute i de olika verksamheterna efter behov. Det är viktigt att nämnden med sin förvaltning noggrant ser över behovet och gör en bedömning för en robust dataskyddsorganisation med förmåga att leva upp till dataskyddslagstiftningens krav. Dokumentera och argumentera för era ställningstaganden. Detta är något som dataskyddsombuden sett att fler och fler verksamheter aktivt arbetat med. En proaktiv, systematisk och strategisk arbetsmodell för dataskyddsarbetet hjälper verksamheter att prioritera insatser och bidrar starkt till ökad förmåga av regelefterlevnad.

Dataskyddsombuden vill avslutningsvis tacka förvaltningen för en givande och strukturerad dag med många bra samtal och diskussioner gällande dataskyddsfrågorna samt information om de olika verksamheterna och det pågående dataskyddsarbetet.

Malin Ericsson & Johan Göthberg

Dataskyddsombud

Protokoll 4, styrelsesammanträde

AB Kongahälla

Sammanträdesdatum 2025-06-18

org.nr 556022-8404

Plats	Stadshuset, Ytterbyvägen 2, plan 2 Carlstensrummet	
Tid	Onsdagen den 18 juni 2025, klockan 15:30-16.50	
Beslutande	Miguel Odhner	Ordförande
	Anders Holmensköld	1:e vice ordförande §§ 32-38
	Gun-Marie Daun	2:e vice ordförande
	Fredrik Gullbrantz	
	Thomas Loong	
Frånvarande	Pierre Syrén	
	Mikael Malm	

Sekreterare Sara Flytström — Paragraf §§ 32 - 40

Sara Flytström (30 juni 2025 09:02 GMT+2)

Sara Flytström

Ordförande Miguel Odhner

Miguel Odhner (27 juni 2025 16:07 GMT+2)

Miguel Odhner

Justerande Gun-Marie Daun

Gun-Marie Daun (27 juni 2025 14:13 GMT+2)

Gun-Marie Daun

Övriga deltagare	Pia Jakobsson	TF VD AB Kongahälla §§ 32–37, 39–40
	Christina Gunnesby	TF enhetschef ekonomi och kvalitet §§ 32–37, 39–40
	Charlie Larsson	Utvecklingsledare §§ 32-37

Protokoll

Sammanträdesdatum 2025-06-18

§32 Val av justerare

Gun-Marie Daun utses att jämte ordföranden justera protokollet.

§33 Tillkommande och utgående ärenden

Tillkommande ärende:
- VD-rekrytering

Dagordningen fastställs.

§34 Föregående mötesprotokoll

Styrelsen antecknar föregående mötesprotokoll och lägger det till handlingarna.

§35 T1 2025

Styrelsen gick tillsammans med koncernen igenom T1 på bolagsinformationen.

Styrelsen antecknar T1-rapport 2025.

§36 Statusrapport – aktuellt i koncernen

Pia Jakobsson, TF VD, går igenom aktuellt arbete i koncernen och AB Kongahällas dotterbolag:

Kungälv Energi:
- Drift av verksamhet fungerar stabilt – inga avvikelser eller avbrott
- Lågkonjunktur märks av genom få nya anslutningar till näten
- Positiv trend av utfall i medarbetarenkät

Bokab:
- Arbetar med följande projekt: Kareby E6, Rollsbo 3.0, Dammbergen, Kärna, Rollsbo Västerhöjd, Norra Kyrkbäcken (Bovieran och GBJ), Åseberget, Arntorp
- Detaljplanearbetet i Rollsbo
- Samråd i Dammbergen
- Inköp av mark i Kärna

Kungälv Arena:
- Projektet bygga arenaområdet
- Spadtag genomfört och markarbeten inledda
- Berör KAAB, VA-kollektivet, Kungälv Energi, och kommunen – viktigt att hålla isär de olika ekonomierna
- Uppbyggnad av bolaget i tex
- Markanvisnings avtalet

ABK:
Gemensam översyn av struktur för samordning
- Strategiska frågor – inventering av vilka område vi kan arbeta vidare med och vilka vi redan gör idag

Uppdrag i verksamhetsplanen och från bolagsdialog
- Agenda 2030
- Digitalisering
- Trygghet och säkerhetsarbete – informationssäkerhetsfrågor

Systemfrågor och övriga administrativa tjänster

Protokoll

Sammanträdesdatum 2025-06-18

- Kungälv Energi – ekonomisystem, koncernredovisningssystem samt tjänster för aktiv och upphandling

Ekonomi
- Gemensamt arbetssätt
- Mallar
- Tydliggörande tidsplaner

Finansiell information
- Kungälv Energi omsatte lån 50 Mkr i april
- Inget behov av nyupplåning innan sommaren- investeringsprojekten något försenade
- Bokabs prognos fin - ingen upplåning 2025

Närvarande för dialog kring hur man arbetar med säkerhetsfrågor i Kungälv Arena AB som är ett nystartat bolag. I avtalet med Vestia har man en bilaga som bland annat stärker kontroll med underleverantörer.

Vidare för man dialog kring att vid inköp av mark behöver man lyfta frågan för dialog.

Styrelsen antecknar informationen.

§37 Styrelsearbete med riskanalys och intern kontroll

Charlie Larsson, utvecklingsledare, för tillsammans med styrelsen dialog om riskinventering för intern kontrollplan 2026.

Närvarande för dialog om att det behöver finnas en större aspekt av ekonomiska risker eftersom arenaprojektet växer. Moderbolaget har ett ansvar att vara informerade om dotterbolagens risker och att stödja bolagen i deras riskhantering.

Vidare för man dialog om att man behöver följa upp investeringar och dess intäkter. En risk är att intäktsredovisningar inte genomförs på korrekt sätt. Det ska inte granskas i detalj utan följas upp på helheten utifrån kommunfullmäktiges ramar.

Vidare tar man även upp vikten av förändringar i omvärlden vilket ökar vikten av krisberedskap, informationssäkerhet, information och kommunikation både till ägarna och utåt, risken att koncernen upplevs som sluten och kostsam samt vikten av bolagens varumärke och förtroendet från medborgarna.

Närvarande för även dialog om att riskerna felaktig och bristfällig information till styrelsen och styrelsen/ledningen får inte information om nya lagar och bestämmelser i tid, är centralt i hela koncernen och bör vara en del av intern kontroll 2026.

Styrelsen antecknar informationen.

§38 VD-rekrytering

Styrelsen går igenom dialogen från föregående möte.

Protokoll

Sammanträdesdatum 2025-06-18

Ordförande informerar om att man inte tagit fram ett avtal för VD än, men att arbetet pågår.

Förslaget är att Pia Jakobsson ska vara anställd på 30% som VD i AB Kongahälla.

Styrelsen beslutar att ordförande får tillsammans med 1:e och 2:e vice ordförande i uppdrag att ta fram ett nytt avtal alternativt förlänga det befintliga avtalet.

§39 Övrigt

Pia Jakobsson informerar om alternativen kring utbildningen med styrelseakademien.

Styrelseakademin har tagit fram två förslag:

1. Certifieringsutbildning med sluten grupp om 20 personer – 2 heldagar och tentamen
2. Vidareutbildning utifrån styrelsens tidigare utbildning 2024 – 1 heldag

Närvarande för dialog om att alla i styrelsen bör ha en certifiering.

Styrelsen beslutar att VD får i uppdrag att se över datum under hösten för certifieringsutbildning med sluten grupp om 20 personer. Utbildningen är till för samtliga ledamöter i koncernen och tjänstepersoner i mån av plats.

§40 Mötet avslutas

Ordförande förklarar mötet avslutat.

Protokoll styrelsemöte ABK 2025-06-18

Slutgiltig revideringsrapport 2025-06-30

Skapad:	2025-06-27
Av:	Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
Status:	Signerat
Transaktions-ID:	CBJCHBCAABAAHu5g3ckoQqfFV1VZkcnZ8qdzgMs9_qXv

”Protokoll styrelsemöte ABK 2025-06-18” – historik

Dokumentet skapades av Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
2025-06-27 - 12:07:13 GMT

Dokumentet skickades med e-post till miguel.odhner@kungalv.se för signering
2025-06-27 - 12:07:17 GMT

Dokumentet skickades med e-post till gun-marie.daun@kungalv.se för signering
2025-06-27 - 12:07:18 GMT

Dokumentet skickades med e-post till Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se) för signering
2025-06-27 - 12:07:18 GMT

E-postmeddelandet har visats av gun-marie.daun@kungalv.se
2025-06-27 - 12:11:53 GMT

Signerare gun-marie.daun@kungalv.se angav namnet Gun-Marie Daun vid signering
2025-06-27 - 12:13:34 GMT

Dokumentet har e-signerats av Gun-Marie Daun (gun-marie.daun@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-27 - 12:13:36 GMT – Tidskälla: server

E-postmeddelandet har visats av miguel.odhner@kungalv.se
2025-06-27 - 14:07:07 GMT

Signerare miguel.odhner@kungalv.se angav namnet Miguel Odhner vid signering
2025-06-27 - 14:07:44 GMT

Dokumentet har e-signerats av Miguel Odhner (miguel.odhner@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-27 - 14:07:46 GMT – Tidskälla: server

Dokumentet har e-signerats av Sara Flytström (sara.flytstrom@kungalv.se)
Signaturdatum: 2025-06-30 - 07:02:13 GMT – Tidskälla: server

Adobe Acrobat Sign

Avtal har slutförts.

2025-06-30 - 07:02:13 GMT

Adobe Acrobat Sign

Bolagsdialog – 2020-06-18

- Lägesrapporter, Corona, internkontroll
- Vad innebär innevarande års budget, för arbete, avkastning osv
- Status koncernutredning

Miguel Odhner (S), kommunstyrelsens ordförande
Anders Holmensköld (M), 1:e vice ordförande i kommunstyrelsen
Ove Wiktorsson (C), ordförande utskottet för samhälle och utveckling
Jonas Andersson (S), ordförande ekonomiberedningen
Haleh Lindqvist, kommundirektör
Pia Jakobsson, ekonomichef
Anders Holm, sektorchef Samhälle och utveckling
Pia-Marie Parkrud, Bokab
Lars Pettersson, Bokab
Thomas Loong (L), Bokab – distans
Lennart Kristiansson, Bokab – distans
Camilla Solbacken, Kungälvsbostäder
Bettina Öster Tunberg, Kungälvsbostäder
Jane Bredin (M), Kungälvsbostäder
Hans Larsson-Ljungblad, Kungälvs Energi
Maria Malm, Kungälvs Energi
Fredrik Gullbrantz (S), Kungälvs Energi

Karolina Tolic, sekreterare

Kungälvsbostäder (”Stiftelsen”)

Covid-19

- Lägesrapporter har skickats varje vecka till kommundirektören
- Stiftelsen har vidtagit alla åtgärder och regler, vilket har fungerat väldigt bra och nästan hela verksamheten är igång som vanligt.
- Ingen i personalen har varit sjuk i Covid-19. Många arbetar hemifrån och framöver kommer man att anpassa arbetsformerna då detta sätt har fungerat bra.

- En hyresreduktion med 50 % för lokalhyresgäster har gjorts.
- Projektgruppen ”Omsorg i coronatider” anordnar bland annat olika aktiviteter för isolerade äldre, såsom sång och spelningar på gårdar. Även ett häfte med rabatter hos lokalhyresgästerna har tryckts för att stödja dessa företag.
- I dagsläget kan man inte säga exakt hur krisen har påverkat ekonomin, Kungälvsbostäder har sökt bidrag som ska, om de beviljas, täcka dessa förluster.

Riskbedömning och interkontroll –
En nulägesanalys görs årligen av styrelsen och ledningsgruppen. I denna uppdateras och graderas riskerna. Åtgärder som eventuellt krävs gås igenom och prioriteras.

- Hyressättning
- Kooperativ boendeform
- Bristfälligt underhåll
- IT-struktur är inte anpassad till dagens organisation
- Ekonomiska resurser
- Finansieringsrisk
- Intäktsbortfall lokaler

Utmaningar – Ojämn belastning och balans på grund av fastigheternas åldersstruktur – för många fastigheter är byggda mellan 1960-1979.

Tertialrapport 1

- 5 miljoner i resultat under april månad.
- Budget 17 miljoner kronor och prognos är 17 miljoner kronor.
- Intäkter på 4 miljoner kronor från lokalanpassning för tandläkare som är direktfakturerade.
- Kommer inte att ske en nyupplåning i år på grund av förseningar i stamrenoveringarna.
- Planerade avyttringar kommer att minska lånebehovet i framtiden.

Kungälvs energi

Tertialrapport 1

- 20 miljoner i resultat men prognosen ligger på 27 miljoner kronor.
- Då våren har varit varm har effekttariffen blivit lägre än beräknat.
- Intäkter för värme och vindkraft har varit lägre än prognostiserat.
- Elproduktionen har därmed varit låg i kombination med låga elpriser.
- Elcertifikat för miljövänliga elproduktion är lägre med cirka 1 miljon kronor. Kungälvs energi har även sålt hälften av sina utsläppsrättigheter för i år.
- Per april månad har investeringar på 46 miljoner kronor gjorts enligt planering.

- Kungälv energis elpriser är lägre än medelpriset i Sverige. Likaså gäller det priser för fjärrvärme.
- Panering för byggande av ny mottagningsstation och det så kallade Munkegärdeverket, vilket är planerat att sättas i drift 2023.
- Kungälvs kommuns politiker har gett uppdrag gällande möjligheten att införa så kallade Wifi-zoner i Kungälv. Just nu sker en förstudie där ett antal problem belyses. Kommer att finns behov av ytterligare diskussioner om tydliga nål och syften.

Internkontroll

- Interkontrollplan uppdateras minst årligen och Kungälvs energi utgår från en egen mall. Detta tas bland annat upp på strategidagarna med styrelsen.
- Finns ett antal obligatoriska riskbedömningar som måste upprättas, som i sin tur skickas till statliga myndigheter.
- Bland annat fokuserar interkontrollplanen på attestinstruktion, reparationer och underhåll.
- KPMG har inte inkommit med några förbättringspunkter på detta de två åren sedan de anlitats.

Corona

- Halva personalstyrkan arbetar hemma och halva på plats.
- För att upprätthålla en positiv stämning kommer det att anordnas en kickoff 28 augusti. Grupper om 8 personer kommer att träffas i olika delar av Kungälv för att sedan digitalt koppla upp sig i helgrupp.

Bokab

Corona

- Det har varit ett antal anställda som varit sjuka.
- En del av styrelsens medlemmar är med på distans, till exempel via Teams.
- Finns en oro hur arbetslöshet i pandemins spår kommer att påverka Bokabs verksamhetsområden.
- Nybyggnation skapar nya arbetstillfällen i flera led och etapper, pågående arbete med att köpa ny mark, men detta styrs av Kungälvs översiktsplan.

T1

- Ännu finns ingen prognos gjord. Budgeten för 2020 är 213 000 kronor.
- Resultatet i april är cirka 1 miljon kronor.
- Balansräkning har gåtts genom av revisorer
- Investeringar och lånebehov - ett antal projekt är i pipeline som prognostiseras kommer att behöva nya lån. Detta kommer dock att ske när exploateringarna startar till hösten.

Interkontroll

- Interkontrollplanen består av internkontroll och riskanalys.
- 7-8 punkter har valts ut som viktigast. I interkontrollplanen finns ett antal uppföljningstillfällen som stäms av och signeras av kontrollansvarig.
- En ny affärsplan har upprättats under ett extrainsatt styrelsemöte.
- Denna innehåller numera internkontrollplanen och riskanalysen.

Kommunen

T1

- Stora osäkerheter i första tertialrapporten som innehåller prognos för hela året.

- Startat upp måluppföljningsarbete och nulägesrapporter för politiska uppdrag från både kommunstyrelsen och kommunfullmäktige.
- Skatteunderlagsprognos har inkommit från SKR (som de i är kallar för scenario istället för prognos) där den tänkbara utvecklingen visar på minskade skatteintäkter.
- Regeringen har aviserat ett antal statsbidrag - generella statsbidrag om ca 70,2 miljoner under 2020 och 38,8 miljoner 2021.
- Kommer att komma en gemensam puckel för lånebehov 2022 - 2023 för kommunen och bolagen.

Revidering av ägardirektiv

- Ekonomiberedningen har påbörjat arbetet med att at fram förslag på reviderade ägardirektiv för bolagen.
- Datumförslag för dialoger kring ägardirektiv kommer att komma, målet är att synka dessa med styrelsernas möten under hösten.

Koncernutredningen

- Den politiska majoriteten i Kungälvs kommun har tagit ett omtag kring hur kommunen arbetar ihop med sina bolag och Kungälvsbostäder, hur ämnet koncernbildning ska hanteras och vikten av rätt förutsättningar och samtal där alla partier är delaktiga.
- Målet med dialogerna är att diskutera olika tankar kring koncernbildning, vad det r som funkar idag, det som inte funkar och hur denna fråga ser ut från bolagens synvinkel. Det ska innebära en ömsesidig lönsamhet och ge de kommunala bolagen en ökad möjlighet att växa.
- Kommundirektören har haft dialog med bolagens och stiftelsens VD:ar med uppbackning av specialiserade jurister. Samtalen mynnade ut i att fokus framöver bör vara på att släta ut skattemässiga frågor. För detta upphandlades konsultfirman EY som har tagit fram ett PM som ska redovisas för kommundirektören och VD:arna under sommaren.
- Fortsatta dialoger kommer att hållas till hösten, förslag på datum visas och målet är att kommunfullmäktige ska fatta ett inriktningsbeslut om koncernbildning den 5 november.

Ledardag

Den 14 oktober hålls en ledardag med fortsatt arbete med att utarbeta en tillitsfull modern styrning, budget och mål

Bolagsinformation
2025-06-18, 08.00-10.00

Miguel Odhner – ordförande kommunstyrelsen, ordförande AB Kongahälla
Anders Holmensköld – 1:e vice ordförande kommunstyrelsen, 1:e vice ordförande AB Kongahälla
Gun-Marie Daun – 2:e vice ordförande kommunstyrelsen, 2:e vice ordförande AB Kongahälla
Daniel Tengvall – ordförande ekonomiberedningen
Eva Qvistgaard – vice ordförande ekonomiberedningen
Birgitta Jähnke – ordförande Kungälvsbostäder
Eva Irjasdotter Sjögren – vice ordförande Kungälvsbostäder
Jonas Andersson – Ordförande Utskottet för samhälle och utveckling
Greger Plannthin – vice ordförande Utskottet för samhälle och utveckling
Fredrik Gullbrantz – Ordförande Kungälv Energi, ledamot AB Kongahälla
Thomas Loong – vice ordförande Bokab, ledamot AB Kongahälla
Lars Pettersson – VD Bokab
Pia Jakobsson – TF VD AB Kongahälla
Åsa Berglie – TF VD Kungälv Arena AB
Christina Gunnesby – redovisningsansvarig Kungälvs kommun
Charlie Larsson – utvecklingsledare Kungälvs kommun
Linda Nygren – TF Kommundirektör
Hans Kristensson – TF VD Kungälvsbostäder
Camilla Solbacken – Ekonomichef Kungälvsbostäder
Lars Andersson – TF VD Kungälv Energi
Marie Streifert – Ekonomichef Kungälv Energi
Lena Arnfelt – Sektorchef trygghet och stöd

Sekreterare: Sara Flytström

Dagordning:

- *Intern kontroll – 10 min per bolag*
- *T1 – 10 min per bolag*
- *Arbetet med trygg och rättvis arbetsmiljö*

Miguel Odhner, ordförande AB Kongahälla och Kungälv Arena AB, hälsar alla välkomna och presenterar dagordningen.

Lars Andersson, TF VD Kungälv Energi, presenterar intern kontroll för Kungälv Energi (se bilaga 1):

- Risksammanställning uppdateras årligen via en systematisk process där varje ansvarsområde går igenom sina risker och resultat aggregeras, idag innehåller rikslistan på ledningsnivå 61 punkter
- Bland annat går man igenom att det finns ekonomiska och finansiella risker där konjunktur och väderlek ger minskad försäljningsvolym – vid varm väderlek minskar behovet av energi
- Styrelsen gör en riskanalys under varje höst – vid händelser som exempelvis pandemin kan man behöva göra vissa revideringar under året men det görs annars årligen. Intern kontrollplan fastställs av styrelsen varje december.
- Varje chef ansvarar för att uppdatera och säkerställa sin del av den interna kontrollen enligt delegerat ansvar

Lars Andersson, TF VD Kungälv Energi, presenterar T1 rapport (se bilaga 1):

- Bland annat går man igenom att inte så många som man trott har anslutit sig till nätet vilket har påverkat resultatet
- Planerade investeringar för 2025 har delvis skjutits upp till 2026, vilket påverkar det totala lånebehovet
- Pågående arbete: effektökning i Rollsbo (M9), Ny mottagningsstation M8, Arenaområdet Ytterby/Rollsbo, Projekt Björkås och Åseberget

Hans Kristensson, TF VD Kungälvsbostäder, presenterar intern kontroll (se bilaga 2):

- Styrelsen och ledningsgruppen har tillsammans årligen översyn och identifiering av risker. Ledningsgruppen identifierar sedan åtgärder för att motverka risker i internkontrollplan och där testning sker löpnade under året. Styrelsen är själva med i arbetet och får löpande information från ledningsgruppen.

Hans Kristensson, TF VD Kungälvsbostäder, presenterar T1 (se bilaga 2):

- Bland annat går man igenom väsentliga händelser: sålde Kyrka 2, anställt en ny VD, detaljplanearbete Fontin och Floraparken/blåsippan pågår, Visionsarbete tillsammans med kommunen avseende Sparven 1, Renoveringar i Fontin.
- Amortering pågår och kommer att öka under året för att minska räntekostnader

Lars Pettersson, VD BOKAB, presenterar intern kontroll:

- Styrelsen har strategidagar för att gå igenom intern kontroll och en översyn på riskerna. Styrelsen arbetar aktivt med intern kontroll.
- Bland annat tar man upp risken: Kriminella eller personer med koppling till kriminella vill köpa mark – åtgärden är att samtliga markförsäljningar ska kontrolleras och skickas till kommunen
- Tjänstepersonerna rapporterar vid eventuella bisysslor till styrelsen

Lars Petterson, VD BOKAB, presenterar T1 (se bilaga 3):

- Projekt som arbetats med under T1: Kareby E6, Rollsbo 3.0, Dammbergen, Kärna, Rollsbo Västerhöjd, Norra Kyrkbäcken (Bovieran och GBJ), Åseberget, Arntorp
- Prognosen är baserat på att de får sålt Bovieran och marken söder om Bovieran till GBJ i år, vilket är högst troligt att det kommer att ske. Man förväntas uppnå prognosen
- Prognosen är att vara skuldfri år 2030

Charlie Larsson, utvecklingsledare, presenterar AB Kongahällas och Kungälv Arena AB:s Intern kontroll (se bilaga 4):

- I båda bolagen arbetar styrelsen fram ett förslag till intern kontroll som sedan beslutas närmare årsskiftet
- Granskning av Kungälv Arena AB är schemalagt till hösten, då vissa kontroller omfattar tidsperiod till och med augusti, åtgärd om kommunikation är påbörjad
- Risker i Kungälv Arena AB:s plan 2025 är bland annat: felaktiga fakturor, felaktig/bristfällig information till styrelsen
- I AB Kongahälla är flertalet granskningar genomförda, kvarvarande är schemalagda till hösten
- Risker i AB Kongahällas plan 2025 är bland annat: Sekretesslagar och offentlighetsprincipen efterlevs inte, felaktig/bristfällig information till styrelsen
- Kungälv Arena AB:s riksinventering för 2026 sker tillsammans med styrelsen till hösten

- AB Kongahälla påbörjar riksinventeringen för 2026 under styrelsemötet på eftermiddagen
- Kungälvs kommun har riktlinjer gällande bisysslor för tjänstepersoner vilket även appliceras inom bolagen

Åsa Berglie, TF VD Kungälv Arena AB, presenterar T1 (se bilaga 5):

- Fokus har varit på uppstarten av arenabygget
- Kommunpersonalens arbete redovisas – externa kostnader tar bolaget direkt
- Hyresintäkter under året kommer att minska
- Det stora som händer i bolaget nu är Byggprojekt. Status på byggprojektet: dagvatten/groddammar söder om väg 168 klara, avetabelering staket sker inom kort, VA-arbeten, Anlägger byggvägar, Förbereder berg för spräninging

Vidare informerar man att styrelsen har en pågående diskussion kring kommande VD för bolaget efter årsskiftet då Åsa Berglie tillträder som sektorchef för samhällsbyggnad.

Pia Jakobsson, TF VD AB Kongahälla, presenterar T1:

- Man har tillsammans under våren arbetat med ett samarbete kring de strategiska frågor och uppdrag i verksamhetsplanen. Bland annat har man skapat gemensamma mallar för att bolagen ska ge en liknande bild under bolagsinformationen, lika så har men sett över digitalisering
- Områden som berörts under våren: Strategiska frågor och uppdrag i verksamhetsplanen, Agenda 2030, Digitalisering, Trygghet och säkerhetsarbete
- I prognosen är kostnaden för kommunens tjänstemän inräknad, något högre än budgeterat belopp

Miguel Odhner tackar alla bolag och dess presentationer av intern kontroll och T1.

Miguel Odhner, ordförande ABK, KAAB och kommunstyrelsen, och Lena Arnfelt, sektorchef trygghet och stöd, presenterar implementering av vision 2040 och ledord för Kungälvs kommun:

- På Bolagsinformationen den 2 december informerade man om visselblåsningen hösten 2024
- Kommunstyrelsen har haft flera dialoger tillsammans med Sven-Martin, konsult och delaktig i arbetet, och förvaltningsledningen kring arbetet med trygg och rättvis arbetsmiljö
- Arbetet handlar om hur arbetsmiljön, kulturen och relationen ska se ut i kommunen
- Arbetet har resulterat i framtagandet av Ledord och värderingar– Mod, Respekt och Medskapande
- Tillsammans med ledorden togs en sammanfattning av vision 2040 fram
- Nästa steg är hur verksamheterna kan applicera ledorden och visionen i deras arbete

Bolagen tar med sig hur dem kan förhålla sig till kommunfullmäktiges vision och värdering och har återkoppling på bolagsinformationen i höst.

Koncerndialog
2025-06-18, 13.00-14.00

Miguel Odhner – Ordförande AB Kongahälla
Anders Holsmsköld – 1:e vice ordförande AB Kongahälla
Gun-Marie Daun – 2:e vice ordförande AB Kongahälla
Lars Pettersson – VD BOKAB
Thomas Loong – Vice ordförande BOKAB
Pia Jakobsson – TF VD AB Kongahälla
Åsa Berglie – TF VD Kungälv Arena AB
Christina Gunnesby – TF enhetschef ekonomi och kvalitet

Sekreterare: Sara Flytström

Dagordning:

- *Fokus Bokab*

Lars Pettersson, VD Bokab, informerar om:

- Kärna utveckling – inköp av 20 Ha mark i kärna gjordes i samverkan med kommunen. Nu vill planavdelning föreslå politiken att ej bevilja plantillståndet vilket äventyrar köpet och utvecklingen av Kärna på lång sikt
- Lefstad behöver arbetas in i Översiktsplanen. Marken är väsentlig om Kärna ska kunna växa i framtiden. En sista utväg att är att man kan sälja av annan mark för att portföljen ska hålla, det kräver dock att det är mark som man vet att man inte vill använda i framtiden

Närvarande för dialog om att det är ett strategiskt markköp, och det är bra att föra dialog kopplat till översiktsplanen. Framöver är det dock viktigt att samordna markköp och att man har en tidig dialog inför köp av mark.

Vidare informerar Lars Petterson, VD Bokab, om:

- Prioriterade detaljplaner för småhus

Närvarande för dialog kring Tyfter, vilket kommunen inte gått vidare med, dock finns möjligheten att få vidare om man vill planlägga det. Arntorp är mer lämpligt för bebyggelse eftersom infrastrukturen redan finns på plats, till skillnad från Tyfter.

- Bokab behöver ha ett startbesked för Arntorp

Vidare informerar Lars Petterson, VD Bokab, om:

Planhandläggning:

- Möjlighet till snabbare handläggning finns och sker i andra kommuner
- Förslag att tillsätta en planprocessgrupp med medlemmar från politiken, förvaltning och bokab
- Exempelvis Dammbergen 6-7 år till samråd vilket tar resurser, ökade kostnader, ingen leverans

Närvarande för dialog om att man behöver se över arbetssätten och hur man använder resurserna. Inom vissa områden kan man arbete mer tillsammans och snabbare.

Kareby E6:

- Kräver mer kommunikation med Trafikverket
- Trafikverket menar på att det finns grodor och salamandrar på platsen
- Placeringen är för nära Rollsbomotet - Det finns krav på minsta avstånd mellan varje mot
- Bokabs förslag innebär 300 000 kvadrat mark

Kommunen har haft möte tillsammans med Trafikverket där man tydligt fått det redovisat att Bokabs förstahandsval är svårt att få till. För att komma vidare i arbetet behöver man först ha en diskussion med eventuella användare av marken.

Rollsbo 3.0:

- Förslag på att ta ut en planavgift i bygglovs-skedet
- Kommunen tar byggkostnaden
- 1b planerat gå ut på samråd

Dammbergen:

- Inkommit mycket synpunkter

VA-taxor:

- Förslag på ny taxa för verksamheter som drabbar företagare hårt. Lämnat ett förslag till förvaltningen att se över detta.

Bolagsinformation
2025-06-18

Marie Streifert & Lars Andersson
för Karin Almgren

Intern kontroll T1

KUNGÄLV energi

Risksammanställning

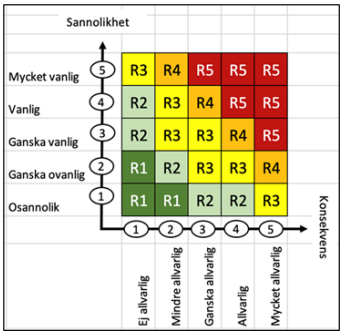
Risksammanställning uppdateras årligen, en systematisk process där varje AO går igenom sina risker och resultatet aggregeras. Idag innehåller risklistan på ledningsnivå 61 punkter.

Riskslag	Exempel
Ekonomiska och finansiella risker	Kundbetalningar uteblir, ökade kostnader, minskade intäkter, prisrisker, minskad försäljningsvolym, räntekänslighet, ny tariffstruktur, avbrottsersättning
Arbetsmiljörisker	Personskador och olyckor, hot och våld, negativ stress
Regelefterlevnads- och legala risker	Nya krav från myndigheter, oegentligheter
Verksamhetsrisker	Leveranssäkerhet och produktionsbortfall, kapacitetsbegränsningar, nyckel- och bristkompetenser, personskada, brand
Makrorisker	Klimatförändringar, korruption eller mutor, skredrisker, attentat/sabotage/terrorrisk
Miljörisker	Kemikalier, utsläpp av olja eller andra miljöfarliga ämnen
IT, digitalisering och cyberrisker	Dataintrång, haveri, bortfall av system
Marknads- och kundrisker	Efterfrågan på produkt eller tjänst minskar, kundnöjdhet minskar

Riskssammanställning Kungälv Energi

Fastställd i styrelsen : 2025-04-25

Nr	Riskgrupp	Risk	Orsak/kommentar	Riskreducerande åtgärder som vidtagits	Sannolikhet (1-5)	Konsekvens (1-5)	Faktor	Riskreducerande åtgärder som ska göras / kommentar
1.8	Ekonomiska och finansiella risker	Konjunktur och väderlek ger minska försäljningsvolym	Vid lågkonjunktur och varm väderlek minskar behovet av energi och hela Kungälv energis omsättning sjunker markant. Ny effekttariff på elnät.	Aktivt jobba med taxestrukturer, större andel fasta avgifter. Kostnadsriktig prismodell med fast intäktsdel som avspeglar fasta kostnader, och rörlig intäktsdel som avspeglar rörliga kostnader.	3	4	12	Vid uppdatering av prismodell för Värme införs mer dämpande mekanismer.
6.3	Marknads- och kundrisker	Lågt Nöjdkundindex	Negativ press, Sociala medier, höga priser, leveransproblem. Konkurrerande part som erbjuder billigare tjänster.		3	4	12	Se över och förbätra NKI-undersökning för att bättre förstå och förutse risken. Fortsätta hålla koll på marknaden och utveckla nya
7.2	Verksamhetsrisker	Kapacitetsbegränsingar	Begränsning av överföringsförmåga i normaldrift. Idag saknar vi verktyg för att bedöma sanolikhet då vi utgår ifrån historiska värden.	Lastprognoser för befintliga kunder och nya små kunder. Beräkningar vid anslutning av nya stora kunder.	3	4	12	Neka ansluting tills nätet är utbyggt. Avtala om begränsningar i förbrukning/produktion. Jobba med villkorade avtal.
7.6	Verksamhetsrisker	Ökade kostnader pga bortfall av produktionsenhet för Värme	haveri, olycka, skada	Årsplan för förebyggande underhåll, samt riskbaserad driftplanering	3	4	12	Riskbaserad Långtidsplan för anläggningsinvesteringar
7.8	Verksamhetsrisker	Konjunkturberoende	Vid konjunkturnedgång finns risk för uppsägningar	–Vid en kraftig konjunkturnedgång har vi stora möjligheter att ha kvar ordinarie personal p.g.a. att vi idag har flertalet inhyrda underentreprenörer och konsulter som utför arbetsuppgifter som vi kan utföra själva om det skulle uppstå arbetsbrist. På Montage håller vi en bemanningsnivå för att klara att bemanna beredskapen, resterande	4	3	12	Vi bevakar ständigt flödet på arbete för att snabbt kunna ställa om i konsultledet först.
1.2	Ekonomiska och finansiella risker	Varierade intäktsflöden	Tariffstrukturen skall enligt lag förändras före 2027. Ny tariffstruktur ger variation.	Följer frågan noggrant.	5	2	10	Jämföra olika förslag på nya modeller och ta beslut om ny tariffstruktur
2.3	Arbetsmiljörisker	Personskador och olyckor	Risk för fallskador, ljusbågar, strömskador, brännskador,	Vi arbetar i enlighet med Tryckkärlsdirektivet, Certifiering av	2	5	10	Fortlöpande utbildning av personal, riskbedömningar vid
8.2	Makrorisker	Atentat, Sabbotage, Terrorism	Hotmiljön ökar i samhället i stort och vår branch är samhällsviktig och känslig.	Vi har gjort en säkerhetsskyddsanalys som ger oss en god grund för att jobba med frågan, Vi har också en etablerat	2	5	10	Förstärker org. med Säkerhetschef som även får rollen som

Utdrag ur Risksammanställning Genomförd i styrelsen 2025-04-25

Intern kontrollplan

- Kungälv Energi har en Intern kontrollplan som fastställes av styrelsen i december varje år.

- Innehåller kontroller för att säkerställa rutiner främst kopplat till ekonomisk påverkande poster samt övriga områden utifrån en riskbedömning. Kontroller och uppföljning sker enligt beslutad periodicitet.

Intern kontroll plan, mest väsentliga rutiner i korthet

- Attestinstruktion
    - 2 personers godkännande ska alltid finnas på alla underlag som föranleder en utbetalning
    - VDs kostnader attesteras av styrelsens ordförande
    - Attest upp till 500 tsek AO-chef (även delegerat till nyckelpersoner upp till 100 tsek)
    - Avtal upp till 400 tsek varaktighet längst 3 år AO-chef behörig att teckna.
    - Offerter upp till 100 tsek får undertecknas av beredare, projektledare och säljare.
    - Över gränserna tecknas av VD.

- Tidrapporter attesteras av överordnad
- Anställningshandlingar attesterade av rätt personer

- Ledningssystem arbetsmiljö – policies, rutiner, mallar

- Endast behöriga personer har tillgång till bankkonton, uppdaterade fullmakter

- Ändring av fast data kan endast göras av behöriga (t ex kontonummer för utbetalning)

- Inköp – görs inom tecknade avtal

- Fasta avtal elhandel säkras enligt beslutade intervall

- IT-policy, IT -säkerhet

- Reparation och underhåll samt kvalitetstester görs enligt fastlagda planer

- Walk-trough- test av tre flöden per verksamhet och år

KUNGÄLV energi

Områ	Kontrollområden	Metod	Ansvarig	Kontroll n 202	Ja	Fe	M	Ap	M	Ju
	Ekonomi									
Ekonomi	Görs rättvisande periodisering av intäkter och kostnader	Genomgång av fakturor ankomna vid månadsskifte för att säkerställa ett rättvisande resultat samt adhoc görs även stickprov. Väsentliga avvikelser analyseras, förklaras och dokumenteras	Redovisningsc hef	vid bokslut	-	ok	-	ok	-	
Ekonomi	säkrade	Kontroll att teckande fasta avtal säkrats enligt rutin	Ekonom	månadsvis	ok	ok	ok	ok		
Ekonomi	Ändring av fast data i kunduppgifter kan endast göras av behöriga personer	Inläggningar av fast data avseende nya kunder samt ändringar av fast data för befintliga kunder kan endast göras av utvalda behöriga personer.	Ekonomichef	systemstyrt	-	-	-	OK	-	-
Test av flöden och kontroller	Fungerar flödet från beställning av kund, leverans, fakturering fram till betalning, sk walk trough-test, utifrån ett intern kontroll perspektiv	utföra "walk-trough-test" en gång per år inom vardera verksamhetsgren. Test av tre flöden per verksamhet. Test och resultat dokumenteras	Ekonom	mars, juni, oktober	-	-		-	-	
	Generell									
Generell	Finns relevanta policies och rutiner	Löpande systematisk uppdatering av bolagets ledningssystem för arbetsmiljö vilket innehåller policies och rutiner samt även mallar. Efterlevnad genom utbildning samt löpande information om förändringar.	VD	juni	-	-	-	-	-	ok
	HR									
HR	Finns alla anställningshandlingar och är korrekta	Anställningshandlingar upprättas digitalt av Löneansvarig eller HR chef vid varje nyanställning. VD, närmaste chef samt nyanställd signerar. Samtliga inblandade skall granska att avtal är korrekt ifyllt innan signering sker. Samtliga anställningshandlingar sparas digitalt på särskild mapp på G:\Administration\Personal\1.Personal Begränsad. Kontroll sker genom att löneansvarig tar ut lista på alla anställda 12 månader tillbaka och HR chef granskar att anställningsavtal finns och ser korrekt ut	HR-chef	juni	-	-	-	-	-	ok

Områ	Kontrollområden	Metod	Ansvarig	Kontroll… n 202…	Ja	Fe	M	Ap	M	Ju
					gul=avvikelse som är korrigerad, rött=					
HR	Kontroll av respektive anställds arbetade tid	Anställd rapporterar tid digitalt i systemet Flex. Tidrapporten attesteras digitalt av överordnad chef. Löneansvarig följer varje månad upp att alla tider är registerade och attesterade för att kunna föras över till lön Attestrapport är underlag för kontroll. Sker i efterföljande månad	Löneansvarig	månadsvis	ok	ok	ok	ok		
HR	Kontroll av banklista, stickprov lönespec samt underlag	Rimlighet belopp på banklistan, 5-6 stickprov lönespec jämförs med Flex tidredovisning samt övriga underlag	HR-chef	månadsvis	ok	ok	ok	ok	ok	
	IT									
IT	Har bolaget en relevant IT-policy som anställda har tagit del av	Företaget har uppdaterad IT-policy som anställda får signerar att de tagit del av policy.	IT-chef	april	-	-	-	ok	-	-
	Miljö									
	Verksamhet Elnät									
	Verksamhet Värme									
Verksamhet Värme Produktion	Säkerställ bränsleavtal HT 25-VT26	Förhandla med möjliga leverantörer tidigt och teckna avtal innan sommaren	Ao-chef Värme	juni	-	-	-	-	-	ok
Verksamhet Värme Produktion	Betalning sker endast av levererat bränsle	Noggrann invägning, våg krönt på årsbasis. Vägning innan och efter lossning. Bränsleprov enligt Svensk Standard 187113.	Ao-chef Värme	månadsvis okt-mars	ok	ok	ok	-	-	-

Tertialbokslut 2025-04-30
Prognos 1 2025

KUNGÄLV energi

Förenklat resultat T1 och prognos 1 2025

Mnkr	Intäkter	Kostnad	Finans netto	Resultat efter finansiella poster	Budget efter finansiella poster	Budget 2025	Prognos 1 2025
Koncern	281	-244	-9	**28**	**32**	**48**	**41**
Kungälv Energi	134	-109	-4	**21**	**16**	**26**	**26**
Kungälv Närenergi	128	-114	-5	**10**	**15**	**19**	**15**
Kungälv Energi Entreprenad & Service	19	-20	-1	**-2**	**1**	**4**	**1**
Kungälv Energimarknad	0	0	0	**0**	**0**	**0**	**0**

2025-06-25

Långtidsprognos koncern 2025-2029 mnkr

Bolag	Budget 2025	Prognos 2025	Prognos 2026	Prognos 2027	Prognos 2028	Prognos 2029	Totalt
Kungälv Energi	26	25	29	30	29	29	**143**
Kungälv Närenergi	19	15	23	34	37	41	**150**
Kungälv Energi Entreprenad & Service	4	1	3	3	3	3	**13**
Kungälv Energimarknad	0	0	0	0	0	0	**0**
Totalt resultat	48	41	56	67	70	72	306
Avkastning totalt kapital	4,2%	3,94%	4,25%	4,45%	4,29%	4,12%	4,12%

Investeringsprognos koncern 2025-2029

Mkr	Budget 2025	Prognos 2025	Prognos 2026	Prognos 2027	Prognos 2028	Prognos 2029	Totalt
Kungälv Energi	114	114	106	122	122	115	579
Kungälv Närenergi	89	55	70	42	38	34	239
Kungälv Energi Entreprenad & Service	9	5	8	7	5	5	29
Kungälv Energimarknad	0	0	0	0	0	0	0
Totala investeringar	211	173	184	171	165	154	847

Balansräkning Kungälv Energi koncern

TILLGÅNGAR (Mnkr)	2025-04-30	2024-12-31
Materiella anläggningstillgångar	1 533	1 517
Finansiella anläggningstillgångar	752	751
Omsättningstillgångar	281	229
SUMMA TILLGÅNGAR	2 566	2 497

EGET KAPITAL OCH SKULDER	2025-04-30	2024-12-31
Aktiekapital	51	51
Erhållna aktieägartillskott	3	3
Balanserat resultat	112	100
Periodens resultat	28	12
Summa eget kapital	194	166
Avsättningar	51	51
Obeskattade reserver	429	429
Långfristiga skulder	1 618	1 618
Kortfristiga skulder	274	233
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDE	2 566	2 497

Aktuella större investeringsprojekt

KUNGÄLV energi

Effektökning i Rollsbo (M9)

Bakgrund:

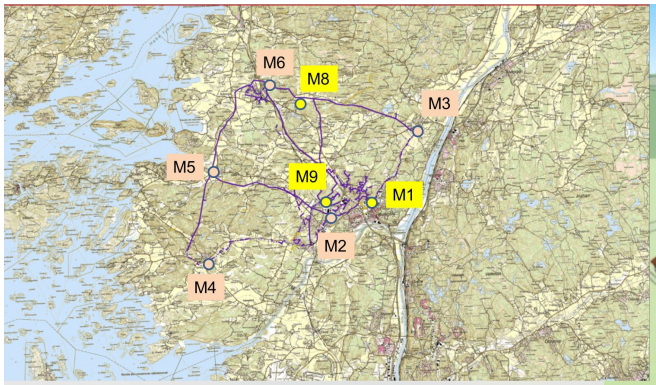
- Vi får många förfrågningar på stora anslutningar i Rollsboområdet. Det är allt från batterilager och elbilsladdare till nya verksamheter alla i storleken 1-20 MW.
- Kommunen har expansioner och planer i området bl.a. Rollsbo västerhöjd, Arenaområdet och Åseberget.
- Styrelsen beslutade att godkänna investeringen 2024-11-06 (efter extra bolagsstämma enligt Dnr KS 2024/ 1228)

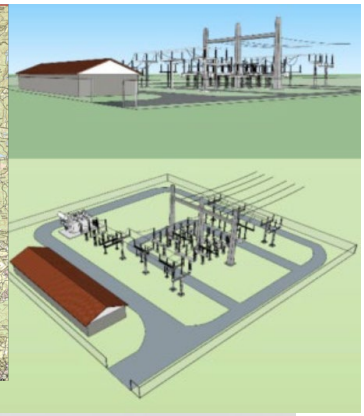
Nuläge:

- **Kompletterande transformator beställd och levereras 2026**
- **Upphandling av 20 kV ställverk genomförd och beställning kommer ske inom kort**
- **Total kostnad för projektet 46-49 Mkr**

KUNGÄLV energi

Ny mottagningsstation M8- nu på gång

- Föranmälan från Tekniska verken på anslutning av 16 MW Vindkraft
- Projekteringsavtal med Vattenfall på gång.
- Fastighetsuppköp förberett.
- Aktuell Kalkyl ca **80 Mkr** för hela projektet exkl. 20 kV kablar.

Nästa steg:

- **Inhämta beslut från bolagsstämman som innebär att styrelsen för Kungälv Energi AB får mandat att besluta om föreslagen total investering.**

KUNGÄLV energi

Arenaområdet Ytterby/Rollsbo

Elnät (beslutad investering 12,5 MSEK)

- sex inomhusstationer inom området, med möjlighet att installera dubbla 800 kVA transformatorer på 20 kV.
  En inomhusstation kommer att placeras sydost om detaljplanen för att möjliggöra en dagvattendamm och en groddamm.
- Nya högspänningskablar kommer att grävas ner och två befintliga luftledningar som går över området tas bort.
- Ett modernt högspänningsnät kommer att byggas inom detaljplanen för att tillgodose framtida behov både inom och utanför detaljplanen.

Fjärrvärme (17-22 mkr uppskattning)

- Dimensionering av fjärrvärme pågår, m a p effektbehov
- Ledning längs Truckgatan byggs troligen 2025
- Förberedelse för anslutning av Lidl, flerbostadshus samt skola

Stadsnät (ca 2 MSEK)

- Samförlägger fiber men ej klart vilka tjänster som är aktuella (svartfiber, kapacitet eller internettjänster)

Energi

- Projektet planerar värmeåtervinning i området
- Solceller planeras på bandyhallen

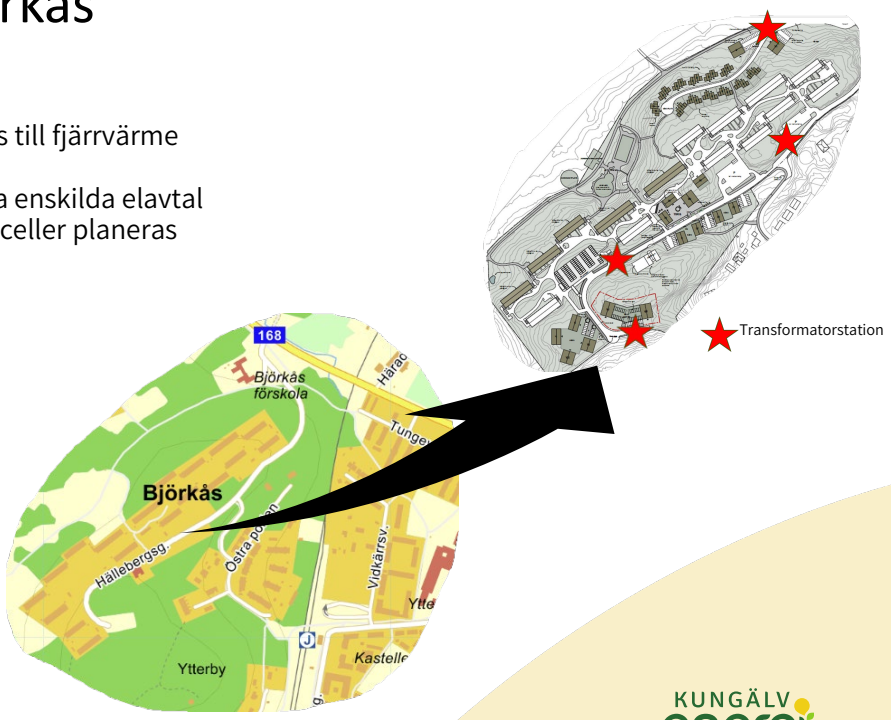
Totalt uppskattat 35-40 mkr i infrastruktur beroende på slutliga lösningar

KUNGÄLV energi

Projekt Björkås

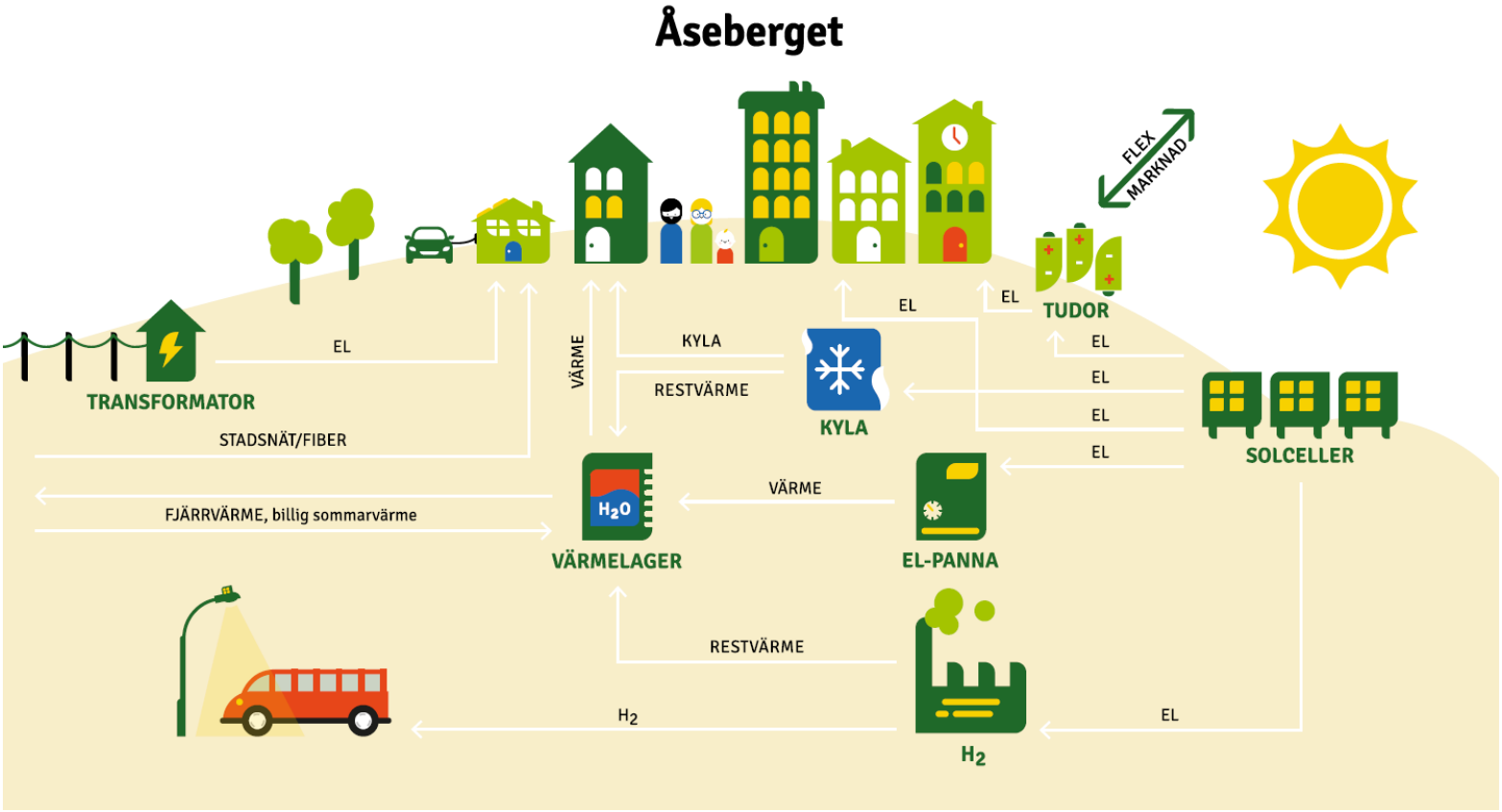
FÖRBO

- 3 hus rivs, befintliga renoveras och ansluts till fjärrvärme
- Nya hus byggs och ansluts till fjärrvärme
- Samtliga lägenheter/ verksamheter ska ha enskilda elavtal
- Parkeringshus med laddplatser byggs, solceller planeras
- Första huskroppen ansluts 2025, ”pilot”.
- Planerad byggstart resterande hus, 2026

Kungälv Energi

- Förlägga fjärrvärmeledningar, elledningar och fiberslang samt ansluta gamla och nya byggnader
- Möjliggöra individuella elnätsavtal
- Bygga 4 elnätsstationer
- Total investering ca 30 MSEK
- Drygt 1 MW effekt flyttas från elnät till fjärrvärme
- Ca 500 nya elnäts- och ca 30 nya fjärrvärmekunder

Åseberget
FLEX MARKNAD
TUDOR
EL
EL
EL
TRANSFORMATOR
EL
VÄRME
KYLA
RESTVÄRME
KYLA
EL
EL
EL
EL
SOLCELLER
STADSNÄT/FIBER
FJÄRRVÄRME, billig sommarvärme
H2O
VÄRMELAGER
VÄRME
EL-PANNA
RESTVÄRME
H2
EL
H2

Väsentliga händelser

KUNGÄLV energi

Väsentliga händelser T1 2025

Positiva händelser

- Driften av verksamheten har fungerat stabilt
- Modernare faktura till kunder på plats
- Öppet hus genomfördes 10 maj, ett uppskattat event
- Medarbetarenkät genomförd, positivt resultat och trend
- Bränslepriser ca 15% lägre säsong 25/26
- Arbetet med affärsplan 2026-2030 pågår
- Flera konstruktiva samarbeten inom koncernen Kungälv pågår, ex energilösningar Åseberget, arenan, laddinfraplan och samordning ekonomi

Negativa händelser

- Utfall T1 lägre än budget, varmare väder och en konjunktur som inte riktigt tar fart
- Prognos T1 lägre än budget (men inom mål i rambudget)
- Lågkonjunkturen märks av genom få nyanslutningar till alla våra nät

Fokusområden framåt

- Ny kundenkät och kunddialoger- effekttariff
- Fortsatta investeringar för ökad leveranssäkerhet, robusta nät och säkerhet i alla våra nät
- Åtgärder ekonomin, ex översyn avtal gatubelysning
- Budget 2026 samt budgetsystem och övergång till Unit4 som ekonomisystem
- NIS 2 och cybersäkerhetslagens arbetsprocess
- Affärsplan 2026-2030

Våra större risker/ kritiska utmaningar

- Resultat helår, lågkonjunkturen biter sig fast
- Ökande och kostsamma krav på säkerhetsåtgärder och robusta nät
- Resultat i KOS utredning, fiberreglering mm kan påverka vårt Stadsnät
- Kompetensbristen i branscherna värme och eldistribution
- Störningar/ avbrott –fortsatt omfattande investeringsbehov i elnätet

KUNGÄLV energi

2022 kom en ny föreskrift från Energimarknadsinspektionen om hur en nättariff skall vara utformad.

Föreskriften trädde i kraft 2022 och skall börja tillämpas senast 1 januari 2027.

Kostnaderna i nätverksamheten skall fördelad i fyra olika kostnadskategorier (EIFS 2022:1):

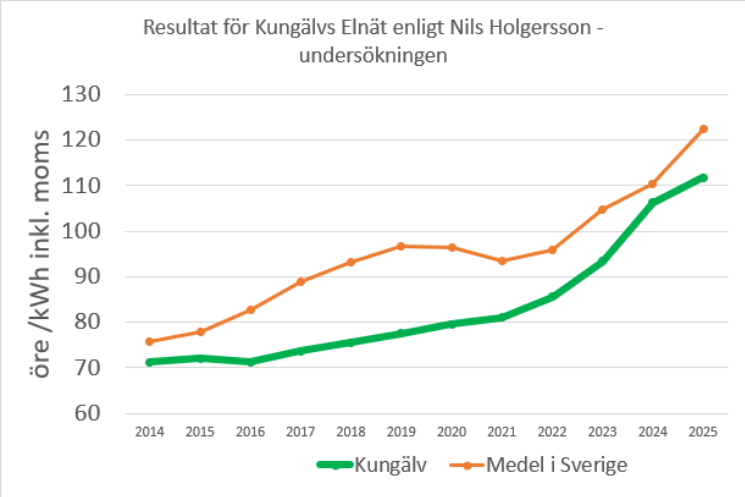
a, Kortsiktiga rörliga kostnader, kr/kWh
b, Kundspecifika kostnader, kr/kund
c, Framåtblickande kostnader, kr/kW tidsstyrd
d, Residualkostnader, kr/kW fast årlig kostnad

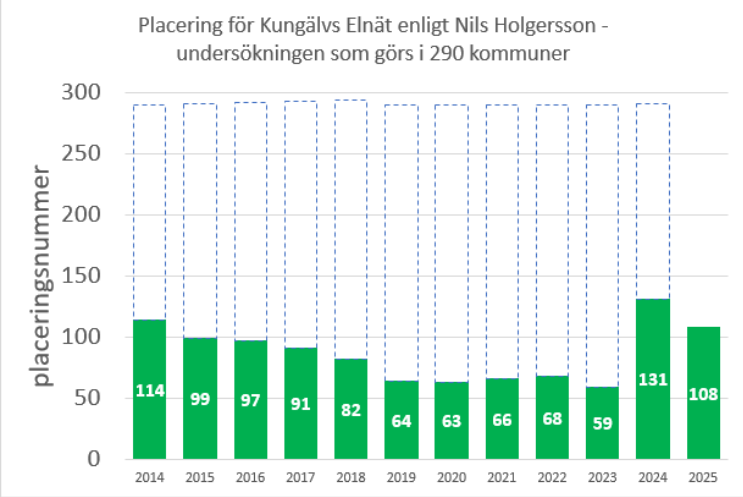
Ny utformning av elnäts-tariffen senast 2027, innebär en effekttariff

- Höglasttid beslutad till kl. 07-21, nov-mars, alla dagar
- Införs 1 januari 2026
- Den fasta avgiften är inte satt ännu och är under analys.
- Lägenhetstariff undantas under 2026
- Kommunikationsplan framtagen

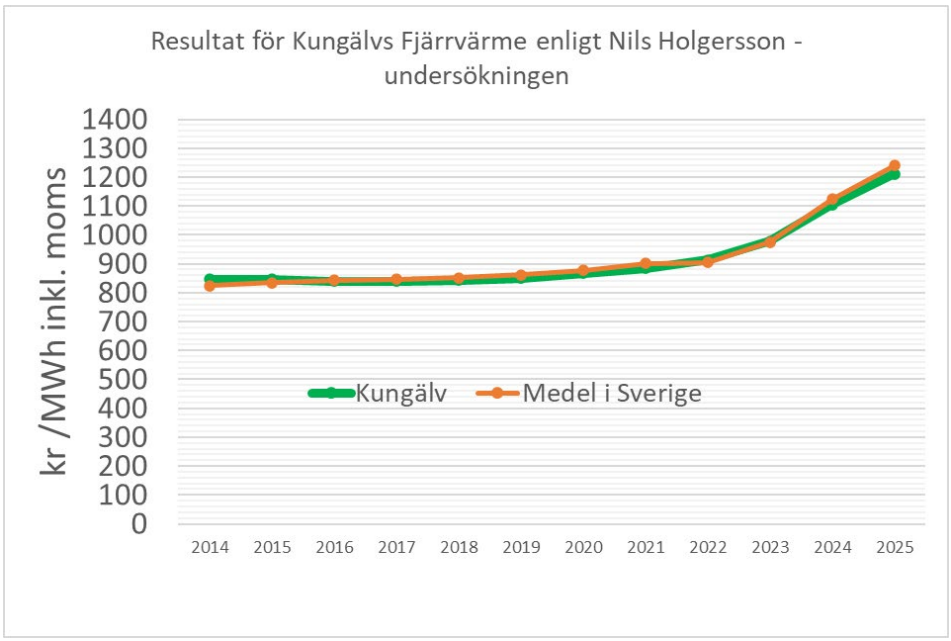
KUNGÄLV energi

Nils Holgersson 2025 Elnät

Nils Holgersson 2025 Fjärrvärme

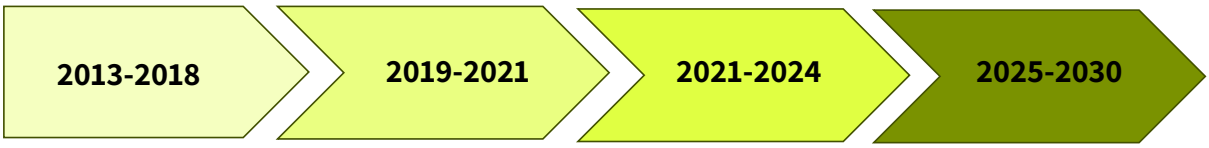
Redovisning 2025

Medelpris Sverige
1241 kr/MWh

Kungälv Ytterby
1211 kr/MWh

KUNGÄLV energi

Förändring av Stadsnäts fokus

2013-2018	2019-2021	2021-2024	2025-2030
Fokus Utbyggnad av FTTH områden Uppköp av fiberföreningar	Fokus Robusthet & kvalitetssäkring av nät Ombyggnation av fd. fiberföreningars nät	Fokus Nätsäkerhet & Redundans Säljplattform B2B Tjänsteutveckling	Fokus Nätsäkerhet & Redundans Tjänsteutveckling B2B & B2C Samverkan bransch & kommun
Utbyggnad hög främst tätort	Utbyggnad hög främst landsbygd	Utbyggnad fortsatt, avstannar 2024	Främst nyexploatering, mål att nå 100%
Kundmodell B2C Teknik P2P 100%	Kundmodell B2C Teknik GPON 30%	Kundmodell B2B & B2C Teknik GPON 50%	Kundmodell B2B & B2C Teknik (X)GSPON 100%

KUNGÄLV energi

Vision för Kungälv Energi Stadsnät (förslag)

Ett framtidssäkert och tryggt fibernät i en digitalt sammanlänkad kommun och region.

Vi arbetar för digital inkludering med kvalitativa tjänster som främjar innovation, utbildning och ekonomisk tillväxt.

Vi prioriterar egen rådighet för infrastruktur där teknologisk utveckling går hand i hand med miljömässig hållbarhet.

KUNGÄLV energi

Strategi för Kungälv Energi Stadsnät (förslag)

Utöka utbudet av säkra och robusta tjänster gentemot kommun, verksamheter och privatperson.

Utveckla existerande samarbeten inom kommun och region för säkerhet (MOU), drift och affärer.

Slutför nätets PON migrering för ökad driftsäkerhet och miljömässig hållbarhet.

Förstärk fokus på effektivisering och kompetensutveckling av personal.

KUNGÄLV energi

Strategisk handlingsplan

1. Utöka utbud av säkra bredbandstjänster till verksamheter och privatperson
- Trygga tjänster med kommunal rådighet
- Lägre anslutningskostnad för slutkund
- Säkrar relationsintäkt på en konkurrerande marknad

2. Öka samarbeten med Stadsnät i regionen
- Säkerhet mha MOU (Motstånd och Uthållighet)
- Samarbete på alla nivåer – nät, drift och affär med tydligt ansvar inom Stadsnät

3. Bygga ett datacenter (förstudie pågår)
- Samarbete med Västlänk - DC i West, Strategiskt nav för regionala datacenters

3. Avyttra våra master (utredning pågår)
- Få loss kapital till att investera i datacenter

4. Ta större ansvar för kommunens digitaliseringen
- Utökat samarbete inom tex vård- och omsorg
- Vara kommunens partner för tillämpning av GIA (Gigabitinfrastrukturslagen)

KUNGÄLV energi

Stadsnät, Påverkansfaktorer från marknad, krisläge och legalt (EU)

Konkurrens
Konsolidering/Samverkan

Ökad konkurrens skapar konsolidering i branschen. **Samverkan** med andra Stadsnät kan öka affären och minska kostnader, på sikt eventuellt kräva organisatoriska förändringar.

Krisberedskap
Säkerhet/Resiliens

Säkerhetsfokus ökar legala krav men ökar även betydelse av egen rådighet för kommunikationsnät och data. **Ökad efterfrågan** av redundanta förbindelser och säkra inplaceringar.

Legala utredningar
KOS/Fiberreglering/Gigabit

Resultat av **KOS** kan innebära att affär förflyttas från egna tjänster till nät. **Fiberreglering** kan tvinga bort KO verksamheten och skapa andra affärsmodeller. **Gigabit** kan ge fler affärer men betyder också fler skyldigheter för kommunal verksamhet.

KUNGÄLV energi

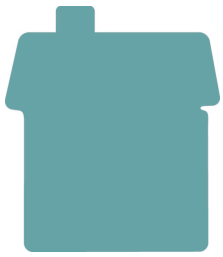
Frågor?

Välkommen!
Tertialbokslut
2025-04-30
Kungälvs-
bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Väsentliga händelser

Vi har under våren avyttrat fastigheten Kyrkan 2. Försäljningen är en effekt av styrelsens beslut att avyttra kommersiella fastigheter som inte ingår i vår kärnverksamhet. Försäljningslikviden uppgick till 7,6 Mkr.

Ny vd är anställd och börjar den 22 November.

Detaljplanearbete Fontin och Floraparken/Blåsippan pågår.

Visionsarbete tillsammans med kommunen avseende Sparven 1.

Renoveringen i Fontin är i slutfasen efter försening ca 6 månader på grund av Sernekes konkurs.

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Förenklat resultat och prognos

Mkr	Intäkter	Kostnader	Finansnetto	Resultat efter finansiella poster	Budget 2025 (helår)	Prognos 2025 (helår)
Kungälvsbostäder	**91,0**	**-76,6**	**-4,6**	**9,8**	**14,0**	**20,8**

Kommentar till prognos om den avviker från budget
Prognostiserat resultat överstiger budget med 6,8 Mkr, varav 6,3 Mkr avser resultat försäljning fastighet. Intäkter överstiger budget med 5 Mkr, Underhåll 8 Mkr och finansnettot är 1,9 Mkr lägre än budget.

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Balansräkning

TILLGÅNGAR (Mkr)	2025-04-30	2024-12-31
Materiella anläggningstillgångar	1 222,0	1 233,4
Finansiella anläggningstillgångar	0,1	0,1
Omsättningstillgångar	71,0	59,0
SUMMA TILLGÅNGAR	**1 293,1**	**1 292,5**

EGET KAPITAL OCH SKULDER (Mkr)	2025-04-30	2024-12-31
Bundet eget kapital	107,9	107,9
Balanserat resultat	375,6	344,4
Periodens resultat	9,8	31,2
Summa eget kapital	**493,3**	**483,5**
Obeskattade reserver	1,3	1,3
Avsättningar	59,7	59,7
Långfristiga skulder	659,0	672,0
Kortfristiga skulder	79,8	76,0
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER	**1 293,1**	**1 292,5**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Nyckeltal – Finansiellt styrkort

FINANSIELLT STYRKORT	MÅL i Finanspolicyn 2025	Prognos T1 2025	Budget 2025	Utfall 2024
Direktavkastning	6,3%	7,3%	7,6%	7,4%
Belåningsgrad	≤ 65%	53,0%	52,6%	54,7%
Soliditet	33% >20%	39,0%	39,9%	37,5%
Avkastning på eget kapital	2,8%	4,2%	2,8%	8,1%
Likviditet, tkr	30 000	30 926	30 102	47 405
Överskottsmål	10%	7,6%	5,3%	15,2%

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Investeringsbudget och prognos

Mkr	Budget 2025	Prognos 2025	Prognos 2026	Prognos 2027	Prognos 2028	Prognos 2029
Fastighetsprojekt	18,5	15,7	11,4	11,4	11,4	11,4
Större fastighetsprojekt som ingår i VP	35,7	41,9	38,3	66,0	51,9	80,5
Fastighetsutveckling	12,6	11,0	18,4	67,0	210,0	300,0
Summa totalt	**66,8**	**68,6**	**68,1**	**144,4**	**273,3**	**391,9**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Kassaflödesanalys med lånebehov

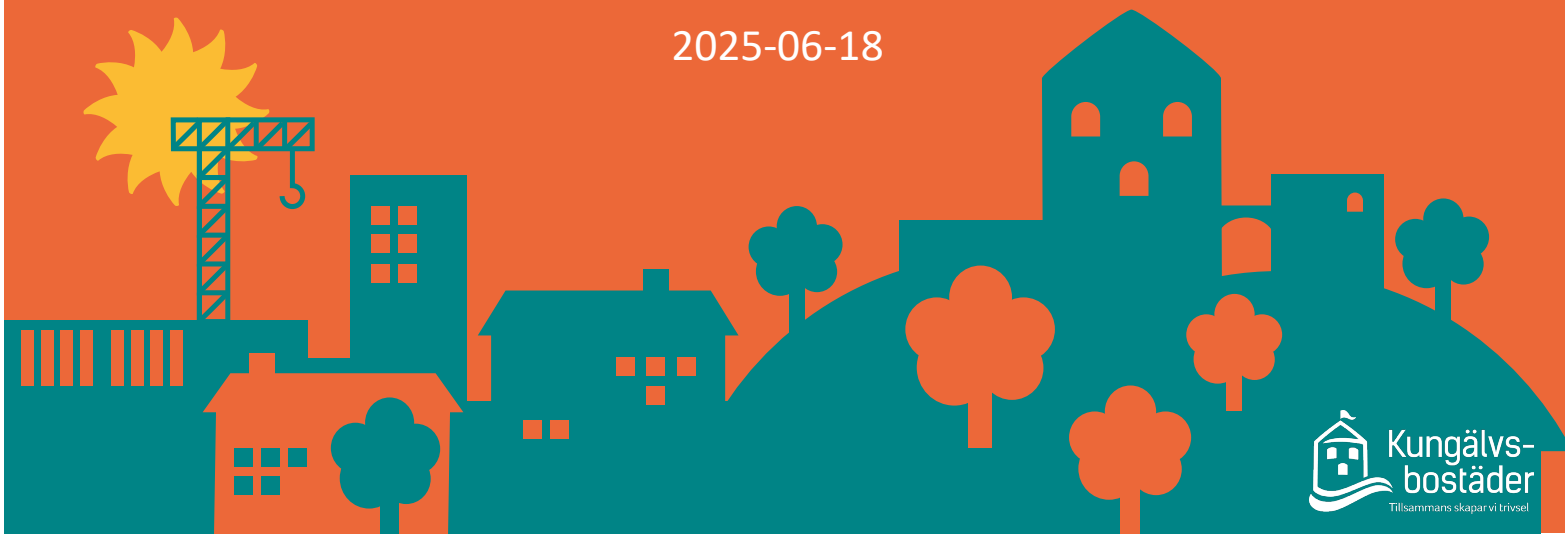
Kassaflöde (Mkr)	Budget 2025	Prognos 2025	Prognos 2026	Prognos 2027	Prognos 2028	Prognos 2029
Kassaflöde från den löpande verksamheten	54,2	56,1	64,0	64,0	64,0	64,0
Kassaflöde från investeringsverksamheten	-77,9	-61,5	-68,1	-144,4	-273,3	-391,9
Kassaflöde från finansieringsverksamheten	-18,0	-11,0	4,1	80,4	209,3	327,9
varav amortering	*-18,0*	*-38,0*				
varav upplåning		*27,0*	*4,1*	*80,4*	*209,3*	*327,9*
Årets kassaflöde	**-41,7**	**-16,4**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**
Likvida medel vid årets början	71,8	47,4	30,1	30,1	30,1	30,1
Likvida medel vid årets slut	**30,1**	**31,0**	**30,1**	**30,1**	**30,1**	**30,1**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Välkommen!

Intern kontroll

2025-06-18

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Riskbedömning och intern kontroll

- Styrelsen årlig översyn av risker på arbetsdag vanligtvis april/maj.
- LG identifierar risker och åtgärder för att motverka risker i intern kontrollplan.
- Testning sker löpande under året enligt satt tidplan.
- Rapportering status av åtgärder sker till styrelsen vid T2 (september) samt vid T3 (årsbokslut).

Kungälvs-
bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Kungälvsbostäder

Riskanalys & Internkontrollplan

Upprättad: 2014-06-18 -- 2025-03-12

Instruktioner

Identifierad och bedöma risker

1 Skapa en rubrik för varje risk under respektive område:

- Omvärlden
- Verksamheten
- Rykte och Varumärke
- IT
- Lagar och Regler
- Finans
- Redovisning/rapportering
- Väsentliga processer

2 Beskriv risken kortfattat.

3 Bedöm sannolikheten för att risken skall inträffa med de åtgärder som i dagsläget finns på plats.

Gradera sannolikheten att risken inträffar mellan 0-100:

0-29	=	Nästintill omöjligt (0%)
30-49	=	Osannolikt (25%)
50-69	=	Möjligt (50%)
70-89	=	Troligt (75%)
90-100	=	Nästintill säkert (100%)

4 Bedöm konsekvenserna om risken skulle inträffa med de åtgärder som i dagsläget finns på plats.

Gradera konsekvenserna om risken inträffar mellan 0-100:

0-29	=	Knappt kännbart (0)
30-49	=	Kännbart 25
50-69	=	Påtagligt 50
70-89	=	Allvarligt 75
90-100	=	Hot mot fortlevnad 100

5 Bedöm vilken status risken har i verksamheten i dagsläget.

Använd rullistan och gradera:

OK	=	Risken bedöms hanterad på ett tillfredställande sätt
Åtgärd krävs	=	Risken bedöms inte som akut men kräver åtgärd
Allvarligt	=	Risken bedöms som allvarlig och kräver åtgärd

6 Bedöm utifrån den accumulerade totalsumman av sannolikhet och konsekvens samt övriga aspekter vilket fokus som risken bör ha.

Gradera fokus 1-3:

1	=	Stort fokus
2	=	Medel fokus
3	=	Lägre fokus

7 Ange datum för när risken har skapats

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Planera åtgärder

8 Gå till flik **Internkontrollplan**

9 Beskriv vilka åtgärder som finns på plats för att minska eller eliminera risken.

10 Uppgifterna från respektive område hämtas till fliken och sammanställs i en gemensam tabell.

Här ges möjlighet att för respektive risk skriva in: **Planerade åtgärder**
Ansvarig

Testning

11 Under fliken **Internkontrollplan**
Sista steget i hanteringen av risker är att bedöma om de ska testas.

Välj alternativ i rullista i kolumn ***Kräver testning*** : **JA**
NEJ

12 Gå vidare till flik **Testning**
Uppgifter har automatiskt hämtats från flik ***Internkontrollplan*** till en samlad tabell.

Sortera kolumn ***Kräver testning*** på JA för att samla de risker som kräver testning.

13 Formulera en testbeskrivning för alla risker som kräver testning i kolumn ***Testbeskrivning*** .
Beskrivningen bör innehålla detaljer kring omfattning, underlag, bas för urval och utförande.

14 Ange antal stickprov i kolumn ***Urvalsstorlek*** .

15 Utse en ansvarig person (titel) eller funktion för testningen i kolumn ***Ansvarig testare*** .

16 Ange tidpunkt för testningens genomförande i kolumn ***Tidpunkt*** .

17 Ange testningens resultat.

Välj alternativ i rullista i kolumn ***Resultat*** : **OK**
Avvikelser

Beskriv sedan ev avvikelser i kolumn ***Kommentarer vid avvikelse*** .

18 Bedöm om ytterligare åtgärder krävs baserat på resultatet av testningen.

Välj alternativ i rullista i kolumn ***Krävs uppföljning*** : **JA**
NEJ

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Internkontrollplan

Kungälvsbostäder

LG uppdaterat 250312

RISK			KONTROLLMOMENT		ÅTGÄRDER			
Risk	Rubrik	Riskbeskrivning	Åtgärder på plats	Status/Exponering	Planerade åtgärder	Ansvarig	Tidplan	Testning
OM5	Politiska beslut	Politiska beslut på alla nivåer kan påverka vår verksamhet och inskränka vårt ekonomiska manövreringsutrymme, särskilt när det gäller fastighetstransaktioner, hyressättning, skatter och finansiering.	Presenterat utmaningar och förutsättningar inför kommunens rambudget december 2024.	**Allvarligt**	Vi följer noga utvecklingen inom politiken och arbetar proaktivt med intressenter för att påverka beslut som kan påverka oss.	LG (ledningsgruppen) och Styrelsen.	Löpande	**Nej**
OM6	Cyberattacker	Oroligheter i världen och ökad internationell kriminalitet medför att det digitala landskapet förändras ständigt och hot som virus, ransomware och phising-attacker blir alltmere sofistikerade. Dessa hot kan leda till avbrott i vår verksamhet, förlust av känslig information och skador på vårt rykte. Vi är medvetna om att cyberattacker kan riktas mot oss som kommunalt bolag i syfte att stjäla data eller orsaka störning.	Vi samarbetar med externa säkerhetsexperter (Nordlo) som genomför regelbunda säkerhetsgranskningar, vilket hjälper oss att identifiera och åtgärda eventuella sårbarheter.	**Allvarligt**	Vi samarbetar med externa säkerhetsexperter (Nordlo) som genomför regelbunda säkerhetsgranskningar, vilket hjälper oss att identifiera och åtgärda eventuella sårbarheter.	Ekonomichef	Löpande	**Ja**
OM10	Hyressättningsmodellen i Sverige	Den nuvarande hyressättningsmodellen i Sverige påverkar vår intäktsreglering, vilket kan leda till att vi inte kan arbeta efter underhållsplanen utifrån fastigheternas behov och som flertalet hyresgäster förväntar sig. Detta kan leda till försämrad ekonoi för Kungälvsbostäder, att fastigheternas skick försämras och att målet nöjda hyresgäster inte uppfylls.	Vi följer våra fastigheters skade-, och ekonomiska utveckling och omprioriterar i underhållsplanen vid behov.	**Allvarligt**	Vi följer våra fastigheters skade-, och ekonomiska utveckling och omprioriterar i underhållsplanen vid behov.	Ledningsgruppen	Löpande	**Nej**
OM11	Svårt att få nya detaljplaner	Processen för att erhålla nya detaljplaner är långsam och osäker, vilket hindrar vår möjlighet att expandera.		**Allvarligt**	Vi engagerar oss i tidig dialog med kommunen för att främja våra projekt och säkerställa smidiga processer.	Projektchef	Löpande	**Nej**
V3	Driftskostnader	Förändring i driftkostnader kan påverka vår ekonomi.	Vi har bytt ut vårt system som ger oss möjlighet att arbeta aktivt med energibesparing. Vi bevakar kontinuerligt de betydande driftkostnaderna som utgörs av taxebunda avgifter. Både avseende taxornas och förbrukningens utveckling. (Vi har en kontinuerlig analys av driftskostnader och strävar efter kostnadsaffektivisering. (Vi arbetar aktivt med energibesparingsåtgärder)	**Allvarligt**		Förvaltningschef	Löpande	**Nej**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Internkontrollplan

Kungälvsbostäder

LG uppdaterat 250312

RISK			KONTROLLMOMENT		ÅTGÄRDER			
Risk	Rubrik	Riskbeskrivning	Åtgärder på plats	Status/Exponering	Planerade åtgärder	Ansvarig	Tidplan	Testning
IT2	Informationssäkerhet	Information och kommunikation är en central del i vårt arbete av strategisk vikt för att uppnå våra fastställda mål. Vi identifierar en risk kopplad till vår dokumenthanteringsstruktur, som kan leda till att felaktig information kommuniceras. Dessutom finns en risk att vår externa IT-leverantörs supportteam inte har tillräcklig insikt i våra specifika behov, vilket kan påverka vår förmåga att erhålla adekvat stöd gällande vårt arbete med informationssäkerhet.	Säkerhet kring inloggning utförd av Nordlo. Checklista för on/offoboarding framtagen tillsammans med Nordlo. Arbetet med att bygga en ny struktur i servermapprna, för en enhetlighet i vår dokumentantering pågår. Vi har stängt outlook.	**Allvarligt**	Ta fram en ny stuktur (policy) för att arbeta med informationssäkerhet utifrån den informationsskattningen som utördes 2021.	Ekonomichef	2025	**Nej**
IT3	Cyberrisk	Vår IT-struktur är en grundpelare i vår verksamhet och i takt med att vi digitaliserar verksamheten blir vår struktur potentiell måltavla för cyberangrepp. Sårbarheten i våra system kan leda till oberörig åtkomst, dataläckor eller förlust av information.	Vi har vidtagit åtgärder såsom bland annat brandvägger, antivirusprogram och intrångsskydd för att skydda vårt nätverk och system från externa hot.	**Allvarligt**	Regelbunda utbildningar för personalen för att höja medvetheten om cyberhot och främja säkra arbetsmetoder.	Ekonomichef	Löpande	**Ja**
F2	Ekonomiska resurser	Otillräckliga ekonomiska resurser kan påverka vår verksamhet. Kombinationen av stora renoveringsbehov i befintligt bestånd och förväntade nyproduktioner tär på vår likviditet och ökar belåningsgraden på längre sikt och leder till minskade ekonomiska resurser.	Vi strävar efter att utveckla och förvalta ekonomiskt hållbara fastigheter som möter både miljömässiga och social krav. Genom att investera i energieffektiviseringar och hållbara byggmaterial arbetar vi för att minska vår klimatpåverkan och att sänka driftkostader. Vi utvärderar kontinuerligt våra fastigheters prestanda och söker efter möjligheter till förbättringar. Vi följer även vår finanspolicys uppsatta mål och utvärdar konsekvenserna ot belåningsgraden i den långsiktiga tioårsprognosen, som uppdateras under året. Följa de ekonomiska uppsatta målen i finanspolicyn. Löpande uppdatera och utvärdera konsekvenserna mot belåningsgraden i den	**Allvarligt**	uppdatera renoveringsplanen samt 10-års analysen för 2025. Uppdatera 10-årsanalysen.Presentera 10-årsanalys innehållande olika seniarion (såsom nyproduktioner samt avyttring av bostadsfastigheter) för att nå målet bibehållen ekonomisk stabilitet.	VD	Styrelsens arbetsdag 2025-08-28,	**Nej**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Internkontrollplan

Kungälvsbostäder

LG uppdaterat 250312

RISK			KONTROLLMOMENT		ÅTGÄRDER			
Risk	Rubrik	Riskbeskrivning	Åtgärder på plat	Status/Exponering	Planerade åtgärder	Ansvarig	Tidplan	Testning
			utvärdera					
F7	Ekonomiskt hållbara fastigheter	Vår målsättning efter utförda renoveringar är att våra fastigheter ska vara ekonomiskt hållbara. Denna målsättning löper dock risk att inte bli uppfylld om vi inte erhåller den hyresutveckling som verksamheten kräver, samtidigt som både drift- och produktionskostnader ökar.	Vi följer aktivt utvecklingen i samhället gällande teknik och strategier för renovering av fastigheter och bevakar även eventuella ändringar kring statliga bidrag för renoveringar	**Allvarligt**		VD	Löpande	**Nej**
VP5	Projektprocessen	Risk för att vi inte följer våra rutiner och processer för projekt.		**Allvarligt**	Översyn samt förankring.	Projektchef	Löpande	**Ja**
VP6	Beredskapsplanen	Risken är att beredskapsplanen inte är uppdaterad.		**Allvarligt**	Uppdatera beredskapsplanen samt implementeras.	VD	2025-04-30	**Nej**
VP7	Dokumenthanterings-planen	Risk att dokumenthanteringsplanen inte är uppdaterad.		**Allvarligt**	Uppdatera dokumenthanteringsplanen samt implementera den .	VD	2025-04-30	**Nej**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Internkontrollplan

Kungälvsbostäder

LG uppdaterat 250312

RISK			KONTROLLMOMENT		ÅTGÄRDER			
Risk	Rubrik	Riskbeskrivning	Åtgärder på plats	Status/Exponering	Planerade åtgärder	Ansvarig	Tidplan	Testning
OM4	Segration och utanförskap	Segration och utanförskap i våra områden kan leda till sänkta fastighetsvärden och ökad risk för skadegörelse, otrygghet och större social problem.	Vi strävar efter att bidra till social hållbarhet genom att investera i lokal utveckling och samarbeta med samhällsaktörer för att förbättra livskvaliteten för invånarna.	**Åtgärd krävs**	Vi strävar efter att bidra till social hållbarhet genom att investera i lokal utveckling och samarbeta med samhällsaktörer för att förbättra livskvaliteten för invånarna.	Förvaltningschef	Löpande	**Nej**
OM7	Skadegörelse och kriminalitet	Ökad skadegörelse och kriminalitet i vissa av bostadsområdena kan påverka rytet för områdena, hyresgästernas trivsel och öka driftkostnaderna samt leda till att vi inte når trygghetsmålet.	*Arbetar aktivt med kommunen. Rapportering veckovis, möten varannan vecka med brankår, polis, köpcentrum, kommunen.*	**Åtgärd krävs**	Samverkan med kommunen, polis, räddningstjänst, vaktbolag och föreningslivet i Kungälv. Egna fastighetvärdar medför att vi har närvarande personal i områdena.	Förvaltningschef	Förvaltningschef	**Ja**
OM9	Lagar och regler (tidigare EU-krav)	Förändringar i lagar och reglering kring byggande, miljö och hyressättning kan påverka vår verksamhet genom högre arbetsbelastning och högre kostnader.	Vi övervakar kontinuerligt lagstiftningens utveckling och säkerställer att vi följer gällande regler och förordningar.	**Åtgärd krävs**	Översyn av rutiner kring delegering av arbetsmiljöansvar till entreprenörer samt säkerställa att vi följer befintliga lagar och regler gällande arbetsmiljöansvaret.	Förvaltningschefen./Ekonomichefen/Projektchefen	dec-25	**Ja**
V1	Styr och ledningssystem	I takt med att vår organisation har växt och utvecklats, har mängden policys och rutiner som kan vägleda personalen i deras dagliga arbete ökat. De styrande dokumenten är till för att säkerställa en effektiv och enhetlig verksamhet och är av yttersta vikt att dessa dokument är tillgänglia och välorganiserade. Vi har identifierat en risk att dokumenten idag kan vara svåra att hitta och därmed kan leda till ineffektivitet och bristande följsamhet i våra interna processer.		**Åtgärd krävs**	Vi arbetar för att på sikt inför att effektiv styr- och ledningssystem som inkluderar en central dokumenthantering. Detta system skall säkerställa att alla medarbetar har enkel tillgång till aktuella och erelvanta policys, rutiner och viktiga dokument. Syftet med systemet är även att skapa en mer strukturerad och transparent arbetsmiljö som stödjer verksamhetens mål och strategier.	Ekonomichef	2026-12-31	**Nej**
V2	Kompetens	Brist på kompetent personal kan påverka Kungälvsbostäders verksamhetsförmåga.	Vi investerar i utbildning för att behålla kompetenta personer samt säkertäller kompetens i samband med rekrytering.	**Åtgärd krävs**	Översyn av utbildningsbehov.	Ledningsgrupp	30-apr	**Nej**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Internkontrollplan

Kungälvsbostäder

LG uppdaterat 250312

RISK			KONTROLLMOMENT		ÅTGÄRDER			
Risk	Rubrik	Riskbeskrivning	Åtgärder på plats	Status/Exponering	Planerade åtgärder	Ansvarig	Tidplan	Testning
V4	Intäktsrisk- fullständighet-riktighet	Felaktig rapportering med avseende på att inte samtliga hyresintäker är korrekta eller redovisas i rätt period kan leda till förlorade intäkter.	Vi har rutiner för noggrann uppföljning och rapportering av intäkter.	**Åtgärd krävs**	Se över rutiner för ändringar av fast data gällande intäkter.	Ekonomichef	2025-06-30	
V5	Projektrutin/struktur	Bristande projektledning kan leda till förseningar och kostnadsöverskridanden.	*Arbetet pågår att ta fram en ny projektstyrningsmodell .Till viss del är detta redan implementerat. Införskaffat projektledningssystem (Antura).*	**Åtgärd krävs**	Vi fortsätter att utveckla vårt arbete med att implementera strukturerade projektledningsmetoder. Samt tillse att vi har rätt projektledarkompentens.	projektchef/förvaltningschef	2025	**Nej**
V6	Intäktsrisk-oegentligeheter	Oegentligheter i samband med hyresintäkter eller uthyrning kan påverka intäkterna negativt.	Vi har interna kontrollsystem för att upptäcka och förebygga oegenltigheter.	**Åtgärd krävs**	Ta ut rapport gällande ändring av fastdata.	Ekonomichefen/Kommunikationschef.	pågående2025-06-01	**Ja**
V7	Inköpsrisk-oegentligheter	Oegentligheter i inköpsprocessen kan leda till ekonomiska förluster.	Vi har policys- och rutiner som beskriver hur och vem som får utföra inköp. Inköpen attesteras enligt dualitetsprncipen, det vill säga, två i förening godkänner alltid inköp.	**Åtgärd krävs**	Utbildning och genomgång av dokument för inköp.	Ekonomichef	.2025	**Nej**
V9	Krishantering	Bristande krishantering kan leda till allvarliga konsekvenser vid kriser. Det finns en beredskapsplan som är implementerad. Risken är att den inte är förankrad hos berörda personer.		**Åtgärd krävs**	Se process för beredskapsplan.	VD		**Nej**
V11	Bristfälligt underhåll	Risken för att eftersatt underhåll leder till ökade löpande underhållskostnader på vissa fastigheter.Detta kan leda till att vi på sikt inte når vårt mål för nöjda hyresgäster. Vi ser att vår undehållsskuld ökar för varje år.	Arbeta aktivt med vår underhållsplan för att göra rätt prioriteringar under kommande år.	**Åtgärd krävs**	Skapa ekonomiska förutsättningar för att finansiera underhållsskulden.	Styrelsen och ledningsgruppen.	Löpande	**Nej**
V13	Skyddsrum	Risk att våra skyddsrum inte går att driftsätta i samband med påkallat beredskapsläge kan påverka hyresgästers säkerhet.		**Åtgärd krävs**	Vi säkerställer att skyddsrummen är i gott skick och uppfyller lagkrav.	Förvaltningschef	.2025	**Nej**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Internkontrollplan

Kungälvsbostäder

LG uppdaterat 250312

RISK			KONTROLLMOMENT		ÅTGÄRDER			
Risk	Rubrik	Riskbeskrivning	Åtgärder på plats	Status/Exponering	Planerade åtgärder	Ansvarig	Tidplan	Testning
V15	Intäktsrisk- lokaler	Marknaden avviker (efterfrågan låg på lokaler i Kungälv)		Åtgärd krävs	Beslut gällande lokaler på Nytorget.	Ledningsgruppen	LG möte.2025-04-01	Nej
RV1	Information & kommunikaiton	Risk för bristfällig information och kommunikation externt kan leda till negativ påverkan på Kungälvsbostäders varumärke.	Vi har anställt en kommunikatör. En marknadsplan är upprättad.	Åtgärd krävs	Säkerställa kommunikation från våra oss samt våra entreprenörer. Uppdatering av hemsidan. Öka kontinuiteten i informationsflödet generellt utifrån varumärke och rena händelser.	Kommunikationschef/LG	Löpande	Nej
RV2	Kundnöjdhet	Vår kundnöjdhet sjunker och risk finns att hyresgäster väljer annan hyresvärd i Kungälv.	Kommunikationsstrateg i är framtagen och vi arbetar efter den.	Åtgärd krävs	Handlingsplan upprättas på de fastigheter där kundnöjdheten har försämrats mest.	Förvaltningschef	Juni 2025.	Nej
IT1	Vår IT-Struktur	En bristande IT-struktur kan påverka verksamheten negativt.	I nära samarbete med vår IT partner, Nordlo har vi implementerat nya IT-rutiner som innebär att vi har mer anpassade IT-lösningar, bättre IT infrastrukturer, molntjänster och en mer driftsäker IT-miljö.	Åtgärd krävs	Skapa rutiner och närmare samarbete med vår It-leverantör . G-strukur.	Ekonomichef	Löpande	Nej
IT4	Outsourcad IT -avdelning	Genom att outsourca vår IT-avdelning har vi tillgång till specialistkompetens och resurser. Vi identifierar en risk kopplat till att vår externa IT-leverantör inte har tillräcklig insikt i Kungälvsbostäders system eller behov, som kan leda till driftstörning och ineffektivitet.	Regelbunda uppföljningar och utvärderingar mellan oss och Nordlo.	Åtgärd krävs	Regelbunda uppföljningar och utvärderingar mellan oss och Nordlo.	Ekonomichef	Löpande	Ja
IT5	Säkerhetsmedvetande i organisationen	Vi anser att säkerhetsmedvetande är ett gemensamt ansvar i hela organisationen och vi har identifierat en risk att säkerhetsmedvetandet i organisationen är låg.	Tillsammans med vår externa IT-leverantör implementera utbildningsprogram för alla medarbetare som syftar till att öka kunskapen om säkerhetsfrågor.	Åtgärd krävs	Tillsammans med vår externa IT-leverantör implementera utbildningsprogram för alla medarbetare som syftar till att öka kunskapen om säkerhetsfrågor.		Löpande	Nej
L3	Avvikelserapportering	Det saknas rutiner för hur avvikelser från gällande regelverk, policys och rutiner ska dokumenteras och rapporteras.		Åtgärd krävs	Vi skapar rutin för avvikelsrapportering.	VD	2025	Nej
L4	Uppföljning skallkrav/lagar	Risk att entreprenörer inte efterlever skallkrav/lagar (tex miljölagar,). Kontroller utförs inte i dagsläget.		Åtgärd krävs	Komplettera driftmöten med punkten "kontroll mot ställda lagkrav och regler"	Förvaltningschef/Projektchef.	2025	Nej
F5	Refinansieringsrisk	Risken att Kungälvsbostäder inte kan refinansiera sina lån när så önskas eller ta upp ny finansiering på marknaden när behov uppstår.	Vi har en borgensram hos kommunen för att säkerställa vårt framtida lånebehov, samtidigt som vi vid varje styrelsemöte går igenom finansiella rapporter (följsamhet mot finanspolicyn) och aktuella placeringar.	Åtgärd krävs	Vid varje styrelsemöte rapporera följsamhet mot finanspolicyn (finansiella rapporter) och aktuella placeringar.	Ekonomichef/VD	Löpande	Ja
R1	Ekonomisk uppföljning mellan tertialboksluten	Risken är att det försvårar att följa upp och nå uppsatta mål.		Åtgärd krävs	Ny metodik för uppföljning av resultat	Ekonomichef	2025-06-30	Nej
VP4	Inköpsprocessen	Risk att vår inköpsprocess inte efterlevs.		Åtgärd krävs	Internutbildning		2025	Ja
VP8	Personalhandbok	Risken är att personalhandboken inte är uppdaterad		Åtgärd krävs	Uppdatera och implementera den.	VD	2025-05-28	Nej

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Internkontrollplan

Kungälvsbostäder

LG uppdaterat 250312

RISK			KONTROLLMOMENT		ÅTGÄRDER			
Risk	Rubrik	Riskbeskrivning	Åtgärder på plats	Status/Exponering	Planerade åtgärder	Ansvarig	Tidplan	Testning
OM1	Råvarubrist	Risk för att vi ej kan utföra underhåll i den takt vi önskar då det råder materialbrist på grund av oförutsett världsläge	Vi har bytt ut vissa material till likvärdiga.	OK	Aktivt arbeta med alternativa material samt bra framförhållning i projektplaneringen.	Projektchef		Nej
OM2	Befolkningsutveckling	Efterfrågan på sikt minskar för att Kungälv inte är så attraktivt.		OK				Nej
OM3	Inflationstakten	Hög inflationstakt medför höjning av våra kostnader.		OK	Att följa konjunturutvecklingen.	LG		Nej
OM8	Onormala väderförhållanden	Risk att kraftiga regn och blåst leder till materiella skador på fastigheterna.	Större vikt läggs vid detta beaktas i samband med den årliga revideringen av underhållsplanen.	OK		Förvaltningschef		Nej
V8	Momsredovisning	Komplexa momsredovisningsregler för fastighetsbranschen.		OK		Ekonomichef		Ja
V10	Våld/hot	Risk att personal utsätts för våld/hot eller annan påverkan.		OK	Framtagande av rutiner för nya medarbetare. Framtagande av arbetsmiljöhandbok.	VD		Nej
V12	Andrahandsuthyrning	Oreglerad andrahandsuthyrning kan påverka vår verksamhet negativt i form av negativt rykte.	Vi arbetar för att informera och kontrollera andrahandsuthyrning	OK		VD		Nej
V14	Arbetsplatsolyckor	Risk för att personal skadas på arbetstid.	Vi har en arbetsmiljöplan som vi följer.	OK		Förvatlningschef- ansvarar för kontoret på 120:an. VD-ansvarar för kontroet-Uddevallavägen		Ja
RV3	Intern kommunikation	Risk för att missa kommunicera information som berör medarbetarna.	Navet är implementerat. Skapat redaktionsgrupp.	OK		VD/LG samt respektive chef	Löpande	Nej
RV4	Etik & moral	Risken att vi inte håller i vårt löpande arbete med etik, moral och värdegrund med medarbetarna och entreprenörer.	Löpande arbete sker via APT och veckomöten i teamen.	OK		Kommunikationschef	Löpande	Nej
L1	Bevakning av lagar och regler	Risk för att inte ha tillräcklig bevakning av ändringar i lagar och regler. Risk att det finns lagar och regler som inte efterlevs.		OK		VD		Nej
L2	Arbetsmiljö	Risk att vi inte följer lagar och regler kopplat till arbetsmiljölagstiftningen.		OK				Nej
F1	Högre räntor	Risk för högre räntor som innebär en högre kostnad.		OK		Ekonomichef		Nej
F3	Ränterisk	Risken för resultat- och kassaflödespåverkan genom en förändring av marknadsräntan. Hur mycket och hur snabbt ränteförändringen får genomslag i resultatet beror på vald räntebindningstid. Storleken på ränterisken påverkas av räntornas utveckling av företagets belåningsgrad		OK		Ekonomichef		Nej
F4	Likviditetsrisk	Risk när betalningsförpliktielser inte kan uppfyllas som en följd av otillräcklig likviditet.		OK		Ekonomichef		Nej
F6	Kreditrisk- motpartsrisk	Risken att emittenten (utgivaren av finansiella instrument) inte kan svara upp mot åtaganden så att en placerare inte får tillbaka sin placering inklusive upplupen ränta på gruna av att motparten får betalningssvårigheter eller går i konkurs.		OK		Ekonomichef		Nej
VP1	Anläggningsprocessen	Projekt och investeringar samt aktuella värden i fastighetsbeståndet		OK		Ekonomichef		Ja
VP2	Intäktsprocessen	Uthyrning, hyresavisering, hyresbortfall främst tomställning vid renovering		OK		Ekonomichef		Ja
VP3	Finanseringsprocessen	Skulder och redovisning av låneutgifter (räntekostnader/ränteintäkter)		OK		Ekonomichef		Nej

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Väsentliga processer

Kungälvsbostäder

Till instruktion

Risk	Rubrik	Risk Beskrivning	Sannolikhet	Konsekvens	Total	Status/Exponering	Fokus	Skapad	Uppdaterad
Inköpsprocessen									
VP1	Anläggningsprocessen	Projekt och investeringar samt aktuella värden i fastighetsbeståndet	95	54	5130	OK	1	2022-04-08	
VP2	Intäktsprocessen	Uthyrning, hyresavisering, hyresbortfall främst tomställning vid renovering			0	OK	1	2022-04-08	
VP3	Finanseringsprocessen	Skulder och redovisning av låneutgifter (räntekostnader/ränteintäkter)	20	55	1100	OK	1	2022-04-08	
VP4	Inköpsprocessen	Risk att vår inköpsprocess inte efterlevs.	50	29	1450	Åtgärd krävs	1	2022-04-08	
VP5	Projektprocessen	Risk för att vi inte följer våra rutiner och processer för projekt.	50	75	3750	Allvarligt	1	2024-12-10	
VP6	Beredskapsplanen	Risken är att beredskapsplanen inte är uppdaterad.			0	Allvarligt	1		
VP7	Dokumenthanterings-planen	Risk att dokumenthanteringsplanen inte är uppdaterad.			0	Allvarligt	1		
VP8	Personalhandbok	Risken är att personalhandboken inte är uppdaterad			0	Åtgärd krävs	2		2025-03-12

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Testning

Till instruktion

TIPS: Sortera kolumn ***Kräver testning*** på JA för att samla de risker som kräver testning.

Risk	Rubrik	Status/Exponering	Kräver testning	Testbeskrivning	Urvalsstorlek	Ansvarig testare	Tidpunkt	Resultat	Kommentarer vid avvikelse	Krävs uppföljning
OM6	Cyberattacker	**Allvarligt**	Ja	Intervjua Nordlo gällande vilka tester de utfört.		Anna	Under 2025			
OM7	Skadegörelse och kriminalitet	**Åtgärd krävs**	Ja	Rapportera hur många möten vi medverkat i		Hans	Under 2025			
OM9	Lagar och regler (tidigare EU-krav)	**Åtgärd krävs**	Ja	Kontrollera att utsedda entreprenörer följer bas p bas u ansvar.	Fyra projekt	Dan/Hans	Under 2025			
V6	Intäktsrisk-oegentligeheter	**Åtgärd krävs**	Ja	Stickprovsgranska uthyrning och tillval	5 uthyrningar och 5 tillval	Iréne /Camilla S	Under 2025			
V8	Momsredovisning	**OK**	Ja	Skriv in urvalet som görs idag.		Lena Berg	Månatligen			
V14	Arbetsplatsolyckor	**OK**	Ja	Finns protokoll från skyddronder	Båda kontoren	Hans på120:an ´, Bettina Uddevallavägen	Under 2025			
IT3	Cyberrisk	**Allvarligt**	Ja	Antal utförda utbildningar	Samtliga anställda	Camilla	Under 2025			
IT4	Outsourcad IT - avdelning	**Åtgärd krävs**	Ja	Antal genomförda möten/uppföljningar med Nordlo	Hur många möten?	Camilla	Under 2025			
F5	Refinansieringsrisk	**Åtgärd krävs**	Ja	Kontroller att rapportering skett på styrelsemöten	Samtliga styrelsemöten	Camilla	Under 2025	**OK**		**NEJ**
VP1	Anläggningsprocessen	**OK**	Ja	Följ investeringsprojekt från beslut till inregistrering i anläggningsregistret	4 projekt	Camilla	jun-25	Avvikelser	Bristfällig dokumentation i avslutningsblanketten gällande avvikelser mot budget.	**JA**
VP2	Intäktsprocessen	**OK**	Ja	Granska ett tillval, stamrenoveringsprojekt, årlig höjning, ombyggnad lokal. Hela processen	ett urval per kategori	Camilla	aug-25			
VP4	Inköpsprocessen	**Åtgärd krävs**	Ja	Granska olika kategorier av inköp.		Camilla	okt/nov-25			
VP5	Projektprocessen	**Allvarligt**	Ja	Granska ax till limpa		Camilla	jun-25	Avvikelser	Dokumentation i samband med att ny projektprocess införts.Samt nytt projektledningsverktyg. Utbildning kommer att ske för att skapa förståelse och samsyn inom projektledning.	**JA**

Kungälvs-bostäder
Tillsammans skapar vi trivsel

Verksamheten t.o.m. 2025-04-30

Våra projekt innefattar, det för Kungälv så viktiga, verksamhetsmark, villatomter och bostäder. Vi har under våren arbetat med följande projekt.

Kareby E6, Ekelöv, Trafikverket (TRV) har nu skissat på en vägdragning över E6 vid Kareby som kan innebära 300 Mkr i minskade intäkter till koncernen samt årligt tapp för kommunen på 200 Mkr. Bokab har sedan flera år tillbaka föreslagit en placering som kan ge både kommunen och TRV en avsevärt bättre ekonomi i projektet på både kort och lång sikt. 2025-05-19 planerar TRV ett samrådsmöte där Bokab kommer att begära svar på våra tidigare frågeställningar.

Rollsbo 3,0 Här uppdaterar vi de flesta detaljplaner som finns i Rollsbo. Förtäta och bygga lite högre och bredare samt bättre möjlighet till handel är ledorden i detta projekt. Två detaljplaner är klara för vår del och inväntar nu kommunens handläggning för samråd respektive antagande.

Dammbergen, villatomter, fantastiskt område där vi har samrådsmöte 2025-05.20.
I **Kärna** gör vi villatomter och planerar att gå ut på samråd under hösten. I **Rollsbo Västerhöjd** så har slut-tecknat alla tomter och utvärderingen blev mycket bra. **Norra Kyrkbäcken,** vid Ytterbyhemmet säljer vi mark till bland annat Bovieran som ägs av Balder. Nu väntar vi på kontraktstecknande med Balder och GBJ som kommer att bygga bredvid Balder (Bovieran).

Åseberget, här pågår detaljplanearbete. Allt går än så länge enligt plan. I bästa fall kan planen vinna laga kraft under 2027.

Planbesked för bostäder och verksamheter i Arntorp har erhållits och vi håller på med förstudier. Områdena innebär ca 75 småhus samt ca 20 000 kvm mark till nya företagare. Vi ser bra möjligheter till många fina hus nära till arbetsplatser.

Resultat

Prognosen för året är avsevärt bättre än budgeterat. Det beror bland annat på trolig slutförsäljning av extra mark bredvid Bovieran samt mindre räntekostnader då vi troligen ej behöver låna upp enligt tidigare plan. Vi har några mellanår tills vi får klart nästa stora område med villatomter/verksamhetsmark att sälja så detta är välkommet.

Kungälv 2025-05-19
Lars Pettersson, vd Bokab

Projekt vi arbetat med under T1

Kareby E6
Rollsbo 3,0 Etapp 1a och 1b
Dammbergen
Kärna
Rollsbo Västerhöjd
Norra Kyrkbäcken (Bovieran och GBJ)
Åseberget
Arntorp

RESULTATRÄKNING

	2025-04-30	2024-04-30	BUDGET 2025	PROGNOS 2025	2024-12-31
Rörelsens intäkter					
Nettoomsättning	9 920	4 330	26 895	56 844	7 106
Aktiverat arbete för egen räkning	343	415	800	653	1 096
Övriga rörelseintäkter	415	759	2 277	1 244	5 994
Summa rörelseintäkter	**10 678**	**5 504**	**29 972**	**58 741**	**14 196**
Rörelsens kostnader					
Övriga externa kostnader	-7 306	-2 107	-12 378	-24 432	-2 382
Personalkostnader	-1 783	-2 007	-5 251	-5 251	-5 922
Avskrivningar	-712	-685	-2 125	-2 125	-2 137
Övriga rörelsekostnader	-309	-575	-1 725	-927	-5 442
Summa rörelsekostnader	**-10 110**	**-5 374**	**-21 479**	**-32 735**	**-15 883**
Rörelseresultat	**568**	**130**	**8 493**	**26 006**	**-1 687**
Finansiella poster					
Resultat från andelar i koncernföretag	0	0	0	0	15 000
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposte	1	7	0	1	32
Räntekostnader och liknande resultat poster	-1 085	-1 750	-4 400	-2 984	-4 978
Summa finansiella poster	**-1 084**	**-1 743**	**-4 400**	**23 023**	**10 054**
Resultat efter finansiella poster	**-516**	**-1 613**	**4 093**	**23 023**	**8 367**
Bokslutsdispositioner					1 000
Resultat före skatt	**-516**	**-1 613**	**4 093**	**23 023**	**9 367**
Skatt på årets resultat					-799
PERIODENS RESULTAT	**-516**	**-1 613**	**4 093**	**23 023**	**8 568**

RESULTATRÄKNING

	2025-04-30	2024-04-30	BUDGET 2025	PROGNOS 2025	2024-12-31
Rörelsens intäkter					
Nettoomsättning	9 920		26 895	56 844	
Aktiverat arbete för egen räkning	343		800	653	
Övriga rörelseintäkter	415		2 277	1 244	
Summa rörelseintäkter	**10 678**		**29 972**	**58 741**	
Rörelsens kostnader					
Övriga externa kostnader	-7 306		-12 378	-24 432	
Personalkostnader	-1 783		-5 251	-5 251	
Avskrivningar	-712		-2 125	-2 125	
Övriga rörelsekostnader	-309		-1 725	-927	
Summa rörelsekostnader	**-10 110**		**-21 479**	**-32 735**	
Rörelseresultat	**568**		**8 493**	**26 006**	
Finansiella poster					
Resultat från andelar i koncernföretag	0		0	0	
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposte	1		0	1	
Räntekostnader och liknande resultat poster	-1 085		-4 400	-2 984	
Summa finansiella poster	**-1 084**		**-4 400**	**23 023**	
Resultat efter finansiella poster	**-516**		**4 093**	**23 023**	
Bokslutsdispositioner					
Resultat före skatt	**-516**		**4 093**	**23 023**	
Skatt på årets resultat					
PERIODENS RESULTAT	**-516**		**4 093**	**23 023**	

Prognos är ”best case” och baseras på att vi får sålt både Bovieran och marken söder om Bovieran till GBJ i år.
Högst troligt att så kommer att ske.

”Medelprognos” är vinst på 9 mkr om enbart Bovieran säljs.

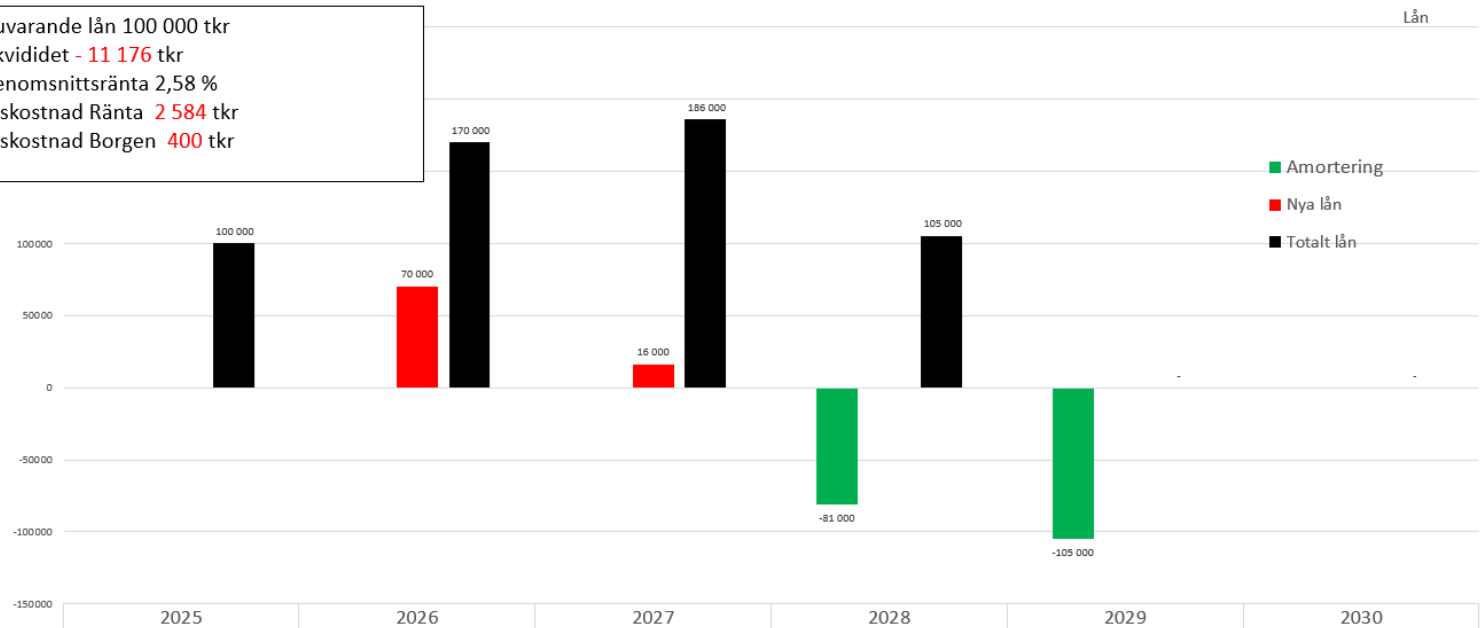
Slutbetalning förhoppningsvis innan årsskiftet men troligen under nästa år.

Ränteavdrag:
30% av Rörelseresultatet = 7,8 Mkr. Vi nyttjar ca 3 Mkr? Eventuellt använda för föregående år.

d. Ekonomi

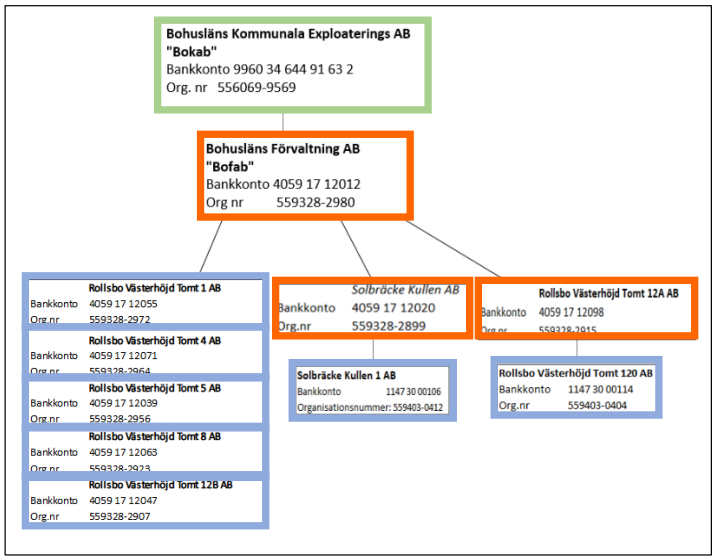
- Rapport om aktuell likviditet, lånebehov och låneskuld
- Kassaflödesanalys - långsiktig prognos

Nuvarande lån 100 000 tkr
Likvididet - 11 176 tkr
Genomsnittsränta 2,58 %
Årskostnad Ränta 2 584 tkr
Årskostnad Borgen 400 tkr

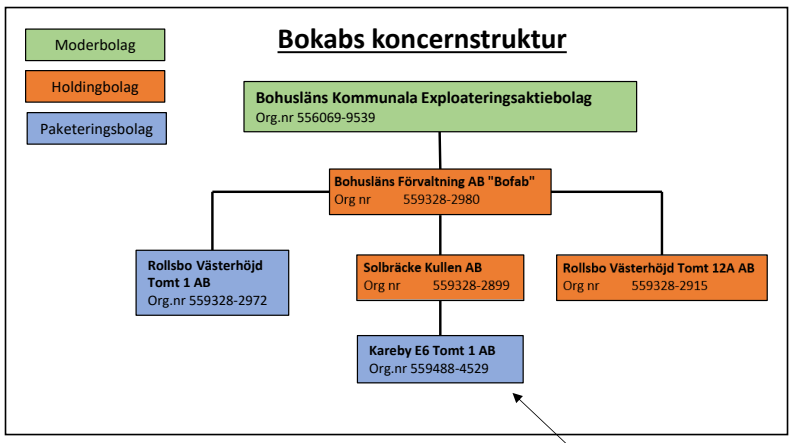

	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Amortering				-81 000	-105 000	
Nya lån		70 000	16 000			
Totalt lån	100 000	170 000	186 000	105 000	-	-

Tidigare koncernstruktur

Bokabs nuvarande koncernstruktur

Kommande försäljning till Skanska för inköp av deras mark. Byte!

KUNGÄLVS KOMMUN

Intern kontroll ABK och KAAB

2025-06-18

KUNGÄLVS KOMMUN

Intern kontroll

- Pågående arbete
- Risker i årets planer
- Utfall av genomförda kontroller så här långt

KUNGÄLVS KOMMUN

Pågående arbete 2025

- Vart är vi i processen med planer för 2025
  - Granskningar KAAB schemalagt till hösten då vissa kontroller omfattar tidsperiod till och med augusti, åtgärd om kommunikation påbörjad
  - ABK flertalet granskningar genomförda, kvarvarande schemalagda till hösten
- Vart är vi i processen inför planer 2026
  - KAAB riskinventering planerad till hösten
  - ABK riskinventering planerad till senare i eftermiddag

KUNGÄLVS KOMMUN

Risker i årets plan KAAB

- Felaktiga fakturor betalas
- Felaktig/bristfällig information till styrelsen
- Tidsplan håller inte
- Felaktig eller bristfällig information sprid

- Intervjuer, stickprover avtal och fakturor, uppföljning av protokoll, projekt- och produktionsplan.

KUNGÄLVS
KOMMUN

Risker i årets plan ABK

- Information om gällande redovisnings- och skatteregler kommer inte koncernbolag till handa
- Felaktig/bristfällig information till styrelsen
- Styrelse/ledning får inte information om nya lagar och bestämmelser i tid
- Sekretesslagar och offentlighetsprincip efterlevs inte
- Bristfällig information till och från samt dialog med dotterbolagen
- Bristfällig följsamhet, efterlevande av styrande dokument
- Otydlighet i uppdrag och roller mellan dotter- och moderbolag

- Intervjuer, protokollgranskningar, granskning av bokslutsanvisningar

KUNGÄLVS KOMMUN

Risker och Utfall genomförda kontroller ABK

- Granskning av bokslutsanvisningar
  - Moderbolaget har meddelat dotterbolagen att inga koncernbidrag utöver redan gjorda i Kungälv Energis koncern kommer att genomföras
- Intervju av VD avseende hur information väljs ut och lämnas till styrelsen
  - Regelbunden kommunikation, bevakning av ny relevant lagstiftning, god mötesstruktur samt instruktion och styrdokument leder till bedömning att information väljs ut och lämnas till styrelsen på ett tillfredsställande sätt

KUNGÄLVS KOMMUN

Utfall genomförda kontroller ABK

- Har styrelsen hanterat ärenden som borde men inte har sekretessmarkerats
  - Samtliga protokoll för granskningsperioden är granskade utan anmärkning
- Fungerar information till och från samt dialog med dotterbolagen
  - Sammantaget bedöms möten för angiven tidsperiod vara protokollförda på ett relevant sätt, och stämmer i all väsentlighet överens med mötesagendor planerade i respektive verksamhetsplan

KUNGÄLVS KOMMUN

Utfall genomförda kontroller ABK

- Är uppdrag och roller mellan dotterbolag och moderbolag tydliga
  - VD för de tre bolagen Kungälv Energi, BOKAB och Kungälv Arena AB har intervjuats. Samtliga har angett att uppdraget är tydligt och att styrning är såväl tydlig som tillräcklig

KUNGÄLVS
KOMMUN

KUNGÄLVS KOMMUN

Bolagsinformation Kungälv Arena AB 2025-06-18

Åsa Berglie & Frida Engdahl

KUNGÄLVS KOMMUN

Delårsbokslut 2025-04-30

KUNGÄLVS KOMMUN

Under första tertialet har arbetet med att bygga upp bolaget fortskridit.

Fokus har varit på uppstarten av arenabygget.

- Startbeslut om 93 mkr ges för markarbeten på Kungälv Arena ABs mark.
- Ett ovillkorat aktieägartillskott om 93 mkr kommer lämnas från kommunen, via AB Kongahälla. Aktieägartillskottet tillförs till Kungälv Arena AB i takt med byggnationens framdrift.

Förvärvat Kastellegården 1:22 och 1:23

Första spadtaget för Kungälv Arena har tagits.

Kungälv Arena AB:s styrelse har även förlängt avtalet med tillförordnad VD

KUNGÄLVS KOMMUN

RESULTATRÄKNING			
tkr			
	2025-04-30	**Budget 2025**	**Prognos 2025**
Rörelseintäkter	961	1 500	1 442
Rörelsekostnader			
Övriga externa kostnader	-676	-1 200	-1 600
Arvoden	-15	-3 500	-600
Avskrivningar	-318	-500	-477
Summa rörelsekostnader	*-1 009*	*-5 200*	*-2 677*
Rörelseresultat	-48	-3 700	-1 235
Finansiella poster	-19	0	-20
Periodens resultat	**-66**	**-3 700**	**-1 255**

KUNGÄLVS KOMMUN

BALANSRÄKNING		
Tkr		
	2025-04-30	**2024-12-31**
TILLGÅNGAR		
Materiella anläggningstillgångar	54 949	55 234
Omsättningstillgångar	10 981	10 706
SUMMA TILLGÅNGAR	**65 930**	**65 941**
EGET KAPITAL OCH SKULDER		
Aktiekapital, 2000 aktier à kvotvärde 100 kr	4 000	4 000
Erhållna aktieägartillskott	60 000	60 000
Balanserat resultat	1 054	803
Periodens resultat	-66	250
Summa eget kapital	**64 987**	**65 054**
Kortfristiga skulder	943	887
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER	**65 930**	**65 941**

KUNGÄLVS KOMMUN

Byggprojektet

KUNGÄLVS KOMMUN

Status byggprojektet

- Dagvatten/groddammar söder om väg 168 klara, avetablering staket sker inom kort
- VA-arbeten i Truckgatan, samförläggning av Kungälv Energis ledningar.
- Anlägger byggvägar för att starta markstabilisering av området (”kalkcementpelare”).
- Förbereder berget för sprängning.
- Projektering av hallarna.
- Dialog och återkopplingar föreningar och verksamheter.

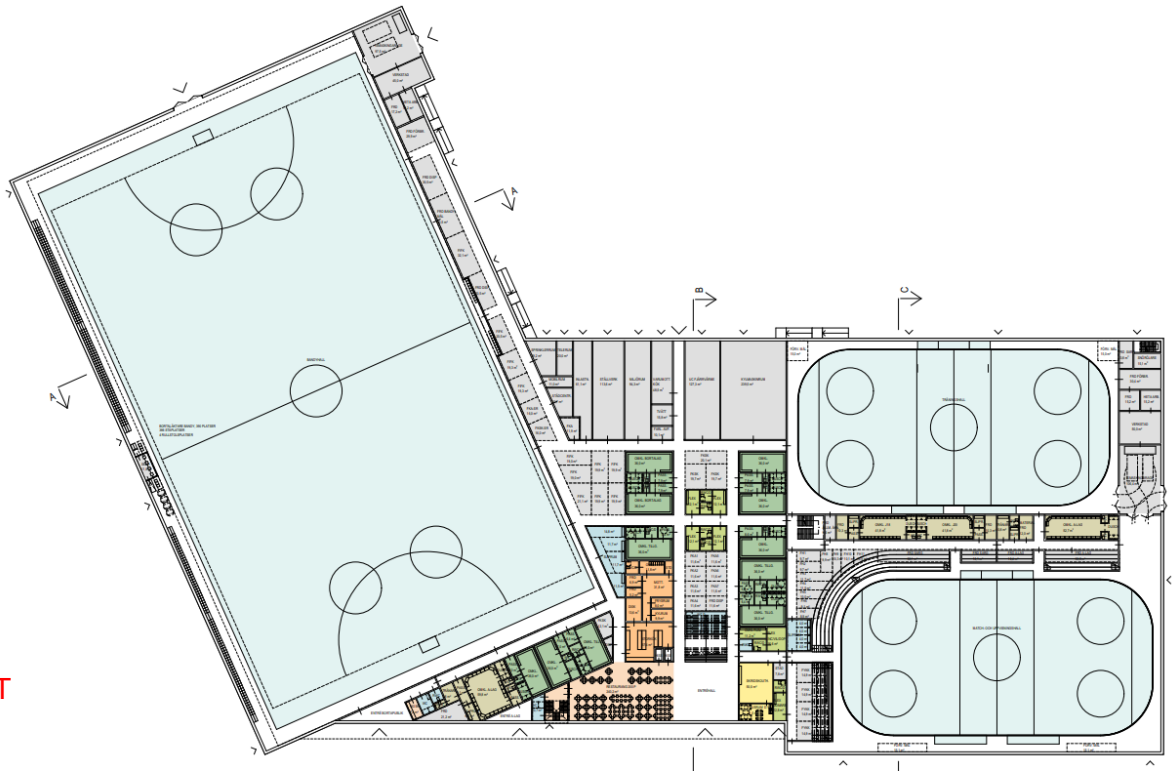

KUNGÄLVS KOMMUN

Utkast ritningar hallar

KUNGÄLVS KOMMU

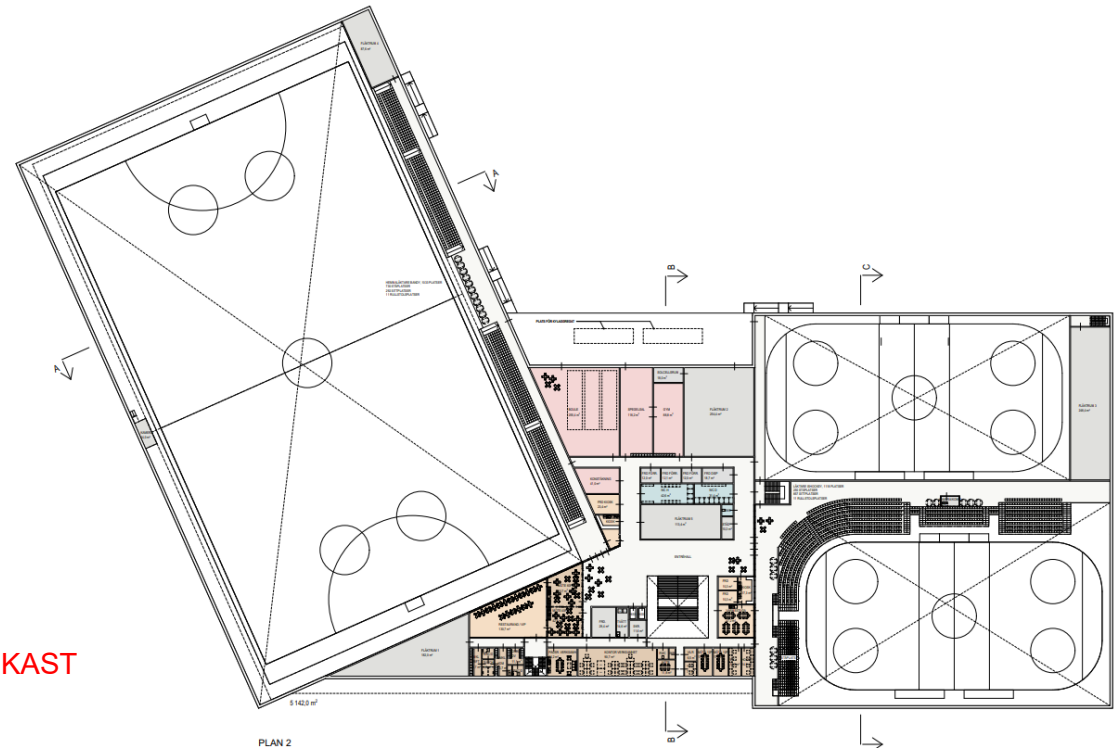
ISHALLAR

UTKAST

KUNGÄLVS KOMMUN

Ishallar, övre plan

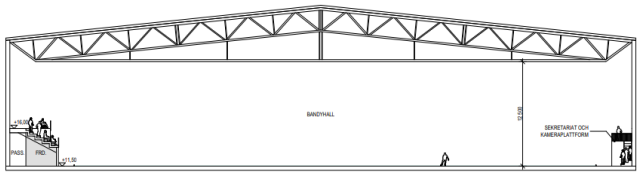

PLAN 2

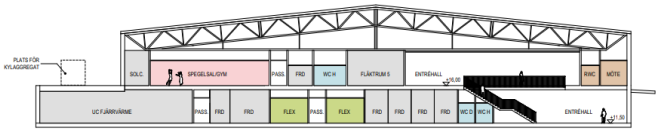
UTKAST

KUNGÄLVS KOMM

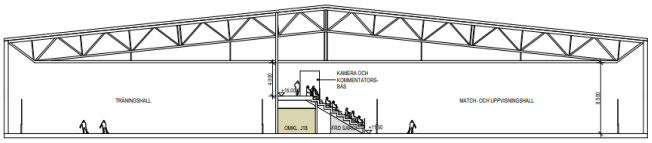
Ishallar

SEKTION A-A

SEKTION B-B

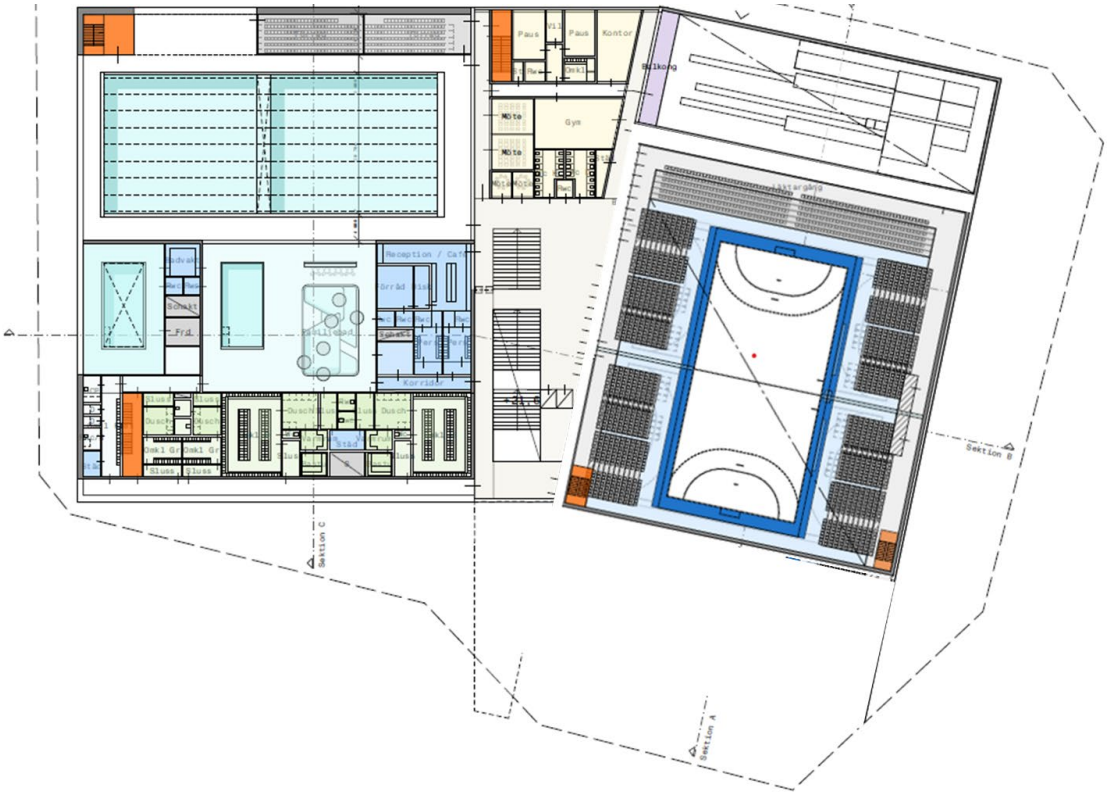

SEKTION C-C

TAKLUTFORMNING, TAKLUTNING OCH HÖJD UTREDS

KUNGÄLVS KOMMUN

Sim- och idrottshall

KUNGÄLVS KOMMUN

Utomhusytor

KUNGÄLVS KOMMUN

Torgytan

KUNGÄLVS KOMMUN

Bolagsinformation AB Kongahälla 2025-06-18

Frida Engdahl

KUNGÄLVS KOMMUN

Delårsbokslut 2025-04-30 moderbolaget

KUNGÄLVS KOMMUN

AB Kongahälla ansvarar för att samordna koncernens verksamhet för att uppnå ett optimalt resursutnyttjande och utveckla samordning av verksamheterna inom koncernen.

Under våren har följande områden berörts:

- Strategiska frågor och uppdrag i verksamhetsplanen
- Agenda 2030 och hållbarhetsarbete
- Digitalisering
- Trygghet och säkerhetsarbete
- Systemfrågor och övriga administrativa tjänster
- Ekonomi – Gemensamt arbetssätt, tidsplaner och systemstöd

KUNGÄLVS
KOMMUN

- Styrelseutbildning för verifiering av styrelsens medlemmar

- CSRD – ny EU-lagstiftning om hållbarhetsrapportering

KUNGÄLVS KOMMUN

RESULTATRÄKNING			
tkr			
	2025-04-30	Budget 2025	Prognos 2025
Rörelseintäkter	0	0	0
Rörelsekostnader			
Övriga externa kostnader	-201	-390	-600
Arvoden	-29	-110	-90
Summa rörelsekostnader	***-230***	***-500***	***-690***
Rörelseresultat	**-230**	**-500**	**-690**
Finansiella poster	**0**	**0**	**0**
PERIODENS RESULTAT	**-230**	**-500**	**-690**

KUNGÄLVS KOMMUN

BALANSRÄKNING		
Tkr		
	2025-04-30	**2024-12-31**
TILLGÅNGAR		
Finansiella anläggningstillgångar	91 000	91 000
Omsättningstillgångar	14 030	14 069
SUMMA TILLGÅNGAR	**105 030**	**105 069**
EGET KAPITAL OCH SKULDER		
Aktiekapital, 2000 aktier à kvotvärde 100 kr	200	200
Erhållna aktieägartillskott	91 000	91 000
Balanserat resultat	13 813	287
Periodens resultat	-230	13 526
Summa eget kapital	**104 783**	**105 013**
Kortfristiga skulder	248	56,5
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER	**105 030**	**105 069**

KUNGÄLVS KOMMUN

Delårsbokslut 2025-04-30 koncernen

KUNGÄLVS KOMMUN

Mkr	Intäkter	Kostnader	Finansiella poster	Resultat efter finansiella poster	Budget 2025	Prognos 2025
Koncernen	**292,6**	**-254,8**	**-5,6**	**32,1**	**48,9**	**65,3**
AB Kongahälla	0	-0,2	0	-0,2	0	0
Kungälv Arena AB	1	-1	0	-0,1	-3,7	-1,3
Kungälv Energi-koncernen	280,9	-243,5	-9,2	28,2	48,5	40,9
Bokab-koncernen	10,7	-10,1	3,6	4,2	4,1	25,7

KUNGÄLVS KOMMUN

18 juni 2025
Bolagsinformation

KUNGÄLVS KOMMUN

Dagordningen bolagsinformationsträff

08.00-08.50 Intern kontroll – 10 min per bolag

- Kungälv Energi
- Kungälvsbostäder
- BOKAB
- Kungälv Arena AB
- AB Kongahälla

08.50-09.40 T1 – 10 min per bolag

- Kungälv Energi
- Kungälvsbostäder
- BOKAB
- Kungälv Arena AB
- AB Kongahälla

09.40-10.00 Arbetet med en trygg och rättvisarbetsmiljö (KF vision och värderingar)

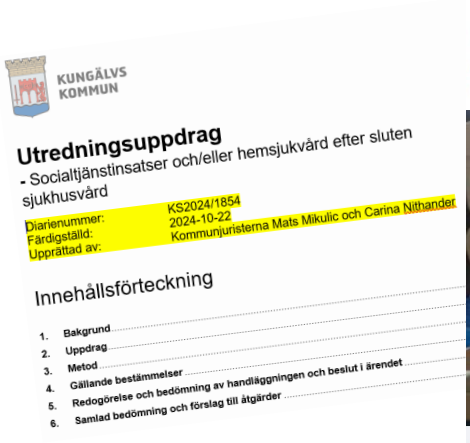
KUNGÄLVS KOMMUN

BOLAGSINFORMATION
Implementering av kommunfullmäktiges styrande dokument gällande trygg och rättvis arbetsmiljö

KUNGÄLVS KOMMUN

BOLAGSINFORMATION LÄMNAD DEN 3 DECEMBER 24.

Visselblåsig höst

KUNGÄLVS KOMMUN

Utredningsuppdrag

- Socialtjänstinsatser och/eller hemsjukvård efter sluten sjukhusvård

Diarienummer: KS2024/1854
Färdigställd: 2024-10-22
Upprättad av: Kommunjuristerna Mats Mikulic och Carina Nithander

Innehållsförteckning

1. Bakgrund
2. Uppdrag
3. Metod
4. Gällande bestämmelser
5. Redogörelse och bedömning av handläggningen och beslut i ärendet
6. Samlad bedömning och förslag till åtgärder

Kungälvs-Posten
8 august ·

82-åringen fick en vecka på sig att lämna korttidsboendet – bor nu på hotell för 15 000 i månaden.

KUNGALVSPOSTEN.SE
Beskedet till nyopererade Volker: ”Ta in på Fars hatt”
82-åringen fick en vecka på sig att lämna korttidsboendet – nu bor han i ett hotellrum för 150...

Lars-Gunnar Andersson och 248 andra 93 kommentarer 15 delningar

Gilla Kommentera Dela

whistlelink

Kungälvs kommun_2024-08-15_NyttÖppet
Ärende - #82475356

Ärende tilldelat till
Mats Mikulic
Risknivå
Ingen risk
Deadline
2024-11-14
Visselblåsarärende
Ja

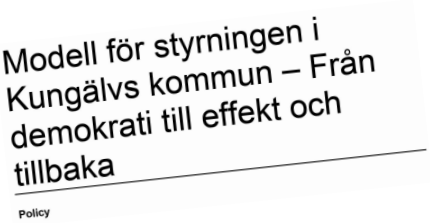
KUNGÄLVS KOMMUN

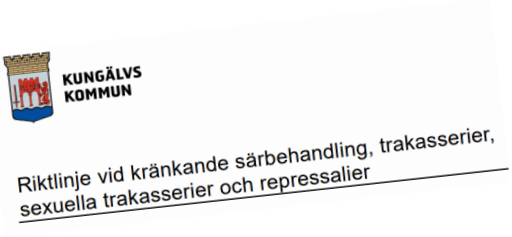
BOLAGSINFORMATION LÄMNAD DEN 3 DECEMBER 24.

KS beslut den 13 november 2024

1. Stärk intern utbildning och kommunikation om gällande processer och delegeringsordning.
2. Överväg i vilken omfattning politiker ska offentliggöra åsikter kring beslut i enskilda ärenden.
3. Arbeta för att skapa en tryggare arbetsmiljö där anställda vågar uttrycka sina åsikter.
4. Kommunstyrelsens presidium ges i uppdrag att ordna tillfällen för dialog kring yttrandefrihet och politisk kommunikation i enskilda ärenden utifrån förtroendevalda och tjänstepersoners olika roller och ansvar.
5. Kommundirektör i samråd med fackliga, ges i uppdrag att inom ramen för kommunens ordinarie utvecklingsarbete och vid nyanställning vidareutveckla och öka chefer och medarbetares kunskap och förståelse utifrån styrande dokument som våra värderingar, hälso-arbetsmiljöpolicy och delegeringsordning. Förvaltningen skall återkomma med förslag på åtgärder för att utifrån styrande dokument säkerställa en trygg och rättvis arbetsmiljö. Särskilda insatser skall riktas inom område myndighetsutövning och i denna del ska externt stöd anlitas.

KUNGÄLVS KOMMUN

KS arbete för en trygg och rättvis arbetsmiljö pågår

Förvaltningen kommer arbeta med implementering av ledord och vision i hela organisationen. Detta kommer att omhändertas i förvaltningens verksamhetsplan 2026. Det ska utgöra en grund och ett stöd för det gemensamma och kontinuerliga mötet mellan chefer, medarbetare, fackliga organisationer och andra samarbetspartners, som en integrerad del av arbetet med kvalitet, utveckling, styrning och ledning samt arbetsmiljö och kommunikation. Alla kommer att kunna ta sig an vision och ledord på det sätt som är ändamålsenligt utifrån uppdrag och sammanhang. En öppen och tillåtande kommunikation i alla delar och på alla nivåer om innebörd och användning av begreppen kan skapa gemensam förståelse och stödja ett förhållningssätt som bygger en hållbar kultur.

I övrigt är tidsplanen för kommun följande:

- 28 maj, Dialog fackliga fö arbetsmiljö (KF vision och
- 11 juni, Samtliga nämndpr (KF vision och värderingar
- 18 juni, Bolagsinformation/ arbetsmiljö (KF vision och v
- 8 oktober, Bolagsinformatic arbetsmiljö (KF vision och v
- 10 oktober, Samtliga nämnc arbetsmiljö (KF vision och v
- 3 december, Bolagsinformat arbetsmiljö (KF vision och v

arbete med en trygg och rättvis

Kommunstyrelsen arbetar med kommunfullmäktiges dokument. Stödjer en ny förvaltningskultur öppenhet, respekt och trygghet.

KS2024/2486	Implementering av kommunfullmäktiges styrande dokument gällande trygg och rättvis arbetsmiljö *Föredragande: Lena Arnfelt*
KS2025/0181	Godkännande av process för rekrytering av kommundirektör *Föredragande: Tanja Tajic*
KS2025/1064	Förslag till reviderad budgetprocess utifrån arbetet med trygg och rättvis arbetsmiljö *Föredragande: Pia Jakobsson*

KUNGÄLVS KOMMUN

Ledord/värderingar

Mod

Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv.

Respekt

Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter.

Medskapande

Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar.

KUNGÄLVS
KOMMUN

Vision sammanfattning

Kungälv är en plats där livskvalitet, trygghet och framtidstro går hand i hand. Här formas en hållbar framtid genom demokrati, delaktighet och jämlika möjligheter för alla.

Vi värnar vårt kulturella arv, stärker utbildning och välfärd, och bygger ett samhälle där människor vill bo – i dag och i generationer framåt.

KUNGÄLVS KOMMUN

Vision 2040 och ledord för Kungälvs kommun

”Kungälv är en plats där livskvalitet, trygghet och framtidstro går hand i hand. Här formas en hållbar framtid genom demokrati, delaktighet och jämlika möjligheter för alla.
Vi värnar vårt kulturella arv, stärker utbildning och välfärd, och bygger ett samhälle där människor vill bo – i dag och i generationer framåt.
Med mod och omtanke skapar vi ett Kungälv som håller – för alla, för alltid.”

Mod	Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv.
Respekt	Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter.
Medskapande	Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar.

KUNGÄLVS KOMMUN

Hur kan bolagen förhålla sig KF Vision och värderingar – återkoppling i höst.

Vision 2040 och ledord för Kungälvs kommun

”Kungälv är en plats där livskvalitet, trygghet och framtidstro går hand i hand. Här formas en hållbar framtid genom demokrati, delaktighet och jämlika möjligheter för alla.
Vi värnar vårt kulturella arv, stärker utbildning och välfärd, och bygger ett samhälle där människor vill bo – i dag och i generationer framåt.
Med mod och omtanke skapar vi ett Kungälv som håller – för alla, för alltid.”

Mod	Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv.
Respekt	Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter.
Medskapande	Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar.

KUNGÄLVS KOMMUN

Politik – politik – förvaltning/medarbetare

KS eller för den delen ABK bestämmer inte allt. Mer respekt i politiken gränser och roller.

Dialogen i politikens led särskilt viktig då vi har en koncern och en gemensam förvaltning.

Mod	Vi vågar tänka nytt, utmana det invanda och driva förändring – utifrån ett helhetsperspektiv.
Respekt	Vi bemöter varandra med värdighet, öppenhet och förståelse – utifrån allas lika värde och olikheter.
Medskapande	Tillsammans skapar vi värde – genom delaktighet, engagemang och gemensamt ansvar.

KUNGÄLVS KOMMUN

Tidsplanering implementering - Trygg och rättvis arbetsmiljö

- KS den 14/5 beslut om ledord utifrån av KF beslutade styrdokument Vision och värdegrund samt kravprofil inför rekrytering kommundirektör.

- 28/5 Dialog fackliga företrädare, KS presidium, förvaltningsledningen, Trygg och rättvis arbetsmiljö, (KF vision och värdegrund)

- 11 juni, Samtliga nämndpresidier **-** Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

- 18 juni, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)

- 20 augusti. KS den 20 augusti kl 13.00-14.15 - dialog kring ökad delaktighet budgetprocess och förändringar i ledningsstödssystem. Ekonomiberedning och fackliga representanter inbjuds.

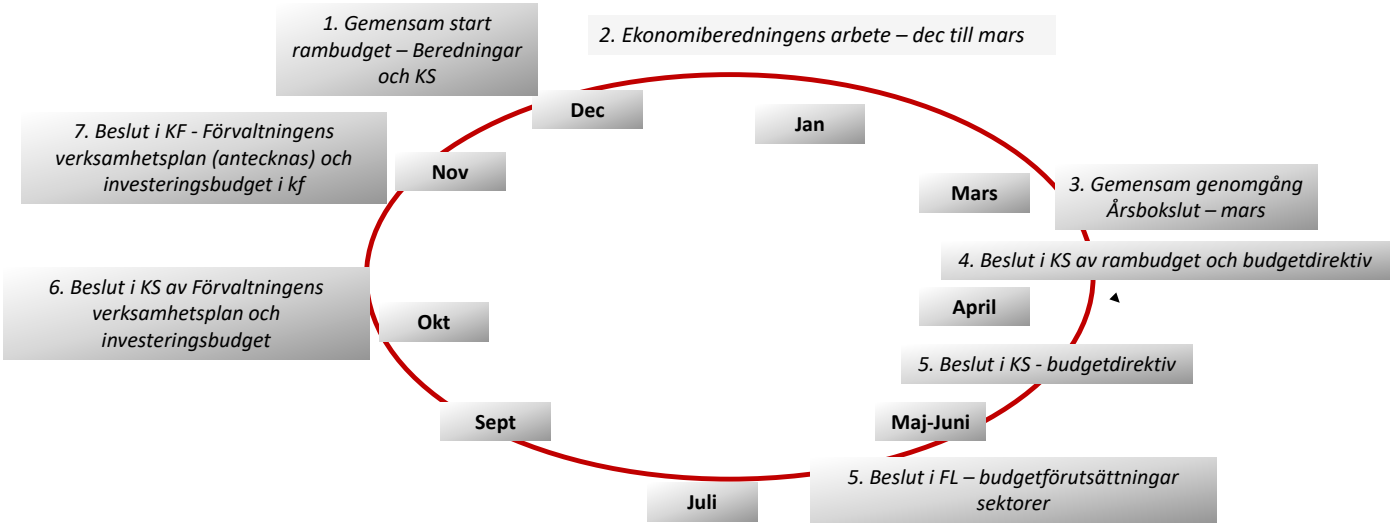
KUNGÄLVS KOMMUN

- 8 oktober, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar) Hur kan bolagen förhålla sig KF Vision och värderingar – gärna återkoppling
- 10 oktober, Samtliga nämndpresidier **-** Nämndernas arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar)
- 3 december, Bolagsinformation/koncerndialog - Bolagens arbete med en trygg och rättvis arbetsmiljö (KF vision och värderingar) Hur kan bolagen förhålla sig KF Vision och värderingar – gärna återkoppling
- Förvaltningens verksamhetsplan omhändertar och beskriver förvaltningens arbete med ledorden för att göra Vision och Värdegrund både levande och kända i organisation.

KUNGÄLVS KOMMUN

Utvecklad budgetprocess utifrån arbetet med Trygg och Rättvis arbetsmiljö (Dnr KS 2023/1064-2)

Budgetprocessen

KUNGÄLVS KOMMUN

Utvecklad budgetprocess utifrån arbetet med Trygg och Rättvis arbetsmiljö (Dnr KS 2023/1064-2)

November (-1 år)
Utvecklingsdag med dialog om mål, visioner, finansiell analys och förutsättningar.
Deltagare: Ekonomiberedningens presidium, kommunstyrelsens beredningsgrupp, presidier och förvaltningsledning, bolagsledning, fackliga representanter.
28 november– inklusive bolagen och dess presidium

Mars-Maj

5/3 **Bokslutsdag**
Deltagare: Utskottspresidium, kommunstyrelsen och förvaltningsledning. Presidier i beredningar.
Nytt - nu även Fackliga representanter

4/3 Kallelse rambudgetbeslut i Ekonomiberedningen skickas
11/3 Rambudgetbeslut i Ekonomiberedningen
19/3 Rambudgetbeslut i kommunstyrelsen
3/4 Kommunfullmäktige beslutar om Rambudget med skattesats, strategiska och finansiella mål samt övriga strategiska förutsättningar.
9/4 Kvittering kommunstyrelsen-kommunfullmäktige.
Kommunstyrelsen beslutar om budgetdirektiv och överlämnar dessa till kommundirektören.

4/6 *Dialogtillfälle 1 med Kommunstyrelsen*

20/8 KS den 20 augusti kl 13.00-14.15 - dialog kring ökad delaktighet budgetprocess och förändringar i ledningsstödssystem. Ekonomiberedning och fackliga representanter inbjuds.

September

17/9 **Dialogtillfälle 2 Kommunstyrelsen**
Dialog om innehåll och konsekvenser av förvaltningens förslag till förvaltningens verksamhetsplan.

KUNGÄLVS KOMMUN

Utvecklad budgetprocess utifrån arbetet med Trygg och Rättvis arbetsmiljö (Dnr KS 2023/1064-2)

sept	Samverkan/Facklig information/MBL – Förvaltningens verksamhetsplan. Protokollet finns med som bilaga till förvaltningens verksamhetsplan.
Sept	Dialogtillfälle 1 Utskott Fördjupad dialog inför arbetet med sektorplan

Oktober

Okt	Dialogtillfälle 2 Utskott Dialog om innehåll och konsekvenser av sektorplan
6/10	Presidieberedning
15/10	Kommunstyrelsen godkänner om förvaltningens verksamhetsplan med resultatmål, lokalförsörjningsplan, drift- och investeringsplan samt taxor.

November

6/11	Kommunfullmäktige behandlar förvaltningens verksamhetsplan som ett informationsärende men fastställer resultatmål och beslutar om drift- och investeringsprogram och upplåningsram. Beslut om taxor.
nov	Facklig MBL för sektorplaner. Eventuella åtgärder samverkas så nära verksamheten som möjligt när de kan precisera, i vilket samverkansorgan som samverkan sker är beroende på åtgärdens karaktär.

December

Dec	Information Sektorplaner SHB 3/12 BoL 2/12 Tos 3/12
10/12	Kommunstyrelsen antecknar sektorernas verksamhetsplaner till protokollet

Process rekrytering ny kommundirektör Politisk enighet kring process och kravprofil

- Extra Kommunstyrelse idag.

KUNGÄLVS
KOMMUN
Trevlig midsommar ☺